

Cõãmacũ mecũã wedesei

El Nuevo Testamento
en tuyuca

El Nuevo Testamento
en el idioma tuyuca de Colombia, S.A.

Las ilustraciones por Horace Knowles en las páginas 122, 365 y 482 se usan por cortesía de
©The British & Foreign Bible Society, 1954, 1967, 1972,
modificadas por Louise Bass
©The British & Foreign Bible Society, 1994.

Las ilustraciones por Horace Knowles en las páginas 57, 69, 75, 118, 145, 174, 177, 197, 220, 231, 270, 274, 289, 297, 335, 440, 463, 484, 499, 500, 513, 534, 568, 573, 574 y 576 se usan por cortesía de
©The British & Foreign Bible Society, 1954, 1967, 1972.

Las ilustraciones por Louise Bass en las páginas 568 y 573, se usan por cortesía de
©The British & Foreign Bible Society, 1994.

Primera edición, © 2004, Wycliffe Inc.

Segunda edición, © 2011, Wycliffe Inc.

www.ScriptureEarth.org

Creative Commons (Atribución - No Comercial- No Derivadas 3.0)
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Gustavo Ángel Ramírez

Obispos Eit. de Vesocera,

Vicario Apostólico de Mitú - Puerto Inírida

“Alégrense porque sus nombres están escritos en el cielo”

Siempre que hago la presentación de las traducciones de la Biblia o del Nuevo Testamento a las lenguas indígenas siento alegría y satisfacción.

Con este Nuevo Testamento en tuyuca, los indígenas que integran esta etnia ven que el Señor a través de los investigadores del Instituto Lingüístico de Verano, los acompaña y los ama de verdad. El Señor Jesús que es la Palabra Eterna les habla y se hace entender en el propio lenguaje indígena. Es gustoso y placentero escuchar a otros que hablan las palabras y expresan los sentimientos en el mismo idioma nuestro. Lo he percibido cuando me acerco al indígena y le digo dos o tres palabras que hacen razonar su lenguaje.

El Tuyuca puede decir ahora: “El Señor ha estado grande con nosotros y estamos alegres”. Con los términos que utilizan para expresar su amor y cariño en familia; con las palabras que manejan para conceder el perdón; con las mismas expresiones para alegrarse y vivir en solidaridad; con esas palabras el Señor les habla en este libro santo; los consuela y los va llevando a la salvación completa.

Los Tuyucas aprovecharán sin duda la oportunidad de hablar con el Dios cercano y bueno. Él los entiende; él también sabe tuyuca.

GUSTAVO ÁNGEL RAMÍREZ
Vicario Apostólico Mitú

ÍNDICE

SAN MATEO	Mt	1
SAN MARCOS	Mr	73
SAN LUCAS	Lc	117
SAN JUAN	Jn	191
HECHOS	Hch.	247
ROMANOS	Ro	316
1 CORINTIOS	1 Co	351
2 CORINTIOS	2 Co	381
GÁLATAS	Gá	401
EFESIOS	Ef.	414
FILIPENSES	Fil	425
COLOSENSES	Col	432
1 TESALONICENSES	1 Ts.	440
2 TESALONICENSES	2 Ts.	446
1 TIMOTEO	1 Ti	450
2 TIMOTEO	2 Ti	458
TITO	Tit	464
FILEMÓN	Flm.	468
HEBREOS	He	470
SANTIAGO	Stg	496
1 SAN PEDRO	1 Pe	504
2 SAN PEDRO	2 Pe	514
1 SAN JUAN	1 Jn.	519
2 SAN JUAN	2 Jn.	526
3 SAN JUAN	3 Jn.	527
SAN JUDAS	Jud	529
APOCALIPSIS	Ap	532
GLOSARIO		567

MATEO

Jesucristoye quetire jóarigue

Jesucristo ñecūsũmuã

(Lc 3.23-38)

1 ¹ Jesucristo ñecūsũmuãye wãme ãno jóanoã. Jesucristo Abraham pãrãmi, teero biiri David pãrãmi niinunusegu niyigu.

² Abraham Isaac pacu niyigu.

Isaac Jacob pacu niyigu.

Jacob Judá, cũ sôwũsũmuã, cũ baira pacu niyigu.

³ Judá Fares pacu, teero biiri Zara pacu niyigu. Cũ paco Tamar niyigo.

Fares Esrom pacu niyigu.

Esrom Aram pacu niyigu.

⁴ Aram Aminadab pacu niyigu. Aminadab Naasón pacu niyigu.

Naasón Salmón pacu niyigu.

⁵ Salmón Booz pacu niyigu.

Booz paco Rahab niyigo.

Booz Obed pacu niyigu. Obed paco Rut niyigo.

Obed Isaí pacu niyigu.

⁶ Isaí õpũ David pacu niyigu. David Urías nũmo niimirigomena Salomónrẽ põnacutiyigu.

⁷ Salomón Roboam pacu niyigu.

Roboam Abías pacu niyigu.

Abías Asa pacu niyigu.

⁸ Asa Josafat pacu niyigu.

Josafat Joram pacu niyigu.

Joram Uzías pacu niyigu.

⁹ Uzías Jotam pacu niyigu.

Jotam Acáz pacu niyigu.

Acáz Ezequías pacu niyigu.

¹⁰ Ezequías Manasés pacu niyigu.

Manasés Amón pacu niyigu.

Amón Josías pacu niyigu.

¹¹ Josías Jeconías, teero biiri cũ baira pacu niyigu. Cũ niiritabere Babilonia dita macãrã Israelya põna macãrãrẽ ñee, néewarucuyira cũaya dita Babiloniapũ.

¹² Cũarẽ néewari siro, Jeconías Salatiel pacu niyigu.

Salatiel Zorobabel pacu niyigu.

¹³ Zorobabel Abiud pacu niyigu.

Abiud Eliaquim pacu niyigu.

Eliaquim Azor pacu niyigu.

¹⁴ Azor Sadoc pacu niyigu.

Sadoc Aquim pacu niyigu.

Aquim Eliud pacu niyigu.

¹⁵ Eliud Eleazar pacu niyigu.

Eleazar Matán pacu niyigu.

Matán Jacob pacu niyigu.

¹⁶ Jacob José pacu niyigu. José

María manũ niyigu. Co

Jesús paco niwõ sãa. Jesús

Cõamacũ beserigu Cristo

niĩ.

¹⁷Teero tiiró, Abrahammena p̄utoc̄uti catorce p̄onarĩ macārã basocáputiyira tée David bauáritomena. Too síro Daviména p̄utoc̄uti catorce p̄onarĩ macārã basocáputinemoyira, tée Israelya p̄ona macārārẽ Babilonia ditap̄u c̄ũārẽ ñeewari siro. Too síro c̄ũārẽ ñeewari siro, catorce p̄onarĩ macārã basocáputinemoyira s̄ucã tée Cristo bauáritomena.

Jesucristo bauárigue

(Lc 2.1-7)

¹⁸Jesucristo bauárigue biiro wáayiro. María c̄ũ paco Joseména man̄cutigodo tiyigo. C̄ũ p̄arã niĩdari suguero, Esp̄ritu Santo tutuaremena niipacó niitoayigo. ¹⁹José coo man̄ niigũdu coo niipacó niirére ñagũ, “coore duujágũda” jĩ w̄cũmiyigu. C̄ũ basocú ãñugũ niijĩgũ, basocá t̄ocórop̄u wedesãdugariyigu. Teero tiigũ, “yayíoro coore duujágũda” jĩ w̄cũmiyigu. ²⁰C̄ũ teero w̄cũrĩ, quẽeróp̄u ángele^a c̄ũrẽ jĩiyigu.

—José, David p̄arãmi niin̄n̄seḡu, María ñañaró tiiríwo. Boboré maniró coomena w̄mosíaya. Esp̄ritu Santo c̄ũ tutuaremena coore niipacó w̄aari tiirigu niwĩ. ²¹Coo w̄magũrẽ apagodaco. C̄ũ w̄amec̄utigũdaqui Jesús. C̄ũ w̄ame “basocáre netõnégũ” jĩdugaro tiia. C̄ũ basocá ñañaré tiirẽ wapare netõnégũdaqui, jĩiyigu ángele.

²²Tee niipetire Cõãmacũ jĩri-robirora w̄aro tiyiro. Profetare ateré jóadutiyigu:

²³Sicó numiõ ãm̄mena niĩñaripaco, niipacó nii, p̄ona-c̄utigodaco.

C̄ũ w̄ame Emanuel niĩadacu,^b

jĩ jóadutiyigu. Emanuel “Cõãmacũ marímena niĩ” jĩdugaro tiia.

²⁴José w̄ac̄ágũ, ángele dutiari-guere tiyigu. Maríare c̄ũya wiip̄u néewayigu, numoc̄utigũda jĩgũ. ²⁵Teero tiipacú, coo w̄magũ apaadari suguero, coomena niĩñariyigu. Bauári siro, c̄ũrẽ “Jesús w̄amec̄utigũdaqui” jĩiyigu.

Masĩrĩ basoca Jesuré ññarã jearigue

2¹Jesús Judea dita niirĩ macã Belén̄p̄u bauáyigu. C̄ũ bauárito, Herodes judíoaya dita õp̄u

Masĩrĩ basoca Jesuré ññarã jearigue

^a1.20 Portugués: anjo.

^b1.23 Isaías 7.14.

niiyigu. Teeburecorire ñmuá masíri basoca muípũ muãatirope macārã Jerusalénpu jeayira. ²Toopú jeara, sãĩñáyira:

—¿Judíoa òpũ niigũdu noopú bauáyiri? Ûsã pũtopũ muípũ muãatirope cũũyagu ñocõawũrẽ ññawũ. Teero tiirã, cũũrẽ padeorã atiaawũ, jĩiyira.

³Tee quetire tuoríra Òpũ Herodere wedera jeayira. Teeré tuogú, bayiró wãcũpatiyigu. Niipetira Jerusalén macārãcã teerora wãcũpatiyira. ⁴Herodes niipetira paiaré dutirãre, teero biiri Moisés jóari-gue buerãre suocó, sãĩñáyigu:

—¿Cõamacũ beserigu noopú bauágudari? jĩiyigu.

⁵Cũã yũyira:

—Judea dita niirí macã Belénpu bauágudaqui. Teeré jĩĩ jóarigu ni-wĩ profeta. Ateré jóarigu niwĩ:

⁶Belén Judea ditapũ niirí macã

búri niirí macã mee niiã atiditapúre.

Tiimacã macũ òpũ wáagudaqui.

Cõamacũyara Israelya põna macārãrẽ cotegũdu niigũdaqui,^c

jĩĩ jóarigu niwĩ, jĩiyira.

⁷Too síro Herodes yayióremena masíri basocare cũũ pũtopũ suocó, cũãrẽ sãĩñáyigu:

—¿Deero biiri peti ñocõawũ bauári? Ññurõ wedeya mũãcã, jĩiyigu.

⁸Wedeari siro, Belénpu ticoco, cũãrẽ jĩiyigu:

—Wĩmagũ bauárigure sãĩñárã wáaya. Cũũrẽ buará, yũucãrẽ wedera atiwa sũcã. Yũucã cũũrẽ padeogũ wáagũdu tiia, jĩĩmiyigu.

⁹Cũũ cũãrẽ wedeari siro, netõ-jóãyira sũcã. Maapu cũã wári, ñocõawũ cũãya macãpu cũã ññarigura cũã suguero suguewayigu. Wĩmagũ niiró sotoapu jeagũra, ñocõawũ pũtuáñucáyigu. ¹⁰Teero tiirã, ñocõawũrẽ bayiró useni-yira. ¹¹Tiwiipú sããjeara, wĩmagũrẽ, cũũ paco Mariámena niigũrẽ ññayira. Ñicãcoberimena jea-

“Mirragũ” ññire súure

cũmu, cũũrẽ padeoyíra. Too síro cũã néewaretibarire páõ, cũũrẽ oro, sĩĩpẽbiro bauré sitiaañúre, teero biiri apeyé sitiaañúrecãrẽ “mirra” wãmecutirere ticoyira. ¹²Too síro Cõamacũ cũãrẽ quẽrõpũre “Herodere ññarã cãmerũ-tũarijãña” jĩiyigu. Teero tiirã, cũãya ditapũ pũtuawara, apemapé pũtuajõayira sáa.

^c 2.6 Miqueas 5.2.

Egiptopu Jesuré néedutiwarigue

¹³ Masírí basoca pɔtuawari siro, ángele quēērópu Joseré jĩiyigu sũcã:

—Wăcănã. Wĩmagũrê pacoménarã Egiptopu néedutiwaya. Toopú niijārã wáaya ména. Yũu “néepɔtuaatiya” jĩĩrɔpu, néepɔtuaatiwa sũcã. Herodes wĩmagũrê sĩadugágũ, āmaadutigudu tiĩ, jĩiyigu.

¹⁴ Cũũ teero jĩĩrĩ tuogú, ñamirã wăcã, wĩmagũrê pacoménarã Egiptopu néedutiwayigu. ¹⁵ Herodes catiró pōdētēōrō niiyira toopure. Cũũ teero tiiriguemena Cōāmacũ jĩĩrirobirora wáaro tiiyíro. Profetare ateré jóadutiwayigu: “Yũu macũ Egiptopu niimirigure sɔowitíwũ”, ^d jĩĩ jóadutiwayigu.

**Herodes wĩmarārê
sĩacōādutirigue**

¹⁶ Too síro Herodes “masírí basoca yũure jĩĩditojãya” jĩĩ, bayiró cúayigu. Teero tiigú, ɛmũá wĩmarārê Belénpu niirārê, tiimacã wɛsapu niirácārê pɔacũmá dɔaró cɔoráre sĩacōāpetidutiwayigu. Masírí basoca cũũrê wederirobirora “nocōrōrã bucuáqui” jĩĩ wăcũyigu. ¹⁷ Cũũ teero tiidutiriguemena profeta Jeremías jóare diamacũ wáaro tiiyíro. Ateré jóarigu niĩwĩ:

¹⁸ Ramá macăpɔre basocá booritua, bayiró utiri tɔonóyira.

Raquel pãrãmérã niinunɔsɛra numiãpu cũũ pōnarê bayiró utiyira.

Cũũ pōnarê sĩārĩ ñnarã, “wăcũtutuaya” jĩĩrĩ booríyira, ^e

jĩĩ jóarigu niĩwĩ.

¹⁹ Herodes diari, José Egiptopura niiyigu ména. Toopú ángele quēērópu cũũrê jĩiyigu:

²⁰ —Wăcănã. Wĩmagũrê pacoménarã Israel ditapu néepɔtuaawayu. Wĩmagũrê sĩadugámirira diapetijōāwã, jĩiyigu.

²¹ Cũũ teero jĩĩrĩ tuogú, wăcã, wĩmagũrê pacoménarã néepɔtuaatiyigu Israel ditapu. ²² Herodes macũ Arquelao cũũ pacɔre Judea dita ōpũ wasoyigu. José tee quetire tuogú, cuiyigu. Judeapɔre wáadugariyigu. Cōāmacũ quēērópu wɛdenorigu niijĩgũ, Galilea ditare netōjōāyigu sáa. ²³ Toopú jeagu, Nazaret macăpu niigũ wáayigu. Jesús toopú niiriguemena profetas jóare diamacũ wáaro tiiyíro. Ateré jóarira niĩwã: “Basocá cũũrê ‘Nazaret macũ niĩ’ jĩĩadacua”, jĩĩ jóarira niĩwã.

Juan Bautista wederigue

(Mr 1.1-8; Lc 3.1-9, 15-17; Jn 1.19-28)

3 ¹ Teebɔrecorire Juan basocá re wămeōtiri basocɔ Judea ditapu basocá manirópu wáayigu. Toopú basocá cũũ pɔtopu jearäre wedeyigu. ² Ateré jĩiyigu:

^d 2.15 Oseas 11.1. ^e 2.18 Jeremías 31.15.

—Cõamacũ dutiré marĩpũre niĩadare jeaadaropũ tiia. Teero tiirá, múã ñañaré tiirére wácũpati, wasoyá, jĩiyigũ.

³Profeta Isaías^f Juan tiiádarere jóarigũ niĩwĩ:

Sĩcũ yucũ maniró, basocá
manirópũ
bayiró busurómena wedegũ
daqui:

“Sĩcũ ópũ atiadarimarẽ quẽ-
narõ tiiróbiro,
marĩ Ópũ atiadari suguero,
múã ñañaré tiirére duujá,
añurõ niyueya”, jĩigũda-
qui,^g

jĩĩ jóarigũ niĩwĩ.

⁴Juanyáro sutiró camello póa-
rimena tiirĩro niĩyiro; cũũ siatúri-
da wáicũ caseroda niĩyiro. Cũũ
yaaré yeseroa, macãnucũ macārã
mumiãoco niĩyiro.

⁵Jerusalén macārã, paũ Judea
dita macārã, teero biiri paũ día
Jordán wesa macārã cũũ wederi
tuorá wáyira. ⁶Cũã ñañaré tiiré-
re wedenetõari siro, día Jordán-
pũ cúãrẽ wãmeõtiyigũ.

⁷Paũ fariseo basoca, saduceo
basoca wãmeõtidutira jeari ñña-
gũ, cúãrẽ jĩiyigũ:

—¡Múã tiiditõrepira, jĩĩditorepi-
ra niĩã! “Marĩ wãmeõtinorira dícu
niirĩ, Cõamacũ bayiró cúare marĩ-
rẽ jearicu”, jĩĩ wácũremena ati-
miãjĩyu múã. ⁸Diamacũrã múã ñña-
ñaré tiirére wácũpati, wasorá,

múã añurõ tiirécũtiremena ññoñá.
⁹“Ûsã Abraham pãrãmerã niinũ-
nusera niijirã, Cõamacũ ññacorore
añurá niĩã”, jĩĩ wácũrijãña. Múã
wácũrere wasohéri, Abraham pã-
rãmerã niiré wapamaniã. Cõama-
cũ boogú, ate ãtãperimenarã
Abraham pãrãmerãrã cotowéoma-
sĩqui. ¹⁰Múã ñañaré tiidúheri ñña-
gũ, Cõamacũ múãrẽ cõãgũdaqui.
Sicagú yucũgũ ñañaré dũcacũtiri-
gũre cõmeãmena nũcõrĩmenapũra
páata, pecamepũ sóecõārõ tiiróbi-
ro múãrẽ tiigũdaqui.

¹¹Ñañaré tiirére wácũpati, wa-
sorĩguere ññorãrẽ wãmeõtia oco-
ména. Āpĩ yũũ siro atiqui. Cũũ
yũũ nemoró tutuagũ niĩqui. Cũũ
añunetõgũ niĩqui. Yũũpeja cũũrẽ
sĩcãrĩbíridojacũ. Cũũpeja nemo-
ró añurõ tiigũdaqui múãrẽ: Espí-
ritu Santore ticodiocogũdaqui,
múãmena niirucujãārõ jĩigũ. Ña-
ñaré sóecõārõ tiiróbiro múã
ñañaré tiirére cõãgũdaqui. ¹²Cũũ
trigore ññanogũda tiiróbiro niĩĩ.
Teeperire merẽã, teesatirire me-
rẽã cúũgũdaqui. Teeperire ññano-
gũdaqui cũũye ññanori wiipũ.
Teesatirire sóejãgũdaqui pecame
yatitherimepũ, jĩiyigũ Juan.

Juan Jesuré wãmeõtirigüe

(Mr 1.9-11; Lc 3.21-22)

¹³Too síro Jesús Galileapũ niĩ-
ãrigũ día Jordánpũ atiyigũ Juan
pũtopũ. Cũũrẽ wãmeõtidutigũ

^f3.3 Isaías tíatopũ Jesucristo atiditapú atiadarere jóayuerigũ niĩwĩ.

^g3.3 Isaías 40.3.

atiyigũ. ¹⁴Juanpe boorímiyigũ. Cũũrẽ jĩiyigũ:

—Mũũpe yũũre wãmeõtigũno niiã. ¿Deero tiigú “wãmeõtiya yũũre” jĩĩĩ? jĩiyigũ.

¹⁵Jesús yũũyigũ:

—Teero tiijãña ména. Niipetire Cõãmacũ marĩrẽ tiidutĩrobirora tiiró booa, jĩiyigũ.

Juan “jáũ” jĩĩ, cũũrẽ wãmeõtiyigũ. ¹⁶Wãmeõtitooari siro, Jesús maajeãnucáyigũ. Wácũña maniró ãmuáse páõjõãyiro. Jesús Espíritu Santo sícũ bua tiiróbiro baugú diiátiri ñnayigũ. Cũũpũre jeapeayigũ. ¹⁷Teero wáari, ãmuásepu wedeseri tuoyíra:

—Ñni yũũ macũ yũũ bayiró maĩgũ niiĩ. Cũũmena bayiró use-niã, jĩiyigũ.

Wãtiārẽ dutigú Jesuré jĩĩcõãsãmirigüe

(Mr 1.12-13; Lc 4.1-13)

4 ¹Too síro Espíritu Santo Jesuré basocá manirópu néewane-tõyigũ, wãtiārẽ dutigú jĩĩcõãsãrõ jĩĩgũ. ²Toopũre cuarenta burecori, cuarenta ñamirí yaariyigũ. Too síro juabóayigũ. ³Wãtiārẽ dutigú Jesús puto wáa, cũũrẽ jĩiyigũ:

—Mũũ Cõãmacũ macũ niigũ, atepá ãtãpãre pã cotowéoya, jĩĩmiyigũ.

⁴Cũũpe yũũyigũ:

—Cõãmacũye queti jóaripũpu ate jóarigüe niiã: “Yaaré dícu ba-

socáre catiri tiiría. Niipetire Cõãmacũye wedeserecã cũãrẽ catiri tiia”, ^hjĩĩ jóarigüe niiã, jĩiyigũ.

⁵Too síro wãtiārẽ dutigú cũũrẽ Jerusalénpu “Cõãmacũya macã” cũã jĩĩrĩ macãpu néewayigũ. Toopũre Cõãmacũwii sotoapu néemũã, ⁶cũũrẽ jĩĩmiyigũ:

—Mũũ Cõãmacũ macũ niigũ, ãnopũmena bupudíaya. Cõãmacũye queti jóaripũpu ate jóarigüe niiã:

Cõãmacũ cũũyara ángeleare mũũrẽ cotedutigũdaqui.

Mũũrẽ ãtãgãpu ñaapeari jĩĩrã, bocañeãdacua, ⁱjĩĩ jóarigüe niiã, jĩĩmiyigũ.

⁷Jesús cũũrẽ jĩiyigũ:

—Cõãmacũye queti jóaripũpu ate jóarigüe niiã: “Cõãmacũ mũũ Õpũ wedeserere ‘¿diamacũrã nii-miĩto?’ jĩĩrã, cũũrẽ tiieñodutirijãña”, ^jjĩĩ jóarigüe niiã, jĩiyigũ.

⁸Too síro ãtãgũ ãmuãnetõrigũpu néemũayigũ sũcã. Toopũ niipetire atibũreco maquẽ macãrĩrẽ, teero biiri teemacãrĩ cuorére ãnopetijáyigũ. ⁹Cũũrẽ jĩĩmiyigũ:

—Mũũ yũũre ñicãcoberimena jeacũmu, “mũũ yũũ Õpũ niiã” jĩĩ padeorí, ate niipetire mũũrẽ tico-gũda, jĩĩmiyigũ.

¹⁰Jesús cũũrẽ jĩiyigũ:

—Wáagua, Satanás. Cõãmacũye queti jóaripũpu ate jóarigüe niiã: “Cõãmacũ mũũ Õpũ sícũrẽna padeoyá. Cũũ dutiré dícuere tiiyá”, ^kjĩĩ jóarigüe niiã, jĩiyigũ.

^h4.4 Deuteronomio 8.3.

ⁱ4.6 Salmo 91.11-12.

^j4.7 Deuteronomio 6.16.

^k4.10 Deuteronomio 6.13.

¹¹ Wãtĩārẽ dutigú wáajõâyigũ. Angelea Jesuré tiíápura jeayira.

Jesús Galileapũ buenũcãrigue

(Mr 1.14-15; Lc 4.14-15)

¹² Jesús “Juanré peresu sõne-coayira” jĩrẽre tũoyigũ. Teero tiigú, Galilea ditapũ wáayigũ. ¹³ Nazaret macãrẽ netõwá, Capernaumpe niigũ wáayigũ. Capernaum Galileataro wesa, Zabulónya dita, teero biiri Neftalíya dita wesapũ niiã. ¹⁴ Cũũ toopú wáari, profeta Isaías jóaribiro-ra wáaro tiyíro. Ateré jóarigũ niwĩ:

¹⁵ Zabulón, teero biiri Neftalí-cãya dita macãrã,
día pairímaa wesa macãrã,
día Jordán apeniñapú macãrã,

teero biiri Galilea dita macãrã judíoa niyhẽrã

¹⁶ múã naĩtĩārõpũ niirábíro
Cõãmacũyere tũomasĩri-cu;

ãñurõ bóere ñnará tiiróbiro
múãrẽ netõnégũdũre ñña-ãdacu.

Diarira tiiróbiro niirá bóa-neõrã niicu;

múã bóebatere ñnará tiiróbi-ro cũũrẽ ñnarã, ñseniãdacu,^l

jĩĩ jóarigũ niwĩ.

¹⁷ Jesús toopú jeagũ, basocáre buenũcãyigũ. “Cõãmacũ dutiré múãpũre niĩãdare jeaadaropũ

tiia. Teero tiirá, múã ññañaré tiirẽ-re wãcũpati, wasoyá”, jĩiyigũ.

Jesús bapari wai wasarí basocare “jãmu” jĩirigue

(Mr 1.16-20; Lc 5.1-11)

¹⁸ Jesús Galileataro wesapũ wáayigũ. Toopú wáagũ, sícũpõna pũarãrẽ buajeáyigũ. Simón, apertóre Pedro suonógũ, cũũ bai Andrés niyira. Wai wasarí basoca niijĩrã, bapigũ cõãño, wai wasara tiyíra. ¹⁹ Jesús jĩiyigũ cũãrẽ:

—Jãmu yũũmena. Múã mecũtígãrẽ wai wasarí basoca niiã; too síropũre múã basocáre yée quetire ãñurõ wederí basoca wáaada-cu sáa. Teeré wederi, paũ padeo-ãdacua, jĩiyigũ.

²⁰ Teeré tuorá, máata cũãye bapiyucũre toorá cũũjã, Jesuména wáajõâyira.

²¹ Too netõwá, ãpẽrá pũarã sícũpõnarẽ ñnayigũ. Zebedeo põna Santiago, cũũ bai Juan niyira. Cũã pacumena dooríwũpũ bapiyucũre jeesãñáyira. Jesús cũãcãrẽ “jãmu” jĩiyigũ. ²² Cũũ teero jĩĩrĩ tuorá, máata tiiwurẽ, cũã pacũre cũũ, wáajõâyira Jesuména.

Jesús paũ basocáre buerigue

(Lc 6.17-19)

²³ Jesús niipetiro Galilea ditapũ judíoa neárẽ wiseripũ buewarucuyigũ. ãñurẽ queti “Cõãmacũ dutiré múãpũre niĩãdare jeaadarotiia” jĩĩrẽre wedeyigũ. Niipeti-

^l 4.15-16 Isaías 9.1-2.

re cûã diarecutire, cûãrê õpũĩrĩ pũniré netõnéyigu. ²⁴Cũũ teero tiiré quetire niipetira Siria dita macārã masĩpetijõãyira. Teero tiirã, niipetira diarecutirare cûũ pũtopũ néewayira. Āpěrá merěã biiré diarecutira, āpěrá õpũĩrĩ pũniré cũoráre néewayira. Wãtĩã sããnorirare, ñamadiare cũoráre, wáamasĩhěrãrê néewayira. Jesús cûãrê netõnéyigu.

²⁵Paũ Galilea dita macārã, Decápolis macārĩ macārã, Jerusalén macārã, Judea dita macārã, día Jordán apeniñapũ macārã cûũrê nũnũyĩra.

Jesús ãtãgũpũ basocáre buerigue

5 ¹Jesús paũ nũnũrĩ ñagũ, ãtãgũpũ mũãwawi. Toopũ cûũ jeanuãrĩ, ãsã cûũ buerã cûũ pũto neãwũ. ²Ateré buewi:

Ateré tiiráno ãseniya

(Lc 6.20-23)

³—“Cõãmacũ tiápuremena dí-cũ cûũ booré tiimasĩã” jĩĩrãno ãseniya. Cõãmacũ dutiré cûãpũre jeatoaa.

⁴“Bóaneõrãno ãseniya. Cõãmacũ cûãrê yeeripũnapũ ãsenire ticogũdaqui.

⁵“Ûsã āpěrá nemoró ƿpũtĩ macārã niã” jĩĩ wãcũhěrãno ãseniya. Cũã Cõãmacũ “ticogũda” jĩĩri ditare ñeeãdacua.

⁶Diamacũ maquẽ, teero biiri ãñũrere bayiró tiidũgárano ãseniya. Cõãmacũ tiápuremena cûũ boorere tiimasĩãdacua.

⁷Āpěrárê bóaneõ ññarãno ãseniya. Cõãmacũ cûãrê bóaneõ ñnãgũdaqui.

⁸Āñũrê wãcũ tũgueñarãno ãseniya. Cũã Cõãmacũrê ñnããdacua.

⁹Āñũrõ niirecutire wáari tiirãno ãseniya. Cõãmacũ cûãrê “yũũ põna niĩyã” jĩĩgũdaqui.

¹⁰Cũã Cõãmacũ boorere tiiré wapa āpěrá ññarõ netõrĩ tiinórãno ãseniya. Cõãmacũ dutiré cûãpũre jeatoaa.

¹¹Mũã yũũre padeoré wapa āpěrá mũãrê ññarõ jĩĩ, ññarõ netõrĩ tiíadacua. Noo ññarõ niiré jĩĩditoadacua mũãrê. Cũã teero tiirĩ, mũã ãseniãdacu. ¹²Too síropũre mũã ãmũãsepa pairó wapatáre bũããdacu. Teero tiirã, bayiró ãseniã. Mũãrê tiiróbiro ññarõ tiáperucuyira mũã sũguero niiriracãrê profetare.

Jesuré padeorã móã, sããwócore tiiróbiro niĩyã

(Mr 9.50; Lc 14.34-35)

¹³Marĩ yaaré poaaro jĩĩrã, móãrê sããã. Mũã móãbiro niã atibũrecopũre. Móã ocare petirĩ, ocanemorĩ tiimasĩña manicú. Tee deero tiíadare mee niicu. Teero tiirã, teeré sopeputópũ cõãjãcu. Basocã cutadiyócu.

¹⁴Mũã sããwócore tiiróbiro niã atibũrecopũre. Sicamacã ãtãgũ sotoapũ niirĩ macãrê yayiomasĩña manicú. ¹⁵Basocã sããwócorigare sãããrĩ siro, moocũriya. Tee-ro tiiróno tiirã, ãmũãrõpe péoya,

niipetira tiiwiipú niirârê bóeba-tecoaro jĩĩrã. ¹⁶Tiigá sĩawócoro-birora múácã basocã ññacoropure añurô tiirécutiya. Múã añurô tiirí ññarã, ãpêrãcã múã Pacu ãmñã-sepu niigûrê “añunetôjôãgû niiqui” jĩĩadacua.

Moisére dutiré cúûrigue maquẽ

¹⁷Biuro wãcûrijãña yũre: “Moisére dutiré cúûrigue, teero biiri profetas jóariguere cõãgû atigû tii-ájĩyĩ”, jĩĩ wãcûrijãña. Teeré cõãgû mee atiwũ. Teeré “diamacûrã biirope niĩã” jĩĩgû atiwũ. ¹⁸Yũu ateréja diamacûrã jĩĩã: ãmñãse, atibúreco niiritabere Cõãmacû péerogã tee dutirére cõãriqui. Niipetire cûũ “biuro wáaadacu” jĩĩrigue diamacû wáaro tiiadacu. ¹⁹Tee dutirére péerogã netõnucágûno búri niigû niigûdaqui Cõãmacû Õpũ niirópure. ãpêrãrê netõnucãrĩ tiigúnocã teerora biigûdaqui. ãpĩ tee dutirére diamacû tiigúnopere, ãpêrãrê teeré tiidutígûnope òpũ tiiróbiro niigûdaqui Cõãmacû Õpũ niirópure. ²⁰Múãrê ate wedea: Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca “ũsã Cõãmacû boorére añurô tia” jĩĩmiya. Múã cûã nemoró Cõãmacû boorépere tiihé-
ra, Cõãmacû putopũ wáaricu.

Cúare ñañaniã

(Lc 12.57-59)

²¹Tuójĩyu múã ñecũsũmũãrê wederiguere: “Basocãre sĩãrĩjãña. Sĩãgûno queti beserĩ basocu putopũ néewa, wedesãnogûda-

qui”. ²²Yũu peja múãrê ateré we-dea: Cũũya wedegumena cúagu-no besegû putopũ néewa, wedesãnogûdaqui. Cũũya wedegure “mũu wapamanígû niĩã” jĩĩ bui-jágûno Judíoare Dutirá Peti putopũ néewa, wedesãnogûdaqui. Cũũya wedegure “wáicu tiiróbiro wãcûrê cõoa mũujã” jĩĩgûnorê pecamepu sóecõãrĩquio niĩã.

²³Teero tiigû, mũu Cõãmacû-wiipũ Cõãmacûrê padeogû, apenó ticoguda tiicú. Ticoadari suguerogã, wãcûbñacu: “Yáa wedegu cúa niiqui yũumena; yũu cûũrê ñañarô tiiatũ”, jĩĩ wãcûcu. ²⁴Mũu ticoadarere duupéo, cûũrê acabóre sãisuguégu wáaya. Teero tiarĩ siro, “Cõãmacûrê ticoguda” jĩĩariguere ticoya sãa.

²⁵Mũurê wedesãrigumena queti beserópũ wáarara, boyeromena quẽnosuguéya. Quẽnosuguéheri, mũurê besegûpure tico-jãgûdaqui. Cũũ surarapure tico-jãgûdaqui sãa. Cũãpura peresu-wiipũ sõnecoadacua sãa. ²⁶Yũu mũurê ateréja diamacûrã jĩĩã: Mũu wapatĩpetihegu, wiriticu, jĩĩwĩ Jesús.

ãpĩ ñumore ñeeaperijãña

²⁷Jesús wedenemowĩ:

—Múã ate wederiguere tuójĩyu: “ãpĩ ñumore ñeeaperijãña”.

²⁸Yũu peja ateré diamacûrã jĩĩã: Sícũ numiórê ñañarê tiidugáremena ññagûno cûũ wãcûrémena-rã coomena ñañarô tiiarigubiro niitoaqui.

29'Diamacú macã capea ññaré^m múārē ñañaré tiirí tiibócu. Teero wáari, tiigaré odewecōājāña. Teero tiiró, sicaróra múāya ōpũ macārō cōōrí, ññujāā. Niipetiri ōpũ pecamepu cōōrípeja, ññanetōjōācu. 30Diamacú macã wāmoⁿ múārē ñañaré tiirí tiibócu. Teero wáari, tiiwāmorē páatacōājāña. Teero tiiró, sicaróra múāya ōpũ macārō cōōrí, ññujāā. Niipetiri ōpũ pecamepu cōōrípeja, ññanetōjōācu.

Numosánumiārē cōārijāña

(Mt 19.9; Mr 10.11-12; Lc 16.18)

31'Múā atecārē tujóyju: “Nūmorē cōāgũ, ‘atewapá mūurē cōāā’ jīrípūrē jóa, coore ticoro booa”. 32Yūpeja ateré diamacúrā jīā: Sīcũ cū nūmo āpīmēna ñeeaperipacari, coore cōāgũ, coore ũmúāmena ñeeapearigo tiiróbiro putuári tiiquí. Sīcũ cōānorigomena nūmocutigucā āpī nūmomēna ñañarō ñeeapegu tiiróbiro putuáqui.

“Teerora tiiáda” jīrē maquē

33'Tujóyju sūcā múā ñecūsūmúārē wederiguere: “Mū Cōāmacū wāmemena tiigúda’ jīrirobirora jīditoro maniró tiyá”. 34Yūpeja ateré diamacúrā jīā: Múā āpērārē “teerora tiigúda” jīirā, Cōāmacū wāmemena jīrijāña. “Ŭmúāsemena diamacúrā

jīā”, jīrijāña. Ŭmúāsepu Cōāmacū dutiduiqui. 35“Atibúrecomena diamacúrā jīā”, jīrijāña. Atibúrecocā Cōāmacūye dupori pesaró tiiróbiro niiró tiia. “Jerusalénmenacārē diamacúrā jīā”, jīrijāña. Tiimacācā marī Ōpũ tutuaguya macã niiā. 36“Yāa dupumena diamacúrā jīā”, jīrijāña. Múā teero jīrēmena sicadā póadare ñiirida o butirída wáari tiimasíricu. 37Múā tiiádara, “teerora tiiáda” jīñā; tiiriádara, “tiiricu” jīñā. Múā jīnemocorepuja wātī wācūrē niibocu.

Ñañarō tiirí, cāmeríjāña

(Lc 6.29-30)

38'Múā ate wederiguere tujóyju: “Sīcũ mūurē capea páawari, mūcā teerora cūūrē páawacāmeña. Upire páaperi, teerora cūūrē páapecāmeña”. 39Yūpeja ateré diamacúrā jīā: Mūurē ñañarō tiigúnorē teero ññajāña. Cāmeríjāña. Sīcũ mūurē wasopúro diamacúpere páari, apeniñapécārē páaaro. 40Sīcũ mūurē queti beserí basocu putopu néewa, besejúre “cū yūre ñañarō tiirígue wapa cūyaro camisare ticodeutiya” jīiboqui. Cū teero jīirí, so toá macārō mū sñañarócārē ticojāña, toorē cū booátā. 41Surara apeyénorē sicaburo mūurē néewadutiri, apeburó néewabosanemoña sūcā. 42Mūurē sñigúnorē

^m5.29 “Capea ññaré” jīrē “marī ñañaré tiidugáre” jīidugaro tiia. ⁿ5.30 “Diamacú macã wāmo” jīrē “marī ñañaré tiirē” jīidugaro tiia.

ticoya. Apeyenórẽ mũũrẽ wasodugari, “wasoria” jĩĩrijãña.

Ĩĩnatutirare maĩdutĩrigue

(Lc 6.27-28, 32-36)

43'Múã ate wederiguere tũojĩyu: “Mũũ menamacārārẽ maĩñá; mũũrẽ ĩĩnatutirapere ĩĩnatuti doocāmẽña”. 44Yũũpeja ateré diamacũrã jĩĩã: Múãrẽ ĩĩnatutirare maĩñá. Múãrẽ ñañarõ tiirãre Cõãmacũrẽ sãĩbosáya. 45Múã teero tiirá, múã Pacũ ĩmũásepũ niigũ põna niiãdacu. Cũũ ãñurá pũtopũ, teero biiri ñañarã pũtopũcãrẽ muĩpũ bóeri tiii. Cũũ booré tiirã pũtopũ, teero biiri cũũ booré tiihéra pũtopũcãrẽ oco peari tiii. 46Múãrẽ maĩrá dícuere maĩrí, wapamanĩã. Romanuã õpũrẽ niyeru wapasébosari basoca teeré tiĩya. 47Múãya wedera dícuere ãñurõ tiirá, ¿ñeenõ ãñunemore ãpẽrãrẽ tiieñogari? Cõãmacũrẽ masĩhẽrã teeré tiĩya. 48Múã Pacũ ĩmũásepũ niigũ ãñurẽ tiirécutigũ tiiróbi-rora ãñurẽ tiirécutira niĩña.

Ãñurõ tiiré maquẽ

6 1'Múã Cõãmacũye ãñurere tiirá, basocã ĩĩnacorpũ dícu tiieñorijãña. Múã teero tiirécutiri, múã Pacũ ĩmũásepũ niigũ múã ãñurẽ tiiré wapa ticorenórẽ ticoriqui.

2Teero tiirá, múã bóaneõrãrẽ tiiapura, máata ãpĩrẽ bayiró bũsũrómena mũũ tiiapuariguere wedebatedutirijãña. Tiiditórepira teenórẽ tiirécuticua múã neãré

wiseripũre, teero biiri macã decopũre. Cũã tiiapucua, ãpẽrá “ãñuniĩ” jĩĩarõ jĩĩrã. Yũũ múãrẽ aterėja diamacũrã jĩĩã: Cũã basocã teero jĩĩrẽ wapa wapatápetitoaya mée. 3Múãpe bóaneõrãrẽ tiiapuara, múã menamacārārẽ wedebaterijãña. 4Ticora, ĩñahẽrõpũ ticoya. Múã Pacũ múã ĩñahẽrõpũ tiirénorẽ ĩñagũ múã ãñurõ tiirã siro, wapatãre ticogudaqui.

Cõãmacũrẽ sãĩrẽ

(Lc 11.2-4)

5'Múã Cõãmacũrẽ sãĩrá, tiiditórepira tiiróbiro tiirijãña. Cũã neãré wiseripũ, macã decopũ nucũ, basocã ĩñarõ jĩĩrã, sãicúa. Yũũ múãrẽ aterėja diamacũrã jĩĩã: Cũã basocã teero ĩñarẽ wapa wapatápetitoaya mée. 6Múãpe Cõãmacũ múã Pacũre sãĩrá, múãye sawiripũ sããwa, soperé biajã, cũũrẽ sãĩñá. Cũũ ĩñabuaya manigũ niipacũ, múãmena niiqui. Cũũ múã ĩñahẽrõpũ tiirénorẽ ĩñagũ múã ãñurõ tiirã siro, wapatãre ticogudaqui.

7'Cõãmacũrẽ sãĩrá, ãñurõ wãcũripacara, sãĩnemósãrijãña. Cõãmacũrẽ masĩhẽrã teero tiicúa, “marĩrẽ pee wedeseremena tuogũdaqui” jĩĩrã. 8Múãjã cũã tiiróbiro tiirijãña. Múã Pacũ múã boorénorẽ sãĩãdari suguero, masĩtoaqui. 9Teero tiirá, biiro jĩĩ sãĩñá:

Ûsã Pacũ ĩmũásepũ niigũ,
mũũrẽ quioníremena pa-
deoáda.

10 Mũu dutiré ũsãpure niiãda-re jeaaro.

Ûmuáse macārã mũu booré dícu-re tiicúa; atibúreco macārãcã teerora tiíaro.

11 Ûsārē búrecoricōrō yaaré ti-coya.

12 Āpērǎ ũsārē ñañarō tiiráre ũsã acabórobirora mũucã ũsã ñañaré tiirére acabó-ya.

13 Jĩcōāsārenorē cāmotáya. Ûsārē ñañarō wáari jĩgũ, netōnéña.

Mũu sīcũrǎ dutirucugudacu. Tutuanetōjōāgũ niiã.

Mũu sīcũrǎ usenipeoguno niirucujãña.

Teerora niiārō.

14 Āpērǎ múārē ñañarō tiirére acabóri, múã Pacu ñmuásepũ niigúicã múārē acabógudaqui.

15 Múã cǎã ñañarō tiirére acabó-heri, múã Pacucã múã ñañaré tiirére acabóriqui.

Betiré maquē

16 Múã beti, sǎirǎ, tiiditórepira tiiróbiri tiirijãña. Cǎã wācūpati-rabiro baujácua. Juabóarabiro baurá wāanetōjácua, basocá cǎã betirére ññaārō jĩrǎ. Yũu múārē ateréja diamacũrǎ jĩĩã: Cǎã basocá teero ññaré wapa wapatápeti-toaya mée. 17 Múãpe beti, sǎirǎ, diapóa waacosé, ññurō wuapoa-rira niiña, 18 āpērǎ múã betirére masĩrijãārō jĩrǎ. Múã Pacu ñña-buaya manigũ niipacu, múãmena niiqui. Cũũ múã ññahērōpũ tiiré-

norē ññagũ múã ññurō tiíari siro, wapatáre ticogudaqui.

Ûmuáse maquērē néōcũyueya

(Lc 12.33-34)

19 Atiditá maquērē pee néōcũ-rijãña. Teeré butua yaacua; cūta-wi bóajōācu; yaarépira sǎñwa, yaapetijácua. 20 Teero tiiróno tiirá, ñmuásepũ ññurē buarí tiíada-repere néōcũyueya Cōāmacũ booré tiirucúremena. Teero tiirá, toopúre pee ññurē cuoádacu. Toopúre múã néōcũrere butua túamasĩricua; cūtawiricu; yaarép-ira sǎñwa, yaarícua. 21 Ûmuáse-pũ múāye niirĩ, Cōāmacũye dícu-re wācũādacu.

Sĩawócoriga

(Lc 11.34-36)

22 Múāye capeari òpũñrĩrē sĩawócoriga tiiróbiri niiã. Múã capeari ññurĩ, ññurō ññaādacu; ññurō tuomasĩādacu; ññañãtǎ, ññaricu; tuomasĩricu. 23 Múã ñña-ñaré capeari cuorá tiiróbiri niirĩ, múāye òpũñrĩpure naĩtĩārō tiiróbiri niiã. Cōāmacũyere masĩria. Tee naĩtĩāre ññaanetō-jōã.

Niyerure maĩrǎ, Cōāmacũpere maĩricu

(Lc 16.13)

24 Sīcũ pũarǎrē padecotemasĩ-riqui. Sīcũrē maĩríqui; ãpĩpére maĩquí. Sīcũrē padeoquí; ãpĩpére netōnucáqui. Múã niyerure maĩ-rǎ, Cōāmacũpere maĩricu.

**Cõamacũ dutiré múãpure
niiðadarere boosuguéya**

(Lc 12.22-31)

25 Teero tiigú, múārē ateré we-dea: Múã niirecutirere wácūpati-rijãña. “¿Ñeenó yaaadari; ñeenó sñiñádari; ñeenó sãñaãdari ma-rĩ?” jĩĩ wácūpatirijãña. Marĩ cati-répe yaaré nemoró wapacutía. Marĩye õpũũrĩpe suti nemoró wapacutía. 26 Minipõnárē ññañate múã. Cũã oteriya. Oteré ðuca seeriyã. Teedũcare ññanore wise-ripũ ññanoriya. Teero tiirĩpacari, múã Pacũ ãmũãsepũ niigũ cũãrē yaaré ticoqui. Múãpe minipõná nemoró wapacutía. 27 Múã bayiró wácūpatira, bũcũñanemoricu.

28 ¿Deero tiirã múã sutipére wácūpatii? Coori macãnucũ ma-quērē wácũña. Tee booró wiicú. Paderipacaro, suti suaripacaro, suti ãñurē sãñarē tiiróbiro baua. 29 Teero biipacari, yũũ ateré jĩĩã: Salomón suti ãñurē peti sãñapa-cũ, coorire sícãrĩbíriyigũ. 30 Sica-bũrecora tee catia; apebũreco sñiñãriguepũ boea; too síro sóejã-noã. Teero wáapacari, Cõamacũ teecorire ãñurē suti sãñaró tiiró-biro baurí tiii. Múãpereja ãñune-moró cotequi. Múã péerogã pa-deoré cũorã niã. 31 Teero tiirã, “¿ñeenó yaaadari; ñeenó sñiñáda-ri; ñeenó sãñaãdari marĩ?” jĩĩ wácūpatirijãña. 32 Atibũreco ma-cãrã Cõamacũrē padeohéra tee niipetirere wácūpatiya. Marĩ Pa-cũ ãmũãsepũ niigũ múã booréno-

rē masĩtoai mée. 33 Múãpe Cõã-macũ dutiré múãpure niiðadarere boosuguéya. Teero biiri diamacũ cũũ boorére tiinũñseyã. Teero tiirí, niipetire múārē ðusarére ti-cogũdaqui. 34 Teero tiirã, “¿ñã-migārē deero wáamiãdariye?” jĩĩ wácūpatirijãña. Apebũreco ma-quērē múã ññañaró netóãðadarere wácūpatisuguerijãña. Mecũã ma-quē dícuere wácũña. Mecũārē múārē wácūpatiri tiíðadare nii-toaa.

Ãpērārē ññabeserijãña

(Lc 6.37-38, 41-42)

7 1 Ãpērārē ññabeserijãña. Múã ññabeseheri, Cõamacũ-cã múārē ññabeseriqui. 2 Múã ãpērārē wedepatirobirora múã-cã wedepatinoãdacu. Múã ãpērārē pee ññañaró jĩĩrĩ, queoró múã-cãrē jĩĩnoãdacu. 3 Mũũya wede-gũya capeapũ pasarí manarõrē ññaã. Ññapacũ, mũũya capeapũ pasarí ðucapereja ññaria. 4 Mũũya capeapũ yucũðuca pasanopa-cũ, ¿deero tiigú mũũya wedegũ-re, “mũũya capeapũ pasarí mana-rõrē néecõãma” jĩĩ? 5 Ññañagũ, tiiditõrepigũ! Mũũya capeapũ niirí ðucapere néecõãsugueya. Cõãtoagũpũ, ãñuró ññagũdacu. Teero tiigú, mũũya wedegũya ca-peapũ pasarí manarõrē néecõã-gũdacu.

6 Cõamacũrē boohéranorē cũũ-ye queti ãñurére wederijãña. Cũãñorē wedera, díayiare ãñurére ticora tiiróbiro tiicú. Díayia

cúaamarã añuré ticopacari, múã-rẽ câmenucá bacajácu. Cõama-cũrẽ padeodugáherare cũũye añuré maquẽrẽ wederijãña. Cũã-norẽ wedera, yesea watoapu ña-quẽda wapapacáridare déecũrã tiiróbiro tiicú. Yesea tiidaré cuta-tábatejácua. Cõamacũrẽ boohé-rare bári peti cũũyere wedecu.

Cõamacũrẽ sãĩñá

(Lc 11.9-13; 6.31)

7'Cõamacũrẽ sãĩñá. Sãĩrí, cũũ múãrẽ ticogúdaqui. Añurére ãmaãrã tiiróbiro sãĩrucújãña. Sãĩrucújãrã, búaádacu. "Sope páõña yũure" jĩĩgũ tiiróbiro sãĩ-dúrijãña. Sãĩdúheri, "jáũ" jĩĩgũ-daqui. 8Sãĩgũno cuogúdaqui. ãmaãgũno buagúdaqui. "Páõña" jĩĩgũno páõnogúdaqui.

9'Múã põna múãrẽ wúabere sãĩrí, cũãrẽ ãtãpere ticoricu. 10Wai sãĩrí, ãñarẽ ticoricu. 11Múã ñañaré tiirã niipacara, múã põnarẽ añurére ticomasĩã. Marí Pacu ãmũãsepũ niigũpe cũũrẽ sãĩránorẽ nemoró añurére ticomasĩqui.

12'Múã ãpẽrãrẽ múãrẽ añurõ tiirí booa; múãcã teerora cũãrẽ añurõ tiiyá. Teeré Moisére dutiré cũũrigue, teero biiri profetas jóa-rigue tiidutía.

Esahéri sopegã

(Lc 13.24)

13'Esahéri sopegãrẽ sããwaya. Pecamepũ sããwari sopepe esarí sope niiã; pecamepũ wáarima

esaríma niiã. Toopére paũ sããwaya. 14Catiré petihéropũ sããwari sopepeja esahéri sopegã nijjãã. Toopũ nijjearima esahéríma niiã. Siquẽrãrã catiré petihére búaáya.

Yucugure tiigú ducamena

ĩñamasĩnoã

(Lc 6.43-44)

15'Ãpẽrá "ũsã profetas niiã" jĩĩ-ditorare tũorijãña. Cũã añurã tiiró-biro baumíya. Oveja añurágã tiiró-biro baumíya. Teero baupacára, cũã wãcũrẽpũre yáíwa cúaamarã tiiróbiro wãcũũya. 16Múã cũãrẽ cũã tiirécũtiremena ññamasĩãdacu. Potagu ãse ducacũtiria. Wĩsõcã ipitire ducacũtiria. 17Yucugũ añu-rígũno añuré ducacũtia; sĩniátiri-gũno ñañaré ducacũtia. 18Añurí-gũno ñañaré ducacũtiricu; ñañarí-gũno añuré ducacũtiricu. 19Ñaña-ré ducacũtirigũno páata, pecame-pũ sóecõãjãnoãdacu. 20Teeré tiiró-birora jĩĩditorepirare cũã tiirécũti-remena ññamasĩãdacu.

Niipetira Cõamacũ pũtopu

wáaricua

(Lc 13.25-27)

21'Paũ yũure "Õpũ" jĩĩpacara, cũã niipetira Cõamacũ pũtopu wáaricua. Yũũ Pacu ãmũãsepũ niigũ booré tiirãno dícu wáaadacua. 22Cõamacũ basocáre wapa tiíádari bureco jeari, paũ yũure jĩĩmiãdacua: "Ûsã Õpũ, mũũ wãmemena basocáre buewũ; mũũ wãmemena wãtĩãrẽ cõãwionecowũ; mũũ wãmemena pee añuré tiíẽñowũ sũ-

cã”, jĩĩmiãdacua. ²³Cũã teero jĩĩpacari, “mũãrẽ masĩria yũja” jĩĩgũdacu. “jĩĩmũã ñañarẽ tiirĩra niiã; witiwaya!” jĩĩgũdacu.

Puawĩĩ tiinucãre queti

(Mr 1.22; Lc 6.47-49)

²⁴Teero tiigũ, yũu wederére tuo, yũu wederirobiro tiigũno masĩgũ tiiróbiro niiĩ. Masĩgũno wii tiigũ, coasáwa, ãtãgãpũ jea, botarĩ nũcõ, wii tiimũãqui. ²⁵Too síro oco pea, día pota, wĩno wẽẽ, tiwiipũ oco õmatucopacari, pee-díaricu, ãtãgã sotoapũ nũcõãri wii nijĩrõ. ²⁶Yũu wederére tuo, yũu wederirobiro tiihégũnope tuorĩrigũ tiiróbiro niiĩ. Tuorĩrigũno wii tiigũ, ditatupari yepapũ wii tiimũãqui. ²⁷Too síro oco pea, día pota, wĩno wẽẽ, tiwiipũ oco õmatucori, jóẽcodiacu. Jóẽcodia mũtãpetijõãcu, jĩĩwĩ.

²⁸Jesús teeré buepetiari siro, basocá cũũ buerére tuomanijõãwã. ²⁹Dutiré cuogũ tiiróbiro bueré. Moisés jóarigue buerá tiiróbiro bueriwi.

Jesús õpũũ bóagũre netõnérigue

(Mr 1.40-45; Lc 5.12-16)

8 ¹Jesús ãtãgãpũ niiãrigũ diijeári, paũ basocá cũũrẽ nũnyĩra. ²Cũũ maapũ wáari, sícũ õpũũ bóagũ cũũ pũto wáayigũ. Ñicãcoberimena jeacũmuyigũ:

—Õpũ, mũũ yũu diarecutirere netõnédugagũ, netõnémasĩã, jĩĩyigũ.

³Jesús cũũrẽ ñaapeó, jĩĩyigũ:

—Netõnédugaga. Diaremanigũ pũtuáya, jĩĩyigũ.

Máata cũũya õpũũ bóare yati-jõãyiro. ⁴Jesús cũũrẽ jĩĩyigũ:

—Ateré ãpẽrãrẽ wedegũ mee tiiwá, jĩĩmiyigũ—. Pairé ãnogũ wáaya, “ãñũjõããyi” jĩĩdutigũ. Too síro sũcã Cõãmacũrẽ ticoya, mũũ diaré netõãrigue wapa wapátirono tiigũ. Teeré tiidutĩrigũ niiwĩ Moisés. Mũũ teero tiiyá, basocá niipetira mũũ diaré netõãrigue masĩãrõ jĩĩgũ, jĩĩyigũ.

Jesús cien surara dutigũre padecotegure netõnérigue

(Lc 7.1-10)

⁵Jesús Capernaumpũ sããwari, sícũ cien surara dutigũ cũũ pũto atiwi. Cũũrẽ tiápũre sãĩwĩ:

⁶—Õpũ, yũũre padecotegũ wii-pũ cõããwĩ. Cũũ wáamasĩriawĩ. Bayiró peti pũnisijããwĩ, jĩĩwĩ.

⁷Jesús cũũrẽ yũũwi:

—Jáu. Netõnégũ wáagũda, jĩĩmiwĩ.

⁸Cien surara dutigũ cũũrẽ yũũwi:

—Õpũ, yũũ búri niigũ niiã. Teero tiigũ, yũũ mũũrẽ yáa wiipũ “sããatiya” jĩĩmasĩriga. Mũũ sããwaripacari, “netõãrõ” jĩĩcoremenarã yũũre padecotegũ netõjõãgũdaqui. ⁹Yũũ ãpẽrã dutiré docapũ niiã. Yũũpũ surarare dutia sáa. Yũũ sícũrẽ “wáaya” jĩĩrĩ, wáai. ãpĩrẽ “atiya” jĩĩrĩ, atii. Yũũre padecotegũre “biro tiiyá” jĩĩrĩ, tiui, jĩĩwĩ.

¹⁰Jesús cũũ jĩĩrẽre tuogũ, tuomanijõãwĩ. Cũũrẽ nũnũrãrẽ jĩĩwĩ:

—Yũũ ateréja diamacǎrã jĩĩã: Israelpũre ãni tiiróbiro padeoré cuogũre buajeáñariga. ¹¹Múãrẽ ateré wedea: Niipetiropũ macǎrã paũ, ãni romanuáyu tiiróbiro Cõãmacũ Ōpũ niirópũ jeaadacua. Toopũ Abraham, Isaac, Jacobmena yaadiuadacua. ¹²Paũ Cõãmacũ suosũguémirirape cǎã padeohére wapa naĩtĩãrõpũ cõãdioconoãdacua. Toopũ pũnisĩra bacadiyó, utiadacua, jĩĩwĩ.

¹³Jesús cien surarare dutigũre jĩĩwĩ:

—Mũya wiipũ putuawagua. Mũũ padeoárirobirora wáaada-cu, jĩĩwĩ.

Toorá cǎũrẽ padecotegũ netõ-jóãyigũ.

Jesús Pedro mañecõrẽ netõnérigue

(Mr 1.29-31; Lc 4.38-39)

¹⁴Jesús Pedroya wiipũ wáayigũ. Tiiwiipũ sããjeagũ, Pedro mañecõrẽ wiorécutipésagore buajeáyigũ. ¹⁵Coore wãmopũ padeñáyigũ. Cũũ teero tiiríra, wioré tatijóãyiro. Coó wũmunucã, cǎãrẽ yaaré ecayigo.

Jesús pau diarecutirare netõnérigue

(Mr 1.32-34; Lc 4.40-41)

¹⁶Náicũmurĩ, basocá Jesús puto-pũ paũ wãtĩã sããnorirare néejeayira. Cũũ sĩcǎrĩ wedesecoremenarã wãtĩãrẽ cõãwionecoyigũ. Niipetira

diarecutiracǎrẽ netõnépetijãyigũ. ¹⁷Cũũ teero tiirĩ, profeta Isaías jóarirobirora wáaro tiiyíro. Ateré jóarigũ niiwĩ: “Marĩ tutuherere, marĩ diarecutirere cǎũpeja netõnéjãwĩ”, ^ñjĩĩ jóarigũ niiwĩ.

Jesuré nũũdũgámiriraye queti

(Lc 9.57-62)

¹⁸Jesús paũ cǎũ putopũ neãnucǎrĩ iñagũ, ãsã cǎũ bueráre: —Jãmũ, tĩãwaco iinĩñapũ, jĩĩwĩ.

¹⁹Sĩcũ Moisés jóarigue buegũ Jesús puto wáa, jĩĩwĩ:

—Basocáre buegũ, noo mũũ wáaro yũũ mũũrẽ nũũgũda. Mũũ buegũ niidũgaga.

²⁰Jesús cǎũrẽ yũũwĩ:

—Wáicũra cǎniré tutiri cuoóya. Minipõná põnacutíre sutiri cuoóya. Yũũ niipetira sõwũpeja cǎniró cuoríra, jĩĩwĩ.

²¹Ãpĩ cǎũrẽ nũũmĩãrigũ jĩĩwĩ:

—Ōpũ, yũũ pacũ diari siro, yaatóagupũ, mũũmena wáagũda sũcã, jĩĩmiwĩ.

²²Jesús cǎũrẽ yũũwĩ:

—Yũũmena wáadũgagũ mecũtígārã yũũre nũũdóajãña. Yũũre padeohéra diarirapũ tiiróbiro niitoaya. Cǎã basiro cǎmerĩ yaaáro, jĩĩwĩ.

Jesús wĩnoré, ocoturíre nucũárĩ tiirígue

(Mr 4.35-41; Lc 8.22-25)

²³Jesús dooríwupũ mũãsãwĩ. Ûsã cǎũ buerá bapacutiwũ. ²⁴Ûsã

tīāwari, wīno bayiró wēēcūtati-wu. Dooríwure ocoturí páabate-sāwū. Jesupé cānigá tiiwí. ²⁵Teero tiirá, ūsā cūū puto wáa, wācō-rārā, cūūrē jīīwū:

—¡Ūsā Ōpū, netōnéña! ¡Marī duadiarapu tiara! jīīwū.

²⁶Jesús ūsārē yūūwi:

—¿Deero tiirá nocōrō cui? Múā péerogā padeoré cuorá niiā.

Jīitoa, wūmunucā, wīnoré, ocoturíre nucāādutiwi. Nucāāpetijōāwū.

²⁷Ūsā īñamanijōājīrā, cāmerí wedesewū:

—¿Nīirūno basocá niimiī āni? Cūūrē wīnopúra, ocoturípura yūūjā, netōnucāria, jīīwū.

Gadara macārā wātīā sāānoriraye queti

(Mr 5.1-20; Lc 8.26-39)

²⁸Jesús apeniñapú Gadara ditapu tīājeari, ūmúā puarā masā-coperi watoapu nīārira cūū puto atiwa. Cūā wātīā sāānorira nīiwā. Bayiró peti cūāamarā nīiwā ména. Teero tiirá, basocá tiimapure netōwáiyira. ²⁹Jesuré īñarā, acaribíjōāwā:

—Mūū Cōāmacū macū, ūsārē potocōrijāña. ¿Ūsārē ñañarō netōrī tiigú atiarí? Ūsā ñañarō netō-ādaro jearia ména, jīīwā.

³⁰Cūā beru paū yesea yaanucūwā. ³¹Wātīā basocápure niirā Jesuré bayiró sāīwā:

—Mūū ūsārē cōāwionecoguja, īniā yeseapure sāāwadutiya, jīīwā.

³²Jesús: —Teerora tiiyá, jīī yūūwi.

Cūū teero jīīrīrā, basocápure nīārira witiwa, yeseapure sāāwatu nīiwā. Niipetira yesea opatūdipu cutucutūbuawa, opataropu ñaānuā, duajōāwā.

³³Yesea coterí basoca cuicocūtuawa. Macāpu jeara, wātīā sāānorira niimiārirare wāaariguere wedepetirira nīiwā. ³⁴Teeré tuorá, tiimacā macārā niipetira Jesús putopu jeawa. Cūūrē īñarā, biiro jīīwā:

—¡Wáagua! Ūsāya ditapure putuárijāña, jīīwā.

Jesús wáamasīhēgūrē netōnérigue

(Mr 2.1-12; Lc 5.17-26)

9¹Jesús dooríwupu muāsā, cūūya macāpu cāmecótīawī sūcā. ²Toopú āpērā sīcū wáamasīhēgūrē cōārómēna Jesús putopu ñoonējeayira. Jesús cūā padeorí īñagū, wáamasīhēgūrē jīīyigu:

—Yāa wedegu, wācūtutuaya. Mūū ñañaré tiiré acabónotoaa, jīīyigu.

³Sīquērā Moisés jóarigue buerá toopú niyira. Cūā Jesús jīīrére tuorá, wācūyira: “Āni Cōāmacūrē ñañarō wedesege tii”, jīī wācūyira.

⁴Jesús cūā wācūrēre masījīgū, sāīñáyigu:

—¿Deero tiirá múā ñañarō wācūi? ⁵Āniré “mūū ñañaré tiiré acabónotoaa” yūū jīīrī, tee cūūrē acabónoāriguere īñaricu múājā. Yūū “wūmunucā, wāaya” jīīrīpe-reja, cūū wūmunucārī īñāā múā.

⁶Yuu niipetira sōwũ niiã. Teero tiigú, atiditapüre basocá cúa ñañaré tiirére acabómasiã. Yuu dutirére múãrê ãnogúda, jĩiyigu cũũpeja.

Wáamasihēgũrê jĩiyigu:

—Wũmunucãña. Mũu cōārórê néepa, mũya wiipu putuawaya, jĩiyigu.

⁷Wáamasihēgũ niimiārigu wũmunucã, cũũya wiipu putuajōāyigu. ⁸Basocá teero tiirí ñnarã, cuijōāyira sáa. Cōamacũrê usenire ticoyira, cũũ basocáre dutimasiirere ticori ñnarã.

Jesús Mateore suorígue

(Mr 2.13-17; Lc 5.27-32)

⁹Jesús too netōwágu, yũure ñabuwawi. Yuu romanuã òpārê niyeru wapasébosari basocu niimiwũ. Jesús yũure yuu paderópu duiri ñña: — Jãmu yũumena, jĩiwĩ. Teero tiigú, wũmunucã, cũũmena wáawũ.

¹⁰Too síro yáa wiipu yaaduiwi cũũ buerámena. Cúa yaaritabe, ãpērã paũ niyeru wapasébosari basoca, ãpērã ñañaré tiirã jeawa. Cúamena yaaduiwa. ¹¹Fariseo basoca teeré ñnarã, cũũ bueráre sãñnãwã:

—¿Deero tiigú múãrê buegú niyeru wapasébosari basocamena, ñañaré tiirámena yaai? jĩiwĩ.

¹²Jesús teeré tũogú, jĩiwĩ:

—Diaremanirã ucotigũre boorí-cua; diarecutira dícu ucotigũre

boocúa. ¹³Cōāmacũye queti jóari-pũpu ate Cōāmacũ jĩiriguere buenemorã wáaya súcã: “Wáicura sóepeora dícu ñnadugariga; ãpērãrê bóaneõ ñnarépere nemoró ñnadugaga”,^o jĩiã. Yũupe “ãñuré dícu tiia” jĩirãrê ãmaãgũ atiriwũ; ñañaré tiirápere ãmaãgũ atiwũ, jĩiwĩ.

“¿Mũu buerá deero tiirã betirí?” jĩirigue

(Mr 2.18-22; Lc 5.33-39)

¹⁴Too síro Juan buerére nũnrã Jesús puto ati, cũũrê sãñnãwã: —Ûsã, teero biiri fariseo basoca betia. ¿Deero tiirã mũu buerá-pe betirí? jĩiwã.

¹⁵Jesupé cúaãrê jĩiwĩ:

—Wãmosiagudu boocórira bóaneorã niimasiriya, cũũ cúa-mena niirĩ. Too síro cũũ néewanogũdaqui. Teero wáari siro, betiádacua.

¹⁶‘Sícũ sutiró bucurore mama caseroména seeréturiqui. Teeré tiiatã, coserí, mama caserope wéeduo, bucũ caserope yigajōārĩ tiicú. Teero tiirí, pairí cope yiganemocu. ¹⁷Teerora mama vinorê wáicura caseropori bucuporime-na posetínoricu. Teeré tiirí, wũga, teepori esarí, podojōācu. Vĩno píobatejōā, teeporicã cōjōācu. Teero tiirã, mama vinorê mapóripũ posetinoã. Biirõ tiirí, vinorê cũo, tiipocãrê cũorucú-adacu, jĩiwĩ.^p

^o9.13 Oseas 6.6.
jĩigũ tiiyigu.

^p9.17 Jesús cũũ bueré wúomasĩña maniã fariseo tiirémēna

**Jairo macôye queti;
Jesuyáro sutiró padeñárigoye
queti**

(Mr 5.21-43; Lc 8.40-56)

18 Jesús cûâmena wedesegeu tiiríra, sîcû judíoa neârî wii dutirá menamacû jea, Jesús puto ñicâcoberimena jeacûmu, jîîwî:

—Yuu macô mecûtígâ diajôã-ãwô. Jâmû yuumena. Ñaapeógû atiya. Mûû ñaapeóri, masâgôdaco, jîîwî.

19 Teero jîîrî tûogú, Jesús cûûmena wáawi. Êsâ cûû buerácâ cûûrê bapacûtiwawû.

20 Êsâ cûûya wiipû wáari, sîcô numió doce cûmarî beti niiré teero niirucujâgô Jesús sucubírope ati, cûûyaro sutiró yapapû padeñárigo niîwô. 21 Coô wâcûyigo: “Yuu cûûyaro sutiró padeñáremenarâ netô-jâgôdacu”, jîî wâcûyigo. 22 Jesús câmenucá coore ñña, jîîwî:

—Yáa wedego, wâcûtutuaya. Mûû padeojígô, netónénoârigo-pû putuáa, jîîwî.

Cûû teero jîîrîrâ, máata diaremanigô putuáwo.

23 Jesús judíoare dutirá menamacûya wiipû jeagu, cûû yaará wáaadari suguerogâ, cûû utiritabere puticotéadarare ñnarigu niîwî. Âpêrá bayiró acaribíremena utira tiitá. 24 Cûûrê jîîrigu niîwî:

—Witiwaya. Wîmagô diarico; cânigô tiicó, jîîrigu niîwî.

Cûûpe cûûrê buijámirira niîwâ. 25 Jesupé cûûrê witiwadutitoa,

diaarigo pesarí tatiapû sâãwari-gu niîwî. Cooya wâmorê ñeerigu niîwî. Cûû teero tiirí, coo wûmû-nurigo niîwô. 26 Niipetiro tiiditapure teero cûû tiirígue queti sesajôâriro niîwâ.

**Jesús puará ññahêrârê
netónérigue**

27 Jesús too niîarigu maapû wáawi sîcâ. Cûû too wáari, puará capeari ññahêrâ bayiró busurómena jîînnûsewa:

—¡David pârâmi niinûnûsegu, ûsârê bóaneõña! jîîwâ.

28 Jesús wiipû sâãjeari, capeari ññahêrâ cûûrê nûnûsâjeawa. Cûûrê sâîñáwî:

—¿Múâ yûure “netónemasîjâ-qui” jîî padeói? jîîwî.

—Ëjû, padeóa, jîîwâ.

29 Too docare Jesús cûûye capearire ñaapeó: —Múâ padeoróbirora queoró wáaaro, jîîwî.

30 Cûû teero jîîrîrâ, ññajôãwâ. Jesús: —Ateré âpêrârê wedera mee tiíadacu múâ, jîîmiwî.

31 Cûû teero wedepacari, cûûpe cûû tiiríguere niipetiro tiidita macârâpure wedebatejârira niîwâ.

**Jesús wedesehegure wedeseri
tiirígue**

32 Capeari ññahêrâ niimiârira witiwaritabe, âpêrá âpîré néejeatoawa sîcâ. Cûû wâtî sâãnorigu wedesehegu niîwî. 33 Jesús wâtîrê cõawionecoari sirogârâ, wedesehegu niimiârigu wedesenucâwî. Too macârâ ññamanijôãwâ.

—Áno Israelpure teero wáari ññahērã niiwũ marĩ, jĩwã.

³⁴Fariseo basocape biiro jĩwã:

—Áni wătĩārē dutigú tutuaremena wătĩārē cōāwionecoi, jĩwã.

Jesús basocáre bóaneõ ññarigue

³⁵Jesús niipetire macārĩ, paca-macārĩ, metāmacārĩgāpũ wáane-tōwĩ. Judíoa neārē wiseripũ bue-wĩ. Ññurē queti “Cōāmacũ dutiré mũāpũre niiādare jeaadaro tiia” jĩirere wedewi. Niipetira diare-cutirare, teero biiri õpũũrĩ pũni-recutirare netōnéwĩ. ³⁶Basocá paure ññagũ, bóaneõ ññawĩ. Cũã oveja coterĩ basocũ manirã tiiró-biro bóaneõrã, tiíapure manirã niiwã. ³⁷Teero tiigũ, ñsã cũũ bueráre jĩwĩ:

—Pau peti yũure padeoádara niicua. Puarágã yéere wedeada-rapeja niíya. ³⁸Teero tiirã, Cōā-macũrē āpērã yée maquērē wedera wáaadarare bayiró sãñná, jĩ-wĩ.

Jesús doce apóstoles ticocorigue

(Mr 3.13-19; Lc 6.12-16)

10 ¹Jesús ñsã cũũ buerá docere sñowĩ. Wătĩã basocápũre niirãrē cōāwionecomasĩ-rere ticowi ñsārē. Niipetira diare-cutirare, teero biiri õpũũrĩ pũni-recutirare netōnémasĩrecārē tico-wĩ.

²Ñsã doce cũũ beserira wāme ate niĩã:

Niisũguegu Simón niiwĩ. Ape-wāmé “Pedro” niĩã.

Cũũ bai Andrés,
Zebedeo pōna Santiago,
cũũ bai Juan,

³Felipe,
Bartolomé,
Tomás,

Mateo (niyeru wapasébosari basocũ niimirigũ)

Santiago (Alfeo macũ)

Tadeo,

⁴Simón (romanuã dutiráre cōā-dũgara menamacũ),

Judas Iscariote (too síropũ Jesurē ññatutirapũre wedesāco-tegũdu), noquērãrã niiwũ ñsã.

Jesús doce apóstoles

wededuticorigue

(Mr 6.7-13; Lc 9.1-6)

⁵Jesús ñsã doce cũũ beserirare ticocogu, “ateré tiíadacu mũã” jĩwĩ:

—Judíoa niñhērã niirõpũ wáa-rijãña. Samaria ditapũ niiré macārĩcārē sãāwarijãña. ⁶Too wáa-rono tiirã, Israelya pōna macārã-pere wedera wáaya. Cũã oveja di-tirira tiiróbiro niíya. ⁷Cũārē ateré wedera wáaya: “Cōāmacũ dutiré marĩpure niiādare jeaadaro-pũ tiia”, jĩñña. ⁸Diarecutirare netōnéña. Diaarirare masõña. Õpũũrĩ bóarare netōnéña. Wătĩã basocápũre sãārirare cōāwionecoya. Yũu tutuarere mũārē wapamaniró ticoa. Teero tiirã, mũācã wapamaniró cũārē tiíapuya.

⁹Mũã wáara, niyeruquiri née-warijãña. ¹⁰Wasopore õmawari-

jãña. Suti, sapatu múã sãñaré dí-
cure néewaya. Tuurítuarigure
néewarijãña. Paderáno cûã pade-
rémena wapatá, yaamasíya.

¹¹ Múã pacamacãrĩ, metãma-
cãrigãpũ sããjeara, “ãnirá ãñuĩ”
cûã jĩĩgũrẽ ãmaãña. Cũũ “jáũ” jĩĩ-
rĩ, “nocõrõ yolari niiãda” jĩĩ, cũũ
pũtopũ pũtuácũmuña. ¹² Wiipũ
sããjeara, tiiwĩ macãrãrẽ “Cõã-
macũ múãrẽ ãñurõ niirecutiri tii-
áro” jĩĩ, ãñudutiya. ¹³ Múãrẽ ãñu-
rõ bocari, múã ãñudutire teorora
wáaadacu. Múãrẽ ãñurõ bocaria-
tã, múã ãñudutire múãpere pũ-
tuáaro. ¹⁴ Too docare múãrẽ ñee-
dugaheri, múã wederere tuodu-
gãheri, tiiwiirẽ o tiimacãrẽ witi-
jõãña. Witiwara, tiimacã maquẽ
dita múãye duporipũ túaariguere
páabatecũña. ¹⁵ Yũũ ateréja dia-
macũrã jĩĩã: Cõãmacũ cũũ baso-
cãre wapa tiiádari bureco jeari,
tiimacã macãrãrẽ bayirõ ñañarõ
tiigúdaqui. Sodoma, Gomorra
macãrĩ macãrãrẽ tiirĩro nemoró
cũãrẽ ñañarõ tiigúdaqui, jĩĩwĩ Je-
sús.

Yũũre padeorãre ñañarõ tiiápeadacua

¹⁶ Jesús jĩĩnemowĩ: Ateré masĩ-
ña: Yũũ múãrẽ quiorópũ ticocogu
tiia, ovejare yáíwa watoapũ tico-
cogu tiiróbiro. Teero tiirã, ãñurõ
tuomasĩrã niiña. Ñañaré tiiró ma-
niró niirecutiya. ¹⁷ Múã watoa
niirã tiiádarere ãñurõ wãcũ tũ-

gueñasugueya. Múãrẽ dutirápũre
tico, judíoa neãrẽ wiseripũ tãna-
ádacua. ¹⁸ Múã yũũre padeorẽ
wapa dutirá, õpãrã pũtopũ wée-
wanoãdacu. Toopũ cũãrẽ, teero
biiri judíoa niihẽrãrẽ yéequẽ-
rẽ wedeadacu. ¹⁹ Múãrẽ néewari,
“¿deero jĩĩ wedeadari; deero jĩĩ-
ãdari marĩ?” jĩĩ wãcũpatirijãña.
Múã jearira, Cõãmacũ múãrẽ we-
demaĩádarere ticogúdaqui. ²⁰ Múã mee wedeadacu; Espíritu
Santo marĩ Pacũ ticodiocorigũ
wãcũrẽ ticorémenape wedeada-
cu.

²¹ Sícũpõna niipacara, dutirá-
pũre cãmerĩ wedesã, sĩãrĩ tiiáda-
cua. Cũã pacũsũmũã cũã põnarẽ
teorora tiiádacua. Cũã põnacã
cũã pacũsũmũãrẽna netõnucã,
sĩãrĩ tiiádacua. ²² Niipetira baso-
cã múãrẽ iñatutiadacua yũũre
padeorẽ wapa. Teero múãrẽ cũã
ñañarõ tiipacári, yũũre padeoru-
cújarãrẽ Cõãmacũ netõnẽgũda-
qui. ²³ Sicamacãpũ múãrẽ ñañarõ
tiidugára, iñanũnuseri, apemacã-
pũ dutijõãña. Yũũ ateréja diama-
cũrã jĩĩã: Niipetiro Israelya põna
macãrã niirẽ macãrĩpũ múã we-
desesaripacari, yũũ niipetira sũ-
wũ pũtuatigúdacu.

²⁴ Sícũ buegú cũũrẽ buegú ne-
moró masĩgũ niimasĩriqui. Pade-
cotegucã cũũrẽ dutigú nemoró
niimasĩriqui. ²⁵ Buegú ateré jĩĩrõ
booa: “Yũũre buegú tiiróbiro nii-
dugaga”. Padecotegucã “yũũre

¹⁷ 10.14 Cũã teero tiirã, “atimacã macãrã wapa cũoóya” jĩĩrã tiiyíra.

dutigú tiiróbiro niidugaga” jĩĩrõ booa. Yũũ múārẽ buegũre “wã-tĩārẽ dutigú Beelzebú niiĩ” jĩĩrã, nemorórã ñañarõ jĩĩadacua múã-pereja.

“¿Noãpére cuiro booi?” jĩĩrigue

(Lc 12.2-7)

26 Teero tiirã, basocãreja cui-ri-jãña. Bauhéropũ niiré bauádadu. Ñahêrõpũ tiiré masĩnoádadu. 27 Yũũ múārẽ tũohéropũ jĩĩrére tũocóropũ wedebateya. Yayióropũ jĩĩrére wii sotoápũ niipetira tũocóropũ bayiró busurómena wedebateya. 28 Múārẽ sĩārãrẽ cuirijãña. Múã yeeripũnarẽ sĩã-cõãmasĩricua. Cõãmacũ sĩcũrã múãye õpũũrĩ, múã yeeripũnarẽ pecamepũ tiidiomasĩqui. Cũũ do-care cuiya.

29 Sicaqui niyeruquigãmena pũarã minipõnãgã sãĩnõã. Cũũ wapamanĩpacari, Cõãmacũ sĩcũ-nogãrẽ bóaaro jĩĩripacari, yepa-pũ ñaadia, bóariqui. 30 Múãye póarire “noquẽ pee niiã” jĩĩmasĩ-jãqui. 31 Teero tiirã, cuirijãña. Múã paũ minipõnã nemoró wa-pacutĩra niiã.

Basocã ññacóropũ “Jesucristore padeóa” jĩĩrigue

(Lc 12.8-9)

32 Teero tiigú, basocã ññacóropũ sĩcũ yũũre “padeóa” jĩĩgũrẽ yũũcã yũũ Pacũ ñmũãsepu niigú ññacóropũ “yũũre padeogúra niiĩ” jĩĩ we-degũda. 33 Basocã ññacóropũ sĩcũ yũũre “cũũrẽ padeogú mee niiã”

jĩĩgũrẽ yũũcã yũũ Pacũ ñmũãsepu niigú ññacóropũ “yũũre padeogú mee niiĩ” jĩĩgũda.

Jesuména basocãre batarĩ tiia

(Lc 12.51-53; 14.26-27)

34 Múã yũũre “atibúrecopũre ãñurõ niirecutire maquẽrẽ néeatigu tiiquĩ” jĩĩ wãcũrijãña. Teerẽ néeatigu mee atiũũ. ãpẽrã yũũre boohéra yũũre boorãmema cãmerĩ-tutiadacua. Teero tiigú, cãmerĩ tuuducáwarere néeatigu atiũũ. 35 Sĩcũ cũũ pacũ yũũre padeorĩ ñña-gũ, “teero padeoãmajãgũ tiia mũũ-jã” jĩĩgũdaqui. Teerora wãaadacu numiõpẽcãrẽ coo pacoména. Tee-rora wãaadacu sũcã macũ ñmũorẽ coo mañecõména. 36 Yũũre padeo-gũnorẽ cũũya wii macãrãrã niijã-ãdacua cũũrẽ bayiró ññatutira.

37 Sĩcũno yũũre maĩrõ nemoró cũũ pacũpere, cũũ pacopére maĩ-netõnũcãgũ, yũũ buegú niimasĩ-riqui. Sĩcũno yũũre maĩrõ nemo-ró cũũ macũpére, cũũ macõpére maĩnetõnũcãgũ, yũũ buegú niimasĩriqui. 38 Sĩcũ “yũũ Jesuré pa-deogũja diajãbocu” jĩĩ cuigũno yũũ buegú niimasĩriqui. 39 ãpĩ sĩārẽre cuigũno yũũre “masĩria” jĩĩgũ pecamepũ wãagũdaqui. ãpĩpẽ yũũre “masĩã” jĩĩ, teewa-pamena cũũrẽ sĩārĩ, yũũmena ca-tirucujãgũdaqui.

Ññurẽ tiiré wapa

(Mr 9.41)

40 Múārẽ bocagũno yũũre bo-cagu tiĩ. Yũũre bocagú yũũre ti-

codiocorigure bocagu tiii. ⁴¹Profetano jeari, sícũ cũrẽ bocaboqui, “cũũ profeta niiĩ” jĩĩgũ. Cõamacũ profetaye wapatáre ticorobiro bocagúcãrẽ wapatígũdaqui. Teerora basocú ãñugũno jeari, sícũ cũrẽ bocaboqui, “cũũ basocú ãñugũ niiĩ” jĩĩgũ. Cõamacũ basocú ãñugũye wapatáre ticorobiro bocagúcãrẽ wapatígũdaqui. ⁴²Teerora yũũ buegũno jeari, cũũ búri niigũ niipacari, sícũ cũrẽ oco yũuáre tĩãboqui, “cũũ Jesús buegũ niiĩ” jĩĩgũ. Yũũ ateréja diamacũrã jĩĩã: Cũũ wapatáre buagũdaqui, jĩĩwĩ.

**Juan Bautista basocáre Jesús
pũtopũ ticocorigue**

(Lc 7.18-35)

11 ¹Jesús ãsã docere tee dutirére wedeari siro, Galilea ditapũ niiré macãrĩpũ buegu wáawi.

²Juan peresuwiipũ niigũ, Cristo tiiré quetire tuoyígu. Teeré tuogú, cũũ buerére nunurárẽ cũũ pũtopũ ticocorigũ niiwĩ. ³Cũã toopú jeara, Juan sãĩnãdutiari-guere sãĩnãwã:

—¿Mũnrã niiĩ “basocáre netõ-négũdu atigũdaqui” jĩĩnorigũ o ãpĩpére yuegarite? jĩĩwã.

⁴Jesús cũãrẽ yũũwi:

—Juanré wedera wáaya mũã tuoáriguere, mũã ãnããriguere.

⁵Biuro jĩĩnã: “ĩnahẽrã ãnãya. Wáamasĩhẽrã wáaaya. Õpũũrĩ

bóara yatijõãnoya. Tũohẽra tuo-óya. Diaarira masõnoya. Bóaneõrã ãñuré quetire wedenoya. ⁶Yũũre padeodúheguo useni-qui”, jĩĩ wedera wáaya, jĩĩwĩ.

⁷Cũã wáara tiirĩ, Jesús Juanyé maquẽrẽ basocáre wedenucãwĩ:

—¿Mũã basocá manirõpũ ñee-nórẽ ãnarã jeari? ¿Cãnũsirogu wĩno páapuri cãmeñarere ãnarã jearite? ⁸¿Ñeenórẽ ãnarã jeari? ¿Ãñuré suti sãñagũrẽ ãnarã jearite? Suti ãñuré sãña niirájã õpãrãye wiseripũ niicua. ⁹¿Ñeenópere ãnarã jeari? ¿Profetapere ãnarã jearite? Diamacũrã Juanpeja profetas nemoró uputĩ maquẽrẽ wedewi. ¹⁰Cũũye maquẽrẽ Cõamacũye queti jóaripũpũ ateré jóanoã:

Yũũre wedesugueguere mũũ suguero ticocoguã.

Cũũ mũũ wáaadarimarẽ quẽnoyúegũdaqui,^r

jĩĩ jóanoã.

¹¹Yũũ ateréja diamacũrã jĩĩã: Niipetira basocá watoapũre Juan basocáre wãmeõtĩri basocũ tiiró-biro uputĩ macũ niigũ manĩ. Tee biipacari, búri niigũ niipacũ, Cõamacũ dutirére ãñurõ wãcũ-nunuseguope Juan nemoró uputĩ macũ niiĩ.

¹²Juan buenucãritopũre tée atitópucãrẽ Cõamacũ dutiré mũãpũre niĩadarere ãnadugarare bayirõ ñañarõ netorĩ tiicúa. Cũã tutirémẽna cũãrẽ petirĩ tiidugára

^r11.10 Malaquías 3.1.

tiicúa. ¹³Niipetira profetas Cõã-macũ dutiré múãpũre niiãdare jeaadare wedesuguerira niwã. Teero biiri Moisére dutiré cúũriegucã tee maquẽrẽna wedea. Too síro Juancã tee maquẽrẽna wedewi. ¹⁴Múã yũũ jĩĩadarere padeo-áda jĩĩrã, ãñurõ tuoyá: Juanrá nijãgũ tiii “Elías ãnopũ putuaatigũdaqui sũcã” jĩĩnorigũ. ¹⁵Tuodugárano tuomasĩadacua.

¹⁶¿Ñeenó queorẽmena wedegudari yũũ atitõ macãrãrẽ? Wĩmarã macã decopũ apeduirã tiirõbiro niĩya. Cũã menamacãrãmena biiro cãmerĩtuticua: ¹⁷“Ûsã bosebureco tiirĩ, basaapuriawũ. Ûsã booritua, utiri, utiapuriawũ”, jĩĩcua. ¹⁸Juan apetóre yaariyigũ; vinocãrẽ sĩnirĩdojãyigũ. Múãpe cũũ teero biirecutiri ññarã, “wãtĩ cuoi” jĩĩã. ¹⁹Yũũ niipetira sõwũpe yaa, sĩniã. Múã yũũ teero tiirĩ ññarã, “yaawãnigũ, sĩniwãnigũ niĩ; niyeru wapasẽbosari basoca menamacũ, ññaré tiirã menamacũ niĩ” jĩĩã. Basocã Cõãmacũ masĩrẽre cuorã cũã tiirecutiremena tee masĩrẽre ñnomasĩya, jĩĩwĩ.

**Jesuré padeohére macãrĩ
macãrãye queti**

(Lc 10.13-15)

²⁰Too síro Jesús sĩquẽñe macãrĩ macãrãrẽ tutiwi. Cũã ãpẽrã nemorõ cũũ tutuaremena tiieñori-

guere ññarira niipacara, cũã ññaré tiirẽre wãcũpati, wasoridojãrira niwã. Biiro jĩĩwĩ:

²¹—Bóaneorã niĩã múã Corazín, Betsaida macãrĩ macãrã. Yũũ tutuaremena tiieñoriguere ññarira niipacara, wasoridojãã. Tiro, Sidón^s macãrĩpũ yũũ tiieñoõtã, máata teemacãrĩ macãrã cũã ññaré tiirẽre wãcũpati, wasotóabojĩya. Cũã wãcũpatirere ñnorã, wãcũpatire suti^t sãña, nitĩ tuusiãbojĩya. ²²Ññurõ tuoyá: Cõãmacũ cũũ basocãre wapa tiĩadari bureco jeari, Tiro, Sidón macãrã nemorõ múãpere ññarõ tiigũdaqui. ²³Múã Capernaum macãrãcã “Cõãmacũ pũtopũ ãñurõ muãwaadacu” jĩĩ wãcũmicu. Muãwaricu; pecamepe diiwáadacu. Yũũ múã pũtopũ tiieñorigue tiirĩrobiro Sodoma^{pũre} tiieñoõtã, tiimacã mecũtígãrẽ niibocu ména. ²⁴Ññurõ tuoyá: Cõãmacũ basocãre wapa tiĩadari bureco jeari, múãpere Sodoma macãrãrẽ tiirĩro nemorõ ññarõ tiinóadacu, jĩĩwĩ.

Jesuména yeerisãre buaádacu

(Lc 10.21-22)

²⁵⁻²⁶Too síro Jesús Cõãmacũrẽ usenire ticowi:

—Pacu, mũũ ãmuãse, atiditã Õpũ niĩã. “Ûsã masĩnetõnucãã” jĩĩrãrẽ mũũyere masĩrĩ tiirĩa; wĩmarã tiirõbiro mũũyere masĩdũgarapere teeré masĩrĩ tiia. Teeré

^s 11.21 Tiro, Sidón macãrã apeyé macãrĩ macãrã nemorõ ññanetõjõãrã niyira, Jesús niiritore. ^t 11.21 Wãcũpatire sutire yooména suare suti niyiro.

mũu teerora wáari boocú. Teero tiigú, mũurẽ usenire ticoa, jĩwĩ.

²⁷Too síro basocápere jĩwĩ sũcã:

—Yũu Pacu niipetire masíreरे yũure ticowi. Cũũ sícũrã yũu niirecutirere masĩ. Yũupecã sícũrã cũũ niirecutirere masĩ. Āpērãcã Cõãmacũ niirecutirere masĩadacua. Yũu boorãnorẽ cũũrẽ masĩrĩ tiigúda. ²⁸Mũã Cõãmacũrẽ nũnũdũgãra bayiró pade, nũcũrẽ ômarã tiiróbiro páasuticu. Yũu puto atiya. Yũu mũãrẽ yeerisãre ticogũda. ²⁹Mũã yũu tiidutírepere tiiyá. Yũu tiirécutirere masĩña. Yũu mũãrẽ bóaneõremena ñña, tiápũgũ niĩã. Teero tiirã, yũu tiidutírerere tiirã, yũumena ãñũrõ yeerisãre bũaádacu. ³⁰Yũu tiápurementa yéere tiirí, wisióridojãã. Yũu dutirere tiirécutirano nũcũhẽregã ômarã tiiróbiro niĩya, jĩwĩ.

Yeerisãri bureco niirĩ, trigo tũnerigue

(Mr 2.23-28; Lc 6.1-5)

12 ¹Too síro sábadu ãsã yeerisãri bureco niirĩ, Jesús trigo oterigue watoa netõwáwi. ãsã cũũ buerá juabójõãtu. Trigore tũnenũcãwũ, yaaadara. ²Fa-riseo basoca ãsã tee tiirĩ ññarã, Jesuré jĩwã:

—Ññaña. Marĩrẽ yeerisãri burecore padedutiripacari, mũu buerápeja padera tiĩya, jĩwã.

³Jesús cããrẽ jĩwĩ:

—Ōpũ David sicabũreco juabóayigu. Cũũ menamacãrã juabóaramena cũũ tiiríguere mũã buerá niipacara, ¿masĩrii? ⁴Cõãmacũwiipũ^u sããwayigu. Toopũ pã mesa sotoa pesariguere “Cõãmacũye niĩã” jĩriguere yaapetijãyigu cũũ menamacãrãmena. Paia dícuere yaaré niimiyyiro. ⁵Paia Cõãmacũwiipũ paderã yeerisãri bureco niipacari, yeerisãriya. Yeerisãripacara, Cõãmacũ dutirere netõnũcãriya. Mũã teeré buerá niipacara, ¿masĩridojaĩ? ⁶Ññũrõ tuoyá: Ñnorẽ yũu Cõãmacũwii nemoró mũpũti macũ niinetõnũcã. ⁷Cõãmacũye queti jóaripũpũ Cõãmacũ jĩriguere mũã tuomasĩricu. Biiru jĩĩ jóanoã: “Wáicũra sóepeora dícuere ññadu-gariga; ãpērãrẽ bóaneõ ññarépere nemoró ññadũgaga”,^v jĩĩrẽ niĩã. Mũã teeré tuomasĩrãjã, ññañarẽ tiihẽrarena “ññañarẽ tiĩya” jĩĩri-boajĩyu. ⁸Yũu niipetira sõwũ yeerisãri bureco niirĩ, basocã tiidadarere dutimasĩã, jĩwĩ.

Jesús wãmo bũure cuogũre netõnérigue

(Mr 3.1-6; Lc 6.6-11)

⁹Cũũ teero tiĩari siro, Jesús cãã neãrĩ wiipũ sããwawi. ¹⁰Toopũ sícũ wãmo bũure cuogũ niwĩ. Fa-riseo basoca Jesuré wedesãdũgara, cũũrẽ sãĩñãwã:

^u12.4 David niiritopũre, Cõãmacũwii wáicũra caserimena tiirĩ wii niyyiro ména.

^v12.7 Oseas 6.6.

—¿Marĩ yeerisãri bureco niirĩ, diarecutirare netõnémasĩnogari?

¹¹ Jesús cũãrẽ jĩwĩ:

—Múãyagu oveja coperu ñaa-sãrĩ, marĩ yeerisãri bureco niipacari, múã néewionecocu. ¹² Sicũ basocá oveja nemoró wapacutĩ. Teero tiirá, marĩ yeerisãri burecore ãñuró tiirá, Moisés dutirére netõnucárá mee tiia, jĩwĩ.

¹³ Teero jĩãri siro, basocúre: —Mũya wãmoré súucoya, jĩwĩ. Cũpeja súucowi. Teero tiiríra, tiiwãmo apewámó tiiróbiro ãñurí wãmo putuáwu. ¹⁴ Fariseo basocape witiwa, “¿deero tii marĩ ãniré sããdariye?” jĩ wedesewarira niwã.

Profeta Jesuyé maquẽrẽ jóarigue

¹⁵ Jesús cũũrẽ siãdugárere masĩjárigu niwĩ. Teero tiigú, wáa-jõãwĩ. Cũ wáari, pa basocá cũũrẽ nunuwã. Niipetira diarecutirare netõnéwĩ. ¹⁶ Cũãrẽ cũ netõnéariguere wededutirimiwĩ. ¹⁷ Cũ paure netõnériguemen profeta Isaías jóarigue diamacú wáawu. Biiro jóarigu niwĩ:

¹⁸ Biiro jĩĩ Cõamacũ: Ñni yũre padecotegu yũ beserigu niĩ.

Cũ yũ maĩgũmena useniã. Yũ Espiriture cũũrẽ tico-guda.

Niipetiro macãrãrẽ wapa tií-ádarere masĩrĩ tiigúdaqui.

¹⁹ Jĩcuaseoriqui; acaribínetõ-riqui.

Basocá watoapu cũ tiíariguere bayiró busurómena wederiqui.

²⁰ Wãcututuhegure cõãriqui. Cõãrõno tiigú, wãcututuari tiigúdaqui.

Padeotutúherare tutiriqui; cũãrẽ ãñuró tiípugúdaqui.

Cũ õpũ sãari siropu, ñaña-rére docacũmurĩ tiigúdaqui. Cũ diamacú dutigúdaqui.

²¹ Niipetiro macãrá cũũrẽ padeoádacua, jĩĩ Cõama-cũ,^w

jĩ jóarigu niwĩ Isaías.

Jesuré “Satanás tutuaremena wãtĩãrẽ cõãqui” jĩ wedesãrigue

(Mr 3.20-30; Lc 11.14-23; 12.10)

²² Too síro Jesús putopu wãtĩ sããnorigure néejeawa. Cũ ca-pearĩ ñnahẽgũ, wedesehegu niimiwĩ. Jesús cũũrẽ netõnéari siro, ñña, wedesejõãwĩ. ²³ Niipetira basocá ññamanijõãwã. Cãmerĩ sãñãwã:

—¿Ñni õpũ David pãrãmi niinunusegu cũã “atigudu niĩãyigu” jĩrigu niigari? jĩwã.

²⁴ Fariseo basocapeja cũ we-deserĩ tuorá, jĩwã:

—Ñni wãtĩãrẽ dutigú Beelzebú tutuaremena wãtĩãrẽ cõãwionecoi, jĩwã.

^w 12.18-21 Isaías 42.1-4.

25 Jesupé cúa wăcūrere masījĩ-
gũ, cúaře jĩwĩ:

—Sicadita macārā sīcārōména
niihērā, cúa basiro cāmeríquērā,
tiidita macārā petijóācua. Sica-
macā macārā o sicawĩ macārā sī-
cārōména niihērā, cúa basiro cā-
meríquērā, cúa cā petijóācua.
26 Satanás wātĩārē cōāwionecori,
cāmeríquērā, sīcārōména niiriya.
Teero tiiró, cūũ dutiré petijóā-
ādacu. 27 Múa yũre “Beelzebú
tutuaremena wātĩārē cōāwione-
coqui” jĩĩ. Teero jĩĩātā, múa
buerere nũũrā wātĩārē cōāwio-
necora, ¿noā tutuaremena cōā-
wionecogari? Cúaře sãĩnārā wáa-
ya. Múa wisirere cúa ãñoādacua.
28 Yũ Cōāmacũ tutuaremena
wātĩārē cōāwionecojĩgũ, ateré
múārē wedea: Cōāmacũ dutiré
basocápũre niiādare jeatoaa.

29 Tutuagũya wiire āpĩ sãāwa-
gũ, cūũrē siatúcũripacũ, ěmama-
sĩriqui; siatúcũtoagũpũ, cūũya
wii maquērē ěmamasĩqui.^x

30 Yũre boohégũ yũre ĩnatu-
tigũ niiĩ. Yũre tiípuhegũ yũre
nũũdugárare cāmótágũ niiĩ.

31 Teero tiirā, añuró tuoyá: Cōā-
macũ basocáre niipetire cúa ñaña-
ré tiirere, ñañaró wedeserere aca-
bógudaqui. Cūũ teero acabópacũ,
cúa Espĩritu Santore ñañaró wede-
seripereja, acabóriqui. 32 Yũ ni-
petira sówũrē ñañaró wedesepaca-
ri, Cōāmacũ acabógudaqui. Espĩri-

tu Santore ñañaró wedeseripereja,
acabóriqui. Mecútĩgā, too síropũ-
cārē teerora acabóriqui.

Yucugure tiigú ducamena

ĩñamasĩnoā

(Lc 6.43-45)

33 Sicagú yucugũ añurĩgũ niirĩ,
tiigú dũca añurē niiādacu. Apegú
ñañarĩgũ niirĩ, tiigú dũca ñañaré
niiādacu. Yucugũre tiigú dũcame-
na ĩñamasĩnoā. 34 Múa añā tiiró-
biro ñañarā niiā. Múa ñañarā ni-
pacara, ¿deero tiirā añurere wede-
sebogari? Wedesemasĩria. Ñañarā
niinetōnũcārā ñañaré dícu wede-
sea. 35 Basocú añugúpũre añurē
niicu. Teero tiigú, añurē wedesei.
Basocú ñañagúpũre ñañaré niicu.
Teero tiigú, ñañaré wedesei.
36 Añuró tuoyá: Cōāmacũ cūũ ba-
socáre wapa tiíadari bũreco jeari,
cúa noo booró jĩĩamariguere sãĩ-
ñágũdaqui. 37 Āpĩ cūũ añurē wede-
serigue wapa Cōāmacũ pũtopũ
wágũdaqui; āpĩpé cūũ ñañaré
wedesarigue wapa pecamepũ
wágũdaqui, jĩwĩ.

Jesuré tiíēnodutimirigue

(Mr 8.12; Lc 11.29-32)

38 Too síro sīquērā Moisés jóa-
rigue buerá, teero biiri fariseo
basoca Jesuré jĩwĩ:

—Basocáre buegũ, Cōāmacũ sī-
cũrā tiimasĩrere tiíēnorĩ ĩnadũga-
ga, jĩĩmiwā.

^x 12.29 Jesús biiro jĩĩdugajĩyi: “Yũ Satanás nemoró tutuagũ niiā. Cūũrē siatúcũ-
masijĩgũ, cūũmena paderáre cōāmasĩā”.

39 Cúãrẽ yũwĩ:

—Múã atitó macārã ñañaré tiirá, Cōāmacūrẽ boohéra niiã; Cōāmacũ sícũrã tiimasírere ññadũgacu. Profeta Jonás tiirigue tiiróbiro niiré díçure ññadadacu. 40 Jonás itiábureco, itiáñami waiwũ paigũcaya páaga popeapũ sãñayigu. Cũũrẽ tiiróbirora yũ niipetira sōwũcã itiábureco, itiáñami dita popeapũ niigũdacu. 41 Nínive macārã Jonaré tuorá, wácũpati, wasoyíra. Múãpe ãnopú Jonás nemoró masígũrẽ tuoré peti tuojáã. Teero tiigú, Cōāmacũ cũũ basocáre wapa tiíadari bureco jeari, múã cũũ tiiróbiro tuorírigue wapa múãrẽ pecamepũ cōãgũdaqui. 42 Saba dita macārã òpō yoaro macó atiyigo Salomón masíreरे tuogó atigo. Múãpe ãnopú Salomón nemoró masígũrẽ tuoré peti tuojáã. Teero tiigú, Cōāmacũ cũũ basocáre wapa tiíadari bureco jeari, múã coo tiiróbiro tuorírigue wapa múãrẽ pecamepũ cōãgũdaqui.

Wātĩ basocúpũre coesáwarigue queti

(Lc 11.24-26)

43 Wātĩ basocúpũre niiãrigu witiwagũ, basocá manirópũ wáayigu cũũ niiadaro ãmaãgũ. Buaríyigu. 44 Buarí, “yũ witiatiriropũ coesáwagũda sũcã” jĩ wácũyigu. Jeagu, apeyenó manirí wii, joaári wii, ãñuró quẽnoári wii tiiróbiro buajeáyigu basocúpũre. 45 Too síro wáa, siete wātĩ cũũ nemoró ñañarárẽ “atiya múãcã” jĩyigu.

Cúã niipetira basocúpũre sããwa, niyira. Basocúpe cũũ teero tiirí, nemoró ñañaró netóyigu. Teero ñañaró wáaadacu atitó macārã ñañaré tiirácãrẽ, jĩwĩ.

Jesús paco, cũũ baira jearigue

(Mr 3.31-35; Lc 8.19-21)

46 Jesús basocáre wederitabe, cũũ paco, cũũ baira sopepú jeanúcãrira niwã. “Jesuména wedesedũgaga”, jĩrira niwã. 47 Sícũ wedewi Jesuré:

—¡Coe! Mũũ paco, mũũ baira sopepú jeanúcãya, mũũmena wedesedũgaayira, jĩwĩ.

48 Cũũrẽ wedearigure jĩwĩ:

—¿Noã niĩ yũ paco; noã niĩ yũ baira? jĩwĩ.

49 Ësã cũũ buerápũre súupua cogara, jĩwĩ:

—Ñniã yũ paco, yũ baira tiiróbiro niĩya. 50 Yũ Pacũ ãmũãsepũ niigú booréरे tiiráno cúãrã yũ bai, yũ bayio, yũ paco tiiróbiro niĩya, jĩwĩ.

Ote wéẽbategũmena queoré

(Mr 4.1-9; Lc 8.4-8)

13 1 Tiiburecora Jesús wiipú niiãrigu witiwa, opataro wesapũ jeanuãwĩ. 2 Pau basocá cũũ putopũ neãwã. Cúã pau niinetórĩ ññagũ, dooríwupũ mũãsã, jeanuãwĩ. Ditatuparipũ putuáwa basocápeja. 3 Cũũ wácũrémena cúãrẽ pee queoré wedewi. Ate queorémena jĩñucãwĩ:

—Sícũ basocá oteréperire wéẽbategũ wáayigu, wiiáro jĩgũ.

Jesús dooríwpu māsā, buerigue

⁴Cū wēebatewari, sīquēneperi maapu ñaacūmuyiro. Minipōná ati, teeré yaapetijāyira. ⁵Apeyepéri ūtāyepa dita péerogā cworópu ñaacūmuyiro. Tiidita ūcūhērōgā nijīrō, máata manayiro. ⁶Muīpū asirí, ocobopó, nucōrī manijīrō, sīnijōāyiro. ⁷Apeyepéri pota watoapu ñaacūmuyiro. Pota teeré wiinetómūā, sīājāyiro. ⁸Apeyepéri ote ūseniri ditapu ñaacūmuyiro. Tee ducacutiyiro. Sicasati cienperi, apesatí sesentaperi, apesatí treintaperi ducacutiyiro. ⁹Tuodugáranu tuomasíadacua, jīwī.

“¿Deero tiigú queorémene wedei?” jīrigue

(Mr 4.10-12; Lc 8.9-10)

¹⁰Too síro ūsā cū buerá cū puto wáa, cūūrē sīñáwū:

—¿Deero tiigú basocáre queorémene wedei? jīwī.

¹¹Jesús yuwi:

—Tíatopu masīña maniriguere Cōamacū dutiré múāpūre nijāda-

rere múārē masīrī tiia. Cūāpere masīrī tiiría. ¹²Āñurō tuonūhseranorē Cōamacū nemoró masiré ticogudaqui. Pairó masiré cwoádacua. Tuodugáheranorē cūā masīmiriguere ēmajāgūdaqui. ¹³Cūā ññapacara, ññamasīhērābiro nijāya; tuopacára, tuohérabiro nijāya; tuorácā, tuomasīriya. Teero tiigú, cūārē queorémene wedea. ¹⁴Cūā biiro tiirémene Isaías jóarigue diamacū wáaa. Ateré jóarigu niwī:

Múā tuopacára, múā tuoáriguere tuomasíridojácu.

Īñapacara, múā ĩñāriguere ĩñamasíridojácu.

¹⁵Atimacá macārā wācūriya.

Tuodugáriya.

Capeari biaríra tiiróbiro niyā.

Teero nijīrā, wācūpati, wasodugáriya. Teero tiigú, yu cūārē netónéria,^y

jī jóarigu niwī.

¹⁶Múāpeja ūseniā. Múā ĩñarére, múā tuorére tuomasíā. ¹⁷Yu

ateréja diamacûrã jĩĩã: Pau profetas, teero biiri pau basocã ãñurá múã ññarére ñnadugamiyira. Ññaririra niwã. Múã tuorére tuodugamiyira. Tuoririra niwã.

Ote wéëbategumena queorére wedequênorigue

(Mr 4.13-20; Lc 8.11-15)

18'Ote wéëbategu wáarigue queorére múãrẽ wedequênogûda: 19'Sicû basocû Cõamacû dutiré múãpure niiãdare quetire tuopacû, teeré tuomasíhẽrĩ, wãtĩãrẽ dutigû ati, cûũ tuomĩãriguere emape-tijãqui. Cûũ emããrigue maapu ñaacũmuãreperibiro niiã. 20'Apeyepéri ãtãyepapu ñaacũmucu. Tiidita tee quetire tuogû tiiróbiro niicu. Cûũ máata ãñurõ useniremena tuomíqui, tuogúpeja. 21'Nucõrĩ manijĩgũ, yoari useniriqui. Cûũrẽ ññarõ tiirĩ, o ãpẽrá tee quetire padeoré wapa cûũrẽ ññarõ netõrĩ tiirĩ, máata padeodújãqui. 22'Apeyepéri pota watoapu ñaacũmucu. Tiidita tee quetire tuogúbíro niicu. Cûũ tuomíqui, tuogúpeja. Atibúreco maquẽpere bayiró wãcûqui. "Ãñurõ niigûdacu pee apeyé cõogû" jĩĩ wãcûmiqui. Tee niipetire cãmotájãcu tee quetire. Ducamanigũ tiiróbiro niiqui. 23'Apeyepéri useniri ditapu ñaacũmucu. Tiidita tee quetire tuogúbíro niicu. Cûũ tuomasíqui. Cûũ pee ducacutirigu tiiróbiro niiqui. Sicasati cienperi, apesatĩ sesentaperi, apesatĩ treintaperi ducacutirigu tiiróbiro niiqui, jĩĩwĩ.

Trigo watoapu tãa ññaré wiirigumena queoré

24'Jesús apeyé queorémēna basocáre wedenemowĩ:

—Cõamacû dutiré múãpure niiãdare atequetĩ tiiróbiro niiã: Sicû basocû cûũya wesepu ãñurẽperi wéëbateyigu. 25'Niipetira cãnipetĩari siro, cûũrẽ ñnatutigu atiyigu. Trigo watoapu ññaré táare wéëbate, wãajõãyigu. 26'Trigo wiimúã, ducacutiyiro; ññarécã wii, bauáyiro. 27'Cûũrẽ padecotera teeré ñnarã, tiiwese õpũrẽ wadera wáyira. "Õsãrẽ dutigû, mũya wesepu ãñurẽperi dícu wéëbatere niimiwũto. ¿Noopũ atiyiri ññaré táaja?" jĩiyira. 28"Sicû yũre ñnatutigu tee tiijĩyĩ", jĩiyigu. Cûũrẽ padecotera sãĩ-ñamiyira: "¿Tãa wẽerã wãari boogári?" 29'Cûũpe jĩiyigu: "Tãa wẽerĩjãña ména; trigosatiripere wããcõãrĩ. 30'Teeménarã bucujããrõ ména, téẽ dũca bucũ niirĩpu. Bucũ niirĩ, paderáre ticocogûda, tãa ññarére wẽẽsũguédutigu. Opadotori siatúdutigûdacu, sóeya jĩĩgũ. Túajeancõ, trigore tũne, ñnanodutigûdacu ñnanori wiipu", jĩiyigu, jĩĩwĩ.

Mostazapemena queoré

(Mr 4.30-32; Lc 13.18-19)

31'Jesús apeyé queorémēna cûãrẽ wedenemowĩ:

—Cõamacû dutiré múãpure niiãdare sicape mostazape tiiróbiro niiã. Tiipegãrẽ sicû basocû

cũña wesepu néewa, oteyigu.
³²Péeripegã niipacaro, wiiróp-
 ja, apeyé oteyucu nemoró ãmã-
 rigu bucúacu; yucugu wáajacu.
 Minipóná ati, tiigú dupuripu pō-
 nacutícua, jĩwĩ.

Pã púuri tiirémēna queoré

(Lc 13.20-21)

³³Apeyé queorémēna cũārē
 wedenemowĩ:

—Cõamacũ dutiré múãpure ni-
 ãdare pã púuri tiiré tiiróbiro niiã.
 Sícō numiό pã tiigódo itiápo hari-
 naporí pairí bapacapu poosáyigo.
 Harinamēna pã púuri tiirére wão-
 yigo, niipetire púuaro jĩgō, jĩwĩ.

Queorémēna wederigue

(Mr 4.33-34)

³⁴Tee niipetire Jesús basocáre
 queorémēna wedewi. Cũārē cũũ
 wederécōrō queorémēna dícu we-
 dewi. ³⁵Cũũ teero tiirémēna profe-
 ta Isaías jóarigue diamacũ wáaro
 tiiyíro. Ateré jóarigu niwĩ:

Queorémēna basocáre we-
 degudacu.

Cõamacũ atibúreco tiirípu
 masĩña manirére wedegu-
 dacu,^z
 jĩ jóarigu niwĩ.

Trigo, tãa ñañarémēna queorére wedequēnorigue

³⁶Jesús basocáre “wáagu tiia”
 jĩ, wiipú sããwawi. Ûsã cũũ bue-
 rá cũũ putopu sããwa, sãĩñáwũ:

—Tãa ñañaré trigo wesepu
 queorére wedequēnoña. ¿Deero
 jĩĩdugaro tiarí? jĩwĩ.

³⁷Cũũ yuũwi:

—Yũũ niipetira sōwũ ãñuréperi
 oterigu tiiróbiro niiã. ³⁸Atibúreco
 tiiwese tiiróbiro niiã. Cõamacũrē
 nũnrã ãñuréperi tiiróbiro niiya.
 Wãtĩārē nũnrãpeja ñañaré tãa ti-
 róbiro niiya. ³⁹Wãtĩārē dutigú ña-
 ñaré táare wéebategu tiiróbiro
 niiĩ. Atibúreco petirí, trigo tũneri-
 tono tiiróbiro niiadacu. Ángelea
 trigo tũnerá tiiróbiro niiya. ⁴⁰Ñ-
 ñaré tãa wēē, pecamepu sóecõ-
 jãnocu. Teero tiiróbirora wáaada-
 cu atibúreco petirí. ⁴¹Yũũ niipetira
 sōwũ ángelēare niipetiropu ticoco-
 gudacu. Cũã niipetira ñañaré tiirí
 tiiráre, teero biiri niipetira Cõama-
 cũ dutirére netōnucárārē néõada-
 cua. ⁴²Cũārē pecamepu cõãjãada-
 cua. Toopú cũã pũnisíra bacadiyó,
 utiadacu. ⁴³Too síro Cõamacũ
 dutirére tiirãpeja marĩ Pacu niiró-
 pu muĩpũ búreco macũ tiiróbiro
 asibatéadacu. Tũodugárano tũo-
 masĩãdacua.

Wapapacáre yaacúremēna queoré

⁴⁴Cõamacũ dutiré múãpure
 niiãdare wapapacáre oterí dita
 popeapu yaacúre tiiróbiro niiã.
 Sícũ basocú teeré bua, toopúra
 yaacújãqui sũcã. Ûseniremena
 wáa, niipetire cũũ cũorére dú-
 a-petijãqui. Tee dúa wapatáremēna
 tiiditare sãĩnéjãqui.

^z 13.35 Salmo 78.2.

**“Perlape” wapapacáripemena
queoré**

45’Cõamacũ dutiré múãpũre
niĩadare sícũ dúanetõri basocu
ãñuréperi “perla” wãmecutirere
ãmaãnetõgũ tiiróbiro biia sũcã.
46’Cũũ sicape pairó wapacutĩripe-
re buagũ, wáa cũũ cuorére dú-
petijãqui. Cũũ dúa wapatáreme-
na tiipere sãinẽjãqui.

Bapigumena queoré

47’Cõamacũ dutiré múãpũre
niĩadare atequetĩ tiiróbiro niĩã
sũcã. Wai wasará bapigũcare día
pairĩmaapũ cõãñorĩ, wai noo ni-
rãcõrõ ñeeu. 48’Tiigũ dadari ñña,
ditatuparigũpũ wéemacũmu, be-
seduicua. Ññurárẽ piipũ besesã-
cua; ññañarárẽ cõãjãcua. 49’Atibũ-
reco petirĩ, teerora wáaadacu.
Ángelea ati, basocã ññañarárẽ be-
seadacua ãñurã watoapũ niirárẽ.
50’Ángelea cũãrẽ pecamepũ cõã-
jããdacua. Toopũ cũã pũnisĩra ba-
cadiyó, utiadacua, jĩĩwĩ.

Mama ãñuré, bucu ãñuré maquẽ

51’Jesús ãsãrẽ sãĩñáwĩ:
—¿Tee niipetirere tũoi múã?
jĩĩwĩ.

—Éjũ, tũoa, jĩĩwũ.

52’Ësãrẽ jĩĩwĩ:

—Moisés jóarigue buerã sĩquẽrã
Cõamacũ dutiré cũãpũre niĩadare-
re ãñurõ tũomasĩcua. Cũã ãñurõ
buera, masĩrã wáacua. Teero tiirã,
cũã wii cuorã tiiróbiro niicua. Cũã
ññanorõpũ niirére masĩcua. Teero

tiirã, mama ãñurére, bucu ãñurére
néewionecomasiĩcua, jĩĩwĩ.

Jesús Nazaretpũ coeputúarigue

(Mr 6.1-6; Lc 4.16-30)

53’Jesús tee queoré wedeari si-
ro, wáajõãwĩ. 54’Nazaret cũũ ma-
sãri macãpũ coeputúawĩ. Toopũ
cũã neãrĩ wiipũ buenucãwĩ. Cũũ
buerére tũorã, tũomanĩjõã, cã-
merĩ jĩĩrira niĩwã:

—¿Noopũ bueyiri ãni nocõrõ
masĩgũ? ¿Cũũ deero tiigũ tee ti-
ẽñoriguere tiimasĩ? 55’Ñni táboa
paderigu macũ niĩ; cũũ paco Ma-
ría wãmecutiyo; Santiago, José,
Simón, Judas cũũ baira niĩya;
56’niipetira cũũ baira numiãcã
ãno marĩ watoapũ niĩya, ¿teero-
ra? ¿Noopũ tee niipetirere masĩ-
yiri? jĩĩrira niĩwã.

57’Teeré wãcũrã, cũũrẽ padeo-
dugáriyira. Jesupé cũãrẽ jĩĩwĩ:

—Niipetira apeyẽ macãrĩ macã-
rã sícũ profetare padeocúa. Cũũya
dita macãrã, cũũya wii macãrã do-
ca cũũrẽ padeorícua, jĩĩwĩ.

58’Toopũre cũã padeohéri ññagũ,
pee cũũ tutuaremena tiĩẽñoriwi.

Juan Bautistare sãrĩgue

(Mr 6.14-29; Lc 9.7-9)

14 1’Teebũrecorire Herodes
Galilea dita dutigũ Jesús
tiiré quetire tũoyĩgũ. 2’Cũũrẽ pa-
decoterare jĩĩyĩgũ:

—Cũũ Juan basocãre wãmeõtĩ-
ri basocu niiqui. Masãgũ masãjĩ-
yi. Teero tiiró, cũũpũre tutuare
niicu, jĩĩmiyigu.

³Herodes too sugueropu Juanré peresuwiipu néewa, siatúcūduti-yi-gu. Herodías cūu bai Felipe nūmo niimirigo usenigō niirō jīīgū, teero tiyigu. ⁴Juan Herodere: —Muu coore nūmocūtimasīria, jīrucuyi-gu. ⁵Herodes Juanré sīadugápacu, basocáre cuiyigu. Cūápe “Juan profeta niir” jīiyira.

⁶Herodes cūu bauári bureco jeari, Herodías macō cūu boocó-rira pūtopu basaēñoyigo. ⁷Herodes coo basaēñore bayirō tusa-yigu. Teero tiigú, “niirórā” jīīgū, biiro jīiyigu:

—Noo muu sārénorē ticoguda, jīiyigu. ⁸Coo paco wedenoārigo niijigō, Herodere jīiyigo:

—Mecūtīgārā opasida bapame-na Juan basocáre wāmeōtiri basocūya dupure néesa, ticoya, jīiyigo.

⁹Coo teero jīiri tuogú, Herodes wācūpatiyigu. Cūu boocórira tuocóropu “niirórā muurē ticoguda” jīiārigu niijigū, ticoduti-yigu. ¹⁰Juanyá dupure páataduti-yigu peresuwiipu. ¹¹Páataari siro, cūūya dupure opasida bapamena néesa, néewa, ticoyira. Coope coo pacopūre ticonetōneyigo.

¹²Juan buerére nūnūmīārira toopú wáa, cūūya ōpūūrē née, ūtātutipu cūūrā wáarira niiwā. Too síro Jesuré wedera jeawa.

Jesús cinco mil ūmuārē yaaré ecarígue

(Mr 6.30-44; Lc 9.10-17; Jn 6.1-14)

¹³Jesús tee quetire tuogú, sīcū-rā niidugamiyigu. Dooríwupu

muāsā, basocá manirōpu wáajōā-wī. Basocápe tuojá-rira niiwā. Teero tiirá, teemacārī macārā nūnūwá-rira niiwā. ¹⁴Jesús doorí-wupu sāñāārigu duinucá, basocá paure iñawī. Cūārē bóaneō iñawī. Diarecutira cūā néeatirirare netōnéwī. ¹⁵Náicūmuatiri, ūsā cūu buerá cūu puto wáa, jīiwū:

—Ñamicapu niā. Ānopú macā manirōpu niā. Basocáre “nocō-rōrā niā” jīiña. Pūtogā niirē macārīpu cūā yaaré sái, yaara wáaaro, jīimiwū.

¹⁶—Wáarijāārō. Múā cūārē yaaré ecayá, jīiwū.

¹⁷—Jáā; sicamoquēñepa pā, wai puarārā cuoa, jīiwū.

¹⁸—Néeatiya, jīiwū.

¹⁹Too síro Jesús basocáre taa sotoapu duidutiwi. Tee sicamoquēñepa pārē, wai puarārē née, ūmuāsepu iñamūco, Cōāmacūrē usenire ticowi. Túajea, pārē puatásā, ūsā cūu bueráre ticowi. ūsāpe basocáre batowu. ²⁰Niipetira yaa, yapijōāwā. Yaatoaari siro, doce piseri cūā yaaduaariguere seesá dadodupówu. ²¹Teeré yaarira ūmuā dícare bapaqueori, cinco mil watoa niiwā. Numiá, wīmarā bapaqueoya maniawā.

Jesús oco sotoápu wáarigue

(Mr 6.45-52; Jn 6.16-21)

²²Too síro Jesús ūsā cūu bueráre cūu jeariwupu jeasāduti, tiāwa-suguedutiwi. ūsā wáari, cūūpe basocáre “wáagu tiia” jīīgū tiyigu. ²³Cūārē teeré jīiāri siro, ūtāgūpu

cũ sícũrã Cõamacũmena wedese-
gu muãwayigu. Náicũmuãri siro,
sícũrã niyigu. ²⁴Ûsãpe yoaropu
niitoawu tiãwara. Wĩno páapucã-
motari, ocoturí páabatesãwũ.
²⁵Bóemuãatiri, Jesús ùsã pũtopu
atigu, oco sotoápu atijõãatiwi.
²⁶Ûsã cũũrẽ oco sotoápu atiri ñña-
rã, ucũápetijõãwũ. “¡Abu! ¡Basocú
diarigu wãtĩ niiqui!” jĩĩmiwũ. Cui-
ra, bayiró acaribíwu.

²⁷Máata Jesús ùsãrẽ jĩĩwĩ:
—Wãcũtutuaya. Yũu niĩã. Cui-
rijãña, jĩĩwĩ.

²⁸Pedro cũũrẽ jĩĩwĩ:
—Õpũ, muu niigũ, yũure muu
pũto oco sotoápu wáari tiyá, jĩĩwĩ.

²⁹—Atiya, jĩĩwĩ.
Pedro diiwá, oco sotoápu Jesús
pũtopu wáamiwĩ. ³⁰Wĩno bayiró
páapucori ñnagũ, cuiwi. Duadia-
nũcãgũ, bayiró busurómena:
—¡Õpũ, yũure netõnẽña! jĩĩwĩ.

³¹Máata Jesús cũũya wãmome-
na cũũrẽ ñee, jĩĩwĩ:

—Muu péerogã padeoré cuogú,
¿deero tiigú “oco sotoápu wáari
tiimasíriqui” jĩĩ wãcũãrĩ? jĩĩwĩ.

³²Cũã dooríwupu muãsãrĩ, wĩ-
no netõjõãwũ. ³³Teero wáari ñña-
rã, ùsã tiiwupú niirã Jesuré pa-
deorá ñicãcoberimena jeacũmu-
wũ. Cũũrẽ: —Niirórã muu Cõã-
macũ macũ niĩã, jĩĩwũ.

Jesús Genesaretpu diarecutirare netõnérigue

(Mr 6.53-56)

³⁴Ûsã tiãjeara, Genesaretpu
maajeáwu. ³⁵Too macãrã Jesuré

ññamasĩrã, cũũ jeari ñña, niipeti-
ro tiiditapu wededutirira niwã.
Niipetira diarecutirare cũũ pũto-
pu nẽjeawa. ³⁶Jesuré sãiwã:

—Mũnyaro sutiró yapa dícre
padeñama, jĩĩwã.

Niipetira padeñãrira netõjõã-
wã.

Basocáre ñañará wáari tiiré

(Mr 7.1-23)

15 ¹Too síro fariseo basoca,
Moisés jóarigue buerá Je-
rusalénpu atiarira Jesús pũtopu
jea, sãñãwã:

²—¿Deero tiirã muu buerá ma-
rĩ ñecũsũmuã tiimũãatiriguere
netõnũcái? Yaaadari sugero,
cũã marĩ ñecũsũmuã tiirucúrobi-
ro wãmocoseriya, jĩĩwã.

³Jesús cũãrẽ yũwĩ:
—¿Deero tiirã múãcã Cõamacũ
dutirére netõnũcái? Cõamacũ du-
tirére nemoró múã ñecũsũmuã
tiimũãatiriguere tiidugácu.

⁴Cõamacũ ateré dutirigu niwĩ:
“Muu pacu, muu pacore padeo-
yá. Cũãrẽ ñañaró wedesegunorẽ
sĩãcõãjããrõ”, jĩirigu niwĩ. ⁵Múã-
pe merẽã dutijãã. Basocáre cũã
pacure, cũã pacore “yũu múãrẽ
tiápumasĩriga; yée niyeru múãrẽ
ticoboariguere Cõamacũrẽ tico-
petijãwũ” jĩĩdutia múã. ⁶Múã
teero dutira, cũã pacusũmuãrẽ
“padeoríjãña” jĩĩrã tiia. Teero tii-
rá, Cõamacũ dutirére teero peti
ññacõãjãã, múã ñecũsũmuã tii-
mũãatiriguere tiidugára. ⁷Múã
basocá ññahẽrõpu ñañaré tiirã

niiā. Teero tiirá, tiiditórepira niiā. Isaías múā mecūtígā tiirére diamacúrā jóasuguerigū niíwī. Cúū jóariguere añurō tʷoádacu múā:

⁸Āniā basocá ʷseromena dícu yũre padeoóya.

Cúā tʷgueñarepe noopú niirō niicu.

⁹Búri peti neāya.

Yée maquērē “bueada” jĩpacara, basocá jĩirére buejāya, jĩiti Cōāmacū,^a

jĩ jóarigu niíwī.

¹⁰Cúārē teero jĩĩari siro, basocáre neāduti, cúācārē jĩíwī:

—Yée maquērē tʷomasĩāda jĩĩrā, tʷorá atiya: ¹¹Basocáre ʷseropũ sãāware cúārē ñañará wáari tiiría. Cúā ʷseropũ witiatiirepe cúārē ñañará wáari tiia, jĩíwī.

¹²Ūsā cúū buerá cúū pʷto wáa, jĩíwū:

—¿Mũ masĩĩ? Mũ teero jĩĩariguere tʷorá, fariseo basoca cúajōāwā.

¹³Jesús queorémena yũwī:

—Yũ Pacũ ũmʷásēpũ niigú cúū oteririgunorē nʷcōrĩmena wāā, cōājāgūdaqui. ¹⁴Teero tiirá, cúārē teero ññajāña. Cúā Cōāmacū boorére masĩdugahera nijĩrā, ññahērā, āpērā ññahērārē wéesuguera tiiróbiro niíya. Sícũ ññahēgũ āpĩ ññahēgūrē wéesugueri, cúā pʷarápura copepũ ññacosāādacua, jĩíwī.

¹⁵Pedro cúūrē jĩíwī:

—Ūsārē wedeya. Mũ queorémena jĩĩarigue ¿deero jĩĩdugaro tiigári? jĩíwī.

¹⁶Jesús jĩíwī:

—¿Múācā ateré tʷomasĩrii ména? ¹⁷Niipetire basocáre ʷseropũ sãāware páagapũ wáa, too síro netōcōwitiwacu. ¹⁸Ūseropũ witiatiirepeja cúā wācūrēpũ witiaticu. Teerá basocáre ñañará wáari tiia. ¹⁹Basocá popeapũ, cúā wācūrēpũ ate witiaticu:

ñañarō wācūrē,
basocáre sãcōāre,
āpĩ nʷmorē ñeeapere,
apégó manʷrē ñeeapere,
āpērāmēna ñañarō ñeeapere,
yaaré,
jĩiditore,
āpērārē ñañarō wedesere witiaticu.

²⁰Teerá basocáre ñañará wáari tiia. Wāmocoseripacara yaari, basocáre ñañará wáari tiirícu, jĩíwī.

Judíoayo niihēgō Jesuré padeorígue

(Mr 7.24-30)

²¹Too niiārigũ witiwa, Tiro, Sidón macārĩ wesapũ wáawi. ²²Toopú sícō numió cananeayo tiidita niigó bayiró busurómena ati, jĩíwō:

—Yũ Ōpũ, David pārami nĩnʷsegũ, yũre bóaneō ññaña. Yũ macō wātĩ sãānorigo bayiró ñañarō netōyo, jĩíwō.

^a15.8-9 Isaías 29.13.

²³ Jesús coore yuuninetōnecojā-wī. Ūsā cūū buerā cūūrē jīīwū:

—Coore wáaduticoya; marī si-ro bayiró busurómena sāinunúse-yo, jīīmiwū.

²⁴—Cōāmacū yuure Israelya pōna macārā dícre tiápudutigu ticodiocowi. Cūā oveja ditirira tiiróbiro niiya, jīī yuūwi.

²⁵ Coo cūū puto jea, ñicācoberimena jeacūmuwō.

—Ōpū, yuure tiápuya, jīīwō.

²⁶—Wīmarāpere ecasugúero booa cūā yaadugarecōrō. Cūā yaarére ěma, cūāyara díayiare cōācūrī, āñuria, jīīwī.

²⁷ Coocā queorémena yuūwo:

—Ōpū, tee diamacūrā niā. Díayia cūā ōpārā mesapu duiirá cūā yaadiocore manarīrē yaacua, jīīwō.

²⁸—Mūu doca padeoré cuone-tōjōāā. Mūu sārīrobirora wáaro, jīīwī.

Cūū teero jīīrīrā, máata coo macō wātī manigó putuárigo niiwō.

Jesús pau diarecutirare netōnérigue

²⁹ Jesús too niiārigu wáa, Galileataro wesapu netōwáwi. Ūtāgū-pú muāwa, jeanuāwī. ³⁰ Naĩrō pau basocá cūū putopu jeara ti-wá. Cūā wáamasīhērārē, wāmorī, dupori posarirare, ĩnahērārē, wedeseherare, āpērā diarecutira paure néejeawa. Cūū putopu cúūwā. Cūārē netōnéwī. ³¹ Basocá ĩnamanijōāwā. Wedesehera niiārira wedeseri ĩnarā, wāmorī,

dupori posarira netōnénorī ĩnarā, wáamasīhērā niiārira wáari ĩnarā, ĩnahērā niiārira ĩnarī ĩnarā, ĩnamanijōāwā. “Marī Israelya pōna macārā Ōpū Cōāmacū āñu-netōjōāī”, jīīwā.

Jesús cuatro mil ūmuārē yaaré ecarígue

(Mr 8.1-10)

³² Too síro Jesús ūsā cūū buerá-re suocó, jīīwī:

—Yūu āniārē bóaneō ĩnajōāga. Cūā yuūmena niiró itiábureco netōā. Teero tiirā, cūā yaaré petinójōāya. Yūu cūārē juabóaremena putuawadutidugariga. Maapu tuomasīre petijōābocua, jīīwī.

Ūsā cūū buerápeja jīīwū:

³³—Marī āno basocá manirópu niā. ¿Noopú āniā paure yaaré nocōrōca bua ecabógari? jīīwū.

³⁴—¿Noquēpa pā cuoi? jīīwī.

—Sietepa, teero biiri wai metā-rāgā puarāgā cuoa, jīīwū.

³⁵ Jesús basocáre yepapu dui-dutiwi. ³⁶ Pā sietepare, waire née, Cōāmacūrē usenire ticowi. Túajea, puatásā, ūsā cūū bueráre ticowi. Ūsāpe basocáre batowu. ³⁷ Niipetira yaa, yapijōāwā. Yaa-toaari siro, siete piseri cūā yaaduariguere seesá dadodupówu. ³⁸ Teeré yaarira ūmuā dícre bapaqueori, cuatro mil niiwā. Numiá, wīmarā bapaqueoya mani-wá. ³⁹ Basocáre putuawadutiari siro, Jesús dooríwupu muāsā, Magdala wāmecutiropu wáajōā-wī.

Jesuré tiieñodutimirigue

(Mr 8.11-13; Lc 12.54-56)

16 ¹Fariseo basoca, saduceo basoca Jesús p̄t̄op̄u jea-wa. “¿Niirórã cūñ Cōāmacū tico-diocorigu nii?” jĩrã, cūñrẽ Cōāmacū s̄icūrã tiimas̄rere tiieñodu-timiwã.

²Jesupéja cūārẽ yuñwi:

—Muip̄u s̄āawara, múã ñmũá-sere ñnarã, “muip̄u ãñurõ s̄ōās̄i; teero tiirõ, ñamigã ãñurõ cūma-ādacu” jĩã. ³Bóeri ñiitiáwãc̄arĩ ñnarã, “mecūã oco peaadacu” jĩã. Ñmũáse maquẽ ñnarã, “biro wáaadacu” jĩmas̄iã. Teero mas̄i-pacara, atitõ wáarepere ñnarã, “biro jĩd̄ugaro tia” jĩmas̄irido-jãã. ⁴Múã atitõ macārã ñañarẽ tiirã, Cōāmacūrẽ boohera nii; Cōāmacū s̄icūrã tiimas̄rere ñna-d̄ugacu. Jonás tiirigue tiirõbiro niirẽ dícre ññaadacu, jĩwĩ.

Cūārẽ cōāwagu, aperop̄u wáawi.

Fariseo basocaye pã púuri tiirigue

(Mr 8.14-21)

⁵Ûsã cūñ buerã apeniñap̄u tĩã-wawu. Toop̄u jeara, pã ñsã yaa-adarere acabójãrira niwũ. ⁶Jesús ñsãrẽ jĩwĩ:

—Fariseo basocaye, saduceo basocaye pã púuri tiirẽre tuoma-s̄irõ booa, jĩwĩ.

⁷Ûsã cūñ buerã cūñ jĩãriguere tuomas̄irijĩrã: —Pã marĩ néeat-riat̄u; teero tiigũ teero jĩiqui, jĩ-miwũ ñsã basiro.

⁸Jesús ñsã teero jĩãriguere mas̄ijãrigu niwĩ. Teero tiigũ, jĩ-wĩ:

—¿Deero tiirã múã “pã ma-niã” jĩ cãmerĩ wedesei? Múã péerogã padeorẽ c̄orã niiã. ⁹¿Múã tuomas̄irii ména? Sica-moquẽne pãmena cinco mil ñmũã yaaari siro, ¿noquẽ piseri cūñ yaad̄aariguere seesã dadodupóri? ¿Wãc̄urii? ¹⁰Too síro siete pãmena cuatro mil ñmũã yaaari siro, ¿noquẽ piseri cūñ yaad̄aariguere seesã dadodupóri? ¿Wãc̄urii? ¹¹¿Deero tiirã múã tuomas̄irii? Yuñ fariseo basocaye, saduceo basocaye pã púuri tiirẽ wedesegu, pã meerẽ jĩãwũ. “Cūaye pã púuri tiirẽre tuomas̄irõ booa” jĩãwũ, jĩwĩ.

¹²Cūñ teero jĩĩr̄p̄ura, ñsãrẽ tuomas̄ire jeawu. “Marĩrẽ pã púuri tiirẽ wedesegu mee tiáyĩ. ‘Fariseo basoca, saduceo basoca cūñ jĩĩditoremena buerẽpere tuomas̄irõ booa’ jĩigũ tiáyĩ”, jĩwũ.

Pedro Jesuré “mũñ Cōāmacū beserigu niiã” jĩirigue

(Mr 8.27-30; Lc 9.18-21)

¹³Jesús Cesarea Filipoya mac̄a wesapu wáawi. Toop̄u jea, ñsãrẽ cūñ buerãrẽ s̄iñáwĩ:

—Basocã yuñ niipetira s̄owũrẽ ¿deero wedesei? jĩwĩ.

¹⁴Ûsã jĩwũ:

—S̄iquẽrã m̄uñrẽ “Juan basocãrẽ wãmeõt̄iri basocu niiqui” jĩĩya. Æp̄erã “Elías niiqui” jĩ-

ĩya. Āpěrá “Jeremías niiqui; o āpĩ profeta niigũ niiqui” jĩĩya, jĩĩwũ.

15—¿Múate “¿noã nii?” jĩĩ yũre? jĩĩwĩ.

16 Simón Pedro yũwĩ:

—Mũ Cõamacũ beserigu Cristo niã; Cõamacũ catirucugu macũ niã, jĩĩwĩ.

17 Jesús cũĩrẽ jĩĩwĩ:

—Simón, Jonás macũ, mũ teero wedesegu, queorõra wedesea. Sícũ basocũ mũrẽ teerẽ woderiajĩyĩ. Yũ Pacũ ãmũásepũ niigũ mũrẽ tee masĩrére ticoajĩyĩ. Teero tiigũ, ũsenire cuogũ niã mũ. 18 Ate yũ jĩĩrécārẽ tuo yá mũ: Mũ Pedro niã. (Pedro “ũtāgā” jĩĩdũgaro tiia.) Sicawĩ tiigā ũtāgā sotoapũ tiirĩ wiibiro yũre padeoräre sicapõna macārā wáari tiigũda.^b Wātĩ cũũyaramena yáa põna macārārẽ docacũ-murĩ tiirĩqui. 19 Yũ mũrẽ ãmũásepũ marĩ Ōpũ niirõpũ macā sáwibiro^c niirére ticogũdacu. Mũ teeména atibúrecopũre “Cõamacũ dutiré mee niã”, jĩĩ cãmotári, ãmũásepũcārẽ cãmotánoãdacu. Teero biiri atibúrecopũre mũ “Cõamacũ dutiré niã” jĩĩrĩ, ãmũásepũcārẽ cãmotáya maniádacu, jĩĩwĩ.^d

20 Too sírogā jĩĩwĩ sũcā:

—Yũ Cõamacũ beserigu Cristo niiré maquērẽ āpērārẽ wederi-jāna, jĩĩ wedewi.

Jesús cũũrẽ sĩaádarere wederigue

(Mr 8.31—9.1; Lc 9.22-27)

21 Ate síromena Jesús ũsā cũũ bueräre cũũrẽ too síro wáaadare-re wedenũcāwĩ.

—Yũre Jerusalénpũ wáaro nijjādacu. Toopäre bũtoá dutirā, paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerā yũre bayiró ñañarõ netõrĩ tiíadacua. Yũre sĩaadutiadacua. Cũā teero tiipacári, itiábũreco siro masāgũdacu, jĩĩwĩ.

22 Teeré tuoğũ, Pedro Jesuré āpěrá tuoherõpũ néewa, wedenũcārigũ niimiwĩ:

—Yũ Ōpũ, Cõamacũ teero wáari jĩĩgũ, cãmotáaro. Mũ teero jĩĩarigue wáarijāārõ, jĩĩrigũ niimiwĩ.

23 Jesús cāmenũcā, Pedore jĩĩrigũ niiwĩ:

—Satanás tiiróbiro wedesegu tiia mũujā. “¡Satanás, wáajõā-gua; yũ putore niirijāña!” jĩĩā. Pedro, mũ teero jĩĩgũ, Cõamacũ yũre dutirére cãmotádũgagũ tiia. Mũ masĩria Cõamacũ wācũrere; basocā wācũrõbiro wācũā, jĩĩrigũ niiwĩ.

24 Too síro Jesús ũsārẽ jĩĩwĩ:

—Sícũ yũre padeó, nũnũdũgāgũno cũũ booró tiidũgārenorẽ tiidújāārõ. Basocā cũũrẽ ñañarõ jĩĩpacari, yũre tũonũnũsearo. Teeré tiigũ, curusare apagũ tiiróbiro niigũdaqui. 25 Āpĩ sĩaéré

^b 16.18 Efesios 2.19-22.

^c 16.19 Españolmena: llave; portuguésmena: chave.

^d 16.19 Mateo 18.18; Juan 20.23.

cuiguno yũre “masĩria” jĩĩgũ pe-
cameru wáagũdaqui. Āpĩpé yũ-
re “masĩã” jĩĩ, teewapamena cũ-
rē sĩārĩ, yũmena catirucujāgũ-
daqui. ²⁶Sĩcũ atibúreco maquē
niipetirere wapatápacũ, cũũ yee-
ripũnarē tiidióri, cũũ cʉoré dee
tiiádare niiricu. Cũũ catiré peti-
hére ñeenómena wapatíriqui.
²⁷Yũũ niipetira sōwũ yũũ Pacũ
asibatéremena, ángeleamena pũ-
tuaatigũdacu atibúrecopũre. Pũ-
tuaati, niipetirare cũũ tiiríguecō-
rōrē wapa tiigũdacu. ²⁸Yũũ ate-
réja diamacũrã jĩĩã: Sĩquẽrã āno-
pũ niirã cũũ diaadari suguero,
yũũ niipetira sōwũ ōpũ sãāgũ ati-
ri ññaādacua, jĩĩwĩ.

Jesús baurécutire wasorígue

(Mr 9.2-13; Lc 9.28-36)

17 ¹Seis bũrecori siro Jesús
ũtāgũ ũmũārigupũ mũā-
wawi. Tiigupũ wáagũ, Pedro,
Santiago, cũũ bai Juanré néewa-
wi. ²Toopũ cũũ ññarĩ, Jesús cũũ
baurécutirere wasojóayigu. Cũũ-
ya diapóa muĩpũ búreco macũ
tiiróbiro asiyáyro. Cũũye suti
bũpo wááyore tiiróbiro butiré
wáayiro. ³Teero wáari, Moisés,
Elías bauánucã, cũũmena wede-
sera tiiyíra. ⁴Pedro Jesuré jĩĩyi-
gu:

—Ūsã Ōpũ, marĩ ānopũ niirĩ,
āñunetōjōãã. Mũũ boorĩ, āno
itiáwiigã tiigũda; sicawígã mũũ-
ya wii, apewígã Moiséya wii,
apewígã Elíaya wii tiigũda, jĩĩ-
miyigu.

⁵Cũũ wedesege tiiríra, ōme ca-
pemóre diiáti, cũũrē tuubiátoco-
jāyiro. Ōme watoapu sĩcũ wede-
seri tuoyíra:

—Āni yũũ macũ yũũ bayiró
maĩgũ niiĩ. Cũũmena bayiró ʉse-
niã. Cũũrē tuoyá, jĩĩyigu.

⁶Cũũ buerá teeré tuorá, bayiró
cuira, ditapu diapóarire munibiá-
cũmujeayira. ⁷Jesús jea, cũũrē
ñaapeó: —Wũmunucãña; cuirijã-
ña, jĩĩyigu.

⁸Cũũ ñnamũōcori, āpērã mani-
yíra. Jesús dícyre ñnayira.

⁹Cũũ ũtāgũpũ niĩārira diiátiri,
Jesús jĩĩyigu:

—Mũũ ññaāriguere wederijāwa
mēna; tée yũũ niipetira sōwũ dia
masãri siropũ, wedewa, jĩĩyigu.

¹⁰Cũũ buerá sãñáyira:

—Too docare ¿deero tiirã
Moisés jóarigue buerá “Cōāma-
cũ beserigu atiadari suguero,
Elías atisuguegũdaqui” jĩĩ buei?
jĩĩyira.

¹¹Jesús cũũrē yũũyigu:

—Elías atisuguerē, niipetire
quēnosugueádare diamacũrã
niiã. ¹²Yũũre tuoyá: Elías jeatoa-
wi mée. Cũũrē basocã ññamasĩri-
rira niiwã. Cũũrē cũũ booró tii-
dugáriguere tiitóarira niiwã.
Teero tiiróbiro yũũ niipetira sō-
wũcã cũũ ññaarō tiirĩ, ññaarō ne-
tōgũdacu, jĩĩyigu.

¹³Cũũ teero jĩĩrĩpũra, cũũ bue-
ráre tuomasĩre jeayiro. “Juan ba-
socáre wāmeōtiri basocũye ma-
quẽrē wedesege tiijĩyĩ”, jĩĩ ma-
sĩrira niiwã.

**Jesús wātīrē wīmagūpure
nīiārigure cōāwionecorigue**

(Mr 9.14-29; Lc 9.37-43)

14 Too síro cūā pau basocá nīi-rópū diijeári, sīcū Jesús pūtopū wáa, ñicācoberimena jeacūmu, jīīwī:

15—Ōpū, yūu macūrē bóaneō-ña. Cūū ñama diaré cūogú nīī. Bayiró peti ñañarō netōī. Pee peti pecamepū ñaacūmu, díapucārē ñaañuārucui. 16 Mūu bueráre néeatimiāwū. Netōnémasīriawā, jīīwī.

17 Jesús cūārē jīīwī:

—Mūā yūure padeorídojāā; ña-ñarā nīā. Yūu mūāmena yoari nīirucujārīcārē, padeorībocu. ¿Nocōrō yoari mūāmena pōōtēō-gūdari yūu? Néeatiya ānopé wīmagūrē, jīīwī.

18 Jesús wīmagūpure nīiārigu wātīrē witiwadutiwi. Teero tiigú, witiwarigu nīiwī. Máata wīmagū netōjōāwī.

19 Too síro ūsā Jesús buerā āpē-rá tuohéropū wáa, cūūrē sāīñá-wū:

—¿Deero tiirā ūsā wātīrē cōā-wionecomasīriayiri? jīīwū.

20—Mūā péerogā padeoré cūo-rá nīā. Yūu aterēja diamacūrā jīīā: Mostazape péeripegā nīā. Mūā padeoré tipecōrōgā nīirī, atigú ūtāgūrē, “jōōpū wáaya” jīī-boajīyu. Mūā teero jīīrī, jōōpū wáaboajīyu. Mūā padeoré cūorí, wisióre maniādacu. 21 Āninó wā-tīrē cōāwionecodugara, Cōāma-

cūrē sāī, betirémena dícu cōārō booa, jīīwī.

**Jesús cūūrē sīāādarere puarī
wederigue**

(Mr 9.30-32; Lc 9.43-45)

22 Too síro ūsā Galileapū nīiwa-rucuri, Jesús ūsārē jīīwī:

—Yūu nīipetira sōwū āpērāpū-re ticonogūdacu. 23 Yūure sīāāda-cua. Cūā teero tiipacári, itiábure-co síro masāgūdacu, jīīwī.

Cūū teero jīīrī tuorā, bayiró wācūpatira putuāwū.

**Cōāmacūwii maquē nīiādarere
niyeru wapasérigue**

24 Too síro ūsā Capernaumpū jeari, Cōāmacūwii maquē nīiāda-rere niyeru wapasébosari basoca Pedro pūtopū wáa, sāīñáyira:

—¿Mūārē buegú Cōāmacūwii maquē nīiādarere niyeru wapatí-rigari? jīīyira.

25—Wapatíqui, jīīyigū.

Wiipú sājeari, Jesús cūūrē we-desesugewi:

—Simón, ¿ateré deero wācūī mūu? Atibúreco macārā ōpārā ¿noārē niyeru wapasédutigari? ¿Cūāya wederare o aperó macā-rāpūre wapaségari? jīīwī.

26—Aperó macārāpūre, jīī yūu-wi.

Jesús cūūrē jīīwī:

—Cūāya wedera wapatíricua.

27 Teero biipacari, marī cūārē merēā wācūdutihera wapatíada. Mūu weerida née, iitaropū wai weegu wáaya. Wai yaasuguegure

weemõcoya. Cũñya userore wũāwá, niyeruquire buagúdacu. Tiiquimena marí puaráyerere wapatígu wáaya, jĩwĩ.

¿Nii uputí macũ niiĩ?

(Mr 9.33-37; Lc 9.46-48)

18 ¹Tiiburecora ũsã Jesús buerá cũ puto wáa, cũũrẽ sãĩñáwũ:

—Cõamacũ dutirére añurõ wácũnũsera ¿nii ũsã watoare nemoró uputí macũ niiĩ? jĩwĩ.

²Jesús sícũ wĩmagũrẽ sũocó, ũsã decopũ nucó, ³jĩwĩ:

—Yũũ ateréja diamacũrã jĩĩã: Mũã niirecutirere waso, wĩmarã tiiróbiro niihẽrĩ, Cõamacũ dutiré mũāpũre jeaboarigue mũārẽ jearicu. ⁴Nemoró uputí macũ Cõamacũ dutirére añurõ wácũnũseguno ãni wĩmagũ tiiróbiro niiĩ. Ñni “yũũ āpẽrá nemoró niiĩ” jĩ wácũriqui. ⁵Sícũ ãni wĩmagũbiro biigũre ñña, “yũũ Jesuré maĩã; teero tiigú cũũrẽ boca maĩgúda” jĩ wácũboqui. Cũũ teero wácũgũ, cũũrẽ maĩgũ, yũucārẽ maĩgũ tiii.

Ñañaré tiirí, quio niiã

(Mr 9.42-48; Lc 17.1-2)

⁶Yũũre padeorágārẽ ñañaré tiidutĩgunorẽ ñañanemorõ wáaada-cu. Cũũrẽ ũtāgã pairígamena cũũ wāmuāpũ siatũyo, día pairímaapũ cõãñocori, nemoró añubocu. ⁷Basocáre ñañaré tiidutĩre ñañanetõjõãã. Ñañaré tiidutĩre niirucua. Āpẽrārẽ ñañaré tiidutĩri tiirápe bayiró ñañarõ netõádacua.

⁸Mũũya wāmo, mũũya dũpo mũũrẽ ñañarére tiirí tiibócu. Teero wáari, páatacõājãña. Sicawā-momena o sicađũpomena catiré petihéropũ jeagu, añujãã. Pũawāmómena o pũadũpómena pecamepũ cõãdioconorĩpeja, ñaña-netõjõãcu. ⁹Mũũya capea ññarẽ mũũrẽ ñañarére tiirí tiibócu. Teero wáari, tiigaré odewecõājãña. Sicacapeamena catiré petihéropũ jeagu, añujãã. Pũacapéamena pecamepũ mũũ cõãdioconorĩpeja, ñañanetõjõãcu.

Oveja ditirigũmena queoré

(Lc 15.3-7)

¹⁰Ñniã wĩmarārẽ teero ññarijãña. Yũũ ateréja diamacũrã jĩĩã: Ũmũásepũ ángelea ãniāgārẽ co-terá yũũ Pacũ ũmũásepũ niigũmena niirucujāya. ¹¹Yũũ niipetira sōwũ ditirirare netõnégũ ati-wũ.

¹²¿Mũã deero tugueñaĩ? Cien oveja cuogú sícũ ditijõārĩ, ¿deero tiigári cũũ? Noventa y nueveve ũtāgũpú cúũ, ditiarigũre āmaāgũ wáaqui. ¹³Cũũrẽ buagú, bayiró ũseniqui. Yũũ ateréja diamacũrã jĩĩã: Āpẽrá noventa y nueve dũsaáriramena nemoró cũũmena ũseniqui. ¹⁴Teerora marí Pacũ ũmũásepũ niigũ ãniāgārẽ sícũ pecamepũ wáari booriqui.

Acabóre

(Lc 17.3)

¹⁵Mũũya wedegu mũũrẽ ñaña-ré tiirí, mũũ basiro cũũ pũtopũ

wedeseḡu wáaya. Cũũ ñañaré tiiriguere tuomasíri tiiyá. Cũũ “jáũ” jĩĩrĩ, múã câmerĩ wedese ũseniádacu sũcã. ¹⁶Cũũ tuoriatã, sícũrẽ, pũarãrẽ suowáya; mũu-mena cũũ pũtopũ wáaaro. Toopũ jea, wedeya cũũ mũũrẽ ñañaré tiiriguere. Mũu teero tiigũ, Cõã-macũye queti jóaripũpũ jĩĩrõbi-rora tiicũ. Teero tiirã, pũarã o ñĩĩrã tee ñañaré tiiriguere “diamacũrã wáawũ” o “diamacũrã wáayu” jĩĩmasiádacu. ¹⁷Cũũcãrẽ netõnũcãrĩ, niipetira yũũre padeorãre wedewa múã neãrõpũ. Cũũcãrẽ netõnũcãrĩ, yũũre padeorãre jĩĩña: “Cõãmacũrẽ masĩhẽḡũ o romanuã õpũrẽ niyeru wapasebosari basocũre tiirõbiro cũũrẽ ññaña”.

¹⁸Yũũ aterėja diamacũrã jĩĩã: Atibũrecopũre múã “jáũ, teero tiiyá; ãñuniã” jĩĩrĩ, ãñuniádacu ãmũãsepũcãrẽ. Teero biiri atibũrecopũre múã “teero tiirĩjãña; ñañaniã” jĩĩrĩ, ñañaniádacu ãmũãsepũcãrẽ.^e

¹⁹Yũũ aterėja diamacũrã jĩĩã sũcã: Múã menamacãrã pũarã sícãrĩ-biro wãcũrémena “marĩ ateré Cõãmacũrẽ sãĩcõ” jĩĩ sãĩrĩ, yũũ Pacũ ãmũãsepũ niigũ ticogũdaqui. ²⁰Pũarã, ñĩĩrã yũũre padeorã neãrĩ, yũũ cũã watoapũ niĩã, jĩĩwĩ.

²¹Pedro Jesús pũtopũ wáa, sãĩ-ñáwĩ:

—Õpũ, yáa wedeḡu cũũ yũũre ñañaré tiirucũri, ¿noquẽ pee cũũ-

rẽ acabógũdari? ¿Sietecõrõ acabógũdari? jĩĩwĩ.

²²—“Sietecõrõ” jĩĩria. “Cũũ ñañaré tiirécõrõ^f acabóya” jĩĩã.

Dutibosagu acabódũgahegumena queoré

²³Múãrẽ queorémene teeré wedeḡuda: Cõãmacũ dutiré múã-pũre niĩadare atequetĩ tiirõbiro niĩã. Sícũ õpũ cũũye dita dutibosara wapamórere “quẽnogũda” jĩĩyigu. ²⁴Cũũ cũãrẽ wapaseñũcãrĩ, sícũ pairó peti wapamógũrẽ néeatiyira. ²⁵Cũũ wapatĩre cũohéri ñĩagũ, cũũrẽ, cũũ mũmoré, cũũ põnaré, niipetire cũũ cũorere ãpẽrãpũre dúaduti-yigu, cũũ wapamórere wapatĩduti-yigu. ²⁶Teeré ñĩagũ, cũũpe cũũ õpũ puto ñicãcoberimena jeacũmu, sãĩyigu: “Yũũ õpũ, yũũre yuesãñũña. Yũũ niipetire wapatĩpetijãḡũda”, jĩĩyigu. ²⁷Cũũ õpũpe cũũrẽ bóaneõ ñĩagũ, cũũ wapamórere acabójã, cũũrẽ “wáagũa” jĩĩyigu.

²⁸Cũũpe wáa, ãpĩ cũũ menamacũ cũũ tiirõbiro dutibosagure buajeáyigu. Cũũpe cũũrẽ péerogã wapamómiyigu. Cũũrẽ wapatĩduti-yigu, wãmũãrẽ ñeediyo, “mũu yũũre wapamórere wapatĩya” jĩĩyigu. ²⁹Cũũpe ñicãcoberimena jeacũmu, sãĩmĩyigu: “Yũũre yuesãñũña. Mũũrẽ wapatĩḡũda”, jĩĩmĩyigu. ³⁰Cũũpe boorĩyigu. Cũũrẽ peresuwiipũ néewa, sõnecoduti-yigu. “Cũũ wapatĩpe-

^e 18.18 Mateo 16.19. ^f 18.22 Pecasãyemena: setenta veces siete.

tiripũ, wionécuya”, jĩiyigu. ³¹ Āpērǎ cũũ menamacǎrǎ dutibosara cũũ teero tiirére bayiró bóaneõrema ñayira. Cũã õpũpũre niipetire cũũ teero tiáriguere wedera wáyira. ³² Teeré tũogũ, cũã õpũ cũũrẽ sũodutiyyigu. Cũũrẽ jĩiyigu: “¡Ñañagũ! Mũũ yũũre sãĩrĩ, niipetire mũũ wapamóretõrẽ acabópetijǎawũ. ³³ Yũũ mũũrẽ bóaneõ ñaãrirobirora mũũcã mũũ menamacũrẽ bóaneõ ña-boajiyu”, jĩiyigu. ³⁴ Cũũ õpũ cúagu, peresuwii coterí basocare “cũũrẽ bayiró ñañaró tiiyá; té cũũ wapamóre wapatípetiripũ, ñañaró tiidúya” jĩiyigu, jĩĩwĩ Jesús.

³⁵ Jesús ate wede yapacutíwi:

—Yũũ Pacũ ãmũásepũ niigũ teerora tiigũdaqui mũãrẽ, mũãya wederare bóaneõrema acabóheri, jĩĩwĩ.

Mũã numosánumiãrẽ cõãrijǎña

(Mr 10.1-12; Lc 16.18)

19 ¹ Jesús teeré jĩĩari siro, Galileapũ niĩarigu Judea ditapũ día Jordán muĩpũ mũãati-rope wáawi. ² Pau basocá cũũrẽ nũũwǎ. Cũũ toopú diarecutirare netõnéwĩ. ³ Fariseo basoca cũũ putopũ jeawa. Cũũrẽ ñañaró jĩĩrẽ buadugára, sãĩñáwǎ:

—¿Sícũ cũũ numoré cũũ booró cõãjãmasĩgari? ¿Marĩrẽ dutiré teerora jĩĩ? jĩĩwǎ.

⁴ Jesupé yũũwi:

—Mũã Cõãmacũye queti jóari-pũ buerá niipacara, ¿masĩrii?

Cõãmacũ niipetire cũũ sicato tiinucáritopũre ãmũ, numió tiirigu niĩwĩ. ⁵ Ate jĩĩrigu niĩwĩ: “Teero tiigũ, ãmũ cũũ pacure, cũũ pacore merẽã witi, cũũ numoména niigũdaqui. Cũã puarǎ sicaõpũũ tiiróbiro putuáadacua”, jĩĩrigu niĩwĩ Cõãmacũ. ⁶ Teero tiirǎ, puarǎ niiriya. Sícũ tiiróbiro niĩya. Cõãmacũ cũãrẽ sicaõpũũrǎ tiiróbiro niĩrĩ tiirĩ siro, ãpĩ cũãrẽ cãmerĩ cõãrĩ tiirĩjǎrõ booa, jĩĩwĩ.

⁷ Cũãpe sãĩñáwǎ:

—Too docare ¿deero tiigũ Moisés sícũ cũũ numoré cõãgũdu “atewapá mũũrẽ cõãã” jĩĩrípũrẽ ticodutiyyiri?

⁸ Cũãrẽ jĩĩwĩ:

—Mũã ñecũsũmũã Cõãmacũ dutirére tiidugáheri ñagũ, Moisés “mũã numosánumiãrẽ cõãmasiã” jĩĩrigu niĩwĩ. Teero jĩĩpacari, sicatorũra numiãrẽ cõãrẽ maniĩro. ⁹ Yũũ jĩĩrere tũoyá: Sícũ cũũ numo ãpĩména ñañaré tiirípacari, coore cõãgũ, apegore numocutigu, ñañaró tiigũ tiiquĩ. Numo niĩhẽgõmena ñeeapegũ putuáqui, jĩĩwĩ.

¹⁰ Ësǎ cũũ buerá jĩĩwũ:

—Too docare numomanirĩ, nemoró ãñucu, jĩĩwũ.

¹¹ Ësǎrẽ jĩĩwĩ:

—Niipetira numomanirǎ niimasĩricua. Cõãmacũ “numomanirǎ niĩadacua” jĩĩrira dícu niimasĩcua. ¹² Āpērǎ bauárapũra numocutimasĩricua. Āpērǎrẽ basocá põnamanĩrĩ tiĩari siro, numocutimasĩricua. Āpērǎ Cõãmacũye maquẽ dícu

tiidugára numocutiricua. “Numo-manigũ niigũda” jĩĩgũno numo-manigũ nijjäärõ, jĩĩwĩ.

Jesús wĩmarārẽ sãĩbosárigue

(Mr 10.13-16; Lc 18.15-17)

13 Wĩmarārẽ Jesús puto néeatywa, cũã ñaapeó, Cõamacũrẽ sãĩbosádutira. Ũsã cũũ buerá cũārẽ néeatirare tutimiwũ. 14 Jesupé jĩĩwĩ:

—Wĩmarã yũũ puto atiaro. Cãmotárijãña. Cõamacũ dutirére añurõ wãcũnũuserano añiãgã tiiróbiro wãcũrá niĩya, jĩĩwĩ.

15 Too síro Jesús cũārẽ ñaapeó, Cõamacũrẽ sãĩbosáwi. Yaponó, aperopú wáajõawĩ.

Mamũ pee cuogú Jesuména wedeserigue

(Mr 10.17-31; Lc 18.18-30)

16 Too síro sĩcũ Jesús putopu jea, cũũrẽ sãĩñáwĩ:

—Basocáre buegú, ¿yũũ ñeenó añurére tiigúdari, catiré petihére buadugágu? jĩĩwĩ.

17 Cũũrẽ yũũwĩ:

—¿Deero tiigú yũũre añuré maquērẽ sãĩñái? Sĩcũrã añugú niĩ. Cũũ dutiré tiyá, catiré petihére buadugágua, jĩĩwĩ.

18 —¿Ñeeré tiigári? jĩĩwĩ.

Jesús jĩĩwĩ:

—Basocáre sãĩrijãña. Āpĩ nũmorẽ ñeeaperijãña. Yaarijãña. Āpērārẽ jĩĩditoremena wedesãrijãña. 19 Mũũ pacũ, mũũ pacore padeoyá. Mũũ basiro maĩró tiiróbirora āpērācārẽ maĩñá, jĩĩwĩ.

20 —Yũũ tee niipetirere tiimúã-atimiwũ. ¿Ñeenó yũũre dusai? jĩĩmiwĩ.

21 —Mũũ basocá añugú peti niidugagu, mũũ cuorére dúapeti-jāgũ wáaya. Tee dúa wapatáari-guere bóaneōrārẽ batoya. Teero tiigú, Cõamacũ putopure pee añuré buagúdacu. Túajea, ati, yũũre nũnũwá, jĩĩmiwĩ.

22 Mamũ teero jĩĩrĩ tuogú, wãcũpati, putuajõawĩ, pee apeyé cuogú nijjĩgũ.

23 Jesús ũsārẽ jĩĩwĩ:

—Yũũ ateréja diamacũrã jĩĩã: Pee apeyé cuoráno Cõamacũ dutirére añurõ tiinũnúsedugari, wi-sió niicu. 24 Yũũ ateré jĩĩnemoã sũcã: Wáicu camello wãmecutigu awigá copegāpu sããcāmewitima-sĩriqui. Toorá nemocú, pee apeyé cuoráno Cõamacũ dutirére añurõ tiinũnúsedugaripereja, jĩĩwĩ.

25 Teeré tuorá, ũsã bayiró tuo-manijõawũ:

—Too docare ¿noápé netõné-noãdari? jĩĩwũ.

26 Jesús ũsārẽ ñnagũrã, jĩĩwĩ:

—Basocá cũã basiro netõnéma-sĩriya. Cõamacũpereja wisióre manidójã, jĩĩwĩ.

27 Pedro cũũrẽ yũũgu, jĩĩwĩ:

—Tuoyá ména. Ũsāpe niipetire ũsã cuoríguere cúũjõatiwũ, mũũmena nũnũáda jĩĩrã. Teero tiirá, ¿ũsāpe ñeenórẽ ñeeãdari? jĩĩwĩ.

28 Jesús yũũwĩ:

—Yũũ ateréja diamacũrã jĩĩã: Atibúreco petiári siro, niipetire

mama wasorítabe, yuu niipetira sōwū duigudacu asibatérípīrō ōpū duirípīrōpū. Yuu too duiri, mūā yūure nūnuríracā docepīrī ōpārā duirépīrīpū duiadacu. Is-raelya pōna doce pōnarī macārārē beseadacu. ²⁹Sícūno yūure padeoré wapa cūūye wiseri, cūū baira, cūū pacūsūmūā, cūū pōna, cūūye ditare cúūjōā, cūū cúūwarigue nemoró buagúdaqui. Teero biiri apeyé Cōāmacūmena catiré petihére buagúdaqui. ³⁰Mecūtígārē pañ uputí macārā too síropure búri niirā niiādacua. Búri niirā too síropure uputí macārā niiādacua, jīīwī.

Use wese paderámena queoré

20 ¹Jesús wedenemowī: —Múārē queorémena teeré wedeguda: Cōāmacū dutiré mūāpure niiādare atequetí tiiró-biro niā. Sícū use wese cuogú ñamisāñurō cūūya wese padeadarare āmaāgū wáyigu. ²Cūārē buagú, “sicabureco padegu wapatárocōrō mūārē wapatíguda” jīīyigu. Cūāmena quēnotóa, cūūya wesepū padedutigu ticocoyigu. ³Nueve niirī, macā decopū wáyigu. Toopú āpērā paderipacara niirārē ñayigu. ⁴Cūārē jīīyigu: “Múācā use wesepū padera wáaya. Ññurō mūārē wapatíguda”, jīīyigu. Cūācā padera wáyira. ⁵Coeritō niirī, ñamica tres niirī, teerora tiyígu. ⁶Cinco niirī, macāpū wáa, āpērā paderipacara

niirārē buajeáyigu sūcā. Cūārē, “¿deero tiirā mūā paderipacara niinañiōjōā?” jīīyigu. ⁷“Āpērā ūsārē ‘padera atiya’ jīīriawā”, jīīyira. “Múācā use wesepū padera wáaya”, jīīyigu.

⁸‘Náicūmuatiri, wese cuogú paderáre dutigúre jīīyigu: “Paderáre suocó, wapatíya. Too síropū jeaarirare wapatísugueya. Sugero jeaarirare wapatíyaponocoya”, jīīyigu. ⁹Cinco niirīpū padenucārira jeayira. Sicabureco padera wapatárocōrō ñeeyira. ¹⁰Bóeripū jearirape ati, “āniā nemoró marī wapatáadacu” jīī wācūmiyira. Cūācā sicabureco wapatárocōrō ñeeyira. ¹¹Cūā tiiwese cuogúre tuticoteyira: ¹²“Íniā ūsā siropū padera jeaarira sica horara padeawā. Cūācārē ūsā wapatárocōrōrā wapatía. ūsāpeja yoari asiró doca padenañiōjōā-āwū”, jīīmiyira. ¹³Cūūpe sícū teero jīīrā menamacūrē jīīyigu: “Yuu menamacū, mūūrē ñañarō tiigú tiiría. Mūū padeadari sugero, ‘sicabureco wapatárocōrō mūūrē wapatíguda’ jīī quēnoáwū mūūmena. ¹⁴Mūū wapatárere née, wáagua. Yūū āni too síropū padegú jeaarigúre mūūrē wapatárocōrōrā wapatídugaga. ¹⁵Yéé niyeru niā ate. Yūū booró yéé niyerumena tiimasā. ¿Yūū aññurō tiirí, mūū ññatutigu tiite?” jīīyigu.

¹⁶‘Teero tiirā, too síropū niñāri-
ra sugueadacua; suguearira síropū niiādacua, jīīwī Jesús.

**Jesús cūūrē sīāádarere ĩtīārī
wederigue**

(Mr 10.32-34; Lc 18.31-34)

17 Too síro Jesús Jerusalénpu muāwagñ, ũsā cūū buerá docere merēā suocó, wedewawi. Biiro jīīwī:

18—Múā ĩñaā. Marī Jerusalénpu wáara tiia. Toopú yñu niipetira sōwū niipacari, paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerápñre ticoadacua. Cúā sīādutiadacua yñure. 19 Cúārā judíoa niihērāpñre ticonetōneādacua. Yñure buijá, tãna, curusapñ páabiatsu sīāádacua. Itiábureco siro masāgūdacu, jīīwī.

**Santiago, Juan paco Jesuré
sāibosámirigue**

(Mr 10.35-45)

20 Zebedeo nūmo coo pōna Santiago, Juanména Jesús putopñ jeawo. Cūūrē sāīgódo, ñicācobe-rimena jeacūmuwō. 21 Cūū coore: —¿Ñeenó boogári? jīīwī.

—Mñu ōpū sāāgū, āniā yñu pōna puarārē mñu duirípīrō putogāpñ dupowa. Sīcū diamacúpe, āpīrē acuniñape dupowa, jīīmiwō.

22 Jesús yñuwi:

—Yñu ōpū sāāādari suguero wáadarere múā masīria. ¿Yñu ñañarō netōádarobirora múácā ñañarō netōrá nūcābógari? jīīwī.

—Ūjū, ñañarō netōmasíā, jīīwā.

23—Múácā yñu tiiróbiro ñañarō netōádacu. Teeré wedemasī-

pacu, “sīcū diamacúpe, āpī acuniñape dupoguda” jīīmasīriga. Tee yñu dutiré niiria. Yñu Pacñ toopú duiadarare besetoawi, jīīwī.

24 Ūsā puamóquēñerā tee sāirere tuorá, Santiago, Juanména cúawñ. 25 Jesús ũsārē suocó, jīīwī:

—Múā masíā: Niipetire dita macārārē dutirá Cōamacūrē masīhērā cúā booró dutiāmajāya. Cúā doca macārācā acaribíremena dutiia, cúā dutirére tiipetidu-tira. 26 Múāpeja cúā tiiróbiro tiirjāñā. Merēā tiirécutiya. Múā uputí macārā niidugara, āpērārē tiíapuri basoca niña. 27 Sīcū āpērā nemoró niidugagñno niipetirare padecotegñ tiiróbiro niirō booa. 28 Yñu niipetira sōwūcā teerora tiiwú: Āpērā yñure tiíapuario jīīgū mee atiwñ. Yñupe basocáre tiíapugñ atigñ tiiwú. Teero biiri pañ basocá ñañaré tiiré wapa diabosa netōnégū atigñ tiiwú, jīīwī.

Jesús puarārē ĩñarī tiirígue

(Mr 10.46-52; Lc 18.35-43)

29 Ūsā Jericó niíāirira witiwari, pañ basocá Jesuré nñuātiwa. 30 Ūsā wáarima wesapñ puarā ĩñahērā duiwa. “Jesús too netōwái” jīirére tuorá, bayiró busurōmena jīīwā:

—¡Ōpū, David pārāmi niinññ-segñ, ũsārē bóaneōña! jīīwā.

31 Basocápe cúārē: —Nocōrōrā ditamanjōñā, jīī tutimiwā.

Paɩ basocá Jesús wáadarimapure suti séócúrigue

Cúãpe jĩnemosãjãwã:

—Ĳõpũ, David pãrãmi niinũnũ-segũ, ùsãrẽ bóaneõña! jĩĩwã.

³²Jesupéja putuánucã, cúãrẽ suocó: —¿Múãrẽ deero tiirí boo-gári? jĩĩwĩ.

³³—Õpũ, ùsãrẽ ìnarĩ tiiyá, jĩĩwã.

³⁴Jesús cúãrẽ bóaneõ ìnagũ, capearire ñaapeówi. Ñaapeórira, ìñajõãwã sáa. Ìña, cúũrẽ nũnũátí-wa.

Jesús Jerusalénpu sããwarigue

(Mr 11.1-11; Lc 19.28-40; Jn 12.12-19)

21 ¹Ûsã Jerusalénpu jeaada-ro péero dusawú. Betfagé macãpu Ûtãgũ Olivo putopu jea-adara tiiwú. Toopú Jesús puarã ùsã menamacãrãrẽ tiimacãpu ticocowi. ²Cúãrẽ jĩĩwĩ:

—Ìmacã marĩ díamacũ niirí macãpu wáaya. Máata sícõ burra

siatúnucõãrigore, wĩmagũmena buajeáadacu. Jõã, cúãrẽ néeatí-ya. ³Sícũ múãrẽ sãĩñarĩ, “marĩ Õpũ booáwĩ; máata wiyajágũda-qui” jĩĩña, jĩĩwĩ.

⁴Tee profeta jĩĩrobirora wáa-ro tiiyíro. Ateré jóarigu niiwĩ:

⁵Jerusalén macãrãrẽ jĩĩña:

“Ìñaña. Múã Õpũ múã pu-topu atitoai mée.

Búrí niigũ tiiróbiro burra macũ wĩmagũ sotoapu pesaatii”,^g

jĩĩ jóarigu niiwĩ.

⁶Cúã Jesús ticocoarira wáa, cúũ tiidutĩarirobirora tiiríra niiwã. ⁷Burrore cúũ pacoména néeatí-wa. Cúã sotoapu cúãye suti so-toá maquẽrẽ tuuwépeowũ. Jesús sícũ sotoapu muãpeawi. ⁸Paɩ toopú niirã cúũrẽ padeorá, cúũ netõwáadarimapu cúãye suti so-toá maquẽrẽ séócũwã. Æpẽrá yu-

^g21.5 Zacarías 9.9.

cu dupuri tiimapú páatacūwā.
 9 Cūũ suguero wáara, cūũ siro nu-
 nurá bayiró busurómena jīwā:

—¡David pārāmi niinunusegu-
 re usenire ticoada! ¡Āni Cōāmacū
 ticodiocorigu nii! ¡Cūũrē āñurō
 tiíaro! ¡Niipetira ũmuáse macārā
 cūũrē “āñunetōjōāi” jīi, usenire
 ticoaro! jīwā.

10 Jesús Jerusalénpu sājeari,
 niipetira toopú niirā ĩñamanijōā,
 deero jīimasīririra niwā.

—¿Noā nii āni? jīi cāmerí sāj-
 nāwā.

11 Āpērā yuwa:

—Cūũ Jesús, profeta, Nazaret
 Galilea dita macū nii, jīwā.

Jesús Cōāmacūwii-pu dúari basocare cōāwionecorigue

(Mr 11.15-19; Lc 19.45-48; Jn 2.13-22)

12 Too síro Jesús Cōāmacūwii-
 pu sājeari, niipetira dúari basoc-
 care, teeré sājínérārē cōāwione-
 cowi. Nyeru wasorí basocaye
 mesarire tuunécōācūjāwī. Bua
 dúari basocaye duiépírīcārē tee-
 rora tiwī. 13 Cūārē jīwī:

—Cōāmacūye queti jóaripūpu
 biiro jīi: “Yáa wii ‘Cōāmacūme-
 na wedeseri wii niia’ jīirī wii ni-
 ādacu”,^h jīi jóare niia. Múāpe
 yaarépira dúari wii niirī tiia, jīi-
 wī.

14 Tiiwiipure ĩñahērā, wáa-
 sīhērā cūũ putopu atiwa. Cūārē

netōnéwī. 15 Paiaré dutirá, Moi-
 sés jóarigue buerápe cūũ tutuare-
 mena tiíēñorí ĩñarā, cúawa. Wī-
 marā tiwīi popeapu niirā bayiró
 busurómena “¡David pārāmi nii-
 nunuseguere usenire ticoada!” jīi-
 wā. Teecārē tuorá, cúawa. 16 Je-
 suré jīwā:

—¿Īniā cūā jīirére tuoi? jīwā.

—Tuoa, jīwī—. Múā Cōāma-
 cūye queti jóaripū buerá niipaca-
 ra, ate tiipūpu jóarere tuomasíría
 ména:

Cōāmacū, mūw wīmarārē,

teero biiri ũpūrārē

āñurō useniremena mūwē

basapeomenirī tiíawū,ⁱ

jīi jóanoā, jīwī.

17 Cūārē cōāwitiwa, Betaniapu
 wáawu. Toopú ũsā cāniwū.

Jesús higeragure sīnirí tiirígue

(Mr 11.12-14, 20-26)

18 Apebúreco bóeri Jesús Jeru-
 salénpu cāmeputúagu, juabóa-
 jōāwī. 19 Maa wesapu higeragu-
 re ĩñawī. “Ducacuticura” jīīgū,
 ĩñagū wáamiwī. Púūrī dícu bua-
 wī. Teero tiigú, tiiguré: —Duca-
 cutinemicu sáa, jīwī.^j

Máata higeragu sīnijōāwū.
 20 Teero wáari, ũsā cūũ buerá
 ĩñamanijōārā, sājínāwū:

—¿Deero tiiró higeragu máa-
 ta sīnijōāārī? jīwū.

21 Jesús ũsārē yuwi:

^h 21.13 Isaías 56.7. ⁱ 21.16 Salmo 8.2. ^j 21.19 Higerapūri wasowitiatiri,
 dūca metāpágā witiaticu. Teepare sūmerérena yaanocu. Jesús teeré āmaāmijyi.
 Teepagā ñaadiari siro, pacapá āñurō ipitire witiatinucācu. Metāpágā manirí, paca-
 pácā witiaticu.

—Yuu ateréja diamacûrã jĩã:
Múã padeoré cuorá, “Cõamacû
yuuiboqui” jĩhẽrã, yuu tiiguré
tiárirobiro múãcã tiimasĩadacu.
Apeyé, múã atigú ãtãgũrẽ “wáa,
díapũ ñaacoñuãña” jĩĩrĩ, teorora
wáaadacu. ²²Múã padeoré cuorá,
Cõamacûrẽ sãirénorẽ buaadacu.

**Jesuré “¿noã dutirémèna teeré
tii?” jĩrigue**

(Mr 11.27-33; Lc 20.1-8)

²³Too síro Jesús Cõamacûwii-
pũ sãawawi. Cũũ tiwiipú bueri-
tabe, paiaré dutirá, ãpẽrá butoá
dutirá cũũ putopũ wáa, cũũrẽ sãĩ-
nãwã:

—¿Noã dutirémèna mũũ teeré
tii? ¿Noã mũũrẽ dutiré ticori?
jĩĩmiwã.

²⁴Jesús cũãrẽ yuũwĩ:

—Yuuçã múãrẽ sãĩnãgũda.
Múã yuũre yuũri, múãrẽ “ate du-
tirémèna tiia yuu” jĩĩgũda.
²⁵¿Noã Juanré wãmeõtidutigu ti-
cocoyiri? ¿Cõamacû o basocápe
ticocoyiri? jĩĩwĩ.

Cũãpe cãmerĩ wedesewa:

—Marĩ “Cõamacû ticocorigũ
niiwĩ” jĩĩrĩ, cũũ marĩrẽ “too docare
¿deero tiirã cũũrẽ padeorĩri?” jĩĩ-
boqui. ²⁶Marĩ “basocá cũũrẽ tico-
corira niiwã” jĩĩmasĩria, basocáre
cuiira. Niipetira “Juan profeta nii-
wĩ” jĩĩ padeoóya, jĩĩyira.

²⁷Teero tiirã, cũã Jesuré:
—Masĩriga, jĩĩwã.

Jesús cũãrẽ jĩĩwĩ:

—Yuuçã múãrẽ “ate dutirémè-
na teeré tiia” jĩĩ wederia, jĩĩwĩ.

Sicũpõna puarãmèna queoré

²⁸Jesús cũãrẽ sãĩnãwĩ:

—¿Múã deero tugueñaĩ ateré?
Sicũ puarã ãmũã põnacuĩyigu.
Cũũ sicũ putopũ wáa, “macũ, use
wesepũ padegu wáaya” jĩĩyigu.
²⁹Cũũ macũpé “wáaria” jĩĩyigu.
Too síro wãcũpati, wãcũre waso,
padegu wáajõãyigu. ³⁰Too síro
cũã pacũ ãpĩ cũũ macũ putopũ
wáa, teorora jĩĩyigu. Cũũpe
“wáagũda” jĩĩpacũ, wáariyigu.
³¹¿Niipé cũã pacũ booróbiro tii-
yĩri? jĩĩwĩ.

—Cũũ dutisuguearigupe, jĩĩ-
wã.

Jesús cũãrẽ jĩĩwĩ:

—Yuu ateréja diamacûrã jĩã:
Niyeru wapasébosari basoca, tee-
ro biiri numiã ñañará múã sugue-
ro wãcũpati, wasoóya. Teero tii-
ró, Cõamacû dutiré basocápũre
niiãdare cũãrẽ múã sugero jea-
adacu. ³²Juan Cõamacû boorére
múãrẽ buepacari, cũũrẽ padeorĩ-
wũ. Niyeru wapasébosari basoca-
pe, teero biiri numiã ñañarápe
cũũrẽ padeowá. Cũã wãcũpati,
wasorĩ ñnapacara, múãpe too síro
wãcũpati, wasorĩwũ. Juanré pa-
deorĩwũ, jĩĩwĩ.

Ñañará padecoteramèna queoré

(Mr 12.1-12; Lc 20.9-19)

³³Jesús cũãrẽ wedewi sũcã:

—Apeyé queorére tuoyá sũcã:
Sicũ ãmũ dita cuogú niiyigu use
wese oterigu. Otepetitoa, sãnisã-
nucõyigu. Use cũã bipesããdari

copere ùtāgāpũ coayígu. Teero biiri ùmuári wii cúã coteduiadari wiire tiyígu. Aperopú wáanetō-gũ wáagu, āpērārē tiiditare wasoyígu. ³⁴Use ducacutirito niirĩ, cūñrē padecoterare ticocomiyígu. Cūñya dita cūñ wasorirare “use cúã dúa wapatárere decomena ticocoaro yũre” jĩcomiyígu. ³⁵Cúã toopú jeari, tiidita wasorira cúārē ñee, sícũrē páa, āpírē sĭājá, āpírē ùtāperimena déeyira. ³⁶Tiidita ōpũ cūñ ticocosuguerira nemoró ticocomiyígu sũcã. Cúãcārē teerora tiyíra.

³⁷Too síro sáa, cūñ macũrē ticocomiyígu sũcã. “Yũu macũrē quioníremena ññaadacua”, jĩ wãcūmiyígu. ³⁸Ōpũ macũ toopú jeari ñnarã, tiidita wasorira cãmerĩ wedeseyira: “Ānirã niĩ too síropũ atiditaré ñeegũdu. Jãmu, sĭácó. Cūñ manirĩ, atiditá marĩya dita pũtuáadacu”, jĩmiyira. ³⁹Teero tiirã, cūñrē ñee, tiiwese wesapũ néewa, sĭacóájãyira.

⁴⁰Too docare tiidita ōpũ toopú jeagu, ¿deero tiigúdari tiidita wasorirare? jĩwĩ.

⁴¹Cūñrē jĩwã:

—Bóaneorō maniró cúã ññaarārē sĭacóágũdaqui. Too síro cūñya ditare cūñrē wapatírucujãadare wasogũdaqui, jĩwã.

⁴²Jesús cúārē jĩwĩ:

—Múã Cõamacũye queti jóari-pũ buerã niipacara, ate tiipũpũ jóarere tuomasĭria ména:

Wii weerira ùtāquire booríyira.

Cúã boorípacari, tiiquira uputĩ macãqui pũtuáwu tiwiipüre.

Cõamacũ marĩ Ōpũ teero tiirígu niwĩ.

Cūñ tiiríguere “añunetō-jõã” jĩ tũgueñanoã,^k

jĩ jóanoã.

⁴³Teero tiirã, yũu ateréja jĩã: Cõamacũ dutiré múãpure niimi-ādare use wese tiiróbiro niĩ. Tiwesere múārē ěmajãgũdaqui; āpērārē ticogũdaqui cūñ dutirére tiíadarare. ⁴⁴Tiiqui sotoapũ ñaapeaguno mutãjõágũdaqui. Tiiqui sícũ sotoapũ ñaapeatã, añurō mutãpetijõágũdaqui, jĩwĩ.

⁴⁵Paíaré dutirã, teero biiri fari-seo basoca Jesús tee queorémene wederi tuorã, “marĩrena teero jĩ-gũ tiiquĩ” jĩyira. ⁴⁶Teero tiirã, cūñrē ñeeādara tiimíyira. Ñeeríwa, basocáre cuira. Basocápe “profeta niĩ” jĩ padeowã.

**Wãmosiari bosebureco
boocómiriramina queoré**

(Lc 14.15-24)

22 ¹Jesús queorémene cúãrē wenenemowĩ:

²—Cõamacũ dutiré múãpure niíadare atequetĩ tiiróbiro niĩ. Sícũ ōpũ niyígu. Cūñ macũ wãmosiari bosebureco tiipéoyígu.

³“Yũu boocórirare suorã wáaya”, jĩyígu cūñrē padecoterare. Cūñ

^k 21.42 Salmo 118.22-23.

boocórirape “wáaria” jĩĩjãyira. ⁴Too síro ãpẽrãrẽ cũũrẽ padecoterare ticocogu, jĩĩduticoyigu: “Yũũ boocórirare ateré wedera wáaya: ‘Yaaré quẽnoãrepũ niitoaawũ. Yáara wecuá, teero biiri ecará diicutiri tiirirare sãadutítoaawũ. Niipetire quẽnoãrepũ niiã. Bosebureco ñnarã atiaro’”, jĩĩcoyigu. ⁵Cũãpe yũũriyira. Sícũ cũũya wesepũ wáajõãyigu. Æpĩ cũũ apeyé dúaropũ wáajõãyigu. ⁶Æpẽrãpẽ cũã õpũ ticocoarirare ñee, ñañarõ jĩĩ, sããjãyira. ⁷Cũã õpũ cũã teero tiariguere tuogú, cúayigu. Cũũyara surarare ticocogu, cũãrẽ sãadutíyigu. Cũãya macãrẽ sóejãdutiýigu. ⁸Too síro cũũrẽ padecoterare jĩĩyigu: “Niipetire wãmosiari bosebureco tiidare niipetitooa. Yũũ boocómirira atihere wapa boocónemoña manirá nijããrõ sáa. ⁹Teero tiirã, macã decopũ wáaya. Niipetira múã buajeárame ‘bosebureco ñnarã wáaya’ jĩĩña”, jĩĩyigu. ¹⁰Cũũrẽ padecotera macã decopũ wedera wáayira. Niipetira cũã buajeárame añurãrẽ, ñañarãrẽ néo, néewayira. Teero tiirã, tiitatiare basocá dadajõãyira.

¹¹Too síro cũã õpũ bosebureco atiarirare ñnagũ, sããjeayigu. Cũãrẽ ñnagũ, sícũ cũã decopũ wãmosiara sãñarõ sãñahẽgũrẽ ñnayigu. ¹²Cũũrẽ jĩĩyigu: “Yáa wedegu, ¿deero tiigú sããatiarĩ mũũ, wãmosiari sutiro sãñaripacu?” Cũũpe yũũmasĩriyigu. ¹³Cũã õpũ yaaré batorare jĩĩyigu: “Cũũrẽ

wãmorĩpũ, dũporipũ siatú, naĩtĩ-ãrõpũ cõãwionecoya. Toopũ basocá pũnisíra bacadiyó, utiada-cua”, jĩĩyigu, jĩĩwĩ.

¹⁴Jesús jĩĩwĩ sũcã:

—Cõãmacũ paũre boocópacu, sĩquẽrãrẽ besequi, jĩĩwĩ.

Niyeru wapasédutire sãĩñárigue

(Mr 12.13-17; Lc 20.20-26)

¹⁵Too síro fariseo basoca wáajõawã. Cũã Jesús merẽa yũũri boorã, cũũrẽ sãĩñáadarere quẽnoyúerira niwã. ¹⁶Too síro cũã buerere nũnũrãrẽ, Herodere tuo-nũnúseramena Jesús pũtopũ tico-corira niwã. Cũũrẽ jĩĩwã:

—Basocãre buegú, mũũ añũgú niirere masĩã. Mũũ diamacũrã Cõãmacũye maquẽrẽ buea. Basocá tusarẽ dícuere wedericu. Æputĩ macãrãrẽ, búri niirãrẽ, niyeru cuorãre, niyeru cuohérare sĩcãrĩbíro ñña, wedea mũũ. ¹⁷Teero tiigú, ¿deero wãcũĩ mũũ? Æsãrẽ wedeya: ¿Romanuã õpũrẽ cũũ niyeru wapasédutirere wapatíadari; o wapatírigarite? jĩĩwã.

¹⁸Jesupé cũã wãcũrere, cũã ññarẽ tiidugárere masĩjãrigu niwĩ. Teero tiigú, jĩĩwĩ:

—Múã ññarã, tiiditórepira niiã. Múã yũũre teero jĩĩ, wedesãdugara tiia. ¹⁹Niyeruqui wapatíadariquire ãñoña yũũre, jĩĩwĩ.

Tiquire cũũrẽ nécatiwa. ²⁰Jesús cũãrẽ sãĩñáwĩ:

—¿Noãyá diapóa, noã wãme tusai? jĩĩwĩ.

21—César romanuã òpũye tu-saa, jĩwã.

—Too docare Césaye niirére Césare wiyayá; Cõamacũyere Cõamacũrẽ wiyayá, jĩwĩ.

22Cũũ teero jĩĩrĩ tuorá, tuomanijõawã. Cũũrẽ cõawiti, wáajõawã.

Diarira masãmuãre wederigue

(Mr 12.18-27; Lc 20.27-40)

23Tiiburecora síquẽrã saduceo basoca Jesús puto jeawa. Cũã “diarira masãmuãricua” jĩĩya. Jesuré sãĩñáwã:

24—Basocáre buegú, Moisés jĩiriguere jĩĩada: “Sĩcũ põnamanígũ diaweori, cũũ bai cũũ nũmo niirigore dúutuario. Cũũ coomena cũũ sówũ diarigure põnacutíbo-saaro”,^l jĩirigu niwĩ. 25Teerora wáayiro ùsã watoare. Sícũpõna siete niyira. Cũã sówũ nũmocutiri siro, diajõãyigu. Põnamanígũrã, cũũ nũmo niirigore cũũ bairé cúũyigu. 26Cũũcãrẽ teerora wáayiro. Cũũ baicãrẽ teero wáayiro. Teero dícu wáayiro. Niitugũpũcãrẽ teerora wáayiro. 27Too síro cũũ nũmo niimirigocã diajõãyigo. 28Cũũ niipetira coore nũmocutimiyira. Teero tiigó, diarira masãmuãrĩ, ¿nii nũmope pũtuãgodari? jĩwã.

29Jesupé cũãrẽ yũwĩ:

—Mũã Cõamacũye queti jóaripũ maquẽrẽ masĩria. Cõamacũ

tutuarecãrẽ masĩria. Teero tiirá, wisijõãã. 30Diarira masãmuãri siro, ùmuã, numiã wãmosíaricua. Ángelea ùmuãsepu niirãbиро niĩya. 31Diarira masãmuãre maquẽrẽ mũã buepacara, tuomasĩria ména. Ateré Cõamacũ cũũye queti jóaripũpu mũãrẽ jĩirigu niwĩ: 32“Abraham, Isaac, Jacob Òpũ niĩ yũ”,^m jĩirigu niwĩ. Cõamacũ diarira Òpũ niirĩ; catirá Òpũpe niĩ, jĩwĩ.

33Basocá cũũ buerére tuorá, tuomanijõawã.

Dutiré uputí maquẽ

(Mr 12.28-34)

34Too síro Jesús saduceo basocare sãĩñáduri tiirĩ ñnarã, fari-seo basoca neãrira niwã. 35Too síro sĩcũ cũũ menamacũ Moisés jóariguere ãñurõ masĩgũ Jesuré “merẽ yũboqui” jĩĩgũ, sãĩñáwĩ:

36—Basocáre buegú, ¿diiyẽ niĩ Moisére dutiré cúũrigue bayiró uputí maquẽ? jĩwĩ.

37Jesús cũũrẽ yũwĩ:

—“Cõamacũ marĩ Òpũrẽ maĩñá. Niipetire mũã yeeripũname-na, mũã wãcũrémena cũũrẽ maĩñá”.ⁿ 38Tee apeyé nemoró niinetõnucãre niĩ. 39Tee doca maquẽ tee dutiré tiiróbiro niĩ. “Mũũ basiro maĩrõ tiiróbirora ãpẽrãcãrẽ maĩñá”.^ñ 40Marĩ tee pũawãmẽ

^l22.24 Deuteronomio 25.5.

^m22.32 Éxodo 3.6.

ⁿ22.37 Deuteronomio 6.5.

^ñ22.39 Levítico 19.18.

dutirére tiirá, niipetire Moisére dutiré cúurigue, teero biiri profetas tiidutirere yũura tiicú, jĩwĩ.

Cristo ¿noã párámi niĩ?

(Mr 12.35-37; Lc 20.41-44)

⁴¹Fariseo basoca Jesús pũtopũ neãritabe, cúãrẽ sãĩnãwĩ:

⁴²—Múã Cristo Cõamacũ beserigure ¿deero wácũĩ? ¿Noã párámi niĩnũnũsegu niĩ? jĩwĩ.

—Õpũ David párámi niĩnũnũsegu niigũdaqui, jĩwã.

⁴³Jesús cúãrẽ jĩwĩ:

—Too docare David Cristo ñe-cũ niipacu, ¿deero tiigú Espiritu Santo masĩre tiorémena wedese-

gu, “cũũ yũũ Õpũ niĩ” jĩyiri? David ateré jóarigu niĩwĩ:

⁴⁴Cõamacũ jĩwĩ yũũ Õpũrẽ:

“Yáa wãmo diamacũniñape duiya,

tée mũũrẽ ñnatutirare mũũ dutiriguere yũũ ãñurõ yũũri tiirĩpũ”,^o

jĩĩ jóarigu niĩwĩ David. ⁴⁵David “yũũ Õpũ” jĩĩgũ, Cõamacũ beserigure jĩĩgũ tiirĩgu niĩwĩ, cũũ párámi niipacari. Teeré ãñurõ wácũña, jĩwĩ.

⁴⁶Cũã sícũnopera yũũriwa. Tii-burecomena “sãĩñanemoricu sáa” jĩĩ wácũyira.

Jesús Moisés jóarigue buerá

tiirécũtire, fariseo basoca

tiirécũtire wederigue

(Mr 12.38-40; Lc 11.37-54; 20.45-47)

23 ¹Too síro Jesús basocáre, ãsã cũũ bueráre jĩwĩ:

²—Moisés jóarigue buerá, fariseo basocacã Moisére dutiré cúũriguere wederá niĩya. ³Teero tiirá, niipetire cúã wederére tiinũnúseya. Cũã tiirécũtirepere ññacũrijãña. Cũã wederobiro tiiríya. ⁴Ãpẽrãrẽ tiipõtẽõña manirére dutiiya. Nacũrẽre siatúpeora tiiróbiro tiíya. Tee aparáre pээрogã tiíapuriya. ⁵Niipetire cúã tiirére basocá ññãrõ jĩĩrã, teeré tiíya. Cõamacũye queti jóaripũ sããretibari pacasãñuretibari cũoóya.^p Teero biiri cúã súbuseri ññãrõ

Fariseo basocũ “ãñugũ niĩ”
jĩrẽmena niidugaqui.

^o 22.44 Salmo 110.1. ^p 23.5 Tiitibare cúãye diapóaripũ, cúãye wãmorĩpũ siatútuyira. Tiitiba popeapũ sica versículo o pua versículo sããyira. Ññaña Deuteronomio 6.6-8.

jĩĩrã, ãpẽrá nemoró cũã súubuse-ri sutiro yapa opadari cʉorócare sãñaãya. ⁶Bosebureco niĩrĩ, sũguero maquẽ duirẽpũ dícu duidũgacua. Neãré wiseripucãrẽ teero-ra tiidũgácua. ⁷Macã decopũ quionĩremena ãñudutiri boocúa. Cũãrẽ “ũsãrẽ buerá” jĩĩrĩ boocúa.

⁸Múã doca “ũsãrẽ buerá” jĩĩ-dutirijãña. Mũãrẽ buegũ sícũrã niĩĩ. Mũã sícũpõnarã niĩã. ⁹Atiditapũre sícũ basocãre “ũsã pacũ” jĩĩrijãña. Mũã sícũrã pacucutia; cũũ ãmuãsepu niĩĩ. ¹⁰Mũãrẽ “ũsã õpũ” jĩĩrijããrõ. Cristo Cõãmacũ beserigũ sícũrã múã Òpũ niĩĩ. ¹¹Mũã menamacũ ãpẽrãrẽ tiíápu-gũ cũũrã niĩĩ ãpẽrá nemoró ʉpũtĩ macũ. ¹²Sícũ cũũ basiro “ãpẽrá nemoró yũure padeorĩ booa” jĩĩ-gũ búri niigũ tiinógũdaqui. Teero jĩĩhẽgũnopereja Cõãmacũ ãpẽrãrẽ padeorĩ tiigũdaqui.

¹³Bóaneõrã niĩã múã Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca. Mũã basocá ññacorporũ dícu ãñurõ tiia. Cõãmacũ dutirẽre ãñurõ wãcũnũnũsere cãmotára tiia. Mũã Cõãmacũ dutirẽre ãñurõ wãcũnũnũsedũgaricu; wãcũnũnũsedũgarare cãmotáa.

¹⁴Bóaneõrã niĩã múã Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca. Mũã basocá ññacorporũ dícu ãñurõ tiia. Niyeru boorã, wapewia numiãye wiserire jĩĩditoremena ãmacu. Mũã yoari Cõãmacũmena wedesera tiiróbiro tiiditócu basocãre. Mũãrã ãpẽrá nemoró ññaãrõ tiinóãdara niĩã.

¹⁵Bóaneõrã niĩã múã Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca. Mũã basocá ññacorporũ dícu ãñurõ tiia. Día pairĩmaapũ tiã, yoaro niirẽ macãrĩpũ múã buerẽre nũnũãdarare ãmaãrã wáaa. Sícũrẽ bua, múã buerẽmena cũũrẽ múã nemoró pecamepu wáagũdu niirĩ tiia.

¹⁶Bóaneõrã niĩã múã. Mũã ññahẽrã ãpẽrãrẽ wéesũguera tiiróbiro niĩã. Mũã basocãre ateré buea: “Sícũ ‘Cõãmacũwiimena diamacũ jĩĩã’ jĩĩari siro, cũũ jĩĩãriguere tiihéri, wapa maniã” jĩĩcu múã. Atepé docare “cũũ ‘Cõãmacũwii maquẽ oromena diamacũ jĩĩã’ jĩĩrĩ, teerora tiíaro” jĩĩcu múã. ¹⁷Mũã tũomasĩridojàcu. Oro Cõãmacũwiipũ niijĩrõ, Cõãmacũ ññacorporũ ãñurẽ pũtuácu. Teero tiiró, ¿diiyépe nemoró ʉpũtĩ maquẽ niĩĩ, orope o Cõãmacũwiipe? ¹⁸Mũã ateré buea: “Sícũ ‘Cõãmacũrẽ wáicũra sóepeoromena diamacũ jĩĩã’ jĩĩari siro, cũũ jĩĩãriguere diamacũ tiihéri, wapa maniã” jĩĩcu múã. Atepé docare “cũũ ‘toopũ wáicũra Cõãmacũrẽ ticorẽmena diamacũ jĩĩã’ jĩĩrĩ, teerora tiíaro” jĩĩcu múã. ¹⁹Mũã tũomasĩridojàcu. Cõãmacũrẽ ticorẽ wáicũra sóepeoro so-toapũ niijĩrõ, cũũ ññacorporũ ãñurẽ pũtuácu. Teero tiiró, ¿diiyépe nemoró ʉpũtĩ maquẽ niĩĩ, Cõãmacũrẽ ticorẽpe o wáicũra sóepeorope? ²⁰Teero tiigũ, sícũ “Cõãmacũrẽ wáicũra sóepeoromena diamacũ jĩĩã” jĩĩgũ, toopũ

péoarigumenacārē teerora jīīgũ tiii. ²¹Sīcũ “Cõāmacũwiimena diamacũ jīĩā” jīīgũ, Cõāmacũmenacārē teerora jīīgũ tiii. ²²Sīcũ “ũmuāsēmena diamacũ jīĩā” jīīgũ, Cõāmacũ duirípīrõmena, teero biiri toopũ duigũmenacārē teerora jīīgũ tiii.

²³Bóaneõrā niĩ mũa Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca. Mũa basocá ññacorporũ dícu añurõ tiia. Mũa oteré metāgārē “menta”, “anís”, “comino” wāmecutire yaaré sitiaññũre tiirénorē seenéõ, opaquẽrĩ tiicú. Pũamóquẽñequẽrĩ cõorá, sicaquẽ Cõāmacũwiipũ néewa, “yũ Cõāmacũrē ticoré niĩā” jīĩ, pairé ticocu. Teero tiipacára, nemoró Ɂputí maquẽrē tiiría. Moisére dutiré cúuriguecārē tiiría. Basocáre queoró dutiróbiro tiiría. Bóaneõre ññoría. Cõāmacũrē padeoría. Mũa oterére cũũrē ticorucubirora tee Ɂputí maquẽcārē tiiró booa. ²⁴Mũa ññahērā āpērārē wéesu-guera tiiróbiro niĩā. Búri niirére añurõmena tiipetipacara, Ɂputí maquẽ tiirépere wācúria.

²⁵Bóaneõrā niĩ mũa Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca. Mũa basocá ññacorporũ dícu añurõ tiia. Baparí sotoápu dícu coseárigue tiiróbiro niĩā. Popeapure mũa āpērāyére ěmaré, teero biiri niyeru cõopacára boonemósājāre dadanetõjõāā. ²⁶Mũa fariseo basoca tũomasíhērā, ññahērā tiiróbiro niĩā. Popea-

pu maquẽ cosesugúeya. Teero tiirá, bapa sotoápuacārē añurõ coseári bapa tiiróbiro niĩadacu.

²⁷Bóaneõrā niĩ mũa Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca. Mũa basocá ññacorporũ dícu añurõ tiia. Mũa diarira cúũre wiseri boremena tuusĩāre wiseri tiiróbiro niĩā. Sotoápuere añurõ baucú. Popeapure diarira cõārĩ, niipetire bóarigue dada-jõācu. ²⁸Mũacā teerora basocá añurá baucú āpērā ññacorporũ. Popeapupere añuré tiidugáre manicú sáa. Ññanaré niinetõjõācu.

²⁹Bóaneõrā niĩ mũa Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca. Mũa basocá ññacorporũ dícu añurõ tiia. Mũa profetaye masācoperi sotoapu añuré wiserigā tiinucõā. Āpērā basocá añurá niirirare cúũre wiserire mamoa. ³⁰Mũa biiro jīĩā: “Ěsā ñēcũ-sũmuāniārā catiritopure ěsā niirājā, merēā tiibõjĩyu. Cũa profetare sĩadutĩri, ěsā sĩadutĩribõjĩyu”, jīĩā. ³¹Mũa teeré teero jīĩrā, mũa basiro “profetare sĩarĩra pā-rāmerā niinunusera niĩā” jīĩrā tiia. ³²Teero tiirá, mũa ñēcũsũmũa tiimũaatirirobirora tiiyapácutijāña.

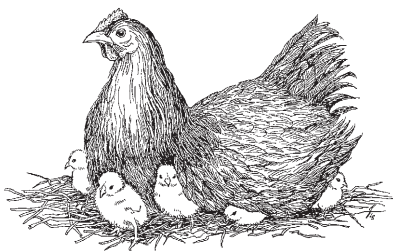
³³Mũa aññā tiiróbiro ññanaré tiirá niĩā. Mũa deero tii Cõāmacũ pecamepu ññanarõ tiíadarere netõmasĩricu. ³⁴Teero tiigú, yũ mũa pũtopure profetare, Cõāmacũ dutiré masĩrārē, Cõāmacũye bueadarare ticocogũda. Mũape cũa sĩquẽrārē sĩa, āpērārē curusa-

pɐ páabiatu sīādutiadacu; āpērā-ré cūā neārē wiseripɐ tāna, cūā wáare macārīpɐ nɐnɐādacu. ³⁵Múā teero tiirá, niipetira basocá āñurārē sīārīgue wapa múā wapa cɔo. Múā ñecūsūmúā Abel^q basocú āñugárē sīāsugueyira. Tée Zacarías^r Berequías macūrē sīāyapácutiya. Zacaríare sīāyíra Āñunetōjōāri Tatia sīāwaro pɐtopɐ. ³⁶Yɐn ateréja diamacúrā jīā: Múā atitō macārāpɐ niipetire cūā teero tiirīguere wapa cɔo, jīwī Jesús.

**Jesús Jerusalén macārārē
maimírīgue
(Lc 13.34-35)**

³⁷Jesús Jerusalén macārārē wācūgū, jīwī:

—Jerusalén macārā, múā profetare sīārā niā; Cōamacūye

*Cārēquē coo pōnarē wūre docapɐ
néōcūre*

wederáre ūtāperimena déesīārā niā. Múārē maīgú, pee peti néōdugamiwū. Cārēquē coo pōnarē wūre docapɐ néōcūrōbiro tiidugamiwū. Múāpe boorīwɐ. ³⁸Teero tiiró, múāya macā cōō-

jōāādacu. ³⁹Yɐn ateré jīā: Yɐn-re ĩnanemoricu; tée múā yūre “āni Cōamacū ticodiocorigū āñunetōjōāi” jīrāpɐ, ĩnāādacu, jīwī.

**Jesús “Cōamacūwii cōānoādacu”
jīrīgue**

(Mr 13.1-2; Lc 21.5-6)

24 ¹Jesús Cōamacūwiipɐ niiārigɐ witiwari, ūsā cūū buerá cūū puto wáawɐ. Cōamacūwii, teero biiri tiwiiména niiré wiserire “āñurē wiseri niā” jīī, cūūrē wedewawɐ.

²Cūūpe ūsārē jīwī:

—Múā iye niipetire wiserire ĩñamiā. Yɐn ateréja diamacúrā jīā: Too síro ūtāqui apequí so-toápɐ weemūārigue pɐtuáricu. Niipetire cōānoādacu, jīwī.

**Atibúreco petiádari sugero
wáaadare**

(Mr 13.3-23; Lc 21.7-24; 17.22-24)

³Too síro ūtāgú Olivopɐ jea, Jesús dui rigɐ niwī. ūsā cūū buerá āpērā tuohéropɐ cūūrē jea, sīāñáwū:

—Wedeya ūsārē. Mɐn wedearīgue ¿deero biiri wáaadari? ¿Ñee-nómena mɐn pɐtuaatiadarere, teero biiri atibúreco petiádarere ĩñamasīnoādari? jīwī.

⁴Jesús yɐnwi:

—Āñurō tuomasīña, āpērā jīdī-tori jīrā. ⁵Pɐn “yūn-rá niā; yɐn Cōamacū beserigɐ Cristo niā” jīī-

^q23.35 Génesis 4.8.

^r23.35 2 Crónicas 24.20-21.

Ėtāgú Olivo

ādacua. Paṁ cūārē nṁnāādacua. ⁶Apeyé, “cāmerísīārā tiiāwā” jīrī tūoādacu. “Toopú cāmerísīārā tii-áyira” jīrē queticārē tūoādacu. Teeré tūorá, cuirijāña. Tee wáa-adare nijārō tiia. Teero wáapaca-ri, atibúreco petiádarō dusaādacu ména. ⁷Sicapōna macārā apepōná macārāmena cāmerísīāādacua. Teero biiri sicadita macārā apeditá macārāmena cāmerísīāādacua. Jṁabóare wáaadacu. Peeditapure dita cāmeñare wáaadacu. ⁸Tee niipetiremena basocāre bayirō ñañarō netōrē nūcāādacu.

⁹Teero wáari, múārē ñee, dutirápure tico, ñañarō tiidutiādacua. Múārē sīāādacua. Niipetira basocá múārē ññatutiādacua yṁure padeoré wapa. ¹⁰Teero wáari, paṁ yṁure padeomírira padeodú-adacua. Cūā menamacārā niimirare ticoadacua dutirápure. Cāmerí ññatutiādacua. ¹¹Paṁ “yṁṁ profeta niiā” jīāādacua. Paṁre jīi-

dito, padeorí tiiādacua. ¹²Ñañarē pee niiādacu. Teero wáari, paṁ cāmerí maīdúadacua. ¹³Yṁure padeorucújārā docare Cōāmacū netōnégūdaqui. ¹⁴Niipetiro atibúrecoṁ añurē queti “Cōāmacū dutiré basocápure niiādare jea-adaro tiia” jīrēre niipetiropṁ wēdenoādacu, niipetire dita macārā masīārō jīrā. Tee wáari siro, atibúreco petiādacu sáa.

¹⁵Ñañanetōnucāgūrē^s Cōāmacūrē padeorídojāgūrē ññāādacu múā. Cūā Cōāmacūwii popeapṁ jeagūdaqui. Profeta Daniel tee maquērē wederigṁ niwī. (Ateré buegú tūomasīārō.) ¹⁶Teero wáari ññarā, Judea ditapṁ niirā ũtā-yucapṁ dutijóāārō. ¹⁷Wii sotoápṁ pesagūno diiwā, wii popeapṁ niirēre néegū sāāwaripacṁ, dutijóāārō. ¹⁸Wesepú padegúcā wiipú sutiré néegū pṁuawaripacṁ, dutijóāārō. ¹⁹Teero wáare bṁre-cori niipacósānumiārē, pōna

^s 24.15 Pecasāyemena: “la abominación desoladora”, es decir, el Anticristo.

ũpũrǎ cʉorǎre bóaneõre burecori niiãdacu. ²⁰“Dutiwǎre burecori púuriro niiré burecori wáarijǎ-ãrõ; yeerisári bureco wáarijǎãrõ” jĩĩ, Cõamacũrẽ sãĩñǎ. ²¹Teero wáare burecori basocǎre bayiró ñañarõ netõré burecori niiãdacu. Cõamacũ atibúreco tiirí sirore, tée atitópũre nocõrõ ñañarõ netõré maniríro niiwũ. Too síropũcǎrẽ nocõrõ peti ñañarõ netõré maniãdacu. ²²Tee ñañarõ netõré burecorire Cõamacũ dúoriatǎ, sícũno netõrídojǎgũdaqui. Cõamacũpe cũũ beserirare tiigú, teero wáare burecorire dúogũdaqui.

²³Teero wáari, sĩquẽrǎ múǎrẽ jĩĩditoadacua: “Jǎǎ, ñaña. Cõamacũ beserigu Cristo ãno niĩ”, jĩĩmiãdacua. “Toopú niĩ”, jĩĩmiãdacua ãpẽrǎpé. Cũǎ teero jĩĩrĩ, padeorĩjǎña. ²⁴Pau jĩĩditora niiãdacua. Sĩquẽrǎ “yũũ Cõamacũ beserigu Cristo niĩ” jĩĩmiãdacua. “Profeta niĩ” jĩĩmiãdacua ãpẽrǎpé. Pee tiieñore tiĩadacua, cũǎrẽ padeoáro jĩĩrǎ. Cõamacũ beserirapũrena padeodúri tiidugámiãdacua. ²⁵Tee niiãdarerena múǎrẽ yũũ wedesuguetooa. ²⁶Teero tiirǎ, ãpẽrǎ múǎrẽ “jõõpũ basocǎ manirõpũ Cristo niĩ-ãwĩ” jĩĩrĩ, wáarijǎña. “Atiwĩ macǎ sawipũ niĩãwĩ” jĩĩrĩ, padeorĩjǎña. ²⁷Apetóre bũpo wǎǎyori, muĩpũ muãatirope tée cũũ sǎawarope bóesesajõǎǎ. Teero wáarobirora wáadacu, yũũ niipetira sõwũ atiri. ²⁸Wáicu bóari, yucaa máata masícua. Cũǎ tiiróbirora

yũũ jĩĩarigue wáari ññarǎ, yũũ atiadarere máata masĩãdacu.

Jesús putuaatiadare

(Mr 13.24-37; Lc 21.25-33;

17.26-30, 34-36)

²⁹Tee ñañarõ netõré burecori sirogǎ muĩpũ búreco macũ naĩtĩǎjõǎgũdaqui. Ñami macũcǎ bóeriqui. Ñocõǎ ñaacodiadacua. Niipetira ãmuǎsepũ niirǎ cãmeñanoãdacua. ³⁰Teero wáari, ãmuǎsepũ sica eñore bauãdacu. Teeré ññarǎ, yũũ niipetira sõwũ atiadarere masĩãdacua. Teero tiirǎ, niipetire macǎrĩ macǎrǎ utiadacua. Yũũ niipetira sõwũ õmeburuǎripũ tutuaremena asibatédiatiri ññaãdacua. ³¹Corneta busuri, ángleare ticocogũdacu. Cũǎ néoãdacua yũũ beserirare atibúreco niipetiropũ niirǎrẽ.

³²Múǎrẽ oterigu higeragũmena queoré ticogũda. Tiigú púũrĩ wasorĩ, “cũma wáaadaro péerogǎ dũsaa” jĩĩmasĩǎ. ³³Tee rora niipetire yũũ jĩĩarigue wáari ññarǎ, “niipetira sõwũ putuaatiadaro péerogǎ dũsacú” jĩĩ masĩña. ³⁴Yũũ ateréja diamacũrǎ jĩĩǎ: Atitó macǎrǎ cũǎ diaadari sugue-ro, tee niipetire yũũ jĩĩarigue wáadacu. ³⁵Õmuǎse, atiditǎ peticódiaadacu. Yũũ wedesere doca petirícu. Niirucujǎãdacu.

³⁶Yũũ putuaatiadari bureco, tii horare masĩña maniǎ. Ánglea ãmuǎse macǎrǎ masĩriya. Yũũ niipetira sõwũcǎ masĩria. Yũũ Pacu sícũrǎ masĩqui.

37 Yũu niipetira sōwũ putuaati-adari suguerogã, Noé niirito wáarirobiro wáaadacu. 38 Atibú-reco dúuadari suguero, basocá yaa, sîni, wãmosía, cûã pōna numiãrê numicû tiiyíra. Téé Noé dooríwucapũ sããwaripũ, tiitúco-yira. 39 Cûã “merẽã wáaricu” jĩĩ wãcûpacari, oco pea, día duane-tõrĩ, diapetijõãyira. Yũu niipetira sōwũ putuaaticãrê, basocá tee-rora tiíadacua. 40 Teeburecorire ãmúã puarã wesepú niiãdacua. Sîcũ néemuãnogũdaqui; ãpĩ pũtuágũdaqui. 41 Puarã numiã trigo wãñiãrã niiãdacua. Sîcõ néemuã-nogõdaco; apegó pũtuágodaco.

42 Teero tiirã, ññacorucujãña. Múãcã yũu múã Òpũ putuaati-adari burecore masîricu. 43 Ateré masiña: Wii òpũ “ñamirê tii hora niirĩ, yaarépigu jeagũdaqui” jĩĩ masîgũ, cãnihéẽgũrã coteboqui. Cûũya wiire páõsãrĩ jĩĩgũ, cãmo-táqui. 44 Teero tiirã, múãcã ãñurõ yueya. Múã wãcũhẽritabe, yũu niipetira sōwũ putuaatigũdacu.

Puarã dutibosaramena queoré

(Lc 12.41-48)

45 Múã sîcũ ãmũ ãñurõ masîgũ cûũ òpũyere ãñurõ dutibosagu tiiróbiro niiña. Cûũ òpũ aperopú wáagu, cûũrê jĩĩqui: “Yáa wii macãrãrê búrecoricorõ yaaré tico-ya”, jĩĩqui. 46 ãñurõ dutibosagu cûũrê dutiariguere tiirucúqui. Teero tiigú, cûũ òpũ coerí, useni-qui. 47 Yũu ateréja diamacũrã jĩĩã: Cûũ ãñurõ tiiré wapa cûũ

òpũ niipetire cûũ cuorére dutibo-sagu sōnecogũdaqui. 48 Æpĩpé “yũu òpũ máata coeríqui” jĩĩ wã-cũgũ, ññarõ tiiquí. 49 Padecote-rare ññarõ tiinucáqui. Cũmurá-mena boseyá, sîni tiiquí. 50 Cûũ òpũ cûũ wãcũhẽritabe, coegũda-qui. 51 Cûũ dutiriguere tiirírigue wapa bayiró ññarõ tiigũdaqui. Æpẽrá ññacoropũ dícu ãñurê tiidi-tórirare cûũ cûãrê cõariropũ cûũ-cãrê cõãgũdaqui. Toopú basocá pũnisíra bacadiyó, utiadacua.

Puamóquẽñerã numiãmena queoré

25 1 Cõãmacũ dutiré múã-pũre niiãdare atequetí tiiróbiro niiã. Puamóquẽñerã numiã cûã sîãwócorepa née, cûã menamacó manũ niigũdũre bocara wáayira. 2 Sicamoquẽñerã numiã tũomasîhẽrã niiyira. Æpẽrá sicamoquẽñerã numiã ãñurõ masîrá niiyira. 3 Tũomasîhẽrã numiã cûãye sîãwócorepa néewapacara, use too síro píosãadarere néewariyira. 4 ãñurõ masîrá numiãpe usepa néewayira sîãwócorepamena. 5 Wãmosiãgũdũ máata jeariyigu. Niipetira numiãrê wũgoá jeari, cãnijõãyira. 6 Ñami deco acaribíri tũoyíra: “¡Wãmosiãgũdũ atitoai! ¡Bocara atiya!” jĩĩyigu. 7 Niipetira numiã wãcã, cûãye sîãwócorepare quẽnoyíra. 8 Tũomasîhẽrã numiãpe ãñurõ masîrá numiãrê jĩiyira: “Ûsãcãrê use ticoya; Ûsã sîãwócorepa yatiro tiia”, jĩĩmiyira. 9 ãñurõ masîrá

numiãpe yũyira: “Ticoria. Ũsã ticori, ũsãcãrẽ jeari, mũãcãrẽ jeari tiibócu. Múã basiro ɥse dúari basoca putoɣũ sãirã wáaya mũã sãawócoadarere”, jĩiyira. ¹⁰Cúã sãirã wáaari siro, wãmosiagudu jeayigu. ãñurõ ñnacoarira bosebureco tiirí wiipu cũm̃ena sãawayira. Cúã sãawaari siro, sope biajõãyi. ¹¹Too síropũ ãpẽrá numiãpe jea, “ũsã õpũ, ũsãrẽ sope pãõña” jĩimiyira. ¹²Cũũpe yũyigu: “Yũũ aterẽja diamacũrã jĩĩã: Múãrẽ masĩriga”, jĩiyigu, jĩiwĩ Jesús.

¹³Jesús tee queorẽre wedeari siro, jĩiwĩ:

—Yũũ atiadari burecore tii horare mũã masĩria. Teero tiirã, ãñurõ ñnacorucujãña, jĩiwĩ.

Niyeruquirimena queorẽ

(Lc 19.11-27)

¹⁴Jesús ũsãrẽ wedenemowĩ:

—Cõãmacũ dutirẽ mũãpũre niĩadare atequetí tiiróbiro niĩ. Sícũ basocũ yoaropũ wáagudu tiiyigu. Cũũ wáaadari sũguero, cũũye dutibosarare sũocó, cũũye niyerure cúãm̃ena cúũyigu. ¹⁵Sícũrẽ sicamoquẽñepori, ãpĩrẽ ɣapó, ãpĩrẽ sicapo niyeruquiri-
pori ticoyigu. Cúã paderẽpũre ñnaco, ticoyucoyigu. Too síro wáajõãyigu. ¹⁶Dutibosagu sicamoquẽñepori ñeerigu tee niyeru-
mena pade, máata apeyẽ sicamoquẽñepori wapatánemoyigu. ¹⁷ɣapó ñeerigucã teerora apeyẽ ɣapó wapatánemoyigu. ¹⁸Sica-

po ñeerigũpe cope coa, cúãrẽ dutigũye niyerure tiicopeɣũ yaacũjãyigu.

¹⁹Yoari siropũ, cúãrẽ dutigũ coeyigu. Coe, cúãrẽ “yé niyerure ¿deero tiirí?” jĩĩ sãĩñáyigu.

²⁰Sicamoquẽñepori ñeerigu cũũ puto jeanucãyigu. Apeyẽ sicamoquẽñepori cũũ pade wapatárere néeatigu, jĩiyigu: “Yũũre dutigũ, sicamoquẽñepori mũũ yũũre cúũwũ. Teeména nocõrõrã pade wapatánemowũ. Ate niĩã apeyẽ sicamoquẽñepori”, jĩiyigu.

²¹Cúãrẽ dutigũ cũũrẽ jĩiyigu: “ãñurõ tiiyú. Dutibosagu ãñurõ diamacũ tiigũ niĩã mũũ. Yũũ pée-rogã cúũriguemena ãñurõ tiiyú. Mũũ ãñurõ tiirigue wapa pee dutigũ cúũgũda. Yũũmena ɥsenirucujãña”, jĩiyigu. ²²Too síro ɣapó ñeerigu cũũ puto jeanucã jĩiyigu: “Yũũre dutigũ, mũũ yũũre ɣapó cúũwũ. Teeména nocõrõrã pade wapatánemowũ. Ate niĩã apeyẽ ɣapó”, jĩiyigu. ²³Cúãrẽ dutigũ cũũrẽ jĩiyigu: “ãñurõ tiiyú. Dutibosagu ãñurõ tiigũ niĩã mũũ. Yũũ pée-rogã cúũriguemena ãñurõ tiiyú. Mũũ ãñurõ tiirigue wapa pee dutigũ cúũgũda. Yũũmena ɥsenirucujãña”, jĩiyigu.

²⁴Too síro sicapo ñeerigucã cũũ puto jeanucã, jĩiyigu: “Yũũre dutigũ, mũũ tutuare padedutigu niirẽre masĩwũ. Paderipacũ, ãpẽrá paderém̃ena wapatáa. ²⁵Teero tiigũ, cui, mũũye niyerure dita popeapũ yaacũjãwũ. Ate niĩã mũũye”, jĩiyigu. ²⁶Cúãrẽ dutigũ

cũrẽ yũyigu: “Mũ dutibosagu ñañagũ, dadegũ niĩ. ‘Paderipacũ, ãpẽrá paderemena wapatai’ jĩ masĩmiyu. ²⁷Teerẽ masĩgũjã, yée niyerure ñnanori wiipũ néewa, cúũbojĩyu. Yũ coegũ tee bũcũáremena ñeenemoboajĩyu”, jĩyigu. ²⁸Toopũ niirãrẽ jĩyigu: “Tiipore ãmajãña. Pũamóquẽñepori cugógupere ticoya. ²⁹Pee cugúnorẽ nemoró ticonoãdacu. Pee cugúdaqui. Cũohégũnopere cũ cũmírere ãmajãnoãdacu. ³⁰Ñni dutibosagu queoró tiihégure naĩtĩārõpũ cõawionecoya. Toopũ pũnisĩra bacadiyó, utiada-cua”, jĩyigu.

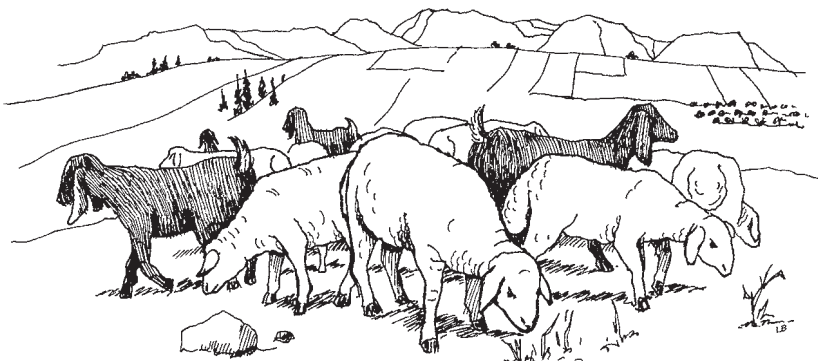
Jesús niipetire dita macārãrẽ beseadare

³¹Yũ niipetira sówũ asibatéremena pũtuaatiri, õpũ duirípĩrõpũ dutiduigũdacu. Ángelea niipetira yũmena atiadacua. ³²Niipetire dita macãrã yũ duiró pũtopũ neãadacua. Teero tiigũ, cúãrẽ pũarõná batonucógũda. Sicũ ecará coterí basocũ ovejare me-

rẽã, cabrare merẽã batonucógũ tiiróbiro tiigũda. ³³Basocã ãñurãrẽ diamacũpe, ãpẽrãrẽ acuniñape nucógũda. ³⁴Too síro yũ diamacũpe nucũrãrẽ jĩgũda: “Mũã yũ Pacũ ãñuró tiinórira, atiya. Atibũreco nucãrípũ mũã niĩadarore quẽnosũguétoarigu niĩwĩ. Teerẽ ñeerã atiya sãa. ³⁵Yũ juabóari, ecawũ. Yũ oco sĩnidugári, tĩãwũ. Yũ aperopũ wáanetõrĩ, cãniró ticowũ. ³⁶Yũ sutimanírĩ, sããwũ. Yũ diarecutiri, ñĩacãmesãwũ. Yũ peresuwiipũ duiri, ñĩarã jeawũ”, jĩgũda.

³⁷Teero tiirã, basocã ãñurã jĩãdacua: “Ësã Õpũ, ¿deero biiri mũ juabóari, ecarí? ¿Deero biiri oco sĩnidugári, tĩãrĩ? ³⁸¿Deero biiri aperopũ wáanetõrĩ, cãniró ticori? ¿Deero biiri sutimanírĩ, sããrĩ? ³⁹¿Deero biiri diarecutigũre o peresuwiipũ duigũre ñĩarã jeari?” jĩãdacua.

⁴⁰Cũãrẽ yũgũda: “Yũ ateréja diamacũrã jĩã: Mũã yũre pa-deorãre pũtĩ macãrã niĩhẽrãrẽ teero tiirã, yũrena tiirã tiiwũ”.

Ovejas, cabras

⁴¹Too síro acuniñape nucūrārē jīīgūda: “Múā Cōāmacū ñañarō tiinōādara niiā. Teero tiirā, ānorē niirijāña. Pecame petihérimepū wáaya. Tiimé wātīārē dutigúre, cūyara ángelea ñañarārē quēnoyúerime niiā. ⁴²Yuu juabóari, ecaríwū. Yuu oco sīnidugári, tīáriwū. ⁴³Yuu aperopú wáanetōrī, cānirō ticoríwū. Yuu sutimanírī, sáāriwū. Yuu diarecutiri, peresuwiipū dui-ricārē, ñnarā jeariūwū”, jīīgūda.

⁴⁴Cūācā teerora jīīadacua: “Ūsā Ōpū, mūu juabóari, oco sīnidugári, aperopú wáanetōrī, sutimanírī, diarecutiri, o peresuwiipū dui-ricārē, ¿deero biiri ūsā mūurē tiíapuriri?” jīīadacua.

⁴⁵Yuu cūārē yuugūda: “Yuu ateréja diamacūrā jīīā: Múā yuure padeorāre uputí macārā niilhē-rārē tiíapuhēra, yuurena tiíapuhēra tiiwū”, jīīgūda.

⁴⁶Cūā wáajōāadacua ñañarō netōrucújjāadaropū. Basocá āñurápe catiré petihéropū wáaadacua, jīīwī Jesús.

Jesuré ñeeādara wedeserigue

(Mr 14.1-2; Lc 22.1-2; Jn 11.45-53)

26 ¹Jesús tee niipetire we-deari siro, ūsārē jīīwī:

²—Múā masiā: Pascua bosebureco wáaadaro puabúreco dūsaa. Tii bosebureco niirī, yuu niipetira sōwū āpērāpúre ticonogūdacu. Curusapū páabia, sīadutiadacua, jīīwī.

³Teeburecorire paiaré dutirá, teero biiri būtoá dutirá neāyira

paiaré dutigúya wiicapū. Cūū wā-mecūtiwi Caifás. ⁴Cūā Jesuré ya-yióremena ñeeādarere cāmerí we-deseyira, sīādugára. ⁵Cūā jīiyira:

—Bosebureco niirī, tiirijāada. Basocá cūūrē maírā, marímena cúara, noo booró acaribíāmajā-bocua, jīiyira.

Jesuré sitiaāñúre píopeorigue

(Mr 14.3-9; Jn 12.1-8)

⁶Jesús Betaniapū Simón ōpū bóa netōríguya wiipū niíwī. ⁷Jesús yaaduiritabe, sīcō numió sitiaāñúriga cuogó cūū puto jeawo. Tiigá sitiaāñúre wapapacáre posecutíwū. Cūūya dupu sotoapu teeré píopeowo. ⁸Coo teero tiirí ñnarā, ūsā cūū buerá cúawū. Ūsā basiro cāmerí jīīwū:

—¿Ateré búri peti teero tiicōái? ⁹Ate sitiaāñúrere dúā, pairó niyeru buanóboayu. Teeména bóaneōrārē tiíapuro boomíayu, jīīwū.

¹⁰Jesús ūsā teero jīīrī tuo, jīīwī:

—¿Deero tiirā atigoré potocóí? Potocórijāña. Ateré yuure píopeogo, āñurō tiigó tiíyo. ¹¹Bóaneōrā múā watoapū niirucujāadacua. Yuupeja múāmena niirucuricu. ¹²Coo ateré yuure píopeogo, yáa ōpūūrē coari tutipū cūūādari suguero, sitiaāñúremena píopeore tiiróbiro tiisuguégo tiíyo. ¹³Yuu ateréja diamacūrā jīīā: Niipetiro atiditapúre Cōāmacū basocáre netónére quetire wedewarucura, atigó yuure tiíariguere wedeadacua, coore wācūdutira, jīīwī.

**Judas Jesuré cūūrē īñatutirapure
ticoadare**

(Mr 14.10-11; Lc 22.3-6)

14 Judas Iscariote Jesús buerá doce menamacū paiaré dutirá pūtopu wáarigu niwī.

15 —Yuu Jesuré múārē ticori, ¿nocōrō niyeru yūre wapatíada-ri? jīīyigu.

Cūā treinta niyeruquiri ticoyi-ra. 16 Cūā wapatíari siro, “¿deero tii yūre Jesuré ticoro boomī-to?” jīī wācūnēcāyigu.

Jesús cūū buerámēna yaaturigüe

(Mr 14.12-25; Lc 22.7-23; Jn 13.21-30;
1 Co 11.23-26)

17 Basocá pā púuri tiirémēna wúoya maniré yaarí bosebureco niñēcāwū. Ūsā Jesús buerá cūū pūto wáa, sāīñáwū:

—¿Noopú marí Pascua bosebureco yaaadarore ūsā quēnosugueri boogári? jīīwū.

18 Cūū jīīwī:

—Jerusalénpu wáaya. Toopú sīcū niiqui. Cūūrē ateré jīīña: “Ūsārē buegú ateré jīīcoawī: ‘Yuu ñañarō netōádaro péerogā dūsaa. Mūya wiipu yuu buerámēna Pascua boseyagūdacu’”, jīīña, jīīwī.

19 Cūū buerá cūū dutiarirobiro-ra Pascua boseyaaadarere quēnoyúerira niwā.

20 Náicūmuāri siro, Jesús, ūsā cūū buerá docemēna yaaadara jeanuāwū. 21 Ūsā yaadui-ri, jīīwī:

—Yuu ateré diamacūrā jīīā: Mūā menamacū sīcū yūre īñatutirapure ticogūdaqui, jīīwī.

22 Ūsā bayiró wācūpati-ri.

—Ūsā Ōpū, ¿yuu mee niī? jīī sāīñānēcāwū ūsācōrō.

23 Jesús ūsārē jīīwī:

—Yuumēna atibapapú pāmēna soayágura yūre ticogūdaqui. 24 Yuu niipetira sōwūrē Cōāmacūye queti jóaripūpu jīīrōbirora wāaadacu. Bóaneōgū niigūdaqui yūre ticogūdupēja. Cūū bauáriatā, nemoró āñubojī-yu, jīīwī.

25 Judas cūūrē ticogūdu jīīwī:

—Ūsārē buegú, ¿yuu mee niī? jīīwī.

—Ūjū, mūurá niīā, jīīwī.

26 Ūsā yaari, Jesús pārē née, Cōāmacūrē ūsenire ticowī. Túajea, puatásā, ūsārē batowī.

—Yaaya. Ate yáa ōpūbiro niīā, jīīwī.

27 Vino bapare née, Cōāmacūrē ūsenire ticowī. Túajea, ūsārē tíāgūrā, jīīwī:

—Niipetira atibapá maquērē sīniñā. 28 Ate yée díibiro niīā. Yuu diari, yée díi ōmayudiaadacu. Yée díimēna pau basocá ñañaré tiiré wapa acabógūdacu. Teemēna Cōāmacū mama netōnére quetire cúūgūdaqui. 29 Yuu aterēja jīīā: Vino sīninemóricu sáa; téé yuu Pacū Ōpū niirōpu mama vino īñaña manirére mūāmēna sīnigūdacu, jīīwī.

Pedro Jesuré “masíriga” jĩirigue*(Mr 14.26-31; Lc 22.31-34; Jn 13.36-38)*

³⁰ Ësã sicawãme Cõãmacũrẽ basarére basapeotoaari siro, Ûtãgú Olivopu wáajõãwũ. ³¹ Toopú wáagu, Jesús ãsãrẽ jĩĩwĩ:

—Múã niipetira atiñamí yũre cõãwapetijõããdacu. Tee Cõãmacũye queti jóaripũpu niĩã: “Oveja coterí basocure sãcõãgũdacu. Teero tiirí, cũyara oveja cúa booró cutubatéjõããdacua”,^t jĩ jóarigue niĩã. ³² Teero wáapacari, yũ diarigupu masári siro, yũ múã suguero Galileapu jeatoagudacu, jĩĩwĩ.

³³ Pedro jĩĩwĩ:

—Niipetira mũrẽ cõãwari, yũja mũrẽ cõãwaricu, jĩĩmiwĩ.

³⁴ Jesús cũrẽ jĩĩwĩ:

—Yũ ateréja diamacũrã jĩĩã: Mecúa macã ñami cãrẽquẽ wedeadari suguero, yũre ñĩĩrĩ “cũrẽ masíriga” jĩĩditogudacu mũu, jĩĩwĩ.

³⁵ Pedro jĩĩwĩ:

—Yũja cúa yũre sãdugáatã, mũumena diaguda; mũrẽ “masíriga” jĩĩricu, jĩĩmiwĩ.

Niipetira ãsã cũ buerá teero dícu jĩiyucomiwũ.

Jesús Getsemanípu cũ Pacure sãirigue*(Mr 14.32-42; Lc 22.39-46)*

³⁶ Too síro Jesús, ãsã cũ buerámená Getsemanípu jeawũ. Toopú jeagu, ãsãrẽ jĩĩwĩ:

—Múã ãno duiyueya ména. Yũ jõõpu yũ Pacure sãigú wáagu tiia, jĩĩwĩ.

³⁷ Pedrore, teero biiri Zebedeo põna puarãrẽ cũumena néewawĩ. Cũ bayiró yeeripũnapu wácũpati, bóaneõnucãyigu. ³⁸ Cũãrẽ jĩiyigu:

—Yũre diariquioro, wácũpatire niinetõjõãga. Múã ãno putuáya. Cãnirá mee tiiwá, jĩĩmiyigu.

³⁹ Cũã beru yoasãñuró wáa, yepapu munibiácũmuyigu. Cõãmacũrẽ sãiyigu:

—Pacu, mũu boorí, yũ ñañarõ netõãdare wáarijããrõ. Yũ teero jĩĩpacari, yũ boorére tiiríjãña; mũu boorépe wáari tiiyá, jĩiyigu.

⁴⁰ Too síro cũ buerá putopu cãmeputuáatiyigu. Cũãrẽ cãniárirapure buajeáyigu. Pedrore jĩiyigu:

—¿Deero tiigú yũumena péerogã ñña tiirídojãĩ? ⁴¹ Cãnirá mee tiiyá. Wãtĩ múãrẽ jĩĩcõãsãrijããrõ jĩĩrã, Cõãmacũrẽ sãĩñá. Múã wãcũrémena ãñurere tiidugápacari, múaye õpũũrípe sícãrĩbíria, jĩiyigu.

⁴² Opatutí wáa, cũ Pacure sãĩnemóyigu:

—Pacu, ñañarõ netõrere mũu cãmotádugaheri, mũu booróbiro-ra wáaaro, jĩiyigu.

⁴³ Sãĩári siro, cũ buerá putopu cãmeputuáatigu, cãniárirapure buajeáyigu sũcã. Cũãrẽ wũgoá pũnijõãyiro. ⁴⁴ Teero tii-

^t26.31 Zacarías 13.7.

gú, cûãrẽ wãcõrípacu, cûũ Pacure sãígú wáayigu sũcã. Cûũ sãíãrirobirora sãíyigu sũcã. ⁴⁵Too síro cãmerutúaatigu, cûũ bueráre jĩyigu:

—¿Múã cãnirã tiii sũcã? ¿Cãni, yeerisãjãrã tiii? Yũre ticoadaro jearo tia. Yũ niipetira sõwũrẽ ticogudaqui ñañaré tiirápure. ⁴⁶Wũmunucãña. Jãmu, yũre ticogudu atitoai mée, jĩyigu.

Jesuré ñeewarigue

(Mr 14.43-50; Lc 22.47-53; Jn 18.2-11)

⁴⁷Jesús ñsãmena wedesegeu tiirã, ñsã menamacũ niimiãrigu Judas jeawi. Cûũmena pau basocã espadapĩrimena, yucuména atiwa. Cúã paiaré dutirá, ãpẽrá bũtoá dutirá ticocoarira niirira niwã. ⁴⁸“Yũ wasopúro ãpũgú cûũrã niigũdaqui; cûũrẽ ñee, néewawa”, jĩsuguetoarigu niwĩ Jesuré ticogudu. ⁴⁹Máata Jesús putopu jeanucãgũ: —Yũre buegú, jĩwĩ.

Teero jĩgũrã, cûũ wasopúrore ãpũwĩ. ⁵⁰Jesús cûũrẽ jĩwĩ:

—Yũ menamacũ, mũu tiigú atiariguere tiisirotiya, jĩwĩ.

Basocã ati, Jesuré ñeejõãwã.

⁵¹Cûũrẽ ñeerĩ, sícũ Jesuména niĩarigu cûũya espadare tũãwé, paiaré dutigũre padecotegũya cãmopérore páatacojãwĩ. ⁵²Jesús cûũrẽ jĩwĩ:

—Tiirĩjãña. Mũnyapĩrẽ quẽnocúña. Espadamena cãmeríquẽrãno espadamenarã diaadacua. ⁵³¿Mũ masĩrii? Yũ yũ Pacure

sãíátã, máata doce põnarĩ ángeleare yũre tiiapudutigu ticoco-boqui. ⁵⁴Yũ teero tiatã, Cõamacũye queti jóaripũ jĩrõbirora wáaribocu; tee jĩrõbirora wáaro booa, jĩwĩ.

⁵⁵Toorã Jesús basocáre jĩwĩ:

—¿Yaarépigure tiiróbiro yũre espadapĩrimena, yucuména ñeerã atiari? Búreoricõrõ yũ Cõamacũwipũ bueduiwũ. Yũre ñeeriwũ. ⁵⁶Mecútigã múã tiiré niipetire profetas yũre jóarirobirora wáaro tia, jĩwĩ.

Ñsã cûũ buerã cûũ sícũrẽna cõãncõ, dutipetĩjõãwũ.

Jesuré Judíoare Dutirá Peti putopu néewarigue

(Mr 14.53-65; Lc 22.54-55, 63-71;

Jn 18.12-14, 19-24)

⁵⁷Jesuré ñeerira cûũrẽ paiaré dutigú Caifás putopu néewayira. Toopú Moisés jóarigue buerã, teero biiri bũtoá dutirá neãyira. ⁵⁸Pedrope yoasãñurõ Jesuré mũnuyigu, téee paiaré dutigúya wii popea macã yepa sããwaropũ. Toopú péero sããwanemo, Cõamacũwii coterí basoca putu jeanuãyigu, ¿deero wáamiadarito? jĩgũ.

⁵⁹Paiaré dutirá, niipetira Judíoare Dutirá Peti “¿deero tii jĩĩditoremena cûũrẽ wedesãrõ boomíto?” jĩyira, sããdugára. ⁶⁰Pau jĩĩditoremena wedesãrã jeapacari, ñañaré buariyira. Yoari siro, puarã wedesãrã jeayira.

61—Āni jīīwī: “Yuu Cōāmacū-wiire cōādiocomasīā. Itiábureco siro túajeanucōmasīā”, jīīwī, jīīyira.

62Paiares dutigú wūmunucā, Jesurē sāīñáyigu:

—¿Muu deero tiigú yūurido-jāi? ¿Deero jīī yūugudari cūā wedesāre? jīīyigu.

63Jesupē yūuriyigu. Paiares dutigú jīīyigu sūcā:

—Cōāmacū catirucugu wāmenena mūurē diamacū yūuri booa. Wedeya ūsārē: ¿Muu Cōāmacū macū cūā beserigu Cristo niīi? jīīyigu.

64Jesús cūūrē jīīyigu:

—Muu jīīrōbirora cūūrā niīā. Yuu aterēja jīīā: Cōāmacū tutuare cuonetōgū puto cūā diamacū-pe duigudacu. Too síro yuu niipetira sōwū toopú duii īñāadacu mūā. Yuu ōmeburuáripu diiátiricārē īñāadacu mūā, jīīyigu.

65Paiares dutigú teero jīīrī tuogú, cūā basiro cūūyaro suti-rorē wēeyigacojāyigu, āpērārē “bayiró cúai” jīīdutigu. Cūārē jīīyigu:

—Cūā teero wedesege, Cōāmacūrē ñañarō wedesege tii. Āpērā wedesārī boonemória marī. Mūā cūā Cōāmacūrē ñañarō wedeserere tuotōa. 66¿Deero tugueñā mūā? jīīyigu.

—Cūā teero jīīrē wapa sīājārō booa, jīīyira.

67Cūūrē ūsecó eobatétu, ñañarō tii, doteyira. Āpērā cūūrē diapóapu páara, 68jīīyira:

—Muu “Cōāmacū beserigu Cristo niīā” jīīgū, jīībuaya. ¿Noā mūurē páaarī? jīīyira.

Pedro Jesurē “masīriga” jīīrigue

(Mr 14.66-72; Lc 22.56-62;

Jn 18.15-18, 25-27)

69Pedro tiwií popea macā yepapu duiyigu. Sīcō paiares dutigū-re padecotego cūā puto wāa, jīīyigo:

—Mūcā Jesús Galilea macūmena wāanetōārigura niīārā, jīīyigo.

70Pedro niipetira tuocóropu: —Cūūrē masīriga; ñeenórē wedesege wedesece, jīīyigu.

71Teero jīītoa, soperú witiwari, apegó cūūrē īñayigo. Toopú īñanucūrārē wedeyigo:

—Āni Jesús Nazaret macā macūmena wāarucuarigura niīi, jīīyigo.

72—Niiria. Niirórā cūūrē masīriga, jīījāyigu.

73Too sírogā toopú īñanucūrā Pedro puto wāa, cūūrē jīīyira:

—Niirórā mūcā cūā menamacū niicu. Muu too macārā tiirōbiro wedesea, jīīyira.

74—Yuu diamacū jīīhērī, Cōāmacū yūure ñañarō tiiaro. Niirórā cūūrē masīriga, jīīyigu.

Cūā teero jīīritabera, cārēquē wedeyigu. 75Pedro Jesús jīīāriguere wācūbuayigu: “Cārēquē wedeadari sūguero, yūure itīārī ‘cūūrē masīriga’ jīīgūdacu muu”, jīīwī. Teerē wācūbuagu, witiwa, bayiró utiyigu.

Jesuré Pilatopure ticorigue

(Mr 15.1; Lc 23.1-2; Jn 18.28-32)

27¹ Bóeri niipetira paiaré dutirá, batoá dutirá neâyira. “¿Deero tii marĩ Jesuré sããadari?” jĩĩ wedeseyira. ² Quẽnotóá, Jesuré siatú, née-wa, Judea dita dutigúpure ticoyira. Cũũ Poncio Pilato wãmecutiwi.

Judas diarigue

³ Too síro Judas Jesuré ticoarigu “cũũrẽ sããadacua” jĩĩrere tuo-yigu. Teeré tuogú, bayiró wãcũ-patiyigu. Teero tiigú, niyeruquiri treintaquirire paiaré dutirare, batoá dutirare wiyajãmiyigu. ⁴ Cũãrẽ jĩiyigu:

—Yũũ ñañarõ tiátu. Basocú ãñugú, ñañaré manigũrẽ sãadutigu ticoatu, jĩiyigu.

—Mũũ teero tiiré ãsãye mee niĩ. Mũũye maquẽ niicu, jĩiyira.

⁵ Cũã teero jĩĩrĩ tuogú, niyerure Cõamacũwiipũ cõacũyigu. Too síro wáa, cũũ basiro wãmuãpũ siatú, ñaañumu, diajõãyigu.

⁶ Paiaré dutirá niyeruquirire née, jĩiyira:

—Ate niyeru basocũre sããré wapa niĩ. Teero tiirá, marĩ Cõamacũwii niyeru cũũritibapũ cũũ-masĩricu. Marĩrẽ dutiré teero tiidutiria, jĩiyira.

⁷ Cũã “¿deero tiĩadari ate niyerumena?” jĩĩ wedeseari siro,

sotuparu weadara cũã dii cope niirĩ ditare sãĩdutiyira. “Toopú aperó macārã diari, cũãrẽ yaa-áaro niĩadacu”, jĩiyira. ⁸ Teero tiiró, atitóre tiidita “Dĩi Dita” wãmecutia. ⁹ Cũã teero tiirémena profeta Jeremías jóarigue diamacũ wáaro tiiyiro. Ateré jóarigu niĩwĩ:

“Cũũ treinta niyeruquiri wãpacutĩ”, jĩĩadacua Israel-ya põna macārã.

¹⁰ Cũã tee niyerumena sotuparu weadara cũã dii cope niirĩ ditare sãĩáadacua.

Cõamacũ yũure wededutirirobirora tiĩadacua,^u jĩĩ jóarigu niĩwĩ.

Pilato Jesuré sãĩñarigue

(Mr 15.2-5; Lc 23.3-5; Jn 18.33-38)

¹¹ Too síro Jesús Judea dita dutigú díamacũ nucũyigu. Tiidita dutigú: —¿Mũũrã niĩ judíoa õpũ? jĩĩ sãĩñáyigu.

—Mũũ jĩĩrõbirora cũũrã niĩ, jĩiyigu.

¹² Paiaré dutirá, teero biiri batoá dutirá cũũrẽ wedesãrĩ, yũũriyigu. ¹³ Pilato cũũrẽ jĩiyigu:

—¿Mũũ cũã wedesãrere tuo-rĩ? ¿Deero tiigú yũũrido-jãĩ? jĩiyigu.

¹⁴ Jesús sicawãme wedesãrere yũũrido-jãyigu. Cũũ yũũheri ñña-gũ, tiidita dutigú ññamanijõãyigu.

^u 27.9-10 Zacarías 11.12-13.

Jesuré sīādutírigue

(Mr 15.6-20; Lc 23.13-25;

Jn 18.38—19.16)

15 Cūmaricóro Pascua bosebū-recori niirī, tiidita dutigú sīcū peresuwiipū niigúrē basocá cūā wionécodugagure wionécoru-cuwi. 16 Teeburecorire sīcū peresuwiipū niiyigu. Cūā wāme-cutiwi Barrabás. Niipetira cūā ñañaré tiiriguere masījīya. 17 Teero tiigú, Pilato basocá pau cūā pūtopū neārī ñāgū, cūārē sāñáyigu:

—¿Niiré yūu wionécori boogá-ri, Barrabáre o Jesús cūā “Cōā-macū beserigu Cristo” jīīgúpere? jīīyigu.

18 Jesuré ñātutira ticoariguere Pilato masījājīyi.

19 Apeyé, cūā queti beserī basocū duirópū dui, cūā numo cūūrē queti ticocoyigo. “Mūu besegudure ñañarō tiirījāña. Āñugū nīqui. Ñami cūūye maquērē bayiró quioró quēēātu”, jīīcomiyigo.

20 Paiaré dutirá, teero biiri bū-toá dutirá basocáre sīādutíyira: “Barrabápere wionécodutiya; Jesupére sīādutíya”, jīīdutiya.

21 Too síro Pilato basocáre sīā-ñānemoyigu:

—Cūā puarārē ¿niipére wionécori boogári? jīīyigu.

—¿Barrabáre! jīīyira.

22 Pilato cūārē jīīyigu:

—Too docare Jesús cūā “Cōā-macū beserigu Cristo” jīīgúpere ¿deero tiirí boogári? jīīyigu.

—¿Curusapū páabiatudutiya! jīīyira niipetira.

23 —¿Ñeenó ñañaré tiiārī cūū? jīīyigu.

Basocápe bayiró busurómena: —¿Curusapū páabiatudutiya! jīī-nemoyira.

24 Basocá Pilato wedeserere tuo-dugáriyira. Teero biiri noo booró acaribíāmajāyira. Pilato teeré ñā-gū, oco néeatidutiya. Basocá ññacoropū wāmocose, jīīyigu:

—Āni basocáre sīārī, yūu tiiré mee nīā. Cūā diari, mūāye wapa nīiādacu, jīīyigu.

25 Cūā niipetira yūuyira:

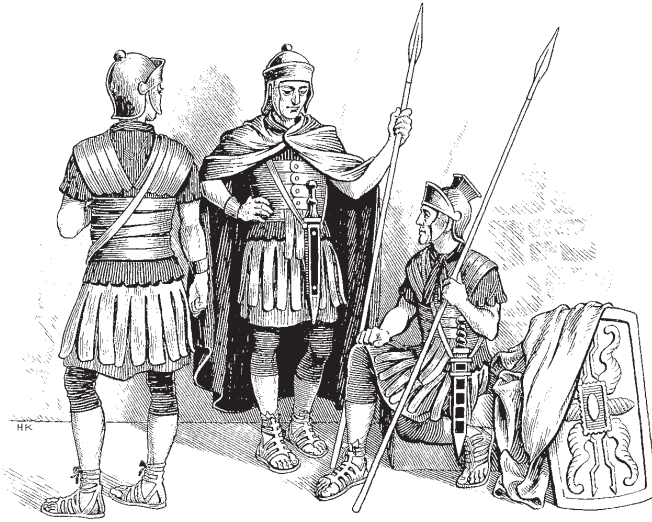
—Cūā diare wapa ūsā pōname-na wapa cūóada, jīīyira.

26 Too síro Barrabáre wionécobosayigu. Jesuré tñadutítoaari siro, curusapū páabiatu sīādutí-yigu.

27 Too síro Pilatoyara surara cūāye wiseri popea macā yepa-pū Jesuré néewayira. Toopū āpērā niipetira surarare néōyira cūū pūtopū. 28 Cūūyaro sutiroré tuuwé, aperó ōpūya sutiro tiiró-biro bayiró sōārórē sāāyira. 29 Sicabeto potamena tiiári beto cūūya dupupure péoyira. Sicagú tuurítuarigu ōpūyagunorē cūū diamacū wāmomena ñeedutiya-ra. Teero tiitóa, cūū pūtopū ñi-cācoberimena jeacūmu, cūūrē buijáyira.

—Ūseniā mūūmena, judíoa ōpū, jīī buijáyira.

30 Cūūrē ūsecó eobatétuyira. Tuurítuarigure cūūrē tūāwécōjā,

Romanuā ōpūyara surara

dupupū pee páayira. ³¹Buitóa, cūā cūñrē sáāñirore tuuwécojā, cūñ sñāsuguearirore sáāyira. Curusa-pū páabiatura wáara néewawa.

Jesuré sñarígue

(Mr 15.21-32; Lc 23.26-43; Jn 19.17-27)

³²Jesuré páabiatura wáara néewari, sñcū basocū Cirene macā macñrē buajeáirira niwā. Cūñ Simón wāmecutiwi. Cūñrē Jesús apawari curusare apadutirira niwā.

³³Cūā jeawa Gólgota buropū. Gólgota jñrō, “Dupucoro” jñrō tiia. ³⁴Toopú vino sñguérmena wñoarigue tñamiwā. Cūñpe teeré sñniñāmi, sñnidújāwī.

³⁵Cūñrē curusapū páabiatuari siro, surara cūñye suti niimiāriguere batoadara, jññuapewa. Cūā teero tiirémena profeta jóa-

rigue diamacū wáaro tiyíro. Ateré jóarigu niwī:

Yée sutire cūā basiro jññuape batowa,^v

jññ jóarigu niwī.

³⁶Too síro surara cūñrē coterá jeanuāwā. ³⁷Jesuyá dupu sotoapū basocā cūñrē wedesāāriguere jóatunoriro niwū táboapñre. “ÑNI JESÚS JUDÍOA ŌPŪ NIÑI”, jññ jóanoriro niwū.

³⁸Jesuména puará yaarépirare páabiatuwa; sñcū diamacñpe, ãpñ acuniñape nñcōwā. ³⁹Basocā toopú netōwára, cūñrē ñañarō jññrā, dupupá saguejóārucuwa. ⁴⁰Cūñrē jññwā:

—Jññ. Mññ “Cōāmacñwiire cōāgūda” jññmiwñrā. “Itiábureco siro apewiñ tiipeticojāgūda”, jññmiwñrā mññ. Teero jññrigu mññ

^v27.35 Salmo 22.18.

basirora netōnéña. M̃ñ Cōāmacũ macũ niigũ, curusapũ tusagũ diiātiya, jĩwã.

⁴¹ Paiaré dutiracã, Moisés jóarigue buerá, teero biiri butoá dutirámena teerora jĩ buijáwã:

⁴²—Cũũ ãpērãcãrẽ netōnéwĩ; cũũ basiroke netōnémasĩrii. “Israelya pōna macãrã òpũ niĩã”, jĩwĩ. Too docare curusapũ tusagũ cũũ basiro diiátaro. Cũũ basiro diiátari docare, padeoáda. ⁴³Cũũ “Cōāmacũrẽ padeoá” jĩwĩ. “Cōāmacũ macũ niĩã” jĩwĩ. Cōāmacũ cũũrẽ maigũ, cũũrẽ netōnéãrõ, jĩ buijáwã.

⁴⁴ Yaarépira cũũmena curusapũ páabianũcōāriraã teerora cũũrẽ ñañarõ jĩ buijáwã.

Jesús diarigue

(Mr 15.33-41; Lc 23.44-49; Jn 19.28-30)

⁴⁵Coeritõ niirĩ, niipetiro tiiditapũ naĩtĩjõãwũ. Tée ñamica

tres niirĩpũ naĩtĩātuwũ. ⁴⁶Tii hora niirĩrã, Jesús bayirõ acaribĩwi:

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? jĩwĩ cũũyemena. Teero jĩigũ, “Cōāmacũ, Cōāmacũ, ¿deero tiigũ yũre cōāwai?” jĩigũ tiiwĩ.

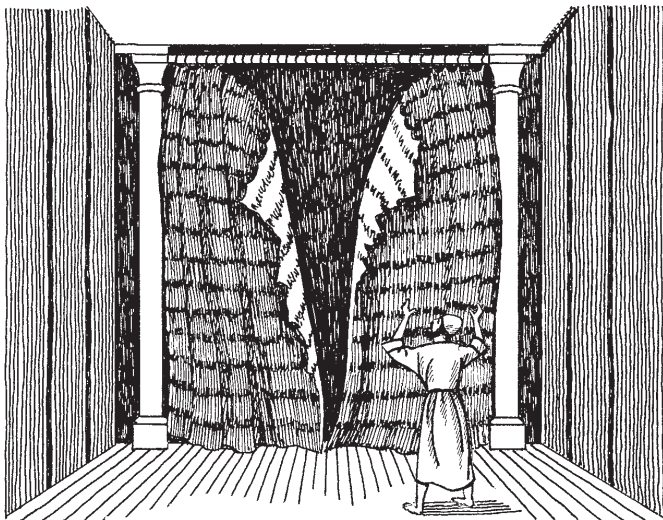
⁴⁷ ãpērã sĩquerã toopũ niirã teerẽ tũorã, jĩwã:

—Íni profeta Elíare sũocógũ tiiquí, jĩmiwã.

⁴⁸ Máata sícũ cõtũwã, sicasitia née, vino piyare soanewĩ. Siniárõ jĩigũ, sicagũ cãnũgũpũ siatú, cũũrẽ sũumũocowi. ⁴⁹Cũũ teero tiirĩ, ãpērã jĩwã:

—Coteya ména. Elías cũũrẽ netōnégũ atiboqui, jĩmiwã.

⁵⁰ Jesús bayirõ acaribínemo, diajõawĩ. ⁵¹ Cũũ diari, Cōāmacũwii popeapũ ãñunetõjõari Tatia cãmotáyosari casero ãmũárõpe yigadiati, pũacaséropũ jeacotuariro niwũ. Dita bayirõ cãmeña,

Cōāmacũwiipũ niirĩ casero yigadiatirigue

ûtāpá watijóáriro niwũ. ⁵²Ûtātutiri diarirare cûûre tutiri tusujóá-riro niwũ. Teero wáari, diarira Cōāmacūrē padeoríra masārira niwā. ⁵³Jesús cûû masāmuāāri siro, ûtātutiripũ niimiārira witiwa, Jerusalénpu sãāatiwa. Cûārē paũ ññawā.

⁵⁴Cien surara dutigú, cûû suraramena Jesuré coterá dita cāmenārí ññarā, apeyenó wáari ññarā, bayiró cuira, jĩiyira:

—Diamacúrā āni Cōāmacũ macũ niimiāyi, jĩiyira.

⁵⁵Paũ numiácā toopú niwā. Cûā Jesuré tiipurira niwā. Cûû Galileapũ atiri, cûûrē nũnũatiwa. Yoaropũ Jesuré ññanucũwā. ⁵⁶Cûāmena niwā: María Magdalena; María (coo Santiago, José paco niwō); Zebedeo nũmo niwā.

Jesuré ûtātutipũ cûûrigue

(Mr 15.42-47; Lc 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁵⁷Náicũmurí, sícũ pee apeyé cũogú Arimatea macā macũ jeayigũ. Cûû wāmecutiwi José. Cûûcā Jesuré padeogúra niwĩ. ⁵⁸Cûû Pilato pũtopũ sãāwa, Jesuyá õpũũrē sãiyigũ. Pilato surarare “ticoya” jĩiyigũ. ⁵⁹Too síro José Jesuyá õpũũrē néedioco, sutiró ãñurí casero, jũírí manirí caseromena cōmayigũ. ⁶⁰Túajea, cûûya tuti mama tuti ûtāgāpũ coari tutipũ cûûyigũ. Tiituti José coadutíri tuti niwũ. Tiitutire ûtāqui pairí- quicamena tuunéwa, biajá, wáajõāyigũ. ⁶¹María Magdalena,

apegó María tiituti díamacũpu ññaduiyira.

Jesuré cûûri tutire surara coterigue

⁶²Apebúreco ñsā yeerisāri bũreco niirí, pairé dutirá, teero biiri fariseo basoca Pilato pũtopũ neāyira. ⁶³Cûûrē jĩiyira:

—Ûsārē dutigú, ñsā jōõ niārīgũ jĩiditorepigũ catigapũ jĩiriguere wācũā. “Yũũ itiabũreco diari siro, masāgũda”, jĩirīgũ niwĩ. ⁶⁴Teero tiigú, surarare cûûrē cûûri tutipũ ticocoya, ãñurō bia, cotearo jĩigũ. Itiabũrecore ãñurō cotedutiya. Teero tiihéri, cûû buerá cûûya õpũũrē yaajābocua. Yaaári siro, basocáre “diaarīgũpũ niipacu, masājõāarīgũ niñawĩ” jĩibocua. Cûā teero jĩĩātā, too suguero jĩiditore nemoró ññañadacu, jĩiyira.

⁶⁵Pilato cûārē jĩiyigũ:

—Surarare néewaya. Tiitutipũ merēã wáari jĩĩrā, múã pōõtéõrō ãñurō bia, cotedutiya, jĩiyigũ.

⁶⁶Teero tiirā, ûtāqui biaríqui sotoa sicadaména wéediyoturira niwā, cûā sãāwari, ññamasĩāda jĩĩrā. ãñurō biaári siro, surarare cotedutira cûûyira.

Jesús masāmuārigue

(Mr 16.1-8; Lc 24.1-12; Jn 20.1-10)

28 ¹Ûsā yeerisāri bũreco sá- bado netóāri siro, apebúreco bóeri María Magdalena, apegó Maríamena tiitutire ññarā wáayira. ²Wācũña maniró dita bayiró cāmeñayiro. Ángele

ñmũásepũ niiārigũ diiātiyigũ. Tiitutire wáa, cǎã biamíriquicare aperopá tuunécowayigũ. Too síro tiiquica sotoapũ jeanuāyigũ. ³Cũũ bũpo wáāyoro tiiróbiro asi-yáyigũ. Cũũye suti bayiró butiré capemóre niyiyo. ⁴Surara cǎũrē cui, ñapōpi, diara tiiróbiro ñaa-cũmuyira.

⁵Ángele numiārē jĩiyigũ:

—Cuirijãña. Yũũ masiã: Múã Jesuré cǎã curusapũ páabiatu sĩãārigure ãmaārã tiia. ⁶Ånoré maniĩ. Cũũ jĩĩrirobirora masãtoa-awĩ. Jãmũ, cǎũrē cǎũārirore ñña-rã atiya. ⁷Ññatoa, boyeromena cǎũ buerá niiārirare queti wede-ra wáaya: “Diarigũpũ niipacũ, masājōārigũ niiāwĩ. Cũũ múã suguero Galileapũ jeatoagũda-qui. Toopú cǎũrē ññaādacu”, jĩĩ wedeya. Teeré yũũ múārē wede-gũ atiawũ, jĩiyigũ.

⁸Cũũ teero jĩĩrĩ tuorá, tiitutipũ niiārira boyeromena wáajōāyira. Cuipacara, useniremena cutũwá-yira, Jesús buerá niiārirare wedera wáara. ⁹Wácũña maniró Jesús cǎũrē bauá, ãñuduti-yigũ. Cǎã cǎũ pũto wáa, cũũye dũporire ñaapeó, padeoyira. ¹⁰Jesús cǎũrē jĩiyigũ:

—Cuirijãña. Yũũ bueráre Gali-leapũ wáadutira wáaya. Toopú yũũre ññaādacu, jĩiyigũ.

Surara cǎã ññariguere wederigue

¹¹Numiá wáaritabe, sĩquērã surara tiitutire cotemiārira macã-pũ jeayira. Piaré dutiráre niipe-tire toopú wáaariguere wedeyira.

¹²Teero tiirá, piaré dutirá, bũ-toá dutirámena neāyira. Cǎã “¿deero tiiró booi?” jĩĩ wedese-yira. Wedeseari síro, surarare pairó niyeru tico, ¹³jĩiyira:

—Ateré basocáre jĩĩña: “Ñami ñsã cāninetóritabe, Jesús buerá jeaarira niiāwã. Cũũya òpũũrē yaajãārira niiāwã”, jĩĩña. ¹⁴Pila-to múã wedeariguere tuorí, ñsã “diamacũrã teero wáaariro nii-āwũ” jĩĩpuada. Ñsã teero jĩĩrĩ, múārē ññaarō wáaricu, jĩiyira.

¹⁵Surara niyeru ñee, cǎũrē we-dedutirirobirora wederira niiwã. Judíoa atitópucārē surara jĩĩdito-riguere wedeserucujãya.

Jesús cǎũ bueráre dutirigue

(Mr 16.14-18; Lc 24.36-49; Jn 20.19-23)

¹⁶Too síro ñsã Jesús buerá on-ce Galileapũ wáawũ. Ñtāgũpũ Je-sús ñsārē wáadutirigũpũ wáawũ. ¹⁷Cǎũrē ñña, padeowá. Āpērāpē “¿cǎũrã niĩye?” jĩĩ wácũwã. ¹⁸Jesús ñsã pũtopũ ati, jĩĩwĩ:

—Cōāmacũ yũũre òpũ sōneco-toaawĩ. Niipetiro ñmũáse, atidi-taré dutimasĩã. ¹⁹Teero tiirá, niipetiropũ macārārē yée quetire wedera wáaya. Cǎũrē múã tiiró-biro yũũ buerá niirĩ tiyá. Cǎũrē wāmeōtira, yũũ Pacũ, yũũ, Espí-ritu Santo wāmemena wāmeōti-ya. ²⁰Niipetire yũũ múārē dutiri-guere cǎũrē bueya, yũũaro jĩĩrã. Niipetire bũrecori múāmena niirucujāgũdacu. Téee atibũreco pe-tirípucārē múāmena niirucujāgũ-dacu, jĩĩ wedewi Jesús.

MARCOS

Jesucristoye quetire jóarigue

Juan Bautista wederigue

(Mt 3.1-12; Lc 3.1-9, 15-17; Jn 1.19-28)

1 ¹Jesucristo Cõãmacũ macũ-ye queti niinucãrigue.

²Profeta Isaías^a ateré jóarigu niuwĩ:

Yũre wedesuguegũre mũũ suguero ticocogũda.

Cũũ mũũ wáadarimarẽ quẽnoyúegũdaqui.

³Sĩcũ yucũ maniró, basocá manirópũ

bayiró busurómena wedegũdaqui:

“Sĩcũ õpũ atiadarimarẽ quẽnarõ tiiróbiro,

marĩ õpũ atiadari suguero,

múã ñañaré tiirére duujá, ãñurõ niyueya”, jĩgũdaqui,^b

jĩ jóarigu niuwĩ.

⁴Teero tiigũ, Juan basocá manirópũ niyigũ. Basocáre ocoména dícu wãmeõtinetõyigũ. Cũũ cũãrẽ wedeyigũ:

—Múã ñañaré tiirére wãcũpati, waso, wãmeõtitudiya. Teero tiirĩ, Cõãmacũ múã ñañaré tiirére acabógũdaqui, jĩyigũ.

⁵Paũ Judea dita macãrã, ãpẽrá Jerusalén macãrã cũũ wederére

tuorá wáayira. Cũã ñañaré tiiré-re wedenetõãri siro, día Jordánpũ cũãrẽ wãmeõtiyigũ.

⁶Cũũyaro sutiró camello póarimena tiirĩro niyiro; cũũ siatúrída wáicu caseroda niyiro. Cũũ yeseroare, macãncũ macãrã mumiãocore yaarucuyigũ.

⁷Juan basocáre wedeyigũ:

—Yũũ siro ãpĩ yũũ nemoró tuuagũ atigũdaqui. Cũũ ãñunetõgũ niiqui. Yũũpeja cũũrẽ sĩaĩrbírido-jãcu. ⁸Yũũ múãrẽ ocoména wãmeõtia. Cũũpeja nemoró ãñurõ tiigũdaqui múãrẽ: Espiritu Santore ticodiocogũdaqui, múãmena niirucujããrõ jĩgũ, jĩyigũ Juan.

Juan Jesuré wãmeõtirigue

(Mt 3.13-17; Lc 3.21-22)

⁹Teeburecorira Jesús Naza-retpũ niyigũ. Tiimacã Galilea ditapũ niĩã. Too niĩarigũ wáa, jeayigũ Juan pũtopũ. Juan cũũrẽ día Jordánpũ wãmeõtiyigũ.

¹⁰Jesús tiimaapũ niĩarigũ maa-jeánucãgũ, máata ãmũáse páõrĩ ññayigũ. Espiritu Santo sĩa bua tiiróbiro baugũ cũũpũre diijeáyigũ. ¹¹Teero wáari, ãmũásepũ wedeseri tuoyíra:

^a1.2 Isaías tiiburecopũ Jesucristo atiditapũ atiadarere jóayuerigũ niuwĩ.

^b1.3 Isaías 40.3.

—Muu yuu macũ yuu bayiró maĩgũ niĩ. Mũmena bayiró useniã, jĩiyigu.

Satanás Jesuré jĩicõãsãmirigue

(Mt 4.1-11; Lc 4.1-13)

12 Máata Espíritu Santo basocá manirõpu Jesuré wáadutiwigu. 13 Toopũre cuarenta burecori wáicũra cúara watoapu niyigu. Wãĩĩrẽ dutigũ Satanás wãmecutigu cũũrẽ jĩicõãsãmiyigu, ¿niirórã Cõamacũrẽ netõnucãrii? jĩigũ. Ángelea^c Jesuré tiĩapuyira.

Jesús Galileapu wedenucãrigue

(Mt 4.12-17; Lc 4.14-15)

14 Juanré peresu sõnecoari siro, Jesús Galileapu wáayigu. Cõamacũ basocáre netõnére quetire wedeyigu. 15 “Cõamacũ dutiré múãpũre niĩadare jeaadaropu tiia. Teero tiirã, múã ñañaré tiirére wãcũpati, wasoyá. Teero biiri Cõamacũ basocáre netõnére quetire padeoyá”, jĩiyigu.

Jesús bapari wai wasarí basocare “jãmu” jĩirigue

(Mt 4.18-22; Lc 5.1-11)

16 Jesús Galileataro wesapu wáayigu. Toopũ wáagu, Simónrẽ, cũũ bai Andrere ñnayigu. Wai wasarí basoca niijĩrã, bapigu cõãño, wai wasara tiiyíra. 17 Jesús jĩiyigu cũãrẽ:

—Jãmu yũmena. Múã mecūtĩgãrẽ wai wasarí basoca niĩã; too

síropũre múã basocáre yée quetire ãñurõ wederí basoca wáaada-cu sãa. Teeré wederí, paũ padeo-ádacua, jĩiyigu.

18 Teeré tuorã, máata cũãye bapiyucũre toorã cũũjã, Jesuména wáajõãyira.

19 Too péero wãa, Zebedeo põna Santiago, cũũ bai Juanré ñnayigu. Cũã dooríwupu bapiyucũre jeesãñayira. 20 Jesús máata cũãcãrẽ “jãmu” jĩiyigu. Cũũ teero jĩĩrĩ tuorã, cũãyawu dooríwupu niirãrẽ, cũã pacũ Zebedeore, cũũrẽ padecoterare cũũjã, wáajõãyira Jesuména.

Jesús wãtĩrẽ cõarigue

(Lc 4.31-37)

21 Capernaum macãpu jeayira. Judíoa yeerisãri bureco niirĩ, Jesús cũã nearí wiipu sããwa, tiiwipũ niirãrẽ buenucãyigu. 22 Cũũ buerere tuorã, tuomaníjõãyira. Dutiré cuogũ tiiróbiro bueyigu. Moisés jóarigue buerã tiiróbiro bueriyigu. 23 Tiwii cũã nearí wiipu sícũ basocũ niyigu. Wãtĩ cũũpũre niyigu. Cũũ acaribíyigu:

24 —Muu Jesús Nazaret macũ, ãsãrẽ potocórijãña. ãsãrẽ ñañarõ tiidíogu atigu tiia. Yuu muurẽ ññamasĩã. Cõamacũ ticodio-corigu, ñañaré manigũ niĩã, jĩiyigu.

25 —Ditamaníjõãña; cũũpũre niigũ, witiwaya, jĩĩ tutiyigu Jesús.

^c 1.13 Portugués; anjo.

Capernaum

²⁶Wātī cūūpure niigū cūūrē ñaacūmu, ñapōpiri tiyigū. Bayiró acaribí, witiwayigū. ²⁷Niipetira ññamanijōāyira. Cūā basiro cāmerí sãñá tiyíra:

—¿Ñeenó niimiito ate mama bueré? Ñni basocú wātīā cōāmasĩrere cūojáĩ. Wātīā cūū “witiwaya” jĩĩrĩ, witiijōāya, jĩĩyira cūāpeja.

²⁸Máata Jesuyé queti Galilea-pure sesajōāyiro.

Jesús Simón Pedro mañecōrē netōnérigue

(Mt 8.14-15; Lc 4.38-39)

²⁹Máata Jesús cūā neārĩ wii niĩarigū witi, Simón, Andrécāya wiipū wáayigū. Santiago, Juan cūūmena wáayira. ³⁰Toopú Simón mañecō wiorécutigo pesayigo. Máata teeré wedeyira Jesuré. ³¹Jesús coo pūtopū sãawayigū. Coore wāmopū ñee, wéemūōdū-pocoyigū. Cūū teero tiirĩra, wioré tatijōāyiro. Coo cūārē yaaré eca-yigo.

Jesús pau diarecutirare netōnérigue

(Mt 8.16-17; Lc 4.40-41)

³²Muipū sãāwaari siro, niipetira diarecutirare Jesús pūtopū néewayira. Wātīā sãānoriracārē néewayira. ³³Niipetira tiimacā macārā Jesús niirĩ wii sopeputó neāyira. ³⁴Niipetira noo niiré diaré cuoráre netōnépetijāyigū. Pau wātīārē cōāwionecoyigū. Cūārē wedesedutiriyigū. Cūā Jesús Cōāmacū macū niirére masĩyira.

Jesús Galileapū wederigue

(Lc 4.42-44)

³⁵Apebúreco bóeadari sugue-ro, Jesús wācā, macā wesapū, basocá manirōpū Cōāmacūmena wedesegū wáayigū. ³⁶Simón, cūū menamacārāmena Jesuré āmaārā wáayira. ³⁷Cūūrē bua: —Nii-petira mūūrē āmaārā tiíawā, jĩĩ-miyira.

³⁸Cũũpe: —Jãmu putogã niiré macārĩpu, jĩiyigu—. Toopúcārẽ yée quetire wedegu wáaguda. Ateré tiigúra yuu atiditapú atirigu niiã, jĩiyigu.

³⁹Niipetiro Galileapure judíoa neáré wiseripu wedewarucugu wáayigu. Wãtĩārẽ cõãwionecoyigu.

Jesús òpũũ bóagure netõnérigue

(Mt 8.1-4; Lc 5.12-16)

⁴⁰Sĩcũ basocá òpũũ bóagu cũũ puto wáa, ñicãcoberimena jeacũmuyigu:

—Muu yuu diarecutirere netõnédugagu, netõnémasĩã, jĩiyigu.

⁴¹Jesús cũũrẽ bóaneõgũ, cũũrẽ ñaapeó, jĩiyigu:

—Netõnédugaga. Diaremanigũ putuáya, jĩiyigu.

⁴²Máata cũũya òpũũ bóare yatijõãyiro. Diaremanigũ putuáyigu. ⁴³Jesús cũũrẽ máata ticocogu, dutiyigu:

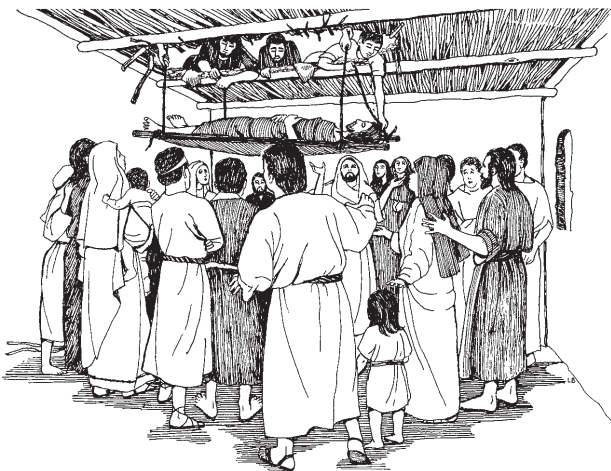
⁴⁴—Ateré ãpẽrãrẽ wedegu mee tiiwá, jĩimiyigu—. Pairé ãnogũ wáaya, “ãñujõããyi” jĩĩdutigu. Moisés dutirobirora tiiwá, basocá niipetira muu diaré netõáriguere masĩārõ jĩigũ, jĩiyigu.

⁴⁵Cũũpe wáa, cũũrẽ wáariiguere wedenucã, niipetiropu we-depetijãyigu. Teero tiigá, Jesús macārĩpũre basocá ññacoropure wáariyigu. Teemacārĩ wesapu, basocá manirõpu wáayigu. Cũũ teero tiipacari, niipetiro macārãpu wáa, cũũrẽ ññanetõyira.

Jesús wáamasihẽgũrẽ netõnérigue

(Mt 9.1-8; Lc 5.17-26)

2¹Pee bærecori wáaripacari, Jesús Capernaumpu coerpũtũayigu. Tiimacã macārã “cũũ niirĩ wiipu niiĩ” jĩĩrẽ quetire tũoyíra. ²Basocá paũ toopú neãyira. Tiiwiirẽ dadajõãyira, sopeputócãrẽ teerora. Sããwamasĩña mani-

Bapari ãmũũ wii sotoápu wáamasihẽgũrẽ diocórigue

yíro. Cúārē bueyigu. ³Cũ puto-
pu sícũ wáamasihēgūrē nēejeayi-
ra. Bapari ũmũ cūūrē ñoonéyi-
ra. ⁴Cũ basocá paũ niirĩ, Jesús
putogāpu jeamasīriyira. Teero
tiirá, wii sotoāpu muāwa, Jesús
niiró sotoapu sicacope néeweyi-
ra. Tiicopepu wáamasihēgūrē
cũ cōārómēna diocóyira. ⁵Jesús
cũ padeorĩ ñnagũ, wáamasihē-
gūrē jĩiyigu:

—Yáa wedegu, mũũ ñañaré tiiré
acabónotoaa, jĩiyigu.

⁶Toopũ duirá Moisés jóarigue
buerá wácũyira: ⁷“¿Āni deero tiigú
biro wedesei? Teero jĩigũ, Cōamacūrē
ñañarō wedeseğu tiii. Cōamacũ
sícũrā ñañaré tiiré acabomasĩ”,
jĩ wácũyira cúāpeja.

⁸Máata Jesupé cúā wácūrere
masĩjāyigu.

—¿Deero tiirá múā teero wácũĩ?
⁹Āniré “mũ ñañaré tiiré acabónotoaa”
yũ jĩĩrĩ, tee cūūrē acabónoāriguere
ĩnaricu múājā. Yũ āni wáamasihēgūrē
“wũmunucā, mũ cōārórē néepa
wáaya” jĩĩrpereja, cū wũmunucārĩ
ĩñaā múā. ¹⁰Yũ niipetira sōwũ
niĩ. Teero tiigú, atiditapũre basocá
cũ ñañaré tiiré acabomasĩ. Yũ dutiré-
re múārē ěnogúda, jĩiyigu cūupeja.

Wáamasihēgūrē jĩiyigu:

¹¹—Yũ mũnrē “wũmunucā-
ña” jĩĩ. Mũ cōārórē néepa, mũya
wiipu putuawaya, jĩiyi-
gu.

¹²Wáamasihēgũ niimiārigu
wũmunucā, máata cū cōārórē
néepa, niipetira ĩnacoro wáa-
jōāyigu. Teero tiirá, niipetira ĩna-
manijōāyira. Cōamacūrē usenire
tico, “biro tiiré marĩ ĩñahērā
niĩwũ” jĩiyira.

Jesús Leviré “jāmu” jĩirigue

(Mt 9.9-13; Lc 5.27-32)

¹³Galileataro wesapu wáayigu
súcā. Niipetira basocá cū puto-
pu neāari siro, cúārē bueyigu.
¹⁴Too netōwágũ, Alfeo macūrē
ĩñabuayigu. Cũ wāmecutiugu
Leví. Cũ romanuā ōpũrē niyeru
wapasébosari basocu niiyigu. Je-
sús cū paderópu duiri ĩña: —Jā-
mu yũmena, jĩiyigu.

Leví wũmunucā, cūmena
wájōāyigu.

¹⁵Too síro Jesús Leviyá wiipu
yaaduiyigu cū buerámena. Pau
niyeru wapasébosari basoca,
āpērā ñañaré tiirá cúāmena yaa-
duiyira. Pau peti cúāno Jesuré
nũnyira. ¹⁶Moisés jóarigue bu-
erá fariseo basoca niirá Jesús cúā-
mena yaari ĩñarā, cū bueráre
sāĩñáyira:

—¿Deero tiigú múārē buegú ña-
ñaré tiirámena, niyeru wapasébo-
sari basocamēna yaai? jĩiyira.

¹⁷Jesupé teeré tuogú, cúārē jĩi-
yigu:

—Diaremanirā ucotigure boo-
rícu; diarecutira dícu ucotigure
boocúa. “Āñurē dícu tiia” jĩĩrārē
āmaāgũ atiriwũ; ñañaré tiirápere
āmaāgũ atiwi, jĩiyigu.

**“¿Muu buerá deero tiirá betiríi?”
jĩirigue**

(Mt 9.14-17; Lc 5.33-39)

¹⁸Sicabureco Juan buerére nũnrá, ãpẽrá fariseo basoca betirá tiiyíra. Cũã betirí, sĩquẽrá Jesús pũto wáa, cũũrẽ sãĩnáyira:

—Juan buerére nũnrá, fariseo basoca buerére nũnrá cã betíiya. ¿Deero tiirá muu buerápe betiríi? jĩiyira.

¹⁹Jesupé cũãrẽ jĩiyigu:

—Wãmosiagũdu boocórrira cũũrẽ “yaaria; betirá tiia” jĩĩrĩ, ñañaniã. Wãmosiagũdu cũãmena niirĩ, betimasĩña maniã. ²⁰Too síro cũũ néewanogũdaqui. Teebu-recorire betiádacua, jĩiyigu—.

²¹Sicũ sutiró bucurore mama caseroména seeréturiqui. Teeré tiiátã, coserí, mama caserope wéedũo, bucu caserope yigajõãrĩ tiicú. Teero tiirí, pairí cope yigamocú. ²²Teerora sícũ mama vinorẽ^d wáicũra caseropori bucu-porimena posetíriqui. Teeré tiirí, wũga, teepori esarí, podojõãcu. Vino pióbatejõã, teeporicã cõõ-jõãcu. Teero tiirá, mama vinorẽ mamapóripũ posetíro booa, jĩiyigu Jesús.

**Yeerisãri bureco niirĩ, trigo
tũnerigue**

(Mt 12.1-8; Lc 6.1-5)

²³Sicabureco judíoa yeerisãri bureco niirĩ, Jesús cũũ bueráme-

na trigo wesepũ netõwáyigu. Too netõwára, cũũ buerá trigore tũ-nenũcâyira, yaaadara. ²⁴Fariseo basoca cũũrẽ jĩiyira:

—Ĩñaña. Marĩrẽ yeerisãri bure-core padedutiripacari, ¿muu buerápeja deero tiirá padera tiii? jĩiyira.

²⁵Jesús cũãrẽ jĩiyigu:

—Õpũ David sicabureco yaaré manirí, juabóayigu. Cũũ menamacãrã juabóaramena cũũ tiirí-guere múã buerá niipacara, ¿masĩrii? ²⁶Cõãmacũwiipũ sããwayigu. Toopũ pã mesa sotoa pesari-guere “Cõãmacũye niiã” jĩirigue-re yaapetijâyigu cũũ menamacã-rãmena. Paiá dícuere yaaré niimi-yiro. Davipé pai niiripacu, teeré sãĩ, yaapetijâyigu. Abiatar pairé dutigú niirito, David teero tiiyí-gu, jĩiyigu.^e

²⁷Jesús jĩĩnemoyigu:

—Cõãmacũ yeerisãri burecore cũũrigũ niiwĩ, basocáre tiiápugu. Basocápe yeerisãri burecore tii-ápuaro jĩigũ mee cũũrigũ niiwĩ. ²⁸Teero tiigú, yuu niipetira sõwũ yeerisãri bureco niirĩ, basocá tii-ádarere dutimasĩã, jĩiyigu.

**Jesús wãmo buure cuogúre
netõnérigue**

(Mt 12.9-14; Lc 6.6-11)

3¹Jesús cũũ tiirucúrobirora judíoa neárĩ wiipũ sããwayigu sũcã. Toopũ sícũ wãmo buure cuogú niiyigu. ²“¿Marĩ yeerisãri

^d2.22 Portugués: vinho. ^e2.26 1 Samuel 21.1-6.

burecore cūñrē netōnégūdari?” jīī wācūrā, īñanunuseyira, wede-sāādara. ³ Jesús wāmo būure cūogúre jīīyigu:

—Wūmūnucāña basocá deco-pu.

⁴ Jesús too niirārē sāīñáyigu:

—Marīrē dutiré ¿deero tiidutíi yeerisāri bureco niirī? ¿Āñurēre o ñañarēre tiidutíi? ¿Basocáre netōnére o basocáre sīācōárere tiidutíi? jīīmiyigu.

Cūāpe yūūriyira. ⁵ Teero tiigú, Jesupé cūārē cúaremena cāmenucā īñayigu. Cūā tuodugáheri īñagū, bayiró bóaneōgū wáyayigu. Wāmo būure cūogúre: — Mūūya wāmorē súucoya, jīīyigu.

Cūūpeja súucoyigu. Teero tiirí-ra, cūūya wāmo sicato niiriobirora putuáiyiro. ⁶ Fariseo basocape witiwayira. Máata Herodere tūonunúseramena “¿deero tii marī āniré sīāādariye?” jīī wedesewayira.

Galileataro wesapu pau basocá neārigue

⁷ Jesús cūū buerámena Galileataro wesapu wáyayigu. Pau Galilea dita macārā cūñrē nunuyíra. ⁸ Cūū pee āñurē tiirí tuorá, pau basocá cūū putopu wáyayira. Judea dita macārā, Jerusalén macārā, Idumea dita macārā, día Jordán muīpū muāatirope macārā, Tiro wesa macārī macārā, Sidón wesa macārī macārā Jesuré īñarā wáyayira. ⁹ Cūā pau niirī īñagū, Jesús cūū bueráre sicawá doorí-

wu cūoyúedutiyigu, “tuudiyóbo-cua” jīīgū. ¹⁰ Cūū pau netōnéyigu. Teero tiirā, āpērā diarecutira cūñrē padeñádugara, cūñrē tuudiyóatiyira. ¹¹ Wātīā cūorá Jesuré īñarā, cūū díamacū ñicācoberimena jeacūmu, bayiró busurómena: —Mūū Cōāmacū macū nīiā, jīīyira.

¹² Jesús wātīārē tutuaromena dutiyigu:

—Teeré wederijāña āpērā tucóro, jīīyigu.

Jesús doce apóstoles beserigue

(Mt 10.1-4; Lc 6.12-16)

¹³ Jesús ūtāgūpū muāwayigu. Toopū cūū túsarāre neādutiyigu.

¹⁴ Cūā neārirapure doce ūmuārē beseyigu cūūmena nii bueadara-re.

—Yūū besearira nīiā múā. Yée maquērē wadera wāaadacu, jīīyigu.

¹⁵ Cūū tiimasírere ticoyigu cūārē, wātīārē cōāwionecoaro jīīgū.

¹⁶ Cūā noquērā niyira:

Simón (cūūrēna Jesupé “Pedro” wāme tuuyigu),

¹⁷ Santiago,

cūū bai Juan (cūā Zebedeo

pōna niyira. Jesús cūārē

“Boanerges” wāme tuuyigu.

“Boanerges” cūā wedesere-

mena jīīrō “būpo pōna” jīīrō

tiiyíro),

¹⁸ Andrés,

Felipe,

Bartolomé,

Mateo,

Tomás,
Santiago (Alfeo macũ),
Tadeo,
Simón (romanuã dutiráre cõã-
dugara menamacũ),

¹⁹Judas Iscariote (too síropu Jesuré ñnatutirapũre wedesãcotegũdu) niyira.

**Jesuré “Satanás tutuaremena
wãtĩārē cõãqui” jĩĩ wedesãrigue**
(Mt 12.22-32; Lc 11.14-23; 12.10)

²⁰Jesús wiipú sããwayigu. Too-
pũre paũ basocá neãyira sũcã.
Teero tiirã, Jesús, cũũ buerá yaa-
masĩriyira. ²¹Teeré Jesuyá wede-
rá tũoyira. Cũũrē “mecũjõãqui”
jĩĩrã, néerã wáyira.

²²Moisés jóarigue buerá Jeru-
salénpu atiarirape biro jĩĩyira:
—Ñni wãtĩārē dutigú Beelzebú
tutuaremena wãtĩārē cõãwione-
coi, jĩĩmiyira.

²³Jesús cũārē neãduti, queoré-
mena wedeyigu:

—Satanás cũũrē padecoterare
cõãriqui. ²⁴Sicadita macārã sĩcã-
rõména nihērã, cũã basiro cãme-
ríquērã, tiidita macārã petijõã-
cua. ²⁵Sicawii macārã sĩcãrõmé-
na nihērã, cũãcã petijõãcua.
²⁶Satanás cũũrē padecoterare
cõããtã, cũũ dutiré petijõãcu. Tee-
ména yapacutijõãqui.

²⁷Sicũ tutuagũya wiire sããwa-
gu, cũũrē siatúcũripacu, ãmama-
sĩriqui; siatúcũtoagũpu, cũũya
wii maquērē ãmamasĩqui.

²⁸Yũũ aterēja diamacũrã jĩĩã:
Cõãmacũ basocãre niipetire cũã

ñañaré tiirére, ñañarõ wedesere-
re acabógũdaqui. ²⁹Cũũ teero
acabópacu, cũã Espiritu Santore
ñañarõ wedeseripereja, acabóri-
dojãgũdaqui. Cũã Espiritu Santo-
re ñañarõ wedeseri, wapa petirí-
cu, jĩĩyigu.

³⁰Teeré jĩĩyigu, cũã “wãtĩ cũoi”
jĩĩrĩ tũogũ.

Jesús paco, cũũ baira jearigue
(Mt 12.46-50; Lc 8.19-21)

³¹Jesús paco, cũũ baira jeayira.
Cũã sopepũ jeanucã, Jesuré ati-
duticoyira. ³²Cũũ pũto duirã
cũũrē jĩĩyira:

—¡Coe! Mũũ paco, mũũ baira
sopepũ mũũrē atidutiayira, jĩĩyira.

³³—¿Noã niĩ yũũ paco, yũũ
baira? jĩĩyigu.

³⁴Cũũ pũto duirãre ñña, cũārē
jĩĩyigu:

—Ñniã yũũ paco, yũũ baira tii-
róbiro niĩya. ³⁵Cõãmacũ booré-
re tiirãno cũārã yũũ bai, yũũ ba-
yio, yũũ paco tiiróbiro niĩya, jĩĩ-
yigu.

Ote wéẽbategũmena queoré
(Mt 13.1-9; Lc 8.4-8)

4¹Opatutí Jesús Galileataro
wesapu buenucãyigu. Pau
basocá cũũ pũtopũ neãyira. Cũã
paũ niinetõrĩ ñnagũ, dooríwũpu
mũãsã, jeanuãyigu. Ditatuparipũ
putuãyira basocápeja. ²Cũũ wã-
cũrémena pee queoré bueyigu
cũārē.

³—Tũoyá ateré, jĩĩyigu—. Sĩcũ
basocú oteréperire wéẽbategũ

wáayigu, wiiáro jĩĩgũ. ⁴Cũũ wéẽbawari, sĩquẽñeperi maapu ñaacũmuyiro. Minipõná ati, teeré yaapetijâyira. ⁵Apeyepéri ùtâyepa dita péerogã cuorõpu ñaacũmuyiro. Tiidita ùcũhérõgã niijĩrõ, máata manamiyiro. ⁶Muĩpũ asirí, ocobopó, nũcõrĩ manijĩrõ, sĩnijõâyiro. ⁷Apeyepéri pota watoapu ñaacũmuyiro. Pota teeré wiinetõmuã, sĩaĩjâyiro. Dũcamaniyiro. ⁸Apeyepéri ote useniri ditapu ñaacũmuyiro. Tee wii, bucuãmuã, dũcacutiyiro. Sicasati treintaperi, apesatĩ sesentaperi, apesatĩ cienperi dũcacutiyiro, jĩĩyigu—. ⁹Tuodugárano tuomasĩadacua, jĩĩyigu.

**“¿Deero tiigú queorémene buei?”
jĩĩrigue**

(Mt 13.10-17; Lc 8.9-10)

¹⁰Basocá wáapetiari siro, Jesús sícũrã niirĩ ñnarã, cũũ putogã niñarira, cũũ buerá docemena cũũrẽ sãĩñâyira:

—¿Deero jĩĩdugaro tiii mũũ queorémene buearigue? jĩĩyira.

¹¹Jesús cũãrẽ jĩĩyigu:

—Tiatopu masĩña maniriguere Cõamacũ dutiré mũãpũre niiãdarere mũãrẽ masĩrĩ tiia. Yũũre padeohérare queorémene wedea, ¹²yũũ tiirére ñnapacara, ñnamasirijããrõ jĩĩgũ; yée maquẽrẽ tuopacára, tuomasĩrijããrõ jĩĩgũ. Cũã tuomasĩrãno niirã, cũã ññaré tiirére duubójyia; acabóre sãĩbójyia; Cõamacũ cũãrẽ acabóbójyia, jĩĩyigu.

**Ote wéẽbategumena queoré
wedequẽnorigue**

(Mt 13.18-23; Lc 8.11-15)

¹³Cũãrẽ wedequẽnorigue:

—¿Mũã ate queoré tuomasĩrii? Too docare ¿deero tii apeyé queoré tuomasĩadari? ¹⁴Opa-perire ote wéẽbategu tiiróbiro niiqui Cõamacũye quetire wedegú. ¹⁵Ãpẽrá basocá maapu ñaacũmuãreperibiro niicua. Cũã tee quetire tuomícua. Máata Satanás ati, cũã tuomĩariguerẽ ãmapetijãqui. ¹⁶Ãpẽrá ùtâyepapu ñaacũmuãreperibiro niicua. Tee quetire tuorá, máata añurõ useniremena tuomícua, tuorápeja. ¹⁷Nũcõrĩ manijĩrã, yoari useniricua. Cũãrẽ ññarõ tiirí, o ãpẽrá tee quetire padeorẽ wapa cũãrẽ ññarõ netõrĩ tiirí, máata padeodújãcua. ¹⁸Ãpẽrá pota watoapu ñaacũmuãreperibiro niicua. Tee quetire tuomícua, tuorápeja. ¹⁹Atibũreco maquẽpere bayiró wácucua. “Añurõ niiãdacu pee apeyé cuorá”, jĩĩ wácũmicua. Bũrecoricõrõ apeyenórẽ bayiró boonemócua. Tee niipetire cãmotájãcu tee quetire. Dũcamanirã tiiróbiro niicua. ²⁰Ãpẽrá useniri ditapu ñaacũmuãreperibiro niicua. Tee quetire tuorá, padeocúa. Cũã teero tiirã, dũcacutireyucu tiiróbiro niicua. Ãpẽrá treintaperi, ãpẽrá sesentaperi, ãpẽrá cienperi dũcacutireyucu tiiróbiro niyucocua, jĩĩ wedeyigu.

Sĩawócorigamena queoré*(Lc 8.16-18)*

²¹Apeyé queorémēna wedenemoyigũ:

—Basocá sĩawócorigare moo-cúricua. Teero biiri cũa cãniró docapũ sĩadupóricua. Teero tiiróno tiirá, ãmuárõpũ péocua, ãñuró bóearo sĩĩrã. ²²Tee tiiróbirora tíatopũ basocá masĩña maniriguere masĩnoãdacu. Bauhéropũ niirécã bauádacu. ²³Tuodugáranotomasĩadacua, sĩĩyigũ.

²⁴Cũaĩrẽ sĩĩnemoyigũ:

—Mũa tũorere ãñuró wãcũnũseya. Péerogã masĩdugara, péerogã masĩadacu. Pairó masĩdugara, pairó masĩadacu. Pairó masĩdugari, Cõamacũ masĩré ticonemogũdaqui. ²⁵Ãñuró tũonũnũseranorẽ Cõamacũ nemoró masĩré ticogũdaqui. Tuodugáheranorẽ cũa masĩmiriguere ãmajãgũdaqui, sĩĩyigũ.

Oteré bũcũámũare queoré

²⁶Apeyé queorémēna wedenemoyigũ:

—Cõamacũ dutiré mũãpũre sĩĩadare atequetĩ tiiróbiro sĩĩã: Sĩcũ basocũ oteréperi wẽẽbatequi. ²⁷Cũa cãnirĩ, cũa wãcãrĩ, búrecori, ñamirĩ teeperi tee booró mana, wiicũ. “¿Deero sĩĩgãri?” sĩĩmasĩriqui. ²⁸Tiĩápuro maniró opapũnagã súuwitinũcã, pũĩrĩ witi, bũcũátuajea, dũcacũticu sãa. ²⁹Teeperi bũcũápetiri, teesatiripe sĩĩnĩjõacu. Teero wãari

ĩña, “tũnerító jeaa” sĩĩ, tũneneõqui, sĩĩyigũ.

Mostazapemena queoré*(Mt 13.31-32; Lc 13.18-19)*

³⁰Cũaĩrẽ wedenemoyigũ:

—Cõamacũ dutiré mũãpũre sĩĩadare ate queorémēna wedegũda. ³¹Sicape mostazape tiiróbiro sĩĩã. Niipetire oteréperi duaró péeripegã sĩĩã. ³²Péeripegã sĩĩpacaro, oteri siro, sĩĩrópũja, sĩĩpetire oteyucũ nemoró ãmuárigũ bũcũacu. Pacadũpũri cũocũ. Minipõnã teedũpũripũ pesacua, mũĩpũ bayiró asirĩ. Toopũ põnacutĩcua, sĩĩyigũ.

Queorémēna wederigue*(Mt 13.34-35)*

³³Jesús cũaĩye quetire wedegũ, pee queorémēna wedeyigũ. Cũa tũomasĩrõ jeatuario wedeyigũ. ³⁴Cũaĩrẽ wederécõrõ queorémēna wedeyigũ. Cũa buerápere cũa dícu sĩĩrĩ, sĩĩpetirere tee queorere ãñuró wedeyigũ.

Jesús wĩnorẽ, ocoturĩre nũcũaĩrĩ tiirĩgue*(Mt 8.23-27; Lc 8.22-25)*

³⁵Jesús sĩĩbũrecora nãĩcũmua-tiri, cũa bueráre: —Jãmũ atitaró sĩĩnĩñapũ, sĩĩyigũ.

³⁶Cũa cũa sĩĩñaĩriwũpũ mũãsã, Jesuré néetĩãyira. Basocápe cũa sĩĩĩariropũra pũtũjãyira. Āpẽrã apeyepáwũmena cũaĩrẽ bapacutĩtĩãyira. ³⁷Cũa sĩĩwari, sĩĩno bayiró wẽẽcutũatiyiro. Ocotu-

rí tiiwupúre páabatesãiyiro. Tee páabatesãrĩ, tiiwá duadiaropu tiimíyiro. ³⁸Jesupé waatúropu cūñya dupure sutipó sotoápu duupéo, cānisāñájāyigu. Cūñ buerá cūñrē wācōrārā, jīiyira:

—¿Īsārē buegú! ¿Muu ĩñarii? Marĩ duadiarapu tiara, jīiyira.

³⁹Jesús wūmunucā, wīnoré nū-cūārĩ tiiyigu. Ocoturire: — ¿Dita-maníjōāña! jīiyigu.

Wīno netōjōāyiro. Nucūápeti-jōāyiro. ⁴⁰Cūñ bueráre jīiyigu:

—¿Deero tiirá nocōrō cui? ¿Mūārē padeoré manidójāi? jīiyigu.

⁴¹Cūā bayiró cuirira nijĩrā, cāmerĩ wedeseyira:

—¿Noānó niigariye āni? Cūñrē wīno, ocoturipura yuujā, netōnucāria, jīiyira.

Gerasa macū wātĩā cuogúye queti
(Mt 8.28-34; Lc 8.26-39)

5 ¹Galileatarore Gerasa ditapu tīājeayira. ²Jesús dooríwū niiārigu maanucārĩ, sícū diarirare cūñre coperipu niiārigu Jesús pūtopu máata atiyigu. Wātĩā cuogú niiyigu. ³Cūñ diarirare cūñre coperipu nijāyigu. Deero tii siatúmasĩña maniyigu. Cōmedárimenacārē siatúmasĩña maniyiro. ⁴Pee peti cōmedárimena cūñye wāmorĩrē, cūñye dūporire siatúri, wéetajāyigu. Sícūno cūñrē sīcārībĩriyira. ⁵Búrecori, ñamirĩ cūñ ūtāyucupū diarirare yaarópu acaribínētōgū tiiyigu. Ūtāperimena cūñ basiro cūñya ōpūñrē

dote, cāmitujāgū tiiyigu. ⁶Jesurē yoaropu ĩñagūrā, cutuáti, cūñ puto ñicācoberimena jeacūmuyigu. ⁷⁻⁸Jesupé cūñrē jīiyigu:

—Wātĩ, ānipúre niigú, witiwaya, jīiyigu.

Cūñpe bayiró acaribíremena jīiyigu:

—Jesús, Cōāmacū ūmūásepu niigú macū, yūñre potocórijāña. Cōāmacū ĩñacoropu bayiró sāĩ: Yūñre ñañarō netōrĩ tiirijāña, jīiyigu.

⁹—¿Deero wāmecutii muu? jīiyigu Jesús cūñrē.

—Īsā wātĩā pau niiā. Teero tiigú, yūñ “Legiōn” wāmecutia, jīiyigu.

¹⁰Pee peti cūñrē sāiyigu:

—Īsārē aperopú ticocorijāña, jīiyigu.

¹¹Ūtāgūpú pau yesea yaanucūyira. Wātĩā bayiró sāiyira:

¹²—Īsārē yesea puto wáadutiya. Īsā cūāpūre sāñwa, niiāda, jīimiyyira.

¹³—Teerora tiyá, jīiyigu Jesús.

Cūñ teero jīĩrĩā, basocūpūre niiārira witiwa, yeseapūre sāñwayira. Yeseape opatūdiyu cutu-cutūbuawa, opataropu ñaacōñuāyira. Cūā dos mil watoa niimiārira duajōāyira.

¹⁴Yesea coterĩ basoca cuicocūtuayira. Cūāya macā macārārē, cāpūrīpu macārārē teerē wedeyira. Cūā wederi tuorá, “¿deero wāaayiri?” jīĩ, ĩñarā wāayira. ¹⁵Jesús pūtopu jeara, pau wātĩā cuogú niimiārigure duii ĩñayira.

Cũ suti sãña, ãñurõ wedesejãiyi-
gu sũcã. Tee niipetirere ñnarã,
cuiyira. ¹⁶Basocã wãtĩã cõawio-
necorĩ ñnarĩra cũrẽ wáarigue-
re wedeyira ãpẽrãrẽ. Yeseare
wáariguecãrẽ wedeyira. ¹⁷Tee-
rẽ tũorã, Jesurẽ bayirõ: —¡Wáa-
gua! Ësãya ditapũre putũarĩjãña,
jĩnucãyira.

¹⁸Jesús dooríwũpũ mũãsãrĩ,
wãtĩã cuogũ niimiãrigũ cũrẽ ba-
yirõ sãimíyigũ:

—Yũcã mũmũmena wáagũda,
jĩmiyigũ.

¹⁹—Yũmũmena atirijãña; mũyũya
wiipũ putũawayã. Cõãmacũ
mũũrẽ tiĩariguere, mũũrẽ bóa-
neõremena ñnarĩguere wedegũ
wáaya mũũ pũto niirãrẽ, jĩiyigũ.

²⁰Cũ wáa, Decápolis macãrĩ-
pũ niipetire Jesús cũrẽ tiirĩgue-
re wedenucãyigũ. Niipetira cũũ
wederẽre tũorã, tũomanĩjõãyira.

**Jairo macõye queti; Jesuyáro
sutiró padeñarigoye queti**

(Mt 9.18-26; Lc 8.40-56)

²¹Jesús dooríwũmũmena apeniña-
pũ tĩãjearĩ, paũ basocã cũũ pũto-
pũ neãyira. Teero tiigũ, díã wesa-
gãpũ putũánucãyigũ. ²²Toopũre
sĩcũ judíoa neãrĩ wii dutirã me-
namacũ jeayigũ. Cũũ wãmecuti-
yigũ Jairo. Jesurẽ ñnagũ, cũũ pũ-
to ñĩcãcoberimena jeacũmu,
²³bayirõ sãiyigũ:

—Yũũ macõ diagopũ tiiáwõ.
Jãmũ yũmũmena. Ñaapeógũ atiya,
coore netõãrõ jĩgũ. Mũũ teero
tiirĩ, catigodaco, jĩiyigũ.

²⁴Jesús cũũmena wáayigũ. Pau
basocã cũũrẽ tuunũnũseyira.

²⁵Cũã watoapũ sĩcõ numiõ niyĩ-
go. Doce cũmarĩ beti niirẽ teero
niirucujãyiro. ²⁶Ëcotira paũ cũã
ucotiri, teeména nemorõ ñnarõ
netõyigo. Coo niyeru cuomĩri-
guemena cũãrẽ wapatĩma jĩgõ,
petinõjõãyigo. Coo diarẽ petirĩyi-
ro. Bayirõ peti wáayigo. ²⁷Jesús
basocãre netõnére quetire tũoyĩ-
go. Teerẽ tũogó, Jesús sucubiro
basocã watoapũ jea, cũũyaro su-
tiorẽ padeñayigo. ²⁸“Yũũ cũũ-
yaro padeñáremena dícu netõjã-
gõdacu”, jĩĩ wãcũyigo. ²⁹Coo pa-
deñãrĩrã, coo diarẽ máata bũũũ-
cãjõãyiro. Cooya õpũũ ãñũjõãri-
guere masĩjãyigo. ³⁰Jesús “yũũ
tutuaremena netõrĩ tiiátũ” jĩĩ
tũomasĩjãyigũ. Máata cãmẽnucã,
sãĩñáyigũ:

—¿Noã yáaro sutiorẽ pade-
ñãĩ? jĩiyigũ.

³¹Cũũ buerã cũũrẽ jĩiyira:

—¿Mũũ ñnarĩi? ¿Basocã paũ
tuunũnũserĩ ñnapacũ, “¿noã yũũ-
re padeñãĩ?” jĩĩ sãĩñãĩ? jĩiyira.

³²Jesupé “¿noã yũũre pade-
ñãĩ?” jĩĩgũ, ñnãamayigũ. ³³Coope
coore netõãriguere masĩjĩgõ, cũũ
díamacũ ñĩcãcoberimena jeacũ-
muyigo. Cuigo, ñapõpiyigo. Nii-
petire coore wáariguere wede-
yigo.

³⁴Jesús coore jĩiyigũ:

—Yáa wedego, mũũ padejĩgõ,
netõnénoãrigopũ putũáa. Diare-
manigõ useniremena putũawa-
goa, jĩiyigũ.

³⁵ Cũ coomena wedeseḡu tiirí, Jairoya wii macārã jeayira.

—Mũ macõ diajõããwõ mée. Bueḡũre nocõrõrã potocõduya, jĩyira.

³⁶ Jesús cũa jĩĩariguere tũopa-cũ, judíoa neãrĩ wii dutigũre jĩyigu:

—Wãcũpatirijãña; diamacũrã padeoyã, jĩyigu.

³⁷ Jesús cũũmena pau bapacutiri booriyigu. Noquẽrãrẽ “jãmũ” jĩyigu: Pedmore, Santiagore, cũa bai Juanrẽ. ³⁸ Jesús judíoa neãrĩ wii dutigũya wiipu jeayigu. Toopũ jeagu, basocã uti, bóaneõre-mena acaribĩrãre iĩayigu. ³⁹ Tii-wiipũ sããwagu, too basocã niirãrẽ jĩyigu:

—¿Deero tiirã nocõrõ acaribĩ, utii? Wĩmagõ diarico; cãnigõ tiicó, jĩyigu.

⁴⁰ Cũape cũũrẽ buijãmiyira. Jesupé niipetirare witiwadutiugu.

Cũa witiwaari siro, wĩmagõ pacure, pacore, cũũmena niirãmena coo pesarĩ tatiapu sããwayigu.

⁴¹ Toopũ sããjeagu, diarigo wãmore ñee: —Talita, cumi, jĩyigu cũũye arameomena. Biiro jĩĩḡũ, “wĩmagõ, wũmũncãña” jĩĩḡũ tiyigu.

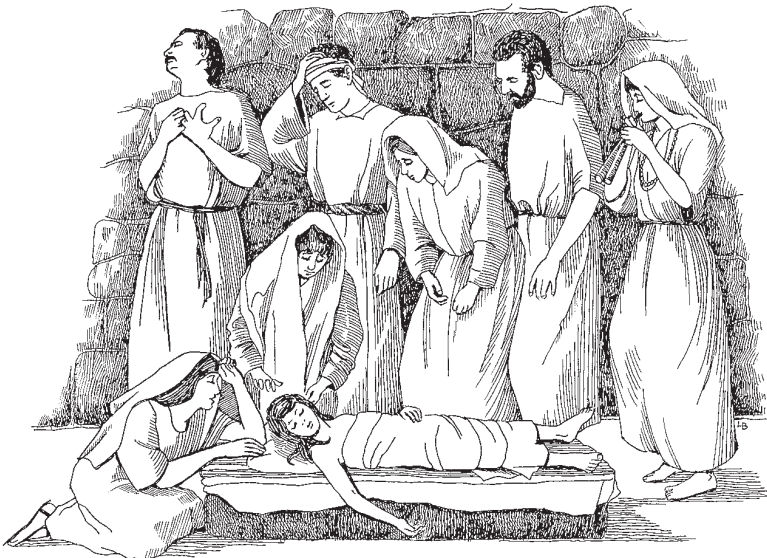
⁴² Máata wĩmagõ doce cũmarĩ cũogó wũmũncã, wáayigo. Coomasãrĩ iĩarã, bayiró iĩamanijõayira. ⁴³ Jesús bayiró wededutiriygu teerẽ.

—Coore yaarẽ ecayã, jĩyigu.

Jesús Nazaretpũ coeputũarigüe

(Mt 13.53-58; Lc 4.16-30)

6 ¹ Too niĩarigu cũa masãri macãpu coeputũayigu. Cũa buerãcã cũũmena wáayira. ² Judíoa yeerisãri bũreco jeari, Jesús

Jairo macõ diaari siro utirã

cũã neãrí wiipũ buenucãyigu. Pau basocá cũũ buerére tuorá tuomanijõã, cãmerí jĩiyira:

—Ăni teeré ănopũ bueriwi. Ăpĩ cũũ masĩrere ticojĩyi. Tee masĩre-mena tiieñoiyigu. ³Ăni María macũ táboa padegũ niiĩ; Santiago, José, Judas, Simón sôwũ niiĩ; cũũ baira numiăcă ăno marĩ watoapũ niiĩya, ģteerora? jĩĩ wedeseyira.

Teeré wăcũră, cũũrê padeodũ-gáriyira. ⁴Jesupé cũărê jĩiyigu:

—Niipetira apeyé macărĩ macără sĩcũ profetare padeocúa. Cũũya dita macără, cũũya wedera, cũũya wii macără doca cũũrê padeorícua, jĩiyigu.

⁵Toopũre cũũ tutuaremena tiieñoomasĩriyigu. Sĩquěră diarecutira dí cure ănaapeóyigu, cũã diarecutire netôărô jĩĩgũ. ⁶Basocá padeohéri ĩăagũ, ĩăamanijõăyigu.

**Jesús cũũ buerăre
wededuticorigue**

(Mt 10.5-15; Lc 9.1-6)

Too puto niiré macărĩpũ buenetôgũ wăajõăyigu. ⁷Cũã docere cũũ putopũ neăduti, puarăcôrô dícu ticoconucãyigu. Wătĩărê cõămasĩrere ticoyigu cũărê.

⁸—Mũã wăara, apeyenó néewarijăňa, jĩiyigu—. Mũã tuurĩtuarigu dí cure néewaya. Wasopo, pugue, niyeru néewarijăňa. ⁹Sapatu, suti, mũã săănaré dí cure néewaya. Apeyé mũã suti waso-ădarere néewarijăňa, jĩiyigu—. ¹⁰Mũã wiipũ jeara, tiimacăpũ

mũã niiădaro jeatuaro putuăcũmuňa. ¹¹Apemacăpũre mũărê ĩneedũgaheri, mũã wederere tudugăheri, tiimacărê netôjõăňa. Tooré netôwăra, tiimacă maquê dita mũăye dũporipũ túaariguere páabatecũňa. Teero tiiră, mũã “atimacă macără wapa cwoóya” jĩĩră tiădacu, jĩiyigu Jesús.

¹²Cũã wăajõăyira, basocăre “mũã ăăănaré tiirere wăcũpati, wasoyă” jĩĩnetôră wăara. ¹³Teero biiri pau wătĩărê cõăwioneco-yira. Pau diaré cwoărare ũsemena tuusĩă, cũărê netônėyira.

Juan Bautistare sĩărĩgue

(Mt 14.1-12; Lc 9.7-9)

¹⁴Niipetiropũ Jesús tiirere tudsesăjõăyira. Herodes Galilea dita dutigũcă tee quetire tuogũ jĩiyigu:

—Juan basocăre wămeôtiri basocu masăgũ masăjĩyi. Teero tiiró, cũũpũre tutuare niicu, jĩiyigu.

¹⁵—Elías niiqui, jĩiyira ăpěră.

—Tĩato macără profetas tiiró-biro niigũ niiqui, jĩiyira ăpěrăpé.

¹⁶Cũã teero jĩĩrĩ tuogũ, Herodepe jĩiyigu:

—Tiibũreco yũ dupure páata-dutirigu Juan niiqui. Cũũră mecũtĩgărê masăqui, jĩiyigu.

¹⁷Herodes too sũgueropũ Herodías ũsenigõ niărô jĩĩgũ, Juanrê peresuwiipũ néewa, siatúcũduti-yigu. Herodías cũũ bai Felipe nũmo niimiyigo. Teero niipacari, Herodepe coore ěma, nũmocuti-jăyigu. ¹⁸Teeré ĩăagũ, Juan He-

rodere: —Muu bai numorẽ nu-mocutimasĩria, jĩiyigu.

¹⁹Teero tiigó, Herodías Juan-ména bayiró cúadoajigõ, cũũrẽ sãadutidugamiyigo. Teero wãcũpaco, sãadutimasĩriyigo. ²⁰Herodepe Juanré cuiyigu. Cũũ basocú ãñugú niirére, cũũ Cõãmacũyere tiinunúserere masĩyigu. Juan wederére tuogú, bayiró wãcũpatiyigu. Teero wãcũpatipacu, ãñurõ useniremena tuoyigu, tuogúpeja. Teero tiigú, coo ñañarõ tiidugárere tiidutirimiyigu. ²¹Herodes cũũ bauári bureco jeari, bosebureco tiipéoyigu. Tiiburecore Herodías Juanré coo sãadugárere buajeáyigo. Herodes bosebureco tiigú, cũũmena paderáre, teero biiri surara dutiráre, Galilea dita macārã uputí macārārẽ néõco, cúũmena bodayyigu. ²²Cũã yaarópũ Herodías macõ sããwa, basaẽñooyo. Coo basaẽñorere Herodes, ãpẽrá cũũmena yaaduire bayiró tusayira. Teero tiigú, Herodes coore jĩiyigu:

—Noo muu boorénorẽ sãĩrí, ticoguda, jĩiyigu.

²³Coore jĩiyigu sũcã:

—Niirórã jĩĩã: Noo yuu dutirẽ dita decomena muu dutidugari, ticojãgũda, jĩiyigu.

²⁴Coo paco putopũ witiwa: —¿Ñeenórẽ sãigódari yuu? jĩiyigo.

Coo pacopé: —Juan basocáre wãmeõtiri basocũya dupure, jĩiyigo.

²⁵Máata cutucutúsã, cúã õpũrẽ sãĩyigo:

—Mecũtígãrã opasida bapame-na Juan basocáre wãmeõtiri basocũya dupure néesã, ticoya, jĩiyigo.

²⁶Coo teero jĩĩrĩ tuogú, Herodes bayiró wãcũpatiyigu. Cũũ boocórira tuocóropũ “niirórã muurẽ ticoguda” jĩĩarigu niijigũ, “ticoria” jĩĩmasĩriyigu. ²⁷Máata sícũ surarare Juanyá dupure páata, néeatidutiya. ²⁸Surara peresuwiipũ wáa, cũũya dupure páata, opasida bapamena néesã, coore ticoyigu. Coope coo pacopũre ticoyigo.

²⁹Juanré teero tiiré quetire tuorá, cũũ buerére nunumĩarira toopú wáa, cũũya õpũũrẽ née, ãtãtutipũ cúũrã wáyira.

Jesús cinco mil ãmuãrẽ yaarẽ ecarigue

(Mt 14.13-21; Lc 9.10-17; Jn 6.1-14)

³⁰Jesús beserira buenetõãri siro, coe, Jesús putopũ neãyira. Niipetire cúã tiiariguere, basocáre bueariguere cũũrẽ wedeyira. ³¹Cũã putopũ naĩrõ pau jeará, ãpẽrá wáara niirĩ, péerogã yeerisã, yaa tiimasĩriyira. Teero tiigú, Jesús cúãrẽ jĩiyigu:

—Jãmu, wáaco marĩ dicũ basocá manirópũ. Toopú yeerisãco péero, jĩĩmiyigu.

³²Cũã sesaro dooríwupũ muã-sã, basocá manirópũ wáajõãmiyira. ³³Pau cúã wáari ññayira. Jesuré ññarira cũũ wáaropũ niipetire macãrĩ macārã cutununúsewayira. Cũã suguero cúã tĩãjeaadaro-

re yuetoayira. ³⁴Jesús dooríwupũ sãñaarigu duinucá, basocá paure ñnayigu. Oveja^f coterí basocũ manirá tiiróbiro niirí ñnagũ, bóaneó ñnayigu. Teero tiigú, cúa-rẽ pee buenucâyigu sũcã. ³⁵Ñamicapũ niirí, cũũ buerá cũũ puto jea, jĩiyira:

—Ñamicapũ niiã. Ñnopú macã manirópũ niiã. ³⁶Basocãre “nocõrõrã niiã” jĩĩña. Putogã niiré macãripũ, cãpũ niiré wiseripũ cúa yaaré sã, yaara waaaro, jĩ-miyira.

³⁷—Múa cúaẽ yaaré ecayá, jĩ-yigu.

Cúaẽpe “¿deero tiigú teero jĩĩgari?” jĩĩmasĩrijĩrã, sãĩñáyira:

—Ûsã cúaẽ ecarí, ocho^g muipũrã pade wapatáremena yaaré sãĩnóbocu, jĩiyira.

³⁸—¿Noquẽpa pã cuoi múã? Ñnarã wáaya, jĩiyigu.

Cúa ññatoa, cũũrẽ: —Sicamoquẽñepa pã, wai puarã niĩya, jĩiyira.

³⁹—Basocá tãa sotoapũ opaburi duiaro, jĩiyigu.

⁴⁰Basocá siquẽburire cien, ape-yebũrre cincuenta jeanuâyira. ⁴¹Jesús tee sicamoquẽñepa pãrẽ, wai puarãrẽ née, ñmuãsepu ññamũõco, Cõãmacũrẽ usenire ticoyigu. Túajea, pãrẽ puatásã, cũũ buerãre basocãpure batodutigu ticoyigu. Waicãrẽ teerora tiiyigu.

⁴²Niipetira yaa, yapijõâyira.

⁴³Yaatoaari siro, pã, wai cúa yaa-

duaariguere doce piseri seesã dadodupóyira. ⁴⁴Teeré yaarira ñmuã dícre bapaqueori, cinco mil niiyira.

Jesús oco sotoápu wáarigue

(Mt 14.22-27; Jn 6.16-21)

⁴⁵Jesús máata cũũ buerãre cũũ jeaariwupũ jeasãduti, Betsaidapu tiãwasugedutiyigu. Cúa wáari, cũũpe basocãre “wáagu tiia” jĩigũ tiiyigu. ⁴⁶Cúaẽrẽ teeré jĩĩari siro, ñtãgũpú Cõãmacũmena we-desegu muãwayigu. ⁴⁷Náicũmuãri siro, dooríwũ tiitaro decopũ niiyiro; Jesupé burusotoápu sícũrã niyigu. ⁴⁸Wĩno páapucãmotari, cúa waawámasĩhẽrĩ ñnayigu. Bóemuãatiri, Jesús cúa pũtopũ wáagu, oco sotoápu wáayigu. Cúaẽrẽ netõjõãgũdu tiiróbiro tiiyigu. ⁴⁹Cũũrẽ oco sotoápu wáari ñnarã, ucuápetijõâyira. “¡Abũ! ¡Basocú diarigu wãtĩ niiqui!” jĩĩ wãcũmiyira. Bayiró acaribíyira. ⁵⁰Niipetira cũũrẽ ñña, ucuápetijõâyira. Máata Jesús cúaẽrẽ jĩiyigu:

—Wãcũtutuaya. Yũu niiã. Cui-rijãña, jĩiyigu.

⁵¹Cúaýawupũ muãsãyigu. Cũũ muãsãrĩ, wĩno netõjõâyiro. Teero wáari ñnarã, bayiró ucuá, ññamanijõâyira. ⁵²Pãmena cũũ tiĩẽñoãriguere cúa “¿deero jĩĩrõ tiigári tee?” jĩĩmasĩriyira. Wãcũmasĩriyira. Teero tiirã, bayiró peti ññamanijõâyira.

^f6.34 Portugués: ovelha.

^g6.37 Portugués: oito.

**Jesús Genesaretpu diarecutirare
netónérigue**

(Mt 14.34-36)

⁵³Cúã tiitaropure tîã, Genesaretpu jeayira. Cúãyawu dooríwure siatúpaso, maajóãyira. ⁵⁴Toopú cúã maajeánucârî, too macârã máata Jesuré ñnamasîyira. ⁵⁵Teero tiirá, cúã niipetiropu cutúwá, diarecutirare cúã cōárémene néewayira. ⁵⁶Noo cūũ wáaropure, metamacârîgāpure, pacamacârîpure, cápūpure, cūũ netōwáadaropure diararé néewa, cúũ, yueyira. Jesuré sãiyira:

—Mũyaro sutiró yapa dícuere padeñáma, jîiyira.

Niipetira padeñáarira netōjōãyira.

Basocáre ñañará wári tiiré

(Mt 15.1-20)

7 ¹Sicabureco fariseo basoca, teero biiri sîquērã Moisés jóarigue buerá Jerusalénpu niñarira jea, Jesús putope neãyira. ²Toopú neārã, sîquērã Jesús buerá yaari ñayira. “Jũirîpíre wāmorîmena yaara tiíya” jîi wācūmiyira. ³(Fariseo basoca, teero biiri niipetira judíoa wāmocose-ra, cúã ñecūsūmũã tiimúaatiriguere tiinunúseya. Teeré tiihéra, yaariya. ⁴Macã decopu jeaariracã teerora tiíya. Cúã sîiniré baparire, píosãreparure, cōmepárure, cúã yeerisãduirere coseéya.)

⁵Teero tiirá, fariseo basoca, Moisés jóarigue buerá cūũrē sãññáyira:

—¿Deero tiirá mũu buerá marî ñecūsūmũã tiimúaatiriguere tiinunúserii? Jũirîpíre wāmorîmena yaara tiíya, jîiyira.

⁶Jesús cūãrē yũuyigu:

—Múã basocá ññahērōpu ñaña-ré tiirá niiã. Teero tiirá, tiiditóre-pira niiã. Isaías múã mecūtīgã tiirére diamacúrã jóasuguerigũ nii-wî. Cūũ jóariguere añurō t̃oóadacu múã:

Ñniã basocá ũseromena dícu yũure padeoóya.

Cúã t̃ugueñarepe noopú niirõ niicu.

⁷Búri peti neãya.

Yée maquērē “bueada” jîipacara, basocá jîirére buejãya, jîiti Cōãmacũ,^h

jîi jóarigu niiwî. ⁸Múã Cōãmacũ dutirépere duujãã. Múã ñecūsūmũã tiimúaatiriguere tiinunúsera tiia, jîiyigu.

⁹Jesús cūãrē jîinemoyigu:

—Bayiró añuré wācūrémene Cōãmacũ dutirére jîicāmotamasĩ, múãyepere añurō tiimúāñcāãdara. ¹⁰Cōãmacũ Moisémena ate dutiyigu: “Mũu pacu, mũu pacore padeoyá. Cūãrē ñañarō wedesegunorē s̃iãcōãjããrō”, jîirigu niiwî. ¹¹Múãpe merēã dutijãã. Basocáre cúã pacure, cúã pacore “yũu múãrē tiíápumasîriga; yée niyeru múãrē ticoboariguere

^h7.6-7 Isaías 29.13.

Cõamacũrẽ ticopetijãwũ” jĩĩdu-tia múã. ¹²Múã teero dutira, cũa pacusũmuãrẽ tiápurere cãmotá-ra tiia. ¹³Múã necũsũmuã tiimúã-atiriguere tiidutíra, Cõamacũ du-tirére wapamaníre tiiróbiro tiirá tiia. Apeyé pee ate tiiróbiro tiin-núsera tiia múã, jĩĩyigu.

¹⁴Cũaãrẽ teero jĩĩári siro, basocáre neãdutyigu sũcã. Cũaãcãrẽ jĩĩyigu:

—Múã niipetira yée maquẽrẽ tuomasĩada jĩĩrã, tuorá atiya, jĩĩyigu—. ¹⁵Basocáre ɯseropũ sããware cũaãrẽ ñañará wáari tiiría. Cũa popeapũ witiatirepe cũaãrẽ ñañará wáari tiia. ¹⁶Tuodugáranu tuomasĩadacua, jĩĩyigu.

¹⁷Jesús paũ watoapũ niiãrigũ wiipú sããwayigu. Toopú cũũ buerá cũũ queorémene wedeariguere sãĩnýira. ¹⁸Jesús cũaãrẽ yũũyigu:

—¿Mũaãcã ateré tuomasĩrii? Niipetire basocáre ɯseropũ sããware cũaãrẽ ñañará wáari tiiría. ¹⁹Tee wãcũrépũ sããwaricu; páagapũ sããwacu. Too síro netócó-witiwacu, jĩĩyigu.

Teero jĩĩgũ, “niipetire yaaré añurẽ niiã” jĩĩgũ tiiyigu.

²⁰Jesús wedenemoyigu:

—Basocá wãcũrépũ witiatirepe cũaãrẽ ñañará wáari tiia. ²¹Basocá wãcũrépũre ate witiaticu:

ñañarõ wãcũré,
ãpẽrãména ñañarõ ñeeapere,
yaaré,

basocáre sĩaãcõáre,

²²ãpĩ nũmorẽ ñeeapere,
apegó manũrẽ ñeeapere,
apeyeré boonemósare,
ñañaré tiiré,
ãpẽrãrẽ tiiditóre,
ñañaré tiidúhere,
ĩĩnatutire,
ãpẽrãrẽ ñañarõ wedesere,
“ãpẽrá nemorõ añugú niiã” jĩĩ
tugueñare,
noo booró tiĩámare witiaticu.

²³Tee niipetire ñañaré popeapũ witiatia. Teerá basocáre ñañará wáari tiia, jĩĩ wedeyigu.

Judíoayo niihẽgõ Jesuré padeorígue

(Mt 15.21-28)

²⁴Too niiãrigũ witiwa, Tiro, Sidón macãrĩ wesapũ wáayigu. Toopúre ãpẽrá masĩrijããrõ jĩĩgũ, sicawiipú sããwamiyigu. Teero tiipacú, masĩjãnoyigu. ²⁵Máata wãtĩ sããnorigo paco “Jesús toopú niiãyigu” jĩĩrẽre tuoyigo. Coo cũũ pũtopũ wáa, ñicãcoberimena jeacũmuyigo. ²⁶Coo judíoayo mee niyigo. Sirofenicia ditapũ bauárigo niyigo. ⁱJesuré sãĩyigo:
—Wãtĩrẽ cõãwionecoya yũũ
macõrẽ, jĩĩyigo.

²⁷Jesús coore queorémene wedeyigu:

—Wĩmarãpere ecasũguéro booa cũa yaadugarecõrõ. Cũa yaarére ãma, cũayara díayiare cõãcũrĩ, añuria, jĩĩyigu.

ⁱ7.26 Sirofenicia macãrã judíoamena cãmerĩ ñĩnadugariyira.

28 Coocã queorémēna yũũyigo:
—Ōpũ, tee diamacũrã niĩã.
Díayiapũra mesa doca duiará wĩ-
marã yaadiocore manarĩrē yaa-
cua, jĩĩyigo.

29 Cũũ jĩĩyigu:

—Mũũ ãñurõ yũũa. Teero tii-
gó, mũũya wiipũ putũawayā.
Wãtĩ mũũ macõpũre niĩarigu wi-
titoaqui sáa, jĩĩyigu.

30 Coo wiipũ putũajõãyigo.
Toopũ putũajeago, macõrē coo
cõãrõpũ pesari iñayigo. Wãtĩ
coopũre niimiãrigũ witiijõãtoayi-
gũ.

**Jesús sícũ tuohégũ,
wedesehegure netõnérigue**

31 Jesús Tiro wesapũ niĩarigu
witi, wãajõãyigu. Wáa, Sidón ne-
tõwá, Decápolis niiré macãrĩ ne-
tõwá, Galileataropũ jeayigu.
32 Toopũ sícũ tuohégũre, ãñurõ
wedesehegure Jesús pũto néejea-
yira. Jesuré sãiyira:

—Cũũrē ñaapeóya, netõãrõ jĩĩ-
gũ, jĩĩyira. 33 Jesús cũũrē apero-
pũ, basocá iñahẽrõpũ néewayi-
gũ. Toopũ Jesús cũũye wãmosúã-
rĩmena tuohégũye cãmopérirē
súusõnecoyigu. Țsecó eopéo,
cũũya ñemerõrē padenãiyigu.
34 Țmũãsepu iñamũõco, yeerisã,
cũũrē jĩĩyigu:

—Efata, jĩĩyigu. “Tusuya” jĩĩgũ
tiiyigu.

35 Cũũ jĩĩrĩrã, pũacãmopérõpũ
tuo, cũũya ñemerõmena máata
ãñurõ wedesemasĩyigu. 36 Jesús
basocáre jĩĩyigu:

—Ãpẽrãrē wederijãña, jĩĩmiyi-
gũ.

Cũãrē “wederijãña” jĩĩpacari,
nemoró wedebatejãyira.

37 Bayiró iñamanijõãrã, jĩĩyira:

—Niipetirere ãñurõ tiii. Basocá
tuohéracãrē tuorĩ tiii. Wedesehe-
racãrē wedeseri tiii, jĩĩyira.

**Jesús cuatro mil basocáre yaaré
ecarigue**

(Mt 15.32-39)

8¹ Teebũrecorire paũ basocá
neãrĩ, cũã yaaré petirĩ iñagũ,
Jesús cũũ bueráre suocó, jĩĩyigu:

2—Yũũ ãniãrē bóaneõ iñajõã-
ga. Cũã yũũmena niirõ itiábũreco
netõã. Teero tiirã, cũã yaaré peti-
nójõãya. 3 Cũãye wiseripũ yũũ
putũawadutiri, juabóara, maapũ
tuomasĩre petijõãbocua. Ãpẽrá
yoaropũ atiarira niĩiya, jĩĩyigu.

4—Marĩ ãno basocá manirõpũ-
re ¿deero tii ãniã paũre yaaré
bua, ecabógari? jĩĩyira cũũ bue-
rápeja.

5—¿Noquẽpa pã cuoi? jĩĩyigu.

—Sietepa cuoa, jĩĩyira.

6 Jesús basocáre yepapũ duidu-
tiyigu. Pã sietepare née, Cõãma-
cũrē usenire ticoyigu. Túajea,
puatásã, cũũ bueráre batodutigu
ticoyigu. Cũã basocápũre batoyi-
ra. 7 Wai metãrãgã puarãgã cuo-
yira. Jesús cũãcãrē Cõãmacũrē
usenire ticotoa, teerora batoduti-
yigu. 8 Niipetira yaa, yapijõãyira.
Yaatoaari siro, siete piseri cũã
yaadũaariguere seesá dadodupó-
yira. 9 Teeré yaarira cuatro mil

watoa niyira. Too síro cûãrê cûã-ye wiseripũ putuawadutiya. ¹⁰Máata Jesús cûũ buerámena dooríwupũ muãsã, Dalmanuta macã wesapũ wáajõayigu.

Jesuré tiíñodutimirigue

(Mt 16.1-4; Lc 12.54-56)

¹¹Cûã jeari siro, fariseo basoca Jesuména câmerítutira jeayira. “¿Niirórã cûũ Cõamacũ ticodiorigu nií?” jĩrã, cûũrê Cõamacũ sícũrã tiimasírerere tiíñodutimiyira. “Cûũ teeré tiimasíriqui”, jĩĩ wãcũmiyira. ¹²Jesupé bayiró bóaneõremena jĩiyigu:

—¿Deero tiirã atitó macãrã tiíñodutigari? Yũũ ateréja diamacũrã jĩĩ: Múãrējã tiíñoridojãgũdacu, jĩiyigu.

¹³Cûãrê cõawagũ, dooríwupũ muãsãyigu sũcã. Apeniñapũ tĩãjõayigu.

Fariseo basocaye pã púuri tiirígue

(Mt 16.5-12)

¹⁴Apeniñapũ tĩawara, Jesús buerã cûã yaaadarere acabójayira. Pã sicagára cuoyíra. ¹⁵Jesús cûãrê wedemiyigu:

—Fariseo basocaye pã púuri tiirére, Herodeye pã púuri tiirére tuomasíro booa, jĩimiyigu.

¹⁶Cûũ buerã cûũ jĩĩariguere tuomasíhērã: —Pã marĩ cuohéri, teero jĩĩqui, jĩimiyira cûã basiro.

¹⁷Jesús cûã teero jĩĩariguere masĩjayigu. Teero tiigũ, jĩiyigu:

—¿Deero tiirã múã “pã maniã” jĩĩ câmerĩ wedesei? ¿Múã tuomasírii ména? ¿Múãrê wãcúre manidójãĩ? ¹⁸Capeari cuorã niipacara, iñaria múã. Cãmopéri cuorã niipacara, tuoría. Yũũ tiirére wãcúria múã. ¹⁹Tiiburecopũ cinco mil ñmúãrê sicamoquẽñepa pãmena ecawũ. ¿Noquẽ piseri cûã yaa-
duaariguere seesã dadodupóri? jĩiyigu.

—Doce piseri, jĩiyira cûãpeja.

²⁰—Apeycárẽ sietepa pãmena cuatro mil basocáre ecawũ. Tiiburecore ¿noquẽ piseri seesã dadodupóri? jĩiyigu.

—Siete piseri, jĩiyira cûãpeja.

²¹—Too docare teeré masípacara, ¿tuomasírii ména? jĩiyigu cûũpeja.

Jesús Betsaidapu iñahẽgũrẽ netõnérigue

²²Betsaida macãpũ tĩãjeayira. Toopũ Jesús puto sícũ iñahẽgũrẽ néjeayira. Cûã Jesuré sãiyíra:

—Ñiré ñaapeóya, netõárõ jĩĩgũ, jĩiyira.

²³Teero tiigũ, Jesús iñahẽgũya wãmopũ ñee, macã wesapũ néewayigu. Cûũ capearipũ usecó eo-péo, ñaapeó, sãĩnýyigu:

—¿Mũũrẽ apeyenó baumíito? jĩiyigu.

²⁴Cũũpe iñapõncãjea, jĩiyigu:

—Basocáre iñãã, iñagũpeja. Cûã yũũ iñarĩ, wãanetõrã yucũbiro bauúya, jĩiyigu.

²⁵Jesús cûũye capearipũ ñaapeónemoyigu. Teero tiíari siro-

pu, cûũ ñnarĩ, cûũ capeari quëno-
jeá, ññurõ bauiyiro sáa. Niipetire-
re ññurõ ññayigu. ²⁶Jesupé jĩiyi-
gu cûũrẽ:

—Mũya wiipu diamacũrã coe-
cópũtũaya. Macãpure pũtũawari-
jãña. Teero biiri macã macãrãrẽ
wederijãña, jĩiyigu.

**Pedro Jesuré “mũ Cõamacũ
beserigu niĩ” jĩirigue**

(Mt 16.13-20; Lc 9.18-21)

²⁷Too niĩarira Jesús, cûũ buerá
Cesarea Filipoya macã pũto niiré
macãrĩpu wáyira. Cũã too wáa-
ropu cûũ bueráre sãĩñáyigu:

—¿Basocá “¿noã niĩ cûũ?” jĩĩ
yũre?

²⁸Cũãpe jĩiyira:

—Sĩquērã mũrẽ “Juan baso-
cáre wãmeõtiri basocu niiqui”
jĩĩya. Āpērã “Elías niiqui” jĩĩya.
Āpērã “profetas menamacũ niigũ
niiqui” jĩĩya, jĩiyira.

²⁹—¿Múâte “¿noã niĩ?” jĩĩ
yũre? jĩiyigu.

Pedro yũyigu:

—Mũ Cõamacũ beserigu Cris-
to niĩ, jĩiyigu.

³⁰—Teeré āpērãrẽ wederijãña,
jĩiyigu cũãrẽ.

Jesús cũũrẽ sããdarere wederigue

(Mt 16.21-28; Lc 9.22-27)

³¹Cũãrẽ buenũcãyigu sũã.

—Yũ niipetira sōwũrẽ bayiró
ñañarõ netōró niirõ tiiádacu. Bũ-
toá dutirá, pairé dutirá, Moisés
jóarigue buerá yũre booriáda-
cua. Sãadutiádacua. Cũã teero tii-

pacári, itiábureco siro masãgũda-
cu, jĩiyigu.

³²Cũãrẽ tuomasĩrōrã wedemi-
yigu. Teeré tuogũ, Pedro Jesuré
āpērã tuohéropu néewa, wedenũ-
cãyigu:

—Teeré jĩĩrijãña, jĩĩmiyigu.

³³Jesús cãmenũcã, cũũ bueráre
ĩña, Pedrorẽ jĩiyigu:

—Satanás tiiróbiro wedeseğu
tiia mũjã. “¿Satanás, wáajōā-
gũ; yũ pũtore niirijãña!” jĩĩ.
Pedro, mũ masĩria Cõamacũ
wãcũrẽ; basocá wãcũrōbiro
wãcũ, jĩiyigu.

³⁴Basocáre neāduti, cũãrẽ, cũũ
bueráre wedeyigu:

—Sĩcũ yũre padeó, nũnũdũ-
gágũno cũũ booró tiidugárenorẽ
tiidũjãārõ. Basocá cũũrẽ ñañarõ
jĩĩpacari, yũre tũonũnũsearo.
Teeré tiigũ, curusare apagũ tiiró-
biro niigũdaqui. ³⁵Āpĩ sãrẽre
cuigũno yũre “masĩria” jĩĩgũ pe-
camepu wáagũdaqui. Āpĩpe yũ-
re “masĩã” jĩĩ, yée quetire wede-
gũpe teewapamena cũũrẽ sãĩrĩ,
yũmena catirucujãgũdaqui.

³⁶Sĩcũ atibũreco maquẽ niipeti-
rere wapatápacũ, cũũ yeeripũna-
rẽ tiidióri, cũũ cũoré dee tiiádare
niiricu. ³⁷Cũũ catiré petihére
ñeenómena wapatĩriqui. ³⁸Atidi-
tã macãrã ñañarẽ tiirã yũre pa-
deohéra niĩya. Sĩcũ cũã watoapu
niigũ, yũre “padeóa” jĩĩ, yée
buerére “nũnũã” jĩĩgũno boborĩ-
jãārõ. Too síro yũ niipetira sō-
wũ yũ Pacũ asibatéremena, án-
geleamena pũtũaatigũdacu. Pũ-

tuaatigu, yũre bobosárigure yũcã cũrẽ bobosáricu; yũre “masíria” jĩrigure yũcã “cũrẽ masíria” jĩgũdacu, jĩyigu.

9 ¹Cũãrẽ jĩnemoyigu: —Yũ ateréja diamacũrã jĩĩ: Sĩquẽrã ãnopũ niirã cũã diadari suguero, Cõamacũ dutiré cũãpure niĩadare tutuaremena atiri ññaadacua, jĩyigu Jesús.

Jesús baurécũtire wasorígue

(Mt 17.1-13; Lc 9.28-36)

²Seis burecori siro Jesús ãtãgũ ãmuárigupũ muãwayigu. Tiigupũ wáagu, Pedro, Santiago, Juan cũã dícre néewayigu. Toopũ cũã ñnarĩ, Jesús cũã baurécũtirere wasojõayigu. ³Cũũye suti bayiró butiré capemóre wáayiro. ãnopũre teero butiré tiiróbiro basocá suti coseríya. ⁴Teero wáari, Elías, Moisémena bauánucã, Jesuména wedesera tiyíra. ⁵⁻⁶Cũũ buerá ucúanetõjõayira. Pedro ãñurõ wãcũripacũ, cũũrẽ jĩyigu:

—Ësãrẽ buegũ, marĩ ãnopũ niirĩ, ãñunetõjõãã. Itiáwiigã tiicó; sicawiigã mũya wii, apewiigã Moiséya wii, apewiigã Elíaya wii tiicó, jĩmiyigu.

⁷Õme diiáti, cũãrẽ tuubiátocojãyiro. Õme watoapũ sícũ wedeseri tuoyíra:

—Ãni yũ macũ yũ bayiró maĩgũ niĩ. Cũũrẽ tuoyá, jĩyigu.

⁸Máata cũã cãmenucã ñnarĩ, ãpẽrá cũãmena niĩarira maniyíra; Jesús dícre ññayira.

⁹Cũã ãtãgũpũ niĩarira diiátiri, Jesús jĩyigu:

—Mũã ññaariguere wederijãwa ména; téé yũ niipetira sówũ dia masári siropũ wedewa, jĩyigu.

¹⁰Ãpẽrãrẽ wederiyira. Cũã basiro cãmerĩ sãĩñáyira:

—¿Deero jĩĩdugaro tiigári cũũ diari siropũ masãrẽ? jĩyira.

¹¹Jesuré sãĩñáyira:

—¿Deero tiirã Moisés jóarigue buerá “Cõamacũ beserigu atiadarisugero, Elías atisuguegũdaqui” jĩĩ buei? jĩyira.

¹²Jesús cũãrẽ yũyigu:

—Elías atisuguerẽ, niipetire quẽnosugueádare diamacũrã niĩ. Yũ niipetira sówũrẽ profetas jóariguerẽ diamacũrã niĩ. Biiro jóare niĩ: “Niipetira sówũ ññaarõ netõgũdaqui; cũũrẽ booriadacua”, jĩĩ. ¹³Yũre tuoyá: Elías jeatoawi. Cũũrẽ profetas jĩĩrirobirora diamacũ wáariro niĩwũ. Basocá cũũrẽ cũã booró tiidugáriguerẽ tiitóarira niĩwũ, jĩyigu.

Jesús wãtirẽ wĩmagũpure niĩariguere cõawionecorigue

(Mt 17.14-21; Lc 9.37-43)

¹⁴Jesús buerá niirõpũ diijeára, paũ basocá niirĩ ññayira. Moisés jóarigue buerá, Jesús buerámena bayiró cãmerĩtutiyira. ¹⁵Jesús jeari ñnarã, bayiró ññamanijõayira. Máata cũũ putopũ cutuáti, cũũrẽ ãñudutiyira. Cũũ cũãrẽ sãĩñáyigu:

¹⁶—¿Mũã ñeenórẽ cãmerĩtutira tiiarĩ cũãmena? jĩyigu.

17 Sícũ pau watoapu niigũ yũu-yigu:

—Ûsārẽ buegũ, yũu macũ wātĩ cuogũre mũurẽ nécatiawũ. Wātĩ cũũrẽ wedeseheri tiii. 18 Cũũ wáaro ñee, cõacũĩ. Cũũpe sobotu, bacadiyó, bũncócũmuãĩ. Yũu mũu bueráre “cõawionecobosaya” jĩ-miãwũ. Cõãmasĩriawã, jĩiyigu.

19 Jesús cũārẽ jĩiyigu:

—Mũã yũure padeorídojãã. Yũu múãmena yoari niirucujãrĩcãrẽ, padeoríbocu. ¿Nocõrõ yoari múãmena põõtẽõgũdari yũu? Wĩmagũrẽ nécatiya yũu puto, jĩiyigu.

20 Cũũ putopu néejeayira. Wātĩ Jesuré ñnagũ, máata wĩmagũrẽ ñaacũmurĩ tiiyigu. Cũũpe ñaacũmu, tũnumecũ, sobotuyigu. Jesús cũũ pacure sãĩñáyigu:

21 —¿Deero biiripu ate wáanucãrĩ? jĩiyigu.

—Wĩmagũpura, jĩiyigu—. 22 Pee peti wātĩ cũũrẽ sãĩdugágu, pecamepu ñaacũmu, díapu ñaãñuãrucuri tiii. Mũu tiápumasĩgũ, ñsārẽ bóaneõ ñnagũ, tiápuya, jĩiyigu.

23 —¿Deero tiigũ “mũu tiápu-masĩgũ” jĩĩ? Padeoráre niipetire tiápumasĩnoã, jĩiyigu Jesupéja.

24 Máata cũũ pacupe bayiró bũsurómena jĩiyigu:

—Padeóa. Nemoró yũure padeorĩ tiyá, jĩiyigu.

25 Jesús basocá pau cũã putopu cũtũátiri ñnagũ, wātĩrẽ tuti, jĩiyigu:

—Wātĩ wedeseheri, tuohéri tiigũ, yũu mũurẽ witiwadutia. Mũu

wĩmagũpure niigũ, witiwaya; cũũpure sããwanemorijãña sãa, jĩiyigu.

26 Wātĩ acaribí, wĩmagũrẽ tũnumecũrĩ tii, witiyigu. Diaarigu tiiróbiro putuáyigu. Æpẽrá cũũrẽ “diajõãĩ” jĩĩmiyira. 27 Jesús cũũrẽ wãmopu ñee, wéemũõnucõrĩ, wũmũnucãyigu.

28 Too síro Jesús wiipú sããwari, cũũ buerá Æpẽrá tuohéropu cũũrẽ sãĩñáyira:

—¿Deero tiirá ñsã wātĩrẽ cõawionecomasĩriayiri? jĩiyira.

29 —Ñninó wātĩrẽ cõawionecodugara, Cõãmacũrẽ sãĩ, betirẽmena dícu cõãrõ booa, jĩiyigu.

Jesús cũũrẽ sããadarere wedenemorigue

(Mt 17.22-23; Lc 9.43-45)

30 Too niiãrira Galilea ditapu netõwáyira. Cũã too wáariguere Æpẽrãrẽ masĩrĩ booríyigu. 31 Cũũ buerá dícu buegu tiiyigu.

—Yũu niipetira sõwũ Æpẽrãpũre ticonogũdacu. Yũure sããadacua. Cũã teero tiipacári, itiábureco siro masãgũdacu, jĩiyigu.

32 Cũũpe cũũ jĩĩariguere tuomasĩriyira. Tuomasĩripacara, cuira, sãĩñáryira.

¿Nii uputĩ macũ niĩ?

(Mt 18.1-5; Lc 9.46-48)

33 Capernaumpu jeayira. Wii-pú cũã niirĩ, Jesús cũārẽ sãĩñáyigu:

—Mũã maa atira, ¿ñeenórẽ wedesera tiárĩ? jĩiyigu.

³⁴Cũãpe yũuriyira. Maapu ati-ra, “¿nii marĩ watoare nemoró Ɂputĩ macũ niiĩ?” jĩĩ wedeseatiyira. ³⁵Teero tiigũ, Jesús jeanuã, cũũ buerá docere neãduti, jĩiyigu:

—Sĩcũ Ɂputĩ macũ niidugagu, niipetirare padecotegu tiiróbiro niiró booa. Teero biiri niipetirare tiiápuro booa, jĩiyigu.

³⁶Sĩcũ wĩmagũrẽ cũã decopu nũcõ, cũũrẽ nécapa, jĩiyigu:

³⁷—Sĩcũ ãni wĩmagũbiro biigũre iña, “yũu Jesuré maĩã; teero tiigũ cũũrẽ boca maĩgũda” jĩĩ wãcũboqui. Cũũ teero wãcũgũ, cũũrẽ maĩgũ, yũucãrẽ maĩgũ tiii. Yũure boca maĩgũ, yũu dícre maĩgũ mee tiii; yũure ticodiocorigucãrẽ teorora maĩgũ tiii, jĩiyigu.

Marĩrẽ cãmotáhegu marĩrẽ tiiápugu niiĩ

(Mt 10.42; Lc 9.49-50)

³⁸Juan Jesuré wedeyigu:

—Ësãrẽ buegũ, sĩcũ mũũ wãmemena wãtiãrẽ cõãwionecori iñaãwũ. Cũũ marĩ menamacũ mee niiãwĩ. Teero tiirã, cũũrẽ cãmotáawũ, jĩĩmiyigu.

³⁹Jesupé cũũrẽ yũuyigu:

—Cãmotárijãña. Sĩcũ yũu tuaremena teenórẽ tiieñonetõnegũ, too síro yũure ñañarõ wedesemasĩriqui. ⁴⁰Marĩrẽ cãmotáhe-

gu marĩrẽ tiiápugu niiĩ. ⁴¹Yũu aterėja diamacũrã jĩĩã: Sĩcũ mũãrẽ “Cõãmacũ beserigu nũnũrã niiĩya” jĩĩ, oco tiãgũ, wapatáre buagũdaqui, jĩiyigu.

Ñañaré tiirĩ, quio niiã

(Mt 18.6-9; Lc 17.1-2)

⁴²Jesús jĩĩnemoyigu:

—Yũure padeorágãrẽ ñañaré tiidutĩgnorẽ ñañanemorõ wãadacu. Cũũrẽ ãtãgã pairĩgamena cũũ wãmuãpu siatũyo, día pairĩmaapu cõãñocori, nemorõ ãñubocu. ⁴³Mũuya wãmo mũurẽ ñañaré tiirĩ tiibócu. Teero wáari, páatacõãjãña. Sicawãmomena catiré petihéropu jeari, ãñujãã. Pũawãmómena pecamepu wáaripeja, ñañanetõjõãcu.^j ⁴⁵Mũuya dupo mũurẽ ñañaré tiirĩ tiibócu. Teero wáari, páatacõãjãña. Sicadupomena catiré petihéropu jeari, ãñujãã. Pũadupómena pecamepu mũũ cõãdioconorĩpeja, ñañanetõjõãcu.^k ⁴⁷Mũuya capea iñaré mũurẽ ñañaré tiirĩ tiibócu. Teero wáari, tiigaré odewecõãjãña. Sicapeamena Cõamacũ Òpũ niirópu jeari, ãñujãã. Pũacapéamena pecamepu mũũ cõãdioconorĩpeja, ñañanetõjõãcu. ⁴⁸Pecamepu becoa diariya. Pecamecã yatiria.

⁴⁹Pecame móã tiiróbiro niicu: Ñañaré maniré wáari tiicú. Teero

^j9.43 Apepũ bũcũpũpũ versículo 44 baurĩcu; apegũpũ baucú. Biiri jĩĩã: ⁴⁴Pecamepu becoa diariya; pecamecã yatiria. ^k9.45 Apepũ bũcũpũpũ versículo 46 baurĩcu; apegũpũ baucú. Biiri jĩĩã: ⁴⁶Pecamepu becoa diariya; pecamecã yatiria.

biiri bóari tiirícu. ⁵⁰Móã ocare yaari, ãñuniã. Tee móã ocaheri, nemo ocari tiimasíña manicú. Múã móã ocare tiiróbiro niíña. Cãmeríquere maniró ãñuró niirecutiya, jĩiyigu.

Múã numosánumiãrẽ cõarijãña

(Mt 19.1-12; Lc 16.18)

10 ¹Too niĩarigu Judea dita-pu wáa, día Jordán aperiñapú jeayigu. Toopúre basocá neáyira sũcã. Cũũ tiirucúrobirora cũãrẽ bueyigu. ²Fariseo basoca cũũ putopu jeayira. Cũũrẽ ñaña-rõ jĩĩrẽ buadugára, sãĩñáyira:

—¿Sĩcũ cũũ numorẽ cõãjãma-sĩgari? ¿Marĩrẽ dutirẽ teerora jĩĩ? jĩiyira.

³Jesupé sãĩñáyigu:

—¿Moisés deero dutiyiri? jĩiyigu.

⁴Cũãpe yũyira:

—Moisés sũcũ cũũ numorẽ “atewapá mũũrẽ cõãã” jĩĩrípũrẽ jóatoa, cõãmasĩnoã, jĩĩ jóarigu niĩwĩ, jĩiyira.

⁵Jesús jĩiyigu:

—Múã ñecũsũmuã Cõãmacũ dutirẽre tiidugáheri ññagũ, Moisés tee dutirẽre cúũrigu niĩwĩ. ⁶Cõãmacũ niipetire cũũ sicato tiinucáritopure ãmu, numió tiirí-gu niĩwĩ. ⁷“Teero tiigú, ãmu cũũ pacure, cũũ pacore merẽã witi, cũũ numoména niigũdaqui. ⁸Cũã puará sicaõpũũ tiiróbiro putuá-adacua”, jĩirigu niĩwĩ Cõãmacũ. Teero tiirá, puará niiriya. Sũcũ tiiróbiro niĩya. ⁹Cõãmacũ cũãrẽ sicaõpũũrã tiiróbiro niĩrĩ tiirĩ si-

ro, ãpĩ cũãrẽ cãmerĩ cõãrĩ tiirĩjã-rõ booa, jĩiyigu.

¹⁰Wiipú coerá, Jesús buerá cũũrẽ sãĩñáyira sũcã tee maquẽ-rẽ. ¹¹Cũãrẽ yũyigu:

—Cũũ numorẽ cõãgũ, apegorẽ numocutiguno cũũ numo niisuguerigomena ñaña-rõ tiigú tiiquí. ¹²Numiócã coo manũrẽ cõã, ãpĩ-ména manucutigo, coo manũ niisuguerigumena ñaña-rõ tiigó tiicó. Tee Cõãmacũrẽ netõnucáre niĩã, jĩiyigu.

Jesús wĩmarãrẽ sãĩbosárigue

(Mt 19.13-15; Lc 18.15-17)

¹³Wĩmarãrẽ Jesús puto néewa-yira ñaa-peó-dutira. Cũãrẽ néewarare cũũ buerá tutimiyyira. ¹⁴Cũã teero tiirĩ ññagũ, Jesús cũãmena cúayigu. Cũãrẽ jĩiyigu:

—Wĩmarã yũ puto atiaro. Cã-motárijãña. Cõãmacũ dutirẽre ãñurõ wãcũnũnuserano ãniãgã tiiróbiro wãcũrã niĩya. ¹⁵Yũũ aterėja diamacũrã jĩĩã: ãniãgã tiiróbiro Cõãmacũ dutirẽre ãñurõ wãcũnũnuse tihéranorẽ cũũ dutirẽ cũãpũre jeaboarigue cũãrẽ jearicu, jĩiyigu.

¹⁶Teerẽ jĩĩtoa, wĩmarãrẽ née-apa, cũãrẽ ñaa-peó, Cõãmacũrẽ: —Ñiãrẽ ãñurõ tiyá, jĩĩ sãĩbosáyigu.

Jesuména pee cuogú wedeserigue

(Mt 19.16-30; Lc 18.18-30)

¹⁷Jesús wáagudu tiirĩ, sũcũ cõtũjeáyigu. Cũũ puto ñicãcoberimena jeacũmu, sãĩñáyigu:

—Basocáre buegú ãñugú, ¿yũ ñeenó tiigúdari, catiré petihére buadugágu? jĩiyigu.

¹⁸ Jesús cũrẽ yũyigu:

—Mũ yũre “ãñugú” jĩĩ. Cõamacũ sícũrã ãñugú niiĩ.

¹⁹ Mũ Cõamacũ dutiré cúũriguere masĩcu. “Basocáre sĩarĩjãña. Āpĩ nũmorẽ ñeeaperijãña. Yaarĩjãña. Āpẽrãrẽ jĩĩditoaremena wedesarijãña. Āpẽrãyere ěmarijãña. Mũ pacũ, mũ pacore padeoyá”, jĩĩ, jĩiyigu.

²⁰ —Ûsãrẽ buegú, yũ wĩmagũ-pũra tee niipetirere tiimũaatimi-wũ, jĩĩmiyigu.

²¹ Jesús cũrẽ maĩrémena ñña, jĩiyigu:

—Mũrẽ sicawãme dũsaa. Mũ cuorére dúapetijãgũ wáaya. Tee dúa wapatáariguere bóaneõrãrẽ batoya. Teero tiigú, Cõamacũ pũtopũre pee ãñurẽ buagúdacu. Túajea, ati, yũre nũnwá, jĩĩmiyigu.

²² Cũ teero jĩĩrĩ tuogú, tusarijõáyigu. Pee apeyé cuojĩgũ, wãcũpati, putuajõáyigu.

²³ Jesús cũ puto ññabate, cũ bueráre jĩiyigu:

—Pee apeyé cuoráno Cõamacũ dutirére ãñurõ tiinũnũsedugari, wisió niicu, jĩiyigu.

²⁴ Cũ buerá cũ jĩĩariguere tuorá, tuomanĩjõáyira. Cũrẽ jĩĩnemoiyigu:

—Yáa wedera, Cõamacũ dutirére ãñurõ tiinũnũsedugari, wisió niicu. ²⁵ Wáicu camello wãmecutigu awigá copegãpũ sããcã-

mewitimasĩriqui. Toorá nemocú, pee apeyé cuoráno Cõamacũ dutirére ãñurõ tiinũnũsedugaripe-reja, jĩiyigu.

²⁶ Teeré tuorá, bayiró tuomanĩjõãrã, cãmerĩ sãĩñáyira:

—Too docare ¿noãpẽ netõnénoãdari? jĩiyira.

²⁷ Jesús cũrẽ ññagũrã, jĩiyigu:

—Basocá cũ basiro netõnémasĩriya. Cõamacũpereja wisióre manidójãã, jĩiyigu.

²⁸ Pedrope jĩĩnucãyigu:

—Tuoyá ména. Ûsãpe niipetire ñsã cuorĩguere cúũjõãatiwũ, mũmũmena nũnũáda jĩĩrã, jĩiyigu.

²⁹ Jesús yũyigu:

—Yũ aterėja diamacũrã jĩĩ: Sícũ yũre maĩgũ cũya wii, cũ baira, cũ pacusũmuã, cũ põna, cũye ditare cúũjõã, “basocáre netõnére quetire wedegũ wáagũda” jĩĩgũnope ³⁰ cũ cúũwarigue nemoró buagúdaqui. Atibárecopũre nemoró wiserĩ, cũya wedera, pacosánumiã, põna, dita buagúdaqui. Āpẽrá cũrẽ ññarõ tiipacári, teeré buagúdaqui. Too síropũcãrẽ Cõamacũmena catiré petihére buagúdaqui. ³¹ Mecũtĩgãrẽ pau upatĩ macãrã too síropũre búri niirã niiãdacua. Búri niirã too síropũre upatĩ macãrã niiãdacua, jĩiyigu Jesús.

Jesús cũrẽ sããdarere ñtĩarĩ

wederigüe

(Mt 20.17-19; Lc 18.31-34)

³² Cũ Jerusalẽnpũ muãwari, Jesús cũrẽ sugueyigu. Cũ bue-

rá ñnamanijõâyira. Basocá cûã si-ro nũnrácã cuiyira. Jesús cûũ buerá docere sũowá, cûũrẽ wáa-adarere wedeyigũ:

33—Múã ññaã: Marĩ Jerusalénpu wáara tiia. Toopú yũu niipetira sô-wũ niipacari, paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerápũre ticoadacua. Cûã sãadutiadacua yũure. Cûãrã judíoa niihẽrãpũre ticonetõneadacua. 34Yũure buijá, uséco eobaté-tu, tâna, sããadacua. Itiábũreco siro masãgũdacu, jĩiyigũ.

Santiago, Juan Jesuré sãimírigue
(Mt 20.20-28)

35Santiago, Juan Zebedeo põ-na Jesús putopũ jea, cûũrẽ sãiyí-ra:

—Ûsãrẽ buegú, ùsã sãĩádarere mũu ticori boogá, jĩimiyira.

36—¿Ñeenó yũu tiirí boogári? jĩiyigũ.

37—Mũu õpũ sããgũ, mũu duirí-pĩrõ putogãpũ dupowa ùsãrẽ. Sî-cũ diamacũpe, ãpĩré acuniñape dupowa, jĩimiyira.

38Jesús cûãrẽ jĩiyigũ:

—Yũu õpũ sããadari suguero wáaadarere múã masíria. ¿Yũu ñañarõ netõádarobirora múãcã ñañarõ netõrá nũcãbógari? ¿Yũure cûã sããádarobirora múãcã cûã sãĩrĩ nũcãbógari? jĩiyigũ.

39—Ëjũ, ñañarõ netõ, diamasĩã, jĩiyira.

Jesús jĩiyigũ:

—Múãcã yũu tiiróbiro posa, diaadacu. 40Teeré wedemasĩpacũ, “sîcũ diamacũpe, ãpĩ acuni-

ñape dupogũda” jĩimasĩriga. Tee yũu dutiré niiria. Cõãmacũ toopú duiadarare besetoawí, jĩiyigũ.

41Cûã menamacãrã pũamóquẽ-ñerã Santiago, Juan sãĩrĩ tuorá, cúayira. 42Jesús cûãrẽ sũocó, jĩiyigũ:

—Múã masĩã: Niipetire dita macãrãrẽ dutirá Cõãmacũrẽ masĩhẽrã cûã booró dutiãmajãya. Cûã doca macãrãcã acaribiremena dutiia, cûã dutirére tiipetídutira. 43Múãpeja cûã tiiróbiro tiiríjãña. Merẽã tiirécutiya. Múã uputí macãrã niidũgara, ãpẽrãrẽ tiiapuri basoca niĩña. 44Sîcũ ãpẽrá nemoró niidũgagũno niipetirare padecotegũ tiiróbiro niirõ booa. 45Yũu niipetira sôwũ niipacũ, ãpẽrá yũure tiiapuaro jĩigũ mee atiwa. Yũupe basocãre tiiapugũ atigũ tiiwá. Teero biiri paũ basocá ñañaré tiiré wapa diabosa netõnégũ atigũ tiiwá jĩiyigũ.

Jesús Bartimeorẽ ñnarĩ tiirígue

(Mt 20.29-34; Lc 18.35-43)

46Cûã Jerusalénpu maawára, Jericópũ jeasugueyira. Tiimacãpũ Jesús cûũ buerãmena netõwá-ri, paũ basocá cûũrẽ nũnyíra. Sîcũ capeari baunóhẽgũ maa we-sapũ niyeru sãĩduiyigũ. Cûũ wãmecutiigũ Bartimeo, Timeo macũ. 47“Jesús Nazaret macã macũ atii” jĩĩrĩ tuogú, Bartimeo bayiró busurómene jĩinũcãyigũ:

—¿Jesús, David pãrãmi niinũ-nũsegũ, yũure bóaneõña! jĩiyigũ.

48 Pau cǔñrē: —Nocōrōrā dita-manijōāña, jīi tutimiyira.

Cǔñpe jīinemosājāyigu:

—¡David pārāmi niinunusegu, yñre bóaneōña! jīiyigu.

49 Jesupéja putuánucā: —Ati-aro, jīiyigu.

Cǔā cǔñrē jīiyira:

—Āñuādacu. Wǔmunucācoya. Mñrē atidutii, jīiyira.

50 Teeré tuogú, sutiró sotoá ma-cārōrē tuuwécojā, bupucutúa, Je-sús puto wáyigu.

51 —¿Mñrē deero tiirí boogá-ri? jīiyigu Jesús.

—Basocáre buegú, yñre ñnarí tiyá, jīiyigu.

52 Jesús cǔñrē jīiyigu:

—Mñu padeojígú, netōnénoāri-guñ putuáa. Āñurō wáaya, jīiyigu.

Cǔñ teero jīirírā, ññajōāyigu sáa. Ñña, maapu Jesuré nññwáyigu.

Jesús Jerusalénpu sǎawarigue

(Mt 21.1-11; Lc 19.28-40; Jn 12.12-19)

11 1 Jesús cǔñ buerámena Jerusalénpu jeaadaro péero dusayíro. Betfagé, Betania macārípñ jeayira. Teemacārí ūtā-gú Olivo puto niā. Toopú cǔñ buerá puarārē jīiyigu:

2—Iimacā marí díamacū niirí macāpu wáaya. Toopú jeara, máata sícū burro wímagū siatú-nucōārigure buajeáadacu. Cǔñ pesaya manigú niiqui ména. Cǔñ-rē jōā, néetiya. 3 Múārē “¿deero tiirá cǔñrē jōā?” jīirí, “marí Ōpū booáwí; máata wiyajágūdaqui” jīñña, jīiyigu.

4 Cǔā wáa, maapu siatúnucōā-rigure buajeáyira. Wii díamacū-pñ niyigu. Cǔñrē jōáyira.

5 Toopú nucúrā: —¿Deero tiirá cǔñrē jōā? jīiyira.

6 Cǔāpe Jesús dutiarobirora yñyira.

—Néewayaya, jīiyira cǔārē.

7 Jesús puto néewayira. Burro sotoapu cǔāye suti sotoá maquē-rē tuuwépeoyira. Jesús cǔñ so-toapu mñāpeayigu. 8 Cǔñrē pa-deorá, pau cǔñ netōwáadarima-pñ cǔāye suti sotoá maquērē sēō-cūyira. Āpērā yucu dñpñri púñrī-cutire cǔā páata néetiari-guere cūūsugueyira. 9 Cǔñ suguero wáara, cǔñ siro nññrā bayiró busurómena jīiyira:

—¡Marí Ōpūrē usenire ticoada! ¡Āñi Cōāmacū ticodiocorigu nii! ¡Cǔñrē āñurō tiáro! 10 ¡Cǔñ ōpū sǎārí, āñurō wáaaro! ¡Marí ñecū David ōpū niiriro tiiróbiro āñurō wáaaro! ¡Niipetira ūmúāse macā-rā cǔñrē “āñunetōjōā” jīi, useni-re ticoaro! jīiyira.

11 Jesús Jerusalénpu jeagu, Cōāmacūwiipu sǎawayigu. Toopú niipetire tiwií maquērē ñña-petijāyigu. Nañrōpu tiyíro. Teero tiigú, Betaniapu cǔñ buerá doce-mena wájōāyigu.

Jesús higuera-gure sīnirí tiirí-gue

(Mt 21.18-19)

12 Apebúreco bóeri Betaniapu niiārira cāmeputúari, Jesús jua-bóayigu. 13 Higuera-gu āñurō púñ-rīcutirigure yoaropñ ññayigu. “Dñ-

cacuticura” jĩgũ, ñĩagũ wáamiyigũ. Pũĩrĩ dícu buayĩgũ. Butirítongo niiriyo. ¹ ¹⁴ Jesús tiigũrẽ jĩiyigũ:

—Āpěrá atigú ducare yaanemoricua sáa, jĩiyigũ.

Cũũ teero jĩĩrĩ, cũũ buerá tuoyíra.

Jesús Cõamacũwiipũ dúari basocare cõawionecorigue

(Mt 21.12-17; Lc 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹⁵ Too síro Jerusalénpu jeyaira. Jesús Cõamacũwiipũ sããjea-gũ, dúari basocare, teerẽ sãĩnérãrẽ cõawionecoyigũ. Niyeru wasorí basocaye mesarire tuunécõãcũjãyigũ. Bua dúari basocaye duirépĩrĩcãrẽ teerora tiiyígũ. ¹⁶ Niipetirare apeyenómena Cõamacũwiipũ sããcãmewitidugarare cãmotáyigũ. ¹⁷ Basocãre bueyigũ:

—Cõamacũye queti jóaripũpu biiro jĩĩã: “Yáa wii ‘niipetire dita macãrã Cõamacũmena wedeseri wii niiã’ jĩĩrĩ wii niiãdacu”,^m jĩĩ jóare niiã. Múãpe yaarépĩra dúari wii niirĩ tiia, jĩiyigũ.

¹⁸ Paiaré dutirá, ãpěrá Moisés jóarigue buerá Jesús jĩĩariguere tuoyíra. Teero tiirã, cũã “¿deero tii marĩ ãnirẽ sãããdari?” jĩĩ ãmaã-nucãyira. Basocã Jesús buerẽre tuomanĩjõãyira. Teero wáari ñĩarã, paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerã cũũrẽ cuiyira. ¹⁹ Nãĩcũmuatiri, Jesús tiimacã niiãrigũ witi, pũtuajõãyigũ sũcã.

Higueragu sınıdiarigue

(Mt 21.20-22)

²⁰ Apebúreco bóeri wáara, higueragure nucõrĩpũra sınıdiarigure ñĩayira. ²¹ Pedro Jesús higueragure jĩĩariguere wãcũgũ, jĩiyigũ:

—Ûsãrẽ buegũ, ñĩaña. Iigũ mũũ tutiarigũ sınıjõããyũ, jĩiyigũ.

²² —Cõamacũrẽ padeoyã, jĩiyigũ Jesús cũãrẽ—. ²³ Yũũ aterėja diamacũrã jĩĩã: Apetó tiigũ, sícũno atigú ãtãgũrẽ “wáa, díapu ñaacoñũaña” jĩĩboqui. Cũũ “teerora wáaadacu” jĩĩ padeorĩ, cũũ jĩĩãrirobirora wáaadacu. “Óba, wáaricura” jĩĩrijãrõ booa. ²⁴ Teero tiirã, ãñurõ tuoyã: Múã apeyenó Cõamacũrẽ sãĩrã, “diamacũrã ticogũdaqui” jĩĩ padeorã, cũoadacu. ²⁵ Múã Cõamacũrẽ sãĩrã, ãpěrá múãrẽ ñañarõ tiiríguere acabóya. Múã teero tiirĩ ñĩagũ, marĩ Pacũ ãmũãsepu niigũcã múã ñañaré tiirẽre acabógũdaqui. ²⁶ Múãrẽ ñañarõ tiirãre múã acabóheri, cũũcã múã ñañaré tiirẽre acabórĩqui, jĩiyigũ.

Jesuré “¿noã dutirémēna teerẽ tiii?” jĩĩrigue

(Mt 21.23-27; Lc 20.1-8)

²⁷ Opatutĩ Jerusalénpu jeyaira. Jesús Cõamacũwiipũ wáanetõrĩ, paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerã, ãpěrá butoã dutirá Jesús pũtopũ jeyaira. ²⁸ Jesuré sãĩñãyira:

¹ ^{11.13} Higuerapũrĩ wasowitiatiri, metãpágã witiaticu. Teepare sũmerérena yaanocu. Jesús teerẽ ãmaãmijĩyi. Teepagã ñaadiari siro, pacapã ãñurõ ipitire witiatinucãcu. Metãpágã manirĩ, pacapácã witiaticu. ^m ^{11.17} Isaías 56.7.

—¿Noã dutirémēna m̃u teeré tiiri? ¿Noã m̃u rē dutiré ticori, m̃u teeré tiiri? jĩmiyira.

²⁹ Jesús cūārē ỹu yigū:

—Ỹu cā m̃uārē sãĩnãgūda. M̃u ỹu rē ỹu rī, m̃uārē “ate dutirémēna tiia ỹu” jĩĩgūda. ³⁰ ¿Noã Juanré wãmeõtidutigu ticocoyiri? ¿Cõãmacū o basocãpe ticocoyiri? Ỹu ya, jĩmiyigu.

³¹ Cūãpe cãmerí wedeseyira:

—Marĩ “Cõãmacū ticocorigu niwĩ” jĩĩrĩ, cū marĩrē “too docare ¿deero tiirã cū rē padeorĩ?” jĩĩboqui. ³² Marĩ “basocã cū rē ticocorira niwã” jĩĩmasĩriga, jĩiyira. Basocãre cuiyira. Nii petira “Juan profeta niwĩ” jĩĩ padeoyira. ³³ Teero tiirã, cūã Jesurē: —Masĩriga, jĩiyira.

Jesús cūārē jĩiyigu:

—Ỹu cā m̃uārē “ate dutirémēna teeré tiia” jĩĩ wederia, jĩiyigu.

Ñañarã padecoteramena queoré

(Mt 21.33-46; Lc 20.9-19)

12 ¹ Jesús cūārē queorémēna wedenucāyigu:

—Sĩcū ũm̃u niyigu use wese oterigu. Otepetitoa, sãnisãnucōyigu. Use cūã bipesãadari copere ũtãgãp̃u coayigu. Teero biiri ũm̃uārĩ wii cūã coteduiadari wiire tiyigu. Aperopũ wãanetõgũ wãagu, ãpẽrãrē tiiditare wasoyigu. Waso, wãajõayigu. ² Use ducacutirito niirĩ, sĩcū cū rē pade-

cotegure ticocomiyigu. Cūỹa dita cūã wasorirare “use cūã dũa wapatãrere decomena ticocoaro ỹu rē” jĩĩcomiyigu. ³ Cū toopũ jeari, tiidita wasorira cū rē ñee, pãa, pẽerogã ticoripacara, p̃utũcojãyira. ⁴ ãpĩ cū rē padecotegure ticocomiyigu sĩcã. Cū rējã dupupũ cãmitu, ñañarõ buijãyira. ⁵ Too sĩro ãpĩrē ticocomiyigu sĩcã. Cū rējã diamacũrã sĩãjãyira sãa. Pau ticocomiyigu. ãpẽrãrē pãyayira; ãpẽrãrē sĩãjãyira.

⁶ Cū macũ cū bayirõ maĩgũ dícu dusayigu. Cūã sĩropũ cū rē ticocomiyigu. “Ỹu macũrē quoníremēna ññãadacua”, jĩĩ wãcũmiyigu. ⁷ Õpũ macũ cū p̃utopũ jeari, tiidita wasorira cãmerĩ wedeseyira: “Ñnirã niĩ too sĩropũ atiditarē ñeegũdu. Jãmũ, sĩãcõ. Cū manirĩ, atiditã marĩya dita p̃utũãadacu”, jĩĩmiyira. ⁸ Teero tiirã, cū rē ñee, sĩã, tiiwese wasapũ cūỹa õpũ rē cõjãyira.

⁹ Tiidita õpũ cūārē tiĩadarere m̃uārē wedeguda. Cū atĩ, cūỹa dita wasorirare sĩãcõãpeti, ãpẽrãrē tiiditare ticojãgũdaqui.

¹⁰ M̃u Cõãmacũye queti jóari pũ buerã niipacara, ate tiipũpũ jóarere tũomasĩria mēna:

Wii weerira ũtãquire boorĩyira.

Cūã boorĩpacari, tiiquira uputĩ macãqui p̃utũwũ tiwiipũre.ⁿ

ⁿ **12.10** Judíoa wii tiirã, sicaqui, ãñurĩquicare pẽosugueyira. Tiiqui ãñurõ diamacũ niirĩ, tiwiĩ tudiri diamacũ wãyiro.

¹¹ Cõāmacũ marĩ Õpũ teero tiirígu niiwĩ.

Cũũ tiiríguere “añunetõ-jõāā” jĩ tũgueñanoā, ^{n̄} jĩ jóanoā, jĩyigu Jesús.

¹² Cũāpeja “tee queorémena marĩrẽ jĩitutigu tiiquĩ” jĩ masĩjã-yira. Teero tiirã, cũũrẽ ñeeãdara tiimiyira. Basocãre cui, ñeemasĩ-ri, wãajõayira.

Wapasédutire sãĩñárigue

(Mt 22.15-22; Lc 20.20-26)

¹³ Cũā aperopũ wãa, sĩquẽrã fariseo basocare, Herodere tũonũ-núserare sãĩñádutira ticocoyira. Cũā Jesús merẽ yũuri boomiyira. ¹⁴ Jesús pũtopũ jea, cũũrẽ jĩ-yira:

—Basocãre buegũ, mũũ añugũ niirere masĩã. Mũũ basocãre diamacũrã añurõ buegũ niĩã. Cũā tũsaré dícuere wedericu. Ʋpũtĩ macãrãrẽ, búri niirãrẽ, niyeru cũorãre, niyeru cũohérare sĩcãrĩbíro ñña, wedea mũũjã. Cõāmacũ cũũrẽ tiidutírere añurõ diamacũ buea. Teero tiigũ, ãsãrẽ wedeya: ¿Romanuã õpũrẽ cũũ niyeru wapasédutirere wapatĩadari; o wapatĩrigarite? jĩ-yira.

¹⁵ Jesupé cũã wãcũrẽre, cũã ñañarẽ tiidũgárere masĩjãyigu. Tee-ro tiigũ, jĩyigu:

—Mũã yũure teero jĩ, wedesã-dũgara tiia. Niyeruire néeatiya; ññagũdu tiia, jĩyigu.

¹⁶ Tiiquire néeatiyira.

—¿Noãyã diapóa, noã wãme tusai? jĩyigu.

—César romanuã õpũye tusaa, jĩyira.

¹⁷ —Too docare Césaye niirere Césare wiyayã; Cõāmacũyere Cõāmacũrẽ wiyayã, jĩyigu.

Cũũ teero yũuri, cũũrẽ tũomanĩjõayira.

Diarira masãmuãre wederigue

(Mt 22.23-33; Lc 20.27-40)

¹⁸ Sĩquẽrã saduceo basoca Jesús pũto jeayira. Cũā “diarira masãmuãricua” jĩicua. Jesuré sãĩñã-yira:

¹⁹ —Basocãre buegũ, Moisés dutirere jĩãda. “Sĩcũ põnamanígũ diaweori, cũũ bai cũũ nũmo niirigore dúutuario. Cũũ coomena cũũ sõwũ diarigũre põnacutĩbosaaro”, ^o jĩ jóarigu niiwĩ Moisés. ²⁰ Sĩcũpõna siete niiyira. Cũā sõwũ nũmocutiugu. Põnamanígũrã diajõayigu. ²¹ Cũũ siro macũ cũũ sõwũ nũmorẽ dúutumiyigu. Cũũcã põnamanígũrã diajõayigu. Cũũ siro macũcã coore dúutu, põnamanígũrã diajõayigu. ²² Teero dícu wãayiro. Niitugũpũcãrẽ teerora wãayiro. Too siro cũã nũmo niimiri-gocã diajõayigo. ²³ Cũā siete coore nũmocutimiyira. Diarira masãmuãrĩ, ¿nii nũmope pũtuãgodari? jĩyira.

²⁴ Jesupé cũũrẽ yũuyigu:

^{n̄} 12.10-11 Salmo 118.22-23.

^o 12.19 Deuteronomio 25.5.

—Múã Cõamacũye queti jóari-pũ maquẽrẽ masíria. Cõamacũ tutuarecãrẽ masíria. Teero tiirá, wisijóãã. ²⁵Diarira masãmuãri si-ro, ãmuã, numiá wãmosíaricua. Ángelea ãmuãsepu niirábiro ni-íya. ²⁶Diarira masãmuãre ma-quẽrẽ múã buepacara, tuomasí-ria ména. Múã Moisés jóaripũpu jũũrísati queti buemijiyu. Tiisati-pu Cõamacũ Moisére jĩrigu ni-wĩ: “Abraham, Isaac, Jacob Ôpũ niia yuu”,^p jĩrigu niwĩ. ²⁷Cõa-macũ diarira Ôpũ niirii; catirá Ôpũpe niĩ. Teero tiirá, múã wisi-netójoãã, jĩiyigu Jesús.

Dutiré Ɂputí maquẽ

(Mt 22.34-40)

²⁸Sĩcũ Moisés jóarigue buegú toopú niyigu. Jesús saduceo basocamena wedeserere tuoyigu. Jesús ãñurõ yuũmenirĩ ãñagũ, cũũ puto jea, sãĩñáyigu:

—¿Diiyé niĩ Moisére dutiré cúurigue bayiró Ɂputí maquẽ? jĩiyigu.

²⁹Jesús cũũrẽ yuũyigu:

—Bayiró Ɂputí maquẽ ate niia: “Israelya põna macãrã, ãñurõ tuoyá: Cõamacũ marĩ Ôpũ sĩcũrã niĩ. ³⁰Teero tiirá, Cõamacũ marĩ Ôpũrẽ maĩná. Niipetire múã yee-ripũnamena, múã wãcũrémena, múã tutuaremena cũũrẽ maĩ-ná”.^q ³¹Tee doca maquẽ dutiré ate niia: “Mũu basiro maĩró tiiró-birora ãpẽrãcãrẽ maĩná”.^r Ate

puawãmé niipetire apeyé dutiré nemoró Ɂputí maquẽ niia, jĩiyigu Jesús.

³²Moisés jóarigue buegúpe jĩi-nemoyigu sũcã:

—Ãñuniã, basocãre buegú. Mũu diamacũ wedea. Cõamacũ sĩcũrã niĩ. Æpĩ cũũ tiiróbiro niigũ maniquí. ³³Cõamacũrẽ marĩ yee-ripũnamena, marĩ wãcũrémena, marĩ tutuaremena maĩró booa. Teero biiri marĩ basiro maĩró tiiróbirora ãpẽrãcãrẽ maĩró booa. Marĩ Cõamacũwiipu tiiré, wáicũ-rare sã sódeditore, Cõamacũrẽ apeyenó ticoré ãñuniã. Æñupaca-ri, maĩrépe nemoró Ɂputí maquẽ niia, jĩiyigu.

³⁴Jesupé cũũ diamacũ yuũri ãñagũ, jĩiyigu:

—Cõamacũ dutiré mũupure niiaðaro péerogã ðusaa, jĩiyigu.

Too síro cũũrẽ tuorã “sãĩñária sãa” jĩi wãcũyira.

“Cristo ¿noã pãrãmi niĩ?” jĩirigue

(Mt 22.41-46; Lc 20.41-44)

³⁵Jesús Cõamacũwiipu buegu, basocãre sãĩñáyigu:

—¿Deero tiirá Moisés jóarigue buerá “Cõamacũ beserigu David pãrãmi niĩ” jĩi? ³⁶David basiro-ra Espíritu Santo masíre ticoré-mena jóarigu niwĩ:

Cõamacũ jĩiwĩ yuu Ôpũrẽ:
“Yáa wãmo diamacũniñape
duiya,

^p 12.26 Éxodo 3.6. ^q 12.29-30 Deuteronomio 6.4-5. ^r 12.31 Levítico 19.18.

tée m̃m̃rē ĩnatutirare m̃m̃
dutiguerē ỹm̃ añurō
ỹm̃ri tiirípu”,^s

jĩĩ jóarigu niĩwĩ David. ³⁷David
“ỹm̃ Ōp̃ũ” jĩĩgũ, Cõamacũ beseri-
gure jĩĩgũ tiirípu niĩwĩ, cũũ p̃rā-
mĩ niipacari. Teeré añurō wācũ-
ña, jĩĩyigu.

Basocá pau toopáre niirá Jesús
wederére ũseniremena t̃uoyíra.

**Jesús Moisés jóarigue buerá
tiirécũt̃ire wederigue**

(Mt 23.1-36; Lc 11.37-54; 20.45-47)

³⁸Jesús basocáre buegu, jĩĩyi-
gu:

—Moisés jóarigue buerá tiirére
t̃uomasĩrō booa. Cũã suti yoaretō
sãña, wáauseniya. Macã decopu
quionĩremena añudutiri boocúa.
³⁹Neáré wiseripu sugueru maquē
duirépu dícu duidugacua. Bose-
bureco tiirópucārē teerora tiidũ-
gácua. ⁴⁰Wapewia numiāye wi-
serire jĩĩditorem̃ena ěmacua. Cũã
yoiri Cõamacũmena wedesera
tiiróbiro tiiditóya basocáre. Cũã-
rā āp̃erá nemoró ñañarō tiinó-
ādara niĩya, jĩĩyigu.

**Wapewio bóaneōgō Cõamacũrē
ticorigue**

(Lc 21.1-4)

⁴¹Jesús Cõamacũwiipu niigũ,
niyeru sãaretibari díamacũ duiyi-
gu. Teetibaripu niyeru sãārĩ, ĩña-
coduiyigu. Pau niyeru c̃uorá pai-
ró sããyira. ⁴²Sĩcō wapewio bóa-

neōgō jea, p̃uacuí wapamanĩre-
quiri sããyigo. ⁴³Jesús cũũ buerá-
re atiduti, jĩĩyigu:

—Ỹm̃ aterēja diamacũrā jĩĩā,
jĩĩyigu—. Cõamacũ ĩñacoropu
igo wapewio bóaneōgō niipetira
nemoró ticonetōnucāyo. ⁴⁴Īniā-
peja cũārē d̃usaríguere ticooya.
Coopeja coo c̃uomĩarigue, coo
yaaré sãĩbóariguegārē ticopetijā-
yo, jĩĩyigu.

**Jesús “Cõamacũwii cõãnoādacu”
jĩĩrigue**

(Mt 24.1-2; Lc 21.5-6)

13 ¹Jesús Cõamacũwiipu
witiwari, s̃icũ cũũ buegu
tee wiserire ĩña, jĩĩyigu:

—Ĕsārē buegu, ate wiseri cũã
ĕtāquiritōmena weeriguere ĩña-
ña. Añuré wiseri niĩā, jĩĩyigu.

²Jesupé jĩĩyigu:

—M̃m̃ weere wiserire ĩñamiā.
Too síro ĕtāqui apequí sotoápu
weemuārigue putuáricu. Niipeti-
re cõãnoādacu, jĩĩyigu.

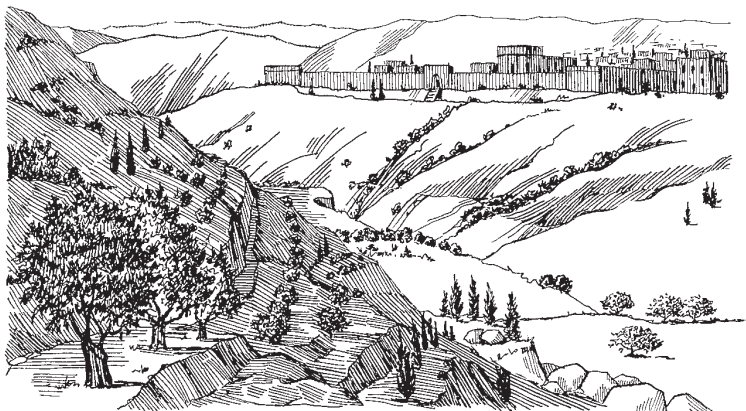
**Atibũreco petiádari sugueru
wáaadare**

(Mt 24.3-28; Lc 21.7-24; 17.22-24)

³Jesús cũũ buerám̃ena Ĕtāgũ
Olivo Cõamacũwii díamacũ ni-
rígupu wáayigu. Toopú duiri,
Pedro, Santiago, Juan, Andrés
āp̃erá t̃uohéropu cũũrē sãĩñáyí-
ra:

⁴—Wedeya ĕsārē. M̃m̃ we-
dearigue ¿deero biiri wáaadari?

^s 12.36 Salmo 110.1.

Ėtāgú Olivo, Jerusalén

¿Neenómena ññamasĩnoādari, ate wáaadari suguerogārē? jĩyira.

⁵Jesús cūārē yũnyigu:

—Ññurō tuomasĩña, ãpērā jĩditori jĩirā. ⁶Рав “ууурá niĩ; ууу Cõamacũ beserigu Cristo niĩ” jĩĩadacua. Рав cūārē nũnũadacua.

⁷“Cāmerĩsĩārā tiiáwā” jĩĩrĩ tuoadacu. “Toopú cāmerĩsĩārā tiiáyira” jĩĩrē queticārē tuoadacu. Teeré tuorá, cuirijāña. Tee wáaadare nijārō tiia. Teero wáapacari, atibúreco petiádaro dũsaadacu ména. ⁸Sicapõna macārā apegõná macārāmena cāmerĩsĩāadacua. Teero biiri sicadita macārā apeditá macārāmena cāmerĩsĩāadacua. Peeditapũre dita cāmeñare wáaadacu. Juabóare wáaadacu. Teeména basocáre bayiró ñañarō netōré nũcāadacu.

⁹Múã basiro ãñurō wācũ tũgueñaña. Múārē dutirápũre ti-

co, judíoa neāré wiseripũ tãna-
ádacua. Múã yũre padeoré wapa dutirá, õpārā pũtopũ néewanoadacu. Toopú jeara, yé maquērē wedemasĩadacu. ¹⁰Atibúreco petiádari sugero, niipetire dita macārā Cõamacũ basocáre netōnére queti tuosesáadare niirō tiia. ¹¹Múārē dutirá pũtopũ néewari, “¿deero jĩĩadari cūārē?” jĩĩ wācũhērārā wáawa. Múã jearira, Cõamacũ múārē wācūrē ticogũdaqui. Teeré wedeseya. Múã mee wedeseadacu; Espiritu Santo wedesegũdaqui. ¹²Sicũpõna dutirápũre cāmerĩ wedesā, sĩārĩ tiiadacua. Cũã pacusũmuācā cũã põnarē dutirápũre wedesāadacua. Cũã põnacā teorora cũã pacusũmuārē netōnũcā, diari tiiadacua. ¹³Niipetira basocá múārē ññatutiadacua yũre padeoré wapa. Teero múārē cũã ñañarō tiipacári, yũre padeorucújārārē Cõamacũ netōnégũdaqui.

14'Ñañanetōjōāgũrẽ Cõāmacũ-rẽ padeorídojāgũrẽ ññaādacu múā. Cõāmacũwiipũ too cũũrẽ niidutiherore nucũrĩ ññaādacu.^t (Ateré buegũ tuomasĩārõ.) Too cũũ nucũrĩ ññarā, Judea ditapũ niirā ãtāyucũpũ dutijōāārõ. 15Wii sotoápũ pesagũno diiwá, wii popeapũ niirére néegũ sãā-waripacũ, dutijōāārõ. 16Wesepũ padegúcā wiipũ sutiré néegũ pũ-tuawaripacũ, dutijōāārõ. 17Teero wáare burecori niipacósānumiārẽ, pōna ũpũrā cñoráre bóaneõre burecori niĩādacu. 18“Tee púuri-ro niiré burecori wáarijāārõ” jĩĩ, Cõāmacũrẽ sãĩñā. 19Teero wáare burecori basocáre ñañarõ netõré burecori niĩādacu. Cõāmacũ atibúreco tiirĩ sirore, téee atitópũre nocõrõ ñañarõ netõré manirĩro niĩwũ. Too siropũcārẽ nocõrõ peti ñañarõ netõré maniādacu. 20Tee ñañarõ netõré burecorire Cõāmacũ dñoriatã, sícũno netõrí-dojağũdaqui. Cõāmacũpe cũũ beserirare tiigũ, teero wáare burecorire dúogũdaqui.

21Teero wáari, siquērā múārẽ jĩĩditoadacua: “Jáã, ññaña. Cõāmacũ beserigu Cristo ãno niirĩ”, jĩĩmiādacua. “Toopũ niirĩ”, jĩĩmiādacua āpērāpé. Cũã teero jĩĩrĩ, padeorĩjāñā. 22Pacũ jĩĩditora niĩādacua. Siquērā “yũũ Cõāmacũ beserigu Cristo niĩā” jĩĩmiādacua. “Profeta niĩā”, jĩĩmiādacua āpērāpé. Pee tii-ẽnore tiiādacua, cũārẽ padeoáro

jĩĩrā. Cõāmacũ beserirapũrena padeodũri tiidũgamiādacua. 23Múā ãñurõ tuomasĩña. Tee niipetire niĩ-ādarerena múārẽ yũũ wedesũgue-toaa, jĩiyigu Jesús.

Jesús putuaatiadare

(Mt 24.29-35, 42, 44; Lc 21.25-36)

24Jesús wedenemoyigu:

—Tee ñañarõ netõré burecori si-ro muĩpũ búreco macũ naĩtĩājōā-gũdaqui. Ñami macũcā bóeriqui. 25Nocõã ñaacodiadacua. Niipetira ãmũásepũ niirā cãmeñanoādacua. 26Teero wáari, yũũ niipetira sōwũ òmebũrũaripũ tutuaremena asibatédiatiri, basocá ññaādacua. 27Too síro ángeleare ticocogũdacu. Cũã néoādacua yũũ beserirare atibúreco niipetiropũ niirārẽ.

28'Múārẽ oterigu higuerağũmena queoré ticogũda. Tiigũ pũũrĩ wasorĩ, “cũma wáaadaro péerogã dũsaa” jĩĩmasĩã. 29Tee tiiróbirora yũũ jĩĩarigue wáari ññarā, “niipetira sōwũ putuaatiadaro péerogã dũsacũ” jĩĩmasĩña. 30Yũũ ateréja diamacũrā jĩĩã: Atitó macārā cũã diaadari sũguero, tee niipetire yũũ jĩĩarigue wáaadacu. 31Ëmũáse, atiditá peticódiaadacu. Yũũ wedesere doca petiricu. Niirucujāādacu.

32'Yũũ putuaatiadari búreco, tii horare masĩña maniã. Ángelea ãmũáse macārā masĩriya. Yũũ niipetira sōwũcā masĩria. Yũũ Pacũ sícũrā masĩqui.

^t13.14 Tiatópũre profeta Daniel teeré jóarigu niĩwĩ.

³³Múãcã tiiburecore masĩria. Teero tiirã, ãñurõ wãcütutua, ñnacoya. ³⁴Múãrẽ queorẽmena wedeguda. Sícũ basocú niyigũ yoaropũ wáagu. Cũũ wáaadari sũguero, cũũrẽ padecoterare cũũya wiire “coteya” jĩiyigũ. Cũãcõrõrẽ cũã padeadarere cũũyigũ. Sope coterí basocũre ãñurõ ñnacodutiigũ. ³⁵Cũã tiiróbiro múãcã ñnacorucujãña. Múãcã múã Òpũ coeádari burecore masĩricu. Nãicũmurĩ, ñami deco, cãrẽquẽ wederi, o bóeritabe niiboqui. ³⁶Yũũ wãcũña maniró putuaatigũ, múãrẽ cãñirãrẽ buajeádugari-ga. ³⁷Yũũ múãrẽ jĩĩrẽre niipetirare jĩĩgũda: Ññurõ ñnacorucujãña, jĩiyigũ Jesús.

Jesuré ñeeãdara wedeserigue

(Mt 26.1-5; Lc 22.1-2; Jn 11.45-53)

14 ¹Puabúreco dusayíro Pascua bosebureco wáadaro. Tii bosebureco niirĩ, pã púuri tiiré wáoya maniré yaanoã. Paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerámena Jesuré yayiõremana cũã ñeeãdarere cãmerí wedeseyira, sããdugára.

²—Bosebureco niirĩ, tiiríjããda. Basocã cũũrẽ maĩrá, marĩmena cúara, noo booró acaribíãmajãbocua, jĩiyira.

Jesuré sitiaãñúre píopeorigue

(Mt 26.6-13; Jn 12.1-8)

³Jesús Betaniapũ Simón òpũũ bóa netóríguya wiipũ niyigũ. Jesús yaaduiritabe, sícõ numió si-

tiaãñúriga cuogó jeayigo. Tiigá sitiaãñúre “nardo” wãmecũtire wapapacáre posecutíyiro. Tiigá ñacõrẽ tuupécojã, cũũya dupu sotoapũ píopeoyigo. ⁴Ápẽrá too-pũ niirã coo teero tiirí ññarã, cúajõãyira. Cũã cãmerí jĩiyira:

—¿Ate sitiaãñúre wapapacáre búri peti teero tiicõáí? ⁵Ate sitiaãñúrere dúa, sicacũma padegũ wapatárocõrõ buanóboayu. Tee-ména bóaneõrãrẽ tiápuro boomíayu, jĩiyira. Coore tutiyira.

⁶Jesús cũãrẽ jĩiyigũ:

—¿Deero tiirã coore potocõí? Potocóríjãña. Ateré yũure pío-peogo, ãñurõ tiigó tiyo. ⁷Bóaneõrã múã watoapũ niirucujããdacua. Múã boorítono cũãrẽ ãñurõ tiápumasã. Yũupeja múãmena niirucuricu. ⁸Atigó yũure coo jeatuario ãñurõ tiyo. Coo sitiaãñúrere píopeogo, yũure yaará sitiaãñúre tuusĩããdaro tiiróbiro tiyúetoayo. ⁹Yũũ ateréja diamacũrã jĩĩã: Niipetiro atiditapúre Cõãmacũ basocáre netõnére que-tire wedewarucura, atigó yũure tiáriguere wedeadacua, coore wãcũdutira, jĩiyigũ.

Judas Jesuré cũũrẽ ñnatutirapure ticoadare

(Mt 26.14-16; Lc 22.3-6)

¹⁰Judas Iscariote Jesús buerá doce menamacũ wáa, paiaré dutirãre jĩiyigũ:

—Yũũ múãpure Jesuré ticogũda, jĩiyigũ.

¹¹Teeré tuorã, bayiró useniyira.

—Mũurẽ niyeru wapatíada, jĩĩyira.

Teero tiigú, “¿deero tii yũure Jesuré ticoro boomĩito?” jĩĩ wācũnucāyigu.

Jesús cūũ buerámēna yaaturigue

(Mt 26.17-29; Lc 22.7-23; Jn 13.21-30;

1 Co 11.23-26)

¹²Basocá pã púuri tiirémēna wáoya maniré yaarí bosebureco niinucāyiro. Tiibureco niirĩ, oveja Pascua macũ niigũdure sīāyíra. Tiiburecore Jesús buerá cūũrẽ sãĩñáyira:

—¿Noopú ũsã Pascua boseyadarere quēnobosára wáagari? jĩĩyira.

¹³Jesús pwará cūũ bueráre ticooyigu.

—Jerusalénpu wáaya, jĩĩyigu—. Toopú sīcũ basocú ocogá turupeogure buajeáadacu. Cūũrẽ nũnũwáwa. ¹⁴Cūũ sãāwaro tiwiĩ òpũrẽ jĩĩwa: “¿Noopú niigari yũu buerámēna Pascua boseyadarere tatia?’ jĩĩāwĩ ũsārẽ buegú”, jĩĩwa. ¹⁵Cūũ ũmũārō macā tatia quēnoári tatiacapũ ēnogũdaqui. Toopú quēnoyúewa, jĩĩcooyigu.

¹⁶Cūũ buerá wáa, Jerusalénpu jeayira. Toopú jeara, Jesús cūũrẽ jĩĩārirobirora niipetirere buayíra. Toopú cūũ Pascua boseyadarere quēnoyíra.

¹⁷Náĩcũmuāri siro, Jesús, cūũ buerá docemēna tiwiipúre jeayigu. ¹⁸Cūũ yaaduiro, Jesús jĩĩyigu:

—Yũu ateré diamacũrã jĩĩā: Múã menamacũ sīcũ yũumēna

yaaduiigu yũure ñnatutirapure ticogũdaqui, jĩĩyigu.

¹⁹Cūũ bayiró wācũpatiýira.

—¿Yũu mee nii? jĩĩ sãĩñánucāyira cūũcōrō.

²⁰Jesús cūũrẽ jĩĩyigu:

—Sīcũ múã doce menamacũ yũumēna atibapapũ pāmēna soayágura niiĩ. ²¹Yũu niipetira sōwũrẽ Cōāmacũye queti jóaripũpu jĩĩrōbirora wáaadacu. Bóaneōgũ niigũdaqui yũure ticogũdupeja. Cūũ bauáriatã, nemoró ãñubojĩyu, jĩĩyigu.

²²Jesús cūũmēna yaagu, pãrẽ née, Cōāmacũrẽ ũsenire ticoyigu. Túajea, puatásã, batogura, jĩĩyigu:

—Yaaya. Ate yáa òpũũbiro niiã.

²³Vino bapare née, Cōāmacũrẽ ũsenire ticoyigu. Túajea, cūũ bueráre tĩāyigu. Niipetira tiibapa maquērẽ sīniyíra. ²⁴Cūũrẽ tĩāgũ, jĩĩyigu:

—Ate yée díibiro niiã. Yũu diari, yée díi òmayudiaadacu, paũ basocá ñañaré tiirere cosebosáro jĩĩgũ. Teemēna Cōāmacũ mama netōnére quetire cúũgũdaqui. ²⁵Yũu aterēja diamacũrã jĩĩā: Vĩno sīninemóricu sáa; tée Cōāmacũ Òpũ niirōpu mama vino ññaña manirere sīnigũdacu, jĩĩyigu.

Pedro Jesuré “masĩriga” jĩĩrigue

(Mt 26.30-35; Lc 22.31-34; Jn 13.36-38)

²⁶Sicawāme Cōāmacũrẽ basarere basapeotoaari siro, ũtāgũ Olivopũ wáajōāyira. ²⁷Jesús cūũrẽ jĩĩyigu:

—Múã niipetira yũre cõãwapa-
petijõãadacu. Tee Cõãmacũye
queti jóaripũpũ niã: “Oveja cote-
rí basocure sãcõãgũdacu. Teero
tiiri, cũyara oveja cãã booró cã-
tãbatéjõãadacu”,^u jĩ jóarigue
niã. ²⁸Teero wáapacari, yũ dia-
rigũpũ masãri siro, yũ múã su-
guero Galileapũ jeatoagũdacu,
jĩiyigu.

²⁹Pedro jĩiyigu:

—Niipetira mũrẽ cõãwari,
yũja mũrẽ cõãwaricu, jĩimiyigu.

³⁰Jesús cũrẽ jĩiyigu:

—Yũ ateréja diamacũrã jĩã:
Mecũã macã ñami puarí cãrẽquẽ
wedeadari suguero, yũre ãtĩãrĩ
“cũrẽ masĩriga” jĩĩditogũdacu
mũ, jĩiyigu.

³¹Pedro jĩiyigu:

—Yũja cãã yũre sãdũgáatã,
mũmena diagũda; mũrẽ “masĩ-
riga” jĩiricu, jĩimiyigu.

Niipetira cũ buerá teero dícu
jĩiyucomiyira.

Jesús Getsemanípũ cũ Pacure sãirigue

(Mt 26.36-46; Lc 22.39-46)

³²Too síro Getsemanípũ jeayi-
ra. Jesús cũ bueráre jĩiyigu:

—Múã ãno duiyueya ména.
Yũ Pacure sãigũ wáagu tiia, jĩ-
yigu.

³³Pedro, Santiago, Juanré cũ-
mena néewayigu. Cũ bayiró pe-
ti yeeripũnapũ wãcũpati, bóa-
neõnucãyigu.

³⁴—Yũre diariquioro, wãcũpa-
tire niinetõjõãga. Múã ãno pũtãá-
ya. Cãnirã mee tiiwá, jĩimiyigu.

³⁵Cũã beru yoasãñurõ wáa, ye-
papũ munibiácũmuyigu. Tee ña-
ñarõ netõre jearijããrõ jĩigũ, Cõã-
macũrẽ sãiyigu. ³⁶Sãigũ, jĩiyigu:

—Pacũ, niipetirere tiimasĩã
mũ. Yũ ñañarõ netõãdarere
netõnéña. Yũ teero jĩipacari,
yũ boorére tiirjãña; mũ booré-
pe wáari tiiyá, jĩiyigu.

³⁷Too síro cũ buerá pũtopũ
cãmepũtũayigu. Cũãrẽ cãniãrira-
pũre buajeáyigu.

—Simón, ¿mũ cãnigũ tiii?
¿Deero tiigũ péerogã ñña tiirido-
jãĩ? jĩiyigu Pedrorẽ—. ³⁸Cãnirã
mee tiiyá. Wãtĩ múãrẽ jĩcõãsãri-
jããrõ jĩĩrã, Cõãmacũrẽ sãĩñã.
Múã wãcũrémena ãñurere tiidu-
gápacari, múãye õpũũrĩpe sĩcãrĩ-
bíria, jĩiyigu.

³⁹Cãmepũtũagu, cũ Pacure
sãĩãrirobirora sãiyigu sũcã.
⁴⁰Sãĩãri siro, cũ buerá pũtopũ
cãmepũtũagu, cãniãrirapũre
buajeáyigu sũcã. Cũãrẽ wugoá
pũnijõãyiro. Cũrẽ deero yũma-
sĩriyira. ⁴¹Itĩãrĩ cãmepũtũagu
cũãrẽ jĩiyigu:

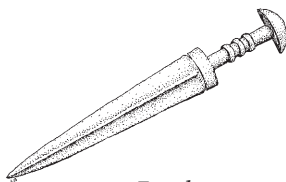
—¿Múã cãnirã tiii sũcã? ¿Cãni,
yeerisãjãrã tiii? Nocõrõrã niã.
Yũre ticoadaro jearo tiia. Yũ
niipetira sõwũrẽ ticogũdaqui ña-
ñarẽ tiirãpũre. ⁴²Wũmũncãña.
Jãmũ, yũre ticogũdu atitoai
mée, jĩiyigu.

^u 14.27 Zacarías 13.7.

Jesuré ñeewarigue

(Mt 26.47-56; Lc 22.47-53; Jn 18.2-11)

43 Jesús cǎāmena wedeseǵu tiiríra, máata cǎā menamacǎ niimiārigu Judas jeayigu. Cǎūmena pañ basocá espadapírīmena, yucuména atiyira. Cǎā paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerá, āpērǎ butoá dutirá ticocoarira niyira. 44 “Yññ wasopúro ūpǔǵǎ cǎūrǎ niigǔdaqui. Cǎūrē ñee, añurō siatú, néewawa”, jīisuguetoyigu Jesuré ticogudǎ.

Espada

45 Máata Jesús putoñ jeagu: —Yññre bueǵǎ, jīiyigu.

Teero jīigǔrǎ, cǎū wasopúrore ūpǔyigu. 46 Teero tiirí ññarǎ, Jesuré ñeejǔyira.

47 Cǎūrē ñeerí, sīcǎ toopǎ nucǔǵǎ cǎūya espadare tǔāwé, paiaré dutigǔre padecoteguya cāmopéore páatacojǎyigu. 48 Jesús cǎūrē jīiyigu:

—¿Yaarépigure tiiróbiro yññre espadapírīmena, yucuména ñeerǎ atiarí? 49 Búrecoricōrō yññ Cǎāmacǎwiipñ mǎāmena niīwǎ, bueǵu. Yññre ñeerīwñ. Mǎā mecǔtīgǎ tiiré Cǎāmacǎye queti jóaripǔpñ jīirōbirora wáaro tiia, jīiyigu.

50 Cǎū buerá cǎū sīcǎrēna cǎāñucō, dutipetǔjǔyira. 51 Sīcǎ ma-

mñ Jesús siro nññuátiyigu. Cǎñigǎ cǎmarí caseromena dícu cǎmarígu niyigu. Cǎā cǎūrē ñeemiyira. 52 Cǎūrē ñeema jīirǎ, cǎū cǎmarí casero dícu wéepānecojǎyira. Cǎūpe sutimaníǵǎ dutijǔāyigu.

Jesuré Judíoare Dutirǎ Peti putoñ néewarigue

(Mt 26.57-68; Lc 22.54-55, 63-71;

Jn 18.12-14, 19-24)

53 Jesuré ñee, paiaré dutigǎ putoñ néewayira. Toopǎ niipetira paiaré dutirǎ, āpērǎ butoá dutirǎ, teero biiri Moisés jóarigue buerǎ neǎyira. 54 Pedrope yoasǎñurō Jesuré nññuyigu. Paiaré dutigǎya wii popea macǎ yepapñ putuǎyigu. Toopǎ Cǎāmacǎwii coterí basoca puto jeanuǎ, cǎāmena pecame sūmaduíyigu.

55 Paiaré dutirǎ, niipetira Judíoare Dutirǎ Peti “¿deero tii cǎūrē wedesǎrō boomíito?” jīiyira, sīāduǵára. Cǎūrē sīāduǵapacara, ññaré buaríyira. 56 Pañ jīīditoremena cǎūrē wedesāmiyira. Cǎā wedesāre queoró jeariyiro. 57 Āpērǎ wñmññcǎ, jīīditoremena cǎū jīiriguere wedesāyira:

58 —“Yññ atiwí Cǎāmacǎwiire basocá tiirí wiire cǎāǵǔda. Itiábureco siro apewí tǔajeañcǔǵǔda. Tiiwí basocá tiirí wii mee niīādacu”, jīīwí āni, jīiyira.

59 Teero jīīpacara, sīcǎrībíro wedeseriyira.

60 Paiaré dutigǎ cǎā watoapñ wñmññcǎ, Jesuré sǎññáyigu:

—¿Muu deero tiigú yuuriido-jái? ¿Deero jĩ yuugudari cúã wedesärere? jĩiyigu.

⁶¹ Cũpe yuuriyigu. Paiaré dutigú sãĩnãnemoyigu:

—¿Muará nii “Cõamacũ bese-rigu Cristo, Cõamacũ añugú macũ” cúã jĩigú? jĩiyigu.

⁶² Jesús jĩiyigu:

—Yuurá niã. Cõamacũ tutuare cuonetógũ puto cũu diamacũpe duigudacu. Yuu niipetira sówũ toopú duii ñaãdacu múã. Yuu õmeburuáripũ diátiricãrẽ ñaãdacu múã, jĩiyigu.

⁶³ Paiaré dutigú teero jĩĩrĩ tuo-gú, cũu basiro cũũyaro sutiroré wéeyigacojãyigu, ãpẽrãrẽ “bayiró cúai” jĩĩdutigu. Cũãrẽ jĩiyigu:

—Ãpẽrá wedesãrĩ boonemória marĩ. ⁶⁴ Múã cũu Cõamacũrẽ ña-ñarõ wedeserere tuotóaa. ¿Deero tũgueñaĩ múã? jĩiyigu.

Niipetira: —Cũũ teero jĩĩré wa-pa sãĩjãrõ booa, jĩiyira.

⁶⁵ Ãpẽrá cũũrẽ usecõ eobatétu-nucãyira. Cũũ capearire biaápe-yira. Cũũrẽ ñañarõ tii, páayira.

—Jĩĩbuaya. ¿Noã muurẽ páa-arĩ? jĩiyira.

Cõamacũwii coterĩ basocacã cũũrẽ páayira.

Pedro Jesuré “masĩriga” jĩĩrigue

(Mt 26.69-75; Lc 22.56-62;

Jn 18.15-18, 25-27)

⁶⁶⁻⁶⁷ Pedro tiiwĩ popea macã yepapũ pecame sũmagú tiirĩ, sícõ paiaré dutigúre padecotego jea-yigo. Coõ cũũrẽ ñagõrã ñña:

—Muucã Jesús Nazaret macã macũmena wáarucuarigura nii-ãrã, jĩiyigo.

⁶⁸ —Cũũrẽ masĩriga. Ñeenórẽ wedesege wedesecu; tuomasĩri-ga, jĩiyigu.

Cũũ sopepú witijeari, cãrẽquẽ wedeyigu. ⁶⁹ Paiaré dutigúre pa-decotego cũũrẽ ñagõ, toopú ñña-nucũrãrẽ jĩĩnemoyigo:

—Ãni cúã menamacũ niĩ, jĩiyi-go.

⁷⁰ Cũũpe: —Niiria, jĩiyigu.

Too sírogã toopú ññanucũrã Pe-drore jĩiyira:

—Niirõrã muucã cúã menama-cũ niicu. Muu Galilea macũ niijĩ; cúã tiiróbiro wedesea, jĩiyira.

⁷¹ Cũũ jĩiyigu:

—Yuũ diamacũ jĩĩhẽrĩ, Cõama-cũ yuure ñañarõ tiiáro. Yuũ múã wedesegure masĩriga, jĩiyigu.

⁷² Cũũ teero jĩĩritabera, cãrẽ-quẽ wedeyigu sũcã. Pedro Jesús jĩĩãriguere wãcũbuayigu: “Cãrẽ-quẽ puarĩ wedeadari suguero, yuure ñtĩãrĩ ‘cũũrẽ masĩriga’ jĩĩ-gũdacu muu”, jĩiyigu. Teeré wã-cũbuagu, bayiró utiyigu.

Pilato Jesuré sãĩñãrigue

(Mt 27.1-2, 11-14; Lc 23.1-5;

Jn 18.28-38)

15 ¹ Bóeri paiaré dutirá, ãpẽ-rã butoá dutirá, Moisés jóarigue buerá, teero biiri niipe-tira Judíoare Dutirá Peti neãyira. Jesuré sãĩadutiadarere wedeseyi-ra. Wedesetoea, Jesuré siatú, née-wa, Pilatopure ticoyira.

2Pilato cūñrē sāññáyigu:

—¿Mññrá niñ judíoa òpũ? jĩyigu.

—Mññ jĩròbirora cūñrá niñ, jĩyigu.

3Paiaré dutirá pee wedesâyira cūñrē. 4Pilato Jesuré sāññánemoyigu:

—Cúã mññrē pee wedesãrã tiíya. ¿Mññ yññridojañ? jĩñmiyigu.

5Jesús yññriyigu. Teero tiigú, Pilato ññamanijòâyigu.

Jesuré sñadutirigue

(Mt 27.15-31; Lc 23.13-25;

Jn 18.38—19.16)

6Cñmarícorò Pascua boseburecori niñr, Pilato sícũ peresuwiipũ niñgũrē basocá cúã wionécodugagũre wionécorucuyigu. 7Teeburecorire sícũ ññũ peresuwiipũ duiyigu cūñ menamacārāmena. Cūñ wāmecutiyigu Barrabás. Cúã romanuã dutiräre cōãdũgara, cāmerísñyira. 8Basocá Pilato pũtopũ wáa: —Mññ tiirucúrobirora tiyá, jĩyira.

9Pilato cúãrē sāññáyigu:

—¿Múã judíoa òpũrē yññ wionécori boogári? jĩñmiyigu.

10Paiaré dutirá ññatutira Jesuré ticoariguere masjñyigu. 11Paiaré dutirá basocäre acaribíri tiyíra, Barrabápere wionécodutira. 12Pilato cúãrē sāññánemoyigu:

—Múã “judíoa òpũ niñ” jĩñgũpere ¿deero tiirí boogári? jĩyigu.

13—¿Cūñrē curusapũ páabiatudutiya! jĩñ acaribíyira.

14—¿Ñeenó ññañaré tiíarí cūñ? jĩyigu.

Basocápe bayiró busurómena: —¿Curusapũ páabiatudutiya! jĩñnemoyira.

15Pilato basocámena aññurò pũtuãdugagũ, Barrabäre wionécobosayigu. Jesuré tñnadutítóaari siro, curusapũ páabiatu sñadutiyigu.

16Teero tiirá, surara cúãye wiseri popea macã yepapũ cūñrē néewayira. Toopú ãpérã niipetira surarare néoyira. 17Cúã Jesuré sicaró òpũya sutiro tiiróbiro sōã ññisññúrōca sñâyira. Sicabeto potamena tiíari beto cúñya dupupũre péoyira.

18—Ûseniã mññmena, judíoa òpũ, jĩñ buijáyira.

19Sicagú cññgũmena cúñya dupupũre páayira. Cūñrē ññescó eobatétu, ññicācoberimena jeacũmu, buijáyira. 20Cúã cūñrē buitóa, sōã ññisññúrōrē tuuwécojã, cūñ sññasuguearimore sñâyira. Curusapũ páabiatuura wáara néewayira.

Jesuré sñarigue

(Mt 27.32-44; Lc 23.26-43; Jn 19.17-27)

21Sícũ Cirene macã macũ cápũpũ niñarigu pũtuatigũ tiyígu. Cūñ wāmecutiyigu Simón. Puarã pacũ niyigu: Alejandro, Rufo pacũ. Cūñ too netōwári ññarã, Jesús apawari curusare cūñrē apadutiya.

22Jesuré Gólgota buropũ néewayira. Gólgota jĩñrò, “Dupucoro” jĩñrò tiia. 23Toopú vino “mirra” wāmecutire wóoariquemena tññmiyira. Sññiríyigu. 24Cūñrē curusapũ páabiatuyira, diaaro jĩñrã.

Surara cûñye suti niimiãriguere batoadara, jĩĩbuaapeyira, ¿noãrẽ putuáadari? jĩĩrã.

²⁵ Cûñrẽ curusapũ páabiaturi, bóeri nueve niirĩ niyyiro. ²⁶ Basocá cûñrẽ wedesããriguere jóatunoyiro táboapĩpũre: “JUDÍOA ÒPÛ NIÍ”, jĩĩyiro. ²⁷ Jesuména pũarã yaarẽpirare páabiatuyira; sĩcũ diamacũpe, ãpĩ acuniñape nũcõyíra. ²⁸ Cũã teero tiirí, Cõãmacũye queti jóaripũpũ jóarigue diamacũ wáayiro. “‘Dutirẽre netõnũcãrã menamacũ niĩ’ jĩĩ wãcũũya basocá cûñrẽ”,^v jĩĩ jóanoã.

²⁹ Basocá toopũ netõwára, cûñrẽ ñañarõ jĩĩrã, dupupá saguejõãrucuyira.

—Jũũ. Mũũ “Cõãmacũwiire cõãgũda” jĩĩmiwũrã. “Itiábũreco siro apewíi tiipeticojãgũda”, jĩĩmiwũrã mũũ. ³⁰ Teero jĩĩrigũ mũũ basirora netõnéña. Curusapũ tusagũ diiátiya, jĩĩ buijáyira.

³¹ Paiaré dutiracã, Moisés jóarigue buerãmena teerora jĩĩ buijáyira:

—Cũũ ãpẽracãrẽ netõnéwĩ; cũũ basiropẽ netõnémasĩrii. ³² Cõãmacũ beserigũ Cristo Israelya põna macãrã òpũ niigũjã, curusapũ tusagũ cũũ basiro diiátiaro. Cũũ basiro diiátiri docare, padeoáda, jĩĩyira.

Cũũmena curusapũ páabianũcõãriracã teerora cûñrẽ ñañarõ jĩĩ buijáyira.

Jesús diarigue

(Mt 27.45-56; Lc 23.44-49; Jn 19.28-30)

³³ Coeritõ jeari, niipetiro tiiditapũ naĩtũãjõãyiro. Téẽ ñamica tres niirĩpũ naĩtũatuyiro. ³⁴ Tii hora niirĩrã, Jesús bayirõ acaribíyigũ.

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? jĩĩyigũ cûñyemena. Teero jĩĩgũ, “Cõãmacũ, Cõãmacũ, ¿deero tiigũ yũre cõãwai?” jĩĩgũ tiiyigũ.

³⁵ Æpẽrá sĩquẽrã toopũ niirã teerẽ tuorã, jĩĩyira:

—¡Coe! Tũoyá. Profeta Elíare suocõgũ tiiquí, jĩĩmiyira.

³⁶ Sĩcũ cutuwá, sicasitia vino piyare soayigũ. Sĩniãrõ jĩĩgũ, siccagũ cãnũgũpũ siatú, cûñrẽ súumũõcõgũra, basocãre jĩĩmiyigũ:

—Coteya ména. Elías cũũ curusapũ tusagũre néediocõgũ atibiqui, jĩĩmiyigũ.

³⁷ Jesús bayirõ acaribí, diajõãyigũ. ³⁸ Cũũ diari, Cõãmacũwii popeapũ Æñunetõjõãri Tatia cãmotáyosari casero ãmũãrõpe yigadiati, pũacaséropũ jeacotuariro niwũ. ³⁹ Cien surara dutigũ Jesús doca nucũgũ, cũũ teero wáa diari ñnagũ, jĩĩyigũ:

—Diamacũrã ãni Cõãmacũ macũ niimiãyi, jĩĩyigũ.

⁴⁰ Numiã yoaropũ Jesuré ññanucũyira. Cũãmena niyyira: Maríia Magdalena; apegó Maríia (coo José cũũ bai Santiago paco niyyigo); apegó Salomé niyyira. ⁴¹ Cũã Jesuré nũnũrĩra numiã niyyira.

^v 15.28 Isaías 53.12.

Cũũ Galileapũ niirĩ, cũũrẽ añurõ tiiápurira niyira. Āpērã numiã paũ Jesús Jerusalénũ wáari nũnríracã toopũ ñnanucũyira.

Jesuré ãtãtutipũ cũũrigue

(Mt 27.57-61; Lc 23.50-56; Jn 19.38-42)

42-43 Judíoa yeerisãri bũreco sũguero macã bũreco niyiro. Teero tiiró, cũã yeerisãri bũreco maquẽ quẽnorĩ bũreco niyiro. Nãicũmurĩ, José Arimatea wãmecutiri macã macũ jeayigũ. Cũũ Judíoare Dutirá Peti menamacũ cũã padeogũ niyigũ. Cũũcã Cõã-macũ dutirẽ basocápũre niiãdarere coteyigũ. Teero tiigũ, cuiró maniró wãcũtutuaremena Pilato pũtopũ sããwayigũ. Sããwa, Jesuyá òpũũrẽ sãiyigũ. 44 Pilato Jesús diaariguere tuogũ, tuomanĩjõãyigũ. Cien surara dutigũre atiduti, “¿deero biiri diaarĩ?” jĩĩ sãĩñayigũ. 45 Cien surara dutigũ cũũrẽ wedeari siro, Jesuyá òpũũrẽ Joserẽ ticodutyigũ. 46 José sutiró añurĩ caserore sãĩ, Jesuyá òpũũrẽ néedioco, tiicaseromena cõmayigũ. Túajea, sicututi ãtãgãpũ coari tutipũ cũũyigũ. Tiitutire ãtãquicamena tuunéwa, biajãyigũ. 47 María Magdalena, María (José paco) Jesuré cũũãrĩrore ññayira.

Jesús masãmuãrigue

(Mt 28.1-10; Lc 24.1-12; Jn 20.1-10)

16 1 Cũũ yeerisãri bũreco sãbado netõãri siro, María Magdalena, María (Santiago paco), Salomé sitiaañũre sãiyira.

Teeména Jesuyá òpũũrẽ píopeora wáara tiimiyira. 2 Ësã yeerisãri bũreco síro macã bũreco niirĩ, ñami-sãñurõgã Jesuré cũũri tutipũ wáayira. 3 Cũã toopũ wáara, cãmerĩ sãĩñáyira:

—¿Noã tuunécobosaadari tiituti biaríquicare? jĩiyira.

4 Toopũ jea, ññacora, tiiquicare aperopũ nucũrĩ ññayira. Pairíquica peti niyiro. 5 Tiitutipũ sããwara, wãmo diamacũniñape sícũ mamũ duiirĩ ññayira. Cũũ sutiró butiró yoaroca sãñayigũ. Cũã cũũrẽ ññarã, bayiró ucũáyira. 6 Cũũ cũũrẽ jĩiyigũ:

—Ucũarijãña. Mũã Jesús Nazaret macã macũrẽ cũã curusapũ páabiatu sããrĩgũre ãmaãrã tiia. Cũũ masãtoaawĩ. Ānorẽ manĩĩ. Cũũrẽ cũũãrĩrore ññarã atiya. 7 Cũũ buerãre, Pedrore wedera wáaya: “Cũũ mũã sũguero Galileapũ jeatoagũdaqui. Cũũ jĩĩrĩro-birora toopũ cũũrẽ ññããdacu”, jĩĩwa, jĩiyigũ.

8 Tiitutipũ niãrĩra ucũã ñapõpirara dutijõãyira. Cuirã, ãpẽrãrẽ wederiyira.

Jesús María Magdalenarẽ bauásũguerigue

(Jn 20.11-18)

9 Yeerisãri bũreco niirĩ, Jesús cũũ masããri siro, María Magdalenarẽ bauásũgueyigũ. Coorena too sũgueropũ siete wãtĩãrẽ cõãwionecoyigũ. 10 Jesuména wããnetõrĩrare wedego wãamiyigo. Cũũrẽ booritua, utira tiiyira.

11—Jesús catiawĩ; yuu cūũrẽ ññaãwũ, jĩĩmiyigo.

Padeoríyira.

**Jesús puará cūũmena
wáanetōirare bauárigue**

(Lc 24.13-35)

12Too síro Jesús puará cūũmena wáanetōirare bauáyigu cá-pūpu wáarare. Cūũ apĩbíro biigú bauáyigu. 13Cúã apērã Jesuména wáanetōirare wedera wáamiyira. Cúãcārẽ padeoríyira.

Jesús cūũ bueráre dutirigue

(Mt 28.16-20; Lc 24.36-49; Jn 20.19-23)

14Too síro Jesús cūũ buerá on-cere bauáyigu cúã mesapu duirá-re. Cúãrẽ jĩiyigu:

—¿Deero tiirá cúã wederi, yuu masáre quetire tuopacára, padeoríarĩ? Pairó wácūtuturare cūoríá múã, jĩiyigu.

15Cúãrẽ jĩĩnemoyigu:

—Niipetiropu niipetirare yuu basocáre netónere quetire wede-

ra wáaya. 16Yũure padeó, wã-meōtinogũno netōnénogũdaqui. Yũure padeohégũno ñañarō tii-nógũdaqui. 17-18Yũure padeorá yuu dutirémena wātĩārẽ cōāwio-necomasiādacua. Āpērāyére wedesemasĩripacara, wedeseadacua. Cúã ññaārẽ ñeerĩ, teero biiri pūniré sīnirĩ, merẽã wáaricu. Diarare ñaapeóri, netōādacua. Yũure padeorá cúã padeorére ññorã, teerẽ tiimasĩādacua, jĩiyigu.

Jesuré néemuãrigue

(Lc 24.50-53)

19Marĩ Ōpũ Jesús cúãrẽ wedeari siro, ũmũásēpu néecomũānoyigu. Cōāmacūya wāmo diamacūniñape jeanuāyigu. 20Cūũ buerá niipetiropu cūũ netónere quetire wedera wáawa. Cúã wederi, Jesús cūũ basirora cúãrẽ tiiápurigu niwĩ. Cúã wederere “diamacūrã niiã” jĩigũ, ññurere cúãrẽ tiieñorĩ tiirígu niwĩ.^w

^w 16.9-20 Ate versículos aperiú bucupūpu baurícu; aperiúpá baucú.

LUCAS

Jesucristoye quetire jóarigue

**Lucas ¿deero tiigú atipūrē
jóayiri? jīrigue**

1 ¹⁻²Niipetire ũsã watoapu wáariguere ñnarira Jesús “wedera wáaya” jīcorira ũsārē buewa. Pāu cūã buerirobirora jóanċārira niiwã. ³Yūucã ate niipetire Jesús sicutopu tiinċāriguere masīpetidugagu añurō buewu. Teero tiigú, Teófilo, yuu teeré jóaa, ⁴mūurē āpērā bueriguere “diamacūrã niĩã” jīmasīdutigu.

**Ángele Juan Bautista
bauáadarere wederigue**

⁵Herodes Judea dita macārã ōpū niiritore, sīcū pai Zacarías wāmecutigu niiyigu. Cūũ Abíaya pōna macū niiyigu. Cūũ numo Isabel wāmecutiyigo. Coa Aarón pārāmeō niinunusego niiyigo. ⁶Cūã puarápura Cōāmacū ñacore basocá añurá niiyira. Cūũ dutirére añurō tiyíra. Teero tiirá, basocá cūārē “wapa cūoóya” jīmasīriyira. ⁷Cūã pōnamaníyira. Isabel pōnamanígōno niiyigo. Cūã batoá niiyira.

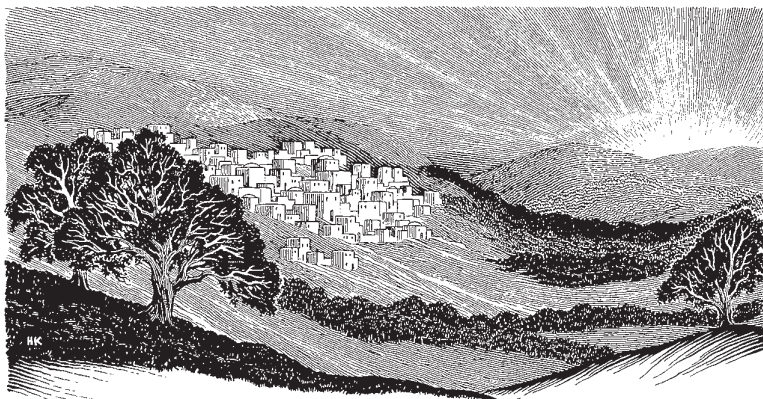
⁸Sicabureco Zacarías pai pade-
ré padegu tiyígu Cōāmacūwiip.

Cūũya pōna macārã paderé bu-
recori niyiyo. ⁹Paiá tiirucúrobi-
rora sīcūrē beseyira sitiaññure
sógedure. Tiiburecore Zacaría-
re beseyira. Teero tiigú, cūũpe
Ññurí Tatia puto macá tatiapu
sóggu sãawayigu. ¹⁰Sóeritono
niirí, niipetira basocá sopepá
Cōāmacūrē sãirá tiyíra. ¹¹Sīcū
ángel^a cūūrē bauáyigu. Cūũ
sóemūōcoro diamacūpe nucūyi-
gu. ¹²Zacarías cūūrē ññagū,
ucūájōāyigu. Bayiró cuiyigu.
¹³Ángele cūūrē jīiyigu:

—Cuirijaña, Zacarías. Cōāma-
cū mūu sãirére tuoí. Mūu, mūu
numo Isabelmena sīcū pōnacutí-
adacu. Cūūrē Juan wāme tuuya.
¹⁴Mūu cūūmena bayiró ũseni-
gūdacu. Pāu cūũ bauári, ũseni-
ādacua. ¹⁵Cōāmacū ññacorpū-
re buri niigú mee niigūdaqui.
Vinorē,^b sibiorére sīniríguda-
qui. Cūũ paco páatipura Espiritu
Santo cūūmena niitoagūdaqui.
¹⁶Pāu Israelya pōna macārã
Cōāmacū cūã ōpūrē padeodúri-
rare padeorí tiigūdaqui sūcā.
¹⁷Marí ōpū suguero jeagūdaqui.
Elías tiiróbiro Espiritu Santo tu-
tuare cūogūdaqui. Teeména pa-
cūsumārē cūã pōnamena añu-

^a1.11 Portugués: anjo.

^b1.15 Portugués: vinho.

Nazaret

rõ niirecutiri tiigúdaqui. Netõn-
cârârê basocá añurá tiiróbiro wã-
cûrî tiigúdaqui. Basocáre “marî
Ôpûrê añurõ niiyueya” jîîgûda-
qui, jîîyigu.

¹⁸Cûû teero jîîrî, Zacarías sãî-
náyigu:

—¿Deero tii yuu masîgûdari
muu yûre jîîrére? Yuu bucû niîã.
Yuu nûmocã bucûó niîyo, jîîyigu.

¹⁹Ángele cûûrê yûyigu:

—Yuu Gabriel niîã Cõamacû
pûto macû. Cûû yûre ticodio-
coawî, mûurê queti wededutigu.
²⁰Yuu jîîrére muu padeoría. Tee-
ro tiigú, wedesemasîhêgû pûtuá-
gûdacu. Yuu jîîrôbirora wáaada-
cu. Tee niipetire wáari siropû,
wedeseğûdacu, jîîyigu.

²¹Cûã wedesera tiirî, basocápe
Zacaríare yuera tiiyíra. Cûû Cõã-
macûwiipû pearî, îñamanijôâyí-
ra. ²²Cûû witijeagu, wedesemasî-
riyigu. “Cõamacûwiipû apeyenó
cûûrê bauáajîyu”, jîîyira. Wãmo-
rîmena cûârê wêêtuyigu. Wede-
semasîhêgû pûtuáyigu.

²³Paia paderé burecori petirî,
cûûya wiipû coecóputuayigu.
²⁴Too síro cûû nûmo Isabel niî-
pacó niinucâyigo. Sicamoquêñe
muîpûrã “wiipû niîjãgôda” jîî-
yigo. ²⁵Coo wácûyigo: “Cõãma-
cû yuu põnamanigõ niîârigore
tiîápuawî. Basocá teero îñacõã-
rî jîîgû, yûre añurõ tii”, jîîyi-
go.

Ángele Jesús bauáadarere Maríare wederigue

²⁶Seis muîpûrã Isabel niipacó
niiró netôyíro. Cõamacû ángele
Gabrielre Nazaretpû ticodiocoyi-
gu. Nazaret Galilea ditapû niîã.
²⁷Sícõ ñmumena niîñahêgôrê
queti wededutiyigu. Ôpû David
pârâmi niinunsegumena José
wãmecutigumena wãmosíagodo
tiyígo. Coo wãmecutiyigo Ma-
ría. ²⁸Ángele coo niirôpû sããwa,
añudutiyigu:

—Sãã. ¿Niî mûu? Marî Ôpû
mûurê “añurõ tiigúda” jîîawî.
Cûû mûumena niî, jîîyigu.

²⁹Ángele jĩrere tuogó, bayiró wācũyigo. “¿Deero jĩdugaro tiigári cũũ añudutire?” jĩĩ wācũyigo. ³⁰Ángele jĩĩyigu:

—Cuirijãña, María. Mũu Cõamacũ añurõ tiirere bũaa. ³¹Teero tiigó, mũu niipacó pũtũágodacu. Sĩcũ põnacutĩgodacu. Cũũ wāmecutĩgũdaqui Jesús. ³²Cũũ ãpẽrá nemoró ƿũtĩ macũ niigũdaqui. “Cõamacũ ẽmũáse niigũ macũ niĩ”, jĩĩnogũdaqui. Ōpũ David cũũ ñecũ niisotoapeogũre tiirĩro-biro Cõamacũ cũũrẽ Ōpũ cúũgũdaqui. ³³Israelya põna macārãre dutirucujãgũdaqui. Cũũ dutirẽ petirĩcu, jĩĩyigu.

³⁴María ángelere sãĩñáyigo:

—¿Deero wáabogari ate? Yũu manũ manigó niĩ, jĩĩyigo.

³⁵Ángele coore yũuyigu:

—Espíritu Santo mũupũre diijeágũdaqui. Cõamacũ ẽmũáse macũ tutuare mũupũre õmebũrũá tiirõbiro diiáti, tuubiáadacu. Teero tiigũ, mũu macũ ãñugũ “Cõamacũ macũ niĩ” jĩĩnogũdaqui. ³⁶Mũuya wedego Isabel sĩcũ põnacutĩgodaco, bũcũ niipaco. “Põnamanigõno niĩyo”, jĩĩmiwã basocá. Seis muĩpũrã wáaa, coo wĩmũ bũaári siro. ³⁷Cõamacũrẽ tiimasĩhẽreno maniã, jĩĩyigu.

³⁸María jĩĩyigo:

—Yũu Cõamacũrẽ padecotego niĩ. Cõamacũ mũu jĩĩrõbirora yũure tiĩáro, jĩĩyigo.

Ángele coo pũto niĩãrigũ wáajõayigu.

María Isabelre ññagõ wáarigue

³⁹Teebũrecorire María boyeromena wáajõayigo Judea ditapũ. Ʋtãyucu watoa niirĩ macãpũ jeayigo. ⁴⁰Toopũ jea, Zacaríaya wii-pũ sããwa, Isabelre añudutiyigo. ⁴¹Tee añudutire tũorĩ, coo macũ páatipũ sãñagũ cãmeñayigu. Isabelmena Espiritu Santo niiyigu. ⁴²Teero tiigó, coo bayiró busũrẽmena wedeseyigo:

—Niipetira numiã nemoró Cõamacũ mũũrẽ añurõ tiĩ. Mũu macũcãrẽ añurõ tiĩ. ⁴³Yũu búri niigó niipacari, mũu yũu Ōpũ paco yũũre ññagõ atiyu. ⁴⁴Yũu mũu añudutirere tũorĩ, yũu macũ páatipũ sãñagũ ƿseniremena cãmeñaati. ⁴⁵Cõamacũ mũũrẽ jĩĩrõbirora “wáaadacu” jĩĩ padeoyũ mũu. Ateména Cõamacũ mũũrẽ ƿsenirĩ tiiquĩ, jĩĩyigo.

⁴⁶María jĩĩyigo:

“Yũu Ōpũrẽ ‘ãñuniã mũu’ jĩĩ, ƿsenire ticoa.

⁴⁷Cõamacũ yũure netõnégũmena bayiró ƿsenigõ niĩ.

⁴⁸Yũu búri niigõrẽ Cõamacũ beseyi.

Mecũãmena niipetira yũũre ‘Cõamacũ añurõ tiiyĩ coore’ jĩĩdaduca.

⁴⁹Cõamacũ niipetire tiimasĩgũ yũure añurẽre tiiyĩ.

Cũũ añurẽ dícare tiiquĩ.

⁵⁰Cũũrẽ quioníremena ññarãrẽ bóaneõrucujãgũdaqui.

⁵¹Cũũ tutuaremena pee añurẽ tiĩ.

Basocá ‘úsã ãpêrá nemoró
niĩá’ jĩĩ wácũrãrê cõãjã-
qui.

⁵² Õpãrá duirépĩrĩpũ duirãre
cõãjãqui.

Bári niirápere ɸpĩtĩ macãrã
niirĩ tiiquí.

⁵³ Jɸabóarare pee ãñurê tico-
qui.

Pee ɸuorãre tioripacũ, pũ-
tuawadutiquí.

⁵⁴ Israelya põna macãrã cũũrê
padecoterare tiiápuquí.

Cũãrê wácũjĩgũ, bóaneõquí.

⁵⁵ Marĩ ñecũ Abrahamrê,
teero biiri niipetira cũũ pã-
rãmêrã niinũnũserare
‘tiiápuguda’ jĩĩrigũ niĩwĩ”,

jĩĩyigo María.

⁵⁶ María ãtĩãrã muĩpũrã coo pũ-
topũ pũtuáyigo. Too síro cooya
wiipũ coecóputuayigo.

Juan Bautista bauárigue

⁵⁷ Isabel põnacutĩrito jeari, coo
macũ bauáyigu. ⁵⁸ Cooya wii pũ-
to niirã, cooya wedera Cõamacũ
coore ãñurõ bóaneõrigue quetire
tuorã, coore ɸseniapuyira.
⁵⁹ Ocho^c ɸurecori cũũ bauári si-
ro, cũũ cõnerĩgu yapa macã case-
róre widecõãrã jeyaira. ^d Cũũ pa-
cũ tiiróbiro Zacarías tuudugami-
yira. ⁶⁰ Cũũ paco cũãrê jĩĩyigo:

—Niiria. Cũũ Juan wãmecuti-
gudaqui, jĩĩyigo.

⁶¹ Cũãpe: —Mũyaya wedera tee-
ro wãmecutira maniíya, jĩĩyira.

⁶² Cũũ pacũre wãme sãĩñárã,
wéetuyira. ⁶³ Cũũpe sicapĩ jóaripĩ
sãiyĩgu. Tiipĩpũ “Juan wãmecuti-
gudaqui” jĩĩ jóayigu. Niipetira
teeré ãñamanijõãyira. ⁶⁴ Máata
Zacarías wedesejõãyigu sũcã.
Cõãmacũrê ɸsenire ticoyigu.
⁶⁵ Cũũ teero tiirĩ, cũãya macã pũ-
to niirã cuipetijõãyira. Niipetiro
too Judea dita ɸtãyucũ watoapũ
macãrã teero wáariguere wede-
seyira. ⁶⁶ Niipetira teeré tuorã ba-
yiró wácũyira.

—Cũũ wĩmagũ ɸucũ niigũ,
¿deero niigũno niigũdari? jĩĩyira.
Cõãmacũ tutuare Juanména
niiyiro.

Zacarías Cõãmacũrê basapeorigue

⁶⁷ Cũũ pacũ Zacaríamena Espí-
ritu Santo niiyigu. Teero tiigũ,
Cõãmacũ wededutirere wedeyi-
gu. Biiro jĩĩyigu:

⁶⁸ “Cõãmacũrê ɸsenire ticoco.
Cũũ marĩ Israelya põna
macãrã Õpũ niĩi.

Marĩ cũũ beserirare netõné-
gũ atii. Marĩrê tiiápuru-
cujãĩ mée.

⁶⁹ Marĩrê netõnégũdu tutuagu-
re ticodiocoqui.

David cũũrê padecotegũ pã-
rãmĩ niinũnũsegũ niiqui.

⁷⁰ Tiatopũ ‘teero tiigũda’ jĩĩyi-
gu.

Teeré profetas ãñurã jóarira
niiwã.

^c 1.59 Portugués: oito.

^d 1.59 Levítico 12.3.

71 Cõāmacũ niipetira marĩ wã-
pãrãrẽ, marĩrẽ ññatutirare
cãmotá,
marĩrẽ netõnébosagũdaqui.

72 Marĩ ñecũsũmuãrẽ ‘múãrẽ
bóaneõgũda’ jĩiyigũ.
Cũãrẽ ‘ãñurõ tiigũda múãrẽ’
jĩirigue ãñurere acabóri-
qui.

73 Cõāmacũ too síro tiiádarere
wedeyigũ Abraham marĩ
ñecũrẽ.

‘Biiro tiigũda’ jĩiyigũ:

74 ‘Múãrẽ ññatutirare cãmotá,
múãrẽ netõnébosagũdacu.
Yũũ teero tiirí, múã cuiro
manirõ yũũ dutirere tii-
masĩādacu.

75 Bũrecoricõrõ yũũ ññacoropũ
ãñurẽ tiiādacu’, jĩiyigũ
Cõāmacũ.

76 Macũ, mũũrẽ basocá ‘Cõā-
macũ ñmũásepũ niigũya-
gũ profeta nii’ jĩĩādacua.
Mũũ marĩ Òpũ atiadari sũ-
guero, maarẽ quẽnosũ-
guérobirora quẽnosũgué-
gũ niigũdacu.

77 Mũũ Cõāmacũ beserirare
cũã ññañarẽ tiirere Cõā-
macũrẽ acabóre sãĩduti-
gũdacu.

Teeména Cõāmacũ netõnére-
re cũãrẽ masĩrĩ tiigũdacu.

78 Cõāmacũ marĩrẽ bóaneõre-
mena ññagũ niijĩgũ,
marĩrẽ netõnégũdũre tico-
diocogũdaqui.

Muĩpũ mũãtatiro tiiróbiro
niigũdaqui cũũ marĩrẽ.

79 Marĩ naĩtĩãrõpũ niirábiro
niĩã.

Pecamepũ wáaborira niĩã.

Cũũ bócoremena marĩrẽ
ãñurõ niirecutire ãñogũ-
daqui”,

jĩiyigũ Zacarías.

80 Wĩmagũ bũcũájõāyigũ. Jõõ-
pemena Cõāmacũrẽ padeomũã-
nũcāyigũ. Basocá manirõpũ nii-
sodeaatiyigũ. Toopũre niituyigũ,
tée Israelya põna macãrãrẽ cũũ
wedenũcãritopũ.

Jesús bauárigue

(Mt 1.18-25)

2 ¹ Tíatore niipetira roma-
nuã òpũ Augusto basocáre
bapaqueogũdũ, cũã wãmerẽ
jóatudutiyigũ. ² Cirenio niiri-
to, sicato jóature niinũcāyiro.
Cirenio Siria dita dutigũ niyi-
gũ. ³ Niipetirare cũã ñecũsũ-
mũã bauáre macãrĩpũ jóatura
wáadutiyigũ.

⁴ Teero tiigũ, José, Nazaret Ga-
lilea ditapũ niĩārigũ, Belén Judea
ditapũ wáayigũ. Cũũ ñecũ David
Belénpũ bauáyigũ. Cũũ David pã-
rãmi niinũnũsegu niijĩgũ, toopũ
wáayigũ. ⁵ Cũũmena cũũ wãmo-
síagodo María wáayigo. Niipacó
niiyigo. ⁶ Cũã Belénpũ niirĩ, Ma-
ría põnacutire bũrecori jeayiro.
⁷ Toopũre cũã cãnirĩ wii bũariyi-
ra. Teero tiirá, ecará cãnirĩ wiipũ
wáayira. Toopũ coo sicato wĩma-
gũ apayigo. Cũũrẽ suti caserime-
na cõma, ecará yaarĩcoropũ sãã-
yigo.

Belén

Ángelea oveja coterí basocare bauárigue

⁸Belén wesapɸ oveja coterí basoca niyira. Cápɸɸ cūāyara-re coteboejōārucuyira. ⁹Wācū-ña manirō cūārē sīcū ángele bauáyigɸ. Cōāmacū asibatére cūā pɸtopɸ aññurō bósesajōāyiro. Bayirō cuiyira. ¹⁰Ángele cūārē jīīyigɸ:

—Cuirijāña. Múārē aññuré queti-wedegɸ atia. Niipetira tee queti-re tɸorá, űseniādacua. ¹¹Mecūā ñami Daviyá macā Belénɸɸ múārē netōnégɸɸɸ bauáawī. Cūñ Cōāmacū beserigɸ Cristo marī Ōpɸ niī. ¹²Cūñ wīmagūrē suti caserimena cōmaārigure buajeá-adacu. Wáicɸra yaarícoropɸ sãñagūrē ññaādacu. Múā teerē ññarā, “diamacūrā wedeayi” jīādacu, jīīyigɸ ángele.

¹³Wācūña manirō cūñ pɸtopɸ ángelea bauáyira. Cūñ Cōāmacūrē űsenire ticora, biiro jīīyira:

¹⁴“Ŭmúásepɸ niirá Cōāmacūrē ‘aññetōjōāī’ jīī, űsenire ticoaro.

Atiditapúre cūñ aññurō tiinó-rā aññurō niirecɸtiaro”, jīīyira.

¹⁵Ángelea cūāmena niiārira űmúásepɸ muāwaari siro, oveja coterí basoca cāmerí wedeseyira:

—Jāmɸ too docare Belénɸɸ. Toopú wáaariguere Cōāmacū marīrē wededutiariguere ññaco, jīīyira.

¹⁶Teero tiirá, boyeromena macāpɸ piyayira. Toopú piyajeara, María, Joseré buajeáyira. Wīmagūrē wáicɸra yaarícoropɸ sãñagūrē ññayira. ¹⁷Cūñrē ññaāri siro, ángele wīmagū maquērē wedeariguere wedeyira. ¹⁸Niipetira cūñ wederére tɸorá, tɸomaníjōāyira. ¹⁹Mariape tee niipetirere coo wācūrɸɸ ññanoyigo. Bayirō teerē wācūyigo. ²⁰Oveja coterí basoca cūñ tɸoárigue, cūñ ññaārigue ángele wedeariobiro wáayiro. Tee-ro tiirá, Cōāmacūrē űsenire tico,

“cũũ ãñunetõjõãĩ” jĩĩ wedesepu-
tuayira.

**Jesuré Cõãmacũwiipu
néewarigue**

²¹ Jesús bauári siro, ocho bure-
cori netõrĩ, cũũ cõnerĩgu yapa
macã caseróre widedcõãyira. Cũũ-
rẽ Jesús wãme tuuyira. Tiiwãme-
rẽ ángele Mariare, coo niipacó
niiðadari sugueropũ, tuudutiwigũ.

²² Coo põnacutĩari siro, Moisé-
re dutiré cũũrigue jĩĩrõbirora
cuarenta burecori yueyira. Too
síro wĩmagũrẽ Jerusalénpu née-
wayira. Toopú Cõãmacũrẽ “mũu-
yagu niiĩ” jĩĩ ãñorá wáayira.
²³ “Niipetira ãmũã bauásuguera
Cõãmacũyara niirõ booa”,^e jĩĩ
jóanoã Cõãmacũye queti jóaripũ-
pu. ²⁴ Tiipũpu jóarirobirora pũ-
rá buabiro baurá o pũará bua wĩ-
marã Cõãmacũrẽ ticoadara wáa-
yira.^f

²⁵ Teeburecorire sĩcũ Simeón
wãmecutigu Jerusalénpu niiyigu.
Cũũ basocá ãñugũ, Cõãmacũrẽ
padeogú niiyigu. Israelya põna
macãrãrẽ netõnégũdure yuegu
tiiyigu. Espiritu Santo Simeón-
mena niiyigu. ²⁶ Cũũ cũũrẽ wede-
toayigu: “Cristo Cõãmacũ beseri-
gure ãñaripacu, mũu diaricu”, jĩĩ-
yigu. ²⁷ Espiritu Santo masĩrĩ ti-
rémena Cõãmacũwiipu sãawayi-
gu. Jesús pacusũmũã cũũgãrẽ
néesãwayira, Moisére dutiré cũũ-
riguerpu jóarirobirora cũũrẽ ti-

bosára. ²⁸ Néesãwari, Simeón
cũũrẽ néepayigu. Néepa, Cõã-
macũrẽ usenire ticogu jĩĩyigu:

²⁹ “Yũũ Õpũ, mũu yũure wede-
rirobirora tiia mecũtigã-
rẽ.

Teero tiigú, yũu mũũrẽ pa-
decotegu useniremena
diamasĩã.

³⁰ Ñni basocáre netõnégũdure
yũu capearimena ãña-
toaa.

³¹ Mũu ãniré ticodiocoayu, nii-
petira basocá masĩārõ jĩĩ-
gũ.

³² Ñni sãwócogu tiiróbiro nii-
gũdaqui, judíoa niihẽrã
diamacũ maquẽrẽ masĩ-
ārõ jĩĩgũ.

Niipetira mũũyara Israelya
põna macãrãrẽ ‘Cõãmacũ
marĩrẽ ãñurõ tiíawĩ’ jĩĩrĩ
tiigũdaqui”,

jĩĩyigu Simeón.

³³ Cũũ teero jĩĩrĩ tuorá, Jesús
pacu, paco tuomanĩjõãyira. ³⁴ Si-
meón cũãrẽ: —Cõãmacũ múãrẽ
ãñurõ tiíaro, jĩĩyigu.

María Jesús pacore jĩĩyigu:

—Tũoyá. Cõãmacũ ãni wĩma-
gũmena paũ Israelya põna macã-
rãrẽ cõãrĩ tiigũdaqui; ãpẽrãrẽ
cũũmena netõnégũdaqui. Paũ
cũũrẽ ãñarõ jĩĩadacua. ³⁵ Teero
tiirémena paũ wãcũrere masĩno-
adacu. Mũupe espadamena sade-
ro tiiróbiro pũniré tugueñagõda-
cu, jĩĩyigu.

^e 2.23 Éxodo 13.2,12.

^f 2.22-24 Levítico 12.6-8.

³⁶Toopú sícō profeta niyigo. Coó Ana wāmecutiyoigo. Fanuel macō, Aserya pōna macō niyigo. Būcúó peti niyigo. Mamo niigō, wāmosiayoigo. Coó wāmosiari siro, siete cūmarī coo manūmena niyigo. ³⁷Cūū diari siro, wapewio niirucuyigo. Ochenta y cuatro cūmarī cūoyigo. Cōāmacū-wiipure witiyoigo. Toopú ñamirí, búrecori beti, súubuseyigo. ³⁸Simeón Mariare, Joseré wedeseri, Ana jeayigo. Jesuré ñña, Cōāmacūrē usenire ticoyigo. Too síro niipetira Jerusalén macārā basocāre netōnégūdure coterāre Jesuyé maquērē wedeyigo.

Nazaretpu putuawarigue

³⁹Cūā niipetire Cōāmacū dutirére tiitōa, cūāya macā Nazaret Galilea ditapu coecóputuayira. ⁴⁰Wimagū masāyigu tutuagu, masīgú. Cōāmacū cūūrē āñurō tiápuyigu.

Jesús bucusāñurō niigū tiirígue

⁴¹Jesús pacusūmuā cūmarícōrō Pascua bosebureco niirí, Jerusalénpu wāarucuyira. ⁴²Jesús doce cūmarī cūorí, cūā tiirucúrobiora toopú wāayira. ⁴³Bosebureco petirí, cūāya macāpu coecóputuamiyira. Cūū pacusūmuā masirō maniró Jesús Jerusalénpu putuájāyigu. ⁴⁴Cūā Jesuré “āpērā marī menamacārāmena wāaqi” jīī wācūrā, sicabureco maapure wāayira. Too síro cūāya wedera, cūā ññamasirā watoapu cūūrē

āmaāmiyira. ⁴⁵Buaríyira. Teero tiirā, cūūrē āmaārā, Jerusalénpu cāmecóputuayira.

⁴⁶Itiábureco siro Cōāmacūwii-pu cūūrē buayira. Cūū judioare buerá watoapu duiyigu. Cūū cūārē tuo, sāñnágū tiyigu. ⁴⁷Niipetira cūūrē tuorā, cūū masirére, cūū yūñmenirere tuomanijōāyira. ⁴⁸Cūūrē ññarā, cūū pacusūmuā ññamanijōāyira. Cūū paco cūūrē jīīyigo:

—Macū, ¿deero tiigú teero tiirí mūñ ūsārē? Mūñ pacu, yūñ bayiró wācūrēmena mūūrē āmaāwū, jīīyigo.

⁴⁹Jesús cūārē jīīyigo:

—¿Deero tiirā yūñre āmaārí? “Yūñ Pacūya wiipu, cūūyere tiiró booa” jīīrere ¿múā masiriari?

⁵⁰Cūū cūārē jīīrere tuomasiriyira.

⁵¹Too síro cūāmena wāa, Nazaretpu putuawayigu. Cūārē āñurō yūñrucuyigu. Cūū paco tee niipetirere coo wācūrēpu āñurō ññanoyigo. ⁵²Jesús nemoró masīgú, nemoró ūmuāgū wāayigu. Cōāmacū cūūrē “āñuni” jīī ññayigu. Basocácā cūūrē āñurō wācūyira.

Juan Bautista wederigue

(Mt 3.1-12; Mr 1.1-8; Jn 1.19-28)

3¹Quince cūmarī Tiberio ro-manuā ōpū niirí, noquērā cūūrē duticotera niyira: Poncio Pilato Judea dita dutigú niyigu; Herodes Galilea dita dutigú niyigu; Herodes bai Felipe Iturea, Traconite dita dutigú niyigu; Li-

sanas Abilinia dita dutigú niyigũ. ²Anás, Caifás paiaré dutirá niyira. Cúã niipetira niirito, Juan Zacarías macũ basocá manirópu niyigũ. Toopú Cõamacũ cũũyere wededutiigũ. ³Juan día Jordán wesa niipetiropũ wáayigũ. Basocáre wedeyigũ:

—Múã ñañaré tiirére wácũpati, waso, wãmeõtidutiya. Teero tiirí, Cõamacũ múã ñañaré tiirére acabógũdaqui, jĩiyigũ.

⁴Profeta Isaías cũũ jóaripũpu ateré jóarigũ niiwí:

Sícũ yucũ maniró, basocá manirópu bayiró busurómena wedegũdaqui:

“Sícũ õpũ atiadarimarẽ quẽnarõ tiiróbiro, marĩ Õpũ atiadari suguero, múã ñañaré tiirére duujá, ãñurõ niyueya.

⁵Niipetire ditatũdiri yaajá, sícãrĩbíro tiinóãdacu.

Niipetire ãtãyucũ ãñuri yepa tiinóãdacu.

Maapárĩrẽ diamacũ tiinóãdacu.

Maapárĩ maquẽ coperire yaanóãdacu.

⁶Niipetira Cõamacũ basocáre netónérere ññaãdacua”, jĩĩgũdaqui,⁸

jĩĩ jóayigũ Isaías.

⁷Paũ basocá Juan putopũ cũũrẽ wãmeõtidutira wáayira. Cũũcũãrẽ jĩiyigũ:

—¡Múã tiiditórepira, jĩĩdito repira niiã! “Marĩ wãmeõtinorira dícu niirĩ, Cõamacũ bayiró cúare marĩrẽ jearicu”, jĩĩ wácũremena atimiãjĩyu múã. ⁸Diamacũrã múã ñañaré tiirére wácũpati, wasorá, múã ãñurõ tiirẽcutiremena ãñoñã. “Ësã Abraham pãrãmerã niinũnũsera niijĩrã, Cõamacũ ññacorore ãñurã niiã”, jĩĩ wácũrijãña. Múã wácũrere wasohéri, Abraham pãrãmerã niirẽ wapamaníã. Cõamacũ boogú, ate ãtãperimenarã Abraham pãrãmerãrã cotowéomasĩqui. ⁹Múã ñañaré tiidúheri ññagũ, Cõamacũ múãrẽ cõãgũdaqui. Sicagú yucũgũ ñañaré ãucacutirigure cõmeãmena nũcõrĩmenapũra páata, pecamepũ sóecõãrõ tiiróbiro múãrẽ tiigũdaqui, jĩiyigũ Juan.

¹⁰Basocá cũũrẽ sãĩñáyira:

—¿Too docare deero tiíadari?

¹¹Cũãrẽ yũũyigũ:

—Puaró sutiró cũogú cũohégure sicaró ticoaro. Yaaré cũogú yaaré cũohégure ticoaro, jĩiyigũ.

¹²Romanuã õpũrẽ niyeru wapasebosari basocacã wãmeõtidutira jeayira. Cũũrẽ sãĩñáyira:

—Ësãrẽ buegú, ¿ẽsã deero tiíadari?

¹³Cũãrẽ yũũyigũ:

—Romanuã cúã wapase dutiobirora wapaseya. Nemoró wapasérĩjãña, jĩiyigũ.

14 Suraracã cûûrê sãĩñáyira:

—¿Ûsãte deero tiíadari?

Cûûrê yũũyigũ:

—Basocáre cuiiri tiiríjãña. Jĩĩ-ditoremene wedesãrijãña, cûûye-re êmadũgara. Múã wapatáremene useniña, jĩĩyigũ.

15 Basocá Cõãmacũ beserigure yuera tiiyíra. “Apetó tiigú, Juan Cristo marí yoari yuerigũ niiboqui”, jĩĩ wácũmiyira. 16 Juan cûã wácûrêre yũũyigũ:

—Yũũ múãrê ocoména wãmeõtía. Æpĩ yũũ nemoró tutuagu ati-gũdaqui. Cûũ ãñunetõgũ niiqui. Yũũpeja cûûrê sícãrĩbíridojãcu. Cûũpeja nemoró ãñurõ tiigũdaqui múãrê: Espíritu Santore tico-diocogũdaqui, múãmena niirucujããrõ jĩĩgũ. Ñañarére sóecõãrõ tiiróbiro múã ñañaré tiirére cõãgũdaqui. 17 Cûũ trigore ññanogũda tiiróbiro niĩ. Teeperire merẽ, teesatirire merẽ cûũgũdaqui. Teeperire ññanogũdaqui cûũye ññanori wiipũ. Teesatirire sóejãgũdaqui pecame yatihierimepũ, jĩĩyigũ Juan.

18 Pee cûũ teero jĩĩ wederémena ãñuré quetire wedenemoyigũ. 19 Teebũrecoreire Herodes Galilea dita dutigú niiyigũ. Cûũ bai numorê êma, numocutiyigũ. Coowãmecutiyigo Herodías. Cûũ teero tiiré wapa apeyé pee cûũ ñañaré tiiré wapa Juan cûûrê tutirémene wedemiyigũ. 20 Herodes teeré tuogú, ñañaré tiinemóyigũ: Juanré peresuwiipũ sõnecodutiyigũ.

Juan Jesuré wãmeõtirigue

(Mt 3.13-17; Mr 1.9-11)

21 Juan, cûûrê peresuwiipũ sõnecoadari suguero, paũ basocáre wãmeõtiyigũ. Jesucárê wãmeõtiyigũ. Wãmeõtíari sirogã, Jesús Cõãmacûrê usenire ticori, ñmũãse páõyiro. 22 Espíritu Santo sícũ bua tiiróbiro baugũ cûũpũre diijeáyigũ. Teero wáari, ñmũãsepu wedeseri tuoyíra:

—Mũũ yũũ macũ yũũ bayirõ maĩgũ niĩã. Mũũmena bayirõ useniã, jĩĩyigũ.

Jesús ñecũsũmuã

(Mt 1.1-17)

23 Jesús basocáre buenncãgũ, treinta cũmarí cuoyigũ.

Basocá cûûrê “José macũ niĩ” jĩĩ wácũmiyira.

José Elí macũ niiyigũ.

24 Elí Matat macũ niiyigũ.

Matat Leví macũ niiyigũ.

Leví Melqui macũ niiyigũ.

Melqui Jana macũ niiyigũ.

Jana José macũ niiyigũ.

25 José Matatías macũ niiyigũ.

Matatías Amós macũ niiyigũ.

Amós Nahúm macũ niiyigũ.

Nahúm Esli macũ niiyigũ.

Esli Nagai macũ niiyigũ.

26 Nagai Maat macũ niiyigũ.

Maat Matatías macũ niiyigũ.

Matatías Semei macũ niiyigũ.

Semei Josec macũ niiyigũ.

Josec Judá macũ niiyigũ.

27 Judá Joanán macũ niiyigũ.

Joanán Resa macũ niiyigũ.

Resa Zorobabel macũ niyigu.
 Zorobabel Salatiel macũ niyi-
 gu.
 Salatiel Neri macũ niyigu.
 28 Neri Melqui macũ niyigu.
 Melqui Adi macũ niyigu.
 Adi Cosam macũ niyigu.
 Cosam Elmadam macũ niyi-
 gu.
 Elmadam Er macũ niyigu.
 29 Er Jesús macũ niyigu.
 Jesús Eliezer macũ niyigu.
 Eliezer Jorim macũ niyigu.
 Jorim Matat macũ niyigu.
 30 Matat Leví macũ niyigu.
 Leví Simeón macũ niyigu.
 Simeón Judá macũ niyigu.
 Judá José macũ niyigu.
 José Jonam macũ niyigu.
 Jonam Eliaquim macũ niyi-
 gu.
 31 Eliaquim Melea macũ niyigu.
 Melea Mena macũ niyigu.
 Mena Matata macũ niyigu.
 Matata Natán macũ niyigu.
 32 Natán David macũ niyigu.
 David Isaí macũ niyigu.
 Isaí Obed macũ niyigu.
 Obed Booz macũ niyigu.
 Booz Salmón macũ niyigu.
 Salmón Naasón macũ niyigu.
 33 Naasón Aminadab macũ niyi-
 gu.
 Aminadab Admin macũ niyi-
 gu.
 Admin Arni macũ niyigu.
 Arni Esrom macũ niyigu.
 Esrom Fares macũ niyigu.
 Fares Judá macũ niyigu.
 34 Judá Jacob macũ niyigu.

Jacob Isaac macũ niyigu.
 Isaac Abraham macũ niyigu.
 Abraham Taré macũ niyigu.
 Taré Nacor macũ niyigu.
 35 Nacor Serug macũ niyigu.
 Serug Ragau macũ niyigu.
 Ragau Peleg macũ niyigu.
 Peleg Heber macũ niyigu.
 Heber Sala macũ niyigu.
 36 Sala Cainán macũ niyigu.
 Cainán Arfaxad macũ niyigu.
 Arfaxad Sem macũ niyigu.
 Sem Noé macũ niyigu.
 Noé Lamec macũ niyigu.
 37 Lamec Matusalén macũ niyi-
 gu.
 Matusalén Enoc macũ niyigu.
 Enoc Jared macũ niyigu.
 Jared Mahalaleel macũ niyi-
 gu.
 Mahalaleel Cainán macũ niyi-
 gu.
 38 Cainán Enós macũ niyigu.
 Enós Set macũ niyigu.
 Set Adán macũ niyigu.
 Adán Cōāmacũ cūũ sicato tii-
 rígu niyigu.

**Wātĩārē dutigú Jesuré
 jĩcōāsāmirigú**

(Mt 4.1-11; Mr 1.12-13)

4 ¹ Jesús día Jordánpũ niiārigu
 pũtũawayigu. Espiritu Santo
 cūũmena niigũ, cūũrē basocá ma-
 nirópũ néewanetōyigu. ² Toopúre
 cuarenta bũrecori niyigu. Wātĩā-
 rē dutigú cūũrē jĩcōāsāmiyigu,
 Cōāmacũrē netōnucāārō jĩīgũ.
 Teebũrecorire yaariyigu. Too sí-
 ro juabóayigu. ³ Wātĩārē dutigú

cũurẽ: —Mũu Cõamacũ macũ niigũ, atigá ùtãgãrẽ pã cotowéoya, jĩĩmiyigũ.

⁴Jesupé cũurẽ yũuyigũ:

—Cõamacũye queti jóaripũpũ ate jóarigue niiã: “Yaaré dícu basocáre catiri tiiría”,^h jĩĩ jóarigue niiã, jĩĩyigũ.

⁵Jesuré ãmũárõpũ néewa, máata niipetire atibúreco maquẽ macãrĩrẽ ãnopetĩjáyigũ. ⁶Cũurẽ jĩĩmiyigũ:

—Yũu mũurẽ niipetire atemacãrĩ dutigú sõnecogũda. Teemacãrĩpũ ãñurẽ peti niirémēna mũu ùsenigũdacu. Ate yũure ticorigue niiã. Yũu ticodugagũre ticogũda. ⁷“Mũu yũu õpũ niiã” mũu jĩĩ padeorĩ, ate niipetire mũurẽ ticogũda, jĩĩmiyigũ.

⁸Jesús yũuyigũ:

—Cõamacũye queti jóaripũpũ ate jóarigue niiã: “Cõamacũ mũu Õpũ sícũrẽna padeoyá. Cũũ dutiré dícuire tiiyá”,ⁱ jĩĩ jóarigue niiã, jĩĩyigũ.

⁹Too síro wãtĩārẽ dutigú Jerusalénpũ néewa, Cõamacũwii so toapũ néemũã, cũurẽ jĩĩmiyigũ:

—Mũu Cõamacũ macũ niigũ, ãnopũmena bupudíaya. ¹⁰Cõamacũye queti jóaripũpũ ate jóarigue niiã:

Cõamacũ cũũyara ángeleare mũurẽ cotedutigũdaquí.

¹¹Mũurẽ ùtãgãpũ ñaapeari jĩĩrã, bocañeãdacua,^j

jĩĩ jóarigue niiã, jĩĩmiyigũ.

¹²Jesús cũurẽ yũuyigũ:

—Cõamacũye queti jóaripũpũ ate jóarigue niiã: “Cõamacũ mũu Õpũ wedeserere ‘¿diamacũrã niimiĩto?’ jĩĩrã, cũurẽ tiieñodutirijãña”,^k jĩĩ jóarigue niiã, jĩĩyigũ.

¹³Wãtĩārẽ dutigú jĩĩcõãsãre petinógũ, cũũ puto niĩarigu wáajõãyigũ ména.

Jesús Galileapũ buenacãrigue

(Mt 4.12-17; Mr 1.14-15)

¹⁴Jesús Espíritu Santo tutuaremena Galileapũ putuawayigũ. Cũũyere niipetiro Galilea macãrĩpũ wedeseyira. ¹⁵Jesús judíoa neãrẽ wiseripũ bueyigũ. Niipetira cũurẽ “ãñunetõĩ” jĩĩyira.

Jesús Nazaretpũ putuawarigue

(Mt 13.53-58; Mr 6.1-6)

¹⁶Jesús Nazaret cũũ masãri macãpũ putuawayigũ. Judíoa yeerisãri bureco cũũ tiirucúrobirora cũã neãrĩ wiipũ sããwayigũ. Cõamacũye queti jóaripũrẽ buegũda, wũmunucáyigũ. ¹⁷Cũurẽ “Isaías jóaripũrẽ bueya” jĩĩrã, ti coyira. Tiipũrẽ páõ, biiro jóariguere buayigũ:

¹⁸“Espíritu Santo marĩ Õpũ ti-codiocorigũ yũumēna niĩĩ.

Cũũ ãñurẽ quetire bóaneõrãrẽ yũure wededutigũ besewi.

^h4.4 Deuteronomio 8.3.

ⁱ4.8 Deuteronomio 6.13.

^j4.10-11 Salmo 91.11-12.

^k4.12 Deuteronomio 6.16.

Peresuwiipũ niirárẽ ‘wioné-
cori bũreco jeaadaro tiia’
jĩĩdutiwi.

Capeari ñahẽrãrẽ ñnarĩ tii-
dutiwi.

Āpẽrá ñañarõ tiiáperare
wionécodutigu ticocowi.

19‘Cõãmacũ basocáre netóné-
rito jeatoaa’ jĩĩrére wede-
dutigu ticocowi”,^l

jĩĩ jóariguere bueyigu.

20Tiipũrẽ biatóa, teepũrĩrẽ ñña-
nogũrẽ wiyayigu. Wiyatóa, cũã
tiirucúrobirora jeanuâyigu bue-
gũũ. Niipetira tiiwiipũ niirá
cũũrẽ ñnaduriyira. 21Cũãrẽ wede-
senũcâyigu:

—Mecũã tee jóarigue mũã ñña-
coropũ diamacũ wáaa, jĩĩyigu.

22Niipetira cũũrẽ ãñurõ wede-
seyira. Cũũ ãñurẽ wederere tũo-
rá, tũomanijõâyira. Cãmerĩ jĩĩyi-
ra:

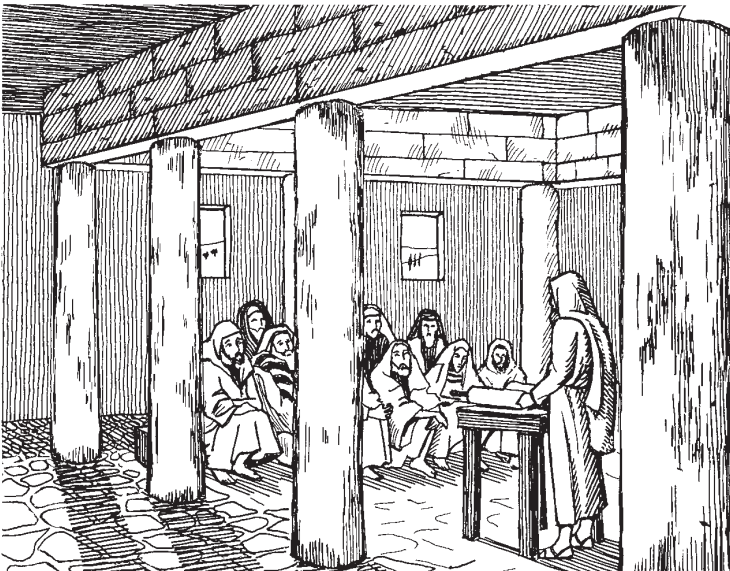
—¡Acuéi! Āni José macũ niĩĩ,
¿teerora?

23Jesús cũãrẽ jĩĩyigu:

—Apetó tiirá, yũre ate queo-
rére jĩĩãdacu: “Ȳcotigu, mũũ ba-
siro Ȳcotiya”. “Mũũ Capernaum-
pũ tutuaremena tiieñoriguere
ũsã tũowũ. Toopũ mũũ tiirĩrobi-
rora ãno mũũya macãpũcãrẽ tiie-
ñoña” jĩĩãdacu, jĩĩyigu.

24Cũãrẽ jĩĩnemoyigu:

—Yũũ aterẽja diamacũrã jĩĩã:
Sicũ profetare cũũya dita macãrã
ãñurõ bocaricua. 25Mũãrẽ aterẽ
masĩrĩ tiidũgága: Elías niiritopũ-

Cõãmacũye queti jóaripũrẽ buerigue

^l4.18-19 Isaías 61.1-2.

re, Israel ditare paꝝ wapewia numiã niyira. Toopúre itiacũma apēcũmá deco oco peariyiro. Teero tiirá, niipetira tiidita macãrã bayiró juabóayira. ²⁶Teero wáapacari, sícõ Israelya põna macõ wapewiore tiápudutigu Cõamacũ Eliare ticocoriyigu. Wapewio Sarepta macã Sidón puto macã macõrẽ tiápudutigu ticocoyigu. ^{m 27}Profeta Eliseo niiritore, tee tiiróbirora wáyairo. Israelpure paꝝ õpũũrĩ bóara niyira. Teero niipacari, Eliseo sícũ tiidita macũrẽ netõnériyigu. Naamán Siria dita macũpere netõnéyigu, ⁿjĩiyigu Jesús.

²⁸Niipetira tiiwiipú neãrira teeré tuorá, bayiró cúayira. ²⁹Wũmunucã, cũũ tiimacã niĩarigure cõãadara néewayira. Tiimacã wesa niirĩ tudipũ néewayira, cũũrẽ tuunédiocodugara. ³⁰Jesupé cũãrẽ netõwá, wáajõãyigu.

Jesús wátirẽ cõarigue

(Mr 1.21-28)

³¹Jesús Capernaumpũ búawayigu. Tiimacã Galilea ditapũ niicu. Toopú judíoa yeerisãri bureco niirĩ, basocáre bueyigu. ³²Cũũ buerére tuorá, tuomanijõãyira. Dutiré cuogú tiiróbiro bueyigu.

³³Tiiwiipúre sícũ basocá niyiyigu. Wátĩ cũũpure niyiyigu. Bayiró acaribíyigu:

³⁴—Mũũ Jesús Nazaret macũ, ũsãrẽ potocóríjãña. ũsãrẽ ñañarõ

tiidíogu atigu tiia. Yũũ mũũrẽ ññamasĩã. Cõamacũ ticodiocorigũ ñañaré manigũ niĩã, jĩiyigu.

³⁵—Ditamanijõãña; cũũpure niigũ, witiwaya, jĩĩ tutiyigu Jesús.

Wátĩ cũũpure niigũ cũã ññacopũ ññacũmurĩ tii, witiwayigu. Cũũrẽ ñañarõ tiirípacũ, witiyigu. ³⁶Niipetira ññamanijõãyira. Cũã basiro cãmerĩ wedeseyira:

—¿Ate dutiré ñeenó niimiĩto? Cũũ dutirémene, cũũ tutuaremena wátĩã cõãwionecori, witiwaya, jĩiyira cũãpeja.

³⁷Niipetiro tiiditapũ Jesuyé queti sesajõãyiro.

Jesús Simón Pedro mañecõrẽ netõnérigue

(Mt 8.14-15; Mr 1.29-31)

³⁸Jesús tiwiĩ niĩarigu witiijõãyigu. Simónya wiipũ sãawayigu. Simón mañecõ bayiró wioré dia-go tiiyigo. Teero tiirá, Jesuré “netõnéña” jĩĩ sãiyira. ³⁹Jesús coo puto jeanucã munibíã, wiorére tatidutíyigu. Cũũ teero tiirĩ, wioré tatijõãyiro. Máata coo wũmunucã, cũãrẽ yaaré ecayigo.

Jesús paũ diarecutirare netõnérigue

(Mt 8.16-17; Mr 1.32-34)

⁴⁰Muípũ sãawari, niipetira basocá cũã putopũ niirã deero niirẽ diarecutirare cũũrẽ néewayira. Jesús cũãcõrõrẽ ññaapeó, netõné-

^m 4.26 1 Reyes 17.8-16.

ⁿ 4.27 2 Reyes 5.1-14.

yigu. ⁴¹Wātĩā pau basocápure niĩarira witiwayira. Cũā witiwara, bayiró busurómena jĩiyira:

—Mũu Cõāmacũ macũ niĩā, jĩiyira.

Wātĩā “Cristo Cõāmacũ beserigu niĩĩ” jĩĩrere masĩyira. Teero tiigú, Jesús cũārē tuti, wedesedutiriyigu.

Jesús Galileapũ wederigue

(Mr 1.35-39)

⁴²Bóecũmurĩ, Jesús tiimacãpũ niĩarigu wáa, basocá manirópũ jeayigu. Basocá cũūrē āmaā, bũa, “wáarijãña” jĩĩrā, ñeedugamiyira. ⁴³Jesús cũārē jĩiyigu:

—Apeyé macārĩpũcārē Cõāmacũ dutiré basocápure niĩadarere yũure wedegu wáaro booa. Ateré tiigúdure yũure ticodiocowi, jĩiyigu.

⁴⁴Judíoa nearé wiseripũ tiidita niiré macārĩpũ wedewarucuyigu.

Jesús wai pau sĩarĩ tiirigue

(Mt 4.18-22; Mr 1.16-20)

5 ¹Sicabũreco Jesús Genesaretaro wesapũ niiyigu. Pau basocá cũũ pũto tuuwáyira, Cõāmacũyere tũodugára. ²Ditatuparipũ doorĩwu puawú pasari ññayigu. Wai wasara jeaarira teepawure too paso, cũāye bapiyucure cose-rá tiiyira. ³Sicawúpũ Jesús muāsāyigu. Simónyawu niyiyo. Cũūrē: — Decosãñurō súuwioneco-ya, jĩiyigu.

Jeanuā, tiiwupú sãñagũrā basocáre bueyigu. ⁴Cũārē bueari siro, Simónrē jĩiyigu:

—Decopũ waawáya. Toopú muāye bapiyucure cõãñoña, wai ñeeádara, jĩiyigu.

⁵Simón cũūrē yũuyigu:

—Basocáre buegú, ũsā ñamirē wasaboemiāwũ. Buarídojãātũ. Mũurē tiigú, mũu dutirobirora bapiyucure cõãnogũda, jĩiyigu.

⁶Cũā teeyucure cõãñorĩ, pau wai sãāyira. Teeyucu yigaropũ tiiyiro. ⁷Teero wáari ññarā, cũāmena paderá apewupú niirārē ti-ápudutira búaneyira. Cũā jea, waire néesāapuyira. Teepawũ duadiaadaro péerogã dusayiro. ⁸Simón Pedro teero wáari ññagũ, Jesús pũto ñicācoberimena jeacũmu, jĩiyigu:

—Ōpũ, yũu ñañagú niĩā. Yũu-
mena niirijãña, jĩiyigu.

⁹Cũũ, cũũmena niirā niipetira ññamanijõāyira, wai pau ññarā. ¹⁰Cũũmena wai dúari basoca Santiago, Juan Zebedeo põnacã ññamanijõāyira. Jesús Simónrē jĩiyigu:

—Cuirijãña. Mecũāmena mũu wai wasa néogũ tiiróbiro yũure padeoádarare néogũ niigũdacu, jĩiyigu.

¹¹Too síro cũā doorépawure wéemũnecũ, niipetire cúũjã, Jesuména wáajõāyira.

Jesús ōpũũ bóagure netónérigue

(Mt 8.1-4; Mr 1.40-45)

¹²Jesús sicamacãpũ niirĩ, sĩcũ bayiró ōpũũ bóagu toopú niiyigu. Jesuré ññagũ, ditapũ munibiácũmujea, jĩiyigu:

—Ōpũ, mũũ yũũ diarecutirere netōnéduḡaḡu, netōnémasĩã.

¹³ Jesús cũũrẽ ñaapeó, jĩiyiḡu:

—Netōnéduḡaga. Diaremanigũ pũtuáya, jĩiyiḡu.

Máata cũũya ōpũũ bóare yati-jōãyi. ¹⁴ Jesús cũũrẽ dutiyiḡu:

—Ateré wederijãña, jĩimi-yiḡu—. Pairé ãnogũ wáaya, “ãñu-jōãyi” jĩĩdutiḡu. Moisés duti-robirora tiiwá, basocá niipetira mũũ diaré netōáriguere masĩārō jĩĩḡũ, jĩiyiḡu.

¹⁵ Jesús “wederijãña” jĩĩpacari, cũũye jōōpemena sesawaro tiyí-ro. Paũ basocá cũũrẽ tuoádara, cũũ diaré netōnédutiadara neãyira. ¹⁶ Jesupé basocá manirōpũ naĩrō wáarucuyiḡu, Cōāmacũmena wedesegũ.

Jesús wáamasihēḡũrẽ netōnérigue

(Mt 9.1-8; Mr 2.1-12)

¹⁷ Sicabũreco Jesús basocáre bueḡu tiyíḡu. Toopú sīquērã fari-seo basoca, ãpērã Moisés jóari-gue buerá duiyira. Cũũ niipetire macārĩ macārã niyira: Galilea dita, Judea dita, Jerusalén macārã niyira. Jesús Cōāmacũ tutuare cũoyiḡu diaráre netōnéḡũdũ. ¹⁸ Jesús basocáre bueri, ãpērã sī-cũ wáamasihēḡũrẽ cōārōmena ñoonéjeayira. Cũũ Jesús pũtopũ néesāwa, cúũduḡamiyira. ¹⁹ Basocá paũ niirĩ, deero tii cũũrẽ néesāwamasĩriyira. Teero tiirá, wii sotoápũ muāwa, sicacope néeweyira. Basocá deco Jesús

niirōpũ cōārōmena cũũrẽ diocó-yira. ²⁰ Jesús cũũ padeorĩ ññagũ, wáamasihēḡũrẽ jĩiyiḡu:

—Mũũ ñañaré tiirére acabóno-toaa.

²¹ Moisés jóarigue buerá, fari-seo basoca wácũyira: “Ñni Cōā-macũrẽ ñañarō wedesegũ tiii. Cōāmacũ sīcũrã ñañaré tiirére acabómasĩĩ”, jĩĩ wácũyira.

²² Jesús cũũ wácũrẽre masĩjãjĩ-ḡũ, jĩiyiḡu:

—¿Deero tiirá múã teero wácũĩ?

²³ Ñnirẽ “mũũ ñañaré tiirére aca-bónotoaa” yũũ jĩĩrĩ, tee cũũrẽ aca-bónoáriguere ññaricu múãjã. Yũũ “wũmũnucã, wáaya” jĩĩrĩpereja, cũũ wũmũnucārĩ ññaá múã. ²⁴ Yũũ niipetira sōwũ niĩã. Teero tiigũ, atiditapũre basocá cũũ ñañaré tiirére acabómasĩã. Yũũ dutirére múãrẽ ãnogũda, jĩiyiḡu cũũpeja.

Wáamasihēḡũrẽ jĩiyiḡu:

—Yũũ mũũrẽ “wũmũnucãña” jĩĩã. Mũũ cōārōrẽ néeapa, mũũya wiipũ pũtuawaya, jĩiyiḡu.

²⁵ Máata wáamasihēḡũ niimiār-iḡu cũũ ññacoro wũmũnucã, cũũ cōārōrẽ néeapa, Cōāmacũrẽ usenire ticogũra, cũũya wiipũ pũtuajōã-yiḡu. ²⁶ Niipetira teero wáaarigue-re ññamanijōã, Cōāmacũrẽ usenire ticoyira. Bayiró cuiremena jĩiyira:

—Mecũãrẽ ññaña manirére ññaã, jĩiyira.

Jesús Leviré suorígue

(Mt 9.9-13; Mr 2.13-17)

²⁷ Too síro Jesús wáajōãyiḡu. Wáagũ, sīcũ romanuã ōpũrẽ ni-

yeru wapasébosari basocure ñña-yigu. Cũũ wãmecuti-yigu Leví. Cũũ paderópũ dui-ri ñña: —Jãũ yũũmena, jĩiyigu.

²⁸Leví wãmũnũcã, niipetire cũũ paderére duujã, cũũmena wãajõãyigu.

²⁹Too síro Leví cũũya wiipũ Jesuré bosebũreco tiipéoyigu. Pau niyeru wapasébosari basoca, ãpẽrá cũãmena yaayira. ³⁰Fariseo basoca, Moisés jóarigue buerá Jesús bueráre wedepatira, jĩiyira:

—¿Deero tiirã múã niyeru wapasébosari basocamena, ññaaré tiirãmena yaa, sĩniĩ? jĩiyira.

³¹Jesús cũãrẽ yũũyigu:

—Diaremanirã ucotigũre boorĩcua; diarecutira dícu ucotigũre boocúa. ³²“Ññurẽ dícu tiia” jĩĩrãrẽ ãmaãgũ atiriwũ; ññaaré tiirápere ãmaãgũ atiwũ; cũãpere “wãcũpati, wasoyá” jĩĩgũ atiwũ, jĩiyigu.

**“¿Mũũ buerã deero tiirã betirĩi?”
jĩirigue**

(Mt 9.14-17; Mr 2.18-22)

³³Jesuré jĩĩnemoyira:

—Juan buerére nũnũrã nãĩrõ beti, súubuseya. Fariseo basoca buerére nũnũrãcã teerora tiĩya. Mũũ buerápe sĩni, yaa tiĩya, jĩiyira.

³⁴Jesupé cũãrẽ jĩiyigu:

—Wãmosiagũdu boocórirare betidutĩmasĩña maniã, cũũ cũã-

mena niirĩ. ³⁵Too síro cũũ née-wanogũdaqui. Teebũrecore be-tiádacua.

³⁶Cũãrẽ queorẽmena wedenemoyigu:

—Sĩcũ mamaró sutirorẽ taane, sutiró bũcũropũ seeréturiqui. Teeré tiigũ, sutiró mamarórẽ ña-ñogũ tiiqui. Sutiró mamarórẽ toopũ seeréturi, ãñurõ jearia. ³⁷Teerora sĩcũ mama vinorẽ wáicũra caseropori bũcũporimena posetĩriqui. Teeré tiirĩ, wũga, teepori esarĩ, podojõãcu. Vino píobatejõã, teeporicã cõõjõãcu. ³⁸Teero tiirã, mama vinorẽ mamaróripũ posetĩro booa. ³⁹Sĩcũ vino bũcu sĩnirĩpoarigu mama tiirãriguepere sĩnidũgáriqui. “Vino bũcupe nemoró ãñuã”, jĩĩqui, jĩiyigu.

**Yeerisãri bũreco niirĩ, trigo
tũnerigu**

(Mt 12.1-8; Mr 2.23-28)

6¹Sicabũreco judíoa yeerisãri bũreco niirĩ, Jesús trigo wese-pũ netõwáyigu. Cũũ buerã trigore tũne, teeperire sãquẽ, yaayira. ²Sĩquẽrã fariseo basoca jĩiyira:

—Marĩrẽ yeerisãri bũrecore padedutiripacari, ¿mũãpeja deero tiirã padera tiirĩ? ^ñ

³Jesús cũãrẽ yũũyigu:

—Õpũ David sicabũreco juabóayigu. Cũũ menamacãrã juabóara-

^ñ6.2 Judíoa cũã yeerisãri bũreco niirĩ, paderiyira. Niipetire sicawese maquẽ tũnerĩ, o sicagũgã maquẽ tũnerĩ, “paderé niĩã” jĩĩ wãcũyira fariseo basoca.

mena cūñ tiiriguere mūā buerá niipacara, ¿masĩrii? ⁴Cōāmacūwiipū sāāwayigū. Toopú pā mesa sotoa pesariguere “Cōāmacūye niā” jīriguere née, yaapetijāyigū cūñ menamacārāmena. Paiá díçure yaaré niimiyyiro, jīiyigū.

⁵Cūārē jīīnemoyigū:

—Yūū niipetira sōwū yeerisāri bureco niirī, basocá tiíadarere dutimasīā, jīiyigū.

**Jesús wāmo būre cūogúre
netōnérigue**

(Mt 12.9-14; Mr 3.1-6)

⁶Jesús sica yeerisāri bureco niirī, judíoa neārī wiipū sāāwa, basocáre bueyigū. Toopú sīcū wāmo būre cūogú niiyigū. Diamacū macā wāmo niyyiro. ⁷Moisés jóarigue buerá, fariseo basoca Jesuré añurō īñanūñseyira. “¿Marī yeerisāri burecore netōnégūdari cūñ?” jīī wācūyira.^o Cūūrē wedesārere āmaārā tiyyira. ⁸Jesupé cūā wācūrere masījāyigū. Wāmo būre cūogúre: — Wūmūñcāña basocá decopū, jīiyigū.

Wūmūñcāyigū. ⁹Jesús too niirārē jīiyigū:

—Mūārē sāīñágūda. Marīrē dutiré ¿deero tiidutīi yeerisāri bureco niirī? ¿Añurere o ñañarere tiidutīi? ¿Basocáre netōnére o basocáre sīācōārere tiidutīi? jīīmiyigū.

¹⁰Niipetirare īña, wāmo būre cūogúre: —Mūya wāmorē súucoya, jīiyigū.

Cūūpeja súucoyigū. Teero tiirira, cūūya wāmo sicato niiriro birora pūtuáyiro. ¹¹Cūāpe cūa-netōjōāyira. “¿Marī deero tiíadari āniré?” jīī cāmerī sāīñáyira.

Jesús doce apóstoles beserigue

(Mt 10.1-4; Mr 3.13-19)

¹²Teebūrecorire Jesús sicabū-reco ūtāgūpū wāa, Cōāmacūmena wedeseboejōāyigū. ¹³Bóecūmuāri siro, cūñ buerāre neādutiyyigū. Cūāpūre doce beseyigū. Cūārē: —Yūū besearira niā mūā, jīiyigū.

¹⁴Noquērā niyyira:

Simón (cūūrēna Jesupé “Pedro” wāme tuuyigū),

Andrés (Simón bai),

Santiago,

Juan,

Felipe,

Bartolomé,

¹⁵Mateo,

Tomás,

Santiago (Alfeo macū),

Simón (romanuā dutirāre cōādugara menamacū),

¹⁶Judas (Santiago bai),

Judas Iscariote (too síropū Jesuré īñatutirapūre wedesācotegūda) niyyira.

^o6.7 Fariseo basoca “netōnére paderé niā” jīī wācūyira. Teero tiirā, “yeerisāri bureco niirī, netōnére tiirījārō booa” jīī wācūyira.

Jesús pau basocáre buerigüe

(Mt 4.23-25)

17 Jesús ütägüþú niiäriḡu cūũ beseariramena diiátiyḡu. Toopú diiátiḡu, ütägü þuuto macā yepa-
pu þutuánucāyḡu. Toopú cūũ buerá pau niyira. Cūāmena ape-
ró macārāpu pau niyira: Judea
dita macārā, āpērā Jerusalén ma-
cārā, āpērā Sidón, Tiro pairímaa
wesa niirí dita macārā niyira.
Cūā Jesús buerére tuoádara, cūā
diarére netōnéduadiadara jeayira.
18 Wātīā sāānorirare netōnéyḡu.
19 Niipetira cūūrē padeñáduḡayi-
ra. Cūũ tutuaremena niipetira
cūūrē padeñārārē netōnéyḡu.

Jesús usenirere, bóaneörere wederigüe

(Mt 5.1-12)

20 Jesús cūũ bueráre ñña, jīīyi-
ḡu:

—Múā bóaneörā useniña. Cōā-
macū dutiré múāpure jeatoaa.

21 'Múā mecūtīgā juabóara use-
niña. Too síropure yapiadacu.

'Múā mecūtīgā utirá useniña.
Too síropure buiádacu.

22 'Basocá múārē ñnatuti, múārē
sūna, múārē ñañarō jīī, múā wā-
merē doorémēna jīīadacua. Múā
yuu niipetira sōwūye niīadarere
tiiré wapa cūā teero tiirí, useniña.
23 Too síropure múā ūmuāsepu
pairó wapatáre buaádacu. Teero
tiirá, cūā teero tiirí, bayiró useni-
ña. Cūā múārē tiiróbirora cūā ñe-
cūsūmuācā tiiyíra profetare.

24 'Bóaneörā niiā múā pee ape-
yé cuorá. Múā usenitoaa méé.

25 'Bóaneörā niiā múā yapirá.
Too síropure juabóaadacu.

'Bóaneörā niiā múā useni bui-
rá. Too síropure bayiró utiadacu.

26 'Bóaneörā niiā múā niipetira
ññurō wedesenorā. Too suguero-
pu “profetas niiā ūsā” jīīditorira-
re múā pacusūmuā teerora ññurō
diamacū cūārē wedesepadeoyira.

Ñnatutirare mañdutirigüe

(Mt 5.38-48; 7.12)

27 'Yuuere tuoráre ateré jīīā:
Múārē ñañarō tiidugárame maññā.
Múārē ñnatutirare ññurō tiiyá.
28 Múārē “ñañarō wáaaro” jīīrārē
“múārē ññurō wáaaro” jīīña.
Múārē ñañarō jīīrārē Cōāmacūrē
sāībosáya. 29 Sīcū muūrē wasopú-
ro páari, “apeniñacárē páaya” jīī-
ña. Sīcū muuyaro sutiró sotoā
macārōrē néewari, camisacārē ti-
coya, tooré cūũ booátā. 30 Niipe-
tira múārē sāīrārē ticoya. Múāye-
re néewarare “wiyayá” jīīrijāña.
31 Múā āpērārē múārē ññurō tiirí
booa; múācā teerora cūārē ññurō
tiiyá.

32 'Múārē mañrá dícuere mañrí,
wapamaníā. Ñañaré tiirácā teero-
ra cūārē mañrārē mañíya. 33 Múā-
rē ññurō tiirá dícuere ññurō tiirí,
tee wapamaníā. Ñañaré tiirácā
teerora tiíya. 34 Múā āpērārē
apeyenó wasora, “cūā wiyaáda-
cua” jīīrá dícuere ticori, tee wapa-
maníā. Ñañaré tiirácā teerora cūā
menamacārārē wasooya, “cūā

marĩ ticoarirocõrõ wiyaádacua” jĩĩrã. ³⁵Teero tiirã, múãrẽ ñañarõ tiidugárare maĩñá. Ññurõ tiiyá. “Yũũ wasoré wapa ¿ñeenó tico-adari?” jĩĩ wácũripacara, waso-ya. Teero tiirã, wapatáre ãñuré bñaádacu. Cõãmacũ ãmũásepu niigũ põna niĩadacu. Cũũrẽ “ãñuã” jĩĩhẽrãrẽ, teero biiri ñañaré tiirãre ãñurõ tiii. ³⁶Marĩ Pacũ bóaneõrõbirora múacã bóaneõña.

Ãpẽrãrẽ ññabeserijãña

(Mt 7.1-5)

³⁷’Ãpẽrãrẽ ññabeserijãña. Múã ññabeseheri, Cõãmacũcã múãrẽ ññabeseriqui. Ãpẽrãrẽ “cũã wapa cñoóya” jĩĩrijãña. Múã jĩĩhẽrĩ, Cõãmacũ múãrẽ “cũã wapa cñoóya” jĩĩriqui. Ãpẽrã múãrẽ ñañarõ tiirĩ, acabóya. Múã cũãrẽ acabóri, Cõãmacũ múãrẽ acabógũdaqui. ³⁸Ãpẽrãrẽ ticoya. Múã cũãrẽ ticori, Cõãmacũ múãrẽ ticogũdaqui. Sicapo ãñurõ dadaripo, ñaadiyóaripo tiiróbiro tico-gũdaqui. Múã ãpẽrãrẽ ãñurõ tiirĩ, Cõãmacũ múãrẽ ãñurõ tiigũdaqui. Múã ãpẽrãrẽ ñañarõ tiirĩ, Cõãmacũ múãrẽ ñañarõ tiigũdaqui, jĩĩyigu.

³⁹Jesús ate queorémenacãrẽ wedeyigu:

—Múã tũgueñarĩ, ¿sĩcũ ññahẽgũ ãpĩ ññahẽgũrẽ suguemasĩgari? Cũã puarápũra copepu ññacosã-ãdacua. ⁴⁰Sĩcũ buegũ cũũrẽ buegũ nemoró masĩgũ niimasĩriqui. Cũũ buerere buepetigupu, cũũrẽ

buegũ tiiróbiro masĩgũ niigũdaqui.

⁴¹Mũya wedegũya capeapu pasarĩ manarõrẽ ññañ. Ññapacũ, mũya capeapu pasarĩ dũcapereja ññaria. ⁴²Mũya capeapu niirĩ dũcare ññaripacũ, ¿deero tiigũ mũya wedegũre “mũya capeapu pasarĩ manarõrẽ néecõãma” jĩĩĩ? ¡Ñañagũ, tiiditórepiũ! Mũya capeapu niirĩ dũcapere néecõãsũgueya. Cõãtoagũpu, ãñurõ ññagũdacu. Teero tiigũ, mũya wedegũya capeapu pasarĩ manarõrẽ néecõãgũdacu.

Yucũgure tiigũ dũcamena ññamasĩnoã

(Mt 7.17-20; 12.34-35)

⁴³’Yucũgũ ãñuré dũcacutirigu ññañaré dũcacutiria. Yucũgũ ñañaré dũcacutirigu ãñuré dũcacutiria. ⁴⁴Yucũcõrõrẽ tiigũ dũcamena ññamasĩnoã. Potagu pica dũcacutiria. Yucũsati use dũcacutiria. ⁴⁵Teero biiri basocũ ãñugũpũre ãñuré niicu. Teero tiigũ, ãñuré wedesei. Basocũ ññagũpũre ññañaré niicu. Teero tiigũ, ññañaré wedesei. Cũũpũre pairó niinetõnucãrere wedesequi.

Puawĩĩ tiinucãre queti

(Mt 7.24-27)

⁴⁶’¿Deero tiirã yũũre “yũũ Õpũ” jĩĩpacara, yũũ dutirere tiirĩ? ⁴⁷Yũũre ati, yũũ wederere tũo, yũũ wederiobiro tiigũ, ate tiiróbiro niĩĩ: ⁴⁸Wii tiigũdu ãcũ-árõpu coasãwa, ãtãgãpu jea, bo-

tarí nũcõ, wii tiiquí. Día potari, tiíwiipú oco õmatucori, ãcũricu, ãtãgãpũ nũcõrí wii niijĩrõ. ⁴⁹ Æpĩ-pé yũu wederére tuo, yũu wederirobiro tiihégũ, ate tiirõbiro niĩ: Wii tiigúdu ãcũhẽrõgã coasáwa, botarí nũcõ, wii tiiquí. Día õmatucori, máata peecódiacu; pee-día, mutãpetijõãcu, jĩiyigu Jesús.

**Jesús cien surara dutigú
padecotegure netõnérigue**

(Mt 8.5-13)

7 ¹ Jesús basocáre bueari siro, Capernaumpũ putuawayigu. ² Toopú cien surara dutigú niiyigu. Cũũrẽ padecotegũ cũũ bayiró maĩgú diagúpũ niiyigu. ³ Cien surara dutigú Jesús tiirére tuogú, judíoa butoá dutiráre cũũ putopũ ticocoyigu. Cũũrẽ padecotegure netõnégũ atidutigu tiiyigu. ⁴⁻⁵ Cũã Jesús putopũ jeara, tiíápu-re sãĩbosáyira:

—Ûsãrẽ ticocoarigu basocú ãñugú niĩ. Cũũ marĩ judíoare ãñurõ maĩ. Cũũrá ãñurõ tiigú, ãsã neãrí wiire tiidutíwi. Teero tiigú, tiíápurijã tiirijãña, jĩiyira.

⁶ Teeré tuogú, Jesús cũãmena wáyigu. Wiipú jeagudu tiirí, cien surara dutigú ãpẽrá cũũ menamacãrãrẽ ticocoyigu Jesuré biiro wededutigu:

—“Õpũ, mũũrẽ potocónemodugariga. Yũu búri niigú niĩ. Teero tiigú, yũu mũũrẽ yáa wiipu

‘sããatiya’ jĩĩmasĩriga.^p ⁷ Teero tiigú, yũu basiro mũũmena we-desegu wáariawũ. Mũu ‘netõãrõ’ jĩĩcoremenarã yũure padecotegũ netõjõãgũdaqui. ⁸ Yũu ãpẽrá dutiré docapũ niĩ. Yũupu surarare dutia sáa. Yũu sícũrẽ ‘wáyaya’ jĩĩrĩ, wáai. Æpĩrẽ ‘atiya’ jĩĩrĩ, atii. Yũure padecotegure ‘biiro tiiyá’ jĩĩrĩ, tii”, jĩĩawĩ, jĩiyira.

⁹ Jesús teeré tuogú, teeré jĩĩcoarigure tuomanijõãyigu. Cũũrẽ mũũrãrẽ cãmenucá iña, jĩiyigu:

—Yũure tuoyá: Israelpũre ãni tiirõbiro padeoré cuogũre buajeañariga, jĩiyigu.

¹⁰ Too síro cũũ ticocoarira wiipú putuajõãyira. Putuajeara, cũũrẽ padecotegure netõãrigupure buajeáyira.

**Jesús wapewio macũrẽ
masõrigue**

¹¹ Too síro Jesús Naín wãmecu-tiri macãpũ wáyigu. Cũũ buerá, ãpẽrá paũ basocá cũũmena wáyira. ¹² Tiimacã cũũ jeatiri, sícũ diaarigure ñoonéwayira yaará wáara. Cũũ wapewio macũ sícũ niigú niiyigu. Paũ tiimacã macãrã coore bapacutiyira. ¹³ Coore iñagũ, marĩ Õpũ bóaneõ iñagũ, coore: —Utirijãña, jĩiyigu.

¹⁴ Jea, cũũrẽ ñoonéwarĩ casero-re padeñayigu. Cũũ teero tiirí, ñoonéwara putuánucáyira. Diaarigure jĩiyigu:

^p7.6 Judíoa naĩrõ sããwariyira judíoa niĩhẽrãye wiserire. Cũãrẽ naĩrõ bapacutiri-yira. Iñaña Hechos 10.28.

—Yuu muerē dutia: Wūmunu-
cāña.

¹⁵Cū teero jīrīrā, diaarigu
wūmunu, wedesenucāyigu. Jesús
cū pacore wiyayigu. ¹⁶Teeré
īnarā, niipetira cuiyira. Cōāma-
cūrē ūsenirā, jīiyira:

—Sīcū profeta tutuanetōgū
marī watoapure bauái, jīiyira—.
Cōāmacū cūyarare tiápugu ati-
gu tiájīyi, jīiyira.

¹⁷Niipetiro Judea ditapure, too
wesapure cūrē masōre queti se-
sajōāyiro.

**Juan Bautista basocáre Jesús
putopu ticocorigue**

(Mt 11.2-19)

¹⁸Juan buerére nūnrā niipeti-
re Jesús tiirére cūrē wedeyira.
Teeré tuogú, puarā cū buerére
nūnrārē atiduti, jīiyigu:

¹⁹—Jesús putopu wáa, sãñā-
ña: “¿Muerā niī ‘basocáre netō-
négūdu atigūdaqui’ jīnorigu; o
āpīpére yuegarite?” jīña, jīiyigu.

²⁰Cū cū putopu jea, jīiyira:

—Juan basocáre wāmeōtiri ba-
socu ūsārē muerē sãñānuticoa-
wī. “¿Muerā niī ‘basocáre netō-
négūdu atigūdaqui’ jīnorigu; o
āpīpére yuegarite?” jīñawī, jīiyi-
ra.

²¹Cū jearira, Jesús paū diará-
re, ñañarō netōrārē netōnéyigu.
Wātīā sãñanorirare cōāwionecoyi-
gu. Paū īñahērārē īnarī tiyigu.
²²Teero tiitóa, cūārē yūyigu:

—Juanré wedera wáaya mūā
īñāriguere, mūā tuoáriguere.
Biuro jīña: “īñahērā īñāya.
Wáamasīhērā wáaya. Ōpūrī
bóara yatijōānoya. Tuohéra tuo-
óya. Diaarira masōnoya. Bóaneō-
rā āñurē quetire wedenoya.
²³Yūre padeodúheguno ūseni-
qui”, jīiyigu.

²⁴Juan ticocarira wáari siro,
Jesús Juanyé maquērē basocáre
wedenucāyigu:

—¿Mūā basocá manirōpu ñee-
nórē īnarā jeari? ¿Cānūsirogu wī-
no páapuri cāmeñarere īnarā jea-
rite? ²⁵¿Ñeenórē īnarā jeari?
¿Āñurē suti sãñagūrē īnarā jeari-
te? Suti āñurē sãña niirājā ōpār-
yē wiseripu niicua. ²⁶¿Ñeenópere
īnarā jeari? ¿Profetapere īnarā
jearite? Diamacūrā Juanpeja pro-
fetas nemoró ūptí maquērē we-
dewi. ²⁷Cūye maquērē Cōāma-
cūye queti jóaripūpu ateré jóa-
noā:

Yūre wedesuguegure muu
suguro ticocoguda.

Cū muu wáadarimarē
quēnoyūegūdaqui,^q

jī jóanoā. ²⁸Yūre tuoyá: Niipe-
tira basocá watoapure Juan ne-
moró niigú manī. Tee biipacari,
Cōāmacū dutirére āñurō wācū-
nūnasegunope buri niigú niipa-
cu, Juan nemoró ūptí macū niī,
jīiyigu.

²⁹Cū teero jīrérē tuorá, ni-
petira basocá, niyeru wapasebo-

^q7.27 Malaquías 3.1.

sari basocacã Juan wãmeõtinorira “Cõãmacũ diamacũ maquẽrẽ tiigũ nii” jĩiyira. ³⁰Fariseo basoca, Moisés jóarigue buerá Juan wãmeõtinoririrape Cõãmacũ cũãrẽ añurõ tiidugárere booríyira.

Jesús jĩinemoyigu:

³¹—¿Ñeenó queorémene wede-gudari yuu atitó macãrãrẽ? ¿Ñeenó tiiróbiro nii? ³²Wĩmarã macã decopũ apeduirã tiiróbiro niĩya. Cũã menamacãrãmene biiro cãmerrítuticua: “Ûsã bosebureco tiirí, basaapuriawũ. Ûsã booritua, utiri, utiapuriawũ”, jĩicua. ³³Juan basocãre wãmeõtiri basocũ apetóre pã yaariyigu; vinocãrẽ sñiniridojãyigu. Mũãpe cũũ teero biirecutiri ñnarã, “wãtĩ cuoi” jĩĩã. ³⁴Yuu niipetira sówũpe yaa, sñniã. Mũã yuu teero tiirí ñnarã, “yaawãnigũ, sñniwãnigũ niĩ; niyeru wapasebosari basoca menamacũ, ñañarẽ tiirã menamacũ niĩ” jĩĩã. ³⁵Basocã Cõãmacũ masĩrere cuorã cũã tiirécutiremena tee masĩrere ñnomasĩya, jĩiyigu.

Jesús Simónya wiipũ jearigue

³⁶Sĩcũ fariseo basocũ Jesuré: —Yuu putopũ yaagu wáaya, jĩiyigu.

Jesús cũũya wiipũ sããwa, yaagudu jeanuãyigu. ³⁷Tiimacãpũre sĩcõ numiõ ñañagó niyigo. “Jesús fariseo basocũya wiipũ yaagudaku” jĩirere tũoyigo. Teero tiigó, sitiaañúrigare née, toopá wáayigo. ³⁸Cũũ sucubírope cũũye dũpori

puto jeanucã, utiyigo. Coó yaco oco cũũye dũporipũ ñaapeanucãyiro. Teero tiigó, cooya póañapõmena teerẽ coseyigo. Cũũye dũporire ãpũyigo. Sitiaañúrere dũporipũ píopeoyigo. ³⁹Coó teero tiirí ññagũ, fariseo basocũ Jesuré yaadutiarigu wãcũyigu: “Cũũrẽ padeñágõ ñañagó niyio. Ñni profeta niigũjã, teerẽ masĩtoaboajiyi”, jĩĩ wãcũyigu. ⁴⁰Jesús fariseo basocũre jĩiyigu:

—Simón, mũũrẽ apeyenó wededugaga.

—Wedeya, ñsãrẽ buegá, jĩiyigu cũũpe.

⁴¹Jesús cũũ wãcũrãmene ate queorẽ wedeyigu:

—Niyeru wasorí basocũ pũarãrẽ niyeru wasoyigu. Sĩcũ pũacũmã padegũ wapatárocõrõ, ãpĩ pũarã muĩpũrã padegũ wapatárocõrõ wapamóyira. ⁴²Cũã dee tii wapatĩmasĩhẽrĩ ññagũ, cũã wapamórere teero acabójãyigu. Mũũ yũũre wedeya: ¿Niipé niyeru wasogũre maĩ netõnucágari? jĩiyigu.

⁴³Simón yũũyigu:

—Yuu tũgueñarĩ, pairó wapamógũ acabónoãrigupe, jĩiyigu.

Jesús jĩiyigu:

—Mũũ diamacũrã yũũa.

⁴⁴Jesús numiõrẽ ñña, Simónrẽ jĩiyigu:

—Mũũ atigoré ññaña. Yũũ mũũya wiipũ sããatiawũ; mũũ yũũre oco dũpo coseádare néeatidutiriawũ. Atigopé yaco ocoména yée dũporire pũuri tii, cooya póañapõmena tuucoséyo. ⁴⁵Mũũ yũũre

añudutigu, yuu wasopúrore ñpû-riawũ. Atigopé yuu sããjearipũ, maĩrémena yéẽ ðaporire ñpûduri-yo ména. ⁴⁶Muu yáa dupupure use píopeoriawũ. Atigopé yéẽ ðaporipure sitiaañúre píopeoyo. ⁴⁷Teero tiigũ, yũre tũoyá: Coó pee ñañaré tiirére acabónotoayo. Coó biiro tiiréména bayiró maĩrére ññooyo. Ápĩ péerogã ñañaré tiirére acabónogũ, péerogã maĩrére ññoĩ, jĩiyigu.

⁴⁸Too síro coore jĩiyigu:

—Muu ñañaré tiirére acabónotoaa.

⁴⁹Cũũmena yaaduirá cãmérĩ sãĩñánucâyira:

—¿Noã niĩ ãni ñañaré tiirére acabógũ?

⁵⁰Cũũpe numiórẽ jĩiyigu:

—Muu padeojígõ, netónénoã-rigopũ putuáa. Useniremena pũ-tuawagoa, jĩiyigu.

Jesuré tiíápurira numiã

8 ¹Too síro Jesús niipetire macãrĩ, pacamacãrĩ, metãmacã-rĩgãpũ wáanetöyigu. Ññuré queti Cõamacũ dutiré basocápũre niĩ-ãdarere wedeyigu. Cũũ buerá doce cũũrẽ bapacutiyira. ²Sĩquẽrã numiãcã cũũrẽ bapacutiyira. Cũũ Jesús wãtĩã cõãnorira, diaré netónénorira numiã niyira. Sícõ María, cũã “Magdalena” jĩĩgõ, siete wãtĩã cõãnorigo niyigo. ³Apegó Juana niyigo. Coó manũ Cuza wãmecutiyigu. Cũũ Herodeyere dutibosagu niyigu. Apegó Susana niyigo. Ápẽrá paũ numiã cũã cuoréména tiíápuyira.

Ote wéẽbategumena queoré

(Mt 13.1-9; Mr 4.1-9)

⁴Paũ basocá peemacãrĩ macãrã Jesuré ññarã jeayira. Jesús cũã paũ neãrĩ ññagũ, cũũ wãcũrémena ate queoré wedeyigu:

⁵—Sícũ basocá oteréperire wéẽbategũ wáyayigu, wiiáro jĩĩ-gũ. Cũũ wéẽbatewari, sĩquẽñeperi maapũ ñaacũmuyiro. Basocá teeré cutadiyójâyira. Minipõ-ná teeré yaapetijâyira. ⁶Sĩquẽñeperi ãtãyepapũ ñaacũmuyiro. Mana, sñijóãyiro, oco manijĩrõ. ⁷Sĩquẽñeperi pota watoapũ ñaacũmuyiro. Potape teeména wiimãã, sãĩjãyiro. ⁸Sĩquẽñeperi ote usenirĩ ditapũ ñaacũmuyiro. Tee wii, cienperi ðucacutiyiro, jĩiyigu.

Teeré jĩĩtoa, bayiró wedesere-mena: —Tuodugárano tuomasĩ-ãdacua, jĩiyigu.

“¿Deero tiigũ queoréména wedei?” jĩĩrigue

(Mt 13.10-17; Mr 4.10-12)

⁹Too síro cũũ buerá cũũrẽ sãĩ-ñáyira:

—¿Deero jĩĩdugaro tiii muu queoréména wedearigue?

¹⁰Cũãrẽ jĩiyigu:

—Tíatopũ masĩña maniríguere Cõamacũ dutiré múãpũre niĩadarere múãrẽ masĩrĩ tiia. Ápẽrãrẽ queoréména wedenoã, yuu tiirére ññapacara, ññamasĩrijããrõ jĩĩ-gũ; yéẽ maquẽrẽ tuopacára, tuomasĩrijããrõ jĩĩgũ.

**Ote wéēbategumena queorére
wedequēnorigue**

(Mt 13.18-23; Mr 4.13-20)

11 Yũũ queorémēna wedeari-
gue biiro jĩĩdũgaro tiia: Cõāma-
cũye queti niiã oteréperi. 12 Baso-
cá tee quetire tuorá maapu ñaa-
cũmuãreperibiro niicua. Cũã tuo-
mĩarigue wácũrẽpu niirére Sata-
nás ati, ěmapetijãqui, cũã teeré
padeorĩ jĩĩgũ, Cõāmacũ netõnérĩ
jĩĩgũ. 13 Āpěrá tee quetire ãñurõ
useniremena tuorá ũtāyepapu
ñaacũmuãreperibiro niicua. Cũã
nucõrĩ maniréyucu tiiróbiro ni-
cua. Padeorucúmi, cũãrẽ ñañarõ
wáari, padeodújãcua. 14 Āpěrá
tee quetire tuorá pota watoapu
ñaacũmuãreperibiro niicua. Tuo-
pacára, atibúreco maquẽpere ba-
yiró wácũcua; pee cudũgácua;
atibúreco usenirere bayiró wácũ-
cua. Tee niipetire cãmotájãcu tee
quetire. Cũã ducamanireyucu ti-
róbíro niicua. 15 Āpěrá tee quetire
tuorá useniri ditapu ñaacũmuã-
reperibiro niicua. Cũã ãñurõ tuo-
nũseye, Cõāmacũ booró diamacũ
tiidũgácua. Cũãrẽ ñañarõ wáari,
teero wácũtutuajãcua. Cũã pee
ducacũtireyucu tiiróbíro niicua.

Sĩawócorigamēna queoré

(Mr 4.21-25)

16 Basocá sĩawócorigare sĩããri
siro, cõmerũmēna búatoricua; cũã
cãniró docapu dũporicua. Ũmũ-
ãrõpu péocua, toopú sĩãwarare
ãñurõ bóearo jĩĩrã. 17 Tee tiiróbíro-

ra tíatopũ basocá masĩña manirí-
guere masĩnoãdacu. Bauhéropũ
niirécã baurocá masĩnoãdacu.

18 Teero tiirá, mũã tuorére
ãñurõ tuonũseye. ãñurõ tuo-
nũseranorẽ Cõāmacũ nemoró
masĩré ticogũdaqui. Tũodũgáhe-
ranorẽ cũã “tuomasĩã” jĩĩmiri-
guere ěmajãgũdaqui, jĩĩyigu.

Jesús paco, cũũ baira jearigue

(Mt 12.46-50; Mr 3.31-35)

19 Jesús paco, cũũ baira cũũ nii-
rópu jeayira. Basocá pau niirĩ,
cũũ pũtopũ jeamasĩriyira. 20 Too-
pú niirira Jesuré wedeyira:

—¡Coe! Mũũ paco, mũũ baira
soperú jeanucãayira. Mũũrẽ ñña-
dugaayira, jĩĩyira.

21 Jesús yũũyigu:

—Cõāmacũye quetire tuo, cũũ
dutarére tiirá, cũãrã yũũ paco,
yũũ baira niĩya, jĩĩyigu.

**Jesús wĩnoré, ocoturíre nucũárĩ
tiirígue**

(Mt 8.23-27; Mr 4.35-41)

22 Sicabureco Jesús cũũ buerá-
mena doorĩwupu mũũsãyigu.

—Jãmũ atitaró iinĩñapu, cũũ
jĩĩrĩ, tĩãwanucãyira.

23 Cũã tĩãwari, Jesús cãnijóãyi-
gu. Tiitaropũre wĩno bayiró wēē-
cũtuatiyiro. Teero tiiró, ocoturĩ
páabatesãyiro. Duadiariquioro
wáyairo. 24 Teero wáari ññarã, Je-
sús pũto wáa, cũũrẽ wácõrãrã,
jĩĩyira:

—¡Ûsãrẽ buegú, ñsãrẽ buegú!
¡Marĩ duadiarapu tiara!

Wātārē cuogú diarirare cūüre coperipũ niigú

Jesús wĩmũnucã, wĩnoré, oco-
turire nũcũārĩ tiiyigũ. Netōjōāyiro.
Nũcũājōāyiro. ²⁵Cũārē jĩiyigũ:

—¿Mũã padeoré deero wáamĩ-
to?

Cũã cui, ñnamanijōārã, cãmerĩ
wedeseyira:

—¿Noãnó niigariye ãni, wĩno-
ré, ocoturire dutigú? Tee cũũ du-
tiri, yũũjã, netōnucãria, jĩiyira.

Gerasa macũ wātĩã cuogúye queti

(Mt 8.28-34; Mr 5.1-20)

²⁶Too síro Gerasa ditapũ tĩã-
jeayira. Tiidita Galilea dita ape-
niñapú niicu. ²⁷Jesús maanucãrĩ,
too pũtogã niirĩ macã macũ cũũ
pũto atiyigũ. Wātĩã cuogú niyi-
gũ. Suti yoari sãñariyigũ. Wiipú
niiriyigũ. Diarirare cūüre coperi-
pũ niisodeaatiyigũ. ²⁸⁻²⁹Pee peti
wātĩ basocūre ñeejāyigũ. Basocá

cũũye wãmorĩrē, cũũye ñaporire
cōmedárimena siatúmiyira. Sia-
túpacari, cũũpe wéetajāyigũ.
Wātĩ cũũrē basocá manirópũ
wáari tiirucúyigũ. Jesuré ññagũ,
acaribí, cũũ pũto ñicãcoberime-
na jeacũmujeayigũ. Jesús wātĩ
cũũpũre niigũrē witiwadutiyaigũ.
Cũũpe bayiró acaribíremena jĩi-
yigũ:

—Jesús Cōãmacũ ñmũãsepũ
niigú macũ, yũũre potocórĩjãña.
Mũũrē bayiró sãĩã: Yũũre ñaña-
rō netōrĩ tiirĩjãña, jĩiyigũ.

³⁰—¿Deero wãmecutii mũũ?
jĩiyigũ Jesús cũũrē.

Wātĩã cũũpũre sããwarira pau
niirĩ: —Legiõn^r wãmecutia, jĩiyi-
gũ—. ³¹Ûsārē niiditidiari coperũ
cōãdiocorijãña, jĩĩ bayiró sãĩyira.

³²Ûtāgũpũ pau yesea yaanucũ-
yira. Wātĩã bayiró sãĩyira:

^r8.30 Ejército romanopũre seis mil surara niyira sica legiõnpũre.

—Cǎăpǣre sǎăwama, jĩyira.

—Teerora tiiyá, jĩyigu Jesús.

³³Cũũ teero jĩĩrĩrǎ, basocǎpǣre niĩarira witiwa, yeseapǣre sǎăwayira. Yeseape opatudipũ cutũcutũbuawa, opataropũ ñaacoñuǎ, duajõâyira.

³⁴Teero wáari ñĩarǎ, yesea coterí basoca cuicocutũayira. Cǎăya macǎ macǎrǎrẽ, cǎpũrĩpũ macǎrǎrẽ teeré wedeyira. ³⁵Cũũ wederi tũorǎ, “¿deero wáayiri?” jĩĩ ñĩarǎ wáyira. Jesús pũtopũ jea-ra, wǎtĩǎ witinoǎrigũre cũũ pũto duiri ñĩayira. Cũũ suti sǎña, ãñũrõ wedesejǎyigu sũcǎ. Tee niipe-tirere ñĩarǎ, cuiyira. ³⁶Wǎtĩǎ witinoǎrigũre netõnerí ñĩaarira jea-ráre wedeyira. ³⁷Niipetira Gerasapũ niirǎ bayiró cuira, Jesuré “wáagũa” jĩyira. Teero tiigú, Jesús dooríwũpũ mũāsǎyigu pũtuawagũdũ. ³⁸Wǎtĩǎ witinoǎrigũ cũũrẽ bayiró sǎĩmíyigu:

—Yũncǎ mũũmena wáagũda, jĩĩmiyigu.

Jesús cũũrẽ jĩyigu:

³⁹—Mũũya wiipũ pũtuawa, Cõamacũ mũũrẽ tiĩáriguere wedegũ wáaya.

Cũũ wáa, niipetiro tiimacãpũ Jesús cũũrẽ tiĩáriguere wedeyigu.

Jairo macõye queti;

**Jesuyáro sutiró padeñárigoye
queti**

(Mt 9.18-26; Mr 5.21-43)

⁴⁰Jesús tiĩjeari, basocǎ ũseni-remena cũũrẽ bocayira. Niipetira cũũrẽ yuera tiiyíra. ⁴¹Judíoa neǎ-

rí wii dutirá menamacũ toopũ niiyigu. Cũũ wǎmecutiyigu Jairo. Cũũ Jesús pũto ati, jeacũmu, bayiró sǎiyigu:

—Jãmu yáa wiipũ, jĩyigu.

⁴²Sĩcõrǎ põnacutiyigu doce cũmarĩ cũogó. Diago tiiyigo.

Jesús cũũ pũtopũ wáari, pau cũũrẽ tuunũseyira. ⁴³Cũũ watoapũ sĩcõ numió niiyigo. Doce cũmarĩ beti niiré teero niirucujãyiro. Pau coore ũcotipacari, netõriyiro. ⁴⁴Jesús sucubírope wáa, cũũyaro sutiró yapapũ padeñáyigo. Coo padeñárĩrǎ, coo diaré máata bũũncǎjõâyiro. ⁴⁵Jesús sǎĩñáyigu:

—¿Noǎ yũũre padeñái?

Niipetira: —Padeñária, jĩyira.

Teero tiigú, Pedro jĩyigu:

—Ũsǎrẽ buegú, pau mũũrẽ tuunũsera tiíya.

⁴⁶Jesús jĩyigu:

—Sĩcõ yũũre padeñáato. Coore yũũ tutuaremena netõrí tiíátũ, jĩyigu.

⁴⁷Coo deero dutimasíhẽgõ, ñapõpigora, Jesús pũto ati, ñĩcãcoberimena jeacũmuyigo. Niipetira tũocóropũ coo deero tiigó padeñááriguere wedeyigo. Coo máata netõáriguecǎrẽ wedeyigo. ⁴⁸Jesús coore jĩyigu:

—Yáa wedego, mũũ padeojígõ, netõnénoǎrigopũ pũtuáa. Ũseni-remena pũtuawagoa, jĩyigu.

⁴⁹Cũũ coomena wedesegu tiirí, sĩcũ Jairoya wii macũ jeayigu.

—Mũũ macõ diajõãwõ mée. Buegũre nocõrõrǎ potocõduya, jĩyigu.

⁵⁰ Jesús teeré tʉo, Jairore jĩiyi-gu:

—Wácupatirijãña; diamacúrã padeoyá. Mũu macõ netõjãgõda-co.

⁵¹ Tiiwiipú jeagu, ãpērārē sãã-wadutiriyigu. Pedro, Santiago, Juan, coo pacusũmuã dícuere sãã-wadutiyigu. ⁵² Niipetira bayiró utira tiiyira. Jesús cũārē jĩiyigu:

—Utirijãña. Coo diarico; cãni-gó tiicó.

⁵³ Cũãpe cũūrē buijámiyira, coo diaariguere masĩjĩrã. ⁵⁴ Jesús cooya wãmorē ñee, bayiró wede-seremena jĩiyigu:

—Wĩmagõ, wũmunucãña.

⁵⁵ Yeeripũna coejõã, máata wũ-munucãyigo. Jesús: —Coore yaa-ré ecayá, jĩiyigu.

⁵⁶ Coo pacusũmuã iñamanijõã-yira. Jesús ãpērārē wededutiriyi-gu teero wáaariguere.

Jesús cũũ bueráre wededuticorigue

(Mt 10.5-15; Mr 6.7-13)

9 ¹ Jesús cũũ buerá docere néo-yigu. Cũārē tutuarere, dutirére ticoyigu. Teeména wãtĩārē cõã, diaráre netõnémasĩrĩ tiiyigu. ² “Cõãmacũ dutiré basocápure niiãdacu’ jĩirére wedera wáaya; diarecutirare netõnerã wáaya”, jĩĩ ticocoyigu. ³ Cũārē jĩiyigu:

—Múã wáara, apeyenó néewari-jãña. Tuurítuarigu, wasopo, puegue, niyeru, suti wasoádare néewarijãña. ⁴ Múã wiipú jeara, tiima-cãpu múã niiãdaro jeatuario putuá-

cũmuña. ⁵ Apemacãpüre múãrē ñeedugaheri, tiimacārē netõjõãña. Tooré netõwára, tiimacã maquẽ dita múãye duporipu túaariguere páabatecũña. Teero tiirá, múã “atimacá macārã wapa cũoóya” jĩĩrã tiíadacu, jĩiyigu.

⁶ Cũã wáajõãyira. Wáa, Jesuyé ãñuré quetire wedeyira. Diarecutirare netõnéyira.

Herodes Jesús tiirére tuorigue

(Mt 14.1-12; Mr 6.14-29)

⁷ Herodes Galilea dita dutigú niipetire Jesús tiirére wedeseri tuoyigu. Teeré tuogú, deero jĩĩ-masĩriyigu. Sĩquērã “Juan masã-jĩyi” jĩiyira. ⁸ ãpērã “Elías bauãjĩyi” jĩiyira. ãpērã “tíatopu macārã profetas menamacũ masãjĩyi” jĩiyira. ⁹ Herodepe jĩiyigu:

—Yũurá Juanyá dupure páata-dutiwũ. Too docare ¿noã niigari cũã nocõrõ wedeseğu?

Teero tiigú, Herodes Jesuré iñadugamiyigu.

Jesús cinco mil ãmuārē yaaré ecarigue

(Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Jn 6.1-14)

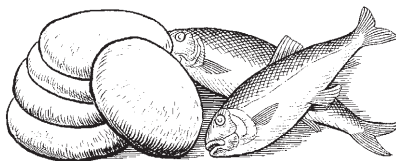
¹⁰ Jesús beserira coe, wedeyira cũã tiíariguere. Too síro Jesús cũã dícuere sũowáyigu Betsaida macãpu. ¹¹ Basocápe tuojáyira. Teero tiirá, cũūrē nũnũwáyira. Jesús cũārē bocañe, “Cõãmacũ dutiré basocápure niiãdacu” jĩirére wedeyigu. Diarecutirare netõnéyigu.

¹² Ñamicapu niirĩ, cũũ buerá doce cũũ puto wáa, cũūrē jĩiyira:

—Basocáre “nocōrōrā niiā” jīī-ña. Pūtogā niiré macārīpū, cápū niiré wiserīpū yaaré, cānirō āmaārā wáaro. Ānopú macā manirōpū niiā, jīīyira.

13—Múā cūārē yaaré ecayá, jīīyigū.

—Ūsā sicamoquēñepa pā, wai pwarárā cūoa. ¿Ūsā cūā niipetirare yaaré sālībosára wáaro booite? jīīyira.

Sicamoquēñepa pā, wai pwará

14Ūmúā dícare bapaqueori, cinco mil watoa niyira. Jesús cūū bueráre jīīyigū:

—Basocáre sicapōnarē cincuenta duidutiya.

15Cūā teerora niipetirare duidutiya. 16Jesús tee sicamoquēñepa pārē, wai pwarárē née, ūmúāsepū īnamūōco, Cōāmacūrē usenire tico, puatásā, cūū bueráre basocápūre batodutigū ticoyigū. 17Niipetira yaa, yapijōāyira. Yaatoaari siro, doce piseri cūā yaaduaariguere seesáyira.

Pedro Jesuré “mūū Cōāmacū beserigū niiā” jīīrigue

(Mt 16.13-19; Mr 8.27-29)

18Sicabūreco Jesús cūū sesaro Cōāmacūmena wedesegū tiyígū. Cūū buerá cūūmena niyira. Cūārē sālīáyigū:

—¿Basocá “¿noā niiī cūū?” jīīīyūre?

19Cūāpe yūuyira:

—Sīquērā mūūrē “Juan basocáre wāmeōtiri basocū niiqui” jīīīya. Āpērā “Elías niiqui” jīīīya. Āpērā “tíatopū macārā profetas menamacū masārigū niigū niiqui” jīīīya, jīīyira.

20—¿Múāte “¿noā niiī?” jīīīyūre? jīīyigū.

Pedro yūuyigū:

—Mūū Cōāmacū beserigū Cristo niiā, jīīyigū.

Jesús cūūrē sīāādarere wederigue

(Mt 16.20-28; Mr 8.3—9.1)

21—Teeré āpērārē wederijāña, jīīyigū Jesús—. 22Yūū niipetira sōwūrē bayirō ñañarō netōrō niirō tiíadacu. Būtoá dutirá, pairé dutirá, Moisés jóarigue buerá yūre booríadacua. Sīādutíadacua. Cūā teero tiipacári, itiábureco siro masāgūdacu.

23Niipetirare jīīyigū:

—Sīcū yūre padeó, nūnūdu-gágūno cūū booró tiidugárenorē tiidújāārō. Basocá cūūrē ñañarō jīīpacari, yūre tūonūsearo. Teeré tiigú, búrecoricōrō curusare apagú tiiróbiro niigūdaqui. 24Āpī sīārēre cuigūno yūre “masīria” jīīgú pecamepū wágūdaqui. Āpīpé yūre “masīā” jīī, tee-wapamena cūūrē sīārī, yūmena catirucujāgūdaqui. 25Sīcū atibū-reco maquē niipetirere wapatápacū, cūū yeeripūnarē tiidióri, cūū cuoré dee tiíadare niiricu.

²⁶Sicũ bobogúno yũre “masĩã” jĩĩdugahegure, yée bueré maquẽrẽ “padeóa” jĩĩdugahegure yũcã cũũrẽ “masĩriga” jĩĩgũdacu. Yũu niipetira sówũ yũu asibatéremena, yũu Pacu asibatéremena, ángeleamena putuaatigudacu. Putuaatigu, yũre bobosárigure yũcã cũũrẽ bobosáricu; yũre “masĩria” jĩĩrigure yũcã “cũũrẽ masĩria” jĩĩgũdacu. ²⁷Yũu ateréja diamacúrã jĩĩã: Siquẽrã ánopú niirã cúa diaadari suguero, Cõamacũ dutiré cúaũpũre niĩadare atiri ññaadacua, jĩĩyigu.

Jesús baurécutire wasorígue

(Mt 17.1-8; Mr 9.2-8)

²⁸Teeré cũũ wederi siro, sica semana netorí, Jesús ãtãgũpú Cõamacũmena wedeseğu mũãwayigu. Tiigupú wáagu, Pedro, Santiago, Juanré néewayigu. ²⁹Cõamacũmena wedeseri, cũũya diapóa bauré wasojóãyiro. Cũũye suti añũrõ butiré, bayiró capemóre wáayiro. ³⁰Puará ãmua cũũmena wedeseyira. Moisés, Elías niyira. ³¹Asibatéremena bauáyira. Jesús diaadarere, Cõamacũ jĩĩrirobirora Jerusalenpu cũũrẽ waaadarere wedeseyira. ³²Pedro, cũũ menamacãrã wũgoá pũninetõpacari, ñnayira. Wacã, Jesús asibatérere, cũũmena nucúrãrẽ ñnayira. ³³Jesuména niĩarira wára tiirí, Pedro añũrõ wacũripacu, cũũrẽ jĩĩyigu:

—Ûsarẽ buegú, marĩ ánopú niirĩ, añunetõjõãã. Itiáwiigã tiicó;

sicawiigã mũya wii, apewiigã Moiséya wii, apewiigã Eliaya wii tiicó, jĩĩmiyigu.

³⁴Cũũ wedeseğu tiirira, õme dii-áti, cúaãrẽ tuubiátocojãyiro. Cúaãrẽ õme tuubiári, cuijõãyira. ³⁵Õme watoapu sicũ wedeseri tuoyira:

—Ñni yũu macũ yũu beserigu niĩ. Cũũrẽ tuoyá, jĩĩyigu.

³⁶Wedeseari siro, Jesús sicũrã niyigu sáa. Teeburecorire cũũ buerá cúa ñnariguere ápẽrãrẽ wederiyira ména.

Jesús wãtirẽ wĩmagũpure niĩarigure cõawionecorigue

(Mt 17.14-21; Mr 9.14-29)

³⁷Apeburecope ãtãgũpú niĩarira diijeári, paũ basocá Jesuré bocayira. ³⁸Sicũ cúa watoapu niigũ bayiró busurómena Jesuré wedeseyigu:

—Ûsarẽ buegú, mũũrẽ bayiró sãĩã: Yũu macũrẽ ñnagũ atiya. Sícũ niigũ niĩ. ³⁹Wãtĩ cũũpure niigũ ñee, acaribíri tiii. Ñaacũmu, tũnumecũ, soboturi tiirucú. Cũũrẽ ñañarõ netorí tiii. Duudugárii. ⁴⁰Mũu buerãre “cõawionecobosaya” jĩĩmiãwũ. Cõamasĩriawã, jĩĩyigu.

⁴¹Jesús cúaãrẽ jĩĩyigu:

—Múa yũre padeorídojãã; ñañarã niĩ. Yũu mũãmena yoari niirucujãrĩcãrẽ, padeoríbocu. ¿Nocorõ yoari mũãmena põtẽtẽgũdari yũu? Mũu macũrẽ ánopé néeatiya, jĩĩyigu.

⁴²Wĩmagũ cũũ puto wári, wãtĩ cũũrẽ ñaacũmu, bayiró tũnu-

mecúrĩ tiiyígu. Cũũ teero tiirí, Jesús wātĩrē witiwaduti, wĩmagũrē netōné, cũũ pacũre wiyayígu. ⁴³Niipetira basocá Cōāmacũ ƿƿ-
tí macũ peti tiieñorere ñnamani-
jōāyira.

**Jesús cũũrē sĩaādarere
wedenemorigue**

(Mt 17.22-23; Mr 9.30-32)

Niipetira niipetire cũũ tiiari-
guere ñnamanijōārĩ, cũũ bueráre
jĩiyígu:

⁴⁴—Yũũ ateréja diamacúrã jĩĩã;
acabórĩjãña: Yũũ niipetira sōwũ
āpērāpũre ticonogũdacu, jĩiyígu.

⁴⁵Cũāpe cũũ jĩĩariguere tuo-
masĩriyira. Cōāmacũ cũārē tuo-
masĩhērĩ tiiyígu ména. Cũã Jesu-
ré “wedequēnoña” jĩĩdugapaca-
ra, cuira, jĩĩriyira.

¿Nii ƿƿtĩ macũ niiĩ?

(Mt 18.1-5; Mr 9.33-37)

⁴⁶Jesús buerá “¿nii marĩ wa-
toare nemoró ƿƿtĩ macũ niiĩ?”
jĩĩ wedesenucáyira. ⁴⁷Jesús cũã
wácũrere ñnamasĩyígu. Teero ti-
gú, sícũ wĩmagũrē cũũ puto nũ-
cō, ⁴⁸cũārē jĩiyígu:

—Sícũ “yũũ Jesuré maĩã; teero
tiigú, ãni wĩmagũrē boca maĩgũ-
da” jĩĩ wácũboqui. Cũũ teero wā-
cũgũ, cũũrē maĩgũ, yũũcārē maĩ-
gũ tiii. Yũũre boca maĩgũ, yũũre
ticodiocorigucārē maĩgũ tiii.
Mũã watoapũ búri niigũ cũũrã
niiĩ ƿƿtĩ macũ, jĩiyígu.

**Marĩrē cāmotáhegu marĩrē
tiípugu niiĩ**

(Mr 9.38-40)

⁴⁹Juan jĩiyígu:

—Ûsārē buegú, sícũ mũũ wā-
memena wātĩārē cōāwionecori
ññaawũ. Cũũ marĩ menamacũ
mee niiāwĩ. Teero tiirã, cũũrē cā-
motáawũ, jĩĩmiyígu.

⁵⁰Jesupé cũũrē yũuyígu:

—Cāmotárĩjãña. Marĩrē cāmotá-
hegu marĩrē tiípugu niiĩ, jĩiyígu.

**Jesús Santiagore, Juanré
tutirigue**

⁵¹Jesús ãmũásepũ mũāwa-
adare niiatiri, cuiro maniró “Je-
rusalénƿũ wáagudũ” jĩĩgũ, quē-
nonucáyígu. ⁵²Cũũ suguero
āpērārē ticocoyígu. Cũã wáa,
Samaria dita niirĩ macāƿũ jea-
miyira, cũũ jeaadarore quēno-
ádara. ⁵³Tiimacã macārāpe Je-
rusalénƿũ Jesús wáari ññarã,
cũũrē ñeedugariyira. ⁵⁴Cũã tee-
ro tiirĩ ññarã, cũũ buerã Santia-
go, Juan jĩiyira:

—Ûsã Òpũ, cũārē sĩaādara,
¿ãmũáse macã pecamerē diiáti-
dutiri boogári? Profeta Elías tee-
ro tiiyígu,^s jĩiyira.

⁵⁵Jesús cũārē ñña, tutiyígu:

—Mũã wácũrē Espíritu Santo
wácũrē ticoré mee niiã. ⁵⁶Yũũ
niipetira sōwũ basocáre ññaarō
tiigú atiriwũ; cũārē netōnégũ ati-
gu tiiwũ, jĩiyígu.

^s9.54 2 Reyes 1.9-16.

Too síro apemacāpú wáajōāyira.

Jesuré nūnūdugámiriraye queti

(Mt 8.19-22)

⁵⁷ Cūā maapu wáari, sīcū basocū Jesuré jīīyigu:

—Noo mūu wáaro yūu mūūrē nūnūgúda. Mūu buegú niidugaga.

⁵⁸ Jesús cūūrē yūuyigu:

—Wáicūra cāniré tutiri cūo-óya. Minipōná pōnacūtire sutiri cūoóya. Yūu niipetira sōwūpeja cānirō cūoríā, jīīyigu.

⁵⁹ Jesús āpīrē: —Jāmu yūume-na. Mūūrē yūu buegú niirī boogá, jīīyigu.

Cūūpe yūuyigu:

—Ōpū, yūu pacu diari siro, yaatógapū, mūūmena wáagūda sūcā, jīīmiyigu.

⁶⁰ Jesús cūūrē jīīyigu:

—Yūūre padeohéra diarirapū tiiróbiro niitoaya. Cūā basi-ro cāmerí yaaáro. Mūūpe Cōā-macū dutiré basocāpūre ni-ādarere wedegū wáaya, jīīyi-gū.

⁶¹ Āpīpé jīīmiyigu:

—Ūsā Ōpū, yūu mūūrē nūnūgúda, mūu buegú niidugagu. Yāa wii macārārē “wāagu tiia” jīīgū wáasūguema.

⁶² Jesús cūūrē jīīyigu:

—Sīcū cūū paderére padepacu, apeyenó wācūgū, āñurō tiiríqui. “Cōāmacū dutirére tiigúda” jīī-pacu, apeyenó wācūgū, dee tiigú-du niiridojāi, jīīyigu.

**Jesús setenta y dos basocare
wededutigu ticocorigue**

10 ¹Too síro Jesús āpērā se-tenta y dos beseyigu. Cūārē pūarácōrō dícu ticocoyigu. Niipetire macārīpū cūū wáaadaropū cūū sūguero ticocoyigu.

² Cūārē wedeyigu:

—Pau peti yūūre padeoádara niicua. Pūarágā yéere wedeada-rapeja niīya. Teero tiirā, Cōāma-cūrē āpērā yée maquērē wedera wáaadarare bayiró sāñā. ³ Mūā wáaya. Yūu mūārē quiorópū tico-cogu tiia corderoare yāiwa wa-toapu ticocogu tiiróbiro. ⁴ Mūā wáara, wasopo, niyeru sāāriipo, sapatu ahebá néewarijāña. Maapu putuánacā, āpērāmēna wede-serijāña. ⁵ Mūā wiipú sāāwara, tiiwíi macārārē āñudutira, jīīs-gueya: “Cōāmacū mūāpūre āñu-rō niirecutire ticoaro”. ⁶ Tiwiíi macārā āñurō niirecutirere cūo-átā, mūā āñudutire teorora wáa-adacu. Cūā āñurō niirecutirere cūoriatā, teero wáaricu. ⁷ Mūā jeaari wiira putuáya. Cūā yaaré-re, cūā sīnirére cūāmena yaa, niijāña. Paderáno cūā paderēmēna wapatá, yaamasīya. Apeyé wise-ripú niirā wáarijāña.

⁸ Mūā macāpū jeari, too macārā bocari, cūā ecarére yaaya. ⁹ Tiimacāpū diarecutirare netō-nēña. “Cōāmacū dutiré marīpūre niīādare jeaatitooa” jīī wedeya cūārē. ¹⁰ Apetó tiirā, apemacāpū jeari, too macārā bocaribocua.

Teero tiirí, macã decopu wáa, biiro jĩña: ¹¹“Múãya macã maquẽ dita ùsãye ñuporipu túaari-guere páabatecõãã. Múã wapa cuorére ãnorá, teero tiia”, jĩña. Cũãrẽ jĩñemoña: “Múã ateré ma-sĩña: Cõãmacũ dutiré múãpũre niimiãdare jeaatitoamiãyu”, jĩñña. ¹²Yũre tuoyá: Cõãmacũ basocáre wapa tiiádari bureco jeari, tiimacã macãrãrẽ Sodoma macãrãrẽ tiiríro nemoró ñañarõ tiinó-adacu, jĩiyigu.

**Jesuré padeohére macãrĩ
macãrãye queti**

(Mt 11.20-24)

¹³Jesús apeyé macãrĩ macãrãrẽ jĩiyigu:

—Bóaneorã niiã múã Corazín, Betsaida macãrĩ macãrã. Yũ tutuaremena tiiẽñoriguere ññarira niipacara, wasorídojãã. Tiro, Sidón^t macãrĩpu yũ tii-ẽñoatã, máata tee macãrĩ macãrã cúa ñañaré tiirére wácũpati, wasotóabojíya. Cúa wácũpatire-re ãnorá, wácũpatire suti^u sãña, nitĩpu duibojíya. ¹⁴Cõãmacũ cũũ basocáre wapa tiiádari bureco jeari, Tiro, Sidón macãrã nemoró múãpere ñañarõ tiigú-daqui. ¹⁵Múã Capernaum macãrã “Cõãmacũ pũtopu ãñurõ mũãwaadacu” jĩĩ wácũmicu. Wáaricu. Pecamepu diiwáadacu, jĩiyigu.

¹⁶Cũũ bueráre wedenemoyigu: —Múã buerére tuogúno yũre tuogú tiii. Múãrẽ boohégũno yũre boohégũ tiii. Yũre boohégũno yũre ticodiorigucãrẽ boohégũ tiii, jĩiyigu Jesús.

**Jesús ticocorira setenta y dos
coerígue**

¹⁷Jesús ticocorira setenta y dos useniremena coerá, jĩiyira:

—Ësã Òpũ, wãtiãcã ãsã mũũ wãmemena dutiri, ãsã dutirobi-rora tiiáwã, jĩiyira.

¹⁸Jesús cũãrẽ jĩiyigu:

—Satanárẽ bupo wããyoro tii-róbiro ãmũásepũ ñaadiatiri ññawũ. ¹⁹Yũũ múãrẽ tutuarere tico-toawũ, ãñaãrẽ, cutiapare cãta-péoaro jĩigũ; niipetire Satanás tutuarere netõnucããrõ jĩigũ. Múã teeré tiirí, múãrẽ merẽã wáaricu. ²⁰Wãtiã múã dutirobirora tiiré dícuere usenirijãña. Cõãmacũ pũtopu múã wãme “jóatunorira niiã” jĩĩrĩ, useniña, jĩiyigu.

**Jesús cũũ Pacure usenire
ticorigue**

(Mt 11.25-27; 13.16-17)

²¹Toorá Jesús Espíritu Santo usenire ticorémena cũũ Pacure jĩiyigu:

—Pacu, mũũ ãmũáse, atiditá Òpũ niiã. “Ësã masĩnetõnucãã” jĩĩrãrẽ mũũyere masĩrĩ tiiría; wĩmarã tiiróbiro mũũyere masĩdugarapere

^t10.13 Tiro, Sidón macãrã apeyé macãrĩ macãrã nemoró ñañanetõjõãrã niiyira Jesús niiritore. ^u10.13 Wácũpatire sutire yooména suare suti niiyiro.

teeré masĩrĩ tiia. Teeré m̃u teero-ra wáari boocú. Teero tiigú, m̃u r̃e usenire ticoa, jĩiyigu.

22 Too síro basocápere jĩinemo-yigu:

—Ỹu Pacu niipetire masĩrere ỹu r̃e ticowi. Cũ s̃icũrã ỹu niire-cutirere masĩ. Ỹu pecã s̃icũrã cũ niirecutirere masĩ. Ỹu masĩrere ticonorã cũ r̃e mas̃cua, jĩiyigu.

23 Cũ bueráre ñña, cãã sesarore jĩiyigu:

—Mũapeja ỹu tiirere ññajĩrã, useniã. 24 Ỹu r̃e t̃uoyã: Pacu profetas, teero biiri õpãrã mũã ññarere ññadugamiyira. Ññaririra ni-wã. Mũã t̃uorere t̃uodugamiyira. T̃uoririra niwã, jĩiyigu.

Samaritanoãyu añugú

25 S̃icũ Moisés jóarigue buegú w̃m̃m̃ñc̃ayigu. Jesuré merẽa ỹu r̃i boogú, sãĩñáyigu:

—Basocáre buegú, ¿ỹu ñeenó tiigúdari, catiré petihére buadu-gágú? jĩiyigu.

26 Jesús cũ r̃e ỹu yigu:

—¿Moisére dutiré cúuriguepu deero jóanoito? ¿M̃u teeré buegu, deero t̃uoi? jĩiyigu.

27 Cũpe ỹu yigu:

—Biiri jóanoã: “Cõamacũ marĩ Õpũrẽ maĩñá. Niipetire m̃u yee-rip̃unamena, m̃u tutuaremena, m̃u wãcũrémena cũ r̃e maĩñá. M̃u basiro maĩrõ tiiróbirora ãp̃erãcãrẽ maĩñá”, jĩĩ, jĩiyigu.

28 Jesús cũ r̃e jĩiyigu:

—M̃u diamacũ peti ỹu. M̃u teeré tiigú, catiré petihére buagúdacu.

29 Cũpe “ỹu Moisére dutiré cúuriguere tiipetia” jĩ wãcũdugagu sãĩñáyigu:

—¿Noã niĩ “ãp̃erãcãrẽ maĩñá” jĩĩnorã? jĩiyigu.

30 Jesús atequetiména ỹu yigu:

—S̃icũ Jerusalén niĩarigu Jericópu búawagu tiiyigu. Maapu wáari, yaarépira cũ r̃e ñee, cũ néeware-re ãmajã, sutiré tuuwénejã, páasĩcũ, wãjõãyira. 31 S̃icũ pai tiimapú búawagu tiiyigu. Wáa, cũ r̃e ññabua, aperopé sodea, netõjõãyigu.

32 Cũ siro levita basocu toopúra jeayigu. Cũcã cũ r̃e ñña, aperopé sodea, netõjõãyigu. 33 S̃icũ samaritanoãyu tiimapúra búawagu tiiyigu.^v Cũ r̃e ñña, bóaneõ ññagũ,

34 cũ p̃uopu jea, cũ cãmire vinomena cose, ãsemena ãcoti, suti caserimena dũdũa tiiyigu. Túajea, cũ pesarigu burro sotoapu néepo, néejõãyigu. Basocá wáara cã-nirĩ wiipu cũ r̃e néejea, coteyigu. 35 Apebúreco cũ wáaadari sugueru, p̃uquí niyeruquí néewioneco, tiwiĩ dutigũre ticogu, jĩiyigu: “Cũ r̃e añũrõ coteya. M̃u cũ r̃e cotegu, m̃u yie niyerumena tiine-mórĩ, nemoatigu, wapatíguda”, jĩiyigu.

36 Jesús sãĩñáyigu:

—¿Niipé yaarépira cãmituari-gure maĩyĩri?

37 Cũpe ỹu yigu:

^v 10.33 Judíoa samaritanoãrẽ sũna niyira. Cãã cãmerrĩ tiápuriyira.

—Cũrẽ bóaneõ ñnarigupe, jĩyigu.

—Mũcã teerora tiigú wáaya, jĩyigu Jesús.

Jesús Marta, Maríaya wiipu niirigue

³⁸ Cũã maapu wáara, sicama-cãgãpu jeayira. Sícõ Jesuré boca, cãníró ticoyigo. Coó wãmecutiyigo Marta. ³⁹ Coó bayio wãmecutiyigo María. Coó Jesús wedeserere tuogó, cũye dupori putogãpu duiyigo. ⁴⁰ Martape pee paderé cuojígõ, bayiró wãcũyigo. Coó Jesús puto wáa, jĩyigo:

—Ōpũ, yũu bayio padedujãyo. ¿Mũu teeré ñnari? Yũure tiiaupu-dutiya, jĩyigo.

⁴¹ Jesús coore yũuyigu:

—Marta, mũu pee tiirére bayiró peti wãcũjãã; ⁴² sicawãmerã uputí maquẽ niiã. María ãñuré petire beseyo. ãpẽrá teeré ãmasĩricua, jĩyigu.

Cõamacũrẽ sãirẽ

(Mt 6.9-15; 7.7-11)

11 ¹ Sicabureco Jesús aperopú Cõamacũmena wedeseu tiyigu. Wedesetoari, sícũ cũũ buegú jĩyigu:

—Ûsã Ōpũ, Juan cũũ buerére nũnrãrẽ Cõamacũmena wedeserere bueyigu. Mũcã ãsãrẽ bueya, jĩyigu.

² Jesús yũuyigu:

—Mũã Cõamacũmena wedesera, biiro jĩña:

Ûsã Pacu ãmũãsepu niigú, mũurẽ quioníremena padeoáda.

Mũu dutiré ãsãpũre niiáda-re jeaaro.

Ûmũãse macãrã mũu booré dícre tiicúa; atibúreco macãrãcã teerora tiáro.

³ Ûsãrẽ búrecoricõrõ yaaré ti-coya.

⁴ Niipetira ãsãrẽ ñañarõ tiirãre ãsã acabóa. Teero tiigú, mũucã ãsã ñañaré tiirere acabóya.

Jĩicõãsãrenorẽ cãmotáya.

Ûsãrẽ ñañarõ wáari jĩgũ, netõnéña, jĩña,

jĩyigu.

⁵ Jesús jĩnemoyigu:

—Apetó tiigú, sícũ múã tiiróbi-ro niigú cũũya wedeguya wiipu ñami decopu wáa, jĩboqui: “Yáa wedegu, itiága pã yũure wasoya.

⁶ Yũu menamacũ aperopú wáagu yáa wiipu jeaawĩ. Cũrẽ ecaré cuoríga”, jĩboqui. ⁷ ãpĩpé wii po-peapu yũboqui: “Yũure potocórijãña. Sope biajãnoãwũ. Yũu põnamena yũu cãnírópu cãnigú

tiia. Mũurẽ wũmunucã, ticogu wáamasĩriga”, jĩboqui. ⁸ Yũure tuoyá: Cũũya wedegu niipacari, wũmunucã, ticogu wáariqui. Potocónemoriãrõ jĩgũ, wũmunucã, cũũ boorécõrõ ticogu wáaqui.

⁹ Yũure tuoyá: Mũãcã Cõamacũrẽ sãĩñã. Sãĩrí, cũũ mũãrẽ tico-gũdaqui. ãñurere ãmaãrã tiiróbiora sãĩrucújãña. Sãĩrucújãrã, buaádacu. “Sope páõña yũure”

jĩgũ tiiróbiro sãidúrijãña. Sãidúheri, “jáu” jĩgũdaqui. ¹⁰Sãĩgũno cuogúdaqui. Āmaāgũno buagúdaqui. “Pãõña” jĩgũno pãõnogúdaqui.

¹¹Múã põna yaaré sãĩrí, ùtãpe-re ticoricu. Wai sãĩrí, ãñarẽ tico-ricu. ¹²Cãrẽquẽ diye sãĩrí, cutia-pare ticoricu. ¹³Múã ñañarẽ tiirã niipacara, múã põnarẽ ãñurẽ ticomasiã. Marĩ Pacũ ãmũãsepũ niigũpe nemoró ãñurẽ ticomasi-qui. Cũũrẽ sãĩrãrẽ Espiritu Santo-re ticogũdaqui, jĩiyigũ.

Jesuré “Satanás tutuaremena wãtĩrẽ cõãqui” jĩĩ wedesãrigue

(Mt 12.22-30; Mr 3.20-27)

¹⁴Jesús wãtĩrẽ cõãwionecogu tiiyigũ. Wãtĩ basocũre wedesehe-ri tiiyigũ. Cũũ witiwaari siro, basocũ wedesejõãyigũ. Teeré basocã ñnamanijõãyira. ¹⁵Sĩquẽrã jĩĩyira:

—Āni wãtĩrẽ dutigũ Beelzebú tutuaremena wãtĩrẽ cõãwionecoi, jĩĩmiyira.

¹⁶Āpẽrá “¿niirórã cũũ Cõãmacũ ticodiocorigũ niiĩ?” jĩĩrã, cũũrẽ Cõãmacũ siccũrã tiimasĩrere tiieñodutimiyira. ¹⁷Jesupé cũũ wãcũrẽre masĩjĩgũ, cũũrẽ jĩiyigũ:

—Sicadita macãrã siccãrómẽna niihẽrã, cũũ basiro cãmerĩquẽrã, tiidita macãrã petijõãcua. Sica-wĩĩ macãrã siccãrómẽna niihẽrã, cũũcã petijõãcua. ¹⁸Satanás cũũrẽ padecoterare cõãwionecori, cũũ dutirẽ petijõãadacu. Múã yũũre “Beelzebú tutuaremena

wãtĩrẽ cõãwionecoqui” jĩĩã. ¹⁹Teero jĩĩatã, múã buerẽre nũnũrã wãtĩrẽ cõãwionecora, ¿noã tutuaremena cõãwionecogari? Cũũrẽ sãĩñarã wáaya. Múã wisi-rẽre cũũ ãñoãdacua. ²⁰Yũũ Cõãmacũ tutuaremena wãtĩrẽ cõãwionecojĩgũ, ateré múũrẽ wedea: Cõãmacũ dutirẽ basocápũre niiãdare jeatoaa.

²¹Siccũ tutuagũ pee besumena cũũya wiire coteri, cũũyere merẽã tiirícua. ²²“Ate pee besumena ãñuniãdacu” jĩĩ wãcũpacari, ãpĩ nemoró tutuagũ ati, cũũrẽ netõnũcãqui. Cũũye besure ãma, cũũyere née, cũũ menamacãrãrẽ ba-tojãqui, jĩiyigũ.

Jesús jĩĩnemoyigũ:

²³—Yũũre boohẽgũ yũũre ñña-tutigũ niiĩ. Yũũre tiipũhegũ yũũre nũnũdũgárare cãmotágũ niiĩ.

Wãtĩ basocúpũre coesãwarigue queti

(Mt 12.43-45)

²⁴Wãtĩ basocúpũre niiãrigũ witiwagũ, basocã manirõpũ wáayigũ cũũ niiãdaro ãmaāgũ. Buarĩyigũ. Buarĩ, “yũũ witiatiriropũ coesãwagũda sũcã” jĩĩ wãcũyigũ. ²⁵Jeagu, joáari wii, ãñuró quẽnoári wii tiiróbiro buajeáyigũ basocúpũre. ²⁶Too síro wáa, siete wãtĩã cũũ nemoró ñañarãrẽ “atiya múũcã” jĩiyigũ. Cũũ niipetira basocúpũre sããwa, niiyira. Basocúpe cũũ teero tiirĩ, nemoró ñañarõ netõyigũ, jĩiyigũ.

Jesús ʊsenire maquērē wederigue

²⁷ Jesús teeré wedeseri, sīcō numiō basocá paʊ watoapʊ niigō bayirō bʊsʊrómena cūūrē wede-seyigo:

—Mʊūrē pōnacutí masōrigo añurō ʊsenico, jīīyigo.

²⁸ Jesupé coore jīīyigu:

—Nemoró ʊsenicua Cōāmacū wedesere tʊo, cūū dutirére tiirá-peja, jīīyigu.

Jesuré tiēñodutimirigue

(Mt 12.38-42; Mr 8.12)

²⁹ Jesús cūū pʊto paʊ peti neã-rā tiirí, wedesenucāyigu:

—Múā atitó macārā ñañaré tiirá niiā; Cōāmacū sīcūrā tiimasí-rere ñnadugacu. Jonás tiirígue tiiróbiro niiré dícre ññaādacu.

³⁰ Nínive macārā cūū tiiríguere ñnarigue tiiróbiro múā yʊu niipe-tira sōwū tiirére ññaādacu. ³¹ Sa-ba dita macārā ōpō yoaro macō atiyigo Salomón masírére tʊogó atigo. Múāpe ānopú Salomón nemoró masígūrē tʊoré peti tʊojáā. Teero tiigú, Cōāmacū cūū basocáre wapa tiíadari bʊreco jeari, múā coo tiiróbiro tʊorírigue wapa múārē pecamepʊ cōāgūdaqui.

³² Nínive macārācā Jonaré tʊorá, wācūpati, wasoyíra. Múāpe ānopú Jonás nemoró masígūrē tʊoré peti tʊojáā. Teero tiigú, Cōāmacū cūū basocáre wapa tiíadari bʊreco jeari, múā cūā tiiróbiro tʊorírigue wapa múārē pecamepʊ cōāgūdaqui.

Sīāwócoriga

(Mt 5.15; 6.22-23)

³³ Basocá sīāwócorigare sīāāri siro, bauhéropʊ dʊporiya; moo-cúricua. Teero tiiróno tiirá, ʊmʊ-ārōpʊ péoya, toopú sāājeara ñña-ārō jīīrā. ³⁴ Capeari múāye ōpū-rírē sīāwócoriga tiiróbiro niiā. Múā capeari añurí, añurō ññaāda-cu; añurō tʊomasíadacu; ññaā-tā, ñnaricu; tʊomasíricu. ³⁵ Ateré tʊomasírō booa: Múā “añurō ññaā” jīīpacara, añurō ñnaribocu. ³⁶ Múā añurō ñña, añurō tʊomasí-dugara, añurō tʊomasíadacu. Sīāwócoriopʊ niirá tiiróbiro añurō ññaādacu, jīīyigu.

Jesús Moisés jóarigue buerá tiirécutire, fariseo basoca tiirécutire wederigue

(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40; Lc 20.45-47)

³⁷ Jesús wedeseari siro, sīcū fa-riseo basocu cūūya wiipʊ yaaduti-gu sʊowáyigu. Jesús sāāwa, yaagʊdʊ jeanuāyigu. ³⁸ Fariseo basoca cūā yaaadari suguero, cūā ñecūsūmūā tiimúāatiriguere pa-deorá, wāmocosetoa, yaayira. Jesupé cūā tiirucúrobiro tiiríyigu. Fariseo basocu cūū teero tiirí ñña-gū, ñnamanijōāyigu. ³⁹ Marí ōpū cūūrē jīīyigu:

—Múā fariseo basoca āpērā ññacorpʊ dícu añurō tiia. Baparí sotoapʊ dícu coseárigue tiiróbiro niiā. Popeapʊre múā āpērāyére ěmaré, apeyé ñañaré dadanetō-jōāā. ⁴⁰ Múā tʊomasíridojáā. So-

toá maquẽrẽ tiirígura popea maquẽcãrẽ tiirígu niwĩ. ⁴¹Múã popeapu ãñurá niidugara, bóaneõrãrẽ ticoya. Teeré tiirá, popeapu coserá tiiróbiro niĩadacu.

⁴²Bóaneõrã niĩ múã fariseo basoca. Múã oteré metãgãrẽ “menta”, “ruda” wãmecutire, teero biiri niipetire yaaré sitiaãñũre tiirénorẽ seenéõ, opaquẽrĩ tiicú. Pnamóquẽ-ñequẽrĩ cuorá, sicaquẽ Cõamacũ-wiipũ néewa, “yũ Cõamacũrẽ ticoré niĩã” jĩĩ, pairé ticocu. Teero tiipacára, diamacũ maquẽrẽ tiiría; Cõamacũrẽ maĩría. Múã oterére cũũrẽ ticorucubirora tee uputĩ maquẽcãrẽ tiiró booa.

⁴³Bóaneõrã niĩ múã fariseo basoca. Múã neãré wiseripure suguero maquẽ duirẽpu dícu duidugaa. Macã decopũ quioníremena ãñudutiri booa.

⁴⁴Bóaneõrã niĩ múã Moisés jóarigue buerá, teero biiri múã fariseo basoca. Tiiditórepira niĩã. Múã masãcoperi bauhére coperi tiiróbiro niĩã. Teecoperi sotoa basocá netowára, popeapu bóarere masíriya, jĩĩyigu.

⁴⁵Sicũ Moisés jóarigue buegú jĩĩyigu:

—Basocáre buegú, mũu teeré jĩĩgũ, ãsãcãrẽ ñañarõ jĩĩgũ tiigá.

⁴⁶Jesús cũũrẽ jĩĩyigu:

—Bóaneõrã niĩ múã Moisés jóarigue buerácã. Æpẽrãrẽ tiipõtẽõña manirére tiidutía. Teeré tiidutípacara, múape tiiría.

⁴⁷Bóaneõrã niĩ múã. Múã profetaye masãcoperi sotoapu ãñuré wiserigã tiinucóã. Cũãrẽna múã ñecũsũmuã sĩãyíra. ⁴⁸Cũã sĩãriguere múã tiirémena “ũjũ, masĩã; ãñunetõjõãã” jĩĩrã tiia. Cũã sĩãyíra; múape wiserigã tiinucóã.

⁴⁹Cõamacũ cũũ masíremena jĩĩyigu: “Yũu profetare, yéẽ maquẽrẽ wedeadarare ticocoguda. Siquẽrãrẽ sĩaadacua. Æpẽrãrẽ ñañarõ tiidugára, cũã wáaro nũnũadacua”, jĩĩyigu. ⁵⁰Teero tiirá, atibúreco nucãrípũ profetare sĩañucáyira. Paure sĩaýíra. Múã atitó macãrãpu cũã teero tiiríguere wapa cuoa. ⁵¹Abelre^w sĩaãriguere tée Zacariare^x sĩaãriguere múã wapa cuoa. Zacariare sĩaýíra Æñurí Tatia sĩaawaro putopũ. Yũu ateréja diamacũrã jĩĩã: Múã atitó macãrãpu cũã teero tiiríguere wapa cuoa.

⁵²Bóaneõrã niĩ múã Moisés jóarigue buerá. Múã “ãpẽrá Cõamacũye queti jóaripũrẽ buerijã-ãrõ” jĩĩ wácucu. Teero wácũpacara, tiipũrẽ ãñurõ bueria. Tiipũ maquẽrẽ masĩdugarare cãmotájãã, jĩĩyigu.

⁵³Jesús wáari, Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca bayiró cúayira. Pee cũũrẽ sãĩñá potocónucáyira. ⁵⁴Cũũ merẽã yũuri boomíyira, wedesãada jĩĩrã.

^w 11.51 Génesis 4.8.

^x 11.51 2 Crónicas 24.20-22.

**Jesús fariseo basoca
jĩiditoremēna buerere wederigue**

12¹Basocá paṁ peti Jesús putopṁ neāyira. Paṁ niijĩrā, cāmerí cutadiyóyira. Jesús cūũ buerá dícare wedesugueyigṁ:

—Fariseo basocaye pā púuri tiirere tuomasĩrō booa. Tee jĩiditoremēna padeoré niicu. ²Bauheropṁ niiré bauádacu. Īñahērōpṁ tiiré masĩnoádacu. ³Teero tiirá, ñamipṁ āpērā tuohēropṁ jĩirigue niipetira tuocóropṁ wedenoádacu. Wii popeapṁ yayiíropṁ jĩirigue wii sotoápṁ niipetira tuocóropṁ bayiró busurómena wedenoádacu.

¿Noáré cuiro booi?

(Mt 10.28-31)

⁴Múã yṁṁ menamacārā, yṁṁre tuoyá: Basocáre sīārārē cuirijāña. Múãye ōpũñĩrē sīāári siro, múãrē deero tii masĩricua. ⁵Yṁṁ múãrē “¿niipére cuiro booi?” jĩĩ wedeguda: Sīcũ dícu múã catirére petirí tii, pecamepncārē cōāmasĩ. Yṁṁre tuoyá: Cũũ docare cuiya.

⁶Pñaquígā niyeruquirigāmena sicamoquēñerā minipōnágā sāĩnóã. Cũã wapamanípacari, Cōāmacũpe cūācōrōrē ĩñanunusei. ⁷Múãye póarire “noquē pee niiã” jĩĩmasĩjāqui. Teero tiirá, cuirijāña. Múã paṁ minipōná nemoró wapacutíra niiã.

**Basocá ĩñacorpṁ “Jesucristore
padeóa” jĩirigue**

(Mt 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸Yṁṁre tuoyá: Basocá ĩñacorpṁ sīcũ yṁṁre “padeóa” jĩĩgūrē yṁṁ niipetira sōwũcā ángelea ĩmũãse macārā ĩñacorpṁ “yṁṁre padeogúra niiĩ” jĩĩ wedeguda. ⁹Basocá ĩñacorpṁ sīcũ yṁṁre “cūũrē padeogú mee niiã” jĩĩgūrē yṁṁcā ángelea ĩñacorpṁ “yṁṁre padeogú mee niiĩ” jĩĩgūda.

¹⁰Sīcũ niipetira sōwūrē ñaña-rō wedesepacari, Cōāmacũ acabógūdaqui. Espíritu Santore ñañarō wedeseripereja, acabóriqui.

¹¹Āpērā múãrē wedesāādacua. Judíoa neáré wiseripṁ, queti beserí basoca putopṁ, dutirá putopṁ múãrē néewari, “¿deero yṁṁadari; deero jĩĩādari?” jĩĩ wācũhērārā wáawa. ¹²Múã wedeseadarere Espíritu Santo múãrē masĩrĩ tiigūdaqui, jĩiyigṁ Jesús.

Basocá pee cuogúye queti

¹³Sīcũ basocá watoapṁ niigú Jesuré jĩiyigṁ:

—Basocáre buegú, ũsā pacṁ diagṁ cūũriguere yṁṁ sōwũ cuoquí. “Mṁṁ baiyére ticoya”, jĩĩbo-saya cūũrē.

¹⁴Jesús cūũrē jĩiyigṁ:

—Yṁṁ múãrē queti beserí basocṁ, múãyere batogṁ atirigṁ mee niiã, jĩiyigṁ.

¹⁵Basocáre jĩiyigṁ:

—Āñuró tiiyá. Apeyeré boone-mósārijārō booa. Múã cuoré, pai-

ró niipacaro, múārē catiré ticone-moricu, jĩiyigu.

¹⁶Cũũ wācūrēmena ate queoré wedeyigu.

—Sĩcũ pee apeyé cʉogú niiyigu. Cũũya ditapure pee ote ducacutiyyiro. ¹⁷Cũũ wācũyigu: “¿Deero tiigúdariye yũũ? Ate oteré ducare iñanorō maniā”. ¹⁸Cũũ basiro jĩiyigu: “Biuro tiigúda: Yũũ yaaré iñanore wiserire weebaté-dioco, nemoró pacawiséri tiigúda. Tee wiseripu niipetire ote ducare, apeyé yũũ cʉorére iñanogúda. ¹⁹Túajea, yũũ basiro jĩĩgúda: ‘Peecũmarĩ maquē niiādare iñanotoaa. Teero tiigú, yeerisā, bo-seya, sīni, ũseni tiigúda’”, jĩĩ wācũmiyigu. ²⁰Cōāmacũ cũūrē jĩiyigu: “Mũũ tuomasĩrídojāā. Mecũā macā ñamirā diajōāgũdacu. Mũũ iñanorigue āpērārē pũuá-adacu”, jĩiyigu. ²¹Teerora wáaa sĩcũ Cōāmacũrē wācũhēgũ cũũye niiādarere seenéō cʉogúre. Cōāmacũ iñacoropure bóaneōgũ peti niiqui, jĩiyigu.

Cōāmacũ cũũ pōnaré cotequi

(Mt 6.25-34)

²²Jesús cũũ buerāre jĩiyigu:

—Teero tiigú, múārē ateré we-dea: Múā niirecutirere wācũpatirijāña. “¿Ñeenó yaaadari; ñeenó sãñaadari marĩ?” jĩĩ wācũpatirijāña. ²³Marĩ catirépe yaaré nemoró wapacutía. Marĩye ōpũrĩpe suti nemoró wapacutía. ²⁴Minipōná maquērē wācũña ména. Cũā oteriya. Oteré ducā seeríya.

Yaaré iñanore wiseri cʉorícua. Teero cʉorípacari, Cōāmacũ cũārē yaaré ticoqui. Múāpe minipōná nemoró wapapacānetōncāā. ²⁵Múā bayiró wācũpatira, bucúā-nemoricu. ²⁶Múā teero wācũpatipacara, tee búri niirére tiimasĩria. Teero tiimasĩripacara, ¿deero tiirā pee wācũpatii?

²⁷Coori macānucũ maquērē wācũña. Tee booró wiicú. Paderipacaro, suti suaripacaro, suti añurē sãñarē tiiróbiro baua. Teero biipacari, yũũ ateré jĩĩ: Salomón suti añurē peti sãñapacũ, coorire sĩcārĩbíriyigu. ²⁸Sicaburecora tee catia; apebúreco sīniā-riguepu boea; too síro sóejānoā. Cōāmacũ teecorire añurē suti sãñaró tiiróbiro baurí tiii. Nemoró múāpereja añuró cotequi. Múā péerogā padeoré cʉorá niiā. ²⁹Múā yaaadarere, múā sīniādarere wācũpatirijāña. ³⁰Niipetire dita macārā Cōāmacũrē padeohéra tee niipetirere wācũpatiya. Marĩ Pacu ũmuásepũ niigú múā boorénorē masĩtoai méē. ³¹Múāpe Cōāmacũ dutiré múāpure niiādarere boosuguéya. Teero tiirí, múārē ducarere ticogúdaqui.

Apeyé ũmuásepũ niiré

(Mt 6.19-21)

³²Múā yáara oveja tiiróbiro niiā. Múā pau niiripacara, cuirijāña. Múā Pacu cũũ dutiré múāpure niiādarere múārē jeari bootóai méē. ³³Múā cʉorére dúā, bóaneōrārē ticoya. ũmuáse maquē Cōā-

macûye niiâdarere padeya. Teero tiirí, ñmuáse maquê múâ wapatá-re petirícu. Ñmuásepñ múâye niiré petiría. Toopúre múâyere yaamasírícu. Butuacá teeré túamasírícu. ³⁴Ñmuásepñ múâye niirí, Cõamacûye dícuere wacûâdacu.

Jesús “múâ ãñurõ yueya” jĩirigue

³⁵Múâ ãñurõ quẽno, suti sãña, sãawócoriga sã, yuerá tiiróbiro niĩña. ³⁶Padecotera ãñurá tiiróbiro tiiyá. Cúâ õpũ wãmosíari bosebureco wáarigu putuajeaçu, suorí, máata páõsõnecoadá jĩĩrã, cote-cua. ³⁷Padecotera ãñurá cúârẽ dutirére tiirucúcu. Teero tiirá, cúâ õpũ putuajeari, usenicua. Yũũ ateréja diamacúrã jĩĩã: Cúâ õpũ basirora cúârẽ yaaré batogũdu quẽnogũdaqui. “Yaaadara jeanuãña” jĩĩ, cúârẽ batogũdaqui. ³⁸Ñami deco, bóeri, cúũ putuajeari, cúũ dutirére tiirá, useniãdacua. ³⁹Wii õpũ “tii hora niirí, yaarépigũ jeagũdaqui” jĩĩ masĩgũ, cãniríboqui. Cũũya wiire páõsãrĩ jĩĩgũ, cãmotáqui. ⁴⁰Múâcã ãñurõ yueya. Múâ wacũhẽritabe, yũũ niipetira sõwũ putuatiagũdacu, jĩiyigũ.

Puará dutibosaramena queoré

(Mt 24.45-51)

⁴¹Pedro sãĩñáyigu:

—Ûsã Òpũ, ¿mũũ teeré Ûsã dícuere wedegu tiiarí, o niipetirare wedearíte? jĩiyigũ.

⁴²Jesús queorémene yũũyigu:

—Sĩcũ ñmũ ãñurõ masĩgũ cúũ õpũyere ãñurõ dutibosagu niiqui.

Múâ cúũ tiiróbiro niĩña. Cũũ õpũ aperopú wáagu, cúũrẽ jĩĩqui: “Yáa wii macãrãrẽ búrecoricorõ yaaré ticoya”, jĩĩqui. ⁴³Ãñurõ dutibosagu cúũrẽ dutiariguere tiirucúqui. Teero tiigũ, cúũ õpũ coerí, useniqui. ⁴⁴Yũũ ateréja diamacúrã jĩĩã: Cũũ ãñurõ tiiré wapa cúũ õpũ niipetire cúũ cuorére dutibosagu sõnecogũdaqui. ⁴⁵Ãpĩpé “yũũ õpũ máata coeríqui” jĩĩ wacũgũ, ñañarõ tiiquí. Padecotera ñmuárẽ, numiárẽ ñañarõ tiinucáqui. Boseya, sĩni, cãmujãqui. ⁴⁶Cũũ õpũ cúũ wacũhẽritabe, coegũdaqui. Cũũ dutiriguere tiiririgue wapa bayiró ñañarõ tiigũdaqui. Cõamacũrẽ padeohérare cõariropñ cúũrẽ cõagũdaqui.

⁴⁷Ãpĩ dutibosagu cúũ õpũ boorére masĩpacũ, ãñurõ quẽno, ññacori-qui. Cũũ dutiariguere tiiríqui. Teero tiigũ, bayiró tãnanógũdaqui. ⁴⁸Ãpĩpé cúũ õpũ boorére masĩhẽgũ, boohérenorẽ tiijáqui. Teero tiigũ, péerosãñurõ tãnanógũdaqui. Pee masiré ticonogũ nemoró wapasénogũdaqui. Teero biiri “nemoró ãñurõ tiigũdaqui” jĩĩnogũ nemorórã “teero tiiró booa” jĩĩnogũdaqui.

Jesuré padeoré wapa cãmerí tuuducáwaadacua

(Mt 10.34-36)

⁴⁹Yũũ atibúrecopñ basocá ñañaré tiirére cõãgũ atiwũ ñañarére sóecõãrõ tiiróbiro. Mecũtígãrẽ basocá ñañaré tiirére cõãnoãrira-

pu niirĩ tiitóadugamiga ñañarére sóecõäre tiiróbiro. ⁵⁰Yũre ñaña-rõ netórõ niirõ tiia ména. Yũ ñañarõ netóádarere wácũgũ, bayiró wácũpatia. ⁵¹“Atibúrecopure ãñurõ niirecutire maquẽrẽ néeatigu tiiquí”, ¿jĩĩ wácũĩ múã yũre? Teeré néeatigu mee tiiwú. Cámerĩ tuuducáwarere néeatigu tiiwú. ⁵²Mecũãmena sicamoquẽñerã sicawíí macārã cámerĩ tuuducáwaadacua. Ītĩārã pñarãmēna ĩñadugariadacua. Pñarã ĩtĩārãmēna ĩñadugariadacua. ⁵³Pacu macũména ĩñadugarigudaqui; macũ pacũména ĩñadugarigudaqui. Paco macõména ĩñadugarigodaco; macõ pacomēna ĩñadugarigodaco. Mañecó coo macũ ñumomēna ĩñadugarigodaco; macũ ñumo mañecõména ĩñadugarigodaco, jĩiyigu Jesús.

Atibúreco wáarecutire

(Mt 16.1-4; Mr 8.11-13)

⁵⁴Jesús basocáre jĩĩnemoyigu: —Oco ñiimúãatiri, “oco peadaró tiia” jĩĩã. Múã jĩĩãrirobirora oco peaa. ⁵⁵Muĩpũ bayiró asimúãatiri, “mecũã cũmaádaró tiia” jĩĩã. Múã jĩĩãrirobirora cũmaã. ⁵⁶Múã tiiditórepira niiã. Atiditá maquẽ, teero biiri ãmũãse maquẽ ĩñarã, “biiró wáaadacu” jĩĩmasĩã. Teero masĩpacara, atitó wáarepere ĩñarã, “biiró jĩĩdugaro tiia” jĩĩmasĩri-dojaã.

Mũrẽ wedeságũdure “quẽnocó”

jĩĩña

(Mt 5.25-26)

⁵⁷Múã basiro diamacũ maquẽrẽ besemasĩrõ booa. ⁵⁸Sĩcũ mũrẽ wedeságũ queti beserõpu néewaboqui. Múã wáarara, “máata quẽnojáco” jĩĩña. Quẽnoherĩ, mũrẽ queti beserĩ basocũ puto-pũ wéewagũdaqui. Queti beserĩ basocũ surarapũre wiya, cũũpe peresuwiipũ sōnecogũdaqui. ⁵⁹Yũre tũoyá: Mũũ wapatĩpetihegu, witiiricu, jĩiyigu.

Jesús “múã niirecutirere wasoyá”

jĩĩrigue

13 ¹Teeburecorire sĩquẽrã basocá Jesuré Pilato tiiriguere wedeyira:

—Galilea macārã wáicũra sĩa, Cõãmacũrẽ ticoadara tiirĩ, Pilato cũãrẽ sĩadutiyigu. Basocá diari, cũãye díi wáicũraye díimēna wũojõãyiro, jĩiyira.

²Jesús cũãrẽ jĩiyigu:

—“Cũã sĩãnórira niijĩrã, ãpẽrá Galilea macārã nemoró ñañaré tiirĩra niijĩya”, jĩĩ wácũcu múã. ³Niiria. Yũre tũoyá: Múã ñañaré tiirere wácũpatihera, wasohẽra, múã niipetira cũã tiiróbiro diaadacu. ⁴Siloé Wii ãmũári wii jóẽdiari, dieciocho^y diayira. “Cũã niipetira Jerusalẽnpũ niirira nemoró ñañaré tiirĩra niijĩya”, jĩĩ wácũbocu. ⁵Niiria. Yũre tũo-

yá: Múã ñañaré tiirére wăcūpatihera, wasohéra, múã niipetira cūã tiiróbiro diaadacu, jĩiyigũ Jesús.

Higueragu ducamanirigu

⁶ Jesús cūũ wăcūrémēna ate queoré wedeyigũ:

—Sĩcũ basocú cūũya ditapu si-cagú higueragu oterigũ cwoyigũ. “¿Ducacutimĩto?” jĩigũ, ñagũ wáayigũ. Tiigupé ducamaniyiro. ⁷ Tiidita coterí basocure jĩiyigũ: “Ĩñaña. Yũu atigú ‘ducacuticu’ jĩigũ, itiacũma ñagũ jeamiã. Ducamaniã. Tiiguré páatacōãjãña. Búri peti cāmotá nucũã”, jĩiyigũ. ⁸ Tiidita coterí basocupe jĩiyigũ: “Yũu-re dutigú, aticūmaré nūcōjĩña ména. Yũu dita ãñurō coacú, nuātu-ñagũdu tiia ména. ⁹ Biiro tiirí, ducacutibocu. Ducamanirĩ docare, páatacōãjādutiwa”, jĩiyigũ.

Jesús yeerisāri bureco niirĩ, opamutĩrō niigórē netōnérigue

¹⁰ Sicabureco judíoa yeerisāri bureco niirĩ, Jesús cūã neārĩ wii-pũ buegu tiiyigũ. ¹¹ Toopú sīcō numiō niyigo. Wātĩ coore dieciocho cūmarĩ opamutĩrō niirĩ tiiyigũ. Diamacú nucūmasĩriyigo. ¹² Jesús coore ñña, atidutiigũ.

—Mũu diarére netōnēnotoaa, jĩiyigũ.

¹³ Teero jĩigũrā, coore ñaapeó-yigũ. Máata diamacú jeaconcā-yigo. “Cōãmācũ ãñunetōjōãgũ niĩ”, jĩĩ, ũsenire ticoyigo. ¹⁴ Jesús yeerisāri bureco niirĩ coore

netōnérĩ ñagũ, tiwiĩ dutigú cúa-yigũ. Basocäre jĩiyigũ:

—Paderé burecori seis burecori niĩ. Teeburecorire netōnédu-tira atiya. Yeerisāri bureco niirĩ, atirijãña, jĩiyigũ.

¹⁵ Jesús cūũrē yũuyigũ:

—Tiiditōrepira niĩ múã. ¿Deero tiigārĩ múã yeerisāri bureco niirĩ? Múāyagu wecu, múāyagu burrore ãñurō tiirā, jōã, oco tĩ-ãdara wéewacu. ¹⁶ Atigó Abraham pārāmeōrē wātĩ dieciocho cūmarĩ siatúarigobiro cwoarigũ niĩawĩ. Atigoré yeerisāri bureco niipacari, ãñugó wáari tiirō booa, jĩiyigũ.

¹⁷ Jesús teero jĩĩrĩ tũorá, niipe-tira cūũrē ñnatutira bobooro wáayira. Āpērā niipetira Jesús pee ãñurō tiieñorere ñnarā, ũseniyira.

Mostazapemena queoré

(Mt 13.31-32; Mr 4.30-32)

¹⁸ Too síro Jesús jĩiyigũ:

—Cōãmācũ dutiré múãpure niĩadarere ate queorémēna wedeguda. ¹⁹ Sicafe mostazape tiiróbiro niĩ. Tiipegārē sīcũ basocú cūũya wesepũ néewa, oteyigũ. Tiipe wii, bũcuáropũja, pairigũ yucugu wájãyiro. Minipōná tiigú dũpuripũ pōnacutiyira, jĩiyigũ.

Pã púuri tiirémēna queoré

(Mt 13.33)

²⁰ Jesús wedenemoyigũ:

—Cōãmācũ dutiré múãpure niĩadarere ate queorémēna we-

deguda. ²¹Pã púuri tiiré tiiróbiro niia. Sícō numiō pã tiigódo itíapo harinapori pairí bapacapũ poosá-yigo. Harinamena pã púuri tiiré-re wúoyigo, niipetire púuaro jĩĩgõ, jĩĩyigũ.

Esahéri sopegã

(Mt 7.13-14, 21-23)

²²Jesús Jerusalénpu wáagu, pacamacáři, metāmacářiġāpu buenetōwayigũ. ²³Sícũ Jesurẽ sãĩnáyigũ:

—Ësã Ōpũ, ¿Cōāmacũ pũto wáaadara pwarágã niĩ?

Jesús yũuyigũ:

²⁴—Yũure tuoyá: Pau Cōāmacũ pũtopũ sãāwadugaadacua. Sãāwadugapacara, sãāwamasĩri-cua. Sãāwaro esahéri sopegã tiiróbiro niia. Sãāwaro wisiópacari, sãāwaada jĩĩrã, Cōāmacũyere tiirucújãña, jĩĩyigũ.

²⁵Cũārẽ jĩĩnemoyigũ:

—Biarítono jeari, wii ōpũ wũ-mũncã, sopepāmarẽ biajāgũdaqui. Too síro múā sopepũ niirã jĩĩadacu: “Ësã ōpũ, pãõña ãsārẽ”. Cũũpe yũugũdaqui: “¿Múā noã niĩ? Yũu múārẽ masĩriga”. ²⁶Múāpe jĩĩadacu: “Marĩ sícārō-ména yaa, sīniwũ; mũu ãsāya macāpũre buenetōwũ”. ²⁷Cũũpe yũugũdaqui: “Masĩriga. ¡Wáaya; múā niipetira ñañarẽ tiirã niia!” jĩĩgũdaqui. ²⁸Múā cōānoārira āpērārẽ Cōāmacũ Ōpũ niirópu niirĩ ññaadacu. Abraham, Isaac, Jacob, niipetira profetare toopũ niirĩ ññarã, pūnisíra bacadiyó,

utiadacu. ²⁹Niipetiropu macārã Cōāmacũ Ōpũ niirópu jeaadacua. Toopũ cũũmena yaaduiadacua. ³⁰Sĩquērã atitó macārã búri niirã too síropũre uputĩ macārã niiaadacua. Uputĩ macārãpe búri niirã niiaadacua, jĩĩyigũ.

Jesús Jerusalén macārãrẽ

maĩmírigue

(Mt 23.37-39)

³¹Toorã sĩquērã fariseo basoca jea, cũũrẽ jĩĩyira:

—Ānorẽ niirijãña. Herodes mũũrẽ sĩādũgáawĩ.

³²Jesús cũārẽ yũuyigũ:

—Herodes basocũ ñañagũrẽ ateré wedera wáaya: “‘Búrecorĩcōrō wãĩārẽ cōāwionecogũda; diarecutirare netōnégũda. Apebúrecope tiitúgũda’, jĩĩawĩ”, jĩĩña. ³³Mecũā, apebúreco, ñamigã bóeari búreco yũu paderére peotĩjāgũda ména. Tee petirĩ, Jerusalénpu wáagũda. Apemacāpũ profetare diamasĩña maniã, jĩĩyigũ.

³⁴Jesús Jerusalén macārãrẽ wācũgũ, jĩĩyigũ:

—Jerusalén macārã, múā profetare sĩārã niia. Cōāmacũye wederáre ãtāperimena déesĩārã niia. Múārẽ maĩgũ, pee peti nédũgamiwũ. Cārẽquẽ coo pōnarẽ wũure docapũ nēcũrōbiro tiidũgamiwũ. Múāpe boorĩwũ. ³⁵Tee-ro tiirã, múāya macã cōõjōãadacu. Yũu ateré jĩĩã: Yũure ññanemoricu; téé múā yũure “ãni Cōāmacũ ticodiocorigũ ãñunetōjōãĩ” jĩĩrãpu ññaadacu, jĩĩyigũ.

**Jesús sîcû ôpûû docadupógure
netônérigue**

14 ¹Sicabureco judíoa yeerisâri bureco niirî, Jesús sîcû fariseo basocû Judíoaare Dutirá Peti menamacûya wiipû yaagu jeayigu. Tiiwiî niirâ Jesuré âñurô ñnacoteyira. ²Toopû sîcû ôpûû docadupógû Jesús díamacûpû niiyigu. ³Jesús Moisés jóarigue bueráre, fariseo basocare sâññayigu:

—¿Marî yeerisâri bureco niirî, diarecutirare netônémasînogari; o netônémasîña manigárite? jîiyigu.

⁴Cûâpe yûngiyira. Jesús diagûre ñaapeó, netôné, “wáagûa” jîiyigu. ⁵Túajea, cûârê jîiyigu:

—Mûâyagu burro, wecû copepû ñaasârî, yeerisâri bureco niipacari, múâ máata néewionecocu.

⁶Cûû teero jîirî, yûmmasîriyira.

**Bosebureco boocónoârirare
wederigue**

⁷Fariseo basocû boocónoârira sugüero maquê duirépû bese, duiri ñnagû, Jesús cûârê queorémena wedeyigu:

⁸—Mûârê wâmosíari bosebureco niirî boocóri, sugüero maquê duirépû duirijâña. Apetó tiigû, múârê boocóarigu menamacû peti jeaboqui. ⁹Mûârê boocóarigu ati, mûurê “âniré mûû duiró ticoya” jîiboqui. Mûupe boborémena niituripîrôpû duigu wáabocu. ¹⁰Teero tiigû, mûurê boocóri,

niituripîrôpû jeanuãña. Mûû teero tiirî ñnagû, mûurê boocóarigu jîiboqui: “Yûû menamacû, ânosâñúrôpe jeanuãña”. Cûû teero jîirî, niipetira mûûmena duirâ padeorémena mûurê ññaadacua.

¹¹Sîcû cûû basiro “âpêrá nemoró yûure padeorí booa” jîigû búri niigû tiinógûdaqui. Teero jîithêgûpereja Cõamacû âpêrâré padeorí tiigûdaqui, jîiyigu.

¹²Jesús cûûrê boocóarigue jîiyigu:

—Mûû boseyagûdû, mûû menamacârêrê, mûû sôwûsûmûârê, mûû bairare, mûûya wederare, mûûya wii puto macârâ pee apeyé cuoráre boocórijâña. Mûû cûârê boocóri, cûâcâ mûurê boocócâmeadacua. Cûâ teero tiirî, mûû tiiarigue wapatíro tiiróbiro putuáadacu. ¹³Teero tiiróno tiigû, mûû bosebureco tiigû, bóaneorârê, posarirare, wáamasîthêrârê, ñnahêrârê boocóya. ¹⁴Cûâ mûurê wapatímasîricua. Teero tiigû, Cõamacû mûurê bayiró usenire ticogûdaqui. Basocá diarira âñurâ masâri bureco niirî, âñurê ñeegûdacu, jîiyigu.

Boseyaremena queoré

(Mt 22.1-10)

¹⁵Sîcû cûâmena duigû Jesús jîirêre tûogû, jîiyigu:

—Cõamacû Ôpû niirôpû yaadutigu boocónoârigu bayiró usenigûdaqui.

¹⁶Jesús cûûrê queorémena wedeyigu:

—Sícũ basocá boseyagũdu pau basocáre boocóyigu. ¹⁷Niipetire quẽnoárepũ niirĩ, cũũrẽ padecotegũre wedegũ wáadutiýigu. “Quẽnoárepũ niiáwũ; yaara atiya’ jĩĩña”, jĩĩmiýigu. ¹⁸Cũã niipetirapũra “wáamasĩriga” jĩĩyira. Niisuguegu jĩĩyigu: “Dita sãĩáwũ. Tiiditare ñnagũ wáagũdu tiia. Teeré mũũrẽ dutigũre wedeya”, jĩĩyigu. ¹⁹Ápĩ jĩĩyigu: “Wecũá pũamóquẽñerã sãĩáwũ. Cũãrẽ ñnagũ wáagũdu tiia. Teeré mũũrẽ dutigũre wedeya”, jĩĩyigu. ²⁰Ápĩ jĩĩyigu: “Yũũ nũmocutijõããwũ. Teero tiigũ, wáamasĩriga”, jĩĩyigu. ²¹Padecotegũ putuawa, cũũrẽ dutigũre cũã jĩĩariguere wedeyigu. Dutigũ cúagu, cũũrẽ jĩĩyigu: “Macã decopũ boyeromena wáagua. Bóaneõrãrẽ, posarirare, ñnãhẽrãrẽ, wáamasĩhẽrãrẽ sũoátia”, jĩĩyigu. ²²Padecotegũ jeagu, cũũrẽ jĩĩyigu: “Mũũ dutiari-robirora tiíáwũ. Duiré dusajãã ména”, jĩĩyigu. ²³Dutigũ cũũrẽ jĩĩyigu: “Maapãrĩpũ wáagua. Mũũ buajeárare duucúrõ manirõ sũoátia, wii dadaaro jĩĩgũ. ²⁴Yũũre tũoyá: Yũũ boocósuguerira yũũ boseyarere yaañaricua”, jĩĩyigu, jĩĩ wedeyigu Jesús.

Jesuré nũnũdugári, wisió niĩã

(Mt 10.37-38)

²⁵Jesuré pau basocá nũnũrã tiíyíra. Cũãrẽ cãmenũcã ñña, jĩĩyigu:

²⁶—Yũũ buerére nũnũgũno yũũre bayiró maĩrõ booa. Yũũre

maĩpacũ, cũũ pacure, cũũ paco-re, cũũ nũmorẽ, cũũ põnarẽ, cũũ-ya wederare, teero biiri cũũ catirẽre bayiró maĩgũno yũũ buegũ niimasĩriqui. ²⁷Sícũ “yũũ Jesuré padeogũja diajãbocu” jĩĩ cuigũno yũũ buegũ niimasĩriqui.

²⁸Sícũ wii pairí wii tiíadari sũguero, cũũ sãĩádarere quẽnosũguéqui. Teero tiigũ, cũũ niyeru cũorémẽna “wii peotígudacu” jĩĩmasĩqui. ²⁹Quẽnohẽgũ péero tiinũcã, peotĩmasĩriboqui. Cũũ peotĩheri ñnarã, niipetira buijãbocua. ³⁰“Cũũ wii tiinũcãmiãyi; peotĩmasĩriayi”, jĩĩbocua.

³¹Teero biiri sicadita macãrã õpũ apeditã macãrã õpũmena cãmerĩsĩãgũ wáaadari sũguero, dui, ãñurõ wãcũqui. “Yũũ diez mil suraramena veinte mil surara cũogũmena cãmerĩsĩãgũ wáagu, ¿sĩcãrĩbíguðari?” jĩĩ wãcũqui. ³²“Sĩcãrĩbíricu” jĩĩgũjã, apeditã macãrã õpũ yoaropũ niirĩrã, queti ticocoqui. “Marĩ ãñurõ niirecũtiada jĩĩrã, ¿yũũ deero tiirí boogári mũũ?” jĩĩcoqui. ³³Teero tiirã, mũãcõrõ niipetire mũã cũorẽre duudugáhera, yũũ buerã niimasĩricu.

Móãmena queorẽ

(Mt 5.13; Mr 9.50)

³⁴Móã ocare yaari, ãñuniã. Móã ocaheri, nemo ocari tiimasĩñña manicú. ³⁵Oterẽre ãñurõ wiirí tiirícu. Cõãjãrõ booa. Mũã móã ocaherebiri niirijãña. Tũodugá-rano tũomasĩãdacua, jĩĩyigu.

Oveja ditirigumena queoré

(Mt 18.10-14)

15 ¹Paꝯ romanuā ōpūrē ni-
yeru wapasébosari baso-
ca, āpērā ñañaré tiirá Jesús we-
derére tʷoádara jeayira. ²Fariseo
basoca, Moisés jóarigue buerá
cũũrē wedepatiyira:

—Āni ñañaré tiiráre ñee, cūā-
mena yaarucui, jĩiyira.

³Jesús cūārē queorémēna we-
deyigũ:

⁴—Cien oveja cʷogú sícũ di-
tiri iñagũ, ¿deero tiigári cūũ?
Noventa y nueveve cāpũꝯ
cūũ, ditiarigũre āmaāgũ wáa-
qui, tée buagũꝯ. ⁵Bua, ūseni-
gũ, cūũ wāmuārũ népeoqui.
⁶Wiipú coegú, cūũ menamacā-
rārē, cūũya wii puto macārārē
sʷocó, jĩĩqui: “Yũũmena ūseni-
ña. Yáagũ oveja ditiarigũre
buaáwũ”, jĩĩqui. ⁷Yũũre tʷoyá:
Ate tiiróbiro sícũ ñañaré tiigú

cūũ ñañaré tiirére wācũpati,
wasorí, Cōāmacũ pʷtopũ ūse-
nire niinetōjōāādacu. Noventa
y nueve wācũpati, wasotóari-
rare iñarā, ūseniādacua. Cūā-
mena ūsenirō nemoró ūseni-
ādacua, sícũ ñañaré tiigú wā-
cũpati, wasorí, jĩĩyigũ.

Niyeruqui ditiriquimena queoré

⁸Apeyé wedenemoyigũ:

—Apetó tiigó, sícó numió pʷa-
móquēne niyeruqiri wapapacá-
requiri cʷobóco. Coore sicaqui
ditiri, añurō āmaāpetijāboco.
Sĩāwócorigare sĩāwóco, wiiré
joaāmaboco, tée buagóꝯ. ⁹Bua-
tóa, coo menamacārārē, cooya
wii puto macārārē sʷocó, jĩĩco:
“Yũũmena ūseniña. Niyeruqui
ditiariquire buaáwũ”, jĩĩco.
¹⁰Yũũre tʷoyá: Teerora ūseniya
ángelea Cōāmacũyara sícũ ñañá-
ré tiigú cūũ ñañaré tiirére wācũ-
pati, wasorí, jĩĩyigũ.

Oveja ditiarigũre ūseniremena népeoqui.

Macū wáa ditirigū coerígue

¹¹Apeyé wedenemoyigū sūcā:

—Sīcū basocú puará pōnacutí-gū niyigū. ¹²Cūū baipé cūū pacūre jīiyigū: “Pacū, yée mūū diagū cūūādarere máata ticoweojāñā”. Pacupé teeré tuogú, cūū cūorére cūā puarārē batoyigū.

¹³Yoeri sirogā, cūū baipé niipe-tire cūūyere née, yoaropū apeditapū wáajōāyigū. Toopū cūū néewariguere cūū booró ñañarō tiibaté-jāyigū. ¹⁴Cūū teero tiíari siro, tiiditapūre juabóare bayiró wáyairo. Cūū ñañarō netōnucāyigū. ¹⁵Teero tiigú, sīcū tiidita macūrē paderé sāīgú wáyayigū. Cūūrē cápūpū yesea ecadutígu ticocoyigū. ¹⁶Cūū yapidugagū, yesea yaaré yaadugamiyigū. Cūūrē ecaríyira. ¹⁷Toopū cūūrē wācūrē jeayiro: “Yūū pacūya wiipūre padecotera paū niipacara, pee yaaré cūocúa. Yūūpe ānopūre juabóa, diagū tiigá. ¹⁸Yūū pacū putopū putuawagūda. Cūūrē jīīgūda: ‘Pacū, Cōāmacūrē netōnucātu; mūucārē teerora netōnucātu. ¹⁹Cōāmacūrē, teero biiri mūūrē netōnucāre wapa yūūre mūū macū tiiróbiro ññarijāñā. Sīcū padegūre tiiróbiro yūūre ññāñā’, jīīgūda”, jīi wācūyigū. ²⁰Teeré wācū, cūū pacū putopū coecópūtayigū.

‘Cūū coepūtúaatiri, cūū yoaropū niirīrā, cūū pacū cūūrē ññayigū. Bayiró bóaneō ññayigū. Cutuwá, cūūrē boca, páabūa, cūū wasopúrore ūpūyigū. ²¹Cūū pacūre jīiyigū: “Pacū, Cōāmacūrē netō-

nucātu; mūucārē teerora netōnucātu. Cōāmacūrē, teero biiri mūūrē netōnucāre wapa yūūre mūū macū tiiróbiro ññarijāñā”, jīiyigū. ²²Pacupé cūūrē padecotere dutiyigū: “Boyero suti āñurē petire néeati, cūūrē sáāñā. Sicabeto wāmo sáāri beto sáāñā; sapatu sáāñā. ²³Wecū wīmagū diicutigūre néeati, sīñā. Cūūrē yaa, yūū macūrē bosebūreco tiipéoda. ²⁴Āni yūū macū marī ‘diajōājīyī’ jīīmiārigū catii. Cūū ditiarigūre marī ññā sūcā”, jīiyigū. Teero tiirā, bosebūreco tiinucāyira.

²⁵Wesepū cūū macū niisuguegūre niyigū. Putuati, wii putopū jeagū, basaré busūri tuoyigū. ²⁶Sīcū cūū pacūre padecotegūre suocó, sāñāyigū: “¿Wiipūre deero tiirā tiíari?” jīiyigū. ²⁷“Mūū bai putuajeaawī. Cūū diaremanigū niirī ññā, mūū pacū wecū wīmagū diicutigūre sīādutíawī”, jīiyigū. ²⁸Cūūpe cúagū, sāāwadugariyigū. Teero tiigú, cūū pacū “sāāatiya” jīīgū, witiwamiyigū. ²⁹Cūūpe cūū pacūre jīiyigū: “Yūū peecūmarī mūūrē sīcārī netōnucārō maniró padetusamiā. Sīcū marī ecagūre ticoridojāā, yūū menamacārāmena ‘bosebūreco tiiyá’ jīīgū. ³⁰Īni mūū macū numiā ññāñāñāmena mūūyere tiibatéyigū. Cūū putuajeari, cūūpere wecū wīmagū sīābosádutiayu”, jīiyigū.

³¹Cūū pacū cūūrē yūūyigū: “Macū, búrecoricōrō mūū yūū-

mena niia. Niipetire yuu cʼworé mʼuʼye dícu niia. ³²Marí bosebureco tii usenirō booa. Mʼuʼu bai marí ‘diajōājīyi’ jīīmiārigu catii. Cūū ditiarigure marí īñaā sūcā”, jīīyigu, jīī wedeyigu Jesús.

Dutibosagu ñañagú

16 ¹Jesús cūū wācūrēmena cūū bueráre ate queoré wedenemoyigu:

—Sīcū basocú niyeru pairó cʼuogú cūūyere dutibosagu cʼuoyigu. Āpērāpé wáa, cūūpʼure wedesāyira: “Mʼuʼuʼye niyerure tiibatégú tiii”, jīīyira. ²Cūūrē dutigú cūūrē atiduti, jīīyigu: “Mʼuʼuʼrē wedesāāwā. Mʼuʼu paderé jóaturipūrē yʼuʼre wiyaá. Mʼuʼu yéere dutibosagu niiricu sáa”, jīīyigu. ³Cūūpe wācūyigu: “Yʼuʼre dutigú yʼuʼre cōāgūdu tiii. ¿Yʼuʼu deero tiigúdari? Yʼuʼu tutuaro paderére pōōtēōricu sáa. Āpērārē niyeru sāīduigu, bobo niigūdacu. ⁴Jāā, yʼuʼu tiádarere masītoaa. Biirō yʼuʼu tiirí, yʼuʼu paderé manirí, yʼuʼu masírā cūāye wiseripʼu ‘sāāati, niijāña’ jīīādacua yʼuʼre”, jīī wācūyigu.

⁵Teero tiigú, cūū wācūārirobiora tiyigu: Cūūrē dutigūre wapamórā niipetirare sīquērā dícu atidutiugu. Jeasuguegure sāīñáyigu: “Mʼuʼu yʼuʼre dutigūre ¿noquē wapamóí?” ⁶“Yʼuʼu use cienpa posecutírepare wapamóā”, jīīyigu. “Ājā, mʼuʼu wapamóre jóaturipū atipú niia. Āno duiya. Ateré boyeromena wasojāña. Use cincuenta dícuere jóatuya”, jīīyigu.

⁷Cūūmena wedeseari siro, āpīrē sāīñáyigu: “Mʼuʼuʼte ¿noquē wapamóí?” “Cienpori trigopori wapamóā”, jīīyigu. “Ājā, mʼuʼu wapamóre jóaturipū atipú niia. Ateré wasojāña. Ochentapori dícuere jóatuya”, jīīyigu.

⁸Niyeru pairó cʼuogú, cūūyere dutibosagu ñañagú cūū tiimenirere masīgú, “meninetójoāāyi” jīīyigu.

’Atibúreco macārā Cōāmacūrē padeohéra āñurō meniíya cūā tiirere. Cūā Cōāmacūrē padeorā nemoró meniíya, jīīyigu Jesús.

⁹Cūārē wedenemoyigu:

—Yʼuʼre tʼuoyá: Múā atibúreco maquē niyeru, apeyé cʼuocú. Tee-ména āpērārē tiápuya. Múārē maīādacua. Múā cʼworé petiári siro, múā tiápurira Cōāmacū pʼu-topʼu múārē bocaadacua.

¹⁰Búri niirére āñurō tiigúno ʼpʼutí maquēcārē āñurō tiii. Búri niirére āñurō tiihégʼuʼnope ʼpʼutí maquēcārē āñurō tiirí. ¹¹Teero biiri múā atibúreco maquēmēna āñurō tiihéra, Cōāmacūyere āñurō tiiricu. ¹²Múā āpīyére āñurō cotebosahera, múāye niiboari-guere ñeericu.

¹³Sīcū pʼuarārē padecotemasīriqui. Sīcūrē maīríqui; āpīpére maīquí. Sīcūrē padeoquí; āpīpére netōnucáqui. Múā niyerure maírā, Cōāmacūpere maírícu, jīīyigu.

¹⁴Jesús jīirére fariseo basoca tʼuoyíra. Cūā niyeru maírā niijírā, cūūrē buijáyira. ¹⁵Jesús cūārē jīīyigu:

—Múã basocá ññacoropũ aññurá tiiróbiro niimiã. Cõãmacũpe múã ññañarõ wãcũrére masijãqui. Basocá ññañarére “aññuré niiã” jĩĩrére Cõãmacũ boorídojãqui.

**Moisére dutiré cúũrigue,
Cõãmacũ dutiré basocãpũre
niiãdarere wederigue**

16 Moisére dutiré cúũrigue, profetas jóarigue múãrẽ dutiré niiriro niiwũ, Juan jeadari suguero. Cũũ jearémẽna Cõãmacũ dutiré múãpũre niiãdarere wedenoã. Cũũ dutiré niirópũ niipetira bayiró sããwadugacua.

17 Ëmũãse, atibũreco petijóã-ãdacu. Petipacári, Cõãmacũye queti jóaripũpũ niiré petirícu. Diamacũ maquẽ niirucujããdacu.

Nũmocutira cõãré maquẽ

(Mt 19.1-12; Mr 10.1-12)

18 Sícũ cũũ nũmoré cõãgũ, apegoré nũmocutigu, ññañarõ tiigú tiiquí. Manũ cõãnorigomena nũmocutigucã ññañarõ tiigú tiiquí, jĩĩyigu.

Pee cuogú, ãpĩ Lázaro

19 Jesús atequetiré wedeyigu:

—Sícũ basocú pee apeyé cuogú niyigu. Aññuré suti wapapacáre dícu sãñayigu. Bũreoricõrõ bosesyarucuyigu. 20 Sícũ bóaneõgũ cũũya wii sããwaro yepapũ duirucuyigu. Cũũya õpũũ niipetiro cãmí bóayigu. Cũũ wãmecutiyigu Lázaro. 21 Cũũ pee apeyé cuogúya mesapũ tiibatédiocorere yaa,

yapidugamiyigu. Díayia jea, cũũ cãmíre nenyíra.

22 Sicabũreco diajõãyigu. Ánglea cũũrẽ neewayira Abraham pũtopũ. Too síro pee apeyé cuogúcã diajõãyigu. Cũũrẽ yaajáyira. 23 Pee cuogú niimiãrigu diariraniãrã niirópũ jea, ññañarõ netõgũ tiiyigu. Toopũ cũũ ññamũõcogu, yooropũ Abrahamrẽ ññayigu. Lázaro cũũmena niyigu. 24 Cũũrẽ ññagũ, bayiró wedeseremena jĩiyigu: “Pacũ Abraham, yũre bóaneõ ññaña. Yũ pũtopũ Lázarore ticocoya. Cũũ ati, cũũya wãmosũãmena oco soa, yũ ñemerõrẽ yũsũásãrĩ tiigú atiaro. Yũ atipecãmepũ ññañarõ netõgũ tiigá”, jĩĩmiyigu.

25 Abraham cũũrẽ yũuyigu: “Yáa wedegu, wãcũña: Mũ catigu, aññuré cuotóaaawũ. Lázaro bayiró ññañarõ netõwĩ. Mecũtígã cũũ ãnopũre yeeripũna usenire ñeeĩ. Mũpe ññañarõ netõgũ tiia. 26 Dee tii ticocomasĩriga: Marĩ decopũre ñcũãrĩ coaca niijãã. Ësãmena niirã múã pũtopũ wãadugari, dee tii masĩña maniã. Múã pũtopũ niirácã ñsã pũtopũ atimasĩriya”, jĩiyigu.

27 Pee cuogú niimiãrigu jĩiyigu: “Too docare yũ mũurẽ sãã, pacũ. Lázarore yũ pacũya wiipũ ticocoya. 28 Toopũre yũ sicamoquẽñerã baira cuoa. Cũãrẽ wedegu wãaaro, ãno yũ ññañarõ netórópũ atirijããrõ jĩĩgũ”, jĩĩmiyigu.

29 Abraham jĩiyigu: “Cũã Moisés jóariguere, profetas jóariguere cuocúa. Teeré padeoáro”, jĩiyigu.

³⁰’Pee cuogú niimiãrigu yũyigũ: “Teorora niĩã, niirõpeja, pacu Abraham; sîcũ diarigũpu bauá wederi, cúa ñañaré tiirére wacũpati, wasoádacua”, jĩĩmiyigu.

³¹’Abraham cũũrẽ yũyigũ: “Moisés jóariguere, profetas jóariguere padeohéra, diarigũpu bauá wederi, nemoró padeorícua”, jĩĩyigu.

Ñañaré tiirí, quio niĩã

(Mt 18.6-7, 21-22; Mr 9.42)

17 ¹Jesús cũũ bueráre jĩĩyigũ:

—Āpẽrãrẽ ñañarõ jĩĩcõãsãre niirucujãadacu. Ñañarõ jĩĩcõãsãgũnorẽ ñañanemorõ waaadacu. ²Cũũ yũũre padeorágãrẽ ñañaré tiidutĩri, cũũrẽ nemoró ñañarõ waaadacu. Cũũrẽ ùtãgã pairígameña cũũ wãmuãpu siatúyo, díã pairímaapu cõãñocori, nemoró ãñubocu. ³Múãrẽ wedetoaa mée.

’Mũũya wedegu mũũrẽ ñañaré tiirí, cũũrẽ “mũũ ñañaré tiíáwũ” jĩĩ wedeya. Cũũ wacũpati, wasorí, cũũrẽ acabóya. ⁴Cũũ sietecõrõ sicabureco mũũrẽ ñañaré tiirí, sietecõrõ mũũrẽ acabóre sãĩrĩ, acabóya, jĩĩyigu.

Jesús Cõãmacũrẽ padeorére wederigue

⁵Jesús beserira cũũrẽ sãĩyíra: —Ûsãrẽ padeoré ticonemoña, jĩĩyíra.

⁶Marĩ Õpũ yũũyigũ:

—Mostazape péripegã niĩã. Múã padeoré tipecõrõgã niirĩ, atigũ yucũgu pairígure “wããwa, díã pairímaa decopũ nucũrõ wáaya” jĩĩbojĩyu. Múã padeorĩ, tiigũ múã dutirobirora wãaboĩyu, jĩĩyigu.

Padecotegu paderigue

⁷Jesús apeyé queorémene wedenemoyigu:

—Apetó tiirá, múã sîcũ padecotegu cuobócu. Cũũ otegudu ditare coacúgũ jeaarigu o oveja cotegu jeaarigu coerí, ¿deero jĩĩgari cũũrẽ? “Sããatiya. Duiya, yaagudu jĩĩgũ”, jĩĩricu. ⁸Biírope jĩĩcu: “Yũũre yaaré quẽnobosáya. Sutiró sotoá macãrõ sãña, yũũ yaaadarere, yũũ sîniádarere batoya. Yũũ yaaari siropũ yaa, sînimasĩã mũũjã”, jĩĩcu. ⁹Padecotegu mũũ dutirére tiirí iñapacu, cũũrẽ “mũũmena ãñurõ useniã” jĩĩricu. ¹⁰Teero tiirá, múãcã cũũ tiiróbirora niipetire Cõãmacũ dutirére tiipetitoara, “ũsã padecotera bári niirã niĩã; ùsãrẽ dutiré dí cure tiíáwũ” jĩĩña, jĩĩyigu Jesús.

Jesús puamóquẽnerã õpũũrĩ bóarare netõnérigue

¹¹Jesús cũũ buerámene Jerusalénpu wáara, Galilea, Samaria puaditá watoapu netõwáyira. ¹²Si-camacãpu cúa jeari, ùmuá puamóquẽnerã õpũũrĩ bóara bocayira. Yoaropũ putuánncã,^z ¹³sũoyíra:

^z **17.12** Moisére dutiré cúurigue õpũũrĩ bóarare aperopũ niidutiyo; tee diaremanirãmene niidutiyo. Iñaña Levítico 13.46.

—Jesús basocáre buegú, ñsârẽ bóaneõ ññaña, jĩiyira.

¹⁴Jesús cûârẽ ññagũ: —Paiares ññorá wáaya, jĩiyigu.

Cûã maapu wáari, cûãye õpũũrĩ bóare yatipetijõãyiro. ¹⁵Sicũ yatiri ññagũ, cãmeputũayigu. Bayiró busurómena Cõãmacûrẽ ñsenire ticoyigu. ¹⁶Jesús puto jea, ditapu munibiácũmu, cûãrẽ ñsenire ticoyigu. Cũũ Samaria dita macũ niyigu. ¹⁷Jesús jĩiyigu:

—Pũamóquẽñerãrẽ netõnéãwũ. Æpẽrá nuevepe ¿noopá niigari? ¹⁸Ñni judíoayu niñhẽgũ dícu Cõãmacûrẽ “aññunetõjõãĩ” jĩĩ, ñsenire ticogu putuaatiayi, jĩiyigu.

¹⁹Cûãrẽ jĩiyigu:

—Wũmunucãña; wáagna. Mũũ padeojĩgũ, netõnénoãrigupu pũtuáa, jĩiyigu.

Cõãmacũ dutiré basocápũre jeaadarere wederigue

(Mt 24.23-28, 36-41)

²⁰Fariseo basoca Jesurẽ sãñáyira:

—Cõãmacũ dutiré basocápũre niĩadare ¿deero biiri jeanucããdari? jĩiyira.

Cûãrẽ yũnyigu:

—Cõãmacũ dutiré basocápũre niĩadare baurocá jearicu. ²¹“Ñno-pú niĩã; jõõpu niĩã” jĩĩña mani-ãdacu. Cõãmacũ dutiré basocápũre niĩadare múã watoapu ni-toaa, jĩiyigu.

²²Cũũ bueráre jĩiyigu:

—Too síro yũũ niipetira sõwũ atiditapú putuaatiri bayiró boomí-ãdacu múã. “Cûãrẽ sicabũreco marĩ ññarĩ, aññujãboayu”, jĩĩpacara, yũũre ññaricu. ²³Æpẽrá múãrẽ “ãno niĩãwĩ; jõõ niĩãyigu” jĩĩãdacua. Cûã teero jĩĩrĩ, wáarijãña; cûãrẽ nũnũrĩjãña. ²⁴Apetóre bupo wáãyori, muĩpũ mũãatirope téecũũ sããwarope bóesesajõãã. Teero wáarobirora wáaadacu yũũ niipetira sõwũ atiadari bũreco. ²⁵Teero wáaadari suguero, yũũre bayiró ññanarõ netõrõ niirõ tiia ména. Atitó macãrã yũũre booríadacua.

²⁶Yũũ niipetira sõwũ putuaatiadari suguerogã, Noé niirito wáarirobiro wáaadacu. ²⁷Noé dooríwacapu sããwaadari suguero, basocá yaa, sĩni, wãmosía, cûã põna numiãrẽ numicũ tiyira. Cũũ sããwari bũrecore día duanetõrĩ, diapetijõãyira.

²⁸Lot niiritocãrẽ teorora yaa, sĩni, sãĩ, dúa, ote, wiserĩ tii tiyira. ²⁹Lot Sodoma macãpu niimiyigu.

Cũũ cutuwári bũrecore pecame, bayiró asiréperi ñaapeayiro. Tee-ména basocá diapetijõãyira. ³⁰Yũũ niipetira sõwũ putuaatiadari bũrecore teorora tiĩadacua.

³¹Tiibũrecore sícũ wii sotoápu pesaboqui. Cũũye wii popeapu niirere diiwá, néegũ sããwaripacu, dutijõããrõ. Wesepú padegúcã wiipú putuawaripacu, dutijõããrõ. ³²Lot nũmorẽ wáariguere wãcũña. ³³Sicũ cũũ catirĩ bũrecore

^a 17.32 Lot nũmo coo maĩrĩ macãpu cãmenucá ññapũtuocoma jĩĩgõ, móã tutu posaconucãyigo. Cõãmacũ cûãrẽ “ññapũtuocorijãña” jĩĩsuguemiyigu. Ññaña Génesis 19.26.

maĩgú, catiré petihére buaríguda-
qui. Cũ catirí burecorire maĩhé-
gũpe catiré petihére buagúdaqui.

³⁴Yũre tuoyá: Teero wáaada-
ri ñami puará cõârõpũ cõãáda-
cua. Sícũ néemuãnogũdaqui; ãpĩ
putuágudaqui. ³⁵Puará numiã sĩ-
cârõména trigo wãñiãrã niiãda-
cua. Sícõ néemuãnogõdaco; ape-
gó putuágodaco. ³⁶Puará sícârõ-
ména wesepú niiãdacua. Sícũ
néemuãnogũdaqui; ãpĩ putuágũ-
daqui, jĩiyigu.

Puará numiã trigore wãñiãrã

³⁷Cũrẽ sãĩñáyira:

—Ûsã Òpũ, ¿noopú teero wáa-
adari? jĩiyira.

“Niipetira masiãdacua” jĩĩgũ,
queorémena yũyigu:

—Bóara niirõpũ yucaa neãcua,
jĩiyigu.

Wapewiomena queoré

18 ¹Jesús cũ bueráre “duu-
cúrõ maniró Cõamacũrẽ
sãĩrucújaña” jĩĩgũ, ate queoréme-
na wedeyigu.

²—Sicamacãpũ sícũ queti bese-
rí basocũ niyigu. Cũ Cõamacũ-
rẽ cuiyigu. Basocáre teero ñña-
jãyigu. ³Tiimacãpũre sícõ wape-

wio niyigo. Coo cũ pũtopũ
wáarucuyigo, coore ñañaró tiigú-
mena quẽnodutígodo. ⁴Yoari tii-
ápuriyigu. Too síro wãcũyigu:
“Yũ Cõamacũrẽ cuiyĩ, basocáre
teero ññajãpacũ, ⁵atigó wapewio-
yere quẽnogúda. Yũ teero tiirĩ,
yũre potocódujãgõdaco. Teero
tiihégũ, coo naĩrõ atiri, põõtéõri-
bocu”, jĩiyigu, jĩĩ wedeyigu Je-
sús.

⁶Marĩ Òpũ wedenemoyigu:

—Queti beserĩ basocũ ñañagũ
tiirere wãcũña. Cũ ñañagũ nii-
pacũ, wapewiore tiápuyigu.
⁷¿Nemoró Cõamacũpe cũ bese-
rirare tiápugudari? ¿Ñamirĩ, bú-
recori cũrẽ sãĩrãrẽ máata yũ-
gudari? ⁸Yũre tuoyá: Pearó ma-
niró cũ sãĩrere yũgudaqui. Cũ
teero yũpacari, yũ niipetira sũ-
wũ atibúrecopũ putuãatiri, ¿ba-
socá padeorémena sãĩrãrẽ buagú-
dari? Buarícu, jĩiyigu.

Fariseo basocũmena, wapasébosari basocũmena queoré

⁹Jesús puto ãpẽrá tuorá jeayi-
ra. Cũã “Cõamacũ ññacoropũ
ãñurẽ tiirã niiã” jĩĩ wãcũmiyira.
Cũã teero wãcũjĩrã, ãpẽrãrẽ boo-
ríyira. Teero tiigú, ate queoréme-
na cũrẽ wedeyigu:

¹⁰—Puará ñmuã Cõamacũwii-
pũ súubusera sããwayira. Sícũ fa-
riseo basocũ niyigu. Æpĩ roma-
nuã õpũrẽ niyeru wapasébosari
basocũ niyigu. ¹¹Fariseo basocũ
nucũ, súubusegũ jĩiyigu: “Cõã-

macû, yuu âpêrá tiiróbiro niiria. Teero tiigú, muerê usenire ticoa. Cûâ âpêráyere tiiditoremene née-jâcua; ñañaré tiihérare wedesâ-cua; numocutira niipacara, âpêrá numiámena ñeeapecua. Yuu íni niyeru wapasébosari basocu tiiróbiro niiria. ¹²Yuu sica semana-rê puabúreco betia. Cien wapatá-gu, puamóquêne yuu wapatárere muerê ticoa”, jĩmiyigu. ¹³Niyeru wapasébosari basocupe yoaropu putuáncâ, ñamũõcoriyigu. Bayiró wácupatijĩgũ, cûũ cuti-rore páa, jĩiyigu: “Cõamacû, yuure bóaneõ ñaña; yuu ñañarére tijjá-miã”, jĩiyigu.

¹⁴Jesús jĩnemoyigu:

—Yuure tuoyá: Niyeru wapasébosari basocu Cõamacû acabónõrigupu cûũya wiipure coeyí-gu. Fariseo basocupe acabónoriyigu. “Yuu âpêrá nemoró basocú ãñugú niiã” jĩi wácũgũrê “bári niigú niiã mũ” jĩĩgũdaqui Cõamacû. Teero jĩi wácũhẽgũpereja Cõamacû âpêrârê padeorí tiigúdaqui, jĩiyigu Jesús.

Jesús wĩmarãrê sãibosárigue

(Mt 19.13-15; Mr 10.13-16)

¹⁵Wĩmarãrê Jesús puto néewa-yira ñaaepódutira. Jesús buerá teero tiirí ñarã, cûãrê néewarare tutimiyira. ¹⁶Jesupé cûãrê atiduti, jĩiyigu:

—Wĩmarã yuu puto atiaro. Cãmotárijãña. Cõamacû dutirére ãñurõ wácũnnũserano ãñiãgã tiiróbiro wácũrá niĩya. ¹⁷Yuu

ateréja diamacũrá jĩĩã: ãñiãgã tiiróbiro Cõamacû dutirére ãñurõ wácũnnũse tiihéranorê cûũ dutiré cûãpũre jeaboariguere cûãrê jearicu, jĩiyigu.

Jesuména pee cuogú wedeserigue

(Mt 19.16-30; Mr 10.17-31)

¹⁸Judíoare Dutirá Peti menamacû Jesuré sãĩñáyigu:

—Basocáre buegú ãñugú, ¿yuu ñeenó tiigúdari, catiré petihére buadugágu? jĩiyigu.

¹⁹Jesús cûũrê yuuyigu:

—Mũu yuure “ãñugú” jĩĩã. Cõamacû sícũrá ãñugú niĩi. ²⁰Mũu Cõamacû dutiré cûĩriguere masĩcu. “Ãpĩ numorê ñeeaperijãña. Basocáre sãĩrijãña. Yaaríjãña. Âpêrârê jĩĩditoremene wedesãrijãña. Mũu pacu, mũu paco-re padeoyá”, jĩĩã, jĩiyigu.

²¹—Yuu wĩmagũpũra tee niipetirere tiimũãatimiwũ, jĩĩmiyigu.

²²Jesús cûũrê jĩiyigu:

—Mũuerê sicawãme dusajãã ména. Mũu cuorére dúapetijãña. Tee dúa wapatáariguere bóaneõrârê batoya. Teero tiigú, Cõamacû putopure pee ãñurê buagúdacu. Túajea, ati, yuure nũnũwã, jĩĩmiyigu.

²³Cûũ teero jĩĩrĩ tuogú, tusarijõáyigu. Cûũ pee peti apeyé cuogú niiyigu. ²⁴Cûũ tusarijõãrĩ ñña-gũ, Jesús jĩiyigu:

—Pee apeyé cuoráno Cõamacû dutirére ãñurõ tiinũsedugari, wisió niicu. ²⁵Wáicu camello wã-

mecutigü awigá copegãpü sããcã-mewitimasĩriqui. Toorá nemocú, pee apeyé cʉoráno Cõãmacũ dutirére ãñurõ tiinunúsedugaripe-reja, jĩiyigü.

²⁶ Cũũ jĩirére tʉorá sãĩñáyira:

—Too docare ¿noãpé netõné-noãdari?

²⁷ Jesús cʉãrẽ jĩiyigü:

—Basocá cʉã basiro netõnéma-sĩriya. Cõãmacũpereja wisióre manidójãã, jĩiyigü.

²⁸ Pedro jĩiyigü:

—Tʉoyá ména. Ësãpe niipetire ãsã cʉoríguere cúũjõãtiwũ, munmenena nunuáda jĩĩrã.

²⁹ Cũũ cʉãrẽ yũyigü:

—Yũũ ateréja diamacũrã jĩĩã: Sĩcũ yũũre maĩgũ cũũya wii, cũũ nũmo, cũũ baira, cũũ pacusũ-muã, cũũ põnaré cúũjõã, “Cõã-macũ dutiré basocápũre niiãdare quetire wedegũ wáagũda” jĩĩgũ-nope ³⁰ cũũ cúũwarigue nemoró buagúdaqui atibũrecopũre. Too síropucãrẽ Cõãmacũmena catiré petihére buagúdaqui, jĩiyigü.

**Jesús cũũrẽ sãããdarere ãĩĩãrĩ
wederigue**

(Mt 20.17-19; Mr 10.32-34)

³¹ Jesús cũũ buerá docere sʉo-wá, jĩiyigü:

—Muã ãñaã: Marĩ Jerusalénpu wáara tiia. Toopú profetas jóari-guebirora wáaadacu. Niipetire cʉã “biiro wáaadacu niipetira sõ-

wũrẽ” jĩĩrirobirora yũũre wáa-adacu. ³² Toopú yũũ niipetira sõ-wũrẽ judíoa niihẽrã dutirápũre ticoadacua. Yũũre buijã, ñañarõ jĩĩ, ʉsecó eobatétu, ³³ tãna, sãã-ãdacua. Itiábũreco siro masãgũ-dacu, jĩiyigü.

³⁴ Cũũ buerá teeré tʉomasĩriyira. “Ñeenórẽ wedesege tiii”, jĩĩ-masĩriyira. Tʉomasĩña maniréno niiyiro.

Jesús Jericó macũrẽ ãñarĩ tiirígue

(Mt 20.29-34; Mr 10.46-52)

³⁵ Jesús Jericó putopũ jeagũdu tiirĩ, sĩcũ maa wesapũ niyeru sãĩ-duíyigü. Cũũ capeari baunóhẽgũ niiyigü. ³⁶ Pau basocá wáari tʉo-gú: —¿Deero wáai? jĩĩ sãĩñáyigü.

³⁷ —Jesús Nazaret macã macũ netõwágu tiii, jĩiyira.

³⁸ Teero tiigũ, bayiró busuró-mena jĩiyigü:

—¡Jesús, David pãrãmi niinunusegu,^b yũũre bóaneõña! jĩiyigü.

³⁹ Cũũ puto netõwára: —Nocõ-rõrã ditamaníjõãña, jĩĩ tutimiyyira.

Cũũpe jĩĩnemosãjáyigü:

—¡David pãrãmi niinunusegu, yũũre bóaneõña! jĩiyigü.

⁴⁰ Jesupéja putuánucã, cũũrẽ néeatidutiyyigü. Cũũ puto jeari, cũũrẽ sãĩñáyigü.

⁴¹ —¿Muũrẽ deero tiirĩ boogá-ri? jĩiyigü.

^b 18.38 Cũũ “David pãrãmi niinunusegu” jĩĩgũ, “mun Cõãmacũ beserigu niicu” jĩĩ-gũ tiyyigü. Ìñaña 2 Samuel 7.12-16.

Zaqueo yucugurü müñwayigü.

—Öpü, yuñre ñnarí tiyá, jīiyigü.

⁴²—Jáñ. Ñaña sáa. Mññ pa-deojígü, netōnénoarigurü pñtúaá, jīiyigü.

⁴³Cññ teero jīirĩrã, ññajōāyigü sáa. Ñña, Jesuré nññwágura, Cōāmacūrē ññenire ticoyigü. Nii-petira cññrē teero wáarĩ ññarã, Cōāmacūrē ññenire ticoyira.

Jesús Zaqueomena wedeserigüe

19 ¹Jesús Jericópñ jea, ne-tōwágñ tiyigñ. ²Toopú sīcñ pee apeyé cuogú niyigñ. Romanuã öpñrē wapasebosari basoca dutigú niyigñ. Cññ wāmecuti-yigñ Zaqueo. ³“¿Deero biigú niĩ Jesús?” jīĩ, ññadugamiyigñ. Cññ ññmühégügā niijīgü, deero ññamasīriyigñ. Pañ basocá niyira. ⁴“Jesuré ññagñdu” jīīgü, cññ ne-tōwáadaropñ cutuwayigñ. Cutu-wá, sicagú yucugurü müñwayi-

gñ. ^c ⁵Jesús too netōwágñ, ñña-mñōco, cññrē jīiyigñ:

—Zaqueo, boyero diiátiya. Mecñārē mñña wiipñ pñtñácñmugñda, jīiyigñ.

⁶Boyeromena diiwá, Jesuré ññeniremena bocagñ wáyigñ. ⁷Nii-petira teerē ññarã, wedepatiyira:

—Jesús ññañarē tiirépigñya wiipñ pñtñácñmugñ wáaawĩ, jīiyira.

⁸Too síro Zaqueo wñmññcã, marĩ Öpñrē jīiyigñ:

—Ûsã Öpü, tñoyá ména. Yññ cuorére decomena bóaneörärē ticogñda. Yññ jīĩditoremena yaarĩ-rare baparicörö nemoró wiyagñda, jīiyigñ.

⁹Jesús cññrē jīiyigñ:

—Mecñāmena mññ, mñña wii macārã ññañarē tiirére netōnénoã. Mññcã Abraham pñrāmi niñññ-segñ niĩ. ¹⁰Yññ niipetira sōwñ pecamepñ wáaborirare āmaã, ne-tōñégñ atiwñ, jīiyigñ.

^c 19.4 Tiigú pecasāyemena wāmecuti-yiro “sicómoro”.

Niyeruquirimena queoré

(Mt 25.14-30)

¹¹ Jesús Zaqueomena wedeseri, too niirá tuoyíra. Cũ Jerusalén-pu jeagudu tiyígu mée. Teero tiirá, cũa “máata Cõamacũ basiro dícu dutiréno marĩ putopure niĩ-ãdaropu tiia mée” jĩ wãcũmiyira. ¹²Cũa wãcũrere masĩgũ, queorémena wedeyigu:

—Sícũ basocũ uputĩ macũ niyigu. Cũa õpũ sõneconogũdu tiyigu. “Putuatiğũda” jĩ, õpũ niiré sããgũ wãajõãyigu yoaropu. ¹³Cũa wãaadari suguero, puamóquẽñerã cũye dutibosarare atidutiyigu. Cũa sĩquẽrãrẽ sĩquẽñequiri niyeruquiri ticoyigu. Teequiri pairó wapacutíre niyiro. Cũãrẽ jĩyigu: “Atequírimena apeyé sãĩ, dúa, wapatánemoña, té yũ coerípu”, jĩyigu. ¹⁴Cũya dita macãrã cũũrẽ booríyira. Teero tiirá, cũa wáari siro, “‘cũa ãsã õpũ sããrĩ booríga’ jĩ wedera wáaya” jĩ ticocomiyira ãpẽrãrẽ.

¹⁵Cũa teero jĩpacari, cũa cũa õpũ sõneconoyigu. Too siro coepuatiyigu. Putuajea, cũa niyeruquiri ticorirare atidutiyigu. Cũãrẽ sãĩñáyigu: “¿Niyeru nocõrõ wapatánemorĩ?” ¹⁶Jeasuguegu jĩyigu: “Yũ õpũ, mũu ticoriquimena puamóquẽñequiri wapatánemowũ”, jĩyigu. ¹⁷Cũa õpũ cũũrẽ yũyigu: “Ãñurõ tiyú. Dutibosagu ãñurõ tiigú niĩ mũu. Yũ péerogã cũũremena mũu

ãñurõ tiyú. Teero tiigú, mũũrẽ puamóquẽñe macãrĩ dutigú sõnecogũda”, jĩyigu. ¹⁸Too siro ãpĩ jeayigu. “Yũ õpũ, mũu ticoriquimena sicamoquẽñequiri wapatánemowũ”, jĩyigu. ¹⁹Cũũcãrẽ yũyigu: “Mũũrẽ sicamoquẽñe macãrĩ dutigú sõnecogũda”, jĩyigu.

²⁰Too siro ãpĩ jeayigu. “Ãjã, yũ õpũ, mũũyaqui; sutiró caseromena cõma, ãñanojãwũ. ²¹Yũ masĩ: Mũu bóaneõ ãñarẽ cuorí. Mũu tiirípacu, ãpẽrá paderémena wapatáa. Mũu oteripacu, ãpẽrá oteriguere néeã. Teero tiigú, mũũrẽ cuiwu”, jĩyigu. ²²Cũa õpũ cũũrẽ jĩyigu: “Mũu dutibosagu ãñağũ niĩ. Mũu wedeseremena mũu ãñarẽ tiirere besenotoaa. Mũu yũ bóaneõ ãñarẽ cuohérere masĩayu. Yũ tiirípacu, ãpẽrá paderémena wapatárere masĩayu. Yũ oteripacu, ãpẽrá oteriguere néerere masĩayu. ²³Teerẽ masípacu, ¿deero tiigú yée niyerure niyeru ãñanorĩ wiipu bũcuádutigu cũũriri? Mũu cũũrĩ, yũ coegú, tiwiipú bũcuáremena ñeene-moboajĩyũ”, jĩyigu. ²⁴Toopú niirãrẽ jĩyigu: “Tiiquire ãmajãña. Puamóquẽñequiri cuogúpere ticoya”, jĩyigu. ²⁵Cũa jĩyira: “Ûsã õpũ, cũa puamóquẽñequiri cuotóai”, jĩyira. ²⁶Cũa õpũ jĩyigu: “Yũũre tuoyá: Pee cuogúnorẽ nemoró ticonoãdacu. Cuohégũnopere cũa cuomírere ãmajanoãdacu. ²⁷Mecũtígã yũ õpũ sããrĩ boorírirare ãnopú néeatiya. Yũ

ĩñacoropu cûãrẽ sĩañá”, jĩiyigu, jĩi wedeyigu Jesús.

Jesús Jerusalénpu sããwarigue

(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Jn 12.12-19)

28 Jesús teerẽ jĩitoa, Jerusalénpu wáagu, cûãrẽ sugueyigu. 29 Toopú wáagu, Betfagé, Betania macãrĩpu jeagudu tiyígu. Tee-macãrĩ ãtãgú Olivo puto niã. Toopú cûũ buerá puarãrẽ jĩiyigu:

30—Iimacã marĩ díamacũ niirĩ macãpu wáaya. Toopú jeara, sícũ burro wĩmagũ siatúnucõarigure buajeáadacu. Cũũ pesaya manigũ niiqui ména. Cũũrẽ jõã, néetiya. 31 Múãrẽ “¿deero tiirá cûũrẽ jõã?” jĩirĩ, “marĩ Õpũ booáwĩ” jĩĩña, jĩiyigu.

32 Cũũ ticocoarira wáa, cũũ jĩi-ãrirobirora buajeáyira. 33 Cúã burrore jõãrá tiirĩ, cũũ òpárá cûãrẽ: —¿Deero tiirá cûũrẽ jõã? jĩiyira.

34—Marĩ Õpũ booáwĩ, jĩi yũyira.

35 Jesús puto néewa, burro sotoapu cûãye suti sotoá maquẽrẽ

tuuwépeoyira. Jesuré cûũ sotoapu muãpeadutiya. 36 Jesús cûũ sotoapu pesawari, basocá cûũrẽ padeorá, cûãye suti sotoá maquẽrẽ maapu sêócũyira. 37 Jesús ãtãgú Olivo diiwáropu jeari, niipetira cûũ buerere nũnrá cûã ñnari-guere wãcũrã, useninucãyira. Niipetire Jesús tutuaremena ti-ẽñoriguecãrẽ wãcũrã, bayiró bũ-sũrómena Cõãmacũrẽ usenire ti-coyira.

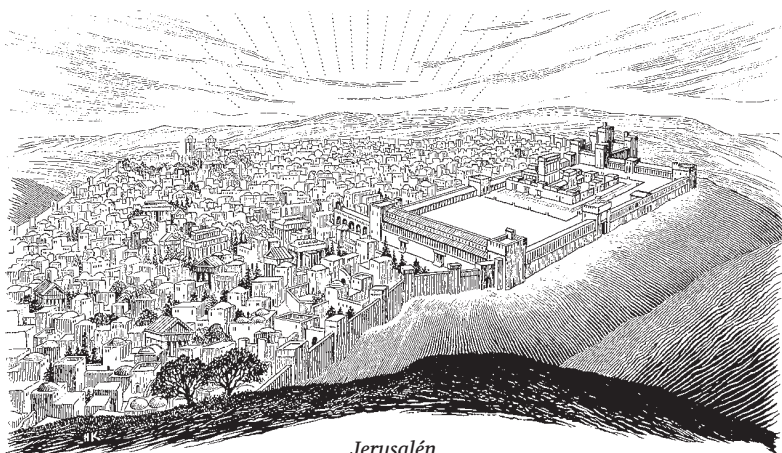
38—¡Cõãmacũ ticodiocorigu marĩ Õpũrẽ ãñurõ tiáro! ¡Ëmuãsepure ãñurõ niirecuti-aro! ¡Niipetira Cõãmacũrẽ “ãñunetõjõãĩ” jĩi, usenire tico-aro! jĩiyira.

39 Siquẽrã fariseo basoca toopú niirá Jesuré jĩiyira:

—Basocáre buegú, muurẽ nũnrãrẽ ditamanídutiya, jĩiyira.

40 Jesús yũyigu:

—Yũure tuoyá: Cúã ditamaníã-tã, Cõãmacũ ate ãtãperire bayiró

Jerusalén

bʊsʊrʊmena wedeseri tiigúda-
qui, jĩiyigu.

⁴¹ Jesús Jerusalén pʊtopʊ jea,
tiimacārē ĩnacogu, utiyigu. ⁴² Ti-
macā macārārē, too síro macārā-
rē wācūgũ, jĩiyigu:

—Mecũārē múā ãñurō niirecʊ-
tirere Cõamacũ tiorere masĩrĩ,
ãñubojĩyu. Múā masĩdugahere
wapa masĩricu. ⁴³ Múārē ñañarō
netōrē bʊrecori atiada. Teebʊ-
recorire múārē ĩnatutira atima-
cārē niipetireniñarĩpʊ cāmotá-
adacua, múārē witiwari jĩĩrā.
⁴⁴ Niipetire múāyere cõãadacua.
Múārē sãĩpetijãadacua. Múā
weere wiserire ũtāqui apequí so-
toápʊ weemuārigue pʊtuáricu.
Múā Cõamacũ netōnéri bʊreco
jeari ĩñamasĩhere wapa teero
wáaadacu, jĩiyigu.

**Jesús Cõamacũwiipʊ dúari
basocare cõãwionecorigue**

(Mt 21.12-17; Mr 11.15-19; Jn 2.13-22)

⁴⁵ Jesús Cõamacũwiipʊ sããjea-
gu, dúari basocare^d cõãwioneco-
yigu. ⁴⁶ Cũārē jĩiyigu:

—Cõamacũye queti jóaripʊpʊ
biro jĩĩ: “Yáa wii ‘Cõamacũme-
na wedeseri wii niĩā’ jĩĩrĩ wii ni-
ĩadacu”,^e jĩĩ jóare niĩā. Múāpe
yaarépira dúari wii niirĩ tiia, jĩ-
iyigu.

⁴⁷ Bʊrecoricōrō Jesús Cõama-
cũwiipʊ bueyigu. Paiaré dutirá,
Moisés jóarigue buerá, āpērā

ʊpʊtĩ macārā “¿cũūrē deero tii
sĩārō booi?” jĩiyira. ⁴⁸ Basocá nii-
petira Jesús wedeserere tʊonʊ-
núsera tiyira. Teero tiirā, cũūrē
dee tii masĩriyira.

**Jesuré “¿noã dutirémene teeré
tii?” jĩirigue**

(Mt 21.23-27; Mr 11.27-33)

20¹ Sicabʊreco Jesús Cõã-
macũwiipʊ basocáre bue-
gu tiyigu. Cũũye ãñuré quetire
wedegu tiyigu. Paiaré dutirá,
Moisés jóarigue buerá Jesús pʊ-
topʊ jeayira bʊtoá dutirámena.
² Cũūrē sãĩñáyira:

—Ũsārē wedeya: ¿Noã dutiré-
mena mʊũ teeré tii? ¿Noã mʊũrē
dutiré ticori? jĩiyira.

³ Jesús cũārē yũyigu:

—Yũcā múārē sãĩñágũda.
Múā yũũre wedeya: ⁴ ¿Noã Juan-
ré wāmeõtitudigu ticocoyiri?
¿Cõamacũ o basocápe ticocoyiri?
jĩiyigu.

⁵ Cũāpe cāmerĩ wedeseyira:

—Marĩ “Cõamacũ ticocorigu
niiwĩ” jĩĩrĩ, cũũ marĩrē “too do-
care ¿deero tiirā cũūrē padeorĩ-
ri?” jĩĩboqui. ⁶ Marĩ “basocá cũũ-
rē ticocorira niiwā” jĩĩtā, niipe-
tira marĩrē ũtāperimena déesĩā-
adacua. “Juan profeta niiwĩ” jĩĩ
padeoóya, jĩiyira.

⁷ Teero tiirā, Jesuré: —Ticoco-
rigue masĩriga, jĩĩjáyira.

⁸ Jesús cũārē jĩiyigu:

^d 19.45 Dúari basoca wáicura, bua wapapacáro dúayira. Cũārē sãĩñéarirare pairé
ticoyira, “Cõamacũrē ticorá niĩya” jĩĩrā.

^e 19.46 Isaias 56.7.

—Yũcã múãrẽ “ate dutirémena teeré tiia” jĩĩ wederia, jĩĩyigu.

Ñañaará padecoteramena queoré

(Mt 21.33-44; Mr 12.1-11)

⁹ Jesús basocáre ate queorémena wedenũcãyigu:

—Sĩcũ ñmũ niyigu use wese oterigu. Oteri siro, ãpẽrãrẽ tiiditare wasoyigu. Wasoari siro, aperiopú wáyigu yoari niigũ wáagu.

¹⁰ Use ñucacutirito niirĩ, sícũ cũũrẽ padecotegure ticocomiyigu. Cũũya dita cũũ wasorirare “use cũã dúa wapatárere decomena ticocoaro yũure” jĩĩcomiyigu. Cũũ toopú jeari, tiidita wasorira cũũrẽ páa, péerogã ticoripacara, pũtuócojãyira. ¹¹ Æpĩ cũũrẽ padecotegure ticocomiyigu sũcã. Cũũcãrẽ páa, ñañaarõ buijã, péerogã ticoripacara, pũtuócojãyira. ¹² Too síro ãpĩrẽ ticoconemoyigu sũcã. Cũũcãrẽ cãmitu, cõãjãyira.

¹³ Tiidita õpũ “¿deero tiigúdari yũũ?” jĩĩ wãcũnũcãyigu. “Yũũ macũ yũũ bayiró maĩgũrẽ ticocogũda. Apetó tiirã, cũũrẽ quioníremena ññabocua”, jĩĩmiyigu.

¹⁴ Õpũ macũ toopú jeari ññarã, tiidita wasorira cãmerĩ wedeseyira: “Ñanirã niiĩ too síropũ atiditaré ñeegũdu. Cũũrẽ sãcõ. Cũũ manirĩ, atiditã marĩya dita pũtuáadacu”, jĩĩmiyira. ¹⁵ Teero tiirã, cũũrẽ ñee, tiiwese wesapũ néewa, sããcõjãyira, jĩĩ wedeyigu.

Jesús basocáre sãĩñáyigu:

—Tiidita õpũ cũãrẽ tiíadarere múãrẽ wedegũda. ¹⁶ Cũũ ati, cũũya dita wasorirare sããcõãpeti, ãpẽrãrẽ tiiditare ticojãgũdaqui, jĩĩyigu.

Teeré tuorã: —¡Teero wáarijã-ãrõ! jĩĩyira.

¹⁷ Jesús cũãrẽ ñña, jĩĩyigu:

—Wáaadacu. Cõãmacũye queti jóaripũ jĩĩrere tuoyã:

Wii weerira ãtãquire booríyira.

Cũã boorípacari, tiiquira
ũpũtĩ macãqui pũtuáwũ
tiwiipũre.^f

¹⁸ Tiiqui sotoapũ ñaapeagu mutãjõãgũdaqui. Tiiqui cũũ sotoapũ ñaapeaatã, ãñurõ mutãpetijõãgũdaqui, jĩĩyigu.

Wapasédutire sãĩñárigue

(Mt 21.45-46; 22.15-22; Mr 12.13-17)

¹⁹ Moisés jóarigue buerã, paiarẽ dutirá, “tee queorémema marĩrẽ jĩĩtutigu tiiquĩ” jĩĩ masĩjãyira. Toorã “¿cũũrẽ deero tii ñeerõ booi?” jĩĩmiyira. Basocáre cuira, ñeemasĩriyira.

²⁰ Teero tiirã, cũũrẽ ãñurõ ññanũse, ãpẽrãrẽ ññadutira ticocoyira. Cũãrẽ basocã ãñurã tiirõbиро niidutiyira. Cũã Jesús merẽã yũũri boomíyira. Teemena tiidita dutigũpũre wedesã ticodũgamiyira. ²¹ Teero tiirã, cũã ticocoari- ra Jesús puto wãa, sãĩñáyira:

—Basocáre buegũ, ñsã masĩã: Mũũ diamacũrã wedea; diamacũ-

^f 20.17 Salmo 118.22.

rã buea. Basocá niipetirare sîcârî-bíro ññaã. Cõamacû dutirére dia-macû buea. ²²Teero tiigú, ùsârê wedeya: ¿Romanuã òpûrê cûû ni-yeru wapasédutirere wapatíada-ri; o wapatírigarite? jîiyira.

²³Jesupé cûã ññaarô tiidugá-re masîjâyigu. Teero tiigú, jîiyi-gû:

²⁴—Niyeruquire êñoñá yûure. ¿Noâyá diapóa, noã wãme tusai? jîiyigu.

—César romanuã òpûye tusaa, jîiyira.

²⁵Jesús cûârê jîiyigu:

—Too docare Césaye niirére Césare wiyayá; Cõamacûyere Cõamacûrê wiyayá, jîiyigu.

Romanuãye niyeruqui

²⁶Jesuré basocá tuocóropu me-rêã yûurére buariyira. Cûã cûû yûurére tuomaníjõârã, ditamaní-jõâyira.

Diarira masãmuãre wederigue

(Mt 22.23-33; Mr 12.18-27)

²⁷Sîquêrã saduceo basoca Jesús puto jeayira. Cûã “diarira masã-muãricua” jîicua. Jesuré sãîñáyira:

²⁸—Basocáre buegú, Moisés dutirére jîiáda: “Sîcû põnamaní-gû diaweori, cûû bai cûû nûmo

niirigore dúutuaro. Cûû coomena cûû sôwû diarigure põnacutíbo-saaro”,^g jîi jóarigu niwî Moisés. ²⁹Sîcûpõna siete niyira. Cûã sô-wû nûmocuti-yigu. Põnamanígû-rã diajõâyigu. ³⁰Cûû siro macû cûû sôwû nûmore dúutumiyigu. Cûûcã põnamanígûrã diajõâyigu. ³¹Cûã siro macûcã coore dúutu, põnamanígûrã diajõâyigu. Niipe-tira cûã siro macârãcã teorora wáyira. Cûã siete põnamanípa-cara, diapetijõâyira. ³²Too síro cûã nûmo niimirigocã diajõâyigo. ³³Cûã siete coore nûmocuti-miyira. Teero tiigó, diarira masã-muãrî, ¿nii nûmope putuágoda-ri? jîiyira.

³⁴Jesupé cûârê yûuyigu:

—Atibúrecopure ãmuá, numiá nûmocuti, manucutiya. ³⁵Cõa-macû beserira dia masãmuãri si-ro, ãmuá, numiá wãmosíaricua. ³⁶Ángelea tiiróbiro niíya. Diane-moricua sáa. Cõamacû masõrira niijîrã, Cõamacû põna niíya. ³⁷Diarira masãmuãrere Moisécã cûû jóariguemena êñorígu niwî. Yucûu jûûrísati quetipû Cõamacû “Abraham, Isaac, Jacob Òpû niíã yûu”^h jîiriguere jóarigu niwî. ³⁸Cõamacû diarira Òpû niirîi; ca-tirá Òpûpe nií. Cûû ññacoropu niipetira catiia, jîiyigu.

³⁹Sîquêrã Moisés jóarigue bue-rá Jesuré jîiyira:

—Basocáre buegú, mûu diama-cû peti wedesea.

^g20.28 Deuteronomio 25.5.

^h20.37 Éxodo 3.6.

⁴⁰Too síro cũrẽ apeyé sãĩñá-nemodugariyira sáa, “marĩrẽ ne-tõnucáboqui sũcã” jĩĩrã.

**“Cristo ¿noã pãrãmi niĩ?”
jĩĩrigue**

(Mt 22.41-46; Mr 12.35-37)

⁴¹Jesús basocáre sãĩñáyigu:
—¿Deero tiirã “Cõãmacũ bese-rigu David pãrãmi niĩ” jĩĩ?
⁴²David basirora Salmopũpũ jóa-rigu niĩwĩ:

Cõãmacũ jĩĩwĩ yũũ Õpũrẽ:
“Yáa wãmo diamacũniĩape
duiya,

⁴³tée mũũrẽ ñnatutirare mũũ
dutigueru yũũ ãñurõ
yũũri tiirĩpũ”,ⁱ
jĩĩ jóarigu niĩwĩ.

⁴⁴David “yũũ Õpũ” jĩĩgũ, Cõã-macũ bese-rigueru jĩĩgũ tiirĩgu ni-iwĩ, cũũ pãrãmĩ niipacari. Teeré
ãñurõ wãcũña, jĩĩyigu.

**Jesús Moisés jóarigue buerá
tiirécutire wederigue**

(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40; Lc 11.37-54)

⁴⁵Niipetira basocá tuocóropũ
Jesús cũũ bueráre wedeyigu.

⁴⁶—Moisés jóarigue buerá tii-róbirora tiirucúrijãña. Cũã suti
yoaretõ sãña, wáaũseniya. Macã
decopũ quonĩremena ãñudutiri
boocúa. Neárẽ wiseripũ sugero
maquẽ duirépũ dícu duidugacua.
Bosebureco tiirópucãrẽ teerora
tiidugácua. ⁴⁷Niyeru boorã, wa-
pewia numiãye wiserire jĩĩdito-

remena ãmacua. Cũã yoari Cõã-macũmena wedesera tiiróbiro tii-ditóya basocáre. Cũãrã ãpẽrã ne-moró ñañarõ tiinóãdara niĩya,
jĩĩyigu.

**Wapewio bóaneõgõ Cõãmacũrẽ
ticorigue**

(Mr 12.41-44)

21¹Jesús ññacogu, niyeru
cũorã niyeru sããretibari-pũ^j pairó niyeru sããrĩ ññayigu.
²Sicõ wapewio bóaneõgõ pũaquĩ
wapamanírequiri sããrĩ ññayigu.
³Teeré ññagũ, jĩĩyigu:

—Yũũ ateréja diamacũrã
jĩĩã: Cõãmacũ ññacoropũre igo
wapewio bóaneõgõ niipetira
nemoró ticoyo. ⁴Ñniãpeja cũã-rẽ
dusarigueru ticooya. Coope-
ja coo cõomíarigue, coo yaaré
sãĩbóariguegãrẽ ticopetijãyo,
jĩĩyigu.

**Jesús “Cõãmacũwii cõãnoãdacu”
jĩĩrigue**

(Mt 24.1-2; Mr 13.1-2)

⁵Sĩquẽrã cũũ buerá Cõãmacũ-wii
maquẽrẽ wedeseyira:

—Ûtãquiritõ ãñurẽmena tiirĩ
wii ãñunetõjõãrĩ wii niĩã. Cũã
mamorecã ãñunetõjõãre niĩã, jĩĩ-
yira.

Jesús cũã jĩĩrẽre tuogũ, jĩĩyigu:

⁶—Mũã ãno ññarẽ too síro ãtã-
qui apequí sotoápũ weemũarigue
pũtuáricu. Niipetire cõãnoãdacu,
jĩĩyigu.

ⁱ20.42-43 Salmo 110.1.

^j21.1 Tee niyerumena Cõãmacũwiire quẽnoyíra.

**Atibúreco petiádari suguero
wáaadare**

(Mt 24.3-28; Mr 13.3-23)

7Too síro cūūrē sāīñáyira:

—Ūsārē buegú, mūū wedeari-gue ¿deero biiri wáaadari? ¿Ñee-nómena īñamasīnoādari, ate wáaadari suguerogārē? jīīyira.

8Jesús cūārē yūuyigū:

—Āñurō tuomasīña, āpērā jīī-ditori jīīrā. Paū “yūūrā niīā; yūū Cōāmacū beserigū Cristo niīā” jīīādacua. “Atibúreco petiádaro péerogā dūsaā”, jīīādacua. Cūārē padeó nūnūrijāña. 9“Cāmerísīārā tiiāwā” jīīrī tuoādacu. “Toopū basocā cūā ōpārārē cōārā tiiīya” jīīrécārē tuoādacu. Teeré tuorā, cuirijāña. Tee wáasugueadare niirō tiia. Teero wáapacari, atibúreco petiádaro dūsaādacu mé-na, jīīyigū.

10Cūārē jīīnemoyigū:

—Sicapōna macārā asepōná macārāmena cāmerísīāādacua. Teero biiri sicadita macārā apeditā macārāmena cāmerísīāādacua. 11Bayiró dita cāmeñare wáaadacu. Peeditapūre juabóare, diaré wáaadacu. Ūmūāsepūre quioré, merēā bauré bauaadacu.

12Tee wáaadari suguero, āpērā mūārē ñee, ñañarō tiiādacua. Mūārē judíoa neārē wiseripū néewa, queti beseadacua. Pere-suwiipū sōnecoadacua. Ōpārā, dutirá pūtopū néewa, queti beseadacua. Tee niipetirere tiiādacua mūā yūūre padeoré wapa. 13Cūā

teero tiirí, yūū mūārē tiirére we-demasiādacu. 14Cūārē yūūadare-re wācūsuguerijāña. 15Yūū mūārē masīrī tiigúda cūārē yūūadare-re. Teeména mūārē īñatutira mūā wedeserere sīcārībírícuā. “Tee diamacū niiria”, jīīmasírícuā. 16Mūā pacūsūmūā, mūāya wedera, mūā menamacārā mūārē dutirápūre wedesāādacua. Cūā teero tiirí, mūā sīquērārē sīājāādacua. 17Niipetira basocā mūārē īñatutiadacua yūūre padeoré wapa. 18Teero tiipacári, mūārē merēā wāāmarícuā. 19Yūūre padeodúrijāña. Wācūtutuarucujāña. Teero tiirā, catiré petihére buaadacu.

20Mūā surara Jerusalénrē niisodeari īñarā, “tiimacārē cōāādaro péerogā dūsaā” jīīmasīādacu. 21Teero wári īñarā, Judea ditapū niirā ūtāyucupū dutijóāārō. Jerusalénpū niirā aperopū wáaaro. Cá-pūpū niirā tiimacāpū pūtuawarijāārō. 22Teebūrecori Cōāmacūye queti jóaripūpū jīīrōbirora wáaadacu: Cōāmacū Jerusalén macārārē ñañarō tiigúdaqui. 23Teero wáare būrecori niipacósānumiārē, pōna ūpūrā cūoráre bóaneōre būrecori niīādacu. Atiditapūre bayiró ñañarō netōré niīādacu. Cōāmacū basocāre bayiró peti ñañarō tiigúdaqui. 24Āpērā cāmerísīārōpū sīānóādacua. Āpērā ñee, niipetire ditapū néewanoādacua. Apeditā macārā judíoa niilhērā Jerusalénrē cōādioco, cūtamūtōādacua. Cōāmacū cūārē dutiriro jeatuario teero tiiādacua, jīīyigū.

Jesús p̄t̄uaatiadare

(Mt 24.29-35, 42-44; Mr 13.24-37)

25 Jesús wedenemoyig̃u:

—Teero wáaadari s̄guero, muĩpũ búreco macũ, ñami macũ, ñocõã pee merẽã bauré wasoádacu. Atibúreco niipetirop̄u macãrã día pairímaa, ocoturíre bayiró busuri tuorá, ucuára, dee tii masĩriadacua. ²⁶Basocá atibúrecore wáaadare wácürã, bayiró cuira, tuomasĩre petijóãadacua. Niipetira ñmuásẽp̄u niirã cãmeñanoãdacua. ²⁷Teero wáari, ȳu niipetira sōwũ òmeburuápu tutuaremena asibatédiatiri ññaãdacua. ²⁸Tee niipetire wáanucãrĩ, wácütutua, useniña. Ñmuásẽp̄u ñnamuõcoya. Múãrẽ netõnéãdaro péerogã ðusaádacu, jĩiyig̃u.

29 Ate queorémena wedeyig̃u:

—Higuerag̃u, teero biiri niipetire yucu biirecutirere wácũña. ³⁰Pũrĩ wasorĩ, “cũma wáaadaro péerogã ðusaa” jĩimasĩnoã. ³¹Tee tiiróbirora ȳu jĩĩarigue wáari ññarã, “Cõamacũ dutiré basocáp̄re niĩadare jeaadaro péerogã ðusacũ” jĩĩ masĩña.

³²Ȳu aterēja diamacãrã jĩĩã: Atitó macãrã cũã diaadari s̄guero, ȳu jĩĩarigue niipetire wáaadacu. ³³Ñmuásẽ, atiditá peticódiaadacu. Ȳu wedesere doca petirícu. Niirucujãadacu.

³⁴Ȳu p̄t̄uaatiadari búrecore múã masĩricu. Teero tiirã, múã ãñurõ niyueya. Múã ññaré tiiré tiirĩpori jĩĩrã, tiirĩjãña. Cũ-

murijãña. Atibúreco maquẽrẽ wácũpatirijãña. Múã wácũña maniró ȳu p̄t̄uaatiadari búreco jeaadacu. ³⁵Tiibúrecore niipetirop̄u macãrã tãmuãdacua. Teero tiirã, tuomasĩña. ³⁶Múã ãñurõ ññacoya. “Tee ñsã ññarõ netõádarere netõnéña” jĩĩrã, Cõamacũrẽ sãirucujãña. Ȳu niipetira sōwũrẽ cuiro maniró bocaada jĩĩrã, sãirucujãña, jĩiyig̃u.

³⁷Jesús búrecorecõrõ Cõamacũwiip̄u bueyig̃u. Ñamirĩrẽ Ñtãgũ Olivop̄u wáa, niirucuyig̃u. ³⁸Bóerigã basocá niipetira Cõamacũwiip̄u cũũrẽ tuorá wáaru-cuyira.

Jesuré ñeeãdara wedeserigue

(Mt 26.1-5, 14-16; Mr 14.1-2, 10-11;

Jn 11.45-53)

22 ¹Pã púuri tiiré wáoya maniré yaarĩ bosebureco wáaadaro péero ðusayíro. Tii bosebureco wãmecutia Pascua. ²Paiares dutirá, Moisés jóarigue buerá “¿deero tii Jesuré siaró boomíito?” jĩiyira. Cũũrẽ siãðugápacara, basocáre cui niyira.

³Judas cũã “Iscariote” jĩĩgũrẽ Satanás sãayig̃u. Jesús buerá doce menamacũ niimiyyig̃u. ⁴Cũũ paiares dutirá, Cõamacũwii coterí basocare dutirá p̄top̄u wáayig̃u. Toopú jea, Jesuré ticoadarere cũãmena wedeseyig̃u. ⁵Cũũ jĩĩrẽrẽ tuorá, bayiró useniyyira.

—Mũũrẽ niyeru wapatíada, jĩiyira.

⁶—Jáu, teerora tiiwá, jĩiyig̃u.

Teero tiigú, basocá ññahẽrõ cûãpũre Jesurẽ ticogũdu coteyi-gũ.

Jesús cûũ buerámena yaaturigue

(Mt 26.17-29; Mr 14.12-25;

Jn 13.21-30; 1 Co 11.23-26)

7Too síro pã púuri tiirémena wáoya maniré yaarí bureco jea-yiro. Tiibureco niirí, sícũ corde-rore cúã Pascua boseyagũdũre sãñõã. 8Teebũrecorire Jesús Pe-drore, Juanrẽ biiro jĩicoyigũ:

—Marĩ Pascua boseyaadarere quẽnoyúera wáaya, jĩiyigũ.

9—¿Noopũ ãsã quẽnorĩ boogá-ri? jĩiyira.

10Cûãrẽ jĩiyigũ:

—Múã macãpũ wáaya. Toopũ jeara, sícũ basocá ocogá turupeo-gũre buajeáadacu. Cûũrẽ nũnũ-wáwa. Cûũ sããwari wiipũ sããwa-wa. 11Tiiwiĩ òpũrẽ jĩiwa: “¿Noo-pũ niigari yũu buerámena Pascua boseyaadari tatia?” jĩiãwĩ ãsãrẽ buegú”, jĩiwa. 12Cûũ ãmũárõ ma-cã tatia quẽnoári tatiacapũ ãño-gũdaqui. Toopũ quẽnoyúewa, jĩi-coyigũ.

13Cûã wáa, toopũ Jesús cûãrẽ jĩiãrirobirora niipetirere buayíra. Toopũ cúã Pascua boseyaadarere quẽnoyíra.

14Yaarítono jeari, Jesús cûũ be-seriramena yaaadara jeanuáyira. 15Jesús cúãrẽ jĩiyigũ:

—Yũu múãmena ate Pascua boseyarere bayiró yaadũgaa, yũu diaadari suguero. 16Yũũre tuoyá: Mecũãmena Pascua yaarére yaa-

nemoricu sáa, tée yũu Òpũ sããri siropũ, jĩiyigũ.

17Teero jĩiãri siro, vino bapare née, Cõãmacũrẽ usenire ticoyigũ. Cûũ bueráre jĩiyigũ:

—Ateré cãmerĩ bato, sĩniñá.

18Yũũre tuoyá: Mecũãmena yũu vino s̃ninemóricu sáa, tée yũu Òpũ sããri siropũ, jĩiyigũ.

19Pãrẽ née, Cõãmacũrẽ usenire ticoyigũ. Túajea, pũatásã, bato-gura, jĩiyigũ:

—Ate pã yũu múãrẽ diabosa-adari òpũũbiro niiã. Ateré tiyá, yũu múãrẽ diabolosarere wãcũrã.

20Yaaari siro, teerora tiyigũ s̃i-nirĩ bapamena. Cûũ bueráre tĩã-gũ, jĩiyigũ:

—Atibapá maquẽ yée díibiro niiã. Yũu diari, yée díi òmayudia-adacu, múã ñañaré tiirére cose-bosáaro jĩigũ. Teeména Cõãmacũ mama netõnére quetire cúũgũda-qui. 21Tuoyá: Año yũumena yaa-dui yũũre ññatutirapũre ticogu-du. 22Yũu niipetira s̃owũrẽ Cõã-macũye queti jóaripũpũ jĩirõbi-rora wáaadacu. Bóaneõgũ niigũ-daqui yũũre ticogũdupēja, jĩiyi-gũ.

23Cûũ buerá cúã basiro cãmerĩ sãĩñáyira:

—¿Noã niigariye teero tiigũ-du? jĩiyira.

¿Nii uputĩ macũ niiĩ?

24Too síro Jesús buerá cúã ba-siro bayiró cãmerĩ wedeseyira.

—¿Nii marĩ watoare uputĩ ma-cũ niiĩ? jĩiyira.

²⁵Teero tiigú, Jesús cûârê jîiyi-gu:

—Atibúreco macārã òpārã cûã booró dutiāmajāya. Cûāye dita macārārê “ûsārê ãñurô tiápura niíya” jîirî boocúa. ²⁶Múãpeja cûã tiiróbiro tiirîjãña. Biirope ti-yá. Múã menamacû ñputí macû niigú niitugu tiiróbiro niirecuti-aro. Múãrê dutigú padecotegu tiiróbiro niirecuti-aro. ²⁷Múã tû-gueñarî, ¿niipê ñputí macû nií? ¿Yaaduigupe o cûûrê yaaré péo-cotegupe? Yaaduigupe ñputí ma-cû nií. Yûu doca múãmena niigû, yaaré péocotegu tiiróbiro niíã.

²⁸Múã niíã yûumena niirucu-jārã. Yûure merêã wáari, múãcã ñañarô netóápua. ²⁹Teero tiigú, yûucã yûu Pacu yûure Òpû sône-coriobirora múãrê òpārã sône-cogûda. ³⁰Biirô tiirî, múã yûu Òpû niirópû boseya, duiadacu. Múã òpārã duiépîrîpû duiadacu, Israelya põna macārã doce põna-rîrê dutiadara, jîiyigu.

Pedro Jesuré “masîriga” jîirigue

(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31;

Jn 13.36-38)

³¹Jesús jîinemoiygu:

—Simón, tûoyá. Satanás múã padeorére duurí tiijígû, ñañodu-gáqui. Teero tiigú, múãrê sãîarî-gu niíãwî. ³²Cûû mûurê ñañodu-gári ññagû, yûupe padeodúrijã-ãrô jîigû, Cõamacûrê sãîbosáa-

wã. Teeré mûu netôári siro, pa-deó, mûuya wedera yûure padeo-ráre wácútutuari tiíyá, jîiyigu.

³³Pedro yûuyigu:

—Òpû, mûurê peresuwiipû néewara, yûucârê néewaaro. Mûurê sãîrá, yûucârê sãîãrô, jîi-jãmiyigu.

³⁴Jesús cûûrê jîiyigu:

—Pedro, yûu jîirére tûoyá: Mecûã macã ñami cãrêquê wedeadari sũguero, yûure ñtîarî “cûûrê masî-riga” jîiditogûdacu, jîiyigu.

Jesús diaadari sũguero, cûû bueráre wederigue

³⁵Apeyé cûârê jîiyigu:

—Múãrê yûu wasopori manirá, niyeru sããrepori manirá, sapatu apebá manirá ticocoritore, ¿ape-yenó ñusarî? jîiyigu.

—Ñusarîwû, jîiyira.

³⁶Cûârê jîiyigu:

—Mecûãmena wasopo cûogú néewaaro; niyeru sããriipo cûogúcã néewaaro. Espada cûohégû cûûyaro sutiró sotoá macârôrê dúã, espadare sãîãrô. ³⁷Yûure tûoyá: Cõamacûye queti jóaripûpû yée maquêrê jóarigue diamacû wáa-adare niirô tiia. Ate jóanoã: “‘Cûû-cã dutirére netõnucágû nií’ jîi wã-cûmiwã basocá cûûrê”,^k jîi jóa-noã. Niipetire yée maquêrê jóari-gue diamacû wáaadacu, jîiyigu.

³⁸—Jãã, ûsã Òpû, ate espada puarpî niíã, jîiyira.

—Ññuãdacu, jîiyigu.

^k 22.37 Isaías 53.12.

Jesús Getsemanípu cûû Pacure sãirigue

(Mt 26.36-46; Mr 14.32-42)

³⁹ Jesús witiwa, cûû tiirucúri-robiro Ûtágú Olivopu wáayigu. Cûû buerá cûûrê nûnyíra. ⁴⁰ Toopú jeagu, cûûrê jĩiyigu:

—Wãtĩ mûârê jĩicõãsãrijããrõ jĩirã, Cõamacûrê sãĩñá, jĩiyigu.

⁴¹ Teero jĩitoa, cûû suguero Ûtã-pe déecogu jearócõrõ yoaro wáayigu. Toopú ñicãcoberimena jeacũmu, Cõamacûrê sãiyigu. Sãĩgú jĩiyigu:

⁴²—Pacu, mûu boogú, yûu ñañarõ netõãdarere netõnéña. Yûu teero jĩipacari, yûu boorére tiirijãñã; mûu boorépe wáaaro, jĩiyigu.

⁴³ Sícû ángele ñmúãse macû cûûrê bauáyigu. Bauá, cûûrê tutuari tiiyigu. ⁴⁴ Cûû ñañarõ netõãdare wãcũpatigu nijjĩgũ, nemoró Cõamacûrê sãiyigu. Cûû usotíre paca díi tiiróbíro oco tabidiayiro.

⁴⁵ Cûû Cõamacûrê sãĩári siro, wũmunucã, cûû buerá putopu cãmeputúayigu. Cûûrê cãniãrirapure buajeáyigu. Cûû bayiró wãcũrecũtiarira nijjĩrã, cãnijõãyira.

⁴⁶ Cûûrê jĩiyigu:

—¿Deero tiirã nocõrõ cãniĩ? Wũmunucãña. Cõamacûrê sãĩñá, wãtĩ mûârê jĩicõãsãrijããrõ jĩirã, jĩiyigu.

Jesuré ñeewarigue

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Jn 18.2-11)

⁴⁷ Jesús cûãmena wedeseğu tiiríra, pau basocá atiyira. Jesús

buerá doce menamacû niimiãrigu Judas wãmecutigu cûûrê suosguéyigu. Jea, Jesús putu atiyigu, cûû wasopúrore ñpũgũdu tiirí. ⁴⁸ Jesús cûûrê jĩiyigu:

—¿Judas, ñpũrémena yûu niipetira sõwûrê yûure ñnatutirapure ticoi?

⁴⁹ Cûû buerá cûûrê ñeeãdarere ññarã, sãĩñáyira:

—Ûsã Òpũ, ¿espadapĩrĩmena cûûrê cãmotágari? jĩiyira.

⁵⁰ Sícû Jesús buegú paiaré dutigúre padecotegure páatacojãyigu. Diamacû macã cãmopérore páatayigu. ⁵¹ Jesús cûû bueráre: —Nocõrõrã tiiyá, jĩiyigu.

Cãmopérore ñaapeó, netõnéyigu. ⁵² Cûûrê ñeerã jearã niyira: Paiaré dutirá, Cõamacũwii coterí basocare dutirá, butoá dutirácã niyira. Jesús cûûrê jĩiyigu:

—¿Yaarépigure tiiróbíro yûure espadapĩrĩmena, yucmẽna ñeerã atiarĩ? ⁵³ Bãrecoricõrõ yûu Cõamacũwiipu mûãmena niirĩ, ñeeriwu. Mecũtigã mûã booró tiirítõno jeaa. Satanás naĩtĩãrõpu niigú dutirépere tiia mûã, jĩiyigu Jesús.

Pedro Jesuré “masiriga” jĩirigue

(Mt 26.57-58, 69-75; Mr 14.53-54,

66-72; Jn 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Jesuré ñeeãri siro, néewayira. Paiaré dutigúya wiipu néesãwayira. Pedrope yoasãñurõ cûûrê nûnyígu. ⁵⁵ Basocá paiaré dutigúya wii popea macã yepa decopu pecame dioyíra. Dioári siro,

duiyira. Pedro cûãmena duiyigu.
⁵⁶Sicô tiwií padecotego Pedro
 toopú duri ñnayigo. Cûûrê ñnagô-
 rã ñña: —Ñnicá ñnimená wáaru-
 cuarigura niirã, jĩyigo.

Cûûpe coore: ⁵⁷—Cûûrê masĩ-
 riga, jĩyigu.

⁵⁸Too sírogã ãpĩ cûûrê ñña:
 —Mũucã ñni menamacũ niiã, jĩ-
 yigu.

Pedrope cûûrê: —Niiria, jĩyi-
 gu.

⁵⁹Sica hora siro ãpĩ jĩñemojã-
 yigu:

—Niirôrá ñnicá ñnimená nijĩyi.
 Cûûcã Galilea macûrã niiĩ, jĩyi-
 gu.

⁶⁰Pedrope yũyigu:

—Ñeenórê wedesegu wedese-
 cu, jĩyigu cûûrê.

Cûû wedesegu tiiríra, cãrêquẽ
 wedeyigu. ⁶¹Jesús Pedrore cãme-
 ñácoyigu. Toorã Pedro marĩ Òpũ
 cûûrê jĩĩariguere wãcũbuayigu:
 “Mecũã macã ñnami cãrêquẽ we-
 deadari suguero, yũre ñtĩárĩ
 ‘cûûrê masĩriga’ jĩĩgũdacu mũũ”,
 jĩyigu. ⁶²Teeré wãcũbuagu, wi-
 tiwa, bayiró utiyigu.

Jesuré cûã buiáperigue

(Mt 26.67-68; Mr 14.65)

⁶³Jesuré coterá cûûrê buijá,
 páayira. ⁶⁴Cûû capearire bia-
 ápeyira. Teero tii, cûûrê sãĩñá-
 yira:

—Jĩĩbuaya. ¿Noã mũũrê páa-
 arĩ? jĩyira.

⁶⁵Pee apeyé jĩñemo, cûûrê
 buijáyira.

Jesuré Judíoare Dutirá Peti putopũ néewarigue

(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64;

Jn 18.19-24)

⁶⁶Bóeri butoá dutirá, paiaré
 dutirá, Moisés jóarigue buerá
 neãyira. Teero tiirí, Jesuré Judío-
 are Dutirá Peti neárĩ wiipũ née-
 wayira. Toopú jeari, cûûrê sãĩñá-
 yira:

⁶⁷—Wedeya ñsãrê: ¿Mũũ Cõã-
 macũ beserigu Cristo niiĩ? jĩyi-
 ra.

Cûû cûãrê jĩyigu:

—Yũũ múãrê “cûûrã niiã” jĩĩrĩ,
 padeorícu. ⁶⁸Yũũ múãrê sãĩñárĩ,
 yũurícu. ⁶⁹Ateré múãrê wedegu-
 da: Mecũãmena yũũ niipetira sô-
 wũ Cõãmacũ tutuare cõonetógũ
 puto cûû diamacápe duigũdacu,
 jĩyigu.

⁷⁰Cûã niipetira sãĩñáyira:

—¿Too docare mũũ Cõãmacũ
 macũ niiĩ? jĩyira.

—Múã jĩĩrõbirora cûûrã niiã,
 jĩyigu.

⁷¹Cûã jĩyira:

—Ápẽrá cûûrê wedesãrã ãmaã-
 nemorõ booríga. Marĩ basirora
 cûû “yũurã niiã” cûû jĩĩrére tuo-
 tóaa, jĩyira.

Pilato Jesuré sãĩñarigue

(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5;

Jn 18.28-38)

23 ¹Cûã niipetira wũmũnũ-
 cã, Jesuré Pilatopũre
 néewayira. ²Toopú jea, cûûrê
 wedesãnucãyira:

—Āniré buaáwũ, ũsã judíoare ñañogúrẽ. Cũũ romanuã òpũrẽ wapatírere “ticorijãña” jĩĩ. “Yũũ Cõamacũ beserigu Cristo niĩã; yũũ múã òpũ niĩã”, jĩĩrucui, jĩĩyira.

³Pilato cũũrẽ sãĩñáyigu:

—¿Mũũrá niĩ judíoa òpũ? jĩĩyigu.

—Mũũ jĩĩrõbirora cũũrá niĩã, jĩĩyigu.

⁴Pilato paiaré dutiráre, basocá niipetirare jĩĩyigu:

—Āniré ñañaré tiiárigue buaríga, jĩĩyigu.

⁵Cũãpe tutuaromena jĩĩnemo-yira:

—Cũũ niipetira Judea macãrãrẽ cũũ buerémena atiditá dutiré-re netõncárĩ tiigú tiii. Galileapu teero tiinucáyigu. Mecütígārẽ atimacãpũre teerora tiigú jeai, jĩĩyira.

Jesuré Herodes putopu néewarigue

⁶Teeré tuogú, sãĩñáyigu:

—¿Cũũ Galilea macũ niĩ? jĩĩyigu.

⁷—Cũũrá niĩ, jĩĩyira.

“Herodes dutiré dita macũ niĩ” jĩĩrére tuogú, cũũ putopu ticocoyigu. Teeburecorire cũũ Jerusálẽpu niiyigu. ⁸Herodes Jesuré ñagũ, bayiró ũseniyigu, yoiari ñnadugarigu niijigũ. Cũũye maquẽrẽ wedeseri tuoyigu. Cũũ tuuaremena tiiẽnorĩ ñnadugamiyigu. ⁹Teero tiigú, cũũrẽ pee sãĩñámiyigu. Cũũpe yũuriyigu. ¹⁰Pai-

aré dutirá, Moisés jóarigue buerá too ñnanucũyira. Cũã bayiró Jesuré wedesãrã peti tiiyira. ¹¹Herodes cũũyara suraramena Jesuré ñañaró tiiápeyira. Cũũrẽ buijárã, sotoá macãrõ ãñurórẽ sããyira. Tooména Pilato putopu ticocoyigu sũcã. ¹²Tiiburecora Herodes Pilatomena cãmerĩ quẽnoyira. Too sugueropũre cãmerĩ ñnadugariyira.

Jesuré sãadutírigue

(Mt 27.15-26; Mr 15.6-15;

Jn 18.39—19.16)

¹³Too síro Pilato paiaré dutiráre, Judíoare Dutirá Petire, tiima-cã macãrã basocáre néoyigu.

¹⁴Cũãrẽ jĩĩyigu:

—Múã ãniré yũũ putopu néatiawũ. “Basocáre ñañogũ tiii”, jĩĩãwũ. Yũũ múã ññacoropu cũũrẽ sãĩñámiãwũ. Múã wedesãarigue ñañaré buaríga. ¹⁵Herodecã buaríarigu niĩãwĩ. Marĩrẽ opatutí ticocoarigu niĩãwĩ. Wapa cũũrẽ sãĩrĩ tiiréno maniã. ¹⁶Teero tiigú, cũũrẽ tãnaári siro, wionécogũda, jĩĩmiyigu.

¹⁷Pilato Pascuaricõrõ basocá ũsenirĩ boogú, sãcũ peresuwiipu niigúrẽ wionécórucuyigu. ¹⁸Cũũ jĩĩrére tuorã, niipetira sãcãrõmé-na acaribíyira:

—¡Jesuré sãadutíya! ¡Barrabá-pere wionécodutíya! jĩĩyira.

¹⁹Barrabás romanuã dutiráre cõãdugagu, cãmerĩsãiyigu. Basocáre sãiyigu. Teewapa peresutinyigu. ²⁰Pilato Jesuré wionéco-

dugamiyigu. Teero tiigú, basocá-re wedesenemoyigu súcã. ²¹ Cũã-pe acaribíyira:

—¡Curusapũ cũũrẽ páabiatu sãadutiya! jĩiyira.

²² Pilato itĩarĩ jĩigũ tiiyigu sáa:

—¿Ñeenó ñañaré tiarĩ cũũ? Wapa cũũrẽ sĩarĩ tiiréno buaríatu. Teero tiigú, cũũrẽ tãnaári siro, wionécoguda, jĩimiyigu.

²³ Basocápe pũtuáriyira. Bayiró acaribíyira. Cũũrẽ curusapũ páabiatu sãadutiya. Cũã Pilatore docacũmurĩ tiiyira. ²⁴ Teero tiigú, cũã sãirére tiidutiya. ²⁵ Basocá wionécodutiarigure wionécoyigu. Cũũ dutiráre cõadugare wapa, basocáre sãaré wapa pewsuwiipũ sõnecorigũ niipacari, wionécoyigu. Jesuré wiyayigu, cũã booró tiidutiya.

Jesuré sãarigue

(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32;

Jn 19.17-27)

²⁶ Jesuré sĩarĩ wáara néewayira. Cũã too wáari, sícũ Cirene macã macũ cápũpũ niiarigu pũtuaatigu tiiyigu. Cũũ wãmecutiya Simón. Cũũrẽ ñee, Jesús apawari curusare cũũ siro apanũnuse dutiyira.

²⁷ Jesuré pau basocá nũnyíra. Numiã bóaneorã bayiró uti acaribínũnũseyira. ²⁸ Jesús cãmenucã iña, cũãrẽ jĩiyigu:

—Jerusalén macārã numiã, yũũre utirijãña. Múãrẽ wáadarere utiya. Múã põnaré utiya. ²⁹ Too síro múã ñañarõ netõãdacu. Teebu-

recorire múã jĩĩadacu: “Põnamanĩrã numiã, põnacutĩñahẽrã, ãpũõñahẽrã usenicua”, jĩĩadacu. ³⁰ Teero wáari, basocá jĩĩadacu: “Ûtãyucũ ãsãpũre ñaapeaaro; opaburi ãsãrẽ ñañarõ tiirére cãmotáaro”, jĩĩadacu. ³¹ Yũũ wapa cũohégure ñañarõ tiirã, wapa cũorápere nemoró ñañarõ tiĩadacu, jĩiyigu.

³² Puarã basocá ñañarãrẽ Jesuména sããadara néewayira. ³³ “Dupucoro” wãmecutiropũ jeayira. Toopú jea, Jesuré curusapũ páabiatuyira. Basocá ñañarãrẽ sícũ diamacũpe, ãpĩ acuniñape nũcõyíra. ³⁴ Jesús jĩiyigu:

—Pacũ, ãniãrẽ acabóya. Cũã teero tiirére tũomasĩriya.

Surara cũũye suti niimiãriguere batoadara, jĩĩbuaapeyira. ³⁵ Basocá toopú iñanucũyira. Judíoare Dutirã Peti Jesuré buirã jĩiyira:

—Ãpẽrãcãrẽ netõnéwĩ. Diamacũrã Cõãmacũ beserigu Cristo niigũjã, cũũ basiro netõnéãrõ, jĩiyira.

³⁶ Suraracã cũũrẽ buijáyira. Cũũ pũto wáa, cũũrẽ vino piyare tĩarã, jĩiyira:

³⁷ —Mũũ judíoa õpũ niigũ, mũũ basiro netõnéña, jĩiyira.

³⁸ Cũũya dupu sotoapũ sicapĩ tuunoyiro. “ÃNI JUDÍOA ÒPÕ NIÍI”, jĩĩ jónoyiro.

³⁹ Sícũ basocũ ñañagũ curusapũ tusagũ Jesuré ñañarõ jĩiyigu:

—Mũũ diamacũrã Cõãmacũ beserigu niigũ, mũũ basiro netõnéña; ãsãcãrẽ netõnéña, jĩiyigu.

⁴⁰ Æpĩ toopú tusagũpe cũũrẽ tutigu jĩiyigu:

—¿Muu Cõamacũrẽ cuiridojãĩ?
Marĩrẽ, cũũrẽ sĩaĩrõmẽna ñañarõ
tiirã tiiya. ⁴¹Marĩrẽ diamacũrã
ñañarõ tiirã tiiya, marĩ ñañarẽ
tiirigue wapa. Cũũ doca ñañarẽ
tiirimiya, jĩiyi.

⁴²Jesuré jĩiyi:

—Jesús, muu Òpũ sããgũ, yũũre
wãcũwa.

⁴³Cũũrẽ yũũyi:

—Yũũ aterẽja diamacũrã jĩĩ:
Mecũarã yũũmena ãñunetõjõãrõ
niirõpũ niigũdacu, jĩiyi.

Jesús diarigue

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41;

Jn 19.28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵Too síro coeritõ jeari, niipeti-
ro tiiditapũ naĩtĩãjõãyiro. Muĩpũ bú-
reco macũ bóeriyi. Téẽ ñamica
tres niirõpũ naĩtĩãtuyiro. Teero wáa-
ri, Cõamacũwii popeapũ ãñunetõ-
jõãri Tatia cãmotáyosari casero yi-
gadiati, pũacaséropũ jeacotuayiro.

⁴⁶Jesús bayirõ acaribiyi:

—Pacũ, yáa yeeripũnarẽ boca-
ñeña, jĩiyi.

Teero jĩĩgũrã, diajõãyi.

⁴⁷Cien surara dutigũ teero
wáari ññagũ, Cõamacũrẽ ɸsenire
ticoyi.

—Diamacũrã ãni wapa cũohé-
gũ niimiãyi, jĩiyi.

⁴⁸Niipetira toopũ ññarã jeaarira
teero wáari ññarã, bayirõ wãcũpa-
tiyira. Teero tiirã, cũã cutiروه
páarara, pũtũawayira. ⁴⁹Niipetira
Jesús menamacãrã, Galileapũ cũũ-
rẽ nũnũatirira numiãcã yoaropũ
teero wáarere ññanucũyira.

Jesuré ɸtãtutipũ cũũrigue

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47;

Jn 19.38-42)

⁵⁰⁻⁵¹Sicũ Judea macũ Arimatea
macã macũ niiyi. Cũũ wãme-
cutiyi José. Cũũ ãñugũ, diama-
cũ tiigũ niiyi. Cõamacũ dutirẽ
basocápũre niĩadarere coteyi.
Cũũcã Judíoare Dutirá Peti me-
namacũ niiyi. Teero niipacũ,
cũã Jesuré siãdutiri boorimiyi.
⁵²Cũũ Pilato pũto sããwa, Jesuyã
õpũũrẽ sãĩyi. ⁵³Too síro curu-
sapũ tusagũre néedioco, sutirõ
ãñurĩ caseromena cõmayi.
Túajea, ɸtãgãpũ coari tutipũ cũũ-
yi. Tiituti sicũno cũũnoña ma-
nirĩ tuti niyiro. ⁵⁴Cũã yeerisãri
bũreco maquẽ quẽnorĩ bũreco
niyiro. Yeerisãri bũreco jeaadaro
péero dũsayiro.

⁵⁵Jesumẽna Galileapũ atirira
numiã tiitutire ññayira. Jesuyã
õpũũrẽ cũũrĩ ññayira. ⁵⁶Ññãrĩ si-
ro, coerã, sitiaãñũre quẽnocũyi-
ra. Túajea, Moisére dutirẽ cũũri-
gue jĩrõbirora judíoa yeerisãri
bũrecore yeerisãyira.

Jesús masãmuãrigue

(Mt 28.1-10; Mr 16.1-8; Jn 20.1-10)

24 ¹Cũã yeerisãri bũreco ne-
tõãri siro, bóerigã cũã si-
tiaãñũre quẽnocũãriguere néewa,
cũũrẽ cũũri tutipũ jeayira. ²Toopũ
jeara, tiituti biamírĩqui ɸtãquicare
aperopũ nucũrĩ ññayira. ³Sããjeara,
Jesuyã õpũũrẽ buarĩyira. ⁴Teero
tiirã, deero jĩĩmasĩriyira. Wãcũña

maniró puará ñmũ suti asiyáre sãnarira cãã pũtopũ nucũrĩ ññayira. ⁵Cãã bayiró cui, munibiáyira. Ñmũ cããrẽ jĩyira:

—¿Deero tiirá catigũre diarira cũũrõpũre ãmaãĩ? ⁶Ñnoré maniĩ. Masãtoaawĩ. Galileapũ niigũ, mũãrẽ cũũ wederiguere wãcũña: ⁷“Yũũ niipetira sõwũrẽ ññañaré tiirãpũre ticonogũdacu. Cãã yũũre curusapũ páabiatu sããadacua. Itiábũreco siro masãmuãgũdacu”, jĩmiwĩrã, jĩyira.

⁸Teero jĩĩrĩ tuorã, cũũ wederiguere wãcũbuayira. ⁹Cũũrẽ cúũri tutipũ jeaarira pũtuajeara, Jesús beserira oncere niipetirere wedeyira. Teero biiri ãpẽrá niipetirare wedeyira. ¹⁰Jesús beserirare queti wederira noquẽrã niyira: María Magdalena, Juana, María (Santiago paco), ãpẽrá numiã niyira. ¹¹Cãã wedeariguere padeoríyira. “Teero jĩjãrã tiicúa”, jĩ wãcũjãyira.

¹²Cãã teero jĩĩrĩ tuogũ, Pedro cutũwáyigũ, cũũrẽ cúũri tutipũ ññagũ wáagũ. Toopũ munibiã, ññasõnecogũ, Jesuré cõmarĩ caso dicũre ññayigũ. Teero wáariguere ññamanijõã, cũũ niirĩ wiipũ pũtuajõãyigũ.

Emaús wáarimapũ Jesús puarárẽ bauárigue

(Mr 16.12-13)

¹³Tiibũrecora puará cũũrẽ padeorã Emaús macãpũ wáara tiyíra. Jerusalén niĩarira wáari, Emaúspũ jeaadaro once kilóme-

tros niĩã. ¹⁴Cãã niipetire wáaari-guere wedesewayira. ¹⁵Teeré wedesera tiirĩ, Jesurá quẽmũ, cããmena wáayigũ. ¹⁶Cũũrẽ ññapacari, Cõãmacũ cããrẽ ññamasĩhẽrĩ tiyigũ. ¹⁷Jesús cããrẽ sãĩñáyigũ:

—¿Ñeenórẽ wedesewara tiii? jĩyigũ.

Cãã bayiró bóaneorã pũtuãñũcãyira. ¹⁸Cleofas wãmecũtigũ yũuyigũ:

—¿Mũũ sícũrã Jerusalénpũ wáanetõãrigũ atebũrecori toopũ wáaariguere masĩricotei? jĩyigũ.

¹⁹Cũũpe cããrẽ sãĩñáyigũ:

—¿Deero wáaarĩ?

Cããpe jĩyira:

—Jesús Nazaret macũrẽ wáaariguere wedesera tiĩawũ. Cũũ profeta niimiwĩ. Cũũ Cõãmacũ ññacoropũ, niipetira ññacoropũre cũũ tiirĩgue, cũũ wedeseriguemena tutuanetõjõãmiwĩ. ²⁰Pairaré dutirá, Judíoare Dutirá Peti curusapũ páabiatu sããdutira, romanuãpũre ticowa. ²¹Ûsã cũũrẽ “romanuã dutirẽre cõã, marĩ Israel-ya põna macãrã õpũ sããgũdaqui” jĩĩ wãcũmiwũ. Cũũrẽ sãĩrĩ siro, itiábũreco netõã. ²²Sĩquẽrã numiã ñsã menamacãrã ñsãrẽ bayiró ñcuanẽre wedeawã. Mecũã bóeri cũũrẽ cúũri tutipũ jeaarira niimiãwã. ²³Cũũya õpũũrẽ buarĩarira niĩãwã. Pũtuajea, “ãngelea bauãawã; ‘Jesús catii’, jĩĩãwã” jĩĩ queti wedeawã. ²⁴Cãã wedeari siro, ãpẽrá ñsã menamacãrã cũũrẽ cúũri tutipũ ññarã jea-

arira niimiāwā. Cúã numiá jĩĩari-robirora buajeáarira niiāwā cúãcã. Cũũpere ñnariarira niiāwā, jĩĩyira.

²⁵ Cúãrẽ jĩĩyigu:

—Múã tuomasíria. ¿Nocõrõ yoari múã profetas jóariguere padeohéra niiādari? ²⁶ “Cõãmacũ beserigu Cristo, cũũ Òpũ sããadari suguero, ñañarõ netõgũdaqui”, jĩĩ jóarira niiwā, jĩĩyigu.

²⁷ Niipetire Cõãmacũye queti jóaripũpũ cũũye wedeserere wedeyigu. Moisés cũũ jóariguemena wedenucāyigu. Téee profetas jóariguemena wede yapacutiyigu.

²⁸ Cúã wáari macãpũ jeaadara tiirí, Jesús tiimacārẽ netõwágudũ tiiróbiro tiiyigu. ²⁹ Cúãpe cũũrẽ bayiró sãiyira:

—Ûsãmena putuáya. Ñamicapũ niĩ; náijõārõpũ tiia, jĩĩyira.

Jesús sãawayigu cúãmena putuágudũ. ³⁰ Too síro cúãmena yaagu, pãrẽ née, Cõãmacũrẽ usenire ticoyigu. Túajea, puatásã, cúãrẽ ticoyigu. ³¹ Toorá “Jesús niĩ” jĩĩ ñnamasiyira. Cũũpe diti-jõayigu. ³² Cúã câmerí jĩĩyira:

—Marí maapũ atira, cũũ Cõãmacũye queti jóaripũ maquẽrẽ bueri, ññurõ peti tugueñaawũ, jĩĩyira.

³³ Nocõrõrã Jerusalénpũ câmecõputuayira. Toopũ jeara, Jesús beserira oncere, ãpẽrá cúã menamacārãmena neããrirare buajeá-

yira. ³⁴ Too neããrirape cúãrẽ jĩĩyira:

—Niirõrã marí Òpũ Jesús diari-gupũ masããrigũ niiāwĩ. Simónrẽ bauáarigu niiāwĩ, jĩĩyira.

³⁵ Cúãcã maapũ cũãrẽ wáari-guere wedeyira. Jesús pã puatásãrĩ cúã ñnamasiãriguere wedeyira.

Jesús cũũ bueráre bauárigue

(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18;

Jn 20.19-23)

³⁶ Cúã teerẽ wedesera tiirí, Jesús cúã decopũ bauáyigu. Cúãrẽ ãñudutigu jĩĩyigu:

—Ññurõ niirecutire múãpũre niiārõ, jĩĩyigu.

³⁷ Cũũrẽ ñña, bayiró cuiyira. “Diarigu wãtĩ niiqui”, jĩĩ wãcũmiyira. ³⁸ Cũũ cũãrẽ jĩĩyigu:

—¿Deero tiirá cui? ¿Deero tiirá “Jesús mee niĩ” jĩĩ wãcũĩ? ³⁹ Ññaña yée wãmorĩrẽ, yée duporire. Yũnrá niĩã. Yũnre padeñárã atĩñate. Diarigu wãtĩ òpũũcutiri-qui.¹ Múã ññarĩrã, yũn òpũũcutia, jĩĩyigu.

⁴⁰ Teero jĩĩgũrã, cũũye wãmorĩrẽ, cũũye duporire ãñooyigu. ⁴¹ Cúã useni ññamanijõārã, padeoríyira ména. Teero tiigũ: —¿Yaaré cuoi? jĩĩyigu.

⁴² Wai cããrĩõãri ducare ticoyira. ⁴³ Cũũpe ñee, cúã ññacoro yaayigu. ⁴⁴ Cúãrẽ jĩĩyigu:

—Yũnre wáariguere tíatopũ múãmena niigũ, wedewũ: “Nii-

¹ 24.39 Pecasāyemena: no tiene carne ni huesos.

petire Moisére dutiré cúũrigue, profetas jóarigue, Salmopũpu jóarigue yũre wáaadare niirõ tiia”, jĩĩ wedemiwũrã yũũ, jĩĩyigũ.

⁴⁵Teeré jĩĩtoa, Cõãmacũye que-ti jóaripũ maquẽrẽ cúãrẽ tũoma-sĩrĩ tiyĩgũ.

⁴⁶—Biiro jóanowũ, jĩĩyigũ—. “Cõãmacũ beserigu Cristo diagũdaqui. Itiábũreco siro masãmũãgũdaqui. ⁴⁷Cristo basocãre tiibosárere wedenoãdacu. ‘Mũã ñaña-ré tiirére acabóri boorã, wãcũpati, wasoyá’, jĩĩ wedenoãdacu. Teeré Jerusalénpu wedenũcã, too síro niipetiropũ wedenoãdacu”, jĩĩ jóanowũ. ⁴⁸Mũã teeré we-deadara niiã. ⁴⁹Yũũ Pacũ mũãrẽ

too sugueropũ jĩĩrirobirora Espí-ritu Santore yũũ ticocogũda. Tee-ro tiirã, yuejĩña ména atimacãpũ. Espíritu Santo jeagũ, mũãrẽ tu-tuare ticogũdaqui, jĩĩyigũ.

Jesuré néemuãrigue

(Mr 16.19-20)

⁵⁰Too síro Jesús cúãrẽ Betania wesapũ néewayigũ. Toopũ jea, cúũye wãmorĩrẽ súumũõco, “niipetire mũãrẽ ãñurõ wáaaro” jĩĩyigũ. ⁵¹Teero jĩĩgũrã, cúãrẽ toorã cúũ, mũmũásepũ néecomũãwano-yigũ. ⁵²Cũã cúũrẽ padeoári siro, bayiró useniremena Jerusalénpu putuajõãyira. ⁵³Cõãmacũwiipũ naĩrõ wáa, Cõãmacũrẽ “ãñugũ niiã” jĩĩrucujãyira.

JUAN

Jesucristoye quetire jóarigue

Jesucristo Cõamacũ wãcũré
wedegudũ atirigue

1 ¹Sicatopũra Cõamacũ wãcũ-
rére marĩrẽ wedegudũ ni-
toarigu niĩwĩ. Cõamacũmena ni-
rigũ niĩwĩ. Cũũrã Cõamacũ niijã-
rigũ niĩwĩ. ²Cũũ sciatopũra Cõã-
macũmena niitoarigu niĩwĩ.
³Cõamacũ cũũmenarã niipetira-
re, niipetirere tiirĩgu niĩwĩ. Nii-
petira, niipetire cũũmenarã tiirĩ-
gue niĩã. ⁴Cũũ catiré petihérere
ticogudũ niirigu niĩwĩ. Tee catiré
ticogũra basocáre sãwócore ti-
róbiro niirigu niĩwĩ. ⁵Basocá ni-
ró naĩtĩārõpũ tiiróbiro niiriro ni-
wũ. Cũũ sãwócore toopũre sã-
wócoqui. Naĩtĩare tee sãwócore-
re cãmotãmasĩricu.

⁶Cõamacũ sĩcũ basocũre tico-
cosuguerigu niĩwĩ. Cũũ wãmecu-
tiwi Juan. ⁷Cũũ sãwócoregũye
quetire wedegũ atirigu niĩwĩ, ni-
petira tee quetire padeoáro jĩĩgũ.
⁸Cũũ sãwócoregũ mee niirigu ni-
wĩ. Teero tiigũ, sãwócoregũye
quetipere wedegũ atirigu niĩwĩ.
⁹Sãwócoregũ peti atigudũ tiirĩgu
niĩwĩ atibúrecopũre. Cũũ niipeti-
rare tuomasĩre ticogudũ niirigu
niĩwĩ.

¹⁰Cõamacũ cũũmena atibúre-
core tiirĩgu niipacari, cũũ ãnopũ

niirĩ, atibúreco macãrãpe cũũrẽ
ĩñamasĩririra niĩwã. ¹¹Cũũya di-
tapũ jeawi. Too macãrã cũũya
dita macãrãpe cũũrẽ bocariwa.
¹²Sĩquẽrã cũũrẽ boca, padeowã.
Cõamacũ niipetirare cũũrẽ pa-
deorãre cũũ põna wáari tiĩwĩ.
¹³Cõamacũ põna niiré marĩ pa-
cusũmuã põnacutĩre tiiróbiro
niiria. Marĩ pacusũmuã cũã ti-
rémena, teero biiri cũã põnacũ-
tĩdugaremena põnacutĩcua.
Cõamacũ põna niirépe merẽã
niĩã. Cõamacũ cũũ boorémena
basocáre cũũ põna wáari tiĩquĩ.

¹⁴Cõamacũ wãcũrére marĩrẽ
wedegudũ basocũ bauarigu ni-
wĩ. Cũũ ãsãmena niĩwĩ. Basocáre
ãñurõ peti tiijãwĩ. Niipetire cũũ
wedesarigue, cũũ tiirĩgue diama-
cũ niĩwũ. Cũũ asibatérere, cũũ
ũpũtĩ macũ niirecutirere iñawũ.
Tee ũpũtĩ maquẽrẽ Cõamacũ ma-
cũ sĩcũ niigũ dícu cwoquí. ¹⁵Juan
cũũye quetire wedegũ, bayiró bũ-
sũrómena biiro jĩĩ wedewi:

—Ñirã niĩ yũu mũãrẽ wede-
serigu. Biiro jĩĩwũ: “Ãpĩ yũu siro
atiquĩ. Cũũ yũu bauáadari sũ-
gueropũre niitoayigu. Teero ti-
gũ, cũũ yũu nemoró niĩqui”, jĩĩ-
ãwũ, jĩĩwĩ.

¹⁶Cũũ marĩrẽ ãñurõ peti tiijã-
qui. Teero tiigũ, marĩrẽ ãñurére

ticorucujãqui. ¹⁷Cõãmacũ Moisémena cũũ dutirére ticorigũ niiwĩ. Jesucristomenape cũũ basocáre añuré ticorére, teero biiri diamacũ niirére masĩrĩ tiirígu niiwĩ. ¹⁸Sicũnopera Cõãmacũrẽ ññariqui. Cũũ macũ sícũ niigũ cũũmena niirucugu cũũ Pacũre marĩrẽ masĩrĩ tiiwĩ.

**Juan Bautista Jesuyére
wederigue**

(Mt 3.11-12; Mr 1.7-8; Lc 3.15-17)

¹⁹Jerusalén macārã judíoare dutirá Juan putopũ paiaré, teero biiri levita basocare sãĩñadutira ticocorira niiwã. Cũãpeja cũũ putopũ jeara: —¿Niirũno basocũ niimiĩ mũũ? jĩwĩ.

²⁰Cũũpe cũārẽ yayiõro maniró, diamacũrã wedewi:

—Yũũ Cõãmacũ beserigu Cristo mee niiã, jĩwĩ.

²¹—Too docare ¿ñiirũno niiĩ? ¿Mũũ Elías niiĩ? jĩwĩ.

—Niiria yũũja, jĩwĩ.

—¿Mũũ profeta, basocá cũã “atigũdaqui” jĩirigu niiĩ? jĩwĩ.

—Niiria, jĩwĩ cũũpeja sũcã.

²²Teero tiirã, cũãpeja sãĩñánemowã:

—Too docare ¿ñiirũno niiĩ mũũ? Ûsãrẽ yũũya; Ûsãrẽ ticocoarirare wedeada ra tiia. ¿Mũũ basiro deero tungueñã? jĩ sãĩñáwã sũcã.

²³Cũārẽ cũũpe yũũwi:

—Yũũ niiã yucũ maniró, basocá manirópũ bayiró busurómena wedegú. Profeta Isaías wederiborora ateré wedea yũũcã:

Sícũ õpũ atiadarimarẽ quẽnaró tiiróbiro,
marĩ Õpũ atiadari suguero,
mũã ñañaré tiirére duujã,
añuró niyueya,

jĩĩã, jĩwĩ.

²⁴Juanré sãĩñará jeaarira fari-seo basoca ticocoarira niirira niwã. ²⁵Cũãpeja cũũrẽ sãĩñánemowã sũcã:

—Too docare mũũ Cõãmacũ beserigu Cristo o Elías o profeta cũã “atigũdaqui” jĩirigu niiripacũ, ¿deero tiigũ wãmeõtii? jĩwĩ.

²⁶—Yũũ ocoména wãmeõtia. Æpĩpé mũã watoapũre mũã ññamasĩhẽgũ niiĩ. ²⁷Cũũ yũũ siro atigũdũpe añunetõgũ niiqui. Yũũpeja cũũrẽ sícãrĩbíridojácu, jĩwĩ.

²⁸Tee Betania wãmecutiro día Jordán apeniñapũ teero wáawũ. Toopũ Juan basocáre wãmeõtii.

Jesús cordero tiiróbiro niiĩ

²⁹Apebúrecope Juan Jesús atiri ññagũ, jĩwĩ:

—¡Ññaña! Ænirã Cõãmacũ tico-diocorigũ, cordero tiiróbiro niigũ niiĩ. Cũũ diaréména atibúreco macārã ñañaré tiirére petirĩ tiigũdaqui. ³⁰Yũũ mũārẽ ateré wedeawũ: “Sícũ basocá yũũ siro atigũdaqui. Cũũ yũũ bauáadari sugueropũ niitoayigu. Teero tiigũ, cũũ yũũ nemoró niiqui”, jĩwĩ. Æniréna wedeseawũ. ³¹“¿Noã niiĩ?” jĩĩmasĩritũ ména. Masĩripacũ, Israelya põna macārã cũũrẽ masĩārõ jĩgũ, cũārẽ ocoména wãmeõtigu atiwũ, jĩwĩ.

32 Juan wedenemowĩ:

—Espíritu Santo sícũ bua tiiró-biro baugú ãmũásepũ diiátiri ññawũ. Ñipúre jeapeawĩ.

33 “¿Noá niiĩ?” jĩĩmasĩritũ ména. Yũure ocoména wãmeõtidutigu yũure biiro jĩĩti: “Mũu Espiritu Santo diiáti, sícũpũre jeapeari ññagũdacu. Cũũrã Espiritu Santo-re ticodiocogudũ niiĩ”, jĩĩti. 34 Cũũ teero jĩĩrirobirora yũu ññawũ. Teero tiigú, ateré wedea: Ññirã niiĩ Cõãmacũ macũ, jĩĩwĩ Juan.

Jesús buerá niisuguerira

35 Apebúreco Juan toopú niiwĩ sũcã. Ñsã pũarã cũũ buerá cũũrẽ bapacutiwũ. 36 Juan Jesús netõ-wári ññagũ, ñsãrẽ jĩĩwĩ:

—¡Ññaña! Ññirã Cõãmacũ ticodiocorigũ, cordero tiiróbiro niigũ niiĩ, jĩĩwĩ.

37 Cũũ teero jĩĩrĩ tũorã, ñsã pũarã Jesuré nũnũwũ. 38 Jesús cãmenucã, ñsã nũnũrĩ ññagũ: —¿Ññenórẽ ãmaãĩ, yũure nũnũ-rã? jĩĩwĩ.

—Rabí, jĩĩwũ ñsãpe—. (Rabí “basocãre buegú” jĩĩdũgaro tiia.) ¿Noopú niiĩrĩ mũu? jĩĩwũ.

39 —Jãmũ, ññarã atiya, jĩĩwĩ ñsãrẽ.

Ñsã cũũmena wáa, cũũ niirõpũ ññarã jeawũ. Ññicapũ niiwũ. Teero tiirã, cũũmena niinañiõ-jõãwũ.

40 Yũũmena Jesuré nũnũgũ Ññdrés wãmecutiwi. Cũũcã Juan basocãre wãmeõtigũ wederigue-re tũowĩ. Cũũ Simón Pedro bai niiwĩ. 41 Andrés cũũ sõwũ Simón-rẽ máata buajeá, cũũrẽ jĩĩyigu:

—Mesías Cõãmacũ “ticodiocogũda” jĩĩrigũre buajeáawũ, jĩĩyigu. (Mesías “Cristo Cõãmacũ bererigu” jĩĩdũgaro tiia.)

42 Cũũrẽ Jesús pũtopũ sũojeá-wi. Jesús cũũrẽ ññagũ, jĩĩwĩ:

—Mũu Simón niiã Jonás macũ. Too síro mũũrẽ “Cefas” jĩĩdacua, jĩĩwĩ. (Cefas ãpẽrãyémẽna Pedro niiã.)^a

Jesús Felipe, Natanaelre “jãmũ” jĩĩrigue

43 Apebúreco Jesús “Galileapũ wáaada” jĩĩ wãcũrigũ niiwĩ. Cũũ toopú wáaadari sũguero, Felipe buajeá: —Jãmũ yũũmena, jĩĩwĩ.

44 Felipe Betsaida macã macũ niiwĩ. Andrés, Pedro too macãrã-rã niiwã. 45 Felipe Natanaelre buajeá, jĩĩyigu:

—Moisés jóaripũpũ jĩĩrigũre buajeáawũ. Profetacã cũũye maquẽrẽna jóarira niiwã. Jesús Nazaret macũ, José macũ cũã jĩĩnogũ niiĩ, jĩĩyigu.

46 Natanael jĩĩyigu:

—Nazaretpũre sícũ ãñũgũno manĩĩ.

Felipe yũũyigu:

^a 1.42 “Cefas” arameoayemena, teero biiri “Pedro” griegoayemena “õtãgã” jĩĩdũgaro tiicú.

—Jāmu, ññaco marĩ, jĩiyigu.

⁴⁷Jesús Natanael atiri ññagũ:
—Ñni Israelya pōna macũ peti,
tiiditóre manigũ niiĩ, jĩĩwĩ.

⁴⁸Natanael cũũrẽ sãññawĩ:

—¿Deero tii mũu yũure masĩĩ?
jĩĩwĩ.

—Felipe mũũrẽ sũoádari sũ-
guero, yũu mũũrẽ ññatoaawũ
mée. Yucũgu higueragu docapũ
niiāwũ mũu, jĩĩwĩ.

⁴⁹—Rabí, mũu Cõāmacũ macũ
niiā. Israelya pōna macārā õpũ
niiā, jĩĩwĩ.

⁵⁰—¿“Higueragu docapũ nii-
āwũ mũu” yũu jĩĩrere tuogá, yũu-
re padeói? Too síropũre mũu tee
nemoró ãñurẽ petire ññagũdacu,
jĩĩwĩ.

⁵¹Jesús jĩĩnemowĩ:

—Yũu mũārẽ aterėja diamacũ-
rã jĩĩā: Too síropũ mũā ãmũāse
pãõrĩ ññādacu. Ángelea Cõāma-
cũyara yũu niipetira sõwũ pũto-
pũ mũāwa, diiatĩri ññādacu,^b jĩĩ-
wĩ.

Canápu wãmosiari bosebũreco

2 ¹Itiábũreco wáaro tiirí, Caná
Galilea ditapũre wãmosiari
bosebũreco tiipéowa. Jesús paco
toopũ jeawo. ²Jesuré, ãsã cũũ
buerácārẽ boocórira niiwã. ³Cũã
bosebũreco tiirí, vino petijóāwũ.
Teero tiigó, Jesús pacopēja cũũrẽ
jĩĩwõ:

—Macũ, vino petijóāyũ.

⁴Cũũpeja coore yũuwi:

—Paco, ¿deero tiigó yũure we-
dei? Yũu teeré tiirítõno jearia
ména, jĩĩwĩ.

⁵Coopeja tii bosebũreco tĩāco-
terare: —Cũũ dutiró tiyá, jĩĩwõ.

⁶Toopũ seisparũ ãtāparũ nii-
wũ. ãsã judíoare dutirotirora
jũĩĩrĩrẽ coseádare oco posetire
niiwũ. Pacapáru niiwũ: Sicarũre
pairó oco cincuenta o setenta li-
tros sãāwũ. ⁷Jesús tĩācoterare:
—Ateparũpũ ocoré píosādadodũ-
poya, jĩĩwĩ.

Õtāparũpũ ocoré píosādadodũporigue

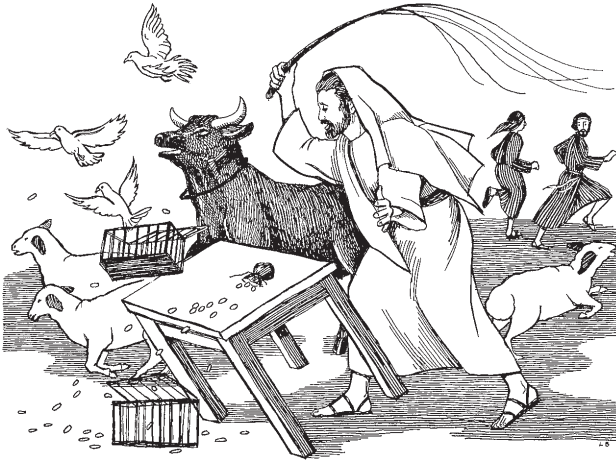
Teeparũre píosādadorira niiwã.
⁸Teero tiarĩ siro, Jesús cũārẽ jĩĩwĩ:

—Bosebũreco tiipéogure péreo
waané, néewaya.

Cũã “jáũ” jĩĩ, néewawa. ⁹Bose-
bũreco tiipéogu tee oco vino co-
towéoariguere sñiñáwĩ. Jesús
tiarĩguere masĩiririgu niiwĩ mé-
na. Tĩācoterape teeparũre pío-
sādadojĩrã, masĩwã. Sñiñáari si-
ro, wãmosiagure sũocó, ¹⁰jĩĩwĩ:

—Niipetira sicato vino tĩārã,
ãñurere tĩāsũgucua. Pairó sñiñá-
ri siropũ, búri niirere tĩācua.

^b 1.51 Génesis 28.12.

Jesús Cōāmacūwiipū dúari basocare cōāwionecorigue

Mũpe añuré vinopere síropū tǎ-dutiayu, jǐwǐ.

¹¹Jesús Caná Galilea ditapū tee-ré tiwǐ. Tee cūũ tutuaremena sica-to tiēñonucāre niwū. Teeména cūũ tutuarere ēñowǐ. Teeré ñnarā, ũsā cūũ buerá cūũrē padeowǐ.

¹²Too síro Jesús Capernaum macāpū búawawi. Cūũ paco, cūũ baira, ũsā cūũ buerá cūũmena wáawū. ũsā tiimacāpūre sǐquē būrecori niwū.

**Jesús Cōāmacūwiipū dúari
basocare cōāwionecorigue**

(Mt 21.12-13; Mr 11.15-18;

Lc 19.45-46)

¹³Pascua judíoa bosebureco jeaadaro péerogā dāsawǐ. Teero tiigǐ, Jesús Jerusalénpū wáawi.

¹⁴Toopú jeagu, Cōāmacūwiipū wáawi. Tiiwǐi wesa macā yepa-

pūre wáicūra dúari basocare bū-jeáwi. Toopūre wecuaré, ovejare, buare dúawa.^c Āpērǎ apeyé dita maquē niyerure wasorí basoca toopú duiwa. ¹⁵Cūā teero tiirí ññagū, Jesús tǎnarídare quēnowǐ. Tiidaména dúari basocare, cūāyara ovejare, wecuaré tǎnawíonecowi. Niyeru wasorí basocaye niyerure maabatéwi. Cūāye mesarire tuunécōācūjāwǐ. ¹⁶Buare dúari basocare jǐwǐ:

—Āñiārē néewitiwaya. Yũ Pacu-ya wiire dúari wii tiirǐjǎña, jǐwǐ.

¹⁷Cūũ teero tiirí ñnarā, Cōāmacūye queti jóaripūpū ate jóariguere ũsā wācūwū: “Cōāmacū, yũ mũya wiire mañetóre yũ popearpū jǎñwitiro tiiróbiro tǎgueñaga”,^d jǐ jóanoā.

¹⁸Judíoare dutirápeja cūũ cōāwionecori ñnarā, cūũrē jǐwǐ:

^c2.14 Basocá wáicūrare sǎĩári siro, paiaré sǎādutǐ, sóepeodutiya.

^d2.17 Salmo 69.9.

—¿Noa dutirómena cõawione-coi? Cõamacũ dutirómena tiigú-ja, tiieñoña ùsarẽ, jĩĩwĩ.

¹⁹ Jesupéja cũārẽ jĩĩwĩ:

—Atiwiiré cõãjãña. Itiábureco siro yũũ quẽnogúda sũcã, jĩĩwĩ.

²⁰ Judíoare dutirápeja jĩĩwã:

—Atiwiiré tiirã cuarenta y seis cũmarĩ peawá. ¿Mũũpeja itiábureco siro quẽnogúdari? Tiimasĩricu sáa, jĩĩwã.

²¹ Jesupéja wiiré wedesegu, cũũya õpũũrẽ wáadarere wedesegu tiiwĩ. ²² Teero tiirã, cũũ dia masãri siropũ, tee cũũ wedeseriguere ùsã wãcũwũ. Teeré wãcũrã, Cõamacũye queti jóaripũpũ jóariguere, teero biiri Jesús wedeserigucārẽ padeowá.

Jesús basocá wãcũrere masĩqui

²³ Paũ Jerusalénpu Pascua bobẽureco neãwã. Cũã Jesús tutuaremena pee tiieñorere ññawã. Teeré ññarã, “Cõamacũ tico-diocorigu niiqui” jĩĩrã, cũũrẽ padeowá. ²⁴⁻²⁵ Jesupé cũārẽ ññamasĩpetijãgũ, ãpẽrá wedero maniró cũũ basiro basocá niipetira cũã wãcũrere masĩpetijãwĩ. Teero tiigú, “cũã ‘padeóa’ jĩĩpacari, diamacũ padeorá mee niĩya” jĩĩmasĩjãwĩ.

Nicodemo Jesuména wedeserigüe

3 ¹ Sícũ fariseo basocu niiwĩ. Cũũ wãmecutiwi Nicodemo. Cũũ judíoare dutirá menamacũ niiwĩ. ² Sicañami Nicodemo Jesuré ññagũ jeawi. Cũũrẽ jĩĩwĩ:

—Basocáre buegá, Cõamacũ mũũmena niiqui. Teero tiigú, cũũ tutuare ticorémena mũũ tiieñoñasĩ. Mũũ tiieñore ññarã, ùsã ateré masĩ: Cõamacũ mũũrẽ ticodiocojĩyi ùsarẽ buedutigũ, jĩĩwĩ.

³ Jesús cũũrẽ yũũwi:

—Yũũ mũũrẽ ateréja diamacũrã jĩĩã: Sícũ sicatorpu bauárirobiro bauánemoripacu, Cõamacũ dutiré jeaboarigue cũũpũre jearicu, jĩĩwĩ.

⁴ Nicodemo cũũrẽ sãññáwĩ:

—¿Deero tii marĩ bucúari siro, marĩ pacoja páatipu sããwa, bauábogari sũcã? Sããwa, bauámasĩricu, jĩĩwĩ.

⁵ Jesús cũũrẽ yũũwi:

—Yũũ ateréja diamacũrã jĩĩã: Sícũ ocoména, teero biiri Espiritu Santomena bauáheri, Cõamacũ dutiré jeaboarigue cũũpũre jearicu. ⁶ Basocá põna basocára niicua. Cũãrã Espiritu Santomena bauára, Cõamacũ põna sããcua. ⁷ Teero tiigú, mũũ “niipetira sicator bauárirobiro bauánemorõ booa” jĩĩrere tuogú, tuomanirijãña. ⁸ Mũũ masĩ: Wĩno noo booró páapucu. Wĩno busuri tuopacú, ¿noopé atii; noopé wáai? jĩĩmasĩricu. Espiritu Santomena bauári tiiré tee tiiróbiro wáaa, jĩĩwĩ.

⁹ Nicodemo jĩĩwĩ:

—¿Deero tiiró teero wáabogari? jĩĩwĩ.

¹⁰ Jesús cũũrẽ yũũwi:

—Mũũ Israelya põna macãrãrẽ Cõamacũye maquẽrẽ buegá nii-

pacu, ¿teeré masĩrii? ¹¹Yuu ate-
réja diamacúrã jĩĩã: ũsã masĩré-
re, ũsã ññariguere múãrẽ wedea.
Múãpe ũsã wederére padeorícu.
¹²Atibúrecopu wáarere yuu we-
deri, múã padeoría. Ũmuásepũ
wáarepereja yuu wedericārẽ, ne-
morórã padeorícu.

¹³‘Sĩcũ basocũ ũmuásepũ muã-
warigu maniquí. Yuu niipetira
sõwũ ũmuásepũ niirigu diiátiwũ.
¹⁴Tíatopũre yucu manirópũ Moi-
sés ãña cõmeména tiiríguere yucu-
gũpũ néemuõnucõyigu.^e Cũũ
ãñarẽ néemuõnucõrirobirora yuu
niipetira sõwũcã néemuõnucõno-
gũdu niiã. ¹⁵Biuro yũure tiiréme-
na niipetira yũure padeorã cati-
rucujãadacua, jĩĩwĩ Jesús.

Cõãmacũ cũũ macũrẽ ticodiocorigue

¹⁶Cõãmacũ atibúreco macārã-
rẽ bayiró maijígũ, cũũ macũ sícũ
niigúrẽ ticodiocorigu niiwĩ. Tee-
ro tiirã, niipetira cũũ macũrẽ pa-
deorã pecamepũ wáaricua; cũũ-
mena catirucujãadacua. ¹⁷Cõã-
macũ atibúreco macārãrẽ “ñña-
rõ tiigũda” jĩĩgũ mee cũũ macũrẽ
ticodiocorigu niiwĩ; cũãrẽ netõ-
néãrõ jĩĩgũ ticodiocorigu niiwĩ.

¹⁸Cõãmacũ cũũ macũrẽ padeo-
ráre ññarõ tiiríqui. Cũũrẽ pa-
deohérape ññarõ tiinõádara nii-
toaya mée Cõãmacũ macũ sícũ
niigúrẽ padeohére wapa. ¹⁹Cõã-
macũ macũ sãwócore néeatigu

Sãwócore

tiiróbiro atibúrecopũre atiwi. Ba-
socápe ññaré tiirã niijirã, sãwó-
core néeatiguere booríyira. Ñña-
rére tiidugájirã, naĩtiãrõpũ pũ-
tuádugayira. Teero tiigũ, Cõãma-
cũ cũãrẽ ññarõ tiigũdaqui.
²⁰Ññaré tiigũ sãwócore cõogũ-
re booríqui. Cũũ ññaré tiirére
bauanérĩ boohégũ, sãwócore pũ-
topũ jeadugariqui. ²¹Diamacúrã
ãñurẽ tiigũpe sãwócore néeatig-
uere nũnũrucúqui. Ññurẽ tiigũ
sãwócore pũtopũ niirĩ, basocã
cũũ tiirére ññaãya. Cũũ Cõãmacũ
booróbiro tiirĩ, ññañoã.

Juan Bautista Jesuyére wedenemorigue

²²Too síro Jesús ũsã cũũ buerá-
mena Judea ditapũ wáawũ. Too-
pũre basocáre wãmeõtira, yoari
mee niiwũ. ²³Juan Enón wãme-
cutiropũ niyigu. Enón Salim wã-
mecutiri macã pũtogã niiwũ.
Toopũre oco niirõ niiwũ. Teero
tiigũ, toopũre wãmeõtigu niyigu.
Basocã cũũ pũtopũ wãmeõtiduti-
ra wáyira. ²⁴Juan cũũrẽ peresu-

^e 3.14 Ñña bacoárrira Moiséyagu ãñarẽ ññarã, netõnénoyira. Ññaña Números 21.9.

wiipɯ sōnecoadari suguero, too-pú niiyigɯ.

²⁵Sicabureco Juan buerére nɯ-nurá sícɯ judíoare dutirá menamacūmena bayiró cāmerí wedeseyira. Cūārē dutiré jīrōbirora cosedutíre maquērē cāmerí wedeseyira.

²⁶Too síro cūā Juan putopɯ wáa, cūūrē jīiyira:

—Ėsārē buegú, jōō niirito, día Jordán apeniñapú mɯmɯmena niirigɯ, ũsārē mɯwederigɯ mecūtīgārē wāmeōtigɯ tiíawī. Niipetira cūūrē nɯnurá tiíawā, jīiyira.

²⁷Juan cūārē yɯyigɯ:

—Sícūno añurére tiirí, Cōāmacū cūūrē ticorigue niiā. ²⁸Mūā yɯwederiguere tuotóawɯ. Yɯwpeja “Cōāmacū beserigɯ Cristo mee niiā” jīiwū. Yɯw cūū suguero ticorigɯ niiā. ²⁹Queorémena teeré wedeguda: Wāmosiágudu nɯmo cūūyago niico. Cūū menamacū cūū wedeserere tuoquí. Teeré tuogú, bayiró ũseniquí. Teero tiigú, yɯw wāmosiágudu menamacū ũsenirōbirora bayiró ũseniā. ³⁰Basocá iñacoropɯ cūū yɯw nemoró ɯpɯtí macū wáaro booa; yɯwpe búri niigú putuágudacu, jīiyigɯ.

Ėmúásepɯ atiriguye maquē

³¹Ėmúásepɯ atirigɯ niipetira nemoró nií. Atibúreco macārāpe atibúreco maquē dícre masícua; teeré wedesecua. Ėmúásepɯ atiriguye niipetira nemoró nií. ³²Cūū Ėmúásepɯ cūū iñariguere, cūū

tuoriguere wedesei. Cūū wedeserere padeoráno manicúa. ³³Cūū wedeserere padeogúnope Cōāmacū wedeserecārē padeoquí. “Cōāmacū wedesere diamacú niiā”, jīiquí. ³⁴Cōāmacū Espíritu Santore cāmotáro maniró ticorigɯ niíwī Jesuré. Teero tiigú, Jesús Cōāmacū wācūrēre wedesei. ³⁵Cōāmacū cūū macūrē maígú, niipetirere, niipetirare dutimasírere ticoyigɯ. ³⁶Cūū macūrē padeogúno catiré petihére cɯoquí. Cūūrē tuohegɯnope catiré petihére buarígudaquí. Cōāmacū bayiró cúaremena cūūrē ñañaró tiígudaquí.

Jesús Samaria dita macōmena wedeserigue

4 ¹⁻²Pau basocá Jesuré nɯnɯwá. Juan wāmeōtiri basocɯ nemoró ũsā Jesús buerāpe basocáre wāmeōtiwɯ. Jesús basiro cūārē wāmeōtiriwi. Pau basocá Jesuré nɯnurē quetire, teero biiri cūā wāmeōtire quetire fariseo basoca tuoýira. Jesús “cūā tee quetire tuoáyira” jīirére tuoári síro, ³ũsā Judeapɯ niíarira Galileapɯ wáawɯ.

⁴Toopú wáara, Samaria ditapɯ netōwáro niirō tiíwú. ⁵Tiiditapɯre Sicar wāmecutiri macāpɯ jeawɯ. Tiimacā pɯto tíato macū Jacob sicadita sáiyigɯ. Too síro tiidita cūū macū Joseré putuáyiyo. ⁶Tiiditapɯ oco waarí cope Jacob tiirí cope niíwū. Jesús yoaro wáa, páasutigɯ, tiicope wesapɯ jeanuāwī. Coeritó niíwū.

7-8 Cũũ toopú duitabe, ũsã yaaré sãirã wáara, macãpu piya-wawu. ũsã toopú wáaari siro, sîcô numiô Samaria dita macô ti-copepu oco waagó jearigo niwô. Jesús coore jĩiyigu:

—Yũũre oco tĩãña, jĩiyigu.

9 Judíoa Samaria dita macãrã-mena câmerí ñnadugariya. Teero tiigó, coope cũũrẽ jĩiyigo:

—¿Deero tiigú mũũ judíoyu niipacu, yũũ Samaria dita macô-rẽ oco sãĩĩ? jĩiyigo.

10 Jesús yũũyigu:

—Mũũ Cõamacũ basocáre tico-rére masĩria. Yũũcãrẽ masĩricu. Mũũ masĩgõjã, yũũre sãĩbóajĩyu. Mũũ sãĩrĩ, yũũpe oco catiri tiirẽ petire ticoboajĩyu, jĩiyigu.

11 Coope yũũyigo:

—Mũũ ocoré waanériru cõoría. Aticopé ũcũári cope niĩ. ¿Noopú mũũ oco catiri tiirére buabógari? 12 Marĩ ñecũ Jacob aticopé ma-quẽrẽ sĩniyigu. Cũũ põna, cũũya-ra ecarácã sĩniyíra. Cũũ marĩrẽ aticoperé cúũyigu. ¿Mũũpeja cũũ nemoró niĩ? jĩiyigo.

13 Cũũpe jĩiyigu:

—Niipetira aticopé maquẽ oco-ré sĩnirã sĩnidugáadacua sũcã. 14 Yũũ ticorépere sĩnigũno sĩni-dugánemoriqũ. Cũũpure cũũya yeeripũnapu oco õmayucoro tiiróbiro niĩadacu. Teeména catirucujãgũdaqui, jĩiyigu.

15—Too docare yũũre teeocore ticoya. Mũũ yũũre ticori, yũũ oco sĩnidugánemoricu. Teero biiri aticopepũre oco waadugágo ñña-

nucũnemoricu sáa, jĩiyigo coope-ja.

16—Too docare mũũ manũrẽ sũogó wáaya, jĩiyigu.

17—Yũũ manũ manigó niĩã, jĩiyigo coopeja.

Cũũpe jĩiyigu sáa:

—Mũũ “manũ manĩã” jĩigõ, diamacũrã jĩĩã. 18 Mũũ sicamo-quẽñerã ñmũãmema manũcatirigo niimiwũ. Mecũtígã mũũmena niigũcã mũũ manũ díamacũ niirĩ. Mũũ wedesere diamacũrã niĩã, jĩiyigu.

19 Coope cũũrẽ yũũyigo sáa:

—Yũũ tũgueñarĩ, mũũ sĩcũ profeta niicu. 20 ũsã ñecũsũmũã Samaria dita macãrã iigú ñtãgũpú Cõamacũrẽ padeoyíra. Mũã judíoa “Jerusalénpu Cõamacũrẽ padeoró booa” jĩĩã, jĩiyigo.

21 Jesús coore jĩiyigu:

—Yũũ wederére tũoyá: Iigú ñtãgũpú wáaripacara, Jerusa-lénpu wáaripacara, mũã Cõamacũrẽ padeorító jeaadaro tiia. 22 Mũã Samaria dita macãrã mũã padeorére ãñurõ tũomasĩricu. ũsãpeja ũsã padeorére masĩã. Biiro biia: Cõamacũ judíoa-yũmena basocáre netõnégũdaqui. 23 Basocá Cõamacũrẽ diamacũrã padeorã cúũye yeeripũnarĩpu padeorító jeaadaro tiia; jeatoaa mée. Cõamacũ cũũrẽ padeoräre teerora padeorí booquí. 24 Cõamacũ bauhégũ niĩ. Cũũrẽ padeorã yeeripũnarĩpu diamacũrã padeoró booa, jĩiyigu.

25 Coopeja jĩiyigo:

—Yũũ masĩā: Mesías, āpěrá “Cristo” jĩĩgũ, atigũdaqui. Cũũ atigũ, marĩrē niipetirere wedegũdaqui, jĩiyigo.

26—Yũũ mũũmena wedesegu cũũrá niiā, jĩiyigu cũũpeja.

27 Cũā teero jĩĩ wedeseritabe, ũsā jeawũ. ũsā Jesús numiõmena wedeseri ñnarā, ñnamanijõāwũ. Sĩcũnopera cũũrē “¿ñeenórē boo-gó tiĩárĩ?” o “¿ñeenó maquērē wedesera tiĩárĩ?” jĩĩ sãĩñáriwũ.

28 Coope coo oco waarĩũre toopúra duudupójā, macāpũ wáajõāwõ. Toopóre jeago, basocáre wedeyigo:

29—Jõõpũ sĩcũ ũmũ niiāwĩ. Cũũ yũũ tiirĩguere wedepetijāāwĩ. Múācā ñnarā atiya. Múā wācũrĩ, ¿cũũ Cristo Cõāmacũ bese-rigũra niigari? jĩiyigo.

30 Coo teeré wederi tuorá, cũā Jesús pũtopũ ñnarā jeawa. 31 Cũā jearitabe, ũsā Jesuré yaadutimi-wũ.

32 Cũũ ũsārē jĩĩwĩ:

—Yũũ yaaré cwoa. Múā masĩricu, jĩĩwĩ.

33 Teero tiirá, ũsā cũũ buerá cãmerĩ sãĩñáwũ:

—¿Apetó tiirá, āpěrá cũũrē yaaré nécati, ecatóayirite? jĩĩwũ.

34 Jesús ũsārē jĩĩwĩ:

—Yũũre ticodiocorigu booró-biro tiirĩ, teero biiri cũũ dutirére tiipetĩri, yũũre yaaré tiiró-biro niiā. 35 Múā biiro jĩĩ wācũā: “Bapari muĩpũrā dũsaa oterigue dũ-

cacutiadaro”. Teero jĩĩrõno tiirá, jõõpe ñnacoya. Jõõ atirá oterigue butiré tiiró-biro niiya padeoá-dara. 36 Oterigue dũcare seenéõcũgũ cũũ paderé wapa wapatĩnogũdu niiĩ. Catiré petihérere buará cũũye dũca seenéõcũre tiiró-biro niiya. Cũā padeorĩ ñnarā, oterigu seenéõcũrigũmena ũseniãdacua. 37 Ate diamacũ jĩĩré niiā: “Sĩcũ otequi; āpĩ seenéõcũqui”. 38 Yũũ múārē seenéõcũrā tiiró-biro tico-coa āpěrá oteriporũre. Āpěrá oterira tiiró-biro yéé maquērē buesũgueyira; múāpe seenéõcũrā tiiró-biro basocá yũũre padeorĩ ñna-ãdacu, jĩĩwĩ.

39 Samaria dita macõ cooya macā macārārē “jõõ niĩarigu niipetire yũũ tiirĩguere wedepetijāāwĩ” jĩĩ wedeyigo. Teeré tuorá, pũ cũũrē padeorĩra niĩwā. 40 Teero tiirá, Jesús pũtopũ jea, cũũrē cũā pũtopũ pũtuádutiwa. ũsā cũā pũtopũre pũabũreco pũtuácũmuwũ. 41 Āpěrá pũ Jesús wederére tuorá, padeorĩra niĩwā. 42 Tiimacā macārā coore jĩĩwā:

—ũsā mũũ wedeariguemena dícu cũũrē padeorĩa. ũsā basiro cũũrē tuoáwũ. Teero tiirá, cũũrē padeoá. Mecũtígā ũsā ate diamacũ maquērē masĩā: Cũũrá atibũreco macārārē netõnéguũ niiĩ, jĩĩ wedesewa.

Jesús sĩcũ dutigũ macũrē netõnérigue

43 Pũabũreco Samaria dita macārãmena niĩārĩ siro, ũsā Jesumé-

na Galilea ditapɯ wáawɯ. ⁴⁴Too sɯgweropɯ Jesús ɯsārē biiro jīwī: “Profetare cūñya dita macārā padeorícua”, jīwī. ⁴⁵Galilea dita macārācā Jerusalénɯ Pascua ñnarā jearira niwā. Toopú niipe-tire Jesús cūñ tutuaremena tiieñoriguere ñnawā. Teero tiirá, Jesús Galileapɯ jeari, cūñrē ãñu-rō bocawa.

⁴⁶Jesús Canáɯ coewí. Caná Galilea ditapɯ niā. Tiimacáɯ cūñ too sɯgweropɯ ocoré vino wáari tiwí. Teeburecorire sícū dutigú Capernaum macū niwī. Cūñ Galilea dita òpū doca macū niwī. Cūñ macū diarecutigɯ ti-yígɯ. ⁴⁷Cūñ “Jesús Judeapɯ ni-ārigɯ Galileapɯ jeaayigɯ” jīrēre tuogú, Jesús putopɯ jea, jīwī:

—Yɯ macūrē diaré netónébo-sagɯ búaatiya. Cūñ diaró putogá-pɯ niāwī, jīwī.

⁴⁸Jesupé cūñrē jīwī:

—Múájā yɯ tutuaremena tiieñorere ñnahērā, padeorí, jīwī.

⁴⁹Cūñpe jīwī:

—Òpū, jāmu, búawaco, yɯ macū diaadari sɯguero, jīwī.

⁵⁰Jesupé cūñrē jīwī:

—Mɯya wiipɯ putuawagua. Mɯ macū catiqui, jīwī.

Jesús teero jīrēre padeogú, cūñya wiipɯ putuawawí. ⁵¹Búawa, cūñya wiipɯ jeagudu tiirí, cūñrē padecotera maapɯ bocayira.

—Mɯ macū catiawí, jī wede-yira.

⁵²—¿Deero biiri cūñ ãñunucāārí? jī sãñáyigɯ cūñpe.

—Ñamica coeritó siro wioré tatijóãwū, jīyira cūñpeja.

⁵³“Jesús yɯre tii horara ‘mɯ macū catiqui’ jīāwī”, jī wácūgū, Jesuré padeoyígɯ. Teero tiirá, niipetira cūñya wii macārācā Jesuré padeoyíra.

⁵⁴Teeména Jesús Judeapɯ ni-ārigɯ Galileapɯ jeari siro, puarí cūñ tutuaremena tiieñore wáaro tiwí sáa.

Jesús wáamasihégūrē wáari tiirígue

5 ¹Too síro Jesús Jerusalénɯ judíoa bosebureco ñnagū cāmeputúawawí sūcā. ²Jerusalén-pɯ sãawaro sicasope Oveja wāmecutiri sope niwū. Tiisoperɯto cusaáda jīrā quēnorítaro niwū. Tiitaro hebreoayemena Betesda wāmecutiwɯ. Tiitaro wesapure sicamoquēne tatiari biayá maniré tatiari niwū. ³⁻⁴Tee-tatiaripure paɯ basocá yepapɯ cōāwā. Cūñ diarecutira, ñnahērā, opayuriri wáara, buñré ñicārí cuorá niwā. Tiitaropure wācūña maniró sīquētaberi ángele diijeáyigɯ. Diijeá, ocoré cāmeñarí tiyígɯ. Cūñ teero tiarí siro, tiitaropɯ ñaañuāsuguegu netónénoyigɯ. ⁵Toopure sícū diarecutigɯ niwī. Treinta y ocho cūmarí wáayiro, cūñ diaré buarí siro. ⁶Jesús tiitaro putopɯ netōwágɯ cūñrē ñnawí. Cūñ toopú yoari cōārere masíwí. Teero tiigú, cūñrē sãñnawí:

—¿Mɯ netónérí boogári? jīwī.

7 Cũũpe yũũwi:

—Yũũre tiípugũno manĩ. Oco cãmeñarĩcõrõ yũũ tiitaropũ ñaa-ñuãgũdu tiirĩ, ãpĩ yũũ suguero ñaañuãsuguerucui, jĩĩwĩ.

8 Jesupé jĩĩwĩ:

—Wũmunucãña. Mũũ cõãrõrẽ néeapa, wáagua, jĩĩwĩ.

9 Máata netõnénoãrigupũ putuá-wi. Cũũ cõãrõrẽ néeapa, wáanucã-wĩ. Cũũrẽ netõnéri bureco sábado niĩwũ. ¹⁰Teero tiirã, judíoare dutirãpeja netõnénoãrigũre jĩĩyira:

—¿Deero tiigú mũũ mecũã marĩrẽ yeerisãdutiri bureco niipacari, mũũ cõãrõrẽ apawai? Marĩrẽ teero tiidutĩria, jĩĩyira.

11 Cũũpe yũũyigu:

—Yũũre netõnéarigu “mũũ cõãrõrẽ néeapa, wáagua” jĩĩawĩ, jĩĩyigu.

12 Cũãpeja sãĩñáyira sũcã:

—¿Noã niĩãrĩ mũũrẽ “mũũ cõãrõrẽ néeapa, wáagua” jĩĩãrigu? jĩĩyira.

13 Cũũpe masĩriyigu. Jesús paũ basocã watoapũ netõwáwi.

¹⁴Too síro Jesús Cõãmacũwiipũ cũũrẽ buajeágũ, jĩĩwĩ:

—Ãñurõ tiiwá. Mũũ netõnénoãrigupũ niĩã. Nemorõ ñañarõ netõrĩ jĩĩgũ, ñañaré tiinemógũ mee tiiwá, jĩĩwĩ.

¹⁵Cũũpe judíoare dutirãre wedegũ wáarigu niĩwĩ.

—Yũũre netõnéarigu Jesús niĩawĩ, jĩĩyigu.

¹⁶Jesús sábado niĩrĩ teero tiiré wapa judíoare dutirãpeja cũũrẽ iĩnatutinucãrira niĩwã.

17 Jesupéja cũãrẽ jĩĩwĩ:

—Yũũ Pacũ paderucujãqui; yũũcã paderucujãã, jĩĩwĩ.

¹⁸Cũũ teero jĩĩrĩ tuorã, nemorõrã cũũrẽ sãadugáyira. Cũã tũgueñarĩ, cũũ judíoa yeerisãri bureco tiidutĩrere peotígu tiirígu niĩwĩ. Teero biiri cũũ Cõãmacũrẽ “yũũ Pacũ niĩ” jĩĩrémena nemorõ cúayira. Teero jĩĩgũ, “yũũ Cõãmacũmena sĩcãrĩbiro niĩã” jĩĩdugagũ tiiwĩ.

Jesús cũũye maquẽrẽ wederigüe

¹⁹Teero tiigú, Jesús cũãrẽ yũũwi:

—Yũũ ateréja diamacũrã jĩĩã: Yũũ Cõãmacũ macũ yũũ basiro yũũ booró tiiría. Yũũ Pacũ tiirére iĩña, tee dícuire tiia. Biĩro niĩã: Nii-petire yũũ Pacũ tiirénorẽ yũũcã tiia. ²⁰Yũũ Pacũ yũũre maĩgũ, niipetire cũũ tiirénorẽ yũũre ãñoĩ. Yũũre ãñorigüe nemorõ too síro yũũre ãñogũdaqui. Tee cũũ ãñoãdarere yũũ tiieñorĩ, mũã iĩñamanijõãadacu. ²¹Yũũ Pacũ basocã diarirare masõ, catiré ticorobirora yũũcã cũũ macũ niĩjĩgũ, catirére yũũ ticodugara dícuire ticoa. ²²Basocãre wapa tiíadari bureco jeari, yũũ Pacũ wapa tiiríqui. Yũũre basocã tiirére besedutitoawi, ²³niipetira yũũre padeoáro jĩĩgũ. Cũũrẽ padeoróbirora yũũre padeoáro. Yũũre padeohégũno yũũ Pacucãrẽ padeoríqui. Cũũrã yũũre ticodiocowi.

²⁴Yũũ ateréja diamacũrã jĩĩã: Yũũ jĩĩrere tuogũno, teero biiri

yũre ticodiocorigure padeogú-
no catiré petihére cwoquí. Cũñ
ñañarõ tiinóriqui. Cũñ pecamepu
wáaboarigu catiré petihére cwo-
tóai. ²⁵Yũñ ateréja diamacũrã
jĩĩã: Basocá diarira tiiróbiro niirã
yũñ Cõãmacũ macũ wedeserere
tuoádacua. Cũñ tuorítoto jeaada-
ro tiia; jeatoaa mée. Yũñ wedese-
rere yũñráno catirucua. ²⁶Yũñ
Pacura basocáre catiré pe-
tihére ticomasĩ. Cũñrã basocáre
catiré petihére ticomasĩrere yũñ-
re ticoi. ²⁷Basocáre wapa tiádari
bureco jeari, yũñ basocáre wapa
tiigúdacu. Yũñ niipetira sówũ
niirĩ, yũñ Pacu yũñre teero tiidu-
tíwi. ²⁸Múã teeré tuorá, tuoma-
nirijãña. Niipetira masãcoperipu
niirã yũñ wedeseri tuoádacua.
Cũñ tuorító jeaadaro tiia. ²⁹Yũñ
wedeseeri tuorá, masãcoperipu
niimiãrira witiatiadacua. Ññurõ
tiirécutirira masã, catirucua-
cua. Ññaré tiirírapeja masã, ña-
ñarõ tiinóadacua.

Jesús Cõãmacũ macũ niĩ

³⁰Yũñ basocá tiirére ññagũ,
“ñañaniã” o “añuniã” jĩĩmasĩ
yũñ Pacu dutirobirora. Yũñ basi-
ro apeyenó tiiría. Yũñ booró ti-
dugária; yũñ Pacu yũñre ticodio-
corigu booróbiro tiia. Tee tiiró,
yũñ jĩiré diamacũ niĩ. ³¹Yũñ ba-
siro yũñ niirecutirere wederi,
“mũñ wederé wapamaníã” jĩĩbo-
cu múã. ³²Ññĩ niĩ yũñ niirecuti-
rere wedegú. Cũñrã yũñ Pacu
niĩ. Yũñ masĩã: Yũñ niirecutirere

wedegu, diamacũrã wedei.
³³Múã Juan wãmeõtiri basocu-
pore sãññadutira ticocorira nii-
wũ. Cũñcã yũñ niirecutirere dia-
macũ wedegú niirigu niĩwĩ. ³⁴Bas-
socá yũñ niirecutirere wedesere-
re ãmaãgũ mee tiia. Múãrẽ netõ-
árõ jĩĩgũ, Juan wederiguere múã-
rẽ wãcũrĩ tiia. ³⁵Juan sãñwócoriga
tiiróbiro niĩwĩ. Sãñwócoriga
añurõ jũñboeropu basocá neã-
cua. Múãcã jeawũ, cũñ wederi
tuorá. Tuo, yoari mee useniwũ.
³⁶Yũñ tiiré Juan wederigue ne-
moró yũñ niirecutirere ññoã. Yũñ
tiiré yũñ Pacu tiidutirera niĩã.
Teero tiirémene “yũñ Pacu dia-
macũrã yũñre ticodiocowi” jĩiré-
re ññoã. ³⁷Yũñ Pacu yũñre tico-
diocorigucã yũñ niirecutirere
wedei. Múã cũñ wederé tuoría;
cũñ baurécãrẽ ññaria. ³⁸Cũñ tico-
diocorigure padeoría. Teero ti-
ró, cũñ wederé múãrẽ sãñria.
³⁹Múã Cõãmacũye queti jóaripũ-
rẽ quioníremene buea, “toopú ca-
tiré petihére bñãadacu” jĩĩ wãcũ-
rã. Múã tiipũ maquẽrẽ buera, yée
maquẽrẽna buemiã. ⁴⁰Teero wã-
cũpacara, yũñpere padeonũñse-
dugaria. Yũñre padeonũñsera
dĩcu catiré petihére cwoádacua.

⁴¹Basocá yũñre añurõ wedese-
rere ãmaãgũ mee tiia. ⁴²Yũñ
múãrẽ ññamasĩã. Múã Cõãmacũ-
rẽ maĩría. ⁴³Yũñ Pacu wãmeme-
na yũñ atipacari, múã yũñre añu-
rõ bocaria. Ññĩ cũñ basiro cũñ
wãmemene atigúpere múã añurõ
bocabocu. ⁴⁴Múã basirora múã

tiirére “áñuã” jĩĩrĩ booa. Cõãmacũ sícũ niigũ múãrẽ “áñuã” jĩĩrẽpere ãmaãria. Teero tiirá, ¿deero tii múã yũure padeobóatau? ⁴⁵Múã yũure “Cõãmacũpũre marĩrẽ wedesãgũdaqui” jĩĩ wãcũrijaña. “Moisés jóariguere tiirá, Cõãmacũmena ãñurõ niĩadacu”, jĩĩ wãcũmiã múã. Moiséra múãrẽ wedesãqui. ⁴⁶Moisés yéequẽrẽ jóarigu niĩwĩ. Teero tiirá, cũũ jóariguere padeorá yũucãrẽ padeobócu. ⁴⁷Cũũ jóariguere padeohérapeja ¿deero tii múã yũu wederére padeobóatau? Padeorídojãã, jĩĩwĩ.

Jesús cinco mil ãmuãrẽ yaaré ecarígue

(Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Lc 9.10-17)

6 ¹Too síro Jesuména Galileataro apeniñapú tiãwawũ. Tiitaro wãmecutia Tiberias. ²Basocá cũũ tiíẽñoremena diarecutirare netónérĩ ññajĩrã, pau cũũrẽ nuñuwá. ³Ësã apeniñapú tiãjeara, ãtãgũpú muãwa, duiwũ. ⁴Teeburecorire Pascua judíoa bosebureco wáaadaro péerogã ãsawá. ⁵Jesús pau basocá cũũrẽ nuñurĩ ññagũ, Felipere jĩĩwĩ:

—¿Noopú marĩ yaaré sãĩrá wáadari cũã paure ecaádara? jĩĩwĩ.

⁶Felipere ¿deero yũugudari? jĩĩgũ, teero sãĩñáwĩ. Jesupé cũũ tiĩádarere masítóarigu niĩwĩ.

⁷Felipe cũũrẽ yũuwi:

—Ocho muĩpũrã pade wapátaremena marĩ pã sãĩ, puatáco, batori, jeatuaricu, jĩĩwĩ.

⁸Ësã menamacũ Andrés (Simón Pedro baipéja) Jesuré jĩĩwĩ:

⁹—Ánoré sícũ wĩmagũ niĩ. Cũũ sicamoquẽñepa pã cebadamená tiĩarigue cuoi. Teero biiri wai puarã cuoi. Ate yaaré ãniã paure jeatuaricu, jĩĩwĩ.

¹⁰Jesús ãsãrẽ jĩĩwĩ:

—Basocáre duidutiya, jĩĩwĩ.

Toopũre táa pee niĩwũ. Teero tiirá, niipetira duiwa. Cinco mil ãmuã niĩwã. ¹¹Too síro Jesús pãrẽ née, Cõãmacũrẽ usenire tico-wi. Too síro duiráre batodutiwi. Waimenacãrẽ teerora tiĩwĩ. Ësã cũã yaadugarocõrõ batowũ. ¹²Cũã yaa, yapiari siro, Jesús ãsãrẽ jĩĩwĩ:

—Cũã yaaduarere cõõrĩ jĩĩrã, teeré seesãña, jĩĩwĩ.

¹³Sicamoquẽñepa pã niimiãrigue ãsã yaaduariguere seesári, doce piseri dadodupówũ. ¹⁴Basocá Jesús cũũ tutuaremena tee tiíẽñorĩ ññarã, jĩĩwã:

—“Profeta atigudũ niĩãyigu” cũã jĩĩrigu ãnirã niĩ. Diamacũrã niiyu, jĩĩwã.

¹⁵Cũã cũũrẽ bayiró tutuaremena néewa, õpũ sonecodugamiwã. Cũũpeja cũã teero tiidugarere ññagũ, sícũrã ãtãgũpú muãjõãwĩ.

Jesús oco sotoápu wáarigue

(Mt 14.22-27; Mr 6.45-52)

¹⁶Too síro náicũmuatiri, ãsã opataropũ búawawũ. ¹⁷Náicũmuãri siro, Jesús bauríwi. Teero tiirá, Capernaumpũ wáara, dooríwupũ muãsã, tiitarore tiãwanũ

cāwũ. ¹⁸Ūsā tīāwari, wīno bayiró páapuatiwũ. Teero wáari, oco-turí paca atiwũ. ¹⁹Ūsā yoaro sica-moqueñe kilómetros wáari siro, Jesús ūsā p̄topu atigu, oco so-toápu atijōātiwi. Cũũrē ñnarā, bayiró cuiwũ. ²⁰Cũũ ūsārē jīwĩ: —Yũũ niiā. Cuirijaña, jīwĩ.

²¹Teero tiirā, ūseniremena cūũrē boca, muāsādutiwũ. Máata ūsā wáaropu jeasirotiwũ.

**Opataro wesapu cōōríra Jesuré
āmaārigue**

²²Apebúrecope basocá apeni-ñapú putuáarira ñnaco, jīyira: “Sicawúra niimiāwũ; Jesús cūũ buerámena tiiwuré muāsāriawĩ; cūũ buerá dícu tīāwaawā”, jīyira. ²³Cūā teero jīcōātori, apeye-páwũ jeayiro. Teepawũ ūsā ya-ariporu jeayiro. (Ūsā toopú yaawũ, Jesús cūũ Pacure ūsenire ti-coari siro.) Tee Tiberias wāmecutiri macā maquēpawũ niwũ. ²⁴Jesús, teero biiri ūsā cūũ buerá manirí ñnarā, basocá teepawũ muāsā, Capernaumpu Jesuré āmaārā atirira niwā.

Jesús yaaré catiré petihére ticogú

²⁵Cūā atiniñapú tīājeara, Jesuré buajeára, cūũrē sãñnāwā:

—Basocáre buegú, ¿deero biiri mũũ tīājeaarí ānopúre? jīwĩ.

²⁶Jesupé yũwi:

—Yũũ múārē ateréja diamacũrã jīĩ: Múā pā yaa, yapiarigue

wapa yũũre āmaāñ. Yũũ tutuare-mena tiiēñoriguepere múā tuo-masíria. Teeré tuomasírāpeja, teewapa yũũre āmaāboajiyu. ²⁷Yaaré bayiró boorjārō booa; yaaré petijōacu. Teero tiiróno tiirā, yaaré catiré petihére ticorépe-re āmaārō booa. Cōāmacũ yũũ Pacu yũũre cūũ ticodiocorigu niirére múārē ēñotóawĩ. Teero tiigú, yũũ niipetira sōwũ tee yaaré catiré petihére múārē ticoguda, jīwĩ.

²⁸Teero tiirā, cūāpe sãñnāwā:

—¿Deero tiádari ūsā, Cōāmacũ tiidutirere āñurō tiádara? jīwĩ.

²⁹Cūũpeja yũwi:

—Cōāmacũ múārē tiidutire biiro niiā: Yũũre cūũ ticodiocorigu-re padeodutii, jīwĩ.

³⁰Teero tiirā, cūāpeja sãñnāwā sũcā:

—¿Ñeenómena ēñogúdari, ūsā mũũrē padeorí? ¿Deero bauré tiigúdari? ³¹Marí ñecũsũmũ yucu manirópũ maná wāmecutirere yaayira. Cōāmacũye queti jóari-pũũ ate jóanoā: “Cūũ cūārē yaarigue ūmũáse maquērē ticoyigu”,^f jīĩ jóanoā, jīwĩ.

³²Teero tiigú, Jesupé jīwĩ:

—Yũũ ateréja diamacũrã jīĩ: Ūmũáse maquē yaariguere Moisés mee ticoyigu; yũũ Pacupe basocáre yaaré ūmũáse maquē petire ticoi. ³³Cūũ ticoré ūmũásepũ diiátire niiā. Basocáre catiré petihére ticoa, jīwĩ.

^f6.31 Salmo 78.24.

34—Ōpũ, tee yaarére ũsārē ticorucujāña, jĩwĩ.

35 Jesús jĩwĩ:

—Yũurá niĩ yaaré catiré petihére ticogú. Yũure padeonũse-rano juabóara tiiróbiro niinemorica; oco sínidugára tiiróbiro niinemorica. 36 Múārē ateré jĩ-toawũ: Múā yũure ñnapacara, padeoría. 37 Niipetira yũ Pacu yũ-re tiorá yũure padeonũseada-cua. Yũure padeoráre ñeerijā tiorícu. 38 Yũũ ũmuásepu niirigu yũ booré tiigú mee atiwn; yũure ticodiocorigu boorépere tiigú atiwn. 39 Yũũ Pacu biiro booi: Yũure ticorirare tiidióri booríi; cǎārē pecamepu wáari booríi. Atibúre-co petirí, yũ cǎārē masorí booi. 40 Yũũ Pacu biiro booi: Niipetira yũure ñnará, yũure padeorá catiré petihére cuorí booi. Yũũ atibúre-co petirí, cǎārē masogũdacu, jĩwĩ Jesús.

41 Judíoare dutirápeja Jesuré wedepatinucāwā. “Yũurá niĩ yaaré ũmuásepu diiátirigu” jĩrĩ tuorá, ñañarō wedesenucāwā.

42—¿Āni teero wedeseḡu Jesús José macũ mee niĩ? Cũũ pacu, cũũ pacore marĩ masĩā. ¿Deero tiigú cũũ “ũmuásepu niirigu dii-átiwn” jĩĩ? jĩwĩ.

43 Jesús cǎārē jĩwĩ:

—Wedepatirijāña. 44 Sícũno cũũ booró yũure padeonũse-masĩriqui; yũũ Pacu yũure tico-diocorigu yũure ticoráno dícu pa-

deonũnũsecua. Atibúreco petirí, yũũ cǎārē masogũdacu. 45 Cǎā-macũye queti jóaripũpu ate jóa-noā: “Cǎāmacũ niipetirare bue, tuomasĩrĩ tiigúdaqui”,⁸ jĩĩ jóa-noā. Teero tiirá, niipetira yũũ Pacu wederere tuo, tuomasĩrā, yũũ-re padeonũnũseya.

46 Sícũno yũũ Pacure ñnaríi. Yũũ Cǎāmacũmena niirigu niĩ. Teero tiigú, yũũ dícu cǎūrē ñnawũ. 47 Yũũ ateréja diamacũrā jĩĩ: Yũure padeoráno catirucudacu. 48 Yũurá niĩ yaaré catiré petihére ticogú. 49 Múā ñecūsũ-mũā yucu manirópu maná wāme-cutirere yaayira. Teeré yaapacara, diajǎyira. 50 Yũũre yaaré ũmuásepu diiátirepere wedesea. Teeré yaaráno diarica. 51 Tee yaaré catiré petihére ticoré ũmuásepu diiátirigue yũurá niĩ. Teeré yaaráno catirucujāadacu. Yũũ yaaré ticoré yáa ōpũũ niĩ. Yáa ōpũũrē atibúrecopu niirá catirucuario jĩḡũ, ticoguda, jĩwĩ.

52 Judíoare dutirápeja cāmerĩ wedesewa:

—¿Deero tii marĩrē āni cũũya ōpũũrē yaadutibogari? jĩwĩ.

53 Teero tiigú, Jesupéja cǎārē jĩwĩ:

—Yũũ ateréja diamacũrā jĩĩ: Múā yũũ niipetira sǎwũya ōpũũrē yaaripacara, yéé díre sínirípa-cara, catiré petihére cuorícu. 54 Yáa ōpũũrē yaagúnopé, yéé díre sínigúnopé catiré petihére

⁸6.45 Isaías 54.13.

cuoquí. Atibúreco petirí, cūñrē masôgūdacu. ⁵⁵Yáa ôpñū yaaré peti niiā; yée díi sīniré peti niiā. ⁵⁶Yáa ôpñūrē yaaráno, yée díire sīniráno yūmēna niīya; yūncā cūāmena niiā. ⁵⁷Yūu Pacu yūure ticodiocorigu catii. Cūñ catirémena yūu catia. Teero tiiróbiro yáa ôpñū yaaráno yūu catirémēna catiadacua. ⁵⁸Yūurá yaaré ūmñāsepu diatiriguere wedesea. Maná múā ñecūsūmuā yaarigue tiiróbiro niiria. Cūā teeré yaapacara, diajōāyira. Yáa ôpñūrē yaaránopeja catirucujāadacua, jīwī.

⁵⁹Jesús cūārē teeré Capernaumpu judíoa neārí wiipu buewi.

Pau basocá Jesuré nūnūdurigue

⁶⁰Pau cūñrē nūnūmíarira cūñ buerére tuorá, cāmerí jīwā:

—Cūñ wederé wisiónetōjōāā. Tūomasíña maniā, jīwā.

⁶¹Jesús cūā wedepatirere masīgū, jīwī:

—¿Múā yūu wederére ñañarō tūgueñagari? ⁶²¿Deero wáabogari yūu niipetira sōwū too sūgueropu yūu niiriropu muāwari sūcā? Múā teeré ññarā, ¿deero tūgueñabogari? ⁶³Espíritu Santo catirére ticoi. Maríye ôpñūrī marīrē catiré ticoria. Yūu yaaré, sīniré maquērē wedegu, popeapu yeeripūna maquērē wedegu tiia. Yūu wederére padeoráno catirucujāadacua. ⁶⁴Āpērā múā menamacārā yūu wedepacari, yūure padeoríya ména, jīwī.

Jesús cūñrē padeohérare sica-topura masítoarigu niwī. Teero biiri too síropu cūñrē ñnatutirapure wedesāgūdúcārē masítoarigu niwī.

⁶⁵Cūñ jīñemowī:

—Teero tiigū, meepu múārē wedemiāwū: “Sīcūno cūñ booró yūure padeonūnūsemasīriqui; yūu Pacu yūure ticoráno dícu padeonūnūsecua”, jīāwū, jīwī.

⁶⁶Tiiburecomena pau cūñrē nūnūmíarira cūñrē bapacutidujāwā. ⁶⁷Cūā teero tiirí ññagū, Jesús ūsā cūñ buerére sāññāwī:

—¿Múācā yūure cōājōādugai? jīwī.

⁶⁸Simón Pedropeja cūñrē yūuwi:

—Ūsā Ôpū, ¿noāpére nūnubógari? Mūu wedesere catiré petihére ticoa. ⁶⁹Ūsā mūurē padeotóaa. Ūsā masīā: Mūu Cōāmacū ticodiocorigu, ññaré manigū niiā, jīwī.

⁷⁰Jesupé ūsārē jīwī:

—Yūu múā docere besewu. Yūu teero tiirí siro niipacari, sīcū múā menamacū wātīyagu niī, jīwī.

⁷¹Jesús teero jīīgū, Judas, Simón Iscariote macūrē jīīgū tiiwī. Judas ūsā menamacū niimiwī. Teero niipacu, too síropure Jesuré wedesāgūdū niirigu niwī.

Jesús baira cūñrē padeorírigue

7 ¹Too síro Jesús Galileapu ññacāmesāwī. Judeapure ññacāmesādugariwi. Toopure Judíoa dutirá cūñrē āmaāyira, sīā-

dugára. ²Judíoa bosebureco ñsã wiserígã tii, niiädari bosebureco^h jeaadaro tiuwá. ³Teero tiirá, Jesús baira cûürë jîwã:

—Ânopúre putuárijãña. Mûu buerére tûonunúsera toopú niirácã mûu tutuaremena tiieñorere ññaârõ jîgû, Judeapu boseburecore ññagû wáaya. ⁴Basocá mûurë masiârõ jîgû, yayióropu tiieñorijârõ booa. Mûu tiirére niipetira ññacorpû tiieñogû wáaya, jîwã.

⁵Cûü bairapura cûürë padeoríwa. ⁶Jesupé cûârë jîwî:

—Yûu toopú wáaadaro jearia ména. Múãpeja múã booró wáamasiã. ⁷Atibúreco macãrã ññaarë tiirá múârë ññatutiriya. Yûu cûã ññaarõ niirecutirere wedea. Teero tiirá, yûure ññatutiya. ⁸Múã boseburecore ññarã wáaya. Yûuja wáaria ména. Yûu toopú wáarito jearia ména, jîwî Jesús.

⁹Teero jîi, Galileapura putuájãwî.

Jesús wiserígã tiirí boseburecore ññagû wáarigue

¹⁰Cûü baira Jerusalénpu bosebureco ññarã wáari siro, Jesucá wáawi. Basocá yûure ññamasírijãârõ jîgû, noo niigúbíro wáacãmesãwî. ¹¹Tii boseburecopu judíoare dutirá Jesuré âmaâyira. “¿Jõõ niirigute noopú niigari?” jîiyira.

¹²Pau basocá Jesuyé maquêrë wedeseyira. Âpêrã “ãñugú niíi” jîiyira. Âpêrãpé “niirí; cûü tiieñoremena basocáre tiiditõgû tiiquí” jîiyira.

¹³Judíoare dutiráre cuira, niipetira tûocóropu “Jesús biiro biií” jîi wedeseriwa.

¹⁴Bosebureco decocutirito,ⁱ Jesús Cõamacûwiipu sãawa, basocáre buewi. ¹⁵Cûü buerére tûorá, judíoare dutirá tûomaníjõãwã.

—Âni bueripacu, ¿deero tiigú nocõrõca masí? jîwã.

¹⁶Jesús cûârë yûwî:

—Yûu múârë bueré yûu wãcûrë mee niíã; yûu Pacu yûure tico-dicoriguyepe niíã. ¹⁷Cõamacû boorére tiidugágûno yûu buerére “diamacûrã niíã” jîimasíqui. “Cõamacû dutiróbiro buei o cûü wãcûrére buei”, jîi besemasíqui. ¹⁸Sícû cûü wãcûrémena wedesegu “ãñurõ wedesei” jîirí tûodugáqui. Cõamacû booró wedesegupe “Cõamacû ãñunetõjõãí” jîirí tûodugáqui. Cûüpeja diamacû wedesegu niiquí; cûûpure ññaarë buarícu. ¹⁹Moisés Cõamacû dutirére múârë tigorígu niwî. Teero ticipacari, múã sícûno tee dutirére tiiría. ¿Deero tiirá múã yûure sãadugái? jîwî.

²⁰Basocápe cûürë jîwã:

—Mûu wâtí cûogú niijigû, mecûgú tiia. ¿Noã mûurë sãadugái? jîwã.

^h7.2 Pecasâyemena: “la fiesta de las Enramadas” o “la fiesta de las chozas” o “la fiesta de los tabernáculos” wãmecutia. ⁱ7.14 Wiserígã tiirí bosebureco siete burecori niyiro.

²¹ Jesupé cǎārē yuuwi:

—Múã yuu diarecutigure netō-
nérī ĩñawũ. Yeerisāri burecore
yuu teero tiirí, ĩñamanijōāwũ.
²² Moisés mǎārē cōnerígu yapa
macā caseróre widedcōādutirigu
niiwĩ.^j (Cǎũ díçure teeré dutiriri-
gu niiwĩ; múã ñecūsũmuāpu
máata teero tiimúāatitoarira ni-
wã.^k) Múã cǎũ dutiré tiirá, marĩ
yeerisāri bureco niipacari, múã
pōnarē widedcōācu. ²³ Múã Moisés
dutarére niipetiro tiidugājĩrã,
yeerisāri bureco niipacari, wide-
cōācu. Múã teero tiirá niipacara,
¿deero tiirá yuu yeerisāri bureco
niirĩ, sícũ niipetiri òpũũrē netō-
nérī ĩñarã, yuamena cúai?
²⁴ Āñurō wācũtoarapũ, basocá ti-
rére diamacúra ĩñabeseya, jĩwĩ.

**Jesús cǎũ ǎmuāsepu atiriguere
wederigue**

²⁵ Teero tiirá, sǐquērã Jerusalén
macārã jĩwĩ:

—Íñirã niiĩ cǎã sǎadugágu,
¿teerora? ²⁶ ¡ĩñaña! Niipetira ĩña-
coropũ buegu tiii. Cǎã cǎũrē me-
rēã jĩriya. ¿Apetó tiirá, Judíoare
Dutará Peti “ǎni Cōāmacũ beseri-
gu Cristo niiĩ” jĩĩ wācũgari?
²⁷ Āni Cōāmacũ beserigu niiriqui.
Cǎũya macārē marĩ masĩã. Cōā-
macũ beserigupe atiri, cǎũya ma-
cārē masĩña manibójíyu, jĩwã.

²⁸⁻²⁹ Teero tiigũ, Jesús Cōāma-
cũwiipũ buegu, bayiró busuró-
mena wedewi:

—Múã yuu masāri macārē ma-
sĩpacara, yuu atiro petipure
masĩria. Yuu booró mee atiwũ
atibúrecopure. Sícũ diamacũ nii-
gũ yuure ticodiocowi. Múã yuure
masĩria. Yuure ticodiorigucārē
masĩria. Yuupe cǎũrē masĩã. Yuu
cǎũ pũtopũ niirigu niiã, jĩwĩ.

³⁰ Cǎũ teero jĩĩrĩ tuorã, cǎũrē
peresuwiipũ néewadugamiwã.
Cǎũrē ñeerĩ bureco jeariwũ mé-
na. Teero tiirá, sícũno cǎũrē ñee-
riwa. ³¹ Cǎã teero tiidugāpacari,
pau toopũ neārãpe cǎũrē padeo-
wã. Cǎãpeja cāmerĩ sǎĩñáwã:

—Too docare Cōāmacũ beseri-
gu Cristo atigupeja, ¿ǎni tiieñore
nemoró tiigũdari? Tiiriqui, jĩwã.

**Jesuré peresuwiipũ
néewadugamirigue**

³² Basocá wedeserere fariseo
basoca tuoyíra. Teero tiirá, pai-
aré dutirámena wedeseari siro,
Cōāmacũwii coterĩ basocare Je-
suré ñeedutira ticocorira niimi-
wã. ³³ Jesús jĩwĩ:

—Yuu mǎāmena péero niigũ-
dacu. Too síro yuure ticodiocori-
gu pũtopũ wāagudacu. ³⁴ Yuure
ǎmaānũnũsepacara, buarícu.
Yuu wáaropure múã wáamasĩri-
cu, jĩwĩ.

³⁵ Judíoare dutirá cāmerĩ sǎĩ-
ñáwã:

—Āni “yuure buarícu” jĩĩgũ,
¿noopũ wāagudari? ¿Maríya we-
dera apeyē ditapũ wáarira pũto-

^j 7.22 Levítico 12.3.

^k 7.22 Génesis 17.10.

pə wáagudari? ¿Toopúre judíoa niihēārē buecāmesāgūdari? ³⁶Cūñ “yūre āmaānñusepacara, buarícu; yū wáaropure mūā wáamasīricu” jīārigue ¿deero jīidugaro tiigáři? jīiwā.

Oco catiré ticoré maquē

³⁷Tii bosebureco niituri bureco uputí niirí bureco niiwā. Jesús tiiburecore wūmñncā, bayiró busurómena jīiwī:

—Oco sínidugárano yū putopə sínirá atiya. ³⁸Yūre padeogúya yeeripūnapə oco ōmayucorobiro niīadacu. Tee oco catiré ticoré niīadacu Cōāmacūye queti jóaripūpə jīirōbirora, jīiwī.

³⁹Cūñ oco ōmayucorere wedesegə, Espíritu Santo tiīādare maquērē wedesegə tiiwí. Espíritu Santo Jesuré padeorápure too síropə jeagudə tiirígu niiwī. Jesús dia masāmuārirígu niiwī ména. Teero tiigá, Espíritu Santo tico-diocoya manirígu niiwī ména.

Basocá merēā dícu wācūrigue

⁴⁰Āpērā Jesús wederére tuorá, biiro jīiwā:

—Ānirá niiqui profeta, basocá cūā “atigudə niīāyígu” cūā jīirígu, jīiwā.

⁴¹Āpērā: —Āni Cōāmacū bese-rígu Cristo niīī, jīiwā.

Āpērāpé: —Cōāmacū beserígu ¿deero Galilea macū niibogari? ⁴²Cōāmacū beserígu David tiiró-biro Belén macū niigūdaqui. Cūñ pāramí niinñusegupə niigūda-

qui. Cōāmacūye queti jóaripū teero jīīā, ¿teerora? jīiwā.

⁴³Basocá Jesuré sīcārībīro wā-cūriwa sáa. Teero tiirá, batajōāwā. ⁴⁴Āpērā cūūrē peresuwiipə néewadugamiwā. Teero tiidugá-pacara, sīcūno cūūrē ñeeriwa.

Judíoare dutirá Jesuré padeorígue

⁴⁵Cōāmacūwii coterí basoca cāmeputūawawa paíarē dutirá, fariseo basoca putopə. Jeari, cūārē jīiyira:

—¿Deero tiirá cūūrē néeatiriarī? jīiyira.

⁴⁶Cūāpe yūyira:

—Sīcūno cūñ tiiró-biro āñurere wedeseri tuohéra niīatə, jīiyira.

⁴⁷Fariseo basoca cūārē jīiyira:

—¿Mūācārē jīiditoarī? ⁴⁸Āñurō tuomasīña: Sīcū Judíoare Dutirá Peti menamacū, sīcū fariseo basocə cūūrē padeoríqui. ⁴⁹Cūūrē tuorá Moisére dutiré cūūrigue-re masīrido jāya. Cōāmacū cūārē ñañarō tiigūdaqui, jīiyira.

⁵⁰Nicodemo too sugueropə Jesuré īnagū jearígu cūā menamacū niiwī. Cūārē biiro wedeyígu:

⁵¹—Sīcūrē sīadutiádari suguerore besesuguerore booa. Teero jīīā marirē dutiré, jīimiyígu.

⁵²Cūāpe cūūrē jīiyira:

—¿Mūncā Galilea macū niīī? Mūñ Cōāmacūye queti jóaripūrē buepetígu, ateména putūāgudacu: Sīcū profeta Galileapə atiriqui, jīiyira.

Ñañaré tiigóre wedesārigue

⁵³Niipetira basocá Jerusalénpu bosebureco jeaarira cūāye wise-ripu coeputúawawa.

8 ¹Jesupé ūtāgū Olivopu wáa-wi. ²Apebureco bóeri Cōā-macūwiipu coewí sūcā. Basocá niipetira cūū putopu neāwā. Cūū jeanuā, cūārē buewi. ³Cūū bueri, Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca cūū putopu jeawa. Cūā sīcō numiō āpī coo manu nīhēgūmena tāmūārigore nējeawa. Basocá ñācoropu coore nūcōwā. ⁴Jesuré jīīwā:

—Basocāre buegú, atigó coo manu nīhēgūmena ñañaré tiigó tāmūāwō. ⁵Moisés teero tiigónorē ūtāperimena déesīādutirigu nīīwī. ¿Mūpe deero jīīī? jīīwā.

⁶Cūāpeja cūūrē teeré sāīñāwā, ¿deero yūugudari? jīīrā. “Cūū merēā yūuri, dutirāre wedesā-ādacu”, jīī wācūrira niimiwā. Jesupé munibiā, cūūya wāmosūāmena ditapu jóanucāwī. ⁷Cūā cūūrē sāīñāduheri ñīagū, wūmūnūcā, cūārē jīīwī:

—Mūā watoapu niigū sīcārī ñañaré tiihégūno ūtāpe nēe, coore déesuguearo, jīīwī.

⁸Too síro munibiā, jóanemowī sūcā. ⁹Cūū teero jīīrī tuorá, wāanucāwā. Bucu peti wāasugewi. Cūū siro āpī bucu, cūū siro āpī, cūū siro āpī wāa, wāapetijōāwā. Jesús sīcārā putuāwi. Numiō too-

púra nucūwō ména. ¹⁰Cūū wūmūnūcā, coore jīīwī:

—¿Mūūrē wedesāmiārira wāapetijōāārī? ¿Sīcūno mūū ñañaré tiiré wapa déeriarī? jīīwī.

¹¹—Sīcūnope déerīawā, jīīwō coopeja.

—Yūucā mūūrē ñañārō tiiría. Wáagoa. Ñañaré tiinemórijāña, jīīwī cūūpeja.^l

Jesús sīāwócore tiiróbiro niiré

¹²Jesús basocāre wedenemowī:

—Yūurá nīā atibureco macārārē sīāwócore tiiróbiro. Yūure padeonunúsegūno naītīārōpu nīīgū tiiróbiro niinemoriqui. Sīāwócoropu nīīgūpe catiré petihére cūogúdaqui, jīīwī.

¹³Teero tiirá, fariseo basocapeja cūūrē jīīwā:

—Mūū basiro dícu mūūyere wedea. Āpī mūū wederére “teero-ra nīā” jīīgūno maniquí. Teero tiiró, mūū wederé wapamanīā, jīīwā.

¹⁴Jesupé cūārē yūūwi:

—Yūū basiro yéere wedepacari, yūū wederé wapacutía. Yūū niiriropu, teero biiri yūū putuawaadaropure masīā. Mūājā yūū niiriropu, yūū putuawaadaropure masīrido jāā. ¹⁵Mūā atibureco macārā wācūrēmena basocá tiirére ñña, “ñañaniā” jīīā. Yūūpeja sīcūrē teeré jīīria. ¹⁶Yūū teeré jīīgū, yūū Pacu yūūre ticodiocori-

^l7.53—8.11 Ate versículos aperiú bucupūpu baurícu; aperiupú baucú.

gumena basocá tiirére ñña, “ña-ñaniã” jĩĩgũdacu. Yũu sícũrã tee-ré jĩĩria. Teero tiigú, yũu jĩĩré diamacú niiã. ¹⁷Múãrẽ dutiré bi-ro jĩĩ: “Puará sícãribĩro cúa ñña-riguere wederi, padeoró booa”, jĩĩ jóanoã. ¹⁸Yũu wedeserecã tee-rora niiã: Yée maquẽrẽ yũu we-desea; yũu Pacu yũure ticodiocor-igucã yée maquẽrẽ wedesei, jĩĩ-wĩ.

¹⁹Teero tiirã, cúa sãĩñáwã:

—Too docare ¿mũu pacu noo-pú niigari? jĩĩwã.

Cũũpe cúaãrẽ yũuwi:

—Múã yũure masĩria; yũu Pa-cucãrẽ masĩria. Yũure masĩrãjã, yũu Pacucãrẽ masĩboajiyu, jĩĩwĩ.

²⁰Jesús Cõamacũwiipũ bueri-to, cúaãrẽ teero wedesewi. Niyeru sããretibari putopũ niwĩ. Cũũrẽ ñeerĩ bureco jeariwũ ména. Tee-ro tiirã, sícũno cũũrẽ ñeeríwa.

**“Yũu wáaadaropure múã
wáamasĩricu”**

²¹Jesús cúaãrẽ wedenemowĩ:

—Yũu wáagũ tiia. Yũu wáari siro, múã yũure ãmaãmĩadacu. Múã ñañaré tiirére acabónoña manirá diaadacu. Yũu wáaadaro-pure múã wáamasĩricu, jĩĩwĩ.

²²Judíoape cãmerĩ sãĩñáwã:

—Cũũ basiro sĩa, diaboqui. Teero tiigú, “múã yũu wáaadaro-pure wáamasĩricu” jĩĩ, ¿teerora? jĩĩwã.

²³Jesús cúaãrẽ jĩĩwĩ sũcã:

—Múã atiyepá macãrã niiã; yũupe ãmũãse macũ niiã. Múã atibúreco macãrã niiã; yũupe atibúreco macũ mee niiã. ²⁴Teero tiigú, “múã ñañaré tiirére acabó-noña manirá diaadacu” jĩĩawũ múãrẽ. Yũu basiro yée maquẽrẽ wedeseri, “yũurã niiã” jĩĩrére múã padeoría. Teero tiirã, múã acabónoña manirá diaadacu, jĩĩ-wĩ.

²⁵Teero tiirã, cúaãpeja sãĩñáwã:

—¿Noãnó niĩ mũu? jĩĩwã.

Jesupé yũuwi:

—Buenacãgũpũ múãrẽ wede-toamiwũ. ²⁶Yũu múã ñañaré tiirére, múãrẽ yũu wapa tiíadarere pee wededugapacũ, wederia ména. Yũure ticodiocorigupũ dia-macú wedei. Teero tiigú, cũũ we-deri, yũu tuoárigue dícu-re múãrẽ atibúreco macãrãrẽ wedea, jĩĩwĩ.

²⁷Cũũ teero wedesegu, cũũ Pacu Cõamacũrẽna wedesegu tiimíwĩ. Cúaãpe teeré tuomasĩri-wa. ²⁸Teero tiigú, Jesús cúaãrẽ jĩĩwĩ:

—Múã yũu niipetira sōwũrẽ néemũõnucōripũ,^m “yũurã niiã”ⁿ jĩĩrére masĩadacu. “Cũũ booró tiirĩjĩyi; cũũ Pacu buerigue dícu-re wedejĩyi”, jĩĩ masĩadacu. ²⁹Yũure ticodiocorigu yũumena niĩ. Yũu cũũ tũsaré dícu-re tiia. Teero tiigú, yũu Pacu yũure sícũ-rã cúũrii, jĩĩwĩ.

³⁰Jesús teero jĩĩrĩ tũorã, paũ cũũrẽ padeowá.

^m8.28 Jesús cũũ diaadare maquẽrẽ wedesegu tiiyígu.

ⁿ8.28 Éxodo 3.14.

**Cōāmacū pōnaye queti;
ñañaré tiidúmasihērāye queti**

³¹ Jesús judíoa cūūrē padeomírare biiro jīwī:

—Múā yuu buerére yuūrucura, yuūre padeonunúsera peti ni-ādacu. ³² Diamacú maquērē masīādacu. Teeré masīrā, ñañaré tiirére tiidúmasīādacu. Teero tiirá, dutiapienori basoca witiirira tiiróbiro niīādacu.

³³ Cūā cūūrē jīwā:

—¿Deero tiigú mūu “dutiapienori basoca witiirira tiiróbiro niīādacu” jīī? Ūsā Abraham pārāmerā niinunúsera niīā. Ūsā sīcārī dutiapienori basoca niiritoawu.

³⁴ Jesús cūārē jīwī:

—Yuu aterēja diamacūrā jīīā: Niipetira ñañaré tiiráno dutiapienori basoca tiiróbiro niicua. Dutapienori basoca witimasīricua. Teerora ñañaré tiirácā ñañaré tiidúmasīricua. ³⁵ Sīcū dutiapienori basoca cūū ōpūya wiipūre niirucuriqui; tiiwī ōpū macūpe tiwiipūre niirucuqui. ³⁶ Teero tiigú, yuu Cōāmacū macū peti niijīgū, múārē dutiapienori basoca tiiróbiro niirārē witiirira peti niīādacu sáa. ³⁷ Yuu múā Abraham pārāmerā niinunúsera niirére masītoaa. Teero niipacara, yuu wedeserere padeodugáricu. Teero tiirá, yuūre sīādugácu. ³⁸ Yuu Pacu yuūre ñonoríguere múārē wedemiā. Múāpeja múā pacu tiidutírere tiicú, jīwī.

³⁹ Cūāpeja cūūrē yuūwa:

—Ūsā pacu Abraham niī, jīwā.

Cūūpe jīwī:

—Múā Abraham pārāmerā peti niirā, cūū tiiróbiro tiibócu.

⁴⁰ Teero tiiróno tiirá, yuu diamacú maquē yuu Pacu bueriguere wedegú niipacari, sīādugáa. Abraham teero tiirírigu niīwī.

⁴¹ Múāpe múā pacu tiiróbirora tiia, jīwī cūūpeja.

Cūā cūūrē yuūwa:

—Ūsājā pacu manirá bauáririra niīwū. Cōāmacū sīcūrā ūsā Pacu niī, jīwā.

⁴² Jesupéja jīwī:

—Cōāmacū múā Pacu niīātā, yuūre maibócu. Yuu cūūmena niirigura atiūu. Yuu booró atiriwū. Cūū yuūre ticodiocowī.

⁴³ Múā ¿deero tiirá yuu wederére tuomasírīi? Yéé maquērē tuodugária. ⁴⁴ Múā pacu wātīārē dutigú niī; múā cūūyara niīā. Teero tiirá, múā pacu booró tiidugáa. Cūū sicatorpura basocáre sīāgū niirigu niīwī. Péerogā diamacú maquērē tiirí. Cūū wedesegu, diamacú maquērē sīcārī wedeseriqui. Jīīditorepigū, jīīditosuguerigu niī. Teero jīīditogu, cūū niirecutirere ññoquí. ⁴⁵ Yuūpeja diamacú maquērē wedea. Teero tiirá, múā yuūre padeoría. ⁴⁶ Múā watoapure ¿noā yuu ñañaré tiirére ññomasíi? Ññomasírīa. Yuu diamacú maquērē wedepacari, ¿deero tiirá yuūre padeoríi? ⁴⁷ Cōāmacū pōna cūū wederére tuóoya. Múā-

pe cûñ pōna mee niiã. Teero tiirã, yuu wederére tuodugária, jĩwĩ.

Cristo Abraham suguero niitoarigue

48 Judíoare dutirãpeja jĩwã:

—Muu Samaritanoãyu niicu. Diamacúrã niiã ñsã jĩiré: Wãtĩ cuogú nijigũ, mecũgũ tiia muu-jã, jĩwã.

49 Jesupé cûãrẽ yuuwi:

—Wãtĩ cuogú niiria. Yuu tiirémena yuu Pacure padeorére ññoã. Múãpe yuu tiirére ñña, yuu-re ñañarõ buijãã. 50 “Basocá yuu-re ññurõ wedesearo” jĩirére ñmaãgũ mee tiia. Teero niipacari, sícũ niĩ yuu-re ññurõ wedesegu. Cûúrã basocá tiirére queoró wedegudu niĩ. 51 Yuu ateréja diamacúrã jĩã: Yuu wedeseri tuo, teeré tiigúno diariqui, jĩwĩ.

52 Judíoare dutirãpeja jĩwã:

—Ûsã jĩãrirobirora teerora niã: “Wãtĩ cuogú nijigũ, mecũgũ tiia”. Abraham diajõâyigu. Profetacã diajõâyira. Muupeja biro jĩã: “Yuu wedeseri tuo, teeré tiigúno diariqui”. 53 Muu ñsã ñecũ Abraham nemoró niiria. Cûũ diajõâyigu. Profetacã diajõâyira. Muupeja ñniirũno niĩ teero jĩ wedesegu? jĩwã.

54 Jesupéja cûãrẽ jĩwĩ:

—Yuu basiro yuu tiirére ññurõ wedeseri, wapamanã. Yuu Pacu

(múã “Cõãmacũ ñsã Pacu” jĩigũ-rã) yuu tiirére ññurõ wedesei. 55 Múã cûúrẽ masíricu. Yuupeja cûúrẽ masiã. Yuu “cûúrẽ masiria” jĩigũ, múã tiiróbiro jĩiditorepigũ niibocu. Diamacúrã jĩã: Yuu cûúrẽ masiã; cûũ wedeseri tuo, teeré tiia. 56 Múã ñecũ Abraham yuu atiadarere “ññagũda” jĩ, useniwĩ. Teeré ññagũ, bayiró useniwĩ, jĩwĩ.

57 Cûãpeja jĩwã:

—Muu cincuenta cûmarĩ cuorípacu, ¿Abrahamrẽ ññarĩ? ññarido-jãjĩyu, jĩwã.

58 Jesupé yuuwi:

—Yuu ateréja diamacúrã jĩã: Abraham bauáadari sugueropũ, “yuu-rã niã”,^ñ jĩwĩ.

59 Cûũ teero jĩirĩ tuorã, cûúrẽ déesĩãada jĩirã, ñtãperire néemiwã. Cûupeja cûãrẽ dutijã, Cõãmacũwiipũ niĩarigu wáajõãwĩ.

Jesús ññahégũ bauárigure ññarĩ tiirigue

9¹ Jesús netowã, sícũ ñmu capearĩ ññahégũrẽ ññawĩ. Cûũ wĩmagũpura capearĩ ññahégũ bauáyigu. 2 Ûsã Jesurẽ sãññáwũ:

—Ûsãrẽ buegũ, ¿deero tiigũ ñni capearĩ ññahégũ bauáyiri? ¿Noãyé wapa niĩ? ¿Cûũye wapa, cûũ pacusũmuãye wapa niĩ? jĩwũ.

3 Jesús ñsãrẽ jĩwĩ:

^ñ 8.58 Abraham bauáadari sugueropũ, Jesús cûũ Pacumena niitoayigu. Too síro Moisés Cõãmacũrẽ cûũ wãmerẽ sãññarĩ, “yuu-rã niã” jĩ yuuyigu. Teero tiigũ, Jesús “yuu-rã niã” jĩirĩ, basocá cûúrẽ déesĩãdugamiyira.

—Cũũ ñañaré tiiré wapa mee niia. Teero biiri cũũ pacusũmũã-ye wapa mee niia. Cũũmena Cõã-macũ cũũ ãñurõ tiirere ãñodugã-gũ, cũũrẽ teero baugũ bauári tiirígu niwĩ. ⁴Yũure ticodiocorigu padedutirere mecũtígã marĩrẽ tiiró booa. Too síro ñami tiiróbi-ro niiãdacu. Ñami jeari, sícũno pademasĩriqui. ⁵Yũũ atibúreco-pũ niigũ, basocáre sãwócore tiiróbiro niia, jĩwĩ.

⁶Jesús teero jĩĩari siro, yepapũ usecóre eocũ, dita ococtĩre maa-né, capearipũ tuusĩá, ⁷cũũrẽ jĩwĩ:

—Siloétaropũ mũũye capearire cosegũ wáaya, jĩwĩ.

(Siloé jĩĩrõ, “ticoconorigũ” jĩĩ-dugaro tiia.)

Teero tiigũ, cũũ toopũ wáa, cũũ capearire coserígu niwĩ. Cũũ wiipũ putuaatigu, ãñurõ ññarígu niwĩ. ⁸Cũũya wii puto macãrã, ãpẽrá cũũ niyeru sãĩduĩri ññarucurira cãmerĩ sãĩñáyira:

—¿Ñni niyeru sãĩduĩrucuarígu-ra niĩrã? jĩĩyira.

⁹Sĩquẽrã “cũũrã niĩ” jĩĩyira. Æpẽrãpẽ “niirĩ; ãpĩ cũũbiro baugũ niĩ” jĩĩyira.

—Yũurã niia, jĩĩyigu.

¹⁰—¿Deero tiigũ mũũ mecũtĩ-gãrẽ ãñurõ ññai? jĩĩyira cũãpe.

¹¹—Jõõ niĩarígu Jesús wãme-cutígu dita ococtĩremena yũũ capearire tuusĩá, Siloétaropũ yũũre cosedutiati. Teero tiigũ, wáa, yũũ coseári siro, ãñurõ ññaaũwũ, jĩĩ yũũyigu cũũpeja.

¹²—¿Noopũ niigari cũũ? jĩĩyira.

—Masĩriga. Noopũ niigũ niiqui, jĩĩyigu cũũpeja.

Fariseo basoca ññahẽgũ niimiãrigure sãĩñáyira

¹³Capeari ññahẽgũ niimiãrigu fariseo basoca putopũ néewano-rígu niwĩ. ¹⁴Jesús dita ococtĩremena cũũrẽ ññarĩ tiirĩ bureco ãsã yeerisãri bureco niwũ. ¹⁵Teero tiirã, fariseo basocapeja cũũrẽ sãĩñáyira:

—¿Deero tiigũ mũũ ãñurõ ññai? jĩĩyira.

—Sĩcũ yũũ capearire dita ococtĩremena tuusĩããti. Yũũ coseári siro, ãñurõ ññaaũwũ, jĩĩyigu.

¹⁶Sĩquẽrã fariseo basoca jĩĩyira:

—Cũũrẽ teero tiĩarígu Cõã-macũ ticocorijĩyĩ. Marĩ yeerisãri burecore netõnucágũ tiĩi, jĩĩyira.

Æpẽrãpẽ jĩĩyira:

—Cũũ ñañaré tiigũno niigũjã, ãñurere tiĩẽnoriboajĩyĩ, jĩĩyira.

Cũã cũũrẽ sãĩcãrĩbiro wãcũriyira sãa. Teero tiirã, batajõãyira.

¹⁷Teero tiirã, cũũ capeari ññahẽgũ niimiãrigure sãĩñáyira sũcã:

—Mũũte ¿deero jĩĩ mũũrẽ ññarĩ tiĩarígu? jĩĩyira.

—Yũũja “profeta niĩ” jĩĩã, jĩĩyigu.

¹⁸Judíoare dutirã capeari ññahẽgũ niimiãrigũye quetire pa-deodugáriyira. Teero tiirã, cũũ pacusũmũãrẽ suocó, ¹⁹sãĩñáyira:

—¿Āni mǎa macũ nii? ¿“Wĩma-gũpura capeari ĩñahẽgũ bauárigũ” mǎa jĩirigura nii? ¿Deero tiigú cũu mecũtígārẽ ĩñai? jĩiyira.

²⁰ Cũu pacusũmuãpe yũuyira:

—Ējũ, ũsã macũrã nii. Cũu capeari ĩñahẽgũ bauámiwĩ. Tee dí-cure ũsã masĩã. ²¹ Cũu mecũtígã ĩñarere masĩriga. Cũũrẽ ĩñarĩ ti-árigucārẽ masĩriga. Cũũ basiro yũumasĩĩ; wĩmagũ mee nii. Cũũrẽ sãĩñáña, jĩiyira.

²² Cũu pacusũmuã cuira, teero jĩiyira. Judíoare dutirá too su-gueropũ ateré jĩiyira: “Jõõ niĩari-gure ‘Cõãmacũ beserigu Cristo nii’ jĩĩgũnorẽ marĩ neārĩ wiipũ cõãwioneconoãdacu; marĩmena niinemoriquĩ”, jĩiyira. ²³ Teero tiirã, cũũ pacusũmuã “wĩmagũ mee nii; cũũrẽ sãĩñáña” jĩiyira.

²⁴ Judíoare dutirápeja capeari ĩñahẽgũ niimiárigure suocóyira sũcã. Cũũrẽ jĩiyira:

—Cõãmacũ tuocóropure dia-macũ wedeseya. ũsã masĩã: Jõõ niĩarigu ñañaré tiigú nii, jĩiyira.

²⁵ Cũũpe yũuyigu:

—Cũũ ñañaré tiigú niigũ niiqui; yũũ masĩriga. Ate dí-cure masĩã: Yũũ capeari ĩñahẽgũ niipacũ, mecũtígārẽ ĩñaa sãa, jĩiyigu.

²⁶ Cũũpeja cũũrẽ sãĩñáñemoyira:

—¿Deero mũũrẽ tiiarĩ? ¿Ñeenómena mũũrẽ ĩñarĩ tiiarĩ? jĩiyira.

²⁷ Cũũpe yũuyigu:

—Mũũrẽ wedetoamiãwũ; yũũre tuorícu. ¿Deero tiirã wedenemorõ booi sũcã? ¿Mũũcã cũũrẽ nũnũdugágari? jĩiyigu.

²⁸ Cũũpeja cũũrẽ tutiyira:

—Mũũ cũũrẽ nũnũñã. ũsãpeja Moisés dutirere nũnũáda. ²⁹ ũsã masĩã: Cõãmacũ Moisére wedeseyigu. Cũũrẽjã “too macũpu nii” jĩĩmasĩriga, jĩiyira.

³⁰ Cũũpeja cũũrẽ jĩiyigu:

—¡Ayo! ¿Mũũ cũũrẽ “noo macũpu nii” jĩĩmasĩrigari? ¡Cũũrã yũũre capeari ĩñarĩ tiiawĩ! ³¹ Marĩ ateré masĩã: Cõãmacũ ñañaré tiirãre cũũ sãĩrere yũũriqui. Cũũrẽ padeorãnorẽ, cũũ boorẽ tiirãnorẽ yũũqui. ³² Sĩcãrĩ “sĩcũ wĩmagũpura capeari ĩñahẽgũ bauárigure ĩñarĩ tiiaýigu” jĩĩrĩ tuoyá maniwhũ. ³³ Cõãmacũ cũũrẽ tico-coriatã, yũũre capeari ĩñarĩ tiirĩboajĩyi, jĩiyigu.

³⁴ Cũũpeja cũũrẽ jĩiyira:

—Mũũ sicatorũra ñañagũ bauárigũ niipacũ, ũsãrẽ buemasĩricu sãa, jĩiyira.

Cũũ cũũmena niimiárigure cõãwionecojãyira.

Ĩñahẽrã tiiróbiro niiráyẽ

³⁵ Jesús capeari ĩñahẽgũ niimiárigure cũũ cõãwionecori tuowĩ. Cũũrẽ buajeágũ, jĩĩwĩ:

—¿Mũũ niipetira sõwũrẽ padeói? jĩĩwĩ.

³⁶ —¿Noã nii cũũ? Yũũ cũũrẽ padeodugága, jĩĩ yũũwĩ.

³⁷ —Mũũ cũũrẽ ĩñatoaa. Yũũ mũũmena wedesegu cũũrã niia, jĩĩwĩ.

³⁸ —Õpũ, mũũrẽ padeóa, jĩĩ, cũũ pũto ñicãcoberimena jeacũmuwĩ.

³⁹ Jesupé jĩwĩ:

—Yũũ atibúrecopure basocáre cúa ñañaré tiirére masiārō jĩĩgũ atiũũ. Teero wári, capeari ññahērā tiiróbiro ññaadacua; capeari ññará capeari ññahērā tiiróbiro wáaadacua, jĩĩwĩ.

⁴⁰ Siquērā fariseo basoca cūũ pũtopũ niirápeja cūũrē tuo, jĩĩwā:

—Ūsācārē “capeari ññahērā tiiróbirora niĩā mūā” jĩĩgũ tiĩi? jĩĩwā.

⁴¹ Jesupéja cūārē yũũwi:

—Mūā capeari ññahērā tiiróbiro niirājā, yũũ tiirére ññariboĩyũ. Teero tiirā, wapa cūoríboĩyũ. Mūā “ññamasĩā” jĩĩ wācũjĩrā, wapa cūorā niĩā, jĩĩwĩ.

Oveja coterí basocumena queoré

10 ¹ Jesús queorémena wedewi:

—Yũũ ateré diamacūrā jĩĩā: Sīcū oveja niirí sānirō soperé sāāwahegũ, tiisānirōrē mūānetōsāwagũ, yaarépigu niĩqui. ² Soperé sāāwagupe oveja coterí basocũ niĩqui. ³ Sope sāāwaro coterí ba-

socũ cūũrē páōsōnecoqui. Cūũyara oveja cūũ wedeseri tuomasí-cua. Cūācōrōrē cūā wāmemena sũo, néewitiwaqui. ⁴ Cūũyarare witiwapetiri ñña, cūārē suguewaqui. Cūũ wedeseri tuomasíjĩrā, cūũrē nũnũcúa. ⁵ Āpĩ cūā ññamasīhēgũrē nũnũrídojācua. Cūũ wedeseri tuomasírijĩrā, cūũrē dutibatéjōācua, jĩĩwĩ.

⁶ Fariseo basoca cūũ cūārē queorémena wederi, “biirope jĩĩdugaro tiicú” jĩĩmasĩriwa.

Jesús oveja coterí basocũ tiiróbiro niĩ

⁷ Cūā tuohéri ññagũ, Jesús cūārē jĩĩnemowĩ:

—Yũũ ateréja diamacūrā jĩĩā: Yũurá oveja sāāwari sope tiiróbiro niĩā. ⁸ Niipetira yũũ suguero atirira ññaná, ovejare yaarépira tiiróbiro niĩya. Teero tiirā, oveja cūārē nũnũrĩra niĩwā. ⁹ Yũurá sope tiiróbiro niĩā. Yũũpũre sāāwarano netōnénoādacua. Oveja tiiróbiro sāāwa, witiwa, taa buarā tiiróbiro niĩādacua.

Jesús oveja sāāwari sope tiiróbiro niĩ.

10 'Yaarépigü cûârê yaagúdu, sîägúdu dícu atiqui. Yûpeja cûârê catiré ticogü atiwu, añurō peti niirō jîigü.

11 'Yûurá ovejare añurō coterí basocu tiiróbiro niîâ. Ovejare añurō coterí basocu cûuyarare diabosaqui. 12 Âpîpé cûû ôpûyarare înanunusegu dícu niiqui; oveja coterí basocu peti mee niiqui. Cûuyara mee niicua. Teero tiigú, yái atiri îna, ovejare cōānucōjā, dutijōāqui. Yáipe cûârê ñee, ācūbatejāqui. 13 Ovejare înanunusegu dícu nijîigü, cûârê wācūriqui. Añunicu cûûrējā.

14-15 'Yûpeja ovejare añurō coterí basocu tiiróbiro niîâ. Yûu Pacu yûure masîi; yûucā cûûrê masîâ. Teerora yûucā yáarare masîâ; cûācā yûure masîiya. Yáarare diabosa, netōnégūdacu. 16 Yûu âpêrá ovejare cūoa; cûā atisānîrō macārā mee niîiya. Cûācārê néeatigūda. Cûācā yûu wedeseri tuo, yûuadacua. Teero tiirá, sîcūpōna niîadacua; teero biiri sîcūrā cûârê cotegū niigūdaqui.

17 'Yáarare diabosa, too síro masāgūdacu. Teero tiigú, yûu Pacu yûure maîi. 18 Sîcū yûure diari tiimasîriqui; yûu booró diagūda. Yûu diamasîâ; too síro masāmasîâ. Yûu Pacu yûure biirora tiidutiwi, jîiwî.

19 Judíoape cûû wedeseri tuo-rá, cûûrê sîcārîbîro wācūriwa sūcā. Teero tiirá, batajōāwā. 20 Pau cûûrê jîiwā:

—¿Deero tiirá múâ cûûrê tuoi? Wātî cuogú niîi; teero biiri mecūgū peti tiii, jîiwā.

21 Âpêrâpeja jîiwā:

—Wātî sāānorigu teero wedeseriboqui. Wātî sāānorigu capeari îñahēgūrê îñarî tiimasîriqui, jîiwā.

Judíoa Jesuré boorírigue

22 Púuriro niirî, Jerusalénpu ūsā judíoa bosebureco tiiwū. Too sūguero macārāpu Cōāmacūwii-re yaponōari siro, bosebureco tiipéoyira. Tii bosebureco ūsā wācūnūnuseri bureco niiwū. 23 Jesús Cōāmacūwiipu biayá manirî tatiapu wáawi. Tiitatia wāmecutia Pórtico de Salomón. 24 Toopú judíoare dutirāpeja cûûrê añurō sodeanucājōāwā. Cûûrê sāîñāwā:

—¿Dee biiripu ūsārê diamacū maquērê wedegudari? Mûu Cōāmacū beserigu Cristo niigū, diamacūrā ūsārê wedeya, jîiwā.

25 Jesupé cûârê yûuwi:

—Wedemiwū; múâ tuoríwu. Yûu Pacu wāmemena tiîēnore yûu niirecutirere añurō êñoā. 26 Múâ yáara oveja niiria. Teero tiirá, yûure padeorîa. 27 Yáara ovejapeja yûu wedeserere tuomasîya. Yûucā cûârê masîâ. Cûā yûure nūnūya. 28 Yûu cûârê catiré petihére ticoa. Cûā pecamepu wáaricua. Sîcūno yûu cuoráre yûure ēmamasîriqui. 29 Cûârê yûu Pacu ticorigu niiwî. Cûû niipetira nemorō tutuagu niîi. Teero tiigú, sîcūno yûu Pacu cuoráre

ēmamasĩriqui. ³⁰Ūsā yuu Pacu-mena sīcūrā niā, jīwī.

³¹Cū teero jīrī tuorá, judío-are dutirápeja ūtāperire néemi-wā sūcā, cūrē déesīāda jīrā.

³²Jesupé cūrē jīwī:

—Yuu Pacu tutuaremena mūā īñacoropu pee āñurē tiēñowū. ¿Néenó tiiré wapape yūre dée-sīādugai? jīwī.

³³Cūāpe yūwa:

—Muu āñurō tiiré wapa dée-sīāricu. Muu basocūra niipacu, “yuu Cōāmacū niā” jīrē wapa mūrē sīāda. Muu Cōāmacūrē ñañarō wedeseḡu tiia, jīwā.

³⁴Jesupé cūrē jīwī:

—Mūā dutiré watoapure Cōāmacū jīriguere biro jóanoā: “Mūā Cōāmacū tiiróbirora niirā niā”,^o jī jóanoā. ³⁵Marī masīā: Cōāmacūye queti jóaripū maquērē “diamacū maquē niiria” jīmasīña maniā. Cōāmacūye wederirare “mūā Cōāmacū tiiróbirora niirā niā” jī jóadutirigu niwī. ³⁶Teero tiigú, “yuu Cōāmacū macū niā” jīmasīā. Mūāpe yuu teero jīrē wapa yūre “Cōāmacūrē ñañarō wedeseḡu tiia” jīā. Teero niiria. Cōāmacū yūre besewi; yūre atibūrecopure ticodiocowi. ³⁷Yuu Pacu tiiré yuu tiihéri, yūre padeoríjāña. ³⁸Cū tiiré tiirípereja, yūre padeorípacara, yuu tiēñorere padeoyá. Mūā teeré padeorá, “yuu Pacu yūpūre niī” jīrere masīadacu.

Teero biiri “yuu cūpūre niā” jīrere tuomasīadacu, jīwī.

³⁹Cūāpeja cūrē peresuwiipū néewadugamiwā sūcā. Cūpe cūrē dutijōawī.

⁴⁰Too síro Jesús día Jordán apeniñapū tīawawi. Toopūre Juan wāmeōtiri basocu wāmeōtiriopu putuácūmuwī. ⁴¹Pau Jesurē īnarā jeara, jīwā:

—Juan Cōāmacū sīcūrā tiima-sírere tiēñoriwi. Tiēñoripacu, niipetire āniyé maquērē wedeḡu, diamacūrā wedeyi, jīwā.

⁴²Toopūre pau Jesurē padeowá.

Lázaro diarigue

11 ¹Sīcū basocū diarecutigu niirigu niwī. Cū wāmecutiwi Lázaro. Cū, teero biiri cū sōwōsānumiā Maríā, Marta Betania macā macārā niwā. ²Maríara niwō Jesuyé dūporipure sitiaāñūre píopeo, coo póañapōmena tuucosérigo. Coo bai Lázaro diarecutigu niwī. ³Lázaro sōwōsānumiā Jesurē queti tico-corira niwā:

—Ōpū, muu menamacū diagu tii, jīcoyira.

⁴Jesupé tee quetire tuogú, jīwī:

—Cū diarecutiremena diadoariqui. Cū diarémena Cōāmacū tutuarere ēñonóadacu. Yuu Cōāmacū macūcārē basocā “cū tutuagu niī” jīadacua, jīwī.

Betania

⁵ Jesús cûã María, Marta, teero biiri cûã bai Lázarore maírígu niiwí. ⁶ Teero tiigú, cûũ diarecutire quetire tʉogú, cûũ niirópu pʉabúreco pʉtʉácūmunemowũ sũcã. ⁷ Too síro ũsã cûũ bueráre: —Jãmu Judeapu sũcã, jĩwĩ.

⁸ Ũsãpe cûũrẽ jĩwũ:

—Ũsãrẽ buegú, yoawaria ména judíoare dutirá ũtãperimena mʉũrẽ déesĩadugamiwã. ¿Mʉũ toopú wáadugagari sũcã? jĩwũ.

⁹ Jesupé queorémene yʉwĩ:

—Wácūpatirijãna. Múã masĩã: Sicaburecore doce horari bóea. Búreco wáaguno bóeremena ñamasĩqui. Teero tiigú, ñaacūmuriqui. ¹⁰ Naĩtĩārõpu wáagunopeja cûũ wáaro sĩãwócore manirẽ wapa dʉpotua, ñaacūmuqui, jĩwĩ.

¹¹ Teero jĩĩari siro, ũsãrẽ jĩwĩ:

—Marĩ menamacũ Lázaro cãnijóãjĩyi. Yʉũ cûũrẽ wãcõgú wáaguda, jĩwĩ.

¹² —Ōpũ, cûũ cãniárigu, ãñu-jõãgũdaqui, jĩwũ.

¹³ Jesús “Lázaro cãnijóãjĩyi” jĩigũ, “diajóãjĩyi” jĩidugagu tiwí. Ũsãpe cãnirẽ petire wãcũjãmiwũ. ¹⁴ Ũsã tʉohéri ñnagũ, Jesús ũsãrẽ tʉomasĩrõrã wedewi:

—Lázaro diajóãjĩyi. ¹⁵ Marĩ toopú niihẽrĩ, ãñuã. Yʉũ ũseniã; ãñuniadacu múãrẽ. Toorã múã nemoró padeoádacu. Jãmu, cûũrẽ ñnarã, jĩwĩ.

¹⁶ Tomás (“sʉduárigu” ũsã jĩigũ) ũsãrẽ jĩwĩ:

—Jãmu maricã. Marĩrẽ buegure cûã sĩarĩ, cûũmenarã diara wáaada, jĩwĩ.

Jesús diarirare masõ, catirẽ ticorẽ

¹⁷ Jesús Lázaroya macãpu jeagudu tiirĩ, ũtãtutipu cûũrigue quetire tʉowí. Cûũrẽ cûũãri siro, bapari burecori netõyíro mée. ¹⁸ Betania Jerusalén putogã niiwũ. Pʉa kilómetro, ape kilómetro deco yoaro niiwũ. ¹⁹ Teero tiirã, pʉũ Jerusalén macãrã cûã bai diari tʉorã, Marta, Mariare wã-

cūtutuaaro jīrā, cūā p̄top̄ īñā-rā jearira niwā. ²⁰“Jesús atitoai mée” jīrī tuogó, Marta cūrē bo-cago atiwo. Maríape wiip̄ p̄-tuáyigo. ²¹Marta Jesús p̄to jea-go, cūrē jīwō:

—Ōp̄, m̄ñ ānop̄ niirī, ȳñ bai diariboajīyi. ²²Mecūtīgācārē Cōāmacū niipetire m̄ñ sāirénorē ticoqui. Teeré masīā, jīwō.

²³Jesús coore jīwī:

—M̄ñ bai masāgūdaqui, jīwī.

²⁴Coopeja ȳñwo:

—Ȳñ masīā: Atibúreco petirí, niipetira diarira masārip̄, masā-gūdaqui, jīwō.

²⁵Jesupé jīwī:

—Ȳñrá diarirare masō, catiré ticogú niīā. Ȳñre padeogú dia-pacū, catigūdaqui sūcā. ²⁶Mecū-tīgārē catirá ȳñre padeorá diari siro, dianemoricua. ¿M̄ñ teeré padeói? jīwī.

²⁷Coope ȳñwo:

—Ōp̄, ateré padeóa: M̄ñ Cōā-macū beserigū Cristo, Cōāmacū macū niīā. M̄ñ “sīcū basocú ati-gudū niīāyigū” cūā jīrigū niīā, jīwō.

Lázarore cūri tuti p̄to

Jesús utirigue

²⁸Marta Jesumēna wedeseari siro, coo bayio Maríare suogó wáawo. Coore āpērā tuohérop̄ wedeyigo:

—Marīrē buegú jeatoaawī. M̄ñrē suodutíawī, jīyigo.

²⁹Coo teero jīrī tuogó, cūñ p̄-top̄ máata atirigo niwō. ³⁰Je-

sús Marta bocaarirop̄ niwī. Ma-cāp̄re piyawariwī ména. ³¹Ju-díoa wiip̄ Maríare wācūtutuari tiirā tiyíra. Cūā coo boyeromena witiwari īñarā, coore n̄ñyíra. “Cūāri tutip̄ utigo wáago tii-có”, jī wācūmiyira.

³²Maríape Jesús p̄to jea, cūñ-rē īña, cūñye d̄pori p̄top̄ mu-nibiácūmuwō.

—Ōp̄, m̄ñ ānop̄ niīātā, ȳñ bai diariboajīyi, jīwō.

³³Jesús coo utiri īñagū, teero biiri judíoa coore n̄ñuátiariracā utiri īñagū, bayiró wācūpati, ña-ñarō yeerip̄nacutiwi.

³⁴—¿Noop̄ cūñrē cūñāri? jī sāīñāwī.

—Jām̄, īñagū atiya, jīwā.

³⁵Jesús utiwī. ³⁶Cūñ utiri īña-rā, judíoa cāmerí jīwā:

—Īñaña. Cūñrē bayiró maijā-miāyiri cūñ, jīwā.

³⁷Sīquērā jīwā:

—Āni jōō niirigū capeari īña-hēgūrē netōnérigura niīrā. ¿Lá-zarocārē diari tiiríboayiri? jīwā.

Jesús Lázarore masōrigue

³⁸Jesús Lázarore cūri tutip̄ jeagu, bayiró wācūpatiremena niwī sūcā. Tiituti ūtātuti niwī. Tiituti sopeputó ūtāquicamena bianówū. ³⁹Jesús cūārē: —Tii-quire néecoya, jīwī.

Marta diaarigū sōwōpe cūñrē jīwō:

—Ōp̄, ūni niiqui. Cūñ diaari siro, bapari būrecori netōā, jī-wō.

⁴⁰Jesús coore jĩĩwĩ:

—“Yũre padeogó, Cõamacũ tutuarere ñagõdacu”, jĩĩ wedeawũ mũũrẽ, jĩĩwĩ.

⁴¹Teero tiirá, cũã tiituti biarí-quicare néecowa. Jesús ñnamũco, Cõamacũrẽ jĩĩwĩ:

—Pacu, yũ sãirere mũũ tuo. Teero tiigú, mũũrẽ usenire ticoa.

⁴²Yũ masĩ: Mũũ yũre tuorucújã. Ñiã ãnopú nucũráye maquẽrẽ busurómena mũũmena wedesea. “Yũũ mũũ ticodiocorigu niĩ” jĩĩrere masĩārõ jĩĩgũ, teero tiia, jĩĩwĩ.

⁴³Cũũ teero jĩĩari siro, bayiró busurómena jĩĩwĩ:

—Lázaro, witiatiya, jĩĩwĩ.

⁴⁴Cũũ teero jĩĩrĩrã, diaarigu niimiãrigu witiatiwi. Cũũye wãmorĩ, cũũye ñaporire sutiména ñũũanorigu niĩwĩ. Cũũya diapóacã suti caseromena cõmanórigu niĩwĩ. Jesús cũũrẽ jĩĩwĩ:

—Cũũrẽ jõãñá, witiatiaro jĩĩrã, jĩĩwĩ.

Jesuré ñeeãdara wedeserigue

(Mt 26.1-5; Mr 14.1-2; Lc 22.1-2)

⁴⁵Judíoa Maríare ñnarã jeaarira cũũ teero tiiriguere ñnarã, pau cũũrẽ padeowá. ⁴⁶Ãpẽrãpẽ Jesús tiiriguere fariseo basocapure wedera wáayira. ⁴⁷Teeré tuoári siro, paaré dutirá, teero biiri fariseo basoca, Judíoare Dutirá Petimena neãyira. Neãari siro, jĩĩyira:

—¿Deero tiiádari marĩ? Jõõ niiãrigu pee tiieñorere tiigú tiiquí. ⁴⁸Marĩ cũũrẽ teero ñnajãrĩ, niipetira cũũrẽ padeoádacua. Romanuã ati, Cõamacũwiire cõãadacua. Teero biiri marĩ dutiré cuorere petirí tiiádacua, jĩĩyira.^p

⁴⁹Sicũ cũã menamacũ wãmecu-tiwi Caifás. Cũũ tiicũmarẽ paaré dutigú niĩwĩ. Cũũ cũũrẽ jĩĩyigu:

—Múã tuomasĩridojáã. ⁵⁰Niipetira basocá maríya dita macãrã diari, ñañanibocu. Biiri tiirípe, ãñucu: Sicũ marĩ niipetiraye niĩãdarere diabosari, marĩrẽ ãñuãdacu, jĩĩyigu.

⁵¹Caifás cũũ basiro wãcũrémena teero jĩĩriyigu. Tiicũma cũũ paaré dutigú niirĩ, Cõamacũ cũũrẽ teero wãcũrẽ ticoyigu. Teero jĩĩgũ, “marĩ niipetiraye niĩãdarere Jesús diabosagũdaqui” jĩĩsugueyigu. ⁵²Jesús judíoa dícuere diabosariyigu. Niipetira Cõamacũ põna cũũrẽ padeoádarare, apeyé ditapu niirácãrẽ diabosayigu. Sicapõna macãrã sicũpõna tiiróbiro niĩārõ jĩĩgũ, teero tiiyigu. ⁵³Teero tiirá, cũũ tiiburecora “¿deero tiiádari marĩ cũũrẽ sããdara?” jĩĩ wãcũnucãyira.

⁵⁴Teero tiigú, Jesús pau judíoa watoapure wãanetõnemoriwi. Too niiãrigu yucu maniró wesapu wáawi. Efraín wãmecutiri macãpu jea, toopú ãsãmene putuáwi.

^p 11.48 Judíoare dutirá biiri wãcũjĩya: “Basocá niipetira Jesuré padeorá, cũũrẽ õpũ sõnecoadacua; romanuãrẽ cõãadacua. Romanuã õpũ teeré tuogú, pau surarare tico-gũdaqui”, jĩĩ wãcũjĩya.

⁵⁵Pascua judíoa bosebureco jeaadaro tiirí, pau basocá Jerusaleñpüre jeawa. Cũ tii bosebureco sugüero cũa ñañaré tiiriguere cosesugüera jeara tiyíra. ⁵⁶Jesuré ãmaãcãmesâyira. Cõamacũwii wesa macã yepapu niirã, câmerí sãñâyira:

—¿Múa deero tugueñaí? ¿Cũ boseburecore ñagũ atigudari? jĩyira.

⁵⁷Paaré dutirá, fariseo basocamena too sugüeropu basocáre biiro dutiyira:

—Múa “jõõ niiãrigu toopú niâyigu” jĩĩ tʉorá, ãsãrẽ wedeya, jĩyira.

Cũrẽ ñee, peresuwiipu née-wadugayira.

Jesuré sitiaññüre píopeorigue

(Mt 26.6-13; Mr 14.3-9)

12 ¹Pascua bosebureco wáa-
adaro seis burecori dusa-
rí, Jesús cũi buerámena Betania-
pu wáawi. Too sugüero tiimacã-
pura Jesús Lázaro diarigupüre
masõwĩ. ²Toopú Jesuré bosebureco
tiipéowa. Marta yaarére batowo.
Lázaro, ãpẽrãcá Jesuména yaadiwa.
³Teero tiigó, María si-
cagá^q sitiaññurigare Jesús puto
néetiwo. Tee sitiaññüre “nardo”
wãmecutire wapapacáre niuwĩ.
Cũye duporipu píopeco, cooya
póañapõmena tuucoséwo. Tiwiĩ
niipetiropu sitiaññusesajõãwũ.

⁴⁻⁵Judas Iscariote jĩwĩ:

—Ate sitiaññürere sicãma
padegu wapatárocõrõ dúaro boomi-
âyü. Tee niyerure bóaneõrãrẽ
ticonoboajiyu, jĩwĩ.

Cũi Jesús buegú too síropu
cũrẽ ñatutirapüre wedesãgũ-
du niirigu niuwĩ. ⁶Diamacũ bóane-
õrãrẽ tiápudugagu mee tee
jĩwĩ. Biiro wedesegu niyeru
yaadugágu, teero jĩwĩ. Cũi ãsã
niyeru sããripore cotegú niimi-
wĩ. Tiipo maquẽ niyerure yaajá-
rururigu niuwĩ. ⁷Jesús cũi rẽ jĩwĩ:

—¿Deero tiigú coore potocõí?
Potocõgũ mee tiyá. Coa aterẽ
ññanocũrigo niuwõ yũ diaadari
bureco maquẽrẽ. ⁸Bóaneõrã mua
watoapu niirucujãadacua. Yũ-
peja múãmena niirucuricu, jĩwĩ.

Judíoare dutirá Lázarore

sãdugárigue

⁹Pau judíoa Jesús Betaniapu
niirẽ quetire tʉoyíra. Teero tiirã,
cũi rẽ ññarã jeawa. Cũi dícare
ññarã jeariwa. Cũi masõrigu Lá-
zarocãrẽ ññarã jeawa. ¹⁰⁻¹¹Pau
judíoa cũi masãrigue quetire
tʉorá, paaré dutirá dutirere duu-
já, Jesuré padeowá. Teero tiirã,
paaré dutirá: — Lázarcãrẽ sã-
ãda, jĩmiyira.

Jesús Jerusalénpu sããwarigue

(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Lc 19.28-40)

¹²Apebureco Jerusalénpu pau
boseburecore ññarã jeará “Jesús

^q 12.3 Pecasâyemena “medio litro” niã.

atiqui mée” jĩrẽ quetire tʊoríra niiwã. ¹³Teero tiirã, iquiquerire páata, cũũrẽ bocara atiwa. Bayiró wedeseremena jĩĩatiwa:

—¡Marĩ Ōpũrẽ usenire ticoada! ¡Āni Cõamacũ ticodiocorigũ nii! ¡Cũũrẽ ãñurõ tiáro! ¡Cũũ marĩ Israelya põna macãrã Ōpũ nii! jĩĩwã.

¹⁴Jesús burro wĩmagũrẽ buajeá, cũũ sotoapũ muãpeawi. Cũũ teero tiirĩguere Cõamacũye queti jóaripũpũ jóanoã:

¹⁵Múã Jerusalén macãrã, cui-rijãña.

Ĩñaña: Múã Ōpũ atitoai mée; cũũ burra macũ wĩmagũ sotoapũ pesaatii,^r

jĩĩ jóanoã.

¹⁶Tee jóariguere ũsã cũũ buerá sicatorpũre “Jesuyé queti niicu” jĩĩ tʊomasĩriwũ. Too síro ũmũãsepu cũũ muãwari siropũ, ũsã wãcũbuawũ. Teero tiirã, “Cõamacũye queti jóaripũpũ jĩĩrõbiora cũũrẽ diamacũrã wáawũ” jĩĩ cãmerĩ wedesewũ.

¹⁷Pau Jesús Lázaro masõrĩ ĩñarira tee quetire wedesesajõayira. “Lázaro ũtãtutipũ niimiãrigure sʊowíonecowi”, jĩĩ wedeyira. ¹⁸Teero tiirã, pau tee tiĩñori-guere tʊoríra Jesuré bocara atiwa. ¹⁹Fariseo basocapeja cãmerĩ jĩĩyira:

—Marĩ deero tiimasĩritu niiã. ¿Ĩñamiĩ múã? Niipetira cũũmena wáara tiíya, jĩĩyira.

Griegoa Jesuré ĩnadugarigue

²⁰Bosebũreco ĩnarã jeará watoapũ síquẽrã griegoa niiwã. Cũãcã Cõamacũrẽ padeorã atirira niiwã. ²¹Cũã Felipe pũto jeayira. Felipe Betsaida Galilea ditapũ niirĩ macã macũ niwĩ. Cũã cũũrẽ jĩĩyira:

—Jesuré ĩnarã wáadugaga.

²²Felipe Andrére wedegũ wáayigũ. Cũã puarápũ Jesuré wedera jeawa. ²³Jesús cũãrẽ queorémena yũwĩ:

—Máata niipetira sõwũ ʊputĩ macũ niirẽre ĩnonõadacu. ²⁴Yũũ aterėja diamacũrã jĩĩã: Sĩcũ oteré capere oteriatã, teero putũájacu. Teeperi oteri docare, ditapũ bóa, wii, bucuá, pee ducacuticu. ²⁵Atibũrecopũre cũũ catirĩ bũrecorire maĩnetónegũno pecamepu ñañarõ tiinógũdaqui. Cũũ catirĩ bũrecorire maĩhégũnope ũmũãsepu catiré petihére buagũdaqui. ²⁶Yũũ dutirẽre tiidugágũno yũũre nũnũárõ. Yũũ niĩadaropũre yũũmena niigũdaqui. Yũũ dutirẽre tiinũnũsegũnorẽ yũũ Pacũ ãñurõ tiigũdaqui, jĩĩwĩ.

Jesús cũũ diaadarere wederigue

²⁷Jesús jĩĩnemowĩ:

—Mecũtígã yũũ bayiró wãcũpatia. Teero tiigũ, yũũ deero jĩĩmasĩriga. “Pacũ, yũũre ñañarõ wáaadare netónẽña”, jĩĩgũdari? Jĩĩricu. Teero ñañarõ tiinógũ-

^r12.15 Zacarías 9.9.

dura atiwa. ²⁸ Pacu, “mũũ ãñune-tōjōã” jĩrere ãñoñá, jĩwĩ.

Cũũ teero jĩĩari siro, mũũãsepu wedeseri tuowũ:

—“Yũũ ãñunetōjōã” jĩrere ãñotóawũ; ãñonemógũda sũcã, jĩĩti.

²⁹ Basocá toopú niirí cũũ wedeseri tuorá: —Bupo busuati, jĩwĩ.

Ãpẽrá: —Ángele cũũrẽ wedeseri, jĩwĩ.

³⁰ Jesús cũũrẽ jĩwĩ:

—Yũũre tuodutigu mee wedeseri; mũũpere tuodutigu wedeseri. ³¹ Mecũtígãrẽ Cõãmacũ atibũreco macãrãrẽ wapa tiigũdaqui. Mecũtígãcãrẽ atibũreco macãrãrẽ dutigũre cõãwionecogũdaqui. ³² Yũũpere basocá nẽemũõncõãdacua, niipetirare yũũ ãñurõ tiibosãremena ugaripéatiaro jĩĩgũ, jĩwĩ.

³³ Teero jĩĩgũ, “biiro tiirí, diagũdacu” jĩĩgũ tiiwĩ. ³⁴ Basocá cũũrẽ jĩwĩ:

—Cõãmacũye queti jóaripũpu cũũ bueñorí, biiro tuonówũ: “Cõãmacũ beserigu Cristo catirucujãgũdaqui”. Tee diamacũ niirí, ãdeero tiigũdu mũũpe “niipetira sõwũrẽ nẽemũõncõrõ booa” jĩĩ? Niipetira sõwũ ãniipé niĩ? jĩĩ sãĩñáwã.

³⁵ Jesupé cũũrẽ jĩwĩ:

—Yũũ atibũreco macãrãrẽ sãwócore tiiróbiro niĩ. Yũũ basocáre Cõãmacũyere ãñurõ masĩtiia. Mũũmena péerogã niigũda-

cu. Yũũ ãnopú niirí, mũũ yũũ buerere padeoyá. Teero tiirá, mũũ wãcũña maniró naĩtiãrõpu wáara tiiróbiro wáaricu. Yũũre padeohégũno naĩtiãrõpu niigũ tiiróbiro niĩ. Teero tiigũ, ãñurẽpere besemasĩriqui. ³⁶ Yũũ sãwócore tiiróbiro niigũ mũũãmena niĩ. Yũũ mũũãmena niirí, yũũre padeoyá. Teero tiirá, mũũcã sãwócoropũ niĩadacu; Cõãmacũyere ãñurõ masĩadacu, jĩwĩ.

Jesús cũũrẽ teero jĩĩari siro, dutijóãwĩ.

Judioare dutirá Jesuré padeoririgue

³⁷ Jesús cũũ tutuaremena pee tiieñopacari, judioare dutirá cũũrẽ padeoriwa. ³⁸ Cũũ padeoririguemena profeta Isaías jóarirobirora wáaro tiiwũ. Ateré jóarigu niiwĩ:

Ûsã Õpũ, noãnópe Ûsã wederere padeorá padeojíya.

Niipetira padeopetiriya.

Cõãmacũ tutuaremena tiieñorí ãñapacara, padeoriya,^s jĩĩ jóarigu niiwĩ.

³⁹ Teero tiirá, cũũ padeomasĩriwa. Isaías atecãrẽ jóarigu niiwĩ:

⁴⁰ Cõãmacũ cũũrẽ capeari ãñãhẽrã tiiróbiro tiiyigu.

Cũũyere tuomasĩhẽrã tiiyigũ.

Teero tiirá, ãñurõ cũũ tiirẽrẽ ãñapacara, ãñamasĩriyira.

^s 12.38 Isaías 53.1.

Cũ buerére tuopacára, tuo-
masíiyira.

Cũ buerére padeorá niirā-
peja,

cũ ñañaré tiirére duujá,
acabóre sãibójíya.

Cũ cũārē netōnébojīyi,^t
jĩ jóarigu niiwĩ.

⁴¹Isaías Jesús uputí macũ ni-
rére ñnasugueyigũ. Teero tiigú,
cũye maquērē wedeseyigũ.

⁴²Teero jóari siro niipacari,
pacũ judíoa, judíoare dutirápucã
Jesuré padeomíwã. Marĩ neãrí
wiipũ niirárē cõawionecori jĩrã,
baurocápũ Jesuré padeorére we-
deseriwa. Fariseo basocare cuiyi-
ra. ⁴³Jesuré padeopacára, baso-
cápere nemoró añurō wácūrĩ
boojíya. Cõamacüpereja “añuni-
ya” jĩsuguerō booríjya.

Jesús wederi tuohéra ñañarō tiinóãdara niitoaya

⁴⁴Jesús bayiró busurómena jĩ-
wĩ:

—Yũre padeoráno yũ dícre
padeoríya; yũ Pacũ yũre tico-
diocorigucārē padeoóya. ⁴⁵Yũ-
re ññaráno yũre ticodiocorigu-
cārē ññaãya. ⁴⁶Yũ sãwócore ti-
róbiro niĩ. Atibúrecopũre atiũ,
yũre padeoráno naĩtĩārõpũ pũ-
tuárijãrō jĩgũ. ⁴⁷Yũ buerére
tuo, teeré yũheranorē yũpe ña-
ñarō tiiría. Yũ atibúrecopũ ni-
rárē ñañarō tiigú atiriwũ; cũārē
netōnégũ atiũ ⁴⁸Yũre boohé-

rano, yũ buerécārē yũherano
ñañarō tiinóãdarapũ niitoaya.
Atibúreco petirí, yũ wederé
cũārē ñañarō wáari tiíadacu.
⁴⁹Yũ booró wederia. Yũ Pacũ
yũre ticodiocorigũ “teero jĩ we-
deya” jĩ dutirómena wedea.
⁵⁰Yũ masĩã: Yũ Pacũ dutirére
padeorá catirucujãadacua. Teero
tiigú, cũ wededutirobirora ba-
socáre wedea, jĩwĩ.

Jesús cũ bueráye duporire coserígue

13 ¹Pascua bosebureco wáa-
adaro péero dusawá. Je-
sús cũ atibúrecopũ niirigu máa-
ta cũ Pacũ putopũ wáadarere
masítoawi. Ũsã cũ buerá atibú-
recopũ niirárē maĩnetónējāwĩ.
Ũsārē cũ bayiró maĩrére ñño-
ádarō péerogã dusawá.

²⁻⁴Wãtĩārē dutigú Judas Isca-
riote (Simón macūrē) wácūrē ti-
cotoarigu niwĩ. Jesuré wedesã-
dutigũ niwĩ. Jesupéja Cõama-
cũ putopũ atirigue, cũ toopú cã-
meputúawaadarere masítoarigu
niwĩ. Teero biiri cũ Pacũ cũrē
niipetire dutiré ticoriguere masĩ-
toarigu niwĩ. Teeré masígũ, ũsã
yaadui, wũmunucã, cũyaro
sutiró sotoá sãñaãrirore tuuwé-
wi. Őpũ decopũ oco tuucoséri
caserore siatúwi. ⁵Too siro ocoré
bapapú píosã, ũsãye duporire co-
senucáwĩ. Cũ siatúari casero-
mena ocoré tuucoséwi.

^t12.40 Isaías 6.10.

⁶Cũ Simón Pedroye ðaporire cosegúdu tiirí, Pedropeja cũrẽ jĩwĩ:

—¿Ōpũ, yée ðaporire mũu cosegúdari? jĩwĩ.

⁷—Mecútigã yũ tiirere mũu tũomasĩricu; too síropũ tũomasĩgũdacu, jĩ yũwĩ.

⁸Cũpeja: —Yée ðaporire mũu coserídojãgũdacu, jĩmiwĩ.

—Yũ mũurẽ coseriatã, mũu yũ menamacũ niiricu, jĩwĩ.

⁹Simón Pedro jĩwĩ:

—Too docare yée ðaporire cosegú, yée wãmorĩ, yáa dupucãrẽ coseyá, jĩwĩ.

¹⁰Jesupéja jĩwĩ:

—Marĩ cusaári sirogã, jũĩrĩmanĩrã niipacara, cusanemõña manicú. Wáaari siro, ðapori dícu cosenócu. Múã jũĩrĩmanĩrã tiiró-biro niĩ. Teero niipacari, sícũ múã watoapũre ñaãagũ jũĩrcútigu tiiró-biro niĩ, jĩwĩ.

¹¹Jesús cũrẽ wedesãgũdũre masĩtoarigu niwĩ. Teero tiigú, “sícũ múã watoapũre jũĩrcútigu tiiró-biro niĩ” jĩwĩ.

¹²Ûsãye ðaporire coseári siro, cũũ tuuwéarirore sãña, jeanuã, ãsãrẽ jĩwĩ:

—¿Yũ mũãrẽ tiiriguere tũomasĩ? ¹³Múã yũre “ũsãrẽ buegú”, teero biiri “ũsã Ōpũ” jĩã. Yũ teerora niĩ múã jĩrõbirora. ¹⁴Yũ mũã Ōpũ, mũãrẽ buegú niipacu, mũãye ðaporire coseá-wũ. Teero tiirã, múãcã teerora

múãye ðaporire cãmerĩ coseyá. ¹⁵Múãrẽ yũ tiiriguere ñnacũ, tiinũnũsearo jĩgũ, tee queorere tiĩñoãwũ. ¹⁶Yũ ateréja diamacũrã jĩã: Sícũ padecotegũno cũrẽ dutigú nemoró niiriqui. Sícũ ticoconorigucã cũrẽ ticocorigu nemoró niiriqui. ¹⁷Múã yũ we-deariguere masĩ, teerẽ tiirã, use-niãdacu.

¹⁸Yũ mũã niipetirapũre wderia. Yũ beserirare yũ masĩã. Cõamacũye queti jóaripũpũ jĩrõ-birora diamacũ wáaro tiĩdacu. Ateré jóanoã: “Yũmena yaadui-arigu yũre ñnatutigu peti niĩ”, ^ujĩ jóanoã. ¹⁹Yũ mũãrẽ wedesũ-guegu tiia. Teero tiirã, too síro yũ jĩariguere diamacũ wáari ñnarã, “yũrã niĩ” jĩrere padeo-ádacu. ²⁰Yũ ateréja diamacũrã jĩã: Yũ ticocoariguere bocagũno yũcãrẽ bocagũdaqui. Yũre bocagũno yũre ticodiocorigucãrẽ bocagũdaqui, jĩwĩ.

Jesús “Judas yũre ñnatutirapũre ticogũdaqui” jĩrigue

(Mt 26.20-25; Mr 14.17-21;

Lc 22.21-23)

²¹Jesús teerẽ ãsãrẽ wedeari siro, bayiró wãcũpatiwi. Tũomasĩrõrã wedemiwĩ:

—Yũ ateré diamacũrã jĩã: Múã menamacũ sícũ yũre ñnatutirapũre ticogũdaqui, jĩwĩ.

²²Ûsã cãmerĩ ñña, “¿noãpére teero jĩgũ tii?” jĩmasĩriwũ.

^u13.18 Salmo 41.9.

23 Yñu Juan Jesús maĩnogũ cũũ pũtogã duiwũ. 24 Teero tiigũ, Simón Pedro súupwaremena yñũre sãĩnádutiwi: “¿Noãré wedesege tiii?” 25 Yñu cũũ pũtogã munijeá-tua, cũũrẽ sãĩnãwũ:

—¿Ōpũ, noã niĩ cũũ? jĩĩwũ.

26 Jesús yñũre jĩĩwĩ:

—Yñu pã soa, ticogũra niĩ, jĩĩ-wĩ.

Cũũ teero jĩĩari siro, Judare (Simón Iscariote macũrẽ) soa, ti-cowi. 27 Judas pãrẽ ñeeãri sirogã, Satanás cũũrẽ sããrigũ niĩwĩ. Je-sús Judare: —Mũũ tiádarere máata tiisírotiya, jĩĩwĩ.

28 Ūsã niipetira toopá yaaduire cũũ teero jĩĩrere tuomasĩriwũ. 29 Siquẽrã biiro wãcũwũ: “Judas niyeru sããripore cotegũ niirĩ, cũũrẽ apeyenó bosebureco ma-quẽrẽ sãĩdutigũ tiijĩyi; o bóa-neõrãrẽ niyeru ticodutigũ ticodu-tiajĩyi”, jĩĩ wãcũmiwũ. 30 Judas

pãrẽ ñeeãri sirogã, witiijõãwĩ. Ña-mipũ niĩwũ.

Mama dutiré

31 Judas witiwari siro, Jesús ũsãrẽ jĩĩwĩ:

—Mecũtigã yñu niipetira sõwũ ʼpũtĩ macũ niirere ãñonóãdacu. Yñumena “Cõãmacũ ʼpũtĩ macũ niĩ” jĩĩrẽcãrẽ ãñonóãdacu. 32 Yñu “Cõãmacũ ʼpũtĩ macũ niĩ” jĩĩrere ãñorĩ, cũũcã yñu ʼpũtĩ macũ niirere máata ãñogũdaqui. 33 Yñu me-namacãrã, yñu pëerogã múãmena niinemogũdacu. Múã yñũre ãmaã-miãdacu. Yñu judíoare dutirãre jĩĩ-rirobirora múãrẽ mecũtigã jĩĩ: “Yñu wáaadaropũre múã wáama-sĩricu”. 34 Múãrẽ mama dutirere cúũã: Cãmerĩ maĩnã; yñu múãrẽ maĩrõbirora múãcã cãmerĩ maĩnã. 35 Múã cãmerĩ maĩrĩ, ãpẽrá niipeti-ra múãrẽ yñu buerã niirere masĩ-ãdacua, jĩĩwĩ.

Jesús cũũ buerámena yaaturigüe

Pedro Jesuré “masiriga” jĩirigue*(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31;**Lc 22.31-34)***36** Simón Pedro cũrẽ sãĩnãwĩ:

—Ōpũ, ¿noopú wáagudari? jĩwĩ.

Jesús cũrẽ yũwĩ:

—Mecũtĩgã yũ wáaadaropure mũ wáamasiricu. Too síropũ yũre nũngúdadu, jĩwĩ.

37 Pedropeja cũrẽ sãĩnãwĩ sũcã:

—Ōpũ, ¿deero tiigú yũ mũmena máata wáamasirigari? Mũye wapamena yũ diari, ãñuniãdadu, jĩmiwĩ.

38 Jesús cũrẽ yũwĩ:

—¿Yée wapamena diabosagudari? Yũ aterėja diamacũrã jĩĩ: Cãrẽquẽ wedeadari suguero, yũre itĩĩrĩ “cũrẽ masiriga” jĩditogudacu, jĩwĩ.

Jesús Cõamacũ pũtopũ wáarima tiiróbiro niiĩ

14 ¹Jesús ãsãrẽ jĩwĩ: —Mũã bayiró wãcũpatirijãña. Cõamacũrẽ padeoyá. Yũcãrẽ padeoyá. ²Yũ Pacũ pũtopũ mũã niiãdare wiseri pee niiã. Tee wiseri maniátã, mũãrẽ wedeboajĩyu. Toopú mũã niiãdarore quẽnosugúgu wáagu tiia. ³Mũã niiãdarore quẽnoãri siro, mũãrẽ néegũ atiguda. Teero tiirã, yũ niirópũre mũãcã niiãdadu. ⁴Yũ wáaropũ niirímarẽ mũã masĩcu, jĩwĩ.

5 Tomás cũrẽ jĩwĩ:

—Ōpũ, mũ wáaadarore masĩriga. ¿Ësã deero tii tiimarẽ masĩbogari? jĩwĩ.

6 Jesús cũrẽ yũwĩ:—Yũrã tiimã tiiróbiro niiã; basocãre diamacũ maquẽrẽ masĩrĩ tiigú niiã; teero biiri catirẽ petihẽre ticogú niiã. Yũre padeonũnũsera dícu yũ Pacũ pũto jeaadacua. ⁷Mũã yũre masĩrã, yũ Pacũcãrẽ masĩãdadu. Mecũãmena cũrẽ masĩ; cũrẽ iñarã tiiróbiro niiã, jĩwĩ.**8** Felipe Jesuré jĩwĩ:

—Ōpũ, mũ Pacũre ãñoñã ãsãrẽ. Cũrẽ iñarẽmena dícu ãsãrẽ ãñutoaadacu, jĩwĩ.

9 Jesupéja cũrẽ yũwĩ:—Felipe, yũ mũãmena yoari niiã mée. ¿Yũre iñamasĩrii ména? Yũre iñagũno yũ Pacũcãrẽ iñã. ¿Deero tiigú “mũ Pacũre ãñoñã” jĩĩ? ¹⁰“Yũ Pacũpũre niiã yũ; cũ yũpũre niiĩ” jĩĩrẽre ¿padeorĩi? Yũ mũãrẽ wederẽre yũ booró wederia. Yũ Pacũ yũpũre niigũrã yũmena cũ booró tii. ¹¹“Yũ Pacũpũre niiã yũ” jĩĩrẽre padeoyá. Teero biiri “yũ Pacũ yũpũre niiĩ” jĩĩrẽcãrẽ padeoyá. Mũã teerẽ padeomasĩhẽrã, yũ tiirépere yũ Pacũ tutuaremena tiirĩ iña, padeosãñũña. ¹²Yũ aterėja diamacũrã jĩĩ: Yũre padeorãno yũ tiirírobiro ra tiinũnũseadacua. Yũ Pacũ niirópũ yũ wáaguda. Teero tiirã, yũre padeorãno yũ tiiríro nemoró tiĩadacua. ¹³Niipetire mũã sãĩrẽre yũ wãmemena sãĩ-

rí, tiigúda. Yũu teeré tiigú, yũu Pacu uputí macũ niirére ãnogú-dacu. ¹⁴Yũu wãmemena múã sãirénoré tiigúda.

**Jesús “Espíritu Santore
ticodiocoguda” jĩirigue**

¹⁵Múã yũure maĩrá, yũu dutirére tiiádacu. ¹⁶Múãrẽ yũu Pacu-re sãiboságuda. Yũu sãirí, cũũ múãrẽ ãpĩ tiápugudure ticodiocogudaqui. Múãmena niirucujãgúdaqui. ¹⁷Cũũrã Espiritu Santo, diamacũ maquẽrẽ wedegú niiĩ. Atibúreco macãrã cũũrẽ ññari-cua; cũũrẽ masĩricua. Teero tiirá, cũũrẽ boorícua. Múãpeja cũũrẽ masiã. Cũũ múãmena niiĩ; múã-pure niirucujãgúdaqui.

¹⁸Yũu múãrẽ cõawaricu. Múãmena niigũ atiguda sũcã. ¹⁹Péero dũsaa yũu wáadaro. Yũu wáari siro, atibúreco macãrã yũure ññariadacua. Múãpeja ññaadacu. Yũu catirucujãã; teero tiirá, múãcã catirucujãaadacu. ²⁰Yũu Pacu múãrẽ Espiritu Santore ticodicoari siro, “yũu Pacupure yũu niiã” jĩirére masiãdacu. Teero biiri “múã yũupure niiã; yũu múãpure niiã” jĩirécãrẽ masiãdacu. ²¹Yũu dutirére tiigúno yũure maĩgúrã niiqui. Yũure maĩgúnorẽ yũu Pacu maĩgúdaqui. Yũucã cũũrẽ maĩgúdacu; yũu niirecutirere ãnogúdacu, jĩĩwĩ.

²²Ãpĩ Judas (Iscariote niihẽgũ-pe) Jesuré jĩĩwĩ:

—Õpũ, ¿deero tiigú mũu niirecutirere ãsã dícare ãnogúdari?

¿Deero tiigú atibúreco macãrãrẽ ãñorigari? jĩĩwĩ.

²³Jesús cũũrẽ yũuwi:

—Yũure maĩráno yũu wedeseri tũonunúsecua. Yũu Pacu cúãrẽ maĩgúdaqui. Ñsã purápura cúãmena niiádacu. ²⁴Yũure maĩhẽrãnopeja yũu wederére tuorícua. Yũu wederé yée mee niiã; yũu Pacu yũure ticodiocorigu wededutire niiã.

²⁵Yũu múãmena niiã ména; teero tiigú, teeré múãrẽ wedea. ²⁶Too síro yũu Pacu Espiritu Santore yũu wãmemena ticodiocogudaqui. Cũũ múãrẽ tiápugu niigúdaqui. Cũũ niipetirere múãrẽ buegúdaqui. Niipetire yũu múãrẽ bueriguere teero wãcũrĩ tiirucujãgúdaqui.

²⁷Yũu mecũtigã múãrẽ “wáagu tiia” jĩĩgúda. Ññurõ niirecutire múãmena niiãrõ. Yũu ññurõ niirecutirere cwoa. Teeré múãcãrẽ ticoa. Atibúreco macãrã ññurõ niirecutirere ticooya, ticorapeja. Yũu cúã ticoré tiiróbiro ticoria. Teero tiirá, wãcũpatirijãña; cui-rijãña. ²⁸“Yũu Pacu putopũ wáagu tiia” jĩĩrĩ, múã tuotóawũ. “Too síro yũu múãmena niigũ atiguda sũcã” jĩĩrĩcãrẽ tuoáwũ. Yũu Pacu yũu nemorõ niiĩ. Teero tiirá, “yũu Pacu putopũ wáagu tiia” jĩĩrĩ tuoĩrã, yũure diamacũrã maĩrá, useniboajiyu. ²⁹Yũu múãrẽ wedesuguegu tiia. Teero tiirá, yũu múãrẽ wedesugueriguere queoró wáari, “diamacũrã jĩĩyi” jĩĩadacu.

³⁰Wātĩārē dutigú atibúreco macārārē dutigú atitoaqui méé. Teero tiigú, yuu múāmena péero wedeseguda. Cũ yũre péerogā netõncāmasīripacu, dutimigūdaqui. ³¹Yũpeja cũrē tũoríá. Yũ Pacu dutirépere tiia, atibúreco macārā “yũ Pacure maĩā” jĩréré masĩārõ jĩgũ. Wũmunucāña. Jāmu, wáaco, jĩwĩ ũsārē.

Usegumena queoré

15 ¹Jesús queorémena ũsārē wedewi:

—Yũ usegu peti tiiróbiro niiā. Yũ Pacu tiiguré cotegú tiiróbiro nii. ²Yéé dũpuri ducamanire dũpũre páatacõjāĩ. Ducacutire dũpũripere nemoró ducacutiaro jĩgũ, ñañaré dũpũre páatawemoqui. ³Yũ múārē wederémena ñañaré dũpũre páatawenorira tiiróbiro niiā. ⁴Yũmena niirucujāña yũ múāmena niiru-

cujārõbirora. Sicadũpu usegũpu niirucuripacaro, dũcacutiricu. Ate tiiróbiro múā yũmena niurucuripacara, ãñuré tiimasĩricu.

⁵Yũ usegu tiiróbiro niiā. Múā tiigú dũpuri niiā. Yũmena niurucurano yũ cũāmena niirĩ, pee ãñuré tiimasĩcua. Múā yũmena niihērā, ãñuré tiimasĩricu. ⁶Yũmena niihērāno páatare dũpuri tiiróbiro cõānoādacua. Páatacõare dũpuri sīnijõacu. Sīniré dũpũrre see, pecamepu sóecõānocu.

⁷Múā yũmena niirĩ, yũ buerére wācũrĩ, Cõāmacũ múā cũrē sãĩrēnorē wáari tiigúdaqui. ⁸Múā pee ãñuré tiirémena “Cõāmacũ ãñunetõjõāĩ” jĩréré ãñoādacu. Teero biiri “múā yũ buerá niiā” jĩréré ãñoādacu. ⁹Yũ Pacu yũre maĩrõbirora yũcā múārē maĩā. Teero tiirá, yũ múārē maĩrére masĩjĩrā, yũre maĩrucujāña. ¹⁰Yũ Pacu dutirére yũ tiwá; cũ yũre maĩrucuí. Cũ tiiróbirora múā yũ dutirére tiirĩ, yũcā múārē maĩrucúgadacu.

¹¹Yũ usenirõbirora múārē useniārõ jĩgũ, teeré wedea. Teero tiirá, múā useninetõjõādacu. ¹²Yũ dutiré ate niiā: Yũ múārē maĩrõbirora cāmerĩ maĩñā. ¹³Sĩcũ cũ menamacārārē diabosagũno cũārē maĩnetõnequi; nemoró maĩmasĩña maniā. ¹⁴Múā yũ dutirére tiirá, yũ menamacārā niiā. ¹⁵Yũ múārē “yũre padecotera niiya” jĩnemicu. Padecotera cũārē dutigú tiirére masĩricua. Niipetire yũ Pacu yũre

Usegu, tiigú duca

jĩiriguere múārẽ wedepetijãã. Teero tiigú, múārẽ “yũu mena-macārã niĩya” jĩĩã. ¹⁶Múã yũure beseriwũ; yũure múārẽ besewũ. Múã yũu boorére tiáro jĩĩgũ, teero biiri múã tiiré petirijããrõ jĩĩgũ, múārẽ besewũ. Múã yũu boorére tiirí, múã yũu wãmemena yũu Pacũre sãirénorẽ cũũ ticogũdaqui. ¹⁷Ateré múārẽ dutia: Cãmerí maĩná, jĩĩwĩ.

Jesurẽ padeorãre ñnatutiadacua

¹⁸Jesús ãsãrẽ jĩĩnemowĩ:

—Atibúreco macārã múārẽ ñnatutiri, yũure ñnatutisugueriguere wãcũña. ¹⁹Múã atibúreco macārã peti niĩtã, cũã menamacãrãre maĩrõbirora múãcãrẽ maĩbócu. Yũu múārẽ cũã watoapu niirãrẽ besewũ. Yũu besenorira nijĩrã, atibúreco macārã peti niiria. Teero tiirã, cũã múārẽ ñnatutiya. ²⁰Yũu múārẽ jĩiriguere wãcũña: Sícũ padecotegũno cũũrẽ dutigũ nemoró niiriqui. Yũure ñañarõ tiirã, múãcãrẽ teerora ñañarõ tiíadacua. Yũu wederi tuo-rã, múãcãrẽ tuoádacua. ²¹Múã yũure nũnũrĩ ñnarã, tee niipetire ñañarére múārẽ tiíadacua. Yũure ticodiocorigũre cũã masĩhẽre wapa teero tiíadacua.

²²Yũu cũãrẽ wedegũ atiriata, wapa cũoribocua. Cũã mecũtígãrẽ deero jĩĩmasĩricua; wapa cũojãya. ²³Yũure ñnatutirano yũu Pacũcãrẽ ñnatutiya. ²⁴Cũã pũtopũre

pee ññaña manirẽre tiieñomiwũ. Yũu tiieñohẽri siro niĩtã, wapa cũoribocua. Cũã yũu tiiriguere ññawã. Teeré ññapacara, yũure ññatutiwa. Teero biiri yũu Pacũcãrẽ ññatutiwa. ²⁵Cũã teero tiirẽmena Cõamacũye queti jóaripũpũ jĩĩrõbirora diamacũ wáaro tiia. Ateré jóanoã: “Búri peti yũure ññatutiwa”,^v jĩĩ jóanoã.

²⁶Espíritu Santo múārẽ tiíapugũ atigũdaqui. Cũũ diamacũ maquẽrẽ wedegũ niĩĩ. Cũũrẽ yũu Pacũmena niigũrẽ ticodiocogũdacu. Cũũ atigũ, yée maquẽrẽ múārẽ wedegũdaqui. ²⁷Múãcã yũu buenũcãripũra yũumena niĩwũ. Teero tiirã, yée maquẽrẽ wede-adacu, jĩĩwĩ.

16 ¹Jesús ãsãrẽ jĩĩnemowĩ sũcã:

—Tee niipetirere múārẽ we-deawũ, yũure padeodúrijããrõ jĩĩgũ. ²Judíoare dutirá múārẽ cũã neãrẽ wiseripũ niirãrẽ cõãwionecoadacua. Too síro múārẽ sãcõãrã, “marĩ Cõamacũ booró tiirã tiia” jĩĩ wãcũmiádacua. ³Cũã yũu Pacũre, teero biiri yũure masĩrijĩrã, múārẽ teero tiíadacua. ⁴Yũu múārẽ wedesũguegũ tiia. Teero tiirã, diamacũ teero wáari, múã “teerora jĩĩwĩ” jĩĩ wãcũãdacu.

Espíritu Santoye maquẽ

⁵Yũu múãmena nijĩĩgũ, sicatopũre máata teeré wederiwũ. ⁵Mecũtígã yũure ticodiocorigũ

^v15.25 Salmos 35.19; 69.4.

p̄top̄ wáagu tiia. Ȳu teeré jīi-pacari, múā s̄c̄unopera ȳu “¿noopú wáai?” jīi s̄āñaria. ⁶Ȳu jīiāriguere t̄ojírā, bóaneō-rā nijjā. ⁷Ȳu múārē diamacú maquērē jīiā: Ȳu wáari, múārē nemoró āñuādacu. Ȳu wáariatā, múārē tiápugu atiriqui. Ȳu wáagu, cūūrē múārē ticodiocogudacu. ⁸Cūū atigu, atibúreco macārārē cūā ñañaré tiiré t̄omasírī tiigúdaqui. Diamacú maquērē t̄omasírī tiigúdaqui. Teero biiri cūā ñañaré tiiré wapa Cōāmacū cūārē ñañarō tiádarecārē t̄omasírī tiigúdaqui. ⁹Espíritu Santo cūārē cūā ñañaré tiiré-re masiārō jīīgū, ateré t̄omasírī tiigúdaqui: Cūā ȳu padeohére wapa ñañaré tiirā niicua sáa. ¹⁰Diamacú tiirécārē masiārō jīīgū, ateré t̄omasírī tiigúdaqui: Ȳu diamacú tiigú nijjīgū, ȳu Pacu p̄top̄ wáaa. Toopú wáari, múā ȳu ññanemoricu sáa. ¹¹Teero biiri “Cōāmacū ñañaré tiiré ñañarō tiigúdaqui” jīirécārē masiārō jīīgū, ateré cūārē t̄omasírī tiigúdaqui: Wātārē dutigú ñañarō tiinógūdu niitoai.

¹²Ȳu múārē pee wededugamiga. Mecūtīgā wederi, múā t̄omasírībocu. ¹³Espíritu Santope atigu, niipetire diamacú maquērē múārē wedegúdaqui. Cūū diamacú maquērē wedegú níi. Cūū wācūrémena wederiqui; ȳu Pacu wederi t̄ogú, wedegúdaqui. Too sírop̄ wáaadarecārē múārē wedegúdaqui. ¹⁴Yéere múārē masi-

rī tiigúdaqui. Cūū teero masírī tiirémēna múā ȳu nemoró padeoádacu. ¹⁵Niipetire ȳu Pacu cuoré yé níiā. Teero tiigú, ateré múārē wedetoawū: Espiritu Santo yéere múārē masírī tiigúdaqui.

¹⁶Péerogā siro múā ȳu ññaricu; too síro ȳu ññaadacu sūcā, jīiŵí Jesús.

Bóaneōrā niimiārira useniādacua

¹⁷Ūsā s̄iquērā cāmerí s̄āñāwū:

—Cūū “péerogā siro múā ȳu ññaricu; too síro ȳu ññaadacu sūcā” jīiré t̄oríga. Teero biiri “ȳu Pacu p̄top̄ wáaa” jīirécārē t̄oríga. ¹⁸Cūū “péerogā siro” jīiré ¿deero jīidugaro tiigári? Ñeenórē wedesege wedesequi, masiriga, jīiŵí.

¹⁹Jesús ūsā cūūrē s̄āñādugare masijīgū, ūsārē jīiŵí:

—“Péerogā siro múā ȳu ññaricu; too síro ȳu ññaadacu sūcā”, jīiāwū. ¿Teeré cāmerí s̄āñārā tii? ²⁰Ȳu ateréja diamacúrā jīiā: Múā uti, boorituara niīdacu. Atibúreco macārāpe useniādacua. Múā bóaneōmiādacu. Bóaneōrā niimiārira useniādacu. ²¹Queorémēna wedegúda: S̄icō niipacó coo wīmagū apaadari suguerogā, bayiró pūninogō, bóaneōco. Coa apaari siro, coa macū bauári ññagō, usenigō, coore pūniāriguere wācūrico. ²²Coo tiiró-biro múā mecūtīgā bóaneōmiā. Too síro ȳu múārē ññagūda sūcā. Toorá múā useninetōjōāda-

cu. Sícũno múã usenirere petirí tiimasíriqui.

²³Teero wáaadari bureco jeari, yũre sãĩnáriadacu. Yũu ateréja diamacúrã jĩĩã: Múã yũu wãmemena yũu Pacure sãirénorẽ cũũ ticogudaqui. ²⁴Múã yũu wãmemena sãiría ména. Sãĩnã. Múã sãiría, buaadacu. Teeména bayiró useniãdacu.

**Jesús atibúreco maquẽrẽ
docacũmurĩ tiitóarigue**

²⁵Yũu múãrẽ pee queoréména wedewũ. Too síro queoré maniró tuomasírõrã yũu Pacuye maquẽrẽ wedegudacu. ²⁶Teero wáaadari bureco jeari, múã yũu wãmemena yũu Pacure sãĩãdacu. Yũu teero jĩĩgũ, “yũu Pacure múãrẽ sãĩboságuda” jĩĩgũ mee tiia. ²⁷Cũũrã múãrẽ maĩĩ. Biirõ biia: Múã yũure maĩã. Teero biiri múã yũure “Cõãmacũ putopũ atirigu niiĩ” jĩĩ padeóa. Teero tiigũ, Cõãmacũ múãrẽ maĩjĩgũ, múãrẽ yũugudaqui. ²⁸Yũu Pacumena niirigu atibúrecopure atiũ. Ānopũ niĩarigu yũu Pacu putopũ coepũtúawaguda sũcã, jĩĩwĩ.

²⁹Ûsã cũũrẽ jĩĩwũ:

—Mecũtígãrẽ mũu queoréména wederipacu, tuomasírõrã wedejã. ³⁰Mecũtígã ùsã masĩã: Mũu niipetirere masĩpetijã. Ûsã mũũrẽ sãĩnãadari suguero, masĩtoaa. Teero tiirã, mũu “Cõãmacũ putopũ atirigu niiã” jĩĩrẽre padeóa, jĩĩwũ.

³¹Jesús ùsãrẽ jĩĩwĩ:

—¿Niirõrã; múã padeói? ³²Múã dutiwáadaro jearo tiia; jeatoaa mé. Múã sĩquẽrã wáabateadacu. Yũure sícũrã cõãnucõãdacu. Sícũrã niiria, niigũpeja. Yũu Pacu yũumena niiĩ. ³³Yũu múãrẽ yũumena ãñurõ niirecutire cuoáro jĩĩgũ, tee niipetirere wedeawũ. Múã atibúrecopure ñañarõ netõãdacu. Yũu atibúreco maquẽrẽ docacũmurĩ tiitóawũ. Teero tiirã, wãcũtutuaya, jĩĩwĩ.

**Jesús cũũ bueráye niĩadarere
sãĩbosárigue**

17 ¹Jesús teero jĩĩari siro, ññamũõco, jĩĩwĩ:

—Pacu, mũu “teero wáaadacu” jĩĩrí bureco jeatoaa mé. Basocáre ãñoñã yũu mũu macũ uputĩ macũ niirẽre. Mũu teero tiirĩ, yũu mũu uputĩ macũ niirẽre ãnogũdacu. ²Mũu yũure dutirẽre ticoũ. Teeména basocã niipetirare dutimasĩã. Teero tiigũ, niipetira mũu yũure ticorirare catirẽ petihẽre ticomasĩã. ³Cũã mũu diamacũ niigũrẽ sícũ niigũrẽ masĩrã, teero biiri yũu Jesucristo mũu tico-diocorigucãrẽ masĩrã catirẽ petihẽre cuoádacua.

⁴Mũu yũure tiidutirere tiipetijãwũ. Teeména yũu atibúrecopure mũu uputĩ macũ niirẽre ãñowũ. ⁵Pacu, atibúreco tiĩadari suguero, yũu mũumena niĩwũ. Mũumena niigũ, mũu tiiróbiro uputĩ

macũ niiwũ. Mecũtígārẽ mũũ niirõpũ niigũdacu sũcã. Yũũ-re uputĩ macũ niirẽre ticoya sũcã.

6' Mũũ ãniārẽ yũũre ticowũ. Cũã atibúreco macārã watoapũ niirira niiwã. Mũũ niirecutirere cũārẽ masĩrĩ tiiwũ. Cũã mũũyara niirirare yũũre ticowũ. Cũã mũũ wedecore ãñurõ tuoĩrã, yũũwa. 7' Mecũtígārẽ cũã aterẽ masĩiya: Niipetire yũũ niirecutire mũũ ticorigue niiã. 8' Mũũ yũũre wederiguere cũārẽ wedewũ. Cũã teerẽ padeowã. Cũã diamacũrã yũũ mũũ pũtopũ atiriguere padeowã. Teero biiri mũũ yũũre ticodiocoriguecārẽ padeowã.

9' Yũũ cũãye niiadarere mũũrẽ sãĩã. Atibúreco macārãpereja sãĩbosãria. Yũũre mũũ ticorirapere sãĩbosã; cũã mũũyara niiya. 10' Niipetira mũũyara, yãara niiya. Yãaracã mũũyara niiya. Cũã tiirẽmena, cũã padeorẽmena yũũ uputĩ macũ niirẽre masĩrĩ tiia.

11' Yũũ mũũ pũtopũ wáagũdu tiia; atibúrecomũ putuáricu. Yũũ buerãpeja putuáadacua. Pacũ ãñugũ, mũũ tutuaremena mũũ yũũre ticorirare coteya. Mũũ teero tiirĩ, marĩ sĩcãrõmẽna niirõbirora cũãcã sĩcãrõmẽna niiadacua. 12' Yũũ cũãmena niigũ, mũũ tutuare ticoriguemena cũārẽ cotewũ. Sĩcũnorẽ ditiri tiirĩ-

wũ. Mũũye queti jóaripũpũ jĩrõbirora diamacũ wáaro tiiwũ: "Ditigũdaqui" jĩrigũ dícu ditiwĩ.

13' Mecũtígã yũũ mũũ pũtopũ wáagũdu tiia. Yũũ atibúrecomũ niigũ, mũũye quetire wedea. Cũã yũũ tiirõbiro use-niãrõ jĩigũ, wedea. 14' Mũũ wederiguere cũārẽ wedewũ. Cũã yũũ tiirõbiro atibúreco macārã peti niiriya. Teero tiirã, atibúreco macārã cũārẽ ñnatutiya. 15' "Cũã atibúreco macārã watoapũ niirãrẽ mũũ pũtopũ máata néewayã", jĩ sãĩria. Atepere sãĩã: "Wãtĩārẽ dutigũre cãmotãya cũārẽ", jĩã. 16' Yũũ atibúreco macũ peti niiria. Teero tiirõbiro cũãcã atibúreco macārã peti niiriya. 17' Mũũ wederẽ diamacũ maquẽ niiã. Teemẽna cũārẽ mũũ boorẽ tiĩadara peti wáari tiiyã. 18' Yũũre mũũye quetire atibúreco macārãrẽ wededutigũ ticodiocowũ. Teero tiirõbiro yũũcã cũārẽ atibúreco macārãrẽ wededutigũ ticocua. 19' Cũãye niiadarere tiigũ, yũũ mũũ boorõbirora tiia. Cũãcã mũũ boorõbiro tiĩaro jĩigũ, cũã diamacũ maquẽrẽ masĩnemoãrõ jĩigũ, teero tiia.

20' Yũũ cũã dícu sãĩbosãria. Too síropũ cũã wederitũ, yũũre padeoádaracãrẽ sãĩbosã. 21' Cũã sĩcãrõmẽna niĩãrõ jĩigũ, sãĩã. Pacũ, mũũ

yũmenena niirõbirora yũcã mena nĩĩ. Cũãcã marĩmena nĩĩrõ. Teero wáari ñarã, atibúreco macãrã “yũmenen ticodiocorigu nĩĩ” jĩrere padeoádacua. ²²Mũen yũre ɸutĩ macũ niirere ticowũ. Yũcã cũãrẽ teerã ticowũ, cũã sĩcãrõména nĩĩrõ jĩĩgũ. Marĩ sĩcãrõména niirõbirora cũãcã sĩcãrõména nĩĩrõ. ²³Yũen cũãmena niirĩ, mũen yũmenena niirõbirora cũãcã sĩcãrõména nĩĩadacua. Teero wáari ñarã, atibúreco macãrã ateré masĩadacua: Mũen cũãrẽ maĩ yũre maĩrõbirora; teero biiri “yũmenen ticodiocorigu nĩĩ” jĩrere masĩadacua.

²⁴Atibúreco tiĩdari sugero, mũen yũre maĩwũ. Teero tiigũ, mũen ɸutĩ macũ niirere yũre ticowũ. Pacũ, mũen yũre ticorirare yũmenena niirĩ boogá. Yũmenena niirã, yũen ɸutĩ macũ niirere ñĩĩadacua. ²⁵Pacũ, mũen diamacũ tiigũ nĩĩ. Atibúreco macãrã mũerẽ masĩiya; yũre mũerẽ masĩã. Ñĩĩ yũen buerã mũen yũre ticodiocoriguere masĩiya. ²⁶Mũen niirecutirere cũãrẽ masĩĩ tiwũ; teero masĩĩ tiirucũjãgũda. Yũen teero tiirucũrĩ, mũen yũre maĩrõbirora cũãcã camerĩ maĩadacua; teero biiri yũen cũãmena niigũdacu, jĩĩ sãĩwĩ.

Jesuré ñeewarigue

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50;

Lc 22.47-53)

18 ¹Jesús cũũ Pacũre sãĩĩrĩ siro, ñsã Jerusalénũ nĩĩrĩrĩ witiwawũ. Cedrón wãmecutirimaarẽ tiãwawũ. Tiimaã apeniñapũ olivo yucũre cũã oterirorũ jeawũ. ²Judas Jesuré ticogũdũ olivo niirõrẽ masĩtoarucuwĩ. Jesús too suguerorũre ñsãrẽ toopũ dícu suowarucuwĩ. ³Teero tiigũ, suraramena Judas jeawĩ. Ñpẽrã sĩquẽrã Cõamacũwĩ coterĩ basoca cũãmena jeawa. Paiarẽ dutirã, fariseo basoca cũãrẽ tico-corira niiwã. Cũã ãñũrõ wãmocutĩrirapũ niiwã. Sĩãwócore yucũ, sĩãwócorepamena atirira niiwã. ⁴Jesús cũũrẽ wãaadarere masĩtoarigũ niiwĩ. Teero tiigũ, suguewa, sãĩñáwĩ:

—¿Noãrẽ ãmaãĩ? jĩĩwĩ.

⁵—Jesús Nazaret macũrẽ ãmaãã, jĩĩwã.

—Yũurã nĩĩ, jĩĩwĩ.

Judas Jesuré wedesãrigucã cũãmena niiwĩ. ⁶Jesús “yũurã nĩĩ” jĩĩrĩ tũorã, cũã dúudicutũa, ñaacũmujoãwã. ⁷Jesús sãĩñáwĩ sũcã:

—¿Noãrẽ ãmaãĩ? jĩĩwĩ.

—Jesús Nazaret macũrẽ ãmaãã, jĩĩwã.

⁸—Mũãrẽ wedetoaawũ mée: Yũurã nĩĩ. Too docare yũre ãmaãrãjã, ãniãpereja “wáaya” jĩĩña, jĩĩwĩ.

⁹Jesús cũũ Pacũre wedesearigue diamacũ wãaaro jĩĩgũ, teerẽ

jĩĩwĩ. Cũũ biiro wedesewi cũũ Pacure: “Mũũ yũũre ticorirare sícũno ditiri tiirĩwũ”, jĩĩwĩ. ¹⁰Too síro Simón Pedro cũũya espadare néewionecowi. Paiaré dutigúre padecotegure diamacũ macã cãmopérоре páatacojãwĩ. Cũũ wãmecutiwi Malco. ¹¹Cũũ teero tiirí ñĩagũ, Jesupé Pedrore jĩĩwĩ:

—Mũũyapĩrẽ quēnocũña. Yũũ Pacu yũũre ñañarõ netõdutĩriro-birora ñañarõ netõgũdacu, jĩĩwĩ.

Jesuré Anás puto néewarigue

(Mt 26.57-58; Mr 14.53-54; Lc 22.54)

¹²Too síro surara, cũãrẽ dutigũ, ãpẽrá Cõãmacũwii coterí basoca Jesuré ñee, siatúwa. ¹³Anásya wiipũ néewasũguewa. Cũũ Caifás mañecũ niiwĩ. Caifás tiicũmarẽ paiaré dutigũ niiwĩ. ¹⁴Cũũrá too sũgueropure judíoare dutirare ateré jĩĩyigu: “Sícũ niipetiraye niiãdarere diabolari, marĩrẽ ãñuãdacu”, jĩĩyigu.

Pedro Jesuré “masĩriga” jĩĩrigue

(Mt 26.69-70; Mr 14.66-68;

Lc 22.55-57)

¹⁵Cũã Jesuré néewari, Simón Pedromenarã yũũcã cũãrẽ nũũwáwũ. Paiaré dutigũ yũũre masĩwĩ. Teero tiigũ, yũũ Jesuré néewaramena wii popea macã yepapure sããwawũ. ¹⁶Pedrope sopeputó sããatiropũ putuánucãwĩ. Cũũ teero tiirí ñĩagũ, yũũ sopeputó coterí basocomena wedese, cũũrẽ sããatidutiwũ. ¹⁷Sope coterí basoco Pedrore sãĩñáwõ:

—¿Mũũ ínimena buegũ mee niiĩ? jĩĩwõ.

—Niiria, jĩĩwĩ cũũpeja.

¹⁸Yũũsã niiwũ. Teero tiirã, tiiwĩ padecoteri basoca, ãpẽrá Cõãmacũwii coterí basoca pecame diosũmarã tiiwã. Pedrocã cũãmena sũmagũ tiiwĩ.

Paiaré dutigũ Jesuré sãĩñárigue

(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64;

Lc 22.66-71)

¹⁹Paiaré dutigũ Jesuré sãĩñáwĩ:

—¿Mũũ buerã, ñiirũnoã basoca peti niiĩ? ¿Ñeenórẽ buei mũũ cũãrẽ? jĩĩwĩ.

²⁰Jesupé cũũrẽ yũũwi:

—Yũũ niipetira tuocóropũ buewũ. Judíoa neãré wiseripũ, ãno niirí wii Cõãmacũwiipucãrẽ niipetira judíoa neãrópũ buewũ. Yayióropũ bueriwũ. ²¹¿Yũũre deero tiigũ sãĩñái? Yũũ bueriguere tuorírapere sãĩñãña. Cũã masĩcua. Cũã mũũrẽ wedeadacua, jĩĩwĩ.

²²Jesús teero jĩĩrĩ tuogũ, sícũ Cõãmacũwii coterí basocu Jesuyã diapóare páawi. Cũũrẽ jĩĩwĩ:

—Paiaré dutigúre teero yũũri-jãña, jĩĩwĩ.

²³Jesupé yũũwi:

—Yũũ ñañarõ jĩĩãriguere we-deñate. “Ateré ñañarõ jĩĩãwũ”, jĩĩña. Yũũ diamacũ maquẽrẽ jĩĩãri siro niipacari, ¿deero tiigũ yũũre páai? jĩĩwĩ.

²⁴Jesús siatúarigupũ niitoawi. Anás Jesuré ticocowi Caifás paiaré dutigũ putopũ.

Pedro jĩĩditonemorigue

(Mt 26.71-75; Mr 14.69-72; Lc 22.58-62)

25 Simón Pedro pecame wesa-pura sūmanucúwĩ ména. Toopú niirá cūñrē sāĩñáwā:

—¿Muu ĩnimená buegú mee niirí? jĩĩwĩ.

—Niiria, jĩĩwĩ.

26 Toopú sícū paiaré dutigúre padecotegu sūmanucúwĩ. Cāmo-péro páatanoriguya wedegu niirí. Cūñ Pedroré sāĩñáwĩ:

—Yuu muurē olivo yucu oteriporū cūñmena niirí ĩñatu niiríwā-rā, jĩĩwĩ.

27 —Niiria; yuu mee niiríwā, jĩĩwĩ sūcā.

Cūñ teero jĩĩrĩrā, cārēquē we-dewi.

Pilato Jesuré sāĩñárigue

(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Lc 23.1-5)

28 Too síro Jesuré Caifáya wiipū niirírigue tiidita dutigú niiré wiseri putopū néewawa. Bóeropū tiiríwā. Judíoare dutirá tee wiseri popea macā yepapure sãāwariwa. Toopú sãāwaraja, Pascua bosebureco niirí, yaarénorē yaaribojíya.^w 29 Cūñ sãāwaheri ĩñagū, Pilato cūñmena wedesege wiatiwi. Cūñrē sāĩñáwĩ:

—¿Múā āniré ĩneenó wapare wedesārā tiii? jĩĩwĩ.

30 —Cūñ ñañaré tiihégū niirí, muu putō cūñrē néeatiriboajiyu, jĩĩwā.

31 Pilato cūñrē jĩĩwĩ:

—Cūñrē néewaya. Múārē dutiré jĩĩróbirora múā basiro cūñ tii-áriguere besera wáaya, jĩĩmiwĩ.

Judíoape yuñwa:

—Ēsā judíoa múā romanuā tii-róbiro siādutímasiriga, jĩĩwā.

32 Too sugeropure Jesús “cūñ teero tiirí, diagudacu” jĩĩ wedesuguetoarucuwi. Cūñ wedeserigüe diamacú wáaaro jĩĩrā, judíoa romanuārē cūñrē siādutiwa.^x

33 Pilato cāmecócūtsāwawi sūcā. Jesuré suocó, sāĩñáyigu:

—¿Muurá niirí judíoa ōpū? jĩĩ-yigu.

34 Jesupé yuñyigu:

—¿Muu wācūrēmena sāĩñáí? ¿Āpērā muurē yéē maquērē we-dearite? jĩĩyigu.

35 Pilatope jĩĩyigu:

—Yuu judíoayū mee niirí. Muu-ya dita macārā judíoa, teero biiri paiaré dutirá muurē néeatiawā. ¿Deero tiirí muu? jĩĩ sāĩñáyigu.

36 Jesupé cūñrē yuñwi:

—Yuu ōpū niiré atibúreco ma-quē niiria. Atibúreco maquē niirí, yuñre nūñrā cāmerísĩāboa-

^w 18.28 Judíoa biiro jĩĩ wācūyira: “Ēsā judíoa niiríhērye wiseripū sãāwara, jũĩrĩpĩra tiiróbiro putuácu. Siete burecori jũĩrĩpĩra tiiróbiro niiríadacu”, jĩĩ wācūyira. Cūñ jũĩrĩpĩra tiiróbiro niirí, Pascua bosebureco maquērē yaamasĩriyira. ^x 18.32 Juan 3.14 y 12.32. Tee versícupure Jesús “yuñre siirā, curusapū páabiātu, néemūco-adacua” jĩĩgū tiyiyū. Judíoa curusapū basocáre siirí tiiriyira; romanuā dícu teeré tiyíra.

jīya, judíoare dutirá ñeewarijã-
ârõ jīrã. Yũũ Òpũ niiré ânopú
mee niiã, jīiyigu.

³⁷Pilato jīiyigu:

—¿Too docare òpũ niiĩ mũũ?
jīiyigu.

Jesupé cūũrẽ yũũyigu:

—Mũũ jīrõbirora òpũ niiã.
Yũũ diamacũ maquẽrẽ wedegũda
jīigũ, ânopú ati, bauáwu. Niipeti-
ra diamacũ maquẽrẽ boorã yũũ
wederere tuoóya, jīiyigu.

³⁸—Diamacũ maquẽ ¿ñeenó
niirõ niicu? masĩña maniã, jīiyi-
gu Pilato.

Jesuré sīadutirigue

(Mt 27.15-31; Mr 15.6-20; Lc 23.13-25)

Pilato teero jīĩari siro, judíoare
dutrámena wedesegu witiatiwi
sũcã. Cũãrẽ wedewi:

—Yũũ cūũ ñañaré tiiriguere
buaríatu. ³⁹Too docare biirope
tiigũda: Pascua bosebureco niirĩ,
mũã tiimũaatirigue tiirõbirora
tiigũda: Sĩcũ peresuwiipu niigũrẽ
wionécobosagũda. ¿Mũã judíoa
òpũrẽ wionécori boogári? jīĩwĩ.

⁴⁰Niipetira acaribíjõãwã:

—¿Cũũrẽ wionécorijãña! ¿Ba-
rrabápere wionécoya! jīĩwã.

Barrabás yaarépigu niirigu nii-
wĩ.

19 ¹Teero tiigũ, Pilato Jesu-
ré tãnadutiyigu. ²Tãnaã-
ri siro, surara potamena cūã tiĩari
betore cūũya dupupũre péorira
niiwã. Sicaró òpũya sutirowiiró-
biro sōã ñiisãñúrõca sããrira nii-
wã.

³—Ûseniã mũũmena, judíoa
òpũ, jīĩ buijáyira.

Teero jīĩrãrã, cūũrẽ pee páajã-
rira niiwã.

⁴Pilato popeapu niĩarigu witi-
tiwi sũcã. Basocáre jīĩwĩ:

—Yũũ cūũrẽ ñañaré tiiriguere
buaríatu. Teero tiigũ, mũã puto
sowitiatigũda. Mũã ññaãdacu,
jīĩwĩ.

⁵Too síro Jesús witiatiwi. Cũũ
pota betore pesawi. Òpũyaro tiiró-
biro sōã ñiisãñúrõ cūã sããari-
rore sãñawitiatiwi. Pilato baso-
cáre jīĩwĩ:

—¿Ññaña! Ñni niiĩ, jīĩwĩ.

⁶Paiaaré dutirá, Cõamacũwii
coteri basoca cūũrẽ ññarã, acari-
bíjõãwã:

—¿Cũũrẽ curusapu páabiatu
sīadutiya; sīadutiya! jīĩwã.

Pilatope jīĩwĩ:

—Mũã basiro cūũrẽ curusapu
páabiatu sīarã wáaya. Yũũja cūũ-
rẽ ñañaré tiiriguere buaríatu,
jīĩwĩ.

⁷Judíoare dutirápeja cūũrẽ jīĩ-
wã:

—“Yũũ Cõamacũ macũ niiã”,
jīĩwĩ cūũjã. Ûsãrẽ dutiré teero
wedeseğunorẽ sīadutiã, jīĩwã.

⁸Pilato teerẽ tuogũ, bayiró cui-
yigu. ⁹Cũũye wiseri popea macã
yepapu cãmecósãwawi sũcã. Je-
suré sãĩñáyigu:

—¿Noo macũ niiĩ mũũ? jīiyigu.

Jesupé cūũrẽ yũũyigu.

¹⁰Pilato jīiyigu:

—¿Deero tiigũ yũũre yũũrii?
¿Mũũ masĩrii? Yũũ mũũrẽ wioné-

cogu wionécomasĩã. Sĩãdutígucã
sĩãdutímasĩã, jĩiyigu.

¹¹ Jesupé cũũrẽ yũyigu:

—Cõamacũ mũũrẽ dutigú sō-
necorigu niiwĩ. Cũũ sōnecoriatã,
mũũ deero sĩãdutímasĩriboajĩyu.
Teero tiigú, yũũre mũũ pũtopũ ti-
cocoarigu mũũ nemoró wapa
cũoquí, jĩiyigu.

¹² Cũũ teero jĩĩrĩ tũogú, Pilato
Jesuré, “¿deero tii yũũ ãniré wio-
nécogũdariye?” jĩĩ wãcũmiyigu.
Judíoare dutirápeja bayiró acari-
bíremena jĩĩwã:

—Mũũ cũũrẽ wionécogu, ro-
manuã õpũ menamacũ niiricu.
Sĩcũ “yũũ mũã õpũ niiã” jĩĩgũno
romanuã õpũrẽ netõnucágũ tiii,
jĩĩwã.

¹³ Cũũ teero jĩĩrĩ tũogú, Pilato
Jesuré sũowitiatidutiwi. Too síro
cũũ queti beserõpũ wáa, duiwi.
Cũũ duiró niirí yepa ãtãmena
weeri yepapũ niiwũ. Hebreoaye-
mena Gabata wãmecũtiwũ. ¹⁴ Ju-
díoa Pascua bosebũreco maquẽ
quẽnorí bũreco niiwũ. Coeritó
sũguerogã niiwũ. Pilato judíoare
dutiráre jĩĩwĩ:

—Mũã õpũrẽ ãñaña, jĩĩmiwĩ.

¹⁵ Cũũape acaribĩjõãwã sũcã:

—¡Cũũrẽ sĩajããrõ; sĩajããrõ!
¡Curapũ páabiatu sĩadutíjãña!
jĩĩwã.

Pilatope jĩĩwĩ:

—¿Mũã õpũrẽ curapũ páa-
biatu sĩadutígũdari? jĩĩwĩ.

Pairé dutirápeja jĩĩwã:

—Ûsã õpũ sĩaũrã romanuã õpũ
dícu niiĩ, jĩĩwã.

¹⁶ Cũũ teero jĩĩrĩ tũogú, Jesuré
cũũrẽ wiyawĩ, curusapũ páabia-
tuaro jĩĩgũ. Surarape cũũrẽ née-
wawa.

Jesuré sĩarígue

(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32;

Lc 23.26-43)

¹⁷ Jesús curusare apawagũ,
“Dupucoro” wãmecũtiropũ wáa-
wi. Hebreoayemena wãmecũtia
Gólgota. ¹⁸ Toopũ cũũrẽ curusa-
pũ páabiatuwa. Æpẽrá pũarácãrẽ
teerora tiiwã. Jesuré cũũ deco
nucõwã, sĩaũrẽ diamacũpe, ãpĩrẽ
acuniñape. ¹⁹ Pilato cũũ jóadutia-
riguere curusapũ tuudutirigu nii-
wĩ. Biiro jóanoriro niiwũ: “JESÚS
NAZARET MACÛ JUDÍOA ÕPÛ NIIÛ”.
²⁰ Tee jóariguere hebreoaye,
griegoaye, latínmena jóadutirigu
niiwĩ. Cũũ Jesuré páabiatuaro
Jerusalén pũtogã niiwũ. Teero
tiirã, papũ judíoa tee jóaturiguere
bueñawã. ²¹ Cũũ bueñarĩ ãnarã,
pairé dutirá Pilato pũtopũ wáa,
cũũrẽ jĩĩyira:

—Mũũ “judíoa õpũ niiĩ” jĩĩ jóa-
riboajĩyu. “‘Judíoa õpũ niiã’, jĩĩ-
ãwĩ”, jĩĩ jóaboajĩyu, jĩĩmiyira.

²² Pilato yũyigu:

—Yũũ jóatoaawũ; yũũ jóaari-
robirora pũtuáadacu, jĩĩyigu.

²³ Too síro bapari surara Jesu-
ré páabiatuarira cũũye sutire
seenéõwã. Seenéõ, cũũcõrõ ba-
towa. Cũũya sutiró docasãñari-
wũcã sua cãmeyioriro niiwũ.
²⁴ Teero tiirã, surara cãmẽrí jĩĩ-
yira:

—Ānoréjā yigarijāāda. ¿Noāré putuáadari? jīrā, jīībuaapeada, jīiyira.

Cūā teero tiirí, Cōāmacūye queti jóaripūpu jóarigue diamacū wáaro tiiwá. Biiro jóanoā: “Yée sutire batowa; sicaróre jīībuaapewa”,^y jīi jóanoā. Tee jóariborora surara teerora tiiwá.

²⁵Jesuyá curusa putopu cūū paco, cūū bugo, apegó María (coo Cleofas numo niwō), María Magdalena nucūwā. ²⁶Jesús cūū pacore, teero biiri yuu Juan cūū bayiró maigūrē coo wesa nucūrī īnagū, coore jīiwī:

—Paco, āni mūu macū putuái, jīiwī.

²⁷Too síro yūre jīiwī:

—Atigó mūu paco putuáyo, jīiwī.

Cūū teero jīīari siro, coore yáa wiipu néeputuawawu.

Jesús diarigue

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41;

Lc 23.44-49)

²⁸Too síro Jesús cūūrē tiidutíriguere masījīgū, “niipetire peotítoaa” jīi wācūrigu niwī. Teero tiigú, Cōāmacūye queti jóaripūpu jóarigue wáaro jīīgū: —Yuu sīnidugága, jīiwī.

²⁹Toopú sicarú vino piyare dadaríu duiwu. Teero tiirá, surara sicasitia soa, “hisopo” dūrupu siatú, sūumūōcowa. ³⁰Cūū teeré

sīniári siro: —Niipetire peotítoaa, jīiwī.

Teero jīīari siro, cūūya dupu űaañumu, diajōawī.

Jesuré saderigue

³¹Pascua bosebureco wáaada-ro sicabureco dūawá. Tii bosebureco űsārē uputí niirí bureco niwū. Tiiburecore judíoare dutirá diaarirare curusaripure niirí boorírira niwā. Teero tiirá, judíoare dutirá Pilato putopu wáa, cūūyara surarare cūārē máata diaaro jīirā, cūūye űicārīrē páapedutiyira. Too síro cūūye űpūūrīrē néedioco, aperopú néewadutiyira. ³²Teero tiirá, surara toopú jea, sícūrē páapesuguewa. Āpī Jesuména páabiatunoārigucārē teerora tiiwá. ³³Jesupére diaarigupure buajeáwa. Teero tiirá, cūūrē páaperiwa.

³⁴Páaperono tiigú, sícū surara Jesuré warupāmarē sadewi. Cūū teero tiirí, máata díi ocoména witiwu. ³⁵Yuu teero wáari īnawū. Teero tiigú, yuu masīā: Yuu jóare diamacūrā niā. Múācārē teeré padeoáro jīīgū, tee diamacū maquērē wedea. ³⁶Cōāmacūye queti jóaripūpu jīirōbirora wáaro jīirō, teero wáawu. Biiro jóanoā: “Cūūye cōārī sicaōāno páapeya maníādacu”,^z jīi jóanoā. ³⁷Tiipūpūre aperopú jóanoā sūcā: “Cūā sadearigupure īnāadacua”,^a jīi jóanoā.

^y19.24 Salmo 22.18.

^z19.36 Salmo 34.20.

^a19.37 Zacarías 12.10.

Jesuré útātutipũ cúũrigue

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47;

Lc 23.50-56)

³⁸Too síro José Arimatea wãmecutiri macã macũ Pilatore Jesuyá òpũũrẽ sãiyígu. José Jesuré padeogú niwĩ. Cũũ judíoare dutirãre cuigu, yayióropũ padeogú niirigu niwĩ. Pilato “jáũ” jĩĩrĩ tuogũ, José wáa, Jesuyá òpũũrẽ néedioco, néewawi. ³⁹Nicodemo ñamipũ Jesuména wedesegu jea- rigucã jeawi. Cũũ treinta kilos sitiaãñũrere néejeawi. Tee ate niwũ: “Mirra” wãmecutire, “áloe” wãmecutiremena wãorigue niwũ. ⁴⁰José Nicodemomena suti caseri sitiaãñũre tuusĩãremena Jesuyá òpũũrẽ cõmawá. Judíoa diaarirare cúũri tutipũ cúũãdari sũguero tiirucũrere tiiwá. ⁴¹Jesuré curusapũ páabiaturiro puto oteré oteriro niwũ. Tee oteriro deco mama tuti, ùtãgãpũ coari tuti niwũ. Tiitutipũ sícãrĩ diaarirare cúũña manirĩro niwũ ména. ⁴²Muĩpũ sããwari, ùsã yeerisãri bũreco jeaeropũ tiiwá. Teero tiirã, tiicope putogã niirĩ, Jesuyá òpũũrẽ toopú néewa, cúũwã.

Jesús masãmuãrigue

(Mt 28.1-10; Mr 16.1-8; Lc 24.1-12)

20 ¹Ûsã yeerisãri bũreco síro macã bũreco niirĩ, bóeadari sũguero, María Magdalena cũũrẽ cúũri tutipũ wáyigo. Tiituti biamíriquicare aperopú nucũrĩ ññayigo. ²Teero tiigó, ùsã

putopũ cutuputúaatirigo niwõ. Yũũ Jesús bayiró mainógũ, Simón Pedromena niwũ. Ûsãrẽ jĩĩwõ:

—Marĩ Òpũrẽ aperopú néejõã- ãrira niĩawã. Noopú néewara néewaaĩya, jĩĩwõ.

³Coo teero jĩĩrĩ tuorã, yũũ, Simón Pedromena cũũrẽ cúũriropũ ññarã wáawũ. ⁴Ûsã toopú wáara, yũũ Pedro nemoró cutubayíwũ. Teero tiigú, yũũ cũũ sũguero jeawũ. ⁵Toopú jea, tiicopepũ munibíá, ññasõnecowũ. Sããwaripacũ, cũũrẽ cõmaré caseri pesari ññawũ. ⁶Too síropũ Simón Pedro yũũre nũnũjeáwi. Cũũjã sããjõãwĩ. Cũũcã teecaserire toopú niirĩ ññawĩ. ⁷Aperó Jesuré dupure cũã cõmarí caserocã aperopú pesari ññawĩ. Tuupéari casero niwũ. ⁸Yũũ tiitutipũre jeasũguerigucã sããwawũ. Niipetirere ññagũ, padeowũ. ⁹Ûsã Cõãmacũye queti jóaripũ maquẽrẽ “Jesús diarigupũ masãgũdaqui” jĩĩrére masĩriwũ ména. ¹⁰Ññaãri siro, ùsãya wiipũ putuawawũ.

Jesús María Magdalenarẽ bauásũguerigue

(Mr 16.9-11)

¹¹María Magdalena tiituti díamacũpũ utigo putuáwo. Utigora, tiitutipũ munibíá, ññasõnecoyigo. ¹²Ángelea puarã suti butiré sãñarãrẽ duiri ññayigo. Cũã Jesuré cúũmiriropũ duiyira, sícũ dupu niimirirope, ãpĩ dũpori niimirirope. ¹³Cũã coore sãññáyira:

—¿Deero tiigó utii? jĩyira.

Cũârẽ yũnyigo:

—Yũũ Òpũrẽ néejõãarira nii-
ãwã. Noopú néewara néewaajĩ-
ya, jĩyigo.

¹⁴Coo teero jĩĩari siro, aperopé
cãmenucáyigo. Jesús coo puto
nucũrĩ ñnayigo. “Jesús niiĩ” jĩĩ
ñnamasĩriyigo ména. ¹⁵Cũũpe
coore sãĩñáyigu:

—¿Deero tiigó utii? ¿Noãré
ãmaãĩ? jĩyigu.

“Oteré coterĩ basocu niiqui”, jĩĩ
wãcũgõ, jĩyigo:

—Mũũ cũũrẽ néewaarigu we-
deya. ¿Noopú cũũãrĩ? Yũũ cũũrẽ
néegõ wáagoda, jĩyigo.

¹⁶Jesús coore jĩyigu:

—¡María!

Cũũ teero jĩĩrĩ tuogó, cãmenu-
cá: —¡Raboni! jĩyigo. (Hebreo-
ayemena “basocáre buegú” jĩĩdu-
garo tiia.)

¹⁷Jesús coore jĩyigu:

—Ñeerijãña yũure. Yũũ Pacu
putopu muãwaria ména. Yũure
padeoráre wedego wáaya. “Biro
jĩĩãwĩ”, jĩĩña: “Yũũ Pacu putopu
muãwagudu tiia; yũũ Pacu múã
Pacu niiĩ; yũũ Òpũ múã Òpũ niiĩ”,
jĩĩãwĩ”, jĩĩ wedeya, jĩyigu.

¹⁸Cũũ teero jĩĩrĩ tuogó, María
Magdalena ati, ãsã cũũ bueráre
wedewo:

—Marĩ Òpũrẽ ññaãwũ, jĩĩwõ.

Cũũ coore wedeariguere wede-
wo.

Jesús cũũ bueráre bauárigue

(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18;

Lc 24.36-49)

¹⁹Teero wáari bureco ãsã yee-
risãri bureco síro macã bureco
niiwũ. Tiibureco ñamipu ãsã cũũ
buerá niirira neãwũ. ãsã judíoare
dutiráre cuira, ãñurõ biacósãwũ.
ãsã toopú niirĩ, Jesús ãsã decopu
bauánucãwĩ. ãsãrẽ ãñudutiwi:

—Ãñurõ niirecutire múãpũre
niiãrõ, jĩĩwĩ.

²⁰Cũũ teero jĩĩari siro, cũũye
wãmorĩrẽ, warupãmarẽ ãñowĩ.
ãsã cũũrẽ ññarã, bayiró useniwũ.

²¹ãsãrẽ jĩĩnemowĩ:

—Ãñurõ niirecutire múãpũre
niiãrõ. Yũũ Pacu yũure ticodio-
coriobirora yũucã yéé quetire
wededutigu múãrẽ ticocoa, jĩĩwĩ.

²²Teero jĩĩari siro, cũũ ãsãrẽ
wĩãpũpeo, jĩĩwĩ:

—Múãmena Espíritu Santo nii-
ãrõ. ²³Múã ãpẽrãré cũũ ññañarẽ
tiirére acabóri, acabónoãrira pu-
tuáadacua. Múã cũũrẽ acabóheri,
acabóya manirã putuáadacua,^b
jĩĩwĩ Jesús.

Jesús Tomaré bauárigue

²⁴Tomás ãsã menamacũ (“su-
duárigu” ãsã jĩĩgũ) Jesús ãsã pu-
topu bauáritore, maniwĩ. ²⁵Tee-
ro tiirã, ãsã cũũrẽ jĩĩwũ:

—Marĩ Òpũrẽ ññaãwũ.

Tomapé ãsãrẽ jĩĩwĩ:

^b 20.23 Mateo 16.19; 18.18.

—Yuu cūŷye wāmorīpu cūā páabiare coperire īñahēgū, tee-coperīpu yāa wāmosúārē súusō-necohegū, teerora yāa wāmorē cūū warupāmapucārē súusōneco-hegū, padeorícu, jīīwī.

²⁶Sica semana siro ŷsā cūū buerá niirira tiwiipú neāwū sū-cā. Tomás ŷsāmena niwī sáa. ŷsā āñurō biacósāpacari, Jesús ŷsā decopu bauánucāwī sūcā. ŷsārē āñudutiwi:

—Āñurō niirecutire múāpure niārō, jīīwī.

²⁷Too síro Tomarē jīīwī:

—Īñaña yée wāmorīrē; mūya wāmosúārē āno súusōnecoya. Yāa warupāmapucārē mūya wā-morē súusōnecoya. Padeoré ma-nigū niirijāña. Padeoyá, jīīwī.

²⁸Tomapé jīīwī:

—Muu yuu Ōpū niā; muu Cōā-macū yuu padeogú niā, jīīwī.

²⁹Jesupé jīīwī:

—Tomás, muu yūre īñatoagupadeóa. Āpērā yūre īñaripacara padeorāpe ŷseninemorā niīya, jīīwī.

Jesuré padeodutígu atipūrē jóaa

³⁰Jesús ŷsā īñacoropu pee apeyenó cūū tutuaremena ti-ēñowī. Tee niipetirere yuu atipūrē jóaria. ³¹Yuu atipūpú Jesús síquē cūū tutuaremena ti-ēñoriguere jóaa. Múārē “Jesús Cōāmacū beserigu cūū macū niī” jīīrere padeodutígu jóaa. Múā cūūrē padeorá catiré peti-hére cūoádacu.

Jesús cūū bueráre bauánemorigue

21 ¹Too síro Jesús Tiberia-taro wesapu ŷsārē bau-ánemowī. Biiro wáawu: ²ŷsā too-pure niirā noquērā niwū: Simón Pedro, Tomás (“suduárigu” ŷsā jīīgū), Natanael (cūū Caná Gali-lea dita macū niwī), ŷsā Zebedeo pōna, āpērā ŷsā menamacārā puarā niwū. ³ŷsā toopú niirī, Si-món Pedro ŷsārē jīīwī:

—Wai wasagu wáagu tiia.

—ŷsācā mūmena wáada, jīī-wū.

ŷsā wáa, dooríwupu mūāsāwū. Tiiñamirē wai sīábóejōāmiwū. Buarítu.

⁴Bócūmurī, Jesús tiitaro we-sapu nucūwī. ŷsā cūūrē īñamasī-riwū. ⁵Cūū ŷsārē jīīwī:

—¿Wai buaarí?

—Buaríatu, jīīwū.

⁶—Dooríwu diamacūpe cōāño-ña múāya bapigure sūcā. Toopé buaádacu, jīīwī.

Cūū jīīrirobirora tiwú. Pau peti sārī, bapigure wéemūcobayiritu. ⁷Teero wáari īñagū, yuu Jesús bayiró maīnógū Pedroré jīīwū:

—Marī Ōpū niī.

Simón Pedro “marī Ōpū niī” jīīrī tuogū, cūūyaro sutiroré máa-ta sāñawī; peesutimena padema-sīriwī. Sāña, tiitaropu ñaacoñuā-wī. ⁸ŷsā pasaró wesapu jeaadarocien metrora yoaro niwū. Teero tiirā, dooríwumena wesapu wai-re wéepāwawu. ⁹Toopú pāñjea-

—Ōpũ, ¿āniré deero wáaadari?
jĩĩwĩ.

22 Jesupé cũũrẽ yũwĩ:

—Yuu putuaatiripu cñ catiri-
cārē, tee mñye maquē mee niā.
Teeré wācūrijāña. Mñ yñpere
wācūññuseya, jīwī.

²³Cũũ teero jĩĩrĩ tuorá, Jesuré padeorá “Juan diariqui” jĩĩré se-sajõãmiwũ. Jesús yũũre “cũũ diariqui” jĩĩgũ mee tiwĩ. Biirope jĩĩ-

gũ tiiwí: “Yũ putuaatiripũ cũ catiricārẽ, tee mũye maquẽ mee nijã”.

24 YHH Juan niĩã, Jesús buegú
niirigu. YHH ññariguere jóaa. Tee-
ro tiigú, “diamacúrã niĩã” jĩĩma-
sĩnoã.

²⁵Apeyé Jesús tiirígue pee niiã. Yũũ tagueñarĩ, cũũ tiiríguecõrõ jóa-
atã, peepũrĩ peti wáaboĩyũ. Teepũ-
rĩ atibũcore dadajõãboĩyũ.

Jesucristo beserirare ESPÍRITU SANTO TIIÁPURIGUE

**Espíritu Santo atiadarere Jesús
wedegueriguerig**

1 ¹Teófilo, muerẽ sicapũ too sugueropũre jóawũ. Tiipũpũre niipetire Jesús basocáre buerucuriguere, cũũ tiirucúriguere wedewũ. Sicato cũũ buenecáriguere, ²tée cũũ bueyapacutiriguere wedewũ. Teero biiri cũũ ãmũásepũ muãwariguere wedewũ. Jesús ãmũásepũ muãwaadari sugero, cũũ buerá cũũ beserirare dutiré cũũyigũ cũã tiiadarere. Espíritu Santo masíre ticorẽmena teeré dutiyigũ. ³Cũũ dia masãri siro, Jesús bauáyigũ. Cuarenta burecorire pee bauáyigũ cũãrẽ. Teero tiirá, cũũrẽ ãnarã, “marĩ ‘diajõããwĩ’ jĩĩarigũra catii” jĩĩyira. Cõãmacũ dutiré basocápre niĩadare jeariguere wedenemoyigũ sũcã.

⁴Jesús cũãmena niigũ, cũãrẽ Jerusalenpũ niidutiyigũ ména. Cũãrẽ jĩĩyigũ:

—Yũũ Pacũ múãrẽ too sugueropũ jĩĩrirobirora Espíritu Santore ticodiocogũdũre yueya. Teeré wedetoawũ. ⁵Juan múãrẽ ocomẽna wãmeõtiwi. Yũũ Pacũpeja nemorõ ãñurõ tiigũdaqui múãrẽ: Péerogã siro Espíritu Santore ticodiocogũdaqui, jĩĩyigũ Jesús.

**Jesuré Cõãmacũ ãmũásepũ
néemũariguerig**

⁶Cũũmena neããrira cũũrẽ sãĩñáyira:

—Ësã Òpũ, ¿mũũ mecũtígãrẽ romanuãrẽ cõãjãgũdari? Teero biiri ¿ãpẽrá marĩya wederare diamacũrã marĩrẽ dutirá sããrĩ tiigũdari? jĩĩmiyira.

⁷Cũũ yũũyigũ:

—Marĩ Pacũ sícũrã masĩqui. Cũũ “teerora wãaaro” jĩĩrĩ, teerora wãaadacu. Ate masíre múãye maquẽ niiria. ⁸Teero niipacari, marĩ Pacũ cũũ tutuarere múãrẽ ticogũdaqui, Espíritu Santo múãpũre atiri. Múã cuiro manirõ, wãcũtutuaremena yée quetire basocáre wedera wãaadacu. Jerusalén macãrãrẽ, Judea dita macãrãrẽ, Samaria dita macãrãrẽ, niipetiro atibũrecopũ niirãrẽ wedera wãaadacu, jĩĩyigũ.

⁹Teero jĩĩ wedetoaari siro, cũũrẽ cũũ Pacũ néemũawayigũ ãmũásepũ. Cũũ muãwari, cũũ buerá ãnanũseyira. Cũũrẽ õmebũrũ tuubiácojãyiro. Teero tiirá, cũũrẽ ãnanemoriyira sãa. ¹⁰Cũã Jesús muãwari ãnanucũrĩ, cũã decopũ ãmũã pũarã suti butiré sãñarira bauãnecãjeayira. ¹¹Cũãrẽ jĩĩyira:

—Múã Galilea macãrã, ¿deero tiirã ãmuãsepu ãnamũõconucũ? Ñni Jesús múãmena niiãrigu mecũtigã ãmuãsepu muãwaarigura atibũrecopũre atigũdaqui sũcã. Múã cũũrẽ muãwari ãñaãriobirora atigũdaqui, jĩĩyira.

Judare wasogũdũre beserigue

¹²Teero tiiãri siro, Jesús bese-rira ãtãgũ Olivopũ niiãrira dii-wã, Jerusalẽnpũ coepũtũawayi-ra. Tiimacã pũtogã niiã tiigũ sica kilómetro wãaro. ¹³Jerusalẽnpũ pũtũajeara, cũã cãniri wiipũ wãayira. Tiiwiĩ casacũtiri wii nii-yiro. Sicatatia ãmuãrõ macã tatiapũ sããwayira. Cũã niyira: Pedro, Santiago, Juan, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Santiago (Alfeo macũ), Simón (romanuã dutirãre cõãdũgara menamacũ niimirigu), Judas (Santiago macũ) niyira. ¹⁴Cũã sũcãrõménã neã, Cõãmacũrẽ sãirucũyira. Jesús baira, cũũ paco María, ãpẽrá numiãcã cũãmena neãyira.

¹⁵Teebũrecorire Jesuré padeorã neãyira sũcã. Ciento veinte watoa niyira. Pedro wũmunucã, cũãrẽ wedeyigu.

¹⁶—Yãa wedera, too sugueropũ marĩ ñecũ David Espĩritu Santo masĩrẽ ticorémẽna Judare wãaadarere jóasuguerigu niiwĩ. Cõãmacũye queti jóaripũ maquẽ diamacũrã wãaadare niirõ tiiwũ.

Teero tiigũ, ãpẽrãrẽ Judas née-wa, cũãrẽ Jesuré ñowĩ. Cũãpe Jesuré ñee, néewawa. ¹⁷Judas ãsã menamacũrã niimiwĩ. Jesús cũũcãrẽ basocãre buerẽre cũũmi-wĩ. ¹⁸Cũũ ñañaarõ tii wapatãriguemena sicadita sãĩnóyiro. Too síro dupupe ñaacũmu, cũũ páaga podo, cutamisĩ witibatejõãyigu. ¹⁹Niipetira Jerusalén macãrã teerẽ tũoyĩra. Cũã tiiditare Acéldama jĩĩyira. Acéldama “Dii Dita” jĩĩrõ tiicũ cũãyemena.

²⁰Tiatopũ Salmopũpũre jóagu teerẽ biiro jóarigu niiwĩ:

Cũũye niimirigue cõãjãno-ãrõ.^a

Cũũ jóarigu niiwĩ sũcã:

Ãpi cũũ pademiriguere wasoãro,^b

jĩĩ jóarigu niiwĩ.

²¹⁻²²Marĩmena sũquẽrã niipetiropũ wãanetõrira niĩya, marĩ Õpũ Jesús marĩmena niirĩ. Juan Jesuré wãmeõtiri, téẽ Cõãmacũ cũũrẽ ãmuãsepu néemuãrĩ, ãñarira niĩya. Ñniãpũre sũcũ besero booa ãsã oncemena niigũdũre. Cũũ ãsã tiirõbiro Jesús diarigupũ masãrigue quetire wedegũ wãagũdaqui, jĩĩ wedeyigu Pedro.

²³Tiitatiapũ niirã puarãrẽ bese-yira. Sũcũ José Barsabãre beseyira. Cũũ wãmesotoapeore gri-goayemena Justo niyiro. Ãpi Matĩare beseyira. ²⁴⁻²⁵Too síro marĩ Õpũrẽ sãĩrã, biiro jĩĩyira:

^a 1.20 Salmo 69.25.

^b 1.20 Salmo 109.8.

—Ûsã Òpũ, mũũ niipetira basocá wãcũrére masiã. Judas waso-
gúðure besetoajĩyu. Ûsãrẽ ãñoñá.
¿Nii niigari? Judas mũũ dutiré
cũũriguere duujáwĩ, ñañará cúa
ñañarõ netõrõpũ wáagu, catigu
cũũ ãñurõ tiiririgue wapa, jĩĩ sãĩ-
yíra.

²⁶Too síro puapé ùtãpepu Ma-
tías, Barsabás wãmerẽ jóayira.
¿Nii marĩ Òpũ beserigu nii? jĩĩ-
rã, piipũ sãã, sicape née, ññayira.
Matías wãme jóaturipe niyiyo.

—Jáã, ãni Matías Judas waso-
gú niiĩ, jĩĩyira.

Cũũ ãpẽrá oncemena Jesucris-
toye quetire wedegú wáayigu.

Espíritu Santo diijeárigue

2 ¹Cincuenta burecori Pascua
netõrĩ siro, Pentecostés wã-
mecutiri bosebureco wáayiro. Tii
bosebureco niirĩ, niipetira Jesuré
padeorá sîcãrõména neãyira.
²Tiiwiipú cúa duiiri, wãcũña ma-
nirõ wĩno bayiró atiro tiiróbiro
ũmũãsepu busudiatiyiro. Tiiwĩ
bususesajõãyiro. ³Teero wáari,
pecame jũũrípõnabiwo bauré cúa-
cõrõrẽ pesayucoyiro. ⁴Niipetira-
mena Espíritu Santo niinucãgũ
jeayigu. Cũũ dutirémene ãpẽrá
basocáye wedeserere masĩripaca-
ra, wedesenucãyira.

⁵Teeburecorire Jerusalénpu
pau judíoa apeyé dita macãrãpu
niyira. Cúa Cõãmacũrẽ quioníre-
mena padeorá niyira. ⁶Cúa tee
busuri tuorá, toopú neãwayira.
Deero jĩĩmasĩriyira, cúa putopũ

jeara. Cúa basocácõrõ cúaýe we-
deseremena Jesús bueráre wede-
seri tuoyíra. ⁷Tuomanijõãrã, cã-
merĩ jĩĩyira:

—Niipetira ãniã wedesera ¿Ga-
lilea macãrã mee niimiĩ? ⁸¿Deero
tiirã marĩyere ãñurõ wedeseri
tuoi? ⁹Marĩ aperó macãrã niiã.
Partia macãrã, Media macãrã,
Elam macãrã, Mesopotamia ma-
cãrã, Judea macãrã, Capadocia
macãrã, Ponto macãrã, Asia ma-
cãrã niiã marĩ. ¹⁰Frigia macãrã,
Panfilia macãrã, Egipto macãrã,
Cirene puto macãrã niiã marĩ. Ci-
rene Libia ditapu niiã. Sîquẽrã
Roma atirã niiya. ¹¹Cúa sîquẽrã
judíoa niiya. ãpẽrá judíoa niihẽ-
rã Cõãmacũrẽ padeoóya. ãpẽrá
Creta macãrã, Arabia macãrã nii-
ya. Marĩ niipetira marĩye wede-
seremena tuorá tiia Cõãmacũ
ãñurẽ tiirére, jĩĩyira.

¹²Niipetira tuomanijõãyira.

—¿Ate deero jĩĩdugaro tiii? jĩĩ
cãmerĩ sãĩñáyira.

¹³Sîquẽrã cúaãrẽ buijáyira.

—Ñniã cūmurã tiíya, jĩĩyira.

Pedro basocáre wederigue

¹⁴Cúa teero jĩĩrĩ tuogú, Pedro
ãpẽrá once Jesús beseriramen
wũmunucã, bayiró busurómena
wedeyigu:

—Yáa wedera, niipetira Jeru-
salén niirã, yũũ jĩĩrẽre ãñurõ tuo-
yá. ¹⁵“Ñniã cūmurã tiíya” jĩĩ wã-
cūmiã múã. Cūmurã mee tiíya.
Mecūtīgã ñamisãñurõgã nueve
niiã. ¹⁶Múã mecūtīgã tuorére too

sugueropu profeta Joel jóarigu niwĩ:

¹⁷Atibúreco petiádari sugue-ro, Espíritu Santore nii-petirare ticodiocoguda, jĩirigu niwĩ Cõamacũ.

Espíritu Santore ticodiocori, múã põna ãmuá, numiá yuu wededutirere wede-adacua.

Butoáre, mamarárẽ cúã quẽẽrõpu ãnogúdacu too síropu wáadarere.

¹⁸Yũre padecoterare Espíritu Santore ticodiocogudacu. Cũãcã yuu wededutirere wede-adacua.

¹⁹Õmuásepu merẽã bauré tiigúdacu. Atiditapúre díi, pecame, òme yuu tiíẽnore niiáda-cu.

²⁰Muĩpũ búreco macũ naĩtĩã-jõãgũdaqui.

Muĩpũ ñami macũ díi tiiró-biro sõãgũ wáagũdaqui.

Marĩ Òpũ jeaadari búreco suguero teero wáaadacu.

Quionĩri búreco niiádacu. Búri niirĩ búreco mee nii-ádacu.

²¹Sĩcũ: “Yuu Òpũ, yũre netõ-néña” jĩĩ sãĩgũno netõné-nogũdaqui,^c

jĩĩ jóarigu niwĩ Joel, jĩĩ wedeyi-gu Pedro—.

²²Yáa wedera, yuu jĩĩrére ãñu-rõ tũoyá, jĩĩyigu sũcã—. Jesús

Nazaret macã macũrẽ múã ññajĩ-yu. Cõamacũ cũũmena pee ãñurẽ tiirigu niwĩ. Bayiró tutuaremena tiíẽnore tiirigu niwĩ cũũmena. Teeré múã ãñurõ masĩã. ²³Múã cũũrẽna curusapu sĩadutíra, ña-ñarápũre ticowu. Cõamacũ tíatopu “teero wáaadacu” jĩĩrirobira wáawu. ²⁴Cõamacũ Jesurẽ diarigupũre masõrigu niwĩ. Cũũ diadoaririgu niwĩ. Masãgũdu niigũ tiiyigu. ²⁵Tíatopu David jóasuguerigu niwĩ Cristo Cõa-macũmena wedeseadarere:

Yuu yuu Òpũrẽ yuu díama-cũpu ññarucujãwũ.

Cũũ yuu diamacũpe niirĩ, cuiria.

²⁶⁻²⁷Teero tiigũ, yuu bayiró usenigũ wedesea. Yáa useromena bayiró useni-gũ basaa.

Yáa yeeripũnarẽ diarira ññanorõpu mũũ cúũdoa-ricu.

Yũre “bóarijããrõ” jĩĩgũda-cu mũũ, yũre maĩgũ.

Teero tiigũ, yuu ãñurõ cuire manirõ nijãgũdacu, mũũrẽ yuegu.

²⁸Yũre catirẽ petihére bua-nucárfi tiiwũ.

Mũũrẽ ññagũ, useniremena niigũdacu,^d

jĩĩ jóarigu niwĩ David.

²⁹Yáa wedera, ãñurõ tũojĩña ména marĩ ñecũ Daviyé maquẽ-rẽ. Cũũ diajõãyigu. Cũũ diari,

^c 2.17-21 Joel 2.28-32.

^d 2.25-28 Salmo 16.8-11.

cũrẽ yaaríra niiwã. Cũũ diari yaarí cope masãcope marĩ puto-pura niã ména. ³⁰David catigu, profeta niirigu niiwĩ. Cõamacũ too síropũ tiiádarere masĩjĩgũ, wederigu niiwĩ: “Mũũ pãrãmi niinũnũsegupũ mũũ dutirobiro-ra atiditaré Òpũ niigũdaqui”,^e jĩirigu niiwĩ Cõamacũ quioníremena. ³¹Teero tiigũ, David Cõamacũ beserigu diarigupure masõriguere ñagũ tiiróbiro jóarigu niiwĩ: “Mũũ yũre diarira ñnanorõpũ cõadoaricu. Yáa òpũũ bóaricu”. ³²Jesuré wáadarere jóarigu niiwĩ. Cõamacũ cũrẽna masõrigu niiwĩ. Teeré ùsã niipetira ñnawũ. ³³Cõamacũ cũrẽ ùmũásepũ néemuãrigu niiwĩ, cũũ diamacũpe duiaro jĩigũ. Cũũ Pacũ tíatopũ jĩirirobiro-ra cũrẽ Espíritu Santore ticoyigu. Cũũpe ùsãrẽ ticonetõnecorigu niiwĩ. Teerá niã múã ñnaãrigue, múã tuoárigue. ³⁴Davipé cũyũ òpũũmena ùmũásepũre muãwaririgu niiwĩ. Muãwaripacũ, ateré jóarigu niiwĩ:

Cõamacũ jĩwĩ yũ Òpũrẽ:
“Yáa wãmo diamacũniñape
duiya,

³⁵tée mũũrẽ ñnatutirare mũũ
dutiguerere yũ ãnurõ
yũri tiirípũ”,^f

jĩ jóarigu niiwĩ.

³⁶Teero tiirá, judíoa niipetira tuomasĩarõ. Múã Jesuré curusa-

pũ páabiatu sãadutípacari, Cõamacũ cũrẽna marĩ Òpũ wáari tiirígu niiwĩ. Cõamacũ cũrẽ ticodiocorigu niiwĩ, marĩrẽ netõnéarõ jĩigũ, jĩ wedeyigu Pedro.

³⁷Cũũ teero jĩrĩ tuorá, bayiró wácũpati, sãñáyira:

— Ùsãya wedera, ¿ùsã deero tií-
ádari? jĩyira Pedrore, ãpẽrá Je-
sús beserirare.

³⁸Pedro cũãrẽ yũyigu:

— Wácũpati, wasoyá múã ña-
ñaré tiiré. Jesucristore padeó,
wãmeõtitudiya. Múã teero tiirí,
múã ñañaré tiiré Cõamacũ aca-
bógũdaqui. Espíritu Santo múã-
pũre niigũ jeari tiigũdaqui. ³⁹Cõamacũ marĩ Òpũ tíatopũ jĩ-
rirobiro-ra múãrẽ, múã põna ni-
nũnũsere, yoaro macãrãcãrẽ,
niipetira cũũ beseráre Espíritu
Santore ticogũdaqui, jĩyigu Pe-
dro.

⁴⁰Cũũ tee dícu wederiyigu.
Cũãrẽ wácũtutũare tico, ãnurõ
quioníremena wedenemoyigu:

— Atibúreco macãrã ñañaré ti-
rére dutijóãña. Cõamacũ netõné-
repere ñeeña, jĩyigu.

⁴¹Pedro wedeariguere padeorá
wãmeõtinoiyira. Tiiburecora Je-
suré padeorámena tres mil watoa
basocá niinemoyira.

⁴²Cũã Jesús beserira buerére
tuorucúyira. Niipetira Jesuré pa-
deorá cãmerí wéepeo nijãyira.
Suoyá, Cõamacũrẽ sã tiirucúy-
ira.

^e 2.30 Salmo 132.11-12. ^f 2.34-35 Salmo 110.1.

**Jesuré padeorá sicato
tiinucárigue**

⁴³ Jesús beserira diarecutirare netóné, apeyé pee Cōāmacū sīcūrā tiimasírere tiíēñoyira. Cūā tiirére ñnarā, basocá niipetira cuirucuyira. ⁴⁴ Jesuré padeorá sicapōna macārā tiiróbiro niyira. Cūā cūorére cāmerí batorucuyira. ⁴⁵ Peedita cūorá, apeyenó pee cūorá teeré dúayira. Cūā dúa watáriguere apeyenó cūohérare batoyira. ⁴⁶ Búrecoricōrō niipetira súbusera neāyira Cōāmacūwiipū. Cūāye wiseripū ūseniremena cāmerí sūoyárucuyira. ⁴⁷ Cōāmacūrē ūsenire ticorucujāyira. Āpērācá cūārē añuró ñna padeoyira. Búrecoricōrō Cōāmacū padeorí tiiyigū cūūrē padeohérame. Jōōpemenā Jesuré pañ padeomúāñucāyira.

**Pedro, Juan wáamasihēgūrē
wáari tiirigue**

3 ¹ Sicabureco coeritó siro tres niirí, Pedro, Juan Cōāmacūwiipū wáara tiiyira. Tiwiipúre búrecoricōrō tii horare Cōāmacūrē basocá súbuseyira. ² Toopú sīcū basocú wáamasihēgū duiyigū. Sicato bauágupura posarigū niyigū. Búrecoricōrō Cōāmacūwii sope sāāwaro cūūrē néewa dupoyira. Tiisope wāmecutia Āñurí Sope. Too sāāwarare niyeru sāīduiyigū. ³ Pedro, Juan sāāwaadara tiirí ñnagū, cūārē niyeru sāīyigū. ⁴ Puarápura cūūrē ñnayi-

ra. Pedrope: —Īsārē ññaña, jīīyigū.

⁵ Cūū cūārē bayiró ñnayigū. “Yūñre niyeru, apeyenó ticoadara tiicúa”, jīī wācūmiyigū. ⁶ Pedro cūūrē jīīyigū:

—Niyeru cūoríā yūñ. Teeré cūorípacū, mūñrē tiápugūda. Jesucristo Nazaret macā macū tutuaremena mūñrē jīīā: Wāmūñcā, wáaya.

⁷ Tee jīīgūrā, cūū duigūre diamacú macā wāmorē ñee, wéemūōcoyigū. Cūū wéemūōcorira, máata cūūye dupori, cūū añayepa tutuajōāyiro. ⁸ Bupucutíā, wāmūñcā, wāanucāyigū. Wāagura, bupuwá, Cōāmacūwiipū cūāmena sāāwayigū. Ūsenire ticoyigū Cōāmacūrē. ⁹⁻¹⁰ Niipetira Cōāmacūwiipū niirá cūūrē ñnamasīyira.

—Īni jōō bupuwágū, Cōāmacūrē ūsenire ticogú Āñurí Sopeni niyeru sāīduíarigura niirā, jīīyira.

Cūūrē wáarere ñnamanijōāyira.

**Pórtico de Salomónpu Pedro
basocáre wederigue**

¹¹ Wáamasihēgū niīarigū cūārē duurīyigū. Basocá cūūrē ñnamanijōā, Pedro, Juan putopū cutusájeayira. Too cūā neāró biayá manirí tatia niīā. Tiitatia wāmecutia Pórtico de Salomón.

¹² Cūā cutusájeari ñnagū, Pedro cūārē jīīyigū:

—Yáa wedera, ¿deero tiirá múā nocōrōca ñnamanijōāí? ¿Deero tii-

rá múã ùsārē bayiró ññaĩ? Múã ùsārē “íniã basocá ãñurá niijirã, cûã tutuaremena wáari tiíya” jĩ wácûã. ¹³Marĩ ñecûsûmûã Abraham, Isaac, Jacob, ãpērã marĩ ñecûsûmûã Òpũ niirigu niĩ Cõãmacũ. Cûũrã “Jesús uputĩ macũ niĩ; ãñuniĩ” jĩ, ãñorĩgu niĩwĩ. Jesurē múārē dutirápure ticowũ. Pilato ññacoro múã cûũrē booríwũ. Cûũ “Ínirē wionécogũdũ tia” jĩpacari, múã “wionécorijãña” jĩwũ. ¹⁴Jesús ñañaré manigũ, ãñurē tiigũre múã booríwũ. Basocá sãgũpere wionécodutiwũ Pilatore. ¹⁵Jesús marĩrē catirē ticogũpere sãadutiwũ. Cõãmacũ cûũrē diarigupure masõrigu niĩwĩ. Ùsã teerē ññawũ. ¹⁶Jesús cûũ tutuaremena ãni múã ññamasĩgũrē wáari tiíarigu niĩwĩ. Jesús ùsã cûũrē padeorĩ ññagũ, múã ññacoro ãnirē ãñurõ netõnéãrigu niĩwĩ.

¹⁷Yáa wedera, múã “Cõãmacũ macũ niĩ” jĩ masĩrijĩrã, cûũrē sãadutiwũ. Marĩrē dutiracã teerora tiiwã. ¹⁸Cõãmacũpe Cristo cûũ beserigu ñañarõ netõãdarere wedetoarigu niĩwĩ. Niipetira profetas teerē jóarira niĩwã. Múã cûũrē ñañarõ tiirĩguemena teerē wáari tiirĩgu niĩwĩ. ¹⁹Múã ñañaré tiirere wácũpati, wasoyã. Cõãmacũ boorõbirora tiiyã. Teero tiirĩ, Cõãmacũ múã ñañaré tiirere acabó, ãñurõ niirecutiri tiigũdaqui. ²⁰Jesucãrē ticodiocogũdaqui sũcã. Cûũ Cõãmacũ beserigu Cristo niĩ.

²¹Mecũtĩgã cûũrē ãmũãsepũ putũ-áro booa, té Cõãmacũ niipetirere wasorípũ. Teerē Cõãmacũ cûũyara profetas ãñurãmena wedesuguerigu niĩwĩ. ²²Moisés biiro jóarigu niĩwĩ: “Too síropũ marĩ Òpũ Cõãmacũ profetare ticocogũdaqui. Yũũ tiirõbiro tiigũdaqui. Cûũ marĩya wedegu niigũdaqui. Niipetire cûũ wederere tuopetĩjãña múã. ²³Ãpērã cûũ dutirere tiidugáherano judíoamena niinemoricua; sãjãnoãdacua”,⁸ jĩ jóarigu niĩwĩ Moisés.

²⁴Samuel, ãpērã profetas mecũtĩgã wáarere jóasuguerira niĩwã. ²⁵Cõãmacũ cûũyara profetamena múārē wederigu niĩwĩ. Cõãmacũ múã pacusũmũārē, teero biiri múārē cûũ netõnére quetire ticowĩ. Tee quetire ticogu, Abrahamrē ateré jĩirigu niĩwĩ: “Mũũ pãrãmi niinũnusegumena niipetira atiditã macãrãrē ãñurõ tiigũda”, jĩirigu niĩwĩ. ²⁶Cõãmacũ cûũ macũ diarigupure masõ, marĩrē ticocosuguerigu niĩwĩ. Teeména marĩrē ãñurõ tiirĩgu niĩwĩ. Marĩ ñañaré tiirere duudutĩgu niĩwĩ, jĩiyigu Pedro.

Pedro, Juan judíoare dutirá putopũ wáarigue

4 ¹Pedro, Juan basocãre wedera tiirĩ, paiã, ãpĩ Cõãmacũwii coterĩ basocare dutigũ, ãpērã sãduceo basoca jeayira. ²Pedro, Juanména jĩiyigu:

⁸3.22-23 Deuteronomio 18.15-19; 34.10.

—Cõamacũ Jesuré diarigupure masõrigu niiwĩ. Teero tiirá, marĩcã diaari siro, masãadacu, jĩiyigu.

Saduceo basoca, cũamena jeaarira tee buerére tuorá, bayiró cúayira. ³Cúa, Pedro, Juanré ñeewayira. Muĩpũ sãaritopũ niirĩ ñnarã, cũarẽ ñeewa, peresu sõnecoyira. ⁴Cõamacũwiipũ cũa bueariguere tuoárira paũ Jesuré padeonucáyira. Jesuré padeorámena niirã, ñmũa dícuere bapaqueori, cinco mil niiyira.

⁵Apebúrecope judíoare dutirá, ãpẽrá bũtoá dutirá, teero biiri Moisés jóarigue buerá tiimacã Jerusalénpu neáyira. ⁶Cũamena ãpẽrá neáyira: Anás (cũũ paiairé dutigũ niiyigu), Caifás, Juan, Alejandro, ãpẽrá paiairé dutiráya wedera. ⁷Neãtoa, Pedro, Juanré cũa pũtopũ néeatidutiyira. Cũa pũto jeari: —¿Noã dutirémene teeré tiirĩ mũa? jĩĩ sãĩñáyira.

⁸Pedro, Espiritu Santo cũamenena niirĩ, cũarẽ yũuyigu:

—Ûsarẽ dutirá, teero biiri bũtoá dutirá, ⁹mũa mecũa ãsarẽ sãĩñáã, ãsã ãñurõ tiirigue maquẽrẽ masĩdugara. Mũa “¿ñeenómena cũarẽ wáamasĩhẽgũ niimiãrigure netõnéãrĩ?” jĩĩ sãĩñarã tiicú. ¹⁰Mũa sãĩñáãriguere yũgũda, mũa niipetira, teero biiri niipetira Israelya põna macãrã masĩãrõ jĩĩgũ. Jesucristo Nazaret macã macũ mũa curusapu páabiatudutirigu tutuaremena ãni

mũa ññacoropũ niigũrẽ netõnéãwũ. Cõamacũ cũarẽ diarigupure masõrigu niiwĩ. ¹¹Jesús ãtãqui mũa cõãriqui tiiróbiro niĩ. Profeta tiiqui maquẽrẽ jóarigu niiwĩ: “Wii weerira ãtãquire booríyira. Cũa boorípacari, tiiquira uputí macãqui pũtuáwũ tiwiipũre”, ^hjĩĩ jóarigu niiwĩ. ¹²Ãpẽrãpũja netõnémasĩricua. Cũa sĩcũrã petihérimepu wáaborirare netõnémasĩ, jĩĩyigu Pedro.

¹³Dutirá cũa cuiro maniró wederi ñnarã, tuomanijõáyira. Cũa basiro cãmerĩ wedeseyira:

—Íniã búri niirã, buerira mee niĩya. Marĩ cũarẽ ñnamasĩ; Jesuména wáanetõrira niĩya, jĩiyira.

¹⁴Pedro, Juan netõnéãrigu cũamena nucũrĩ ñnarã, deero jĩĩnemomasĩriyira. ¹⁵Cũarẽ witiwadutiyira ména. Cũa sesaro cãmerĩ wedeseyira:

¹⁶—¿Deero tiíadari marĩ íniãrẽ? Niipetira ãno Jerusalén macãrã cũa tiíẽñoãriguere ñnapetijãarira niíawã. Teero tiirá, marĩ “tiiríawã” jĩĩmasĩricu. ¹⁷Basocá aperó macãrãpu teeré tuonemorĩ tiirijãada. “Mũa Jesuyére wedenemorĩ, mũa ññarõ tiinõadacu” jĩĩco cũarẽ, jĩiyira.

¹⁸Wedesetõa, cũarẽ sãaatidutiyira sũcã. Cũa, cũa pũtopũ jeari, jĩiyira:

—¡Ññurõ tuoyá mũa! Jesuyére péerogã wedenemorijãña; buenemorijãña sãa, jĩĩmiyira.

^h4.11 Salmo 118.22.

19 Pedro, Juan y manyira:

—¿Cōāmacū ñācorore ũsā mūā dutirére o cūū dutirépere tiirí booi? Mūā basiro beseya. 20 Ũsā ñānriguere, ũsā tūoríguere wede-ripacara, niimasīriga, jīīyira.

21 Dutirápe bayiró tutuaremena dutinemoyira, cūārē cuiaro jīīrā. Basocā cūārē wāaariguere ñānā, Cōāmacūrē ũsenire ticoyira. Teero tiirā, cūārē ñānārō tiimasīri, wionécojāyira. 22 Cūā netōnéāri-gu cuarenta cūmarī nemoró cūoyígu.

Jesuré padeorá Cōāmacūrē tiiápure sārīguere

23 Cūārē wionécoari siro, Jesuré padeorá niirōpū wāayira. Paiaré dutirá, āpērā butoá dutirá jīīāri-guere wedeyira. 24 Cūā wederi tūorá, sīcārōména Cōāmacūrē jīīyira:

—Ũsā Ōpū, mūū ũmūāse, atiye-pá, día pairímaa, niipetire atibú-reco niirére tiirígu niiā. 25 Tíatopū Espíritu Santo wācūrē ticorémena mūū ũsā ñecū Daviré wede-dutirígu niiwū. David mūū wede-dutiriguere biro jóarígu niiwī:

Judíoa niihērā Cōāmacūmena cúara ñānārā wāajāya.

Judíoapeja “marī biro tii-áda Cōāmacūrē” jīīāma-jāya.

26 Atibúreco macārā ōpārā neāāya, Cōāmacūrē netō-nucā cūārē ñānārō tiidugá-gara.

Cūū beserigucārē teerora ñānārō tiidugáya,ⁱ

jīī jóarígu niiwī David.

27 Cūū jóarirobirora wāawū. Atimacāpūre Herodes, Poncio Pilato, āpērā judíoa niihērā, judío-amena neāwā. “Cūārē ñānārō tii-áda” jīīrira niiwā mūū macū Jesús mūū beseriguere ñānārō tii-ádara. 28 Tíatopū mūū “teerora wāadacu” jīīrirobirora tiiríra niiwā. 29 Ũsā Ōpū, cūā ũsārē bayiró tutuaremena dutiawā, cuiaro jīīrā. Cūā jīīāriguere wācūña. Ũsā mūūrē padecotera niiā. Ũsārē mūūye quetire cuire manirémena wederi tiiyá. 30 Mūū tutuaremena diarecutirare netōnéña. Mūū sī-cūrā Jesús mūū macū cūū tutua-remena tiieñodutiya, jīīyira.

31 Cūā tee jīīāri siro, cūā niirō cāmeñayiro. Espíritu Santo cūā-pure niiyígu. Teero tiirā, Cōāmacūye quetire cuiro maniró wedeyira.

Jesuré padeorá cūā cuorére cāmerí batorigue

32-33 Jesús cūūyere wededutígu beserira bayiró tutuaremena basocāre wedeyira: “Marī Ōpū Jesús diari siro, masāri-gu niiwī. Cūū masāri siro, cūārē ñāwū”, jīīyira. Niipetira Jesuré padeorá sīcārībīro wācūrē cūoyíra. Cūā cuorére “yée dícu niiā” jīīiyira. Teero tiirā, cūā cuorére cāmerí batoyira. Cōāmacū cūārē bayiró

ⁱ 4.25-26 Salmo 2.1-2.

tiápuyigu. ³⁴⁻³⁵Wiserí, dita cwo-
rá dúayira. Cũã dúa wapatáari-
guere Jesús beserirare ticoyira.
Jesús beserirape cũã ticoariguere
cũã menamacārārē apeyenó cwo-
hérare batoyira. Teero tiirá, cũã-
ya pōna macārā bóaneōrā mani-
yíra.

³⁶Teeburecorire sícũ José wã-
mecutigu niyigu. Chipre ncũrō
macũ, Leviyá pōna macũ niyigu.
Jesús beserirape cũrē Bernabé
jĩiyira. Bernabé griegoayemena
“añurō wácūtutuari tiigú” jĩirō
tiicú. ³⁷Sicadita cũye oteré dita-
re dúayigu. Cũã dúa wapatáari-
guere Jesús beserirare ticopetijã-
yigu.

Ananías, Safira jĩiditorigue

5 ¹Āpĩ Ananías wãmecutigu,
cũũ nũmo Safiramena sicadi-
ta dúayira. ²Ananías cũũ dúa wa-
patáariguere néeduo, dũsarére ti-
coyigu Jesús beserirare. Cũũ nũ-
moména “biiro tiiáda” jĩitoayigu.

³Pedro cũrē jĩiyigu:

—Ananías, ¿deero tiigú mũu Sa-
tanárē yũarĩ? Mũu Espĩritu San-
tore jĩiditoayu, mũu dúa wapatáa-
riguere néeduoogu. ⁴Tiidita mũu
dúaadari suguero, mũuya dita nii-
wũ. Tee mũu dúare wapa mũye
niyeru niĩjĩyu. ¿Deero tiigú “jĩidi-
togũda” jĩĩ wácũārĩ mũu? Mũu ba-
socá dícare jĩiditogu mee tiia; Cõã-
macũcārē jĩiditogu tiia.

⁵Teeré tuogúra, Ananías ñaa-
cũmu, diajõãyigu. Āpěrã tee que-
tire tuorá, cuipetijõãyira. ⁶Cũũ

diari, mamarã tiwiipú sããwa,
suti caserimena cõma, néewayi-
ra, cũrē yaará wáara.

⁷Itiá hora siro Safira cũũ nũmo
niimiãrigo sããjeayigo. Teero
wáaariguere masĩriyigo. ⁸Pedro
coore sãĩñáyigu:

—Wedeya yũre. ¿Múãya dita
dúara, nocõrõrã niyeru wapatáa-
rĩ? jĩiyigu.

—Nocõrõrã wapatáawũ ñsã,
jĩiyigo.

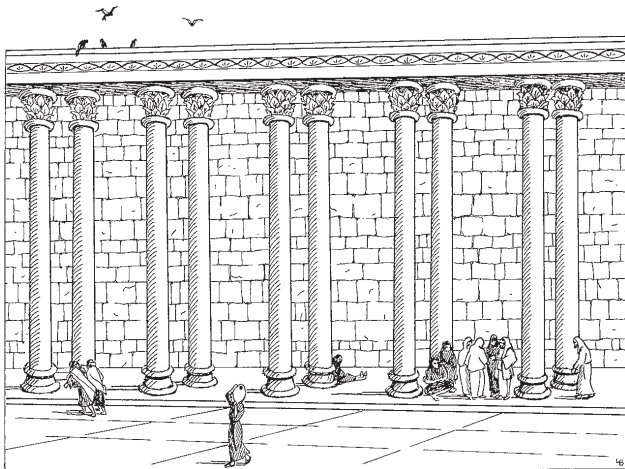
⁹Pedro coore jĩiyigu:

—¿Deero tiirá múã sícārĩbíro
wácūrémēna “marĩ Ōpũ Espĩritu
marĩrē ñañarõ tiirĩqui” jĩĩ wácũ-
miãrĩ? Mecũtígārã mũu manu
niimiãriguere yaará jeaarira pũ-
tuajeara tiĩiya. Mũucārē teorora
yaaádara néewaadacua, jĩiyigu.

¹⁰Cũũ teero jĩĩrĩrã, máata coo-
cã Pedro pũto ñaacũmu, diajõã-
yigo. Coo manu niimiãriguere
yaará jeaarira diaarigopũre bũ-
jeáyira. Cũãrã coore néewa, yaa-
rá wáyira coo manunígũ pũto-
pũra. ¹¹Niipetira Jesuré padeorá,
ãpěrã niipetira tee quetire tuorá,
bayiró cuiyira.

Pedrocã Cõãmacũ sícũrã tiimasĩremena tiieñorigue

¹²Teeburecorire Jesús beseri-
rare Cõãmacũ cũũ sícũrã tiimasĩ-
remena pee tiieñorĩ tiiyigu baso-
cã watoapũre. Niipetira Jesuré
padeorá Pórtico de Salomón ta-
tiapũ sícārõména neãyira. ¹³Āpẽ-
rá cũãmena bapacuti, cui niyira.
Cũãrē bapacuti, cuipacara, Jesu-

Pórtico de Salomón

ré padeoráre ãñurõ wãcũyira. ¹⁴Ûmũá, numiá paũ Jesuré padeomũãñucãyira. ¹⁵Diarecutirare maa wesapũ néewa, cõaré caseri sotoapũ cũũyira. “Pedro netõwágũ, cũũ wãtĩcõãtucoro cũã sotoa netõwári, cũã diaré netõãdacu”, jĩĩ wãcũyira. ¹⁶Jerusalén wesa niiré macãrĩ macãrãcã diarecutirare néewayira. Wãtĩã ña ñarõ tiinórãcãrẽ néewayira. Nii-petira netõnénoyira.

Pedro, Juan peresuwiipũ duiarira witi rigue

¹⁷Cũã teero tiirí tuorá, paiaré dutigú, niipetira cũũ menamacãrã saduceo basoca ññatutiyira cũãrẽ. ¹⁸Teero tiirá, Jesús beserirare ñee, néewa, peresuwiipũ sonecomiyira. ¹⁹Tiiñamirã ángele peresuwii sopepãmarẽ páõ, cũãrẽ néewitiatiyigũ.

²⁰—Cõãmacũwiipũ basocáre wedera wáaya, jĩiyigũ—. “Jesuré

padeoráre Cõãmacũ ãñurõ niirecutiri tiigúdaqui”, jĩĩ wedeya, jĩiyigũ ángele.

²¹Cũũ jĩĩãrirobirora bóemuãatiri, Cõãmacũwiipũ sããwa, bueyira.

Tiiburecora paiaré dutigú, cũũ menamacãrãmena, judíoare dutirá, teero biiri bũtoá dutiráre neãdutiya. Cũã neãpetiari siro, peresuwiipũ niirãrẽ néeatidutimiya. ²²Cõãmacũwii coterí basoca peresuwiipũ jeara, cũãrẽ buaríyira. Cũã manirí ññarã, wedera wáayira. ²³Toopú jea, cũãrẽ wedeyira:

—Peresuwii ãñurõ biaári wii niimiãwũ. Tiisope coterí basocacã ãñurõ cotemiãwã. Tiisopere páõ ññarĩ, sícũno maniãwĩ, jĩiyira.

²⁴Cũã teeré tuorá, Cõãmacũwii coterí basocare dutigú, paiaré dutirá dee tii masĩriyira.

—¿Deero yapacutíadari ate? jĩiyira.

²⁵Cúã wăcūră tiirí, sîcũ jea, wedeyigu:

—Tuoýá ména. Múã peresuwiipũ sônecomiārira Cōāmacũwiipũ basocáre buera tiíawă, jĩiyigu.

²⁶Cũũ wederi tuorá, Cōāmacũwii coterí basoca cúãrê dutigúmena cúãrê ñeeră wáayira. “Basocă cúãrê maíră marîrê ũtăperi-mena déebocua” jĩră, cúãrê née-wara, ñañarō tiiríyira. ²⁷Cúãrê judíoare dutirá decopũ néejeari, paiaré dutigú cúãrê jĩiyigu:

²⁸—Ūsă mŭârê “cũũye maquêrê buenemoriĵăña” jĩimiăwũ. Ūsă mŭârê buedutiripacari, niipetiro âno Jerusalénpũre mŭă bueré sesajōătoaa. Mŭă buerémēna ũsăpere “cúã cŭũrê sîărí tiíwă” jĩrî tiidugára tiia, jĩiyigu paiaré dutigú.

²⁹Pedro, âpēră Jesús beseriramenă cŭũrê yũuyigu:

—Basocă dutiré Cōāmacũ dutiré niihērî, Cōāmacũ dutirépere tiiró booa. ³⁰Cōāmacũ marî ñecŭsŭmŭă Ōpũ Jesuré diarigupũre masōrigũ niíwî. Jesús nií mŭă curusapũ páabiatu diari tiirígu. ³¹Cũũrēna masōtoa, ũmŭăsēpũ néemŭă, cũũya wămo diamacũniñape dupoyigu. Marîrê netōnérigũ, marî Ōpũ niîărō jĩigũ, teero tiirígu niíwî. Marî judíoa ñañaré tiirére wăcŭpati, wasorí, marîrê acabógŭdaqui. ³²Ūsă Jesús tiiriguere ññarira niijîră, teeré wedea. Espíritu Santocă ññarigu niíwî. Cōāmacũ cũũ dutiré tiiráre Espíritu Santore ticoqui, jĩiyigu Pedro.

Gamaliel wederigue

³³Cũũ tee jĩrî tuoră, bayiró peti cúayira. Cúãrê siădugămiyira. ³⁴Cúã cúari ñña, Gamaliel judíoare dutirá menamacũ wŭmŭnŭcă: —Ăniărê sŭowitíwaya ména, jĩiyigu.

Gamaliel fariseo basocu, Moisés jóarigue buegú niiyigu. Basocă “ăñuniî” jĩi padeogú niiyigu. ³⁵Cúã sŭowitíwari siro, toopũ niirărê jĩiyigu:

—Yăa wedera, âñurō wăcũña mŭă cúãrê tiidugărere. ³⁶Tiatopũre sîcũ Teudas wămecutigu “yũũ dutigú niîă” jĩi wăcŭmiyigu. Cuatrocientos basocă cũũ buerére nŭnŭyira. Too síro cŭũrê âpēră siăĵăyira. Cũũrê siăări siro, cŭũrê yũmiārira cúă booró wăabatejōăyira. Nocōrōră cũũ buemiārigue petijōăyiro. ³⁷Too síro basocăre cúă bapaqueore bŭrecori niirî, âpî Judas Galilea macũ niiyigu. Pau basocă cŭũrê nŭnŭrî tiimíyigu. Too síro cŭũcărê siăĵăyira. Cũũrê siăări siro, cŭũrê yũmiārircă cúă booró wăabatejōăyira. ³⁸Teero tiigú, mŭârê wedea. Cúãrê teero ññăĵăña. Basocă dutirémēna cúă bueri, petijōăădacu. ³⁹Cōāmacũ dutirémēna cúă bueri docare, mŭă sîcărîbíricu. Mŭă cúãrê cămotára, Cōāmacũrê netōnŭcără tiibócu, jĩiyigu Gamaliel.

⁴⁰Cũũrê “jăũ” jĩiyira.

Jesús beserirare sŭocó, tăna, “Jesuyé quetire wedenemoriĵăña” jĩi, cúãrê wionécoĵăyira.

⁴¹Cúã judíoare dutirá putopu niîrira witiyira useniremena. Câmerí wedeseyira:

—Cõamacũ marirẽ “ãpẽrá cúãrẽ ñañarõ buijápacari, Jesuyére bueduricua” jĩ masĩjĩyi, jĩiyira.

⁴²Búrecoricõrõ Cõamacũwii-pu, wiseripú “Jesús Cõamacũ beserigu niĩ” jĩ wederucujãyira.

Apóstoles cúãrẽ tiípuadarare beserigue

6 ¹Jõõpemená paũ Jesuré pa-deonucãrã tiíyira. Teeburecorire griegoaye wedesera hebreoaye wedeseramena cúayira.

—Ûsãya wedera wapewia numiãrẽ búrecoricõrõ péerogã yaaré ticorá niĩawũ, jĩiyira.

²Teero tiirã, cúã doce Jesús beserira Jesuré padeorã niipetirare wedeadera neãdutiya.

—Ûsã Cõamacũyere wededu, yaaré batori, ãñuria. ³Teero tiirã, siete ãmũã múãmena niirãrẽ beseya. “Cúãrã basocã ãñuũya” jĩirã, Espíritu Santo dutiré tiirucúra, ãñurõ masirã niirãrõ. Múã be-seadarare yaaré batodutiadacu. ⁴Ûsãpe Cõamacũrẽ sãĩ, cũũyere buerucujãadacu, jĩiyira.

⁵Niipetira: —Teerora wáaaro, jĩiyira.

Teero tiirã, sícũ Esteban wãmecutigure beseyira. “Cũũ ãñurõ Cõamacũrẽ padeói; cũũmena Espíritu Santo niiqui”, jĩiyira. Æpẽrãrẽ Felipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Parmenas, Nicolás beseyira. Nicolás Antioquía macũ ju-

díoayũ niiripacu, cúã tiiróbiro Cõamacũrẽ padeogú wáyigu.

⁶Cúãrẽ besetia, Jesús beserira puto néewayira. Cúã néejeari, Cõamacũrẽ sãĩbosáyira. Cúã be-searirare ñaapeoyira, Cõamacũ múãrẽ tiípuaro jĩirã.

⁷Too síro Cõamacũyere paũ basocã masĩpetijõãrã tiíyira. Jerusalén macãrã paũ Jesuré padeorã niinucáyira. Paiaçã paũ Jesuyére tiinucáyira.

Estebanrẽ ñee, néewarigue

⁸Estebanrẽ Cõamacũ ãñurõ tiíapuyigu. Teero tiigú, tutuaremena Cõamacũ dícu tiimasírrere basocã ññacoropu tiíẽñoiyigu. ⁹Cũũ puto Æpẽrá jeayira. Judíoa niíyira. Cúã dutiapienori basoca niimirira niíyira. Teero tiiró, cúã neãrí wii “Libertado” wãmecutiya. Æpẽrá cúã menamacãrã judíoa Cirene macãrã, Alejandría macãrã, Cilicia dita macãrã, Asia dita macãrã niíyira. Cúã cúaremena Estebanrẽ sãĩñáyira. ¹⁰Estebanpe Espíritu Santo cũũrẽ ãñurẽ masirẽ ticorẽmena wedeseyigu. Teero tiirã, cúã cũũmena wedese sícãrĩbíriyira. ¹¹Sícãrĩbíri, Æpẽrãrẽ niyeru tico, jĩiyira:

—Jĩiditorá wáaya. “Esteban Moisére dutiré cúũriguere ñañarõ wedeseawĩ; Cõamacũcãrẽ ñañarõ wedeseawĩ”, jĩi wedewa basocãrẽ, jĩiyira.

¹²Cúã jĩiditorariguere tuorã, niipetira basocã, Æpẽrá bũtoá dutirá, teero biiri Moisés jóarigue

buerá cúayira. Cutujeá, cūūrē ñee, judíoare dutirá p̄top̄u née-wayira. ¹³Jĩĩditoracārē nēewa, wedesedutiya:

—Āni Cōāmacūwiire ñañarō jĩĩāwĩ. Moisére dutiré cūūriguecārē teerora jĩĩāwĩ. ¹⁴“Jesús Nazaret macā macū Cōāmacūwiire cōāgūdaqui; Moisés marĩre tiidutiriguere wasojágūdaqui” jĩĩrĩ tuoáwũ, jĩĩditoira.

¹⁵Teeré tuorá, judíoare dutirá, too duirá niipetira Estebanrē bayiró ññayira. Cūūya diapóa cūā ññarĩ, ángeleya diapóa tiiróbiro bauyíro.

Esteban wederigue

7 ¹Paiairé dutigú Estebanrē sãĩ-ñáyigu:

—¿Diamacūrā niĩ ãniã mūūrē wedesāre? jĩiyigu.

²Esteban yūuyigu:

—Yáa wedera, yūu pacusũmuã, ãñurō tuoádacu mūã, yūu wederi. Cōāmacū ãñurō asibatégu marĩ ñecū Abrahamrē bauáyigu, Mesopotamiap̄u cūū niirĩ. Harán macāp̄u cūū niigū wáadari suguero, cūūrē wedeseyigu. ³“Mūuya ditare, mūuya wederare cúũjã, wáagua. Mūu wáari, mūu niĩadari ditare ññogúda”, jĩiyigu.

⁴Teeré tuogú, Abraham caldeoya ditap̄u niĩarigu Haránp̄u niigū wáyigu. Toopú cūū pacu diawejōāyigu. Cūū pacu diaweorĩ siro, Cōāmacū cūūrē atiditá atitó marĩ niirórē atidutiyaigu.

⁵Cūū ãnopú jearĩ, dita ticoriyigu ména. Ticoripacu, “too sírop̄u mūuye, mūu p̄rāmerā niinunuseraya dita niĩadacu” jĩiyigu. Cōāmacū teeré wederitore, Abraham pōnamaníyigu ména. ⁶Cōāmacū cūūrē apeyé wedenemoyigu: “Mūu p̄rāmerā niinunusera ãpērāyē ditap̄u niĩadacua ména. Dutiafenorĩ basoca niĩadacua. Cuatrocientos cūmarĩ cúārē padeduti, ñañarō tiĩápeadacua. ⁷Cúārē teero tiirĩ, yūu tiidita macārē ññarō tiigúdacu. Yūu teero tiĩari siro, mūu p̄rāmerā niinunusera witiadacua. Witi, atiditapú jea, yūu dutiré tiĩadacua”, jĩiyigu Cōāmacū. ⁸Cōāmacū Abrahamrē wedecūyigu: “Niipetira ũmuārē cūā cōnerigu yapa macā caseróre widedcōāña. Ate yūu jĩirere tiirá, mūã yūumena niirere ññoádacu”, jĩiyigu Cōāmacū. Teero tiigú, Abraham cūū macū Isaare ocho búrecorĩ cūū bauári siro, cūū cōnerigu yapa macā caseróre widedcōāyigu. Isaacā teerora tiiyigu cūū macū Jacoré. Jacob teerora tiiyigu cūū pōna doce pōnarĩ pacusũmuã niĩadarare.

⁹Jacob pōna marĩ ñecũsũmuã cūā bai Joseré ññatutira, Egiptop̄u wáarare dúayira. Cōāmacūpe cūūmena nijāyigu, ¹⁰niipetire cūūrē ññarō netōbóarere netōrĩ tiigúdu. Faraón Egipto dita macārā ōp̄umena wedeseri, Cōāmacū Joseré masiré ticoyigu. Cōāmacū Faraónrē usenirĩ tiiyigu Jo-

seména. Teero tiigú, Faraón cūñ-rē cūñ doca macū dutigú sōnecoyigū. Apeyeré, Faraón cūñya wii maquē paderé dutigú cúñyigū.

11'Too síro niipetiro Egiptopñ-re, Canaánpñcārē juabóare wáayiro. Teero tiirá, basocá teeditapñ niirá bayiró ñañarō netōrá tiyíra. Marí ñecūsūmuācā yaaré buamasíriyira. 12Jacob "Egiptopñ yaaré dúare niiāyiro" jīrē quetire tuogú, cūñ pōnaré, marí ñecūsūmuā niiādarare, "yaaré sáirá wáaya" jīcoyigū. Cūñ sica-to ticocogu tiyígu. 13Cūñ nemo jeari, José "yūñ múā bai niiā" jī wedeyigū cūñ sōwūsūmuārē. Faraóncā "cūñ José sōwūsūmuā niiāwā" jīrī tuoyígu. 14José, cūñ sōwūsūmuāmena queti ticocoyigū cūñ pacupñre. "Marí pacñ, niipetira maríya wederamena atiaro ānopú", jīcoyigū. Cūñya wederape "setenta y cinco" niyira. 15Jacob "jáñ" jī, Egiptopñ wáajōāyigū. Toopú diayigū. Cūñ pōna marí ñecūsūmuācā toopúra diayira. 16Jacob diarigu opūārē Siquempñ néewayira. Toopú Abraham cūñ Hamor pōnaré ūtātuti sáirítutipñ cúñyira.

17'Abrahamrē Cōāmacū jīri-gue jeaatiri, marí ñecūsūmuā pañ basocáputiyira Egiptopñ. 18Cūñ toopú niirā, āpī opñ sāayigū. Cūñ Josenígū tiiríguere masíriyigū. 19Cūñ marí ñecūsūmuārē jīdito, ñañarō tiíapeyigū. Cūñ pōna bauárare diaaro jīgñ, cōā-duti-yigū.

20'Teeburecorira Moisés bau-áyigū. Cūñ Cōāmacū iñarí, āñugúgā niyigū. Cūñ pacūsūmuā iñārā muipūrā cūñya wiipñ cūñrē masōmiyira. 21Dee tii masíri, cūñrē cōājāyira. Cōāari sirogā, Faraón macō cūñrē iñabuayigo. Iñabua, néema, coo macū tiiróbi-ro cūñrē masōyigo. 22Egipto macārā āñurō masíráyere bueyira Moisére. Teero tiigú, cuiro maniró wedesegu, opñ tiiróbiro tiiré-cutigū niyigū.

23'Moisés cuarenta cūmarí cūogú, cūñya wedera Israelya pōna macārārē iñadugagu, cūñ pñtopñ wáayigū. 24Toopú jeagu, sīcūrē Egipto macū páari iñayigū. Cūñrē cāmeboságu, Egipto macūrē páasīājāyigū. 25Cūñ basiroke wācūmi-yigū: "Yūñmenarā Cōāmacū yāa wederare dutiapienori basoca niirārē witiri tiigúdaqui. Cūñ ateré masícua", jī wācūmiyigū. Cūñ cūñ tiiróbiro wācūriyira. 26Apebureco āpērā cūñya wedera puarā cāmerí-quērā tiirí buajeáyigū. Cūārē cāmeríquēduri tiidugágu, "múā sīcūya wedera niiā. ¿Deero tiirā cāmerí ñañarō tii?" jī wedemi-yigū. 27Āpírē bayiró ñañarō tiigúpe Moisére tuunécojāyigū. "Mūñ ūsārē dutigú mee niiā; ūsārē queti be-segú mee niiā. 28¿Mūñ ñamica Egipto macūrē sīāárirobirora yūñ-re sīādugágu tii sūcā?" jī yūñtuti-yigū. 29Cūñ teero jīrī tuogú, Moisés dutijōāyigū. Madián ditapñ wáa, aperó macūpñ tiiróbiro nii, puarā ūmuā pñnacutíyigū.

30'Moisés tiiditapure cuarenta cūmarī niyigū. Sicabureco basocá maniró Sinai ūtāgū pūtopū wáayigū. Toopú yucūsatī jūūrī īñayigū. Pecame jūūrípōna decopū ángele bauáyigū. 31Moisés teeré īñagū, īñamanijōāyigū. “¿Deero tiiró tee wáamiito?” jīī, pūtogāsāñurō īñaquēnogū wáayigū. Cūū pūtogāpū jearī, Cōāmacū tiimé decopū cūūrē wedeseyigū. 32“Yūū Cōāmacū niā. Mūū ñecūsūmuā Abraham, Isaac, Jacob Ōpū niā”,^j jīīyigū. Moisés ñapōpiyigū. Cuigū, īnadujāyigū. 33Cūūrē wedesenemoyigū: “Mūū yūū pūtora nucūā. Teero tiigū, mūū sapature tuuwéya. Tuuwégū, yūūre padeorére ēñogūdacu. 34Yáara basoca Egiptopū niirārē ñañarō tiíaperī īñāā. Cūā pūnisíre tuoā. Cūārē netōnégūdu dii-átawū. Teero tiigū, mūūrē Egiptopū ticocoguda”, jīīyigū Cōāmacū.

35'Moisére boorírira too sugue-ropū jīīyira: “Mūū ūsārē dutigū mee niā; ūsārē queti besegū mee niā”. Cūā tee jīīpacari, Cōāmacūpe Moisére cūārē dutigūdu, netōnégūdu sōnecoyigū sáa. Cōāmacū ángelere jūūrísatipū teeré wederī tiīyigū. 36Moiséra cūārē néewiti-wayigū. Cūūrā Cōāmacū sīcūrā tiimasíre tīēñoyigū Egiptopūre. Día Sōārīmaa pairímaapucārē teerora tīēñoyigū. Cuarenta cūmarī basocá manirópū cūā wáari, teero-

ra tīēñorucujāyigū. 37Cūūrā Israelya pōna macārārē wederigū niīwī: “Too síropū Cōāmacū profetare ticocogudaqui. Cūū marīya wedegū niigūdaqui. Yūū tiiróbiro tiigūdaqui”,^k jīī jóarigū niīwī Moisés. 38Moisés basocá manirópū marī ñecūsūmuā neārī, cūāmena niyigū. Sinai ūtāgūpū ángele cūūrē wedeseyigū. Moisés Cōāmacū dutiré petihérere ñeeyigū, marīrē ticogūdu.

39'Cūūrē marī ñecūsūmuā tuodugáriyira. Cūūrē boohéra, Egiptopū cāmecópūtuadugamiyira. 40Teero tiirā, Aarónrē jīīyira: “Jōō niīārigū marīrē Egiptopū néeatirigū cūū bauhéro yoajōāā. ¿Deero wáayiri? Marī masíria. Teero tiirā, ūsā padeoádarare weebosaya. Cūārē marī apasugueadacu. Cūā marī wáaadari-marē ēñoádacua”, jīīyira. 41Teeburecorire sīcū wecū wīmagū tiiróbiro baugū weeyira. Bosebureco tii, ecaráre sīā, sóeditioyira cūā weearigure tiipéora. 42Cūā teero tiirī īñagū, Cōāmacū cūā booró tiíáro jīīgū, cūāmena niīārigū cōājōāyigū. Cūā booró muīpūrārē, ñocōārē padeoyira. Teeré profetas jóarira niīwā:

Cōāmacū cūārē jīīyigū:
Mūā Israelya pōna macārā,
basocá manirópūre cuarenta
cūmarī niirā,
ecaráre sīā sóeditioriū,
yūūre padeorá.

^j 7.32 Éxodo 3.6. ^k 7.37 Deuteronomio 8.15,18.

⁴³Āpī Moloc queorére padeo-
rá, suti caserimena tiirí
wiire apacāmesāwū.

Āpī Refán ñocōāwū múā
weerigucārē padeorá,
teerora tiiwá.

Āniārē múā basirora wee-
wū, padeoádara.

Teero tiigú, múārē ñee, née-
wadutigūda Babilonia be-
rupū, jīiyigū Cōāmacū,^l

jīī jóarira niwā.

⁴⁴Esteban wedenemoyigū:

—Marī ñecūsūmūā basocá ma-
nirópū Cōāmacū basocámena nii-
rí wiire cuoyíra. Tiiwiiré Cōāma-
cū Moisére cūñ ñnorírobirora ti-
dutiigū. ⁴⁵Marī ñecūsūmūā ni-
nūnuseraya wii putuáyiro. Josué-
mena néeatiyira tiiwiiré. Cūā ati-
ditá ñeerā atiri, Cōāmacū atiditá
macārārē ācūcoyigū. Cūā wáa-
weorepūre niyira. Yoari tiiwií
ānopú niyiro, té David cūñ ōpū
sāāri siropū. ⁴⁶David Cōāmacū
āñurō tiirére buagú jīiyigū: “Mūū
yūū ñecū Jacob padeoríguya wii-
re mūū niādari wiire tiibosádu-
gaga”, jīīmiyigū. ⁴⁷Cūñ tiibosá-
dugapacari, cūñ macū Salomón-
pū tiiwiiré tiibosáyigū. ⁴⁸Cōāma-
cū ūmūāsepū niigú basocá tiiré
wiseripū niirí. Profeta teeré jóa-
rigū niwī:

⁴⁹Yūū boorí, ūmūāse yūū dui-
rípīrō tiiróbiro niādacu;
atiditapú yée dūpori yeeri-
sāgūdacu.

Teero tiirá, yáa wii nii-
ādari wiire tiimasíria
mūā.

Yūū yeerisāādaro tiimasí-
ria.

⁵⁰Yūū ate niipetirere tiiwá,
jīiyigū Cōāmacū,^m

jīī jóarigū niwī.

⁵¹Esteban cūārē jīīnemoyigū:

—Mūā Cōāmacū dutirére ne-
tōñucānetōjōāā. Cūūrē masīhē-
rā tiiróbiro cūñ wederére tuodu-
gária. Espíritu Santo dutirére
tiidugária. Mūā ñecūsūmūā tii-
rírobirora tiijāā. ⁵²Mūā ñecūsū-
mūā niipetira profetare ñañarō
netōrí tiiyíra. Marīrē netōnégū-
du atiadarere wedesuguerirare
sīājáyira. Cūā wedesuguerigū
āñugú jeari, múā cūūrē jīīdito-
remena wedesā, sīādutírira
niiā. ⁵³Mūārē Cōāmacū ánge-
leamena cūñ dutirére cúūyigū.
Teeré cúūnorira niipacara, múā
netōñucānetōjōāā, jīiyigū Este-
ban.

Estebanrē ūtāperimena déēsīārigue

⁵⁴Cūñ tee jīīrī tuorá, cūāpe ba-
yiró cúayira. Cūā cúare ñnorá,
upire bacadiyóyira. ⁵⁵Estebanpe
Espíritu Santo cūūmena niirí,
ūmūāsepū iñamūoco, Cōāmacū
āñurō asibatérere iñayigū. Cōā-
macū diamacúpe Jesús nucūrī
iñayigū. ⁵⁶Cūñ cūārē iñagū, jīiyi-
gū:

^l7.42-43 Amós 5.25-27.

^m7.49-50 Isaías 66.1-2.

—Jáã, ãmuáse páõrĩ ãñaã; Cõã-macũ diamacũpe niipetira sõwũ nucũrĩ ãñaã yũũ, jĩiyĩgu.

⁵⁷⁻⁵⁸ Cũũ tee jĩĩrĩ tuorá, bayiró acaribí, tuodugáhera cúãye cãmopéri paabiáyira. Cũũ puto sícãrõména cutujeá, cũũrẽ ñee, tiimacã wesapu cõãjãyira. Cũãye suti sotoá sãñarére tuuwé, ticoyira sícũ mamurẽ cotedutira. Cũũ wãmecutiyĩgu Saulo. Ticotoa, Estebanrẽ ãtãperimena déesĩáyira.

⁵⁹ Cũã déesĩārā tiirí, cũũpe Cõãmacũrẽ sãiyĩgu:

—Jesús yũũ Õpũ, yũũ yeeripũnarẽ ñeeña, jĩiyĩgu.

⁶⁰ Ñicãcoberimena jeacũmujea, bayiró acaribíremena jĩiyĩgu sũcã:

—Õpũ, acabóya ãniārẽ ate cúã ñañarẽ tiirére, jĩiyĩgu. Tee jĩitoa, diajõãyĩgu sáa.

Saulo Jesuré padeoráre ñañarõ tiirĩgu

8 ¹ Saulo Estebanrẽ sãrĩ ãñagũ, “ãñuã” jĩiyĩgu.

Tiiburecora Jerusalénpure Jesuré padeoráre ñañarõ netõrĩ tiinũcáyira. Niipetira Judea ditapũ, Samaria ditapũ dutibatéjõãyira. Jesús beserira dícu wáariyira. ² Æpẽrã ãmuá Cõãmacũrẽ quioníremena padeorá Estebanrẽ yaayíra. Cũũrẽ yaa, bayiró boorituayíra. ³ Saulope Jesuré padeoráre nemoró ñañarõ tiinetõnũcáyĩgu. Cũãye wisericõrõ sãawa, ãmuá-rẽ, numiárẽ ñee, néewa, biadupóyĩgu peresuwiipũ.

Felipe Samaria macārārẽ buerigue

⁴ Dutibatéwarira cúã wáaro Jesuyé quetire wedewayira. ⁵ Felipe Samaria dita niirí macãpu wáayĩgu. Toopú jea, “Jesús Cõãmacũ beserigu niĩ” jĩirére wedeyĩgu. ⁶⁻⁷ Cõãmacũ sícũrã tiimasĩrere tiieñoyĩgu. Wãtĩã pau basocápure sããrirare witi-dutiyĩgu. Witiatira, bayiró acaribíyira. Pau wáamasĩhērārẽ, opayuriri wáarare netõnéyĩgu. Cũũ teero tiirí ãnarã, niipetira cũũ wederére ãñurõ tuonũnũseyira. ⁸ Tiimacãpure bayiró use-niyira.

Simón yái tiiróbiro niigũ

⁹ Toopúre sícũ basocú yái tiiróbiro niigũ niiyĩgu. Cũũ wãmecutiyĩgu Simón. Cũũ tiirémema Samaria dita macārārẽ ucuané-re tiiyĩgu. Cũãrẽ “uputí macũ niĩ” jĩĩ wãcũrĩ tiiyĩgu. ¹⁰ Uputí macārã, búri niirã niipetira cũũ jĩirére ãñurõ tuonũnũseyira. “Ãni Cõãmacũ tutuare cuogú niiqui”, jĩĩmiyira. ¹¹ Yoari pee tiieñoremema cũãrẽ ucuané-re tiieñoyĩgu. Teero tiirã, cũũrẽ tuonũnũsemyira.

¹² Felipe jea, Cõãmacũ dutiré basocápure niĩadare jeariguere bueyĩgu. “Jesús Cõãmacũ beserigu basocáre netõnégũ niĩ” jĩirére bueyĩgu too macārārẽ. ãmuá, numiá Jesuyé maquērẽ tuo, padeotóa, wãmeõtidutiyira. ¹³ Simón

“yũcã Jesuré padeóa” jĩĩ, wã-meõtiduti, Felipe wáaro cũũrẽ nũnyĩgu. Felipe Cõamacũ sĩcũrã tiimasĩrere tiĩẽñojãgũ tiiyĩgu. Simón teeré ñnagũ, ñnamanijõãyi-gũ.

¹⁴ Jesús beserira Jerusalénpu niirã “Samaria dita macãrã Cõamacũyere ãñurõ padeoáyira” jĩĩ-ré quetire tuoyĩra. Teero tiirã, Pedro, Juanré ticocoyira toopũre. ¹⁵ Cũã toopũ jea, cũãrẽ Cõamacũrẽ sãĩbosáyira, cũãpũre Espĩritu Santo niigũ jeaaro jĩĩrã. ¹⁶ Cũãmena Espĩritu Santo niiriyĩgu ména. Jesús wãmemena dícu wã-meõtinorira niiyira. ¹⁷ Cũãrẽ ñaa-peóri, Espĩritu Santo cũãpũre niigũ jeayĩgu.

¹⁸ Simón teeré ñnagũ, Jesús beserirare niyeru ticomiyĩgu.

¹⁹ —Ate tiimasĩrere ticoya yũcãrẽ, yũcũ ñaa-peórare Espĩritu Santo cũãpũre niigũ jeari, jĩĩmi-yĩgu.

²⁰ Pedro cũũrẽ jĩĩyĩgu:

—Mũcũ Cõamacũ tutuare tico-rére “niyerumena sãĩgũda” jĩĩ wãcũmiãjĩyu. Mũcũmenarã tee niyeru pecamepu jũũtẽrĩjãrõ. ²¹ Cõamacũ ñnarĩ, mũcũ diamacũ wãcũria. Ate ãsã tiirére tiimasĩria mũcũ. ²²⁻²³ Yũcũ ñnarĩ, mũcũ ñnatutire, mũcũ ñañaré tiirĩpore niinetõjõãã mũcũrẽ. Teero tiigũ, mũcũ ñañaré wãcũrere wãcũpati, wasoyá. Cõamacũrẽ acabóre sãĩ-ñá. Apetõ tiigũ, mũcũ ñañarõ wãcũrere acabóboqui, jĩĩyĩgu Pedro.

²⁴ Simón jĩĩyĩgu:

—Tee mũã jĩĩãrigue yũcũre wáarijããrõ jĩĩrã, mũã yũcũre Cõamacũrẽ sãĩbosáya, jĩĩyĩgu.

²⁵ Too síro Jesús beserira Jesús tiirĩguere cũũ bueriguere wedeyira. Teeré wedetõa, Samaria dita niiré macãrĩ macãrãrẽ Jesuyé ãñuré quetire wedepũtuayira, Jerusalénpu pũtuara.

Felipe Etiopía macũrẽ wederigue

²⁶ Felipere sĩcũ ángele bauá, wedeyĩgu:

—Jerusalén niwarima Gaza macã búarimapũ wáaya. Tiimá basocá manirõpu niwacu, jĩĩyĩgu.

²⁷ Felipe tiimapũ búayĩgu. Toopũ wáagu, sĩcũ Etiopía dita macũrẽ buajeáyĩgu. Tiidita õpõ doca macũ niipetire cooye niyerure coterĩ basocũ niiyĩgu. Jerusalénpu Cõamacũrẽ padeogũ jearigu ²⁸ coepũtũagu tiiyĩgu. Cũũyawũ tũnurĩwũ caballoa wéeriwũpu sãñawayĩgu. Profeta Isaías jóariguere buegu tiiyĩgu.

²⁹ Espĩritu Santo Felipere: —Iiwuré quẽmũ, tiiwũ pũtogã wáaya, jĩĩyĩgu.

³⁰ Felipe tiiwũ pũtogãpu cũtũjeágũ, Isaías jóariguere bueri tuoyĩgu. Teeré tuogũ: —¿Mũcũ buerére tuogãrĩ? jĩĩ sãĩñáyĩgu.

³¹ Cũũpe cũũrẽ yũnyĩgu:

—Tuorĩga. Yũcũre wedegũ manĩ. Jãmũ, mũãsãña; yũcũ pũto sãñagũ atiya, jĩĩyĩgu.

Cũũ mũãsáyĩgu. ³² Cõamacũye queti jóaripũ maquẽ cũũ bueariguere ate niyiro:

Oveja cúa sãgũdũre ñeewaro tiiróbiro basocũre ñeewayira.

Oveja wĩmagũrẽ póare cúa súari cúa ditamanírõbirora basocũcã ditamaníyigu.

³³Cũũrẽ buijáyira. Cũũ ñañarẽ tiirípacari, cũũrẽ wionécori booríyira.

Cúa ñañarõ tiiríguere deero wedemasĩña maniã.

Atiditapú cúa niiré petirí tiiyíra, ⁿ

jĩ jóariguere bueyigu. Ateré buegu tiyígu Etiopía macũ.

³⁴Etiopía macũ teeré buetonaucõ, Felipere sãĩñáyigu:

—¿Isaías cúa jĩgũ noã niigari? ¿Cúa basiroke o apĩ niigari? jĩ sãĩñáyigu.

³⁵Felipe cúa bueariguere wedesugue, niipetire Jesuyé quetire wedeyigu. ³⁶Maapu wára, oco niirõpu jeayira. Etiopía macũ jĩyigu:

—Ĩñaña. Jõõ oco niã. ¿Mũũ yũre wãmeõtiri, ñeenó cãmotãbogari? jĩyigu.

³⁷—Mũũ Jesucristore añurõ padeorí, cãmotáre manicú, jĩyigu Felipe.

—Yũũ Jesuré padeóa. Cũũrá Cõãmacũ beserigu niĩ, jĩyigu Etiopía macũ.

³⁸Caballoa wéeriwu waatũguere putuánucãdutyigu. Tiiwuré putuánucõto, cúa puarã diinucã, oco niirõpu búa, wabawía, Felipe cũũrẽ wãmeõtiyigu. ³⁹Cúa waba-

párlĩ, Espíritu Santo Felipere aropú néecocutũayigu. Teero tiigú, Etiopía macũ Felipere ññanemoriyigu. Useniremena cúa wáarimapu wáyigu sãa. ⁴⁰Felipepe aropú bauágũ, “Azotopũ niã” jĩ ññamasíyigu. Tiimacãrẽ netowá, macãrĩcõrõ Jesuyé añurẽ quetire wedewarucu, Cesarea macãpu wedejeayigu.

Saulo Jesuré padeonucárigue

(Hch 22.6-16; 26.12-18)

9 ¹Saulope Jesuré padeoráre ññatutigu, cúaãrẽ sãjãgũda jĩgũ, paiaré dutigũre ññagũ wáyigu. ²Cũũrẽ sãiyigu:

—Yũũ Damascopũ wáagu tiia. Dutirépũrĩrẽ jóabosaya yũũre. Teepũrĩrẽ judíoa neárẽ wiseri macãrã dutirápũre wiyagũdu tiia. Mama bueré padeorá ñmũá, numiãrẽ ñeegũda. Cúaãrẽ néeatigũda ñno Jerusalénpu peresu tiigũdu, jĩyigu.

³Too síro teepũrĩmena Damascopũ wájõáyigu. Toopú jeagũdu tiirí, wãcũña maniró ñmũásepu cúa puto bóediatiyiro. ⁴Teero wáari, ñaacũmu, sícũ cũũrẽ wedeseri tuoyigu:

—Saulo, ¿deero tiigú yũũre ñañarõ tiinũnusei? jĩyigu.

⁵—¿Noã niĩ mũũ? jĩyigu Saulo.

—Yũũ Jesús, mũũ ñañarõ tiinũnũsegura niã. Mũũ basiroke ñañarõ tiigú tiia, yũũre teero tiigú, jĩyigu.

ⁿ 8.32-33 Isaías 53.7-8.

⁶Saulo cui, ñapõpigu, jĩiyigu:
—Õpũ, ¿deero yũu tiiri boogá-
ri?

Jesús cũũrẽ jĩiyigu: ^ñ

—Wũmunucãña. Iimacãpu
wáaya. Toopú sícũ wedegũdaqui
mũu tiiádarere, jĩiyigu.

⁷Saulomena wáarira wedese-
re tuorá, wedesemasĩrijõáyira.
Teeré tuopacára, wedesegũre
ĩnariyira. ⁸Saulo wũmunucã,
cũũ capearire ñapõmiyigu.
Baunóriyigu. Cũã cũũya wámo-
rẽ ñee, Damascopũ tũwáyira.
⁹Itiábureco ññari, yaari, sñirí-
yigu.

¹⁰Damascopũre sícũ Jesuré pa-
deogú niyigu. Cũũ wãmecuti-
yigu Ananías. Cũũ cãnirípacari,
quẽẽrõpu tiiróbiro Jesús cũũrẽ
wedeseiyigu:

—Ananías, jĩiyigu.

—¿Deero jĩĩ, yũu Õpũ? jĩĩ yũu-
yigu.

¹¹Jesús cũũrẽ jĩiyigu:

—Diamacũ niwarimapũ wáa-
ya. Toopú Judaya wiipũ Tarso
macũrẽ sãĩñáña. Cũũ wãmecutii
Saulo. Cũũ yũure sãĩgũ tiii.
¹²Cũũ quẽẽgũ tiiróbiro ate ññaã-
wĩ: Sícũ Ananías wãmecutigu
cũũ putopũ sãaati, cũũrẽ ñaapeó
tiiáwĩ, ññaãrõ jĩĩgũ, jĩiyigu.

¹³Ananías jĩiyigu:

—Õpũ, paũ basocá queti we-
deawã. Cũũ Jerusalénpu niigũ,
mũũrẽ padeoráre ññaãrõ tiigú tii-

áyigu. ¹⁴Ãno macãrãcãrẽ mũũrẽ
padeoráre ñeeğũ jeaayigu. Paiaré
dutirá dutirigue cnoáyigu, jĩiyigu
Ananías.

¹⁵Jesús cũũrẽ jĩiyigu:

—Wáagua. Yũu cũũrẽ yée que-
tire wedegũdũre besetoawũ. Cũũ
niipetire dita macãrãrẽ, cũã õpã-
rãrẽ, Israelya põna macãrãrẽ we-
dewarucugũ wáagũdaqui. ¹⁶“Je-
suré padeóa” cũũ jĩĩremena cũũ
bayiró ññaãrõ netõádarere yũu
basiro cũũrẽ masĩrĩ tiigũda, jĩiyi-
gu.

¹⁷Cũũ teero jĩĩari siro, Ananías
toopú wáa, tiwiipú sããwa, Sau-
lore ñaapeó, jĩiyigu:

—Yáa wedegũ, marĩ Õpũ Jesús,
mũu maapu atiri bauárigũ, yũure
ticocoawĩ, mũũrẽ “ĩñaãrõ sũcã”
jĩĩgũ. “Espíritu Santo mũumena
niiãrõ”, jĩĩcoawĩ, jĩiyigu.

¹⁸Máata cũũ capearipu wai nũ-
tũrĩ tiiróbiro bauré tusaarigue
ñaacodiayiro. Ññurõ ññayigu sũ-
cã. Ñña, wũmunucã, wãmẽõtino-
yigu. ¹⁹Too síro yaa, tutuajõáy-
gu sũcã.

Saulo Damascopũ buerigue

Jesuré padeorá Damascopũ nii-
rámena yoasãñurĩ putuáyigu.

²⁰Máata judíoa neárẽ wiseripu
“Jesús Cõamacũ macũ niĩ” jĩĩrẽ-
re wedenucáyigu. ²¹Niipetira
cũũ wederi tuorá, tuomanijõáy-
ra.

^ñ9.5-6 Versículo 5 yapapũ, versículo 6 tiinucárõpu aperiũ bũsũpũ baurícu; aperiũ baucú.

—Āni Jerusalénpu niigũ, Jesuré padeoráre ñañarõ tiirígura nii-ĩrã. Ānopúcārē Jesuré padeoráre ñeegũ atigũ tiimíayigu, Jerusálénpu cúārē néewa, pairaré dutirápure ticogudũ, jĩiyira.

²²Saulope cũũ wederécõrõ jõõ-pemena nemorõ wedemũñucã-yigu. Wácütutuaremena “Jesús diamacúrã Cõãmacũ beserigu niiĩ” jĩĩ ãnopetijáyigu. Ateména Damasco macārã judíoare jĩĩwisiojãrucuyigu.

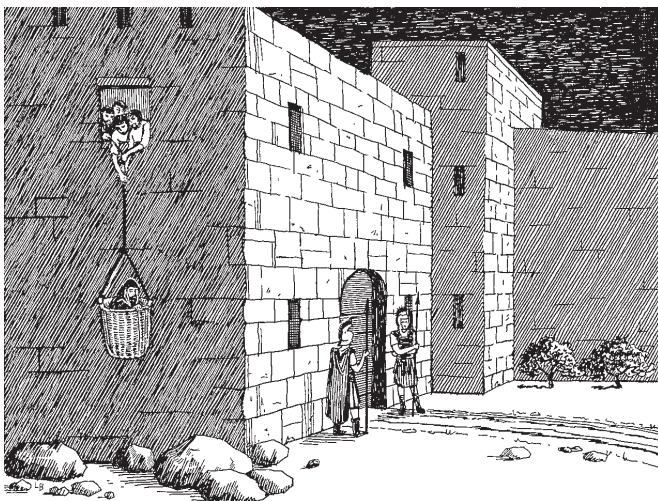
Damasco macārã Saulore sĩadugámirigue

²³Yoari siro, judíoa neã, Saulore sĩadutíadarere wedeseyira. ²⁴Cũũpe cũũrē sĩãádare quetire tuojáyigu. Cũã búrecori, ñamirí, tiimacã witiwarepu cotemiyira, cũũrē sĩãádara. ²⁵Teero tiirã, ñamipu Saulo buerã cũũrē “dutiwá-

ya” jĩĩ, pairí piimena cũũrē sĩã, tiimacã sãnirõ macã sopegãpu duunũñusediocoyira.

Saulo Jerusalénpu coeputárigue

²⁶Cũũ Jerusalénpu jeagu, ãpẽrá Jesuré padeorámena niiduga-miyigu. Niipetira “cũũ Jesuré padeogũ mee niiĩ” jĩĩ, cuiyira. ²⁷Cũã cuipacari, Bernabé cũũrē tiíápugu, Jesús beserira putopũ néewayigu. Toopũ jea, Saulo maapu Jesuré iñariguere, cũũ cũũmena wedeseriguere, cũũ Damascopũ Jesuyé quetire wácütutuaremena wederiguere wedeyigu. ²⁸Bernabé wederipu, Saulo cũãmena niinucãyigu. Jerusálén-pucārē wácütutuaremena Jesuyé quetire wedeyigu. ²⁹Āpẽrá judíoa griegoaye wedeseramena cãmerí sĩĩñã, wedeseyigu. Cũãpe cũũrē sĩãdugápacara, deero tii

Saulore piimena duunũñusediocorigue

sãamasíriyira. ³⁰Cúã teero tiidugári ñnarã, ãpěrá Jesuré padeorá cûürë néebuayira Cesarepu. Toopúmena cûürë Tarsopu tico-coyira sáa.

Jesuré padeorá yeerisárigue

³¹Teeburecorimena Jesuré padeorá yeerisâyira. Jõõpemena niipetira Judea, Galilea, Samaria macãrã nemoró wãcütutua, padeonemóyira. Jesús dutirére quioníremena tiirucújâyira. Espíritu Santo tiíápuremena pau ãpěrá Jesuré padeohéra niîarira padeonucâyira.

Pedro Enearë netónérigue

³²Pedro niipetire macãrîpüre ññanetõgũ, Jesuré padeorá Lida macãpu niirárë ññagũ jeayigu. ³³Toopú sîcũ buajeáyigu. Ocho cûmarî netóyíro cûũ wáamasîhẽgũ pesaró. Cûũ wãmecütíyigu Eneas. ³⁴Pedro cûürë jîiyigu:

—Eneas, Jesucristo mûurë netónéí. Wûmunucãña. Mûu cõarórë ññanoña, jîiyigu.

Cûũ teero jîîrîrã, máata Eneas wûmunucâyigu. ³⁵Niipetira Lida, Sarón macãrî macãrã cûürë ñnarã, cúãcã Jesuré padeonucâyira.

Dorcas masárigue

³⁶Jope wãmecütirî macãpu sîcõ numió Jesuré padeogó niyigo. Coó wãmecütíyigo Tabita. Griegoayemena coó wãme Dor-

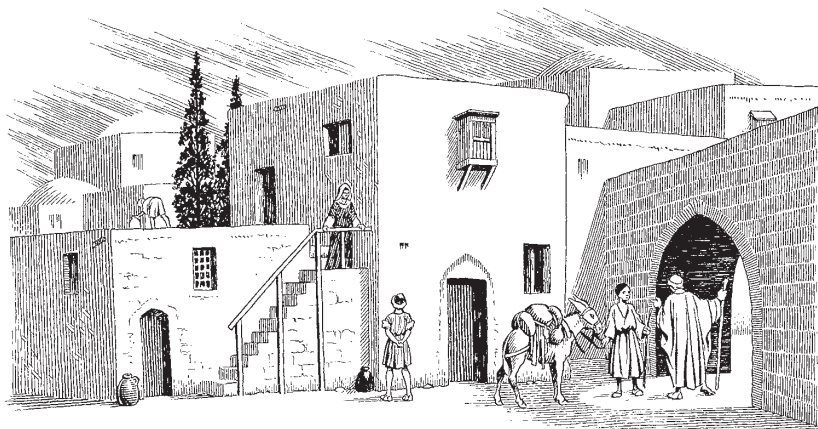
cas niyiro. ^o Coó ãñurõ tiirucújâyigo. Bóaneõrãrë ãñurõ tiíápuyigo. ³⁷Teeburecorire diarecuti, diajõâyigo. Coó diaari siro, cúã tiirucúrobirora cooya õpũrë coseyíra. Cosetóanucõ, sicutatia ñmúarõ macã tatiapu péoyira. ³⁸Jope Lida putogã niicu. Teero tiirã, Jope macãrã Jesuré padeorã “Pedro Lidapu niíayigu” jîîrî ttorã, ñmúã puarárë “Pedro boyero atiaro” jîî duticoyira.

³⁹Cúã Lidapu jeari, máata Pedro cúãmena wáyigu. Toopú jeari, coó diaarigo pesarí tatiapu cûürë néemuãwayira. Tiitatiapu wapewia numiã Pedro wesa neãnucâyira. Cúã utirara, docasãñare, apeyé suti sotoá sãñarë coó catigo cúãrë jeebosáriguere ñño-yíra. ⁴⁰Pedro niipetirare witiwadutiugu. Cúã witiwaari siro, ñicãcoberimena jeacũmu, Cõama-cûrë sãiyigu. Sãitóa, cãmenucã, diaarigore jîiyigu:

—Tabita, wûmunucãña.

Cûũ teero jîîrîrã, coó capearire ññapõ, Pedrorë ññagõrã, jeacunuâyigo. ⁴¹Cooya wãmopu ñee, coore wéemũõnucõyigu. Wapewia numiãrë, ãpěrá Jesuré padeorãmena sãaatiduti, catigópu wiyayigu. ⁴²Niipetiro Jopepu tũosesájõâyira. Teero tiirã, pau Jesuré padeonucâyira. ⁴³Pedro Jopepüre peeburecori Simón wáicura caseri quẽnogúya wiipu putuáyigu.

^o 9.36 Dorcas griegoayemena “Ñama” jîidugaro tiicú.

Jope macāye wiseri

Cornelio Pedroke atidutirigue

10 ¹Cesareapɸ sīcū cien surara dutigá niyigu. Cūñ wāmecutiugu Cornelio. Tii pōna macārā surara wāmecutiya Italiana. ²Cornelio añuniyigu. Cūñya wii macārā niipetira Cōāmacūrē quioníremena ñña, padeorá niyira. Cornelio judíoa bóaneōrārē niyeru ticorucuyigu. Cōāmacūrē sãirucújāyigu. ³Sicabureco ñamica tres niirí, cãnirípacɸ, quēēgū tiiróbiro ññayigu. Ángele cūñ puto sãajeari añurō ññajāyigu.

—Cornelio, jĩiyigu.

⁴Cornelio bayiró cuiremena ññayigu cūñrē.

—¿Deero jĩĩ? jĩĩ yñuyigu.

Ángele cūñrē jĩiyigu:

—Cōāmacū mññ sãirucúrere “jáñ” jĩĩawĩ. Mññ bóaneōrārē niyeru ticorécārē useniremena ññaawĩ. ⁵Jope wāmecutiri macāpɸ mññ ñmñārē ticocoya. Simón

Pedro wāmecutigure atidutiya. ⁶Cūñ wáicura caseri quēnogúya wiipɸ niiqui. Cūñcā wāmecutii Simón. Cūñya wii pairímaa wesapɸ niñā, jĩiyigu.

⁷ Ángele cūñrē wedetoea, wáajōāyigu. Cūñ wáaari siro, Cornelio cūñya wii padecotera pwarārē, sīcū surara cūñrē añurō tiiápugure atidutiugu. Suraracā Cōāmacūrē padeogúra niyigu. ⁸Niipetire cūñrē wedetoea, Jopepɸ ticocoyigu.

⁹Apebúreco coeritó niirí, cūñ Jopepɸ jeaadaara tiyíra. Pedro cūñ niirí wii sotoapɸ Cōāmacūrē sãīgú mññawayigu. ¹⁰Juabóanɸcāgū, yaadugayigu. Tiiwí macārā cūñ yaaré doarí, cãnirípacɸ, quēēgū tiiróbiro ññayigu. ¹¹ ñmñāse páorí ññayigu. Toopú sicaró sutiróbiro baurí caseroca ditapɸ diiátiiyiro. Bapari wesari siaríro niyiro. ¹²Tiicasero popeapure niipetiracōrō wáicura páira, yepapɸ wéera, wññrá sã-

ñayira. ¹³Sícũ cũñrẽ wedeseri tuoyígu:

—Jáã, Pedro, ãniãrẽ sīáyaya, jīiyígu.

¹⁴Pedrope cũñrẽ yũyígu:

—Yaaria, yũ Òpũ. Ñañará ñsã judíoa yaaya maniráno niīya. Yũ ãniãnorẽ yaahegu niitu, jīiyígu.

¹⁵Wedeseri tuonemóyígu:

—Cõamacũ cũñ “ãñurá niīya” jīirárẽ mũpe “ñañará, yaaya maniráno niīya” jīirijãña, jīiyígu.

¹⁶İtĩarĩ wedeseari siro, máata tiicasero ñmũásepũ muãjõãyiro sũcã. ¹⁷Pedro bayiró wãcũrecuti-yígu. “¿Deero jīidũgaro tiigári tee yũ quẽẽgũ tiiróbiro ññaãri-gue?” jīi wãcũyígu. Teeré cũñ wãcũgũ tiirí, Cornelio ticocoarira jeayira. “Simónya wii ¿noopũ niĩ?” jīi sãĩñãari siro, cũñya wiipũ jeayira. ¹⁸Jea, bayiró busurómena sãĩñáyira:

—¿Simón Pedro wãmecutígu atiwiiré niĩ? jīiyira.

¹⁹Pedro cũñ ññaãriguere wãcũgũ tiirí, Espíritu Santo cũñrẽ jīiyígu:

—İtĩarã ñmũ mũñrẽ ãmaãrã tiíya. ²⁰Boyero diiwágua. Cũãmena wágua. “Cũã judíoa mee niīya; yũ cũãmena wáari, ñña-nibocu”, jīi wãcũrijãña. Yũ cũãrẽ ticocoawũ, jīiyígu.

²¹Pedro diiwá: —Yũ niĩ múã ãmaãgũ. ¿Deero tiirónomena atiarĩ múã? jīiyígu.

²²Cũã yũñyira:

—Sícũ cien surara dutigú Cornelio wãmecutígu ticocoawĩ. Cũñ basocú ãñugũ, Cõamacũrẽ quioníremena ññagũ niĩ. Cũñrẽ niipetira judíoa “ãñuniĩ” jīīya. Sícũ ángele cũñrẽ bauá, cũñya wiipũ mũñrẽ atiaro jīiyígu, mũñ wederere tuoáro jīīgũ, jīiyira.

²³Cũã jīīariguere tuogú, Pedro cũãrẽ sãaatiduti, cũñ niirí wiipũ cãniduti-yígu.

Apebúreco cũãmena wáajõãyígu. Æpẽrá tiimacã Jope macãrã Jesurẽ padeorá cũñrẽ bapacuti-wayira.

²⁴Apebúrecope jeayira Cesa-reapũre. Corneliope cũñya wederare, cũñ menamacãrãrẽ néõ, yueyígu. ²⁵Pedro toopú jeari, Cornelio cũñrẽ bocagu witiwayígu. Toopú quioníremena cũñrẽ padeogũ, ñicãcoberimena jeacũmumiyígu. ²⁶Pedro cũñrẽ wéemũõco: —Nucũña; yũcã basocú niĩ, jīiyígu.

²⁷Pedro cũñmena wedeapugu sãawayígu. Toopú sããjeagu, pañ basocá neããrirare buajeáyígu. ²⁸Cũãrẽ jīiyígu:

—Ësã judíoare dutirére múã ãñurõ masícu. Múã judíoa niĩhẽrãye wiseripũre naĩrõ sããwadutiria. Múãrẽ naĩrõ bapacutidutiria. Teero niipacari, yũre Cõamacũ asepõná macãrãrẽ “ñañará niīya” jīīdutiariawĩ. ²⁹Teero tiigú, ãniã yũre “jãmũ” jīīrĩ, atiawũ. “Wáaria”, jīīriawũ. Yũ masídu-gaga; múã ¿deero tiíádara yũre atidutiarĩ? jīi sãĩñáyígu.

³⁰Cornelio cūñrē yuuyigu:

—Mecūāmena bapari burecori netōā, ate wáari siro: Yñu ati horanorā atiwíi yáa wiipñ beti, Cōāmacūrē sāīgú tiiáwũ. Wácūña maniró sícũ ñmñ suti asiyáre sãñarigu bauáawí yñu pñtopñ. ³¹Cũñ yññre jĩĩawĩ: “Cornelio, Cōāmacũ mññ sãñrēre tuoáwĩ. Mññ bóaneōrārē niyeru ticorécārē ñseniremena ññaawĩ. ³²Teero tiigú, Jopepñ mññ ñmñárē tico-coya. Simón Pedro wāmecutigu-re atidutiya. Cũñ wáicñra caseri quēnogáya wiipñ niiqui. Cũñcã wāmecutii Simón. Cũñya wii pairímaa wesapñ niiā”, jĩĩ wedeawĩ yññre. ³³Teero tiigú, máata atidutigu ticocoawũ. Mññ aññuró tiigú atiyu. Marĩ niipetira Cōāmacũ ññacoropñ niiā. Niipetire mññrē Cōāmacũ wededutiariguere wedeya. Tuoádara tiia, jĩĩyigu.

Pedro Cornelioya wiipñ wederigu

³⁴Pedro wedeyigu:

—Yñu mecūtīgã tuomasĩā: Cōāmacũ niipetirare sīcārĩbíro ññaqui. ³⁵Niipetire pōnarĩ macārã cūñrē quioníremena ññarārē, cūñ boorē tiirāre bocaqui. ³⁶Mũñ masīcu: Cōāmacũ Israelya pōna macārārē cūñye quetire ticocorigñ niiwĩ, Jesucristomena aññuró niirecutirere buaáro jĩĩgũ. Jesucristo niipetira Ōpũ niiĩ. ³⁷Niipetiropñ ñsã judíoa niirĩ ditapñ wáariguere tuoñjĩyu múācã. Teeré tiinucáwũ Galileapñ, Juan baso-

cáre “wāmeōtidutiya” jĩĩārĩ siro. ³⁸Cōāmacũ Jesús Nazaret macã macūrē tutuare ticorigñ niiwĩ. Espíritu Santo cūñmena niirĩ tiirigñ niiwĩ. Jesús cūñ noo wáaro aññurē tiiwáwi. Niipetira wātĩ ñañaró tiirírare netōñéwĩ. Teeré tiiwĩ, Cōāmacũ cūñmena niirĩ.

³⁹’Ēsã judíoa niirĩ ditapñre, Jerusalénpñre cūñ tiiríguere ñsã ññapetijāwũ. Cūñrēna āpērã curusapñ páabiatu sīādutiwa. ⁴⁰Cōāmacũpe itiábñreco siro cūñrē masōrigñ niiwĩ. Masōārĩ siro, ñsã pñtopñ cūñrē bauánemorĩ tiirigñ niiwĩ. ⁴¹Basocã niipetirare bauáriwi. Ēsārē bauáwi. Ēsārē tíatopñ Cōāmacũ beserigñ niiwĩ, Jesús tiíadarere ññapetijāārō jĩĩgũ. Cūñrē masōārĩ siro, ñsã cūñmena yaa, sīnĩ tiiwá. ⁴²Ēsārē cūñye quetire wededutiwi. “Basocã catirāre, diarirare wapa tiigúñre cúñrigñ niiwĩ Cōāmacũ Jesuré” jĩĩrēre wededutiwi ñsārē. ⁴³Cōāmacũ niipetira Jesuré pa-deorāre cūñmena cúā ññarē tiirēre acabógudaqui. Teeré jóarira niiwã niipetira profetas, jĩĩyigu.

Judíoa niihērārē Espíritu Santo diijeárigue

⁴⁴Pedro teero jĩĩrĩrã, Espíritu Santo diijeáyigu Pedro wederere tuorápñre. ⁴⁵⁻⁴⁶Teero tiirã, cúā āpērāyēmena wedesenucāyira masīripacara. Cōāmacūrē “aññunĩā mññ” jĩĩ, ñsenire ticoyira. Judíoa Pedrore bapacutiatirira teeré tuorã, tuomanijōāyira.

—¡Acuéi! Judíoa niihērāpucā-rē Cōāmacū Espíritu Santore nii-gū jeari tiii, jīiyira.

⁴⁷Pedro jīiyigu:

—Cōāmacū Espíritu Santore ticoi āniācārē marī judíoaare tiiríro-birora. Teero tiirá, “wāmeōtirijā-ña” jīi cāmōtāmasīria, jīiyigu.

⁴⁸Teero tiigú, cūārē Jesucristo wāmemena wāmeōtidutiugu. Too síro cūā cūārē jīiyira:

—Ānopú pūtuácumuña ména sīquē būrecori ūsāmena, jīiyira.

Teero tiigú, cūāmena pūtuáyigu.

Pedro Jerusalénpu Jesuré padeoráre wederigue

11 ¹Jesús beserira, Jesuré padeorá Judeapu niirá atequetí tuoyíra: “Judíoa niihērā Cōāmacūye quetire booáyira” jīirére tuoyíra. ²Teero tiirá, Pedro Jerusalénpu pūtuajeari, judíoa Jesuré padeorá sīquērā cūārē sāi-ñáyira:

³—Mūu judíoa niihērāya wiipu sāāwayiro. Cūāmena yaayiro, jīiyira.

⁴Pedro cūārē toopú wáarigue-re āñurō wedemuānucāyigu cūārē:

⁵—Yūu Jopepu niigū, súubusegu tiiwú. Yūu cāniripacu, quēēgū tiiróbiro iñawū. Ūmuāsepu sicaró sutiróbiro baurí caseroca yūu pūtopū dīiátiwū. Too bapari wesari siaríro niwū. ⁶Yūu tiicasero po-peapu niirére iña, “¿ñeenó nií?” jīi wācūgū, iñaquēnowū. Niipeti-

ra wáicura páira, macānucū macārā, yepapu wéera, wūnará sāña-wā. ⁷Yūu teeré iñarī, sīcū yūure wedeseri tuowú: “Jáā, Pedro, āniārē sīāyáya”, jīiwī. ⁸Yūupe cūārē yūuwu: “Yaaria, yūu Ōpū. Ñañará ūsā judíoa yaaya manirá-no niíya. Yūu āniānorē yaahegu niitu”, jīiwū. ⁹Ūmuāsepu wedesegu yūure jīinemowī: “Cōāmacū cūū ‘āñurá niíya’ jīirārē mūupe ‘ñañará, yaaya maniráno niíya’ jīirijāña”, jīiwī. ¹⁰Ītārī wedesea-ri siro, niipetiremena ūmuāsepu muājōāwū.

¹¹Teero wáarira, ĩtārā ūmuā Cesarea macārā yūu pūto tico-coarira jearira niwā yūu niirí wiipure. ¹²Espíritu Santo yūure cūāmena wáadutiwi. “‘Cūā judíoa mee niíya; yūu cūāmena wáari, ñañanibocu’, jīi wācūrijā-ña”, jīiwī. Āniā seis Jesuré padeorá yūumena jeawa. Ūsā toopú jea, yūure boocóriguya wiipu sāājeawu. ¹³Ūsā toopú sāājeari, tiiwí macū ūsārē wedewi: “Sīcū ángele yáa wiipu nucūrī iñāawū. Cūū yūure jīiāwī: ‘Jopepu mūu ūmuārē ticocoya. Cūārē Simón Pedro wāmecutigure atidutiya. ¹⁴Cūū Cōāmacūyere mūurē wedegudaqui. Mūu, mūuya wii macārāmena netōnéādare quetire wedegudaqui’, jīi wedawī yūure ángele”, jīiwī.

¹⁵Yūu cūārē wedesenucārīrā, sicato marīre diijeárirobirora Espíritu Santo diijeárigu niwī cūā-pure. ¹⁶Teeré iñagū, Jesús marī

Ôpũ jĩiriguere wăcũwũ: “Juan mŭărē ocoména wămeôtiwi. Yũũ Pacupeja nemorô añurô tiigúdaqui mŭărē. Péerogă siro Espiritu Santore ticodiocogúdaqui”, jĩĩwĩ.
 17 Teero tiigú, yũũ wăcũtu: “Côămacũ marĩrē ticodiocorobirora cŭărē ticodiocorigũ niiwĩ, cŭă Jesucristo marĩ Ôpũrē padeorĩ. Tee-ro tiigú, yũũ Cōămacũrē netōnucămasiritũ”, jĩiyigũ Pedro.

18 Cũũ tee jĩĩrĩ tŭoră, cŭũrē jĩĩ-nemoriyira sáa. Cōămacũrē ũe-nire ticoyira:

—Judíoa niihěracă cŭă ñañaré tiirere wăcũpati, wasoră, Cōămacũ netōnérira niiădacua. Cŭăcărē catiré petihére ticogúdaqui, jĩiyi-ra.

Antioquía macără tiirécutirigũ

19 Judíoa Estebanrē sĭarĩ siro, Jesuré padeorăre ñañarô netōrĩ tiiyira. Teero tiiră, dutibatějôăyi-ra. Āpěrá Fenicia ditapũ, āpěrá Chipre nŭcũrôpũ, āpěrá Antioquíapũ jeayira. Cŭă toopú jeara,

judíoa dícũre Jesuyé quetire we-deyira. 20 Sĭquěră cŭămena duti-wărira Antioquíapũ jea, judíoa niihěracărē wezeyira. Cŭă Chi-pre macără, Cirene macără niyi-ra. “Jesús marĩrē netōnégũ niipe-tira Ôpũ niiĩ”, jĩĩ wezeyira.
 21 Cōămacũ cŭărē añurô tiápuyi-gũ. Teero tiiră, paũ too macără Jesuré padeonŭcăyira.

22 Jerusalén macără Jesuré pa-deoră tee quetire tŭoyira. Teeré tŭoră, Bernabére Antioquíapũ ti-cocoyira. 23 Cũũ tiimacăpũ jea, Cōămacũ cŭărē tiápũrere ĩña, bayirô ũseniyigũ. Cŭărē wăcũtu-tuare tico, wezeyigũ:

—Jesuré mŭă wăcũdurijăña. Cũũ dutirere añurô tiirucújăña, jĩiyigũ.

24 Cũũ añuniwĩ. Espiritu Santo cŭũmena niirigũ niiwĩ. Añurô Cōămacũrē padeorucúrigũ niiwĩ. Paũ basocă cŭũ wedeserere tŭoră Jesuré padeoyira.

25 Bernabé Antioquíapũ niigũ, Tarsopũ Saulore âmaăgũ jeayigũ.

Antioquía Siria ditapũ

²⁶Cũũrẽ buajeá, Antioquíapũ néepũtuayigu. Cũã tiimacãpũre Jesuré padeorámena sicacũma niyira. Paũ basocáre bueyira. Toopũ Jesuré padeoráre “cristiano” jĩĩncãyira.

²⁷Teebũrecorire Jerusalén macãrã profetas Antioquíapũ jeayira. ²⁸Sĩcũ cúãmena jearigu wãmecũtiyigu Agabo. Cũũ Espĩritu Santo masĩre ticorémena wedeyigu:

—Niipetiropũ juabóare wáadacu, jĩĩyigu. Juabóare wáawũ Claudio romanuã õpũ niirito.

²⁹Teeré tũorá, Jesuré padeorá cãmerĩ wedeseyira:

—Marĩ niyeru ticocoda Judeapũ niirãrẽ Jesuré padeoráre. Marĩ cũoró jeatuario ticocoda, jĩĩyira.

³⁰Cũã jĩĩrirobirora niyerure neõ, Bernabé, Saulomena ticocoyira Judeapũre. Cũãrẽ jĩĩyira:

—Ateré ticowa butoá dutiráre, jĩĩyira.

Santiago diarigue;

Pedrore peresuwiipũ sũnecorigue

12 ¹Teebũrecorire Herodes Judea dita õpũ niiyigu. Cũũ sĩquẽrã Jesuré padeoráre ñañarõ tiíapeyigu. ²Juan sũwũ Santiagore espadamena sĩadutĩyigu. ³⁻⁴Cũũrẽ sĩãrĩ ññarã, judíoa useniyira. Cũã usenirĩ ññagũ, Pedrore ñeeduti, peresuwiipũ sũnecodutiyigu. Bapariõna surara wasso, cũũrẽ coterucuyira. Sicapõna macãrã bapari dícu niyira. Pas-

Pedro surara decopũ cãnigũ tiiyigu.

cua bũrecori niirĩ, Herodes teero tiiyigu. “Pascua bũrecori siro Pedrore néewioneco, basocá ññacopũ sĩadutĩgũda”, jĩĩ wãcũmiyigu. ⁵Teero tiirã, Pedrore cotemiyira peresuwiipũ. Cũũ toopũ niirĩ, Jesuré padeorápe Cũãmacũrẽ bayiró sĩãrĩ tiiyira.

Ángele Pedrore peresuwiipũ netõnérigue

⁶Herodes cũũrẽ sĩadutĩadari sũguero macã ñnamirẽ Pedro surara pũarã decopũ cãnigũ tiiyigu. Cõmedá pũadãmena sĩatũnoyigu. Æpẽrã surara sopepũ peresuwiire coterã tiiyira. ⁷Wãcũña maniró sĩcũ ángele cũũ niirõpũ bauáyigu. Æñurõ bóejõãyiro. Cũũrẽ warupũ paacaré, wãcõyigu.

—Boyero wũmunucãña, jĩĩyigu ángele.

Cũũ teero jĩĩrĩrã, cõmedári Pedroye wãmorĩrẽ sĩatũaredari jõãcódiaiyiro.

⁸—Sitũrũda sĩatũya. Mũye sature sĩãñaña, jĩĩyigu.

Pedro cũũ jĩĩrirobirora tiiyigu.

—Mũyaro sutiró sotoá macã-rõ sãñaña. Jãmu, yũre nũnũñá, jĩiyigu.

⁹Pedro cũ siro nũnũwitiwayigu. “¿Diamacũrã niigari ate ángele yũre néewitiware? Apetó tiigú, quẽẽgũ tiibócu”, jĩ wãcũ-miyigu cũũpeja. ¹⁰Surara niisũ-guerare netõwáyira. Too síro surara ãpẽrãré netõwáyira. Tiiwíi sããwaro cõme sopepãma niirõpu jeayira. Tiipãma basiro páõjõãyiro. Cũã tiisopere witiwayira. Maapu yoasãñurõ wáa, ángele ditijõãyigu.

¹¹Pedro ãñurõ tuomasínucã-jea, wãcũyigu: “Diamacũrã niia-yu yũ ññaárigue. Niirõrã Cõã-macũ yũre netõnégũdu ángelere ticocoayi, Herodes siãrĩjããrõ jĩigũ. Judíoa niipetire yũre ññaã-rõ wáare ñnadũgarere cãmotáa-yi”, jĩ wãcũyigu.

¹²Teeré masítoa, wáajõãyigu Juan Marcos pacoya wiipu. Coowãmecutiyigo María. Tiiwiipũre paũ basocá neã, Cõãmacũrẽ sãĩrá tiiyira. ¹³Toopú jea, sicato sããrõ macã sopepãmapũ doteyigu. Tii-wíi padegó, Rode wãmecutigo, “¿noã niĩ?” jĩ sãĩnágõ wáyigo. ¹⁴Pedro wedeserere tuomasí, bayiró useniyigo. Usenipaco, páõriyigo. Cãmecutúsã, cũãrẽ: —Pedro sopepá niĩati, jĩ wedemiyigo.

¹⁵—Mũu teero jĩĩamajãgõ tiia, jĩiyira.

—Diamacũrã jĩĩã, jĩiyigo.

—Too docare Pedore cotegú ángele niiqui, jĩĩmiyira.

¹⁶Cũã teero jĩĩcõãtorito, Pedro dotejãgũ tiiyigu. Cũã wáa, páõ, Pedore ñña, ññamanijõãyira.

¹⁷Cũãrẽ wãmomena wẽẽtucoyigu, nocõrõ wedeseya jĩigũ. Cõã-macũ cũũrẽ peresuwiipu néewiti-waariguere wedeyigu.

—Santiagore, ãpẽrá Jesuré pa-deorãre teeré wedeya, jĩiyigu.

Tiiwíi niĩarigu witi, wáajõãyigu aperopá.

¹⁸Bóeri surara Pedro manirí ññarã, bayiró wãcũpatiyira. “¿Deero wáaayiriye?” cãmerí jĩiyira. ¹⁹Herodes “Pedro maniáwĩ” jĩĩrĩ tuogú, surarare “ãmaãrã wáaya” jĩĩcoyigu. Cũã ãmaãmiyira. Bũariyira. Herodes Pedore cotemiãrĩrare bayiró sãĩñáruco, cũãrẽ siãjãdutyigu.

Too síro Herodes Judea ditapu niĩarigu Cesareapu niigũ wáayigu.

Herodes diarigue

²⁰Herodes bayiró cúayigu Tiro, Sidón macãrĩ macãrãmena. Cũã Herodeya ditapu yaarẽ sãĩrucúyira. Cũ cũãmena cúagu, yaarẽ dúadutiriyigu. Teero tiirã, cũũrẽ ññarã wáyira. Herodeyere dutibosagumena tiĩápure bũayira. Cũ wãmecutiyigu Blasto. Cũ tiĩápuremena ãñurõ niirecutirere sãiyira Herodere.

²¹—Tiibũreco niirĩ, múãrẽ wedegũda, jĩiyigu Herodepe.

Cũ jĩĩrĩ bũreco jeari, Herodes cũũye õpũ suti ãñuróre sãña, õpũ duiirípĩrõpu dui, basocãre wede-

yigu. ²²Cũũ teero wederi, basocá acaribíyira:

—Ate sícũ cõāmacũ wederé niĩã; basocũ wederé mee niĩã, jĩiyira.

²³Cũũpe “niiria; yũũ basocũ niĩã; cõāmacũ mee niĩã” jĩĩiyigu. Teero tiigũ, wācũña maniró ángele cũũrẽ diarecutiri tiiyigu. Teero tiirã, cũũrẽ becoa yaasĩājāyira.

²⁴Niipetiropũ Jesuyé queti se-sajõāyiro. Teero tiirã, paũ Jesuré padeonemóyira.

²⁵Bernabé, Saulomena Jerusalénũ Jesuré padeoräre tiíaputoa, cāmecóputuayira Antioquíapũ. Juan Marcore cūāmena née-wayira.

Bernabé, Saulo Jesuyé quetire apeyé macārĩpũ buenucārigue

13 ¹Antioquíapũre Jesuré padeorámēna niyira profetas, āpērã Jesuyére buerã. No-quērã niyira:

Bernabé,
Simón (cũũrēna “Ñligũ” jĩiyira),
Lucio (Cirene macã macũ),
Manaén (Herodes Galilea õpũmena sīcārōménā masārigũ),
Saulo niyira.

²Sicabũreco cūā beti, Cõāmacũrẽ sãĩ, usenire ticora tiirĩ, Espiritu Santo cūārẽ jĩiyigu:

—Bernabé, Saulore beseya, yũũ cūārẽ “tiiyã” jĩĩrere tiirã wáari, jĩiyigu.

³Teero jĩĩrĩ tuo, beti, Cõāmacũrẽ sãĩfari siro, cūārẽ ñaapeó, “wáaya” jĩiyira.

Chiprepũ Bernabé, Saulo buerigue

⁴Teero tiirã, Espiritu Santo ti-cocoarira niijĩrã, wáyira. Seleucia macāpũ búawasugueyira. Too macārã dooríwũmena wáa, Chipre nũcũrõpũ jeayira. ⁵Salamina-pũ niirã, judíoa neárẽ wiseripũ Jesuyé quetire bueyira. Juan Marcos cūārẽ tiíapugũ wáyigu.

⁶Tiimacã niārira wáa, tiinũcũrõpũre Jesuyé quetire buesũgocojāyira. Tée apeniñã Pafos macāpũ buejeayira. Tiimacāpũre sícũ judíoyũ yái tiiróbiro niigũrẽ buajeáyira. Cũũ wāmecuti-yigu Barjesús. “Yũũ profeta niĩã”, jĩĩditonetōyigu. ⁷Tiinucũrõ dutigũ bayiró masígũ menamacũ niyigu. Cũũ wāmecuti-yigu Sergio Paulo. Cũũ Cõāmacũye quetire tuodugágu, Bernabé, Saulore suoduti-yigu. ⁸Cūā jeari, yái tiiróbiro biigũ cūā buerere cāmotádugamiyigu. Cũũrẽ Elimas jĩiyira griegoayemena. Cũũ tiinucũrõ dutigũ Jesuré padeorĩ boori-yigu. ⁹Saulo, āpērã “Pablo” jĩĩgũ, Espiritu Santo cūāmena niirĩ, cũũrẽ bayiró ñña, ¹⁰jĩiyigu:

—Mũũ jĩĩditorebucũ, mũũ booró tiigũ, wãĩ tiiróbiro tiigũ, añũrẽ tiirere ñnatutigu niĩã mũũ. Cõāmacũ diamacũ wederere “diamacũ niiria” jĩĩ wedewisiogu tiia. ¹¹Mũũrẽ mecūtīgã Cõāmacũ ññaarõ tiigúdaqui. Mũũ capeari ññahēgũ putuágudacu; yoari muĩ-

pũ bóerere ñnaricu, té Cõamacũ booró jeatuaro, jĩiyigu Pablo.

Máata cũrẽ naĩtĩajõãyiro. Paaãmanucũ, cũrẽ wéewaadarare âmaãyigu. ¹²Teero wáari ñnagũ, tiinucũrõ dutigũ quioníremena Jesuyé buerére ñnamani-jõãgũ, Jesuré padeonucáyigu.

**Antioquía Pisidia ditapũ
Bernabé, Pablo buerigu**

¹³Pablo, cũ menamacãrãmena Pafopũ niĩarira tĩawa, Panfilia ditapũ jeayira. Tiiditapũ jea, Pergepũ wáyira. Cũã Pergepũ jeari, Juan Marcos cũãrẽ toorá cúũ, coecóputuayigu Jerusalénpu. ¹⁴Tiimacãpu niĩarira wáyira apemacá Antioquíapũ. Tiimacã Pisidia ditapũ putuáa. Judfoa yeerisãri bureco niirĩ, cũã neãrí wiipũ sãawa, duiyira. ¹⁵Moisére dutiré cúũriguere, profetas jóari-guere buetoari, tiwiĩ dutirá cũãrẽ wededutiya:

—Ûsãya wedera, basocáre wededugara, wedeya, cũãrẽ wácú-tutuaaro jĩĩrã, jĩĩyira.

¹⁶Pablo “jáũ” jĩĩ, wũmunucã, wãmo wéetuyigu, ditamaníña jĩĩgũ. Teero tiitóa, cũãrẽ wedeyigu:

—Yáa wedera Israelya põna macãrã, Cõamacũrẽ quioníremena ñnarácã, yũre tuoyá: ¹⁷Cõamacũ Israelya põna macãrã Òpũ niirigu niiwĩ. Cũũ ñsã ñecũsũmuãrẽ besecũrigu niiwĩ. Cũã ãpẽrãyé dita Egiptopũ niirĩ, cũãrẽ paũ basocáputiri tiirigu niiwĩ. Too síro cũã tiiditapũ niirãrẽ cũũ

tutuaremena néewitiatirigu niiwĩ. ¹⁸Cuarenta cũmarĩ basocá manirõpu cũã cũrẽ netõnucãriguere nũcãrigu niiwĩ. ¹⁹Too síro cũã Canaán ditapũ jeari, tiidita macãrã siete põnarĩ macãrãrẽ cõãrĩ tiirigu niiwĩ. Tiiditare ñsã ñecũsũmuãrẽ cúũrigu niiwĩ. ²⁰Tiiditapũ cũãrẽ cúũãri siro, cuatrocientos cincuenta cũmarĩ niiyira.

’Cũã toopá niirĩ, Cõamacũ cũãrẽ queti beseadarare cúũyigu. Té profeta Samuel niiré burecoripũ dutituyira. ²¹Samuel niirito, basocá sícũ cũã òpũ niigũdure sãiyira. Cõamacũ cũã òpũrẽ sõnecoyigu. Cũũ wãmecutiya Saúl. Cũũ pacũ Cis wãmecutiya. Cũã Benjamínya põna macãrã niiyira. Saúl cuarenta cũmarĩ cũã òpũ niiyigu. ²²Cõamacũ cũrẽ òpũ niiré wionécoari siro, Daviré cũã òpũ sõnecoyigu. Cõamacũ Daviyé maquẽrẽ wedeyigu basocáre: “Yũ ñnarĩ, David, Isaí macũ, yũ tũsarére tiii. Niipetire yũ tiidutirere tiigũdu niĩ”, jĩiyigu. ²³“Sí-cũ David pãrãmi niinũnusegũ Israelya põna macãrãrẽ netõnẽgũdure ticocogũda”, jĩĩ wedeyigu Cõamacũ ñsã ñecũsũmuãrẽ. Jesús Cõamacũ jĩirigũra niĩ. ²⁴Jesús buenucãdari suguero, Juan Israelya põna macãrãrẽ bueyueyigu: “Mũã ñañarẽ tiirere wácũpati, waso, wãmẽõtitudiya”, jĩiyigu. ²⁵Juan cũũ tiiré petiádaro tiirĩ, jĩiyigu: “Yũ mũã wácũgũ mee niĩã. Yũ siro ãpĩ atiqui. Cũũ

añunetōgũ niiqui. Yũupe cũũ ðuaró búri niigũ niiã”, jĩiyigu.

²⁶Yáa wedera Abraham pãrãmerã niinũnusera, Cõamacũrẽ quioniremena ñnarácã, tũoyá. Cõamacũ marĩrẽ cũũ netõnére quetire ticocorigu niiwĩ. ²⁷Jerusalén macãrã, cũãrẽ dutirácã Jesuré ñamasĩriyira. Cũã yeerisãre burecoricõrõ profetas jóariguere buepacara, tũomasĩriyira. Jesuré sãadutĩri, tee jóaripũ jĩrõbirora tiiyira. ²⁸Cũũrẽ sãarĩ tiiréno wapa buaripacara, Pilatore “sãadutíya cũũrẽ” jĩĩ sãiyira. ²⁹Cõamacũye queti jóaripũ jĩrõbirora cũũrẽ tiipetira, curusapu niigũrẽ néedioco, ãtãtutipũ cũũmiyira. ³⁰Cõamacũpe cũũrẽ diarigũpũre masõrigu niiwĩ. ³¹Jesús cũũ masãri siro, pee burecori bauáyigu cũũmena Galileapũ nii, Jerusalénpu bapacuti jearirare. Cũãrã cũũ masãrigure ñnarira basocáre wedeeya.

³²Ûsãcã múãrẽ teeréna wedea. Cõamacũ marĩ ñecũsũmũãrẽ cũũ jĩĩrirobirora ³³marĩrẽ cũã pãrãmerã niinũnuserapũre teeré tii-ẽnoyigu. Tee Jesús diarigũpũre masõrigue niiã. Salmopũcãrẽ teeré biiro jóanoã: “Mũu yũu macũ niiã. Mecũãmena yũu mũu pacu niirére masĩadacua”,^p jĩĩ jóarigue niiã. ³⁴Cũũ diarigũpũ masõãdare, cũũya õpũũ bóariadarecãrẽ biiro jóanoã: “Niipetire yũu Davi-

ré jĩĩriguecõrõ mũũrẽ añurõ tii-boságũdacu”,^q jĩĩ jóanoã. ³⁵Salmopũpu David biiro jóarigu niiwĩ sũcã: “Mũu ‘bóarijããrõ’ jĩĩgũdacu mũu maĩgũrẽ”,^r jĩĩ jóarigu niiwĩ. ³⁶Davipé Cõamacũ dutirẽre tii, cũũ dutirito macãrãrẽ tii-ápu, too síro diajõã, cũũrẽ yaaári siro, bóawejõãjĩyi. ³⁷Cõamacũ masõrigupe bóaweririgu niiwĩ. ³⁸⁻³⁹Yáa wedera, yũu múãrẽ wederere masĩri booa. Mũã Moisére dutiré cũũriguere tiipacára, acabóre buaricu. Jesuména, cũũrẽ padeorá, tee niipetire acabóya maniriguere acabóre buamasĩcu. ⁴⁰Profetas jóarigue múãrẽ wáari jĩĩrã, añurõ wãcũña. Biiro jóarira niiwã:

⁴¹Mũã Cõamacũrẽ buijárã, añurõ tiyá.

Mũã catiré burecorire yũu tiiádarere ẽnogũda.

Ãpẽrá múãrẽ teeré añurõ wedepacari, padeorídojãcu.

Teero tiirã, ñamanijõã, diajõãdacu múã,^s

jĩĩ jóarira niiwã, jĩĩ wedeyigu Pablo.

⁴²Cũã witiwari, cũãrẽ sãiyira:

—Ape yeerisãri bureco niirĩ, ateré buewa sũcã ãsãrẽ, jĩiyira.

⁴³Tiiwiĩ neãrira witibatewara, paũ judíoa, judíoa niihẽrã Cõamacũrẽ useniremena padeorã cũãmena bapacutiwayira. Pablo, Bernabé cũãrẽ jĩiyira:

^p 13.33 Salmo 2.7.

^q 13.34 Isaías 55.3.

^r 13.35 Salmo 16.10.

^s 13.41 Habacuc 1.5.

—Cõamacũ mûãrẽ añurẽ tico-
rére wãcũdurijãña. Cũñrẽ padeo-
rucújãña, jĩi wedeyira.

⁴⁴Apesemána yeerisãri bureco
niirĩ, niipetira tiimacã macārã
Cõamacũye quetire tũoádara
neãyira. ⁴⁵Paũ neārĩ ñnarã, ju-
díoa bayiró pesucutiya. Teero
tiirã, ññarõ wedeseremena Pa-
blo buerere “diamacũ niiria” jĩi
buijãyira. ⁴⁶Pablo, Bernabé teeré
tũorã, cuiro maniró cũãrẽ jĩiyira:

—Mũã judíoare ãpẽrã suguero
Cõamacũye quetire bueró niiró
tiiwũ. Mũã teeré tũopacãra, boo-
rĩa. “Cõamacũ catiré petihére ti-
corére cũobórano mee niĩã”, jĩirã
tiia mũã. Teero tiirã, ãsã mecũtĩ-
gãrẽ judíoa niihẽrãrẽ Cõamacũye
quetire bueadacu sãa. ⁴⁷Cõãma-
cũ teeré jĩi dutirigu niĩwĩ ãsãrẽ
cũũye maquẽ jóaripũpũre:

Yũũ mũũrẽ sãwócore tiiró-
biro cúũã judíoa niihẽrã-
pũre.

Yũũ netõnére quetire buegũ-
dacu niipetire macãrĩpũ, ^t
jĩi jóarigue niĩã, jĩiyigu Pablo.

⁴⁸Teeré tũorã, judíoa niihẽrã
bayiró ãseniyira. “Cõamacũye
queti añunetõjõãã”, jĩiyira. Cõã-
macũ catiré petihére ticonoádara
padeonucãyira. ⁴⁹Tiititapũre Je-
suyé quetire wedewarucuyira.
⁵⁰Judíoape Pablo, Bernabé
cõãdũgayira. Cũã masĩrã numiã-
rẽ cúari tiiyira. Cũã numiã cũã-
mena naĩrõ súubusera neãrã ni-

yira. Basocã añurã numiã niiyira.
Ëmũãcãrẽ teerora cúari tiiyira.
Cũã ãmũã ɸpũtĩ macārã niiyira
tiimacãpũre. Pablo, Bernabé
ññarõ tiinucãrĩ tii, cũãya ditapũ
niĩarirare cõãjãyira. ⁵¹Cũãpe tii-
macã maquẽ dita cũãye dũpori
túaariguere páabatecõãyira.
“Mũã basiro wapa cũoa” jĩirã,
teero tiiyira. Iconio macãpũ wãa-
jõãyira. ⁵²Jesuré padeorã Espíri-
tu Santo cũãmena niirĩ, bayiró
ãseniremena putuãyira.

Iconiopũ Pablo, Bernabé tiirigue

14 ¹Pablo, Bernabé Iconio-
pũre judíoa neārĩ wiipũ
sããwa, wedeyira. Cũã tũoriãñu-
remena wederi, paũ judíoa, ãpẽ-
rã judíoa niihẽrã Jesuré padeo-
nucãyira. ²Judíoa Jesuré padeo-
hẽra judíoa niihẽrãrẽ cúari tii,
ññarõ wãcũrĩ tiiyira Pablo, Ber-
nabé. ³Teero tiirã, Pablo, Ber-
nabé yoari putuãyira tiimacãpũ-
re. Cuiro maniró marĩ Òpũyere
wedeyira. Cõamacũpe “diamacũ-
rã wedeeya” jĩigũ, cũũ tutuare-
mena tiĩẽnorĩ tiiyigu. ⁴Tiimacã
macārã pũapõnã batoyira. ãpẽrã
judíoa tiiróbiro wãcũyira; ãpẽrã-
pé Jesús beserira tiiróbiro wãcũ-
yira. ⁵Teero tiirã, judíoa niihẽrã,
judíoa, cũãrẽ dutirãmena neã,
wedeseyira:

—Jãmũ, Pablo, Bernabé ña-
ñarõ jĩi, ãtãperimena déesĩãda
marĩ, jĩimiya.

^t13.47 Isaías 42.4; 49.6.

⁶Pablo, Bernabé cûārē ñañarō tiidugárere tuorá, dutijôâyira. Licaonia ditapu jea, too maquē macārī Lистра, Derbe, apeyé macārī-pucārē jeayira. ⁷Toopúre Jesuyé añuré quetire wedewarucuyira sũcã.

Listrapu Pablöre ütăperimena déerigue

⁸Listrapu sîcũ basocũ wáama-sîhêgũ duiyigũ. Sicato bauágurũ-ra dũpori posarigũ niyigũ. ⁹Toopú duigũ, Pablo basocäre wede-rére tuoyigũ. Pablo cûñrē ñña, “añi Jesuré cûäye dũpori netônemasîrere padeói” jîi wăcũyigũ. ¹⁰Teero tiigũ, bayiró wedesere-mena: —Mũu dũporimena añuri-pĩ wũmunucãña, jîiyigũ.

Cũũ teero jîirîrã, bupucutúa, wáa-nucâyigũ. ¹¹Pablo teero tiirí ññarã, Licaonia macārã cûâyemena bayiró busurómena wedeseyira:

—Cõăpõna basocã tiiróbiro ôpũcũtira marĩ putopũ diijeá-aya, jîiyira.

¹²Bernabére cûâyagũ cõamacũ Zeus wămecutigũ wăme tuuyira. Pablopere, cũũ wederi ññarã, âpĩ cûâyagũ cõamacũ Hermes wămecutigũ wăme tuuyira. ¹³Tiimacã witiwaropũ Zeure padeorí wii niyiro. Tiiwí macũ pai wecũă ũmũārē coorimena mamôărirare tiimacã sãăwaropũ néeatiduti-yigũ. Pai, âpērã too macārã Pablo, Bernabére padeoádara, wecũarē sîădugámiyira. ¹⁴Cũă teeré tiidugári tuorá, Pablo, Bernabé cũă

basiro cûäye sutire wéeyigajâyira. “Mũă tiiadare bayiró ñañaã” jîirã, teero tiiyira. Cũă paũ deco-pũ cutuwă, cûārē bayiró busurómena jîiyira:

¹⁵—¡Mũă ũsārē teeré tiirjãña! ũsăcã mũă tiiróbirora basocã niiă. Mũă biiro tiirécũtirere nocôrôrã duujãña. Mũă padeorē wapamaníă. Cõămacũ catigúpere padeonucãña. Cũũ ũmũăse, atiditã, díă pairímaa, niipetire atibú-reco niirére tiirigũ niwí. Teeré mũārē wedera atira tiíawũ. ¹⁶Cõămacũ tiatopũre niipetire dita macārĩ macāră cũă booró tiirí, cămotáririgũ niwí. ¹⁷Basocă cũñrē padeorípacari, cũũ niirecũtirere cũũ añuré tiirémēna êñoĩ niipetirare. Cũũ oco peari tiirémēna ote dũcacũtiri tiii. Marĩrē añuró yaaré tico, ũseniremena niirĩ tiii, jîiyira.

¹⁸Wáicũrare sîă, cûārē padeo-ádara tiimíyira. Péerogă dũsaátiri, Pablo, Bernabé cûārē cămotájâyira.

¹⁹Antioquíă macāră, âpēră Iconio macāră jeayira toopúre. Judíoa niyira cũă. Basocäre wăcũre wasorí tiiyira. Pablöre ütăperimena dée, “diăjôăĩ” jîimiyira. Macă wesapũ wéewa, cũũjâyira. ²⁰Jesuré padeoră cũñrē ñnasodeanucâyira. Cũũpe wũmunucă, macăpũ piyajôâyigũ sũcă. Apebúreco Bernabémēna Derbepũ wáajôâyigũ.

²¹Cũă toopú jea, Jesuyé añuré quetire wedeyira. Too macāră

paṁ cūā buerére padeonucáyira. Too síro cūā cāmerpúaaṭiyira Listrapṁ. Too macārā Iconiopṁ, too macārā Antioquíapṁ pṁtṁa-jeayira. ²²Teemacārípṁre Jesuré padeoráre wācūtutuaare ticoyira. “Jesuré padeorucújāña”, jīiyira. “Marī Cōāmacū Ōpū niirópṁ wāaadari sūguero, pee ñañaré wáari, wācūbayijārō booa”, jīiyira. ²³Jesuré padeoré pōnarícōrō bṁtoá dutiráre beseyira. Cūārē cūūrā, beti, Cōāmacūrē sāiyira. “Marī Ōpū mūā padeogú tiápuro mūārē” jīī, wājōāyira.

Antioquía Siria ditapṁ Pablo, Bernabé pṁtṁárigue

²⁴Pablo, Bernabé Pisidia ditapṁ netōwá, Panfilia ditapṁ jeayira. ²⁵Pergeṁ wedetōa, Atalia macāpṁ búajeayira. ²⁶Too macārā dooríwṁmena wáyira Antioquíapṁ wáara. Tiimacā macārā cūārē sica-to ticocora, “Cōāmacū mūārē āñu-rō cotearo” jīī ticocoyira. Cōāmacū tiidutírere tiirā wāadutiyira. Cūāpe teeré tiipetúto, pṁtṁajeajōāyira. ²⁷Tiimacāpṁ coerá, Jesuré padeoráre néō, Cōāmacū cūāmena tiiríguere wedeyira. “Cōāmacū judíoa niihērācārē netōnérere tico-wi”, jīī wedeyira. ²⁸Cūā yoari pṁtṁáyira Jesuré padeorámēna.

Jerusalénṁ neārigue

15 ¹Cūā toopú niirī, āpērā Judea dita macārā cūā pṁtopṁ jeayira. Jesuré padeoráre bueyira:

—Mūā Moisére dutiré cūūrigue tiihéri, mūā cōneríḡṁ yapa macā caseróre wídecōāhērī, Cōāmacū mūārē netōnéríqui, jīiyira.

²Pablo, Bernabé cūāmena bayiró cāmerí wedeseyira. Teero tiirā, Antioquía macārā Jerusalénṁ ticocoadara, Pablo, Bernabé, āpērā too macārārē beseyira. Cūārē jīiyira:

—Jerusalénṁ wáaya. Jesús beseriramēna, āpērā bṁtoá dutirámēna wedesera wáaya tee marī wedesere maquērē, jīī ticocoyira.

³Jesuré padeorá cūārē ticocori, Fenicia dita, Samaria ditapṁ netōwáyira. Teemacārípṁ netōwára, judíoa niihērā cūā Jesuré padeonucárigue quetire wedeyira. Tee quetire tṁorá, niipetira Jesuré padeorá bayiró ṁseniyira.

⁴Cūā Jerusalénṁ jeari, Jesuré padeorá, Jesús beserira, āpērā bṁtoá dutirá cūārē bocayira. Cūārē Cōāmacū cūāmena tiiríguere wedeyira. ⁵Toopúre síquērā fari-seo basoca Jesuré padeorá niiyira. Cūā wūṁṁnucā, wedeseyira:

—Judíoa niihērā cūā Jesuré padeorí, cūā cōneríḡṁ yapa macā caseróre wídecōāđutiro booa. Moisére dutiré cūūriguere tiidutiro booa, jīīmiyira.

⁶Teero tiirā, Jesús beserira, āpērā bṁtoá dutirá neā, wedeseyira tee maquērē. ⁷Cūā yoari cāmerí sāīñā wedeseari siro, Pedro wūṁṁnucā, cūārē jīiyigṁ:

—Yāa wedera, mūā masīā: Cōāmacū jōō niiritopṁ, judíoa

niihērārē cūŷye quetire wededu-tigŷ, yŷŷre beserigŷ niiwī. Cūā-cārē teerē tŷo, “Jesuré padeoáro” jīirigŷ niiwī. ⁸Cōāmacŷ niipetire basocá wācūrere masigŷ “yáara niīya cūā” jīirere ēñogŷ, Espiritu Santore ticorigŷ niiwī cūārē marīrē cūŷ ticorirobirora. ⁹Marīrē cūāmena tuuducáwaririgŷ niiwī. Cūācārē Jesuré padeorí, cūā ña-ñarē tiirere acabórigŷ niiwī. ¹⁰Múā Cōāmacŷrē “mŷŷ cūārē netónemasīricu, cūā Moisére dutirē cūūriguere tiihéri” jīirā tiicú. Marī ñecūsŷmŷā Moisére dutirē cūūriguere tii sīcārībiriya; marīcā sīcārībīricu. ¹¹Cōāmacŷ judíoa niihērārē tiiróbiro marīrē netónéqui. Jesús marī Ōpŷrē padeorí, wapa booró maniró marīcārē netónéqui, jīiyigŷ Pedro.

¹²Teerē tŷorá, niipetira ditamanijōāyira. Bernabé, Pablo wedeserecārē añurō tŷoyíra. Judíoa niihērā putopŷ Cōāmacŷ cūāmena tiíēñonetōriguere wedeyira. ¹³Cūā wedetoari, Santiago wedeyigŷ:

—Yáa wedera, tŷoyá. ¹⁴Cōāmacŷ judíoa niihērāpŷre cūŷyara niīadarare besesŷgueriguere we-deawī Simón Pedro. ¹⁵Profetas teerora jóarira niiwā. Cūā jóariguere añurō tŷoyá:

¹⁶“David dutirigue petirí siro, cūŷ pāramérā niinŷnŷera dutirigue petirí siropŷ, sīcŷ David pārami niinŷnŷ-segure

yŷŷ cūā ōpŷ sōnecogudacu sūcā.

¹⁷Teero tiirá, judíoa niihērā yŷŷre padeoádacua, yŷŷ beserira niijīrā”, ¹⁸jīiri-gŷ niiwī Cōāmacŷ.

Tíatopŷ teerē jīirigŷ niiwī Cōāmacŷ, basocáre masī-dutigŷ,^u

jīī jóarira niiwā.

¹⁹Too docare judíoa niihērā Jesuré padeonŷcārārē “dutipoto-cōrijāāda sáa” jīī wācūā yŷŷ. ²⁰Ateré jóaada cūārē: Wáicŷra dii cūā padeoráre ticoariguere yaarijāña. Āpērāmēna ñañarō ñeeaperijāña. Wáicŷra dii díi cōāña maniré diiré yaarijāña. Wáicŷra díire sīnirijāña, jīī jóa-ada. ²¹Múā masīā: Tíatopŷ marī yeerisāre burecoricōrō Moisére dutirē cūūriguere wedenŷcājīya. Marīcā atitóre buedecocŷtia. Teerē niipetire macārīpŷ judíoa neārē wiseripŷ bueeya, jīiyigŷ Santiago.

Judíoa niihērārē jóaripŷ

²²Teero tiirá, Jesús beserira, āpērā butoá dutirá, niipetira Jesuré padeorámēna jīiyira: “Marī ticocoadarare beseri, añuādacu. Pablo, Bernabémēna cūārē tico-coco Antioquíapŷ”, jīiyira. Juda-re beseyira. Cūŷrēna āpērā Barsabás jīiyira. Āpī Silas niiyigŷ. Cūā pŷarā cūā añurō padeorá niiyira.

^u 15.16-18 Amós 9.11-12.

²³ Cúāmena atipú ticocoyira:

“Ēsā Jesús cūyere wede-
dutigū beserira, āpērā butoá
dutirá múā judíoa niherārē
ānudutia. Múā ėsā baira tii-
róbiro niirā Antioquíapū, Si-
riapū, Ciliciapū niirārē jóaa.

²⁴ Sīquērā āno macārā ėsā
menamacārā ėsā dutiró ma-
niró múā putopū wáyira.
Múārē potocóāyira. Cúā we-
derémēna múārē wedewisio-
ayira. ²⁵ Teeré tūorá, ėsā sī-
cārībīro wācūrēmēna ėmūā
sīquērārē múā putopū bese,
ticocori, ‘āñuādacu’ jīāwū.
Cúā wāaadacua Bernabé, Pa-
blo marī bayiró maīrámena.

²⁶ Bernabé, Pablo sīārīquiuro
tiiyira, Jesucristo marī Ōpū-
yere buera. ²⁷ Judas, Silas
ėsā ticocora wedeadacua ati-
pú maquērē. ²⁸ Ēsārē Espíritu
Santo wācūrē tiorobirora
pee dutiré múārē cúūricu.
Ate bayiró booré dícare múā-
rē cúūāda: ²⁹ Wáicūra dii cúā
weerirare ticoariguere yaari-
jāña. Wáicūra díre sīnirījā-
ña. Wáicūra dii díi cōāña ma-
niré diiré yaarijāña. Āpērā-
ménā ñañarō ñeeaperijāña.
Múā ate dutirére tiirā, dia-
macú tiirā niiādacu. Nocōrō-
rā niiā”,

jī jóayira.

³⁰ Cúā “wáara tiia” jī, Antio-
quíapū wájōāyira. Toopú jea, ba-
socáre neāduti, tiipūrē wiyayira.
³¹ Tiipūrē bueri tūorá, wācūtutua-

re ñeerā, āñurō ŗseniyira. ³² Judas,
Silas profetas niijīrā, yoari wedeyi-
ra. Āñurō wācūtutua-re, āñurō yee-
ripūnacutire ticonemoyira cúārē.

³³ Yoasāñurī niiyira cúāmena. Too
síro “wáara tiia” jī, wájōāyira.
Too macārāpe “Cōāmacūmena
wáaya múārē ticocorira putopū”
jī coyira. ³⁴ Silape “wáagu tiia” jī-
pacū, “yūñ āno putuáguda” jī, pu-
tuájāyigū. ³⁵ Pablo, Bernabéca too
Antioquíapū putuájāyira. Pau āpē-
rāmēna too macārārē Jesuyé que-
tire bueyira.

Pablo, Bernabé cāmerí cōārigue

³⁶ Nocōrō yoari siro, Pablo Ber-
nabére jīyigū:

—Jāmu sūcā, wáaco marī Jesu-
yé quetire bueré macārīcōrō. Je-
suré padeonucárirare iñanetō-
āda, ¿deero niirecutimiī cúā? jī-
rā, jīimiigū.

³⁷ Bernabé néewadugamiyigū
Juan Marcōre. ³⁸ Pablope jīyigū:

—Too sugeropū bueyapacūti-
riwi cūñ. Panfiliapū marī niirī,
cōācoputuaatiwi. Marīmena
wāanemorī booríga, jīyigū.

³⁹ Cúā basiro bayiró cāmerí we-
dese, cúa, cāmerí cōājāyira. Ber-
nabépe dooríwūmena Chipre nu-
cūrōpū Marcōre néewayigū.
⁴⁰ Pablope Silare beseyigū. Jesu-
ré padeorā “Cōāmacū cūñ āñurē
ticorémēna múārē cotearo” jī
sāībosáari siro, wájōāyigū.

⁴¹ Wáa, Siria, Cilicia ditapū netō-
wáyigū. Jesuré padeorāre wācū-
tutua-re ticonemoyigū.

**Silas, Timoteore Pablo
néewarigue**

16 ¹Pablo Derbe, Listra ma-
cārĩpure jeayigu. Toopú
sĩcũ Jesuré padeogũre buajeáyi-
gu. Cũũ wãmecutiyigu Timoteo.
Cũũ judíoayo Jesuré padeogó
macũ niyigu. Pacupé griegoayu
niyigu. ²Jesuré padeorá Listra,
Iconio macārã cũũrẽ “añuniĩ” jĩĩ
wedeseiyira. ³Pablo cũũrẽ bapa-
cutiaro jĩĩgũ, néewadugayigu.
Judíoare tiigũ, Pablo Timoteo cõ-
nerĩgu yapa macã caseróre wide-
cõãdutyigu. Judíoa niipetira ti-
dita macārãpe Timoteo pacũ
griegoayu niirére masĩyira. ⁴Te-
ro tiitóa, macārĩpure netõwáyira.
Jerusalén macārã Jesús beserira,
ãpẽrá butoá dutirá dutiré cúũri-
guere wede, “teeré tiiyá” jĩĩnetõ-
wayira. ⁵Teero tiirá, Jesuré pa-
deorá wãcũtutuanemoyira. Jesu-
ré padeodũriyira. Bũrecoricõrõ
ãpẽrãcã Jesuré padeonũcáyira.

**Pablo quẽẽgũ tiiróbiro
Macedonia macũrẽ ñnarigue**

⁶Too síro cũã Asia ditapũ Jesu-
yé quetire buera wáadugarare Es-
pĩritu Santo cãmotáyigu. Teero
tiirá, Frigia, Galacia ditape tããtã-
wa, ⁷Misia dita táariropũ jeayira.
Toopú jea, Bitinia ditapũ wáajõã-
miyira. Espĩritu Santo toopúcãrẽ
wáadutiriyigu. ⁸Teero tiirá, Mi-

sia netõwá, búawayira Troaspũ.
⁹Toopú ñami Pablo quẽẽgũ tiiró-
biro sĩcũ Macedonia dita macũ
cũũ pũto wedesenucũrĩ ñnayigu:

—Ûsã Macedonia macārãrẽ ti-
ápugũ tĩãatiya, jĩĩyigu.

¹⁰Cũũ quẽẽrõpũ tiiróbiro ññaã-
ri siro, máata ñsãrẽ néewaadari-
wũre ãmaãwũ. ^v “Cõãmacũ marĩ-
rẽ Macedonia macārãrẽ Jesuyé
añurẽ quetire wededutigu tiijĩ-
yi”, jĩĩ wãcũwũ.

Filipospũ Lidia padeonũcárigue

¹¹Ûsã Troaspũ niiãrira doorĩ-
wũmena diamacũrã Samotracia
nũcũrõpũ wáajõãwũ. Apebũreco
Neápolis macãpũ wáawũ. ¹²Too
macārã Filipospũ maajeáwũ. Ro-
manuã tiirĩ macã niiã. Macedo-
nia ditapũre Filipos búri niirĩ ma-
cã mee niiã. Tiimacãpũre sĩquẽ
bũrecori pũtũáwũ. ¹³Judíoa yee-
risãri bũreco niirĩ, tiimacãrẽ wi-
tiwa, día wesapũ jeawũ. “Judíoa
sũubusero toopú niibocu”, jĩĩ wã-
cũwũ. Numiã neããrirare buajeá,
cũãmena dui, wedewũ cũãrẽ.
¹⁴Toopũre sĩcõ Tiatira macã ma-
cõ niiwõ. Coosuti wapapacãre
sõã ñiisãñũre dúago niiwõ. Cõã-
macũrẽ padeogó niiwõ. Coowã-
mecutiwo Lidia. Coopablo wede-
rẽre tũorĩ, Cõãmacũ coore añurõ
tũonũnũseri tiiwĩ. ¹⁵Coore, coo-
ya wii macārãrẽ wãmeõtiari siro,
ñsãrẽ jĩĩwõ:

^v **16.10** Lucas atipũ jóarigu Troaspũ niijĩyi. Pablo toopú jeari, Lucas cũũmena wáa-
yigu Macedoniapũ.

—Yũũre “diamacũrã Jesuré pa-deogó niyo” jĩĩ wãcũrã, jãmu, yãa wiipũ pũtuãya, jĩĩwõ.

Coo bayiró pũtuãdutiri tuorã, pũtuãwu.

Pablore, Silare peresuwiipũ sõnecorigue

¹⁶Sicabũreco ãsã Cõãmacũrẽ súbuseropũ wãara, sĩcõ numiõ wãtĩ sããnorigore bocawũ. Coo ãpẽrãrẽ dutiapienori basoco niwõ. Wãtĩ masirẽ ticorẽmena too sĩropũ wãaadarere wedemasĩwõ. Coo teero wederẽmena coore dutiaperã pairó niyeru wapasẽwa. ¹⁷Pablore, ãsãrẽ bayiró busurõmena jĩĩnũnũsewo:

—Ãniã Cõãmacũ ãmũãsepu niigũrẽ padecotera niĩya. Cõãmacũ basocãre netõnẽre quetire wedeeya, jĩĩwõ.

¹⁸Pee bũrecoli teero jĩĩnũnũsewo. Pablope páasuti, cãmenũcã, wãtĩ coomena niigũrẽ jĩĩwĩ:

—Mũũ coomena niigũrẽ Jesucristo wãmemena witiwadutia, jĩĩwĩ.

Máata witiõãrigũ niwĩ.

¹⁹Coore dutiaperã “deero tii niyeru wapatãnemoricu coomena” jĩĩwã. Teero tiirã, Pablo, Silare ñee, tiimacã decopũ dutirãpũre nẽewawa. ²⁰Queti beserĩ basoca pũtopũre nẽjea, jĩĩwã:

—Ãniã judĩoa niĩya. Marĩya macã macãrãrẽ wedeñañorã tiĩya. ²¹Apeyẽ niirecutirere bueeya. Marĩ romanuã niijĩrã, teero niirijãrõ booa. Marĩ teerẽ tiimasĩria, jĩĩwã.

Pablo, Silas peresuwiipũ niirigue

²²Toopũ neããriracã Pablo, Silamena cúajõãwã. Queti beserĩ basoca Pablo, Silare cũãye sutire tuuwẽduti, tãnadutiwa. ²³Cũãrẽ bayiró tãnatõa, peresuwiipũ tuunecosõnecowa. Tiiwiĩ coterĩ basocũre dutiwiitĩwari jĩĩrã, ãñurõ biajãdutiwa. ²⁴Cũã teero jĩĩrĩ tũogũ, peresuwii coterĩ basocũ niituri tatiapũ tuunecosõnecoyigũ cũãrẽ. Pũagũ yucũgũ tusure coperi watoapũ cũãye dũporire súucũduti, siatũ, biadũpõjãyigũ.

Cõãmacũ dita cãmeñarĩ tiirigue

²⁵Ñami deco Pablo, Silas Cõãmacũrẽ sãĩ, basapeoyira. ãpẽrã peresu niirã cũã basari tũoyĩra. ²⁶Wãcũña manirõ dita bayiró cãmeñayiro. Cũã niirĩ wii maquẽ botarĩ cãmeñayiro. Máata tiwiĩ biare sopepãmarĩ pãõpetijõãyiro. Niipetira peresuwiipũ niirãrẽ cõmedárimena siatũarigue jõãpetijõãyiro. ²⁷Tiiwiĩ coterĩ basocũ wãcã, tee pãõãrigue soperire ñña, “dutipetijõããya” jĩĩ wãcũmiyigũ. Teero tiigũ, cuigũ, cũũ basiro

espada née, sãǵǵũdu tiimíyigu.
 28 Pablope cũũrẽ bayiró wedese-
 remena jĩiyigu:

—Mũũ basiro ñañarõ tiirijãña.
 Ûsã ânopú niipetijãã, jĩiyigu.

29 Teero jĩĩrĩ tũogú, cũãrẽ cote-
 rí basocũpe sããwócore néeatidu-
 ti, sããcutúsãyigu Pablo, Silas nii-
 rópũ. Cuiǵũ, bayiró ñapõpigura,
 cũã puto ñicãcoberimena jeacũ-
 muyigu. 30 Too síro wũmunucã,
 cũãrẽ néewitiwa, sãĩñáyigu:

—¿Deero tiibógari yũũ, Cõã-
 macũ yũũre netõnéãrõ jĩĩǵũ?

31 Cũã yũũyira:

—Mũũ ãsã Ôpũ Jesuré padeo-
 gú, netõnénogũdacu. Mũũya wii
 macãrãcã padeorã, netõnénoãda-
 cua, jĩiyira.

32 Cũũrẽ, cũũya wii macãrãrẽ
 Cõãmacũye quetire wedeyira.
 33 Ñami tii horara cũã tãnaãrigue
 cãmire cosegũdu néewayigu. Co-
 seári siro, máata cũũ, cũũya wii
 macãrã wãmeõtinoyira. 34 Tiiwií
 coterí basocũ cũũya wiipũ né-
 muãwa, cũãrẽ yaaré ecayígu. Cũũ,
 cũũya wederamena bayiró useni-
 yira Cõãmacũrẽ padeonucãrã.

35 Bóeri queti beserí basoca tii-
 macã coterí basocare jĩiyira:

—Íniãrẽ wionécodutira wáaya,
 jĩiyira.

36 Tiimacã coterí basoca toopú
 jea, cũã jĩĩariguere tiiwií coterí
 basocũre wedeyira. Teeré tũo,
 cũũpũ Pablora wedeyigu sãa:

—Mũãrẽ queti beserí basoca
 “wionécoaro” jĩĩãrira niiãwã.
 Teero tiirã, ãñurõ wáaya, jĩiyigu.

37 Pablope tiimacã coterí baso-
 care jĩiyigu:

—Ûsã romanuã niipacari, queti
 beserí basoca ãsã tiáriguere be-
 seripacara, ãsãrẽ basocã ññacoro-
 pũ tãnarí tiiãwã. Peresuwiipũ
 tuunésõnecori tiiãwã. Mecũtigã
 ãsãrẽ basocã ññahẽrõpũ wionéco-
 dugacua. Niiria. Cũã basiro atijĩ-
 rã, ãsãrẽ néewionecora atiaro,
 jĩiyigu.

38 Tiimacã coterí basoca queti
 beserí basocare wadera wáayira.

—Íniã “romanuã niiã ãsã” jĩĩ
 wedeawã, jĩiyira.

Teeré tũorã, queti beserí baso-
 ca cuiyira. 39 Tiiwiipú jea, cũãrẽ
 acabóre sãiyira. Sãitóa, cũãrẽ pe-
 resuwiipũ niirãrẽ néewioneco:
 —Atimacãrẽ niirijãña; wáaya,
 jĩiyira.

40 Pablo, Silas peresuwiipũ nii-
 ãrira wáa, Lidiaya wiipũ sããwa-
 yira sũcã. Toopú Jesuré padeorã-
 re ñña, wãcũtutuare tico, wáajõã-
 yira.

Pablo Tesalónicapũ tiirígue

17 1 Pablo, Silas netõwáyira
 Anfípolis, Apolonia ma-
 cãrĩrẽ. Too netõwã, jeayira Tesa-
 lónica macãpũ. Tiimacãpũre ju-
 díoa neári wii niyiyo. 2 Pablo cũũ
 tiirucúrobirora tiiwiipú sããwayi-
 gu. Itiã semana cũã yeerisãre bu-
 recoricõrõ Cõãmacũye queti jóa-
 ripũ maquẽrẽ wedeyigu. 3 Tiipũ
 maquẽrẽ cũãrẽ wede, “Cõãmacũ
 beseriguere ñañarõ netõ diari siro,
 masãgũdaqui” jĩĩ wedeyigu.

—Jesús yuu múārē jīīarigu Cōāmacū beserigura niī, jīīyi-gu.

⁴Cūū wederi tuorá, sīquērā judíoa “teerora niī” jīī, Pablo, Silamena niinucāyira. Teero biiri paḡ griegoa Cōāmacūrē padeorá, paḡ ɰpūtí macārā numiā cūāmena niinucāyira. ⁵Teero tiirá, āpērā judíoa īnatutiya Pablo, Silare. Teero tiirá, ūmuá daderáre, ñañará niisodeaatirare néō, tiimacā macārārē cúaaro jīīrā, acaribíduyira. Cūā cúara, Jasónya wiipḡ wáayira. Pablöre, Silare basocá decopḡ néewaadara āmaārā wáamiyira. ⁶Buaríyira. Cūārē buahéra, Jasónrē, āpērā Jesuré padeoráre ñee, wéewayira. Acaribíwa, tiimacā dutirá pḡtopḡ jea, wedesāyira:

—Āniā niipetiro cūā wáaropḡre wedemecūōrā tiicúa. Maríya macārē teaserora tiijeáaya. ⁷Jasón cūārē cūūya wiipḡ cuoárigu niīāwī. Cūā niipetire romanuā ōpḡ dutirére netōnucārā tiīāwā. “Āpī ōpḡ niī, Jesús wāmecuti-gḡ” jīīrā tiīāwā, jīīyira acaribíremena.

⁸Cūā teero jīīrī tuorá, niipetira, cūārē dutirácā dee tii masīriyira. ⁹Jasónrē, cūū menamacārārē niyeru cúūduyira cūāmena.

—Ate wisióre quēnojeáripḡ, wiyaáda múārē tee niyerure, jīīyira.

Niyeru cúūāri siro, cūārē duujáyira.

Pablo Bereapḡ tiirígue

¹⁰Máata tiīñamirā Jesuré padeorá Pablo, Silare wáadutiya Berea macāpḡ. Toopú jea, judíoa neārí wiipḡ sāāwayira. ¹¹Berea macārāpe Tesalónica macārā nemoró basocá āñurá niyira. Cūā wederére tḡouséniyira. Teeré tuorá, ¿diamacūrā niimiī? jīī masīdugara, búrecoricōrō Cōāmacūye queti jóaripūrē teero buerucujáyira. ¹²Teero tiirá, paḡ Jesuré padeonucāyira. Basocá āñurá griegoa numiā, ūmuácā paḡ padeonucāyira. ¹³Tesalónica macārā judíoa Pablo Bereapḡ “Cōāmacūye quetire wedegḡ tiíayigḡ” jīīrere tuoyíra. Teero tiirá, toopú wáayira. Wedemecūō, cúari tiíyira. ¹⁴Teero tiirí īñarā, Jesuré padeorá máata Pablöre díā pairímaapḡ wáadutiya. Silas, Timoteo tiimacāpura pḡtuájáyira. ¹⁵Pablöre néewarira Atenaspḡ jea, cūūrē toopú cúūjā, cāmecópḡtuayira. Cūāmenarā Pablo queti ticocoyigḡ:

—Boyero Silas, Timoteo atiaro ānopḡ, jīīyigḡ.

Pablo Atenaspḡ tiirígue

¹⁶Pablo Atenaspḡ cūārē yuegḡ, tiimacā macārā pee cūā padeorá weerirare īñagū, bayiró wācūyigḡ. ¹⁷Teero tiigú, judíoa neārí wiipḡ sāāwa, judíoamena, āpērā Cōāmacūrē padeorámena wedeseyigḡ. Búrecoricōrō macā decopḡ cūū buajeáramena wedeseyi-

gu. ¹⁸Āpērā epicúreoyere buerá, estoicoyere buerá Pablomena wedeseyira. Cũ Jesuyé quetire, diarirapu masārere wedeyigu cūārē. Cūā basiro cāmerī sāīñáyira:

—¿Deero jīdugagu tiii āni, teero wedeseāmajāgū? jīiyira.

Āpērāpē jīiyira:

—Apeditā macārā cūā padeorāye maquērē wedesegu niitu niī, jīiyira.

¹⁹“Jāmū” jīī, cūūrē néewayira Areópago buropu, dutirá neārucuropu. Cūūrē jīiyira:

—Muu mama bueré wederére tūodugaga. ²⁰Muu tūoyā maniriguere wedesea. Teeré masīdugaga. ¿Deero jīidugaro tiii? jīiyira.

²¹Atenas macārā, aperó macārā toopú jea niirā mama queti dícre tūo, wedese ūsenicua.

²²Pablo Areópagopu neārā decoru wūmūncā, jīiyigu:

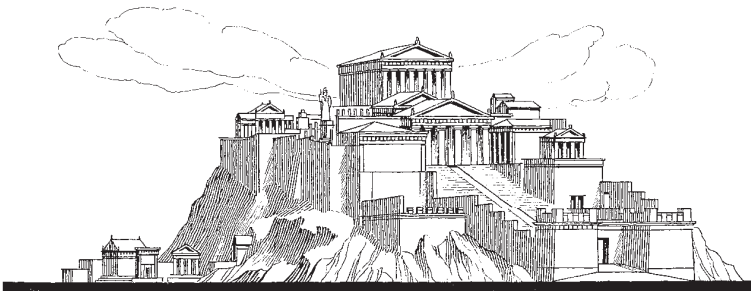
—Mūā Atenas macārā, mūāyare bayiró padeóa, yuu īnarī.

²³Yuu īnanetōgū, mūā súubuserere īñagū, sicaró mūā súubuseropu jóaturiguere īñāwū: “MASĪ-

ÑA MANIGŪRĒ SÚUBUSERO NIIĀ”, jīī jóaturigue niīāwū. Mūā masīripacara súubusegurena yuu mūārē wedea.

²⁴Cōāmacū atibúrecore, atibúrecopu niirécārē tiirigu niīwī. Ūmūāse, atiyepā Ōpū niī. Teero tiigú, basocá cūā tiiré wiserire niiriqui. ²⁵Marī paderémena cūūrē tiápumasīña manicú. Apeyenó ducarícu cūūrē. Cūū niipetirare catiré, yeerisāre, apeyé niipetirere ticoqui.

²⁶Sīcū basocúmenarā niipetire pōnarī macārā wāari tiirigu niīwī. Cūārē atibúreco niipetiropu wāa, niirī tiirigu niīwī. Cūūrā niipetire pōnarīrē “atiditapú nocōrō yoari niīadacua” jīī cūūrigu niīwī. ²⁷Cōāmacū teero tiirigu niīwī, cūūrē āmaāārō jīīgū. Āñurō āmaāmasīhērā niipacara, buabócua. Cūū marī sīquerā pūtogā niiqui. Yoaropu niiriqui. ²⁸Cūū tuuaremena marī cati, wāamasī, niīā. Mūā basarere jóarira biiro jóarira niīwā: “Maricā cūū pōna niīā”. ²⁹Marī Cōāmacū pōna niījīrā, oro, plata, ūtāmena tiirirare

Areópago buro

“Cõamacũ niiĩ” jĩĩ wãcũrijãrõ booa. Marĩ wãcũrémena Cõamacũ queorére tiimasĩricu. ³⁰Cõamacũ too sũguero macãrãpũre cũũrẽ masĩrijãrã, cũũ dutirére tiihérare teero ññajãrigũ niiwĩ. Atitóre niipetirare niipetiropũre cũũ ññanarẽ tiirére wãcũpati, wasodutĩqui. ³¹Cõamacũ niipetirare wapa tiiadari bũrecore besetoayigu. Tiibũreco jeari, queoró jĩĩrémena wapa tiigúdaqui. Cũũ beserigu mena teero tiigúdaqui. “Cũũrá mũārẽ wapa tiigúdu niiĩ” jĩĩ ãño-gũ, diarigũpũre masõrigũ niiwĩ, jĩĩyigu Pablo.

³²Diarirapũ masārere wederi tũorá, sĩquẽrã buijáyira. Āpẽrãpé: —Too síro mũũ wedeseri tũo-ada teerėja, jĩĩyira.

³³Pablo cũũ too niirĩrã, wáa-jõãyigu. ³⁴Sĩquẽrã Jesuré padeó, Pablora nũnũyira. Sícũ Areópago-pũ dutirámena neãrucugũ niyigu. Cũũ wãmecutiyigu Dionisio. Apegó Dámaris wãmecuti-yigo. Āpẽrã cũũmena niyira.

Corintopũ Pablo tiirĩgue

18 ¹Too síro Pablo Atenaspũ niirĩgu Corinto macãpũ wáajõãyigu. ²Toopũ jeagũ, judíoayũ Ponto dita macũrẽ bũajeáyigu. Cũũ wãmecutiyigu Aquila. Pablo toopũ wáaadari sũguero, Claudio romanuã õpũ judíoa Romapũ niirãrẽ witidutiyigu. Aquila, cũũ nũmo Priscilamena Italiapũ niirĩra witi, jeayira tiimacã Corintore. Pablo cũũrẽ ññan-

gũ wáayigu. ³Cũũ cũũ paderénorã pade-gũ niijĩgũ, cũũmena pade-gũ pũtũáyigu. Wáicũra caserimena wiseri tiirã niyira. ⁴Judíoa yeerisãre bũrecorecõrõ cũũ neãri wiipũ wedegũ wáayigu. Judíoare, judíoa niihẽrãrẽ padeodũgãri tiidũgagũ tiimiyigu.

⁵Silas, Timoteo Macedoniapũ niirĩra jeari, Pablo wederé dícu wedeyigu. “Jesús Cõamacũ beserigu niiĩ”, jĩĩ wedemiyigu judíoare. ⁶Cũũape cũũ wederere cãmótãnũcãyira. Cũũrẽ ññanarõ jĩĩyira. Teero tiigú, Cõamacũ cũũrẽ ññanarõ tiiadarere ãño-gũ, cũũ sotoã sãññãirire, tuuwé páabateyigu. Cũũrẽ jĩĩyigu:

—Mũũ pecamepũ wáari, mũũye wapa niĩadacu; yé wapa mee niĩadacu. Teero tiigú, mecũame-na judíoa niihẽrãrẽ wedegũ wáagũda, jĩĩyigu.

⁷Tiwiĩ niirĩgu witiwayigu. Apewiĩ putogã niirĩ wiipũ sããwayigu. Tiwiĩ Ticio Justoya wii niyiro. Cõamacũrẽ padeogũ niyigu cũũ. ⁸Judíoa neãri wii dutigú, cũũya wii macãrãmena Jesuré padeoyĩra. Cũũ wãmecutiyigu Crispo. Paa too macãrãcã Pablo wederere tũorá, Jesuré padeoyĩra. Padeó, wãmeõtinoyira.

⁹Sicañami Pablo cãnirĩpacũ, quẽẽgũ tiiróbiro Jesús cũũrẽ wederi tũoyigu. Cũũrẽ jĩĩyigu:

—Cuirijãña. Yéere wederucujãña. Wededujã tiirijãña. ¹⁰Yũũ mũũmena niirucujãñ. Basocá mũũrẽ ññanarõ tiimasĩricua. Ati-

macārē paṁ yũre padeoádara niĩya, jĩiyigu.

¹¹Teero tiigú, Pablo sicacũma apēcũmá deco toopú pũtuáyigu. Cõamacũye quetire bueyigu.

¹²Teebũrecorire sícũ Acaya dita dutigú niyigu. Cũũ wãmecũtiyigu Galión. Cũũ dutigú niirito, judíoa sícārĩbíro wácũrã Pablone ñee, queti beserópũ néewayira.

¹³Galiónrē jĩiyira:

—Āni Cõamacũrē padeodutíre romanuã õpũ dutirére netõnucáre niĩ, jĩiyira.

¹⁴Pablo wedegũdu tiirí, Galión judíoare wedesuguecojãyigu:

—Āni apeyenó ñañoátã, basocáre ñañarõ tiiatã, mũārē añũrõ tũobóajĩyu. ¹⁵Mũáye, mũã judíoa dutiré niirĩ, mũã basiro quẽnoñá. Yũũ teenórē besegũdu mee niĩ, jĩiyigu.

¹⁶Cũã queti beserópũ niiārira-re cõãwionecoğrafyigu. ¹⁷Niipetira Sóstenes judíoa neārĩ wii dutigũ-re ñee, queti beserĩ wii díamacũ páayira. Galiónpe “cũã booró tiáro” jĩĩjãyigu.

**Antioquíapũ Pablo
coepũtũarigue, too síro cũũ
wedewanemorigue**

¹⁸Pablo peebũrecorĩ pũtuáyigu Corintopũ. Too síro Jesuré padeoráre “wáagũ tiia” jĩĩ, dooríwũmena wáajõãyigu Siria ditapũ wáagũ. Priscila, Aquila cũũmena wáayira. Cencreapũ búawasũgueyira. Toopú Pablo Cõamacũrē “biiro tiigũda” jĩĩrirobirora tiigú,

cũũ róare pedecõãjãyigu. ¹⁹Too macārã Éfesopũ tĩajeayira. Tii-macãpũ Pablo cúũyigu Priscila, Aquilare. Cũũpe judíoa neārĩ wiipũ sããwa, judíoare wedeyigu. ²⁰Cũũrē yoasãñurĩ pũtuáduťimiyira. Cũũpe booríyigu.

²¹—Jerusalénpũ yũre wáaro booa, bosebũreco ñĩagũ wáagũ. Mũārē ñĩagũ atinemogũdacu, Cõamacũ boorĩ, jĩiyigu.

“Wáagũ tiia” jĩĩ, wáajõãyigu dooríwũmena. ²²Cesareapũ jea, Jerusalénpũ maawáyigu. Toopú Jesuré padeoráre añudutiyigu. Too macũ Antioquíapũ wáajõãyigu. ²³Toopũre péero nii, wáajõãyigu sũcã. Galacia dita maquẽ macārĩrē, Frigia dita maquẽ macārĩrē netõwáyigu. Niipetira Jesuré padeoráre wácũtutuare ticonemoyigu.

Apolos Éfesopũ buerigue

²⁴Tíatore judíoyũ Alejandría macã macũ Éfesopũ jeayigu. Cũũ wãmecũtiyigu Apolos. Cũũ añũrõ wedemenigũ niyigu. Cõamacũye queti jóaripũ maquẽrē añũrõ masígũ niyigu. ²⁵Marĩ õpũ “biiro niirecũtiro booa” jĩĩrere buenorigũ niyigu. Juan basocáre wãmẽõťigu buerigue dícare masĩpacũ, díamacũ Jesuyére bueyigu useniremena. ²⁶Cũũ judíoa neārĩ wiipũ cuire manirõmena wedenucãyigu. Priscila, Aquila cũũrē tũo, néewa, Cõamacũye quetire añũrõ díamacũ wedenemoyira.

²⁷Cũũ Acayapũ “wáagudu tiia” jĩĩrĩ, Jesuré padeorá “ãñurõ wáaya” jĩĩyira. Cũũrẽ paperapũ jóabosayira. Jesuré padeorá Acayapũ niirárẽ “Apolore ãñurõ boca-ya” jĩĩ jóayira. Cũũ toopú jeagũ, Cõamacũ tiíápuremena Jesuré padeoráre ãñurõ tiíápuyigũ.

²⁸Cũũ niipetira ññacoropũ judíoare cũũ wedemeniremena docacũmurĩ tiiyigũ. Cõamacũye queti jóaripũpũ cũũrẽ bue, “Jesús Cõamacũ beserigũ niĩ” jĩĩrere ãñooyigũ.

Éfesopũ Pablo buerigue

19¹Apolos Corintopũ niirito, Pablope ãmũáreburi-re netowá, Éfesopũre jeayigũ. Toopú siquerã Cõamacũrẽ padeoráre bua-jeáyigũ. ²Cũũrẽ sãĩñáyigũ:

—Mũã Cõamacũrẽ padeorí, ¿Espíritu Santo mũãmena niinucãrĩ? jĩiyigũ.

Cũũape yũũyira:

—Óba. ãsã Espíritu Santo niirere tuohéra niitũ, jĩiyira.

³—Too docare ¿noã wederiguere padeojírã, wãmeõtitudiri? jĩiyigũ.

—Juan wederiguere padeojírã, wãmeõtituditiwũ, jĩiyira.

⁴Pablo jĩĩnemoyigũ:

—Juan basocáre wãmeõtiyigũ. Teeména cũũ ñañaré tiirere wacũpati, wasorere ãñooyira. Juan biiro wedeyigũ: “Yũũ siro ãpĩ atigũdaqui. Cũũrẽ padeoyá”, jĩiyigũ. Cũũ teero jĩĩ wederigũra niĩ Jesús, jĩiyigũ.

⁵Cũũ teero jĩĩrĩ tuorá, Jesús wãmemena wãmeõtitudiyira.

⁶Pablo cũũrẽ ñaapecóri, Espiritu Santo cũũpũre niigũ diijeáyigũ. Æpérã basocáye wedeserere masiripacara, wedesenucáyira. Cõamacũ wededutirere wedeyira. ⁷Cũũ niipetira niirã, doce ãmũã niiyira.

⁸Pablo tiimacãpũ judíoa neãrĩ wiipũ wáarucuyigũ. Ítĩárã muĩpũrã tiwiipũre cuire manirõmena wedeyigũ. “Cõamacũ dutiré basocápũre niĩadare jeatoaa” jĩĩréména Jesuré padeorí tiijádugagũ tiiyigũ. ⁹Siquerã cũũ wederere tuodugáiyira. Padeoríyira. Mama buerere basocá tuocóropũ ñañarõ wedeseyira. Teero tiigú, Pablo witiweojõáyigũ; Jesuré padeoráre néewitiwayigũ. Bũrecoricorõ Tiranoya wiipũ neãyira. Tiiwiĩ buerĩ wiipũ bueyigũ sũcã. ¹⁰Puacũmã bueyigũ. Teero tiirã, tiidita Asia macãrã tuopetijõáyira Jesuyé quetire. Judíoa, judíoa niĩhẽracã teeré tuoyira.

¹¹Cõamacũ cũũ sícũrã tiimasírere Pablomena tiĩẽnoyigũ. Cũũmena ññaña manirere tiiyigũ. ¹²Cũũ paacõáre caserire, cũũya õpũ pẽnĩárigue caserire néewayira diarecutirare. Teeména netónéyira; wãtĩã sããnorirare cõawionecoyira.

¹³Siquerã judíoa wãanetõrã wãtĩãrẽ cõawionecora niiyira. Cũũ marĩ Õpũ Jesús wãmemena wãtĩãrẽ cõawionecodugamiyira.

—Jesús Pablo wedewarucugu wāmemena múārē witiwadutia, jīimiyira wātīārē.

¹⁴Teerora tiirá tiimíyira Esceva pōnacā. Esceva judíoayn, paiares dutigú niyigun. Cūñ pōna siete niyira. ¹⁵Cūñ teero tiirí, wātī cūārē yūnyigun:

—Jesuré yūn masiā. Pablocārē masiā. ¿Múāpeja noānó nií? jīiyigun.

¹⁶Basocú wātī sāānorigun cūāpūre bupunāpeayigun. Cūñ niipetira nemoró tutuanetōnucājāyigun. Cūārē ñañarō peti tiyigun. Sutilmanirā, cāmicutira tiwií niāirira cutucówitiwayira. ¹⁷Cūārē teero wāare quetire Éfeso macārā tuopetijōāyira. Niipetira judío, judío niihērācā tuoyira. Bayiró cuiyira sáa. Marí Ōpū Jesuyére āñurō quioníremena wedeseyira sáa.

¹⁸Pañ too sugueropū Jesuré padeonucārira jea, cūñ ñañarē tiirere wedeyira. ¹⁹Pañ yaso doarira cūñ bueré papera tutirire néeneō, sóecōājāyira niipetira ñāacoropū. Teetutiri wapa cūñ bapaqueori, “cincuenta mil” niyeruquiri plataquiri wapacutímiyiro. ²⁰Ateména marí Ōpūye queti sesajōārō tiyíro. Cōāmacū tutuaremena pañ padeonemórā tiyíra.

²¹Ate wāari siro, Pablo wācūyigun: “Yūn Jerusalénpu putuawagūda. Toopú wāadari sugero, Macedonia, Acaya ditapū ññanetōgū wāagūda. Jerusalénpu jea, niāiri siro, Romapū ññagū wāaro

boocú”, jīñ wācūyigun. ²²Teero tiigú, puarā cūārē tiāipurare ticosugueyigun Macedoniapū. Cūñ niyira Timoteo, Erasto. Cūñpe putuājāyigun ména toopú Asia ditapū.

Éfesopū cúasore wáarigue

²³Tiátorena mama bueré padeorémena bayiró cúasore wāayiro. ²⁴Cúasori tiinucáyigun sīcū plata padegū. Cūñ wāmecutiigun Demetrio. Platamena cūñ padeogóya wii tiiróbiro biiré wiserigā tii, dúagu niyigun. Cūñ padeogó weerigo wāmecutiigun Artemisa. Tee wiserigārē dúara, Demetrio, cūārē padecoteracā pairó wapatárucuyira. ²⁵Cūārē padecotera, āpērā plata paderáre néoyigun. Cūārē jīiyigun:

—Múā āñurō masiā: Marí ate paderémena āñurō wapatá niijāmiā. ²⁶Āno Éfesopūre Pablo pañre cūñ wederémena nūnūrí tiitóai mée. Āno Asiapucārē múā ññarōbirora, teero biiri múā tuorōbirora pañ niicua. Basocá tiiriraja “padeorá mee niíya” jīñawī cūñdu. ²⁷Ate bayiró quioa. Marí tiiré búri niiré putuábocu. Artemisa āñunetōjōāgōya wiicā búri niirí wii putuábocu. Coó Asia macārā padeogó niipetira atibúreco macārā padeogó niyo. Coó uputí macō niirere basocá ññarō wedesenucārí, búri niiré putuábocu, jīiyigun.

²⁸Cūñ teero jīñrī tuorá, bayiró cúa, acaribíyira:

—Artemisa añunetōjōāgō Éfeso macārã padeogó niyo, jīyira.

²⁹Cūã acaribíri, paũ tiimacã macārãcã “¿deero wáai?” jīĩ masīripacara, acaribípetijōāyira. Sīcārōména cūã neārōpu cutuwáyira. Pablomena bapacutiwarirare bayiró ñee, néewayira. Cūã niyira Gayo, Aristarco. Macedonia macārã niyira. ³⁰Pablo basocá decopũ sãawadugamiyigu. Jesuré padeorápe cūũrẽ wáadutiriya. ³¹Āpērã Pablora maĩrã queti ticocoyira. Cūã sīquērã Asia macārã dutirá niyira. “Pablo ũsã neārōpu sãaatirijãārō”, jīĩcoyira. ³²Toopú niirã āpērã cūã booró acaribíyira. Āpērã apeyenó acaribíyira. Āpērãcã teerora jīĩamajáyira. “¿Marĩ ānopú deero tiirã neārĩ?” jīĩ masīriyira. ³³Āpērã judíoa Alejandre ĩñabũayira. Basocá díamacũpu cūũrẽ tuunéconũcōcoyira, wedearo jīĩrã. Cūãrẽ “ditamanijōāña” jīĩdugagu, wéetucomiyigu. “Ŭsã wapa cuorí”, jīĩdugamiyigu. ³⁴“Cūũ judíoyu niĩ”, jīĩ ĩñamasĩrã, acaribínemoyira. Pua hora sīcārĩbíro acaribíyira.

—Artemisa añunetōjōāgō Éfeso macārã padeogó niyo, jīyira.

³⁵Sīcũ tiimacã macārãrẽ dutigú too acaribírare ditamanĩrĩ tiyigu. Cūãrẽ jīĩyigu:

—Múã Éfeso macārã, yũure tuoyá. Nii petiro macārã ateré masīcua: Marĩ atimacá Éfeso macārã Artemisa añunetōjōāgō padeorĩ wiire coterá niĩ. Coq queo-

ré ũmuásepu diiatiriguere coterá niĩ. ³⁶Sīcũ “teero mee niĩ” jīĩmasīriqui. Teero tiirã, nocōrōrã acaribíya. Āñurō wácũsũgueya, noo booró tiĩamarĩ jīĩrã. ³⁷Āniã múã néeatirira apeyẽ marĩ padeorĩ wii maquẽrẽ yaaríarira niĩ-āwã. Marĩ padeogóre ñañarō wedeseriarira niĩāwã. ³⁸Demetrio, āpērã plata paderámena wedesãre cuogú, queti beserōpu wáaaro. Tee niĩadarerena queti beseró, queti beserĩ basocacã niĩya. Toopú cãmerĩ wedesãārō. ³⁹Múã apeyenó sãĩdugára, atimacá macārã dutirámena cūã neārōpu wedesera wáaya. Cūã múãrẽ wede-adacua. ⁴⁰Mecũã marĩ acaribíariguere romanuã dutirá marĩrẽ wedsārĩquiro tiirã tiia. Marĩ teero peti acaribíro bauró acaribíamajãrã tiĩāwũ. Teero tiirã, romanuã cūã wedsārĩ, marĩrẽ deero jīĩyũmasĩña maniádacu, jīĩyigu.

⁴¹Teero wedeseyapacuti: —Nocōrōrã niĩ, jīĩyigu.

Macedoniapũ, Greciapũ Pablo wáarigwe

20 ¹Cúasore petiári siro, Pablo Jesuré padeoráre neadutiya. Cūãrẽ wácũtutuare tico, “wáagu tiia” jīĩ, Macedonia pũ wáajōāyigu. ²Too maquẽ macārĩpu netōwágu, too macārãrẽ cūũ wederémena wácũtutuare ti-conemowayigu. Teero tii, jeayigu Greciapũ. ³Toopú ĩtĩrã muĩpũrã putuáyigu. Cūũ Siriapũ dooríwũmena wáagudu, judíoa cūũ-

rẽ sãdugãre quetire t̃uoyĩgu. Teero tiigũ, “Macedonia wáari-maph̃ra cãmeputúawagũda sũcã” jĩĩ wãcũyĩgu. ⁴Cũũ wáari, ãpẽrá cũũrẽ bapacutiwarira niiwã. Cũã niiwã: Sópater Berea macã macũ (cũũ Pirro wãmecutigu macũ ni-wĩ); Segundo, Aristarco (cũã p̃uarrã Tesalónica macãrã niiwã); Gayo Derbe macã macũ; Timoteo; Tíquico, Trófimo (cũã p̃uarrã Asia macãrã niiwã). ⁵Cũã ãsã suguero wáa, Troaspu ãsãrẽ yuerira niiwã. ⁶Ësã Filipospu putuáwũ. Toopú pã púuri tiirém̃ena wáoya manirẽ pãrẽ yaari bosebureco ãñawũ. Nocõrõrã nii, wáajõãwũ dooríwũmena. Cinco burecori si-ro jeawũ Troaspu. Toopú sica semana putuáwũ.

Troaspu Pablo ãnanetõgũ wáarigue

⁷Yeerisãri bureco niirĩ, ãsã neãwũ bocaadara. Apebúrecope Pablo wáagũdu nijjĩgũ, cũãrẽ wedewi. Ñami deco niirĩ, wedegũ tiiwĩ ména. ⁸Ëmuárõ macã tatia ãsã neãrĩ tatiapu pee sãwócorepa niiwũ. ⁹Sĩcũ mamũ ventana sopenũ duigũ wũgoá jeanowĩ. Cũũ wãmecutiwi Eutico. Pablo yoari peti wedegũ tiirĩ, cãnicónuãrigũ niiwĩ. Yepapu ñaacodiawĩ. Cũũ duiariro itíacasa sotoapu niiwũ. Cũãpe cutudiwá, diaarigup̃ure néemũõcowa. ¹⁰Pablocã

diiwáwi. Cũũ sotoa munibiá, cũũrẽ ñeediyo, cũãrẽ jĩĩwĩ:

—Nocõrõca m̃uárijãña. Catijãĩ ména, jĩĩwĩ.

¹¹Muáwa, cũãrẽ pã bato, yaa, wedeseboejõã, wáajõãwĩ. ¹²Ma-mupere wiipú néejõãwã. Cũũ catiri, ãñurõ yeeripũnacutira niiwã sũcã.

Troaspu niirira Mileto macãpu wáarigue

¹³Pablo ãsãrẽ jĩĩrirobirora dooríwũmena cũũ suguero Asopu wáajõãwũ. Pablo ãsãrẽ: —Yũu maapu wáa, Asopu mũãrẽ bocagũda, jĩĩwĩ.

¹⁴Asopu ãsãmena buajeá, ãsã atiriwũpũ sããwĩ. Too síro Mitilenepũ tĩãwawũ. ¹⁵Too macãrã apebúreco Quío nucũrõ díamacũpu tĩãjeawũ. Maawáriwũ. Too macãrã apebúreco Samospu tĩãjeawũ. Too macãrã apebúreco Miletopu jeajõãwũ sáa. ¹⁶Ësã Miletopu wáara, Éfessore diamacũ netõjõãwũ. Pablo Asiapu yoari putuádugariwi. Cũũrẽ basioatã, Jerusalénpu Pentecostés bosebureco ãñadugawi.

Pablo Éfeso macãrã butoá dutiráre wedeyaponorigue

¹⁷Pablo Miletopu niigũ, Éfeso macãrã Jesuré padeorã butoá dutiráre atiduticowi. ¹⁸Cũã jeari ãña, cũãrẽ jĩĩwĩ:

^W20.5 Lucas atipú jóarigu Filipospu nijjĩyi, Pablo toopú jeari.

—Múã ãñurõ masĩcu yũũ mũã watoapũre tiirécutiguerere. Yũũ sicato Asiapũ jeagũ, tée yũũ niitugapũ tiitucoriguerere ãñurõ masĩcu. ¹⁹Yũũ marĩ Òpũ dutiró tiigú, “ãpẽrá nemoró ãñuré tiia” jĩĩ wãcũriwũ. Mũãmena utiwũ. Judíoa yũũre ñañarõ tiidugári, ñañarõ netõwũ. ²⁰Niipetire mũã ãñurõ niĩadarere wedepetijãwũ. Basocá neãrópũ, mũãye wiseripũ teero wederucujãwũ. ²¹Judíoare, judíoa niĩhẽrãcãrẽ ateré sĩcãrĩbíro wedewũ: “Mũã ñañaré tiirére wãcũpati, wasoyá; Cõãmacũyere ãñurõ tiinũcãña; Jesús marĩ Òpũrẽ padeoyá”, jĩĩ wederucujãwũ. ²²Yũũ mecũtigã wáagũ tiia Jerusalénpũ Espíritu Santo yũũre dutirobirora. Toopú yũũre deero wáaro wáaadacu masĩriga. ²³Ate dícwre masĩã: Basocá ñañarõ netõrĩ tii, yũũre peresuwiipũ sõnecoadacua. Ateré macãrĩcórõ Espíritu Santo yũũre wedei. ²⁴Ateré masĩpacũ, wãcũpatiria. Yũũ catirére maĩría. Marĩ Òpũ Jesús cũũ paderé cũũriguerere peotídugaga. Cõãmacũ basocãre netõnére quetire wededutiwi yũũre.

²⁵Yũũ mũã putopũ niigũ, Cõãmacũ dutiré basocápũre niĩadare jeariguerere wedewarucuwũ. “Mũã sĩcũno yũũre ññanemoricu sáa”, jĩĩ tugueñajãga. ²⁶Teero tiigú, mecũã mũãrẽ wedea: Yũũ wederiguerere tuoríra pecamepũ wáari, yée wapa niiricu. ²⁷Yũũ mũãrẽ niipetire Cõãmacũye quetire wederijã tiiríwũ. ²⁸Teero tiirá, mũã

basiro coteya. Jesuré padeorí põna macãrãcãrẽ ãñurõ cote, buenemoña. Mũãrẽ Espíritu Santo cũũrigũ niĩwĩ, cũãrẽ ññanũnũsearo jĩĩgũ. Cõãmacũ cũũ macũye díimena cũãrẽ cũũyara wáari tiirígũ niĩwĩ. Teero tiirá, oveja coterí basoca tiiróbiro cũãrẽ tiiapuya. ²⁹Yũũ tugueñarĩ, yũũ wáari siro, ãpẽrá jĩĩditorepira mũãmena niirã jeaadacua. Yáíwa ovejare sĩãrá tiiróbiro mũã Jesuré padeorére petirí tiidugáadacua. ³⁰Sĩquẽrã mũã menamacãrãcã wedewisioadacua, Jesuré padeorá cũãrẽ tuonũnũsearo jĩĩrã. ³¹Teero tiirá, ãñurõ tuomasĩ niĩña. Mũã ateré acabóricu: Itiácũma mũã niipetirare ãñurõ tiĩadarere bóaneõremena búrecori, ñamirí wedewũ.

³²Yũũ wáagũ tiia. Cõãmacũ mũãrẽ ãñurõ cotearo. Cũũ maĩrẽ quetimena mũãrẽ tutuare ticoaro. Tee queti mũãrẽ wãcũtutuari, padeonemórĩ tiimasĩcu. Tee quetire padeorí, ãpẽrá Jesuré padeorãmena mũãrẽ ãñuré ticogũdaqui Cõãmacũ. ³³Ãpẽrãyé niyeru, oro, suti boonemósãriwũ yũũ. ³⁴Mũã masĩcu: Yée wãmorĩmena padewũ. Teemena yũũ, yũũ menamacãrã booríguenore buawũ. ³⁵Niipetire yũũ tiiríguemena mũãrẽ ãñowũ. Marĩ paderemena bóaneórãrẽ tiiapuro booa. Marĩ Òpũ Jesús cũũ jĩĩriguerere wãcũrõ booa: “Ticogúpe ñeegũ nemoró useniqui”, jĩĩyigu, jĩĩwĩ Pablo.

³⁶Teeré jĩĩtoanũcõ, cũã niipetiramena ñicãcoberimena jeacũ-

Dooríwuca

mu, Cõamacũrẽ sãĩwĩ. ³⁷Niipetira bayiró utiwa. Cũĩrẽ páabua, wasopúro ñpũ tiiwá. ³⁸Cũũ “múã yũre ññanemoricu sáa” jĩĩariguere wãcũrã, nemoró bóaneõrã pũtuáwa. Too síro dooríwupu cũĩrẽ cúũcora wáawa.

Jerusalénpu Pablo wáarigue

21 ¹Ûsã Éfeso macãrã butoá dutiráre “wáara tiia” jĩĩto, dooríwupu muãsã, wáajõãwũ. Wáa, diamacũ wáa, Cos macãpu jeawũ. Apebúreco Rodas macãpu, too macãrã Pátara macãpu jeawũ. ²Toopú Feniciapu wáariwucare buajeáwu. Tiiwupú muãsã, wáajõãwũ. ³Wáa, Chipre nũcũrõrẽ ññawa, tiinũcũrõ acuniñape pũtuáwu. Too netõwá, Siria ditapũre jeawũ. Jea, Tiro macãpu maajeáwu. Toopú tiiwú macãrã apeyé cúã néewariguere apamoncoadara tiiwá. ⁴Toopú ñsã Jesuré padeoráre ãmaã, buajeáwu.

Cúãmena sica semana pũtuáwu. Cúã Espiritu Santo masĩré ticorémēna Pablōre “Jerusalénpu wáarijãña” jĩĩmiwã. ⁵Cúã teero jĩĩpacari, tii semana petirí, wáajõãwũ sũcã. Cúã niipetira, cúã nũmosánumiã, cúã põna ñsãrẽ bapacutibuawa macã wesapu. Ditatupari pu ñicãcoberimēna jeacũmu, Cõamacũrẽ sãĩwũ. ⁶Sãitõa, “wáara tiia” jĩĩ, dooríwucapu muãsãwũ. Cúãpe cúãye wiseripu pũtuajõãwã.

⁷Tiropu niiārira wáa, Tolemai da macãpu jeawũ. Toopú Jesuré padeoráre ãñuduti, sicabũreco pũtuáwu cúãmena. ⁸Apebúreco wáa, Cesareapu jeawũ. Toopú jeara, Felipe Jesuyé queti wedegúya wiipu sãawawũ. Felipe Jesuré padeorá siete yaaré batorira menamacũ niirigu niiwĩ. Cũũ pũtopu pũtuáwu. ⁹Cũũ põna numiã manũmanirã bapari niiwã. Cúã profetas niiwã.

¹⁰Yoari ñsã niiripacari, sîcũ Ju-deapũ niiãrigũ jeawi. Profeta nii-wĩ. Cũũ wãmecutiwi Agabo. ¹¹Ñsã puto jea, Pabloyada siatúridare née, cũũ basiro cũũye dupori, cũũye wãmorîpũ siatúwi. Siatútoa, ñsãrẽ jĩĩwĩ:

—Espíritu Santo jĩĩawĩ yũure: “Judíoa Jerusalénpũ atidã òpũrẽ siatúadacua ãno mũũ siatúro tiiróbiro. Cũũrẽ judíoa niihërãpũre ticoadacua”, jĩĩwĩ Agabo.

¹²Cũũ teero jĩĩrĩ tuorã, ñsã Pablore: —Jerusalénpũ wáarijãña, jĩĩmiwũ.

Cesarea macãrãcã: —Wáarijãña, jĩĩmiwã.

¹³Cũũpe jĩĩwĩ:

—Utirijãña. Yũure bayiró wãcũpatiri tiirã tiia. Jerusalénpũ Jesuyé wapa yũure siatú, siãdũgãpacari, wãagũda, jĩĩwĩ.

¹⁴Cũũ “jáũ, ãñuã” jĩĩhërĩ ññarã: —Cõãmacũ booró tiiaró, jĩĩjãwũ.

Nocõrõrã ditamanírã pũtuáwũ.

¹⁵Ñsã too niiãrira ñsãye ññano-toa, wãajõawũ Jerusalénpũ. ¹⁶Si-quërã Cesarea macãrã Jesuré padeorã wãawa ñsãmena. Cũã ñsãrẽ néewawa Mnasónya wiipũ. Cũũ Chipre macũ niirigũ niiwĩ. Yoari Jesuré padeogú niiwĩ. Toopú cãniwũ.

Pablo Santiagore ññagũ wáarigüe

¹⁷Ñsã Jerusalénpũ jeari, Jesuré padeorã ñseniremena bocawa ñsãrẽ. ¹⁸Apebúreco Pablo ñsãmena Santiagore ññagũ wãawi. Toopú niipetira bũtoã dutirã niiwã.

¹⁹Pablo cũãrẽ ãñudutiwi. Judíoa niihërãrẽ Cõãmacũ cũũmena tiirígüecõrõ ñuaró maniró wedemũñucãwĩ. ²⁰Teeré tuo, Cõãmacũrẽ ñsenire ticowa. Pablore jĩĩwã:

—Ñsãya wedegũ, mũũ masĩcu: Pãũ peti judíoa Jesuré padeorã nii-ĩya. Cũã “Moisére dutiré cũũrigüere tiipetiro booa” jĩĩrã tiĩfya. ²¹Cũã ate wedepatirere tuoáyira: Mũũ judíoa niihërãye ditapũ niigũ, judíoa toopú niirãrẽ Moisés dutiré “tiiríjãña” jĩĩyiro. Cũã põnarẽ cõnerigũ yapa macã caseróre “widecõãrijãña” jĩĩyiro. Teero biiri marĩ judíoa tiirécütirenocãrẽ “tiiríjãña” jĩĩyiro. Teeré tuoýira. ²²“¿Deero tiigúdari cũũ?” jĩĩ wedeseawũ ñsã mũũrẽ. Cũã mũũ “ãnopũ jeaayigũ” jĩĩrere tuoádacua. ²³Teero tiirã, ñsã biiro wãcũawũ: Ñmũã bapari Cõãmacũrẽ “biiro tiíada” jĩĩãrira niiãwã. ²⁴Mũũ cũãmena Cõãmacũwiipũ wáari, ãñubocu. Mũũcã cũã tiiróbirora tiiyã. Cũã marĩ tiirénorẽ tiirã tiíawã. Atebúrecore ññanaré tiíarigüere acabóre sãirã tiíawã. Niipetire wáicũra cũã Cõãmacũrẽ ticoadarare mũũ sãĩbosãya. Mũũ teero tiíari siro, cũã póare pedecõãdutiadacua. Mũũ biiro tiíarigüere masĩrã, niipetira judíoa mũũye quetire “teero jĩĩãmajãrã tiijíya” jĩĩadacua. “Cũũcã Moisére dutiré cũũrigüere ãñuró tiigú niĩ”, jĩĩadacua. ²⁵Jesuré padeorã judíoa niihërãpere “biiro tiirĩ ãñuãdacu” marĩ jĩĩrigüere jóacotoawũ: Wáicũra dii cũã padeorãre ticoarigüe-

re yaarijáña. Waícwraye díire sīnirjáña. Waícwra dii díi cōãña maniré díiré yaarijáña. Āpērāména ñañarō ñeeaperijáña, jīi jóawu, jīiwā.

Pablöre peresuwiipw néewarigue

²⁶Apebúrecope Pablo cúã bapare néewawí. Pablo cúũ ñañaré tiáriguere acabóre sãitóri, Cōãmacūwiipw sãawayira. Pablo pairé wedeyigu:

—Sica semana dwsaa ãniã ñañaré tiáriguere acabóre sãĩádarō. Niituri búrecore cúãcōrō wáicwre sĩadutí, ticoadacua Cōãmacūrē, jīiyigu.

²⁷Cúã siete búrecorei peotíadara tiirí, judíoa Asia macārã Pablöre Cōãmacūwiipw niirí ññayira. Cūūrē ññarã, āpērārē cúarosārí tiyíra. Cúã cūūrē ñee, acaribíyira:

²⁸—Ûsãya wedera, tiápura atiya. Ānirã niirí niipetiropw niipetirare ñañarō buewarucugw. Cúũ marí judíoa maquērē, Moisére dutiré cúūriguere, teero biiri atiwií maquērē ñañarō wedesewarucuyigu. Apeyeréja, griegoare atiwiipure néesããwí. Cúũ biiro tiigú, atiwií ñañaré manirí wiire ñañogú tiirí, jīiyira.

²⁹Ate suguero Trófimo Éfeso macū Pablomena macāpw niirí ññayira. Teero ññarira niijĩrã, cúã “cūūrē Cōãmacūwiipw néesããjĩyí” jīi wácūrira niimiwã.^x

³⁰Cúã wedesārí tuorã, niipetira tiimacã macārã acaribíbatejōãwã. Cutuǵéawa. Pablöre ñee, wéecowitiawa, téé Cōãmacūwii sopeputópw. Máata sopepāmarĩrē biajãwã. ³¹Pablöre sĩãádarapw tiirí, āpērã basocá surara dutigúpure wedera wáarira niiwã:

—Niipetira atimacã Jerusalén macārã neã, cúa, acaribíra tiíawã, jīiyira.

³²Cúũ tee quetire tuogú, cúũyara surarare, cúārē dutirare néō, diiáti, cutuátiwa cúã putopw. Surara dutigú suraramena cutuátiri ññarã, Pablöre páarira duujãwã.

³³Surara dutigú Pablo putopw jea, surarare ñeeduti, puadá cōmedaména siatúdutiwi. Basocáre sãĩñáwí:

—¿Noã niirí ãni? ¿Deero tiárí? jīimiwí.

³⁴Basocápe āpĩ merẽã, āpērãcã merẽã noo booró acaribíãmajãwã. Teero tiigú, surara dutigúpe añurō tuobúariwi. Cúũyara surarare néewadutiwi cúã niirí wiicapw. ³⁵Tiwií muāwaropw jeari, basocá bayiró tuudiyówa. Teero tiirã, surara Pablöre néepa néecomuãwã. ³⁶Niipetira cúã siro tuudiyóatira: —Sĩãcōájãña, jīi acaribíwa.

Pablo “yuu wapa cuoríá” jīirigue

³⁷Tiwiipú sōnecoadara tiirí, Pablo surara dutigúre sãĩñáyigu:

^x21.29 Cōãmacūwii Jerusalénpw niimiri wiipure judíoa niihērārē sããwadutiriya.

—Yuu munmena wedeseri, ¿añuniadari? jiiyigu.

Cũrẽ yuuyigu:

—¡Ayo! Mũcã griegoayere wedesemasijãayo. ³⁸ ¿Mũu Egipto macũ ñsã romanuãrẽ cõaduga-mirigu mee nii? Cũu cuatro mil basocãre sãrẽpira dutigũ niyigu. Cũuyarare nẽõ, basocã manirõpũ néewayigu, jiiyigu.

³⁹ Pablo yuuyigu:

—Yuu cũu mee niã. Judioayũ niã. Tarso Cilicia ditapũ niirĩ macã macũ niã. Bũri niirĩ macã macũ mee niã. Yuu añiãrẽ wededugaga. Mũu boorĩ, wedegũda, jiiyigu.

⁴⁰ Surara dutigũ “jáũ” jiiyigu. Teero tiigũ, too mũãwaropũ nucũgũrã, wẽetucowi. Cũã ditamanĩrĩ ñña, hebreoyayemena wedewi cũãrẽ:

22 ¹—Yãa wedera, yuu pacusũmuã, yuure tuoyá ména. Yuu mũãrẽ yéequẽrẽ wedegũda, mũã yuure “wapa cuorĩ” jiiãrõ jiiũ, jiiwĩ.

² Cũu hebreoyayemena wederi tuorã, nemorõ ditamanijõãwã. Pablo cũãrẽ jiiwĩ:

³—Yuu judioayũ niã. Tarso Cilicia ditapũ niirĩ macãpũ bauãwũ. Atimacãpũ masãwũ. Gamaliel yuure buewi. Cũu Moisés marĩ ñecũsũmuãrẽ dutirẽ niipetirere buepetijãwĩ yuure. Mũã atitóre Cõamacũ dutirẽre tiirẽcutirobitorã yuucã añurõ tiirucújãã. ⁴ Yuu tiiburecopũ mama buerẽre padeorãre ñañarõ tiirucúwũ. Sĩ-

quẽrãrẽ sãdutiwũ. ãmuã, numiãrẽ ñee, cũãrẽ peresuwiipũ sõnecodutirucuwũ. ⁵ Pairẽ dutigũ, niipetira Judioare Dutirã Peti “teerora tiwĩ” jii masĩcua. Cũãrã yuure dutirẽpũrĩrẽ jóabosarira niwã. Teepũrĩrẽ nẽe, marĩya wdera Damascopũ niirãrẽ ticogũdu tiimíwũ. “Mama buerẽre padeorãre ñee, siatũ, néewagũda Jerusalẽnpũ, cũãrẽ ñañarõ tiidutiũdu”, jiiimíwũ.

Pablo wasorĩgue queti

(Hch 9.1-19; 26.12-18)

⁶ ‘Maa wãagu, Damascopũ jeagũdu tiirĩ, coeritõ niirĩ, wãcũña manirõ ãmuãsepu bóediatĩ yuu puto bayirõ capemórõ bóewũ. ⁷ Teero wãari, yuu ditapũ ñaacũmujõãwũ. Sĩcũ yuure wedeseri tuowũ: “Saulo, ¿deero tiigũ yuure ñañarõ tiinũnũsei?” jiiwĩ. ⁸ “¿Noã niĩ mũu?” jiiwũ. “Yuu Jesús Nazaret macã macũ mũu ñañarõ tiinũnũsegura niã”, jiiwĩ. ⁹ Yuumena wãariracã tee bóediatiriguere ñña, “cuijõããwũ” jiiwã. Cũu yuumena wedeseriguere “tuoriatũ” jiiwã. ¹⁰ Yuu cũũrẽ sãĩñãwũ: “Õpũ, ¿deero tiirĩ boogãrĩ?” jiiwũ. Cũu yuure yuui: “Wãmũnũcãña. Damascopũ wãaya. Toopũ mũũrẽ sĩcũ wedegũdaqui niipetire mũu tiĩadare Cõamacũ quẽnorẽ”, jiiwĩ. ¹¹ Yuumena wãarira yuure tũãwãta, Damascopũ wãara. Yuure asibatẽre capeari bauhẽri tiwũ.

12 Tiimacãpure Ananías wãme-cutigu niĩwĩ. Cõamacũrẽ quioní-remena padeogú, Moisére dutiré cûuriguere tiigú niĩwĩ. Niipetira judíoa tiimacã niirã cûũrẽ “ãñu-niĩ” jĩĩ ññawã. 13 Yũũre ññagũ jea, yũũ wesapũ nucũ, yũũre jĩĩwĩ: “Yáa wedegũ Saulo, ññamũõcoya sũcã”, jĩĩwĩ. Wãcũña maniró cûũrẽ ññamũõcowũ. 14 Yũũre jĩĩnemowĩ: “Tíatopũ Cõamacũ marĩ ñecũsũmuã padeorígu mũũrẽ besetoayigu, cûũ boorére mũũrẽ masĩārō jĩĩgũ. Cũũ macũ ãñugũrẽ ñña, cûũ wedeserere tuoáro jĩĩgũ, beseyigu. 15 Mũũ cûũyere wedegũ wáagudacu. Niipetirare niipetiropũ mũũ ññaĩriguere, mũũ tuoáriguere wedewarucugũ wáagudacu. 16 Teero tiigú, yoari yuerijãña mũũ. Wũmunucãña. Marĩ Ōpũrẽ padeojĩgũ, mũũ ññañaré tiirére acabóre sãĩñã. Sãĩtóa, wãmeõtidutiya”, jĩĩwĩ.

Pablo judíoa niĩhērã pũtopũ wáadutiriguere wederiguere

17 Too síro Jerusalénpũ putũa-jeagũ, Cõamacũwiipũ cûũrẽ sãĩgũ jeawũ. Yũũ cûũrẽ sãĩgũ tiirí, cãnirípacũ, quẽẽrõpũ tiiróbiro Jesuré ññawũ. 18 Jesús yũũre jĩĩwĩ: “Boyero atimacã Jerusalénrẽ witiwaya. Año macãrã yée quetire mũũ wederi, booríadacua”, jĩĩwĩ. 19 Yũũ cûũrẽ jĩĩwũ: “Ōpũ, cûũ ãñurō masĩcua: Niipetire judíoa cûũ neãrẽ wiseripũ mũũrẽ padeoráre tãnadutí, peresuwiipũ sōne-corucuwũ. 20 Esteban mũũye

queti wederiguere cûũ sãĩrítore, yũũcã toopúra ññanucũwũ. Cûũrẽ sãĩrãyẽ suti sotoá maquẽrẽ cotebosawũ. ‘Áñurō tiirã sããýa’, jĩĩ wãcũmiwũ”, jĩĩ wedemiwũ Jesuré. 21 Cũũ yũũre jĩĩwĩ: “Wáaya. Yũũ aperopũ yoaropũ ticocogudacu mũũrẽ judíoa niĩhērã pũtopũ”, jĩĩwĩ.

Pablo surara dutigúmena wedeseriguere

22 Nocōrōrã ãñurō tuotúwa. Teeré tuorã, bayiró acaribíwa sũcã.

—Cûũrẽ sãĩcōájãña. Cûũrẽ boorídojã, jĩĩ acaribíwa.

23 Acaribíra, cûũ cúcarere ññorã, cûũyẽ suti sotoá sãñarére tuuwé, wéẽtuwa. Dita maané, déebate-cowa. 24 Cûũ teero tiirí ññagũ, surara dutigú Pablöre sōnecojãduti-yigu cûũyã wii popeapũ. Sōnecotoanucō, Pablöre “¿deero tiirã basocã mũũrẽ acaribí?” jĩĩ wederi tiidugágũ, cûũrẽ tãnagũdu siatúduti-yigu. 25 Siatúari siro, Pablope cûũ pũto nucũgũ cien surara dutigúre jĩĩyigu:

—Múã yũũre búri peti tãnamasĩricu; romanuãrẽ dutiré teero tiidutíria. Yũũ romanuãyũ niĩã; queti beserí basoca yũũ tiáiriguere beseriya ména, jĩĩyigu.

26 Cũũ teero jĩĩrĩ tuogú, cien surara dutigú cûũrẽ dutigúpũre wedegũ wáayigu.

—Mũũ ãñurō tiyá. Jōō niĩãrigũ “romanuãyũ niĩã” jĩĩãwĩ, jĩĩyigu.

27 Teeré tuogú, surara dutigú sãĩnãgũ wáayigu:

—¿Niirórã mũu romanuãyu nii? jĩiyigu.

—Ëjũ, cũũrã niiã, jĩiyigu Pablo.

28 Surara dutigũpe: —Yũũ pai-ró niyeru wapatĩwũ, romanuãyu niirére sããgũdu, jĩiyigu.

—Yũũja máata bauágũpũra romanuãyu niirigu niwũ, jĩiyigu Pablo.

29 Teeré tuorã, cũũrẽ tãnaãdara tiimĩarira máata aperopé jeaconũcãyira. Surara dutigũcã cui ni-yigu. “Romanuãyũre ‘tãnañã’ jĩi-gũ, siatúdutimiãyu” jĩi wãcũgũ, cuijõãyigu.

Pablo Judíoare Dutirá Peti pũtopũ wederigue

30 Teero tiigú, judíoa cũũrẽ wedesãre diamacũ maquẽrẽ masĩ-dũgagu, apebũrecope paiaré dutirãre, teero biiri niipetira Judíoare Dutirá Petire néõyigu. Pablo-re jõãdutí, néediati, cũã ñnacoropũ nucũduti-yigu.

23 1 Pablo Judíoare Dutirá Petire ñña, jĩiyigu:

—Yãa wedera, yũũ catiré burecorire tée mecũãpũmena Cõãmacũ ñnacoropũ ãñũrõ yeeripũnacũtia, jĩiyigu.

2 Ananías paiaré dutigú teeré tuogú, Pablo wesa nucũrãrẽ use-ropũ páadutimiyigu cũũ teero jĩi-rẽ wapa. 3 Teero tiigú, Pablo cũũ-rẽ jĩiyigu:

—Cõãmacũ mũũrẽ ññañarõ tiigũdaqui. Mũũ tiiditõrepigu niiã.

Mũũ too duia, yũũre queti bese-gũdu Moisés dutiré jĩirõbirora. Mũũ basirora tee dutirére netõ-nucãgũ tiia, yũũre páadutigupe-ja, jĩiyigu.

4 Too nucũrã cũũrẽ jĩiyira:

—Biiro ññañarõ wedeserijãrõ booa paiaré dutigú Cõãmacũ cúũrigũre, jĩiyira.

5 Pablo cũãrẽ jĩiyigu:

—Yãa wedera, cũũ paiaré dutigú niirére yũũ masĩriatũ. Cõãmacũye queti jóaripũpũ biiro jóare niiã: “Mũãya macã macãrãrẽ dutigũre ññañarõ wedeserijãña”, jĩiã, jĩiyigu.

6 Pablo too niirã saduceo basoca, ãpẽrã fariseo basoca niirĩ ñnãgũ, bayirõ busurõmena wedese-yigu:

—Yãa wedera, yũũ fariseo basocũra niiã yũũ pacũsũmũã tiirõbirora. Basocã diarira masãrere yũũ padeóa. Ate yũũ padeorẽ wapa mũã yũũre ãno queti beserõpũ néeatia, jĩiyigu.

7 Teeré tuorã, fariseo basoca, saduceo basocamena bayirõ câmerĩ jĩiyira. Teero tiirã, sĩcãrõména niimiãrira batajõãyira. 8 Saduceo basoca diarirapũ masãrere, teero biiri ángelea, wãtĩã niirere padeorĩya. Fariseo basocape teerẽ padeo-óya. 9 Cũã bayirõ acaribĩyira. Teero tiirã, sĩquẽrã Moisés jóarigue buerã wũmunũcãyira. Fariseo basoca niiyira. Bayirõ cúasoremena wedemiyira:

—Ãnirẽ wapa ññañarẽ buarĩa. Apetõ tiigú, ángele cũũrẽ wedesejĩyi, jĩimiyira.

¹⁰Cúã bayiró cãmerí jĩnemorĩ ñnagũ, surara dutigú Pablöre wéetamutõrĩ jĩngũ, cuiyigũ. Teero tiigú, Pablo cúã watoapũ niigũrẽ surarare néeatidutiwigũ. Cúã niirĩ wiicapũ néewadutiwigũ sũcã.

¹¹Tiiñami Jesús Pablo puto bauá, jĩiyigũ:

—Wácũtutuaya. Atimacá Jerusalénpu yéé quetire wedeariobirora Romapucãrẽ wedegudacu, jĩiyigũ.

Judíoa Pablöre sãadugámirigue

¹²Apebúrecope ãpẽrá judíoa yayiõropũ neã, “Pablöre sããáda” jĩimiyira. “Mecũãmena yaari, sìnirínucãáda; Pablöre sãátóarapũ, yaaada. Cũũrẽ sãáriatã, Cõamacũ marĩrẽ ñañarõ tiiáro”, jĩimiyira. ¹³Teero wedesera cuarenta nemoró niyira. ¹⁴Cúã paiaré dutirã, ãpẽrá butoá dutirã putopũ wáa, cúãrẽ jĩiyira:

—Ûsã Cõamacũ ññacoropũ yaa-rinucããwũ; Pablöre sããádari suguero, yaaria. ¹⁵Teero tiirã, múã, niipetira múãmena dutirã^y surara dutigúre queti ticocoya. Cũũ Pablöre néediatiario. “Ûsã cúũ tiáriguere ãñurõ sãĩñádugaga”, jĩicoya. Pablo múã puto jeaadari suguero, cúũrẽ sããádara, cūmudacu, jĩimiyira.

¹⁶Pablo bayio macũ cúã sãadugáre quetire tuogú, surara niirĩ wiicapũ sããwa, Pablöre queti we-

deyigũ. ¹⁷Pablope cúũ wederi tuogú, sũcũ cien surara dutigúre atiduti, jĩiyigũ:

—Ñniré mũũ dutigú putopũ néewaya. Queti wedegudũ tiiáyigũ cúũrẽ, jĩiyigũ.

¹⁸Cũũrẽ surara dutigú putopũ néewa, jĩiyigũ:

—Pablo marĩ peresu cuogũ yũũre atiduti, ãniré mũũ putopũ néeatidutiawĩ. Queti wedegudũ tiiáyigũ mũũrẽ, jĩiyigũ.

¹⁹Surara dutigú mamũrẽ wã-mopũ ñee, néewa, basocã tuohéropũ sãĩñáyigũ:

—¿Ñeenó queti wededugai yũũre? jĩiyigũ.

²⁰Mamũpe cúũrẽ wedeyigũ:

—Judíoa mũũrẽ queti ticoco-adacua. Niipetira “biro tiiáda” jĩi-ãyira. Pablöre ñamigã Judíoare Dutirã Peti neãrõpũ néewaduti-adacua mũũrẽ. “Cũũ tiiáriguere ãñurõ sãĩñádugaga”, jĩiditoadacua. ²¹Cũãrẽ tuorijãña. Cúã menamacãrã cuarenta nemoró ñmũã cúũrẽ duti, coteadacua. Cúã yaari, sìniríadacua; cúũrẽ sãátóarapũ, yaaadacua. Cúã “marĩ teero tiiriatã, Cõamacũ ñañarõ tiiáro” jĩiãyira. Quenotóayira cúã tiiádarere. Mecũtigã mũũ “jáu” jĩiré dícare yuera tiicúa, jĩiyigũ.

²²Surara dutigúpe jĩiyigũ:

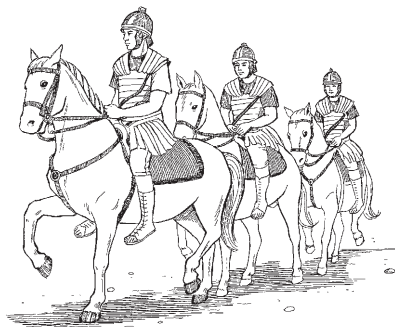
—Sícũnoré “teeré cúũrẽ we-deawũ” jĩirijãña. Nocõrõrã niĩã, jĩiyigũ.

^y 23.15 Cũãmena dutirã Judíoare Dutirã Peti niyira. Pecasãyemena “junta suprema” jĩicua.

**Surara dutigú Pablöre Félix
ꝑꝑꝑꝑꝑꝑ ticocorigue**

²³ Surara dutigú cien surara dutirá ꝑuarárē atiduti, wedeyigu:

—Surarare quēnodutíya. Cũā mecũā ñami nueve niirĩ, wáaada-cua Cesareapꝑ. Doscientos surara dꝑꝑomena wáaaro; setenta caballoamena pesawaaro; doscientos saderéyucure néewaaro. ²⁴ Pablo cũũ pesawaadara caballoacārē quēnoārō. Apeyenó merēā wáaro manirō Félix atiditá dutigúꝑꝑꝑꝑꝑꝑ néewaya, jĩiyigu.

Surara caballoamena pesaware

²⁵ Wedetoa, paperapũ jóayigu. Ate cũũ jóarigue tiiróbiro niĩā:

²⁶ “Yꝑꝑ Claudio Lisias, mꝑꝑ Félix Judea dita dutigúre añu-dutia. ²⁷ Yꝑꝑ mꝑꝑrē ticocogure judíoa ñeejāwā. Cũũrē sĩa-ādara tiimíawā. Yꝑꝑ cũũ ro-manuāyꝑ niirere tuogú, sura-ramena cũũrē netōnéawũ. ²⁸ ‘¿Ñeenó wapa cũũrē wede-sāĩ?’ jĩĩ masĩdugagu, Judíoare Dutirá Peti neārōꝑꝑ cũũrē

néediwaawũ. ²⁹ Judíoare duti-ré maquē dícare ‘netōnucā-wĩ’ jĩĩ wedesāawā. Tee dícare cũũrē wedesārĩ, ñeenó wapa sīamasĩña maniáwũ; cũũ ña-ñarō tiirípacari, peresuwiꝑꝑ sōnecomasĩña maniáwũ. ³⁰ Āꝑērā judíoa ‘cũũrē sĩaáda’ jĩĩrē queti yꝑꝑꝑꝑꝑꝑ jeaawũ. Teero tiigú, máata mꝑꝑꝑꝑꝑꝑ ticocoa. Cũũrē ānopú wede-sāirare mꝑꝑꝑꝑꝑꝑ ‘wedesārā wáaya’ jĩĩawũ. Nocōrōrā niĩā’, jĩĩ jóayigu.

³¹ Tiĩñami surara cũũ dutiariro-birora Pablöre néewa, néejeayira Antípatris macāꝑꝑ. ³² Aꝑebúre-cope surara dꝑꝑomena wáarira toorá cāmecóꝑꝑꝑꝑꝑꝑꝑ cũāya wiicapꝑꝑa sũcā. Caballoamena wáarira díca Pablomena netōwáyira. ³³ Cũā Cesareapꝑ jea, surara dutigú jóaripũrē ticoyira tiidita dutigúre. Pablocārē cũũꝑꝑꝑꝑꝑꝑ ti-coyira. ³⁴ Cũũ tiipũrē buetoa, Pablöre sãĩñáyigu:

—¿Noo macāꝑꝑ niĩ mꝑꝑ? jĩiyigu.

—Cilicia macũ niĩā, jĩiyigu.

³⁵ —Mꝑꝑrē wedesārā ānopú jeari, mꝑꝑrē tuogúda, jĩiyigu.

Teero jĩĩtoa, Pablöre Herode-niia wiicapꝑꝑ cotedutiꝑꝑꝑꝑ.

**Félix ꝑꝑꝑꝑꝑꝑ Pablöre
wedesārigue**

24 ¹ Sīcamoquēne bꝑꝑecori siro paiaré dutigú Ananías, sīquērā bũtoá dutirámena Cesareapꝑ jeayira. Basocáre we-

desãrirare wedesebosagu cûãme-
na jeayigu. Cûũ wãmecutiwigu
Tértulo. Félixpare Pablöre wede-
sãyira. ²Pablöre néejeari, Tértulo
cûũrê wedesãncãyigu:

—Ûsãrê dutigú, mûu dutiréme-
na ãñurõ niirecutia ùsã. Mûu ma-
sírëmenarã atiditã ãñurí dita
wáaro tiia. ³Niipetiropu niipetire
mûu ùsãrê tiibosárere ùsenire-
mena ññaã. ⁴Mûurê páasutiri ti-
dugáriga. Teero tiigú, péero we-
desecoguda. Ûsãrê péero tucóji-
ña ména. ⁵Ûsã ññarí, ãni ññaõí.
Niipetiropu judíoare sîcãróména
niimirare cãmerí batarí tiine-
tõí. Nazaret macû buerigue n-
nurárê suguegú niíí. ⁶Cõamacû-
wiire ññaõdugamiyigu. Teero ti-
rá, ùsã cûũrê peresu ñeewû. Ûsã
judíoare queti beserobirora cûũ-
rê queti besedugamiwû. ⁷Ûsã
teero tiíádara tiirí, Lisias surara
dutigú ùsã puto sããati, tutuaro-
mena cûũrê néejõãwí. ⁸Ûsã cûũrê
wedesãrere mûupare wedesãdu-
tiwi. Mûu basiro cûũrê sãíñáte.
Teero tiigú, ate niipetire ùsã we-
desãrere “niirõrã niicu” jîi masí-
gûdacu mûu, jîiyigu.

⁹Judíoa “újû, teerora wáawu”
jîinemocoyira.

Pablo Félixre wederigue

¹⁰Félix Pablöre ñnayigu, wede-
seya jîigû. Pablo wedeseyigu:

—Yûu masíã: Mûu yoari atiditã
macãrãrê queti beserí basocu
niíã. Teero tiigú, ùseniremena
mûurê wedeguda yée maquêrê.

¹¹Niipetire yûu tiiríguere, mûu
sãíñárí, pau basocá mûurê wede-
masícu. Doce burecori netõã,
yûu Jerusalénpu jeari siro. Too-
pú Cõamacûrê padeogú jeawu.

¹²Ãniã yûure ãpërãména cãmerí
ññaarõ jîirí buajeáriwa. Cõama-
cûwiipu, ùsã neárê wiseripu, tee-
ro biiri macãpu yûu basocáre
cúari tiirí buajeáriwa. ¹³Cûã we-
desãrere “biiro tiíáwí” jîimasíri-
ya. ¹⁴Yûu tiirére wedeguda. Ma-
ma bueré jîirõbirora yûu Cõama-
cû ùsã ñecûsumûã padeoríguere
padeóa. Ãniã mama buerére pa-
deorí booríya. Yûu doca niipetire
Moisére dutiré cûuríguere, teero
biiri profetas jóaríguere padeóa.
¹⁵Yûu ãniã tiirõbirora Cõamacû
tiíádarere yuea. Cûũ basocá dia-
rirapu masõgûdaqui, ãñurê tiirá-
re, ññaarê tiiráre teerora. ¹⁶Tee-
ro tiigú, yûu masíro jeatuaro wa-
pa cuohégû niidugaga, Cõamacû
ññacoropu, basocá ññacoropu tee-
rora.

¹⁷Yûu peecûmarí aperopú wáa-
netõãrigu Jerusalénpu jeawu sîcã.
Judíoa bóaneõrãrê niyeru ticogu
jeawu. Teero biiri Cõamacûrê pa-
deogú apeyenó ticogu jeawu.
¹⁸Yûu teerê tiigú tiirí, sîquêrã Asia
macãrã judíoa yûure buajeáwa
Cõamacûwiipu. Yûupe too sugue-
ropu Moisés cosedutírobirora co-
setóawu. Yûure buarí, pau basocá
maniwá. Acaribíre maniwá. ¹⁹Cûã
yûure buajeárita mûupare atiro
booa, yûure wedesãdugaraja, yûu-
re wedesãre cuorája. ²⁰Cûã atihe-

ri, ãniã wedearo. Yũũ Judíoare Dutirá Peti p̃top̃u nucũrĩ, cúa ña- ñaré buariguere wedesäärõ. ²¹Ate docare yũũre wedesãmasiã. Yũũ cúa p̃top̃u niigũ, bayirõ busurõ- mena jĩwũ: “Basocã diarira masã- rere padeóa yũũ. Ate yũũ padeoré wapa mũa mecũa yũũre ãno queti beserõp̃u néeatia”, jĩwũ, jĩiyigũ.

²²Félix mama bueré maquẽrẽ añurõ masĩgũ niijĩgũ, cúaãrẽ jĩiyi- gũ:

—Nocõrõrã tuogũda. Lisias su- rara dutigũ jearip̃u, mũa wedesã- re maquẽrẽ nemorõ añurõ sãĩñá- gũda, jĩiyigũ.

²³Teero jĩitoa, cien surara duti- gũre jĩirigũ niĩwĩ:

—Ñiré añurõ cotedutiya. Cũũ niirõp̃u wáanetõ, niijäärõ. Cũũ menamacãrã cũũrẽ tiípudugari, cãmotárijaña, jĩirigũ niĩwĩ.

²⁴Pee burecori wáaripacari, Félix, cũũ nũmo Drusilamena jeayigũ sũcã. Coõ judíoayo niiyi- go. Pablõre néeatidutiya. Jesu- cristore padeorere wederi, tuoyi- gũ. ²⁵Pablo wedegũ, jĩiyigũ:

—Cõãmacũ marĩ añurõ tiiri booi. Marĩ ñañarere tiidugápaca- ra, tiirjäärõ booa. Atibũreco petirĩ, Cõãmacũ wapa tiigũdaqui, jĩiyigũ.

Félix teero jĩĩrĩ tuogũ, cuijõãyi- gũ. Pablõre wáadutigũ jĩiyigũ:

—Apetó apeyenó tiiré manirĩ, mũũrẽ atidutigũda sũcã, jĩiyigũ.

²⁶Naĩrõ Félix Pablõre atiduti, cũũmena wedeseyigũ. “Cũũ yũũ- re niyeru ticori boomĩga, cũũrẽ wionécogudũ”, jĩĩ wãcũmiyigũ.

²⁷Puacũmã siro Félix dutigũ niĩ- rere witiijãyigũ. Cũũ wasorõ sããgũ wãmecutiya Porcio Festo. Félix judíoamena añurõ p̃tuadugagũ, Pablõre toopúra cũijãyigũ.

Pablo Festore wederigüe

25 ¹Festo tiiditapũ jeayigũ, dutigũ niiré sããgũ jeagũ. Itiábureco siro Cesareapũ niĩari- gũ Jerusalénpũ wáayigũ. ²Toopũ paiaré dutirá, ãpẽrã judíoa p̃ptĩ macãrã Pablõre cúa wedesãri- guere wedeyira cũũrẽ sũcã. ³Cũũrẽ tutuaremena sãĩyira:

—Ûsãrẽ tiípuya. Pablõre ãno Jerusalénpũ néeatidutiya, jĩĩmi- yira.

Cúa cũũrẽ maapũ atigũre sã- ãdarere quẽnorã tiimiyira. ⁴Festo cúaãrẽ jĩiyigũ:

—Pablo Cesareapũ cotenoqui. Yũũ máata p̃tuawagũda toopũre. ⁵Teero tiirã, mũa menamacãrã teeré añurõ wedesemasĩrã yũũme- na wáaaro. Cũũ ñañaré tiigũ niirĩ, toopũ wedesäärõ, jĩiyigũ.

⁶Festo puamóquẽne burecori duarõ niiyigũ toopũre. Too siro p̃tuajõãyigũ Cesareapũ. Cũũ p̃- tuajeari bureco, apebũrecope queti beserĩ basocu duirõp̃u dui, Pablõre néeatidutiya. ⁷Pablo toopũ sããjeari, judíoa Jerusalén- pũ atiarira cũi p̃top̃u neãnucã- yira. Pee ñañanetõjõãre cũũrẽ wedesãmiyira. Cúa wedesãrere “diamacũrã niã” jĩĩ ñẽomasĩriyi- ra. ⁸Pablo “yũũ wapa cuorĩa” jĩĩ- gũ, wedeyigũ:

—Judíoa dutirére netõncágũ mee niĩa yũũ. Cõãmacũwiire ña-ñoríwũ. Romanuã õpũrẽ netõnc- cáriwũ, jĩiyigũ.

⁹Festope judíoaмена añurõ pũtũádũgagũ, Pablõre sãĩĩáyigũ:

—¿Jerusalénpu wáadũgagari? Mũũ wáari, yũũ toopú mũũye maquẽrẽ besegudacu, jĩĩmiyigũ.

¹⁰Pablo cũũrẽ yũũyigũ:

—Yũũ ãno romanuãrẽ queti beserõpu nucũã. ãnopũra yũũre besero booa. Mũũ añurõ masĩcu: Yũũ judíoare ñañarõ tiiríwũ. ¹¹Yũũ ñañaré tiirígũno niigũjã, “cũũrẽ sĩaró booa” jĩĩrĩ docare, “añurõ diagũda” jĩĩjãbocu. Cũã wedesãre diamacũ nihẽrĩrã, sĩ- cũnopera yũũre judíoaũre tico- masĩrii. Teero tiigũ, romanuã õpũ yũũre besearo sãa, jĩiyigũ.

¹²Festo cũũrẽ tiĩápuri basoca- mena wedesetõa, jĩiyigũ:

—Mũũ romanuã õpũpũre beseri booa. Too docare mũũ cũũpũre besedutigũ wáagudacu, jĩiyigũ.

Festo, Agripare Pabloye maquẽrẽ wederigũ

¹³Pee bũrecori wáaripacari, tiidita õpũ Agripa, Berenicemena Cesareapu wáyigũ Festore añu- dutigũ wáagu. ¹⁴Cũã toopú pee- bũrecori niirĩ, Festo Agripare we- deyigũ Pabloye maquẽrẽ.

—Félix peresu cúũrigũ sĩcũ niĩ. ¹⁵Yũũ Jerusalénpu niirĩ, paiaré

dutirá, judíoa butoá dutirá cũũrẽ wedesãwã yũũpũre. “Cũũrẽ sĩadu- tíya”, jĩĩmiwã. ¹⁶Yũũ cũãrẽ yũũ- wũ: “Ûsã romanuã teero peti ‘sĩã- jãña’ jĩĩmasĩriga. Sĩcũ wedesãnori- gũ, cũũrẽ wedesãriramena queti beserõpu wedesesũguero booa. Cũã wedesãrigũre ‘wederijããrõ’ jĩĩrĩ, queti besemasĩña maniã”, jĩi- wũ. ¹⁷Teero tiigũ, cũã ãno jeari bũreco apebũrecope pearó maniró yũũ queti beserĩ basoca duirõpu duijigũ, cũũrẽ néeatidutiwũ. ¹⁸“Too nucũrã pee ñañaré cũũrẽ wedesããdacua”, jĩĩ wãcũmiwũ. Manirĩro niiwũ. ¹⁹Cũã padeorẽ maquẽ dícare cũũrẽ wedesãwã. Apeyẽ, sĩcũ Jesús wãmecutigũ cũũ diarigũ niipacari, Pabloye “catii” jĩĩwĩ. ²⁰Yũũ aterẽ deero tii masĩ- hẽgũ, Pablõre sãĩĩáwũ: “¿Jerusa- lénpu wáadũgagari? Mũũ wáari, toopú mũũye maquẽrẽ besenoãda- cu”, jĩĩmiwũ. ²¹Cũũpe “romanuã õpũ yũũre besearo” jĩĩwĩ. Teero tiigũ, cũũrẽ ãnorá cúũjãdutiwũ sũ- cã, téẽ marĩ õpũpũre ticocoripu, jĩiyigũ.

²²Agripa Festore jĩiyigũ:

—Yũũcã cũũ wedeseri tũodũ- gága, jĩiyigũ.

—Jáu, ñamigã tuogũdacu, jĩi- yigũ cũũpe.

²³Apebũreco Agripa, Berenice- mena cũã añurẽ õpãrã suti sãña- rira niiwã.^z Basocã iñacoropũ añurõ tiiẽñowa, sããwawa neãrĩ

^z 25.23 Lucas atipú jóarigũ Cesareapu niijigũ, cũũ ãpẽrãmẽna neãjĩyi Agripare iña- gũ. Iñaña Hechos 27.1.

tatiacapu. Surara dutirá, uputí macārā too macārā cūāmena sãawawa. Cūā neāpetiri, Festo néeatidutiwi Pablöre. ²⁴Cūū sãajea-ri, Festo jĩwĩ:

—Ūsā ōpū Agripa, mūā niipetira ūsāmena neārā tuoyá. Ānirā niĩ niipetira judíoa wedesārigu. Jerusalén macārā, teero biiri āno macārā yūpūre “sĩāró booa” jĩ acaribíwa. ²⁵Cūā teero jĩipacari, ñeenó wapa sīāmasíña maniŵú, yūu tūgueñarĩ. Cūū basiro “romanuā ōpū yūure besearo” jĩĩrĩ, “toopúra ticocogu-da” jĩĩwū cūūrē. ²⁶Yūu cūūrē ticocogu, marĩ ōpūrē ñeenó jóamasiriga. Teero tiigú, cūūrē néeatidutiawū mūā putopu. Mūūrē tiigú, néeatidutiawū, ūsā ōpū Agripa. Marĩ cūūmena wedeseari siro, cūūrē wedesāre maquērē āñurō jóabocu. ²⁷Peresupu niigūrē ticocogu, “ate wedesāwā cūūrē” jĩ jóacoheri, ñañaniā, yūu wācūrĩ, jĩwĩ.

Pablo Agripare wederigue

26 ¹Agripa Pablöre jĩwĩ: —Mecūtīgā yūuya mūūrē cūā wedesārere, jĩwĩ.

Pablo wedeguda jĩigū, wāmorē wéetu, wedewi:

²—Ūsā ōpū Agripa, mecūtīgā mūu yūure wededutiri, āñurō ūseniā. Teero tiigú, judíoa yūure wedesāre niipetirere mūūrē wedeguda. ³Mūu judíoa niirecutire, teero biiri ūsā sīcārĩbíro padeohérecārē masīpetijāgū niirĩ,

bayiró ūseniā. Teero tiigú, yūure āñurō tuocóduiya.

⁴Niipetira judíoa yāa dita macārā, Jerusalén macārā yūu mamūpura cūāmena niirecutirigue masĩya. ⁵Cūācā yūu fariseo basocu niirére yoari masĩya. Fariseo basocu niijīgū, āpērā judíoa nemoró Moisés dutirére āñurō tiipetijāwū. Cūā mūūrē wededugara, teeré wedemasíya. ⁶Cōāmacū ūsā ñecūsūmuārē cūū tiadarere wedeyigu. Yūu cūū tiadarere padeoré wapa judíoa yūure queti besedutiwa. ⁷Teeré na yuera tiia ūsā doce pōnarĩ macārā. Teero tiirā, bárecori, ñamirĩ Cōāmacūrē padeorucújāā. Yūucā teeré yuegu tiia. Ūsā ōpū, tee yūu yueré wapara judíoa yūure wedesārā tiíya. ⁸Múāpe ¿deero tiirā Cōāmacū basocá diarirapūre masōrére padeorĩ?

⁹Yūuja too sugueropu Jesús Nazaret macā macūrē padeoráre “ñañarō tiiró boocú yūure” jĩ wācūmiwū. ¹⁰Jerusalénpu teero tiimíwū. Paiaré dutirá cūā dutiriguemena pañ Jesuré padeoráre ñee, peresu tiirucúmiwū. Cūārē sīārĩ, “teerora sīāró booa” jĩrucumiwū. ¹¹Pee judíoa neārē wiseripu wāa, Jesuré padeodúaro jĩigū, ñañarō tiirucúmiwū. Bayiró cūāmena cúagu, téé apeyé ditapu cūārē ñañarō tiinunúsemi-wū.

¹²Teeré tiigú, wáamiwū Damascopūre paiaré dutirá yūure dutirépūrĩ jóabosariguemena.

13Maapu yuu wáari, coeritó niirĩ, ãmũásepũ muĩpũ búreco macũ bóero nemoró bóediatiri ññawũ. Yuu pũto yuumena wáarira pũto-pũcārē bóesesajōāwũ. 14Teero wáarira, ãsã niipetira ñaacũmu-jōāwũ ditapu. Sícũ yũre hebreo-ayemena wedeseri tuowũ: “Saulo, ¿deero tiigú yũre ñañarō tiinunúsei? Mũu basiropo ñañarō tiigú tiia, yũre teero tiigú”, jĩwĩ. 15“¿Noã niiĩ mũu?” jĩwũ cũrē. “Yuu Jesús mũu ñañarō tiinunúsegũra niiã. 16Wũmũncãña. Yuu mũurē ‘wedecotearo’ jĩgũ, mũurē bauáa. Mecũtígã mũu ññarere, yuu mũurē too síropũ bauáadarere wedegũ wáagũdacu. 17Judíoa, judíoa niñhērã mũurē ñañarō tiirĩ, yuu mũurē netónégũdacu. Mũurē cũāpũre ticocoa. 18Mũu yéere wedegũ, cũā capearire ññapōrĩ tiigú tiiróbiro niigũdacu. Naĩtĩārōpũ tiiróbiro wáarare bóeropũ wáari tiinucãgũdacu mũu. Cũã Satanás dutirere duujá, Cõamacũ dutirépere tiiró jĩgũ, mũurē ticocoa yuu. Cũã ñañarē tiirere acabóre ñeeārō jĩgũ, ticocoa. Cũã yũre padeorámena niĩārō jĩgũ, ticocoa”, jĩwĩ yũre.

19Teero tiigú, ãsã òpũ Agripa, ãmũásepũ dutirigue quēērōpũ tiiróbiro yuu tuoríguere netónucáriwũ. 20Wedenucāwũ Damasco macārārē. Too síro Jerusalén macārārē, niipetiro Judea dita

macārārē, teero biiri judíoa niñhērārē wedewũ. Cũārē “mũã ñañarē tiirere wácũpati, wasoyá” jĩwũ. “Cõamacũrē padeonucãña”, jĩwũ. “Mũã añurē tiirémēna mũã wasorere ãñoñá”, jĩwũ. 21Yuu teerē wederé wapa judíoa Cõamacũwiipũ yuu niigũrē ñee, sĩādũgámiwã. 22Cũã teero tiidũgápacari, Cõamacũpe yũre tiĩápũrucujãĩ. Teero tiigú, yuu atitóre upatĩ macārārē, āpērã buri niirácārē Cõamacũye quetire wedea. Tĩatopũ Moisés, āpērã profetas síropũ wáadarere jóarira niwã. Cũã jĩĩrobiro yuu wedea: 23“Cristo Cõamacũ beserigure ñañarō netōādaro niirō tiyĩro. Diatoa, cũũrã diarigupũ masásũgũgũdaqui. Teero tiigú, cũũ netónere maquērē wedegũdaqui judíoare, judíoa niñhērārē”,^a jĩĩ jóarira niwã, jĩĩ wedewi Pablo.

24Cũũ teero jĩĩrĩrã, Festo bayi-ro wedeseremena jĩwĩ:

—Pablo, mũu mecũgũ tiia. Mũu basiro pee buenetōjĩgũ, mecũgũ tiia, jĩwĩ.

25Pablope jĩiyigũ:

—Ësarē dutigú Festo, yuu mecũgũ mee tiia. Yuu wederé diamacũrã niiã. Quioníremena wedea. 26Marĩ òpũ Agripa tee maquērē añurō masĩqui. Teero tiigú, cuiro maniró wedea cũrē. Ate yuu wedeariguere tuopetĩjãjĩyĩ. Yayióropũ wáariyiro. 27Mũute ãsã òpũ Agripa, ¿mũu profetas

^a26.23 Isaías 42.6; 49.6.

jóariguere padeói? Yñu masĩã: Mñu padeocú, jĩiwĩ.

²⁸—¡Nocōrōgã wedepacu, yñu-re Jesuré padeogú wáari tiidugá-cu! jĩiwĩ Agripa Pablöre.

²⁹—Cōāmacũ boorí, péerogã o pairó wedepacu, teeré padeogú wáari tiidugága. Mñu, teero biiri niipetira yñure mecũã tñorá yñu tiiróbiro niirĩ boogá. Peresu niiré díçure múārē boosáriga, jĩiwĩ.

³⁰Agripa, Festo wũmñucārĩ, Berenice, cũāmena duiacá wũmñucāwã. ³¹Witiwa, cāmerĩ wedeseyira:

—Íni cũũ tiirémēna peresu tiimasĩña maniã. Teero tiirá, ¿ñee-nó wapa cũũrē sīābógari? jĩiyira.

³²Agripa Festore jĩiyigu:

—Íni “romanuã òpũ yñure be-searo” jĩiriatã, cũũrē wionéco-boajĩyu, jĩiyigu.

Romapu Pablöre ticocorigue

27 ¹Festo Italiapu ticocoma-sĩrĩ ññagũ, Pablöre, teero biiri ãpērã peresu niirārē Julio cien surara dutigũre cotedutiwi. Julio romanuã òpũya pōna macārã surara dutigú niwĩ. ²Ûsã Adramitio macāwũ dooríwũpu muāsāwũ. Tiwũ Asia dita maquē petaripu wāaadaro tiwũ. Sícũ Tesalónica macã macũ ñsāmena wāawi. Cũũ wāmecutiwi Aristarco. Cũũya macã Macedonia ditapu niyyiro.

³Apebũreco Sidónpũre jeawũ. Julio Pablöre ãñurõ tiwĩ; cũũrē

cũũ menamacārã niirira pũtopu ññagũ wāadutiwi, cũũ boorénorē “ticoaro” jĩigũ. ⁴Too niirira tiwũmēna wāawũ sũcã. Wĩno ñsã díamacũpe bayiró páapuwũ. Teero tiirá, Chipre nũcũrõrē díamacũpe netõwáwũ. Toopé wĩno páapubayiriwũ. ⁵Cilicia, Panfilia dita netõwá, Mirapu jeawũ Licia ditapũre.

⁶Toopũ cien surara dutigú Italiapu wāaadariwũre buajeárigũ niwĩ. Alejandría macāwũ niwũ. Ûsārē tiwũpũ cũũwĩ. ⁷Wáa, peebũrecori ãñurõgã wāawũ. Bayiró ññarõ netõrēmēna jeawũ Gnido macã díamacũpũre. Wĩno bayiró páapucāmotawũ mēna. Teero tiirá, Creta nũcũrõpũre wáa, Salmónrē netõwá, Creta acuniñape sodeawũ. ⁸Bayiró ññarõ netõrēmēna sicapeta ãñurĩ Peta wāmecutiri petapu jeawũ. Tiipeta Lasea macã pũto niwũ.

⁹Ûsã yuari pearēmēna péerogã dusawũ pũuriro, wĩno bayiró páapure wāaadari suguero. Teero tiiró, bayiró quiwũ, wáari. Teeré masĩgũ, Pablo cũārē wedemiwĩ:

¹⁰—Marĩ netõwári, quio niĩ-ãdacu, yñu tũgueñarĩ. Múã née-ware, múāyawũ, marĩ catirécārē tiidióbocu, jĩimiwĩ.

¹¹Cũũ teero jĩipacari, cien surara dutigú Pablo wedeariguere padeoríwi. Tiwũ waatũgũ, tiwũ dutigúpere padeowĩ. ¹²Tiipetape pũuriro niirĩ, ññaniyyiro. Teero

tiirá, paꝝ tiiwú macãrã “Fenice-
pa wáañaãda, púuriro netôãda
jĩĩrã” jĩĩmiwã. Fenice macã peta
Cretapꝝ niyiuro. Tiipeta muĩpũ
sããwaro niirí peta nijĩrõ, wĩno
bayirõ páapuriyiro.

**Pairímaapꝝ oco wĩnoména
pearigue**

¹³Wĩno aperopé péero páa-
puatiri, “jãꝝ, jeajõãadacu” jĩĩ-
miwã. Teero tiirá, tiiwupú mũa-
sã, Creta wesagãpꝝ wáamiwũ.
¹⁴Ûsã péerogã wáaari siro, wã-
cũña manirõ wĩno bayirõ tiin-
cũrõ putope páapuatiwũ, Nor-
deste cũã jĩĩré. ¹⁵Wĩno ãsãrẽ
aperopé néejõãwũ. Wĩno atiró-
pe deero tii ãsã wáamasĩriwũ.
Teero tiirá, “teerora too wáajõã-
ãrõ” jĩĩ, wĩno noo páapucorope
wáajõãwũ. ¹⁶Cauda nũcũrõpꝝ
netõwãwũ. Tiinũcũrõ apeniña-
pé wáari, wĩno bayirõ jeariwũ.
Toopú yucusóro cũã siatú wée-
riwure bayirõ paderémena wée-
cowũ pairíwũ wesapũ. ¹⁷Wée-
mũócotoa, siatúpeowũ. Ûsã
wáariwũcare watirí jĩĩrã, cũã
pũũgũdũpórimena siatúdiyowa.
Sirte ditatupari niirõcapũ páa-
pucori jĩĩrã, cui niiwã. Teero ti-
rá, wĩno ñeeré caserire jõãdí-
cowa. Cũã jõãári siro, wĩno páa-
pucorope wáawũ. ¹⁸Apebũreco
oco pea, páapu, ocoturí paca
niirí ñnarã, apeyé cõãdũowa.
¹⁹Itiábũreco wáaromena, cũã
basiro tiiwú maquẽrẽ cõãdũowa
sũcã. ²⁰Pee bũreco niirí muĩpũ bú-

reco macũ, ñocõã bauríwa. Oco
pea, teerora páapujãwũ. Teero
tiirá, “deero tii marí catiricu” jĩĩ
wãcũmiwũ.

²¹Yoari yaaheri ñnagũ, Pablo
cũã decorũ jeanũcã, jĩĩwĩ:

—Yũũ menamacãrã, mũa yũũ-
re tuoátã, ãñuniboajiyu; Cretare
witiiriboajiyu; dooríwũ maquẽrẽ
ñañoríboajiyu; marí cõããrigue-
re cũobóajiyu ména. ²²Marĩrẽ
teero wáapacari, wãcũtutuaya.
Sĩcũ diaricu. Atiwú dícre tii-
dióadacu. ²³Yũũ Cõãmacũrẽ pa-
deogú niiã. Cũũ dutirére tia.
Cũũ ñami yũũ putopũ ángelere
ticocoarigu niiãwĩ. ²⁴Ángele
yũũre wedeawĩ: “Pablo, cuirijã-
ña. Mũũrẽ romanuã õpũ putopũ
jearo booa. Mũũrẽ tiigú, Cõã-
macũ mũũ menamacãrãrẽ netõ-
négũdaqui sĩcũ diaro manirõ”,
jĩĩãwĩ. ²⁵Teero tiirá, mũa wãcũ-
tutuaya. Yũũ Cõãmacũrẽ pa-
deóa. Cũũ yũũre jĩĩãrirobirora
wáaadacu. ²⁶Teero ãñurõ wáa-
pacari, atiwú nũcũrõpũ súũña-
cũmuãdacu, jĩĩwĩ Pablo.

²⁷Pua semana ãsã Cretare witi-
wari siro, pairímaa Adriáticopũ
wĩno bayirõ páapucoremene
wáawũ. Ñami deco tiiwú macãrã
paderá “marí dita putopũ jeara
tiitú niiã” jĩĩwã. ²⁸Cũã ¿nocõrõ
ũcũãmiĩ? jĩĩrã, opada cãnotí,
duudíoco, queonãwã. “Treinta y
seis metros ãcũãã”, jĩĩ ñnawã.
Péero wáa, queonãwã sũcã.
“Veintisiete metros ãcũãã”, jĩĩwã
sáa. ²⁹Ûtãpapú ñaapeari jĩĩ, cui-

Cōmepírē cōāñore

wa. Teero tiirá, bapari cōmepírí^b teeyapupū siatúredarimena cōāñowā, waatúrope wéeñepasoaro jīirā. “Boyero bóeri boomíga”, jīiwā. ³⁰Tiiwú macārā paderá dutijóādugamiwā. “Ūsā cōmepírírē waasugúerope cōāñoādara tiia”, jīidito, péeriwugārē néediocora tiimíwā díapū. ³¹Pablope cien surara dutigúre, suraracārē jīiwí: —Āniā atiwupú putuáheri, múā sīcū catiricu, jīiwí.

³²Teero tiirá, surarape wéeñe-redarire páata, tiiwúgārē ñaañorí tiiwá.

³³Bóeadari suguero, Pablo ūsārē “yaaya” jīīgū, niipetirare jīiwí:

—Pua semana netōā, múā āñurō yaaripacara, “¿deero wáadari marí?” jīicotero. ³⁴Teero tiirá, múā āñurō niiāda jīirā, yaaro booa. Mecūtīgā marírē ñañarō wáapacari, múārē merēā wáaricu, jīiwí.

³⁵Teeré jīī, pārē née, niipetira iñacoropū Cōāmacūrē ūsenire tico, pārē puatá, yaanucāwí. ³⁶Wācūtutua, cūācā yaawa. ³⁷Ūsā niipetira tiiwupú niirā doscientos setenta y seis niiwū. ³⁸Cūā yaadugarere yaaari siro, trigoporire cōāñojāwā, tiiwú nucūhēriwū putuáaro jīirā.

Dooríwū ditatupari buropū sugacūmurigue

³⁹Bóecūmurí, ditare iñarā, “¿Noopú nii?” jīimasīriwa. Opacoca ditatuparigū niirórē iñawā.

—Toopú wáaada; ditatuparigū sūumacūmubocu, jīiwā.

⁴⁰Teero tiirá, cōmepírírē cōtérījāārō jīirā, wéeñeāredarire widetácodiocowa. Waarípírí waatúgū waatúrepírírē jōádiocowa. Waasugúero niirí caserore wéemūducowa, wīno néewaaro jīirā. Teero tiirá, tiiwurē ditatuparipū ticocomiwā. ⁴¹Wáa, wācūña maniró ditatupari buro oco watoa niirí buropū sugacopeawū waasugúerope. Cāmeñariwū. Waatúrope ocoturí páapusācori, watijóāwū.

^b 27.29 Pecasāyemena: anclas.

⁴²Teero wáari ñnarã, surara jĩwã:

—Jãmu, marĩ peresu tiirãre sĩaĩáco; cãã báapã dutijóãbocua, jĩwã.

⁴³Cien surara dutigúpe “Pablo-re sĩaíbocua” jĩgũ, cãmotáwi. Báamasĩrãrẽ: —Ñaañuãsugue, ditapu báapãña, jĩwĩ—. ⁴⁴Apẽrá táboapĩrĩmena, tiwú maquẽ watiãrepĩrĩmena pasapãwaya, jĩwĩ.

Teero tiirã, ditapu jea, niipetira netõpetijãwũ.

Malta nũcũrõpu Pablo tiirigue

28 ¹Ûsã ditapu jeapetira, tuowú: Tiinũcũrõ Malta wãmecutiwũ. ²Too macãrã basoca ãñurõ tiwá ãsãrẽ. Oco pea, yũsuári ñnarã, pecame diobosãwa.

—Sũmarã atiya mũa niipetira, jĩwã.

³Pablo peca seegú wáa, néeati, cũũ wããtiĩrĩ, ãña tiidotopu niĩãrigu asiré cuigu, witiwi. Pablo-ya wãmopu bacañáñumuwĩ. ⁴Tiinũcũrõ macãrã ãña cũũya wãmopũre tusari ñnarã, cãmerĩ jĩwã: “Ãni basocá sĩaĩrigu niiqui. Cũũ día pairĩmaapu netõãrigu niipacu, cũũ ñañarẽ tiirẽ wapa diagudaqui”, jĩwã.

⁵Cũũpe pecamepu wẽẽbatesoe-
wi ãñarẽ. Pũniriwi cũũrẽ. ⁶Too macãrãpe wãcũmiyira: “Bipijóã-
ãdacu. Bipiriatã, wãcũña maniró
ñaacũmu, diajõãgũdaqui”, jĩimi-
yira. Cũã yoari yuemi, cũũrẽ me-
rẽã wáaheri ñña, merẽã wãcũyira

sũcã. “Ãni basocá mee niiqui; sĩa-
cũ basocá padeogú niigũ niĩati”,
jĩwã.

⁷Too pũtogã tiinũcũrõ macãrã
dutigúya dita niwũ. Cũũ wãme-
cutiyigu Publio. Cũũ ãsãrẽ boca-
wi. Itiábureco ãsã cũũ pũto niirĩ,
ãñurõ tiwĩ. ⁸Publio pacu wioré,
yooopote diagũ pesawi. Pablo cũũ
niirõpu sããwa, Cõãmacũrẽ sãĩbo-
sã, cũũrẽ ñaapeó, netõnẽwĩ.
⁹Cũũ teero tiirĩ ñnarã, apẽrá tii-
nũcũrõ macãrãcã diarã atirucu-
wa. Netõnẽnowã. ¹⁰Ûsãrẽ pee
apeyenó ticowa. Too síro ãsã
wáaadara tiirĩ, ãsãrẽ dũsarécõrõ
ticowa.

Romapu Pablo jearigue

¹¹Itĩãrã muĩpũrã niwũ ãsã too-
pũre. Alejandría macã macãwũ
tée pũuriro wáapetiripu niwũ
tiinũcũrõpũre. Tiwú êquẽãpu
cũã padeorã Cástor, Pólux queo-
ré cũã páateture tusawũ. Ûsã tii-
wupú muãsã, wáajõãwũ. ¹²Wáa,
Siracusa macã petapu jeawũ.
Toopú itiábureco putuáwũ. ¹³Too macãrã tiinũcũrõ wesa
wáa, Regio macãpu jeawũ. Sica-
bureco siro ãsã sirope wĩno páa-
puatiwũ. Puabũreco siro Puteoli
macãpu jeawũ. ¹⁴Toopũre apẽrá
Jesuré padeorãre buajeáwũ. Cũã
ãsãrẽ: —Sica semana ãsã pũto
putuáya, jĩwã.

Too putuáari siro, maapu wáa,
Romapu jeawũ sãa. ¹⁵Apẽrá Ro-
ma macãrã Jesuré padeorã ãsã
Romapu wáare quetire tuotóayi-

ra. Teeré tuo, té Foro de Apio macāpu ũsārē bocara jeawa. Āpē-rācā Tres Tabernas wāmecūtiro-pu ũsārē bocawa. Pablo cūārē ĩñagū, Cōāmacūrē ũsenire tico, wācūtutuare bñanemówī. ¹⁶ Ũsā Romapu jeari, too macārā dutirá jīwā:

—Pablo merēā niidugari, āñu-niādacu.

Cūūmena surara sīcū cūūrē cotegudare cūūwī.

Romapu Pablo tiirigue

¹⁷ Itiábureco siro Pablo judíoa uputí macārārē neādutiwi. Cūā neātoari, jīwī:

—Yāa wedera, yuu maríya wederare, marí ñecūsūmuā tiirécutiriguere netōnucářiwa. Netōnucáripacari, Jerusalénpu judíoa yūre ñee, romanuārē dutirápure tico, yūre peresu tiidutiwa. ¹⁸ Romanuārē dutirá yūre sāĩñápeti, sīārí tiiréno wapa bñaríwa. Wionécodugamiwā. ¹⁹ Judíoa pe booríwa. Teero tiigú, yuu “romanuā ōpū yūre queti besearo” jīwū. Yūpe yāa wederare wedesā-re cuoríwū. ²⁰ Teero tiigú, múārē ĩña, wedeseguda jīgū, boocóawū. Cōāmacū beserigu marí Israelya pōna macārā yoari yueriguyere yuu wederé wapa atidá cōmedá siatúarigu niā, jīwī.

²¹ Cūā cūūrē jīwā:

—Ũsā sicapū Judea macārā mñuye maquērē cūā jóaripūrē

ñeeríwū. Teero biiri too macārā maríya wedera ānopú jeara, ñañarō wedeseriwa mñūrē. ²² Ũsā masiā: Niipetiropure mama buerere “ñañania” jīcua. Ũsā mñu padeorere tuodugága, jīwā.

²³ Cūā neāadari burecore wedecūjā, wáajōāwā. Tiibureco niirí, pañ basocá cūū niirí wiipu jeawa. Bóeri wedenucárigu wedenañiōjōāwī. Cōāmacū dutiré basocápure niādare jeariguere wedewī. Moisére dutiré cūiriguemena, profetas jóariguemena wedeyaponu, “Jesús Cōāmacū beserigu niirí” jī padeorí tiijádugagu tiimíwī. ²⁴ Sīquērā Pablo wederere tuorā “niirórā niā” jīwā. Āpērāpē padeoríwa. ²⁵ Cámerí wedesetoa, sīcārībīro wācūri, wáajōāwā. Cūā wáaadari suguerogā, Pablo jīwī:

—Profeta Isaías múā ñecūsūmuārē jóariguere tuoyá. Diamacū maquērē Espíritu Santo biiro cūūrē jóari tiirígu niwī:

²⁶ Basocáre wedegu wáaya:

“Múā tuopacára, tuomasíri-adacu;

ĩñapacara, ĩñamasíriadacu”,
jīña cūārē.

²⁷ Cūāpe añurō wācūdugaricua; tuodugáricua;
ĩñadugaricua.

Cūā añurō tuo, añurō ĩña,
wācūrē wasoátā,
yuu cūārē netónēboajiyu,^c
jī wedeya,

^c 28.26-27 Isaías 6.9-10.

jĩĩ jóarigu niiwĩ. ²⁸Teero tiirá, ãñurõ masĩña múã: Cõãmacũ cũũ basocáre netõnére quetire judíoa niihẽrãrẽ wedenoãdacu. Cũãpe tuoádacua, jĩĩwĩ.

²⁹Cũũ teero jĩĩãri siro, judíoa cũã basiro bayiró cãmerĩ wedese-co, witiwawa.

³⁰Puacũmá Pablo cũã waso, wapatídutiri wiipũ niiwĩ. Toopũ cũũrẽ ñnarã jearáre useniremena bocarucuwi. ³¹Cuiro maniró Cõãmacũ dutiré basocápũre nii-ãdare jeariguere, teero biiri marĩ Ñpũ Jesucristoyere wederucujã-wĩ ãpẽrá cãmotáro maniró.

ROMA MACĀRĀRĒ

Pablo jóaripũ

Ãñuduticorigue

1 ¹Yũũ Pablo, Jesucristore pa-decoteḡũ, cũũyere wededutiḡũ beseriḡũ niiã. Cũũ yũũre Cõã-macũ netõnére quetire wededutiḡũ booriḡũ niiwĩ. ²Profetamena-pũra “netõnére quetire ticogũda” jĩĩ wedesũguetoariḡũ niiwĩ. Tee maquẽrẽ marĩ buea Cõãmacũye queti jóaripũpũ. ³Tee queti Cõã-macũ macũye maquẽrẽ wedea. Cũũ marĩ tiiróbiro biigũ, õpũ Da-vid pãrãmi niinũnũseḡũ niyiḡũ. ⁴Ñañaré tiihẽḡũ niyiḡũ. Cũũ dia-ri siro, Cõãmacũ cũũrẽ masõyiḡũ. Teero cũũ masõriguemena Cõã-macũ basocáre “yũũ macũ niiĩ” jĩĩriguere tutuaremena ãñoýiḡũ. Cũũ macũ marĩ Õpũ Jesucristo niiĩ.

⁵Jesús yũũre ãñuré ticoriḡũ niiwĩ. Yũũre cũũyere wededutiḡũ besewi. Niipetiropũ basocá Jesu-ré padeoáro jĩĩḡũ, cũũ dutirére tiiáro jĩĩḡũ, yũũ cũũye quetire wedebatea. Niipetira Jesuré maĩ-ãrõ cũãcã jĩĩḡũ, wedebatea.

⁶Cõãmacũ múãcãrẽ booriḡũ nii-wĩ Jesucristomena niiãdarare. ⁷Múã Cõãmacũ maĩrãrã niiã. Múã-rẽ beseriḡũ niiwĩ cũũ põna niiãda-rare. Teero tiigũ, yũũ niipetira múã Roma macãrãrẽ ãñudutia.

Cõãmacũ marĩ Pacũ, teero biiri marĩ Õpũ Jesucristo múãrẽ ãñuré ticoaro; ãñurõ niirecutiri tiiáro.

Pablo Romapũ wáadũgamirigue

⁸Ateré múãrẽ wedesũguea: Nii-petiro macãrãpũ múã Jesuré pa-deorére wedesecua. Teeré tuogũ, Jesucristo wãmemena Cõãmacũ-rẽ ũsenire ticoa. ⁹Cõãmacũrẽ maĩrémena padecotea. Teero tii-gũ, cũũ macũye netõnére quetire wedebatea. Cũũ masĩqui: Yũũ cũũmena wedeserecõrõ múãye maquẽrẽ sãĩbosárucua. ¹⁰Teero biiri ateré cũũrẽ sãĩrucújãã: “Cõãmacũ, mũũ boorí, yũũ Ro-mapũ wáagũda; too macãrã mũũ-rẽ padeoráre iĩnadũgamiga”, jĩĩ sãĩmíã. Yoajõãã yũũ múã pũtopũ wáadũgamiri-ro. ¹¹Múãrẽ nemo-ró wãcũtutuare bayiró boosãjĩḡũ, Espiritu Santo yũũre masĩré tico-rémene múãrẽ tiiápudũgaga. Teeré tiigũ, toopũre wáadũgami-ga. ¹²Marĩ cãmerĩ tiiápuadacu. Múã yũũ Jesuré padeorére iĩnarã, nemoró padeó, wãcũtutuaadacu. Yũũcã múã padeorére iĩagũ, tee-rora wãcũtutuagũdacu.

¹³Yáa wederabiro niirã, múãrẽ ateré masĩrĩ boogá: Sĩcãrĩ mee múã pũtopũ “wáagũda” jĩĩmiã. Dee tii wáamasĩña maniã ména.

Aperopá macārã judíoa niihērãrẽ
 yũ Jesuré padeoré boosárirobi-
 rora múácārẽ Jesuré padeoré
 booságũ wedegũ wáadugamiga.
 14Cõamacũ cũye quetire niipe-
 tirare yũre wededutiwi. Grie-
 goaye wedeserare, griegoaye we-
 desemasĩhērãcārẽ wededutiwi.
 Masĩrãrẽ, masĩhērãcārẽ wededu-
 tiwi. 15Tee tiigũ, múã Romapũ
 niirãrẽ Cõamacũ netónére queti
 cúũriguere bayiró wededugaga.

Netónére queti tutuare cwoa

16Yũ Cõamacũ netónére que-
 tire boboró maniró wedea, tee
 queti tutuare cworí ññagũ. Cõã-
 macũ niipetirare tee quetire pa-
 deoráre netónéqui. Judíoare ne-
 tónéqui; judíoa niihērãcārẽ tee-
 rora netónéqui. 17Tee quetimena
 marĩ ateré masĩã: Cõamacũ Jesu-
 ré padeoráre “añurãrã niĩya” jĩ
 ññaqui. Jesuré padeorá díçure
 teero ññaqui. Teero padeoráre
 Cõamacũye queti jóaripũpũ biiro
 jóanowũ:

Cõamacũ cũrẽ padeogúno-
 rẽ “añugũrã niĩ” jĩ ñña-
 qui;

cũrẽ catiré petihére ticogũ-
 daqui,^a

jĩ jóanowũ.

Niipetira wapa cwooya

18Marĩ masĩã: Cõamacũ cũrẽ
 netõncárãrẽ, teero biiri ññaaré
 tiiráre ññaaró tiiquí. Cũã ññaaré

tiirémene ãpẽrá diamacũ maquẽ-
 rẽ masĩrĩ tiirícua. Cũã teero tiiré
 wapa Cõamacũ ãmũãsepumena-
 rã cũ bayiró cúarere marĩrẽ ãño-
 gũ tiiquí. 19Cũã Cõamacũye ma-
 quẽ sĩquẽrẽ masĩmicua. Cũ basi-
 ro teeré añuró masĩrĩ tiirígu nii-
 miwĩ. 20Cõamacũ atibúreco ma-
 quẽ tiiríguere ññarã, cũrẽ ñnari-
 pacara, “niiqui” jĩmasĩnoã. Cũ
 tiiríguemena cũ tutuare cwo-
 netójõãre baucú. Teero tiirá, deero
 jĩmasĩricua; wapa cwojácua.
 21Cũã “cũjã teero biigúno nii-
 qui” jĩ masĩpacara, cũrẽ quio-
 níremena ñnariyira. Sĩcãrĩno cũ-
 rẽ usenire ticoriyira. “Cũjã tee-
 ro biigúno niiqui” jĩrõno tiirá,
 queoró wáari tiihérepere wácũyi-
 ra. Jõõpemena nemoró ññaaró
 wácũãmajãyira. 22Cũã “masĩne-
 tójõãã” jĩrã niipacara, tũomasĩ-
 hērã wáyira. 23Cõamacũ catiru-
 cugure asibatére cwogupere bo-
 ríyira. Cũpere booróno tiirá, ba-
 socá cũã weerirapere padeoyíra.
 Basocá bóadiaadara queorére,
 minipõná queorére, wáicura
 queorére, pĩnoã queorére wee,
 padeoyíra.

24Cũã teero tiiré wapa Cõama-
 cũ cũã booró tiidugárenorẽ tiijá-
 ãrõ jĩgũ, cõãjõãrigũ niwĩ. Teero
 tiirá, ñeeapera, cũã basirora ba-
 socá tiinõña manirénorẽ tiicãmé-
 sãjãyira. 25Cõamacũye queti dia-
 macũ niirépere booríyira. Jĩdi-
 torepere booyíra. Niipetire tiirí-

^a 1.17 Habacuc 2.4.

gupere súbusepeoriyira. Cũũpe-re súbusepeorono tiirá, cũũ tiiríguepere súbusepeoyira. Marĩrẽ Cõãmacũrẽ ũsenipeorucujārõ booa. Teerora tiiró booa.

²⁶Teero tiigũ, Cõãmacũ cũã bayiró ũgaripéarere tiijãārõ jĩĩgũ, cũãrẽ cõãjõãyigũ. Numiápura ũmuámena dícu ñeeaperenorẽ duujá, cũã basiro numiá sesaro ñañaré tiiyíra. ²⁷Teerora ũmuácã numiámena dícu ñeeaperenorẽ duujá, ãpẽrá ũmuá sesaro bayiró ñeeapedugayira. ũmuá basirora ãpẽrá ũmuámena ñeeape, bobooro wáari tiirere tiiyíra. Teero tiirá, cũã ñañaré tiiré wapa cũãye õpũũrĩpũre, teero biiri cũã wácũrẽpũre ñañarõ wáari tiiyíra.

²⁸“Marĩ Cõãmacũrẽ wácũre wapamaniá”, jĩiyira. Teero tiigũ, Cõãmacũpe cũã basiro wácũrere “wapamaníre nijãadacu” jĩiyigũ. Toorá nemoró ñañarõ tiiámajārucuyira sáa. ²⁹Niipetire ñañaré tiirénorẽ tiirucújãcua. ãpẽrãrẽ ñañarõ netõrí tiiádarere wácũcua. Apeyenó cuopacára, boonemójãcua. Ate niipetire ñañarére tiidugácua. Doecua. Cãmerĩsĩacua. Cãmerĩtuti, cãmerĩquécua. Tiiditócua. Ñañaré tiidugárere tiirucúcua. Wedepaticua. ³⁰ãpẽrãrẽ ñañarõ wáari tiidugára, wedesãmajãcua. Cõãmacũ doonórã niicua. “Marĩ Ɂputĩ macãrã nijĩrã, marĩ tiidugárere tiiáda”, jĩĩ wácũcua. “Marĩ ãpẽrá nemoró niinetõnucãã”, jĩĩ wácũcua. “Biirõ biiráno niiã ũsãjã”, jĩĩcua. Ñañarére tiibúajãcua. Cũã pa-

cusũmuãrẽ netõnucájãcua. ³¹ãñurõ diamacũ wácũricua. Cũã “teerora tiijããda” jĩĩmiãriguere tiiricua. Cũãya wederare maĩrénorẽ masĩricua. Bóaneõ ññaricua. ³²Ateré ãñurõ masĩmicua: Cũãnorẽ cũã teero tiiré wapa Cõãmacũ cũãrẽ pecamepũ cõãgũdaqui. Teeré masĩpacara, ñañarére tiirucújãcua. ãpẽrãrẽ ñañaré tiirĩ ññarã, “ãñuniã” jĩĩcua.

Cõãmacũ diamacũrã wapa tiigũdaqui

2¹Múãcã basocára niipacara, ãpẽrãrẽ “cũã ñañará niiĩya” jĩĩ ññabeserijãña. “Cũã wapa cuoóya” jĩĩrã, múã basiropecã wapa cuoádarara niirã tia. Múãcã cũã tiiróbirora tiicú. Teero tiirá, Cõãmacũrẽ deero jĩĩ netõnucãmasĩricu; múãcã wapa cuorára niicu. ²Ateré marĩ masĩã: Cõãmacũjã ñañaré tiirãre diamacũrã wapa tiigũ, diamacũrã tiigũ tiiquí. ³Múã ãpẽrãrẽ “cũã ñañará niiĩya” jĩĩpacara, cũã tiiróbirora tiijãã. Teero tiirá, “Cõãmacũ ũsãpe-reja ‘múã ñañará niiã’ jĩĩriqui” jĩĩ wácũrijãña. “Múãcã ñañarãrã niiã”, jĩĩgũdaqui. ⁴Cõãmacũ múãrẽ bóaneõ ññagũ máata ñañarõ tiirĩqui ména. Cũũ múãrẽ bóaneõ ññapacari, múã cũũrẽ teero ññajãã. Ateré múã tuomasĩricu: Cõãmacũ múã ñañaré tiirere wãcũpati, wasoáro jĩĩgũ, ãñugũ niijĩgũ, máata ñañarõ tiirĩqui ména. ⁵Cũũ teero tiipacári, múã ñañaré tiirere wácũpati, wasodugá-

ricu. Múã jōōpemena ñañarére tiinemósājīrā, Cōāmacūre cúarosārī tiirā tiia. Too síro basocáre wapa tiíadari bureco jeari, Cōāmacū bayiró cúagu múārē wapa tiíadarere ēñogúdaqui. ⁶Basocácōrō tiiríguepūre ñāco, wapa tiigúdaqui. ⁷Ññurē tiirucúranopere cūñ pūtopū catiré petihére tico-gúdaqui. Cúã Cōāmacūmena niirucujārere boocúa. Cōāmacū cúārē “añurō tiíawū” jīirére tūodugácu. ⁸Āpērāménapere Cōāmacū bayiró cúagúdaqui. Cúã Cōāmacūre netōñucārā, cúã booré dícuere tiidugácu. Diamacū maquērē boohéra, ñañarépere tiinunúsecua. ⁹Niipetira ñañaré tiirécutirano ñañarō netōādacua; teero biiri ñañarō tūgueñarucujā-ādacua. Judíoare teero wáaadacu; judíoa niihērācārē teorora wáaadacu. ¹⁰Niipetira añurō tiirécutirapere Cōāmacū “múã añurō tiiwū” jīigúdaqui. Niipetira ññacorpū cúārē añurō tiigúdaqui. Cúārē añurō niirecutiri tiigúdaqui. Judíoare teero tiigúdaqui; judíoa niihērācārē teorora tiigúdaqui. ¹¹Cōāmacū sicadita macārārē “múã dícu añurá niíã” jīiriqui; niipetire dita macārārē sīcārībīro ññaqui.

¹²Niipetirare Moisére dutiré cúūriguere cūorípacari, cúã ñañaré tiirécutire wapa pecamepū wáarora niijāadacu. Tee dutirére cūorápecārē netōñucáre wapa diamacūrā wapa tiinóadacua tee dutiré jīirōbirora. ¹³Tee dutiré

tūorémēna dícu Cōāmacū ññacorpūre añurá mee niíya. Tee dutirébirora tiirí siro niíātā, “añurārā niíya” jīigúdaqui Cōāmacū. ¹⁴Judíoa niihērā Moisére dutiré cúūriguere ticonoripacara, cúã basiro añurére tiirá, tee dutirénorēna tiirá tiicúa. Cúã basiro tiirémēna tee dutirére masírā tiiróbīro niíya, tee dutirére cūorípacara. ¹⁵Ññurē tiirémēna cúã diamacū wácūrére ēñocúa. Tee dutirére masírā tiiróbīro niicua. Ññurō yeeripūnacutira niicua. Teero tiirá, añurére tiíarira “añuniāwū” jīimasīcu; ñañarére tiíarira “ñañaniāwū” jīimasīcu. ¹⁶Teero tiigú, Cōāmacū cūñ basocáre wapa tiíadari bureco jeari, Jesucristore wapa tiidutígúdaqui. Tiibureco jeari, Jesucristo niipetira cúã ñañaré wácūré wapa, teero biiri cúã āpērā ññahērōpū tiirígue wapacārē cúārē wapa tiigúdaqui. Yññ Cōāmacū netōnére queti cúūriguere wedegu, teeré wederucua.

Judíoa, teero biiri Moisére dutiré cúūrigue

¹⁷Apetó tiirá, múã judíoa wācūbocu: “Ūsā judíoa niíã; Moisére dutiré cúūriguere cūoa; Cōāmacū ūsā judíoayagura nií; teero tiirá, ūsā dícu Cōāmacū pōna niíã”, jīi wácūmicu. ¹⁸“Ūsā Cōāmacū boorénorē masīã. Moisére dutiré cúūriguere masírā niijīrā, ūsā añurē petire besemasīã”, jīi wācūmicu. ¹⁹“Capeari bauherare wéewasūguera tiiróbīro judíoa

niihērārē buemasĩjãã. Naĩtĩārõpu niirārē sãwócora tiiróbiro Moisére dutiré cúũriguere masĩhērārē wedemasĩã”, jĩĩ wácũmicu. ²⁰“Ûsã Moisére dutiré cúũriguere cwojĩrã, diamacũ maquērē masĩã. Teero tiirã, twomasĩhērārē, sicato buemwócorare buemasĩã”, jĩĩ wácũmicu. ²¹Múã “ãpērārē buerã niĩã” jĩĩrã, múã basirope buesugero booa ména. Æpērārē “yarijãña” jĩĩ wedepacara, Æpērãyere yaajãcu. ²²“Múã nmosánnumiã niihērārē, múã manusũmũã niihērārē ñeeaperijãña” jĩĩpacara, ñeeapejãcu. Múã Æpērã weerirare, cúã padeorãre doopacãra, cúã padeoré wiseripu niirére yaajãcu. ²³“Ûsã Moisére dutiré cúũriguere cwojĩrã, Æpērã nemoró niĩã”, jĩĩ wácũmicu. Teero wácũpacara, tee dutirére netõncájãcu. Æpērã múã netõncárĩ ññajĩrã, Cõãmacũpere ñañarõ wedesecua. ²⁴Cõãmacũye queti jóaripũpu múã teero tiirénorē biiro jóanowũ: “Múã tiibuyére wapa judíoa niihērãpe Cõãmacũre ñañarõ wedesecua”, ^b jĩĩ jóanowũ.

²⁵Múã Moisére dutiré cúũriguebirora tiiatã, múã cõnerígu yapa macã caseróre widecõãrecã wapacutía. Múã tee dutirére netõncárã doca, widecõãñoña manirã tiiróbiro putuácu. ²⁶Apetóre sícũ widecõãñoña manigũpe Moisére dutiré cúũriguere tiiquí. Teeré tiigú, Cõãmacũ ññacorõpu-

re widecõãnorigu tiiróbiro niiquí. ²⁷Múã judíoa Moisére dutiré cúũriguere cwomiã. Widecõãnorira niipacara, tee dutirére netõncájãcu. Æpĩ widecõãñoña manigũ niipacu, tee dutirére masĩripacu, tee dutiré jĩĩrõbirora tiiquí. Cũũ teero tiirí, niipetira múã wapa cwoeré ãñurõ ññamasĩjãnoãdacu. ²⁸“Judíoayũ peti niĩã” jĩĩgũno sotoá maquē dícuere tiinorigu mee niiquí. Cũũye õpũũ maquē dícuere widecõãnorigu mee niiquí. ²⁹Judíoayũ peti niigũpe cũũ wácũrẽpũre Cõãmacũ dutirére useniremena tiiquí. Cũũpe ñañarõ wácũrere widecõãnorigu tiiróbiro niiquí. Espíritu Santo marĩ wácũrere wasorĩ tiiquí. Tee dutirére tiirémenape marĩ basiro wasomasĩricu. Basocã teero wasonórirare “ãñurãrã niĩya” jĩĩripacari, Cõãmacũpe teeré jĩĩgũdaqui.

3 ¹Yũũ teero jĩĩgũ, “judíoa niiré wapamaniã” jĩĩgũ mee tiiawũ. Teero biiri “cõnerígu yapa macã caseróre widecõãrecã wapamaniã” jĩĩgũ mee tiiawũ. ²Teero wapacutirucujãã. Ateré wedesugueguda: Cõãmacũ marĩ judíoarena cũũye quetire wedearo jĩĩgũ, cúũyigu. ³Æpērã judíoa Cõãmacũ dutirére tiidújãmicua. Cõãmacũcã cúã tiiróbirora cũũ “tiigũda” jĩĩriguere ¿tiidújãgari? ⁴Tiidúriqui. Ateré wácũrucujãña: Cõãmacũ cũũ jĩĩrirobirora

^b 2.24 Isaías 52.5.

queoró tiirucúqui. Marĩpe niiã “tiíáda” jĩĩmiãriguere tiihérape-ja. Cũũye queti jóaripũpũ tee maquẽrẽ biiro jóanowũ:

Mũũ jĩĩré diamacũrã nijãrõ tiia.

Teero tiirá, mũũrẽ wedesã-masĩña maniã.

Mũũrẽ wedesãpacari, netõ-nucárucujãgũdacu,^c jĩĩ jóanowũ.

⁵Teero tiigú, sícũ ñañaarõ wã-cũgũno biiro wãcũboqui: “Yũũ ñañaaré tiirémēna Cõãmacũ añurõ tiirépe nemoró añurõ baujá-ãdacu sáa”, jĩĩmiqui. Too síro jĩĩ-nemoboqui: “Yũũ teero tiíárigue wapa niipacari, Cõãmacũ yũũ-mēna cúagu, ñañaarõ tiiquí”, jĩĩ wãcũboqui. ⁶Teero mee niiã. Cũũ teero jĩĩréno diamacũ niiréno nii-ãtã, Cõãmacũ sícũnorẽ cũũ ñañaaré tiiré wapa diamacũ bese, ñañaarõ tiimasĩriboqui.

⁷Ãpĩ ñañaarõ wãcũgũno jĩĩnemo-jãboqui: “Yũũ jĩĩditoremena Cõãmacũ diamacũ wedeserepere añurõ wedesenoadacu. Yũũ jĩĩditoremena añurõ wedesenopacu, ¿deero tiigú Cõãmacũ yũũre yũũ jĩĩditore wapa ñañaarõ tiibógari?” jĩĩmiqui. Cũũ teero jĩĩré jĩĩãmāre niiã. ⁸Cũũ teero jĩĩréno diamacũ niiréno niiãtã, biirope putuáboyu: “Marĩ ñañaaré tiirí, Cõãmacũ añurõ tiirére nemoró masĩadacua. Teero tiirá, añuré wáaaro jĩĩrã, ñañaaré-

pere tiíáda”, jĩĩjãbocu. Ãpẽrá yũũ-re, yũũ menamacãrãrẽ merẽã wã-cũãrõ jĩĩrã, “Pablo teeré buequi” jĩĩditocua. Cũã teero jĩĩditore wapa Cõãmacũ cũãrẽ diamacũrã wapa tiigú, ñañaarõ tiigúdaqui.

Niipetira wapa cũoõya

⁹Too docare ¿deero putuáno-ãdari sáa? ¿Cõãmacũ ññacoropure marĩ judíoa ãpẽrá nemoró añurã niinetõnucãĩ? Niiria. Niipetira judíoa, judíoa niihẽrã Cõãmacũrẽ netõnucãrã nijĩrã, sícãribíro wapa cuorá dícu niiã. Múãrẽ teerēna we-detoawũ. ¹⁰Tee maquẽrẽ Cõãmacũye queti jóaripũpũ jóanoã:

Sícũno añuré tiigú maniĩ.

¹¹Sícũno Cõãmacũye maquẽrẽ tuomasĩgũ maniĩ.

Sícũno Cõãmacũrẽ masĩdu-garii; cũũrẽ wãcũnũnũse-dugarii.

¹²Niipetira Cõãmacũyere duu-já, posapetijõãya.

Niipetira ñañaaré tiíiya.

Sícũno ãpẽrãrẽ añurõ tiigú-no maniĩ.^d

¹³Cũã wedesere masãcope tu-suri copepũ ñniwióneco-ro tiiróbíro niiã.

Tee ñniwiónecore tiiróbíro basocá ñañaaré wedeseya. Jĩĩditorucuya.^e

Ãñaã useropũ nima cuorá tiiróbíro bayiró pũniró wedeseya.^f

^c 3.4 Salmo 51.4.

^f 3.13 Salmo 140.3.

^d 3.10-12 Salmo 14.1-3.

^e 3.13 Salmo 5.9.

¹⁴Āpērārē doajāya; bayiró tu-tiia.^g

¹⁵Cūā basocáre sīādugára, boyeromena sīārā wáaaya.

¹⁶Cūā wáaro basocáre ñañaró peti tiíya.

Cūāyere ñañopetíjā, bóa-neōrā pūtuári tiíya.

¹⁷Āpērārē añuró niirecutiri tiiríya.^h

¹⁸Cōāmacūrē quoníremena ññariya. Cūūrē cuiriya,ⁱ

jīi jóanoā.

¹⁹Marī masīā: Cōāmacūye queti jóaripū maquē marī judíoarena jīijārō tiia, “añurā niiā ūsā” jīiri-jārō jīirō. Niipetirapūra wapa cuorā dícu nijācu. ²⁰Moisére dutiré cūūriguemenarā marī ñañaré tiiríra Cōāmacūrē “ūsā mūu dutirére netōnucájātu” jīimasīnoā. Teero tiigú, Cōāmacū sīcūnorē “mūu tee dutirére tiipetíjārigu nijīgū, añugúrā niiā” jīi ññariqui.

Jesuré padeorémene netōnénoādacu

²¹Atitóre Cōāmacū Jesuré padeoráre “añurārā niiya” jīi ññaquí. Marī “Moisére dutiré cūūrigue jīirōbirora tiíáwū” jīiripacari, “añurārā niiya” jīi ññaquí. Moisés, teero biiri profetas Cōāmacū teero marīrē tiibosáadarere cūūye queti jóaripūpū jóarira niwā. ²²Niipetirare Jesucristore padeorémene Cōāmacū “añurārā niiya” jīi ññaquí. Cōāmacū niipe-

tirare sīcārībíro ññaquí. ²³Marī niipetira ññanaré tiirā niiā. Marī niipetirare pairó dūsa; marī añurā niiridojāā Cōāmacū niiré tiiróbiro. ²⁴Teero niipacari, Cōāmacū marīrē añurē ticogú Jesucristo wapatíbosariguemena marīrē “wapa cuohéra pūtuáaro” jīiyigū. Tee wapatíbosariguere teerora ticojāyigū. ²⁵Too suguero macārāpūre cūā ññanaré tiipacári, ññarō tiiriyigū. Bóaneō ññaré cuojígū, cūāmena cūū cúarere ññoríyigū ména; teerora ññajāyigū. Too síro Cōāmacū Jesuré marīrē diabosari tiirí, cūūye díi ōmayudiayiro. Marī cūū diabosariguere padeorí, Cōāmacū marímena cúanemoriqui. Teeména Cōāmacū cūū “diamacúrā tiigú niiā” jīirére ññoigū. ²⁶Atitócārē Cōāmacū cūū “diamacúrā tiigú niiā” jīirére ññoquí. Diamacúrā tiirécutíjīgū, Jesuré padeoráre “wapa cuohérara niiya” jīi ññamasíqui.

²⁷Teero tiirá, marī “biiro tiirécutirano niiā ūsājā” jīimírigue wapamaníā. Marī Moisére dutiré cūūriguere tiipetírapeja, teeré jīimasīnobojiyu. Cōāmacū marī Jesuré padeorípere ñña, “añurārā niiya” jīiquí. Teero tiirá, “biiro tiirécutirano niiā ūsājā” jīimasíñña maníā. ²⁸Ateména pūtuáa sáa: Marī Jesuré padeorí, Cōāmacū marīrē “wapa cuohérara pūtuáya” jīi ññaquí. Moisére dutiré

^g3.14 Salmo 10.7.

^h3.15-17 Isaías 59.7-8.

ⁱ3.18 Salmo 36.1.

cúuriguere tiirígue wapa mee nii-cu.

²⁹Too docare ¿Cõamacũ judío-ayagu dícu niigari? Niirii. Judíoa niihērāyagucā niĩ. ³⁰Cõamacũ sícūrā niĩ. Cõamacũ judíoa Jesuré padeorí ñagũ, “wapa cuohéra, ãñurárā niĩya” jĩiqui. Judíoa niihērācārē Jesuré padeorí ñagũ, teerora jĩiqui. ³¹Too docare marí Jesuré padeojírā, “marírē Moisé-re dutiré cúuriguepe wapamaníā” ¿jĩirā tiii? Jĩiridojāā. Biirope jĩiā: “Jesuré padeorémēna dícu tee dutirére tiimasíā”, jĩiā.

Abraham Cõamacūrē padeorígue

4 ¹Mecútigārē Abraham marí ñecūrē wáarigue quetimēna wedenemogũda. Múā masíā: Cũ judíoayu niisuguerigu niiyigu. ²Cõamacũ Abraham tiirére ñña, “mũũ ãñugúrā niĩā” jĩi ññariyigu. Teero jĩiri siro niĩātā, Abraham “ãñuré tiigú niĩ” jĩinorigu niĩā yũja” jĩi bojĩyi. Cõamacũ ññacopũre teenórē jĩimasíña maníā. ³Cõamacũye queti jóaripũ biiro jóanoā: “Abraham Cõamacūrē padeoyígu. Teero tiigú, Cõamacũ cūūrē ‘ãñugúrā niĩ’, jĩi ññayigu”.^j

⁴Queorémēna múārē wedegũda. Sícũnorē wapatíra, teero tico-ra mee tiíya. Cũ paderé wapa wapatíra tiíya. ⁵Cõamacũpe teero tiiriqui. Marí ãñuré tiiré wapa mee “wapa cuohéra niĩya” jĩi

ññaqui. Basocá Cõamacūrē “mũũ ãsārē ññarē tiirécutimirare acabócu” jĩi, cūūrē padeorípere, “ãñurárā niĩya” jĩiqui. ⁶Õpũ Davicá yũ jĩiãrirobirora jóarigu niĩwĩ. “Cõamacũ basocá basirora tiirére ññaripacu, cūūrē padeorípere cūārē ‘ãñurárā niĩya’ jĩi ññaqui. Teero tiigú, cūārē ññenirā niirĩ tiigúdaqui” jĩiré quetire jóarigu niĩwĩ. ⁷Tee maquērē biiro jóarigu niĩwĩ:

Cõamacũ cūūrē netõñcārārē acabóri, ññeniya.

Cũ ññarē tiiré wapacārē ññarõ tiihéri, ññeniya.

⁸Cõamacũ “ãniyé wapare ññanemoricu sáa” jĩino-gũcā ññeniĩ,^k

jĩi jóarigu niĩwĩ David.

⁹¿Noãnópe tee ññenirere cuomasígari? ¿Cõnerígu yapa macā caseróre widecõãnorira dícu o widecõãñoña manirácā tee ññenirere cuomasígarite? Niiria. Ateré yũ jĩitoaawũ: Cõamacũ Abrahamrē cūũ padeorémēna “ãñugúrā niĩ” jĩiyigu. ¹⁰¿Deero biiripe Cõamacũ Abrahamrē “ãñugúrā niĩ” jĩiyiri? ¿Cũ widecõãñori siro, o cūũ widecõãñoãdari sugue-rope teero jĩiyirite? Widedcõãñoãdari sugueropũ teero jĩitoayigu. ¹¹Abraham widecõãñoãdari suguero, Cõamacūrē padeotóayigu. Teero cūũ padeorí siropũ, Cõamacũ cūūrē widecõãdutiayigu. Cõamacũ Abraham widecõãñore-

^j 4.3 Génesis 15.6. ^k 4.7-8 Salmo 32.1-2.

mena cũñrē too sugueropu “añu-
gúrā niiĩ” jĩiriguere ãñoýigu.
Teero tiigú, Abraham niipetira
padeoádara ñecũ putuáyigu, cũã
widecôãnoña manirá niipacari.
Cõamacũ cũãcārē teerora “añu-
rárā niiĩya” jĩĩ ññaĩ. ¹²Widecôã-
noriracārē Abraham cũã ñecũ
niiĩ. Abraham padeoré cñoýigu,
widecôãnoãdari suguero. Teero
tiirá, widecôãnorira Abraham ti-
róbiro padeoré cñorí, Cõamacũ
cũārē Abraham pârâmerã niinũ-
nusera wáari tiiquí.

Abraham padeojígũ ticonorigue

¹³Cõamacũ Abrahamrē, teero
biiri cũĩ pârâmerã niinũnuserare
“atibúreco niirére mûārē putuári
tiigúda” jĩiyigu. Cõamacũ cũĩ
dutirére tiirí ññagũ mee teero jĩi-
yigu. Cũĩ padeorépere ññagũ,
teero jĩiyigu. Cũĩ padeorémēna
“añugúrā niiĩ” jĩĩ ññayigu. ¹⁴Moi-
sére dutiré cũũriguere tiirápere
Cõamacũ “atibúreco niirére mûã-
rē putuári tiigúda” jĩĩri siro nii-
âtã, marĩ Cõamacũrē padeorépe
wapamaníbojĩyu. Teero biiri cũĩ
Abrahamrē “ticogũda” jĩiriguēcã
queoró wáaribojĩyu sáa. ¹⁵Baso-
cáre dutiréno manirí siro niiâtã,
netõñcáre manibójĩyu. Cõama-
cũ Moisére dutiré cũũriguere
cñopacára, marĩ netõñcárí ñña-
gũ, cúagu, ññañaró tiigúdaqui.

¹⁶Teero tiigú, Abraham padeo-
rírobiro padeonũnusera dícre
Cõamacũ “teeré ticogũda” jĩiri-
guere ticojãgũdaqui sáa. Cũĩ ma-

rĩrē ãñuró tiijígũ, teeré ticoqui.
Moisére dutiré cũũriguere cñorá
dícre ticoriqui. Niipetira Abra-
ham padeorírobiro padeorápere
ticogũdaqui. Abraham niipetira
padeorá ñecũ niiĩ. ¹⁷Cõamacũye
queti jóaripũpu ateré jóanoã:
“Mũurē pee põnarĩ macārã ñecũ
sõnecoa sáa”, jĩiyigu Cõamacũ
Abrahamrē. Abraham teeré pa-
deoyigu. Teero tiigú, Cõamacũ
ññacoropũre pee põnarĩ macārã
ñecũ putuáyigu. Cõamacũ niipe-
tirere tiimasĩĩ. Diarirare masõ-
qui. Marĩ putopu wáaadare bau-
rípacari, cũũpere bausuguépeti-
toacu mée.

¹⁸Cõamacũ Abrahamrē “mũu
pârâmerã niinũnusera pee põnarĩ
macārã niiãdacua” jĩĩritore, põ-
nacutígũno mee niimiyigu cũũ-
peja. Teero põnamanígũno niipa-
cu, Cõamacũ cũũrē “paũ peti ba-
socáputiri tiigúdacu” jĩiriguere
padeojáyigu. ¹⁹Abrahampe “yũu
cien cũmarĩ cñogú niitoaa; yáa
õpũũ maquē wĩmagũ buarĩ tiiré-
no diarigue tiiróbiro cñogũpu
niiã; Sarayaro niisutirocã diariro
tiiróbiro niijãcu sáa” jĩĩréno ma-
niyíro. ãñuró Cõamacũrē padeo-
rucúyigu. ²⁰“Apetó tiigú, cũĩ ‘ti-
gúda’ jĩiriguere tiimasĩríboqui”
jĩĩréno maniyíro. Teero jĩĩrõno
tiigú, Cõamacũrē padeonemójã-
yigu. Cũũrē jĩiyigu: “Ãñugú peti
niiã mũu; tutuagu peti niiã”, jĩi-
yigu. Teero tiigú, tutuare buayí-
gu. ²¹“Cõamacũ yũure cũĩ ‘tiigú-
da’ jĩiriguere tiimasĩiqui”, jĩiyigu.

²²Cũũ padeorí ññagũ, Cõãmacũ Abrahamrẽ “añũgũrã niiĩ” jĩĩyigũ.

²³Tee jĩĩré Abraham díćure jĩĩ jóanoriyiro. ²⁴Marĩpũcãrẽ teero-ra jĩĩ jóanoyiro. Marĩ Cõãmacũrẽ padeorí, Abrahamrẽ jĩĩrirobirora marĩrẽ “añũrãrã niiĩya” jĩĩqui. Cũũrã marĩ Ōpũ Jesús diarigũpũre masõrigũ niiwĩ. ²⁵Cõãmacũ marĩ cũũrẽ netõñcãre wapa Jesurẽ diari tiiyĩgũ. Cõãmacũ marĩrẽ “añũrãrã niiĩya” jĩĩgũdu, cũũrẽ masõjãrigũ niiwĩ.

Cõãmacũmena añũrõ niimasĩã

5 ¹Teero tiigũ, Cõãmacũ marĩ Jesucristore padeorẽmena “añũrãrã niiĩya” jĩĩ ññaqui. Teero tiirã, marĩ Ōpũ Jesucristo marĩrẽ diabosariguemena Cõãmacũmena añũrõ niirecũtia sãa. ²Jesucristo marĩrẽ diabosariguere padeojĩrã, diamacũ Cõãmacũmena wedesemasĩã. Teero biiri Cõãmacũ marĩrẽ tiápũre marĩye niiã. Marĩ cũũ pũtopũ añũrẽ baurẽre ññaãdara niirã tiia. “Teerẽ ññajããdacu” jĩĩ coterã, tee maquẽrẽ añũrõmena wedesea. ³Tee díćure wedesericu. Marĩrẽ ññaarõ netõrẽ wáaricãrẽ, añũrõmena wedesecu. Marĩrẽ ññaarõ netõrẽ wáaricãrẽ, ññcãjãrãno niimũññcãcu sãa. ⁴Ññcãrĩpora niirã, basocã añũrã niimũññcãcu. Teero niimũññcãrã, cũũ marĩrẽ añũrõ tiĩãdarere wãcũrã, ññenyuetoacu. ⁵Cõãmacũ Espĩritu Santore marĩpũre ticorigũ niiwĩ. Cũũmena

Cõãmacũ marĩpũre cũũ maĩrẽre masĩrĩ tiiquĩ. Teero cũũ maĩrẽre cũorã niijĩrã, boboró manirõ “‘Cõãmacũ marĩrẽ añũrõ tiigũdaqui’ jĩĩrẽre diamacũ tiijãgũdaqui” jĩĩ ññenyuetoacu sãa. Teero tiirã, añũrõmena wedesemasĩcu sãa.

⁶Marĩrẽ marĩ basirora deero tiĩ netõmasĩña manimĩrira niiwũ. Marĩ tee niirĩto, Cristo marĩrẽ ññaarẽ tiirẽ wapa diabosarito jeayiro. ⁷Marĩ doca ãpẽrãrẽ diabosadugaricu. Sĩcũ añũrõ yũũgũno niipacari, diabosaricu. Apetó tiigũ, sĩcũ ãpẽrãrẽ añũrẽre tiĩbosãrucugũre diabosagũ diabosabوقي. ⁸Cõãmacũ doca marĩ ññaarẽ tiirã niipacari, cũũ maĩrẽre ãñoğũ, Cristore marĩrẽ diabosari tiiyĩgũ. ⁹Cũũye díĩ òmayudiaremena Cõãmacũ marĩrẽ “añũrãrã niiĩya” jĩĩ ññaqui. Teero tiirã, marĩ nemoró aterẽ masĩmasĩcu: Cõãmacũ marĩmena bayiró cúagũ, Jesucristo tiĩbosariguere ññagũ, cũũ marĩrẽ ññaarẽ tiimĩãdarere netõñjãgũdaqui. ¹⁰Marĩ Cõãmacũmena cãmerĩ ññadũgahera niirira niipacari, cũũ macũrẽ marĩrẽ diabosari tiiyĩgũ. Cũũ diabosariguemena marĩ Cõãmacũmena bapacũtimasĩã sũcã. Teero tiirã, marĩ mecũtĩgãrẽ cũũmena bapacũtimasĩrã niijĩrã, aterẽ nemoró masĩã: Jesucristo masãmũarigũ niijĩgũ, marĩrẽ ññaarẽ tiimĩãdarere netõrĩ tiigũdaqui. ¹¹Netõñnore díćure bũarĩ tiĩbosãrijĩyĩ. Marĩ Ōpũ Jesucristo diabosari-

guemena Cõãmacũ marĩ cũũme-
na bapacutimasĩrere buarĩ tiijĩyi
sũcã. Teero tiirã, marĩ nemorõ
useniremena wedesea sãa.

Adán, teero biiri Cristo tiirigue

¹²Sĩcũ basocũ Adán wãmecuti-
gumena ñañaré tiiré pũtocuti-
yiro. Teewapara diaadarecã pũto-
cutiyiro. Adán tiibuyérigume-
narã basocã niipetirapũre ñañaré
tiiré pẽnipéapetijõãyiro. Teewa-
para niipetirapũre diaadarecã se-
sapetijõãyu. ¹³Cõãmacũ cũũ du-
tiré Moisémena cũũãdari sũgue-
ropũ, basocã ñañarére tiitõayira.
Dutiré manirĩ, basocãre “wapa
cũoõya” jĩĩmasĩña maniã. ¹⁴Tee-
ro biipacari, Adán síro macãrã
tée Moisés niirito macãrãpũ tee-
rora diarira niiwã. Cũãjã Adán
tiiróbiro Cõãmacũ dutirére netõ-
nucáripacara, diarira niiwã.

Adán, teero biiri Jesucristo ba-
socã biadarere tiisuguéira ni-
ĩya. Adánpe pũtocutirigu niiwĩ
ñañaré tiirére. Jesucristope pũ-
tocutirigu niiwĩ ãñurõ tiirére.

¹⁵Sĩcũ basocũ netõnucárigue
wapamena paũ dianũnuseyira;
Jesucristomenapereja Cõãmacũ
paũre nemorõrã ãñuré ticobosa-
rigu niiwĩ. Wapaséro manirõ tee-
ro ticojãqui. Teero tiiró, Cõãma-
cũ basiro basocãre ticobosarigue-
pe Adán netõnucárigue wapa ti-
róbiro niiridojãcu. ¹⁶Sĩcũ basocũ
cũũ siccãrĩrã netõnucárigue wa-
parena paũ “wapa cũorã niĩya”
jĩĩnorira niiwã. Bayiró peti baso-

cã netõnucárijãri siro, Cõãmacũ
basirora ticobosarigue paũ petire
“ãñurãrã niĩya” jĩĩnorĩ tia. Tee-
ro tiiró, siccãrĩrã netõnucárigue
wapapeja Cõãmacũ basocãre ti-
cobosarigue tiiróbiro niiridojã-
cu. ¹⁷Sĩcũ basocũ siccãrĩrã netõ-
nucárigue wapamenarã diaré se-
sajõãyu. Teero wãapacari, nemo-
rõrã Cõãmacũ ãñurõ tiinórãpe
ãñurére buaadacua. Cũã Cõãma-
cũ basiro ãñuré ticobosariguere
ñeeãdacua. Teero biiri cũũ “ãñu-
rãrã niĩ mũã” jĩĩrere tũoãdacua.
Sĩcũ basocãye tiibosáriguemenape
catiré petihére cũonũnũseada-
cua. Cũũrã Jesucristo niĩĩ.

¹⁸Biirõ pũtũãjĩyu sãa: Siccũ ba-
socũ siccãrĩrã netõnucárigue wa-
pamenarã niipetira ñañarõ tiinó-
ãdara pũtũarĩ tiiyĩgũ. Teerora siccũ
basocũ siccãrĩrã ãñurõ tiibosá-
riguemenarã niipetirare “ãñurã-
rã niĩya” jĩĩmasĩrĩ tiigũ tiirigu
niiwĩ; catiré petihére buamasĩrĩ
tiigũ tiirigu niiwĩ. ¹⁹Sĩcũ basocũ
Cõãmacũre yũuririgue wapame-
na paũre ñañaré tiirã pũtũarĩ ti-
iyĩgũ. Teerora sũcã siccũ basocũ
Cõãmacũre yũurigue wapamena
paũre “ãñurãrã niĩya” jĩĩgũda-
qui.

²⁰Basocã cũã basiro dutiré cũo-
rĩ siro niipacari, Moisére dutiré
cũũriguecã jeanemoyiro sũcã.
Teemena basocã nemosãñurõ ne-
tõnucárere iñamasĩyira. Tee ti-
rõ, ñañaré tiiré tiinemórõbirora
Cõãmacũpe nemosãñurõ basocã-
re ãñuré ticorigu niiwĩ. ²¹Ñañaré

tiirígue wapamena niipetira basocáre diaadare wáayiro. Tee tiiróbirora Cõamacũ basiro añuré ticorépecã basocáre añurárã, wapa cuohéra putuári tiimasíre wáayiro. Teeména Cõamacũ marĩ Ôpũ Jesucristomena catiré petihére ticomasíqui.

Cristomena mama catiré tiiróbiro cuorécutia

6 ¹Too docare ¿deerope putuánoadari sáa? “Cõamacũ basiro marĩre añuré ticonemoãrõ jĩĩrã, ñañaré tiirucújãada”, ¿jĩĩadare? ²Jĩĩrijãada. Jesucristo curusapũ diarito, marĩcã cũũmenarã diarirapũ tiiróbiro wáarira niuwũ. Marĩ diarira tiiróbiro nijĩrã, ñañarére tihéra niirõ booa. ¿Deero tiirã marĩ too sugueropũ ñañarére tiinũnũseri biro tiinũnũseboataũ? Tiirícu sáa. ³Mũã masícu: Niipetira marĩ wãmeõtinorira Jesucristo diariro biro diasotoapeora tiiróbiro tiirã tijĩyũ. ⁴Jesús diaari siro, masãcopepũ cũũnoyigũ. Marĩ wãmeõtinoremena cũũre cũũriro tiiróbirora marĩcãre marĩ ñañaré tiirécã cũũnoriro niuwũ. Marĩ Pacu cũũ tutuaremena Jesucristore diari-gupũre masõrigũ niuwĩ. Marĩpe cũũmena masãrira tiiróbiro nijĩrã, cũũmena mama catiré tiiróbiro cuorécutia.

⁵Marĩ Jesucristomena diarira tiiróbiro nijĩrã, cũũ diarigupũ masãriro tiiróbirora sĩcãrõména marĩcã masãadacu sũcã. ⁶Ateré

masĩã: Marĩ too sugueropũ ñañarõ niirecutirere Jesucristo diari-guemen a curusapũ páabiatunoriro tiiróbiro wáayiro. Marĩ bayiró ñañaré tiidugárere petijóããrõ jĩĩrõ, teero tiinóyiro. Teero tiirã, ñañarére tiiríjãrõ booa. Marĩre ñañaré bayiró peti tiinũnũseri tiiríjãrõ booa sáa. ⁷Sĩcũ diarigupũ cũũ catigũ ñañaré tiiríguere netóríguũ niiqui. ⁸Marĩ Jesucristomena diarira tiiróbiro nijĩrã, “cũũ tiiróbirora catiadacu” jĩĩrécãre padeóa. ⁹Ateré masĩã: Jesucristo diarigupũ masõnorigũ dianemori qui. Cũũre dianemorĩ tiimasíricu. ¹⁰Jesucristo diagũ, sĩcãrĩrã basocã ñañaré tiiré wapa-re diabosayigũ. Mecũtígãrẽ cũũ catigũ nijĩgũ, sĩcãrõména Cõamacũmena duuró maniró catirucuqui. ¹¹Tee tiirã, marĩcã “Jesucristomena diarira tiiróbiro niiã” jĩĩ tũgueñaada. Diarira tiiróbiro ñañarére tiiríjãada. Teerora sũcã marĩcã sĩcãrõména Jesucristomena nijĩrã, “Cõamacũmena duuró maniró catirucuadacu” jĩĩ tũgueñaada.

¹²Teero tiirã, marĩre ñañaré tiidugáre marĩ wãcũrẽpũre jeapacari, teero nucãjĩãada. ¹³Marĩye ôpũũ maquẽ tiirémene wapa cuorã putuárijãada. Teero tiirã, biirope niiãda: Marĩ dia masãrira tiiróbiro nijĩrã, marĩye ôpũũ maquẽrẽ Cõamacũyepere tiicotéri tiiáda sáa. Teeména cũũ dutirẽ añurẽpere tiicotérucuada. ¹⁴Marĩjã Moisés dutirémene niiria;

Cõamacũ marĩrẽ añurẽ ticorémenape niĩ. Teero tiiró, ñañaré marĩrẽ dutinetõncārĩ, tiirĩjārõ booa.

Marĩ padecotera tiiróbiro niirẽ

¹⁵Too docare ¿deerope putuáa-noãdari sáa? Marĩjã Cõamacũ marĩrẽ añurõ tiibosáremena niĩ. Moisés dutirémenape niiria sáa. Teero tiirá, “ñañaré tiijáco” ¿jĩ-ãdari? Jĩrijãada. ¹⁶Múã masĩcu: Āpĩ dutirére yũrucura, cũũrẽ dutiapienori basoca sãārã tiia; cũũ múã õpũ putuágu tiiquí. Tee tiiróbiro niĩ, múã ñañarére tiirucúra. Ñañaré tiirẽ wapa pecamepũ wáarere buaádadu. Cõamacũ dutirére yũrucurapeja, cũũrẽ padecotera tiiróbiro niĩ. Cũũ dutirére yũura, añurõ tiimasĩrere buaádadu.

¹⁷⁻¹⁸Too sugueropũ múã ñañarére tiirucúrira nijĩyu ména. Tee biirira niipacara, Jesucristoye quetire bueri tuorá, añurõ yũuyiro. Teero tiirá, ñañarére tiirucúmirira añurépere yũuyiro sáa. Yũũ múãrẽ teero tiirĩguere wácucogu, Cõamacũrẽ usenire ticoa. ¹⁹Múãrẽ wisióro tugueñarijãārõ jĩgũ, biiro wedea: Múã too sugueropũre múãye õpũũ maquẽmena ñañarére tiirucújĩyu. Jõõpemena ñañaré tiidóajĩyu. Atitópere múãye õpũũ maquẽmena añurére tiiyá. Teero tiirá, añurére tiirucúra putuáadacu.

²⁰Too sugueropũre múã ñañarére tiirucúra nijĩrã, añurépere

tiibórano mee nijĩyu ména. ²¹Múã ñañaré tiirĩgue wapare ¿ñeenó añurére buayĩri? Atitóre múã too sugueropũ ñañaré tiirĩguere wácũrã, bobocú. Tee ñañaré tiirĩgue wapamena pecamepũ wáare dícre buabójĩyu. ²²Atitóre múã netõnénorira nijĩrã, ñañarére tiirĩcu sáa. Cõamacũrẽ padecotera niicu. Cũũrẽ padecotere wapa añurõ tiimasĩre buaádadu. Teewapamena catirẽ petihére buaádadu. ²³Ñañaré tiirẽ wapare diadoarere buanócu. Cõamacũ marĩrẽ wapamanĩrõ ticorėja catirẽ petihére buarĩ tiiré niicu. Marĩ Ēpũ Jesucristomena “sĩcãrõména nijĩya” jĩgũ, teeré ticoqui.

Wãmosiãre maquẽmena queorẽ

7 ¹Yáa wedera, múã basocáre dutirére masĩrá niicu. Teero tiirá, múã ateré masĩcu: Marĩ catirĩ burecopũ dícre basocáre dutirére yũũmasĩcu. ²Queorémena múãrẽ wedegũda. Marĩrẽ dutirẽ biiro niĩ: Sícõ wãmosiãrigo coo manũ catiritabere ména cũũ nũmo nijyo. Cũũ diaari siro docare, cúã wãmosiãrigue petijóãcu; coo manũ manigó putuájãco. ³Coo manũ catipacari, ãpĩména niigõ, ñeeaperepigo putuáco. Coo manũ diaari siro docare, cúã wãmosiãrigue petijóãcu. Teero tiigó, ãpĩména dúutugo, ñañarõ tiigó mee tiicó.

⁴Yáa wedera, tee tiiróbirora wáajĩyu marĩrẽ. Marĩ Cristomena diasotoapeorira niĩ. Mecũtígãrẽ

Moisére dutiré cúûriguemenaa mee niia. Teero tiirá, ãpíména dúutumasiḡo tiiróbiro niimasíã. Marí dúutugũ diarigũpũ masôri-gũ nií. Marí cúûmena nijírã, ãñurô niirecütirere buaádacu. ⁵Tíatopũre marí ñañarére tiirí basoca niirucuwa. Moisére dutiré cúûriguere tuoári siro, nemosãñúro ñañarépere tiidugáwa. Tee ñañarére tiirígue wapa diadoare buaádara niimiwũ. ⁶Atitóre Moisés dutiré maríre dutimasíria. Teeré netórirapũ niia. Teero tiirá, Moisés dutiré jóariguere tiicotéria. Espíritu Santo boorépere tiicotéa.

Ññurére tiidugápacu, ñañarépere nemorô tiicú

⁷Too docare ¿deerope putuá-noãdari sáa? “Moisére dutiré cúûrigue ñañaniã”, ¿jĩĩãdari? Jĩĩrijããda. Tee dutiré maniátã, marí tiirére “ñañaré tiiré niicu” jĩĩmasíribojĩyu. Tee dutiré watopũre sicawãme biiro jĩĩã: “Ãpērãyére ugorijãña”, jĩĩã. Tee jĩĩróno manidójjããtã, too docare yũũ “ugorecütire ñañaré niicu” jĩĩmasíña manibójĩyu. ⁸Tee dutiré yũũre ñañaré tiirére ãñurô tũgueñamasíri tiipacári, yũũpe nemosãñúro ñañarére tiidugágũ putuájãã. Tee dutiré maniátã, ñañaré tiirígũ niipacu, wácũña manibójĩyu.

⁹Tíatopũre ména yũũ tee dutirére masíriritopũre wácũpatiro maniró yũũ nijãmiwũ. Too síro

tee dutirére yũũ masíri sáa, ñañaré tiiré yũũre dutinucãwũ. Teero tiigú, “pecamepũ wáagudacu” jĩĩ tũgueñamitũ. ¹⁰Teero tiiré wapa ñañaré tiinógũdũpũ nijjágũ tiirígũ niimiwũ. Tee dutiré basocáre Cõãmacũmena ãñurô putuári tiiré niipacaro, yũũpere wapa cõogú, diagũdu putuári tiiwũ. ¹¹Yũũ tee dutirépere wácũñũñuseboari-gure ñañaré yũũpũre niiré yũũre ñañarére wácũñũñuseri tiíãmajãmitũ. Tee dutirére masípacũ, yũũ ñañaré tiiré wapamena diadoarere buajágũdu tiimírígũ niiwũ.

¹²Teero tiiró, Moisére dutiré cúûrigue ñañaré maniré peti niia. Tee dutiré niipetirepũra ñañaré maniré, diamacú maquẽ, ãñuré niia. ¹³Too docare tee dutiré ãñuré niipacaro, ¿yũũre diadoarere buajágũdu putuári tiigári? Tiirícu. Yũũ netõñucáre wapamenape diadoarere buajágũdu putuámitũ. Teero tiiró, yũũ tiirécütirepe tee dutiré ãñurémena ññarĩpereja, ñañaré tiiré niiro niiwũ. Ateména putuáa: Tee dutirére tuo-masípacũ netõñucájĩgũ, ñañaré tiirére “bayiró ñañaré niia” jĩĩmasínoã.

¹⁴Marí masíã: Moisére dutiré cúûrigue Cõãmacũ ticorigue niiró tiia. Yũũpe ñañarére tiisũguénucárigũ nijjígũ, ñañarérena tiirucúgũ tiiróbiro niigú niia. ¹⁵Yũũ tiidugárere tiiría; yũũ tiiríporepere tiirucújjãga sũcã. Yũũ basiro yũũ tiirucúrerere tuomasíriga. Deero tiigú teero tiíata yũũ. ¹⁶Yũũcã

yuu tiidugáherere tiirucújígũ, Moisére dutiré cúuriguere tiirí-pacu, “añuréra niiã” jĩrapujã. ¹⁷Yuu basiro mee ñañaré tiia. Yũũre ñañaré tiiré nijĩrõ, yũũre ñañaré tiirí tiigá. ¹⁸Ateré yuu masiã: Yuu basirora yuu ñañaré-re tiisuguéncãrigu nijĩgũ, añurépere “añurõ tiijágũda” jĩĩarigu niipacu, tiimasíriga. ¹⁹Añuré yuu tiidugárere tiiróno tiigú, ñañaré yuu tiidugáherepere tiirucúa. ²⁰Yuu tiidugáherere tiigú, yuu basiro mee teero tiia. Yũũre ñañaré tiiré nijĩrõ, yũũre ñañaré tiirí tiigá.

²¹Ate wáarucua yũũre: Yuu “añurére tiijágũda” jĩpacu, ñañaré-re tiipapácutirucujãga. ²²Yuu basiropaja Cõamacũ dutirére tusanetõjãmiga. ²³Tee tiiró, yuu tũgueñarĩ, yuu ñañaré tiisuguérigue yuu añurõ tiidugárepere wãcũnũsedugari, bayiró cãmerĩquẽrõ-biro tũgueñaga. Wãcũnũsedugamiãriguere ñañarépe dutinetõ-nucãjãcu.

²⁴Ñañaré tiirére duumasírijĩgũ, ñañarõ tũgueñaga. ¿Noã yuu diadoaboariguere catiré petihérepere buarí tiimasígari? ²⁵Cõamacũ sícũrã marĩ Òpũ Jesucristomena yũũre catiré petihére buarí tiimasíqui. Teero tiigú, Cõamacũrẽ ũsenire ticoa. Ateména putuáa: Yuu wãcũrémena Cõamacũ dutirére tiicotégũ niiã. Yuu ñañaré tiisuguériguere tiirucúgu nijĩgũ, ñañaré-re tiicotégura niiã.

Espíritu Santore cuorá niirecutire

8 ¹Teero tiirá, marĩ Jesucristomena niirãjã ñañaré tiinórícu; pecamepu wáaricu. ²Espíritu Santo marĩrẽ mama catirére Jesucristomena cuorí tiirígu niiwĩ. Cũũ catiré ticoriguemena marĩ ñañaré tiirécutirere tiidúmasiã sáa. Diadoaborere netõrĩrapu niiã sáa. ³Marĩ ñañaré-re tiisuguéncãrira nijĩrã, Moisére dutiré cúuriguepere añurõ tiimasíhẽrã nijĩyu. Tee dutirépeja marĩrẽ netõrĩ tiimasírĩa. Cõamacũ dícu netõrĩ tiimasíqui. Cũũ macũrẽ ticodiocorigu niiwĩ, marĩ ñañaré tiirére dia wapatĩbosadutigu. Cũũ macũ marĩ ñañaré-re tiisuguéncãrira òpũcũtiro tiiróbírorã òpũcũtiyigu. Tiiòpũũmena diagũ, marĩ ñañaré tiiré wapare wapatĩpetijãbosarigu niiwĩ. ⁴Teeré wapatígu, marĩrẽ Cõamacũ dutiróbíro tiiarõ jĩĩgũ, teero tiibosáyigu. Teero tiirá, marĩ ñañaré-re tiisuguéncãriguere tiinũnúsera mee niiã sáa; Espíritu Santo tutuaromena cũũ booróbíro tiirécutirape niiã.

⁵Basocá cũũ ñañaré-re tiisuguéncãriguere tiinũnúseraja tee dícuere wãcũnũnũsecua. Basocá Espíritu Santo boorére tiirécutirapeja tee dícuere wãcũnũnũsecua. ⁶Basocá cũũ ñañaré-re tiisuguéncãrigue dícuere wãcũnũnũserapeja diarã tiiróbíro niitoacua. Espíritu Santo boorénorẽ wãcũnũnũserapeja catiré petihére cuo-

ádara niitoacua; ãñurõ niirecuti-rere cwoádara niitoacua. ⁷Basocá cûã ñañarére tiisuguenúcãrigue díçure wácûnûnuserapeja Cõamacûrê ññadugahera tiiróbiro niicua. Cûû dutirére tiidugárijĩrã, tiimasĩhẽrã niicua. ⁸Cûã ñañarére tiisuguenúcãrigue díçure tiirucújĩrã, Cõamacûpere ñsenirĩ tiimasĩricua.

⁹Múãpe múã ñañarére tiisuguenúcãriguere tiirécutiricu. Espíritu Santo múãpûre niigû cûû múãrê tiidutirenorê tiirécuticu sáa. Sícûnorê Espíritu Santo cûûpûre manirĩ, Jesucristomena niiriqui. ¹⁰Cristo múãpûre niĩatã, múãye õpûûrĩ bóaadari õpûûrĩ niipacari, múãye yeeripûnarĩpe catiré petihére cwotóacu. Ñañaré tiiré wapa múãye õpûûrĩ bóaadacu. Cõamacûpe múãrê “ãñurãrã niĩya” jĩnoremene catiré petihére cwotóacu. ¹¹Cõamacû Jesuré diarigupûre masõrigu niwĩ. Espíritu Santo múãmena niirĩ ññagû, Cõamacû múãye õpûûrĩ bóaadare õpûûrĩ niipacari, catiri tiigúdaqui. Teeré tiigúdaqui Espíritu Santo múãpûre niigûmena.

¹²Teero tiirã, yáa wedera, Espíritu Santo marĩrê tiidutírobirora tiirucúro booa. Marĩ ñañarére tiisuguenúcãriguere tiirĩjãrõ booa sáa. ¹³Marĩ ñañarére tiisuguenúcãriguere tiirãja, diadoaadara niĩadacu. Tee ñañarére tiisuguenúcãriguere Espíritu Santo tiipûremene tiidúrapeja catirucudadacu.

¹⁴Niipetira Espíritu Santo duti-robiro tiinûnûserano Cõamacû põna niĩya. ¹⁵Cõamacû marĩrê Espíritu Santore ticorigu niwĩ. Espíritu Santo marĩmenarã niigû, marĩrê cuiri tiiriqui; ñañarõ netõádarape cuiremena niirucucua. Espíritu Santo marĩrê “diamacû Cõamacû põnabiro putuára tia” jĩĩmasĩrĩ tiirigu niwĩ. Teero tiirã, cûûmenarã Cõamacûrê “Pacu” jĩĩmasĩã. ¹⁶Espíritu Santora marĩ wácûrêpûre “Cõamacû põna niitoaa” jĩĩ tûgueñarĩ tiiquĩ. ¹⁷Cõamacû cwoaré cûû macûmena putuáadacu. Marĩ Cõamacû põna niirĩ, Cristore putuaréno marĩcãrê putuáadacu. Teeré ñeeãdari suguero, Jesucristo ñañarõ netõrírobirora ñañarõ netõápuro booa ména. Too síropûcãrê sícãrõména Cõamacû ãñuré cwoarére Cristomena cwoádacu marĩ.

Marĩ Cõamacû ãñuré cwoarémena niĩadacu

¹⁸Marĩ atibûrecopu ñañarõ netõã. Too síropu Cõamacû marĩrê ñmûãsepu ãñurére ticoadarere wácûrã, mecûtigã marĩ ñañarõ netõrê “bayiró niiré mee niĩã” jĩĩ wácûã. ¹⁹Too síro Cõamacû marĩrê “yûu põna niĩya” jĩĩgû, cûû ãñuré cwoarére ticogudaqui. Cûû teeré ticoadari bûrecore niipetire cûû bauanérigue cotoero tiicú. ²⁰Niipetire Cõamacû bauanérigue cûûrê netõnúcãripacaro, bóaadare putuáyu. Cõamacû “bóaditire putuádoaricu tiirõpu-

ja” jĩĩgũ, teeré teero wáari tiijári-gũ niiwĩ. ²¹Too síropureja cũũ baúanérigue bóaadare mee ni-ãdacu; netõnénoãdacu sáa. Cõãmacũ põna cũũ ãñurére cʉoróbi-rora cũũ baúanériguecã cʉoáda-cu. ²²Marĩ ateré masĩã: Atitóre niipetire Cõãmacũ baúanérigue pũnirére tũgueñacu ména. Sícõ numió wĩmagũ apagodo pũnirére tũgueñarõbiro tũgueñacu. ²³Tee baúanérigue dícu pũniré tũgue-ñarõ mee tiia. Marĩ Espíritu San-tore cʉorácã pũniré tũgueñarãbi-ro nijjãã. Cõãmacũ marĩrẽ Espíri-tu Santore ticosũguerigu niiwĩ ména. Teero tiirã, ateré cotera tiia sũcã: Too síropũ Cõãmacũ niipetira tʉocóropũ marĩrẽ “yũũ põnabirora putuájãrã tiíiya” jĩĩ-ãdarere cotea. Teero biiri “Cõã-macũ marĩrẽ niirucujããdare õpũũrĩrẽ ticogũdaqui” jĩĩrã co-tea. ²⁴“Teeré ñeejããdacu” jĩĩ wã-cũremena padeosũguéjĩrã, netõ-nénowũ. Sícũnorẽ “ticogũda” jĩĩ-riguere ñeetoarigupuja cotene-moriqui sáa; diiyenópere cote-masĩña manicú. ²⁵Marĩpe too sí-ro-pũ ñeeãdarere cotea. Potocóro maniró cotea.

²⁶Apetó marĩ wãcũbayiripaca-ri, Cõãmacũrẽ diamacũ ãñurõ sãĩmasĩripacari, Espíritu Santo tiiapuqui. Marĩ ñañarõ netõrĩ, Cõãmacũrẽ ãñurõ sãĩmasĩrõ mee wáacu. Teero tiigũ, Espíritu San-tope marĩrẽ tiiapugu marĩ sãĩ-bóariguere sãĩbosáqui. Marĩ sãĩ-masĩña manirére sãĩmasĩqui.

²⁷Cõãmacũpe marĩ boorére tũ-gueñamasĩgũ nijjĩgũ, Espíritu Santo sãĩbosárere ãñurõ masĩtoa-qui. Espíritu Santo Cõãmacũ ba-siro cũũrẽ padeorãre boosãreno-rẽ bayiró sãĩbosáqui.

Ñañarére ãñurõ netõnucájããdacu

²⁸Cõãmacũ marĩrẽ cũũ booró-biro tiiaro jĩĩgũ, beseyigu. Teero tiirã, marĩ ateré masĩã: Marĩ cũũ-rẽ maĩrãrẽ tiiapurucujãqui; niipetire marĩrẽ noo niiréno wáapa-cari, Cõãmacũ ãñurére marĩrẽ wáari tiiquí. ²⁹Cõãmacũ sicato-pura cũũrẽ padeoádarare masĩ-petitoayigu. Cũũ niĩãdare maquẽ-rẽ biiro jĩĩyigu: “Cũãrã yũũ macũ niirirobirora niĩãdacia; cũũ niirecutirebirora niimũñucããda-cua”, jĩĩyigu. Teero tiigũ, cũũ macũrẽ “niipetira yũũre padeorã sõwũ tiiróbiro niigũ putuágũda-qui” jĩĩtoayigu. ³⁰Cõãmacũ “yũũ macũ niirecutirebirora niimũñ-ucããdacia” jĩĩnorirarena cũũ põna tiiróbirora putuári tiirígu niiwĩ. Cũũ põna tiiróbiro putua-rãre “ãñurãrã niíiya” jĩĩrigu nii-wĩ. “Ãñurãrã niíiya” jĩĩrãrẽ cũũ macũbiro putuári tiirígu niiwĩ.

³¹Teero tiirã, marĩ tee niipeti-rere wãcũjĩrã, “marĩrẽ Cõãmacũ diamacũrã tiiapujãgũdaqui” jĩĩ-masĩã. Cũũ tiiapuri, ãpẽrã marĩrẽ ñañarõ tiipacari, wãcũpatiria. Cũũ ñañarõ tiiré niidoaricu. ³²Cõãmacũ cũũ macũ peticãrẽ maĩpacũ, marĩye wapare diabo-sadutigu, basocã cũũrẽ sĩãrĩ tiijã-

rigu niwĩ. Teero cũ macũrẽ ti-
corigu niijĩgũ, niipetire marĩrẽ
tiiápurecãrẽ ticogũdaqui. ³³Sĩcũ-
no Cõamacũ cũ beserirapũre
“ñañarã niĩya” jĩĩmasĩriqui. Cõa-
macũ basirope “añurãrã niĩya”
jĩĩtoarigu niwĩ. ³⁴Sĩcũno marĩrẽ
“ñañarõ tiiró booa” jĩĩsũguemasĩ-
riqui. Jesucristope marĩrẽ diabo-
sarigu niwĩ. Diatoa, masãrigu
niwĩ. Teero tiigũ, mecũtĩgãrẽ
cũ Pacũ diamacũpe duijĩgũ, ma-
rĩrẽ sãĩbosãgu tiiquí. ³⁵Sĩcũno
Cristo marĩrẽ maĩrécãrẽ cãmotá-
masĩriqui. Marĩ ñañarõ netõpa-
cãri, marĩ ñañarõ tũgueñarucu-
pacari, marĩrẽ ñañarõ tiipacãri,
marĩrẽ juabóare wáapacari, marĩ
suti cũorípacari, marĩ quioré wa-
toapũ niipacari, marĩrẽ sĩapacã-
ri, Cristope maĩrucũjãqui. ³⁶Cõa-
macũye queti jóaripũpũcã teero-
ra jĩĩ jóanoã:

Mũrẽ padeoré wapa wãcũ-
hẽrõ sĩańóãdarapũra niĩã.

Ovejare sĩaãdara tiiróbiro
ũsarẽ tũgueñaya,^l

jĩĩ jóanoã.

³⁷Marĩpũre noo niiré wáapaca-
ri, Jesucristo marĩrẽ maĩgũ tii-
ápurementa añurõ netõnũcãjã-
ãdacu. ³⁸“Cõamacũ marĩrẽ maĩ-
rere apeyenó cãmotãmasĩricu”,
jĩĩ padeomasĩjã yũja. Diarẽno-
cã, teero biiri catiré; ángelea, tee-
ro biiri wãtĩarẽ dutirã; atitó waa-
recã, teero biiri too síropũ waa-
adare; tutuare cũorãcã, ³⁹teero

biiri mũmũarõpũ wáarecã, mũcũárõ-
pũ wáare; teero biiri dee biirẽ
Cõamacũ bauaneriguenocã cũ
marĩrẽ maĩrere cãmotãmasĩricu.
Cõamacũ cũ maĩrere ñnogũrã,
marĩ Òpũ Jesucristore marĩye
wapare diabosadutirigu niwĩ.

Israelya põna macãrãye queti

9 ¹Yũ Jesucristore padeojĩgũ,
jĩĩdutoro maniró, diamacũ we-
dea. Espĩritu Santocã yũ jĩĩrere
“diamacũrã jĩĩgũ tiii” jĩĩmasĩqui.
²⁻³Yũ bayiró wãcũpati, ñañarõ
yeeripũnacũtiga, yãa wedera Is-
raelya põna macãrã Jesuré padeo-
héri ñnagũ. Yãa põna macãrã dia-
macũ Jesuré padeorĩ boogũ, peca-
mepũ cũã wãari boorĩga. Teero tii-
gũ, yũpe cũãmena wasodũgãmĩã.
Wasogũ, yũpe pecamepũ wãagũ-
dacu; Cristore ñnaribocu. ⁴Cũãjã
biirope jĩĩnorira niĩya:

Israel pãrãmerã niinũnũsera
niĩya;

Cõamacũ cũ põna tiiróbiro
pũtũãaro jĩĩgũ, cũãrẽ beseyi-
gu;

cũ bóebaterere cũ ñnayira;
cũãrẽ “biirope cãmerĩ tiirécũ-
tiada” jĩĩyigu;

cũãrẽ dutiré cũoãdarecãrẽ
cũũrigu niwĩ;

“yãa wiipũre yũre padeorã,
biiro tiirécũtiya” jĩĩrigu ni-
wĩ;

cũãrẽ “añurõ tiiápurucujãgũ-
dacu” jĩĩrigu niwĩ;

^l8.36 Salmo 44.22.

⁵Cũã Abraham, Isaac, Jacob pã-rãmerã niinunuserapũ niĩya; Cristocã basocã bauájigũ, cũã-ya põna macũrã niirigũ niĩwĩ sũcã.

Cũũ Cõãmacũrã niiqui.

Niipetirere dutimasĩgũ niiqui.

Teero tiirã, “mũũ ãñugũ niĩã”

jĩĩ, usenire ticorucujãrõ

booa.

Teerora jĩĩrõ booa.

⁶Cõãmacũ Israelya põna macã-rãrẽ ãñurõ tiipacãri, pau cũũrẽ padeoriya. Cũã padeohéri, “Cõãmacũ Israelya põna macãrãrẽ ‘ãñurõ tiigũda’ jĩiriguere tiirĩqui” jĩĩgũ mee tiia. Cõãmacũ cũũ jĩĩrẽ-re diamacũ tiiqui. “Cõãmacũ niipetira Israel pãrãmerã niinunuserare beseriyigũ”, jĩĩdugaro tiia. ⁷Teero biiri niipetira Abraham pãrãmerã niinunuserare beseriyigũ. Cõãmacũ Abrahamrẽ jĩiyigũ: “Isaac pãrãmerã niinunusera mũũ pãrãmerã peti niĩadacua”, jĩĩrigũ niĩwĩ. ⁸Biiri jĩĩdugaro tiia: Cõãmacũ niipetira Abraham pãrãmerã niinunuserare “yũũ põna niĩya” jĩĩriqui. Abrahamrẽ “sĩcũ põnacutĩgũdacu” jĩĩrigũ põna dícu Abraham pãrãmerã niinunusera niicua Cõãmacũ ñnacopũ. ⁹Cõãmacũ Abrahamrẽ cũũ põnacutĩadare maquẽrẽ wedesuguegũ, biiri jĩĩrigũ niĩwĩ: “Atitõnorã yũũ atiri, Sara macũcutigopũ niigõdaco mée”, jĩĩrigũ niĩwĩ.

¹⁰Apeyẽ niinemoã sũcã: Too sí-ro marĩ ñecũ Isaac numocutiyigũ. Cũũ numo Rebeca sũduãrĩrare niipacó niiyigo. Cũãgã Isaac sĩcũpõnarã niiyira. ¹¹⁻¹²Cũã bauã-adari sugueropũra, ãñurẽ, ñaña-rẽrẽ cũã tiirĩpacarira, Cõãmacũ sĩcũrẽna besesuguetoyigũ. Teero tiirĩguemena Cõãmacũ cũũ “besea” jĩĩrẽrẽ ãñoyigũ. Basocã tiirẽrẽ ñnagũ mee cũũ besedũgarare besequi. Teero tiigũ, Rebecare jĩĩrigũ niĩwĩ: “Cũũ sõwũpe cũũ bairẽ padecotegũ sããgũdaqui”. ^m ¹³Cõãmacũye queti jóaripũpũ ate jóanoã: “Jacorẽ maĩwũ; Esaúpere boorĩwũ”, ⁿ jĩĩ jóanoã.

¹⁴Too docare ¿deerope putũãnoãdari sãa? “Cõãmacũ diamacũ tiilhégũ niiqui too docare”, ¿jĩĩ-ãdarite? Jĩĩrijãada. ¹⁵Cõãmacũ sicatorũra Moisére “yũũ bóaneõ ññadũgagũnorẽ bóaneõ ñnagũda” ⁿ jĩĩrigũ niĩwĩ. ¹⁶Teero tiirã, marĩ aterẽ masĩã: Cõãmacũ cũũ bóaneõ ññadũgarare bóaneõ ññaqui. Basocã basiro bóaneõ ññadutiri mee bóaneõ ññaqui. Teero biiri ãñurõ tiirẽ wapa mee bóaneõ ññaqui. ¹⁷Teero tiiró sũcã, Cõãmacũye queti jóaripũpũcãrẽ Cõãmacũ Faraónrẽ “tee biigũdacu” jĩĩriguere jóanoriro niĩwũ: “Yũũ tutuarere mũũmena ãñogũda jĩĩgũ, mũũrẽ õpũ wãari tiiwũ. Nii-petiro macãrã yũũ tutuarere masĩãrõ jĩĩgũ, teero tiiwũ”, ^o jĩĩrigũ

^m 9.12 Génesis 25.23.

ⁿ 9.13 Malaquías 1.2-3.

ⁿ 9.15 Éxodo 33.19.

^o 9.17 Éxodo 9.16.

Dii weeré

niiwĩ Cõamacũ. ¹⁸Teero tiigú, Cõamacũ cũũ bóaneõ ñnadugagunorẽ bóaneõ ñnaqui. Cũũ basirora ãpẽrãrẽ tuodugáhera niirĩ tiiquí.

¹⁹Sicũno yũũ teero jĩĩariguere tuogú jĩĩboqui: “Too docare Cõamacũ basiro basocáre tuodugáhera niirĩ tiipacú, ¿deero tiigú cúarẽ ‘wapa cworá niĩya’ jĩĩbogari? Cũũ basirora tiidutĩrenorẽ ‘tiiría’ jĩĩmasĩña manimícura”, jĩĩboqui. ²⁰Cõamacũrẽ teenorẽ jĩĩrijãrõ booa. Teero jĩĩgũnojà Cõamacũrẽ “diamacú tiiría mũũjã” jĩĩamajãgũ niiquí. Sotucũru weeariru tiirurẽ weearigore “¿deero tiigó biiro bauríru weeari?” jĩĩmasĩricu. ²¹Dii weegóno sicabũrua niipacari, coo tiidugáro weemasĩco. Decomena ãñurẽparũ coo dúaadareparũre weemasĩco. Apebũruaména coo cwoadareparũre weemasĩco.

²²Teerora Cõamacũcã tiiquí. Cũũ bayiró cúare, teero biiri cũũ tutuarere ãnogúda jĩĩgũ, cúã ñaña-

ré tiirá niipacari, teero ññajãqui ména. “Ñañaarõ tiinóadarapũ niitoaya méé” jĩĩgũ, teero ññajãqui. ²³Teero tiigú súcã, cũũ basirora bóaneõ ññarirapereja ãñurõ tiíapugũdaqui. Cũũ ãñurere cwoáro jĩĩgũ, besetoajĩyi. ²⁴Marĩ cũũ bóaneõ ññarã niiã. Marĩ judíoare, ãpẽrá judíoa niihẽrãcãrẽ beserigu niiwĩ. ²⁵Oseas Cõamacũ wederiguere tee jĩĩ jóatorigũ niiwĩ méé:

Basocá yáa põna macãrã niihẽrãpere “yáa põna macãrã niĩya” jĩĩgũdacu; yũũ maĩrá niihẽrãpere “yũũ maĩrá niĩya” jĩĩgũdacu,^P jĩĩ jóarigu niiwĩ. ²⁶Teero biiri “mũãjã yũũ menamacãrã mee niiã” jĩĩnori dita macãrãpũrena “cũã Cõamacũ catigú põna niĩya” jĩĩnoãdacu,^Q jĩĩ jóarigu niiwĩ.

²⁷Israelya põna macãrã maquẽrẽ Isaías biiro jóarigu niiwĩ: Israel pãrãmerã niinũnũsera ditatupari día pairímaa wesapũ niirẽ tiiróbiro paũ niipacara, pũarágãsãñurõ netónénoãdacua.

²⁸Cõamacũ cũũ jĩĩrirobirora diamacú tiigũdaqui. Cũũ teerẽ tiíadari bũreco jearipũreja, pearó maniró máata atibũreco macãrãrẽ ñañaarõ tiigũdaqui,^r

^P 9.25 Oseas 2.23.^Q 9.26 Oseas 1.10.^r 9.27-28 Isaías 10.22-23.

jĩĩ jóarigu niiwĩ.

²⁹Isaías basirora tee maquẽrẽ
biro wedesuguetoarigu niiwĩ:

Cõamacũ niipetire sotoapu
niigũ marĩya põna macũ
sĩcũnorẽ dũaridojããtã,
marĩcã petibójĩyu Sodoma
macãrã, Gomorra macãrã
petirĩrobirora,^s

jĩĩ jóarigu niiwĩ.

Cristoyere judíoa boorírigue queti

³⁰Too docare ¿deerope putuá-
noãdari sáa? Biiro niiã: Judíoa
niihẽrãpe “ateré tiirí, Cõamacũ
marĩrẽ ‘añurárã niiĩya’ jĩĩgũda-
qui” jĩĩrẽnorẽ tiinũnũsericua.
Tiinũnũseripacara, Jesuré pa-
deorẽmenape “añurárã niiĩya”
jĩĩnorã niicua. ³¹Judíoa
“Moisére dutiré cũũrigue tiiré-
cutiremena Cõamacũ ãsãrẽ
‘añurárã niiĩya’ jĩĩgũdaqui” jĩĩ
wãcũmiyira. Teero wãcũpacara,
tee dutirébiro tiiríyira. ³²¿Dee-
ro tiigũ Cõamacũ cũãrẽ “añurá-
rã niiĩya” jĩĩriyiri? Cũãpe Jesu-
cristore padeorípacara, Cõama-
cũpe “añurárã niiĩya” jĩĩrĩ tũo-
dugámiyira. “Marĩ tiirécutire-
menape marĩrẽ ‘añurárã niiĩya’
jĩĩgũdaqui”, jĩĩ wãcũmiyira.
Teero tiirá, Jesús ãtãgã tiiróbi-
ro biigũre padeoríjĩrã, tiigapũ
dũpotua, ñaacũmucua. ³³Tee
maquẽrẽ Cõamacũye queti jóa-
ripũpũ jóanoã:

Jerusalénpũre sicaqui ãtã-
qui cũũã. Tiiquipũ basocá
dũpotua, ñaacũmuãda-
cua.

Cũũrẽ padeogũno “búri peti
padeotũ” jĩĩriqui,^t

jĩĩ jóanoã.

10¹Yáa wedera, Israelya
põna macãrãrẽ netõnerĩ
bayiró boosãã. Teero tiigũ, bayi-
ró Cõamacũrẽ sãĩbosáa. ²Cũã
Cõamacũ boorere añurõ tiidugá-
micua. Teero tiidugápacara, añu-
rõ tũomasĩricua. Yũũ masĩã cũã
tiidugárere. ³Cõamacũ cũãrẽ Je-
suré padeorẽmenape “añurárã
niiĩya” jĩĩrere tũodugáricua. Cũã-
rẽ dutirere yũũrẽmenape añurárã
niidugacua Cõamacũ ññacoropũ-
re. Teero tiirá, Cõamacũ “Jesupé-
re padeoyá” jĩĩrere boorícua. ⁴Je-
suré padeogũno doca “dutirere
tiirẽmenape Cõamacũ ññacoro-
pũre añugũrã niiã” jĩĩ wãcũnũnũ-
seriqui; “Jesuré padeorẽmenape
Cõamacũ ññacoropũre añugũrã
niiã” jĩĩ wãcũnũnũsequi.

⁵Ãpẽrá Moisés dutirẽmena
Cõamacũ “añurárã niiĩya” jĩĩrere
tũodugáya. Moisés tee maquẽrẽ
biro jóarigu niiwĩ: “Ate dutiré
cũũrigue maquẽrẽ tiirucũgũ, ca-
tiré petihére buagũdaqui”,^u jĩĩ
jóarigu niiwĩ. ⁶Ãpẽrãpẽ cũã Cõã-
macũrẽ padeorẽmena cũũ “añu-
rãrã niiĩya” jĩĩrere tũodugáya.
Tee maquẽcãrẽ Moisés biiro jóa-
rigũ niiwĩ: “¿Noã ãũũãsepu

^s9.29 Isaías 1.9.

^t9.33 Isaías 28.16.

^u10.5 Levítico 18.5.

muãwagudari?’ jĩĩ wãcũrijãña”, jĩĩ jóarigu niiwĩ. Moisés biiro jĩĩdugayigu: “‘¿Noã ãmuãsepũ marĩrẽ netõnéngũdũre suogú wáagudari?’ jĩĩ wãcũnemorijãña; atoarigu niiwĩ”. ⁷Atecãrẽ jóarigu niiwĩ: “‘¿Noã niiditidiari copepũ diiwágudari?’ jĩĩ wãcũrijãña”, jĩĩ jóarigu niiwĩ. Biiro jĩĩdugayigu: “‘Cristo diarira watoapũ niigũrẽ ¿noã masãmuãatiri tiigũdari?’ jĩĩ wãcũnemorijãña; masãmuãtoarigu niiwĩ”. ⁸Teenórẽ “wãcũnemorijãña” jĩĩ jóaari siro, ateré jĩĩ jóarigu niiwĩ: “Cõãmacũ basocãre netõnére queti marĩ watoapũ niitoaa; marĩ teeréna wedea; teeréna sũcã wãcũnũnusea”, ⁹jĩĩ jóarigu niiwĩ. (Marĩ tee quetirena wedea; “Jesuré padeoyá”, jĩĩ wedea.) ⁹“Jesucristo yũũ Òpũ niiĩ” jĩĩ wedegúno “Cõãmacũ Jesucristo diarigupũre masõyigu” jĩĩ padeó wãcũnũnusegũ, netõnénogũdaqui. ¹⁰Jesucristore padeó wãcũnũnusegunorẽ Cõãmacũ “ãñugũrã niiĩ” jĩĩiqui. Cũũrã “Jesucristo yũũ Òpũ niiĩ” jĩĩ wederi, Cõãmacũ netõnéngũdaqui.

¹¹Cõãmacũye queti jóaripũpũ ateré jóanoã: “Cũũrẽ padeogúno ‘bũri peti padeotú’ jĩĩriqui”, ¹²jĩĩ jóanoã. ¹²Cõãmacũ judíoare, judíoa niihẽrãrẽ sícãrĩbíro ññaqui. Cũũ sícũrã niipetira Òpũ niiĩ. Niipetira cũũrẽ padeorémãna sãĩrãrẽ pee ãñurẽre ticogũdaqui.

¹³Cõãmacũye queti jóaripũpũ biiro jóanoã sũcã: “‘Òpũ, yũũre netõnéña’ jĩĩ sãĩgũno netõnénogũdaqui”, ^xjĩĩ jóanoã.

¹⁴¿Deero tii basocã Jesuré netõnére sãĩádari, cũũrẽ padeorĩpacara? ¿Deero tii cũũrẽ padeoádari, cũũye quetire tũorĩpacara? ¿Deero tii cũũye quetire tũoádari, tee quetire wederĩ basoca manipacári? ¹⁵¿Deero tii cúã tee quetire wedeadari, sícũno cúã putopũ “wedegu wáaya” jĩĩgũ manipacári? Cõãmacũye queti jóaripũpũ tee maquẽrẽ biiro jóanoã: “Marĩrẽ ãñurẽ quetire wede adara jeari ññarã, bayiró use niã”, ^yjĩĩ jóanoã.

¹⁶Paũ judíoa ãñurẽ quetire tũopacára, niipetira padeorĩya. Isaías teeréna biiro jĩĩ jóarigu niiwĩ: “Ûsã Òpũ, noãnope ñsã wederere padeorã padeojĩya. Niipetira padeopetĩriya”, ^zjĩĩ jóarigu niiwĩ. ¹⁷Ateména pũtũáa: Tũogũno padeorẽ bũaquí. Cũũ bũaquí Cristoye queti wederĩ tũorémãna.

¹⁸Yũũpe ateré sãĩñãã: ¿Apetó tiirã, Israelya põna macãrãcã tũorídojãyiri? Tũomĩjĩya. Cõãmacũye queti jóaripũpũ ate jóanoã:

Cũã wederẽ quetire niipetiro macãrã tũopetĩjõãyira.

Cũã wederẽ atibũreco niipetiro pũ sesajõãyiro, ^a

jĩĩ jóanoã.

^v10.6-8 Deuteronomio 30.12-14. ^w10.11 Isaías 28.16. ^x10.13 Joel 2.32.

^y10.15 Isaías 52.7. ^z10.16 Isaías 53.1. ^a10.18 Salmo 19.4.

¹⁹Ateré sãĩñánemoã: ¿Apetó tiirá, Israelya põna macãrã ãñuré quetire tũomasĩriyiri? Tũomasĩmijiya. Yũu teeré Moisés jóari-guemená wedesugueguda. Cũũ Cõãmacũ wedeseriguere biiro jĩĩ jóarigu niiwĩ:

Judíoa niihẽrãcãrẽ ãñurõ tiigúda.

Teero cũãrẽ tiirí, múã ññatu-tiadacu.

Múã “Cõãmacũyere tũoma-sĩriya” jĩĩré dita macãrã-rẽ yũu ãñurõ tiirí,

múã cúaadacu,^b

jĩĩ jóarigu niiwĩ.

²⁰Too síro Isaíacã Cõãmacũ wedeseriguere cuiro manirõ bi-ro jĩĩ jóanemorigu niiwĩ:

Ãmaãhẽrãpe yũure buawá.

Yũure “¿deero biirecutiga-ri?” jĩĩ sãĩñáhẽrãpere ma-sĩrĩ tiiwá,^c

jĩĩ jóarigu niiwĩ.

²¹Isaías Israelya põna macãrã-pere Cõãmacũ wedeseriguere bi-ro jĩĩ jóarigu niiwĩ sũcã: “Búreco-ri yoaro yée wãmorĩrẽ súunucũ-miwũ, ‘sũnarãrẽ, netõnucãrepi-rare boca ñeegúda’ jĩĩgũ”,^d jĩĩ jóanemorigu niiwĩ.

**Israelya põna macãrãrẽ síquẽrãrẽ
Cõãmacũ beserigüe**

11 ¹Ateré sãĩñánemogúda: ¿Cõãmacũ cũũyarare cõãjõãyiri? Cõãwaririgu niiwĩ.

Yũucã Israelya põna macãrã niiã. Abraham pãrãmi niinũnusegu, Benjamínya põna macãrã niiã.

²Too sugueropũ Cõãmacũ Israel-ya põna macãrãrẽ beseyigu, cũũyara niiãrõ jĩĩgũ. Atitócãrẽ cũãrẽ cõãwariqui. Elías Cõãmacũye queti jóaripũ jĩĩriguere múã tuo-míjĩyu. Cũũ Cõãmacũpure Israel-ya põna macãrã tiirére biiro we-deyigu: ³“Õpũ, cúã mũyara pro-fetare sãĩpetĩjárira niiwã. Mũurẽ padeorá wáicũrare sóepeorere tiibatéjárira niiwã. Yũu sícũrã dũsaa mũurẽ padeogú. Yũucãrẽ sãĩdugára, ãmaãrã tiicúa”, jĩĩyi-gu. ⁴Cõãmacũpe cũũrẽ yũuyigu:

“Cũã teero tiipacári, siete mil ba-socá yũure padeorá dũsaáya. Cũãjã Baalbiro baugú weerigüe padeoríya”,^f jĩĩyigu. ⁵Atitópũcã-rẽ péerora Israelya põna macãrã-rẽ Cõãmacũ cũũ ãñurõ tiirémẽna besequi. ⁶Cũũ basocáre ãñurõ tii-gú nijĩgũ, cũãrẽ besequi; cúã ãñurõ tiiré wapa mee besequi. Cũã ãñurõ tiiré wapa cúãrẽ be-seatã, “cũũ basocáre ãñurẽ tico-gú niiã” jĩĩré wapamaníbojĩyu.

⁷Too docare ¿deerope putuá-adari? Israelya põna macãrã “Cõãmacũ ‘ãñurãrã niiĩya’ jĩĩgũ-daqui marĩrẽjã” jĩĩ wãcũmijĩya. Cõãmacũpe cũũ beserira dícare “ãñurãrã niiĩya” jĩĩrigu niiwĩ. Æpẽrá besenoña manirã nijĩrã, tũomasĩre manidójãrã putuájãyi-

^b 10.19 Deuteronomio 32.21. ^c 10.20 Isaías 65.1. ^d 10.21 Isaías 65.2.

^e 11.3 1 Reyes 19.10,14. ^f 11.4 1 Reyes 19.18.

ra. ⁸Tee maquẽ Cõamacũye queti jóaripũpũ jóanoã:

Cõamacũ Israelya põna macārẽ cũũyere tuomasĩhẽrĩ tiiyĩgu.

Cũārẽ capeari ññahẽrã, cãmopéri tuohera tiiróbiro niirĩ tiiyĩgu.

Tée atitópucãrẽ teerora niijãya ména,^g

jĩĩ jóanoã.

⁹Davicá tee maquẽrẽ Cõamacũmena wedesegu, biiro jĩĩrigũ niiwĩ:

Israelya põna macãrã cũã boseyara, mũũrẽ wãcũri-cua.

Cũã teero tiiré wapa cũārẽ ññañarõ netõrĩ tiyá.

¹⁰Cũārẽ tuomasĩhẽrã tiiróbiro, ññahẽrã tiiróbiro niirĩ tiyá.

Pee nũcũré apara, sucubíro-cõã tutũro tiiróbiro ññañarõ netõrĩ tiyá,^h

jĩĩ jóarigu niiwĩ.

Judíoa niihẽrãrẽ netõnérigue

¹¹Apeyé mũārẽ jĩĩnemogũda. Judíoa Jesucristore padeohéri, ¿Cõamacũ cũārẽ cõãpetijãyiri? Cõãpetirijĩyi. Cõamacũ cũã netõnũcãrĩ ññagũ, netõnére quetire wederáre judíoa niihẽrãpere wededutirigu niiwĩ. Too docare judíocã “marĩcã padeoáda” jĩĩrãrõ

jĩĩgũ, teero tiirigu niiwĩ. ¹²Judíoa Jesucristore padeohéri, ãpẽrá atibúrecopũ niirãrẽ ãñurõ wáaa. Cõamacũ “yũũ põnarẽ ãñurẽ ticoguda” jĩĩriguere judíoa ñeeeriwa; judíoa niihẽrãpere ñeeẽya. Judíocã Jesucristore padeorító jeari, niipetira atibúrecopũ niirãrẽ nemorórã ãñurõ wáaadacu.

¹³Mecũtígã mũã judíoa niihẽrã dícre wedegudu tiia. Jesucristo yũũre mũārẽ cũũyere wededutigu besecũwĩ. Yũũ ññarĩ, yũũ paderé búri niiré mee niĩã. ¹⁴Yũũ mũãpere tee quetire wederi ññarã, yáa wedera judíocã “padeoró boocú” jĩĩbocua. Teero tiirã, cũãcã netõnénobocua. ¹⁵Judíoa Cõamacũ menamacãrã niimirira cũũrẽ padeorĩjĩrã, cõãnoyira. Tee tiigú, judíoa niihẽrãpere cũũ menamacãrã wáari tiiyĩgu. Too síro cũũ cũārẽ ñeenemorĩ, ãñunetõjõãadacu. Diarirapũ masõrira tiiróbiro niĩadacu.

¹⁶Queorémena mũārẽ wedeguda: Pã tiirã decomena née, “Cõamacũye tiíadare niĩã” jĩĩcua. Tee jĩĩpacari, Cõamacũ ñũsarécãrẽ “yéera niĩã” jĩĩ ññaqui. Teerora niĩã sũcã yucũgũmenacãrẽ. Tiigú nũcõrĩ Cõamacũye niicu. Teeré tiiróbirora Cõamacũ teedũpũricãrẽ “yéera niĩã” jĩĩ ññaqui.ⁱ

^g11.8 Deuteronomio 29.4; Isaías 29.10.

ⁱ11.16 Judíoa ñecũsũmũã Abraham, Isaac, Jacob tiigú nũcõrĩ tiiróbiro Cõamacũyara niĩiya. Cũã pãrãmérã niinũnuseracã tiigú ñũpũri tiiróbiro niĩjĩrã, Cõamacũyara niĩiya.

^h11.9-10 Salmo 69.22-23.

¹⁷ Ësã judíoaja olivogu ðupu macãrã peti tiiróbiro niĩã. Siquẽrã teedupurire ðupotécõãriro tiiróbiro Cõãmacũ siquẽrã judíoare cõãrigu niĩwĩ. Too síro teedupuri niĩãriropu apegú olivo macãnucũ macũ ðupurire wiĩñédutigu too-pú tuuqui. Tuuari siro, ãñurõ wiicámeyio, wĩmũadacu tiigú ðupuri tiiróbirora. Teeré tiiríro tiiróbiro wáyairo múã judíoa niĩhẽrãcãrẽ. Cõãmacũ múãrẽ cũũyara wáari tiirígu niĩwĩ. Múã judíoa niiripacara, niipetire Cõãmacũ Abraham pãrãmerãrẽ “ãñurẽ ticogu-da” jĩiriguere ñeeãdacu. ¹⁸ Teeré ñeeãdara niipacara, “marĩjã judíoa nemoró ãñucu” jĩĩ wãcũrijãña. Múã ðupuri tiiróbiro dícu niicu. Nucõrĩ tiiróbiro suonírã mee niicu múãjã.

¹⁹ Múã judíoa niĩhẽrã ateré jĩĩbocu: “Siquẽ ñañarẽ ðupuri ðupotécõãnorigue tiiróbiro Cõãmacũ judíoare cõãrigu niĩwĩ. Apegú maquẽ ðupurimena wasotúnorigue tiiróbirora ãsãpere cũũyara wáari tiirígu niĩwĩ”, jĩĩbocu. ²⁰ Teerora biia, biiropeja. Cõãmacũ cúã padeohéri ññagũ, cõãrigu niĩwĩ. Múãpe cũũrẽ padeorã niĩjĩrã, cũũyara niĩã. Teero tiirã, “ẽsã judíoa nemoró niĩã” jĩĩ wãcũrijãña. Teero wãcũrõno tiirã, Cõãmacũmena tuomasĩsãnu niĩña, ãsãcãrẽ cõãrĩ jĩĩrã. ²¹ Cũũrã judíoare olivogu niĩsuguerẽ ðupurire ðupotécõãriro tiiróbiro tiirígu niĩwĩ. Múã judíoa niĩhẽrãcãrẽ cũũrẽ padeohéri, teerora tiigúdaqui.

²² Ateré acabórijãña: Cõãmacũ basocãre bóaneõ ññagũ niĩqui. Teero biiri ñañarẽ tiirãre queoró diamacũrã ññarõ netõrĩ tiĩqui. Cũũrẽ padeohérare ññarõ netõrĩ tiĩqui. Múã docare bóaneõ ññagũ niĩqui. Teero tiirã, múãrẽ cũũ bóaneõ ññarẽ wãcũrã, padeorucújãña. Múã duucũrĩ, ññarẽ ðupuri ðupotécõãriro tiiróbiro múãcãrẽ cõãgũdaqui. ²³ Judíoacã cõãnorira niipacari, Jesucristore padeorĩ, cúãcãrẽ ãñurõ tiigúdaqui. ðupuri ðupotécõãrigue tiiróbiro niimirare tiigupúra tuunemorõ tiiróbiro tiigúdaqui sũcã. Cũũyara wáari tiigú, teero tiigúdaqui. Cũũ teeré tiimasĩjãqui. ²⁴ Múã judíoa niĩhẽrã macãnucũ macũ olivogu ðupuri tiiróbiro niirira niĩã. Cõãmacũ teedupurire ãñuríguþure tuurigue tiiróbiro múãrẽ cũũyara wáari tiiyígu. Judíoa doca olivogu maquẽ ðupuri peti tiiróbiro niĩya. Cõãmacũ teedupurire tiigú basiropure tuuri, nemoró ãñurõ wiijóacu. Teero tiigú, Cõãmacũ múãrẽ cũũyara peti niiripacari, cũũyara niirĩ tiirígu niĩwĩ; judíoapereja nemorórã cũũyara niirĩ tiigúdaqui sãa.

Judíoare netõnéãdare

²⁵ Yáa wederabiro niirã, “Cõãmacũ ãsãpere judíoare nemoró maĩqui” jĩĩrĩ booríga. Teero tiigú, too suguero macãrãþu masĩña maniríguere múãrẽ masĩrĩ boogá. Ate niĩã: Paũ judíoa cãmopéri tuohéra tiiróbiro niĩya: Jesuré

padeoríya ména. Tée judíoa nii-
hẽrã Jesuyé maquẽrẽ t̃uopetí,
paũ padeoári siro, padeoádacua.
26 Teero wáari, niipetira judíoa
netõnénoádacua. Tee maquẽrẽ
Cõamacũye queti jóaripũpũ jóa-
noã:

Basocáre netõnéngũdu Jeru-
salén macārãya põna ma-
cũ niigũdaqui.

Jacob pārãmerãye ñañarére
cõãgũdaqui.^j

27 Cũãye ñañarére acabóri,
yũũ too sũgueropũ jĩĩri-
gue diamacũ wáaadacu,^k
jĩĩ jóanoã.

28 Paũ judíoa Jesús basocáre
netõnére quetire padeodugári-
cua. Cũã padeohére wapa múã-
pere Cõamacũ añurõ tiiquí. Cũã
padeodugáripacari, cũãrẽ maĩ-
quí. Sicatorũra cũã ñecũsũmũãrẽ
beserigu niijĩgũ, cũũ beserira pã-
rãmerã niinũnũseracãrẽ maĩquí.

29 Cõamacũ judíoare cũũ “añuré-
re ticogũda” jĩĩriguere ticorijã
tiiríqui. Ññuré ticoriguere putũá-
neriqui. Teero biiri cũũ beseri
põna macārãrẽ cõãriqui. 30 Too
sũgueropũ múã Cõamacũrẽ netõ-
nucárra niiwũ. Atitóre Cõamacũ
judíoa netõnucárrĩ ññagũ, múãpe-
re bóaneõ ññaquí. 31 Teerora wáa-
adacu judíocãrẽ. Cũã Cõamacũ-
rẽ netõnucáya. Too síro Cõamacũ
múãrẽ bóaneõ ññarirobirora cũã-
cãrẽ bóaneõ ññagũdaqui. 32 Cõã-

macũ niipetirapũre bóaneõ ññã-
dũgaqui. Teero tiigũ, niipetira-
pũre sícãrĩbíro “netõnucárrã nii-
íya” jĩĩ ññaquí.

33 Ññunetõjõãgũ niĩĩ Cõãma-
cũ! Cũũ marĩrẽ bayiró aññurére
tiimasírrĩ tiiquí; cũũ masíré, cũũ
tũgueñare aññunetõjõãre niicu.
Cũũ “biiro tiigũdacu” jĩĩ wãcũré-
re wedemasíña maniã; cũũ tiirére
tũomasíña maniã. Cũũ sícũrã ma-
síqui. 34 Cõamacũ marĩ Òpũ wã-
cũrére sícũno masíriqui. Sícũ
cũũrẽ “biirope booa” jĩĩmasíri-
qui.^l 35 Teero biiri sícũno “Cõã-
macũ yũũre wapamóqui yũũ cũũ-
rẽ ticorigue wapa” jĩĩmasíriqui.^m
36 Niipetire cũũ tiirígue dícu niã.
Teeré cũũ cotequi. Teeménarã
cũũ booró tiidugáro tiijáqui. Tee-
ro tiirã, niipetira Cõamacũrẽ
“cũũ niipetirere dutimasíqui” jĩĩ-
rucujãada. Teerora niĩãrõ.

Jesuré padeoráre tiidutíre

12 1 Yáa wedera, Cõamacũ
marĩrẽ aññurõ bóaneõ ññã-
rucuqui. Teero tiirã, Cõamacũrẽ
múã basiro múãye òpũũrĩ, wãcũ-
ré, niipetiremena “mũũyera niĩã”
jĩĩñã. Wáicũrare sñãdutĩ ticoriro-
birora múãye òpũũrĩ catiré niipa-
cari, cũũrẽ ticoya. Múãye òpũũrĩ
ññañaré maniré niirĩ, Cõamacũ
múãmena usenigũdaqui. Múã tee
tiirémene cũũrẽ padeorére dia-
macũ ññoádacu. 2 Múã atibũreco

^j11.26 Isaías 59.20.

^k11.27 Jeremías 31.33-34.

^l11.34 Isaías 40.13.

^m11.35 Job 41.11.

macãrã tiirucúrere ñnarã, cûã tiiróbiro tiirijãña. Biiope tiiyá: Múã wácúrére wasowáya. Teeména múã niirecutirere wasojáãdacu; Cõamacû boorépere masíãdacu. Cûû boorére masíjĩrã, ãñurére tiíadacu; Cõamacûrẽ usenirĩ tiíadacu. Cûû booré diamacû niiã.

³Cõamacû ãñuré ticogú yũre beserigu niwi, cûûye quetire we-dearo jĩgũ. Teero tiigũ, múã niipetirapũre jĩã: Sícũno “niipetire tiipetijãmasiã” jĩ wácúrijãrõ booa. Queoró wácúrepe biiro niã: “Jesucristore padeojĩgũ, cûû tiimasíre ticoré jeatuaro tiimasíã”, jĩĩña. ⁴Queorémena wedeguda: Maríya õpũ sicaõpũ niipacaro, pee õpũ maquẽ cwojãã. Niipetire tiioõpũ niiré merẽa dícu padea. ⁵Teerora niã marí Jesuré padeorá. Marí paũ niipacara, Cristomena nijĩrã, sicaõpũ niiré tiiróbiro niiã. Tiiõpũ niiré merẽa dícu niipacaro, sicaõpũrã niiã.

⁶Cõamacû marí niipetirapũre merẽa dícu tiimasírere cúurigu niwi. Cûû ãñuré ticodugarere ticoqui. Teero tiirá, teeména ãñurõ tiíapuada. Cõamacû marí síquẽrãrẽ cûû wededutirere wedemasírere ticoqui; teero tiirá, marí padeoró jeatuaro ãpẽrãrẽ wedeada. ⁷Marí síquẽrãrẽ tiápumasírere ticoqui; teero tiirá, ãpẽrãrẽ ãñurõ tiíapuada. Síquẽrãrẽ cûûye maquẽrẽ buemasírere ticoqui; teero tiirá, ãñurõ buearo. ⁸Síquẽ-

rãrẽ wácúbayiri tiimasírere ticoqui; teero tiirá, wácúbayiri tiíaro. Síquẽrãrẽ niyeru o apeyenómena tiápumasírere ticoqui; teero tiirá, tee ticojããrõ. Síquẽrãrẽ ãpẽrãrẽ dutimasírere ticoqui; teero tiirá, ãñurõ dutimasíãrõ. Síquẽrãrẽ bóaneõ ñnarére ticoqui; teero tiirá, useniremena tiápuaro.

Jesuré padeorá biiro tiirécutiro booa

⁹Tiiditóro maniró ãpẽrãrẽ maĩñá. Ñañarére boorijãña. ãñurépere booyá. ¹⁰Jesuré padeojĩrã, sícũpõna tiiróbiro câmerí maĩñá. Múã basiro múã maĩrõ nemoró ãpẽrãcãrẽ câmerí quioníremena maĩñá.

¹¹Marí Òpũrẽ padecotera nijĩrã, niipetire múã tiirére sõnoremena tiirijãña; ãñurõ tũsarémena tiiyá.

¹²“Cõamacû too síropũre ãñurõ tiigúdaqui” jĩrã, useniyueya. Merẽa wáari, ñañarõ netõrá, wácúbayijãña. Duuró maniró Cõamacûrẽ sãirucújãña.

¹³Jesuré padeorãre apeyenó dusarí, tiápuya. Múã putopũ jearãre ãñurõ ñeeña.

¹⁴Múãrẽ ñañarõ tiirãre “ãñurõ wáaaro” jĩ, Cõamacûrẽ sãibosáya. “Ñañarõ wáaaro” jĩrijãña.

¹⁵Usenirãnorẽ useniapuya. Utirãnorẽ utiapuya.

¹⁶Sicãrĩbíro ãñurõ niirecutiya. “Marí íniã nemoró niiã”, jĩ wácúrijãña. Teero jĩrõno tiirá, búri niirãmena sicãrĩbíro niiña. “Masírá peti niiã”, jĩrijãña.

13 ¹Cõamacũ dícu macãrĩ dutiráre sōnecori tiiquí. Cũũ cūŕira niĩya. Teero tiirá, niipetira ãñurõ yũya cũârẽ. ²Dutiráre netõncágũno Cõama-
cũ dutirécãrẽ netõncágũrã tiii. Teero tiirá, netõncárãno ñañarõ tiinóadacua. ³Dutiráre ãñurõ
yũnyũysera cuiro manirõ niijã-
cua. Netõncárãpeja cui niicua
dutiráre. Cuire manirã niidugara,
ãñurõ tiiyá. Múã teero tiirí, duti-
rá “múã ãñuniã” jĩĩadacua. ⁴Cõa-
macũ múârẽ tiápuaro jĩĩgũ, cũâ-
rẽ sōnecorigu niiwĩ. Múã cũârẽ
netõncárã doca, cuiya. Dutirácã

⁸ Āpērārē wapamórijiña; máa-
 ta wapatípetijiña. Cāmerí maírē-
 pere wapatípetimasīricu. Teero
 tiirá, cāmerí maírucújiña. Āpērā-
 rē maīgúno Moisére dutiré cúúri-
 guere diamacú tiigú tiiquí. ⁹ Tee
 dutiré ateré jīiā: “Āpī nūmorē
 ñeeaperijīña; apegó manūrē ñee-
 aperijīña. ^o Basocāre sīārjījiña. ^p
 Yaarijiña. ^q Āpērāyére ūgorijā-
 ñā,” ^r jīiā. Tee niipetire dutiré
 cúúriguere sicawāmerā néónacō-
 cu: “Mūu basiro maíró tiiróbirora
 āpērācārē maíñā,” ^s jīiā. ¹⁰ Marī
 āpērārē maírā, cúārē ñañarō tiirí-
 cu. Teero tiirá, āpērārē maírēme-
 na Moisére dutiré cúúriguere ti-
 petíra tiiróbiro tiirá tiicú.

ⁿ12.19 Deuteronomio 32.35. ^ñ12.20 Griegoayemena ateré jiã: “Мнѣ сѹдѣ тееро аңурѣ тиігѹ, ниѣ асийәреперіе сѹйѹ дупу сотаопѹ маапѣогѹ тиірѣбіро тиігѹда-
cu”. Ñaña Proverbios 25.21-22. ^o13.9 Éxodo 20.14. ^p13.9 Éxodo 20.13.
^q13.9 Éxodo 20.15. ^r13.9 Éxodo 20.17. ^s13.9 Levítico 19.18.

¹¹Teeré tiíáda, marĩ catirĩ bu-recorire añurõ wãcũrã niirã. Cã-nirã tiirõbiro niirijãada. Marĩ sicato Jesucristore padeonucãrã, “ũmuásepũ marĩ wáaadaro dusanetõjõãcu” jĩĩmiwũ. Atitóre marĩ masĩã sáa: Péerogã dusacú Jesucristo putuaatiadaro. ¹²Atebúrecorire ñami naĩtĩarõ tiirõbiro ñañaré tiiré niinetõjõãã. Bóemuã-atiro tiirõbiro Jesucristo putuaatiadaro péerogã dusacú. Teero tiirã, noo booró naĩtĩarõpu tiíámajãrenorẽ tiidúro booa. Añurõ bóeropũ niirã tiirõbiro nijĩrã, bóeropũ tiiréno dícuere tiirucújããda. ¹³Búrecopũ tiirécutiobirora tiirucúro booa. Bosebureco niirĩ, cūmu, ãpẽrãrẽ acaribirijãada. Cūmurijãada. Ñeeaperijãada. Sõñorõ jĩirijãada. Æpẽrãyere ugorijãada. ¹⁴Biirope tiíáda: Marĩ Õpũ Jesucristomena nijĩrã, cūũ tiirõbiro añurõ niinũnuseada. Marĩ ñañaré tiidugárere wãcūnũnuse-rijãada.

**Jesuré añurõ masĩrã, cūũrẽ
añurõ masĩhẽrãye maquẽ**

(1 Co 8.1-13)

14 ¹Sicũ Jesuré añurõ masĩhẽgũ mũa putopũ jeari, cūũrẽ añurõ bocaya. Cūũ Jesuré añurõ masĩhẽrĩ ñnarã, cūũrẽ jĩipotocõrõ manirõ ñnajãña. ²Sicũ “yũu niipetirere yaari, merẽã wáaricu” jĩĩ wãcūqui. Æpĩ Jesuré añurõ masĩhẽgũpe “yũu oteré dũca dícuere yaagũda, Cõãmacũrẽ netõnucãrĩ jĩĩgũ” jĩĩ wãcūqui.

³Niipetire yaagũpe oteré dũca dícu yaagũre “tee tiíámajãgũ tiia” jĩĩrijãrõ booa. Teerora sũcã, oteré dũca dícu yaagũpecã niipetire yaagũre “mũu wáicu diirore yaari, ñañaniã” jĩĩ wedepaticoterijãrõ booa. Niipetire yaagũre Cõãmacũ cūũ macũ wáari tiitóayigu. ⁴Marĩ ãpĩrẽ padecotegũre “mũu ñañarõ tiia” jĩĩ wedepaticoterijãrõ booa. Cūũrẽ dutigú dícu “queorõ tiíawũ o ñañarõ tiíawũ” jĩĩmasĩqui. Cõãmacũcã cūũrẽ padecotegũre queorõ tiigú wáari tiimasĩqui. Teero tiigú, Cõãmacũ cūũmena ũsenigũdaqui.

⁵Teerora ãpẽrã “sicaburecora apeyẽ búrecori nemorõ Cõãmacũrẽ padeorõ booa” jĩĩ wãcūcua. Æpẽrãpẽ “niipetire burecori sicãrĩbíro Cõãmacũye niiã” jĩĩ wãcūcua. Teero tiirã, mũa niipetirapũra mũa wãcũrõpũre “Cõãmacũ boorõ tiia” jĩĩrõ booa. ⁶Sicũ sicaburecore “Cõãmacũya bureco peti niiã” jĩĩgũno Cõãmacũrẽ padeogũdu, teero jĩĩqui. Niipetire yaagũcã cūũ yaarénorẽ “Cõãmacũ ticorẽ niiã” jĩĩ, yaaqui. Teero tiigú, Cõãmacũrẽ ũsenire ticoqui. Æpĩ wáicu diirore yaahegũcã cūũ yaarénorẽ “Cõãmacũ ticorẽ niiã” jĩĩ, yaaqui. Teero tiigú, Cõãmacũrẽ ũsenire ticoqui.

⁷Marĩ catira, diaracã, marĩ basiro “yũu boorõ tiigũda” jĩĩrijãrõ booa. ⁸Marĩ catirõ jeatuario marĩ Õpũrẽ “mũu boorõ tiiyá” jĩĩjãrõ booa. Marĩ diarõ putogãpũ niirãcã, “mũu boorõ tiiyá” jĩĩjãrõ

booa. Teero tiirá, catirá, diaró putoḡāpɸ niirácā cūyara niiā. ⁹Cristo diarigɸ niipacɸ, catijāwī. Teero tiigú, cū catirá Ōpū, teero biiri diarirapɸ Ōpū niiqui sáa.

¹⁰¿Deero tiirá múāya wedegɸ tiiróbiro niigúre wedepaticotei? ¿Deero tiirá cūre “tee tiíamajā-gū tiia” jīi besei? Cōāmacū basocáre wapa tiíadari bureco jeari, marī niipetira cū putoɸ jea-adacu. Cū basiro marī tiiriguere besegudaqui. ¹¹Tee maquēre Cōāmacūye queti jóaripɸ jóanoā:

Yɸ múā Ōpū catirucugɸ
niiā;

yɸ wedesere diamacú peti-
ra niiā.

Teero tiigú, ateré jīiā:

Niipetira yɸ díamacɸɸ ñi-
cācoberimena jeacūmu-
ādacua.

Niipetirapɸra yɸre “Cōā-
macū, mɸ diamacú ma-
quē dícu tiia” jīiādacua,^t
jīi jóanoā. ¹²Tee jóariguere tuo-
rá, marī ateré masīā: Marī niipe-
tirapɸra marī tiiriguere Cōāma-
cūre “teerora tiiwú” jīi wedeada-
cu.

**Jesuré padeorá padeorére
ñañoríjāña**

¹³Teero tiirá, cāmerí wedepati-
coterijāāda. Biirope tiíada: Ape-
yenómena Jesuré padeoráre ña-
ñaré tiirí tiibuyérijāāda. Teero

biiri cúā padeorére ñañorí tiiríjā-
āda. ¹⁴Yɸ marī Ōpū Jesuré pa-
deoḡíḡ, “niipetire yaaré añuré
niiā” jīimasīā. Āpípe “ate yaaya
maniréno niiā” jīi wácūrī, cū
basiropereja diamacúra yaaya
maniréno niiā. ¹⁵Mɸ cū yaahe-
renoré cū ññacoro yaari, cūcā
yaaḡaboqui. Cū yaatoaari siro,
“atenóre yaaheḡ niimiāwūrā”
jīi, ñañarō tagueñaqui. Cū ññacoro
yaaēñogū, cūre maḡú mee
tiicú. Cristo cūcāre diabosayi-
ḡ. Mɸ yaarémena āpī padeoré-
re ñañorí tiibuyérijāña. ¹⁶Teero
tiirá, múā tiiré añuré niipacari,
āpērāpe “‘ñañaniā’ jīibocua” jīi
wácūrā, teeré tiíēñorijāña.
¹⁷Cōāmacú dutiré marípure niiré
yaa, sīni tiiré mee niiā; āpērāre
añuré tiiré, āpērāména añurō ni-
recutire, cāmerí usenirepe niiā.
Espíritu Santo tiíapuremena tee-
ré tiinóā. ¹⁸Teeré tiigúno Cristo
booró tiigú nii. Cōāmacū cū ti-
rére ñña, useniqui. Teero biiri ba-
socácā cūre “añurō tiigú nii”
jīicua.

¹⁹Teero tiirá, sīcāróména añu-
rō cāmerí wéepeo, añurō niirecu-
tirere āmaāāda. Marī sīcāróména
niirecutira cāmerí tiíapuada, Je-
suré nemoró padeoáda jīirā.
²⁰Múā yaarémena āpī Jesuré pa-
deorére ñañoríjāña. Niirōrā ni-
petire yaaré añuniā. Teero biipa-
cari, āpērā cúā padeorá yaahere-
noré múā yaari ññabocua. Cūcā

^t14.11 Isaías 45.23.

múārē ñnacũ, yaaĵābocua. Teeré yaagúno “ñañarē tiiatũ; Cōāmacũ boorére tihégũ niia” jĩĩ wācũgũ, padeodúboqui. Múā cūūrē teero tiibuyéri, ñañaniā. ²¹Marĩ āpĩ Jesuré añurō masĩhēgũrē “Jesuré padeodúri tiibócu” jĩĩrā, biiró tiiró booa: Cũũ wáicu dii yaaherere yaarijārō booa; vino cūũ sīnīhēre sīnirijārō booa; apeyenó cūūrē Jesuré padeodúri tiirénorē tiibuyérijārō booa. ²²“Cōāmacũ ñnacoropũ yũũ tiiré añuniā” jĩĩ tũguenagũno cūũ sīcũrā teeré wācũārō. Teero tiigú, āpērā padeorére ñañorijĩgũ, wapa cūohégũ, ũsenigũ niĩ. ²³“Ateré yaagũ, Cōāmacũrē netōnucágũ tiibócu” jĩĩ wācũgũno teeré yaagũ, “Cōāmacũ boorére tiia” jĩĩmasĩriqui. Teero tiigú, Cōāmacũrē netōnucáqui. Niipetire marĩ tiiré “Cōāmacũ boorére tiigú tiia” jĩĩgũ tiiró booa. “Cũũ booré mee niibocu” jĩĩpacũ, “tiigúda” jĩĩ, cūũ basirora ñañarō tiigú tiiquí.

Marĩ tũsaré dícuere wācũrijārō booa

15 ¹Jesuré añurō masĩhērā cūā “teeré tiirijārō booa” jĩĩrĩ, marĩ Jesuré añurō masĩrāpe cūārē maĩjĩrā, “jáũ” jĩĩjārō booa. Marĩ tũsaré dícuere tiirijārō booa. ²Cūā tũsarépere wācũ, cūārē tiíápuro booa. Cūārē nemoró Jesuré masĩārō jĩĩrā, teero tiiró booa. ³Cristo basirocā cūũ tũsaré dícu-

re tiiriyigu; ñañarō netōrécārē, ñañarō wedeserecārē nũcāĵáyi-gũ. Tee maquērē Cōāmacũye queti jóaripũpũ jóanoā:

Mũũrē ññatutira, mũũrē ñañarō wedesera, yũũpũre ññatutira tiíiya,^u

jĩĩ jóanoā.

⁴Niipetire too sũgueropũ Cōāmacũye queti jóaripũ maquē marĩrē masĩdutiرو jóanoyiro. Marĩ ñañarō netōrā, tee jóariguere buera, nũcāĵāā. Wācũtutuanemoā. Cōāmacũ cūũ tiíadarere ũseniremena yuea. ⁵Cōāmacũ marĩrē merēā wáari, wācũtutuari tiiquí. Marĩrē nũcāĵárĩ tiiquí. Cũũ Jesucristo booró múārē sīcārōmēna niirecutiri tiíaro. Cōāmacũ múārē teero tiirĩ, Jesucristo tiirĩrobirora tiirā niíadacu. ⁶Teero tiirā, múā Cōāmacũ marĩ Ōpũ Jesucristo Pacũre sīcārōmēna ũsenire ticoadacu.

Judíoa niihērārē Jesucristoye quetire wederigue

⁷Teero tiirā, Cristo marĩrē ñeeriobirora cāmerĩ ñeeña. Múā teero tiirā, Cōāmacũ ũpũtĩ macũ peti niirére ññonóadacu. ⁸Ateré acabórijāña: Cōāmacũ marĩ ñecũsũmuāpũre cūũ “tiigúda” jĩĩriguere diamacũ tiirigu niĩwĩ. Teero tiigú, Cristora judíoare tiíapugũ atirigu niĩwĩ. Cũũ teero tiirēmena Cōāmacũ “tiigúda” jĩĩriguere ññorígu niĩwĩ. ⁹Atecārē

^u15.3 Salmo 69.9.

acabórijãña: Judíoa niihẽrã
“Cõamacũ ãsãrẽ bóaneõ ãnagũ
ãñunetõjõãĩ” jĩĩdutigu, Cristo ati-
rigu niwĩ. Tee maquẽrẽ Cõama-
cũye queti jóaripũpu biiro jóa-
noã:

Teero tiirã, judíoa niihẽrã
watoapu mũũrẽ ñseni-
peori tiigũda; mũũrẽ ba-
sapeori tiigũda,^v

jĩĩ jóanoã. ¹⁰Aperopúcãrẽ biiro
jóanoã:

Múã judíoa niihẽrã, cũyaya-
ramena ñseniña,^w

jĩĩ jóanoã. ¹¹Aperopúcãrẽ biiro
jĩĩnemoã:

Niipetira múã judíoa niihẽ-
rã, Cõamacũrẽ “mũũ ãñu-
netõjõãgũ niĩã” jĩĩña.

Niipetiro macãrãpura Cõa-
macũrẽ “ãñunetõjõãgũ
niĩĩ” jĩĩãrõ,^x

jĩĩ jóanoã. ¹²Isaíacã biiro jóarigu
niwĩ:

Isaí^y pãrãmi niinunusegu
bauágũdaqui.

Cũũ judíoa niihẽrã Õpũ ni-
gũdu niigũdaqui.

Cũã cũũrẽ “ãsãrẽ netõnégũ
niigũdaqui” jĩĩ padeoáda-
cua,^z

jĩĩ jóarigu niwĩ.

¹³Cõamacũ marĩrẽ wãcũbayi-
rere ticogũ múãrẽ ñsenirĩ tiáro.
Múã cũũrẽ padeorĩ, ãñurõ niire-
cutiri tiáro. Múãrẽ Espiritu San-

to tutuaromena bayiró wãcũbayi-
rere ticoaro.

¹⁴Yáa wedera, múãrẽ biiro tũ-
gueñaã: Múã ãpẽrãrẽ ãñurõ tiicú;
Jesucristoyere ãñurõ masĩcu; cã-
merĩ wedequẽnomasĩcu. ¹⁵Múã
masĩrã niipacari, atipũpũre múã-
rẽ sĩquẽ apeyé diamacũrã jóa-
awũ, múã tuoríguepũre acabóri-
jããrõ jĩĩgũ. Cõamacũ yũure ãñurẽ
ticogũ yũure sõnecorigu niwĩ,
¹⁶judíoa niihẽrãrẽ Jesucristoye
quetire buearo jĩĩgũ. Paiá basocá
néeatirere Cõamacũrẽ ticoro ti-
róbirora yũũ judíoa niihẽrãrẽ
cũũrẽ ticodũgaga. Espiritu Santo
cũãrẽ Cõamacũyara sããrĩ tiigũ-
daqui. Teero tiirĩ, Cõamacũ cũãrẽ
“yáara niĩya” jĩĩ ñeegũdaqui.

¹⁷Jesucristo tiíápurementa Cõa-
macũ yũure cũũriguere ãñurõ
tiia. Teero tiigũ, yũũ paderere
ãñurõ tũgueñaã. ¹⁸Cristo yũũme-
na judíoa niihẽrãrẽ Cõamacũrẽ
yũũrĩ tiirígu niwĩ. Cũũ yũũmena
tiirígue dícuere múãrẽ wedegũda-
cu. Yũũ buerémenta, teero biiri
yũũ tiirémenta Cristo judíoa ni-
hẽrãrẽ padeorĩ tiwĩ. ¹⁹Apeycã-
rẽ, Cõamacũ tutuaremena cũũ sĩ-
cũrã tiimasĩrenorẽ tiieñowũ. Es-
píritu Santo tutuaremena buewũ.
Teerẽ tiigũ, Jerusalénpu tée Iliria
ditapu Cristo basocãre netõnére
quetire wedetugu jeawũ. ²⁰“Cris-
toye quetire ãpẽrá buenoña ma-

^v15.9 2 Samuel 22.50; Salmo 18.49.

^w15.10 Deuteronomio 32.43.

^x15.11 Salmo 117.1.

^y15.12 Isaí David pacu niirigu niwĩ. 1 Samuel 16.

^z15.12 Isaías 11.10.

nirópure wedeguda” jĩ wácũrigu niijĩgũ, tee tiiwá. Āpěrá cǎa bue-
rigue macārĩpure buenunusedu-
gariwũ. ²¹Yũũ teero tiirére Cōā-
macũye queti jóaripũpu biiro
jóanoã:

Cũũye quetire sicato masĩ-
hěrārě wedenoãdacua.

Cũũyere cǎa tuorĩriguere
tuomasĩadacua,^a

jĩ jóanoã.

**Pablo “Romapu wáadugaga” jĩ
wácũrigue**

²²Yũũ teemacārĩpu buewaru-
cujĩgũ, múã pũtopũ wáamasĩri-
wũ ména. ²³Atitóre teemacārĩpu-
re bueyapanoã. Teero tiigú, ti-
burecopũ múārě ñadugarigu ni-
jĩgũ, ²⁴Españapu wáagu, múã pu-
topũ netōwáguda. Múārě ñña,
usenĩ, péero niigũda. Too síro Es-
pañapu yũũ wáari, múã yũũre ti-
ápudugari, ãñunetōjōãadacu.
²⁵Yũũ Jerusalénpu wágudu tiia
ména. Too macārã Jesuré padeo-
ráre tiápugu, niyeru néewabosa-
gu tiigúda. ²⁶Jesuré padeorã Ma-
cedonia, Acaya dita macārã niye-
ru néorira niwã. “Jerusalénpu
niirã bóaneorārě Jesuré padeorá-
re ticocoadã”, jĩrira niwã.
²⁷Cǎa wácũrōmena “ticocoadã”
jĩrira niwã. ãñurō tiirã teero jĩ-
rira niwã. Judíoa Jesuyé quetire
wederémena judíoa niñhěrārě ti-
ápuwa. Judíoa niñhěrã Jesuré pa-
deojĩrã, cǎacã Cōāmacũ “ticogu-

da” jĩiriguere ñeerira niwã. Tee-
ro tiirã, cǎa cuorémēna judíoaape-
re tiápuro booa. ²⁸Yũũ tee niye-
rure Jerusalén macārārě ticotoa-
gu, Españapu wáagu, múārě ñña-
netōwáguda. ²⁹Biuro wácũã: Yũũ
múã pũtopũ jeari, Cristo yũũme-
na niijĩgũ, múārě cũũ ãñurō tiiré-
re ticonemogũdaqui.

³⁰Yáa wedera, múãcã Jesucris-
tore padeóã; Espĩritu Santo marĩrě
cāmerĩ mairĩ tiii. Teero tiirã, yũũ
Cōāmacũrě sãirōbirora múãcã sãĩ-
ápuya. Yée maquẽ niĩadarere bayi-
rō sãĩbosáya. ³¹Biuro sãĩbosáya:
“Judeapu niirã Jesuré padeohéra
Pablora ññarō tiirĩjããrō. Teero
biuri Jerusalén macārã Jesuré pa-
deorã Pablo cǎārě néewaadarere
useniremena ñeeārō” jĩ sãĩbosá-
ya. ³²Yũũre ãñurō wáari, Cōāma-
cũ boorĩ, múã pũtopũ usenireme-
na jeagudacu. Toopũ yeerisãgũda-
cu. ³³Cōāmacũ ãñurō niirecutirere
ticogú múã niipetiramena niĩārō.
Teerora tiáro.

**Roma macārãpure
ãñuduticorigue**

16 ¹Sĩcō Jesuré padeogó
múã pũtopũ wáago tiio.
Coo wāmecutiyo Febe. Cencia
macārã Jesuré padeorĩ pōna ma-
cārārě tiápura menamacō niio.
²Múã Jesuré padeorã usenireme-
na coore bocaya. Marĩ Jesuré pa-
deorãre ãñurō bocaro booa. Co
pũre tiápucō. Yũũcārě tiápu-

^a15.21 Isaías 52.15.

yo. Teero tiirá, coore apeyenó dúsarí, ticowa.

³Aquila, cūñ nūmo Priscila ãñuārō. Yññ Jesucristoyere bueri, cūācā yññre bueapuwa. ⁴Āpērā yññre sīāduḡári, cūācārē sīāríquiopacari, yññre tiípuwa. Cūā teero tiiríguere yññ dícu ũsenire tico-ria; niipetira judíoa niihērā Jesuré padeorácā ũsenire ti-cooya.

⁵Jesuré padeorí pōna macārā cūāya wiipñ neārácā ãñuārō. Āpī yññ maīgú Epeneto ãñu-ārō. Cūñrā Asia ditapure āpērā sḡguero Cristore pa-deosḡguérigñ nií.

⁶Maríacā ãñuārō. Múārē tiípu-go bayiró padebosaayigo.

⁷Yáa wedera Andrónico, Junias ãñuārō. Cūācā yññmena pe-resuwiiññ niíwā. Cūā yññ sḡguero Cristore padeoríra niíwā. Jesús cūñyere wededuti-gñ beserira cūārē “ãñurā nií-íya” jīñyira.

⁸Marí Ōpūrē padeogú yññ maīgú Ampliato ãñuārō.

⁹Urbano marímena Cristoye quetire wedegú ãñuārō. Tee-ro biiri yññ maīgú Estaquis ãñuārō.

¹⁰Apeles ãñuārō. Cūñ Cristore ãñurō padeogú nií. Niipetire cūñ tiirére ñnarā, “Jesuré ãñurō padeogú nií” jī ññāya.

Aristóbuloya wii macārācā ãñuārō.

¹¹Yáa wedegñ Herodión ãñuārō. Teero biiri Narcisoya wii ma-cārā marí Ōpūrē padeorā ãñuārō.

¹²Trifena, Trifosa marí Ōpūyere bayiró paderā ãñuārō. Ūsā maīgó Pérsida marí Ōpū-ye maquērē bayiró peti pa-degó ãñuārō.

¹³Rufo ãñuārō. Niipetira cūñrē “marí Ōpūrē ãñurō padeói” jīñya. Cūñ pacocā ãñuārō. Coore yññ pacore tiiróbiro ññā.

¹⁴Asíncrito, Flegonte, Hermes, Patrobas, Hermas, āpērā Je-suré padeorā cūāmena niirā ãñuārō.

¹⁵Filólogo, Julia, Nereo, teero biiri cūñ bayio, Olimpás, niipetira Jesuré padeorā cūā pñtopñ niirā ãñuārō.

¹⁶Múā cāmerí maíremena ãñu-dutiya. Niipetira Cristore padeoré pō-narí macārā múārē ãñuduti-coya.

¹⁷Yáa wedera, múā padeorére ññañorānorē, múārē batanucájeari tiibuyéranorē ññamasíña. Cūā múārē buerigue maquērē buerica. Teero tiirā, cūānorē tñoríjā-wa. ¹⁸Cūāno marí Ōpū Cristo booró tiirā mee tiicúa; cūā boorépe tiirā niicua. Cūā ãñurō wedesemeni-remena diamacú wedesera tiiróbi-ro wedesecua. Bayiró peti ãñurō tñomasíbayiherare jīñditoremena padeorí tiijácua. ¹⁹Múāpeja ãñurō Jesús booró tiirā tiíáyiro. Niipetira

múārē teero jĩĩya. Teero tiigú, múāmena bayiró ũseniā. Múārē āñurépere tiimaśĩrĩ boosāā; ñaña-répere tiimaśĩrĩ boorí. ²⁰Múā āñurépere tiimaśĩrĩ, péerogā siro Cōāmacũ āñurō niirecutirere tico-gú múārē Satanārē docacũmubosari tiigúdaqui. Jesucristo marĩ Ōpũ múārē āñurē ticoaro.

²¹Timoteo yũmena Jesuyé quetire wedegú múārē āñuduticoi. Yáa wedera Lucio, Jasón, Sosípa-ter cūācā múārē āñuduticoya.

²²Yũ marĩ Ōpũrē padeogú atipũré Pablöre jóabosagu múārē āñudutia. Yũ wāmecutia Tercio.

²³Gayo múārē āñuduticoi. Jesurē padeorĩ pōna macārā cūũya wiipũ neārucuya. Yũ Pablo ti-wiipú cāniā. Erasto atimacá macārā paderáre wapaticotegũ āñuduticoi. Teero biiri āpĩ Jesurē padeogú Cuarto āñuduticoi.

²⁴Jesucristo marĩ Ōpũ múā niipetirare āñurē ticoaro. Teerora tiiáro.

Pablo ũseniremena jóayaponorigue

²⁵Marĩ Cōāmacũrē “āñunetō-jōāĩ” jĩĩāda. Yũ cūũye quetire āñurēre bueri, teero biiri yũ Jesucristo marĩrē tiibosáriguere wederi, cūũ múārē nemoró padeorĩ tiimaśĩqui. Yũ wederé maquerē too suguero macārāpũ tuo-masĩriyira; yoari masĩña manirigue niiriro niiwũ. ²⁶Atitópere Cōāmacũ cūũyara profetaye jóariguemena niipetire pōnarĩ macārārē masĩrĩ tiiquí. Cōāmacũ catirucugũ cūũ netōnére quetire wededutiqui, basocá cūũrē padeoáro jĩĩgũ, teero biiri cūũ boorépe tiiáro jĩĩgũ.

²⁷Cōāmacũ sīcũrā niigú niipetirere masĩpetigure “āñunetō-jōāĩ” jĩĩāda. Jesucristo tiiápuromena Cōāmacũ niirecutirere wācũrā, teerora jĩĩrucujāāda. Teerora jĩĩāda.

Nocōrōrā jóaa.

CORINTO MACĀRĀRĒ

Pablo jóasugueripũ

Āñuduticorigue

1 ¹Yũũ Pablo Cõãmacũ booró cũũ beserigu niiã Jesucristo-yere wededutigu. Sõstenes marĩ-ya wedegũmena ²múã Cõãmacũ-rẽ padeoráre Corintopũ niirãrẽ ãñudutia. Múã Jesuré padeoráre Cõãmacũ beserigu niiwĩ, cũũ põ-na niĩrõ jĩĩgũ. Niipetiro macārã-rẽ marĩ Ōpũ Jesuré padeoráre beserigu niiwĩ. Jesucristo niipetira cũũrẽ padeorã Ōpũ niĩ. Cũũcã marĩ Ōpũ niĩ.

³Cõãmacũ marĩ Pacũ, Jesucristo marĩ Ōpũ múãrẽ ãñuré ticoaro; ãñurõ niirecutiri tiiáro.

Cõãmacũ Cristomena ãñuré tioré

⁴Múã Jesuré padeorã niirĩ, Cõãmacũ múãrẽ ãñuré ticorigũ niiwĩ. Cũũ teero tiirére ññagũ, cũũrẽ ũsenire ticorucua. ⁵Múã Jesucristomena niirĩ, Cõãmacũ múãrẽ cũũye niipetire ãñurére ticorigũ niiwĩ. Teeré ticogũ, múãrẽ cũũyere ãñurõ masĩrĩ tiirĩgu niiwĩ. Āpẽrãré múã cũũye quetire ãñurõ wederi tiirĩgu niiwĩ. ⁶“Cristo ãñurõ tiigúdaqui” jĩĩrigue, múã padeorĩ, diamacũ wáa-

wũ. ⁷Teero tiirã, múã marĩ Ōpũ Jesucristo putuaatiadarere yueri, Cõãmacũ ãñuré tiimasĩrere tioré dusarĩa. ⁸Cũũ múãrẽ padeorucújãrĩ tiigúdaqui, téé atibúreco^a petirĩpũ. Teero tiirã, marĩ Ōpũ Jesucristo putuaatiri, wapa cũohéra niiãdacu. ⁹Cõãmacũ cũũ jĩĩrere diamacũ tiigú niĩ. Cũũrã múãrẽ beserigu niiwĩ, cũũ macũ Jesucristo marĩ Ōpũmena sĩaĩrõména ãñurõ niidutigu.

Sĩquẽrã batarijãña

¹⁰Yáa wedera, marĩ Ōpũ Jesucristo wãmemena múãrẽ ateré jĩĩã: Múã sĩaĩribiro wácũ, ũseni-remena cãmerĩ wedeseya. Sĩaĩrã batarijãña. Sĩaĩrõména wácũ tugueña, niirecutiya. ¹¹Yũũre Cloé wãmecutigoya wii macārã múã cãmerĩ ññadugaherere wedewa. ¹²“Basocã merẽã dícu wácũ-rã tiĩya”, jĩĩwã. Sĩaĩ “yũũ Pablo-mena niiã” jĩĩyigu. Āpĩ “yũũ Apolomena”, āpĩ “yũũ Pedromena”, āpĩ “yũũ Cristomena niiã” jĩĩyira. ¹³Teero jĩĩrĩjãrõ booa. Marĩ Cristore padeorã niijĩrã, sicapõna macārã niiã. ¿Yũũ Pablo múãrẽ curusapũ diabolosari? Dia-

^a1.8 “Atibúreco” pecasãyemena: “este mundo” jĩĩdugaro tiia.

bosariwũ. Múārē wāmeōtira, ¿Pablo wāmemena wāmeōtiri? Wāmeōtirijīya. ¹⁴Cōāmacūrē ũsenire tiorémena ateré jīmasiā: Yũũ múārē wāmeōtiriwũ. Crispo, Gayo dícuere wāmeōtiwũ. ¹⁵Teero tiirá, sīcũno “Pablo wāmemena wāmeōtinorigũ niīā” jīmasīriqui. ¹⁶Abe-naquē, Estéfanaya wii macārācārē wāmeōtiwũ. Yũũ wācūātā, āpērārē yũũ wāmeōtinemoriwũ. ¹⁷Cristo yũũre wāmeōtidutigu cūūririgu niīwī. Basocáre netōnére quetipere yũũre wededutigu cūūrigũ niīwī. Teeré yũũre cūūgũ, masīrí basoca wedeserobiro wedesedutiririgu niīwī. Yũũ masīrí basocabiro wedeseatā, yũũre tuorá ateré jīlbojīya: “Pablo añurō wedesemasīqui”, jīlbojīya. Tee dícuere wācūrā, Cristo cūārē curusapũ diabolosariguepere tuomasīribojīya.

Cōāmacũ tutuarere, cūũ masīrére Cristomena masīnoā

¹⁸Cristo curusapũ marīrē diabolosarigue quetire marī wederi, pecamepũ wáaadara “teero jīāmajārā tiīya” jī wācūcua. Marī cūũ netōnénorirapereja tee queti Cōāmacũ tutuarere ēñoā. ¹⁹Cōāmacũye queti jóaripũpũ teeré biiro jóanoā:

Cōāmacũ jīwī:

“Atibúreco macārā masīrí
basoca cūā masīrére búri
niiré putuári tiigúda;
cūā tuomasīrere ěmajāgũ-
da”,^b

jī jóanoā.

²⁰¿Deero putuái “masīpetijāā” jīrā, teero biiri buerí basoca, teero biiri sūcā atibúreco maquērē wedesemenirācā? Cōāmacũ atibúreco maquē cūā “tuomasīā” jīrérere búri niiré putuári tiiquí. ²¹Cōāmacũ masīgũ niijīgũ, atibúreco macārā cūā masīrémena cūūrē masīrí booríyigu. Netōnére quetire wederémenape tee quetire padeoráre netōnédugayigu. Cūūrē padeohérapere tee quetire wederé búri niiré baucú.

²²Judíoa “Cōāmacũ tutuaro-mena tiíēnorí ññatoarapũ, múā wederére padeoáda” jīīya. Griegoa atibúreco maquē masīrére āmaāya. ²³Ēsāpeja Cristo curusapũ diariguye quetire wedea. Judíoa teeré tuorá, ññarō jīrōbiro tũgueñaya. Griegoacā tee quetire tuorá, “teero jīāmajārā tiīya” jīīya. ²⁴Marī Cōāmacũ beserirapeja, judíoa, griegoa, Jesucristoye quetire tuorá, Cōāmacũ tutuarere, cūũ masīnetōjōārere tuomasīā. ²⁵Atibúreco macārā Cōāmacũ masīrére búri niiré wācūūya. Niiria. Cōāmacũ masīrépe basocá masīré nemoró niīā. Apeyeréja, Cōāmacūrē tutuhegũ tiiróbiro ññāya. Niiria. Cūũ tutuarepe basocá tutuare nemoró tutuanemore niīā.

²⁶Yáa wedera, múā too sũgueropũ niiriguere wācūña. Cōāmacũ múārē beseri, puarágā atibú-

^b 1.19 Isaías 29.14.

reco maquērē masírí basoca niiwũ. Puarágã dutirá niiwũ. Puarágã òpārāya wedera niiwũ. ²⁷Cõamacũ biiro tiiyígu: Cũũ atibúreco maquē masírí basocare bobodutígu, cúa “tuomasíhērã niiya” jĩrãrē beseyigu. Dutiráre bobooro wáadutigu, dutiré cuohérare beseyigu. ²⁸Cõamacũ basocáre besegu, bári niirãrē, ãpērã doonórãrē, wapamanírãrē beseyigu. Cũũ teero tiigú, uputí macārã bári niirã putuáaro jĩigũ, teero tiiyígu. ²⁹Teero tiirã, marĩ Cõamacũ ñnacoropu jeari, sícũ “yũũ ãpērã nemoró niiwũ” jĩĩmasĩriqui. ³⁰Cõamacũ basiro múãrē Jesucristomena sícãrí niirĩ tiiyígu. Cristomenarã marĩ masíré cuoa. Cũũmenarã Cõamacũ marĩrē “cúa ãñurãrã niiya” jĩĩ ñnaqui. Marĩrē cũũ põna niirĩ tiirígu niiwĩ. Teero biiri marĩrē netõnérĩ tiirígu niiwĩ. ³¹Teero tiirã, Cõamacũye queti jóaripũ jĩĩrémena putuáa. Biiro jóanoã: “Yũũja ãñunetõjõãgũ niiã; biiro tiigúno niiã’ jĩĩdugagũno jĩĩrijãrõ booa. Biirope jĩĩrõ booa: ‘Marĩ Òpũ ãñunetõjõãgũ niĩ; biiro tiirígu niiwĩ’ jĩĩrõ booa”,^c jĩĩ jóanoã.

Cristo curusapu diarigue queti

2 ¹Yáa wedera, yũũ múã putopu Cõamacũye quetire wedegu jeagu, biiro tiiwũ: Tuomasírórã wedewũ. Wisióre wãmemena, atibúreco macãrãye masírémena

wederiwũ. ²Yũũ múã putopu nii-gũ, “Jesucristoye queti, cũũ curusapu diarigue dícuere wedegũda” jĩĩ wácũwũ. ³Múãrē wedegu, tutuhegu niiwũ. Bayiró cuigu, ñapõpiremena niiwũ. ⁴Yũũ múãrē padeorí boogú, atibúreco macãrãye masírémena wedeseriwũ. Teero wedeserono tiigú, yũũ wedeseri, Cõamacũ cũũ Espíritumena cũũ tutuarere ñnorígu niiwĩ. ⁵Teero tiigú, atibúreco macãrãye masírémena múãrē padeorí tiiríwũ. Cõamacũ cũũ tutuaromenape múãrē padeorí tiirígu niiwĩ.

Cõamacũ masírére Espíritu Santomena tuomasíã

⁶Teero niipacari, Jesuré ãñurõ padeorápure masírére wedea. Tee masíré atibúreco macãrãye masíré mee niiã; cúãrē dutirãye masíré mee niiã. Cúa máata petiádacua. ⁷Ûsãpe wedera, Cõamacũye masírére wedea. Cũũ masíré too suguero macãrãpu masíña maniriguere wedea. Atibúreco tiíadari suguero, Cõamacũ tee yayiórere “biiro tiigúda” jĩĩ wácũtoayigu. Marĩrē netõnéãdarere, marĩrē ñmũásepu ãñurõ tiíadarere wãcũyetoayigu. ⁸Sícũno atibúreco macārã dutigú teeré tuomasíriyigu. Tuomasírá doca, marĩ Òpũ ãñunetõjõãgũrē curusapu sĩãríbojĩya. ⁹Cõamacũye queti jóaripũpu teero jóanoã:

^c 1.31 Jeremías 9.24.

Cõamacũ cũñrẽ maĩrãrẽ

ãñurẽ quẽnoyúeyigu.

Sĩcũno ñnaririguere, cũñ

tuoririguere, cũñ wãcũri-

riguere quẽnoyúeyigu,^d

jĩĩ jóanoã. ¹⁰Tee ãñurẽ marĩ masĩririguere Cõamacũ Espiritu Santomena marĩrẽ masĩrĩ tiii. Espiritu Santo niipetire wisíonetõ-nucãrere, Cõamacũ tiiádarere masĩpetijãĩ.

¹¹Marĩ ãpĩ cũñ wãcũrére masĩria. Cũñ siccũrã cũñ wãcũrére masĩqui. Tee tiiróbiro siccũno Cõamacũ wãcũrére masĩriqui; Espiritu Santo dícu cũñ wãcũrére masĩĩ. ¹²Atibúreco macãrã wãcũrémena Cõamacũ marĩrẽ ticoriguere tuomasĩria. Espiritu Santo Cõamacũ marĩrẽ ticodiocorigu wãcũré ticorémenape tuomasĩã. ¹³Ûsã teeré wedesera, Espiritu Santo “biiro bueya” jĩĩrémena wedesea. Ûsã basiro masĩrémena wedeseria. Espiritu Santo buedu-tiobirora cũñrẽ cuorãre buea.

¹⁴Espiritu Santore cuohégupe-ja Espiritu Santo buerére booríqui. “Teero jĩĩámajãrã tiiíya”, jĩĩqui. Espiritu Santo tiíápuremena dícu Cõamacũyere tuomasĩnoã; “¿diamacũrã niiĩ?” jĩĩ besemasĩnoã. Teero tiigũ, Espiritu Santore cuohégũ cũñ buerére tuomasĩriqui. ¹⁵Espiritu Santore cuogúpe-ja niipetire Cõamacũyere tuomasĩqui; “¿diamacũrã niiĩ?” jĩĩ besemasĩqui. Cũñrẽna Espiritu Santo-

re cuohégupe tuomasĩriqui; “¿diamacũrã tiigári cũñ?” jĩĩ besemasĩriqui. ¹⁶Cõamacũye queti jóaripũpũ teero jóanoã:

Siccũnopera marĩ Òpũ wãcũrére masĩriqui.

Siccũnopera Cõamacũrẽ “ate-ré biiro tiiyá” jĩĩ dutimassĩriqui,^e

jĩĩ jóanoã. Marĩpe Cristo wãcũrére tuomasĩã.

Cõamacũrẽ padecoteraye maquẽ

3¹Yáa wedera, múãrẽ Jesurẽ ãñurõ padeorápũre tiiróbiro wedemasĩriwũ. Atibúreco macãrãrẽ tiiróbiro wedewũ. Cristoyere wĩmarãrẽ wedegubiro wedewũ. ²Múãrẽ wĩmarãbiro wisíoheregãrẽ wedewũ. Múã wisíorere tuomasĩhẽrã niiwũ ména. Siccũ wĩmagũ òpẽã ùpũgúrẽ yaaré ecaróno tiirã, òpẽcóre tíácua. Teerora múãrẽ tiiwũ. Teerora yũ meccũtígãrẽ wisíorere wederi, tuoríbocu. ³Múã atibúreco macãrãbiro niicu ména. Múã câmerí ugora, câmerí ñnadugahera atibúreco macãrãbiro niicu; cũã booró tiidugárabiro tiicú. ⁴Múã siquẽrã biiro wedesea: “Yũ Pablomena niiã”, ãpẽrá “yũ Apolomena niiã” jĩĩã. Teero jĩĩrã, atibúreco macãrãbiro wedesera tiia.

⁵¿Noã niiĩ Apolos? ¿Noã niiĩ yũ? Ûsã Cõamacũrẽ padecoteri basoca niiã. Ûsã wederiguemena múã marĩ Òpũrẽ padeowũ. Ûsã-

^d2.9 Isaías 64.4.

^e2.16 Isaías 40.13.

cõrõ Cõãmacũ tiidutírere tiiwú. ⁶Yũ sicato otegú tiiróbiro múãrẽ wedenucāwũ. Apolos yũ oteriguere oco píogu tiiróbiro múãrẽ buenemoyigu. Cõãmacũpe teeré bucári tiiquí. ⁷Oteré otegú, oco píogu Ɂputí macārã mee niĩya; Cõãmacũpeja Ɂputí macũ niiquí. Cũrã ũsã oteriguere bucári tiigú tiiróbiro basocáre padeone-mórí tiiquí. ⁸Oterí basoca, oco píori basoca sícārĩbiro niĩya. Cõãmacũ cũãrẽ cũã paderigüecõrõ wapatígũdaqui. ⁹Ũsã Cõãmacũrẽ padecoteri basoca sícārõmena padea. Múã cũye oteré Ɂorí dita tiiróbiro niĩã.

Teero biiri múã sicawí Cõãmacũ tiinucári wii tiiróbiro niĩã. ¹⁰Cõãmacũ yũre buemasĩre ticorémena wii nucõmenígũ tiiróbiro múãrẽ añurõ buenucāwũ. Āpĩ múãrẽ buenemogũ, wiiré tiinemómũãgũ tiiróbiro tiigú tiii. Wiiré padeapura añurõ tiiró booa. ¹¹Botarí nucõári siro, āpĩ nucõquénomasĩriqui. Jesucristo botarí nucõrigue tiiróbiro niĩ. ¹²Jesucristoyere añurõ diamacũ buerá oro, plata, apeyé ũtāperi wapapacáremena wii tiinemómũãrã tiiróbiro tiicúa. Āpērã merẽa buerápe yucũ páaremena, táamena, muĩmena tiinemómũãrã tiiróbiro tiicúa. ¹³Atibúreco petirí, pecame atiadacu. Tii pecamerã niipetira basocá tiiriguere baurocá ãno-

ádacu. Cõãmacũ basocá tiiriguere jũrĩ ñagũ, besegú tiiróbiro bese, wapatígũdaqui. ¹⁴Sĩcũ añurõ tiigú, wii wapapacáremena tiinemómũãgũ tiiróbiro niiquí. Cũ paderigue jũricu. Netõári siro, wapatínogũdaqui. ¹⁵Āpĩ cũ paderigue jũãdacu. Teero wári, niipetire cũ tiiriguere ditipetijõãdacu. Cũ sícũrã pecamerẽ dutiwitwarigu tiiróbiro netõgũdaqui.

¹⁶¿Múã masĩri? Múã Cõãmacũwii tiiróbiro niĩã. Espiritu Santo múãpũre niĩ. ¹⁷Sĩcũ Cõãmacũwiire ñañorí, Cõãmacũ basirora cũya wiire ñañorĩgure ñañarõ tiigũdaqui. Cõãmacũwii añunetõjõári wii niĩã. Múãrã tiwiĩ niijãrã tia.

¹⁸Wisirijãña. Sícũ biiro wácũboqui: “Yũ atibúreco macārãye masĩre masĩpetijã”, jĩ wácũboqui. Teero wácũgũno masĩhẽgũbiro niijãrõ. Cũ teero niirí, Cõãmacũ cũrẽ añurõ masĩgũputuári tiigũdaqui. ¹⁹Atibúreco macārãye masĩre Cõãmacũ ñacopũre teero jĩãmajãre niĩã. Cõãmacũye queti jóaripũpũ teero jóanoã: “Cõãmacũ atibúreco macārãrẽ cũ tiiditõmeniremena ñañarõ putuári tiiquí”,^f jĩ jóanoã. ²⁰Aperopũre Cõãmacũye queti jóaripũpũre ate jóanemonoã: “Marĩ Ōpũ ateré masĩqui: Masĩrí basoca wácũrẽ búri niiré niĩã”,^g jĩ jóanoã.

^f3.19 Job 5.13. ^g3.20 Salmo 94.11.

²¹ Teero tiirá, “ínimena niiã; cûũ biiro tiigú niiĩ” jĩĩ wăcûrijărō booa. Cōāmacũ mŭārē āñurō wáari boogú, niipetirere, niipetirare tiiápudutigu ticocoyigu. ²² Yũũ Pablo, Apolos, Pedro, ũsā mŭārē tiiápura niiã. Atibúreco maquē, catiré, diaadare, atitó maquē, too síro maquē mŭārē tiiápura niiã. Niipetire mŭāye niiã. ²³ Mŭāpe Cristomena niiã. Cristope Cōāmacũmena niiĩ.

**Cristoye quetire wederá
paderigue**

4 ¹ Mŭā ũsārē biiro wăcûrō booa: “Cristore padecoteri basoca niiĩya; Cōāmacũye quetire too sũguero macārăpũ masĩña maniriguere wedecotera niiĩya”, jĩĩ wăcûrō booa. ² Wedecotegũno cûũrē dutiarirocōrō diamacũ tiirō booa. Teero tiirá, āpěră cûũrē padeoádacua. ³ Mŭā yũũ paderere beseri, pėerogă wăcûpatiria. Queti beserĩ basoca beserĩ, wăcûpatiria. Yũũ basiro yũũ tiirere beseria. ⁴ Yũũ paderere wăcũgũ, “ñañarō tiátu” jĩĩ wăcûria. Teero wăcûripacũ, “āñurō paderucua” jĩĩ besemasĩriga; marĩ Ōpũ dícu yũũ tiirere besequi. ⁵ Teero tiirá, āpěră tiirere besesũguerijăña. Marĩ Ōpŭrē yueya. Cũũ pŭtŭaati-gũ, niipetire basocă masĩña manimiriguere bauanégũdaqui. Āpěră apeyenó tiiră wáari, cŭă wăcûwarere masĩña maniã. Cōāmacũ teecărē baurocă bauanégũdaqui. Tiibureco niirĩ, Cōāmacũ

niipetirare cŭă tiirigue pŏtŏtŏrŏ āñurē ticogudaqui.

⁶ Yăa wedera, teeré wedegũ, mŭārē āñurere boosăgũ wedea. Teero tiigú, Apolos, yũũ ũsăye maquēmena mŭārē queoré ticoawũ. Mŭā Cōāmacũye queti jóari-pũ jĩĩrŏbirora queoró tiiáro jĩĩgũ, tee queorere ticoawũ. Teeména mŭā ateré jĩĩnemoribocu: “Ŭsārē buegŭpe mŭārē buegú nemoró āñurō buenemoĩ”, jĩĩribocu sáa. ⁷ Mŭā āpěră nemoró āñură niiria; masĩnetŏnŭcără niiria. Niipetire mŭā cŭoré Cōāmacũ ticorigue dícu niiã. Cũũ ticorigue niipacari, ċdeero tiiră mŭā basiro buarĩra tiirŏbiro tũgueñaĩ?

⁸ Mŭā niipetire cŭorăbiro tũgueñacu. Teero biiri Cōāmacũ tiimasĩre ticorere cŭopetĩrabiro tũgueñacu. Ōpărăbiro tũgueñară, ũsārē boorĩa. Mŭā ōpără niirĩ, nemoró āñuniădacu ũsārē. Mŭā diamacŭră ōpără niĩătă, ũsăcă mŭămena dutiapubocu. ⁹ Yũũ biiro tũgueñaă: “Ŭsă sĩăcŏăădarabiro niiră tiia”, jĩĩ tũgueñaă. Sĩăcŏănoădara watoapũ Cōāmacũ ũsārē Jesús cŭũyere wededutigu beserirare niituropũ cŭũirabiro tũgueñaă. Atibúreco macără, ũmŭăse macără ũsārē iĩanucũcua, “deero wăaadari” jĩĩră. ¹⁰ Ŭsă Cristoye dícu wederé wapa basocă ũsārē biiro wăcũcua: “Tŭomasĩhěră, tutuhera, bŭri niiră niiĩya”, jĩĩ wăcũmicua. Mŭā basiro dícu biiro wăcũcu: “Ŭsăcă Cristomena niijĩră, tŭomasĩpeti-

ra, tutuara, quioníremena ññano-rã niiã”, jĩĩ tũgueñamicu. ¹¹ Sica-topũra ũsã ñañarõ netõñcãwũ. Atitócãrẽ teerora yapacutĩjãã. Juabóara niiã; oco s̄nidũgãra niiã; suti c̄uohẽra niiã. Basocã ũsãrẽ ñañarõ páaapeya. ũsãya wii peti manĩã. ¹² ũsã boorénorẽ sãĩádara, ũsã basiro bayiró padea. Basocã ũsãrẽ ñañarõ wedeseri, c̄ũãrẽ ũsãpe “añurõ wáaaro” jĩĩ sãĩbosáa. ũsãrẽ ñañarõ tiirí, teero tũgueñajãã. ¹³ Basocã ũsãrẽ ñañarõ wedepatiri, c̄ũãrẽ añurõmena quẽnoã. Atibũreco maquẽ c̄ũã cõãrẽ tiiróbiro, c̄ũã boohẽre-biro ũsãrẽ ññãya. Sicatopũra doonũcãrira teerora doorucújãya.

¹⁴ Mũãrẽ bobodutĩgũ mee jóaa; mũãrẽ maĩgũ, yũũ põnabiro diamacũ wãcũrĩ boogũ wedea. ¹⁵ Mũã pau diez mil Cristoye quetire buerãre c̄uomasĩã. Teero pau c̄uopacãri, s̄icũrã niĩ mũãrẽ wedesũguerigũ. Yũũrã niiã “Jesucristo basocãre netõnégũ atirigũ niĩwĩ” jĩĩrẽ quetire wedesũguegũ. Mũã tee quetire t̄uorã, c̄ũũrẽ padeonũcãwũ. Teero tiigũ, yũũ mũã pacũbiro niiã. ¹⁶ Teero tiigũ, mũãrẽ biiro tiirí boogã: Yũũ tiirẽcũtirere ññacũ, tiinũnúseya. ¹⁷ Yũũ teerẽ booságũ, Timoteore mũã p̄topũ ticocogũ tiia. C̄ũũrẽ maĩã. C̄ũũ yũũ macũbiro niigũ niĩ. Marĩ Őpũyere diamacũ tiirucũi. Yũũ Cristore padeogũ tiirẽcũtirere c̄ũũ mũãrẽ wedegũdaqui. Yũũ niipetiropũ niipetira Je-

surẽ padeorẽ põnarĩ macãrãrẽ wederénocãrẽ wedegũdaqui.

¹⁸ Siquẽrã mũã menamacãrã biiro wãcũcua: “ũsã Pablo nemoró Cõãmacũyere t̄uomasĩã. Teero tiigũ, cuigũ, atiriquĩ” jĩĩ wãcũmicua. ¹⁹ Yũũpe “Cõãmacũ boorĩ, máata mũã p̄topũ wáagũda” jĩĩ wãcũã. Toopũ wáagũ, teero wedesera wederẽre masĩgũda. Tee dícre masĩricu. “¿Diamacũrã Cõãmacũ tutuaremena c̄ũũyere tiirãra tiĩ c̄ũã?” jĩĩ masĩgũda. ²⁰ Cõãmacũ dutirẽ marĩpũre jeari, marĩ wedeseremena dícu teerẽ ññorĩ; c̄ũũ tutuaremenape ññonóã. ²¹ ¿Ñeerẽ tiirí boogãrĩ mũã? ¿Yũũ mũã p̄topũ wáagũ, pacũ c̄ũũ põnarẽ ñañarõ tiiróbirora mũãrẽ ñañarõ tiirí boogãrite? ¿Maĩrémenapere wederi boogãrite?

Ñañaré tiigũre cõãdutire

5 ¹ Mũãmena niĩrã c̄ũã tiirẽ queti ãnopũ jeatoaa. Biiro t̄uonóã: S̄icũ mũã menamacũ c̄ũũ pacũ dúuturigore ãma, n̄umocũtiayigũ. Biiro tiirénorẽ Cõãmacũrẽ padeohéracã “teero tiirĩjãña; bayiró ñañaré niĩã” jĩĩcua. ² ¿“Ãpẽrã nemoró niinetõñcãã” jĩĩgari mũã ména? Wãcũpatirono tiirã, mũã wãcũpatiriayiro. Wãcũpatirapeja, c̄ũũrẽ cõãbojĩyu; mũãmena neãdutiiribojĩyu. ³ Yũũ ãnopũ niipacũ, yũũ wãcũrémena mũã p̄topũ niigũbiro tũgueñãã. Teero tiigũ, yũũ wãcũrẽpũre teero ñañaré tiigũre “cõãrõ booa”

jĩitoaa. ⁴Múã neārĩ, yũcã yũũ wãcũrẽpũ mũã pũtorũ niipugũda. Marĩ Ōpũ Jesús tutuarecã mũãmena niĩadacu. ⁵Múã teero neārã, cũũrẽ cõãjãña. Wãtĩrẽ wi-yayá, cũũya ōpũũrẽ ñañarõ netõrĩ tiĩáro jĩĩrã. Teero ñañarõ netõgũ, duubóqui. Cũũ teerẽ duurĩ, marĩ Ōpũ Jesús pũtuaatigu, cũũ yeeripũnarẽ netõnégũdaqui.

⁶Teero tiirã, “ũsãpe ãpẽrá nemoró niinetõnucãã” jĩĩrijãña. Múã ateré masiã: Pã tiirã pũuaro jĩĩrã, pã pũuri tiirere wúocua. Cũã pėerogã wúoari siro, tee niipetiropũ sesajõãcu. Teerora basocã ñañarẽ tiirere pėenicúa. ⁷Teero tiirã, pėnirĩ jĩĩrã, ñañarẽ tiigũre cõãjãña. Múã teero tiirã, ãñurã pũtuáadacu. Judíoa Pascua bosebũrecore pã pũuremena wúoya manirẽ dícre yaacua. Wúoya manirẽ tiiróbiro niirã niĩ mũã. Cristo basirora marĩ ñañarẽ tiirere cõãgũ, sĩãnórigu niĩwĩ marĩye wapa. Cũũrã Pascua niirĩ, oveja cũã sĩãnórigũbiro niĩ. ⁸Teero tiirã, pã pũuri tiirere cõãrãbiro ñañarẽ tiirere duuáda. Pã pũuri tiirere wúoya manirėbiro niĩada. Teero tiirã, ãñurẽ tiidugãra, tiiditóre maniró Cristo marĩrẽ tiibosáriguere useniremena tiĩada.

⁹Yũũ too suguero jóaripũpũ biro jóawũ: “Ñeeapesodeaatiramenapacutirijãña”, jĩĩ jóawũ. ¹⁰Yũũ teero jóagũ, “atibũreco macãrã ñañarẽ tiirámena wedeserijãña” jĩĩgũ mee tiiwũ. Múã

“ñeeapesodeaatiramena, ugorepiramena, yaarĩ basocamena, weerirare padeorámena wedeseria” jĩĩrãpeja, atibũrecore cõãwitiwabojiyu. ¹¹Yũũ biirope jĩĩdu-gagũ tiiwũ: “Sĩcũ ‘Jesuré padeóa’ jĩĩpacũ, ñeeapesodeaatigu niirĩ, cũũmena bapacutirijãña. Teero biiri ugorepigũmena, weerirare padeogũmena, quetipigũmena, cũmurėpigũmena, yaarėpigũmena bapacutirijãña. Cũũnomena sĩcãrĩno yaarijãña”, jĩĩwũ. ¹²⁻¹³Yũũ Jesuré padeohėrare beseria. Cõãmacũ basiro cũãrẽ be-se, diamacũrã wapa tiigũdaqui. Múãmena niirãpere besero booa. Teero tiirã, Cõãmacũye queti jóaripũ jĩĩrõbirora tiiyá: Múã watoapũ ñañarẽ tiigũre cõãjãña.

Jesuré padeorã cãmerĩ wedesãre

6 ¹Múã Jesuré padeorã cãmerĩ wedesãrã tiĩáyi. Sĩcũ ãpĩrẽ ñañarẽ tiĩájyi. Teero tiĩari siro, ¿deero tiirã Jesuré padeohėrare queti beserĩ basocare quėnodutĩ? ¿Deero tiirã Jesuré padeorãpere suocó, quėnodutĩrii? ²¿Aterẽ mũã masĩriite? Atibũreco petiĩari siro, Cõãmacũrẽ padeorã atibũreco macãrãrẽ beseadacua. Múã atibũreco macãrãrẽ beseadara niipacara, ¿deero tiirã tee-gãrẽ mũã basiro quėnomasĩrii? ³¿Atecãrẽ masĩriite? Atibũreco petiĩari siro, marĩ ángleare beseadacu. Cũãrẽ beseadara niijĩrã, mũãrẽ wáarepere nemoró quėnomasĩrõ booa. ⁴Múã cãmerĩ wede-

sãrã, ¿deero tiirã Jesuré padeo-
hégure múã quioníremena ññahẽ-
gũrẽ quẽnodutii? ⁵Múãrẽ bobo-
áro jĩĩgũ, teero jĩĩã. Múã câmerĩ
wedẽsãrĩ, ¿múã watoapũre sícũ
Jesuré padeogũ quẽnomasĩgũno
manidójãĩte? ⁶Cũũrẽ besedutiro-
no tiirã, múã Jesuré padeorã ni-
pacara, Jesuré padeohéra pũtope
quẽnodutĩra wáacu.

⁷Múã basiro câmerĩ wedẽsãrã,
bayiró ññanaré tiirã tiia; múã sícã-
rõména niimiãrigue petimasĩrõ-
pejõacu. Múãrẽ ññanaré tiirére
teero tugueñajãrĩ, nemoró ãñu-
bocu. Múãyere yaarĩ, teero ññajã-
rĩ, nemoró ãñubocu. ⁸Múã teero
ññajãrõno tiirã, múã basirora Je-
sucristore padeorã múãya wede-
rare ññanarõ tii, cũãyere yaajácu.

⁹¿Ateré múã masĩriite? Ññanaré
tiirã Cõãmacũ Òpũ niirõpũ jeari-
cua. Wisiríjãña. Ñeeapesodeaati-
ra, weerirare padeorã Cõãmacũ
Òpũ niirõpũ jearicua. Teero biiri
wãmosiarira niipacara ãpẽrãmẽ-
na ñeeapera, ãmũã sesaro numiã-
mena niirãbiro tiirã, numiã sesa-
ro ãmũãmẽna niirãbiro tiirã Cõã-
macũ Òpũ niirõpũ jearicua. ¹⁰Yaarẽpira,
ugorepira, cũmurẽ-
pira, quetipĩra, tiiditõrepira Cõã-
macũ Òpũ niirõpũ jearicua. ¹¹Tiatopũre
múã sĩquẽrã teerora tiirẽcutimirira
niiwũ. Teero tiirĩ
siro niipacari, Cõãmacũ múã ññ-
anaré tiirére coserĩgu niiwĩ; múã-
rẽ cũũ põna niirĩ tiirĩgu niiwĩ.

Marĩ Òpũ Jesumẽna, Espĩritu
Santomena Cõãmacũ múãrẽ
“ãñurãrã niiya” jĩĩ ññaquĩ.

Múãye òpũũrĩ Cristoya òpũũmena cãmeyioa

¹²Múã sĩquẽrã biiro wedesecu:
“Marĩ tiidugárere tiimasã”, jĩĩ-
cu. Teerora niiã, niirõpeja. Apetó
tiiró, marĩ tiidugáre marĩrẽ tii-
ápuricu. “Marĩ tiidugárere tiima-
sã” jĩĩrẽ diamacũ niipacari, marĩ
tiidugáre marĩrẽ dutirijããrõ. ¹³Apeyẽ
cũã wedesere diamacũ
niiã: “Yaarẽ páaga maquẽ tiirĩgue
niiã; páagape yaarẽ boocũ”. Cõã-
macũpe tee pũarópũre petirĩ tii-
gũdaqui. Apeyepẽ diamacũ nii-
ria. Cõãmacũ òpũũrĩrẽ tiigũ, ñee-
apesodeaatiadari òpũũrĩrẽ tiirĩ-
yigũ. Marĩye òpũũrĩ Jesús booró
tiíadare òpũũrĩ niiã. Jesupẽ tee-
òpũũrĩ Òpũ niiĩ. ¹⁴Cõãmacũ Je-
surẽ masõrigu niiwĩ. Teerora cũũ
tutuaremena marĩcãrẽ masõgũ-
daqui.

¹⁵¿Ateré múã masĩriite? Múã-
ye òpũũrĩ Cristoya òpũũmena cãmeyioa.
¿Marĩ Cristoya òpũũrẽ ñeeape
wapatãri basocoya òpũũ-
mena cãmeyioadari? Tiirídojãã. ¹⁶¿Ate-
cãrẽ masĩriite? Ëmũ ñee-
ape wapatãri basocomena niigũ,
cũã pũarã sicaõpũũ tiiróbiro pũ-
tuácu. Cõãmacũye queti jóari-
pũpũ tee maquẽ jóanoã: “Cũã
pũarã sicaõpũũ tiiróbiro pũtuá-
adacua”,^h jĩĩ jóanoã. ¹⁷Teerora

^h6.16 Génesis 2.24.

sũcã sũcũ Jesucristo marĩ Òpũme-
na niigũ, cũũ wãcũrémena cũũ-
mena cãmeyioqui.

¹⁸“Ápẽrãré ñeeapedugamiga”
jĩĩ wãcũrõno tiigũ, teeré dutiwá-
ya. Apeyé marĩ ñañaré tiiré marĩ-
ye òpũũrĩrẽ ñañorĩcu. Marĩ ñee-
apesodeaatirape, marĩye òpũũrĩ
petire ñañorã tiia. ¹⁹⁻²⁰¿Múã ma-
sĩriite? Marĩrẽ Cõãmacũ Espiritu
Santore ticorigũ niĩwĩ. Marĩye
òpũũrĩ Espiritu Santoya wiibiro
niĩã. Cũũ marĩmena niĩĩ. Cõãma-
cũ wapapacáremena marĩrẽ wa-
patirigũ niĩwĩ. Teero tiirã, marĩ-
ye òpũũrĩmena marĩ booró tiima-
sĩña maniã. Marĩye òpũũrĩ, marĩ
wãcũré Cõãmacũye niĩã. Marĩye
òpũũrĩmena añuré tiíada, ãpẽrá
Cõãmacũrẽ añurõ wãcũãrõ jĩĩrã.

Nãmocũtĩre maquẽ

7 ¹Mecũtĩgãrẽ múã jóaripũpũ
sãĩñáriguere yũũgũda. Nũ-
mocũtiheri, añũjãã, añũrõpeja.
²Teero niipacari, nãmocũtihera
noo booró ñeeapesodeaatibocua.
Teero tiirã, ãmũá cũãcõrõ nũmo-
cũtiro booa. Numiãcã cũãcõrõ
manũcũtiro booa. ³Õmũ cũũ nũ-
moména añurõ niĩãrõ. Coocã
cũũmena teerora niĩãrõ. ⁴Manũ-
cũtigore cooya òpũũ dícu niiria;
coo manũ booróbirora cũũmena
niirõ booa. Coo manũcãrẽ cũũya
òpũũ dícu niiria; cũũ nũmo bo-
róbirora coomena niirõ booa.
⁵Cũã biiro tiíaro: Numiõ coo ma-
nũ coomena niidugari, yũũaro.
Cũũcã coore yũũaro. Apetó tiirã,

cũã biiro cãmerĩ jĩĩbocua: “Marĩ
tiirucúrobirõ tiirijããda ména;
Cõãmacũpere súubuseada”, jĩĩ
wedesebocua. Cũã “noquẽ bũre-
cori súubuseada” jĩĩ quẽnoári si-
ro, súubusecua. Súubuseari siro,
too sũguero niirecũtiarobirora
manũmena, nũmoména niĩãrõ.
Teero tiihéri, cũã wãcũtutuhéri,
Satanás ñañaré tiidutĩboqui. Ápẽ-
rãména noo booró ñeeaperi ti-
bóqui.

⁶Yũũ múãrẽ teeré dutirébiri
jĩĩgũ mee tiia. “Múã teero tiirĩ,
añũãdacu” jĩĩgũ, teero jĩĩã. ⁷Yũũ
biiro wãcũã: Yũũ múã niipetirare
yũũ tiiróbiri nũmomanirã niirĩ
boomíga. Cõãmacũpe basocãcõ-
rõrẽ cũã tiíadarere cúũrigũ niĩwĩ.
Ápẽrãré nũmomanidutigũ, ma-
nũmanidutigũ cúũrigũ niĩwĩ.
Ápẽrãpére nãmocũtidutigũ, ma-
nãmocũtidutigũ cúũrigũ niĩwĩ.

⁸Mecũtĩgã múã nũmomanirã-
rẽ, manũmanirãrẽ, wapewia nu-
miãrẽ jĩĩgũda. Múã yũũ tiiróbiri
nãmocũtiheri, manũcũtiheri,
añũniã. ⁹Õmũá numiáména ni-
dugara nũcãhãrãno nãmocũti-
aro. Numiãcã teerora manũcũti-
aro. Cũã nãmocũtiri, manũcũtiri,
nemoró añũã. Teero tiirã, cũã nu-
miáména, ãmũáména niidugare
dícuere wãcũricua.

¹⁰Yũũ wãmosárirare biiro du-
tia: Ate marĩ Òpũ dutiré niĩã; yũũ
dutiré mee niĩã: Numiõ coo ma-
nũrẽ cõãrijããrõ. ¹¹Cõãgõ, sũcõrã
pũtũãaro; o coo manũ niimirigũ-
mena quẽnoãrõ; cũũmena niĩãrõ

sũcã. Ǽmucã teerora cũũ nũmoré cõãrijããrõ.

¹² Ǽpẽrãrẽjã yũũ wãcũrẽre biiro jĩĩgũda. Ate wãcũrẽ marĩ Ǿpũ yũũ-re wederẽ mee niiã. Apetó tiigũ, sĩ-cũ mũã menamacũ Jesurẽ padeohégore nũmocũtiboqui. Coó cũũ-mena niirucudũgari, cõãrijããrõ. ¹³ Teerora sũcã padeohégure manũcutigocã coomena cũũ niirucudũgari, cõãrijããrõ. ¹⁴ Padeohégũ nũmo coo Jesurẽ padeorẽ wapa coo manũcã Cõãmacũ ãñurõ tiinórĩgũ niiqui. Teerora padeohégo manũ cũũ Jesurẽ padeorẽ wapa cũũ nũmocã Cõãmacũ ãñurõ tiinórĩgo niico. Teero tiirã, cũã põna Jesurẽ padeohéra põna tiiróbiro niiricua. Teero tiigũ, Cõãmacũ cũã põnarẽ ãñurõ tiiqui. ¹⁵ Jesurẽ padeohégũno cũũ nũmoré cõãdũgagũ, cõãjããrõ. Jesurẽ padeohégocã coo manũrẽ cõãdũgago, cõãjããrõ. “Yũũre cõãrijãña; yũũmena niijãña”, jĩĩmasĩña manĩa. Cõãmacũ marĩrẽ cãmerĩquẽrõ maniró niirecutiri booi. ¹⁶ Jesurẽ padeogó coo manũrẽ Jesurẽ padeohégure “yũũmena niigũ, padeogũdaqui” jĩĩmasĩña manĩa. Teerora sũcã Jesurẽ padeogũcã cũũ nũmo Jesurẽ padeohégore “yũũmena niigõ, padeogódaco” jĩĩmasĩña manĩa.

¹⁷ Tee biipacari, aterẽ yũũ niipetiro macãrã, Jesurẽ padeorẽ põnarĩ macãrãrẽ dutia: Mũãcõrõ Cõãmacũ mũãrẽ sicato cũũ põna pũtuári tiirírobirora atitó-

cãrẽ teerora niirõ booa. ¹⁸ Cõãmacũ ãpẽrãrẽ cõnerĩgũ yapa macã caseróre widedcõãnorirare cũũ põna pũtuári tiibóqui. Cũã widedcõãnorira niiãrõ. Widedcõãnoña manirãrẽ cũũ põna pũtuári tiirícãrẽ, teerora widedcõãnoña manirã niiãrõ. ¹⁹ Widedcõãnorĩgũ niirĩ, o widedcõãnoña manigũ niirícãrẽ, wapamanĩa. Cõãmacũ booró tiirẽpe wapacũtĩnetõnũcãã. ²⁰ Niipetira Cõãmacũ cũãrẽ sicato cũũ põna pũtuári tiirító cũã niisũguerirobirora niirucujãrõ booa. ²¹ Dutiapenori basocareⁱ Cõãmacũ cũũ põna pũtuári tiirĩ, cũã dutiapenorere wãcũpatirijããrõ. Apetó cũãrẽ dutirã “wáaya” jĩĩrĩ, witiijõããrõ. ²² Cõãmacũ marĩ Ǿpũ Jesurẽ padeodutĩgũ mũãrẽ beserĩgũ niĩwĩ. Teerora sĩcũ besenũcãritore, dutiapenori basocũ niirĩgũ niĩwĩ. Atitóre biiro niiã: Teero dutiapenori basocũ niipacũ, Jesumẽna niijĩgũ, dutiaperere witiĩgũ tiiróbiro niiqui. Jesuyẽ maquẽrẽ padequi. Ǽpĩ cũũ besenũcãritore, dutiapenoña manigũ niirĩgũ niĩwĩ. Atitóre Cristore padecoteri basocũ tiiróbiro niiqui sãa. ²³ Cõãmacũ mũãrẽ wapapacãremena wapatĩrĩgũ niĩwĩ. Teero tiirã, ãpẽrã dutiapenori basoca tiiróbiro niirijãña. ²⁴ Cõãmacũ sicato besenũcãrito, mũã niirecutirobirora niijãña. Cũũmena ãñurõ niĩña.

ⁱ 7.21 Pecasãyemena “esclavos” niĩiya.

²⁵Wāmosíaherare marĩ Òpũ dutiré maniã. Marĩ Òpũ yũũre bóaneõ ññarémena mǎārē yũũwederére tuorĩ tiirígu niĩwĩ. Teero tiigú, yũũ wácũreperere wedegũda. ²⁶Biĩro wácũã: Atitóre pee ñañarõ netõrē niĩã. Teero tiigú, sícũ cǎũ niirõbirora pũtuájããrõ. ²⁷Nũmocutigu coore cõãrijããrõ. Nũmomanigũ nũmo ãmaãrijããrõ. ²⁸Nũmocutigu Cõãmacũrē netõnũcágũ mee tiĩi. Numiõcã wāmosíago, Cõãmacũrē netõnũcágõ mee tiĩyo. Teero niipacari, wāmosíarirare cǎã catirĩ burecorire pee ñañarõ netõrē niĩã. Yũũ cǎã ñañarõ netõrēre boosárimiga.

²⁹Yáa wedera, yũũ mǎārē ateré wededugaga: Atibúreco petiáदारो péero dusaa. Teero tiirá, mecǎãmena nũmocutira nũmomanirã tiiróbiro niirõ booa. ³⁰Boorituari basoca boorituahera tiiróbiro niirõ booa. Ʋsenirãcã tũsahera tiiróbiro niirõ booa. Apeyenó sãĩrá cǎãye niidoaadarere tiiróbiro tugueñarijããrõ. ³¹Atibúreco maquẽmena añurõ netõrá tee dícare wácũrijããrõ. Atibúreco maquẽ marĩ ññaré ditiwaro tiia.

³²Mǎārē wácũpatiro maniró niirĩ boogá. Nũmomanigũ marĩ Òpũye maquẽrē bayiró wácũqui, Jesucristo Ʋsenirĩ boogú. ³³Nũmocutigupe atibúreco maquẽrē bayiró wácũqui, cǎũ nũmoré Ʋsenirĩ boogú. ³⁴Cǎũ nũmo, teero

biiri Jesucristo Ʋsenirĩ boogú, cǎũ tiidugáre puaró niicu. Numiãcãrē teerora niĩã. Manũmanigõ marĩ Òpũye maquẽrē bayiró wácũco. Cooya òpũũmena, coo wácũrémena Cõãmacũ booró tiidugáco. Manũcutigope atibúreco maquẽrē bayiró wácũco, coo manũrē booságõ.

³⁵Yũũ mǎārē añurē booságũ wede, jóacoa. Mǎã tiirére cãmotádugariga. Teero tiiróno tiigú, mǎārē añurõ niirĩ boogá. Teero biiri marĩ Òpũye dícare wácũrĩ boogá.

³⁶Sícũ cǎũ macõ bucúó wáari ññagũ,^j biiro wácũqui: “Yũũ macõrē añurõ tiiriga; coo manũcutiri, añubocu”, jĩĩ wácũqui. Teero jĩĩgũno numicũãrõ. Teero tiiré ñañaré tiiré mee niĩã. ³⁷Ʋpĩpéja cǎũ añurõ wácũãri siro, “yũũ macõrē numicũricu” jĩĩqui. Cǎũ teero tiidugáre añuniã. Yũũ macõ manũcutirijããrõ jĩĩgũ, añurõ tiigú tiiquí. ³⁸Biĩro niĩã: Numicũgũ añurõ tiigú tiiquí. Numicũhẽgũcã toorá añunemoró tiiquí.

³⁹Marĩrē dutiré biiro niĩã: Manũcutigo coo manũ catiri, cǎũmena niirucujããrõ. Cǎũ diari siro, coore cãmotáre manirĩ, coo tũsagũmena manũcutimasĩco. Cǎũ Jesuré padeogú niĩãrõ. ⁴⁰Yũũpe biiro wácũã: Coo Ʋpĩmẽna dúutuhego, nemoró Ʋseniremena niico. Yũũcã Espíritu Santore cũojígũ, teero wedesea.

^j7.36 Apepũ biiro tuonóã: Sícũ cǎũ nũmo niigõdo bucúó wáari ññagũ, ...

**Weerirare wáicu diiré ticoré
maquē**

8 ¹Yuu mecütigārē apeyé múā sāñnāriguere yuuguda. “¿Wáicura dii cūā weerirare ticoariguere yaajārō booi?” jīiriguere yuuguda. “Weerirare cūā padeoré wapamaníā; teeré masītoaa”, jīicu múā. Teerora niiā, niirōpeja. Teero jīirā, biiro jīirā tiicú: “Ŭsāpeja āpērā nemorō masīnetōnucāā”, jīāmajārā tiia. Marī cāmerí maīrá, biirope tiicú: Āpērārē tiápucu, Cōāmacūrē padeonemóārō jīirā. ²“Masīnetōnegū niiā” jīīgēno āñurō peti masīgū mee niiqui. “Biirope āñurō masīrō boocú”, jīimasīriqui. ³Cōāmacū cūūrē maīgūrē masītoaquí.

⁴Wáicura dii cūā weerirare ticoarigue maquēpere biiro wedeguda: Marī masīā: Cūā weerira wapamanícua; Cōāmacū sīcūrā niiqui. ⁵Āpērā cūūrē padeohérapu cōāpōnapere padeocúa. Ŭmuásepū niirārē, atibúrecopū niirārē padeocúa. Cūārē marī Cōāmacūrē padeoróbiro tugueñacua. “Marī ōpārā niīya”, jīicua. ⁶Marīpe ateré masīā: Cōāmacū marī Pacu sīcūrā niiqui. Cūū niipetire atibúreco maquērē bauanéyigu. Marī cūū pōna cūū dutiró tiádara niiā. Jesucristo sīcūrā marī Ōpū niī. Cūūmenarā niipetire bauanénoriro niīwū. Marīcārē cūūmena niirī tiirīgu niīwī.

⁷Niipetira Jesurē padeorā teeré masīriya. Cūā sīquērā too sugeropu weerira dícuere padeomíwā. Mecütigārē weerirare ticoarigue diiré yaara, biiro wācūcua: “Teeré yaara, weerirare padeorā tiia”, jīicua. Padeobayíhera yaara, wapa cuorā tiiróbiro tugueñacua. Teeména cūā wācūrēre ñañocúa. ⁸Marī yaaré, marī yaaherecā marīrē Cōāmacūrē masīrī tiinemória. Marī yaara, nemoró āñurā wáaricu. Yaahera, ñañará wáaricu. ⁹Teero niipacari, āñurō tiiyá múā. “Niipetirere yaamasīā” múā jīirémēna āpī āñurō padeobayíhegure ñañaré tiirí tiiríjāña. ¹⁰Biiro niiā: Mūu “cūā weerirare wapamaníā” jīīmasīpacu, cūā weerigure súubusepeoropu yaagu wáabocu. Āpī padeobayíhegu mūu teero tiirēre iñaboqui. Mūūrē iñacūgū, cūūcā weerirare ticoariguere yaagu wáaboqui. ¹¹Mūu masīpacu yaagu, padeobayíhegupere “yuū ñañaré tiigú tiigá” jīī wācūrī tiigú tiia. Cristo cūūcārē diabosarigu niīwī. Mūu yaarémena cūū padeorēre ñañorí tiibuyéríjāña. ¹²Ateména putuáa sáa: Múā padeobayíhegure ñañaré tiibuyéra, Cristorena ñañaré tiirā tiia. ¹³Teero tiirā, marī yaarémena marīya wedegu padeobayíhegure ñañaré tiirí tiirā, diamacūrā wáicura diiré yaanemorijārō booa, cūūrē ñañaré tiibuyéri jīirā.

**Apóstoles cûã wederémēna
wapatá, yaamasícua**

9 ¹Yũcã Jesús cûñyere wede-
dutigu beserigu niã. Āpērã
cûñ beserira tiiróbiro tiimasíã.
Yũcã marĩ Ōpũ Jesuré ññawũ.
Múãrẽ marĩ Ōpũye quetire wede-
wu. Múã teeré tuo, padeowũ.
Teero tiirã, yũu Jesús beserigu
niirére masíã. ²Āpērã yũure “cûñ
Jesús cûñyere wededutigu bese-
rigu mee niĩ” jĩĩrã niicua. Múã-
peja teero jĩĩria. Yũu múãrẽ Jesu-
yé maquẽrẽ wederi siro, padeo-
wũ. Teero tiirã, múã āpērã nemo-
ró yũure “Jesús cûñyere wededu-
tigu beserigu niĩ” jĩĩmasíã.

³Āpērã yũure wedepatira, “cûñ
Jesús beserigu mee niĩ” jĩĩcua.
Cûãrẽ biiro yũu: ⁴Yũu Jesús be-
serigu nijĩgũ, yũu buerére tuorá-
re “ecayá yũure” jĩĩmasíã. ⁵Yũu-
cã āpērã Jesús beserira, Jesús
baira, teero biiri Pedrobirora yũu
tiiri, ãñubojĩyu. Cûã nũmosánu-
miã Jesuré padeoráre cûãmena
néewayá. ⁶¿Deero wácũĩ múã?
¿Ûsã dícu Bernabé, yũu Jesuyé
quetire wederá yaacatidugara,
padedumasĩrigari? ⁷¿Surara cûñ
yaarére cûñ basiro wapatígari?
Wapatĩriqui. ¿Ûsere oterĩ basocu
teedũcare yaarigari? Yaaqui.
¿Oveja coterĩ basocu oveja ōpẽ-
córe bipegũ sĩnirígari? Sĩniquĩ.
⁸Yũu tee queorémēna wederi,
yũure “basocá wácũrẽ dícuere we-
dei” jĩĩrijãña. Moisére dutiré cûũ-
riguecã teeré jóanoã. ⁹Tee duti-

répũre biiro jóanoã: “Wecu trigo-
re wãñiárĩ, Ɂseropũ tuusári beto-
re tuusárijãña. Yaadũgagu, yaa-
aro”, jĩĩ jóanoã. Cõãmacũ teeré
jĩĩgũ, wecuá dícuere jĩĩgũ mee tii-
yígu. ¹⁰Cũũ teeré jĩĩgũ, ñsã cûñ-
ye quetire wederáre queorémēna
wedegu tiiyígu. Ditare coamutó-
suguegu, ãpĩ trigore wãñiãgũ
“tiidita oteré dũcare ñeẽadacu”
jĩĩrã, padecua. ¹¹Ûsã otenucãrira
tiiróbiro Jesuyé maquẽrẽ múãrẽ
wedenucãwũ. Otegú tee oteré
dũcare ñeeróbirora múãcã ñsã
bueré wapa apeyenó múã cuoré-
re péero ñsãrẽ ticori, ãñuniã.
¹²Múã āpērã múãrẽ bueráre tee-
ro ticojãcu. Ûsãpereja nemocũ.

“Ûsãrẽ ticoya” jĩĩmasĩpacara,
“ticoya” jĩĩria. Teero jĩĩrõno tiirã,
teero nũcãjãwũ. Biiro wácũwũ:
“Marĩ sãĩrĩ, Cristoye quetire boo-
rĩbocua”, jĩĩ wácũwũ. ¹³¿Ateré
múã masĩriite? Cõãmacũwiipu
paderĩ basocá Cõãmacũrẽ padeo-
rá yaaré nécati cûũriguere yaa-
cua. Teerora tiiwĩpũ wáicũrare
sĩãrõpũ paderácã tee diiré yaa-
cua. ¹⁴Cûã tiiróbiro Jesuyé queti-
re wederácãrẽ “cûã tee wederé-
mēna wapatáyaaro” jĩĩrigu niwĩ
marĩ Ōpũ. ¹⁵Teero jĩĩpacari, yũu
sĩcãrĩ “ticoya yũure” jĩĩricu. Me-
cũtígãrẽ múãrẽ apeyenó tico-
duti-
gu mee teero jóaa. Bayiró juabó-
rera diadũgapacu, múãrẽ yũu
wederé wapa yaaré sãĩricu.

¹⁶Yũu Jesuyé quetire wedegu
nijĩgũ, “āpērã nemoró ãñugũ
niĩ” jĩĩmasĩria. Tee Cõãmacũ

yũre padedutire niiã. Yũ teeré wedeheri, yũre ñañanibocu. ¹⁷Yũ boorémena wedegu doca, wapatábojĩyu. Cõamacũ yũre wededutiripeja, cũ yũre cúũrigue dícre tiigú tiia. ¹⁸Teero tiiró, yũ añurõ ũsenire yũ wede wapatárebiró niicu. Yũ wapasé-ro maniró netõnére quetire basocáre wederémenape añurõ ũseniã. Jesús beserigu nijĩgũ, “wederé wapa ticoya yũre” jĩĩmasipacu, jĩĩria.

¹⁹Paũ Cristore padeorí booságũ, biiro tũgueñaã: Sícũrẽ pade-cotegu niiripacu, yũ basiro niipetirare padecotegu tiiróbiró tũgueñaã. ²⁰Judíoa pũtopũ nijĩgũ, cũãrẽ Cristore padeorí booságũ, cũã tiiróbirora tiia. Yũ Moisére dutiré cúũriguemena niiripacu, tee dutirémena niirá pũtopũ wáagu, cũã tiiróbiró tee dutirére tiia. Cũãrẽ Cristore padeorí booságũ, teero tiia. ²¹Tee dutirémena niihẽrã pũtopũ wáagu, cũãrẽ Cristore padeorí booságũ, tee dutirémena niihẽgũbiró niiã. Teero niipacu, “Cõamacũ dutirére tiihẽgu niiã” jĩĩgũ mee tiia. Yũ Cristo boorére tiidugágu nijĩgũ, Cõamacũ dutirémenape niiã. ²²Yũ padeobayíheramena nijĩgũ, cũãrẽ Cristore padeonemórí boogú, cũãbirora tiia. Ateperé tiinemóã sũcã: Niipetirare “¿deerope yũ tiirí, netódugámĩ cũã?” jĩĩgũ, cũã tiirucúrobirora tiia. ²³Tee niipetirere tiia, niipetiro macãrã Jesuyé quetire tũoáro jĩĩgũ. Tee-

Pũũmena tiirí beto

ro tiigú, yũcã cũãmenarã Cristo ticoadarere ñeegũdacu.

²⁴Mũã masĩã: Cũtũrópũ wáara, niipetira cũtũcúa, “¿noãpé cũtũbayínemoĩ?” jĩĩrã. Niipetira cũtũpacára, sícũrã wapatáqui. Mũãcã Cõamacũ ticoadarere wapatádugara, cũtũrĩ basoca tiiróbiró tũtuaremena Cõamacũ booréperẽ tiiró booa. ²⁵Niipetira cũã cũtũádari sũguero, bayiró cũtũbuécua. Too sũgueropũ cũãye õpũũrĩrẽ ñañoríguere duujácua. Cũã pũũmena tiirí betore wapatádugara, teero tiisũguécua. Tiibeto máata bóajõacu. Marĩ ñeeãdarepeja petirícu. ²⁶Teero tiigú, yũ cũtũrĩ basocú capea iñahẽgũ tiiróbiró noo booró tiiría. Cãmeríquẽrĩ basocu añurõ cãmeríquẽmasĩhẽgũ cũ booró tiijáqui. Yũpeja cũũbiró tiidugáhegu, yũ tiíadarere añurõ wácũsuguea. ²⁷Yáa õpũũrẽ quẽnojeádu-tigu, ñañaré tiidugárere nũcãjĩã. Yáa õpũũ yũre dutiria; yũ basiro yáa õpũũrẽ dutia. Teero tiiría-

tã, Jesuyé quetire ãpẽrãré wede-
gú niipacu, Cõamacũ ññacoropu-
re ñañarõ putuábocu.

Weerirare padeoríjãña

10 ¹Yaa wedera, múãrẽ ate-
ré múã masĩrĩ boogá: Nii-
petira ãsã ñecũsũmuã õmeburuá
doca niiyira. Niipetira Día Oco
Sõarímaare tĩawayira. ²Niipetira
“Moisémena niiã” jĩrẽre ãnorá,
õmeburuáre nũnũ, tiimaaré tĩa-
wayira. Cũã õmeburuáre nũnũ,
tiimaaré tĩawariguemena wã-
meõtinorirabiro putuáyira. ³Nii-
petira maná wãmecutirigue Cõã-
macũ ticoriguere yaayira. ⁴Nii-
petira oco Cõamacũ ticoriguere
sĩniyíra. Tee oco ãtãgãpu witiyi-
ro. Tiigá ãtãgã Cõamacũ ticoriga
niiyiro. Cristora tiigabiro niiĩ.
Cũã noo wáaro cũãmena niiyigu.
⁵Cõamacũ cũãrẽ teero tiipacári,
cũãpe cũũrẽ usenirĩ tiiríyira.
Cũũrẽ netõnucãrĩ ññagũ, paure
yucu manirõpu diari tiiyígu.

⁶Cũãrẽ teero wáarigue marĩre
queorẽ ticorẽ niiã. Marĩrẽ cũã ti-
rírobiro ñañarẽre ugaripéarijã-
ãrõ jĩrõ, teero wáayiro. ⁷Teero
tiirã, cũã sĩquẽrã tiirírobiro wee-
rirare padeoríjãña. Cõamacũye
queti jóaripũpu cũã tiiríguere
jóanoã: “Cũã yaa, sĩni, too síro
cũã booró bosebureco tiinucáy-
ira”,^k jĩĩ jóanoã. ⁸Marĩpeja sĩquẽ-
rã cũã tiirírobiro noo booró ñee-
aperijãada. Cũãcã teero tiirígue

wapa sicaburecore veintitrés mil
diayira. ⁹Teero biiri sĩquẽrã cũã
tiirírobiro marĩ Õpũrẽ cúari tiirí-
jãada. Cũãcã teero tiirígue wapa
pau ãñaã bacasĩányira. ¹⁰Teero
biiri sũcã cũã sĩquẽrã Cõamacũrẽ
wedepatirírobiro wedepatirijã-
ña. Cũãcã wedepatirigue wapa
ánglele sĩadutínorigu cũãrẽ sĩãyí-
gu.^m

¹¹Atibúreco petiwáro tia. Tee-
ro tiigũ, Cõamacũ marĩ atitó ma-
cãrãrẽ masĩdutigu, cũãrẽ teero
tiiyígu. Cũũ cũãrẽ wáariguere
jóadutirigu niwĩ, marĩrẽ cũã ti-
rírobiro tiiríjããrõ jĩĩgũ, cũãrẽ
wáarirobirora marĩrẽ wáari jĩĩ-
gũ. ¹²Teero tiigũ, sĩcũ “yũpeja
ãñurõ padeogũ niiã; ñañaré ti-
rĩa” jĩĩ wãcũgũno ãñurõ tũomasĩ-
ña, ñañaré tiirĩ jĩĩgũ. ¹³Apetó
múã ñañaré tiidugácu. Múã dícu-
re teero wáaricu; niipetirapure
teero wáacu. Cõamacũpe múãrẽ
tiíapurucugu niijĩgũ, múã nocõrõ
nucãrẽre masĩjĩgũ, múãrẽ ñañaré
tiidugánemore jeari tiiríqui. Ña-
ñaré tiidugáre jeari, Cõamacũ
múãrẽ tutuare ticogũdaqui, ña-
ñaré tiiríjããrõ jĩĩgũ.

¹⁴Teero tiirã, yũu maĩrá, múã
cũã weerirare padeoríjãña, ñaña-
rõ wáari jĩĩrã. ¹⁵Múã ãñurõ masĩ-
rá niiã. Teero tiirã, múã basiro
yũu wedeserere “diamacũ niiã” o
“merẽã niiã” jĩĩadacu. ¹⁶Marĩ bo-
cara, sĩnirĩ bapa sĩniádari sũgue-
ro, Cõamacũrẽ usenire ticoa. Tii-

^k 10.7 Éxodo 32.6.

^l 10.9 Números 21.5-6.

^m 10.10 Números 16.41-49.

bapare sīnirá, “Cristoye díi marĩ-rẽ òmayudiabosariguemenarã marĩ cūūmena niĩã” jĩĩdugara tiia. Pálgārẽ bato yaara, “Cristoya òpũũ cūũ diari òpũũmenarã marĩ cūūmena niĩã” jĩĩdugara tiia. ¹⁷Marĩ sicagá maquẽ pãrẽ yaaa. Teero tiirá, marĩ paũ niipacara, sicaòpũũ tiiróbiro niĩã.

¹⁸Israelya pōna macārãrẽ wã-cūña. Cúã Cōāmacūrẽ padeorá, wáicũrare sīāpéocua. Tee diirẽ yaara, “Cōāmacūmena niĩã” jĩĩrã tiicúa. ¹⁹¿Deero jĩĩdugagu tiĩ yũũ teeména? “Wáicũra díi cúã weerirare ticoariguere marĩ yaara, weeriramena niĩadacu”, ¿jĩĩdugagu tiigári? “Weerira cati-cua”, ¿jĩĩdugagu tiigári? Jĩĩria. ²⁰Biiope jĩĩdugagu tiia: Cōāmacūrẽ padeohéra cúã weerirare wáicũra diirẽ ticora, Cōāmacūrẽ ticora mee tiíiya; wãtĩāpere tico-ra tiíiya. Múārẽ wãtĩāmena niĩrĩ booríã. ²¹Marĩ Òpũrẽ padeorámena vinorẽ sīnirá, pãrẽ yaara, marĩ Òpũrẽ padeorére wiyará tiia. Teerẽ yaaarira wãtĩāyere sīni, yaaro booríã. ²²Marĩ Òpũrẽ doeri tiidugáricu. Cūũ marĩmena cúari, marĩ cūūmena sīcārĩbíricu; tutuagu niiqui.

**Marĩ booró tiirá, ãpērãrẽ
maĩrĩbocu**

²³Múã sīquērã biiro wedesecu: “Marĩ tiidugárere tiimasíã”, jĩĩcu. Teerora niĩã, niirõpeja. Apetó

tiiró, marĩ tiidugáre marĩrẽ tiĩ-ápuricu. “Marĩ tiidugárere tiima-síã” jĩĩrẽ diamacú niipacari, tee-pé ãpērãrẽ Cōāmacūrẽ ãñuró padeorĩ tiirícu. ²⁴Múāye dícre wã-cūrijārõ booa; ãpērāyẽ niĩadare-cãrẽ wãcūrõ booa.

²⁵⁻²⁶Cōāmacūye queti jóaripũ-pũ biiro jóanoã: “Niipetire atibú-recopũ niirẽ marĩ Òpũye niĩã”,ⁿ jĩĩ jóanoã. Teero tiirá, yaarẽ dúaropũ dúarere noo booró sãĩ, yaaya. “¿Weerirare súubusepeoari-gue díi niĩĩ?” jĩĩ sãĩñárijãña, wapa cʉorá tũgueñarĩ jĩĩrã.

²⁷Apetó tiigá, sīcũ Jesuré padeohégũ múārẽ cúũ pũtopũ yaadutiboqui. Múã cúũ pũtopũ wáadugara, niipetire cúũ ecarére yaaya. “¿Ate deero tiíarigue díi niĩĩ?” jĩĩ sãĩñárijãña, wapa cʉorá tũgueñarĩ jĩĩrã. ²⁸Toopú niĩrĩ, ãpērã múārẽ biiro jĩĩbocua: “Ate weerirare cúã ticoarigue díi niĩã”, jĩĩbocua. Múã cúã padeorére ñañorĩ jĩĩrã, tee diirẽ yaarijãña, wapa cʉorá tũgueñarĩ jĩĩrã. ²⁹Múāye maquērẽ wederia. Múã yaara, ñañarõ tũgueñarícu. Cúã tũgueñare maquērẽ wedegũ tiia. “Yaaya maniréno niĩã”, jĩĩ tũgueñacua.

Múã yũũre sãĩñábocu: “¿Deero tiirá ãpērã tũgueñaremena ũsãpe ũsã yaadugarere yaarigari? ³⁰Ũsã yaarére Cōāmacūrẽ usenire tico-ri, ãpērã ũsã yaarére merẽã jĩĩ-masíricua”, jĩĩbocu. ³¹Yũũpeja

ⁿ 10.25-26 Salmo 24.1.

múārē biiro wedea: Marĩ yaaré-mena, marĩ s̄nirémēna, marĩ booró tiirémēna Cōāmacūrē use-nirĩ tiiáda, āpērācā Cōāmacūrē “āñunetōjōāĩ” jīārō jīrā. ³²Múā tiirémēna s̄icūnorē ñañarē tiiēñorijāña; niipetira Cōāmacū pōnarē, judíoare, judíoa niihērārē ñañarē tiiēñorijāña. ³³Yūucā teerora tiia. Niipetire yūu tiirémēna niipetirare añurō tiidugáa. Niipetira netōnérĩ boogú, cúāye niīadarere boosáa; yūupeja yée dí-cure āmaāria.

11 ¹Múācā yūu Cristore nū-nuróbiora teeré ñnacū, yūure nūnūñā.

Numiá Jesuré padeorá neārōpū tiiré maquē

²Múā yūu tiiríguere teero wā-cūpetirucujāāyiro. Yūu múārē buerigüecārē diamacú tiíáyiro. Teero tiigú, múāmena yūu bayiró usenā. ³Apeyeré ateré múārē masĩrĩ boogá: Cristo niipetira ūmūā sotoa niĩ. Ūmūpe cū ūmo sotoa niĩ. Cōāmacū Cristo sotoa niĩ. ⁴Ūmū súubusegū, cūyā dupupū sapeare pesarijārō booa. ^ñCū Cōāmacū wededutirere wedegu, teerora pesarijārō booa. Pesagúpeja bobooro tiigú tiiquí. Cū teero tiigú, marĩ Ōpū Jesucristore quioníremēna padeoriquí. ⁵Numiōpeja súubusego, cooya dupupū suti caserore

pesaro booa. Coo Cōāmacū wededutirere wedego, teerora tiiró booa. Pesahegopeja bobooro tiigó tiicó; marĩ Ōpū Jesucristore quioníremēna padeoríco. Póare súa pedenorigo tiiróbiro niico. ⁶Sicō numiō pesarí casero pesahego, sica diamacūrā coo póare súacōājāārō. “Yūure súapetiātā, o pedeatā, bobooro tugueñabocu” jīgō, suti caserore pesaro. ⁷Ūmūpe Cōāmacū niirére, cū dutimasĩrere ēñōĩ. Teero tiigú, pesarijārō booa. Numiōpe coo manū añurō dutimasĩrere ēñoyo. Teero tiigó, suti caserore pesaro booa. ⁸Múā masiā: Sicatopūra Cōāmacū basocüre tiigú, ūmūrē numiōya cōāmena tiiríyigū; numiōpere ūmūya cōāmena tiiyigū. ⁹Cōāmacū Adánrē tiigú, Evare tiíapuario jīgū mee tiiyigū. Evare tiigúpeja, Adánrē tiíapuario jīgū tiiyigū. ¹⁰Teero tiirā, múā neārōpūre niirā, numiā suti caserore pesaro booa. Teero tiigóno coo manū dutirémēna niirére ēñocó. Ángeleacā coo teero tiirére ññacua. ¹¹Teero niipacari, marĩ Jesuré padeorá cāmerí tiíapua. Ūmūā cū nūmosānumiā tiíapure maniró niimasĩricua. Numiācā cū manūsumūā tiíapure maniró niimasĩricua. ¹²Ate diamacūrā niīā: Cōāmacū numiōrē ūmūya cōāmena tiiyigū; teero biiri ūmūā numiāpūre bauácua. Nii-

^ñ 11.4 “Jesuré padeorámēna neāgū, sapeare pesariquí”, jīidugaro tiia. Cū s̄icūrā niigū, sapeamēna súubuseri, añuniā.

petira Cõamacũ tiiríra dícu nii-íya.

¹³Numiá Cõamacũrẽ sãirã, dupu suti caserore pesaheri, ¿añuĩ? Múá basiro beseya. ¹⁴Niipetira ateré masĩnoã: Ëmu póañapõ yoari, bobo niĩ. ¹⁵Numiõ-pe póa yoariñapõ cuogó boboríco; tee póamena usenico. Coo póamena suti caserore pesagobiro tiicó. ¹⁶Yuu wedeserere “diamacũ niiria” jĩgũnorẽ biiro jĩgũda: “Ësã teero dícu tiirucúa. Teero biiri Jesuré padeoré põnarĩ macārãcã teerora tiirucúcu”, jĩgũda.

Neãyara diamacũ tiirírigue

¹⁷Mecũtĩgã múārẽ apeyeré jóaa. Ateré jóagu, múāmena useniria. Múā neārã tiiré múārẽ Jesuré padeonemórĩ tiiróno tiirá, padeorére ñañorã tiia. ¹⁸Múārẽ ateré jĩsuguegũda: Múā neārã, sĩcārõména yaariayiro. Teeré tuoáwũ. Yuu tũgueñarĩ, yuure diamacũ maquẽrẽ wedecoaya. ¹⁹Ate diamacũrã niĩ: Múā batarĩcārẽ, añuniã. Teeména “¿noãpé diamacũ Jesuré padeorã niĩto?” jĩrẽre ãnoãdacu. ²⁰Múā neãyara, marĩ Òpũ cũu buerámena yaaturirobiro diamacũ tiiríayiro. ²¹Múā yaaré néewarere noo booró yaanucãjãayiro. Āpẽrá juaména putuá, āpẽrá sĩni, cũmu, tiíayiro. ²²Múā pairó yaa, sĩnidugára, múāye wiseripu teero tiiyá. ¿Múā āpẽrãrẽ Jesuré padeorãre doo niĩ? Āpẽrá bóaneõrãrẽ bo-

ooro wáari tiirá tiíayiro. Múā teero tiiré quetire tuoá, ¿deero jĩgũdari yuu múārẽ? “Múāmena useniã” ¿jĩgarite? Jĩridoajãgũdacu.

Jesús cũu buerámena yaaturigue

(Mt 26.26-29; Mr 14.22-25;

Lc 22.14-20)

²³Yuu múārẽ bueriguere marĩ Òpũ yuure buewi. Biiro niĩ: Jesuré ñnatutirapũre ticoadari ñamirẽ cũu pãrẽ née, ²⁴Cõamacũrẽ usenire ticoyigu. Yaponó, puatásã, jĩiyigu: “Ate pã yuu múārẽ diabosaadari òpũũbiro niĩ. Ateré tiiyá, yuu múārẽ diabosarere wãcũrã”, jĩiyigu. ²⁵Yaaari siro, teerora tiiyigu sĩnirĩ bapamena. Cũu bueráre tĩgũ, jĩiyigu: “Atibapá maquẽ yée díbiro niĩ. Yée díimena Cõamacũ mama netõnére quetire cúũgũdaqui. Múā tiibapare sĩnirécõrõ yuure wãcũña”, jĩiyigu. ²⁶Teero tiirá, múā pãrẽ yaara, tiibapare sĩnirã, marĩ Òpũ marĩrẽ diabosariguere ãnorã tiia, tee cũu putuaatiripu.

Bocaadari suguero, wãcũdutire

²⁷Bocaadara quioníremena tiíaro. Quioníremena ññahẽgũ yaa, sĩni, Jesuré ññanaré tiiquí; Jesuyá òpũũ, cũũye díire búri niiré tũgueñaqui. ²⁸Marĩ niipetira bocaadari suguero, marĩ tiiríguere “ññanaré tiitú” jĩ, wãcũsuguero booa. ²⁹Sĩcũ marĩ Òpũ marĩrẽ diabosariguere wãcũripacu, pãrẽ yaa, sĩnigũ, ññanarõ tiinógũdaqui.

³⁰Teero tiirá, múã pau diarecutira, tutuhera niicu. Siquẽã diajõatoayira. ³¹Marĩ bocaadari suguero, wacupatisugueatã, Cõamacũ marĩrẽ teero ñañarõ tiirĩqui. ³²Marĩrẽ teero ñañarõ tiigũ, marĩrẽ marĩ ñañarẽ tiirẽre duudutĩgu tiiquĩ. Marĩrẽ ãpẽrã cũũrẽ padeohéramena pecamepu wáari boorĩqui.

³³Teero tiirá, yáa wedera, neãyara, biiro tiyá: Sicãrõména yaadara, niipetirare yueya. ³⁴Жабóаgũno cũũya wiipu yaaaro. Teero tiigũ, Cõamacũ múã ãñurõ neãrĩ ññagũ, ñañarõ tiirĩqui. Apeyerẽ múã putopu wáagu, quẽnogũda.

Espíritu Santo basocácõrõrẽ tiimasĩrere ticorẽ

12 ¹Yáa wedera, Espiritu Santo múãrẽ tiimasĩrere ticoqui, Jesuré padeorĩ põna macãrãrẽ tiiauparo jĩĩgũ. Múãrẽ teerẽ masĩrĩ boogã.

²Múã aterẽ masĩã: Múã Jesuré padeoádari suguero, múã menamacãrã weerirare padeorã wáari ñña, múãcã wáarira niuwũ. Weerira cũã padeorã catirá mee niĩyã; wedeseriya. ³Teero tiigũ, yuu múãrẽ aterẽ masĩrĩ boogã: Sícũno Espiritu Santo ticorémema wedesegu aterẽ jĩĩmasĩriqui: “Jesús ñañarõ wáatẽrĩjããrõ”. Æpĩpẽja “Jesús marĩ Õpũ niĩ” jĩĩgũ Espiritu Santo ticorémema dícu teerẽ wedesemasĩqui.

⁴Espíritu Santo tiimasĩre ticogu, merẽã dícu marĩrẽ batoqui. Espiri-

tu Santo tee niipetirere ticogũ sícũrã niiqui. ⁵Marĩ merẽã dícu paderẽ cwoa, Jesuré padeorĩ põna macãrãrẽ tiiauparo jĩĩrã. Marĩ Õpũ tee niipetirere cũũrigu sícũrã niĩ. ⁶Marĩ merẽã dícu padea. Cõamacũ marĩrẽ paderi tiigũ sícũrã niiqui. Niipetire tee marĩ paderẽre ãñurõ wáari tiiquĩ. ⁷Espíritu Santo cũũ tiimasĩre ticorémema marĩ niipetirare cũũ marĩmena niirẽre ãñoquí. Tee tiimasĩrere ticoqui, cãmerĩ tiiauparo jĩĩgũ. ⁸Cõamacũ Espiritu Santomena siquẽãrẽ ãñurõ masĩrémema wedesemasĩrere ticoqui. Æpẽrãrẽ cũũmenarã ãñurõ tũomasĩremena wedemasĩrere ticoqui. ⁹Æpẽrãrẽ cũũmenarã padeorẽre ticoqui. Æpẽrãrẽ cũũmenarã diarecutirare netõnémasĩrere ticoqui. ¹⁰Æpẽrãrẽ Cõamacũ sícũrã tiimasĩrere tiieñomasĩrere ticoqui. Æpẽrãrẽ Cõamacũ wededutirere wedemasĩrere ticoqui. Æpẽrãrẽ besemasĩrere ticoqui. Tee masĩrémema “ãni wãtĩ tutuaremena biiro tiĩ” o “Espiritu Santo tutuaremena biiro tiĩ” jĩĩ besemasĩqui. Æpẽrãrẽ ãpẽrãyẽre máata wedesemasĩrere ticoqui, cũã tee wedesere tũohéra niipacari. Æpẽrãrẽ tee wedesere “biiro jĩĩdugaro tia” jĩĩ wedemasĩrere ticoqui. ¹¹Espíritu Santo basiro tee niipetirere tiiquĩ. Cũũrã basocácõrõrẽ cũũ ticodugarere ticoqui.

Marĩ sicaõpũũbiro niĩã

¹²Marĩya õpũũ maquẽ pee niĩã. Pee niipacaro, sicaõpũũrã niĩã.

Cristocã teerora niiĩ. Marĩ cũũrẽ padeorã pau niipacara, sicaõpũũ-biro niiã. ¹³Marĩ niipetira Espĩritu Santo siccũmena wãmeõtino-wũ. Teero tiigũ, marĩ judıoa, griegoa, dutiapienori basoca, dutiapienoña manirã sicaõpũũbiro niirĩ tiii. Marĩ niipetira siccũrẽna cũoa Espĩritu Santore.

¹⁴Sicaõpũũ sicawãme dícu niiria; sicaõpũũ pee õpũũ maquẽrẽ cũoa. ¹⁵Marĩya dũpo wedeseri dũpo niirõ, biiro jĩibocu: “Wãmo niiria; marĩya õpũũ maquẽ niiria”. Teero jĩipacaro, toopúra niijãã. ¹⁶Marĩya cãmopéro wedesebocu: “Capea niiria; marĩya õpũũ maquẽ niiria”. Teero jĩipacaro, toopúra niijãã. ¹⁷Marĩya õpũũ capea dícu niirĩ, ¿deero tii marĩ tũobóatau? Marĩya õpũũ cãmopéro dícu niirĩ, ¿deero tii marĩ wĩniñáboatau? ¹⁸Cõãmacũ marĩrẽ tiigũ, niipetire marĩya õpũũ maquẽrẽ cũũ cũũdũgaropũ cũũrigũ niiwĩ. ¹⁹Sicaõpũũpũre niirẽno sicawãme dícu niĩatã, basocũya õpũũ niiribojĩyu. ²⁰Biirope niĩã: Sicaõpũũ pee wãme cũopacãri, sicaõpũũrã niiã.

²¹Capea wãmorẽ “mũũrẽ boorĩga” jĩĩmasĩricu. Dupucã dũporire “boorĩga” jĩĩmasĩricu. ²²Teero jĩĩrõno tiirã, marĩya õpũũ maquẽ apeyerẽ “tutuhere niiã” jĩĩpacari, tee manirĩ, ãñurõ catimasĩricu. ²³Marĩya õpũũ maquẽrẽ apeyerẽ búri niirẽ tũgueñaã. Teero tiirã, teerẽ ãñurõ bauáro jĩĩrã, ãñurõ quẽnoã. Apeyerẽ bobooro tũgue-

ñarã, teerẽ yayióra, sutirẽ sãñaã. ²⁴Apeyẽ ãñurẽ baurépereja quẽnorĩa. Cõãmacũ marĩya õpũũ maquẽrẽ teero cũũrigũ niiwĩ, búri niirẽre wapapacárobiro iñaãrõ jĩĩgũ. ²⁵Cũũ niipetire marĩya õpũũ maquẽ siccãrõména paderi booquí; teero biiri siccãrõména cãmerrĩ tiíápuri booquí. ²⁶Marĩya õpũũpũre sicatabe pũnirĩ, niipetiropũ sesajõãã. ãñurõ wáaricãrẽ, niipetiropũ ãñurõ tũgueñaremena useniã.

²⁷Teero jĩĩgũ, biiro jĩĩgũ tiia: Mũã Cristore padeojĩrã, cũũya õpũũbiro niiã. Basocãcõrõ cũũya õpũũ maquẽbiro niiĩya.

²⁸Cõãmacũ Jesuré padeorĩ põna macãrã watoapũre Jesús cũũyere wededutigu beserirare niipetira sotoapũ cũũrigũ niiwĩ. Cũã docare cũũ wededutirere wederãre cũũrigũ niiwĩ. Cũã docare cũũye quetire buerãre cũũrigũ niiwĩ. Cũã docare cũũ dícu tiimasĩrere tiieñorãrẽ cũũrigũ niiwĩ. Cũã docare diarecutirare netõnẽrãrẽ, tiíápurare, dutirãre, ãpẽrãyẽre wedeserare cũũrigũ niiwĩ.

²⁹Niipetira Jesús cũũyere wededutigu beserira niiriya. Niipetira Cõãmacũ wededutirere wederã niiriya. Niipetira Cõãmacũye quetire buerã niiriya. Niipetira Cõãmacũ dícu tiimasĩrere tiieño-

masĩriya. ³⁰Niipetira diarecutira-re netõnémasĩriya. Niipetira ãpẽrãyére wedesemasĩriya. Niipetira cũã wedesere “biiro jĩĩdũgaro tiia” jĩĩ wedemasĩriya. ³¹Teero tiirá, Espíritu Santo nemoró ãñurõ tiimasĩre ticorére booyá. Mecũtígãrẽ yũũ mũãrẽ nemoró ãñuróre wedegũda.

Cãmerí maĩré

13 ¹Marĩ ãpẽrãyére wedesemasĩpacara, ángleayere wedesemasĩpacara, cãmerí maĩhẽrĩ, marĩ wedesere wapamanĩcu. Yucũtuti páara o cõmequiriré páacarerabiro marĩ wedesere bũsũcu. ²Cõãmacũ marĩrẽ wededutirere wedemasĩpacara, cãmerí maĩhẽrã, búri niirá pũtuáa. Marĩ niipetire basocá masĩña manirére masĩpacara, niipetire Cõãmacũyere tuomasĩrã niipacara, cãmerí maĩhẽrã, búri niirá pũtuáa. Marĩ bayiró padeorẽmena ãtãgũrẽ aperopũ wáadutimasĩpacara, cãmerí maĩhẽrã, búri niirá pũtuáa. ³Marĩ cũoré niipetirere bóaneorãrẽ ticobocu. Marĩ cũãrẽ maĩrĩpacara ticora, Cõãmacũ marĩrẽ “ãñurõ tiiwũ” jĩĩriqui. Marĩ Cõãmacũyere tiirí, cũũrẽ padeohéra marĩrẽ sóedutibocua. Cũũyere tiipacára, cãmerí maĩhẽrĩ, Cõãmacũ marĩrẽ “ãñurõ tiiwũ” jĩĩriqui.

⁴Marĩ cãmerí maĩrá, biiro tiia: Æpẽrá marĩrẽ merẽã tiirí, cũã tiirére nũcãjãã. Niipetirare ãñurõ tiia. Æpẽrãrẽ ãñatutiria. “Biiro bi-

gũno niiã yũũja”, jĩĩ wãcũria. “Ûsã ãpẽrá nemoró niinetõnũcãrã niiã”, jĩĩ wãcũria. ⁵Æpẽrãrẽ padeorẽmena wedesea. Marĩye niĩãdare dícuire wãcũria. Máata cúaria. Æpẽrãrẽ yoari cúaiñaria. ⁶Æpẽrá ñañaré tiirí ãñarã, ureniria. Cũã diamacũ maquẽpere tiirí, ureniapua. ⁷Marĩ maĩrãrẽ cũã ñañaré tiirí, maĩdúria. “Too síro cũãcã ãñurẽpere tiimasĩãdacua”, jĩĩ wãcũã. Wãcũtutuarucujãã. Cũã ãñuróre tiirí yuea.

⁸Marĩ cãmerí maĩré petirĩcu. Cõãmacũ wededutirere wederẽ petiãdacu. Æpẽrãyére máata wedesemasĩre petiãdacu. Cõãmacũyere tuomasĩremena wedemasĩre petiãdacu. ⁹Marĩ niipetirere Cõãmacũyere tuomasĩpetiria. Cõãmacũ wededutirere wedepacara, wedepetiria. ¹⁰Jesús pũtuatiri, masĩpetijãadacu; “teerẽ tuomasĩriga” jĩĩnemoricu sãa.

¹¹Yũũ wĩmagũ niigũ, wĩmagũbiro wãcũ, wedesewũ. Bũcũ wáagũ, wĩmagũ niigũ tiirĩguere duujãwũ. ¹²Teerora sũcã atitóre marĩ ãñurõ tuomasĩria. Ëñoró bũcũropũ marĩ ãñarẽbiro niiã; ãñurõ bauría. Too síropũ ãñurõ bauró ãñãadacu. Mecũtígãrẽ marĩ pẽerogã masĩã. Too síropũ cũũ marĩrẽ masĩrõbirora masĩpetijãadacu.

¹³Teero tiiró, ate itiáwãme niirucujãadacu: Cõãmacũrẽ padeorẽ, “cũũ marĩrẽ ãñurõ tiigũdaqui” jĩĩ ureniyuere, cãmerí maĩré niirucujãadacu. Itiáwãme watoare cãmerí maĩrẽpe urenĩti maquẽ niiã.

**Āpērāyére máata wedesemasīrā
biiro tiiró booa**

14 ¹Āpērārē maīrucújāña. Cōāmacū Espíritu Santo mena tiimasīre ticorécārē bayiró booyá. Cōāmacū wededutirere wedemasīrere boonetónucāña. ²Āpērāyére máata wedesemasīgūno Cōāmacū dícre wedesequi. Basocáre wedeseriqui. Cūñ wedeserere tuorícua. Espíritu Santo tutuaromena masīña manirére wedesequi. ³Cōāmacū wededutirere wedegúpe basocáre wedesequi. Cūñ wederi tuoráre Cōāmacūrē padeonemórī tiiquí. Cūñrá wācūtutuari, āñurō tugueñarī tiiquí. ⁴Āpērāyére máata wedemasīgūno cūñ basiro Cōāmacūrē padeonemógū tiiquí. Cōāmacū wededutirere wedegúpe Jesuré padeorí pōna macārārē padeonemórī tiiquí.

⁵Múā niipetira āpērāyére máata wedesemasīrī boomíga. Tee nemoró múā Cōāmacū wededutirere wederi bayiró boosāmīā. Cōāmacū wededutirere wederépe āpērāyére máata wedesere nemoró wapacutía. Sícū āpērāyére máata wedeseari siro, cūñ wedeseariguere āpī wederi, āñunicu. Teero wedegū, niipetira Jesuré padeorí pōna macārārē padeonemórī tiiquí. ⁶Teero tiigú, yáa wedera, yūñ múā putopū wáagū, āpērāyére máata wedeseri, tee wedesere múārē tiíápuricu. Cōāmacū yūñre wederére múārē

bueripereja, tiíápu. Cōāmacūyere yūñ āñurō tuomasīrere múārē wederi, tiíápu. Cōāmacū yūñre wededutirere wederi, tiíápu. Yūñ apeyeré buenemorí, tiíápu.

⁷Queorémēna múārē wedegūda: Tōōrōriwū noo booró putiāmajārī, “¿ñeenó basaré niigari?” jīmasīña manīā. Búapūtēāmajārī, noo booró búapūtēāmajārī, “¿ñeenó basaré niigari?” jīmasīña manīā. ⁸Surara cāmerísīārā wáara, cornetare āñurō putihéri, cūāyere quēnorícua. ⁹Múācā teerora niicu. Múā tuomasīhēre wedeseri, “biiro jīdugara tiíya” jīmasīña manīā. Teero wedeseāmajāre niicu. ¹⁰Atibúrecopure pee merēā dícu wedesere niicu. Niipetire tee wedeserecōrō tuomasínoā. ¹¹Yūñ āpērā wedesere tuohégū, aperó macūbiro niīā. Yūñ wedeseri tuohégū, cūñcā aperó macūbiro niiquí. ¹²Múācā āpērāyére tuorícu. Teero tiirā, múā Espíritu Santo tutuaromena tiimasīre ticorére boorā, Jesuré padeorí pōna macārārē āñurō padeonemórī tiimasīrepere boonetónucāña.

¹³Teero tiigú, āpērāyére máata wedesemasīgūno Cōāmacūrē biiro sārō booa: “Yūñ wedesere ‘biro jīdugaro tiā’ jī wedemasīrere ticoya” jī sārō. ¹⁴Yūñ āpērāyére máata wedeseremēna súubusegū, yeeripūnamēna súubusea. Yūñ wācūrēmenape “biro jīgū tiā” jīmasīricu. ¹⁵Too do-

care ¿deero tiigúdari yuu? Biirope tiigúda: Yuu súubusegu, yeeripūnamena súubuseguda; teerora yuu wácūrēmenacārē súubuseguda. Yuu Cōāmacūrē basapeogu, yeeripūnamena basaguda; teerora yuu wácūrēmenacārē basaguda. ¹⁶Muu yeeripūnamena dícu Cōāmacūrē “añunetōjōāgū nii” jīīrī, āpī muu wedeserere tuoríqui. Tuoríjīgū, “teerora niā” jīīapumasíriqui. ¹⁷Muu teero usenire ticori, añuniā, añurōpeja. Cūūpere Cōāmacūrē padeonemórī tiirícu. ¹⁸Āpērāyére máata wedeserere yuurá múā niipetira nemoró wedesea. Teero tiigú, Cōāmacūrē usenire ticoa. ¹⁹Teero jīīpacu, Jesuré padeorá neārōpu yoari āpērāyére máata wedese-gu, búri peti wedese-cu. Too niirá tuorícu. Basocáre buedugagu, cúā tuorémena wederipereja, péerogā wedepacari, nemoró añuniā.

²⁰Yáa wedera, wīmarābiro wācūrijāña. Múā wīmarā ñañaré wācūhērābiro wācūpacara, apēpére butoábiro wācūña. ²¹Cōāmacūye queti jóaripūpu ateré jóanoā: “Marī Ōpū Cōāmacū biirō jīī: ‘Yuu atiditá macārārē āpērāyémēna wedeseguda. Teeménacārē nemorórā padeoríadacua’, jīīyigū”,^o jīī jóanoā. ²²Teero tiigú, Cōāmacū āpērārē āpērāyére máata wedeseri tiiquí, Jesuré padeohéra “Cōāmacū cúāme-

na niiquí” jīīārō jīīgū. Jesuré padeorápe teeré masítoacua. Cōāmacū āpērārē cúū wededutirere wederi tiiquí, Jesuré padeorá “Cōāmacū marírē wedesequi” jīīārō jīīgū. Jesuré padeohérape teeré tuomasíricua. ²³Múā niipetira neārōpu neārā, niipetira āpērāyére máata wedeseri, Jesuyé maquērē masíhērā o Jesuré padeohéra sājēabocua. Múā wedeserere tuorá, “mecūrā tiíya” jīībocua. ²⁴Múā niipetira Cōāmacū wededutirere wederipereja, Jesuré padeohégū o Jesuyé maquērē masíhēgū sājēaboqui. Múā wederére tuogú, “yuu ñañagū niiga” jīī tūgēñaboqui. Múā niipetira wederi tuogú, cúū tiiríguere wācūboqui. ²⁵Cūū popeapu ñañaré wácūrere wācūboqui. Teero tiigú, Cōāmacūrē padeogú cúū díamacūpu ñicācoberimēna jeacūmugūdaqui. “Cōāmacū díamacūrā múāmena niiquí”, jīīgūdaqui.

Múā neārōpu añurō tiiyá

²⁶Yáa wedera, múārē ateré we-dea: Múā neārā, múā síquērā Cōāmacūrē basapeocu; āpērā Cōāmacūyere buecua; āpērā Cōāmacū cúārē wederére múārē buecua; āpērā āpērāyére máata wedesecua; cúā wedeseariguere āpērāpē wedecua. Teemēna niipetira Jesuré padeorí pōna macārārē cāmerí Cōāmacūrē padeone-

^o 14.21 Isaías 28.11-12.

mórĩ tiiáro. ²⁷Āpērāyére máata wedeseri, pwará o ĩtĩrā wedese-aro. Sícũ wedesesugue, too síro āpĩ wedesearo. Cũā wedeseariguere āpĩ wedearo. ²⁸“Biuro jĩĩdũgaro tiia” jĩĩ wedegú manirĩ, wedeserijāārō. Cũā basiro wācũrēpũ Cõāmacũrē wedesearo. ²⁹Cõāmacũ wededutirere wederá pwará o ĩtĩrā wedearo. Āpērā cũā wederére besearo, “¿diamacũrā niĩ?” jĩĩrā. ³⁰Sícũ wedeseri, Cõāmacũ āpĩrē toopú duigũre wededutiri, wedesesuguearigu ditamanĩārō. ³¹Teero tiirā, niipetira Cõāmacũ wededutirere wederá wedesemasĩcua. Sícũ wedesesugue, too síro āpĩ, āpĩ wedesewacua. Teero tiirĩ, niipetira too niirā masĩadacua; niipetira wācũbayiadacua. ³²Múā Cõāmacũ wededutirere wederá “aterá basocáre mecũtígā wederi, āñutu niĩā” jĩĩ wācũsugue, wedeya. Āpērā wederitabe, wederijāña. ³³Cõāmacũ diamacũ tiirĩ booquí; noo booró tiirére booríqui.

Niipetira Jesuré padeoré pōnarĩ macārā neārā, cũā tiirére tiinũnũseya: ³⁴Múā neārōpũre numiá wedeserijāārō. Cũārē wedesedutirijāña. Cũā manusũmuārē āñurō yũwaro Cõāmacũye queti jóaripũ dutirobirora. ³⁵Cũā tuoriariguere masĩdũgara, wiipú cũā manusũmuārē sãĩñāārō. Múā neārōpũ numiá wedeseri, ñañaniā.

³⁶Múā niipetira ateré masĩcu: Cõāmacũye queti múāmena nũcārĩro niĩwũ. Múā dícu teeré

padeorá niiria. ³⁷Sícũ múā menamacũ “yũũ Cõāmacũ wededutire re wedegú niĩā; Espĩritu Santo wācũrē ticorēmena wedea” jĩĩboqui. Teeré jĩĩgũno yũũ jóariguere tũoári siro, biuro jĩĩgũdaqui: “Marĩ Ōpũ dutiré ticoré niĩā”, jĩĩ masĩgũdaqui. ³⁸Yũũ jóariguere “teerora niĩā” jĩĩ padeohégũnorē padeorĩjāña múācā.

³⁹Yáa wedera, Cõāmacũ wededutirere wedemasĩre booyá. Múā menamacārā āpērāyére máata wedeseri, “wedesea mee tiiyá” jĩĩrijāña. ⁴⁰Niipetire múā tiirére quioníremena tiiyá. Teeré āñurō tiiyá; noo booró tiirĩjāña.

Cristo masārigue

15 ¹Yáa wedera, yũũ múārē too sugueropũ bueriguere Jesús basocáre netōnére quetire mecũtígārē wācũrĩ boogá. Múā teeré tuorá, padeowá. Atitócārē padeóa. ²Cõāmacũ tee quetimenarā múārē padeorĩ tiigú tiĩ. Múārē yũũ wederigue quetire padeó, wācũnũnũseri, netōnégũdaqui. Diamacũ padeohéri, netōnériqui.

³Yũũre bueriguere múārē wedewũ. Tee buerigue uputĩ maquē niĩā. Biuro niĩā: Cõāmacũye queti jóaripũ jĩĩrōbirora Cristo marĩ ñañaré tiiré wapa marĩrē diabosarigu niĩwĩ. ⁴Cũũ diaari siro, ĩtātutipũ cúũrira niĩwā. Itiábũreco siro Cõāmacũye queti jóaripũ jĩĩrōbirora masārigũ niĩwĩ. ⁵Tee-ro wáari siro, Pedrore bauásũ-

gueyigũ. Too síro ãpẽrá cũũ beserirare bauáyigũ. ⁶Too síro sîcâróména paũ quinientos nemoró cũũrẽ padeoráre bauáyigũ. Paũ cũũrẽ ñnarira caticua ména; ãpẽrá diajõatoayira. ⁷Too síro Santiagore bauáyigũ. Too síro niipetira cũũyere wededutigũ beserirare bauáyigũ.

⁸Niipetirare bauári siropũ, yũũre bauáwi. Cũã siro macũ bu-cuápetiririgũbiro yũũ niipacari, yũũcârẽ bauáwi. ⁹Yũũ niipetira Jesús cũũyere wededutigũ beserira ñuaró wapacutía. Too sũgureropũ yũũ Jesuré padeoré põnarĩ macãrãrẽ ñañarõ tiirucúmiwũ. Yũũ ñañagũ niipacari, Jesús yũũre bauáwi. Yũũre bauáriatã, yũũ cũũ beserigũ niiribocu. ¹⁰Cõãmacũ yũũre ãñurẽ ticoréména atitóre merẽã niiã. Teero tiigũ, Cõãmacũ yũũre “búri peti cũũrẽ ãñurẽ ticowũ” jĩĩriqui. Yũũ cũã niipetira nemoró padea. Yũũ basiro teero tiiría; Cõãmacũ yũũre ãñurẽ ticogũ yũũmena niigũ, yũũre tiíapuqui. ¹¹Yũũ múãrẽ wederé, ãpẽrá Jesús beserira múãrẽ wederé sîcãrĩbiro niiã; si-caquetira wedenoã. Teeréna múã padeowũ.

Diarira masãrẽ

¹²Cristo dia masãrigue quetire buenoã. Teeré buepacari, ¿deero tiirá múã sîquẽrá “diarira masãriya” jĩĩgari? ¹³Diarira masãriatã, Cristocã masãribojĩyi. ¹⁴Cũũ masãriatã, ãsã bueré wapamaní-

bojĩyu. Múã padeorécã wapamaníbojĩyu. ¹⁵“Cõãmacũ Cristore masõyigũ” jĩĩrẽ quetire wedewũ. Tee queti diamacũ niiriatã, ãsã Cõãmacũyere jĩĩditora niibocu. Diamacũrã diarira masãriatã, Cõãmacũ Cristore masõribojĩyi. ¹⁶Diarira masãriatã, Cristocã masãribojĩyi. ¹⁷Cũũ masãriatã, múã padeoré wapamaníbocu. Múã too sũguero ñañarẽ tiiríguere teerora acabónoña maniré niijãbocu. ¹⁸Teero niiatã, Cristore padeorã diarira pecamepũ wãabojĩya. ¹⁹Marĩ atibúrecompũ dícu-re Cristore padeorĩ, cũũmena catiré petihére maniátã, marĩ ãpẽrá nemoró bóaneorã peti niibocu. Búri peti padeobócu.

²⁰Ate diamacũ niiã: Cristo diarigupũ niipacũ, masãrigũ niíwĩ. Cũũ ãpẽrá niipetira diarira watoapũre masãsũguerigũ niíwĩ. ²¹Biíro niiã: Sîcũ basocúmena basocã diaré nucãyíro. Teerora sũcã sîcũ basocúmena basocã masãrécã nucãyíro. ²²Marĩ niipetira Adán põna niiré wapa diadacu. Teerora sũcã niipetira Cristomena niirácã catirucujãadacu. ²³Cõãmacũ marĩrẽ masãdutiri, masãadacu. Cristo masãsũguetoarigũ niíwĩ. Too síro cũũ putuaatiri, marĩ cũũmena niirã masãadacu. ²⁴Teero wáari, atibúreco petijõãadacu. Teeburecori jeari, Cristo atibúrecompũ niirãrẽ, ãmuãsepu niirãrẽ, cũã õpãrãrẽ cõãpetijãgũdaqui. Cũũ teero tiíari siro, cũũ Pacure cũũ niipeti-

ra Õpũ niirére wiyagúdaqui. ²⁵Cristo tee Õpũ niirére cwoğúdaqui, téee Cõāmacũ cũũrẽ ĩnatutirare cũũ dutiriguere añurõ yũuri tiiripũ. ²⁶Cũũ niipetira cũũrẽ ĩnatutirare cõāpetiari siropũ, diarécārẽ petirí tiigúdaqui. ²⁷Cõāmacũye queti jóaripũ jĩrõbirora niipetirere, niipetirare Cristo docapũ pũtuári tiiyígu. Teero jĩrõ, “Cõāmacũ Cristo docapũ niĩ” jĩrõ mee tiia. Cõāmacũrã niipetirere, niipetirare Cristo docapũ pũtuári tiiyígu. ²⁸Cũũ teero tiári siro, cũũ macũ basiro cũũ Pacũ doca pũtuagúdaqui. Teero tiigú, Cõāmacũ niipetire, niipetira Õpũ niigúdaqui.

²⁹Apeyeré ãpērã biiro tiicúa: Puarí wãmeõtiduticua. Cũã biiro jĩĩ wãcũpaticua: “Yũũ menamacũ diaadari suguero wãmeõtidutiriwi”, jĩĩcua. Teero tiirã, sĩcãrĩ cũã basiro wãmeõtiduticua; too síro sĩcũ diarigũye niiboariguere wãmeõtiduticua. ¿Deero tiirã cũã teero tiigári? Cũã “diarira masãriya” jĩĩ wãcũpacara, cũã diariraye niiboariguere wãmeõtidutire wapamanĩã.

³⁰Apeyeré, ãsã “diarira masããdacua” jĩĩ bueré wapa ãpērã ãsãrẽ ñañarõ tiidugárucujãya. Teero quioré watoapũ niipacara, teeré buerucujãã. ³¹Búrecoricõrõ basocã yũũre sĩãdugácua. Tee diamacũrã niĩã. Atecã teerora diamacũ niĩã: Yũũ múã marĩ Õpũ Jesucristore padeoré wapa use-niã. ³²Éfeso macãrã yũũre wáicu-

ra cúarabiro ñañarõ tiiwã. Diarira masãriatã, búri peti cũã tiiriguere ñañarõ netõbójĩyu. “Diarira masãricua” jĩĩrẽ diamacũ niĩãtã, marĩcã ãpērã wedeserucurobiro wedesebocu. Biiro jĩĩbocu: “Jãmũ yaara; jãmũ sĩnirã; marĩ ñamigã diajõãbocu”, jĩĩbocu.

³³Ãpērã múãrẽ merẽã padeodutiri, padeorijãña. Ate basocã wedesere diamacũrã niĩã: “Ñañarãmena bapacutiri, múã añurõ tiirécutirere ñañoãdacu”. ³⁴Teero tiirã, múã too suguero wãcũrirobiro diamacũ añurõ wãcũña sũcã. Teero biiri ñañarẽre tiirijãña. Sĩquẽrã múãmena niirã Cõāmacũrẽ masĩriya. Múãrẽ bobodutigu, teero jĩĩã.

Diarira masãre õpũũrĩ ¿deero baurádarĩ?

³⁵Apetó tiigú, sĩcũ sãĩñãboqui: “Diarira ¿deero tii masãbogari? Cũã masãre õpũũrĩ ¿deero bauré õpũũrĩ cwoádari?” ³⁶Teero sãĩñãgũ tũomasĩriqui. Marĩ oterípe oterĩ, wiiádari suguero, bóacu. ³⁷Marĩ otera, wiiárigueyucure oteria; opaperi dícuere otea. Trigoperi o apeyenóperire otea. ³⁸Too síro Cõāmacũ cũũ tũsaróbiro wiirĩ tiiquí. Deero bauré dũca niirigue teenórã wiirĩ tiiquí sũcã. ³⁹Niipetire õpũũrĩ sĩcãrĩbíro niiricu. Basocãye õpũũrĩ, wáicũraye õpũũrĩ, minipõnáye õpũũrĩ, waiye õpũũrĩ merẽã dícu niicu. ⁴⁰Teerora sũcã ãmũãse maquẽ õpũũrĩ, atiyepá maquẽ

õpũĩrĩ niiã. ̃mũãse maquẽ õpũĩrĩ merẽã peti añurẽ niiã. Atiyepá maquẽ õpũĩrĩcã añurẽ niiã. ⁴¹ Muĩpũ búreco macũ añurẽ asiyáqui. Ñami macũ merẽã añurẽ bóequi. Ñocõácã merẽã añurẽ bóecua. Ñocõá s̃cārĩbíro bóerica.

⁴² Teerora wáacu diarira masã-récã. Diarigũre yaarĩ, cũyã õpũĩ bóaadacu. Too síro apeõpũĩ masã-ãdacu. Tiiõpũĩ diaricu sáa. ⁴³ Marĩ búri niirẽ õpũĩrĩrẽ yaajáã. Añurẽ õpũĩrĩpe masããdacu. Marĩ tutuhe-re õpũĩrĩrẽ yaajáã. Tutuare õpũĩrĩpe masããdacu. ⁴⁴ Marĩ atibúreco maquẽ õpũĩrĩrẽ yaajáã. ̃mũãse maquẽ õpũĩrĩ tiiróbiro baurẽpe masããdacu. Atibúreco maquẽ õpũĩrĩ c̃uorá, ̃mũãse maquẽ õpũĩrĩ c̃uoádacu.

⁴⁵ Cõãmacũye queti jóaripũpũ biiro jóanoã: “Cõãmacũ basocũ niisuguerigũ Adánrẽ catirẽre ticoyigũ”,^p jĩĩ jóanoã. Cristope ̃mũãse macũ niijĩgũ, catirẽ petihẽre ticoqui. ⁴⁶ Cõãmacũ marĩrẽ ̃mũãse maquẽ õpũĩrĩrẽ ticosugueririgũ niĩwĩ. Atibúreco maquẽ õpũĩrĩpere ticosuguerigũ niĩwĩ. Too síro ̃mũãse maquẽ õpũĩrĩrẽ ticogũdaqui. ⁴⁷ Basocũ niisuguerigũ atibúreco macũ ditamena weenorigũ niĩwĩ. Cũĩ siro macũpe ̃mũãse macũ niĩ. ⁴⁸ Atibúreco macārã ditamena tiinórigubiro õpũĩc̃utiya. ̃mũãse-

pũ wáaadarafe too macũbiro õpũĩc̃utiadacua. ⁴⁹ Marĩ ditamena weenorigubiro bauta. Teerora sũcã too síropũ ̃mũãse macũbiro bauádacu.

⁵⁰ Yáa wedera, aterẽ múārẽ wededũgaga: Marĩ ate õpũĩrĩmena^q Cõãmacũ õpũ niiróopũ wáamasĩña mania. Toopũ niirẽ niirucujã-ãdare niicu. Teero tiirá, bóaadare toopũ c̃uomasĩña mania. ⁵¹⁻⁵² Apeyecārẽ, too suguero macārãpũ masĩña manirĩguere wedegũda: Niipetira diaricua. Wãcũña maniró, bibitarobiro, ángele cornetare putitũri, marĩ wasojóããdacu. Tiiwũ busuri, diarira masããdacua; cũã masārã, dianemoricua sáa. Teerora marĩcã wasoádacu. ⁵³ Cõãmacũ marĩye õpũĩrĩ diaadare õpũĩrĩrẽ wasogũdaqui, niirucujããdare õpũĩrĩpe c̃uoáro jĩĩgũ. ⁵⁴ Marĩ diaadare õpũĩrĩrẽ niirucujããdare õpũĩrĩpe wasorĩ, cũyẽ queti jóaripũ jĩĩrõbirora wáaadacu. Biiro jóanoã: “Marĩrẽ diari tiirẽ petiádacu”.^r ⁵⁵ “Diarẽre cuinemicu; marĩ dianemicu. Boorituane-moricu; marĩ catirucujããdacu”.^s ⁵⁶ Basocã ñañaré tiirá, diarẽre cui niicua. Moisére dutirẽ cũĩrigue jĩĩrõbirora ñañaré tiirá diaadacua. ⁵⁷ Teero niipacari, marĩ õpũ Jesucristo tiirẽmena marĩ dianemoricu sáa. Teero tiirá, Cõãmacũrẽ ̃senire ticoada.

^p 15.45 Génesis 2.7.

^q 15.50 Pecasãyemena: carne y sangre.

^r 15.54 Isaías 25.8.

^s 15.55 Oseas 13.14.

⁵⁸Teero tiirá, yáa wedera, pa-deorucújãña. Marĩ Ôpũyere jõõpe-mena nemoró padenemoña. Múã ateré masiã: Cũũyere padera, búri peti padeãmajãrã mee tiia.

Jerusalénpu niyeru ticocoadare néorigue

16 ¹Niyeru néõre maquẽrẽ wedeguda. Múã ãpẽrá Jesuré padeoráre ticocoadara niyeru néõrã, yũũ Galacia macãrãrẽ dutirirobirora tiiyá. Biuro jĩĩwũ: ²“Se-manarĩcõrõ yeerisãri bureco niirĩ, múãcõrõ múã wapatáro jeatuaro péero merẽã ññanoña”. Múã teero tiiyúera, yũũ jearipũ, néõdugara tiiricu. ³Yũũ múã pũtopũ jeagu, múã niyeru néõriguere múã beseriramenã Jerusalénpu ticocoguda. Sicapũ yũũ jóaripũrẽ cũãmena ticocoguda: “Atipũ néewara Corinto macãrã beserira niĩya”, jĩĩgũda. ⁴Yũũre “wáaro booa” jĩĩãtã, cũã yũũmenã wáaadacua.

Pablo “wáaguda” jĩĩ wãcũrigue

⁵Macedonia ditapũ wáasugue-adacu. Too netõwágũ, múã pũto jeaguda. ⁶Múãmenã yoasãñurĩ niibocu. Apetó tiigú, niipetiro pũuriro niirĩ, niidiojãbocu. Teero tiirá, múã yũũ aperó wáadugari, yũũre tiípuadacu. ⁷Yũũ múãrẽ búri peti ññanetõwadugariga. Teero tiigú, marĩ Ôpũ boorĩ, yoa-ri múãmenã niigũdacu. ⁸Ãno Éfesopũ niigũdacu ména, téee Pentecostés bosebureco jearipũ. ⁹Ãno-^{ré} pee paderé niĩã. Paũ niĩya ma-

rĩ Ôpũyere tũodugára. Teerora teeré cãmotáracã paũ niĩya.

¹⁰Timoteo múã pũtopũ jeari, cũũrẽ ãñurõ bocaya. Múã teero tiirĩ, cũũ wãcũpatiro maniró, bóaneõrõ maniró niigũdaqui. Cũũ yũũ tiiróbiro marĩ Ôpũyere padei. ¹¹Teero tiirá, múã cũũrẽ teero ññarijãña. Cũũ ãnopũ atiadare maquẽrẽ tiípuya. Teero tiirĩ, cũũ useniremena yũũ pũtopũ atigũdaqui. Yũũ ãpẽrá Jesuré padeorámene cũũrẽ yuegu tiia.

¹²Apoloye maquẽrẽ wedeguda: Yũũ Apolore bayiró peti múã pũtopũ ññagũ wáadutimiwũ marĩya wederamenã. Cũũ mecũtígãrẽ wáadugarii. Cũũrẽ basiori, wáagũdaqui.

Ãñudutiyaponorigue

¹³Múã ãñurõ tũomasĩ, niĩña. Padeodurijãña. Cuiro maniró niĩña. Cõãmacũ tutuaremena niĩña. ¹⁴Niipetire apeyenórẽ tiirá, ãpẽrãrẽ maĩrémenã tiiyá.

¹⁵Yáa wedera, múã Estéfanaya wii macãrãye quetire masiã: Cũã Acaya ditapũre ãpẽrá suguero Jesuré padeosuguerira niĩya. Teero biiri cũã Jesuré padeorãre bayiró tiípura niĩya. ¹⁶Teero tiirá, cũã tiiróbiro niirã múãrẽ dutiri, yũũya. Teero biiri niipetira Jesuyere bayiró paderá múãrẽ dutiricãrẽ, yũũya.

¹⁷Estéfanã, Fortunato, Acaico ãnopũ jearémene bayiró useniã. Cũã múã yũũre tiípuboriguere tiípuya. ¹⁸Yũũre wãcũtutuari

tiiwá. Múãcãrẽ teerora tiijíya. Teero tiiránorẽ “ãñurõ tiirá tií-íya” jĩrõ booa.

¹⁹Asia dita macãrã Jesuré padeoré pōnarĩ macãrã múãrẽ ãñudutiya. Aquila, Priscila, teero bii-ri Jesuré padeorá cũãya wiipũ neãrã múãrẽ bayiró ãñudutiya. ²⁰Niipetira Jesuré padeorá múãrẽ ãñudutiya. Múã basiro cãmerĩ maĩrémena ãñudutiya.

²¹Yũũ Pablo ate niituredarire múãrẽ ãñudutire ticogũ, yũũ basirora jóaa.

²²Marĩ Ōpũ Jesucristore maĩhégũnorẽ ñañarõ wáaaro. “Ûsã Ōpũ, putũaaatiya”.

²³Jesucristo marĩ Ōpũ múãrẽ ãñuré ticoaro. ²⁴Múã niipetira Jesucristomena niirãrẽ bayiró maĩã. Teerora niirucujããrõ.

Nocōrōrã jóaa.

CORINTO MACĀRĀRĒ

Pablo puarí jóaripũ

Ññuduticorigue

1 ¹Yũũ Pablo, Timoteo marĩya wedegũmena mũãrẽ ãñudutia. Yũũ Cõãmacũ booró Jesucristoyere wededutigũ beserigũ niĩã. Yũũ atipũrẽ mũãrẽ Cõãmacũrẽ padeorí põna macārã Corintopũ niirārẽ jóaa. Teero biiri niipetira Jesuré padeorã Acaya ditapũ niirārẽ jóaa.

²Mũãrẽ Cõãmacũ marĩ Pacũ, Jesucristo marĩ Ōpũ ãñurẽ ticoaro; ãñurõ niirecutiri tiĩaro.

Pablo ñañaarõ netõrĩgue queti

³Cõãmacũ Jesucristo marĩ Ōpũ Pacũre ũsenire ticoada. Cũũrã marĩrẽ bóaneõ ññaĩ. Marĩrẽ wãcũtutuari tiirucũi. ⁴Ũsã ñañaarõ netõrẽcõrõ ũsãrẽ wãcũtutuari tiii. Teero tiirã, ũsãcã ãpẽrã ñañaarõ netõrārẽ wãcũtutuari tiimasĩa. Ũsãrẽ Cõãmacũ wãcũtutuari tiirĩrobirora cũãrẽ wãcũtutuari tiimasĩa. ⁵Cristo ñañaarõ netõrĩrobiro ũsãcãrẽ bayiró ñañaarõ netõrẽ jeaa. Teerora sũcã ũsã Cristomena niirĩcãrẽ, ũsãrẽ pee wãcũtutuaire jeaa. ⁶Ũsã mũãrẽ wãcũtutuari boorã, mũãrẽ netõrĩboosãrã, teero ñañaarõ netõpacãra, nũcãjãã. Cõãmacũ ũsãrẽ wãcũtutuaire ticori, ũsãcã mũãrẽ

wãcũtutuari tiĩadacu. Mũã wãcũtutuaire, mũã ũsã tiirõbirora ñañaarõ netõrã, tutuaromena nũcãjãadacu. ⁷Mũã ũsã tiirõbiro ñañaarõ netõrĩ, Cõãmacũ mũãcãrẽ wãcũtutuari tiigũdaqui. Teero tiirã, “padeodúbocua” jĩĩrõ maniró mũãrẽ bayiró wãcũria.

⁸Yãa wedera, ũsãrẽ Asia ditapũ wáariguere mũãrẽ masĩrĩ boogã. Ũsã toopũre bayiró peti ñañaarõ netõwũ. “Sĩcãrĩbĩricũ; diajõãadacu”, jĩĩmiwũ. ⁹“Ũsãrẽ sĩaãdacua”, jĩĩ wãcũmiwũ. Teero wãcũrã, ũsã basiro dee tii masĩriwũ. Teero tiirã, Cõãmacũ diarirare masõgũpere tiĩápũre sãĩwũ. ¹⁰“Ũsãrẽ sĩaãdara tiĩiya”, jĩĩrĩ, Cõãmacũ netõnẽwĩ. Atitõre netõnẽrucujãĩ. “Too síropũcãrẽ ũsãrẽ ñañaarõ cũã tiidũgãri, netõnẽgũdaqui”, jĩĩ padeóa. ¹¹Cõãmacũrẽ mũã ũsãrẽ sãĩbosãri, teero tiigũdaqui. Pacũ ũsãrẽ sãĩbosãri, Cõãmacũ ãñurõ ũsãrẽ tiĩápũgũdaqui. Cũũ teero tiirĩ ññaarã, pacũ ũsenire ticoadacua.

Pablo Corintopũ wáaririguere wederigue

¹²Ũsã aterẽ wãcũrã, bayiró ũseniã: Atibũrecopũre basocãre tiiditõro maniró ãñurõ tiirecutira niirucuwũ. Mũã watoapũcãrẽ

teerora tiiwú. Teero tiirá, ũsã wa-
pa cuohéra, ãñurõ tũguenãã. Ũsã
basiro ũsã masíremena teeré ti-
masíria; Cõamacũ ũsãrẽ ãñurõ
tiirémenape teeré tiimasíã.
13-14 Múãrẽ ũsã merẽã jóaria; tũo-
masíreno dícuere jóarucua. Múã
péerogã tũomasírbirora niipeti-
rere ãñurõ tũomasípetiri boogá.
Teero tiirá, marí Ōpũ Jesús pũ-
tuaatiri bureco jeari, múã ũsãme-
na ũseniãdacu; ũsãcã múãmena
ũseniãdacu.

15 “Teero wáaadacu” jĩĩ wãcũ-
gũ, múãrẽ ñnagũ wáasũguedũga-
miwũ. Múãrẽ ũsenirĩ tiidũgágũ,
pũarĩ múã pũtopũ wáadũgami-
wũ. 16 Macedonia ditapũ wáagũ,
múãrẽ ñnanetõwadũgamiwũ.
Toopũ jearigũ, coepũtũaatigũ,
múãrẽ ñnacãmepũtũaatidũgami-
wũ. Too yũũ jeari, múã yũũ Ju-
deapũ wáaadare maquẽrẽ tiípũ-
bojĩyu. 17 Yũũ toopũ wáaheri ñña-
rã, “¿ãñurõ wãcũripacũ, ‘wáagũ-
da’ jĩĩ wedeseyiri?” ¿jĩĩgari múã?
Múã yũũre “atibũreco macārãbi-
rora ‘wáagũda’ jĩĩrigũ niipacũ,
‘wáaria’ jĩĩgũno niiqui” ¿jĩĩgari?
18 Niiria. Yũũ Cõamacũ diamacũ
maquẽrẽ wedegũ wãmemena
múãrẽ jĩĩã: Ũsã múãrẽ wederere
wasoríã. 19 Jesucristo Cõamacũ
macũ wasoríqui. Yũũ, Silvano,
Timoteocãmena múãrẽ cũũye
quetire wedetoawũ. Cũũ “tiigũ-
da” jĩĩpacũ, “tiirícu” jĩĩriyigũ.
Cũũ jĩĩrẽ diamacũ maquẽ niĩã.
20 Niipetire Cõamacũ “ãñurõ ti-
gũda” jĩĩrigue Jesucristo tiirígũe-

mena yaponóĩ. Teero tiirá, Cõã-
macũrẽ ũsenire ticora, Jesucristo
wãmemena “Cõãmacũ teerora
tiíáro” jĩĩã. 21 Cõãmacũrã ũsãrẽ,
múãcãrẽ Cristore padeorucújãrĩ
tiii. Cũũrã marĩrẽ Cristomena nii-
ãdarare beserigũ niiwĩ. 22 Marĩrẽ
cũũ põna wáari tiirígũ niiwĩ.
“Cũũ põna niĩã” jĩĩrere masĩduti-
gũ, Espíritu Santore marĩpũre ti-
codiocorigũ niiwĩ. Espíritu San-
tore marĩrẽ ticojĩgũ, nemorórã
“ũmuãsepũ marĩrẽ ãñurere tico-
gũdaqui” jĩĩmasĩrĩ tiii.

23 “Yũũ Corintopũ wáagũda”
jĩĩrigũ niipacũ, wáariwũ. “Yũũ
wáaheri, múãrẽ nemoró ãñucu”
jĩĩ wãcũwũ. Múãrẽ bobooro wáa-
ri ñnadũgahegũ, wáariwũ. Cõã-
macũ yũũ teero wãcũriguere ma-
sĩqui. 24 Múãrẽ “biirope padeoyá”
jĩĩgũ mee tiia. Múã ãñurõ pa-
deóa. Múãrẽ ãñurõ ũseniremena
niinemoãrõ jĩĩgũ, teero tiípũdũ-
gaa.

2 1 Teero tiigũ, múãrẽ bóaneõ-
rã niirĩ tiidũgáhegũ, wáari-
wũ sũcã. 2 Yũũ múãrẽ bóaneõrã
niirĩ tiirĩ, ¿noápẽ yũũre ũsenirĩ
tiibógari? Yũũ bóaneõrĩ tiirã
yũũre ũsenirĩ tiimasíricua. 3 Tee-
ro tiigũ, toopũ wáarono tiigũ,
múãrẽ quẽnojeádutigũ jóawũ.
Teeré jóagũ, biiro wãcũwũ: Yũũ
máata wáaatã, múã yũũre ũsenirĩ
tiiróno tiirã, yũũre wãcũpatigũ
niirĩ tiibócu. Yũũ biiro wãcũã:
Yũũ ũseniremena jeari, múãcã
ũsenibojĩyu. 4 Yũũ tiipũrẽ jóagũ,
bayiró bóaneõremena, utirémēna

jóawu. Múārē bóaneōrā niīārō jīīgū mee jóawu. Múārē yuu maī-netórere masīdutigu jóawu.

Ñañaré tiirígure acabódutirigue

⁵Sicū basocū múā watoapu niigú marīrē bóaneōrā niirī tiirígu niīwī. Yuu dícre teero tiirígu niīwī; múācārē teerora tiirígu niīwī. Múā niipetirapure bóaneōrī tiiríjīyī. “Múā niipetirapure bayiró bóaneōrī tiirígu niīwī” jīīgūjā, jī-nemosānu wedebocu. ⁶Múā pau “cūūrē biiro ñañarō tiíada” jīī, tiitóayiro. Nocōrōrā ñañarō tiiyá. ⁷Ñañarō tiinemórōno tiirā, cūūrē acabóya. Cūūrē wācūtutuari tiiyá. Múā teero tiihéri, cūū bayiró bóaneōgū wáaboqui. ⁸Teero tiigú, múārē cūūrē maīrére ēñodutía sūcā. ⁹Yuu múārē too sugueropure ate maquērē jóawu: “¿Tee yuu dutiriguere diamacūrā tiidugámī cūā?” jīī masīdugagu jóawu. ¹⁰Cūū tiiríguere múā acabóri, yuu-cā acabóya. Yuu wācūrī, yuure ñañarō tiiríjīyī. Teero niipacari, múārē maīgú, cūūrē acabóya. Diamacūrā Cristo iñacoropu acabóya. ¹¹Marī cūūrē acabóri, Satanás marīrē netōnucāmasīriqui. Cūū tiirécutirere marī añurō masīā.

Pablo Troaspu wācūpatirigue

¹²Yuu Troas macāpu Cristoye quetire buegu jeari, pau cūūye quetire tūodugáwa. Marī Ōpū cūārē tūodugári tiirígu niīwī. Teero tiigú, buemiwū. ¹³Yuu Tito marīya wedegure buajeáhegu,

bayiró wācūpatiwa. Teero tiigú, cūārē “wáagu tiia” jīī, Macedoniapu wāajōāwū.

Cristomena ñañarére netōnucārā niīā

¹⁴Cōāmacūrē usenire ticoa. Cūūrā Cristore ñañarére netōnucārī tiirígu niīwī. Ūsā cūūmena niijīrā, ñañarére netōnucārābiro niīā. Sitiaāñúre niipetiropu sesarobirora Cōāmacū ūsāmena cūūye quetire niipetiropu masīpetijōārī tiīi. ¹⁵Cristo paíá tiirucúro-biro sitiaāñúremena Cōāmacūrē sóepeogubiro tiiquí. Ūsā cūūye quetire wedera, sitiaāñúwarebiro niipetiropu wáaa. Netōnénorira putopu, pecamepu wáaadara putopucārē cūūye queti jeaa. ¹⁶Pecamepu wáaadara “sitiaāñúre pūni niicu” jīī wācūrābiro ūsā wederére tūsaricua. Netōnénorirape ūsā wederére bayiró tūsa-cua; “catiré ticoré niīā” jīī wācūcua. Cōāmacū tiíapuriatā, noāpé tee quetire wedemañña manibójīyu. ¹⁷Ūsā āpērā tiiróbiro Cōāmacūye quetire wedera, wapasécāmesāria. Teero tiiróno tiirā, Cōāmacū ticocorira Cristomena niijīrā, Cōāmacū iñacoropure cūūye quetire jīīditorio maniró wedea.

Mama netōnére quetire bueré

3 ¹Ūsā “Cōāmacūye quetire diamacūrā buea” jīīrā, ūsā basiro ūsāye maquērē añurō wedesera mee tiia. Ūsā basiro “dia-

macûrã buea ùsãjã” jĩria. Teero biiri “cũã diamacûrã bueeya” jĩrípûrê ãpêrã ùsãrê jóabosari boorí. Múã teero jĩrípûrê ùsãrê jóaricãrê boorí. Æpêrãjã teero jĩrípûrê “jóabosaya” jĩ sãicúa; ùsãpeja sãiría. ²Múãrã “cũã Cõamacûyere ãñurõ bueeya” jĩrípûbiro nijãrã tiia ùsãrê. Ùsã múãrê “tiipûbirora nijãrã tiíya” jĩ, ãñurõ yeeripûnacutia. Niipetira múãrê masĩari siro, “Pablocã cûãrê diamacûrã buejĩya” jĩcua ùsãrê. ³Ùsã múãrê bueri siro, múã niirecutiremena “Cristo jóaripû nijãrã tiia” jĩ ãñoã. Tiipûrê jóarigûmena jóaya maniwû; ãtãpĩpûre jóaya maniwû. Espíritu Santo múã wãcûrépûre jóarigû niíwĩ. Múã wãcûrére wasorígû niíwĩ.

⁴Ùsã Cristomena nijĩrã, Cõamacûrê bayiró padeojĩrã, múãrê “Cristo jóaripû nijãrã tiia” jĩã. ⁵Apeyenó tiimasĩrere “ùsã basiro masĩwũ” jĩimasĩña maniã. Niipetire ùsã tiimasĩre Cõamacû ticoré niíã. ⁶Cõamacû ùsãrê basocáre buemasĩrere ticorígû niíwĩ. Teero tiirã, mama netõnére quetire buea. Tee quetire basocáre buera, “ate jóariguere tiyá” jĩ bueria; “Espíritu Santo boorépere tiyá” jĩ buea. Dutiré jóariguere tiíhéra pecamepû wáacua. Espíritu Santope catiré petihére ticogú niíĩ.

⁷Cõamacû Moisére cû ã dutiré cûrígûere ticogû, ãtãpĩpû jóayigû. Tee dutiré marĩ netõnucáre wapa sããcõãdutire niyiyo. Marĩ-

rê sããcõãdutire niipacaro, ãñunetõjõãre niyiyo; asibatéremena jeayiro. Moiséya diapóacã bayiró asibatéyiyo. Teero tiirã, Israelya põna macãrã cûyã diapóare ãñacõãtumasĩriyira. Jõõpemena cû asibatére petiwáyiyo. Tee dutiré ãñuré niyiyo. ⁸Toorã nemoró Espíritu Santo basocámena niíadare quetipe ãñunemoã. ⁹Tee dutiré “basocã netõnucárãrê ãñarõ tiíadacu” jĩrigue asibatéremena jeayiro; ãñunetõjõãre niyiyo. Toorã nemoró “Cõamacû basocáre ‘ãñurãrã niíya’ jĩ ãñagûdaqui” jĩrê quetipe ãñunemoã. ¹⁰Tee ãñunemorere marĩ ãñurõ ãñarĩpereja, tee dutiré ãñuré asibatéremena jearigûepe búri niiré pũtuájãã sãa. ¹¹Tee dutiré ãñuré asibatéremena jearigûepe petiácare niyiyo. ãñunemorepe petiríadare niíã. Teero tiiró, tee dutiré nemoró ãñunetõnucãã.

¹²Ùsã petiríadarere cotera, ãse-niyuetoa. Teero tiirã, diamacû, cuiro maniró wedea. ¹³Ùsã Moisés tiiróbiro tiiría. Cûyã diapóa asibatére “máata petiádacu” jĩgũ, suti caseromena búatoyigû, Israelya põna macãrã tee petiwá-ri ãñarijããrõ jĩgũ. ¹⁴Cũã tũoríyira. Atitócãrê tee búcu dutirére bueri tũorã, tũoríya. Tiisuti caserora Cõamacû asibatérere búatorobiro niitoa cûãrê. Teero tiirã, netõnére maquêrê tũoríya. Jesuré padeorípereja, Cõamacû cûãrê tũorí tiiquí. ¹⁵Atitócãrê Moisés jóariguere bueri tũorã, tũoríya.

Cũã tuomasĩre suti casero búato-robiro nijãã ména. ¹⁶Marĩ Òpũrẽ padeogúno dícu tuoquí. Cõãmacũ cũũrẽ tuorĩ tiiquí; tiicasero páðrõbiro wáacu sũcã. ¹⁷Marĩ Òpũ, Espíritu Santomena sícũrã niĩ. Teero tiirá, Espíritu Santo marĩmena niirĩ, marĩ cãmotáro maniró Jesuména ãñurõ niimasĩã. ¹⁸Teero tiirá, marĩ niipetira dupupũ búatori casero manirá nijĩrã, cũũ ãñurõ asibatérere ñnamasĩã. ^a Teero tiirá, jõðpeme-na cũũbiro wáara tiia; cũũyere cũonemóã. Tee niĩ marĩ Òpũ tiiré. Cũũrã, Espíritu Santomena sícũrã niĩ.

4 ¹Cõãmacũ ãsãrẽ ãñurõ tiigú, Jesuyé quetire wedeadarare cũũrigũ niĩwĩ. Teero tiirá, wãcũtutuhera niiria. ²Bobooro tiiré, basocá ññahẽrõpũ ññarẽ tiiré doo niĩã. Cõãmacũye quetire jĩĩditoremena wederia. Teero jĩĩrõno tiirá, tee quetire wasoró maniró, diamacũ wedea. Teeména Cõãmacũ ññacoropũre ãsã wederé basocá “diamacũrã wedeeya” jĩĩ wãcũrĩ booa. ³Basocáre netõnére quetire ãsã wederi, ãpẽrá cũã wãcũrẽre búatonorirabiro niicua; tuorícua. Tee quetire tuoherano pecamepũ wáaadara niicua. ⁴Cũã padeohére wapa atibúreco macãrã òpũ Satanás cũãrẽ tuoñemasĩhẽrã wáari tiiquí. Teero tiirá, basocáre netõnére queti

bóere niipacari, ññamasĩricua. “Cristo ãñunetõjõãgũ Cõãmacũ niirére ãñogũ niĩ” jĩĩrẽre tuomasĩricua. ⁵Õsã basocáre wedera, “biro niĩã ãsãjã” jĩĩ wederia; “Jesucristo basocá Òpũ niĩ” jĩĩrẽpere wedea. Õsãyepereja wedera, “Jesuré maĩrémena múãrẽ pade-cotera niĩã” jĩĩ wedea. ⁶Biuro niĩã: Cõãmacũ basirora sicutopũ atibúreco naĩtĩarõ niimiriguere bóeri tiirígũ niĩwĩ. Teeré tiirĩro-biro cũũrã marĩye yeeripũnarĩpũ bóeri tiirígũ niĩwĩ. Teero tiirá, marĩ Cristore masĩrémena Cõãmacũ ãñurõ niirecutirere masĩã.

Mariye òpũũrĩ mama òpũũrímena wasoádacu

⁷Õsã Cõãmacũye queti wederá búri niirã niĩã. Diiména tiiréparũ wapapacáre posecutĩreparũbiro niĩã. Teero tiigú, Cõãmacũ ãsã wederémena cũũ tutuarere ãñoquí. Õsã basiro tutuare cũorí. ⁸Pee ññarẽre netõpacára, bayiró peti wãcũpatiria. Wãcũpatipacara, “¿deero wáaadariye?” jĩĩria. ⁹Basocá ãsãrẽ ññarõ tiidũgápacari, Cõãmacũ ãsãrẽ cõãwarĩ. Õsãrẽ páanecõãcũpacara, sãrĩya. ¹⁰Õsã noo wáaro Jesuré sãrĩrobiro ãsãcãrẽ sãñjãmiwã. Õsã ññarõ netõrĩra niipacara, catia. Teero tiigú, Jesús cũũ catirére ãsãmena ãñoĩ. ¹¹Õsã catiró jeatuaro Jesuyé quetire wederé

^a 3.18 O “cũũ ãñurõ asibatérere ãñomasĩã”.

wapa sîaríquoio niiã. Teeména Jesús ùsãye òpũĩrĩ bóaadare òpũĩrĩmena cũũ catirére ãñoĩ. ¹² Ûsãpere sîaríquoio niiã. Múãpe catiré petihére buaa.

¹³ Cõamacũye queti jóaripũpu biiro jóanoã: “Yũũ padeowú; teero tiigú, wedesewũ”. Teerora jĩĩã ùsãcã: Ûsã padeóa; teero tiirã, wedesea. ¹⁴ Ûsã ateré masĩjĩrã, wedesea: Cõamacũ Jesús marĩ Òpũrẽ diarigupũre masõrigũ niĩwĩ. Teero tiigú, ùsãcãrẽ cũũmena masõgũdaqui. Ûsãrẽ, múãrẽ sĩcãrõména cũũ pũtopũ néewagũdaqui. ¹⁵ Ûsã múãye ãñurẽ niiãdare-re boosárã, niipetire ùsã ñañarõ netõrẽre nũcãjãã. Teeména ãpẽrãcã Cõamacũ ãñurẽ ticorére masĩjĩrã, cũũrẽ usenire ticoadacua. Jõõpemena pau peti cũũrẽ usenire tico, “ãñunetõjõãgũ niĩ” jĩĩne-moãdacua.

¹⁶ Teero tiirã, wãcũtutuarucujãã. Sotoápere butoá wáapacara, popeapũre búrecoricõrõ nemoró tutuanemoã. ¹⁷ Biiro wãcũã: Ûsã atibúrecopũ ñañarõ netõrẽ máata petiãdare niiã. Tee ñañarõ netõrẽ wapa apeyé nemoró ãñurẽ buaãdacu. Bayiró useniremena cũũ pũtopũ niirucujããdacu. ¹⁸ Ûsãrẽ baurocá wáarere wãcũnũnuseria. Bauhérepere wãcũnũnusea. Baurocá wáare petiãdacu. Bauhérepe niirucujããdacu.

5 ¹ Marĩye òpũĩrĩ muĩ wiseri marĩ niiré wiseribiro niiã. Tee wiseri tiiróbiro marĩye òpũĩrĩ bóaadacu. Cõamacũpe ùmũã-

sepũ ãñurẽ wiseri petiríadarere quẽnoyũetoaqui. Tee wiseri basocá tiirigue mee niicu. ² Ate diamacũrã niiã: Marĩ ãnopú niirã, ñañarõ tugueñaã, ùmũãse niirĩ wiipũ wáadugara. ³ Tiiwĩĩ sutiró tiiróbiro cãmotáadacu, sutimanĩrãbiro niirijããrõ jĩĩrã. ⁴ Marĩ atibúrecopũre ate òpũĩrĩmena ñañarõ netõã. Teero tiirã, ñañarõ tugueñaã. Marĩye òpũĩrĩrẽ cõãdugara mee teero jĩĩã, ùmũãsepũ niiãdare òpũĩrĩpere wasorí boorã. Tee niirucuari òpũĩrĩ wasorí, bóaadari òpũĩrĩ petiãdacu. ⁵ Cõamacũrã marĩrẽ teero wáaadarere quẽnoyũerigũ niĩwĩ. Cũũ marĩrẽ ãñurõ tiiãdarere masĩsũguedutigũ, Espíritu Santore tico-diocosuguerigũ niĩwĩ.

⁶ Teero tiirã, padeorucúa. Ateré masĩã: Ûsã ate òpũĩrĩmena niirã, Cõamacũmena niiria ména. ⁷ Cũũrẽ iñaripacara, cũũ jĩĩriguere padeonũnũsea; teeména niiã. ⁸ Teero tiirã, ateré wãcũrã, padeóa: Ate òpũĩrĩrẽ cõãjãdũgamiga, Cõamacũmena niirã wáadugara. Cũũmena niirĩ, nemoró ãñuniãdacu. ⁹ Teero tiirã, ate òpũĩrĩmena niirã, o niirucuari òpũĩrĩmena niirãcã, Cõamacũrẽ teerora usenirĩ tiirucujãdũgaga. ¹⁰ Cristo wapa tiiãdari búreco jeari, marĩ niipetira toopú niiãdacu. Basocãcõrõrẽ marĩye òpũĩrĩpũ tiiriguere Cristo masĩqui. Æpẽrá ãñurẽrẽ ñeeãdacua; ãpẽrãpé ñañarẽrẽ ñeeãdacua.

Cõamacũmena ãñurõ niirecutire maquẽ

11 Ësã teeré masĩjĩrã, marĩ Òpũ-rẽ quioníremena ññarã, basocáre “Ësã wederére diamacũ maquẽ niĩã” jĩĩ pãnarĩ tiia. Cõamacũpe ãsãrẽ masĩtoai. Múãcãrẽ teerora ãsãrẽ masĩrĩ booa. 12 Ësã basiro ãsãye maquẽrẽ ãñurõ wedesera mee tiia sũcã. Ësãrẽ ãñurõ masĩ, ãseniremena wãcũârõ jĩĩgũ, múãrẽ jóaa. Teeré masĩrã, ãpẽrã buerĩ basoca ãsãrẽ ññarõ wedeseri, múã cũãrẽ yũũmasĩãdacu. Cũã sotoá maquẽ dícu baurére wãcũrã, yeeripũna maquẽrẽ wãcũhẽrã niicua. 13 Múã ãsãrẽ “mecũrã tiĩya” jĩĩbocu. Ësãpe “Cõamacũ booró tiirã tiia” jĩĩ yũũadacu. Múã apetóre ãsãrẽ “mecũríya” jĩĩbocu. Ësãpe “múã ãñurõ niĩadarere boosãrã, teero tiia” jĩĩ yũũadacu. 14 Cristo ãsãrẽ maĩrĩ ññarã, cũũ dutirére tiia. Ateré masĩnoã: Sícũ niipetirare diabolosari-gũ niĩwĩ. Teero tiirã, niipetira cũũmena diarira tiiróbiro putuá-jĩyu. 15 Cristo niipetirare diabolosari-gũ niĩwĩ. Catiré petihérere cõorã cũã booró tiirĩjããrõ jĩĩgũ, teero tiirĩgũ niĩwĩ. Cũũ boorépere tiirãro jĩĩgũ, cũãrẽ dia masãbosari-gũ niĩwĩ. 16 Teero tiirã, ãsã basocáre ñña, wãcũrã, atibúreco macãrã wãcũrõbirora wãcũria. Too sugueropũre ãsã Cristore atibúreco macãrã wãcũrõbirora wãcũmi-wũ. Mecũtĩgãrẽ teero cũũrẽ wãcũria sãa. 17 Cristo cũũmena ni-

gũnorẽ cũũ niirecutirere wasorĩ tiiquĩ. Cũũ too suguerõ tiirĩguere tiinemórĩqui sãa; mama dícu niicu cũũpũre.

18 Cõamacũrã niipetirere teero wãari tiiquĩ. Cũũrã Cristo diari-guemena ãsãrẽ cũũmena ãñurõ niirecutiri tiirĩgu niĩwĩ. Niipetirare teero niirĩ boogũ, ãsãrẽ cũũye quetire wededutigu cũũrigũ niĩwĩ. 19 Tee queti biiro niĩã: Cõamacũ Cristo diari-guemena atibú-reco macãrãrẽ cũũmena ãñurõ niirecutiadarere cũũrigũ niĩwĩ. Cũã ññarãrẽ tiirére petirĩ tiirĩgu niĩwĩ. Niipetirare cũũmena ãñurõ niirecutiri boogũ, ãsãrẽ cũũye quetire wededutigu cũũrigũ niĩwĩ. 20 Teero tiigũ, Cõamacũ ãsãrẽ Cristore wasorã niĩãrõ jĩĩgũ, tico-corigũ niĩwĩ. Cõamacũ ãsã wederémena basocáre boocói. Teero tiirã, Cristo wãmemena Cõamacũmena basocáre ãñurõ niirecutidutia. 21 Cristo péerogã ññarãrẽ tiirĩpacari, Cõamacũpe marĩ ññarãrẽ tiirẽ wapa cũũrẽ ññarãrẽ tiirĩgubiro ññarõ netórĩ tiirĩgu niĩwĩ. Teero tiirĩguemena marĩ Cristomena niirĩ, Cõamacũ marĩrẽ wapa cõohérare tiiróbiro ññaĩ.

6 1 Ësã Cõamacũyere padeapu-ri basoca niijĩrã, “cũũ múãrẽ ãñurẽ tiorere teero ñnacõãrĩjã-ña” jĩĩã. 2 Cõamacũye queti jóari-pũpu biiro jĩĩ jóanoã:

Cõamacũ ateré jĩĩĩ:

“Yũũ basocáre ãñurõ tiirító niirĩ, mũũ sãirĩguere tũo-wũ.

Yuu netōnéri bureco niirĩ,
mũũrē tiápũũ”,^b
jĩĩ jóanoã. Tuoyá. Mecūtīgā cūũ
teero tiirító niĩ. Mecūtīgā cūũ
netōnéri bureco niĩ.

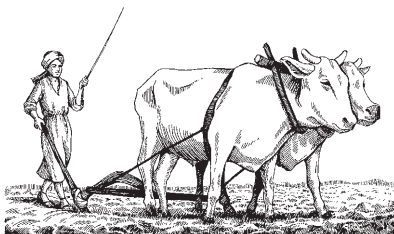
³Āpērārē ũsā Cōāmacũye pade-
rére ñañarō wedeseri boorí. Teero tiirá, basocáre ñañaré tii-
ēñoria, “Cōāmacũrē padeoríbo-
cua” jĩĩrā. ⁴Biiope tiia: Niipetire
ũsā tiirēmēna, ũsārē wáaremena
“Cōāmacũye paderá niĩ” jĩĩrére
ēñoã. ũsārē merēã wáari, nũcā-
jāã; apetó bayiró ñañarō netōã;
ũsārē apeyenó dũsaa; wisióre tũ-
gueñaã; ⁵ũsārē tãnaãya; peresu
wiipũ sōnecoya; acaribítutire
wáaa; bayiró padea; apetóre cā-
niría; teero biiri juabóaa. ⁶Āpērā-
rē ñañarō tiiría; diamacũ maquē-
rē masiã; ũsārē merēã wáari, po-
tocórō maniró niĩ; āpērārē bóa-
neō ññaã; Espíritu Santo tiápũre-
mena padea; āpērārē jĩĩditoro
maniró maĩã; ⁷diamacũrā wedea;
Cōāmacũ tutuarere cũoa. ũsā
Cōāmacũyere paderá surarabiro
niĩ. ũsā wāmocutíre ũsā diama-
cũ tiiré niĩ. Teemēna surara cā-
merĩsĩārā wáarabiro Cōāmacũye-
re wedera wáaa; ũsārē cāmotádũ-
gara ũsārē docacũmurĩ tiimasĩri-
ya. ⁸Āpērā ũsārē padeorēmēna
ĩñaãya; āpērāpé padeoríya. Āpē-
rā ũsārē añurō wedeseya; āpērā-
pé ñañarō wedeseya. ũsā diama-
cũ maquērē wedepacari, āpērā
ũsārē “jĩĩditori basoca niĩya” jĩĩ

ĩñaãya. ⁹Niipetira ũsārē masĩpa-
cara, sĩquērā ũsārē ññamasĩhērā
tiiróbiro ññaãya. Apetóre ũsārē
sĩādũgápacari, niirucua. Cũā ũsā-
rē ñañarō tiipacára, sĩāríya.
¹⁰Ũsā bóaneōpacara, ũsenirucu-
jāã. ũsā apeyenó cũorípacara,
ũsā buerēmēna āpērārē pee cũo-
rábiro niirĩ tiia. Apeyenó cũorí-
pacara, niipetire cũorábiro niĩ.

¹¹Yáa wedera Corinto macārā,
yayióro maniró mũārē ũsā wācũ-
rére wedepetijāã. ũsā mũārē ba-
yiró maĩrére ēñoã. ¹²Cāmerĩ maĩ-
ré manirĩ, mũāye wapa niĩ; ũsā-
pe mũārē bayiró maĩmíã. ¹³Sĩcũ
cũũ pōnarē wederobirora yũũcā
mũārē wedegũda: ũsā mũārē dia-
macũ maĩróbirora mũācā ũsārē
maĩñá.

Marĩ Cōāmacũwiibiro niĩ

¹⁴Jesuré padeohéramēna cā-
meyiorijāña. Diamacũ tiirá dia-
macũ tiihéramēna niimasĩricua.
Bóeropũ niirá naĩtĩārōpũ niirā-
menā niimasĩricua. ¹⁵Cristocā
Satanámēna sĩcārĩbiro wācũri-

*Diamacũ tiigũ diamacũ tiihégumēna
niimasĩriqui.*

^b6.2 Isaías 49.8.

cua. Teerora sũcã padeogú, padeohégumena sĩcãrĩbiro wãcũri-cua. ¹⁶Cõamacũwiipure Cõamacũ dícre padeoró booa; weerirare padeorĩjárõ booa. Marĩpe Cõamacũ catirucugumena niijĩrã, Cõamacũwiibiro niĩ. Cũũ basiro biiro jĩirigu niĩwĩ:

“Cũãmena niigũdacu; cũã watoapu cãmeságũdacu. Yũũ cũã Ōpũ niigũdacu; cũã yáara niĩadacua.”^c

¹⁷Teero tiirã, ñañarã pũtopũ niimiãrira witiwajõãña”, jĩĩ marĩ Ōpũ.

“Niipetire ñañarẽ tiirẽre tiirĩjãña.”^d

Teero tiirĩ, yũũ mũãrẽ ñee-gũda.

¹⁸Yũũ mũã Pacũ niigũda; mũã yũũ põna niĩadacu”, jĩĩ marĩ Ōpũ tutuanetõ-jõãgũ.”^e

7 ¹Teero tiirã, yáa wedera, yũũ maĩrã, Cõamacũ “teero tiigũda” jĩiriguere masĩrã, niipetire marĩ ñañarẽ tiirẽre duujã-ãda. Marĩye ōpũũrĩrẽ ñañorẽre, marĩ wãcũrẽ ñañorẽre duuáda. Cõamacũrẽ quioníremena padeo-jĩrã, cũũ boorẽ dícre tiíada.

Corinto macãrã wãcũre wasorĩgue

²Ûsãrẽ maĩñá. Sĩcãrĩ mũãrẽ ñañarõ tiirĩwũ; mũã padeorécãrẽ ñañorĩwũ; mũãyere jĩĩditoreme-

na néeriwũ. ³Yũũ mũãrẽ “wapa cũorã niĩiya” jĩĩgũ mee tiia. Yũũ too sũguero jĩĩrirobirora mũãrẽ maĩã. Teero tiirã, marĩ catira, sĩcãrõmẽna niĩ. Diaracã, sĩcãrõmẽna niirucudacu. ⁴Yũũ mũã ãñurõ tiirẽ quetire tũogũ, “teerora tiirucúadacua” jĩĩ wãcũwũ. Æpẽrãrẽ mũã ãñurõ tiirẽre useniremena wedea. Teero tiigũ, ñañarõ netõpacũ, wãcũtutua, bayirõ useniã.

⁵Macedoniapũ coerĩ siro, ùsã yeerisãre buarĩwũ. Ûsã noo wáaro ñañarõ netõwũ. Æpẽrã ùsãmena cãmerĩ cúasodugawa. Mũã ùsã buerirare wãcũgũ, bayirõ wãcũpatiũ. ⁶Cõamacũ bóaneõremena niirãrẽ wãcũtutuari tiigũpe Tito ùsã pũtopũ jearẽmena ùsãrẽ wãcũtutuari tiiwĩ. ⁷Cũũ jearẽmena dícre wãcũtutuariwũ. Mũã cũũrẽ wãcũtutuari tiirĩguere tũorã, nemorõ wãcũtutuanemowũ. Mũã yũũre ñnadugarere, mũã wãcũpatiriguere, mũã yũũre wãcũrẽre wedewĩ. Teerẽ tũogũ, toorã nemorõ useninemowũ.

⁸Yũũ mũã ñañarẽ tiirẽre mũãrẽ jóaripũmena mũãrẽ bóaneõrã niirĩ tiiwũ. Mecũtĩgãrẽ teerẽ wãcũpatiria. Too sũguero “yũũ jóaherĩ ãñunibojĩyu” jĩĩ wãcũmiwũ. Teerẽ mecũtĩgã wãcũria. Mũãrẽ bóaneõrĩ tiipacũ, yoari bóaneõrĩ tiirĩjĩyu. ⁹Mecũtĩgã yũũ useniã. Mũã bóaneõriguere wãcũgũ mee

^c 6.16 Levítico 26.1; Ezequiel 37.27.

^d 6.17 Isaías 52.11.

^e 6.18 2 Samuel; 7.14; 1 Crónicas 17.13.

useniã. Múã bayiró bóaneõriguepe múãrẽ wácüpati, wasorí tiiyíro. Teero tiigú, useniã. Cõamacũ booróbirora múã ñañaré tiiríguere wácü, bóaneõyiro. Teero tiiró, ñsã múãrẽ jóacoripũ múãrẽ ñañarõ tiiríjĩyu. ¹⁰Marĩ Cõamacũ booróbirora bóaneõrã, wácüpati, wasoa. Teeména netõnénoã. Too síro “ñañaré tiitú” jĩĩna manĩa. Atibúreco macãrãpe cúã ñañaré tiiríguemena bóaneõjãcua. Bóaneõpacara, pecamepũ wáacua. ¹¹Múãpe Cõamacũ túsaróbirora bóaneõrĩ, ate ãñuré putuáyiro: Múã watoapũ wáariguere “quẽnoáda” jĩĩyiro; “too sũgueropũre marĩ diamacũ tiiríjĩyu; mecütigã diamacũ tia sáa”, jĩĩyiro; múã watoapũ wáariguere múã yoari teero ññariguere wácũrã, cúayiro; “Cõamacũ marĩrẽ ñañarõ tiibóqui”, jĩĩ wácũrã, cuijõãyiro; yũũ múãrẽ ññagũ wáari booáyiro; diamacũ maquẽrẽ tiidũgáyiro; “ñañarẽ tiigũre diamacũ ñañarõ tiiadacu”, jĩĩyiro. Niipetire teero múã tiirémema múã wapa cuohérere ññoýiro. ¹²Teero tiigú, múãrẽ jóagũ, ñañaré tiiríguyere, teero biiri ñañaré tiinógũye dícuere wácũriwũ. Múãye niĩadarere bayiró wácũwũ. Múã Cõamacũ ññacoropũ ñsãrẽ bayiró maĩã sáa. Teeré masĩdutiguũ múãrẽ jóawũ. ¹³Teero tiirá, múã ãñurõ tiirémema ñsã wácütutuawũ.

Teero wácütutuara, Tito bayiró usenirĩ ññarã, toorá nemoró useninemowũ. Múã niipetirapũra

cũñrẽ ãñurõ tũgueñarĩ tiiríra niwũ. ¹⁴Tito múã pũtopũ wáaadari sũguero, yũũ múãmema usenirere cũñrẽ wedewũ. Cũũ toopú jeari, yũũ jĩĩrobiroora wáayiro. Niipetirere ñsã múãrẽ wederiguere diamacũrã wedewũ. Teerora ñsã Titore múãye maquẽrẽ wederiguẽcã diamacũrã niwũ. ¹⁵Múã cũñrẽ quioníremena bocayiro. Cũũ dutirére yũuyiro. Múã teero tiiríguere wácũgũ, múãrẽ nemoró maĩnetõneĩ. ¹⁶Yũũ múãrẽ padeóa; “ãñurõ tiiadacua” jĩĩgũ, bayiró useniã.

Ticodũgaro jeatuaro ticodutire

8 ¹Yáa wedera, ñsã ateré múãrẽ masĩrĩ boogá: Macedonia-pũ Jesuré padeoré põnarĩ macãrãrẽ Cõamacũ ãñuré ticorigũ niwĩ. ²Cúã bayiró ñañarõ netõpacára, diamacũ tiiríra niwã. Teero ñañarõ netõpacára, bayiró useniwã. Cúã bóaneõrã peti niipacara, pee apeýé cuorá tiiróbiro ãpẽrãrẽ ãñurõ tiiapuwa. ³Cúã booró cúã cuoró jeatuaro cúã cuorére ticowa. Cúã “ticoada” jĩĩãriro nemoró ticowa. Yũũ cúãrẽ teero tiirí ññawũ. ⁴Ñsãrẽ sĩcãrĩ mee biiro jĩĩwã: “Cõamacũrẽ padeorá bóaneõrãrẽ ñsãcã niyerure ticoada”, jĩĩwã. ⁵Cúã ñsã wácũriro nemoró tiiwã. Cúã marĩ Ñpũrẽ “mũũ booré dícuere tiiaáda” jĩĩsũguewa. Too síro ñsãrẽ “múã dutirére tiiaáda Cõamacũ booróbiro” jĩĩwã. ⁶Teero tiirá, ñsã Titore múã pũtopũ wáadutia. Cũũ too

sugueropu múã puto niigũ, niyere néõnucãyigu. Teeré peotídu-tira cũrẽ ticocoa. Teero tiirá, múã ãñurõ useniremena néõnucãriguere diamacũ tii yaponó-ãdacu. ⁷Múã niipetirere ãñurõ tiia: ãñurõ padeóa; Cõãmacũyere ãñurõ buea; teeré ãñurõ masĩã; useniremena ãñurõ tiia; ãsãrẽ maĩã. Múã tee niipetirere ãñurõ tiiróbirora niyeru ticorécãrẽ teerora tiiyá.

⁸Teeré jĩgũ, múãrẽ dutiré peti tiiróbiro jĩgũ mee tiia. Yũũ múãrẽ “apemacãrĩ macãrã useniremena niyeru néõtoawa, ãpẽrãrẽ tiiapura” jĩ wedegu, ateré masĩdugaga: “¿Múãcã bóaneõrãrẽ maĩrẽrẽ ãñurõrẽ cũãrẽ tiiapuremena?” ⁹Marĩ Òpũ Jesucristo marĩrẽ ãñurõ tiirĩguere múã masĩã: Cũũ niipetire cõogũ niipacu, marĩye ãñurẽ niiãdarere boosãgũ, bóaneõgũbiro wáarigu niwĩ. Cũũ bóaneõgũ wáariguemena marĩpere pee cõorábiro wáari tiirĩgu niwĩ.

¹⁰Múãrẽ ãñurõ niirĩ boogũ, yũũ wãcũrẽrẽ múãrẽ jĩgũda. Biirõ niĩã: Iicũmamena múã apemacã macãrã suguero niyeru néõnucãrira niwũ. Teeré néõrã, useniremena néõrira niwũ. ¹¹Teero tiirá, múã tiinucãrirobirora tii yaponóña. Múã useniremena “ticoadã” jĩrirobirora teerora tii yaponóña. Múã ticodugaro jeutaro ticoya. ¹²Marĩ diamacũrã ti-

codugari, marĩ ticodugaro jeutaro ticorĩ, Cõãmacũ teeména useniqui. Marĩ cõohérere Cõãmacũ sãĩriqui.

¹³Múã ãpẽrãrẽ tiiapujĩrã, múãpere cõohéra putuári booríã. ¹⁴Sĩcãrĩbíro cõorĩ booa. Mecũtígã múã cõorémena cũã boorére tiiapua. Too síropu cũãcã cũã cõorémena múã boorére tiiapuadacua. Teero tiirá, sũcãrĩbíro cõoadacu. ¹⁵Tee Cõãmacũye jóaripũ biirõ jóanoã: “Pee seerĩgucã cõonetóriwi; péerogã seerĩgucãrẽ dũsarĩwũ”,^f jĩ jóanoã.

Tito cũũ menamacãrãmena Corintopu wáaadare

¹⁶Yũũ múãye maquẽrẽ wãcũã. Yũũ wãcũróbirora Titocãrẽ Cõãmacũ wãcũrĩ tiiyigu. Teero tiigũ, Cõãmacũrẽ usenire ticoa. ¹⁷Yũũ Titore “Corinto macãrãrẽ ãñagũ wáaya” jĩrĩ, máata yũũwi. Mecũtígãrẽ cũũ múãrẽ ãñadugajĩgũ, cũũ ãñurõ tũsarómena múã putopu wáagũdaqui. ¹⁸Titomena ãpĩ ticoadacu. Cũũ marĩya wedegu niĩ. Niipetira Jesurẽ padeorẽ põnarĩ macãrã cũũrẽ biirõ wedeseya: “Cũũ Jesuyé quetire ãñurõ wedeĩ”, jĩĩya. ¹⁹Apeyecãrẽ, Jesurẽ padeorẽ põnarĩ macãrã cũũrẽ beserira niwã, ãsãmena niyeru néõriguere néewadutira. ãsã bóaneõrãrẽ niyerure ticora, marĩ Òpũrẽ ãñurõ wedesedutira, teero ticoa. Teero biirõ ãsã usenireme-

^f8.15 Éxodo 16.18.

na tiíapudugarere ãnorá, teero tiia. ²⁰ Ësã pairó niyeru néoriguere néewara, basocá ãsãrẽ “niyeru tiidiójíyu” jĩĩrĩ booríá. ²¹ Teero tiirá, ãsã marĩ Òpũ, teero biiri basocá ãnacorpure diamacũ tiidugáa.

²² Cũãmena ãpĩ marĩya wedegucãrẽ ticoconemoã. Cũũ bayiró tiíapudugarere ãsãrẽ naĩrõ ãñowĩ. Mecútígãrẽ múãrẽ “cũã diamacũrã tiíadacua” jĩĩgũ, nemoró tiíapudugai. ²³ Titoye maquẽrẽ ãpẽrá sãĩnárĩ, biiro jĩĩña: “Pablo menamacũ cũãmena padegũ ãsãrẽ tiíapugu niĩ”, jĩĩña. ãpẽrá puarãrẽ sãĩnãrĩpereja, biiro jĩĩña: “Jesuré padeoré pōnarĩ macãrã cũã ticocorira niĩya. Cũã tiirémēna Cristore añurõ wedeseri tiĩya”, jĩĩña. ²⁴ Teero tiirá, maĩrēmēna cũãrẽ bocaaya. Múã teero tiirĩ, Jesuré padeoré pōnarĩ macãrã múã maĩrere tuoádacua. Ësã cũãrẽ biiro jĩĩwũ: “Corinto macãrã basocãre añurõ bocaaya”, jĩĩwũ. Múã teero tiirĩ tuorá, cũã ãsã jĩĩriguere “diamacũrã niĩayu” jĩĩadacua.

Niyeru néõre

9 ¹ Múã niyeru néõrere Jesuré padeorãre ticoadare maquẽrẽ jóanemoria; múã masĩtoaa. ² Yũũ múã tiíapudugarere masĩtoaa. Ëseniremena Macedonia macãrãrẽ biiro wedea:

“Iicũmamēna Acaya⁸ dita macãrã ‘tiíapuada’ jĩĩnucãwã”, jĩĩ we-dea. Teeré tuorá, paũ Macedonia macãrã “ũsãcã tiíapuada” jĩĩwã. ³ Teero niipacari, Titore cũũ menamacãrãmēna múã putopũ ticocoguda. Yũũ Macedonia macãrãrẽ jĩĩriguere diamacũ wãari booa. Yũũ “Corinto macãrã niyeru néõ, cuoyúeada-cua” jĩĩwũ. ⁴ Apetó yũũ múã putopũ wãari, Macedonia macãrã yũũmena wáabocua. Ësã toopũ jeara, múã niyeru néõhẽrã niirĩ buajeádugariga. Yũũ “cũã néõtoajĩya” jĩĩrigue wapa bayiró bobooro wáabocu. Múãcã teero-ra bobobócu. ⁵ Teero tiigũ, yũũ biiro wãcũã: Yũũ múã putopũ wáaadari suguero, Titocãrẽ wáadutia. Cũã múã “ticoada” jĩĩ néõrere quẽnosuguéadacua. Cũã teero tiirĩ, ãsã jeaadari suguero, múã cuotóaadacu. Teero tiirá, ãpẽrá múãrẽ “ticoya” jĩĩripacari, múã wãcũrõ ticoadacu.

⁶ Múã ateré wãcũña: Oterĩ basocũ péerogã oterĩ, péerogã ducacutiri ãnaquí. Pee oterigupeja pee ducacutiri ãnaquí. ⁷ Marĩ “nocõrõ ticoguda” jĩĩ tugueñarõcõrõ ticoro booa. Marĩ ticodugahera, o ãpẽrá ticodutiri ñañarõ tugueñarã, ticorijãrõ booa. Ëseniremena ticorãre Cõãmacũ maĩquí. ⁸ Cõãmacũ niipetire añurẽ múãrẽ ticonemomasĩ. Cũũ teero tiirĩ, múãrẽ dusariadacu. Múãrẽ tico-

rémena múäpe äpëräré tiiápuma-
sĩadacu. ⁹Tee Cõamacũye queti
jóaripũpũ biiro jóanoã:

Äñugú bóaneõräré äñurõ ti-
coqui.

Teero tiiró, cũñ äñurõ tiiré
niirucujãadacu,^h

jĩĩ jóanoã. ¹⁰Cõamacũrã niĩ
oteréperire ticogú, teero biiri
yaarére ticogú. Tee tiiróbiro
cũñrá múäcārē niipetire múā
cũoádarere ticogúdaqui. Oteré-
peri wii ducacutirobiro múā
cũorére nemoró wáari tiigúda-
qui. Teeména múā äpëräré äñu-
rõ tiiápumasĩadacu. ¹¹Teero ti-
rá, pee cũojĩrã, äpëräré tiiápu-
adacu. Múā ticorére ũsã ticobo-
sari, tee niyerure ñeerá Cõāma-
cũrē ũsenire ticoadacua. ¹²Múā
Cõāmacũrē padeorá bóaneõräré
tiiápura, cũārē dũsaré dí cure ti-
cora mee tiia; Cõāmacũcārē ũse-
nire ticora tiia. ¹³Múā cũārē ti-
ápurementa múā Cristoyere pa-
deorére, cũñrē yũréré ãñoã.
Cũā teeré ñnarã, Cõāmacũrē ũse-
nire ticoadacua. Teero biiri múā
cũārē, niipetirare tiiápuri ñnarã,
teeré tiiádacua. ¹⁴Cũācã Cõā-
macũ múārē äñurõ tiirére ñnarã,
bayiró maĩrémena Cõāmacũrē
múāye niĩadarere sãĩbosáada-
cua. ¹⁵Cũñ marĩrē ticorigue
äñunetõjõäre niĩ. Tee äñunetõ-
jõäre dee jĩĩ wedesemasĩña ma-
niã. Teero tiirã, Cõāmacũrē ũse-
nire ticoada.

Pablo “apóstol niĩ” jĩĩ wederigue

10 ¹Yũũ Pablo múārē tiidu-
tíguda. Yũurá niĩ baso-
cá biiro jĩĩ wãcũnorigũ: “Cũñ
marĩmena niigũ, búri niigũbiro
wedesei; marĩrē jóagũpe, tutu-
aromena jóai”, jĩĩcua. Múā Cris-
to niirecutire masĩã; cũñ bóa-
neõ ñnarémenta tiidutíyigũ.
²Teero tiigú, yũũ cũñ tiiróbiro
niidugagũ, ateré múārē tiidutía:
Yũũ múā pũtopũ jeari, múā sĩ-
quẽrãmena tutuaromena wede-
seri tiiríjãña. Sĩquẽrã múā me-
namacãrã ũsārē biiro jĩĩäyira:
“Cũñ atibúreco macãrã tiiróbiro
Cõāmacũ booré tiirícua”, jĩĩäyi-
ra. Yũũ teero jĩĩránorē diamacũ-
rã tutuaromena wedesegũda.
³Ũsã atibúrecopũ niipacara, ati-
búreco macãrãbiro cãmeríquẽ-
ria; Cõāmacũ wãmocutíre tico-
rémenape cãmeríquẽã. ⁴Ũsã
wãmocutíre atibúreco maquẽ
mee niĩ; ñmũáse maquẽ, Cõā-
macũ tutuare cũorépe niĩ. Tee-
ména ññaré tutuarere docacũ-
murĩ tiia. ⁵Cõāmacũ wãmocutí-
remena basocá cũñ wãcũréme-
na buerére diocóa. Cũñ wederé-
mena múārē pãnarĩ tiidugácua;
múā Cõāmacũrē masĩrĩ boorí-
cua. Ũsã cũñ buerére diocóari si-
ro, Jesús boorépere cũārē tiidu-
tía. ⁶Múā Cristo dutirére äñurõ
yũuri ññaãri siro, ũsã biiro ti-

^h9.9 Salmo 112.9.

masíadacu: Niipetira netõncá-rãrẽ ñañarõ tiíadacu.

⁷Múã sotoá maquẽ dícre ññaã. “Cristomena niã” jĩgũno ateré masĩrõ booa: Cũu diamacũ Cristomena niigũ, “Pablocã Cristomenarã niĩya” jĩ masĩgũdaqui. ⁸Yũu múãrẽ wedegu, ãsã dutirẽre “jĩñemosãñu wedetu” jĩpacu, boboria. Marĩ Òpũ ãsãrẽ tee dutirẽre ticorigu niiwĩ, múã cũũrẽ padeonemóarõ jĩgũ. Múã padeorẽre ñañoárõ jĩgũ mee tee dutirẽre ticorigu niiwĩ. ⁹Yũu jóare-pũrĩmena múãrẽ ucúadutigu mee jóaa. ¹⁰Ãpẽrá yũure biiro jĩcua: “Cũu jóare bayiró tutuaremena dutia. Cũu baurocápereja tutuhegubiro bauwĩ. Cũu wedesecãrẽ bayiró tusaya maniã”, jĩcua. ¹¹Yũure teero jĩránõ ateré masĩrõ booa: ãsã yoropu niirã jóacoriobirora múã putopu jearacã, teerora tutuaromena wedeseadacu.

¹²Sĩquẽrã múã watoapu niirã cũã basiro câmerĩ padeorã biiro jĩcua: “Marĩpeja ãñurõ tiia”, jĩ câmerĩ wedesecua. Teero jĩ wedesepacara, masĩricua. ãsãpe cũã tiiróbiro ãsã ãñurõ tiirẽre péerogã wedeseñaria; yũu tiirẽ cũã tiirẽmena queodugária. ¹³Ãsã tiiriguere jĩñemosãñu wederia. Cõamacũ ãsãrẽ Cristoye quetire wededutirigu niiwĩ. Cũu tiidutíre dícre tiia. Cũũrã ãsãrẽ múã putopucãrẽ tee quetire wededutiri-

gu niiwĩ. ¹⁴Teero tiirã, múã putopu wáara, Cõamacũ wáadutihe-ropu wáara mee tiia. Múãmena niisugewu. ãsãrã múãrẽ ãñurẽ “Cristo basocãre netõnẽ” jĩrẽ quetire wedesugewu. ¹⁵Ãsãrẽ Cõamacũ wededutigũ cũũriro jeatuaro wedea. Ãpẽrá tiirigue-pure “yũu tiirigue niã” jĩria. Teero jĩrõno tiirã, múãrẽ padeonemórĩ tiidugáa. Múã padeonemórĩ ññarã, ãsã múãrẽ nemoró buemasĩã. Cõamacũ ãsãrẽ cũũriro jeatuaro bueadacu. ¹⁶Too síro múã nemoró niirẽ macãrĩpu Jesuyé quetire wedeguda. Cũũye quetire wedeya manirẽ macãrĩpu wáadugaga. Ãpẽrá cũã paderiguere “yũu paderẽ niã” jĩndugahegu, teero tiidugáa.

¹⁷Cõamacũye queti jóaripũpu ateré jóanoã: “‘Yũũja ãñunetõ-jõãgũ niã; biiro tiigũno niã’ jĩndugagũno jĩrĩjãrõ booa. Biirope jĩrõ booa: ‘Marĩ Òpũ ãñunetõ-jõãgũ niĩ; biiro tiirigu niiwĩ’, jĩrõ booa”,ⁱ jĩ jóanoã. ¹⁸Sĩcũ cũũ basiro wedesegu “yũu ãñurõ tiia” jĩgũrẽ “cũũ ãñugũ niĩ” jĩmasĩña maniã. Marĩ Òpũ sícũnorẽ “ãñugũ niĩ” jĩrĩ, ãñugũ peti niĩ.

Pablo jĩditori buerĩ basocare jĩrigue

11 ¹Mecũtigã múãrẽ yée maquẽrẽ wededugaripacu, wedeguda. Yée maquẽrẽ wedegu, jĩãmagũ tiiróbiro tugue-

ⁱ10.17 Jeremías 9.4.

ñaã. Yũu jóarere páasutiro maniró bueri boogá. ²Cõamacũ cũũ põnaré ãpîré padeorí booríqui. Cũũ múãrê doerobirora yũucã múãrê doea. Múã yũu Cristoyere wederi tuorá, padeowá. Teero tiigú, Cristo múã manũ niigũdũbiro niiĩ. Múã sîcõ numiõ manũcutigodo tiiróbiro niiã. Sîcõ numiõrê ñañaré manigõrê wiyagũdũbiro múãrê wiyadugága. ³Teero wiyadugápacũ, Evare wáarirobirora múãcârê “wáabocu” jĩĩgũ, bayiró wácũã. Pĩno ãñurõ cũũ jĩĩditomeniremena coore jĩĩcõãsã-yigu. Æpêrá cũũbiro jĩĩditora, múã “Cristo booré dícuere diamacũ tiáda” jĩĩ wácũrere wasorí tiibócu. ⁴Múã biiro tiíayiro: Æpêrá múãrê buera jeari, merêã wedepacari, múã ãñurõ tuousénicu. Cũãpe ãsã Jesuyére diamacũ wederirobirora wedericua. Espíritu Santoyere merêã bueri, cũã buerére ñeeãyiro. Cõamacũ basocáre netõnére quetire cũã bueri, merêã niipacari, múã ãñurõ tuocú. ⁵Múãrê buerá Jesús cũũyere wededutigu beserira nemorõ tugueñacua. Yũupe “cũã docapũ niiã” jĩĩ tugueñaria. ⁶Yũu ãñurõ wedeseri basocu tiiróbiro wederipacu, Cõamacũyepere ãñurõ masĩã. Tee masĩrére niipetire yũu tiirëmena múãrê ãñoáwũ.

⁷Yũu Cõamacũyere basocáre netõnére quetire wederé wapa múãrê wapaséhegu, ¿ñañarõ tiirí? Búri niigũbiro pade, wapatá, yaawũ múãrê netõnére maquẽrẽ

booságũ. ⁸Yũu múãrê tiíapugu, ãpêrá Jesuré padeoré põnarí macãrã yũure niyeru ticocorira niwã. Yũu teeré ñeegũ, cũãye niyerure néeduoqũbiro tugueñawũ. ⁹Yũu múãmena niigũ, apeyenó dũsarí ññagũ, sîcũrê potocóriwũ. Maríya wedera Macedonia macãrã jeara, yũure dũsarénorẽ tico-wa. Teero tiigú, múãrê sãĩ potocóriwũ. Teerora yapacutíjãgũda. ¹⁰Yũu diamacũrã Cristoye maquẽrẽ masĩã. Teeré masĩrõbirora atecárẽ masĩã: Yũu bueré wapa apeyenó sãĩricu; sîcũ Acaya dita macũ “Pablo cũũ bueré wapa wapasei” jĩĩmasĩriqui. ¹¹¿Deero tiigú biiro wedesegari yũu? ¿Múãrẽ maĩhégũ teero jĩĩgarite? Niiria. Yũu múãrẽ maĩrére Cõamacũ masĩqui.

¹²Yũupeja yũu tiirucúrobirora tiirucúgũda. Æpêrãpéja yũu tiiróbiro “tiirá tiia” jĩĩmicua. Teero tiirícu. Cũã bueré wapare wapasécua; yũupe wapaséria. Teero tiirá, cũã “ãpêrá Jesús beserira tiiróbiro tiia” jĩĩmasĩricua. ¹³Cũã “Jesús cũũyere wededutigu beserira niiã” jĩĩrã, teero jĩĩamajãrã tiíiya. Cũã tiiditóra niíiya. Sotoá dícu Jesús beserira tiiróbiro bauúya. ¹⁴Teero tiiré wisióricu. Satanácã teerora tiimasĩqui. Apetó cũũ ángele ãñugũbiro, asibatégũbiro baugú wáaqui. ¹⁵Teero tiirá, cũũrẽ padecote-racã cũũ tiiróbiro tiicúa. Sotoá dícu ãñurẽ tiirábiro baucúa. Cũãpeja cũã ñañaré tiiré wapa pecamepu yapacutídiaadacua.

Pablo ñañarō netōrígue

¹⁶Yuu too suguero jóaribiro-
ra múārē jóanemogūda. Yée ma-
quērē wededugaripacu, wedegu-
da. Teeré yuu wederi, “¿apeyé
cũyē maquē dícre wedejīgū,
mecūgū tii?” jīī wācūrijāña. Tee-
ro wācūrāpeja, “cũū booró wede-
jāārō” jīīña ména. Āpērā cúāye
maquēcārē bayiró wedecua,
múārē padeoáro jīīrā. Teero tiigú,
yuuca yuu tiiríguere péero
wedeguda. ¹⁷Marī Ōpū teenórē
wededutiririgu niimiwī. Teero
tiigú, “mecūrī basocūbiro wede-
guda” jīīā. ¹⁸Paū múārē buerá
noo booró cúā basiro dícu añurō
wedeseya. Cúā teero tiirí, yuuca
yuu basiro añurō wedeseguda.
¹⁹Múā “masīnetōrā niiā” jīī wā-
cūrā niipacara, mecūrī basoca
wedeseri, añurō ūseniremena nū-
cājāmasīcu. ²⁰Biuro tiirácārē nū-
cājāāyiro: Múārē dutiaperare,
múāyere néerārē, múārē dutirā-
biro tiíaperare, múā nemoró ūpū-
tí macārābiro múārē tiiráre,
múārē diapóapū páaracārē nūcā-
jāāyiro. ²¹¿Añujāī múārē cúā tee-
ro tiirí? Acuéi, ¿cúā tutuanetō-
jōārā nii? Ūsāpe cúābiro tutua-
ria. Teero tiirā, cúābiro ñañarō
tiiría.

Cúā “biuro biia ūsājā” jīī añurō
wedecua. Teero tiigú, yuuca cúā-
birora yée maquērē wedeguda,
wededugaripacu. ²²Cúā “he-
breoa niiā” jīīcua. Yuuca cūñrá
niiā. Cúā “Israelya pōna macārā

niiā” jīīcua. Yuuca cūñrá niiā.
Cúā “Abraham pāramerā niinū-
nusera niiā” jīīcua. Yuuca cūñrá
niiā. ²³Cúā “Cristore padecotera
niiā” jīīcua. Yūpeja cúā nemoró
cūñrē padecotegu niiā. Yuu teero
jīīgū, wedeseāmagūbiro wede-
sea. Yuu cúā nemoró padenetō-
nūcāwū. Cúā nemoró peresuwi-
seripū sōneconowū. Yūre cúā
nemoró tānawā. Pee sīāríquioro
niiwū. ²⁴Judíoa sicamoquēñe
yūre ñeenūcōjīrā, wecu casero-
damena tānawā. Cúā yūre tāna-
récōrō treinta y nueve tānawā.
²⁵Ītīārī yucūména yūre páawa.
Sīcārī ūtāperimena yūre déewa.
Ītīārī ūsā wáari, dooríwū duadia-
wū. Sīcārī duagu, sicañami, sica-
bureco tiimaapūre pasawū.

Dooríwū duadiare

²⁶Pee wáanetōwū. Díare tīāwa-
gu, duariquioro netōwū. Yaari
basoca watoa, yáa wedera judíoa
pūtopū, judíoa niihērā pūtopū
quiorémēna wáanetōwū. Teero
biiri macāpūre, basocá maniró-
pūre, díā pairímaapūre quioré-
mena cāmesáwū. “Jesuré padeo-
rá niiā” jīīditori basocá watoapū-
cārē quiorémēna cāmesáwū.

27 Yũũ padegũ, ñañarõ netõwũ. Pee ñamirĩ cãnirĩwũ. Juabóawũ. Oco s̃inidugáwũ. Pee betiwũ. Yũ-suábũawũ. Apetóre yũũre suti maniwũ.

28 Apeyeréja, búrecoricõrõ yũũ niipetiro macārārẽ Jesurẽ padeorẽ pōnarĩ macārārẽ bayirõ wā-cũã. 29 Tutuhegũno niirĩ, yũũcã cũũbirora tutuhegũ tugueñaapua. S̃icũrẽ āpērã ñañarẽ tiidutirĩ, cũũ ñañarẽ tiirĩ, yũũ ñañarẽ tiidutĩramena cúaa. 30 Yée maquẽrẽ wedegũ, “biiro tiigũno niiã yũũja” jĩĩria. Teero jĩĩrõno tiigũ, “yũũ tutuhegũ niiã” jĩĩã. 31 Cõãmacũ marĩ Ōpũ Jesús Pacũ yũũ wederere “jĩiditogu mee tiiĩ” jĩĩmasĩqui. Cũũrẽna ũsenire ticorucujārõ booa. 32 Yũũ Damascopũ niirĩ, tiimacã dutigũ yũũre ñeedugagũ, biiro tiirigũ niĩwĩ: Tiimacã witiware soperipũre surare cúũrigũ niĩwĩ cotedutigũ. Cũũ tiidita ōpũ Aretas wāmecutigũ doca macũ niĩwĩ. 33 Yũũ menamacārāpe yũũre biiro tiiwá: Piimena tiimacã s̃anirõ macã sopegāpũ duunũnũsediocowa. Tee-ro tiigũ, yũũ cũārẽ ñeōrĩwũ.

**Pablo quẽẽrõpũ tiiróbiro
ĩnarigue**

12 1 Yée maquẽrẽ wededugaripacari, mũã yũũre wederi tiia sũcã. Yée maquẽrẽ yũũ basiro ãñurõ wederi, mũārẽ tiĩapuria. Teero biipacũ, marĩ Ōpũ quẽẽrõpũre tiiróbiro yũũre ãñoríguere wedegũda. 2 Cristore

padeorĩ siro, biiro wáawũ: Quẽẽrõpũre tiiróbiro Cõãmacũ yũũre cũũ pũtopũ néemuāwawi. Teerẽ yũũ ññari siro, catorce cũmarĩ netõã. Yáa ōpũũmena o yeeripũnamena dícu wáagũ wáajĩyu; masĩriga. Cõãmacũ dícu masĩqui. 3-4 Aterẽ masĩã: Cõãmacũ ñmũãsepũ Paraíso wāmecutitopũ yũũre néejeawi. Yáa ōpũũmena o yeeripũnamena dícu néewagũ néewajĩyi; masĩriga. Cõãmacũ s̃icũrã masĩqui. Yũũ toopũ niigũ, basocáre wedemasĩña manirere wedeseri tũowũ. Yũũ toopũ tũorígue basocáre wededutire mee niĩwũ. 5 Yũũre toopũ néewariguere ãñurõ wedegũda. Yũũ ãñurõ tiiríguepereja wederia. Yũũ “basocũ dícu niijĩgũ, tutuhegũ, ñañarõ netõã” jĩĩrere ãñurõ wedegũda. 6 Teero jĩĩpacũ, yũũ basiro ãñurõ wedesedugagũ, wedesemasĩã. Diamacũ maquẽrẽ wedeseri, “mecũrĩ basocũ niĩĩ” jĩĩmasĩriya. Yée maquẽrẽ wedesemasĩpacũ, wedeseria. Yũũ basiro yũũ ãñurõ wedeseremena yũũre padeorĩ boorĩa. Yũũ tiirere ññatoarapũ, yũũ wederere tũotóarapũ, padeorĩ booa.

7 Cõãmacũ yũũre ãñorígue ãñurẽ peti niĩwũ. Yũũ teerẽ wācũgũ, yũũ basiro “ãñugũ niiã” jĩĩrĩquio niĩwũ. Teero tiigũ, Cõãmacũ yũũre teero wācũrĩ jĩĩgũ, biiro tiiwĩ: Satanás yáa ōpũũrẽ pũnirõ tiirĩ, teero ññajārigũ niĩwĩ. Tee pũnirẽ potaga s̃ãwarobiro pũniã. 8 Itĩĩrĩ yũũ marĩ Ōpũrẽ “tee pũnirere ne-

tõneña” jĩĩ sãĩmíwũ. ⁹Cũũpe yũure ateré jĩĩwĩ: “Yũũ mũũrẽ ãñurõ tiia. Teero tiiró, mũũrẽ apeyenó ðusaría. Basocá tutuhe-ra niirĩ, yũũ tutuarere nemoró ãñomasíã”, jĩĩwĩ. Teero tiigú, yũũ tutuhegũ niirémèna ùseniã. Yũũ tutuheremena Cristo cũũ tutuarere ãñurõ ãñoĩ. ¹⁰Teero tiigú, yũũ tutuhegũ niirére ùseniremena nũcãjãã. Yũũ Cristore padeoré wapa ãpẽrá yũure ñañarõ jĩĩpacari, yũure apeyenó ðusapacári, ãpẽrá yũure ñañarõ tiipacári, yũure wisiórere tũgueñapacũ, ùseniremena nũcãjãã. Nemoró tutuhegũ niirõno tiigú, nemorórã tutuanemogũ wáaa.

**Corinto macãrãrẽ Pablo bayiró
wãcũrigue**

¹¹Yũũ basiro yée maquẽrẽ ãñurõ wedesegu, mecũgũbiro wedesegu tiia. Múãpeja yũũ wedesedũgaherere yũure wedeseri tiia. Múã yũure ãñurõ wedeseatã, ãñunibojĩyu. Múãrẽ jĩĩditoremena buerá Jesús cũũyere wededutigu beserira nemoró tũgueñacua. Yũũpe “cũã docapũ niiã” jĩĩ tũgueñaria. Yũũ búri niigú niipacũ, teero bueãmajãrã doca niiria. ¹²Yũũ múã pũtopũ niigũ, potocórõ maniró pee Cõãmacũ dícu tiimasĩrere tiíẽnowũ. Teeména diamacũrã “yũũ Jesús cũũyere wededutigu beserigu niiã” jĩĩrere ãñowũ. ¹³Ãpẽrá Jesuré padeoré põnarĩ macãrãrẽ, múãcãrẽ sícãrĩbíro tiiwũ. Ate dícu tiiríwũ:

Múãrẽ wapasériwũ. Múã tũgueñarĩ, teeména ¿múãrẽ ñañarõ tiirĩ? Ñañaatã, yũure acabóya.

¹⁴Yũũ múã pũtopũ wágũda jĩĩgũ, quẽnotóaa. Mecũtigã yũũ wáaremena ìtĩárĩ wáaadacu. Toopũ jeagu, múãrẽ “niyeru tico-ya” jĩĩ potocóricu. Múãyere booria; Cristoyepere múãrẽ tiinemórĩ booa. Múã masiã: Basocá cũũ pacũsũmũãrẽ niyerure quẽnocúbosaricua; pacũsũmũãpe cũũ põnarẽ niyerure quẽnocúbosacua. ¹⁵Teero tiigú, yũũ cũorócõrõ múãrẽ tiipugũda. Niipetire yũũ tutuaremena múãye niiãdarere tiipugũda. Teero yũũ múãrẽ bayiró maĩrĩ, ¿deero tiirã múãpeja yũure ðuaró maĩgári?

¹⁶Yũũ múãrẽ potocóririguere masĩpacara, biiro jĩĩcua: “Cũũ menijĩgũ, marĩrẽ jĩĩditoqui; too síro marĩyere néewagũdaqui”, jĩĩcua. ¹⁷¿Yũũ múã pũto ticocoriramaena yũũ múãyere jĩĩditoremena ãmarĩ? ãmaríwũ. ¹⁸Yũũ Titore múã pũtopũ wáadutiwũ. Teero biiri ãpĩ Jesuré padeogũ marĩya wedegure cũũmena ticocowũ. ¿Tito múã pũtopũre jĩĩditoremena múãyere ãmarĩ? ãmariyigu. Múã ãñurõ masiã: Ùsã Titomena sícãrĩbíro tiirã niiã. Cũũcã múãrẽ buegu, ãñuré dícu tiirígu niíwĩ.

¹⁹Apetó tiirã, múã ùsãrẽ “ãñurõ wãcũdutira tiíya” jĩĩ wãcũbo- cu. Niiria. Biirope niiã: Ùsã Cõãmacũ ññacoropũre Cristomena niijĩrã, wedesea. Yũũ maĩrã yáa

wedera, niipetirere ũsã wedesea, múãrẽ Cõamacũrẽ nemoró padeonemóãrõ jĩĩrã. ²⁰Apetó tiirã, yũũ múã pũtopũ jeari, yũũ booróbiro tiiríbocu. Teerora yũũpecã múã booróbiro tiiríbocu. Teeré wãcũgũ, cuiga. Apeyerēja, yũũ múãrẽ “biiro tiibócu” jĩĩ wãcũã: “Cãmerítutira, ñnatutira, cúara, cũãye dícuere wãcũrã, queti jĩĩrã, ãpẽrãrẽ ñañarõ jĩĩrã, ‘ũsãjã ãpẽrá nemoró ãñunetõnũcãã’ jĩĩrã, noo booró tiĩámajãrã tiibócu”, jĩĩga. ²¹Teero tiigũ, múã pũtopũ wáanemorĩ, Cõamacũ yũũ Õpũ múã ñañarẽ tiirucũre wapa yũũre booro wáari tiibóqui. Múã ãpẽrãména múã booró ñañarõ ñeeapere-re, múã nũmosánumiã múã manũsũmũã niĩhẽrãrẽ ñeeapere-re, múã boboró maniró tiirere wasohére wapa bayiró utibocu.

Wedeyaponorigue

13 ¹Mecũtígã yũũ múã pũtopũ wáaadaremena itĩãrĩ wáaadacu. Yũũ toopũ jeari, sícũ ãpĩrẽ wedesãdũgagũ, Cõamacũye queti jóaripũpũ jĩĩrõbirora tiĩáro. Biiro jóanoã: “Pũarã, itĩãrã ññari siro, marĩ ãpẽrá tiirígue-re wedesãmasĩnoã”. ²Too sũgueropũ múã pũtopũ jeagũ, “ñañarẽ tiirãre ñañarõ tiigũdacu” jĩĩ wedetoawũ. Teero biiri niipetirare wedetoawũ. Mecũtígã yoaropũ niipacu, wedenemoã sũcã: Yũũ múã pũtopũ wáanemogũ, ñañarẽ tiirãre bóaneõ ññaricu sáa. ³Teero tiirã, múã ateré diamacũ masĩ-

ãdacu: Cristo yũũpũre wãcũrẽ ticoréména wedesea. Cristo múãrẽ dutigũ tutuhegũ niiriqui; múã watoapũre tutuanetõjõãgũ niĩĩ. ⁴Ate diamacũrã niĩã: Cũũ curusapũ tutuhegũbiro páabiatunoyigũ. Teero tiinórigũ niipacu, cũũ Pacũ tutuaremena catii. ũsãcã cũũbi-rora tutuhera niĩã, niirãpeja. Teero niipacara, cũũmena niijĩrã, Cõamacũ tutuaremena catia. Teero tiirã, tee tutuaremena múãrẽ wedera, tiiapuadacu.

⁵Múã basiro ateré naĩrõ sãĩñãñã: “¿Diamacũrã Jesuré padeorãra niĩĩ marĩ?” jĩĩñã. Múã basiro teeré ññate. ¿Múã masĩrite Jesucristo múãména niirere? Masĩcu sáa. Apetó tiirã, diamacũ cũũrẽ padeorĩcu. ⁶ũsãpe diamacũrã cũũrẽ padeoã. Múãrẽ teeré masĩrĩ booa. ⁷ũsã múãrẽ ñañarẽ tiirĩjããrõ jĩĩrã, Cõamacũrẽ sãĩbosáa. Basocã yũũre “Corinto macãrãrẽ ãñurõ padeorĩ tiiwĩ” jĩĩrere ãmaãgũ mee tiia. Múã ãñurere tiirĩ boogã. ũsãrẽ “teero jĩĩámajãrã tiiwã” jĩĩrĩ, ãñuniã. ⁸Múã diamacũ maquẽrẽ tiirĩ, ũsã “teerora tiiyã” jĩĩãdacu; diamacũ maquẽrẽ cãmotãria. ⁹Ãpẽrá ũsãrẽ tutuherabiro ññarĩ, ãñuniã. Múãpe padeotutũara niirĩ, useniã. Teero tiirã, múãrẽ Cõamacũrẽ sãĩbosãnemoãdacu, diamacũrã padeorã niĩãrõ jĩĩrã. ¹⁰Yũũ múã pũtopũ wáaadari sũguero, atipũrẽ jóaa. Toopũ jeagũ, tutuaromena múãrẽ dutidũgariga. Marĩ Õpũ yũũ múãrẽ dutimasĩrere ticorigũ niĩ-

wĩ. Tee dutirémena múārẽ pa-
deonemórĩ boosáã; múã padeoré-
re ñañodugária.

¹¹Yáa wedera, múārẽ ãñurõ
wáaaro. Múã ñañaré tiirére quẽ-
noñá. Cámerí wácūtutuari tiyá.
Sĩcāróména ãñurõ niirecutiya.
Teeré tiirí, Cõāmacũ marĩrẽ maĩ-
gũ marĩrẽ ãñurõ niirecutirere ti-

cogú múãmena niigũdaqui.

¹²Múã basiro câmerí maĩrémena
ãñudutiya. ¹³Niipetira Jesuré pa-
deorá múārẽ ãñudutiya.

¹⁴Jesucristo marĩ Ōpũ múã nii-
petirare ãñuré ticoaro. Cõāmacũ
múārẽ maĩgũ múãmena niiārõ. Es-
píritu Santo múārẽ bapacutiaro.

Nocõrõrã jóaa.

GALACIA DITA MACĀRĀRĒ

Pablo jóaripũ

Āñuduticorigue

1 ¹⁻²Yũũ Pablo múã Galacia macārārē Jesuré padeoré pōnarĩ macārārē jóaa. Niipetira yũũ menamacārã wāmemena múārē āñuduticoa. Yũũ Jesucristo cūũ-yere wededutigu beserigu niiã. Yũũre basocá mee beserira niwã; Jesucristo basiro cūũ Pacũmena beserira niwã. Cōāmacũrã Jesucristo diarigupũre masōrigu niwĩ.

³Cōāmacũ marĩ Pacũ, teero bii-ri Jesucristo marĩ Ōpũ múārē āñurē ticoaro; āñurō niirecutiri tiiáro. ⁴Cōāmacũ marĩ Pacũ boosárirobirora Jesucristo marĩ ñañaré tiirére acabóaro jĩĩgũ, diabosarigu niwĩ. Marĩ cūũ teero tiiriguemena atibúreco macārã ñañaré tiirucúrere tiidújamasĩã. ⁵Teero tiirã, Cōāmacũrē “mũũrã ɸpɸtĩ macũ peti niigũ tiia” jĩĩrucujããda. Teerora tiiáda.

Cristore padeorémēna dícu netōnénoādacu

⁶Cōāmacũ múārē beserigu niwĩ, Cristo tiibosáremena múārē āñurō tiiáro jĩĩgũ. Múãpe cūũ teero beserira niipacara, máata peti cūũrē padeodújārã tiiáyi-ro. Āpērã buerépere nũnũrã tiiáyi-ro.

Múã teero tiirĩ tuogũ, yũũpe tũomanijōāga. ⁷Cũã bueré netōnére queti mee niiã. Cũã múārē wedewisiora tiiáyira; Cristoye quetire ñañodugára tiiáyira. ⁸Ūsã múārē āñurē queti Cōāmacũ basocáre netōnére quetire diamacũ wedetoawũ méē. Múārē merēã wedegúnorē Cōāmacũ bayiró ñañarō tiiáro. Sícũ ũsãno o ángele ũmũásepu diiátariguno merēã wedericārē, ñañarō tiiáro. ⁹Ūsã too sugueropũ wederiguere yũũ mecũtígārē wedenemoã sũcã: Netōnére queti múã padeoríguere múārē merēã wedewisiogũnorē Cōāmacũ bayiró ñañarō tiiáro.

¹⁰Yũũ teeré jĩĩ jóagu, basocá yũũmena ũseniārō jĩĩgũ mee jóaa; Cōāmacũpe yũũmena ũseniārō jĩĩgũ jóaa. Yũũ too sugueropũre “basocá yũũmena ũseniārō” jĩĩ wácũrucumiwũ. Atitóre teero wácũgũjã, Cristore padeocoteri basocu mee niibocu.

Cōāmacũ Pablöre wededutigu cũũrigue

¹¹Yáa wedera, yũũ múārē ateré masĩrĩ boogá: Yũũ netōnére queti wederé siquērã basocá wacũre mee niiã. ¹²Tee quetire basocá mee yũũre tũomasĩrĩ tiwã.

Teero biiri basocá mee yũre buewa. Jesucristo basiro tee que-tire yũre masĩrĩ tiirĩgu niĩwĩ.

¹³Yũ too sũgueropũre niirecu-tiriguere múá tũojĩyu: Judíoa tiirécutirere nũngũ niirucumiwũ. Atecárẽ tũojĩyu: Jesuré padeorẽ põnarĩ macārã bayiró ñañarõ tiiri basocu niirucumiwũ; Jesuré padeoráno manijãrõ jĩĩgũ, cúãrẽ cõãpetijãdugamiwũ. ¹⁴Yũ mamũ niigũ, judíoa tiirécutirere añurõ tiinũnũserucumiwũ. Æpẽrá yũ menamacārã nemoró ãsã ñe-cũsũmũ tiimũaatiriguere tii, netõnucãrucumiwũ. ¹⁵Yũ teero tiipacari, Cõãmacũ yũ bauáadarĩ sũgueropũ, cũũ tiidutiadarere “tiigũdaqui” jĩĩtoatu niirĩgu niĩwĩ. Yũre añurõ tiigũ, beserĩgu niĩwĩ. ¹⁶Cõãmacũ cũũ macũrẽ yũre “ẽñogũda” jĩĩrĩ bũreco jea-ri, ẽñowĩ. Yũre judíoa niihẽrãrẽ cũũ macũye quetire wederĩ boorĩgu niĩwĩ. Teero tiigũ, Æpẽrãpũre “¿yũ deero tiigũdari?” jĩĩ sãĩñãgũ wáariwũ. ¹⁷Teero biiri Jerusaleñpũ Jesús yũ sũguero bese-sũgueriracãrẽ ñĩagũ wáariwũ. Teero tiiróno tiigũ, diamacũ wáajõawũ Arabia ditapũ. Toopũ niĩ-ãrĩgu Damascopũ cãmeputũaatĩwũ sũcã.

¹⁸Itiácũma siro Jerusaleñpũ Pedore sicato ñĩagũ jeawũ. Cũũmena pũa semana putũáwũ. ¹⁹Æpẽrá Jesús cũũyere wededuti-gũ beserirare ñĩaritu. Santiago marĩ Òpũ bai dícuere ñĩawũ. ²⁰Yũ mũãrẽ jóare niiró maquẽ

niirõ tiia. Yũ mũãrẽ jĩĩditogu mee tiia; Cõãmacũ teerẽ masĩqui.

²¹Too síro Siria ditapũ, teero biiri Cilicia ditapũ wáawũ. ²²Jesuré padeorẽ põnarĩ macārã Judeapũ niirã yũre ñĩamasĩriwa ména. ²³Yée quetipũ dícuere tũoyíra. “Marĩrẽ ‘ñañarõ tiigũda’ jĩĩgũ nũnũrucumirĩgu mecũtĩgãrẽ ‘Jesuré padeoyá’ jĩĩ wedewarucu-gũ tiiaiyĩgu; too sũgueropũre marĩ Jesuré padeodũri tiidugámirigura niiaiyĩgu”, jĩĩriguere tũoyíra. ²⁴Yũ Jesuré padeorĩ tũorã, Cõãmacũrẽ usenire ticoyira.

Pablo Jesuyé maquẽrẽ dutirĩ basocamena wedeseriguere

2¹Catorce cũmarĩ Jerusaleñpũ yũ putũajearĩ siro, Bernabémena toopũ wáawũ sũcã. Æsã menamacũ Titocãrẽ néewawũ. ²Cõãmacũ yũre toopũ wáari bootũ niirĩgu niĩwĩ. Teero tiigũ, wáawũ. Toopũ jea, basocã niipetiramena neãriwũ; Jesuyé maquẽrẽ dutirĩ basocamena dícu neãwũ. Judíoa niihẽrãrẽ netõnére queti yũ wederiguere cúãrẽ wedewũ. Yũ sicatopũ wedenũcãriguere, yũ mecũtĩgã wederẽre “¿deero jĩĩmiãdari cúã?” jĩĩgũ wedewũ. “Mũ wederẽ wapamaníã” jĩĩrõ jĩĩgũ, wedeñamiwũ. ³Cũã merẽã jĩĩriwa. Yũ menamacũ Tito griegoayũ niipacari, cũũcãrẽ Æsã judíoa tiirucúrenorẽ tiidutĩriwa. Cũũrẽ “cõnerĩgu yapa macã caseróre wídecõãrõ booa” jĩĩriwa. ⁴Æpẽrá Jesuré pa-

deorámēna bapacutirira niwā. “Ēsācā Jesuré padeorā niā” jīditi, iñadutiri basoca niirira niwā. Marī masiā: Jesuré padeorémēna netōnénoā. Cūāpe “marī ñecūsūmuā dutimūāatiriguere tiipetíheri, netōnénoña maniā” jīwā. Teero tiirā, Jesuré padeorā tiirécutirere iñarā tiiríra niwā, ūsā ñecūsūmuā dutimūāatiriguere tiidutíadara. ⁵Cūā teero tiidutípacari, ūsā péerogā cūā tiidutíre “tiiró boocú” jīriwā. “Jesuré padeorémēna netōnénoādacu” jīiré queti dícare wedea, mūā diamacú maquērē masiārō jīrā.

⁶Jesuyé maquērē dutirí basoca “yūu biiro buea” jīrī tūorā, merēā jīāmariwa. (“Jesuyé maquērē dutirí basoca niīya” jīrā āpērā nemoró niiriya, yūu wācūrī. Cōāmacū marī niipetirare sīcārībíro iñaquí.) Cūā yūure “atepé tiidutíya judíoa niihērārē” jīi wēderiwa. ⁷Teero wederono tiirā, ateré jīwā: “Cōāmacū mūurē judíoa niihērārē netōnére quetire wededutijīyi. Pedrore judíopere wededutirobirora mūurē cūāpere wededutijīyi”, jīwā. ⁸Cōāmacū Pedrore beserigū niwī, judíoare wedearo jīīgū. Cūūrā yūucārē beserigū niwī, judíoa niihērāpēre wedearo jīīgū.

⁹Jerusalénpūre Santiago, Pedro, teero biiri Juan Jesuyé maquērē dutirí basoca niwā. Cūā

yūure jīwā: “Cōāmacū mūurē judíoa niihērārē wededuticōjīyi”, jīwā. Teero tiirā, yūu, teero biiri Bernabére ateré jīwā: “Marī sīcārímēna padeadacu”, jīwā. Cūā ūsārē “Jesuyé quetire judíoa niihērārē wēdera wáaya” jīwā. “Ēsāpe judíoare wedeada”, jīwā. ¹⁰“Bóaneōrārē tiápuya” jīiré dícare wededutiwa. Teerā niitoawū yūu “āñurō tiigúda” jīi wācūrigue.

Pablo Pedore tutirigue

¹¹⁻¹⁴Too síro yūu Antioquíapū niirī, Pedro toopú jeawi. Cūū sīcato jeaari sirogā, judíoa niihērāmēna yaa, niijāmiwī. Too síro Santiago menamacārā jeawa. ^aPedro cūārē cuirigū niwī, “yūu widecōānoña manirāmēna yaaré quetire Jerusalén macārārē wedebocua” jīīgū. Teero tiigú, judíoa niihērāmēna yaadu, bapacutinemoriwi. Pedro menamacārā judíocā teerora tiiwā. Bernabépara teerora tiinūnūsejāwī. “Cōāmacū niipetira Jesuré padeorāre sīcārībíro iñaquí” jīiré wēderira niipacara, cūā bueriguere tiīñami, tiidújāwā. Cūā netōnére quetire masirā niipacara, tee queti diamacú maquērē tiihéri iñawū. Teero tiigú, Pedrore pau basocā iñacoropū tutiwū. Cūūrē jīwū: “Mūu judíoyūu niipacu, judíoa niihērāmēna yaamiāwū; cūā

^a2.11-14 Santiago Jerusalénpū niyigū. Cūū menamacārā toopú niirira Antioquíapū jeayira. Cūā judíoa niyira. Santiago cūārē ticocorijīyi; masiña maniā.

tiiróbiro tiirécutimiāwũ. Mũu teero tiiarigue añunimiāwũ mé-na. Mecūtīgā ¿deero tiigú cūāme-na yaari, bapacutiri tiii sáa? Mũu bueariobiro tiiría. Teeména judíoa niihērārē ‘judíoa tiiróbiro tiiyá’ jĩgũ tiiite. Mũu teero tiiré ñañaniā”, jĩwũ.

**Judíoa, judíoa niihērā
padeorémena netónénoādacu**

¹⁵“Marĩ pwará bauárapwra judíoa niitoarira niwũ. Judíoa niihērā Moisére dutiré cūūriguere tiiríya. Teero tiirá, ‘ñañará niíya’ jĩmiwũ. ¹⁶Marĩ tee dutirére masĩpacara, atepécārē masĩā: Moisére dutiré cūūriguere tiiránorē Cōāmacũ ‘añurárā niíya’ jĩ ñnariqui; Jesucristore padeoránope-re ‘añurárā niíya’ jĩ ñnaqui. Teero tiirá, marĩ judíoacā Jesucristore padeóa, Cōāmacũ marĩrē ‘añurárā niíya’ jĩārō jĩrā. Moisére dutiré cūūriguere ‘tiáda sūcā’ jĩria. Ateména putuáa: Tee dutiré tiiráre Cōāmacũ ‘añurárā niíya’ jĩ ñnariqui. ¹⁷Marĩ ‘Cristomena dícu netónénoādacu’ jĩrē quetire wederi, maríya wedera judíoa marĩrē wedepatiadacu. Biiro jĩādacua: ‘Múā ñañaniā. Múā marĩ ñecūsũmuārē dutiriguere tiiría. Múā judíoa niihērāmena yaajĩrā, cūā tiiróbiro ñañaré tiirá niā’, jĩādacua marĩrē. Teero jĩrā, ‘Cristo ñañarō sʉotígu tiii múārē’

jĩrā tiíadacu. Cūā teero jĩrē diamacũ mee niíadacu. Cristo ñañaré sʉotíriqui. ¹⁸‘Marĩ ñecūsũmuārē dutirigue marĩrē netórĩ tiirícu’, jĩ wedetoawu mée. Tee dutiriguere sʉotínemogũ, yũurá sʉo netónucágũ nijābocu. ¹⁹Yũu Moisére dutiré cūūriguere tiipetĩdugapacu, tiipetĩmasĩriwu. Teeré tiigú, ‘catiré petihére yũu buarícu’ jĩ wācũwũ. Teeré wācũāri si-ro, Cōāmacũmena añurō niirecu-tirere buawá. ²⁰Cristo curusapu diarirobirora yũucā diagũ tiiróbi-ro wáarigupũ niigũ tiia. ^bTee tiigú, yũu too sugeropũ niirirobiro niiria sáa. Yũu basiro tiidugárere tiiría; Cristo yũumena niigũ tiidutírere tiia. Cũu yũure maĩrĩgu niwĩ; yũure diabosarigu niwĩ. Yũu mecūtīgā Cōāmacũ macūrē padeó, cūā tiidutírere tiia. ²¹Moisére dutiré cūūrigue basocā tiipetĩjāātā, Cōāmacũ ‘añurárā niíya’ jĩ ñnaātā, Cristo bári peti diabojíyi. Teero tiigú, Cōāmacũ yũure añurō tiirére ‘bári niiré niā’ jĩria yũu”, jĩwũ Pedrore.

**Moisére dutiré cūūrigue
o Jesuré padeoré maquē**

3 ¹Múā Galacia macārā, tuo masĩhērā tiiróbiro tiirá tiíáyro. ¿Noā múārē jĩditocāmesāmirĩto apeyeré padeodutíra? Ũsā toopóre niirā, múārē Jesucristo curusapu diabosarigue maquērē

^b **2.20** Diarira catirápu ñañaré tiirucúriguere tiimasíricua. Teero tiirá, marĩ Cristomena diarirabiro nijĩrā, cūu booré dícu tiidugáro booa.

diamacû wedewu. Ññurõ ñsã wederiguere tuomíwũrã múã. ²Ate dícuere múãrẽ sãññágũda: ¿Múã Moisére dutiré cúũriguere tiinunúsera, Espíritu Santore buarí? Buaríjĩyu. Jesucristoye quetire tũo, padeorí, Espíritu Santo múãmena niinucãjĩyi. ³Múã sicato Jesuré padeonucárã, Espíritu Santo tutuaremena múã ñañaré tiiríguere wasoríra niiwũ. Múã biiro tiinucáríra niipacara, mecútígãrẽ múã basiro tutuaremena “añurárã niiãdacu” ¿jĩ wãcũgari? ¿Múãrẽ tuomasíre petijóãĩ? ⁴Jesuré múã sicato padeonucárĩ, ãpẽrá múãrẽ ñañarõ tiiríra niiwã. Mecútígãrẽ cũũrẽ padeodúra, “buri peti ñañarõ netõjĩyu” ¿jĩrã tiii? Yũũ tũgueñaãtã, buri peti ñañarõ netõrĩjĩyu. ⁵Cõamacũ múãrẽ Espíritu Santore ticodiorigu niiwĩ. Cũũ tutuaremena múã watoapũre pee tiieñorigu niiwĩ. ¿Deero tiigú teero tiigári, múã tũgueñarĩ? Jesucristoye quetire múã tũo padeorí, teero tiiquí. Moisére dutiré cúũriguere tiirípereja, teero tiiríboqui.

⁶Marĩ ñecũ Abraham Cõamacũrẽ padeoyígu. Teero tiigú, Cõamacũ cũũrẽ “añugúrã nii” jĩ ñnayígu. ⁷Teero tiirã, aterẽ masíña: Cõamacũrẽ padeorã niiya Abraham pãrãmerã niinunúsera díamacũ. ⁸Judíoa niñhẽrãcãrẽ Cõamacũrẽ padeorí, “añurárã

niiya” jĩ ññagũdaqui. Tee maquẽrẽ wedenoã Cõamacũye queti jóaripũpũ. Cõamacũ tee queti, ññurẽ quetire Abrahamrẽ wedesuguerígu niwĩ: “Mũũmena niipetire dita macãrãrẽ ññurõ niirẽ maquẽrẽ ticogũda”, jĩrígũ niwĩ. ⁹Abraham Cõamacũrẽ padeorígu niwĩ. Teero tiigú, Cõamacũ cũũrẽ ññurõ niirẽ maquẽrẽ ticorígu niwĩ. Atitócãrẽ niipetira Cõamacũrẽ padeorãrẽ ññurõ niirẽ maquẽrẽ ticoqui.

¹⁰Ãpẽrá “Moisére dutiré cúũriguere tiirã, netõnénoãdacu” jĩ wãcũmicua. Teero wãcũrãrẽ Cõamacũ ñañarõ netõrĩ tiigũdaqui. Cõamacũye queti jóaripũpũ ate jóanoã: “Niipetire Moisére dutiré cúũriguere tiipetihẽgu ñañarõ netõgũdaqui”, ^e jĩ jóanoã. ¹¹Cõamacũye queti jóaripũpũ ate jóanoã: “Cõamacũ cũũrẽ padeogũre ‘añugúrã nii’ jĩ ññagũdaqui”, ^f jĩ jóanoã. Teero tiirã, marĩ masítoaa: Moisére dutiré cúũriguere tiigũre Cõamacũ “añugúrã nii” jĩ ññariqui. ¹²Tee dutirẽrẽ tiigú Cõamacũpere ññapeoríqui. Tee dutiré biirope jĩ jóanoã: “Niipetire tee dutirẽrẽ tiipetígu catirẽ petihẽre buagũdaqui”, ^g jĩ jóanoã.

¹³Tee jĩpacari, ñsã judíoa teerẽ tiipetímasíria. Teero tiirã, Cõamacũ ñañarõ netõrĩ tiinóadara niitoamiwũ. Teero biiri ññagũ,

^c3.6 Génesis 15.6.

^d3.8 Génesis 12.3.

^e3.10 Deuteronomio 27.26.

^f3.11 Habacuc 2.4.

^g3.12 Levítico 18.5.

Cõãmacũ Cristopere marĩye wapa wapatĩbosaro jĩĩgũ, ñaňarõ netõrĩ tiirĩgu niiwĩ. Cõãmacũye queti jóaripũpu tee maquẽrẽ jóanoã: “Niipetira yucũgũpu siatũyorira Cõãmacũ ñaňarõ netõrĩ tiirĩrapũ niiĩya”,^h jĩĩ jóanoã. ¹⁴Jesucristo marĩye wapa diabo-sarigu niiwĩ. Teero tiigú, cũũrẽ padeorẽmena Cõãmacũ Abrahamrẽ “añugũrã niiĩ” jĩĩrirobirora judíoa niĩhẽrãcãrẽ “añurãrã niiĩya” jĩĩ ñagũdaqui. Teero biiri Jesucristore marĩ padeorĩ ñagũ, Cõãmacũ cũũ jĩĩrirobirora marĩrẽ Espĩritu Santore ticoqui.

Abrahamye maquẽ, Moiséye maquẽ

¹⁵Yáa wedera, mecũtĩgãrẽ basocá cũã tiirucũremena mũãrẽ sicaró queorẽmena wedegũda. Sĩcũ basocá ãpĩrẽ “biirora tiigũda” jĩĩgũ, queti beserĩ basocũ putopũ wáa, paperapũpu cũũ tiĩádarere jóadutiqui. Ññurõ jóaquẽnotoa, cũũ wãme jóapeoqui. Too sírore ãpĩ tiipũpu jóariguere cosemasĩriqui; teero biiri jóanemomasĩriqui. ¹⁶Cõãmacũ Abrahamrẽ “biirora tiigũda” jĩĩrigue tee tiiróbirora niiã. Cõãmacũ Abrahamrẽ “mũũ pãrãmi niinũnũsegũmena niipetire dita macãrãrẽ ññurõ niirẽ maquẽrẽ ticogũda” jĩĩyigu. “Mũũ pãrãmerã niinũnũsera paũmena teerẽ ticogũda”, jĩĩriyigu. Biirope jĩĩyigu: “Sĩcũmenarã ticogũda”,

jĩĩyigu. Cõãmacũ teero jĩĩgũ, Cristoyere wedesũguegu tiiyigu. ¹⁷Yũũ mũãrẽ jĩĩãrigue biiro jĩĩdũgaro tia: Cõãmacũ Abrahamrẽ “mũũ pãrãmi niinũnũsegũmena biiro tiigũda” jĩĩ quẽnorĩ siro, cuatrocientos treinta cũmarĩ siro Cõãmacũ Moisémena cũũ dutirẽ cúũyigu. Teerẽ cúũgũ, cũũ too sũgueropũ Abrahamrẽ “biiro tiigũda” jĩĩ quẽnorĩguere acabórĩdojãqui. ¹⁸Abraham Cõãmacũrẽ padeorĩ, wapaséro maniró Cõãmacũ cũũrẽ “añugũrã niiĩ” jĩĩ ññayigu. Marĩcã Cõãmacũmena ññurõ niidũgara, Abraham padeorĩrobirora Cõãmacũrẽ padeoró booa. Marĩ Moisére dutirẽ cúũriguere tiirẽmena Cõãmacũmena ññurõ niimasĩricu.

¹⁹Too docare ¿deero tiigú Cõãmacũ Moisémena tee dutirẽre cúũyiri? Biirora niiã: Marĩrẽ “ñãñarã, netõnũcãrepira niiã” jĩĩ tuo-masĩãrõ jĩĩgũ, cúũyigu. Tee dutirẽmena niirucuwũ, té Jesucristo jearipũ. Jesucristo jeari siro, cũũmena Cõãmacũ “aññurõ tiigũda” jĩĩrigue diamacũrã wáariro niiwũ. Tee dutirẽre Cõãmacũ ángleare wededuticoyigu Moisére. Moisépecã teerẽ tuogú, basocápure wedenetõnecoyigu. ²⁰Abrahampere Cõãmacũ cũũ ññurõ tiĩádarere ãpĩrẽ wededuticoriyigu; cũũ basiro wedeyigu. Teero tiiró, Abrahamrẽ jĩĩriguepeja Moisére jĩĩrigue nemoró wapacũtiyiro.

^h3.13 Deuteronomio 21.23.

²¹Too docare Cõamacũ Abrahamrẽ “mũũ pãrãmi niinũnusegũmena niipetire dita macãrãrẽ ãñurõ niirẽ maquẽrẽ ticogũda” jĩiyigũ. Too síro Cõamacũ Moisémena cũũ dutirére cũũyigũ. Tee dutirére ticoriguemena Cõamacũ Abrahamrẽ jĩiriguere acabóriyigũ. Tee dutirére basocá tiipetídũgapacara, tiipetímasĩricua. Teero tiirá, catiré petihére bũarícua. Tee dutirére tiipetímasĩātã, Cõamacũ cũãrẽ “ãñurãrã niiĩya” jĩibojĩyi. ²²Teero jĩirõno tiigũ, Cõamacũ cũũye queti jóaripũpũ ate jóari tiirígũ niiwĩ: “Niipetira basocá ñañarére tiidúmasĩricua”, jĩi jóanoã. Teero tiigũ, Cõamacũ Jesurẽ padeorá dícre ãñurõ niirẽ maquẽrẽ ticoqui. Cũãrẽ ãñurẽ ticori, Abrahamrẽ jĩiriguebiora wáaa.

²³Jesurẽ padeorẽ maquẽrẽ tũoádari suguero, ãsã Moisére dutirẽ cũũriguemena niiwũ. Tee dutirẽre yũurõ niirõ tiirucúwũ, tée Jesurẽ padeorẽ maquẽrẽ masĩrĩpũ. ²⁴Tee dutirémena Cõamacũ ãsãrẽ “ñañarẽ tiirá niiã” jĩi tũomasĩdutigũ cũũyigũ. Teerẽ tũomasĩrã, Cristo jeari, cũũrẽ padeonũcáwũ. Cũũrẽ padeorí, Cõamacũ ãsãrẽ “ãñurãrã niiĩya” jĩi ññamasĩqui. ²⁵Mecũtígãrẽ marĩ basocá Jesurẽ padeorãpũ niiã. Teero tiirá, Moisés dutirémena niiria sáa. ²⁶Mũã niipetira Jesucristore padeorémena Cõamacũ põna niiã. ²⁷Tee-

ro tiirá, wãmeõtinorira niiwũ. Mũã Jesurẽ padeorí, Cõamacũ mũãrẽ cũũ tiiróbiro niirecutiri tiirígũ niiwĩ. ²⁸Cõamacũ judíore, judíoa niihẽrãrẽ sícãrĩbíro ññaqui. Dutiapenori basocare,ⁱ dutiapenoña manirãrẽ sícãrĩbíro ññaqui. Teero biiri ãmũãrẽ, numiãrẽ sícãrĩbíro ññaqui. Cõamacũ mũã niipetira Jesucristore padeorãre sícãrĩbíro ññaqui. ²⁹Mũã Cristore padeorá niijĩrã, Abraham pãrãmerã niinũnusera díamacũ niiã. Teero biiri Cõamacũ Abrahamrẽ “ãñurõ niirẽ maquẽrẽ ticogũda” jĩiirobiora mũãcãrẽ ticogũdaqui.

4 ¹Mũãrẽ queorémena wedenemogũda. Sícũ wĩmagũrẽ cũũ pacũ cũũ cuorére cũũqui. Cũũ wĩmagũ masãtuajearipacũ, cũũye niĩadarere ñeeriqui. Tee niipetire cũũye niipacari, padeoteri basocũ tiiróbiro niiqui ména. ²Ãpẽrá cũũrẽ masõcua. Teero biiri ãpẽrá cũũye niĩadarecãrẽ ññanũnusebosacua, tée cũũ pacũ “cũũrẽ teerẽ ticowa” jĩi wederi bũreco jearipũ. ³Teerora wáawũ marĩcãrẽ. Wĩmarã niirã, marĩ Pacũye “ticorijãña ména” jĩinorira tiiróbiro niiwũ. Marĩ ñecũsũmũ tiidutímũãatiriguemena niiwũ. ⁴Cõamacũpe cũũ queorí bũreco jeari, cũũ macũrẽ ticodiocorigũ niiwĩ. Numiõpũre bauári tiirígũ niiwĩ. Cõamacũ macũ marĩ tiiróbiro bauárigũ niijĩgũ, cũũcã ba-

ⁱ3.28 Pecasãyemena: esclavos.

socáye dutirémēna niirigū niiwĩ. ⁵Cōāmacū cūū macūrē bauári tiyígū, marĩ Moisére dutiré cūūri-guēmena niimirare netōnéārō jīīgū. Marĩre netōnéāri siro, Cōāmacū marĩre cūū pōna wáari tiirígū niiwĩ. ⁶Cōāmacū marĩre “yūū pōna niitoaya” jīījīgū, marĩpūre cūū macūmena Espiritu Santore ticodiocorigū niwĩ. Teero tiirá, Cōāmacūrē “Pacu” jīīmasiā. ⁷Cōāmacū marĩre tiibosáriguēmena padecoteri basoca tiiróbiro niinēmemoria sáa; Cōāmacū pōna niitoaa. Cūū pōna niijĩrā, niipetire marĩre “añūré ticoguda” jīīriguere cūoa.

Pablo bayiró wācūpatirigue

⁸Múā too sugueropūre Cōāmacūrē masihērā niimirira niiwū. “Cōāpōna” cūā jīīrārē padeomíri-ri niiwū. Múā padeoríra Cōāmacūbiro niiriya. Múā cūārē yūūnūnūsera, dutiāpenori basoca tiiróbiro niimirira niiwū. ⁹Atitóre múā Cōāmacūpere masitoaa sáa. Biiope jīīdugagū tiia: Cōāmacūpe múārē masisuguetōajīyi. Cūūrē masipacara, ¿deero tiirá āpē-rāyē dutirémēna niidugara tiii sūcā? Cūā dutirémēna catiré petihére buayá manicú. Dutiré yūūnūnūserano dutiāpenori basoca tiiróbiro niiriya. ¿Múā dutiāpenori basoca tiiróbiro niidugara tiii sūcā? ¹⁰Múā judíoa tiiróbiro cūā yeerisāre būrecoricōrō, mama muipūrācōrō, bōsebūrecoricōrō cūā tiirucūrenorē tiíáyiro.

¹¹¿Yūū múārē búri peti wedeyiri? jīīgū, ñañarō tūgueñaga.

¹²Yáa wedera, yūū múāmena niigū, judíoa tiirucúre tiiēñori-wū. Múācārē yūū tiiróbirora boosága. Too sugueropū yūū múārē ññagū jeari, yūūre añūrō bocawū.

¹³Ateré wācūña sūcā: Yūū diarecutijīgū, múā putore putuáwū. Toopú niijīgū, múārē añūré que-tire wēdenūcāwū. ¹⁴Yūū diarecutigū niipacari, yūūre bocarijā, cōājā tiiríwū. Múā “diarecutigū niii” jīī ññapacara, yūūre dooríwū. Biiope tiiwú: Sícū ángelere, Jesucristore tiiróbiro yūūre bocawū. ¹⁵Múā too sugueropū yūūmena ūsenimirigue ¿deero wáari? Múā tíatore yūūre maírá, yūūre tiíapudugara, múāye capearire odewe, yūūre sáādugamiwū. ¹⁶¿Yūū diamacū wēderigue wapa yūūre ññatutira tiii? ¿Diamacū maquērē wēderére tūodugáriga-ri?

¹⁷Múārē merēā buenetōri basocá “ūsā múārē bayiró tiíapudugaga” jīīpacara, tiíapudugaricua. Yūū múārē bueriguere wācūrijā-ārō jīīrā, cūā buerépere “añūnetōjōāā” jīīārō jīīrā, buecua. ¹⁸Āpērā múārē tiíapuri, añūnicu, añūré maquē tiíapuata. “Tiíapura tiia” jīīrā, teero tiíapurucujāārō. Yūū toopú niirí dícu tiíapuditori-jāārō. ¹⁹Yūū maírá, múārē bayiró wācūpatia. Sícō niipacó coo macūrē apaadari suguerogā, ñañarō pūniré tūgueñaco. Coo tiiróbiro-ri yūūcā múārē Cristore padeorí

ditapu niicu. Toopú Cõãmácũ Moisére cũũ dutirére cũũrigũ ni-
wĩ. Apeyeréja sũcã, atitõ ãpérã
Jerusalénpure Moisére dutiré
cũũriguere tiirã niicua. Niipetira
tee dutirére tiirãno Agarya põna
macãrã tiiróbiro dutiapienori ba-
soca niĩya. ²⁶Marĩ Jesuré padeo-
rápeja dutiapienori basoca mee
niĩã. Jerusalén ãmuãsepu niirĩ
macã macãrã niĩã. Dutirémena
niiria; Sara põnabiرو niĩã. ²⁷Cõã-
macũye queti jóaripũpu ate jóa-
noã:

Мнн numiõ põnamanígõ,
useniña.

Põnacutíadari suguerogã,
pũnirénorẽ tũgueñañari-
paco, ũseniremena acari-
bíya.

Мнѹ “pōnamaníyo” jīī, cōā-
norigope too síropure
mнѹ pāṛāmerā paṇ nii-
ādacua.

Мн арегó манꙋсѣтиго не-
 морѡ пѣрѣмѣрѣ сꙋгóда-
 су,^k

jĩĩ jóanoã.

28 Yáa wedera, Cõãmacũ Abrahamrẽ jĩĩrirobirora Isaac bauáyigũ. Teerora Cõãmacũ “mũũ pãrãmerã paũ niĩadacua” jĩĩrirobirora marĩpũcãrẽ Abraham põnabiro wáari tiiquí. 29 Tíatore Sara macũ Espíritu Santo tiĩápuremena bauáyigũ. Dutiafenori basoco macũ Ismael ñĩatutiremena cũũrẽ nu-

El Nuevo Testamento en tuya de Colombia, 2a ed., © 2011, Wycliffe Inc.

nurucúyigu. Atitócārẽ teerora wáaa: Dutirémēna niirá Jesuré padeoráre n̄n̄nurucúcu. ³⁰Cōā-macūye queti jóaripūpū Ismael, Isaaye maquērẽ ate jóanoā: “Dutiapenori basoco macūrẽ cūũ pa-cu c̄uorígue p̄t̄uáricu. Sara macūpere p̄t̄uácu. Teero tiiró, dutiapenori basoco coo macūmenarā cōājāña”,^l jĩ jíoanoā. ³¹Yáa wedera, atemēna p̄t̄uáa: Marĩ dutiapenori basoco p̄arāmerā n̄n̄n̄userabiro niiria. Sara p̄arāmerā n̄n̄n̄userabirope niĩa sáa.^m

Moisére dutiré cūũriguemēna niiria

5 ¹Cristo marĩrẽ marĩ ñecūsū-muā tiimúaatiriguemēna n̄mirirare netōnérigu niwĩ, dutiapenori basoca tiiróbiri niirijāārō jĩgũ. Teero tiirá, “Moisére dutiré cūũriguere tiiyá” jĩĩrārẽ yũurijāña. “Dutiapenori basoca tiiróbiri niĩada sūcā”, jĩĩrijāña.

²Tũgueñate. Yũu Pablo muārẽ ateré jĩĩā: “Cōnerigu yapa macā caseróre wídecōāña”, jĩĩ dutiráre muā “jáu” jĩĩrā, Cristo muārẽ añurō tiibosárigue “wapamaníā” jĩĩrābiri tiirá tiia. ³Muārẽ jĩĩnemogũda: “Wídecōāña” jĩĩ dutiráre yũugũno niipetire Moisére dutiré cūũriguere tiipetijārō booa. ⁴Muā “Moisés dutirémēna netōādacu” jĩĩrā, Cristore duurá tiia.

Cūũ maíremēna muārẽ añurẽ ticoriguere tiidióra tiia. ⁵Ûsāpeja Espiritu Santo tiíapumēna ateré wācūā: Ûsā Jesuré padeorá niirĩ, Cōāmacū Ûsārẽ “añurārā niĩya” jĩĩgũdaqui. Teero cūũ jĩĩrere ũseniremēna yuea. ⁶Marĩ Jesucristore padeorá ate masĩā: Wídecōānorira niirĩ, o wídecōānoña manirā niirĩcārẽ, wapamaníā Cōāmacūrẽ. Jesuré padeorá niijĩrā, āpērārẽ maĩmasĩā. Tee doca wapacutía.

⁷Sicato muā Jesuyere t̄uorá, cūũye buerere añurō n̄n̄urá tiimíwũ. ¿Noā muā diamacū maquērẽ n̄n̄n̄mírare wedemecūmirito? ⁸Teeré Cōāmacūrẽ díorijāña. Cūũrā muārẽ Jesuré padeorá jĩĩgũ, beserigu niwĩ. ⁹Merẽa wederá p̄uarágā niipacara, p̄a púuri tiiré tiiróbiri niicua. P̄a púuri tiiré p̄erogā sáāpacari, p̄a tiiríbũuap̄ure sesapetijōācu. Tee tiiróbiri Jesuré padeoráre ñaño-rá tiicúa. ¹⁰Cūā teero tiirere yũu wācūpatiria. Muācā yũu tiiróbiri Jesuré padeorá niĩā. Teero tiirá, muā, yũu tũgueñarĩ, yũu tiiróbiri padeorucujāādacu. Cōāmacū muārẽ ñañodugágũnorẽ ñañarō netōrĩ tiigũdaqui.

¹¹Yáa wedera, yũu “wídecōārō booa” jĩĩrẽ maquērẽ wederia. Āpērā yũure “tee maquērẽ we-dei” jĩĩrā, jĩĩāmajārā tiicúa. Yũu tee maquērẽ we-deatā, judíoa

^l4.30 Génesis 21.10. ^m4.31 Sara macū cūũ pacuyere ñeeriro tiiróbirora marĩ Cōāmacū cūũ pōnarẽ ticoadarere ñeeādacu.

yũre ñañarõ tiiríbocua. Yũ “Jesu-
cristo curusapũ diabosarigue-
mena netõnénoãdacu” jĩrẽ ma-
quẽ dícre wedea. Tee maquẽrẽ
yũ wederẽ wapa yũre ñañarõ
tiíya. ¹²Múãrẽ “widedõãña” jĩ-
ráno cãã basiro bayisãñurõ wide-
tári boomíga.

¹³Yáa wedera, Cõãmacũ múãrẽ
dutiapenori basoca tiiróbiro ni-
ãrõ jĩgũ mee beserigu niĩwĩ.
Múã Moisés dutirémene niiria
sáa. Teero tiirá, “marĩ booró ña-
ñarẽ ugaripéarenorẽ tiíada” jĩ
wãcũrijãña. Teero wãcũrõno ti-
rá, cãmerĩ maírémena tiíapu, ni-
recutiya. ¹⁴Marĩ niipetire Moisé-
re dutirẽ cúuriguere sicaró duti-
rómenarã pũtuámasiã. Biĩro niĩ:
“Mũũ basiro maĩrõ tiiróbirora
ãpẽrãcãrẽ maĩñã”, jĩã. ¹⁵Múã
basiro cãmerĩtutira, cãmerĩ ña-
ñarõ jĩrã doca, wáicũra tiiróbiro
cãmerĩquẽcõãtõrã tiíadacu. Múã
basirora teerẽ tiirá, basocápeti-
adacu. Teero wáari jĩrã, tuoma-
sĩ, niirecutiya.

Espíritu Santo tiidutirere tiiró booa

¹⁶Múãrẽ biĩro wedegũda: Espí-
ritu Santo múãrẽ tiidutírobirora
tiirucújãña. Múã teero tiirucúra,
ñañarẽ múã ugaripéarere tiirícu.
¹⁷Marĩ ñañarẽ ugaripéareno Es-
píritu Santo boosáre mee niĩ.
Espíritu Santo boosárepeja marĩ
basiro ugaripéare mee niĩ. Ate
pũaró cúasorobiro biicõãtõã.
Teero tiirá, marĩ ñañarẽ tiidugá-

ri, Espíritu Santo “tiiríjãña” jĩ-
qui. ¹⁸Espíritu Santo tiidutíre
marĩ tiirá, “Moisés dutirémene
marĩ netõnénoãdacu” jĩ wãcũri-
cu sáa.

¹⁹Ñañarẽ ugaripéare maquẽrẽ
masĩnotoaa. Teerẽ tiiráno aterẽ
tiicúa: Cãã nũmosãnumiã, cãã
manusũmuã niĩhẽrãrẽ ñeeape-
cua; ãpẽrãména cãã booró ñaña-
rõ ñeeapecua; aterẽ tiirécutirano
sícũ tuomasĩhẽgũ tiiróbiro tiiré-
cuticua; ²⁰basocábiro bauráre,
wáicũrabi ro bauráre weerirare
padeocúa; sĩquẽrã yáíwa jĩidito-
remene tiiráno wãtĩã dutirémene
tiirucúcu; iñatuticua; cãmerĩ
iñadugaricua; ãpẽrãrẽ docua;
péerogã tiipacári, cúajãcu; cãã
boorẽ dícre tiidugácu; ãpẽrã
ãñurõ wãcũrẽre tuodugaricua;
wáabatejõãrĩ tiicúa; ²¹ãpẽrãyẽre
iñã, ugorepira niicua; basocáre
sĩãcõãcu; búrecoricõrõ cũmu-
cua; bosebũreco niirĩ, cũmu, ãpẽ-
rãrẽ acaribícua; teero biĩri apeyẽ
pee tee tiiróbiro baurẽ tiicúa.
Múãrẽ too sugeropu jĩĩrobirora
wedenemogũda sũcã: Teenó
tiirécutirano Cõãmacũ dutirẽ ma-
rĩpũre jeariguenorẽ bũarícua.

²²Yucũgũ ãñurígũno ãñurẽ dũ-
cacutia. Teero tiiróbiro Espíritu
Santo aterẽ marĩ wãcũrẽpũre wi-
tiatiri tiiquí: Cãmerĩ maĩcú; ẽse-
nire cũocú; ãñurõ niirecutirere
cũocú; marĩrẽ merẽã wáari, poto-
cõrõ manirõ niimasĩcu; ãpẽrãrẽ
bóaneõ iñacu; cããrẽ ãñurõ tiicú;
“marĩ tiíada” jĩrẽre queoró tiicú;

23 “ãpêrá nemoró niiã”, jĩ tagueñaricu; ñañarõ wãcũ tiidugápacara, tiirícu. Sicaró dutiró tee maquêrê “tiirijãña” jĩ cãmotáro mania. 24 Marĩ Jesucristore padeorá nijĩrã, ñañarê ugaripéamiriguere duujãã sãa. 25 Espiritu Santomena catiré petihére cwoa. Teero tiirã, cũũ tiidutírobirora tiirucujãrõ booa. 26 Marĩ “ãpêrá nemoró niiã” jĩ tagueñarijããda. “Mũũ nemoró ãñurõ tiimasĩã teerêja”, jĩriijããda. Cãmerĩ ugorijããda.

Cãmerĩ tiápuya

6 1 Yãa wedera, siccũ Jesuré padeogú apeto ñañarê tiibóqui. Múã Jesuré ãñurõ padeorãno cũũ teero tiirĩ ññarã, tiápuya. ãñurõ bóaneõremena cũũrê wedeya. “Mũũ ñañarê tiirére Cõamacũ booríqui; teero tiigú, wãcũpati, wasoyá”, jĩĩña. Múãcã ñañarê tiirĩ jĩĩrã, wãcũtutuaya. 2 Múãrê merẽã wári, cãmerĩ ãñurõ tiápuya. Teerê tiirã, Cristo dutirére queoró tiíadacu.

3 Apeto siccũ “yũũ ãpêrá nemoró niiã” jĩ wãcũmiqui. Cũã nemoró niiripacu, búri peti wãcũãmajãqui. Teero jĩ wãcũgũ, cũũ basiro ra jĩditogu tiiquí. 4 Marĩ basiro marĩ tiirére “¿ãñunigari?” jĩ wãcũari siro, besero booa. ãñurõ tiári siro, “cũã nemoró ãñurõ tiíajĩyu” jĩ wãcũrijãña. Marĩ basiro

tiariguepere useni, nijãrõ booa. 5 ãpĩ marĩ tiimasĩrenorê tiimasĩriqui. Marĩpecã cũũ tiimasĩrenorê tiimasĩricu. Marĩ basiro Cõamacũ tiidutírerere tiiró booa.

6 Múãrê Jesuyé quetire buerê wapa cũãrê niyerumena, yaarémene, apeyenómena tiápuro booa.

7 Múã ateré masibocu: “Yũũ ñañarê tiirĩ, Cõamacũ teero ññajãqui” jĩ wãcũgũno cũũ basiro jĩditogu tiiri. Queorémene wedeguda: Siccũ oteri, cũũ oterigue wii, ducacuticu. 8 Siccũ ñañarê ugaripearere tiigú ñañarê otegú tiiróbiro niiqui; ñañarere buagúdaqui. ãpĩ Espiritu Santo boorere tiigúpe ãñurê otegú tiiróbiro niiqui; catiré petihére buagúdaqui. 9 Teero tiirã, marĩ ãñurõ tiirere páasutirijãrõ booa. Marĩ páasutiheri, siccũ otegú cũũ oterigue ducã ãñurere seenéõgũ tiiróbiro niíadacu; ãñurere buaádacu. 10 Teero tiirã, marĩ jeatuario niipetirare ãñurõ tiíada. Jesuré padeorápere nemosãñurõ tiápuada.

Wedeyaponorigue

11 Ññaña. Yũũ basirora jóagu paca jóaremena múãrê jóagutia.ⁿ 12 Múãrê widedcõá dutira judíoamena ãñurõ putuáada jĩĩrã, teero tiidutícua. Cũã Jesucristo marĩrê curusapũ diabolarigue queti díccure wedeatã, judíoa cũã

ⁿ 6.11 ãpĩ jóabosajĩyi ména. Niituredaripure Pablo basiro jóajĩyi. Basocã teerê ññarã, “cũũrã jóajĩyi” jĩĩmasijĩya.

rẽ tuti, ñañarõ tiibócua. Ñañarõ netõdugáhera, Jesucristoye maquẽrẽ, teero biiri widedcõãre maquẽrẽ buecua. ¹³Cũã widedcõãnorira niipacara, Moisére dutiré cûûriguere tiipetíriya. Teeré tiipetíripacara, múãrẽ widedcõãdu tiayira. Biiro jĩĩ wedebatedugacua: “Ësārā Galacia dita macārārẽ widedcõārĩ tiiwú”, jĩĩdugacua. ¹⁴Yũũ doca yũũ basiro tiiríguere wedebateridojãã; Jesucristo tiiríguepere wedebatea. Biiro jĩĩ wederucua: “Jesucristo marĩrẽ curusapũ diabolarigũ niiwĩ”, jĩĩ wedea. Teero tiigú, atibúreco macārã cûã ñña ugaripéarere “búri niiré peti niiã” jĩĩ ññaã; teeré tiine módugariga. Cûãpecã yũũ Cristo ye quetire wederucurere “búri niiré peti niiã” jĩĩcua; teeré tũo-

dugáricua. ^ñ ¹⁵Widedcõãnorira niirĩ, o widedcõãnoña manirá niirĩcārẽ, Cõãmacũrẽ wapamanĩã. Marĩ ñañarẽ tiirécutiriguere wasoré, teero biiri marĩ Jesuré padeoré doca wapacutía. ¹⁶Niipetire yũũ wederére tiinunúseranorẽ Cõãmacũ ãñurõ niirecutiri tiíáro; cûãrẽ bóaneõ ññaãrõ. Cûãrã Cõãmacũyara díamacũ niíiya.

¹⁷Yũũ Jesuyé quetire wederé wapa cûã yũũre tânarígue cãmí tusaa. Tee cãmimena “yũũ Jesuré padecotegũ niiã” jĩĩ ãñoã. Teero tiirã, mecũãmena sícũ yũũre potocónemorijããrõ. Teero biiri yũũ wederére wedemecũõrijããrõ.

¹⁸Yáa wedera, marĩ Ôpũ Jesucristo múãrẽ ãñuré ticoaro. Tee rora wáaaro.

Nocõrõrã jóaa.

^ñ **6.14** Pecasyemena: “el mundo está muerto para mí y yo estoy muerto para el mundo”.

ÉFESO MACĀRĀRĒ

Pablo jóaripũ

Āñuduticorigue

1 ¹Yũũ Pablo Cõãmacũ booró Jesucristoyere wededutigu beserigu niiã. Múã Éfeso macãrã Cõãmacũrẽ padeorã Jesucristore ãñurõ padeorãre ãñuduticoa.

²Cõãmacũ marĩ Pacũ, Jesucristo marĩ Ōpũ múãrẽ ãñuré ticoaro; ãñurõ niirecutiri tiíáro.

Cristomena Cõãmacũ marĩrẽ ãñurõ tiiré

³Cõãmacũ Jesucristo marĩ Ōpũ Pacure ũsenire ticoada. Cũũ marĩrẽ niipetire ãñurõ yeeripũnacũ-tire maquẽrẽ ticodiocorigũ niiwĩ. Cũũ marĩ Cristomena niirãrẽ ãñurõ tiirígu niiwĩ. ⁴Cũũ marĩrẽ ãñurõ tiirígue biiro niiã: Atibúreco tiíadarĩ suguero, cũũ marĩrẽ Cristomena niíadarare besetoarigu niiwĩ. Marĩrẽ cũũ ññacoropũre ñañaré manirã, ñañaré tiirĩrira-biro niirĩ boogũ, teero tiirígu niiwĩ. ⁵Cõãmacũ too sugueropũ marĩrẽ maĩgũ, Jesucristomena marĩrẽ “yũũ põna niirĩ tiigũda” jĩirigu niiwĩ. Teeré tiigũ, cũũ tiidũgãri-robirora tiirígu niiwĩ. ⁶Cũũ macũ cũũ bayiró maĩgũmena marĩrẽ ãñunetõjõãre ticorigũ niiwĩ. Teero tiirã, cũũ ãñuré ticoriguere wãcũrã, cũũrẽ ũsenire ticoa.

⁷Marĩ cũũ macũmena niiã. Cũũ-ye díimena marĩ ñañaré tiiré wapare wapatĩbosarigu niiwĩ. Teemena Cõãmacũ marĩ ñañaré tiiré acabórigũ niiwĩ. Cũũ marĩrẽ ãñurõ tiidũgãgu, teero tiirígu niiwĩ. ⁸Cũũ marĩrẽ niipetire masĩré, tũomasĩre ticoũ, cũũ maĩré ãño-rígu niiwĩ. ⁹Cũũ “tiigũda” jĩiriguere too suguero macãrãpũ masĩña maniríguere marĩrẽ masĩrĩ tiirígu niiwĩ. Cristo tiiríguemena teeré masĩrĩ tiirígu niiwĩ. ¹⁰Cõãmacũ “teero tiigũda” jĩirĩ bũreco jeari, cũũ jĩirirobirora wãaadacu. Cristore niipetirere, niipetirare dutiri tiigũdaqui. Ŭmũãsepũ niirãrẽ, atibúrecopũ niirãrẽ Cristo dutigũdaqui.

¹¹Cõãmacũ cũũ booróbirora niipetire cũũ “biiro tiigũda” jĩirẽre tiigui. Cũũ too síropũ tiíadare wãcũtoarigu niiwĩ. Teero tiigũ, marĩrẽ beserigu niiwĩ. Cũũ marĩrẽ besegu, too síro Cristomena cũũ “ticogũda” jĩiriguere marĩcãrẽ ticogũdaqui. ¹²Cũũ teero tiigũ, ũsã Cristore padeosũguérirare ãñurõ niirĩ booquí. Basocã ũsã ãñurõ niirẽre ññarã, Cõãmacũ ãñurõ tiirẽre ũsenipeoadacua. ¹³Múãcã diamacũ maquẽ quetire tũojĩrã, netõnére quetire tũojĩrã, Cristore padeojĩrã, cũũmena

niia. Teero tiigú, Cõamacũ “yáa-ra niíya” jĩigũ, múārē Espíritu Santore ticodiocorigu niwĩ. Espíritu Santo Cõamacũ “múārē ticodiocoguda” jĩirigura niĩ. ¹⁴Cõamacũ Espíritu Santore marĩrē ticotoarigu niwĩ. Teero tiirá, marĩ ateré masĩã: Cõamacũ niipetira cũũ põnaré cũũ putopu néewagudaqui. Toopú niipetire cũũ “ticoguda” jĩiriguere ticogudaqui. Cũũ teero tiirí, basocá cũũrē usenipeoadacua.

**Pablo Éfeso macārārē
sãĩbosárigue**

¹⁵⁻¹⁶Teeré wácũgũ, Cõamacũrē usenire ticoa. Yũũ múã marĩ Ōpũ Jesuré padeorére tuowú; teero biiri múã niipetira Cõamacũrē padeoräre maĩrécārē tuowú. Teero tiigú, múārē sãĩbosárecõrõ Cõamacũrē usenire ticoa. ¹⁷Cõamacũ marĩ Ōpũ Jesucristo Pacu añunetõjõãgũrē múãye niĩadare-re biiro sãĩã: “Cõamacũ, Espíritu Santo cũārē masĩrere jeari tiiyá; mũũ niirecutirecārē añurõ masĩrĩ tiiyá”, jĩĩã. ¹⁸Atecārē sãĩã: “Cõamacũ, cũārē ateré añurõ masĩrĩ tiiyá: Mũũ cũārē ‘añurõ tiigúda’ jĩigũ, beserigu niiwũ; niipetira mũũrē padeoräre añurē petire ticogudacu; ¹⁹⁻²⁰mũũ tutuanetõjõãgũ niĩã; tee tutuaremena úsã Cristore padeoräre tiĩápua”, jĩĩ sãĩã. Tee tutuanetõjõãremena Cõamacũ ateré tiirígu niwĩ: Cristo diarigupure masĩrĩ tiirígu niwĩ; cũũ masãmũãrĩ siro, cũũrē

cũũ puto ãmũãsepũ ōpũ duirípĩrõ diamacũpe dupoyigu. ²¹Cũũrē niipetira Ōpũ peti sãārĩ tiiyígu. Teero tiigú, ōpārã atibúrecopũ niirá, ãmũãsepũ niirá Ōpũ peti niĩ. Āpĩ cũũ sotoa macũ manĩĩ. Cũũ atibúreco macārã sotoa macũ niĩ; too síro macārã sotoa macũ niirucugudaqui. ²²Cõamacũ niipetirere, niipetirare Cristo doca pũtuári tiiyígu. Teero biiri Cõamacũ niipetira Jesuré padeorĩ põna macārārē dutigáre sõnecorigu niwĩ; cũũ marĩ dupu tiiró-biro niĩ. ²³Marĩ cũũrē padeorĩ põna macārã cũũya ōpũũ tiiró-biro niĩã. Cũũ marĩ niipetiramena wáaqui. Cũũ niipetiropu niĩ; atibúrecopũ, ãmũãsepũ teerora niiqui.

**Cõamacũ marĩrē maĩgũ
netõnérigue**

2¹Too sugueropũ múã ñañaré tiirĩra niijĩrã, diarira tiiró-biro niirira niiwũ. ²Atibúreco macārã tiiró-biro ñañaré tiirĩra niiwũ. Wãtĩārē dutigú boorére tiinunúsewũ. Cũũ atibúreco macārã Cõamacũrē netõnucárārē dutigú niĩ. ³Too sugueropũ marĩ niipetira cũũ tiiró-birora ñañaré tiirucúwũ. Marĩ ñañaré tiidugárerere ugaripéawũ. Marĩ noo booró ñañaré tiĩadarere wácũwũ. Teeré wácũãrĩ siro, teeré tiijáwũ. Teero tiigú, Cõamacũ marĩmena cúanetõjõãyigu. Āpērã tiiró-birora marĩcã ñañarõ tiinóbojĩyu. ⁴Cõamacũpe marĩrē bayiró maĩgũ, bóa-

neô ñnarigũ niiwĩ. ⁵Marĩ ñañaré tiirira nijĩrã, Cõamacũ ñnacoro-
pure diarira tiiróbiro niiwũ. Tee-
ro ñnapacũ, marĩrẽ Cristomena
catiré petihére cuorá niirĩ tiirígu
niiwĩ. Cõamacũ múārẽ cũũ añuré
ticorémena netónérigu niiwĩ.
⁶Marĩ Cristomena masãmuãrira
tiiróbiro niirĩ tiirígu niiwĩ. Jesu-
cristo ñmuásepu duirobirora ma-
rĩcã cũũmena toopú duiirá tiiróbi-
ro niirĩ tiirígu niiwĩ. ^a ⁷Too síro
macārãpure cũũ marĩrẽ añuré ti-
coriguere ñnogúda jĩĩgũ, teero
tiirígu niiwĩ. Cũũ marĩrẽ tiíápu-
gu, Jesucristomena niirĩ tiirígu
niiwĩ. ⁸Marĩ Jesucristore padeo-
rí, Cõamacũ marĩrẽ cũũ añuré ti-
corére ñnogú, netónérigu niiwĩ.
Tee marĩ basiro tiirígue mee niĩ;
Cõamacũ ticorigue niĩ. ⁹Marĩ
añurõ tiirére ñnagũ mee netóné-
wĩ. Teero tiigú, sícũno “yũũ añu-
rõ tiirígue wapa Cõamacũ yũure
netónéwĩ” jĩĩmasĩña maniã.
¹⁰Marĩ cũũ tiirĩra niĩ. Marĩ añu-
rõ tiirémena basocáre tiíápuaro
jĩĩgũ, marĩrẽ Jesucristomena ni-
rĩ tiirígu niiwĩ. Marĩ añurõ ti-
ádarere Cõamacũ too sugueropũ
quẽnotóayigu.

**Marĩ Cristomena añurõ
niirecutijã**

¹¹Teero tiirã, ateré wácũña:
Múã judíoa niihērã bauárirã ni-
wũ. “Widecõánoña ^b manirã ni-

cua”, jĩĩwã judíoa múārẽ. Cũãpe
“widedcõánorira niĩ ñsãjã” jĩĩwã,
cũãya õpũũ maquẽpũ dícuere wi-
decõánorira niipacara. ¹²Too su-
gueropũre múã Cristomena ni-
hērã niiwũ; Israelya põna macã-
rãmena niiriwũ; Cõamacũ “netõ-
négũdũre ticocoguda” jĩĩrére
múã pacũsũmuārẽ wederiyigu;
diari siro, ¿deero wáaadari? jĩĩ-
masĩriwũ; atibúreco macārã ti-
róbíro Cõamacũre masĩriwũ.
¹³Múã yoaro macārã tiiróbiro
niirã nijĩrã, cũũrẽ masĩriwũ. Ati-
tóre Jesucristomena nijĩrã, cũũ-
ye díi õmayudiariguemena Cõã-
macũrẽ masĩã; putogã macārã ti-
róbíro niirã putuãa. ¹⁴Cristo niĩ
marĩrẽ añurõ niirecutirere tico-
gú. Judíoare, judíoa niihērãrẽ si-
capõna macārã niirĩ tiirígu niiwĩ.
Marĩ cãmerĩ ñnadugarimirigue
opatũdi tiiróbiro niiwũ. Cũũ ti-
tũdire cõãrigũ niiwĩ. ¹⁵Cũũ diari-
guemena judíoare dutirére “biiro
tiiyã”, “biiro tiirijãña” jĩĩrére
duurĩ tiirígu niiwĩ. Teero tiirĩ-
guemena puapõnã macārã niimi-
rirare sicapõnarã putuári tiirígu
niiwĩ. Marĩ cũũmena sícãrõména
nijĩrã, sicapõna macārã niĩ.
Teero tiirã, judíoa, judíoa niihērã
sícarõména añurõ niirecutima-
sĩã. ¹⁶Cũũ curusapũ diarigueme-
na marĩ cãmerĩ ñnadugaririguere
petirĩ tiirígu niiwĩ. Cũũ diarigue-
menarã puapõnã macārã niimiri-

^a2.6 Too sugueropũ õpārãména duiirá cúãmena dutiyira.
macã caseróre.

^b2.11 Cõnerígu yapa

rare sicapõnarã niirĩ tiirĩgu niwĩ. Teero biiri teeménarã Cõamacũmena bapacutimasĩã sũcã.

¹⁷Cristo mũa yoaro macãrã tiiróbiro niimirare añurõ niirecutire maquẽrẽ wedegu atirĩgu niwĩ. Ësã putogã macãrã tiiróbiro niimiracãrẽ teerora wedeyĩgu. ¹⁸Cristo marĩrẽ tiibosáremena marĩ niipetira Espíritu Santo sícũmenarã marĩ Pacũmena wedesemasĩã. ¹⁹Teero tiirã, mecũtigãrẽ mũa aperió macãrã wáanetõri basoca tiiróbiro niiria. Æpẽrã Cõamacũrẽ padeorãmena sicamacã macãrã tiiróbiro niĩã; Cõamacũyawii macãrã tiiróbiro niĩã. ²⁰Jesucristo cũyere wededutĩgu beserira, teero biiri profetas mũarẽ Cõamacũyere wedenucãrira niwã. Teero tiirã, cũa wii tiĩadaritabebiro niicua. Basocã wii tiinucãrã, supisabotarire nucõsũguécua, wii tutuariwii niĩãrõ jĩrã. Jesucristo teebotaribiro niĩgũ niĩ. ²¹Teebotari añurõ nucõári siro, apeyẽ botarire diamacũ nucõwácu. Æñurĩ wii, Cõamacũ dícuere padeorĩ wii tiimúãwanocu. ²²Marĩ Jesuré padeorã niijĩrã, teebotaribiro niĩã; wiirẽ biarĩ tudibiro niĩã. Wiirẽ peotĩari siro, basocã toopũ niirucuya. Espíritu Santo tiwiipũ niijĩgũ, Cõamacũ toopũra niirucui.

Pablöre judíoa niihẽrãrẽ buedutĩgu cũurĩgue

3 ¹Teero tiigũ, yũu Pablo Cõamacũ mũarẽ añurõ tiirĩguere añurõ tuomasĩãrõ jĩĩgũ, sãĩã. Yũu

mũa judíoa niihẽrãrẽ Jesucristoye quetire wederẽ wapa peresuwiipũ niĩã. ²Yũu wãcũrĩ, mũa aterẽ tũojĩyu: Cõamacũ yũure añurõ tiigũ, mũarẽ tiĩapudutirĩgu niwĩ. ³Cõamacũ too sũgueropũ masĩña manirĩguere yũure masĩrĩ tiiwĩ. Yũu tee maquẽrẽ péro jóatoaawũ. ⁴Mũa yũu jóaariguere buera, aterẽ jĩĩadacu: “Pablo Cristoye queti too sũgueropũ masĩña manirĩguere añurõ masĩqui”, jĩĩadacu. ⁵Too sũguero macãrãpũ tee quetire añurõ tũomasĩriyira. Atitópũre Cõamacũ masĩrĩ tiiquĩ. Cũũ cũyere wededutĩgu beserira añurãrẽ, teero biiri cũũ wededutirere wederãre Espíritu Santomena masĩrĩ tiiquĩ. ⁶Tee masĩña manirĩgue ate niĩã: Cristore padeorãmena mũa judíoa niihẽrã judíobirora Cõamacũ ticoadarere ñeeãdacu. Cristomena niijĩrã, judíoamena sicapõna macãrã niĩã; Cõamacũ judíoare “biiro tiigũda” jĩĩriguere mũaãcã yuea.

⁷Cõamacũ yũure añurẽ ticogu, cũũ tutuaremena yũure añurẽ quetire wedegũ niirĩ tiirĩgu niwĩ. ⁸Yũu Cõamacũrẽ padeorã watoapũ búri niigũ peti niipacari, ate añurẽre yũure tiidutirĩgu niwĩ: Cũũ yũure judíoa niihẽrãrẽ Cristoye añunetõjõãrere wededutirĩgu niwĩ. “Cristo añunetõjõãgũ niĩ” jĩĩrẽre marĩ masĩ sícãrĩbĩria. ⁹Apeyerẽ Cõamacũ yũure tiidutirĩgu niwĩ: Tee masĩña manirĩgue quetire niipetira tuomasĩ-

ārō jīīgū, wededutirigū niīwī. Sicato tee queti Cōāmacū niipetire bauanérigū wācūriguepū niīro niīwū. ¹⁰Teero tiiró, atitóre Jesuré padeorí pōna macārāmena biirō wāaa: Cūā pūapōnā niimirira sica pōna wāari īñarā, ūmūāse macārā dutirá, teero biiri cūā do-ca macārā dutirá biirō jīīādacua: “Cōāmacū masīnetōneī; niipetire cūū tiirémena cūū masīrére ēñoī”, jīīādacua. ¹¹Sicatopūra Cōāmacū “teerora tiīgúda” jīīyigū. Cūū jīīrirobirora wāari tiirígū niīwī marī Ōpū Jesucristo tiirīguemena. ¹²Marī cūūmena niījīrā, cūūrē padeojīrā, cuiro maniró Cōāmacūmena wedesemasīā sáa. ¹³Teero tiirā, yūū mūārē wederé wapa ñañarō netōrī tuorā, wācūpatirijāña. Biirope wācūña: “Marīrē maījīgū, peresu ñeerīquiro niipacu, marīrē Jesuyé quetire wedetoawi”, jīī wācū, ūseniña.

Cristo basocáre maīquí

¹⁴Teeré wācūgū, ñicācoberimena jeacūmu, marī Pacūre mūārē sāībosáa. ¹⁵Cōāmacūrā pacū niisuguerigū niīī. Cūūmena “pacū” jīīré nūcāā. Cūū niipetire pōnarī macārā ūmūāsepū niirā, atibúrecopū niirā sīcārōména niirī tiirígū niīwī. ¹⁶Marī Pacūra pee āñurére cūoquí. Teero tiīgú, Espíritu Santomena mūā wācūrēpūre tutuare ticorī boogú sāībosáa. ¹⁷Cūū teeré ticorī, mūā Cristore padeorí, Cristo mūāmena niirucugudaqui. Apeyeréja, mūā

Cristore āñurō maīārō jīīgū, āpē-rācārē āñurō maīārō jīīgū, sāībosáa. ¹⁸Teero tiirā, mūā niipetira Cōāmacūrē padeorāmena Cristo mūārē maīrére masīādacu. Cūū marīrē bayiró peti maīquí. ¹⁹Cūū maīrére tuomasīpetinoña manipacári, mūā cūū maīrére tuomasīnemoārō jīīgū, sāībosáa. Cūū maīrére tuomasīnemorā, Cōāmacū tiiróbiro niirecutirere cūone-mōādacu.

²⁰Marī “Cōāmacū tutuanetō-jōāgū niīī” jīīāda. Cūū tutuare marīpūre niīā. Teero tiīgú, cūū niipetire marī sāīré nemoró, marī tūgueñare nemoró ticomasiquí. ²¹Teero tiirā, marī Jesucristore padeorí pōna macārā niījīrā, teero biiri marī Jesucristomena niījīrā, Cōāmacūrē ūsenire ticorucuada. Atitó macārā, too síro macārācā teerora Cōāmacūrē ūsenire ticorucuario. Teerora wāaaro.

Jesuré padeoráre sīcārōména niidutirigū

4 ¹Yūū marī Ōpūyere wederé wapa peresuwiipū niīgū mūārē biirō tiirī bayiró boogá: Āñurō tiirécūtiya. Cōāmacū mūārē beserigū teero tiirī booquí. ²“Āpērā nemoró āñuré tiia” jīī wācūrijāña; cúaro maniró niīña; cúañañarijāña; āpērārē maījīrā, cūā diamacū tiihéri īñarā, teero tūgueñajāña. ³Āñurō niirecutijīrā, Espíritu Santo tiīápuremena “sīcārōména niīāda” jīī wācūrucuya. ⁴Marī sicaōpūūbiro niīā.

Espíritu Santo sícũ niipacu, marĩ niipetiramenā nīiqui. Marĩ Cõamacũ beserira nīijĩrā, ate dícuere yuea: “Marĩrẽ añurõ tiigũdaqui”, jĩĩ. ⁵Marĩ Òpũ sícũrā nīĩ. Marĩ cũũrẽ sícārĩbíro padeóa. Marĩ sícārĩbíro wāmeõtinowũ. ⁶Cõamacũ marĩ niipetira Pacũ sícũrā nīiqui. Cũũ marĩ niipetira sotoa macũ nīiqui. Marĩmena cũũye maquẽrẽ tiirĩ tīiquí. Marĩ niipetiramenā nīiqui.

⁷Cristo marĩ niipetirare merẽa dícu tiimasĩrere ticoqui. Cũũ marĩ niipetirapũre sícārĩbíro ticodũgarĩjĩyi. Teero tiigũ, cũũ booróbírorā ticorigũ nīiwĩ. ⁸Teero tiiró, Cõamacũye queti jóaripũpũ ate jóanoã:

Cũũ ãmũásepũ muãwagũ,
cũũ ñeerirare néewayigũ.
Too síro basocáre añurére
ticoyigũ,^c

jĩĩ jóanoã.

⁹“Cũũ ãmũásepũ muãwayigũ” jĩĩ jóare ate jĩĩdũgaro tiia: Muãwaadari suguero, atibúrecopũ diiátiyigũ. ¹⁰Cũũrá sũcā atibúrecopũ diiátirigũ ãmũásepũ niipetira Òpũ peti niigũdũ muãwari-gũra nīiqui. Teero tiigũ, niipetiro-pũ dutiqui. ¹¹Cristo cũũrẽ padeoráre niipetirapũre tiimasĩrere ticorigũ nīiwĩ. Siquẽrãrẽ cũũyere wededutigũ beserira sãārĩ tiirígũ nīiwĩ; ãpẽrãrẽ Cõamacũ wededutirere wederá sãārĩ tiirígũ nīiwĩ; ãpẽrãrẽ añuré quetire wedewaru-

curi basoca sãārĩ tiirígũ nīiwĩ; ãpẽrãrẽ cũũrẽ padeoráre coterá, cũũrẽ buerá sãārĩ tiirígũ nīiwĩ. ¹²Teero tiigũ, marĩ cũũrẽ padeoráre cũũye maquẽrẽ padearo jĩĩgũ, teero tiirígũ nīiwĩ. Cũũrẽ padeotutúaaaro jĩĩgũ, teero tiimasĩrere ticorigũ nīiwĩ. ¹³Teero wáari, marĩ sícārĩbíro marĩ Òpũrẽ padeoádacu; sícārĩbíro Cõamacũ macũrẽ añurõ masĩadacu. Teero biiri Cristoye maquẽrẽ añurõ tũomasĩadacu; Cristo niiróbírorā niirecutiadacu. ¹⁴Teero tiirá, wĩmarā tiiróbíro niirijãada. Wĩmarā jĩĩditorere tũojĩrā, pũũrĩ wĩnoména páapuconorõ tiiróbíro noo niiré buerére padeonũnũseyā. Cũũ tiiróbíro marĩ jĩĩditomenirā buerére tuorá, padeonũnũserijãada. ¹⁵Biirope tiíada: Cámerí maĩrémena Cõamacũye diamacũ maquẽrẽ wedeada. Jõõpemena diamacũ maquẽrẽ padeonemóadacu. Cristomenā niirā nīijĩrā, niipetire marĩ tiirénorẽ cũũ boorére tiinemómũãadacu. Cũũrā nīĩ cũũrẽ padeorĩ põna macārā dupu. ¹⁶Cristo marĩ dupu tiiróbíro nīijĩgũ, marĩrẽ dutii. Sicaõpũũ pee õpũũ maquẽ cũocú. Niipetire tiĩõpũũ maquẽ dupu dutirére tiirí, tiĩõpũũ diaremanirõ bucúa, tutuanemojõacu. Tee tiiróbíro nīĩ marĩ. Marĩ Cristo dutirére tiirá, sícārĩbíro nīĩadacu. Teero tiirá, cámerí maĩadacu. Teeména padeotutúaadacu.

^c 4.8 Salmo 68.18.

**Cristomena mama niirecutire
своа**

17Teero tiigú, marí Òpũ wãmenena múārē ateré duticoa: Múā āpērā Cōāmacūrē masihērā tiirénorē tiinemóríjãña. Cúā wácūrē wapamaníã. 18Cōāmacũyere wácũdũgahera, tuomasíhērā tiiróbiro níiŷya. Teero tiirá, naĩtĩārõpũ niirábíro diamacú maquērē tuomasíriya; catiré petihére Cōāmacũ tico-ré cuoricua. 19Cúā ñañaré tiirére boborídojãya. Teero tiirá, cúā noo booró ñañaré tiisodéaatiya. Niipe-tire cúā tusaré ñañarére tiíŷya. 20Múāpe Cristore masĩncārã, cúā teero ñañaré tiirénorē buenoríjũyũ. 21Múā diamacúrã cũũye maquērē tuoŷíŷyũ. Teero biiri múā Jesuména níiŷjĩrã, cũũyere diamacú maquērē buenoríjũyũ. 22Teero tiirá, múā too sũguerõpũ ñañaré tiiríguere duu-jãña sáa. “Ugaripéaremena ŷseni-ãdacu”, jĩĩ wácũmijĩŷyũ múā. Niir-ia. Teero wácūrē tiiditóre níiã. 23Cōāmacũ múā wácūréré waso-áro. 24Mama niirecutire cuoyá. Cōāmacũ múā mama niirecutire cũũ niiróbirora tiirígũ níiŷĩ. Tee-ména āpērārē ãñuró tiíadacu; ñañaré manirá níiãdacu.

25Teero tiirá, jĩĩditonemoríjãña. Marí Cristoya õpũũ maquē tiiróbiro níiã. Teero tiirá, marí niipetirapũre cãmerí diamacú wedesero booa.

26Múā cúara, ñañaré tiiríjãña. Cúanañĩoríjãña, 27wãtĩārē duti-gú múārē ñañaró wáari tiirí jĩĩrã.

28Yaarépimirigũ yaanemóríjãñarõ. Yaaróno tiigú, padearo. Cũũ ãñuró pade, wapatáremena bóa-neorārē ticomasiğũdaqui.

29Ñañarére wedeseríjãña. ãñu-répe dícu-re wedeseya. Múā we-deseremena āpērārē tiíápuya. Múā teero tiirí, múā wedeserere tuorá ãñuró níiãdacua. 30Múā tiiréména Espíritu Santore wácũpa-tiri tiiríjãña. Cōāmacũ múārē Espíritu Santore ticorigũ níiŷĩ, “yáara níiŷya” jĩĩrére ēñogú. Espíritu Santo múãména niirucugũdaqui, téé Jesucristo múārē ãmũásepũ néewaadari bureco jearipũ.

31Niipetire cãmerí ñañaró tũgueñare, pũniró wedesere, cúare, cúara acaribíre, teero biiri āpērārē ñañaró wedeserecārē duuŷjãña. Sícũrē ñĩnatutiríjãña. 32Biirope tiiyá: Cãmerí ãñuró tiíápu, bóa-neoña. Cōāmacũ Cristomena múārē acabórirobirora múãcã cãmerí acabóya.

Cōāmacũ põna biiro niiró booa

5 1Múā Cōāmacũ põna cũũ maĩrá níiã. Teero tiirá, cũũ tiirébiro tiiyá. 2Jesucristo maĩrírobirora cãmerí maĩrucújãña. Cũũ marĩrē maĩŷjígũ, diabosayigũ. Cũũ marĩrē diabosarigue Cōāmacũ ñĩnatorõpũ sitiaãñũre busemuõcore tiiróbiro cũũ tusaré níiŷiro.

3Múā Cōāmacũ põna níiŷjĩrã, múā nũmosánumiã, múā manũ-sũmũã níihērārē ñeeaperíjãña;

bobooro tiiēñorijāña; cʉopacára, boonemórijāña. Múã teeré tiihé-ri, múãrē ñañarō wedepatire maníadacu. ⁴Ñañarére wedese buirijāña; wapamaníre maquērē wedeserijāña; noo booró wedeseā-marijāña. Múãrē teenórē wedeserijārō booa. Biirope tiyá: Cōāmacūrē ũsenire ticoya. ⁵Ateré múã masīcu: Cristo cūñ Pacumena niirōpũ sīcũ cūñ booró ñeeapesodeaatigũno wáariqui. Bobooro ñañarō tiiēñogũno teerora wáariqui. Cʉopacũ boonemógũcā teerora wáariqui. Boonemógũ Cōāmacūrē padeoróno tiigú, cūñ booré maquē dícuere padeoquí. ⁶Cúã wapamaníre wedeseremena múãrē jīiditoremēna wede-adacua. Cúãrē padeorijāña. Cōāmacũ cūñrē netōñcárārē teero tiirí ññagũ, bayiró cúaremena cúãrē ñañarō tiigúdaqui. ⁷Cúãrē péerogã bapacutirijāña.

⁸Múã too sũgueropũre naĩtĩ-ārōpũ niirábiro niwũ. Atitóreja bóeropũ niirábiro marĩ Őpũmena niĩã. Teero tiirá, bóeropũ niirábiro tiyá. ⁹Bóeropũ niirá biiro tiyá: Ññurere tiyá; diamacũ maquērē tiyá; niiró maquērē wedeseya. ¹⁰Niipetire múã tiirénorē “¿marĩ Őpũ ũsenigũdari?” jīĩ wācũña. ¹¹Buri peti tiiránorē bapacutirijāña. Cúã naĩtĩārōpũ niirábiro niicua. Cúã ñañaré tiirere cúãrē masĩrĩ tiyá. ¹²Cúã yayióropũ tiiriguere marĩ wedeseri, bobo niĩã. ¹³Cúã tiiriguere masĩrĩ tiirí, sīwócoropũ niirébiro

putuácu. ¹⁴Cúã basiro cúã ñañaré tiiriguere ññamasĩari siro, “ñañaniã” jīĩmasīcu. Teero tiiró, ateré jīĩnoã:

Mũũ cānigũbiro biigú, wācāña.

Diarigũbiro biigú, masā-muāña.

Mũũ teero tiirí, Cristo mũũrē bóeropũ niigú niirĩ tiigúdaqui,

jīĩnoã.

¹⁵Teero tiirá, múã tiirere ññurō wācũña. Cōāmacũyere masĩhērābiro tiirijāña. Cũyere masĩrābirope tiyá. ¹⁶Atitóre basocá pee ñañaré tiyá. Múãpe niipetire tiirécōrō ññurē tiyá. ¹⁷Cōāmacũyere tuomasĩhērābiro niirijāña. “¿Ñeenópere Cōāmacũ marĩrē tiirí boogári?” jīĩ wācũña. ¹⁸Cũmurijāña, noo booró ñañaré tiirí jīĩrã. Cũmuróno tiirá, Espiritu Santo boorépere tiyá. ¹⁹Salmopũpũ jóariguemena, Cōāmacũyere basarémena cāmerĩ wedeseya. Marĩ Őpũrē bayiró ũseniremena basapeoya. ²⁰Marĩ Őpũ Jesucristo wāmemena niipetirere Cōāmacũ marĩ Pacure ũsenire ticorucujāña.

Sicawíí macārārē dutiré

²¹Múã Cristore quioníremena ññãã. Teero tiirá, cāmerĩ yũyũ.

²²Manucutira numiã, marĩ Őpũrē yũrobirora múã manũsũ-muārē yũyũ. ²³Múã manũsũ-muã múãrē dutirá niĩyũ, Cristo cūñrē padeorĩ pōna macārã duti-

gú niiróbirora. Cristo cūñrē padeorí pōna macārā dupubiro niiĩ. Marĩ cūñya ōpūũ maquēbiro niirārē netōnégū niiĩ. ²⁴Cristoya pōna macārā cūñrē yūurobirora nūmosánumiā niipetiremena cūā manusūmuārē yūuro booa.

²⁵Nūmocutira, Cristo cūñya pōna macārārē maĩrĩrobirora mūā nūmosánumiārē maĩñá. Cristo marĩrē maĩgú, marĩye niĩadarere diabosayigū. ²⁶Marĩrē ñañaré manirá niĩārō jĩgū, teero diabosayigū. Marĩ cūñye quetire añurō padeorĩ, ocoména coseárirabiro wáari tiirĩgū niĩwĩ. ²⁷Teero tiirĩgū niĩwĩ, cūñya pōna macārārē añunetōjōārā buajeádugagū. Cūñ pūtuatigū, cūārē suti jūĩrĩmanĩre, opasūsūrō manirébiro niirārē cūūmena néewadugagui. Ñañaré manirá, ñañaré tiirĩrabiro buadugáqui. ²⁸Tee tiiróbirora nūmocutira cūā nūmosánumiārē maĩró booa. Cūā basiro maĩróbirora maĩró booa. Cūñ nūmoré maĩgúno cūñ basiro maĩgú tiiquĩ. ²⁹Sicū cūñya ōpūūrē maĩrĩjā tiirĩ. Teero tiiróno tiigú, añuré yaa, cūñya ōpūūrē cotequi. Cristo cūñya pōna macārārē teerora tiiquĩ. ³⁰Marĩ cūñrē padeorĩ pōna macārā cūñya ōpūūbiro niĩā. ³¹Tee maquē Cōāmacūye queti jóaripūpū biiro jóanoā: “Teero tiigú, ūmū cūñ pacure, cūñ pacore cōāwitiwa, cūñ nūmoména niigúdaqui. Cūā puará

sicaōpūũ tiiróbiro pūtuáadacua”,^d jĩ jóanoā. ³²Tee tuomasíñā maniré niĩā. Teero niipacari, yūū wācūĩ, “Cristo sicaōpūūbiro niiqui cūñya pōna macārāmena” jĩĩdugaro tiia. ³³Teero jĩpacū, atecārē jĩĩgūda: Nūmocutiracōrō mūā basiro maĩróbirora mūā nūmosánumiārē maĩñá. Numiáacā, mūā manusūmuārē padeoyá.

6¹Wimarā, mamará, Jesuré padeorá niijĩrā, mūā pacusūmūā dutirére añurō yūñya. Teero tiiré añuniā. ²Cōāmacūye queti jóaripūpū tee dutiré biiro jóanoā: “Mūū pacū, mūū pacore padeoyá”, jĩ jóanoā. Cōāmacū pūamóquēne dutiré watoapū tee dutiré tiigúnorē “añurō tiigúda” jĩĩrigū niĩwĩ. Tee “añurō tiigúda” jĩĩré biiro jóanoā: ³“Mūū usenigúdacu; atibúrecopure yoari catigúdacu”,^e jĩ jóanoā.

⁴Pōnacutira, mūā pōnarē bayiró tuti, cúari tiirĩjāñā. Añurō tiirére buemasōñā. Cūā ñañaré tiirére quēnojeári tiiyá. Cūārē marĩ ōpū boorére wedeya.

⁵Dutiapenori basoca, año atibúrecopū mūārē dutiaperare yūñya. Padeorémēna, quioníremēna, tiiditóro maniró cūārē yūñya. Cristo dutirére yūurobiro cūācārē yūñya. ⁶“Cūā iñacoropū dícu añurō padeada”, jĩ wācūĩjāñā. Siquērā cūāmena añurō pūtuádugara teero tiicúa. Mūāpe Cristore padecoteri basoca niijĩ-

^d5.31 Génesis 2.24.

^e6.3 Éxodo 20.12; Deuteronomio 5.16.

rã, Cõamacũ booróbiro ãñurõ tũsarẽmena padeya. ⁷Ūseniremena marĩ Ōpũrẽ padebosarabiro tũgueñaña. Basocá dícare padebosarabiro tũgueñarijãña. ⁸Marĩ Ōpũ ãñurõ tiirĩrare wapatígũdaqui. Dutiapenori basocare, dutiapenoña manirãrẽ teerora wapatígũdaqui. Múã teeré masĩtoacu.

⁹Basocáre dutiaperã, múãcã teerora múã dutiaperare ãñurõ tiiyá. “Múãrẽ ñañarõ tiigũda”, jĩñemoriãña. Múã masĩcu: Cũã Ōpũ múã Ōpũcã niiqui; cũũ ãmũásepũ niiqui. Cũũ niipetira basocáre batoro manirõ, sĩcãrĩbíro ññaqui.

Cristore padeorá wãtĩārẽ cãmotáre

¹⁰Ate tiidutĩremena wedeyapogũda: Múã marĩ Ōpũmena niĩã. Teero tiirã, cũũ tutuanetõremena wãcũbayiya. ¹¹Cõamacũ marĩrẽ cãmotáre ticoriguere cwoyá. Teero tiirã, teeré cworá niijĩrã, wãtĩārẽ dutigú jĩĩditorere cãmotámasĩadacu. ¹²Marĩ surara tiiróbiro niipacara, basocámena cãmérĩquẽria; wãtĩã ãmũásepũ niirámenape cãmérĩquẽã. Cũã niicua: Wãtĩã dutiré tutuare cwo-rã, cũã doca macãrã dutirã, atibũreco maquẽ naĩtĩārõpũ tiiróbiro niirére dutirã, basocáre wãcũrẽpũre ñañaré tiidutĩra niicua. ¹³Teero tiirã, niipetire Cõamacũ marĩrẽ wãtĩārẽ cãmotáre ticoriguere cwoyá. Teeré cworá, niipetire wãtĩ múãrẽ ñañaré tiidutĩri,

Cõamacũ marĩrẽ cãmotáre ticoriguere cwoyá.

netõnucãjãadacu. Múã teeré cwo-petĩra, wãcũtutuara niĩadacu.

¹⁴Ãñurõ wãcũtutuara niĩña. Surara cũũyaro sutiroré wéemũoco, siatúqui sitũrũdamena. Tiidã sitũrũda diamacũ maquẽ marĩ padeorébiro niĩã. Surara cũũ cutirore cõmequiména cãmotáqui. Tiiqui cõmequí marĩ ãñurẽ tiirébiro niĩã. ¹⁵Surara sapatũre sãñaqui, wãaguda jĩĩgũ. Cũũ tiiróbiro múãcã ãñurẽ quetire wede-adara quẽnoyúeya. Tee queti “Cõamacũ cũũrẽ padeoráre ãñurõ niirecutirere ticoqui” jĩĩre queti niĩã. ¹⁶Surara cũũya õpũrẽ cãmotáriqueire wãmopũ cwoquí. Cũũrẽ bũedũgari, bũereyucũ jũũatiri, tiiquimena cãmotáqui. Múãpe wãtĩārẽ dutigú múãrẽ ñañarõ tiidũgari, Cõamacũrẽ padeorémena cãmotámasĩcu. ¹⁷Surara cũũya dupure cãmotágu, cõ-

mecororé pesaqui. Cũyá dupure cāmotárirobirora wātī mũa wã-cūréré ñañodugári, “Cõāmacũ netōnénorira niiã” jĩrémena cāmotáya. Surara espada pairípĩrē néewaqui. Cũ tiipĩmena cāmerĩ-quēmasĩrōbirora mũape Cõāmacũye queti jóaripũ wedeseremena wātĩrē cāmotáya. Cõāmacũye wedesere espada Espiritu Santo mũarē tioripĩbiro niiã. ¹⁸Noo mũa niiró Cõāmacũrē sãĩrucujãña. Espiritu Santo masĩrē ticorémēna sãĩñá. Añurō tũomasĩña. Sãĩdúrijãña. Niipetira Cõāmacũrē padeoráre sãĩbosárucujãña. ¹⁹Yũcãrē sãĩbosáya. Añuré quetire yũ wederécōrō Cõāmacũcũ wedeserere yũre añurō wedeseri tiiáro. “Cuiro maniró añurē quetire basocá masĩña maniriguere wedearo”, jĩ sãĩbosáya. ²⁰Tee quetire wederé wapa pere-

suwiipũ niiã. Cõāmacũ yũre tee quetire wededutigu ticocorigũ niiwĩ. Yũre tee quetire cuiro maniró wedearo jĩĩrã, sãĩbosáya.

Añudutiyaponorigue

²¹Tíquico mũa pũtopũ wáagũdaqui. Cũ yũ menamacũ, yũ maĩgũ, marĩ Ōpũrē padecotegu añurō tiigũ niiĩ. Cũ mũarē niipetire yée maquērē wedegũdaqui. ²²Mũarē ũsáye maquērē masĩārō jĩĩgũ, ticocoa. Teero biiri cũ mũarē wãcũtutuari tiiáro jĩĩgũ, ticocoa.

²³Cõāmacũ marĩ Pacũ, teero biiri marĩ Ōpũ Jesucristo mũa Jesurē padeoráre añurō niirecutire ticoaro; mũa Cristore padeonemórĩ, cāmerĩ maĩnemórĩ tiiáro. ²⁴Cõāmacũ niipetira marĩ Ōpũ Jesucristore maĩrucúrare añuré ticoaro.

Nocōrōrã jóaa.

FILIPÓS MACĀRĀRĒ

Pablo jóaripũ

Āñuduticorigue

1 ¹Yũũ Pablo, teero biiri Timo-teo múā Cōāmacūrē padeorá Filipospũ niirárē āñudutia. Ũsā Jesucristore padecotera múārē niipetira cūūmena niirárē, múārē sũonírārē,^a teero biiri cūārē ti-ápuracārē^b jóaa.

²Múārē Cōāmacũ marĩ Pacũ, Jesucristo marĩ Ōpũ āñuré tico-aro; āñurō niirecutiri tiáro.

Jesuré padeoráre Pablo sāĩbosárigue

³Yũũ múārē wācūrecōrō yũũ Ōpũ Cōāmacūrē ũsenire ticoa.
⁴⁻⁵Sicato múā padeonucárito, téa atitópucārē āñuré queti maquē-mena múā yũũre tiápua. Teero tiigú, yũũ sāĩrecōrō múā niipeti-rare ũseniremena sāĩbosárucua.
⁶Múā Jesuré padeonucáriti, Cōā-macũ múārē āñurō tiigú, wasorĩ tiirĩgũ niwĩ. Yũũ ateré masĩā: Teero múārē wasomúāñucārĩ ti-gúdaqui, téa Jesucristo putuaati-ripũ.
⁷Múā niipetirare yũũ teero wācūpadeori, āñuniā. Yũũ múārē maijĩgũ, teero wācũā. Cōāmacũ marĩrē sīcārĩbíro tiápuriyũ ni-wĩ. Yũũ peresuwiipũ duiri, teero

tiápuriyũ niwĩ. Teero biiri yũũ queti beserĩ basoca putopũ niirĩ, āpērā Jesuyé quetire ñañarō jĩĩ-dugari, “diamacūrā niiā” jĩĩ yũũ wederi, teerora tiápuriyũ niwĩ.
⁸Cōāmacũ yũũ múārē bayiró maĩrére masĩqui. Jesucristo cūũ múārē maĩróbirora yũũcā maĩā.
⁹Yũũ Cōāmacūrē múāye maquē-rē sāĩgũ, “cāmerĩ maĩnemóārō” jĩĩā. “Masĩrémena cūā maĩrére ěñoárō” jĩĩā.
¹⁰Teero maĩrā, āñurére besemasĩadacu. Cristo putuaatiri, ñañaré manirā, wa-pa cũohéra buajeánoadacu.
¹¹Jesucristo múārē āñurére tiirucúra niirĩ tiáro. Basocá múā teero tiirĩ ññarā, Cōāmacūrē “āñunetōjōāĩ” jĩĩadacua.

Yũũ catiguja, Cristomena niiā

¹²Yáa wederabiro niirā, ateré múārē masĩrĩ boogá: Yũũre wáaremena āñuré queti nemoró sesajōāā.
¹³Teero tiirā, niipetira romanuā ōpũye wiseripũ coterĩ basoca “cūũ Cristoyere wederé wapa peresuwiipũ niĩĩ” jĩĩiya. Āpērā ānopú niirácā teeré masĩiya.
¹⁴Paũ Jesuré padeorá yũũ peresuwiipũ duirére tũojĩrā, marĩ Ōpũrē padeotutúanemo-

^a1.1 Pecasāyemena: obispos.

^b1.1 Pecasāyemena: diáconos.

cua. Teero tiirá, Cõamacũye que-tire cuiro maniró, wãcũtutuare-mena wedecua.

¹⁵Sĩquērã yũre ñnatutira, yũre netõncádugara, Cristoyere wedeayira. Æpērãpē añurõ tiidugáremena cũyere wedeayira. ¹⁶⁻¹⁷Cũãjã yũre maĩya. Ateré masĩya: Cõamacũ yũre ãno cũrĩgũ niiwĩ, añuré queti “diamacũrã niiã” jĩi wedearo jĩĩgũ. Yũre ñnatutirape yũ nemoró niidugara, Cristoyere wedeayira. Basocá padeoáro jĩĩrã mee buecua. Yũ peresuwiiũ dui, yũre ññarõ wãcũrĩ tiidugára tiicúa. ¹⁸Ñũjããdacu. Yũre ññarõ tiidugápacara, o apeyẽ diamacũ maquērẽ wededugara, Cristoyerena wedecua. Cũye maquērẽ wederi tũogũ, useniã.

Teero usenirucujãgũdacu. ¹⁹Ateré masĩjĩgũ, useniã: Mũã sãĩbosáremena, teero biiri Espiritu Santo Jesucristo ticorĩgũ yũre tiápuremena niipetire yũre wáare añurõ yapacũtiadacu. ²⁰Yũ Jesucristoyere wedehẽgũ, bobobócu. Biirope booa: Cuiro maniró, tutuaremena cũyere wederucudugaga. Yũ tiirucúrobirora tiidugága. Teero tiigũ, mecũtĩgārẽ, too síropacārẽ yũ catigũ o diagũ, yũ tiirémēna “Cristo añunĩ” jĩĩrĩ tiigũdacu. ²¹Yũ catigũja, Cristomena niiã; cũyere tiirucujãgũdacu. Diari, añuãdacu yũre; cũmēna niirucujãgũdacu. ²²Yũ catirĩ burecori dusarĩ, Cristoye maquērẽ pademasĩã mé-

na. Teero tiigũ, yũ diari, o yũ catirĩ, ¿deerope tiigũdari? jĩĩma-sĩriga. ²³Ate puawámẽ beserĩ, wisió niiã. Ateré wãcũsũguea: Diadugaga Cristomena niigũdu. Yũre nemoró añuãdacu. ²⁴Too síro ateré wãcũã: Yũ catigũpe, mũārẽ nemoró tiápugũdacu. ²⁵Teero tiigũ, “diaria mēna” jĩi wãcũgũ, catigũdacu, mũã niipetirare tiápugũdu. Mũã yũ tiápuremena jõõpemēna nemoró padeó, useniãdacu. ²⁶Yũ mũãmēna niirĩ sũcã, mũã Jesucristore bayiró usenire ticoadacu.

²⁷Ateré añurõ tũoyá: Cristoye queti añuré queti jĩĩrõbirora tiirécũtiya. Mũã teero tiirĩ, yũ mũã pũto o aperopũ niigũ, atequetirẽ tũodugáa: Filipos macārã sũcãrĩbĩro padeorã tiáyira; sũcãrĩbĩro añuré quetire padeorẽ “diamacũ maquẽ niiã” jĩi wedera tiáyira; ²⁸“cũārẽ cãmotárare cuiriayira” jĩirẽ quetire tũodugáa. Mũã teero tiirĩ, mũārẽ cãmotára pecamepu wáadarere tũomasĩãdacua; mũã Cõamacũ netõnēadara niirépere ñnamasĩãdacua. Cõamacũ cũārẽ teeré masĩrĩ tiiquĩ. ²⁹Cõamacũ mũārẽ añurõ tiirĩgũ niiwĩ. Cũũ añurõ tiirēmēna puaró cũrĩgũ niiwĩ. Sicaró ate niiã: Mũã Cristore padeocú. Aperó ate niiã: Mũã Cristore padeorẽ wapa ññarõ netõãdacu. ³⁰Mũã Jesurẽ padeorẽ wapa yũ tiiróbiro ññarõ netõáyro. Yũ ññarõ netõrĩ, mũã ñnawũ. Teerora sũcã mecũtĩgã yũre wáarecārẽ tũocú.

Jesucristo tiiróbiro tiidutírigue

2 ¹Cristo múārē wācūtutuari tiiquí; cūū múārē maijígū, āñurō yeeripūnacutira niirī tiiquí; Espíritu Santo múāmena niiquí; Cristo múārē maiǵú, bóaneō ññaqui. ²Teero tiirá, múā tiirécutiremena yūre bayiró ūsenigū niirī tiiyá. Ateré tiirécutiya: Āñurō tuomasírā niñña; cāmerí maiñá; sīcūpōna tiiróbiro niirecutiya; sīcārībiro wācūña. ³Múāye dícre boosárijāña; “āpērā nemoró niā” jī wācūrijāña. Teero wācūrōno tiirá, āpērā múā nemoró tiimasírere wācū, cūārē āñurō tiiyá. ⁴Múāye maquē dícre “āñurō wáaaro” jī wācūrijāña. Āpērācārē “āñurō wáaaro” jīrā, tiápuya.

⁵Múā Jesucristo wācūrirobiro ra wācūña:

⁶Cūū Cōāmacū niirecutirere cūpacá, atibúrecopū jeagu, “yūū ūmūāsepu niǵū niirecutirere duurícu” jī wācūriyigu.

⁷Teero jīrōno tiigú, cūū booró cūū ōpū niirére duujá, padecotegu tiiróbiro wáayigū.

Marí tiiróbirora bauáyigu.

⁸Teero tiigú, atibúrecopū niigú, “yūū booró tiiría” jī wācūrucuyigu.

Cūūrē sīādugári, “Cōāmacū booró tiigúda” jīyigu.

Curapū bobooro netō, diapacū, netōnucáryigu.

⁹Cūū teero tiiré wapa Cōāmacū cūūrē niipetira so-toapū dutigūdare cūūrigū niíwī.

Cōāmacū cūūrē ūputí maquē wāmerē ticoyigu.

¹⁰Teero tiirá, niipetira ūmūāsepu niirá, ditapū niirá, dita docapū niirá

Jesús wāmerē tuorá, cūū díamacūpū ñicācoberime-na jeacūmuādacua.

¹¹Teero biiri niipetira biiri jīādacua: “Jesucristo niipetira Ōpū nií”.

Teero jīrā, Cōāmacū Jesús Pacūre “āñunetōjōāi” jīrā tiādacua.

Jesuré padeorá sīāwócore tiiróbiro niíya

¹²Teero tiirá, yūū maiřá, yūū múāmena niirī, āñurō yūurá niíwū. Mecūtígārē yūū aperopú niirī, nemoró teeré tiiyá. Múā netōnénorira niā. Teero tiirá, Cōāmacūre cuiremena ññaña, cūūrē netōnucārī jīrā. Cūū múārē “āñurō tiirécutira niíya” jīrī tūodugára, āñurō tiyapácutiya.

¹³Cōāmacū múārē cūū booré āñurere tiidugári tiiquí. Cūūrā múārē tiápuqui, cūū boorere peotímasiārō jīǵū. Teero tiirí booqui.

¹⁴Niipetire apeyenórē tiirá, cúaro maniró, ñañarō jīrō maniró tiiyá. ¹⁵Teero tiirá, ñañaré tiirírabi-ro ñañaré tiihéra niādacu. Atibúreco macārā ñañaré ti-

rá, ãñurõ tiirére boohéra watoa-pu múã Cõamacũ põna ñañaré manirá niã. Múã ãñurõ tiirémena sãwócore tiiróbiro cúãrẽ diamacũ tiirére ãñoñá. ¹⁶Teero biiri cúãrẽ catiré petihére ticoré quetire wedeya. Múã teero tiirí, Cristo putuaatiri bureco jeari, yuu bayiró usenigũdacu. “Búri peti Filipos macãrãrẽ bueriyu”, jĩmasĩgũdacu. ¹⁷Basocá múãrẽ ñañarõ tiipacári, múã Jesuré padeorucúayiro. Múã padeoré Cõamacũrẽ ãñuré ticoré tiiróbiro niã. Yuu Jesuyére wederé wapa sãbócu. Yũre sãrĩ, yée dũ múã Cõamacũrẽ ãñuré ticoré sotoa vino píopeore tiiróbiro niãdacu. Teero tiipacári, yuu usenigũdacu. Múãcã useniapuya. ¹⁸Múãcã yuu tiiróbirora usenirõ booa. Yũre sãpacári, yuúmena useniãa.

Timoteo, Epafrodito ye maquẽ

¹⁹Marĩ Õpũ Jesús boorí, máata Timoteore múã putopu ticocoguda, múãye quetire tũogú, usenigũda jĩgũ. ²⁰Timoteo dícu yuu tiiróbiro wãcũ; cũu yuu tiiróbiro múãrẽ ãñurõ wáari boogú, bayiró wãcũrecutii. ²¹Ãpẽrá cúãye dícu wãcũrecuticua; Jesucristo yepere wãcũrecutiricua. ²²Múãpeja Timoteo diamacũ tiirére masĩtoacu. Sicũ cũu pacúmena padegú tiiróbiro yũre ãñuré quetire bueapurucui. ²³Teero tiigú, yũre wáadarere yuu masĩãri siro, cũũrẽ múã putopu ticocoguda. ²⁴Marĩ Õpũ yũre wãcũtutua-

ri ticorémena ateré jĩã: Yũcã máata múã putopu wáagudacu.

²⁵“Múã putopu yuu baihiro bii-gú Epafrodito ticocoro booa”, jĩ wãcũ yuu. Múã basiro yũre tiipadutira, cũũrẽ ticocorira niwũ. Cũu yuu menamacũ, yũre bueapugũ, surara ñañarõ netõrõbirora yuúmena ñañarõ netõgũ niĩ. ²⁶Cũu múãrẽ bayiró ñnadũgai. Cũu diarecutire quetire múã masĩrĩ tũogú, bayiró wãcũrecutiwi. ²⁷Diamacũrã niã: Bayiró peti wáawi. Diaré putopu niwĩ. Cũu bayiró diarecutipacari, Cõamacũ bóaneõ ññawĩ. Cũu dícu bóaneõ ññariwi; yũcãrẽ bóaneõ ññawĩ, yũre nemoró booritari jĩgũ. ²⁸Múã cũũrẽ ññarã, useniãdacu. Teero tiigú, cũũrẽ boyeromena ticocodũgaa. Múã usenire quetire tũogú, yũcã usenigũdacu. ²⁹Teero tiirã, useniremena cũũrẽ boca-ya. Marĩ Õpũrẽ padeorãre bocarirobirora cũũrẽ bocaya. Niipetira cũu tiiróbiro niirãrẽ quioníremena ñña. ³⁰Cũu Cristoyere padecotegũ niijĩgũ, diajõãmiwĩ. Diarõ putopu niipacu, múã tiápuboriguere yũre tiápuwi.

Biro niirecutiro booa

3 ¹Yáa wedera, mecũtigãrẽ múã marĩ Õpũmena niijĩrã, useniãa. Yuu too suguero wederiguere wedenemorĩ, yũre potocória. Yuu wedenemorĩ, múãrẽ tiipucu. ²Ñañaré tiirãre cuiya. Cũãrẽ “díayia cúara tiiróbiro niĩya” jĩã yuu. “Cõnerígu yapa ma-

cã caseróre wídecõãña, catiré pe-tihére buaáro jĩĩrã”, jĩĩya. ³Ma-rĩye õpũĩrĩrẽ tiiré marĩrẽ añurá-rã niirĩ tiiría. Teero wídecõárõno tiirá, Espíritu Santo tiíápureme-na Cõāmacũrẽ añurõ padeóa. Teero biiri Jesucristo marĩrẽ tiibosárere “añunetõjõäre niiã” jĩĩ wedea. Teeré tiirá nijĩrã, Cõā-macũ ññacoropũ wídecõānorira peti tiiróbiro niiã; cũũyara dia-macũ niiã. ⁴Marĩ tiirémēna marĩ Cõāmacũ ññacoropũ añurárã niimasĩātã, yũũ añugúrã niiboĩyũ cũũ ññacoropũ. Yũũ ãpērã nemo-ró tii netõñcāmíwũ. ⁵Ate niiã yée queti: Ocho burecori yũũ bauári siro, yũũre wídecõārira niĩwã. Yũũ Israelya põna macũ niiã. Benjamínya põna macũ niiã. Yũũ pacusũmuã hebreoa niĩwã. Teero tiigú, yũũ hebreo-ayũ peti niiã. Moisére dutiré cũũ-riguere tiipetígũda jĩĩgũ, fariseo basocũ wáawũ. ⁶Cõāmacũ ññaco-ropũ tee dutirére bayiró tiipetí-dugagũ, Jesuré padeorí põna ma-cārārẽ sĩādugágũ, nũñurucúwũ. Tee dutirére añurõ tiigú niirĩ, sī-cũ yũũre “tee dutirére añurõ tiirĩ” jĩĩgãno maniwĩ. ⁷Too sũgue-ropũ yũũ tiirécutirigue yũũre wa-papacã niimiwũ. Mecũtígārẽ yũũ Jesucristore padeogú nijĩgũ, “niipetire too sũgueropũ yũũ tiirígũ wapamaníã” jĩĩ tũgueñaã. ⁸Yũũ cõomírigue nemoró yũũ Õpũ Jesucristore masĩré wapacũ-tínemoã. Jesucristore padeoré wapa niipetire too sũgueropũ

yũũ tiiríguere apeyenó marĩ boo-hérere cõārã tiiróbiro cõāwũ. Je-sucristo yũũ Õpũrẽ cõodugágũ, teero tiiwũ. ⁹Yũũ cũũmena niidugaga. Moisére dutiré cũũrigue-re tiirígũ wapa Cõāmacũmena niimasĩria; Cristore padeoré wa-pape cũũmena niimasĩã. Cristore padeorémēna dícu Cõāmacũ basocáre “añurárã niĩya” jĩĩ ññaquí. ¹⁰Ateré boogá: Cristore añurõ masĩdugaga. Cõāmacũ cũũ tutua-remēna Cristore masõrigũ niĩwĩ; yũũ tee tutuarere masĩdugaga. Cristo ññañarõ netõ, diarirobirora yũũcã ññañarõ netõ tũgueñaduga-ga. ¹¹Teero tiigú, yũũcã diarira masãmũãdarobirora masãmũã-dugaga.

Marĩ añurõ peotídugara, wãcũtutuario booa

¹²Tee yũũ boorére “tiipetítóa-wũ” jĩĩgũ mee tiia. Niipetirere diamacũ tiiría ména. Teero tiirí-pacũ, Jesucristo tiiróbiro niidũ-gagũ, tutuaromena cũũyere tiiru-cúa. Cũũ yũũre beserigũ niĩwĩ, teero tiiaró jĩĩgũ. ¹³Yáa wedera, “yũũ Jesucristobiro tiipetía” jĩĩ-ria. Biirope tiia: Too sũguero yũũ tiirucúriguere wãcũria; yũũ Õpũ “¿deero tiirí booi yũũre?” jĩĩgũ, bayiró cũũyere tiirucújãã. ¹⁴Añu-rõ peotídugaga, Cõāmacũ yũũre cũũ “ticoguda” jĩĩriguere ñeegũ-da jĩĩgũ. Marĩ Jesucristomena niirárẽ teeré ticogudaquí.

¹⁵Niipetira Jesuré padeotutúa-rano yũũ jĩĩãrirobirora wãcũrõ

booa. Múã merẽã wãcũrĩ, Cõã-macũ múãrẽ diamacũ wãcũrĩ tiigúdaqui. ¹⁶Cõãmacũ marĩrẽ tũomasĩre ticoró jeatuaro diamacũ tiirécutiro booa.

¹⁷Yáa wedera, yũu tiirére añurõ ñnacũña. Æpẽrãrẽ ñsã tiiróbiro tiirácãrẽ ñnacũña. ¹⁸Too sugueropũ pee múãrẽ wedetoawũ. Utirẽmena jĩnemogũda sũcã. Pau “Cristore padeóa” jĩpacara, cũũrẽ ñnatutira tiiróbiro niĩya. Cũã cũũ curusapũ diabosariguere boohérabiro niĩya. ¹⁹Cũã too síropũre pecamepũ yapacutíadacua. Cõãmacũ boorére tiidugáripacara, cũã booré dícre tiidugáya. Bobooro tiirére boboró maniró “tiijáawũ yũu” jĩ wedeeya. Atibúreco maquẽ dícre wãcũũya. ²⁰Marĩpeja ñmũásepũ wáari basoca niĩ. Toopũ marĩya macã peti niicu. Marĩrẽ netónégũ ñmũásepũ niigũ putuaatiadare yuera tiia. Cũũrã marĩ Æpũ Jesucristo niĩ. ²¹Cũũ putuaatigũ, marĩye Æpũũrĩ búri niirére wasogúdaqui. Waso, cũũya Æpũũ añurĩ Æpũũ tiiróbiro tiigúdaqui. Cũũ niipetirere cũũ docapũ putuári tiimasĩqui. Teerora cũũ tutuaro-mena marĩcãrẽ wasorĩ tiigúdaqui.

Jesucristomena ñsenirucudutire

4 ¹Teero tiirã, yáa wedera yũu maĩrã, yũu múãrẽ wedeari-robirora marĩ Æpũrẽ padeorucujãña. Múãrẽ ñnadugaga. Múã yũure ñsenirĩ tiirã niĩ. Yũu múã

padeorére Æpẽrãrẽ ñseniremena wedea.

²Evodiare, Síntiquere ateré jĩã: “Múã marĩ Æpũrẽ padeorã numiã niijĩrã, múã câmerĩ ñnadugaherere duujãña; añurõ niirecutiya”, jĩã. ³Mũu yũu menamacũ, cũãrẽ tiíápuya, añurõ niirecutiaro jĩĩgũ. Cũãcã ññaarõ netõpacára, añurẽ quetire yũu, Clemente, teero biiri Æpẽrãmẽna wedewa. Catiré petihérere cuorã wãmerẽ jóaturipũpũ cũã wãmerẽ jóatunocu.

⁴Múã marĩ Æpũmena niijĩrã, ñsenirucujãña. Jĩnemogũda sũcã: Ñsenirucujãña. ⁵Múã Æpẽrãrẽ bóaneõ ññarere niipetira masĩarõ. Marĩ Æpũ putuaatiadaro péero dusacũ.

⁶Múãrẽ noo booró wáarere wãcũpatirijãña. Biirope tiiyã: Niipetire múãrẽ wáarenorẽ Cõãmacũrẽ wede, cũũrẽ tiíápure sãĩñã. Cũũrẽ sãĩrã, ñsenire ticoya. ⁷Múã teero tiirĩ, Cõãmacũ añurõ niirecutiri tiigúdaqui. Tee añurõ niirecutire múãpũre jearĩ, múã basi-ro ñnamanijõãadacu. Múã Jesucristomena niijĩrã, tee añurõ niirecutiremena añurõ wãcũ, añurõ yeeripũnacutiadacu.

Ññuróre wãcũñusedutire

⁸Yáa wedera, múãrẽ ateré wedeyaponogũda. “Niirórã niĩ” jĩrẽrẽ wãcũña. Teero biiri quioníremena ññaré, diamacũ niiré, ññaré maniré, Cõãmacũ tũsaré, basocã añurõ wedesere, añurẽ, ñsenirĩ tiirére wãcũña.

⁹Yuu múārē buegú niuwũ; yuu bueriguere múā tuowú. Yuu āpē-rāmēna āñurō wedeapuriguere tuowú; yuu tiiriguere īñawũ. Teero tiirá, yuu tiirírobirora tiiyá. Múā teero tiirí, Cōāmacũ āñurō niirecutirere ticogú múāmena niigũdaqui.

Filipos macārā Pablore niyeru tiiapurigue

¹⁰Mecūpára múā yuure tiipuarira niāwũ sūcā; yuure wācūāyiro. Teero tiigú, marī Ōpūrē ūsenire ticoa. Múā yuure wācūrucumiriguere masīā. Wācūpacara, deero tii tiiapurere ticocomasīrírira niuwũ. ¹¹“Apeyenó yuure dūsaá”, jīīgũ mee tiia. Yuu cūorēnomēna ūsenimasīā. ¹²Yuu bóaneōgũ niimasīā; teero biiri cūonetōgũ niimasīā. Yuure noo niiré wáari, ūseniremena niimasīā. Yapiḡu, jwabóagu, cūonetōgũ, cūohégucā niimasīā. ¹³Yuure noo niiré wáari, Jesucristo yuure tutuare ticogúmena niipetirere nūcāmasīā. ¹⁴Yuu nūcāmasīpacari, teero yuu ñañarō netōritabe, yuure tiiapura, āñurō tiiríra niuwũ.

¹⁵Múā Filipos macārā ateré masīā: Yuu múāya dita Macedoniapũ āñuré quetire wedenūcāritabe, toopú niīarigũ wáari, múā dícu yuure tiiapuwũ. Āpērā Jesu-

ré padeorí pōna macārā cūā āñurē quetire ñeeré wapa yuure apeyenórē ticorírira niuwā. ¹⁶Yuu Tesalónicapũ niirí, teerora tiiwú: Apeyenó yuu boorére pee ticocorucurira niuwā. ¹⁷Yuu múārē apeyenó ticoré dícuere boogú mee tiia. Múā yuure tiiapuri, Cōāmacũ múārē āñunemorō tiigũdaqui. Teepére īñadugaa. ¹⁸Niipetire múā ticocorigue jeatoaa. Teero tiigú, yuu booré nemoró cūoa. Múā Epafroditomena ticocoriguere ñeewũ. Teero tiiró, yuure dūsaría. Múā ticocorigue Cōāmacūrē ticoré tiiróbiro niīā. Cūū īñacoropure sitiaāñūre busemūcore tiiróbiro cūū tūsaré niicu. ¹⁹Cōāmacũ yuu Ōpũ múārē niipetire dūsarére ticogũdaqui. Cūū Jesucristomena pee peti āñurére cūonetónucāqui. ²⁰Marī Pacũ Cōāmacūrē “āñunetōgũ niī” jīirucujāāda. Teerora jīīāda.

Āñudutiyaponorigue

²¹Niipetira Cōāmacūrē padeorá Jesucristomena niirā āñuārō. Marīya wēdera āno yuūmena niirā múārē āñuduticoya. ²²Niipetira āno macārā Cōāmacūrē padeorá, romanuā ōpūya wiipũ niirācā bayiró āñuduticoya.

²³Marī Ōpũ Jesucristo múārē āñuré ticoaro.

Nocōrōrā jóaa.

COLOSAS MACĀRĀRĒ

Pablo jóaripũ

Āñuduticorigue

1 ¹⁻²Yũũ Pablo Cõãmacũ booró Jesucristoyere wededutigu beserigu niiã. Múã Colosas macãrã Cõãmacũ beserirare Cristore ãñurõ padeorãre ãñuduticoa. Mariya wedegu Timoteocã ãñuduticoi.

Cõãmacũ marĩ Pacũ múãrẽ ãñurẽ ticoaro; ãñurõ niirecutiri tiáro.

Pablo Colosas macārārē Cõãmacūrē sãĩbosárigue

³⁻⁴Múãye quetire tuowá: Múã Jesucristore padeorére, teero biiri múã niipetira Cõãmacūrẽ padeorãre maĩrére tuowá. Teero tiirã, ãsã múãrẽ sãĩbosárecorõ Cõãmacūrẽ marĩ Ōpũ Jesucristo Pacũre usenire tiorucua. ⁵Múã too sugueropũ diamacũ maquẽ, ãñurẽ quetire tuorára, Cõãmacũ cũũrẽ padeorãre ãñũãsepu ãñurõ tiíadarere tuomasĩyiro. ⁶Āpẽrãcã teerora tee quetire tuorã, múãbirora tiirã tiáyira. Niipetiropũ Jesurẽ padeorã ãñurẽre tiáyira. Niipetiropũ paũ basocã Jesuyere padeorã tiáyira. Cõãmacũ basocãre ãñurõ tiirẽre múã sicato tuopacára, “diamacũ maquẽrã niiã” jĩĩ, tuomasĩnucãrira niiwũ. ⁷Epa-

fras ãsã bayiró maĩgũ múãrẽ tee quetire wederigu niiwĩ. Cũũ ãsãrẽ padeapugu niiĩ. Cristore ãñurõ padecotegu nijĩgũ, múãrẽ diamacũ maquẽrẽ wederigu niiĩ. ⁸Cũũ basirora múãye quetire nẽejeawi. Espiritu Santo múãrẽ cãmerĩ maĩrĩ tiiriguere wedewi.

⁹Teero tiirã, tee quetire tuorĩ burecomena Cõãmacūrẽ múãrẽ sãĩbosárucujãã. Biiro jĩĩ sãĩbosãa: “Cõãmacũ, tuomasĩrere ticonemoña cũãrẽ. Mũũ teerẽ ticori, mũũ boorẽre ãñurõ masĩpetiadacua. Mũũyere tuomasĩrã, ãñurõ masĩrã niiãdacua”, jĩĩã. ¹⁰Teerẽ sãĩbosãa múãrẽ, Cõãmacũ põna tiiróbirora niirecutiario jĩĩrã. Múã teero niirecutira, múã tiirécutire cũũrẽ usenirĩ tiíadacu; pee ãñurẽre tiinemóadacu; Cõãmacūrẽ masĩnemoadacu. ¹¹“Cõãmacũ, mũũ bayiró tutuaremena wãcütutuari tiiyã cũãrẽ”, jĩĩ sãĩbosãa. Cõãmacũ wãcütutuarere ticori, múãrẽ merẽ wãari, múã useniremena, cúaro maniró wãcütutujãadacu; ¹²marĩ Pacũre usenire ticoadacu. Cũũrã múãrẽ ãñũãsepe wãaadara niirĩ tiiyĩgu. Toopũ niipetira cũũrẽ padeorã, múãcã cũũ ticorẽre ñeeãdacu. ¹³⁻¹⁴Sicatopũre marĩrẽ

wātĩã dutirira niiwã. Marĩrẽ teero biiri ñagũ, Cõãmacũ cũũ macũrẽ bayiró maĩgũrẽ ticodiorigũ niiwĩ. Cũũ macũ marĩ ñañaré tiirére acabó, netõnérigũ niiwĩ. Teero tiigũ, Cõãmacũ marĩrẽ naĩtĩārõpũ niimirirare wionéco, cũũ macũ dutirémenape cúũrigũ niiwĩ sáa.

Basocá Cõãmacũmena añurõ niirecutire

¹⁵Cõãmacũ bauhégu niiqui. Cũũ macũ atibúrecopũ atigu, Cõãmacũ niirecutirere, cũũ tiirécutirere ãnoyigu. Cũũ niipetire Cõãmacũ bauanérigue nemoró ɸputí macũ niĩ. ¹⁶Cõãmacũ niipetirere tiigũ, cũũ macũmenarã tiirigu niiwĩ. Ƴmuáse maquẽrẽ, atibúreco maquẽrẽ, baurére, bauré, ɔpārã Ƴmuásepũ niirárẽ, atibúrecopũ niirárẽ, teero biiri niipetirere cũũmenarã tiirigu niiwĩ. Teeré tiigũ, “yũũ macũye niĩãdagu” jĩiyigu. ¹⁷Cristo niipetire bauanéãdari sugueropũ niitoayigu.^a Cũũmenarã cũũ bauanérieguepũra teerora niirucujãã. ¹⁸Cristo niipetira cũũrẽ padeoráre dutigũ niĩ. Cũũrá niĩ cũũrẽ padeoráre catirére ticogũ. Cũũrá niĩ sũcã niipetira diarira suguero masãsuguerigu. Teero tiigũ, niipetirare, niipetirere niisuguerigu niĩ. ¹⁹Cõãmacũ biiro jĩiyigu:

“Yũũ macũ yũũ tiiróbirora niigũdaqui”. Teero tiiró, niipetire Cõãmacũ niirecutire^b Cristopũre niĩ. ²⁰Cõãmacũ cũũ macũrẽ marĩrẽ diabolosari tiirigu niiwĩ. Niipetire, niipetira cũũmena añurõ niirecutirere wáari tiigũda jĩigũ, Cristo curusapũ tusagu, díi ɔmayudiari tiiyigu. Cũũye díimena Cõãmacũ atibúreco macãrame-na, atibúreco maquẽmena, Ƴmuáse niirámena, Ƴmuáse niirémena niimasĩjãqui.

²¹Múã too sugueropũre Cõãmacũrẽ masĩriyro ména. Múã ñañaré tiirã niijĩrã, múã yeeripũnarĩpũre Cõãmacũmena cãmerĩ ñadũgahe-ra tiiróbiro niirucuyiro. ²²Teero múã niipacari, Cõãmacũ múãmena añurõ niirecutimasĩqui sũcã. Cristo marĩ tiiróbiro ɔpũũcutigu tiĩɔpũũmenarã ñañarõ netõ, diayigu. Cũũ diariguemena Cõãmacũ múã ñañaré manirã, ñañaré tiirĩrabi-ro pũtuári tiiyigu. Cõãmacũ múãrẽ cũũmena niĩarõ jĩigũ, teero tiiyigu. ²³Múã cũũye quetire padeorucúri, cũũ boorére tiirucúri, teero tiigũdaqui. Múã tee quetire tũoári siro, “Cõãmacũmena niirucujããdagu” jĩiyiro. Teero tiirã, cũũmena niĩadarere ɸseniremena yuenũcãyiro. Teero tiirã, cũũye quetire padeodúrijãña. Tee queti niipetiro macãrãpũre wedenoã. Yũũcã tee quetire wedegúra niĩ.

^a1.17 Juan 1.1-18.

^b1.19 Cõãmacũ niirecutire ate niĩ: Cũũ tutuanetõjõãgũ niiqui; basocáre maĩquí; diamacũ maquẽrẽ tiquí; niipetirere masĩquí; niipetiropũ wáarere masĩquí; basocá wácũrere masĩquí.

**Cõamacũ Pablöre Jesuré
padeoräre tiíapudutirigue**

²⁴Múārē tiíapunemodugama jĩgũ, ñañarõ netõã. Mecũtigã yũũ ñañarõ netõpacũ, ũseniremena niiã. Cristo cũũrē padeoräre niíðadarere tiigũ, ñañarõ netõtóayigu. Teero tiigũ, yũũcã cũũ netõrĩrobirora cũũrē padeoräre tiíapunemodugagu, ñañarõ netõã. ²⁵Cõamacũ yũũrē cũũrē padeoräre tiíapudutirigu niwĩ. Teero tiigũ, Jesuré padeoräre wedegũ niiã. Cũũye quetire tuomasĩpetijãrõ jĩgũ, wedea. ²⁶Tee queti too suguero macãrãpure masĩña manirĩgue niimiriro niwũ. Cũũrē yayiõre quetibiro niimiriro niwũ. Atitóre Cõamacũ cũũrē padeoräre tee quetire wederémena tuomasĩrĩ tiirĩgu niwĩ. ²⁷Cũũrē Cõamacũ tee masĩña manirĩguere, teero biiri cũũ judíoa niihẽrãrē ãñurõ tiíðadarere masĩrĩ boorĩgu niwĩ. Ate niiã: Cristo múãmēna niiqui; cũũ múãmēna niirĩ, ãñurē múã ũmũãsepu cõõðadarere masĩ, ũseniyuetoacu.

²⁸Ûsã cũũye quetire wedea. Niipetirare ãñurēre tiidutía, cũũmēna niirucujãrõ jĩrã. Niipetirare, tuomasĩãrõ jĩrã, ãñurõ masĩrē cũũ ticorémēna buea. Niipetira Jesuré padeoräre padeotutúaaro jĩrã, teero tiia. ²⁹Teeré múārē booságũ, yũũ tutuaro põõtẽõrõ padea; niipetire cũũ yũũrē wãcũtutuarē ticorémēna buea.

2 ¹Yũũ múārē bayirõ wãcũrēre masĩrĩ boogã. Laodicea macãrãrē, teero biiri niipetira yũũrē ññahẽrãcãrē teerora wãcũã. ²Múārē biiro jĩĩ sãĩbosárucua: “Cõamacũ, cũũrē yeeripũnarĩrē wãcũtutuarē ticoya. Cũã cãmerĩ maĩrēmēna sĩcũpõna tiirõbiro niĩrõ. Cũãcã ãñurõ mũũye maquẽrē tuomasĩpetijãrõ. Teerē tuomasĩpetira, too suguero macãrã masĩña manirĩguecãrē tuomasĩðadacua”, jĩĩ sãĩbosãa. Tee masĩña manirĩgue Cristora niĩĩ. ³Cristo niipetire masĩrēre cõõquĩ; niipetirere tuomasĩqui. ⁴Teeré múārē wedea, ãpẽrã múārē “diamacũ niihẽre quetimēna jĩĩditobocua” jĩĩgũ. ⁵Yũũ aperiopũ niipacu, múãmēna niigũ tiirõbiro tugueñaga. Múã sĩcũpõna tiirõbiro niirecutirere tuogũ, teero biiri Cristore bayirõ padeorēre tuogũ, ũseninetõjõãga.

⁶Múã sicutopure marĩ Õpũ Jesucristore padeonũcãrĩrobirora cũũmēna niirucujãña. ⁷Cũũrē ãñurõ masĩnemoña. Cũũrē padeorã niijĩrã, cũũ boorēre tiirucujãña Epafras múārē buerirobirora. Teero tiirã, Cõamacũrē ũsenire ticorucujãña.

Cristore padeohéra padeorĩgue

⁸Múã tuomasĩrēmēna niĩña: ãpẽrã múārē “diamacũ maquẽrē buera tiia” jĩĩpacara, diamacũ maquẽrē buericua. Wapamanĩre, cũã basiro wãcũrēre, cũã tiirucũrere, atibũreco niirã dutirēre

buecua. Múã cǎã tee jĩi buerére tuomasĩrã, “Cristoye mee niĩã” jĩi, cǎã buerére tuonũserijãña.

⁹Cristo marĩ tiiróbiro òpũũcũtipacũ, niipetire Cõamacũ niirecutirere cõogũ niĩ. ¹⁰Múãcã Cristomena nijĩrã, Espĩritu Santore cõonetõjõãcu. Cristo niipetira ángeleare, wãtĩãrẽ, cǎã òpãrãrẽ, teero biiri cǎã doca niyucorare dutigũ niĩ. ¹¹Múã Cristomena niinucãrito, widedcõãnorira^c tiiróbiro putuãrira niiwũ. Múãjã cõnerĩgu yapa macã caseróre widedcõãña maniyĩro. Cristo, múãrẽ widedcõãrõno tiigũ, diabolosarigu niiwĩ. Cũũ diariguemena ñañarõ múã tiirécutirere coserĩgu niiwĩ. Teerã marĩrẽ widedcõãnorira tiiróbiro niirĩ tiia. ¹²Cristo diaari siro, sicuti coari tutipũ cũũnoyĩgu. Múãcã ocoména wãmeõti-norã, tiitutipũ cũũmenarã cõãrĩra tiiróbiro niirã tiiyĩro. Múã “Cõamacũ cũũ tutuaremena Cristore masõyĩgu” jĩirere tuoyĩro. Teerẽ padeorã nijĩrã, wãmeõtiari siro, “Cristomenarã masãrira tiiróbiro niicu marĩcã” jĩi tuomasĩyĩro. ¹³Múã too sugeropũre Cõamacũ tiidutĩriguere masĩrijĩrã, widedcõãnoña manirã niirira niiwũ. Teero biiri ñañaré tiirécutirecãrẽ cosenõña manirã niirira niiwũ. Teero tiirã, diarirabiro^d niirucujĩyu ména; catiré petihé-

re^e ticoya maniyĩro múãrẽ ména. Atitóre Cõamacũ niipetire múã ñañaré tiirere acabótoayĩgu sãa. Cristomenarã múãrẽ catiré petihére ticotoayĩgu. ¹⁴Marĩ Cõamacũ dutirere netõnucáwũ. Cũũ tee marĩ ñañaré tiirere Cristo curusapũ diabolosariguemena cosepetĩrigũ niiwĩ. ¹⁵Cristo diarigu niipacũ, masãjĩgũ, wãtĩãrẽ dutirere netõnucãrigũ niiwĩ. Cũãrẽ netõnucãrere ãnogũ, niipetira ñacopũ tiirĩgu niiwĩ.

**Atibúreco maquẽrẽ wãcũrijãña;
Cristo boorépere wãcũrucujãña**

¹⁶Teero tiirã, ãpẽrá múã yaarére, múã sɨnirere ñnarã, wedepatibocua. Cũmarĩcõrõ, muĩpũrãcõrõ, semanarĩcõrõ múã cǎã tiiróbiro neãricu; cǎã tiiróbiro yeerisãre bũrecori cõorĩcu. Teero tiirã, múãrẽ wedepatibocua. Cũã wedepatirere tuonũserijãña. ¹⁷Cõamacũ teerẽ sicutopũre Cristore queorẽ ticosuguegu tiiyĩgu. Cũũ macũye maquẽrẽ masĩarõ jĩĩgũ, teero tiiyĩgu. Mecũtĩgãrẽ Cristo jeatoai. Teero tiirã, Cristore tiinũsero booa sãa. ¹⁸Ãpẽrá múãrẽ biiro jĩiditocua: “Ûsã ãñurã niĩã. Cõamacũ ãsãrẽ ãñurõ wãcũãrõ jĩĩrã, beti súubusea. Ángeleare padeóa. Ûsã cãnirĩpacara, quẽẽrõpũ tiiróbiro Cõamacũyere ññaã. Teero tiirã, ãsã ãpẽrá nemo-

^c2.11 Pecasãyemena: circuncidados.

^d2.13 “Diarirabiro” ati versĩculopũre “muertos espiritualmente” jĩĩdũgaro tiia pecasãyemena.

^e2.13 “Catiré petihére” pecasãyemena “vida eterna” jĩĩdũgaro tiia.

ró Cõamacũye maquẽrẽ ãñurõ masĩã. Múãcã ãsã tiiróbirora tiyá. Múã teeré tiihéra, wapa cwo-ádacu”, jĩcua. Múãrẽ teero jĩĩrĩ, péerogã tũonũnũseridojãña. “Masĩrá peti niĩã ãsãjã”, jĩĩ wácũcua. Teero jĩĩãmajãrã tiĩya. Cúã bueré cúã basiro jĩĩãmare dícu niĩã. ¹⁹Cúã Cristomena niiricua. Cristo cũũmena niirã dícu dutigú niĩĩ. Marĩ cũũmena niirĩ, marĩrẽ padeonemórere ticoquí. Cõamacũ booróbirora câmerĩ maĩ, câmerĩ tiíápu tiíádacu.

²⁰Cristo diari, múã cũũmena diarirabiro niyiuro. Sícũ diarigupũ atibúreco catirá dutirére tiiríqui. Diarigupũ tiiróbiro múãrẽ atibúreco niirã dutirére tiirĩjãrõ booa. ¿Deero tiirã múãpe cúã dutirére tiirucúgari? ²¹Biuro duticua: “Ñeerijãña; yaarijãña; padeñárijãña”, jĩcua. ²²Cúã teero jĩĩrã, atibúreco maquẽ máata petiádarere wedesera tiĩya. Basocá wácũrémena dutiré niĩã. ²³Cúã dutirére ãñuré tiiróbiro tũobócu múã, búri niiré niipacari. Cúã tee dutirére tiirã, Cõamacũrẽ usenire ticoré diamacũ maquẽrẽ tiiróbiro tiíẽnocua. Teero biiri cúãrẽ dutirã doca niirére ãñaãrõ jĩĩrã, niipe-tira ãñacoropũ tee dutirére “ãñurõ yũũ” jĩcua. Cúã basiro cúãye õpũũrĩrẽ ãñaãrõ netõrĩ tiicúa. Teero tiirémena cúã ãñaãré tiidugáre “petijóãádacu” jĩĩ wácũmicua. Cúã teero tiirã, ãñuré bũarícua; teerora pũtũájãcua sũcã.

3 ¹Cristo dia masãmũãrigu ãmũãsepu Cõamacũya wãmo diamacũniĩape duiquí. Múãcã cũũmena dia, cũũmena masãrira niijĩrã, “cũũ booré dícu te tiíáda” jĩĩ wácũnũnũseya. ²Atibúreco maquẽrẽ wácũrijãña; Cristo boorépere wácũrucujãña. ³Múã Cristomena dia masãrira niijĩrã, catirére buayíro. Múã Cristomena catiré bũarigue Cõamacũ pũtopũ niitoaa basocá ãñahẽrõpũ. ⁴Cristo múãrẽ catirére ticogú pũtũaatiri, múãcã cũũmena atiada-cu sũcã. Cũũ tiiróbiro asibatéada-cu.

Too sugueropũ tiirécutiriguere duujãña

⁵Múã atibúreco maquẽ ãñaãré tiidugárere duujãña: ãpẽrãména ãñaãrõ ñeeaperijãña; ãpẽrãména múã booró ñeeaperijãña; teeré tiidugápacara, tiirĩjãña; ãñaãrére ugaripéarijãña; niyerure, apeyenórẽ boonemósãrijãña. Teeré boonemósãrãno Cõamacũrẽ wácũricua; cúãye dícu te wácũjãcua. Teero tiirã, basocá weerirare padeorábiro tiicúa. ⁶Cõamacũ teeré tiiránomena cúanetõjõãqui; cúãrẽ bayiró ãñaãrõ tiigúdaqui cũũrẽ netõnũcãre wapa. ⁷Múã too sugueropũre teeré tiirécutirira niimiuro. ⁸Atitóre ate niipetire duujãña: Múã ãpẽrãména cúare, cúaremena wedesere, ãpẽrãré ãñaãrõ tiiré, ãpẽrãré ãñaãrõ wedesecotere, ãñaãrõ múã jĩĩrére duujãña sáa. ⁹Cãmerĩ jĩĩditiirijã-

ña. Múã too sugueropu niirecuti-riguere, teero biiri múã tiirécuti-rigüecârê duujáyro. ¹⁰ Atitô múã niirecütire merêã niiã sáa; ãñurê niiã. Cõamacû múãrê tiirígu cûũ tiiróbiro niirecütaro jĩĩgũ, múã niirecütirere wasomúãñucârĩ tiigú tiiquí. Teeména múã cûũrê masĩnemorucujãadacu. ¹¹ Teero tiirá, ateména putuáa: Marĩ Cristore padeorá watoapure sícũ ãpêrá nemoró uputĩ macũ maniquí. Judíoa, judíoa niihêrã sícãrĩbíro niirã tiia; widecõãnorira, widecõãñoña manirá sícãrĩbíro niirã tiia; griegoaye wedesemasĩhêrã, romanuã niihêrã, dutiapienori basocá,^f dutiapienoña manirá sícãrĩbíro niirã tiia. Cristo sícũrã niĩ uputĩ macũ. Cûũ niipetira cûũrê padeoráména niiqui.

¹² Cõamacû múãrê maĩ. Cûũ múãrê cûũyara niĩãrô jĩĩgũ, bese-yigu. Teero tiirá, biiro tiirécutiya: ãpêrãrê bóaneô ññaña; cûãrê ãñurô useniremena tiíápuya; “ãpêrá nemoró ãñurá niiã” jĩĩ wãcũrijãña; cúaro maniró yũyua; cúañañarijãña; ¹³ ãpêrá múãrê naĩrô potocórĩ, teero tũguenajãña; ãpêraména cúaracã, cûãrê acabóya. Marĩ Ôpũ múãrê acabórirobirora múãcã acabóya. ¹⁴ Cãmerí maĩñá múã. Teero maĩrá, niipetire yũ wedeariguere tiipetĩjãadacu. Sícũpõna tiiróbiro cãmerí suoníadacu. ¹⁵ Cõamacû múãrê, sícũpõna tiiróbiro niĩãrô jĩĩgũ, bese-yigu. Cristo múãrê ãñu-

rô niirecütirere ticoyigu. Teero tiirá, sícũpõna tiiróbiro ãñurô niirecütíya. Cõamacûrê usenire ticorucujãña.

¹⁶ Cristoye quetire ãñurô wãcũ-nũnũseya. Cûũ masiré ticoréména cãmerí bueya; cãmerí wedeya, tũomasĩãrô jĩĩrã. Múã yeeripũnapu useniremena Cõamacûrê basapeo, cûũrê usenire ticoya. Sal-mopũpu jóariguere, Cõamacũye maquê basarére, cûũrê usenirĩ tiirére basaya. ¹⁷ Niipetire múã wedeserenorê, múã tiirénorê marĩ Ôpũ Jesús wãmeména tiirucujãña. Jesús tiíápuremena Cõamacũ marĩ Pacure usenire ticoya.

Jesuré padeoráre tiidutírigue

¹⁸ Manucutira numiãrê ate dutia: Múã manusũmũãrê yũyua. Múã Jesuré padeorá niirĩ, teeré tiidutía. ¹⁹ Nũmocutira ãmũãrê ate dutia: Múã nũmosãnumiãrê maĩñá. Cúare maniréména cûãrê suoníña.

²⁰ Wĩmarã, mamarãrê ate dutia: Niipetire múã pacusũmuã dutirére ãñurô yũyua. Múã teeré tiirí, Cõamacũ useniqui.

²¹ Wĩmarã pacusũmuãrê ate dutia: Múã põnarê naĩrô tuti, cúari tiiríjãña, cûãpu bóaneorã niirĩ jĩĩrã. Cûã bóaneorã, múã dutirére tiirícua.

²² Dutapienori basocare ate dutia: Atibúreco macãrã múãrê dutiopera dutiri, niipetirere yũyua.

^f 3.11 Pecasãyeména: esclavos.

Āpērǎ cǔārē dutiaperā ññacoro dí-cu añurō padecua, cǔāmena añurō p̄tuádugara. Cǔā manirí, padericua. Múāpe Cōāmacūrē padeorá niijīrǎ, tiidítóro maniró padeya. ²³Niipetire múā paderénorē ūseniremena tiiyá. “Jesucristo dutiré tiiróbirora niicu teecǎ”, jīi wācūtutuajǎña. “Basocá dutiré dícuere tiirá tiijámǎ”, jīi wācūrijǎña. ²⁴Múā Cristore padecoteri basoca niǎ. Cǔūrǎ múā Ōp̄u diamacǔ niíi. Teero tiigú, cǔūrǎ múārē ūmúásepu añurére ticogudaqui. Múā teeré masítóacu. ²⁵Ñañaré tiigúnopereja Cōāmacǔ ñañarō netórí tiigúdaqui. Niipetira ñañaré tiirírare sīcārībíro ñañarō netórí tiigúdaqui.

4 ¹Basocáre dutiaperacārē ate dutia: Múā basocá dutiaperare añurō c̄uoyá. Múā masīcu: Múā Ōp̄u ūmúásepu niigúpecǎ múā tiirére ññaqui.

²Cōāmacūrē naiřō sǎirucujǎña. Añurō t̄gueñasugueremena sǎirucúya. Sǎirǎ, Cōāmacūrē ūsenire ticorucujǎña. ³Múā Cōāmacūrē sǎirǎ, ūsácārē sǎibosáya. “Pāu Cristoye quetire masihērārē t̄uodugári tiíaro”, jīi sǎibosáya. Cǔūye queti too sugero macārǎpu cǔā masíña manirigue añuré queti niǎ. Tee queti ȳu wederé wapa peresuwii-pu duiga. ⁴Cristoye quetire basocá añurō t̄uomasíārō jīirǎ, sǎibosáya, Cōāmacǔ ȳuure wededutirirobiro-ra wedearo jīirǎ.

⁵Múā Jesuré padeohéra watoap̄ure añuré tiíēnorecutiya. Múā

teero tiirí, añuré quetire múā wederi, t̄uoadacua. ⁶Cǔāmena wedesera, ñañarō wedesero maniró, añurére wedeseya. Teeré tiirǎ, múārē cǔā sǎíñárí, niipetirare ȳuumasíadacu.

Añudutiyaponorigue

⁷Ūsǎ menamacǔ Tíquico ūsǎ maigǔ múā p̄topu wágudaqui. Cǔū ȳuūmena Cristore padecote-gu, marí Ōp̄ye maquērē añurō padeapugu niíi. Cǔū niipetire ȳuure wáare quetire múārē wedegudaqui. ⁸Ȳuū cǔūrē múā p̄topu ticocogudu tiia, ūsāye maquērē masíārō jīigǔ. Ūsǎ niirecutire quetire t̄uorǎ, wācūtutuaire buanemóadacu. ⁹Ūsǎ menamacǔ Onésimo ūsǎ maigǔ cǔūmena wágudaqui. Cǔū múāya macǎ niirucurigu niíi. Cǔū jīirécōrō añurō tiin̄n̄n̄segu niíi. Cǔā niipetire ānopú wáarere múārē wedeadacua.

¹⁰Aristarco múārē añudutii. Cǔūcǎ ȳuūmena peresuwii-pu duii. Marcos (Bernabé tēñcǎ) múārē añudutii. Apetó tiigú, cǔū múā p̄topu wáanetōboqui. Cǔū jeari, ȳuū múārē too sugeropu jīicorirobirora cǔūrē añurō boca-wa. ¹¹Āpí Jesús, cǔā “Justo” jīigǔ, múārē añudutii. Pāu judíoa Jesuré padeorǎ watoap̄ure cǔā ítiárārǎ ȳuure padeapuya. Cǔācǎ “Cōāmacǔ dutiré basocáp̄ure jeatoaa mée” jīiré quetire waderá niíiya. Cǔā ȳuure wācūtutuari tiíiya. ¹²Epafras múāya macǎ niirucurigu múārē añudutii. Cǔū Cris-

tore padecotegũ niiĩ. Múãrẽ bayiró sãĩbosárucui. Múãrẽ Jesuré padeorucújãrĩ booquí; teero biiri múãrẽ Cõãmacũ booré díçure tiirí booquí. ¹³Cũũ múãrẽ, Laodicea macãrãcãrẽ, teero biiri Hierápolis macãrãcãrẽ bayiró wãcũrucui. Teero tiigũ, yũmena niigũ, naĩrõ múãrẽ sãĩbosárucugũ tiii. ¹⁴Lucas Ʃcotiri basocũ Ʃsã bayiró maĩgũ múãrẽ ãñudutii. Æĩ Demas ãñudutire ticoi.

Wedeyaponorigue

¹⁵Laodicea macãrã Jesuré padeorã ãñuãrõ. Ninfacã ãñuãrõ.

Teero biiri cooya wiipũ neãrucura Jesuré padeorĩ põna macãrã ãñuãrõ. ¹⁶Múã atipũrẽ buepetiarri siro, Laodicea macãrãpũre ticocoya sũcã. Cũãcã cúã neãrĩ wii-pũ tiipũrẽ bueẽñoãrõ. Laodicea macãrãrẽ yũ jóaripũrẽ múãcã bueya. ¹⁷Arquipore biiro jĩĩña: “Marĩ Õpũ padedutigũ cúũrigue-re ãñurõ padeyaponõña”, jĩĩña.

¹⁸Yũ Pablo ate niituredarire múãrẽ ãñudutire ticogũ, yũ basirora jóaa. Cõãmacũrẽ sãĩrá, wãcũña yũ peresuwiipũ niirére. Cõãmacũ múãrẽ ãñuré ticoaro. Nocõrõrã jóaa.

TESALÓNICA MACĀRĀRĒ

Pablo jóasugueripũ

Ññuduticorigue

1 ¹Yũũ Pablo, yũũ menamacã-rã Silvano,^a Timoteomena mũã Tesalónica macãrã Jesuré padeorí põna macãrãrẽ ãñudutia. Mũã marĩ Pacũ Cõãmacũ, marĩ Òpũ Jesucristomena ãñurõ niijã-cu.

Cõãmacũ mũãrẽ ãñurẽ ticoaro; ãñurõ niirecutiri tiiaro.

Tesalónica macãrã ãñurõ tiiẽñorigue

²Mũã niipetirare ãsã Cõãmacũ-mena wedeserecõrõ cũũrẽ usenire tiorucujãã. ³Cõãmacũ marĩ Pacũmena wedesera, mũã ãñurõ tiirere wãcũã. Mũã Jesuré padeorẽmena ãñurõ tiirecuticu. Mũã

maĩrere ãñorã, ãpẽrãrẽ ãñurõ tii-ápucu. Marĩ Òpũ Jesucristo pũ-tũaatiadarere useniyuera niijĩrã, ñañarõ netõrã wãcũtutuacu.

⁴⁻⁵Mũãrẽ Jesuyé quetire wedera, ãsã wedeseremena dícu wederiwũ; Espiritu Santo tutuaremena wedewũ. Mũãrẽ wedera, “ũsã wederé diamacũrã niiã” jĩĩmasĩ-wũ. Teero tiirã, ãsã masĩã: Cõãmacũ mũãrẽ maĩĩ; mũãrẽ beserigũ niĩwĩ.

Mũã masĩcu: ãsã toopã niirã, mũãrẽ maĩrã, mũãrẽ ãñurõ tiirã niĩwũ. ⁶Mũã ãsã tiirere ññarã, ãsã tiirõbirora tiirĩra niĩwũ. Teero biiri marĩ Òpũ tiirõbirora tiirĩra niĩwũ. Mũãrẽ Espiritu Santo usenire tiorẽmena bayirõ ñañarõ netõpacára, Jesucristoye quetire

Tesalónica

^a1.1 Silvanorẽ ãpẽrã “Silas” jĩĩyira.

ñeewũ. ⁷Teero tiirá, niipetira Jesucristore padeorá Macedoniapũ niirá, ãno Acayapũ niirá múã tiirére tuorá, “cũã tiiróbirora tiiró booa maricārē” jĩĩya. ⁸Múãmena marĩ Ōpũ Jesuyé queti niipetiropũ sesajõãã. Macedonia, ãno Acaya dícuere sesaro tiiría. Niipetiro macārãpũ múã Cõãmacũrẽ padeorére masĩtoacua. Teero tiirá, noãnópere wedemasĩriga sáa. ⁹Cũã múã tiirécutirere wedeseya. Ũsã múã putopũ niirĩ, múã ũsãrẽ añurõ tiiríguere wedeseya. Múã weerirare padeodúriguere wedeseya. Teeré duu, Cõãmacũ catigũ diamacũ niigũpere padeó, cũũ dutirére tiíáyiro. ¹⁰Cõãmacũ cũũ macũ diarigupũre masõrigũ niirĩ. Cũũ macũ ũmuásepũ niigũ putuaatiadarere ũseniyuera tiíáyiro. Cũũrã niĩ Jesús marĩ bayiró ñañarõ netõbórirare netõnérigũ.

Pablo Tesalónicapũ buerigue

2 ¹Múã yáa wederabiro niirá ateré masĩcu: Ũsã Tesalónicapũ niirã, búri peti niiririra niirã. Ũsã wederiguere tuorá, múã paũ Jesuré padeowũ. ²Ũsã múã putopũ jeaadari suguero, Filipospũ niirã. Toopá niirĩ, too macārã ũsãrẽ ñañarõ netõrĩ tii, ñañarõ jĩĩwã. Múã teeré masĩcu. Múãya macã macārãcã ũsã wederiguere cãmotádugamiwã. Cũã teero tiipacári, Cõãmacũ ũsãrẽ wãcũtu-tuare ticowi. Teero tiirá, cũũye quetire wedewũ. ³Múãrẽ wede-

ra, merẽã wederiwũ. Múã menamacārã numiārẽ ñañarõ ñeeapedugaremena wedera mee tiirũ. Tiiditóriwũ. ⁴Cõãmacũ beserigũ niirĩ ũsãrẽ Jesuyé quetire wede-adarare. Teero tiirá, wedea. Basocã ũsãmena ũseniārõ jĩĩrã mee wedea; Cõãmacũ marĩ wãcũrere masĩgũpe ũseniārõ jĩĩrã wedea. ⁵Múã masĩcu: Ũsã toopá niirã, añurõ múãrẽ wedese jĩĩditoriũ. Cõãmacũ masĩqui: Múãrẽ buera, niyeru múãrẽ ãmaãdara mee tiirũ.

⁶⁻⁷Ũsã Cristo cũũyere wededutigu beserira niirã. Teero tiirá, “ũsãrẽ dutirábiri ñaña” jĩĩ dutimasĩbojĩyu. Teeré dutiria. Múãcārẽ, ãpẽrãrẽ teeré dutiria. Múãrẽ añurõ tiirũ. Múã putopũ niirã, sícõ numiõ coo põnarẽ maĩrõbiri múãrẽ maĩwũ. ⁸Múãrẽ añurere boosãrã, Cõãmacũye queti dícuere wederiwũ. Ũsã jeatuaro ũsã tiíápumasĩrere tiíapuwũ, múãrẽ bayiró maĩrã. ⁹Ũsã toopá niirã paderiguere múã wãcũcu. Múãrẽ Cõãmacũye quetire wedera, potocódugariwũ. Teero tiirá, ũsã basiro padewũ. Ñamirĩ, búrecori, yoari ũsã yaaadarere, ũsãrẽ dũsarenorẽ sãĩádara padewũ.

¹⁰Ũsã tiirécutiriguere múã masĩcu. Cõãmacũcã masĩqui. Ũsã ñañarõ tiiró maniró, diamacũrã tiirũ múã Jesuré padeorá ññacopũre. “Cũã wapa cũoóya” jĩĩrõ maniró niijãwũ ũsã. ¹¹⁻¹²Múã masĩcu: Sícũ paũ cũũ põnarẽ wedero tiiróbirora ũsã múãcõrõ-

rẽ wederucujāwũ. Āñurõ tũgue-ñaarõ jĩĩgũ, wācūtutuare mǎārẽ ticowũ. Cōāmacũ pōna tiirõbiro-ra niirecutidutiwũ. Mǎārẽ Cōāmacũ cǎũ pōna niirõ jĩĩgũ, bese-rigũ niiwĩ. Cōāmacũ cǎũ dutirẽ mǎāpũre niirĩ tiirĩgũ niiwĩ; cǎũ asibatere mǎārẽ jeari tiirĩgũ ni-wĩ.

¹³Mǎā Cōāmacũye quetire we-deri tũorá, “Cōāmacũ wedesere niia” jĩĩrã, padeowũ. “Basocá we-desere mee niia”, jĩĩ masĩjāwũ. Teero tiirã, mǎā padeorẽre wācũ-rã, Cōāmacũrẽ ũsenire ticorucu-jãã. Ũsã mǎārẽ wederigue Cōāmacũ wedesere peti niiwũ. Tee-ména cǎũrẽ padeorã mǎā niire-cutire wasoa. ¹⁴Mǎā Jesucristore padeorĩ, mǎāya dita macārã mǎārẽ ñañarõ netõrĩ tiiyĩra. Je-surẽ padeorẽ pōnarĩ macārã Ju-deapũ niirãrẽ wáarirobirora wáa-yiro mǎārẽ. Judeapũre cǎāya we-dera judíoa cǎārẽ ñañarõ netõrĩ tiiyĩra. ¹⁵Cǎā judíoara marĩ Őpũ Jesurẽ sĩāyĩra; profetare sĩāyĩra; ũsārẽ cōājāwã. Cōāmacũrẽ cúari tiiyĩra. Niipetiramena cāmerĩtuti-re boojãya. ¹⁶Judíoa niilhẽrã ne-tõãrõ jĩĩrã, ũsã Jesuyẽ quetire wederi, cāmotáya. Cǎā ñañarẽ tiirẽ jõõpemena pairõ peti wáaro tiia. Cōāmacũ cǎā teero tiirẽ wa-pa netõnérídojãqui sáa.

Pablo Tesalónica macārãrẽ ñnagũ wáanemodugamirigue

¹⁷Ũsã mǎārẽ cōātiari sirogã, máata mǎārẽ ñnadugamiwũ sũcã.

Ũsãye õpũñĩrĩ ãno niipacari, mǎā pũtopũ yeeripũnacutiwũ. Toopũ-re bayirõ wáadugamiwũ. ¹⁸Yũũ Pablo “wáagũda” jĩĩrucumiwũ. Ũsã toopũ wáadugarecõrõ Sata-nás ũsārẽ cāmotátu niiwĩ. ¹⁹⁻²⁰Mǎārã niia ũsārẽ ũsenire ti-corã. Teero tiirã, mǎārẽ bayirõ ñnadugaga. Marĩ Őpũ Jesús cǎũ pũtuaatiri, cǎũrẽ wedeada mǎā-ye quetire. Biiro jĩĩada: “Āniārã niĩya ũsārẽ ũsenire ticorã. Cǎārẽ búri peti mǎũye quetire wederi-wũ. Cǎā teerẽ tũorã, mǎũrẽ āñu-rõ padeowã. Teero tiirã, bayirõ ũseniã cǎāmena”, jĩĩada Jesurẽ.

3 ¹Mǎāye queti diamacũ tũo-dugára, siccãrĩbíritũ sáa. Tee-ro tiirã, “ũsã pũarã wáaweonoã-rira niĩadacu ãno Atenaspũ” jĩi-wũ. ²Teero jĩĩrã, marĩ menamacũ Timoteore wáadutiwũ. Cǎũ Cōāmacũrẽ padecotei Jesuyẽ quetire wederémena. Cǎũrẽ ticocowũ, mǎārẽ Jesurẽ padeonemó, wācũ-tutuari tiiarõ jĩĩrã. ³⁻⁴Āpẽrã basocá mǎā Jesurẽ padeorĩ ññarã, ñña-tuti, buijácua. Cǎā teero tiirĩ, Je-surẽ padeodúrijããrõ jĩĩrã, Timo-teore wededutira ticocowũ. Ũsã toopũ niirã, mǎārẽ aterẽ wedesũ-guetoawũ: “Marĩ Jesurẽ padeorã-re ñañarõ netõrĩ tiiadacua”, jĩi-wũ. Ũsã jĩĩrirobirora wáaa. Mǎā teerẽ masĩcu. ⁵Teero tiigũ, wācũ siccãrĩbíhegũ, mǎāye quetire née-atidutiwũ, “¿padeomĩ cǎā?” jĩi-gũ. Apetó tiigũ, Satanás mǎārẽ wedesãjãjĩyi; ũsã “búri peti bue-jĩyura” jĩĩ wācũmitũ.

Tesalónica macārāye queti

⁶Mecūtīgārē Timoteo múā p̄top̄ īñagū jearigu p̄t̄uaj̄eawī. Múāyere āñurē queti néep̄t̄uaj̄eai. Múā Jesurē padeorucūrere, múā āñurō cāmerí maīrécūtirere wedeawī. Ūsārē maīrēmēna wācūrucujāyiro. Ūsārē bayirō īñadūgarobirora. ⁷Teero tiirá, ūsā múā Jesurē padeorucújārī t̄worá, ñañarō netōpacára, wācūtutuara niīā sūcā. ⁸Marī Ōpūrē múā padeó wācūtutuari t̄worá, ūsā yeerisāā sūcā. ⁹Múā ūsārē bayirō peti ūsenirī t̄ijjāā. Teero tiirá, ūsā Cōāmacūrē deero t̄i ūsenire ticopetimasīricu. ¹⁰Ñamirí, búrecori Cōāmacūrē bayirō sāīrucújāā, múārē īñadūgara. Múārē Jesuyére wededūgaga, padeonemóārō j̄īrā.

¹¹Cōāmacū marī Pacu basiro marī Ōpū Jesumēna ūsārē tiīap̄uaro múā p̄top̄ wāaadarere. ¹²Marī Ōpū Jesús múārē cāmerí maīnemórī tiáro. Ūsā múārē maīróbirora múācārē niipetirare maīrī tiáro. ¹³Cūū teero tiirí, múā cūū āñurō tiīāpuremena wācūtutuara, wapa cuohéra niīadacu Cōāmacū marī Pacu īñacorop̄re. Marī Ōpū Jesús cūūyaramena atibúrecop̄ p̄t̄uatiirī, teerora niīadacu.

Cōāmacū t̄sarére tiidutírigue

4 ¹Mecūtīgārē Jesús wāmēmena múārē wācūtutuare ticoa sūcā. “Biirō tiirécutiya” j̄īrēre, teero biirī Cōāmacū t̄sarére

múārē wedewu. Tee maquērē tiīáyiro. Teeré tiinemóña.

²Ūsā wederiguere múā masīcu. Tee maquērē wedera, Jesús marī Ōpū dutirēmēna múārē wedewu. ³Cōāmacū múārē ñañaré manirá niirī booquí. Teero tiirá, āpērāmēna ñañarō ñeeaperijāña. ⁴Múācōrō quioníremēna ñañaré tiīēñorō maniró wāmosía, n̄m̄ocutiya. Múā teero tiirí īñarā, āpērā “āñurō tiīya” j̄īñadacua. ⁵Cōāmacūrē masīhērā tiiróbīro n̄miārē ñañaré tiidūgáremēna ūgaripéarijāña. ⁶Āpī n̄m̄orē ñeeapera, coo manūrē ñañarō tiirá tiicú. Teeré tiirijāña. Cōāmacū tee tiirāre ñañarō tiigūdaqui ūsā múārē wederibirora. ⁷Cōāmacū marīrē ñañaré tiíáro j̄īgū mee beserigu niīwī. Ñañaré manirá niirī booquí. ⁸Tee wederi boohéḡuno ūsārē boohéḡu mee tiiquí; Cōāmacū Espiritu Santore ticorigupere boohéḡu tiiquí.

⁹Cāmerí maīrere deero jóanemomasīriga múārē. Cōāmacū múārē cāmerí maīdutítoarigu niīwī. ¹⁰Múā teerora tiíáyiro. Niipetira Jesurē padeorá Macedonia macārārē maīáyiro. Maīpacári, múārē “bayiró maīnemóña” j̄īcoā. ¹¹“Āñurō niīāda”, j̄īñā. Múāye niīhērere wedepatirijāña. Múāye maquēpere wācū, āñurō pade, niijāña. Múārē teeré dutitoawu. ¹²Múā padera, teemēna catiadacu, āpērāyére sāīrīpacara. Múā teero tiirí, Jesurē padeohéra múārē āñurō wedeseadacua.

Jesús p̄t̄uaatiadare

¹³Diarrare wáaadare múā sihērā niirī booríga. Jesuré padeorá diara, cūūmena niirā wáaadacua. Múā teeré masīrā, Jesuré padeorá diari, āpērā tiiróbiro nocōrōca boorituricu. ¹⁴Marī Jesús diarigup̄ masāmūāriguere padeojírā, atecārē padeoá: Jesuré padeorá diarirare Cōāmacū Jesuré masōrirobirora cūācārē masōgūdaqui.

¹⁵Marī Ōpū Jesús wederiguere múārē wedera tiia: Jesús p̄t̄uaatiri, cūūrē padeorá cūūrē bocara wáaadacua. Cūūrē bocara, marī catirá āpērā diarira suguero wáaricu. ¹⁶Biiope wáaadacu: Marī Ōpū basiro ūmūāsep̄ diiátigūdaqui. Cūū diiátiri, ateré tuoádacu: Dutirēmena wedesere, ángele up̄tí macū peti wedesere, Cōāmacūyaw̄ corneta bus̄ri tuoádacu. Teero wáari, Jesuré padeoríra diarira masāsugueadacua. ¹⁷Cūā siro marī catirá ōmebūuárip̄ cūāmena néemuāwanoádacu. Toop̄ Jesuré bocaadacu. Teero tiirā, cūūmena niirucujāadacu. ¹⁸Múā teeré cāmerí wedeya. Teero tiirā, cāmerí wācūtutuari tiíadacu.

5 ¹Jesús p̄t̄uaatiadari suguerogā wáaadare maquērē múā masīcu. Teero tiigū, múārē deero tii wedenemomasīriga. ²Múā āñurō masītoacu: Yaarépigu nāmip̄ atigúbiro marī Ōpū Jesús p̄t̄uaatigūdaqui. ³Basocá “ūsā

cuiro maniró āñurō niirecutijāā” jīī wācūbocua. Teero cūā wācūpacari, wācūña maniró pee ñañarē cūārē wáaadacu. Teerora biia, sīcō niipacō wīmagū apaadari suguero: Wācūña maniró coo pūnirē tugueñanucāco. Tee ñañarē wáaadarere netōrícu.

⁴Mūāpeja naītīārōp̄ niirábiro niiria. Teero tiirā, Jesús p̄t̄uaatiadari būreco jeari, yaarépigu múārē ñeerī, ucñarabiro wáaricu. ⁵Múā niipetira bóero niirā, būreco niirábiro niijírā, Cōāmacū “tiigūda” jīīriguere wāanucārī ññamasīā. Marī naītīārō, ñamip̄ niirábiro niirājā, ññamasīribocu. ⁶Marī cānirábiro niirijāada. Basocá Jesús p̄t̄uaatiadarere wācūhērā, cānirábiro niicua. Marī cūū p̄t̄uaatiadarere āñurō ññacorucujāada; marī tiiré āñurō wācū, niijāada. ⁷Cānirā ññamirē cānīfya. Cūmurā ññamirē cūmuūya. ⁸Marīpeja būreco niirábiro niijírā, marī tiiré āñurō wācū, niijāada. Sīcū cāmerísīārōp̄ wāagu, cūūya ōpūūrē cāmotágū, cōme sutiore sāñaq̄ui. Cūū tiiróbiro marī wātīrē cāmotára, Cōāmacūrē padeorucujāada; cāmerí maíāda. Dupure cāmotágū, cōmecororé pesaqui. Cūū tiiróbiro marī wātīrē cāmotára, “Jesús marīrē netōnérigu niīwī; cūūmena niirucujāadacu” jīī wācūāda. ⁹Cōāmacū cūū ññañarō tiíadara meerē marīrē cūūrigū niīwī. Marī Ōpū Jesucristomena netōādare cūūrigū niīwī. ¹⁰Jesús marī-

rẽ diabosarigu niwĩ. Teero tiirá, marĩ catirá, diarira cũmena niirucujãadacu. ¹¹Teero tiirá, múã câmerĩ wãcütutuari tiiyá. Câmerĩ padeonemórĩ tiiyá múã tiirucúrobirora.

Wedeyaponorigue

¹²Múãrẽ bayiró wedea sũcã. Múã menamacãrã Cõamacũye queti wederáre quioníremena ñña. Cũã múãmena pade, múã niĩadarere wede, múã ãñurõ tiĩadarere wedeeya. ¹³Múã cũã tiĩapurere ñnarã, cũãrẽ maĩ, bayiró padeoyá. Múã câmerĩ ãñurõ niirecutiya.

¹⁴Múãrẽ wãcütututare ticoa sũcã. Daderá niĩrãrẽ cũã padeadare maquẽrẽ ãñurõ wedeya. Wãcütutuhare wãcütutuari tiiyá. Wãcũbayihare tiĩápuya. Niipetiramenã cúaro maniró ãñurõ niĩña.

¹⁵Múãrẽ ãpĩ ññarõ tiirĩ, cũũrẽ ññarõ tiicãmérijãña. Ññurépere tiirucujãña múã menamacãrãmena, teero biirĩ niipetiramenã.

¹⁶Useniremena niirucujãña. ¹⁷Cõamacũrẽ sãirucujãña. ¹⁸Múãrẽ wáarecõrõ Cõamacũrẽ usenire ticorucujãña. Cõamacũ teerẽ tiirĩ

booquí múã Jesucristore padeoráre.

¹⁹Espíritu Santo múã wãcũrépure wederi, cãmotárijãña. ²⁰Espíritu Santo masĩré ticorémene wederere boorjã tiirijãña. ²¹Ãpẽrá wederere ãñurõ wãcũ beseya, “¿diamacũ niĩ?” jĩĩrã. Ññurẽ niirĩ, teerẽ tiiyá. ²²Niipetire ññarẽ tiirijãña.

²³Cõamacũ ãñurõ niirecutirere ticogú múãrẽ ññarẽ manirã niirĩ tiĩáro. Múã wãcũrére, múãye õpũĩrĩrẽ cotearo. Múãrẽ wapa cuohéra niirĩ tiĩáro. Cũũ teero tiĩáro, téẽ marĩ Òpũ Jesucristo putuaatiripu. ²⁴Cõamacũ teerora tiigúdaqui. Cũũ múãrẽ beserigu cũũ jĩĩrobirora tiigú niĩĩ.

²⁵Múãcã Cõamacũrẽ ñsãrẽ sãĩbosáya.

²⁶Niipetira too macãrã Jesuré padeoráre maĩrémena ãñuduticoya.

²⁷Marĩ Òpũ dutirómena múãrẽ wedea: Niipetira Jesuré padeoráre atipũrẽ bueẽñoña.

²⁸Marĩ Òpũ Jesucristo múãrẽ ãñurẽ ticoaro.

Nocõrõrã niĩã.

TESALÓNICA MACĀRĀRĒ

Pablo puarí jóaripũ

Ññuduticorigue

1 ¹Yũũ Pablo, yũũ menamacã-rã Silvano,^a Timoteomena múã Tesalónica macãrã Jesuré padeorí põna macãrãrẽ ãñudutia. Múã marĩ Pacũ Cõamacũ, marĩ Òpũ Jesucristomena ãñurõ niijã-cu.

²Cõamacũ marĩ Pacũ, Jesucristo marĩ Òpũ múãrẽ ãñurẽ ticoaro; ãñurõ niirecutiri tiíaro.

Jesús putuaatiri, Cõamacũ ññañarẽ cõãadare maquẽ

³Múã ãsãya wederabiro biirã, marĩ Òpũ Jesuré padeonemórã tiíayiro. Cámerĩ maĩnemóayiro. Teero tiirã, ãsã tiirucúrobirora Cõamacũrẽ ãsenire tiorucujãrõ booa. ⁴Múãye maquẽrẽ ãsã noo wáaro Cõamacũrẽ padeorãre wedea. “Tesalónica macãrã cããrẽ ññañarõ tiipacãri, ññañarõ netõpacãra, wãcũtutua, padeorucújããyira”, jĩĩ, ãseniremena wedea.

⁵Múãrẽ ññañarõ wáapacari, múã wãcũtutua remena Cõamacũ diamacũ tiirẽre ãñorã tiicú. Cõamacũjã basocãre cãã tiirírocõrõ ñña, wapa tiiquí. Teero tiirã, múã cũũ putopũ jeaadara niiã sãa.

Cõamacũ dutirẽ múãpũre jeari, ññañarõ netõrã tiíayiro. ⁶Cõamacũ diamacũ maquẽrẽ tiigú niijĩgũ, múãrẽ ññañarõ netõrĩ tiirãre ññañarõ netõrĩ tiigúdaqui. ⁷Múã ññañarõ netõrãpere yeerisãre tico-gúdaqui ãsãrẽ ticoadarobirora. Tee wáaadacu marĩ Òpũ Jesús putuaatiri. Cũũ putuaatigu, cũũyara ángelea tutuaramena ãmúãsepu diiátigúdaqui. Jũũrẽmena asiyádiatigúdaqui. ⁸Cõamacũrẽ masĩhẽrãrẽ, marĩ Òpũ Jesuyẽ quetire netõnucãrãrẽ bayirõ ññañarõ tiigú atigúdaqui. ⁹Cãã ññañarẽ tiirẽ wapa cõãdiocogúdaqui. Teero tiirã, cãã cũũ niirõ berupũ cõãnoãdacua. Cũũ ãñurõ tiirẽ, cũũ tutuarere ññariadacua. ¹⁰Teerẽ wáaadacu Jesús putuaatiri burecore. Tiiburecore cũũyara cũũrẽ ãsenipeoadacua; niipetira cũũrẽ padeorã petija cũũrẽ ññamanijõãdacua. Múãcã ãsã wederiguere padeojĩrã, cããmena ãsenipeoropũ niiãdacu.

¹¹Teero tiirã, Cõamacũrẽ múãye maquẽrẽ sãĩbosárucua. Cũũ múãrẽ beserigu niijĩgũ, múãrẽ cũũ tiiróbirora niirecutiri tiíaro. Múã ãñurõ tiidugãrere tiipetĩri tiíaro. Múã cũũrẽ padeorã niijĩrã,

^a1.1 Silvanorẽ ãpẽrã “Silas” jĩiyira.

cũĩ tutuaremena tiirére tiipetiri tiiáro. ¹²Múã teero tiirémēna marĩ Ōpũ Jesús quioniřemēna ũsenipeonogũdaqui. Teero biiri basocá múãcārē quioniřemēna ũsenipeoadacua. Cõāmacũ, marĩ Ōpũ Jesucristo múārē ãñurē tico-rémēna ññajĩrã, teero ũsenipeo-noãdacu.

Jesús putuaatiadarere wedequēnorigue

2 ¹Mecūtīgā marĩ Ōpũ Jesucristo putuaatiadarere, marĩ cũĩ-mēna neãādarere wedegũda. ²“Marĩ Ōpũ putuaatiadari bureco jeatoaa mée” jĩrē quetire tuobócu. Múārē tee quetire wederá ateré jĩ-bocua: “Ûsã Espíritu Santore cwojĩ-rã, tee múārē wedea”, jĩibocua; o “Pabloçã tee jĩĩ wedewa” o “Pablo-cã tee ãsãrē jóarira niiwã”, jĩibo-cua. Teeré tuopacára, wãcũsũgue-riguere wasorĩ tiirĩjãña; wãcũpati-rijãña. ³Cũārē jĩĩdtonorijãña. Cũĩ putuaatiadari bureco suguero bi-ro wáaadacu: Paũ basocá Cõāma-cũrē netõnucáadacua; teero biiri sícũ ññağǵ peti bauáẽnogũdaqui. Too síropũ cũĩ pecamepũ jũtĩtĩ-jãğũdaqui. ⁴Cũĩ Cõāmacũrē, teero biiri niipetire basocá padeoré ma-quẽrē boorĩğũdaqui. Cũĩ dícu-re padeodutĩğũ, “niipetira nemoró Ɂputĩ macũ niiã yũũja” jĩĩğũdaqui. Cõāmacũwii Jerusalén niirĩ wiipũ-re dui, “yũũ Cõāmacũ niiã” jĩĩğũ-daqui.

⁵Yũũ múã putopũ niigũ, teeré wedewũ. ¿Múã teeré wãcũrii?

⁶Cũĩrē cãmotárere múã masĩcu mée. Cũĩ bauáẽñomasĩriqui Cõā-macũ cũĩ jĩĩritono jeaheri mēna. ⁷“Cõāmacũrē bayiró netõnucáre wáaadacu” jĩĩriro jearipacari, wáaropũ tiia mée. Ññařere cã-motáğũ mecūtĩğārē cãmotárucu-jãqui mēna. Coterucugũdaqui, tée aperopũ néewanogũpũ. ⁸Too-rá ññağǵ peti bauáẽnogũdaqui sáa. Cũĩrē marĩ Ōpũ Jesús cũĩ wĩapũremenarã sĩãjãğũdaqui; cũĩ asibatéremēna putuaatĩğũ, cũĩrē cõādiocogũdaqui. ⁹Cũĩ ññağǵ peti sicato bauáẽnogũ, Satanás tiiápuremēna jeagũda-qui. Cũĩ tutuare cwoğũdaqui. Cũĩ tiieñogũbiro tiirémēna basocáre jĩĩditogũdaqui. ¹⁰Ññařeme-na pecamepũ wáaadarare tiidi-tõẽnopetijãğũdaqui, cũã diamacũ maquẽ maĩrēre boorĩrigue wa-pa. Cũã netõnerere boorítóaya mée. ¹¹Teero tiigũ, Cõāmacũ cũārē diamacũ maquẽrē ññamasĩ-rĩ tiirĩqui, cũã jĩĩditorere padeo-áro jĩĩğũ. ¹²Cõāmacũ diamacũ maquẽrē boohérare, ññařé tii-ũsénirārē “múã wapa cwoa” jĩĩ-ğũdaqui.

Cõāmacũ múārē netõnéādarare beserigũ niiwĩ

¹³Múã marĩ Ōpũ maĩrārē sica-topũra Cõāmacũ beserigũ niiwĩ, netõnégũdu. Cõāmacũ múārē cũũyara sããrĩ tiirĩğũ niiwĩ Espí-ritu Santo tutuaremena, teero biiri múã diamacũ maquẽrē padeoré-mēna. Ûsã tee niipetirere wãcũrã,

Cõamacũrẽ ʘsenire tiorucujã-ãda. ¹⁴Ûsã múãrẽ Jesuyé quetire wederiguemena Cõamacũ múãrẽ netõnerigũ niwĩ, múãcã marĩ Òpũ Jesucristo ãñurẽ cʘoré maquẽrẽ cʘoáro jĩigũ. ¹⁵Teero tiirã, padeó wãcũtutuaya. Ûsã múãrẽ bueriguere tiinũnũseyã. Tee bueriguere múãrẽ wedewũ; teero biiri tee bueriguere paperapũpũ jóawũ.

¹⁶⁻¹⁷Jesucristo marĩ Òpũ basiro, teero biiri marĩ Pacũ Cõamacũ múã yeeripũnarĩrẽ wãcũtuuari tiáro; múãrẽ padeorucujãrĩ tiáro, niipetire múã wedesere, múã tiirẽ ãñurẽ dícu niĩarõ jĩigũ. Cõamacũ cũũ ãñurõ tiirémena marĩrẽ maĩquí; marĩrẽ wãcũtuware niirucujããdare ticoqui; marĩrẽ too síropũ ãñurõ niĩadarecãrẽ masĩrĩ tiiquí.

Sãibosãduticorigue

3 ¹Ûsãya wederabiro niirã, ãsãrẽ biiro sãibosáya: “Ûsã Òpũ, mũye queti aperopũ boyeromena sesaaro; ãsãrẽ wáarirobirora padeorémene ñeenoãrõ”, jĩ sãĩná. ²Niipetira marĩ Òpũ Jesurẽ padeoríya. Teero tiirã, basocã ñañarã ãsãrẽ tiidugárere netõnãrõ jĩĩrã, sãĩná. ³Marĩ Òpũ cũũ jĩirorobirora tiiquí. Teero tiigũ, múãrẽ wãcũtutuuari tiinemógũdaqui; múãrẽ ñañarõ wáari jĩigũ, cãmotágũdaqui. ⁴Ûsã tiidutiriguere múã diamacũ tiirã tiicú; teerora tiiwárucujããdacu. Marĩ Òpũ múãrẽ “teerora tiirucúri tiigũda-

qui” jĩĩ padeóã ãsã. ⁵Marĩ Òpũ múãrẽ Cõamacũ maĩrere masĩrĩ tiáro. Cristo ñañarõ netõgũ wãcũtutuarirobirora múãrẽ wãcũtuuari tiáro.

“Padeya” jĩicorigue

⁶Jesucristo marĩ Òpũ wãmemena múãrẽ ateré tiidutíã: Jesurẽ padeogũno daderi, ãsã dutiriguere tiihéri, bapacutinemorijãña. ⁷Múã masícu: Ûsã tiiríguere ññacũrõ booa. Ûsã múãmena niirã, sica diamacũ niirã mee tiiwũ. ⁸Atecãrẽ sícũnorẽ wapatiripacara, yaariwũ. Teero tiirõno tiirã, ñamirĩ, búrecori bayiró peti padewũ, múãrẽ potocódugahera. ⁹“Ûsã bueré wapa ãsãrẽ wapatíya”, jĩĩ dutimasípacara, dutiriwũ. Ûsã padewũ, ãñurẽ bueré ticodugara, múãrẽ ññacũãrõ jĩĩrã. ¹⁰Múãmena niirã, ateré tiidutíwũ: “Padedugahegunojã yaarijããrõ”, jĩiwũ. ¹¹Sĩquẽrã múãmena niirã daderã niirẽ quetire tũowũ. Paderipacara, ãpẽrãmẽna wedesodeaatiaiyira. ¹²Marĩ Òpũ Jesucristo wãmemena teero tiirãrẽ ãsã biiro tiidutí, wãcũtutuare tiicoa: ãñurõ yeeripũnacũtiremena padeya, múãrẽ dusarénorẽ sãĩãdara.

¹³Ûsãya wederabiro niirã, páasãtiro manirõ ãñurere tiirucujãña. ¹⁴Ûsã atipũmẽna duticorere netõnucágũnorẽ ññamasĩ, bapacutirijãña, bobooro netõãrõ jĩĩrã. ¹⁵Teero tiipacãra, cũũrẽ ññatutirijãña. Cũũrẽ biirope wedequẽ-

noña sícũ múãya wedegure we-
derobirora.

Wedeyaponorigue

¹⁶Marĩ Òpũ basiro ãñurõ niire-
cũtire maquẽrẽ ticogũ múãrẽ me-
rẽã wáari, ãñurõ niirecũtire ma-
quẽrẽ ticorucujããrõ. Marĩ Òpũ
múã niipetirapũre niĩãrõ.

¹⁷Yũũ Pablo ate niituredari-
re múãrẽ ãñudutire ticogu, yũũ
basirora jóaa. Yũũ jóarepũrĩ-
cõrõ teero jóaa. Teero tiirã,
múã “cũũrã jóayi” jĩĩ ãñamasĩ-
ãdacu. ¹⁸Marĩ Òpũ Jesucristo
múã niipetirapũre ãñurẽ tico-
aro.

Nocõrõrã niĩã.

TIMOTEORE

Pablo jóasugueripũ

Ãñuduticorigue

1 ¹⁻²Timoteo, yũũ Pablo mũũũ rẽ ãñudutia. Cõãmacũ marĩ rẽ netõnérigu, teero biiri Jesucristo too síropũ pũtuaatigũdu dutirómena yũũ cũũyere wede-dutigũ beserigu niĩã. Mũũ Jesuré padeogũ, yũũ macũ tiiróbiro niĩã.

Cõãmacũ marĩ Pacũ, teero biiri Jesucristo marĩ Ôpũ mũũũrẽ ãñurẽ ticoaro; bóaneõ ññaãrõ; ãñurõ niirecutiri tiíaro.

Diamacũ niihêrere buedutiririgue

³Yũũ Macedonia ditapũ wáa-gũ, mũũũrẽ bayirõ jĩĩrirobirora tiimacã Éfesopũ pũtuácũmuña. Toopũre diamacũ bueherare teeré buedutirijãña. ⁴Atibúreco maquẽ wedeseamarere tũonũũserijããrõ. Teero biiri cũãya wedera tíatopũ macārã cũã jĩĩmũaatiriguere tũonũũserijããrõ. Teeré tũonũũsera búri peti cãmerĩ cúasori tiíadacua; Cõãmacũ tiidutirere tiirícua. Cũũrẽ padeone-móricua.

⁵Múãrẽ cãmerĩ maĩrĩ boogũ, teero dutia. Ñañaaré manirã, ãñurõ yeeripũnacutira, jĩĩditors ma-nirõ padeorã cãmerĩ maĩĩadacu.

⁶Ãpêrá teero biiriya. Noo boorõ wedesejãya. ⁷Moisére dutiré cũũriguere buedugamicua. ãñurõ tee bueré maquẽrẽ masĩripacara, diamacũ tiiróbiro bueeya.

⁸Marĩ masiã: Tee dutiré ãñuniã, marĩ teeré ãñurõ bue, diamacũ tiíatã. ⁹Ateré tũomasĩrõ booa: ãñurõ tiirã dutirére booríya. Biiro tiirápere dutirére cũũrõ booa: Dutirére netõnũcãrãrẽ; dutirére tũorídojãrãrẽ; ññañarãrẽ; Cõãmacũ dutirére netõnũcãrãrẽ; Cõãmacũrẽ quioníremena ññahêrãrẽ; cũũye bueré maquẽrẽ boohêrere; pacurẽ, pacorẽ sĩãrãrẽ; niipetira basocãre sĩãrãrẽ; ¹⁰ãpêrãména ññañarõ ñeeaperare; ãmũã sesaro numiãména tiiróbiro tiiránorẽ; basocãre yaa, dúarare; jĩĩditorepirare; “Cõãmacũmena jĩĩã” jĩĩditore; Cõãmacũ bueré niipacari, merẽã buecoterare cũũrõ booa. ¹¹Tee bueré Cõãmacũ netõnére queti maquẽ niĩã. Cũũ ãñunetõ-jõãgũ yũũre tee ãñurẽ quetire buedutiwi.

Cõãmacũ Pablóre bóaneõ ĩñarigue

¹²Marĩ Ôpũ Jesucristore usenire ticoa. Cũũ yũũre ññaagũ, “yũũ dutirére ãñurõ tiigũdaqui” jĩĩ wãcũgũ, cũũ buerére buenũũnũsegũ

dure sōnecorigu niwĩ. Teero sōnecogu, yũre tutuarere ticorigu niwĩ. ¹³Too sugueropu yũ cũrẽ ñañarō wedesepacari, cũrẽ padeoräre ñañarō netorĩ tiipacari, cũye maquẽrẽ buijãpacari, yũre sōnecorigu niwĩ. Yũ cũrẽ padeorẽre masĩriwũ ména; yũ tiirere tũomasĩriwũ. Teero tiigú, yũre Cõamacũ bóaneõ ñnarigu niwĩ. ¹⁴Marĩ Òpũ añurẽ petire yũre ticowĩ. Cũ yũre Jesucristore añurō padeorĩ tiwĩ. Cãmerĩ maĩrĩ tiwĩ.

¹⁵Ate yũ wedeseadare diamacũ niĩ; niipetira ateré padeoró booa: Jesucristo Cõamacũ dutirere netõnucãrãrẽ netõnégũdu atiburecopure atirigu niwĩ. Yũrá niipetira nemoró netõnucãrigu niĩ. ¹⁶Teero niipacari, Cõamacũ yũre bóaneõ ñawĩ. Cũ yũre teero tiirémena Jesucristore padeoádarare cũ bóaneõ ñnarere ãñosugéwĩ. Cũ bóaneõ ñnaré petiricu. Yũre bóaneõ ñnarirobirora cũrẽ padeoádarare bóaneõ ñnagũdaqui. Cũãrẽ cũmena catirĩ tiigũdaqui. ¹⁷Teero tiirá, Cõamacũrẽ padeoré cõáo; cũ añurō tiirere usenire ticoaro. Cũ Òpũ niiré petiricu; diariqui; cũ bauhégu niiqui; sícũrã niiqui; masĩgũ niiqui. Cũ niipetira Òpũ niirucujãrō. Teerora niĩrō.

¹⁸Timoteo, mũ yũ macũ tiiróbiro niĩ. Teero tiigú, mũrẽ dutia. Too sugueropu marĩya wedera Cõamacũ wãmemenena mũrẽ wedewa. Cũã wederirobirora

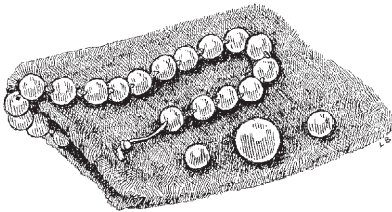
yũcã mũrẽ ateré dutia: Tutuaromena duuró maniró añurō tiirere tiirucujãña. ¹⁹Diamacũ padeoyá. Añurō yeeripũnacutirucujãña. Siquẽrã añurō catirĩ yeeripũna cõodugáhera cũ Cõamacũrẽ padeorẽre ditirĩ tiicúa. ²⁰Teerora wáayu Himeneorẽ, Alejandro. Teero tiigú, “Satanás booró tiiaró” jĩwũ. Cũ cũ booró tii, ñañarō netõári siro, Cõamacũrẽ ñañarō wedesenemoribocua sũcã.

Cõamacũrẽ usenire ticoré buerigue

2 ¹Ateré dutisugueguda: Cõamacũrẽ usenire ticorémene niipetiraye niĩadarere sãĩbosáya. ²Òpãrãrẽ, niipetira dutiräre sãĩbosáya. Cãmerĩquẽre maniró añurō niirecutiada jĩĩrã, Cõamacũ boorere tiĩada jĩĩrã, basocámena queoró niirecutiario jĩĩrã, cũãrẽ sãĩbosáya. ³Marĩ teero tiiré añuniã. Cõamacũ marĩrẽ netõnégũ teero tiirĩ tusaqui. ⁴Cõamacũ niipetira netõnénorira niirĩ booquí. Teero biiri diamacũ maquẽrẽ masĩrĩ booquí. ⁵Cõamacũ sícũrã niiqui. Basocá sícũrã niiqui basocáre Cõamacũmena wedesebosagu; Jesucristo cũrã niĩ. ⁶Cũ niipetira basocá ñañaré tiiré wapa wapatigu, diabolarigu niwĩ. “Teero wáadacu” jĩĩrito jeari, tee quetire wedebauanenoyiro. ⁷Cũye quetire wededutigu, cũ beserigu niirĩ, Jesús yũre sōnecorigu niwĩ. Judíoa niĩhẽrãrẽ

buedutirigũ niĩwĩ. Teero tiigú, diamacũ maquẽrẽ buegũ, “tee maquẽrẽ padeoyá” jĩĩ buea. Diamacũrã jĩĩã. Jĩĩditogũ mee tia.

⁸Teero tiigú, noo marĩ wáaro-pũ ãmũárẽ cúare manirã, tutiré manirã, ñañaré manirã wãmo sũumũõco, Cõãmacũrẽ sãĩrĩ booa. ⁹Numiácã cũã sãñarucuro-birora sãñarõ booa. Cũãrẽ ãñurõ jearénorẽ sãñarõ booa. Cũãye póa wapapacáremena mamarijã-ãrõ; teero biiri cũãye õpũũrĩrẽ

Perlas

oromena, perla wapapacáreperimena mamarijããrõ; teero biiri suti wapapacáre sãñarã, “biiri biia yũjã” jĩĩ wãcũrã mee sãñarõ. ¹⁰Biiope tiáro: ãñurõ baudiagára, Cõãmacũrẽ padeorã numiã tiirucúrenorẽ tiáro. ãñurõ tiirémene ãñurã niĩãrõ. Æpẽrãrẽ tiíapu, ãñurõ tiáro. ¹¹Ditamanirõ, padeorémene ãñurõ buerere tuoáro. ¹²Basocã neãrĩ, ãmũá suguero numiãrẽ buesuguerijãrõ booa; ãmũárẽ dutirijããrõ. Ditamanirõ niijããrõ. ¹³Biiope niĩã: Cõãmacũ Adánrẽ tiisuguéyigũ. Too síro Evare tiiyígũ. ¹⁴Adán jĩĩ-

ditonoriyigũ. Numiõpe jĩĩditonoyigo. Teero tiinórigo niijĩgõ, Cõãmacũ dutirére netõnucáyigo. ¹⁵Coo teero tiirĩ siro niipacari, numiã põnacutĩri, cũãrẽ netõrĩ tiigúdaqui. Cũã diamacũ tiirémene Cõãmacũrẽ padeorĩ, Æpẽrãrẽ maĩrĩ, ñañaré manirã niirĩ, teero tiigúdaqui.

Suonirã maquẽ

3 ¹Ate diamacũrã niĩã: Jesuré padeorĩ põna macãrãrẽ suonígũ^a sããdugagũ, ãñurere tiidugágũ tiii. ²Teero tiidugágũno biiro niigũ niirõ booa: “Ñañaré tiigũ niĩĩ cũũ” jĩĩnoña manigũ; sícõrã numocutigũ; ñañaré tiidugágũ wãcũtutuagũ; ãñurõ wãcũ besemasígũ; Æpẽrãrẽ quioníremena iñanogũ; wáari basoca cũũya wii-pũ jeari, ãñurõ bocagũ; Æpẽrãrẽ ãñurõ buemenigũ niirõ booa. ³Teero biiri cũmugũ, cãmeríquẽgũ niirijãrõ booa; tutiro manirõ basocáre ãñurõ tiigũno niirõ booa. Niyeru bayiró peti ugari-péagũ niirijãrõ booa. ⁴Cũũ cũũya wii macãrãrẽ ãñurõ dutimasígũ niirõ booa. Cũũ põnarẽ padeorémene yũuri tiigũ niirõ booa. ⁵Cũũ cũũya wii macãrãrẽ dutimasihẽgũ, Cõãmacũrẽ padeorĩ põna macãrãrẽ toorã nemoró cotemasíriboqui. ⁶Sicato padeonucágũ niirijãrõ booa. Apetó tiigũ, cũũ “yũũ Æpẽrá nemoró ãputĩ macũ niĩã” jĩĩ wãcũboqui. Cũũ

^a3.1 Españolmena: obispo, obispado, episcopado; portuguésmena: bispo.

teero wăcŭgŭ, Satanás tiiróbiro ñañarō wăcŭgŭ tiiquí. Cŭñcārē Satanārē tiirírobirora Cōāmacŭ ñañarō tiigúdaqui. ⁷Teero tiirá, Jesuré padeohéracá “cŭŭrá ãñurō tiii” jĩnogŭ niirō booa. Teero jĩriatā, cŭā cŭŭrē wedesābocua; Satanás cŭŭrē diocójāboqui sáa.

Tiiápura maquē

⁸Tiiápura^c sŭonírā tiiróbiro padeonórā niirō booa. Diamacŭ wedeserano niirō booa. Vino wānirā, ñañaré tiirémena niyeru wapatára niirijārō booa. ⁹Jesucristo too suguero masĩña maniríguere ěñorigŭ niiwĩ. Teeré masĩjĩrā, ãñurō yeeripŭnacŭtiremena padeorā niirō booa. ¹⁰Cŭārē sōnecoadari suguero, cŭā tiirécŭtirere ãñurō masĩrō booa. “Ñañaré tiirá niĩya cŭā” jĩinoña manirārē ĩñarā, sōnecoro booa. ¹¹Cŭā nŭmosánumiācā teerora niirō booa: Padeonórā; queti jĩhērā; ñañaré tiidugára, wăcŭtutua; ãñurō tiirá niirō booa. ¹²Tiiápura sícōrā nŭmocŭtiaro. Cŭā pōnarē, cŭāya wii macārārē ãñurō dutimasĩārō. ¹³Cŭā tiiapurare ãñurō tiirí, cŭārē basocá “ãñurō tiĩya” jĩĩadacua. Jesucristore cŭā padeorére cuiro maniró wedenemoādacua.

Marí padeoré maquē

¹⁴⁻¹⁵Timoteo, “yŭŭ mŭŭ pŭto-
pŭ máata wáagŭda” jĩ wăcŭmiā.

Apetó tiigŭ, máata wáaribocu. Máata wáahegu, Cōāmacŭyara niirecŭtirere masĩārō jĩigŭ, mŭŭrē jóaa. Marí Cōāmacŭyara Jesuré padeorí pōna macārā niĩā. Marĩrā Cōāmacŭ catirucugŭye diamacŭ maquērē wederá niĩā. ¹⁶Marí padeoré tíatopŭ masĩña maniré niimiyyiro. Mecŭtígā “mŭtí maquē niĩā” jĩmasĩā marí. Ateré wăcŭña:

Cristo marí tiiróbiro ōpŭŭ-
cŭtigŭ bauáyigu.

Espíritu Santo cŭŭrē “ãñugŭ
peti niĩ” jĩ masĩrĩ tiiyi-
gu.

Ángelea cŭŭrē ĩñayira.

Cŭŭye quetire niipetire dita
macārārē wedenoā.

Atibúrecopŭre basocá cŭŭrē
padeoóya.

Cōāmacŭ cŭŭrē ŭmŭásepŭ
néemŭāwayigu.

Diamacŭ padeohéra tiiré

4 ¹Atibúreco petiádari sugue-
ro wáaadarere Espíritu Santo
marĩrē ãñurō masĩrĩ tiiquí. Sī-
quērā Jesuré padeodúadacua.
Wātĩ jĩĩditorere, teero biiri wā-
tĩ buerére tŭonŭnŭseadacua.
²Cŭārē buerá diamacŭ wederābi-
ro wedepacara, jĩĩditoya. Cŭā
wăcŭrēpŭ “ñañaniā” jĩréré yŭŭ-
nemorya. ³Basocá wāmosiadu-
gari, cāmotáaya. Síquēñe yaarére
yaadutiriya. Cōāmacŭpe tee yaa-

^b 3.8 Tiiápura sŭonírārē tiiapuyira ateména: Cōāmacŭyere bueyira; Cōāmacŭyere buerí wiire quēnocotéyira; niyeru seecotéyira. Pecasŭyemena: diácono.

rére tiirígu niiwĩ. Teero tiirá, marĩ Jesuré padeorá diamacũ maquērẽ masirá cũūrẽ usenire ticoari siro, yaamasĩã. ⁴Niipetire Cõamacũ tiiré añurẽ niiã. Doorĩjárõ booa. Cũūrẽ usenire ticotoa, yaari, añuniã. ⁵Cõamacũ teeré “añuniã” jĩitoayigu. Teero tiirá, marĩ cũūrẽ usenire ticori, tee yaarére añurẽ wáari tiiquĩ.

Timoteore tiidutirigue

⁶Mũu Jesuré padeoráre teeré wedegũ, Jesucristore añurõ padecotegũ niicu. Teero tiigú, “marĩ Jesuré padeoré maquērẽ yũu buerucua” jĩirere ãnogúdadu. Teero biiri “marĩ bueré añurere yũu tũonũnũsea” jĩirere ãnogúdadu.

⁷Atibúreco maquẽ wedeseãmarere tũorijãña. Tee marĩ niirecutirere tiápuria. Jĩĩamare niiã. Nemoró Cõamacũ boorere tiirucújãña. ⁸Marĩye õpũũrĩ tuuari tiiré marĩ tiirucúri, añuniã. Cõamacũ boorépere tiiríporipereja, toorá añunemoã. Teero tiiró, marĩ catirí burecorire, too síropũ marĩ niiádari burecorire añurõ wáari tiicú. ⁹Tee diamacũrã niiã; niipetira teeré padeoró booa. ¹⁰Cõamacũ catirucugũ niiĩ. Cũũ niipetirare netõnégũ niipacũ, cũūrẽ padeorá dícare netõnégũ niiĩ. Cũũ too síro marĩrẽ añurõ tiíadarere wácũã. Teeré useniremena wácũrã, Jesucristoyere wede, ñañarõ netõ, bayiró padea.

¹¹Teeré bue, tiidutíya. ¹²Mũu mamũ niirémene apẽrá mũũrẽ tũodugáribocua. Teero wáari jĩigũ, Jesuré padeoráre añurẽ queorẽ ãñoñã. Añurõ wedeseya; añurõ tiirécutiya; cãmerĩ maĩñã; Jesuré añurõ padeoyá; ñañaré manigũ niiña. ¹³Yũu toopũ jeaadari suguero, neãrãrẽ Cõamacũye queti jóaripũrẽ bueẽñoña; cũãrẽ “biirope niirecutiya” jĩĩ wedeya; Jesuyé padeoré maquērẽ bueya. ¹⁴Cõamacũ mũũrẽ “biiro tiigúdu niigúdaqui” jĩiriguere tiirucújãña. Bũtoá mũũrẽ ñaapeórito, teeré Cõamacũ ticorigũ niiwĩ.

¹⁵Teeré wácũnũnũse, añurõ tiirucújãña. Teero tiirí, niipetira mũu añurõ tiwárere iĩnãadacua. ¹⁶Mũu tiirécutirere, mũu buerere añurõ wácũña, “¿diamacũ niimiĩto?” jĩigũ. Teeré tiirucújãña. Teeré tiirá, mũu, teero biiri mũũrẽ tũorácã netõnénoãadacua.

Jesuré padeorámene biiro tiiyá

5 ¹Bucure tutirijãña. Mũu pacure wácũtutuaire ticogú tiiróbiro wedeya. Mamarárẽ mũu baira tiiróbiro wedeya. ²Bũtoá numiãrẽ mũu pacosãnumiã tiiróbiro wedeya. Mamará numiãrẽ mũu baira numiã tiiróbiro ñaña-rõ wácũrõ maniró wedeya.

³Wapewia numiã tiápunoña manirárẽ tiápuro booa. ⁴Wapewio coo põna, coo pãrãmerã cõorí, cũã coore tiápuaro. Cũã tiápuremena cũãya wederare cũã padeorere ãnosugúaro. Teero

tiirá, cúa pacusũmuãrẽ, ñecũsũ-
muãrẽ tiápucãmecua cúaẽ ma-
sõrigue wapa. Teero tiiré Cõãma-
cũ ñnacoropũ añurẽ niiã. Cũ tee-
rẽ ñnagũ, useniqui. ⁵Wapewio ti-
ápuya manigó sícõ niigópe Cõã-
macũ tiápurere yueco. Teero ti-
gó, búrecori, ñamirí teero sãiru-
cújaco. ⁶Wapewio coo booró ti-
ãmajãgõ, catigó niipaco, diarigo-
biro niitoaco. ⁷Teeré niipetirare
tiidutiya, “cúa wapa cuoóya” jĩ-
ña manirá niiãrõ jĩgũ. ⁸Maríya
wederare wéepeoro booa. Nemo-
ró maríya wii macãrãpere wée-
peoro booa. Wéepeohera cúa “Je-
sús dutirére tiáda” jĩrira niipa-
cara, “cũ dutirére tiinemória”
jĩrãno niiya. Jesuré padeohéra
nemoró ñañará niicua.

⁹Wapewia numiãrẽ tiápuno-
ãdarare biiro biigónorẽ jóatuya:
Bucúo sesenta cūmarĩ nemoró
cuogóre, sícũrẽ manucutimirigo-
re jóatuya. ¹⁰Basocá “coo añurõ
tiiyo” jĩnorigo niiãrõ; coo põna-
rẽ añurõ masõrigo niiãrõ; basocá
cooya wiipũ jeari, añurõ tiirigo
niiãrõ; Jesuré padeoráre tiápu-
rigo niiãrõ; ñañarõ netõrãrẽ tiápu-
rigo niiãrõ; añurẽ apeyenó tiiru-
cúrigo niiãrõ.

¹¹Wapewia numiã mamaráre
jóaturijãna. Apetó tiirá, Cristoye-
re tiidugáro nemoró mũmuna
niidugara, manucutidugacua.
¹²Cúa “Cristoye dícre tiáda”
jĩriguere tiidúra, cúa basiro wa-
pa cuocúa. ¹³Wiseripú dícu wáa-
ra, daderá posacua. Daderá dícu

posaricua; quetipíra posacua.
Ãpẽrãrẽ niipetire cúaýere sãñá,
wedeseya manirénorẽ wedepati-
cua. ¹⁴Teero tiigú, wapewia nu-
miã mamará niiránorẽ manucuti-
ri booa sũcã. Põnacutíaro. Cúaýe
wiseri macãrãrẽ añurõ ññanũ-
searo. Cúa teero tiirí, marĩrẽ ñña-
tutira “cúa ñañaré tiíya” jĩmasĩ-
ricua. ¹⁵Sĩquẽrã wapewia numiã
Cristoyere tiidútoa, Satanás boo-
répere tiirá tiáyira.

¹⁶Jesuré padeogú o padeogó
cúaýa wedego wapewiore tiápu-
aro. Jesuré padeorí põna macãrã-
rẽ cotedutirijãrõ. Teero tiirá,
ãpẽrá wapewia numiã tiápuya
manidójãrãpere tiápumasiãda-
cua.

¹⁷Butoá dutirá múãrẽ añurõ
dutarére ãpẽrá nemoró padeoró
booa. Butoá dutirá múãrẽ Cõã-
macũye buerápere toorá nemoró
múa cuorémuna tiápuro booa.
¹⁸Cõãmacũye queti jóaripũpũ tee
maquẽrẽ queorémuna jĩã: “We-
cu trigore wãñiãrĩ, useropũ tuu-
sári betore tuusãrijãna. Yaaduga-
gũ, yaaaro”. Aperopú jĩã: “Pade-
gũre cū paderẽ wapa wapatiro
booa”.

¹⁹Butoá menamacũrẽ sícũ we-
desãrĩ, tuorijãna. Puará, iñiãrã
ññarira wedesãripũ, tuoyá. ²⁰Cúa
ñañaré tiirucúrare niipetira ñña-
coropũ tutiya, ãpẽrá cuiaro jĩgũ.

²¹Cõãmacũ ñnacoropũ, marĩ
õpũ Jesucristo ñnacoropũ, ánge-
lea cū beserira ñnacoropũ mũ-
rẽ dutia: Yũ mũũrẽ tiidutirere

niipetirare sîcârîbîro tiiyá. M̃ũ t̃usará dícũre añurō tiiríjãña. ²²Cõamac̃yere padeadarare sõne-coadari s̃ugero, añurō ññaña m̃ũ ññamasîrema potocóro maniró. M̃ũ ññañaré tiiráre bese-gu, c̃ũã tiiróbirora tiigú niisotoa-peobocu.

²³M̃ũrē páaga p̃unirí, oco dí-cũ s̃iniríjãña. Vîno péero s̃iniñá. Naîrō diag̃u w̃amecutia m̃ũ.

²⁴Sîquerārē c̃ũã ññañaré tiiré masînotoaa, c̃ũārē c̃ũã ññañaré wapa ticoadari s̃ugero. Āpērā-pére c̃ũã ññañaré tiiré too síropu masînoãdacu. ²⁵Teerora añurō tiirēcā máata masînoã. Apeyé añurō tiiré masîña manipacáro, bauhéropu niidoa tiirícu.

6 ¹Jesuré padeorá padecotera c̃ũārē dutiráre bayiró padeorémena ñnarō booa. C̃ũã teero tiirí, Cõamac̃rē, marí buerére āpērā ññañarō wedesericua. ²C̃ũārē dutirá Jesuré padeorá niirí, bayiró c̃ũārē padeoró booa. “Marí tiiróbiro Jesuré padeorá niiã” jîpaca-
cara, “marîrē duti netõnucâmasî-riya” jîrijārō booa. Toorá tiine-mósãnu c̃ũã dutirére añurō padecotero booa. C̃ũã biiro padecotera, c̃ũã tiiróbiro padeorá, c̃ũã maîrārē tiîápura tiîiya. Teeré bue, w̃ac̃ututua-re ticoya c̃ũārē.

Merēã buerá tiiré

³Sîc̃ũ múārē merēã buegúno marí Ōp̃ũ Jesucristoye añuré buerére padeoríqui. “Cõamac̃u boorére tiirucújãña” jîi buerére

booríqui. ⁴“Āpērā nemoró masî-gú niiã” jîi w̃ac̃upacu, masîrido-jãqui. Basocá wedeserecōrō “nii-ria” jîirucuqui, câmerítutiduga-gu. Teeména câmerí ññatutire, câmerí ññadugahere, ññañarō bui-járe, āpērārē ññañarō w̃ac̃ure w̃a-nucãã. ⁵C̃ũã ññañaré dícũ w̃ac̃uru-cura, diamac̃ũ maquērē masîhē-rā, câmerítuticua. “Cõamac̃yere padera, pairó wapataadacu”, jîi w̃ac̃ucua. C̃ũãnorē bapacutirijã-ña. ⁶Cõamac̃yere añurō padera, añuré peti cuotóaa. Teerora niiã, marí cuorémena usenirí. ⁷Marí atibúrecopure bauára, apeyenó néeatiriw̃u; diaracã, apeyenó néewaricu. ⁸Marí suti cuoréme-na, yaaré cuorémena useniãda. ⁹Pee cuodugára ññañaré tiidugá-rere nucâricua. Satanás c̃ũārē máata diocómasiqui. C̃ũã boone-mósãre maquē dícũre w̃ac̃ucua. Tee maquērē bayiró w̃ac̃urémēna ññañarō netō, ññañarō tiinóadacua. ¹⁰Niyeru bayiró peti ugaripéare-mena niipetire ññañaré niinucãã. Āpērā niyeru boonemósãremena Jesuré padeorére duujácua. Tee-ro tiirá, c̃ũã catirí burecore ññañarō netōcúa.

Pablo Timoteore añuré tiidutírigue

¹¹M̃ũpeja Cõamac̃rē añurō maîgú, tee niipetirere boosãari-jãña. Biirope tiiyá: Āñurére tiirucújãña; Cõamac̃u boorére tiirucújãña; c̃ũārē padeoyá; câme-rí maîñá; ññañarō netōpacá, w̃a-

cūtutuaya; ãpẽrãrẽ añurõ tiiru-cúya. ¹²Mũu tutuaro jeatuaro wãcūtutua, Cõamacũrẽ padeo-rucújãña. Catiré petihérere duu-ríjãña. Cõamacũ catiré petihére ticogú mũurẽ beserigu niwĩ. Pau tũocóropũ mũu Jesuré padeorére wedewũ. ¹³Cõamacũ niipetirare catiré ticogú ññacopopũ, teero biiri Jesucristo cũũ niirecatirere Poncio Pilatore wederigu ññacopopũ mũurẽ tiidutía: ¹⁴Yũu dutiré niipetirere wasoró maniró wedeya. “Cũũ wapa cwoi” jĩĩña manigú niĩña, tée marĩ Òpũ Jesucristo putua-atiripũ. ¹⁵Cõamacũ queorí bureco jeari, Jesús putuaatigudagui. Cõamacũ añunetõjõãgũ niĩ; cũũ sícũrã niipetirare dutigú niĩ. Òpãrá Òpũ niĩ. ¹⁶Cũũ sícũrã catirucugu peti niĩ. Cũũ bayiró asibatégũ niirópũ sícũ basocú jeamasĩriqui. Sícũ cũũrẽ ññariyigu; cũũrẽ ññaña manĩa. “Cũũrẽ niipetira padeoáro; cũũ tiidugárere tiirucújãqui” jĩĩrõ niipetira. Teerora niĩrõ.

¹⁷Pee apeyé cworá “ãpẽrá nemoró niĩ” jĩĩrijãrõ. Cũã cworémena “añurõ wáaadacu” jĩĩ use-nirijãrõ. Cũã cworé petijõãadacu. Teero jĩĩrõno tiirã, “Cõamacũmena añurõ wáaadacu” jĩĩ use-niãrõ. Cõamacũ marĩrẽ niipetire marĩ cworére ticoi, use-niãrõ jĩĩgũ. ¹⁸Pee apeyé cworá añuré tiirã; pee añurõ tiirére cwoáro. Cũã cworémena tiipuarõ. ¹⁹Cũã teero tiirĩ, Cõamacũ putopũ cũãye añuré niĩadacu. Toopú niiré petiricu. Teero tiirã, catiré petihére buaadacua.

Dutiyaponorigue

²⁰Timoteo, Cõamacũ mũurẽ wededutigu cúũriguere añurõ tiiyá. Atibúreco maquẽ wedesere búri niirére tũoríjãña. Noo booró bueãmajãrãrẽ tũoríjãña. Cũã “masĩã” jĩĩré masĩré peti mee niĩ. ²¹Sĩquẽrã tee masĩrére buerã Jesuré padeomíriguere duujãrira niiwã.

Cõamacũ mũurẽ añuré ticoaro. Nocõrõrã niĩ.

TIMOTEORE

Pablo puarí jóaripũ

Ãñuduticorigue

1 ¹⁻²Timoteo, yũũ Pablo mũũrẽ ãñudutia. Yũũ Cõãmacũ booró Jesucristoyere wededutigu beserigu, cũũ ticocorigu niã. Teero biiri ateré cũũ “tiigúda” jĩriguere yũũ wederi booquí: “Cõãmacũ Jesucristomena niirãrẽ catiré petihére ticoquí”. Timoteo, yũũ mũũrẽ maĩã; mũũ yũũ macũ tiiróbiro niã.

Cõãmacũ marĩ Pacu, teero biiri Jesucristo marĩ Òpũ mũũrẽ ãñuré ticoaro; bóaneõ ññaãrõ; ãñurõ niirecatiri tiáro.

Jesucristoye quetire padeó, buerucuya

³Yũũ ñecũsũmũã Cõãmacũrẽ padeorírobirora yũũcã ãñurõ yeeripũnacãtiremena padeóa. Ñamirí, búrecori yũũ sãirécõrõ mũũrẽ wãcũã. Mũũrẽ wãcũgũ, Cõãmacũrẽ ñsenire ticoa. ⁴Yũũ wáari bureco mũũ utiriguere wãcũrucua. Teero tiigú, yũũ bayiró ñsenigũda jĩĩgũ, mũũrẽ bayiró ññadũgaga. ⁵Mũũ jĩĩditoro maniró Jesucristore padeorére yũũ wãcũã. Mũũ ñecõ Loida, teero biiri mũũ paco Eunice padeosũguéwa. Yũũ masĩjãã: Mũũcã teerora padeonũnũsegu tiicú.

⁶Teero tiigú, ateré mũũrẽ wãcũrĩ tiia: Too sũgueropũ yũũ mũũrẽ ññaapeóri, Cõãmacũ mũũrẽ “biiro tiigúdu niigũdaqui” jĩĩrigu niĩwĩ. Tee masĩré ticorére tiirucújãña. ⁷Cõãmacũ marĩrẽ Espiritu Santore ticogu, cuiro maniró niĩãrõ jĩĩgũ ticorigu niĩwĩ. Teero cuirono tiigú, Espiritu Santo marĩrẽ tutuari tiiquí; cãmerí maĩrĩ tiiquí; ãñurõ tiirére besemasĩrĩ tiiquí. ⁸Teero tiigú, marĩ Òpũye quetire wedegu, boborijãña. Yũũ teeré wederé wapa peresuwiipũ duigácãrẽ bobosárijãña. Biirope wãcũña: “Tee queti wederé wapa yũũcã ññaãrõ netõpacú, Cõãmacũ tutuare ticorémene nũcãjãgũda”, jĩĩ wãcũña. ⁹Cõãmacũ marĩrẽ netõnérigu niĩwĩ. Marĩ cũũyara ãñurá niirĩ boogú, beserigu niĩwĩ. Marĩ ãñuré tiirĩ ññagũ mee beserigu niĩwĩ. Cũũpe marĩrẽ ãñurõ tiigúda jĩĩgũ, beserigu niĩwĩ. Biiro biia: Atibúreco tiíadari sũguero, Cõãmacũ marĩrẽ ãñurõ tiigúda jĩĩgũ, Jesucristo marĩrẽ netõnéãdarere wãcũrigu niĩwĩ. ¹⁰Atitó marĩrẽ ãñurõ tiirére ññogú, Jesucristo marĩrẽ netõnégũrẽ tico-diocorigu niĩwĩ. Jesús marĩ dianetõborirare netõnérigu niĩwĩ. Marĩ cũũ netõnére quetire pa-

deorá “catiré petihére cwoa” jĩ-masĩã.

¹¹Cõamacũ tee netõnére quetire yũre wededutirigu niwĩ. Tee quetire yũre buedutirigu niwĩ. Cũũyere wededutigu yũre beserigu niwĩ. ¹²Tee quetire wederé wapa yũ bayiró ñañarõ netõã. Teero ñañarõ netõpacú, boboría. Yũre tee queti wededutirigure masĩã. Teero tiigú, ateré jĩã yũja: “Cũũ yũre cúũriguere coteyapacutigudaqui, téé cũũ putuaatigupũ”.

¹³Yũ mũurẽ diamacũ bueriguere bueya. Jesucristore padeorémene, câmerĩ maĩrémena bueya. ¹⁴Ãpẽrá tee quetire wasorĩ jĩĩgũ, Espíritu Santo marĩpure niigũ tiiápuremena Cõamacũ mũurẽ wededutigu cúũriguere diamacũ bueya.

¹⁵Mũũ masĩtoacu: Niipetira Jesucristore padeorá Asia macãrã yũre cõãwapetijõãwã. Cũãmena niiriracã Figelo, teero biiri Hermógenes teerora tiiwá. ¹⁶Onesíforo doca teero tiiwĩ. Cõamacũ cũũrẽ, cũũya wii macãrãrẽ bóaneõ ññaãrõ. Sĩcãrĩ mee Onesíforo yũre wãcũtutuari tiiwĩ. Yũ peresuwiipũ niipacari, yũre bobosãriwi. ¹⁷Bobosãrõno tiigú, Romapũ jeagu, yũre ãmaãrigũ niwĩ, téé buagúpũ. ¹⁸Marĩ Õpũ basocáre wapa tiiádari bureco jeari, Onesíforore bóaneõ ññaãrõ. Cũũ Éfesopũ marĩrẽ tiiápuriguere mũũ ãñurõ masĩcu.

Surara ãñugũ tiiróbiro niiña

2 ¹Timoteo yũ macũ tiiróbiro niigũ, Jesucristo mũurẽ ãñurõ tiiquí. Tee ãñurõ tiirémene Cõamacũ mũurẽ tutuarere ticoaro. ²Yũ pau basocá tucóropũ bueriguere mũũ tucowá. Teeré buemasĩrãrẽ mũũ padeoráre buenetõneña. Mũũ teero tiirĩ, cúãcã ãpẽrãrẽ bueadacua.

³Mũũ surara ãñugũ tiiróbiro niiña; Jesucristo mũurẽ dutigũ niĩ. Surara ñañarõ netõgũ nucãróbiorora nucãñã mũucã. ⁴Surara cũũrẽ dutigũ cũũmena useniãrõ jĩĩgũ, surara niihẽrãbiro tiirĩquí. ⁵Teerora sũcã cãturĩ basocã “biirope wáaya” jĩĩ dutirére tiihẽgũ, wapatáriquĩ. ⁶Teerora wesepũ ãñurõ padegúcã tiiwese maquẽ ote ducacutirere dúá wapatámasĩquí. ⁷Tee yũ wederére wãcũnũseya. Mũũ teero tiirĩ, marĩ Õpũ niipetirere mũurẽ tucomasĩrĩ tiigúdaqui.

⁸Jesucristore wãcũña: Cũũ diarigu niipacu, masãrigũ niwĩ; David pãrãmi niinũnũsegu niĩ. Yũ cũũye queti ãñuré quetire wedegu, teeré wedea. ⁹Tee queti wederé wapa yũ ñañarõ netõgã; ñañaré tiigũ tiiróbiro peresuwiipũ niĩ. Cõamacũye quetipeja niipetiropũ niipetitoaa. Tee quetipe yũ peresuwiipũ biadupórigũ tiiróbiro niiria. ¹⁰Teero tiigũ, Cõamacũ beserirare ãñurõ wáaro jĩĩgũ, ñañarõ netõã. Jesucristo cúãrẽ netõnerĩ boogá. Teero

biiri cûã cûm̃mena cûã ãñurõ nii-
róp̃u niirucuri boogá. ¹¹Ate dia-
macû jĩiré niã:

Marĩ Jesucristomena diari-
rabi ro niirã,
cûm̃mena catiré petihére
cnoádacu.

¹²Marĩ ñañarõ netõrére nũcã-
járã,

cûã Òpũ niiróp̃u cûm̃mena
dutirá niĩadacu.

“Cûũrẽ masĩriga” jĩĩrĩ, cûũ-
cã “masĩria” jĩĩgũdaqui.

¹³Marĩ cûũrẽ ãñurõ padeorí-
tã, cûũpe niipetire “biiro
tiigũda” jĩĩriguere diama-
cû tiirucúqui.

Cûũ sĩcãrĩ jĩĩditomasĩriqui.

Cõãmacũrẽ ãñurõ padecotegu

¹⁴Mũu bueráre teeré wãcũrĩ
tiyá. Teero biiri marĩ Òpũ tuocó-
rop̃ure cûãrẽ “nocõrõrã wedese-
ya búri niiré wedesere maquẽrẽ”
jĩĩña. “Tee wedesere wapamaníã;
mũãrẽ tuoráre ñañorá tia”, jĩĩña.

¹⁵Mũupe Cõãmacũ mũũrẽ “ãñu-
rõ tii” jĩĩrĩ tuodũgágu, mũu jea-
tuaro niirucujãña. Cûũyere dia-
macû wedeya. Teeré tiigú, bobo-
rícu. ¹⁶Atibúreco maquẽ wedese-
rere búri niirére tuorĩjãña. Teeré
wedese ra jõõpemena nemoró ña-
ñarã wáacua. ¹⁷Cûã wedesere cã-
mi mariye õpũũrĩp̃u sesajõãrõ ti-
róbiro ãpẽrãrẽ pẽnipéawacu. Hi-
meneo, Fileto wãmecũtira cûã
buerémena tee bóare tiiróbiro

basocáre ñañoáyira. ¹⁸Diamacû
maquẽrẽ wederiayira; merẽãpe
wedeayira. “Diarira masãtoarira
niiwã”, jĩĩ wedeayira. Cûã teero
wederémena ãpẽrãpé “¿ũsãpeja
deero padeoádariye?” jĩĩ wãcũã-
yira. ¹⁹Cõãmacũ wedesere cûũri-
gue doca tutuari wii weenũcõri-
gue tiiróbiro niã. Cûũ wedesere
wasorí. Biiro niã: “Marĩ Òpũ
cûũrẽ diamacû padeoráre masĩ-
qui”;^a teero biiri “niipetira ‘Jesu-
cristo yũ Òpũ niĩ’ jĩĩrã ñañaré
tiirére duujããrõ”, jĩĩ jóatunoã.

²⁰Ate queorére wedegũda: Sĩcũ
pee apeyé cuogúya wiip̃ure pee
niicu. Oromena tiirígue, plata-
mena tiirígue niicu. Teero biiri
apeyé yucm̃ena tiirígue, diimé-
na weerigue niicu. Ññarã jeará
jeari, ãñurére péocua. Apebũre-
corire búri niiré péocua. ²¹Marĩ
ate tiiróbiro ñañarére tiihéra,
ãñuré dícu péore tiiróbiro niĩada-
cu. Marĩ Òpũyara peti niĩadacu.
Cûũ niipetire ãñurõ tiidutírerere
diamacû tiĩadacu.

²²Teero tiigú, mũu mamará ba-
yiró ugaripéarenorẽ tiirĩjãña. Bii-
rope tiyá: Ññurére tiirucujãña;
Cõãmacũrẽ padeoyá; cãmerĩ
maĩñã; ãñurõ niirecutiya. Ñañaré
tiihéramena Cõãmacũrẽ sãĩrãme-
na niĩña. ²³Cãmerĩtutidũgara
wedeseãmajãrerere jĩĩapuriãña.
Mũu masĩcu: Mũu cûãm̃ena teero
wedese ri, cãmerĩtutire wáaada-
cu. ²⁴Marĩ Òpũrẽ padecotegũno

^a2.19 Números 16.5.

cãmerítutirijārō booa. Biirope booa: Niipetiramena añurō niirō booa; añurō buemasirō booa; basocá noo booró tiiámajārere teero tugueñajārō booa; ²⁵merēã wācūrārē cúaro maniró “biirope niĩã” jĩĩ wedero booa. Cõamacũ cūārē cūã ñañaré tiirére wācūpati, wasorí tiibóqui; cūã waso, diamacú maquērē masĩadacua. ²⁶Teeré masirã, cāniwācārãbiro niĩadacua. “Wātĩārē dutigú marirē peresu niirãbiro cuomírigu niĩwĩ, cūũ boorére tiiádarare”, jĩĩ masirã, cūũ dutirére tiidújãadacua.

Atibúreco petiádari suguero wáaadare

3 ¹Mũũ ateré tuomasĩña: Atibúreco petiádari suguero pee ñañaré wári, wisio niĩadacu Jesuré padeoráre. Biiro wáaadacu: ²Basocá cūãye maquē díçure booádacua; niyerure maĩádacua; “biiro biiráno niĩã ñsājã” jĩĩ wācūadacua; “ãpērã nemoró niinetõncāã” jĩĩ wācūadacua; ñañarō jĩĩadacua; cūã pacusũmũārē netõncājãadacua; ãpērã cūārē añurō tiipacári, “mũã ñsārē añurō tiíawũ” jĩĩriadacua; Cõamacũrē quioníremena ññariadacua; ³cūãya wederare maĩriadacua; bóaneõ ññaridojãadacua; queti jĩĩámajārã niĩadacua; cūã booró ñañaré tiidugárere tiiádacua; ãpērãrē ñañarō netõrí tiiádacua;

añurére booríadacua; ⁴cūã menamacārã niimirare ññarō tiiádacua; “deero wáaadari” jĩĩ wācūhērã, noo booró tiiámajãadacua; “ãpērã nemoró uputí macārã niĩã” jĩĩ wācūadacua; Cõamacũpere wācūrõno tiirã, ñsenire díçure wācūadacua; ⁵Jesuré padeorã tiiróbiro baupacára, Cõamacũ cūũ tutuaremena cūārē wasorí boorícua. Cūãnomena bapacutiamarijãña.

⁶Cūã menamacārãno biiro tiiçúa: Basocáre ññarã jea, wedesemeniremena cūãye wiseripu sãñwacua. Toopá numiã wācūtutuherrare tiidítóçua. Cūã numiã pee ñañaré tiiré wapa cuorã niijĩrã, cūã ñañaré tiiré díçure wācūçua. Teero tiirã, jĩĩditora “mũārē añurō bue, tiíapuada” jĩĩrĩ, ñseniremena tuocúa. ⁷Cūã pee tuopacára, diamacú maquērē tuomasĩri dojãcua. ⁸Cūãrē jĩĩditora, Janes, Jambres tiirírobiro niicua. Cūã Moisére netõncáyira. ^bTee tiiróbiro jĩĩditorape diamacú maquērē cãmotácua. Ñañarō wācūriporira niicua; diamacú padeomasĩricua. ⁹Cūã teero tiipacára, yoari jĩĩditomasĩriadacua. Máata niipetira cūã wedeseri tuorã “jĩĩditorepira niĩya” jĩĩadacua. Teero wáayiro Janes, Jambremena.

Pablo Timoteore dutiturigue

¹⁰Mũũpeja yũũ buerére, yũũ tiirécutirere, yũũ tiidugárere

^b 3.8 Éxodo 7.9-13.

m̃u tuonunúsea. Ỹu Cõāmacũ-rẽ padeorére, cúaherere, cãmerí maírére, merẽá wáari wácútutua-rere m̃u masĩā. ¹¹Basocá ỹu ñañarõ tiirí, ỹu ñañarõ netõrére masĩā. Antioquíap̃, Iconiop̃, Listrap̃ ỹu wáariguere, ỹu ñañarõ netõríguere m̃u masĩā. Ỹu ñañarõ netõpacári, teero wáarecõrõ marí Òp̃ ỹu netõrí tiiwí. ¹²Ate diamacũrã niiā: Niipetira Jesucristore padeorá Cõāmacũ booré tiidugárare ñañarõ tiinõadacua. ¹³Ñañarã, jĩditori basoca ñañanemorõ tiíadacua. Āpẽrãrẽ jĩditorobirora cããcã jĩdionoãdacua.

¹⁴M̃upeja m̃urẽ bueriguere, m̃u “diamacũrã niiā” jĩriguere padeorucújãña. M̃urẽ buerirare m̃u ãñurõ masĩā. ¹⁵M̃u wĩmagũp̃ra Cõāmacũye queti jóaripũ maquẽrẽ masĩncãwũ. Teeré buegũ, ateré masĩwũ: Jesucristore padeorém̃ena netõnénoã. ¹⁶Cõāmacũ cũye queti jóaripũ maquẽrẽ jóarira cũ masĩré tico-rém̃ena jóarira niwã. Teero tiiró, tiipũ maquẽ marĩrẽ buea; marí ñañarẽ tiirére masĩrĩ tiia; marí ñañarẽ tiirére quẽnodutía; marí ãñurõ tiíadarere buea. ¹⁷Cõāmacũ tiipũrẽ cúurigu niwí, cũrẽ padeonunúserare niipetire ãñurére tiáro jĩgũ.

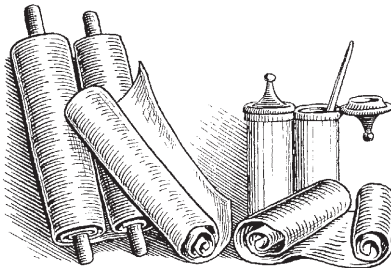
4 ¹Jesucristo marí Òp̃ p̃ t̃aatigũdaqui. Cũ atigũ, catiráre, diarirare wapa tiigũdaqui. Marí Òp̃ niijĩgũ, dutigũdaqui. Teero tiigũ, cũ ññacorop̃,

teero biiri Cõāmacũ ññacorop̃ m̃urẽ ateré tiidutía: ²Cõāmacũye quetire wedeya. M̃u noo wáaro basocá tuodugárare, teero biiri tuodugáheracãrẽ jĩñemoña. Cũrẽ diamacũ wácũrĩ tiiyá; cũ ñañarẽ tiirí, ãñurõmena wedeya; “biirope niirecutiya” jĩ wedeya. Teeré buegũ, cúaro maniró wedeya. ³Too sírop̃re basocá ãñurẽ buerére booríadacua. Cũrẽ bueadarare ãmaãadacua. Cũ booré dícre tiidugári, cũrẽ buerápe cũ t̃ousénire dícre wedeadacua. ⁴Cũ diamacũ maquẽrẽ t̃oríadacua. Niipetire jĩãmajãrepe-re t̃orá wáaadacua. ⁵M̃upeja m̃u tiirére ãñurõ wácũ, niijãña. M̃urẽ ñañarõ tiirí, teeré ncãñá. ãñurẽ quetire wedeya. M̃urẽ paderé cúuriguere peotíjãña.

⁶Ỹu catinemoritu niiga. “Ỹu re sããdaro péerogã d̃sacú”, jĩ t̃ugueñaã. ⁷C̃ut̃urí basoc̃u cut̃ujeágud̃u tiiróbiro ỹu paderé cúuriguere yaponógũ tiia. Niit̃urop̃ cut̃ujeágũ tiiróbiro ỹu paderére peotítóaa. Ỹu sicato padeoríguere padeoyapác̃utitooa. ⁸Mec̃ut̃igãrẽ ỹu ãñurõ tiirígue wapa ticonoãdare ãm̃uásep̃u niitoacu. Marí Òp̃ wapa tiigũ niĩ. Cũrã cũ basocáre wapa tiíadari b̃recop̃ ỹu tee ãñurére ticogũdaqui. Ỹu dícre ticoriqui; niipetira cũrẽ padeoráre cũ p̃t̃uatiadarere yuerácãrẽ ticogũdaqui.

Pablo cūye maquērē wederigue

⁹Máatasāñurō yūre īñagū atiya. ¹⁰Demas atibúreco maquērē maīnetónucāqui. Teero tiigú, Tesalónicapū yūre cōā-jōāwī. Crescente Galaciapū wáawi. Tito Dalmaciapū wáawi. ¹¹Lucas dícu yūmena niī. Marcure āmaāña; mūmena atiaro. Cū yūre āñurō tiápumasī. ¹²Yū Tíquicore Éfesopū ticocowū. ¹³Mū atigū, yáaro sutiró asibusúro sotoá macārōrē néetiya. Too Troas macā Carpoya wiipū cūwū. Teero biiri yée paperatūnurīrē néetiya. Wáicūra caserimena jóarigue, yée caserire bayiró boogá.

Paperatūnurī

¹⁴Alejandro cōmeména apeye-nó tiigú yūre ñañarō tiwī. Cōā-macū marī Ōpū cū tiiríro jeaturaro cūrē ñañarō tiigúdaqui. ¹⁵Mūpeja cūrē cuiya, yūre

teero tiirí jīgū. Cū marī buerére boorídojāwī.

¹⁶Queti beserí basoca yūre sāīñāncāri bureco sīcūnopera yūre tiápura jeariwa. Niipetira yūre cōāwarira niwā. Cōāmacū cū teero tiiríguere acabáro. ¹⁷Cōāmacūpeja yūre tiápuwi; yūre tutuare ticowī. Teero tiigú, Jesucristoye quetire wedepetijāwū, niipetira judíoa niñerā tuoáro jīgū. Cōāmacū yūre quioré watoapū niigūrē netónéwī. ¹⁸Teero biiri marī Ōpū niipetire yūre ñañarō wáadarere netōrī tiigúdaqui. Ūmūásepū cū Ōpū niirópū yūre néewagūdaqui. “Āñunetōgū niī”, jīrucujāda cūrē. Teerora niārō.

Āñudutiyaaponorigue

¹⁹Prisca,^c Aquila āñuārō. Teero biiri Onesíforoya wii macārācā āñuārō. ²⁰Erasto Corintopū pūtuá-cūmuwī. Trófimo diarecutigūre Miletopū cūūatiwū. ²¹Mū máatasāñurō púuriro suguero atiya. Eubulo, Pudente, Lino, Claudia, teero biiri niipetira Jesuré padeorā mūrē āñudutiya.

²²Marī Ōpū mūmena niārō. Cōāmacū mūā niipetirare āñurē ticoaro.

Nocōrōrā jóaa.

^c 4.19 Āpērā coore Priscila jīyira.

TITORE

Pablo jóaripũ

Ãñuduticorigue

1 ¹Yũũ Pablo Cõãmacũrẽ pa-decotegũ Jesucristo cũũyere wededutigũ beserigu niiã. Cõãmacũ cũũ beserira cũũrẽ ãñurõ padeorẽmena niirecutiario jĩĩgũ, yũũre wededutigũ cũũwĩ. Diamacũ maquẽrẽ cũã masĩarõ jĩĩgũ, yũũre cũũwĩ. Cũã tee padeorẽ cũorã Cõãmacũ boorẽre tiicúa. ²Cũã padeorẽmena “Cõãmacũ marĩrẽ catirẽ petihẽre ticotoajĩ-yi” jĩĩ wãcũbayiadacua. Cõãmacũ cũũ atibũreco tiĩádari sugue-ro, “catirẽ petihẽre ticogũda” jĩĩtoarigu niiwĩ. Cũũ jĩĩditoriqui. ³Mecũtĩgã cũũ jĩĩrito jeari, cũũye queti masĩnorĩ tiĩi. Cõãmacũ marĩrẽ netõnégũ yũũre tee quetire wededutiwĩ.

⁴Tito, yũũ mũũrẽ ãñudutia. Marĩ sícãrĩbíro Jesuré padeorã niiã. Teero tiigũ, mũũ yũũ macũ tiirõbiro niiã.

Cõãmacũ marĩ Pacũ, teero biiri Jesucristo marĩrẽ netõnégũ mũũrẽ ãñurẽ ticoaro; bóaneõ ãñãrõ; ãñurõ niirecutiri tiĩáro.

Pablo Titore buedutirigue

⁵Yũũ mũũrẽ Creta nũcũrõpũ cũũatiwũ, marĩ tiirĩguere peotí-aro jĩĩgũ. Macãrĩcõrõ butoã duti-

rãre sõnecoya, Jesuré padeorãre sũonĩarõ jĩĩgũ yũũ mũũrẽ duti-robirora. Biiro jĩĩwũ: ⁶“Butoã menamacũ niigũdu wapa cũohẽ-gũ niiãrõ; sĩcõrã nũmocutigu nii-ãrõ; cũũ põna Jesuré padeorã nii-ãrõ; ‘cũũ põna duuró manirõ ña-ñarẽ tiĩya’ jĩĩña manirã niiãrõ; ‘dutirẽre tũorĩdojãrã niĩya’ jĩĩña manirã niiãrõ”, jĩĩwũ. ⁷Sĩcũ Jesu-rẽ padeorãre sũonĩgũ Cõãmacũye maquẽrẽ dutibosagu niĩi. Teero tiigũ, “cũũrã ñãñagũ niĩi” jĩĩña manigũ niiãrõ. Cũũ booró dícu tiidũgágũ niirijãrõ. Cúagu, cũ-mugũ, cãmerĩquẽgũ, ñãñarẽ tii-rẽmena niyeru wapatágũ niirijã-ãrõ. ⁸Wãari basocã cũũya wiipu jeari, boca, cãnirẽ ticogũ niiãrõ. ãñurẽ tiigũ niiãrõ. ãñurõ wãcũ besemasĩgũ niiãrõ. ãpẽrã ãñaco-ropũ diamacũ maquẽ tiigũ nii-ãrõ. Cõãmacũ booró tiirucũgũ niiãrõ. Ñãñarẽ tiidũgápacu, tiihẽ-gũ niiãrõ. ⁹Cõãmacũye diamacũ maquẽ cũũrẽ bueriguere tiidũri-jãrõ booa. Teero tiigũ, ãpẽrãrẽ Jesucristoye queti diamacũ bue-rẽmena wãcũtutuari tiimasĩqui. Tee buerẽre merẽã wedesecote-rare diamacũ wãcũrĩ tiimasĩqui.

¹⁰Pau dutirẽre tũorĩdojãrã ni-iya. Cũã noo booró wedesenetõ-rã, teero biiri jĩĩditoremẽna we-

derá niíya. Pau teero tiirécutira niicua “cõnerígu yapa casero wi-detáya” jĩrĩ põna menamacārã. ¹¹Cũārējã buerijārõ booa. Cũã buerémena pau sícũpõna sicawĩ macārārẽ posari tiicúa. Niyeru wapatádugara, bueya maniréno-rẽ bueãmajãcua.

¹²Too sugueropũ tiinucũrõ Creta macũ queti jóari basocũ tiidita macārārẽ jóarígu niwĩ: “Creta macārã jĩditorepira niíya. Wáicua cúara tiiróbiro bóaneõ ñnaré cõohéra ãpērārẽ ñañarõ tiíya. Yaawānirã, sũnarépira niíya”. ¹³Cũã diamacũ jóagura tiiyĩ. Teero tiigũ, too macārã Jesuré padeoráre añurõ jĩmeniremena wedeya, cũã diamacũ padeoáro jĩgũ. ¹⁴Mũu teero tiihéri, cũã judíoa cũã wedeãmare quetire tũonũsebo-cua; diamacũ maquērẽ boohéraye dutirére tiinũnũsebo-cua.

¹⁵Basocã sĩquerã añuré wãcũ tugueñarārẽ niipetire añuré niicua. Æpērã padeohéra, ñañarõ wãcũ tugueñarārẽ añuré manicú. Cũã wãcũrẽpura ñañatoacu mée. Cũã ñañarõ yeeripũnacutitoacua mée. ¹⁶Cũã “Cõãmacũrẽ masĩã” jĩipacara, marĩ cũã tiirére ññarĩpereja, Cõãmacũrẽ masĩhẽrã tiiróbiro tiíya. Cũã ñañanetõjõārã, Cõãmacũ dutirére netõnucārã, añurére tiimasĩhẽrã niíya.

Bueré diamacũ dutiré

2 ¹Mũu bueré doca, diamacũ bueré niĩārõ. ²Bũtoá dutirá biiro niirecutiario: Cũã quionĩrã,

padeonórã, añurére besemasĩrã niĩārõ; diamacũ padeoré cõoáro; cãmerĩ maĩrécutiaro; ñañarõ netõpacára, wãcũtutuaaro. ³Bũtoá numiã teorora niirecutiario. Cũã Cõãmacũrẽ padeorã numiã tiirécutira tiiróbiro tiíaro; queti jĩĩãmahẽrã niĩārõ; cũmurã niirijã-ārõ; añurére tiẽñoārõ. ⁴Cũã teeré tiirã, mamarã numiãrẽ buemasĩadacua. Biiro buearo: Mũã manusũmuārẽ, mũã põnaré maĩñã; ⁵añurõ wãcũ besemasĩ, niirecutiya; ñañarére boorĩjãña; mũãye wiseripũre añurõ pade niirecutiya; añurõ niĩña; mũã manusũmũã dutirére añurõ yũyũ. Æpērã mũã teero tiirĩ ñnarã, “Cõãmacũye queti ñañaniã” jĩĩmasĩricua.

⁶Mamarã mũmuácãrẽ teorora wãcũtututare ticoya, cũã añurõ wãcũ bese, niimũãnucãrõ jĩgũ. ⁷Mũu basirora niipetire añurõ tiisugúeya, cũārẽ ñnacũārõ jĩgũ. Cũārẽ buegu, niipetirere jĩditoro manirõ, quionĩremena bueya. ⁸Diamacũ wedeseya, wedesãnorĩ jĩgũ. Mũu teero tiirĩ, sícũ merẽã jĩidugapacũ, bobogúdaqui, “cũã ñañaniya” jĩiré maquērẽ buahégũ.

⁹Padecotera cũã dutirãre yũurucuario. Cũārẽ usenirĩ tiíaro. Yúunerepira niirijãārõ. ¹⁰Cũã õpãrãyére péerogã yaarĩjãārõ. Añurõ tiirémena cũārẽ padeorĩ tiíaro. Cũã teeré tiirĩ, Cõãmacũ marĩrẽ netõnégũye bueré añurépeti bauádacu.

¹¹Biiro biia: Cõãmacũ marĩrẽ añurõ tiigũ, niipetira atibúreco

tee ñañarõ tiirére cûürẽ wedeya. Mũũ sîcârî, puarî wedemiâri siro, cûũ múãmena niiârigh witijãarõ. ¹¹Cûũ añûré tiimîâriguere cõãgũ niiĩ. Cûürẽ wáadarere cûũ basi-ro masîqui.

Ãpêrârê tiápudutire cúûrigue

¹²Yũũ Artemarẽ o Tíquicore mũũ puto ticocori, mũũpe Nicópolisu yũũre ññagũ atiya. “Yũũ wáagũ, sîcârîbíribocu”, jĩĩ wácûgũ mee atiya. Púuriro niirĩ, too netõnégũda. ¹³Zenas basocá wedesãnoãrirare wedesebosagure

tiápuya mũũ tiápumasîremena. Apolocãrẽ teorora tiiyá, cûã día wáaropũre apeyenó dusarî jĩĩgũ. ¹⁴Mũũ menamacãrã Jesuré padeorácã añûré tiirípora niiãrõ. Ãpêrá tiápure boorá niirĩ, tiápuaro. Ate cûã tiirécũtire bári peti niiré mee niiãdacu.

Wedeyaponorigue

¹⁵Niipetira yũũmena niirã mũũrẽ añudutiya. Marĩ menamacãrã Jesuré padeorá añuãrõ.

Cõãmacũ múã niipetirare añuré ticoaro. Nocõrõrã niiã.

FILEMÓNRE

Pablo jóaripũ

Pablo Filemónrẽ jóarigue

¹Yũũ Pablo Jesucristoyere wederé wapa peresuwiipũ niigũ múãrẽ ãñudutia. Timoteo marĩya wedegubiro biigũcã ãñudutii.

Filemón, mũũ ãsã menamacũ Jesucristoyere wedeapugure ãñudutia. ²Apia ãsãya wedego tiiróbiro biigócã ãñuãrõ. Teero biiri Arquipo ãsã tiiróbiro Jesucristoyere wedegũ tutuaromena padegũ ãñuãrõ. Teero biiri mũũya wiipũ neãrá Jesucristore padeorí põna macãrã ãñuãrõ.

³Cõãmacũ marĩ Pacũ, Jesucristo marĩ Òpũ múãrẽ ãñurẽ ticoaro; ãñurõ niirecutiri tiíaro.

Pablo Filemónye maquẽrẽ wedeserigue

⁴⁻⁵Yũũ Cõãmacũrẽ sãĩrécõrõ mũũrẽ wãcũ, ãsenire ticoa. Mũũye queti tũoa: Mũũ marĩ Òpũ Jesuré maĩáyiyo; cũũrẽ padeoáyiyo. Teero biiri niipetira Jesuré padeorácãrẽ maĩáyiyo; cũãrẽ padeoáyiyo. ⁶Mũũ padeorẽre ãpẽãrẽ wedenetõnerĩ boogũ, sãĩbo-saa. Jesucristo marĩrẽ ãñurõ ti-

rere masĩpetiaro jĩĩgũ, sãĩã. ⁷Yáa wedegũ, mũũ Jesuré padeorãre wãcũpatire manirã pũtuári tiíáyi-ro. Mũũ maĩrẽre tũogũ, yũũcã bayiró ãseniã; yáa yeeripũnamena ãseniapua.

“Onésimorẽ ãñurõ ñeeña” jĩĩrigue

⁸Teero tiigũ, yũũ Cristo dutirẽmena mũũ tiidugãrere tiidutĩma-sĩpacũ, mũũrẽ dutiria. ⁹Yũũ mũũcãmerĩ maĩrẽre masĩjĩgũ, mũũrẽ sãĩã. Yũũ Pablo bũcũ niigũ, mecũtigãrẽ Jesucristoyere wederé wapa peresuwiipũ niigũ mũũrẽ sãĩã. ¹⁰Mũũ ãñurõ tiirĩ boogã Onésimorẽ. Yũũ ãno peresuwiipũ niirĩ, cũũ Jesucristore padeorẽre buawí. Teero tiigũ, cũũ yũũ macũ tiiróbiro biigũ niĩ.

¹¹Too sugueropũre Onésimo ãñurõ mũũrẽ tiíapubosaribojĩyi. ^aMecũtigãrẽ marĩ pũarãrẽ tiíapugũ niĩ. ^b¹²Yũũ cũũrẽ wiypatũó-coa mũũrẽ. Cũũ yũũ bayiró maĩgũrẽ ãñurõ bocaya. ¹³Ãñuãtã, ãnorã pũtuácũmudutiboajĩyu. Yũũ Jesuyẽ quetire wederé wapa peresuwiipũ niiritabe, cũũ mũũ

^a1.11 Onésimo Filemónrẽ dutiapienori basocũ niimiyigũ. Filemónyere yaaári siro-gã, dutijóayigũ. Too síro Pablo pũtopũ jeayigũ. ^b1.11 Onésimo wãme “tiíapugũ” jĩĩdugaro tiia.

padeboarere padebosai. ¹⁴Mũũrẽ sãĩńásugueripacu, “mũũ ãno pũtuáya” jĩĩmasĩriga. Teero tiigũ, cũũrẽ wiyapũtuócoa, mũũ basiro ãñurẽ bese, tiĩáro jĩĩgũ. ¹⁵Apetó tiiró, biiro wáaro wáajĩyu: Onésimo péerogã mũũ pũtore manicũtĩarigu niiãwĩ. Mũũrẽ cũũrẽ cũorucújããrõ jĩĩrõ, teero wáajĩyu. ¹⁶Atitóre mũũrẽ dutiapienori basocu dícu niiriqui sáa. Nemoró ãñurõ tiiápugu niigũdaqui. Marĩya wedegũbiro biigũ, marĩ bayiró maĩgũ niiĩ. Yũũ cũũrẽ bayiró maĩã. Mũũ doca nemoró maĩcú. Mecũãmena mũũrẽ dutiapienori basocu dícu niirii; cũũ Jesuré padeogũ nijĩgũ, mũũya wedegu tiiróbiro niiĩ.

¹⁷Marĩ pũarã Jesuré padeorã niiã. Teero tiigũ, Onésimorẽ ãñurõ bocaya, yũũre bocagu tiiróbiro. ¹⁸Cũũ apeyenó posari tiirĩ siro niirĩ, o mũũrẽ wapamórĩ, yũũre teeré wapaséwa. ¹⁹Yũũ Pablo yáa wãmomena ateré jóaa: Wapatígũda. Ateré mũũrẽ wãcũrĩ

tiidugáripacu, wãcũrĩ tiigũdacu: Yũũ Jesucristoye quetire mũũrẽ padeorĩ tiiwũ. Teero tiiré wapa mũũ yũũre wapamóã. ²⁰Yáa wedegu, mũũ Jesuré padeogũ nijĩgũ, Onésimorẽ ãñurõ bocari boogã. Cristo tiiápuremena yũũre ãñurõ yeeripũnacũtiri tiiyã.

²¹Yũũ mũũmena ãñurõ pũtuáa, mũũ tiĩadarere masĩjĩgũ. “Tiigũdaqui” jĩĩ masĩtoaa. Teero tiigũ, jóaa. Yũũ sãĩáro nemoró tiigũdacu.

²²Atecãrẽ jĩĩsirotigũda: Yũũ cãniĩadarore quẽnoyúeya. Cõãmacũ múã sãĩrẽre tuorĩ, múã pũtopu wáagũdacu.

Wedeyaponorigue

²³Epafras mũũrẽ ãñudutii. Cũũ yũũmena Jesucristoyere wederé wapa peresuwiipu niiĩ. ²⁴Yũũre Jesucristoyere wederémena tiiápura Marcos, Aristarco, Demas, Lucas ãñudutiya.

²⁵Marĩ Ōpũ Jesucristo múãrẽ ãñurẽ ticoaro.

Nocõrõrã jóaa.

HEBREOARE

jóaripũ

Cõamacũ cũũ macũmena basocáre wedeyigu

1 ¹Too sugueropu Cõamacũ cũũyara profetamena marĩ ñecũsũmuãrẽ wedeyigu; sícãrĩ mee wedeyigu. Cũũ wederécõrõ merẽã dícu wederucuyigu. ²Atitõ niiture burecorire cũũ macũmena marĩrẽ wederigu niĩwĩ. Cõamacũ cũũ macũrẽ “niipetire mũnye pũtuáadacu” jĩiyigu. Cũũmenarã atibúrecore bauanényigu. ³Cũũrã Cõamacũ asibatére ãñurẽre cwoğũ niĩ. Cũũrã sũcã Cõamacũbiro niirecutiqui. Cũũ wedesere tutuare cwořemena niipetire atibúreco niirere ññanũnusequi. Marĩ ñañarẽ tiirere cosetóagu, Cõamacũ tutuanetõğũ pũtopu diamacũpe jeanuãjeayigu.

Cõamacũ macũ ángelea nemorõ uputĩ macũ niĩ

⁴Cõamacũ cũũ macũrẽ Òpũ niirere sõnecoyigu. Teero tiigũ, ángelea nemorõ uputĩ macũ pũtuáyigu. ⁵Cõamacũ cũũ macũrẽ biiro jĩiyigu:

Mũũ yũũ macũ niĩã.
Mecũãmena yũũ mũũ pacu
niirere masĩadacua. ^a

Sícũ ángelere teero jĩiyigu. Tee-ro biiri cũũ macũye maquẽrẽ wedesegu, biiro jĩiyigu:

Yũũ cũũ pacu niigũda.
Cũũ yũũ macũ niigũda-
qui. ^b

Sícũ ángelere teero jĩiyigu. ⁶Ba-socã sõwũ jĩĩğũrẽ atibúrecopu ti-codioconemorĩ, cũũ jĩĩadarere biiro jóanoã:

Niipetira ángelea cũũrẽ jea-cũmu, padeoáro,
jĩĩ jóanoã. ⁷Ángeleapere cũũ jĩĩrere biirope jóanoã:

Ángelea Cõamacũrẽ padeco-tera niicua;
cũũ dutirere tiirã, wĩno tiiróbiro wáacua.
Cũũrã sũcã pecame tiiróbiro niicua. ^c

⁸Cũũ macũpéreja biirope jóanoã:

Mũũ Cõamacũ niĩã; mũũ Òpũ niirẽ petirĩcu.
Mũũ niipetirare diamacũrã dutigũdacu.

⁹Mũũ diamacũ tiirere booa; netõñucárepere boorĩa.

Teero tiigũ, Cõamacũ mũũ Òpũ niigũ mũũrẽ bese,
õpũ sõnecowi.

^a 1.5 Salmo 2.7. ^b 1.5 2 Samuel 7.14; 1 Crónicas 17.13. ^c 1.7 Salmo 104.4.

Muu menamacārā nemoró
muurē usenire painemoró
ticowí,^d

jĩ jánoã. ¹⁰Atecá cū macūpé-
reja biiro jánoã:

Basocá Ōpū, sicatopure muu
basirora atibúrecore bau-
anéwū;

ūmuáse niirécārē tiiwá.

¹¹Muu tiirigue petijóãadacu;
muupeja niirucujāgūdacu.

Niipetire muu tiirigue suti
tiiróbiro bóadiaadacu.

¹²Muu teeré suti tiiróbiro tuu-
pégudacu.

Niipetire wasonóadacu.

Muupeja wasorícu.

Muu catiré petirícu,^e

jĩ jánoã. ¹³Cōamacū atecārē
cū macūrē biiro jĩrigu niiwí:

Yáa wāmo diamacūniñape
duiya,

tée muurē ñnatutirare muu
dutigueru yū ãñurō
yūri tiirípu.^f

Sīcū ángelere teero jĩriyigu.

¹⁴Niipetira ángelea bauhéa
niíya. Cū cū dutirére tiico-
téra niíya. Cū cū netōnéno-
rirare tiápudutigu ticodiocora
niíya.

**Cōamacū basocáre netōnére
quetire tuonunúsedutire**

2 ¹Teero tiirá, cū macūye que-
tire marí tuoáriguere nemoró
ãñurō tuonunúsero booa. Tuonun-

núseco, padeodúrijāãda jĩrā. ²Too
sugueropure Cōamacū ángeleame-
na cū dutirére^g wedecoyigu. Cū
dutiré diamacūrā niirō tiiríro nii-
wū. Diamacū maquē niipacari, ba-
socápe netōncáyira. Cū netōn-
cārecōrō ñañarō tiinóyira. ³Teero
tiirá, marírē netōnére quetire ãñu-
netōjōārere teero ññajārā, Cōama-
cū ñañarō tiíadarere netóricu. Tee
quetire marí Ōpū wedesuguerigu
niiwí. Too síro cū wederiguere
tuoríra marírē wedenetōnecowa.
“Netōnére quetire diamacūrā
niíã”, jĩwā. ⁴Cōamacū tee que-
tire “diamacūrā niíã” jĩgū, cū sī-
cūrā tiimasíre pee tiíēnorí tiirígu
niiwí. Teero biiri Espíritu Santo-
mena marícōrō tiimasírere ticori-
gu niiwí. Pee merēã tiimasírere ti-
coqui, cū ticodugarobirora.

Jesús basocú wáarigue

⁵Cōamacū atibúreco petiári si-
ro, apebúreco jeari, ángeleare
“múã niipetirare dutiadacu” jĩri-
yigu. ⁶Biirape Cōamacūye queti
jóaripūpure sīcū tee maquērē
jóarigu niiwí:

Cōamacū, ¿deero tiigú muu
nocōrōca basocáre wācū-
jāi?

¿Deero tiigú nocōrōca cūārē
ãñurō ññanunusejāi?

⁷Muu basocáre ángelea doca
niirá niirí tiirígu niiwū
ména.

^d1.9 Salmo 45.6-7.

^e1.10-12 Salmo 102.25-27.

^f1.13 Salmo 110.1.

^g2.2 La Ley de Moisés.

Péerogã siro basocáre pee
dutiére añurõ asibatére-
mena ticorigu niwĩ.

⁸Niipetire muu bauanérigue-
re basocá dutiario jĩgũ,
cũũrigu niwĩ,^h

jĩ jóarigu niwĩ. Cõamacũ basocáre dutiére cũũgũ, niipetirere dutiario jĩgũ, cũũrigu niwĩ. Teero tiirá, cũã “dutimasĩña maniã” jĩiré maniã. Teero niipacari, marĩ atitóre basocá niipetirere dutiri ññaria ména. ⁹Ángelea docagã niimirigupereja masĩnoã. Cũũrá Jesús niĩ. Cũũ Cõamacũ basocáre añurõ tiirére ãnogũ, marĩre diabosarigu niwĩ. Cũũ diagu, bayirõ ñañarõ netórigue wapa Cõamacũ añurõ asibatéremena cũũre marĩ Òpũ sōnecorigu niwĩ.

¹⁰Cõamacũ niipetirere, niipetirare bauanérigu niwĩ, niipetira cũũre “añugũrã tiiyĩ” jĩĩrõ jĩgũ. Cũũrá paure ãmuãsepu wáaadarimarẽ maa ãnosugégũdu, cũãrẽ netónégũdure biiro tiirigu niwĩ: Niipetirere añurõ tiĩñápetijãrõ jĩgũ, ñañarõ netórĩ tiirigu niwĩ. Cõamacũ teero tiigũ, diamacũ tiirigu niwĩ. ¹¹Marĩre marĩ ñañaré tiirére acabórigu, teero biiri marĩ cũũ acabónorira sīcāpōna tiiróbiro niirã tiia sáa. Teero tiigũ, cũũ marĩre “yáa wedera niĩya” jĩgũ, bobosáriqui. ¹²Teero tiiró, cũũ Pacure wedeserere biiro jóanoã:

Mũye maquẽre yáa wede-
rare wedegũda.

Basocá neãrucuropu “Cõã-
macũ aññetõjõãĩ” jĩĩ ba-
sapeogũda muurẽ,ⁱ

jĩĩ jóanoã. ¹³Atecã jóanoã:

Yũ Cõamacũre padeoru-
cúa,^j

jĩĩ jóanoã. Atecã jóanemonoã:

Cõamacũ pōna cũũ yũre ti-
coriramena ãno niĩã,^k

jĩĩ jóanoã.

¹⁴Marĩ diaadari òpũĩrẽ cūoa. Teerora Jesucã marĩbirora òpũ-
cutirigu niwĩ. Cũũ marĩ tiiróbiro-
ra òpũcutirigu diajõãyigu. Tee-
ména Satanás dia ditijõãdarare
dutigũre docacũmurĩ tiirigu niwĩ.
¹⁵Teeménarã diaré cuimirare ne-
tónérigu niwĩ sáa. Teeré cuira,
bárecoricōrō ñañarõ yeeripũnacũ-
timiyira. ¹⁶Teero tiirá, ateré masĩ-
noã: Cũũ ángelepere tiápugu
mee atirigu niwĩ; Abraham pãrã-
merã niinũnuserapere tiápugu
atirigu niwĩ. ¹⁷Marĩ cũũya wede-
rare tiápugu, marĩbirora baurigu
niwĩ. Marĩbiro niĩhẽgũjã, marĩre
tiápuribojĩyĩ. Marĩbirora niijĩgũ,
paíaré dutigũ sãarigu niwĩ. Paíaré
dutigũ sãarigu Cõamacũ boorére
tiigũ niĩ; marĩre bóaneõ ññaqui.
Marĩre diabosarigu niijĩgũ, paíaré
dutigũ niijĩgũ, marĩ ñañaré tiirére
Cõamacũre acabóre sãĩbosáqui.
¹⁸Satanás cũũre ñañaré tiidutĩri,
bayirõ ñañarõ netōpacũ, ñañaré
tiiriyigu. Cũũre teero wáari, wācũ-
tutuayigu. Teero tiigũ, marĩre ña-
ñarõ wáari, tiápuqui.

^h 2.8 Salmo 8.4-6. ⁱ 2.12 Salmo 22.22. ^j 2.13 Isaías 8.17. ^k 2.13 Isaías 8.18.

Jesús Moisés nemoró niĩ

3 ¹Teero tiirá, yáa wedera, ñañaré tiirére acabónorira, ñmúásepñ wáaadara, Jesús marĩ padeogúre wácūñññseya. Cūñ Cōāmacū beserigu, cūñyere wededutigu ticoconorigu niĩ. Teero biiri paiaré dutigú, Cōāmacūrē marĩye niādarere sãiboságu niĩ. ²Jesús Moisés tiiró-biro Cōāmacū cūñrē cúñriguere diamacú tiigú niirigu niĩwĩ. Moisés Cōāmacūrē padeoráre sñonígũ niirigu niĩwĩ. ³Jesuré Moisés nemoró ãñurō wácūñetōñucārō booa. Queorémena wedeguda. Sícũ wii tiiquí. Tiiwí tiirígupe tiiwí nemoró ãñurō wedesenoqui. Jesurá wii tiirígu tiiróbiro niĩ. ⁴Wiiré ñña, ateré jĩĩmasiã: “Sícũ tiiwiiré tiirígu niĩwĩ”. Cōāmacūpeja niipe-tirepurenna tiisuguerigu niĩwĩ. ⁵Moisépe Cōāmacūrē padecotegũ niijĩgũ, Cōāmacūrē padeoráre ãñurō coterigu niĩwĩ. Cūñ Cōāmacū too síro wedeadare maquēcārē wederigu niĩwĩ. ⁶Cristope tiiwí òpũ macū niijĩgũ, tiiwí macārārē ãñurō cotequi. Marĩ Cōāmacūrē padeorá tiiwí macārā niirā tiia. Marĩ Cōāmacūrē padeorucúra, tiiwii-púra niijārā tiia. Teero biiri “too síropñ cūñ ticoadarere marĩrē ticogudaqui” jĩĩ padeorucúra, teerora niirucujãadacu.

Cōāmacūrē padeorá yeerisācua

⁷Teero tiirá, Espíritu Santo jĩĩ-riguere wácūñññseya. Cūñ jĩĩrigue Cōāmacūye queti jóaripũpũ biiro jĩĩ jóanoã:

Mecũã múã Cōāmacū wede-serere tñorá,

⁸yññrijã tiirijãña.

Too suguero macārãpñ cūñrē netōñucárira tiiróbiro niirijãña.

Cũã yucñ maniró, basocá manirópñ niiritore, Cōāmacū wederi tñorírucuyira.

“¿Niirórã marĩrē ñañarō tiigúdari cūñ? Tiiríqui”, jĩĩyira.

⁹Cōāmacū jĩĩyigu: “Cũã cuarenta cūmarĩ yññ ãñurō tiirére ññarucumiwã.

Teeré ññapacara, ‘¿niirórã marĩrē ñañarō tiigúdari cūñ? Tiiríqui’, jĩĩ wácūwã.

¹⁰Teero tiigú, yññ cūãmena cúatũ.

Cũārē biiro jĩĩwũ: ‘Múã diamacú maquērē masípacara, noo booró tiijãã; yññ dutirére booríã’, jĩĩwũ.

¹¹Teero tiigú, cūãmena cúagu, jĩĩwũ: ‘Diamacúrã biiro tiigúda:

Yññ múārē ticoadari ditare jearicu; yññmena yeerisáricu’, jĩĩwũ”, jĩĩyigu Cōāmacū,^l

jĩĩ jóanoã.

^l3.7-11 Salmo 95.7-11.

¹²Yáa wedera, câmerí coteya. Sîcũ ñañarõ wácũ, padeohégũ niirijãrõ. Ñañarõ wácũrã, padeodúra, too síro múã Cõamacũ catirucugure cõärã tiibócu. ¹³Biirope tiyá: Búrecoricõrõ Cõamacũ cũũ “Mecũã” jĩrĩ búreco niirĩ, câmerí wácũtutuari tiyá. Teero tiihéra, múã sîquẽrã jĩditorere tuorã, ñañarére tiádacu. Cõamacũrẽ yũhera pũtuáadacu. ¹⁴Marĩ sicato padeoríguere padeorucújārã, Cristore bapacutira niíadacu.

¹⁵Yũ jĩĩarobirora jĩĩ jóanoã: Mecũã múã Cõamacũ wedeserere tuorã, yũriijã tiirĩjãña.

Too suguero macārãpũ Cõamacũrẽ netõnucárira tiirõbiri niirijãña,^m

jĩĩ jóanoã. ¹⁶Too suguero macārãpũ Cõamacũ wedeserere tuopacára, cũũrẽ netõnucáyira. Cũã niipetira Egiptopũ niimirira Moisés néewitiwarira niyira. ¹⁷Cuarenta cũmarĩ Cõamacũ cũã ñañarére tiirĩ ñnagũ, cũãmena cúayigu. Teero tiirã, cũã yucu manirõ, basocá manirõpũ diayira. ¹⁸Cõamacũ cũũrẽ netõnucárirare biiro jĩiyigu: “Diamacũrã biiro tiigúda: Yũ múãrẽ ticoadari ditare jearicu; yũmena yeerisáricu”, jĩiyigu. ¹⁹Teero tiirã, marĩ masítoaa: Cũã Cõamacũrẽ padeoríjĩrã, cũũ ticoadari ditare jeamasíriyira. Cũũmena yeerisãre buaríyira.

4 ¹Cõamacũ too suguero macārãpũre “yũmena yeerisãrã atiya” jĩĩrobirora marĩcãrẽ jĩĩgũ tiiquí. Teero tiirã, añurõ wácũãda. Apetó tiirã, múã sîquẽrã tee yeerisãre buaribocu. ²Marĩcã too suguero macārãpũ tiirõbirora Cõamacũye queti añuré quetire wenenorira niíã. Cũãpe búri peti tee quetire tuo-yíra. Padeoríyira. Teero tiirã, añurére buaríyira. ³Marípe tee quetire padeorápeja Cõamacũmena yeerisãre buatóaa. Tee maquẽrẽ Cõamacũ wedesegũ, biiro jĩiyigu:

“Teero tiigũ, cũãmena cúagu, ateré jĩiwũ:

‘Diamacũrã biiro tiigúda:

Yũ múãrẽ ticoadari ditare jearicu; yũmena yeerisáricu’, jĩiwũ”, jĩiyigu Cõamacũ,ⁿ

jĩĩ jóanoã. Cõamacũ atibúreco yaponóari siro, yeerisáiyigu. ⁴Atecã Cõamacũye queti jóaripũpũ cũũ atibúrecore yaponóari búreco síro macã búrecore biiro jóanoã:

Seis búrecori siro apebúreco jeari,^ñ Cõamacũ niipetirere tiíari siro, yeerisáiyigu,^o

jĩĩ jóanoã. ⁵Ateré jóanemonoã:

Yũ múãrẽ ticoadari ditare jearicu; yũmena yeerisáricu,^p

^m 3.15 Salmo 95.7-8. ⁿ 4.3 Salmo 95.11. ^ñ 4.4 Pecasâyemena: el séptimo día.

^o 4.4 Génesis 2.2. ^p 4.5 Salmo 95.11.

jĩĩ jóanoã. ⁶Too sũguero macãrã-pũ ãñuré quetire tũsũguérira niipacara, Cõamacũrẽ netõnucá-yira. Cũã netõnucárigue wapa cũũmena yeerisãre buaríyira. Basocá cũũmena yeerisãre buaáदारो दुसा मेना. ⁷Teero tiirá, Cõamacũ apebúreco beseyigu sũcã. Cũũ beserí bureco “Mecũã” jĩĩno-yiro. Marĩ ñecũsũmũã netõnucári siro, peecũmarĩ siro, Cõamacũ David jóariguemena teeré wedeyigu. Cũũ wederiguere yũũ mũãrẽ biiro jóatoaawũ:

Mecũã mũã Cõamacũ wedeserere tuorá, yũũrijã tiirí-jãña,^q

jĩĩ jóanoã. ⁸Josué Israelya põna macãrãrẽ yeerisãrere ticoatã, Cõamacũ too síropũ “Mecũã yũũre yũũrá yeerisãre buaádacua” jĩĩré maquẽrẽ wedenemoribojĩyi. ⁹Teero tiirá, Cõamacũ yeerisãri-robirora marĩ Cõamacũrẽ padeorácã yeerisãmasĩcu. ¹⁰Cõamacũ niipetirere tiarĩ siro, yeerisãyigu. Teero tiiróbiro Cõamacũrẽ padeorácã paderé yaponóãirabiro yeerisãcua. ¹¹Teero tiirá, marĩcã wãcũtutuario booa, Cõamacũmena yeerisããda jĩĩrã. Too sũguero macãrãpũ Cõamacũrẽ netõnucáriro tiiróbiro tiinũnũseri-jãrõ booa.

¹²Cõamacũ wedesere catirébiro niirucujãã; tutuanetõjõãã. Saderípĩ pũanĩña asoyóaripĩbiro niĩ. Tiipĩ nemoró Cõamacũ wedesere-

peja marĩ popeapũ, marĩ yeeripũnapũ, marĩ wãcũrépũ, niipetiropũ sããwacu. Cõamacũ wedesere tuorá, marĩ tũgueñare, teero biiri marĩ “biiro tiíada” jĩĩ wãcũrẽ “ãñuniã” o “ñañaniã” jĩĩ besemasĩã. ¹³Marĩ Cõamacũ tiiríra niijĩrã, cũũrẽ yayiomasĩria. Cũũ niipetire marĩ wãcũrére ññamasĩ. Cũũ marĩrẽ “¿deero tiirá teero tiirí?” jĩĩ sãĩñárĩ, wedenetõnoãdacu.

Jesús paiairé dutigú niĩĩ

¹⁴Jesús Cõamacũ macũ, Cõamacũ putopũ jearigu, paiairé dutigú niĩĩ. Teero tiirá, “Jesuré padeóa” jĩĩrére padeorucújarõ booa. ¹⁵Jesurá paiairé dutigú marĩ wãcũbayiheri ññagũ, marĩrẽ bóaneõ ññamasĩqui. Cũũcã niipetira basocá tiiróbirora niipetire jĩĩcõãsãnomiyigu. Jĩĩcõãsãpacari, sícãrĩ ññanaré tiiríyigu. ¹⁶Teero tiirá, cuiro maniró Cõamacũ marĩrẽ maĩgũrẽ sãĩáda. Marĩ sãĩrécõrõ marĩrẽ bóaneõ ññagũdaqui; marĩrẽ ãñuré ticodũgarigu niijĩgũ, tiápugudaqui.

5 ¹Paia cũãrẽ dutigũdũre besera, cũã watoa niigũrẽ beseya. Cũũ basocáye maquẽrẽ Cõamacũrẽ sãĩboságũdũre sõneconoĩ. Cũũrá basocá Cõamacũrẽ ticodũgarere ticobosai. Cũã ññanaré tiiríguere acabóre sãĩboságũ, wáicũrare sã sõemonecobosai. ²Cũũ basocá niijĩgũ, wãcũbayihegu niĩĩ. Teero tiigú, tũomasĩhẽ-

^q4.7 Salmo 95.7-8.

rārē, noo booró tiiráre bóaneõ ññaqui. ³Tutuhegu niijīgũ, cũũ basirocã ññaaré tiirígue wapa ãpērārē tiibosárobirora wáicura-re sĩa sóemonecomasĩ.

⁴Sicũ cũũ basiro “yũũ paiaré dutigú niigũda” jĩĩ sããmasĩriqui. Cõamacũ cũũrē bese sōnecoqui, cũũ Aarónrē bese sōnecorobiro-ra. ⁵Teerora wáayiro Cristore. Cũũ basiro paiaré dutigú sããgũ, cũũ basiro beseriyigu. Cõamacũ-pe cũũrē bese sōnecoyigu. Cõamacũrã cũũrē jĩirigu niiwĩ:

“Mũũ yũũ macũ niĩ. Me-cũãmēna yũũ mũũ pacũ niirére masĩadacua”, jĩiri-gũ niiwĩ,^r

jĩĩ jóanoã. ⁶Atecarē Cõamacũ cũũye queti jóaripũpu biiro jĩiri-gũ niiwĩ:

“Mũũ pai niirucujãgũdacu.

Melquisedec niirirobirora

niigũdacu”, jĩirigu niiwĩ,^s

jĩĩ jóanoã. ⁷Jesús atiditapú niigũ, Cõamacũ cũũ diaadarere netónemasĩgũmena wedeseyigu. Bayiró busurómena, utirémēna cũũrē sãĩmíyigu. Cõamacũ cũũrē quioníremēna padeorĩ ññagũ, cũũ sãĩ-rére tũoyígu. ⁸Cõamacũ macũ niipacu, ññaarõ netõyígu. Teero netõpacú, Cõamacũ dutirére ãñurõ yũugú wáayigu. ⁹Ññaarõ netóríguemēna tiĩĩñápetijãyigu. Teero tiigú, niipetira cũũrē yũuráre netónégũ, catiré petihére ticogú wáayigu. ¹⁰Cõamacũ cũũrē pai-

aré dutigúre sōnecorigu niiwĩ Melquisedec niirirobirora.

Padeodúri jĩĩrã, wãcũtutuaya

¹¹Melquisedeye maquērē múã-rē pee wededugamiã. Múãrē ãsã wederé wisió niicu. Múã peanetójõãã masĩdugara. ¹²Múã yoari Jesuré padeóa. Mecũtígārē ãpērārē buerápũ niitoabocu. Teero tiiróno tiirã, Cõamacũyere buesuguerere wedequēnorĩ booa sũcã. Yaarére yaaróno tiirã, mecũtígārē õpēcó ãpũrã tiiróbiro niĩ mēna. ¹³Õpēcó dícu-re ãpũgũno wĩmagũ peti niĩ. Teero tiigú, ãñurõ tiirére, ññaarõ tiirére bese-masĩriqui mēna. ¹⁴Yaaré bayiré-pe bũtoá yaaré niĩ. Cũã ãñurõ buenorira tũomasĩ, ãñurére, ññaarére ññamasĩ, beserápũ niicua.

6 ¹Teero tiirã, tutuanemorepere buenemoãda, Cristoyere ãñurõ tũomasĩnemoãda jĩĩrã. Marĩ buesugueriguere buerijã-ãda mēna. Marĩ Cristoye buesuguerigue ate niiwũ: “Múã ññaaré tiiré wapa pecamepũ wáaadacu; teero tiirã, wãcũpati, wasoyá” jĩirére buenowũ. “Cõamacũrē padeoró booa” jĩirére buenowũ. ²Teero biiri wãmeõtirere, ñna-peórere buenowũ. Teero biiri sũcã “diarira masĩadacua; ññaaré tiirĩra pecamepũ ññaarõ tiinó-ãdacua” jĩirére buenowũ. ³Mecũtígã Cõamacũ boorĩ, Cristoye maquērē ãñurõ tũomasĩnemoãdacu.

^r 5.5 Salmo 2.7.

^s 5.6 Salmo 110.4.

⁴Āpērǎ Jesús basocáre netóné-re quetire añurō tuomasímiyira. Cũūrē añurōpura masímiyira. Espíritu Santore cūomíyira. ⁵Cōāmacũ cũūrē padeoráre “añurére tiigúda” jĩĩ jóarigue cũārē padeoré jeamiyiro. Teero biiri atitóre Cōāmacũ tutuaremena tiieñorĩ ñnarǎ, “marĩ diari siropure, nemoró añuré tiigúdaqui” jĩĩmiyira. ⁶Teero jĩĩrira niipacara, padeodúyira. Cũā padeodújĩrǎ sáa, “wācūpati, wasoyá” jĩĩrere tuo-nemorǎ, wasomasíricua. Cũārǎ Cōāmacũ macũrē curusapu páabiaturabiro tiicúa. Teeména āpērǎ cũūrē buijǎrĩ tiicúa. ⁷Ate queorémena padeodúraye maquērē wedeguda: Naĩrō oco pecu sicaditapure. Tiidita oco añurō sīnicú. Teero tiiró, ducacuticu. Tiidita ōpũ cũũya wii macārāmena teeducare yaacua. Cōāmacũ tiiditare añurō tiiquí; nemoró ducacutiri tiiquí. ⁸Tiiditapura pota, ñañaré dícu wiirí, wapamaníridita niicu. Cōāmacũ tiiditare ñañarō tiiquí; sóecōāqui, ducamanijǎārō jĩĩgũ.

**Cōāmacũ “añurō tiigúda”
jĩĩriguere tiigúdaqui**

⁹Yũũ maĩrá, padeodúraye maquērē wedepacu, “mũā padeodúayiro” jĩĩgũ mee tiia. Mũā añurére, netónére maquērē buatóayiro. ¹⁰Mũā Cōāmacũrē maĩrére ãnorǎ, āpērǎ Jesuré padeoráre tiíapuyiro. Teero tiíapurucujǎayiro ména. Teero tiigú, Cōāmacũ

diamacũ tiigú nijĩgũ, teeré mũā tiirére acabóriqui. ¹¹Mũā ateré bayiró tiirí booa: Āpērǎré tiáapura, mũā niipetira useniremena añurō tiidugáre teerora tiyapácutijǎña. Teero mũā tiirí, Cōāmacũ “ticoguda” jĩĩrigue queoró mũā wācūrōbirora wáaadacu. ¹²Teero tiirǎ, daderǎ niirijǎña. Teero daderóno tiirǎ, āpērǎ Jesuré añurō padeoráre ñnacũña. Cũā Cōāmacũrē padeocúa; cũũ “ticoguda” jĩĩriguere potocórō maniró yuecua. Teero tiigú, Cōāmacũ cũārē cũũ “ticoguda” jĩĩriguere ticogu tiiquí. Mũācǎ cũārē ñnacũ, tiinunúseya.

¹³Cōāmacũ Abrahamrē “mũũrē añurō tiigúda” jĩĩgũ, āpĩ wāmemena wāmepeoriyigu; āpĩ cũũ nemoró niigú maniquí. Teero tiigú, cũũ basiro wāmepeoyigu. ¹⁴Abrahamrē biiro jĩĩyigu: “Diamacũrǎ jĩĩā: Mũũrē añurō tiigúda; mũũ párámerǎ pau basocáputiadacua”, jĩĩyigu. ¹⁵Abraham potocórō maniró yuejĩgũ, cũũrē “añurō tiigúda” jĩĩriguere buayĩgu.

¹⁶Mũā masĩā: Sícũ “yũũ diamacũrǎ jĩĩā” jĩĩdugagu, Cōāmacũ wāmemena wāmepeoqui. Cũũ teero jĩĩ wāmepeori tuorǎ, “diamacũrǎ jĩĩgũ tiiquí” jĩĩrǎ, cāmerĩ jĩĩnemicua. ¹⁷Teerora Cōāmacũ tiiyigu. Cũũ “ticoguda” jĩĩriguere “diamacũrǎ wáaadacu” jĩĩgũ, cũũ basiro wāmepeoyigu. Teeména marĩ cũũ añurō ticoadarere yuerǎ ateré jĩĩmasĩā:

“Cõamacũ cũũ ‘añurõ tiigúda’ jĩriguere wasoríqui”, jĩmasiã. ¹⁸Teero tiiró, pñaró niĩ wasomasĩña maniré: Cõamacũ jĩiditoré manigũ nijigũ, cũũ wãmepeoriguere, teero biiri cũũ jĩriguere wasomasĩriqui. Cũũ diamacũ wedeseremena marĩrẽ cũũ netõnérirare wãcütutuari tiii. “Cũũ marĩrẽ ‘añurõ tiigúda’ jĩrirobirora tiigúdaqui”, jĩinoã. ¹⁹“Cũũ ‘añurõ tiigúda’ jĩriguere tiigúdaqui”, jĩ wãcũbayijĩrã, yuea. Tee wãcũbayire yucusóro siatúpasori tutu bayirí tutubiro niicu. Peecũmúrõ manirõ niirucujãadacu. Marĩ yucusóro añurõ siatúpasonoriwabi-ro niicu. Tiiwuré siatúpasori tutu Cõamacũ niirõpũ nucurí tutubiro niicu. ²⁰Toopũ Jesús marĩ sugueró jeasugueyigũ. Toopũ paiaré dutigũ nijigũ, marĩrẽ sãĩbosáqui. Cũũ pai Melquisedec niiriobiro-ra niirucujãgũdaqui.

Jesús Melquisedec niiriobiro pai niiré

7 ¹Melquisedec wãmecutigũ Salem macārã õpũ niyigũ. Teero biiri pai niyigũ; Cõamacũ ãmũásepũ niigũ cũũrẽ pai sõnecoyigũ. Cũũrã Abrahamrẽ bocagũ jeayigũ. Abrahamcã õpārãmé-na câmerísĩāpetitoa,^t coepũtũa-atiri, Melquisedec cũũrẽ bocagũ, cũũrẽ jĩiyigũ: “Cõamacũ mũũrẽ añurõ tiiaró”, jĩiyigũ. ²Abraham cũũ câmerísĩārã wapataáriguere

pũamóquẽñeburi batocũyigũ. Sicabũ maquẽrẽ Melquisedec ticoyigũ. Melquisedec jĩirõ “Õpũ diamacũ maquẽ tiigũ” jĩidũgaro tia. Cũũ Salem macārã õpũ niyigũ. Salem “Añurõ niirecutire” jĩidũgaro tia. Teero tiigũ, cũũ “Õpũ añurõ niirecutire ticogũ” niyigũ. ³Melquisedec pacusũmũārẽ, cũũ ñecũsũmũārẽ masĩña maniã. Cũũ bauáriguere, cũũ diarigüecārẽ masĩña maniã. Teero tiigũ, Melquisedec Cõamacũ macũ tiirõbi-ro pai niirucuqui.

⁴Mũã Melquisedec Ɂpũtĩ macũ niirere wãcũña: Marĩ ñecũ peti Abraham cũũ sĩātáriguere pũamóquẽñeburi cũũ seenéõcũriguere cũũrẽ sicabũ maquẽrẽ ticoyigũ.^u

⁵Niipetira judíoa cũũ oterere pũamóquẽñeburi seenéõcũrere sicabũ maquẽrẽ Leví pãrãmerã niinũnũsera paia niirãrẽ ticooya Moisére dutirẽ cúũrigue jĩirõbirora. Cũũrẽ ticorã Abraham pãrãmerã niĩya. Cũũya wedera niipacari, wapaséya. ⁶Melquisedejea Leví pãrãmi niinũnũsegu niiripacũ, Abraham sicabũ maquẽrẽ ticorĩ, ñeeyigũ. Teero biiri Abrahamrẽ Cõamacũ “añurõ tiigúda” jĩĩnoriguere “Cõamacũ mũũrẽ añurõ tiiaró” jĩiyigũ. ⁷Mũã masiã: “Cõamacũ mũũrẽ añurõ tiiaró” jĩĩgũno cũũ nemoró Ɂpũtĩ macũ niigũ niiqui. ⁸Paia marĩ watoa niirã āpērã ticorere ñeerã marĩ tiirõbiro diaadara niĩya. Abraham ticoriguere ñeerigupere-

^t7.1 Génesis 14.14-20.

^u7.4 Génesis 14.20.

ja Cõamacũye queti jóaripũpũ “diayigu” jĩĩ jóanoña maniã. Caticucũ tiiróbiro niigũrẽ jóanoã. ⁹Ateré wãcũña: Leví teero biiri cũũ pãrãmérã niinũnusera cũã basocá ticoriguere ñeepacara, Melquisedere ticoyira. Abraham tico-riguemenarã cũãcã ticorira tiiróbiro niyira. ¹⁰Melquisedec Abrahamrẽ bocagu jeari, cũã Abrahamena bauáadara nijĩrã, cũũmena niirã tiiróbiro niitoayira.

¹¹Paia Leviyá põna macãrã cũã paiá dutirére cwocúa Moisére dutiré cũũriguepũre. Cũã tee dutirére tiirã, basocãre ãñurã quẽnojeári tiimasĩricua. Cũã quẽnojeári tiiri siro niĩatã, Cõamacũ ãpĩ pai sõnecoribojiyi. ãpĩrẽ sõnecogũ, Aarón pãrãmi niinũnusegure sõnecoriyigu. Melquisedec tiiróbiro niigũpere sõnecoyigu. ¹²ãpĩ pai sããrĩ, dutirécãrẽ wasopetĩjãrõ booa sãa. ¹³⁻¹⁴Melquisedec tiiróbiro niigũ maquẽrẽ jóanoã Cõamacũye queti jóaripũpũre.^v Cũũjã Leviyá põna macũ mee niyigu. Marĩ masĩã: Marĩ Òpũ Judayá põna macũpe niyigu. Tii põna macũ sícũ pai sããriyigu. Moisés paiayé maquẽrẽ wedesegu, sícãrĩ “Judayá põna macãrã paiá sãã-ãdacua” jĩĩriyigu.

¹⁵Teeré nemoró masĩnoã ãpĩ pai jeariguemena. Cũũrã Melquisedec tiiróbirora niigũ niyigu. ¹⁶Leviyá põna macãrã dícu, Moisére dutiré cũũrigue jĩĩróbirora

paiá sããrira niuwã. Jesupé Levi pãrãmi niiripacu, cũũ tutuaremena catiré petihére cwogũ nijĩgũ, pai sããyigu. ¹⁷Cõamacũye queti jóaripũpũ Jesurẽ teerora jĩĩ jóanoã:

Mũũ pai niirucujãgũdacu.
Melquisedec niiróbirora
niigũdacu,^w

jĩĩ jóanoã.

¹⁸Paia Leviyá põna macãrã dutiré petijóãyiro. Basocá tee dutirére tiinũnusera, acabórere, netõnerere bũarícua. ¹⁹Moisére dutiré cũũrigue basocãre ãñurã quẽnojeári tiiríyiro. Tee dutirére tiiróno tiirã, marĩpeja nemoró ãñurére cwoa: Jesucristo pai sããriguemena marĩ Cõamacũmena bapacutimasĩã. Cũũ pũtopũ wáadarere useniremena yuea.

²⁰Cõamacũ cũũ macũrẽ pai sõnecogũ, cũũ basirora “diamacũrã yũũ wãmemena mũũrẽ ateré jĩĩã” jĩĩyigu. ²¹ãpẽrã paiá sããrã, teero jĩĩnoña maniyíra. Cõamacũ cũũ macũrẽ sõnecogũ, cũũ basirora “diamacũrã yũũ wãmemena mũũrẽ ateré jĩĩã” jĩĩyigu. Cõamacũye queti jóaripũpũre biiro jóanoã:

Cõamacũ basirora “diamo-
cũrã yũũ wãmemena
mũũrẽ ateré jĩĩã” jĩĩyigu.
Cũũ teero jĩĩrigue wasonóña
maniãdacu.
“Mũũ pai niirucujãgũdacu”,
jĩĩyigu,^x

^v7.13-14 Salmo 110.4.

^w7.17 Salmo 110.4.

^x7.21 Salmo 110.4.

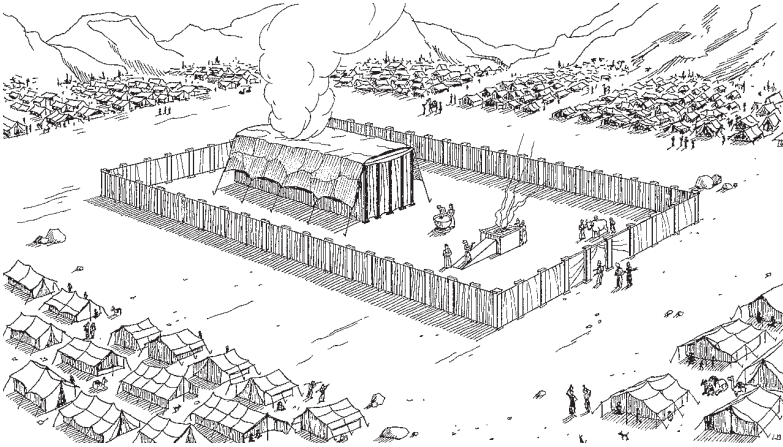
jĩĩ jóanoã. ²²Teero tiigú, Cõã-macũ Jesuména tiiré Moisére dutiré cúũrigue nemoró ãñuré niĩã. Jesús marĩrẽ nemoró ãñuré tiirucúgũdaqui. ²³Paia páu peti sããrucuyira. Cũã diari, cũã paia niiré petijóãyiro; ãpẽrá wasorucúyira. ²⁴Jesupéja catirucugũ nijĩgũ, pai niirucujãgũdaqui; ãpĩ cũrẽ wasoríqui. ²⁵Catirucugũ nijĩgũ, mariye niĩãdarere Cõãmacũrẽ sãĩbosárucui. Cũũ wãmemena Cõãmacũrẽ sãĩránorẽ diamacũrã netõnémasĩqui.

²⁶Teero tiigú, Jesús paiaré dutigú peti niĩĩ. Cũũ tiiróbiro niigũrẽna marĩ booa. Cũũ biiro niĩĩ: Ñañaré manigũ, ãñuré tiigú, ñañaré tiihégũ niĩĩ; marĩ ñañaré tiirã tiiróbiro niirĩ; niipetira ãmũãsepu niirã nemoró quioníremena ññanogũ niĩĩ. ²⁷Cũũ ãpẽrá paiaré dutirá tiiróbiro tiiríqui. Cũã búrecoricõrõ waícũrare sãã, cũã ñañaré tiáriguere acabóre sãĩcúa. Too síro ãpẽrãyéteerora tiibosácua, cũã ñañaré tiárigue wapa. Jesupé biirope tiiyígu: Sícãrĩã diayígu. Cũũ diariguemena basocã ñañaré tiirére wapatípetijãyígu. ²⁸Moisére dutiré cúũriguepu paiaré dutirãre besedutire biiro niĩã: Cũã wãcũbayihera niipacari, paia sõneconowã. Tee dutiré cúũri siro niipacari, Cõãmacũpe cũũ wãmemena cũũ macũrẽ paiaré dutigú sõnecoyígu. Cũũ macũpé cũũ tiidutíriguere tiipetirígu nijĩgũ, ãñugũ peti niĩĩ.

Mama netõnére queti Jesuména jeawũ

8 ¹Niipetire yũ jóarigue maquẽ: Marĩ sícũ paiaré dutigũre cõoa. Cũũ ãmũãsepu õpũ duirípĩrõ Cõãmacũ tutuanetõgũ pũtopũ cũũ wãmo diamacũniĩape jeanuãjeayígu. ²Cũũ ãmũãsepu ãñunetõjõãri Tatiapũre paiaré dutigú niiqui. Cõãmacũ basiro tiwiiré tiiyígu; basocã mee tiiyíra.

³Niipetira paiaré dutirãre sõnecorira niiwã, waícũrare sãã sóemonecoaro jĩĩrã. Teero biiri oteré ticoaro jĩĩrã, sõneconorira niiwã. Teero tiigú, Jesucristocã pai nijĩgũ, Cõãmacũrẽ apeyenó ticoré cõoró booa. ⁴Jesucristo atibúrecopũre pũtuãgupeja, pai niiribojĩyi. ãpẽrá paia Moisére dutiré cúũrigue jĩĩrõbirora Cõãmacũrẽ basocã néeatirere ticorã niitoaya. ⁵Paia cũã paderére tiirã, basocã tiirí wiipũre padeeya. Tiwiĩ ãmũãsepu niirí wii queoré dícu niicu. Marĩ teeré masĩã Cõãmacũ Moisére jĩĩriguemena. Wiiré tiidutígu, biiro jĩiyígu: “Niipetire yãa wii maquẽrẽ mũurẽ ãtãgũpũ ãñorírobirora tiiyã; merẽã tiiríjãña”, jĩiyígu. ⁶Mama netõnére queti Moisére dutiré cúũrigue nemoró ãñuré niĩã. Marĩ Jesuré padeorãre “ãñurére bũaádacu” jĩirigue too suguero macãrãrẽ jĩirigue nemoró ãñuré niĩã. Teero tiigú, Je-

Cōāmacūwii wáicwra caserimena tiirí wii

sús pai niigū tiiré āpērā paiá tiiré nemoró añuré niia.

⁷Moisére dutiré cúūriguere basocá niipetirere tiipetíjāātā, Cōāmacū mama netōnére quetire Jesuména cúūribojīyi. ⁸Tiipetíma-sīhērī īñagū, biiro jīīyigū:

Cōāmacū biiro jīīī: “Too síropū yūu Israelya pōna macārārē, teero biiri Judayá pōna macārārē mama netōnére quetire cúūgūda.

⁹Too sūgueropū cūā ñecūsū-muārē cúūriguebiro niiriadacu.

Cūārē Egiptopū niirārē née-witiatigū, tee dutirére cúūmiwū.

Cūāpe yūu dutirére tiiríwa. Teero tiigú, cūārē cōājāwū”, jīīī marī Ōpū.

¹⁰“Too síropū Israelya pōna macārārē mama netōnére quetire cúūgūda.

Biiro tiigūda: Yūu dutirére cūā wācūrēpūre jeari tiigūda;

cūārē yūu dutirére ūseniremena yūuūri tiigūda.

Teero tiigú, yūu cūā Ōpū niigūdacu.

Cūācā yāara niīadacua.

¹¹Cūā sīcūnorē cūā menamacārārē, cūāya wederare ‘Cōāmacūrē masīña’ jīī bueriadacua.

Teero bueripacari, niipetira yūuūre masīadacua.

Wīmarā, teero biiri būtoá masīadacua.

¹²Cūā ñañaré tiirére acabóguda.

Cūā ñañaré tiiríguere wācū-nemoricu sáa”, jīīī Cōāmacū,^y

jĩĩ jóanoã.

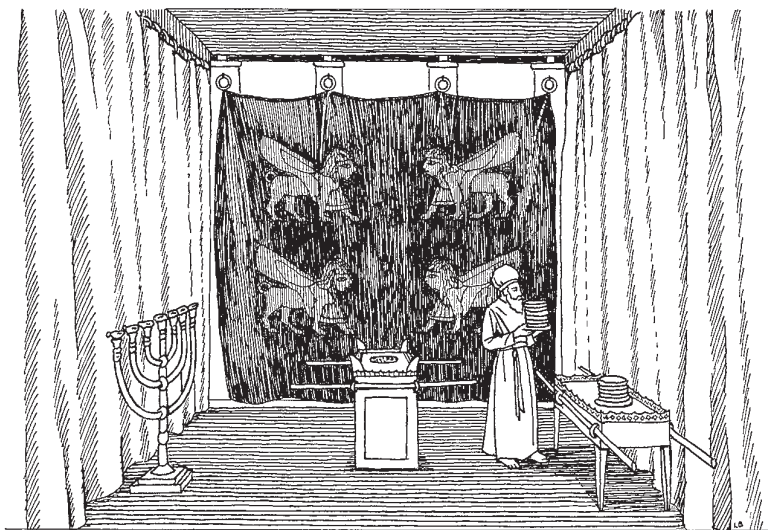
¹³Cõamacũ mama queti wede-
rémena Moisére dutiré cũrigure
petirí tiirígu niĩwĩ. Bũcu niĩã. Nii-
petire bũcu niisũguerigue boonó-
ña maniã. Péero dũsaa petiádaro.

**Cõamacũwii ũmuãsepũ niirí wii;
atibúrecopũ niirí wii maquẽ**

9¹Moisére dutiré cũrigurepũ-
re Cõamacũrẽ súbusedutiri-
guere, teero biiri súbuseri wii
atiditá niirí wii tiíádare maquẽrẽ
jóanoyiro. ²Tiiwĩ wáicũra case-
rimena tiirí wii niĩyiro. Sicato
sããjeari tatia Āñurĩ Tatia wãme-
cutiri tatia niĩyiro. Toopũre sãã-
wócore yucũ pesarígu siete sēne-
rĩcutirígu nucũyiro. Teero biiri
Cõamacũrẽ ticoré pã péori mesa
nucũyiro. ³Tiitatia berupũ apesu-
tí casero ʊsebetĩri caserore netõ-

sãwaropũ apetatía niĩyiro. Āñu-
netõjõãri Tatia wãmecutiĩyiro.
⁴Tiitatiapũ sitiaãñũre sóepeoro
oromena tiinóriro niĩyiro. Teero
biiri Cõamacũ dutiré jóature cũo-
rítiba, oromena sotoá cõmanóri-
tiba niĩyiro. Tiitiba popeapũ sica-
rú oromena tiinórĩrũ niĩyiro. Tii-
rupũ yaaré maná wãmecutire sã-
ñayiro. Teero biiri Aarónyagu
tuurítuarígu sooriwirígu sãñayĩ-
ro. Teero biiri ũtãpĩrĩ Cõamacũ
dutiré jóarepĩrĩ sãñayiro. ⁵Tiiti-
ba sotoapũ pũanĩñayapapũ ánge-
lea queoré pesayira. Cũã toopũ
niirĩ, Cõamacũ toopũ niirére ěño-
yíro. Ángelea wũure tiitiba sotoa-
pũ súuyiro. Mecũtígārẽ niipetire
tiiwĩ maquẽrẽ wedenemoria.

⁶Tiiwiiré quẽnórĩ siro, paia
cũã paderére tiirá, sicato sãã-
jeasũgueri tatiapũre sããwaru-

Cõamacũwii popeapũre Āñurĩ Tatia niĩyiro.

cujäya. ⁷Apetatiapére paiaré dutigú dícu sicacūmarē sicabureco sãāwaqui. Toopú sãāwagu, wáicuraye díre néesãwaro dícu néesãwarucuqui. Cũ basiro, teero biiri basocá cūā masīripacara, ñañaré tiicúa. Tee ñañaré tiirigue wapare acabóre sãīgú toopú díre wéēbatepeoqui. ⁸Teero tiiriguemena Espíritu Santo ateré tuomasírí tiiquí: Tiíwí niiritore ména, basocá Āñunetōjōāri Tatiapure sãāwamasīricua ména. ⁹Tee niipetire too sũguero maquēpu atitó maquē queoré niĩā. Cōāmacūrē ticoré, cūā wáicurare sóemonecore basocáre Cōāmacūmena añurō tũgueñarī tiimasírícu. ¹⁰Moisére dutiré cūūrigue basocáre “teeré yaarijãña; teeré sīniríjãña; biirope coseyá” jĩiré dutiré dícu niĩā. Tee dutiré sotoá maquē niiré dícu niĩā. Tee dutiré añurá pũtuári tiiría. Cōāmacū tee dutirére basocáre tiidutirigu niíwí, téé Jesús jearipu. Cūūmenarā Cōāmacū niipetirere wasorí tiirigu niíwí.

¹¹Cristope atitoarigu niíwí. Atitóre cūūrā paiaré dutigú peti niĩ. Cũ marĩre añurére néeatirigu niíwí. Cũ paiaré dutigú tiirucúrenorē ũmuáse macā wiipu tiigú tiiquí. Tiíwí atibúreco macā wii nemoró pairí wii, nemoró añurí wii niicu. Basocá tiirí wii mee niicu. Atibúreco macā wii mee niicu. ¹²Cristo ũmuáse macā wii Āñunetōjōāri Tatiapure sãā-

warigu niíwí. Toopú sãāwagu, cabraye dímena, wecuá wĩmarāye dímena sãāwaririgu niíwí. Teero tiiróno tiigú, cūūye dímena sīcārírā sãāwarigu niíwí. Teeména marĩre netōnégũ catiré petihére buarí tiirigu niíwí. ¹³Moisére dutiré cūūrigue jĩirōbirora basocá diaarirare padeñáari siro, Cōāmacū ĩñacoropure jũirípíra pũtuáya. Teero tiirá, wecuá ũmuáye díre, cabraye díre, teero biiri wecu wĩmagōrē sóerigue nitĩmena jũirípírare wéēbatepeoya. Cūārē Cōāmacū ĩñacoropure jũirĩmanírā pũtuáadutira teero tiimíya. Cūā sotoá dícu añurá pũtuáya. ¹⁴Cristoye dípe nemoró marĩre añurō tiápua. Cristo ñañaré manigú Espíritu Santo niirucugũ tutuaremena cūūya ōpũūrē Cōāmacūrē wiyaýigu. Cūūye dímena marí ñañaré tiirére acabórigu niíwí. Marí acabónorira niijĩrā, añurō tũgueñāā sũcā. Teero tiirá, Cōāmacū catiré cuogú boorére tiimasíā.

¹⁵Teero tiigú, Cristo mama netōnére quetire néeatirigu niĩ. Tee quetimena Cōāmacū beserira cūārē “ticoguda” jĩiriguere ñeeādacua. Cũ “ticoguda” jĩirigue petirícu. Basocá Moisére dutiré cūūriguemena niimirira teeré netōnucārā Cristo diari guemena acabóre buayíra. ¹⁶⁻¹⁷Biíro niĩā: Sīcũ cūū diaadari sũguero, “yũ cuoré yáa wederare pũtuáadacu” jĩ jóacũqui. Cũ catipacari, cūūya we-

dera cūñ jóacūripū jīrōbirora tiimasíricua ména. Cūñ diari ñña, cūñrē yaatóa, cūñ jóacūripū dutirobirora tiicúa. ¹⁸ Tee tiirōbirora wáyairo Moisére dutiré cūñriguecā: Díi ōmayucoremena nūcāyíro. ¹⁹ Moisés biiro tiyígu: Cūñ niipetire tee dutiré niipetira tūocóropu bueyígu. Buetoa, wecuá wīmarāye díire,

Hisopo

cabraye díire ocoména wáo, hisopo wāmecutiri dupurire peene, ovejaye póa sōarémena siatú, díire soanéyígu. Teeména Cōāmacūye dutiré jóaripūrē, teero biiri basocá niipetirare wēēbatepeoyígu. ²⁰ Cūñ teero tiári siro, cūārē jīyígu: “Ate díimena Cōāmacū marīrē dutiré cūñrigue nūcāā. Tee dutiré tiirucújārō booa”, jīyígu. ²¹ Teerora sūcā Moisés súubuseri wiire díimena wēēbatepeoyígu. Teero biiri niipetire tiwií popeapu niirére wēēbatepeoyígu. ²² Cōāmacū dutiré jīrōbиро

ra niipetire ññuré niihēre díimena ññuré putuáa. Díi ōmayucoremanirí, Cōāmacū basocá ññarē tiirére acabóríqui.

Jesús cūñ diariguemena basocá ññarē tiirére acabóre

²³ Tiiwií maquē ūmūásepū niirí wii maquē queoré dícu niipacari, biiro tiyíra: Wáicurare sñā, cūāye díimena wēēbatepeoyira. Teeména Cōāmacū ññacoropū ññuré putuáyiro. Ūmūásepū niirí wii maquēpeja wáicuraye díire boorícu; ññunemorepere boocú; Cristoye díi ōmayudiarigüepere boocú. ²⁴ Cristo atibúrecopu niigū, Ññunetōjōāri Tatiapure sñāwariyígu. Tiiwií basocá tiirí wii niñā; ūmūásepū niirí wii queoré dícu niñā. Cūñ ūmūásepū niirí wiipere sñāwayígu. Atitóre cūñ Cōāmacū putopu marīrē sñāboságu tiiquí. ²⁵ Paíarē dutigú judíoayū Ññunetōjōāri Tatiapure cūmarícórō sñāwaquí. Cūñye díire néēsāwaríqui; wáicuraye díipere néēsāwaquí. Cristopeja ūmūásepū sñācārīrā cūñye díire néēsāwayígu. ²⁶ Cūmarícórō néēsāwarígu niigūjā, atibúreco nūcārípura pee peti ññarō netō, diarucubojíyi. Teero tiiróno tiigú, atitó niiture burecorire sñācārīrā bauáyígu. Cūñrā sūcā niipetiraye niñadarere diabosayígu. Cūñ diariguemena-rā marí ññarē tiirére acabórígu niíwī. ²⁷ Marícā niipetira sñācārīrā diaadacu. Diari siro, Cōāmacū duiró díamacū jeaadacu. Toopú

cũũrẽ padeoráre ãñurõ wáaadarere wedegũdaqui; cũũrẽ padeo-
hérare ñañarõ wáaadarere wede-
gũdaqui. ²⁸Cristocã sícãrĩrã dia-
yigũ. Cũũ diari, cũũye díi õmayu-
diayiro. Teeména paũ basocá ña-
ñaré tiirére diabosayigũ. Too síro
putuaatigũdaqui. Basocá ñañaré
tiirére diabosagu mee atigũda-
qui. Cũũrẽ yuerápere netõnerere
néeatigũdaqui.

10 ¹Cõamacũ basocáre “too
síropũ ãñurá peti putuári
tiigũda” jĩĩrere tuomasĩsuguearo
jĩĩgũ, Moisémena dutirére cũũri-
gu niĩwĩ. Tee dutiré queoré dícu
niĩã. Teero tiiró, tee dutiré baso-
cáre Cõamacũmena ãñurõ niĩrĩ
tiirícu. Cũã cũmarĩcórõ wáicũra-
re sĩa sóemonecore Cõamacũ ñña-
coropũre ãñurá peti putuári tiirí-
cu. ²Tee basocáre ãñurá putuári
tiimasĩatã, cũã wáicũrare sóemo-
necorere duujábojĩya. Cũã sícãrĩ
sóemonecoremenarã cũã ñañaré
tiirére acabónorirapũ putuátoa-
bojĩya; ñañaré tiirírira tiiróbiro
tugueñabojĩya. ³Biiope niĩyiro:
Cũã wáicũrare sóemonecora, cũã
ñañaré tiiríguere cũmarĩcórõ wã-
cũrã, teero tiiyíra. ⁴Wecuáyee díi,
cabraye díi ñañaré tiiríguere co-
semasĩricu.

⁵Teero tiiró, Cristo atibúreco-
pũre atirigu Cõamacũmena we-
deseriguere jóanoriro niĩwũ. Bi-
ro jóanoã:

Wáicũrare sĩařémena, teero
biiri oteré ticořémena
mũũ useniría.

Teero tiigũ, mũũ yũure
õpũũcutigu bauári tiirígu
niĩwũ,
basocá ñañaré tiiré wapa
diabosadutigu.

⁶Wáicũrare sóemonecori,
teero biiri wáicũrare sóe-
ditióri, mũũrẽ usenirĩ ti-
ría.

⁷Teero mũũ usenihẽre wapa
yũũ mũũrẽ biiro jĩĩwũ:
“Cõamacũ, mũũye queti jóa-
ripũpũ yée maquẽrẽ jóa-
rirobirora mũũ boorére
tiigũ atigu tiĩwũ”,^z

jĩĩ jóanoã. ⁸Cũũ tiipũpũre Cõama-
cũrẽ ateré jĩĩsuguerigu niĩwĩ:
“Wáicũrare sĩařémena, oteré tico-
řémena, wáicũrare sóemonecore-
mena, wáicũrare sóeditioremene
mũũrẽ usenirĩ tiiría”, jĩĩsuguerigu
niĩwĩ. Moisére dutiré cũũrigue tee-
ré tiidutĩpacari, Cõamacũrẽ useni-
rĩ tiiría. ⁹Teeré jĩĩari siro, tiipũpũ-
re Cristo Cõamacũrẽ ateré jĩĩrigu
niĩwĩ: “Mũũ boorére tiigũ atigu ti-
wũ”, jĩĩrigu niĩwĩ. Teero jĩĩgũ, cũũ
diariguemene too sugueropũ cũã
tiirécutiriguere wasoyígu. ¹⁰Jesu-
cristo Cõamacũ boorére tiijígũ,
diarigu niĩwĩ. Cũũ sícãrĩrã marĩ
niipetirare diabosarigu niĩwĩ. Cũũ
teero tiirémene marĩrẽ ãñurá pu-
tuári tiirígu niĩwĩ.

^z10.5-7 Salmo 40.6-8.

¹¹Niipetira judíoa paiá búre-coricōrō nucūjīrā, wáicurare sīā sóemonecorucuya. Cūā teero tiipacári, basocá ñañaré tiirére cosemasīña maniā. ¹²Jesucristopeja sīcārīrā cūū diariguemena basocá ñañaré tiirére cosepetírīgu niīwī. Cūū teero tiirí siro, Cōāmacūya wāmo diamacūniñape jeanuājeayīgu. ¹³Too síro Cōāmacū niipetira Jesucristore ññatutirare cūū dutiriguere añurō yūuri tiigúdaqui. Jesucristo toopá duīgu, teerora wáaaro jīīgū, yuegu tiiquí. ¹⁴Marī ñañaré tiirére acabógu, sīcārīrā cūū diariguemena marīrē añurá putuádoari tiīyīgu. ¹⁵Tee diamacūrā niirī, Espíritu Santocā marīrē “teerora niīā” jīī wedequi. Cūū biiro jīīsuguequi:

¹⁶“Too síropu yūu cūārē ‘ma-ma netōnére quetire cūūgūda’ jīīrigue biiro niīā”, jīīyīgu Cōāmacū.

“Cūārē yūu dutirére useniremena yūuri tiigúda.

Teero biiri yūu dutirére cūā wācūrēpure jeari tiigúda”, jīīyīgu.^a

¹⁷Too síro biiro jīīnemoqui:

“Cūā ñañaré tiirére, cūā netōnucáre wācūnemoricu sáa”, jīīrigu niīwī,^b

jīī jóanoā. ¹⁸Teero tiirá, marī ñañaré tiiré wapare acabónorira

niijīrā, wáicurare sóemonecorere boonemóricu sáa.

Jesucristoye díimena Cōāmacūmena wedesemasīā

¹⁹Teero tiirá, yáa wedera, Jesuyé díimena marī cuiro maniró Ññunetōjōāri Tatiapure sāāwara tiiróbiro niīā, cūūmena wedesada jīīrā. ²⁰Ññunetōjōāri Tatiapū cāmotári casero Jesuyé ōpūū queoré niicu. Jesús diari, tiicase-ro yigajōāyiro.^c Teero tiigú, Jesús cūū diariguemena Cōāmacū niirópure páōyīgu. Cūū páōreme-na marī Cōāmacūmena bapacutimasīā. ²¹Jesús paiaré dutigú peti ūmūāsepu Cōāmacūwiipu marīye niīadarere sāīboságu niīī. ²²Cūūrā marī “ñañaré tiirá niīā” jīī tugueñamirirare wapa cuohé-ra putuári tiirīgu niīwī. Oco jūīrī-maníremena marīye ōpūūrī cuso-norira tiiróbiro niīā. Marī ñañaré tiirīguere cosepetínorirapu niīā. Teero tiirá, Cōāmacūrē diamacū wācūrēmena, añurō padeorémena sāīáda. “Teero padeoāmajārā tiicú” jīīró maniró sāīáda. ²³Cōāmacū “teero tiigúda” jīīriguere tiigúdaqui. Teero tiirá, wasoró maniró padeorucújāāda. ²⁴Marī basiro biiro wācūāda: “Cāmerí maīárō jīīrā, añurére tiíaro jīīrā, ¿deerope cūārē tiíapudari?” jīī wācūāda. ²⁵Jesuré padeorámena

^a 10.16 Jeremías 31.33.

^b 10.17 Jeremías 31.34.

^c 10.20 Mt 27.51; Mr 15.38.

neädurijããda sîquẽrã tiirucúrobi-ro. Cũã tiiróbiro tiiróno tiirá, cãmerí wãcútutuari tiíada. “Marí Òpũ putuaatiadaro péero dusaa” jĩĩ wãcũrã, nemorórã cãmerí wãcútutuari tiíada.

²⁶Marí diamacũ maquẽrẽ masĩpacara, ñañaré tiinemówara, ¿noãyé díimena teeré coseré buagári? Buayá manicú. ²⁷Ñañarõ tiiré peti Cõamacũ tiirépere buadacu. Pecame asiríme cũũrẽ ññatutirirare sóerimepũre jeaadacu. ²⁸Too sugueropũre Moisés dutirére netõnucárigunorẽ puará o ññiãrã ññañrira wedesãari siro, cũũrẽ bóaneorõ maniró sñacõáyira. ²⁹Múã wãcũrĩ, Cõamacũ macũrẽ “boorídojãga” jĩĩgũnopere ¿nocorõ ññañarõ tiinógũdari? Bayiró ññañarõ wáaadacu cũũrẽ. Cũũ Jesuré “booríã” jĩĩrẽ dícu jĩĩriqui. Jesuyé díi cũũrẽ cosepacári, tee díire “wapamaníã” jĩĩ wedesequi. Teero biiri Espíritu Santo cũũrẽ añnurõ tiimírigũre ññañarõ jĩĩqui. ³⁰Cõamacũ ateré wedeseriguere marí masíã: “Yũũ cãmeboságũda; yũũ wapa tiigũdacu”,^d jĩĩ jóanoã. Apeyecárẽ jóanoã: “Marí Òpũ cũũyarare cũã ññañaré tiiré wapare ññañarõ tiigũdaqui”,^e jĩĩ jóanoã. ³¹Cõamacũ catirucugũ basocáre ññañarõ tiiré bayiró quioré niíã.

³²Múãrẽ sicato wáariguere wãcũña. Tíatore múã Jesús ba-

socáre netõnére quetire tuoma-síãri siro, ññañarõ netõyíro. Múã teero netõpacára, wãcútutuari-ra niíwũ. ³³Sîquẽrã basocá ññacoropũ ññañarõ jĩĩ buijãnorira niíwũ; ññañarõ tiíápenorira niíwũ. Apetó múã menamacãrã teero ññañarõ netõrírare tiíapurrira niíwũ. ³⁴Múã peresuwiipũ niirárẽ bóaneõ ññarira niíwũ. Ápẽrá múãyere ãmarĩ, useniremena nucárira niíwũ. Múã ãmũásepũ cuoádarepere “atiditá maquẽ nemoró aññunetõnucãre niicu” jĩĩrira niíwũ. “Tee petirícu” jĩĩrã, wãcútutuarira niíwũ. ³⁵Teero tiirá, cuiro maniró padeoyá. Teero padeorucúra, nemoró aññurere ññeãdacu. ³⁶Múã ññañarõ netõrá, wãcútutua, padeorucújárõ booa. Teero tiirá, Cõamacũ boorere tiirí siro, cũũ “ticogũda” jĩĩriguere múã ññeãdacu. ³⁷Cõamacũye queti jóaripũpũ biiro jĩĩ jóanoã:

“Atigũda” jĩĩrigũ máata atigũdaqui. Pearó maniró jeagũdaqui.

³⁸“Aññugũrã niíĩ” yũũ jĩĩgũno cũũ padeorémene niirucugũdaqui. Yũũre padeodújããtã, cũũmena useniricu,^f jĩĩ jóanoã. ³⁹Marípeja Jesuré padeorere duurábiro niiria. Teero tiirá, marí pecamepũ wáaricu. Marí cũũrẽ padeorá, netõnénoãdara niíã.

^d 10.30 Deuteronomio 32.35.

^e 10.30 Deuteronomio 32.36.

^f 10.37-38 Habacuc 2.3-4.

Cõamacũrẽ padeoríraye queti

11 ¹Marĩ padeorẽmena biiro jĩĩmasĩã: Cõamacũ “teero tiigũda” jĩĩriguere diamacũrã tiigũdaqui. Teero biiri marĩ ññari-pacara, “diamacũrã niicu” jĩĩma-sĩã. ²Too sugueropũ marĩ ñecũ-sũmuã Cõamacũrẽ padeoyĩra. Teero tiigũ, Cõamacũ cũãrẽ “añurãrã niĩya” jĩiyĩgu.

³Marĩ Cõamacũrẽ padeojĩrã, biiro masĩã: Cũũ atibũreco niirẽ-re niipetirere bauanégũ, cũũ du-tirẽmena bauanérĩgu niĩwĩ. Tee-ro tiiró, atibũreco maquẽ marĩ mecũtĩgã ññarẽ sicutopũre ññaña manirĩgu niĩã.

⁴Abel Cõamacũrẽ padeojĩgũ, biiro tiiyĩgu: Cõamacũrẽ ticogu, oveja añugũrẽ sĩa sóemonecoyi-gũ. Cũũ sówũ Caín ticorigue ne-moró añuré ticoyĩgu. Cõamacũ Abelre “añugũrã niĩ” jĩĩ ññagũ, cũũ ticoriguere ñeeyĩgu. ⁸ Teero tiiró, Abel diari siro niipacari, cũũ Cõamacũrẽ padeorĩgue atitó-cãrẽ marĩrẽ buerẽ néeatia.

⁵Enoc Cõamacũrẽ padeojĩgũ, diaripacari, Cõamacũ cũũrẽ cũũ pũtopũ néemuãwayĩgu. Āpẽrã cũũrẽ ãmaãmiyira. Buariyira. Cõã-macũye queti jóaripũpu biiro jóa-noã: “Cõamacũ Enorẽ usenireme-na ññayĩgu. Teero tiigũ, cũũrẽ née-muãwayĩgu”,^h jĩĩ jóanoã. ⁶Marĩ Cõamacũrẽ padeorĩjĩrã, cũũrẽ use-

nirĩ tiimasĩria. Cõamacũmena ba-pacutidugagũno “diamacũrã niĩ-qui” jĩĩrõ booa. Teero biiri “cũũrẽ yũũ padeorẽmena sãĩrĩ, añurõ tiigũdaqui” jĩĩrõ booa.

⁷Noé Cõamacũrẽ padeojĩgũ, doorĩwũ pairĩwũre tiiyĩgu. Cõã-macũ cũũ too síro tiĩadarere Noe-rẽ wedeyĩgu. Noé teero wãaada-rere ññaripacu, Cõamacũrẽ quio-níremena ññajĩgũ, cũũya wedera-re netõnégũda jĩĩgũ, tiiwurẽ tiiyĩ-gũ.ⁱ Teero padeorẽmena tiiwurẽ tiigũ, too macãrã duaadarere, teero biiri cũã pecamepu wãa-adarere tuomasĩrĩ tiimiyĩgu. Cũũ padeorĩ, Cõamacũ cũũrẽ “añugũ-rã niĩ” jĩĩ ññayĩgu.

⁸Abraham Cõamacũrẽ padeojĩ-gũ, cũũ jĩĩrirobirora tiiyĩgu. Cõã-macũ cũũrẽ apeditapũ cũũrẽ tico-adari ditapũ wãadutiri, wãayĩgu. Cũũya macãrẽ witiwagu, “tiidita-pũ wãagu tia” jĩĩrõ manirõ wãa-jõayĩgu.^j ⁹Cõamacũrẽ padeojĩgũ, cũũrẽ “ticogũda” jĩĩri ditapũ jea, niiyĩgu. Cũũya dita niipacari, si-cadita waso, niiyĩgu. Wáicũra ca-serimena tiirĩ wiipũ niiyĩgu. Cũũ macũ Isaac, teero biiri cũũ pãrã-mĩ Jacob teorora niinũnuseyira. Cõamacũ cũãcãrẽ tiiditare “tico-gũda” jĩiyĩgu.^k ¹⁰Abraham macã manigũ niijĩgũ, añurõ tiirĩ macã cũũ niirucujãadari macãpere yueyĩgu. Tiimacã, ãmuãsepu niirĩ macã, Cõamacũ tiirĩ macã niĩã.

^g11.4 Génesis 4.3-7.

^j11.8 Génesis 12.1-5.

^h11.5 Génesis 5.21-24.

^k11.9 Génesis 23.4; 26.3; 35.12,27.

ⁱ11.7 Génesis 6.13-22.

¹¹ Abraham Cõamacũrẽ padeo-jígũ, bũcu peti niipacu, Saracã põnamanígõ niipacari, tutuare bũayígu. Cũũrẽ Cõamacũ tutuare ticoriguemena põnacutíyigu. Cũũ biiro wãcũyigu: “Cõamacũ yũũre ‘paũ pãrãmérãcutígudacu’ jĩiriguere queoró tiigúdaqui”, jĩi wãcũyigu.^l ¹²Teero tiigú, Abraham bũcu peti niipacu, macũcutiyígu. Macũcuti, too síro paũ peti pãrãmérãcutiyígu. Ñocõárẽ, ditatuparire queopetímasĩna maniróbiro cũũ pãrãmérãrẽ queopetímasĩna maniã.^m

¹³ Cũã niipetira Cõamacũ cũãrẽ “ticoguda” jĩiriguere ñeeripacara, diajõâyira. Cũã padeojĩrã, cũũ ticoadarere yoaropũ ñnarãbiro niijâyira. “Teeré cũoádacu” jĩi wãcũrã, useniyira. Cũã teeré wãcũrã, “atiditapére wáanetõri basoca niiã” jĩiyira. ¹⁴Teeré jĩiráno cũã niĩadari dita petire ãmaãrã tiíyia. ¹⁵Cũã witiwari ditapũre wãcũrãjã, coebójĩya. ¹⁶Cũã niimiri dita nemoró ãñurõ niĩadari dita petire booyíra. Ñmũãsepũre niidũgayira. Teero tiigú, Cõamacũ cũã “ũsã õpũ niĩ” jĩirĩ, bobosáriyigu. Teero bobosárijígũ, cũã niĩadari macãrẽ ñmũãsepũre quẽnoyúetoayígu.

¹⁷⁻¹⁸ Abraham Cõamacũrẽ padeojígũ, cũũ macũ Isaare wáicũre

sĩã sóemonecorobiro tiigúdu tiimíyigu. Cõamacũ “¿diamacũrã yũũre padeomĩi cũũ?” jĩigũ, teero tiidutíyigu. Cõamacũ Abrahamrẽ “Isaac pãrãmerã niinũũsera mũũ pãrãmerã peti niĩadacua” jĩiri siro niipacari, Abraham cũũ macũ sícũ niigérẽ sãgũdu tiimíyigu.ⁿ ¹⁹Abraham biiro wãcũyigu: “Cõamacũ diarirapũrena masõmasĩi”, jĩi wãcũyigu.^ñ Teero tiirã, marĩ biiro jĩimasĩã: “Abraham cũũ macũrẽ diarigũpũre masõrigũ tiiróbiro cũoyígu”, jĩimasĩã.

²⁰ Isaac Cõamacũrẽ padeojígũ, cũũ põna Jacoré, Esaũre cũãrẽ too síro wáaadarere wedecũyígu.^o

²¹ Jacob Cõamacũrẽ padeojígũ, cũũ diaadari sũguerogã, José põnarẽ too síro wáaadarere wedecũyígu. Teero wedesegu, cũũ tuurítuarigũmena túaũe, Cõamacũrẽ “ãñuniã mũũ” jĩiyígu.^p

²² José Cõamacũrẽ padeojígũ, diagũdu, cũũya wederare cũã too síropũ Egiptopũ witiwari, cũũye cõãrĩrẽ néewadutiyígu.^q

²³ Moisés pacusũmũã Cõamacũrẽ padeojĩrã, Moisés bauári, cũũrẽ tĩtĩrã muĩpũrã yayiío, cũoyíra. “Ãñugú peti niĩ”, jĩi ñnayíra. Egipto macãrã õpũ wĩmarã ñmũãrẽ Israelya põna macãrãrẽ sãĩadutípacari, cuiiriyira.^r

^l 11.11 Génesis 15.6; 17.19; 18.11-14; 21.2. ^m 11.12 Génesis 22.17.

ⁿ 11.17-18 Génesis 21.12; 22.1-14. ^ñ 11.19 Génesis 22.5.

^o 11.20 Génesis 27.27-29, 39-40. ^p 11.21 Génesis 48.1-20.

^q 11.22 Génesis 50.24-25; Éxodo 13.19; Josué 24.32. ^r 11.23 Éxodo 1.22—2.2.

²⁴ Moisés Cōāmacūrē padeojí-gũ, bũcuágu, “Egipto macārā ōpũ macō macũ nii” jĩrere booríyigũ.^s ²⁵ Coomena pũtuágu, Cōāmacũ boorere tiiripacu, apeyenó añurere cuobójíy; atibúrecopũre usenibojíy. Toopũre pũtuárono tiigũ, Cōāmacūrē padeorámena-pe ñañarō netōápudugayigu. ²⁶ Cũũ Cristo atibúrecopũ niigũ ñañarō netōádare tiiróbiro ñañarō netōyigu. “Yũũ teero ñañarō netóre Egipto macārā cúā cuoré nemoró wapacutía”, jĩ wācũyigũ. Cōāmacũ cũũrē too síropũ ti-coadarere wācũgũ, teero jĩyigu.

²⁷ Cōāmacūrē padeojígũ, Egiptopũ niiārigũ witiwayigu.^t Too macārā ōpũ cúagu niipacari, cui-ro maniró witiwayigu. Cōāmacũ bauhégure ñagũ tiiróbiro padeo-rucujáyigu. ²⁸ Cōāmacūrē padeo-jígũ, Pascua sicato nucārĩ bureco-re Cōāmacũ tiidutĩrere tiiyigu. Israelya pōna macārārē corderoare sīādutĩ, cúāye díimena wiserĩ so-pepāmarĩ wesarire tuusiāduti-yigũ. Teero tiigũ, ángelepe tee díi-re ññajígũ, bauásuguerigure sīārĩ-yigũ.^u

²⁹ Israelya pōna macārā Cōāmacūrē padeojírā, día Sōārĩmaarē tĩāwayira. Maa añurō boporĩmaarē tiiróbiro tĩāwayira. Egipto

macārāpe cúā siro tĩāwama jĩrā, duapetijōāyira.^v

³⁰ Israelya pōna macārā Cōāmacūrē padeojírā, Jericó wāme-cutiri macā wesare siete burecori sodeayira. Cúā Cōāmacūrē padeorémena tiimacā wesa niirĩ sā-nirō ũtāmena weeri sānirōca pee-cũmújōāyiro.^w ³¹ Rahab ũmũāmena ñeeape wapatári basoco Cōāmacūrē padeojígō, Israelya pōna macārā ññadutira jearáre añurō bocayigo.^x Teero tiigó, tiimacā macārā Cōāmacūrē netōnũcārāmena diariyigo.^y

³² ¿Ñeeré wedenemogũdari yũũ? Niipetiraye quetire wedemasĩña maniā. Gedeón,^z Barac,^a Sansón,^b Jefté,^c David,^d Samuel,^e teero biiri āpērā profetas tiiríguere wedepetiriga. ³³ Cúā Cōāmacūrē padeojírā, biiro tiiyĩra: Apeditári macārāmena cāmerĩsĩā, netōnũcáyira; cúāya wederare diamacúrā dutiyira; Cōāmacũ “tiápugũda” jĩrígũere ñeeeyĩra; yáiwa niirópũ biadũpópacari, cúā padeorémena yáiwaye userire biarĩ tiiyĩra;^f ³⁴ pairĩme pecame jũũrópũ sōnecoricārē, jũũriyira;^g āpērā cúārē espadamena sīādugári, dutijáyira; tutuarimirira tutuara wáyira; cāmerĩsĩārā wáara, nemoró tutuara wáyira;

^s 11.24 Éxodo 2.10-12.

^t 11.27 Éxodo 13.17—14.30.

^u 11.28 Éxodo 12.21-30.

^v 11.29 Éxodo 14.21-31.

^w 11.30 Josué 6.12-21.

^x 11.31 Josué 2.1-21.

^y 11.31 Josué 6.22-25.

^z 11.32 Jueces 6—8.

^a 11.32 Jueces 4—5.

^b 11.32 Jueces 13—16.

^c 11.32 Jueces 11—12.

^d 11.32 1 Samuel 16.1—1 Reyes 2.11.

^e 11.32 1 Samuel 1.1—25.1.

^f 11.33 Daniel 6.

^g 11.34 Daniel 3.

cúã wãpãrãmena câmerísĩrã, cúãrẽ netõnúcáyira. ³⁵Sĩquẽrã numiã cúã põna diaarirare masõarirapũre wiyanóyira sũcã. ^h

Ãpẽrãpẽ ñañarõ tiinóyira. Cúã padeodúatã, peresuwiipũ niirãrẽ wionéconobojĩya. Cúãpẽ ãmũãsepũ catiré petihére cõodugára, padeodúriyira. ³⁶Ãpẽrá ñañarõ bui, tãnanóyira. ⁱÃpẽrá cõmedárimena siatú, peresuwiipũ duponoyira. ^j³⁷Ãpẽrá ãtãperimena déesĩanoyira. ^kÃpẽrá cúãye õpũũrĩ deco widetanoyira. Ãpẽrá espadamena páatasĩanoyira. ^lÃpẽrá suti manirã oveja caseri, cabra caserimena dícu sãñarira cuicãmesãyira. Cúã bóaneõrã, ñañarõ tiinórira, cãmitunorira niyira. ³⁸Cúã atibúreco macãrã ^mnemoró ãñurã niipacari, atibúreco macãrã cúã ãñurére ñnadugariryira; cúãrẽ cõãdugayira. Cõãmacũrẽ padeoré wapa cúãrẽ ñañarõ tiirí, cuira, basocá maniró, yucu manirópu, ãtãyucupũ, ãtãtutiripũ, ditacoperipũ niisodeatiyira.

³⁹Cõãmacũ cúã niipetira padeorí ñnagũ, “ãñurãrã niĩya” jĩiyigu. Cũũ teero jĩiri siro niipacari, cũũ cúãrẽ “ticoguda” jĩiriguere ñeeriyira ména. ⁴⁰Cúã ñeeãdari suguero, Cõãmacũ marĩrẽ nemoró ãñurẽ tiisuguédugarigu niwĩ. Cũũ teero tiirí siro, cúã marĩ-

mena sícãrõména ãñurã quẽnojeáadacua.

Jesuré nũnũdutíre

12 ¹Teero tiirã, cúãrẽ wãcũãda. Cúã pau duuró maniró “Cõãmacũ ‘ticoguda’ jĩiriguere ticogudaqui” jĩi padeorucúyira. Cúã padeoríguere wãcũrã, marĩcã teerora padeorucújããda. Caturí basocu máata jeadugagũ tiiróbiro niĩada. Cũũ niipetire núcũrere cúũjã, cutãwáqui. Cũũ núcũrere cúũre tiiróbiro marĩ niipetire ñañaré tiirere duujárõ booa. Teeré duurã, Cõãmacũ boorépere tiirucújãrõ booa. ²Jesuré wãcũnũnũsero booa. Cũũrã marĩrẽ sicato padeorí tiiwĩ. Cũũrã marĩrẽ padeoyapácutiri tiigũdaqui. Cõãmacũrẽ padeojĩgũ, cũũ too síro usenire bũãadarere wãcũgũ, curusapũ páabiaturere núcãjãyigu. Boboró maniró diayigu. Teero tiigũ, mecũtígãrẽ Cõãmacũya wãmo diamacũniñape jeanuãqui.

³Mũã Jesús ñañarõ netóríguere wãcũña. Ñañarã cũũrẽ bayiró ñañarõ tiiyira. Teero tiirã, mũãcã ñañarõ netórã, páasutiro maniró cũũrẽ padeorucújãña. ⁴Ñañarã cúã ñañaré tiirí, mũã wederé wapa mũãrẽ sãrĩ tũgueñañaria ména. ⁵Sícũ basocũ cũũ põnaré wederébiro Cõãmacũ mũãrẽ wedei.

^h11.35 1 Reyes 17.17-24; 2 Reyes 4.25-37. ⁱ11.36 Jeremías 20.2; 37.15.

^j11.36 1 Reyes 22.26-27.

^k11.37 2 Crónicas 24.21.

^l11.37 Jeremías 26.20-23.

^m11.38 “Atibúreco macãrã” jĩiñoã Cõãmacũrẽ padeohérare.

Cũũye queti jóaripũpu wederiguere ¿wãcũrigari? Biuro jĩĩ:

Yũũ macũ, Cõamacũ mũũrẽ bayiró wederémena quẽnojeádutiri, teero ññacõãrijãña.

Cũũ mũũrẽ tutiri, páasutirijãña.

⁶Cõamacũ cũũ maĩrãrẽ bayiró quẽnojeári tiiquí.

Niipetira cũũ põnaré cũã ñañaré tiirí, ñañarõ tiiquí,ⁿ

jĩĩ jóanoã. ⁷Múã ñañarõ netõrá, “Cõamacũ marĩrẽ quẽnojeádutigu tiiquí” jĩĩrã, nũcãjãña. Cõamacũ múãrẽ cũũ põnabiro tiiquí. Niipetira pacũsumũã cũã põnaré quẽnojeári tiicúa. ⁸Cõamacũ niipetira cũũ põnaré quẽnojeári tiiquí. Cũũ múãrẽ quẽnohéri, cũũ põna díamacũ mee niicu. Pacu manirã, teero buaríra tiiróbiro niicu. ⁹Apeyeréja, marĩ wĩmarã niirĩ, marĩ pacũsumũã marĩrẽ quẽnojeári tiiwá. Cũã teero tiiriguere marĩ padeowá. Teero tiirã, marĩ Pacu ãmũãsepũ niigũpereja toorã nemoró yũũro booa. Teero yũũrucujãrã, catirucujãadacu. ¹⁰Marĩ pacũsumũã atibũrecopũ macãrã, marĩ cũãmena niirĩ, marĩrẽ quẽnojeári tiiwá. Cũã ãñurõ niidutira, cũã põõtẽõrõ quẽnowá. Cõamacũpe marĩrẽ cũũ tiiróbiro ñañaré manirã niidutigũ, quẽnojeári tiiquí. ¹¹Diamacũrã niiã: Marĩrẽ quẽnojeári tiirítabe-

re tusaya manĩã. Pũni niiã. Teero niipacari, quẽnorémena ãñurõ wáari tiia. Too síropũre ãñurõ cũũ booróbiro diamacũ tiíadacu; ãñurõ niirecutirere buãadacu.

Cõamacũyere tuodugáheri, quio niiã

¹²Teero tiirã, basocã wãmorĩ, dupori tutuhera tiiróbiro niirijãña; wãcũbayinemoña. ¹³Múã diamacũ tiirã, maarẽ sugewara tiiróbiro niíadacu. Múã teero tiirí, opayuriro tiiróbiro wágucã múãrẽ ãñurõ nũnũgũdaqui; padeotutúanemogũdaqui. Opayuriro tiiróbiro wáanemoriqũ.

¹⁴Niipetirarena cúaro manirõ ãñurõ niirecutiya. Ñañaré tiiró maniró niiña. Ñañaré tiirã marĩ Òpũrẽ ññariadacua. ¹⁵Múã tuomasĩña: Sícũno Cõamacũ marĩrẽ ãñurẽ tiorere duurĩjããrõ. Sícũno cũũ wedeseremena, cũũ tiirémena ãpẽrá padeorere ñañorĩjããrõ. Teerẽ tiigũ táa ñañaré tiiróbiro niiquí. Táa ñañaré wiiró, oterere ñañocú. ¹⁶Teero biiri sícũno cũũ nũmo niihẽgõmena ñañaré tiirĩjããrõ. Teero biiri sícũno Cõamacũ marĩrẽ ticoadarere “buri niirẽ niiã” jĩĩ wãcũrijããrõ. Esaú teero tiiyíũ. Juabóagũ, cũũ basocã sõwũ niirere yaarémena cũũ baipere wasoyíũ. ¹⁷Múã masícu: Too síro Esaú cũũ pacu “mũũrẽ ãñurõ wáadacu” jĩĩ wedecũrĩ boomíyigũ. Cũũ pacupe “mũũ bairẽ teerẽ

ⁿ12.5-6 Proverbios 3.11-12.

cúūpetitoaawū” jĩiyigu. Cũũ tee-ro jĩĩrĩ tʉogú, bayiró utiyigu. Teero utipacari, cũũ pacu cũũ bairé cúũriguere wasomasĩña maniyíro.

¹⁸Múã tíato macārã Israelya pōna macārã tiiróbiro ũtāgú padeñámasĩrigupure jearia. Tiigupure bayiró jũũyiro. Toopure bayiró naĩtĩāyiro. Bupo páa, wĩno bayiró wáyayiro. ¹⁹Teero biiri múã tíato macārã tiiróbiro corne-ta busurere tʉoríã. Cõāmacũ wedesecārẽ tʉoñaría. Cũāpeja cũũ wedeseri tʉorá, cuiremena “nocõrõrã wedesearo sáa” jĩĩyira. ²⁰Cõāmacũ dutiariguere cuinetõnerã, teero jĩĩyira. Cũũ dutiari-gue biiro jĩĩyiro: “Atigú ũtāgúpure cutacúgũnorẽ ũtāperimena déesĩña; o saderígumena sĩañá. Wáicuracārẽ teerora tiyá”, jĩiyi-gu Cõāmacũ. ²¹Teero wáarigue quionetójõāyiro. Teero tiigú, Moisés basiro biiro jĩiyigu: “Yũũ cuinetõgũ, ñapõpiga”, jĩiyigu.

²²Mũāpeja tiigupú jearono tiirá, Cõāmacũ putopu jeacu. Toopú Cõāmacũ catirucuguya macã, ũmuásepũ niirí macã niã. Tiima-cã Jerusalén wāmecutiri macã niã. ũtāgú Sion wāmecutirigucã niã. Tiimacāpũ ángelea pau peti niicua. ²³Cũã neã, cũũrẽ ũseni-peocua. Cõāmacũ pōna cũũ “tico-gũda” jĩiriguere ñeeādaracã toopúra niicua. Cũã wāmerẽ ũmuá-sepũ jóatunore niicu. Toopúra

Cõāmacũ niipetirare besegú nii-qui. Teero biiri too suguero macārāpũ diarira marĩmena sĩarõ-ména añurá quẽnojeárira toopú niicua. ²⁴Jesús toopú niiqui. Cũũ mama netõnére quetire néeatiri-gu niĩ. Jesuyé díi marĩ ñañarẽ tiirere coserẽ toopú niicu. Cũũye díi Abelye díi nemoró wapacutía.^ñ

²⁵Teero tiirá, Cõāmacũ múārẽ wedegúre sũnaríjãña. Too sugue-ro macārārẽ Cõāmacũ atibúreco-pure baurocá wedeseyigu. Cũã cũũrẽ sũnayíra. Teero tiirá, Cõā-macũ cũārẽ ñañarõ tiíadarere du-tiwámasĩriyira. Marĩpereja Cõā-macũ ũmuásepũ wedesequi. Tee-ro tiirá, marĩ cũũrẽ sũnarí, nemo-ró ñañarõ tiigúdaqui. Dutiwáma-sĩña maniádacu. ²⁶Tiatopure Cõāmacũ wedeseri, dita cāmeña-yiro. Atitópere cũũ “tiigúda” jĩi-riguere cũũye queti jóaripupure buenoã: “Sĩarĩ dita cāmeñarĩ tii-nemógũda. Dita dícu cāmeñarĩ tiirícu; ũmuásepũ niirécārẽ cā-meñarĩ tiigúda”,^o jĩiyigu. ²⁷Cũũ “sĩarĩ dita cāmeñarĩ tiinemógũ-da” jĩīgũ, aterẽ jĩīgũ tiii: Niipeti-re cũũ bauaneriguere néecomasi-renorẽ cõāgũdaqui. Néecomasiña maniré dícu putuáadacu. ²⁸⁻²⁹Cõāmacũ Őpũ niiró marĩ cũũmena niíadaro néecomasiña maniã. Teero tiirá, Cõāmacũrẽ ũsenire ticoada. Cũũ tʉsarópura cũũrẽ marĩ padeorere wiyaáda.

^ñ 12.24 Génesis 4.10. ^o 12.26 Hageo 2.6.

Marí Òpũ Cõamacũ niipetire ña-
ñarére añurõ jũũpetiri tiirímebi-
ro niiĩ. Teero tiirá, cũũrẽ padeo-
rá, quioníremena padeoáda.

Cõamacũ tusarére tiiyá

13 ¹Múã Jesuré padeorá sĩ-
cũpõna tiiróbiro cãmerĩ
maĩrucujãña. ²Múãye wiseripũ
jearáre añurõ bocaya. Teeré aca-
bórijaña. Æpẽrá teero tiirá, ánge-
lea jearirare bocayira. “Ángelea
niicua”, jĩĩ masĩriyira.

³Peresuwiipũ niirãrẽ wacũña.
Cũãmena toopũ niirã tiiróbiro tũ-
gueñaña. Ñañarõ netõ, cãmituno-
riracãrẽ wacũña. Múãcã cũãbiro-
ra òpũũcutia. Teero tiirá, ñañarõ
netõápumasĩã.

⁴Niipetira wãmosíarirare quio-
níremena ññaña. Múã nũmosánu-
miã niihẽrãmena, múã manusũ-
muã niihẽrãmena ñeeaperijãña.
Nũmomanirã, manũmanirã noo
booró ñeeapecãmesãrãrẽ Cõama-
cũ ñañarõ tiigũdaqui. Teero biiri
wãmosíarira niipacara, Æpẽrãrẽ
ñeeaperare ñañarõ tiigũdaqui.

⁵Niyerure bayiró peti ugari-
péarijãña. Múã cũorémene use-
niña. Cõamacũ biiro jĩirigu niiwĩ:
“Mũũrẽ sícũrã duucúricu; cõãwa-
ricu”,^p jĩirigu niiwĩ. ⁶Teero tiirá,
wacũbayiremena biiro jĩĩmasĩã:

“Marí Òpũ yũũre tiápugu
niiĩ. Sícũ yũũre ñañarõ
tiidugári, cuiria”,^q
jĩĩmasĩã.

⁷Múãrẽ sũonírirare Cõamacũ-
ye queti múãrẽ wederirare wacũ-
rucujãña. Cũã añurõ tiirécũti ya-
pacũtĩriguere wacũña. Cũã pa-
deoróbiro tiinũnũseya.

⁸Jesucristo wasoríqui. Too sũ-
gueropũ, mecũtígãrẽ, too síropũ-
re teerora niirucugũdaqui. ⁹Tee-
ro tiirá, Æpẽrá múãrẽ merẽã we-
deri, tũonũnũserijãña. Cõamacũ
cũũ añurẽ ticorémene marĩrẽ
yeeripũnarĩpũ wacũtutuari tii-
áro. Marí yaaré marí yeeripũna-
rĩrẽ wacũtutuaere ticoricu. Teero
tiirá, múãrẽ “ateré yaaya; teeré
yaarijãña” jĩĩrĩ, tũorĩjãña.

¹⁰Jesús marí ñañaré tiiré wapa
sĩãnórigu niiwĩ. Cõamacũwiipũ
paiá waicũrere sĩarã, teeména
Cõamacũrẽ acabóre sãĩrã tiimícua.
Teero tiirá, cũã Jesús acabórere
masíricua. ¹¹Paiaré dutigũ Æñune-
tõjõãri Tatiapũre waicũraye díire
néesãwaqui. Tee díire Cõamacũrẽ
ticoqui, basocá ñañaré tiárigue
wapare acabóre sãĩgũ. Cũãye
òpũũrĩrẽ macã wesapũ néewa,
sóedutiqui. ¹²Teero tiiróbiro Je-
sús macã wesapũ ñañarõ netõ, dia-
yigu. Cũãye díimene marĩrẽ añurã
pũtuári tiigũ, teero tiiyigu. ¹³Cũũ
macã wesapũ diarigue “bobo niiã”
jĩĩnoyiro. Cũũ diari, basocá cũũrẽ
tuti, doopacári, cũũrẽ nũnũáda. Cũã
doorére teero tũgueñajããda. ¹⁴Ati-
búrecore marí niirí macãrẽ niidoa-
ricu. Apemacã too síropũ marí nii-

^p 13.5 Deuteronomio 31.6.

^q 13.6 Salmo 118.6-7.

rucuari macãrẽ yuera tiia.

¹⁵Teero tiirã, Cõamacãrẽ usenire tiorucujããda Jesucristo marĩrẽ añurẽ tiiriguemena. Tee marĩ Cõamacãrẽ tiorẽ niiã. Cũmena usenirã nijĩrã, ãpẽrãrẽ biiro jĩãda: “Cũ marĩ Ôpũ niiĩ; añunetõjõãĩ”. ¹⁶Teero biiri ãpẽrãrẽ añurõ tiirẽre acabõrijãña. Múã cuorẽmena ãpẽrãrẽ tiápuya. Múã teero tiirẽ múã Cõamacũpũre tiorẽbiro niiã. Múã teero tiirĩ, useniqui.

¹⁷Múãrẽ suonĩrãrẽ yũya. Cũã dutirẽre tiiyã. Cũã múãrẽ apeyepere padeorĩ jĩĩrã, iĩnanunuse, buerucucua. Cũã aterẽ masĩcua: Too síro Cõamacũ cúãrẽ “¿diamacũ bueri; o merẽã buerite?” jĩĩ sãĩnãgũdaqui. Múã cúã dutirẽre yũri, useniremena múãrẽ coteadacua. Cúãrẽ bóaneõrã niirĩ tiirĩjãña. Múã cúãrẽ netõncãrĩ, cúã múãrẽ añurõ tiápumasĩribocua.

¹⁸Ûsãrẽ Cõamacũrẽ sãĩbosárucujãña. Ûsã añurõ diamacũ tiijĩrã, añurõ yeeripũnacutia. Niipetirere añurõ tiidũgãa. ¹⁹Múã yũre bayirõ sãĩbosári booa. Múã sãĩrĩ, Cõamacũ boorĩ, máata múã pũtopũ niigũdacu sũcã.

Wedeyaponorigue

²⁰Cõamacũ múãrẽ añurõ niirecutirere ticogú niiĩ. Cũũrã Jesurẽ oveja cotegú tiiróbiro niigú añugũrẽ diarigupũre masõrigu niĩwĩ. Cũũrã marĩ Ôpũ Jesucristoye díimena mama netõnẽdoare quetire jeari tiirigu niĩwĩ. ²¹Cũũrã múãrẽ diamacũ quẽnojeári tiíaro. Niipetire múã tiirẽmena añurã niirĩ tiíaro. Teero tiirĩ, cúã boorẽre tiimasĩadacu. Cũũrã Jesucristo tutuaremena marĩ cúã tusarẽre tiirã niirĩ tiíaro. Cristore usenipeorucuada. Teerora tiíada.

²²Yáa wedera, yũ múãrẽ wederẽre añurõmena tuoyã. Ate yũ múãrẽ jóacoripũ yoeiripũ niiã. ²³Múãrẽ aterẽ wedea: Marĩya wedegu Timoteo peresuwiipũ niĩarigure wionécotoayira mée. Cũã máata yũ pũtopũ jeari, múã pũtopũ wáagu, cúãrẽ néewagu-da.

²⁴Niipetira múãrẽ suonĩrã añurõ. Niipetira Jesurẽ padeorãcã añuãrõ. Italia macãrã múãrẽ añudutia.

²⁵Cõamacũ múã niipetirare añurẽ ticoaro. Teerora tiíaro.

SANTIAGO

jóaripũ

Ññuduticorigue

1 ¹Yũũ Santiago múãrẽ ãñudu-tia. Yũũ Cõãmacũrẽ padecotegu, teero biiri marĩ Òpũ Jesu-cristore padecotegu múãrẽ Israelya põnarĩ macãrã doce põnarĩ macãrãrẽ apeyẽ ditapu wáabaterirare jóaa.

Masĩrẽ ãñurẽ Cõãmacũmena atia

²Yáa wedera, múãrẽ noo niirẽ ñañarõ wáari, “usenirã niiãda” jĩĩña. ³Múã masĩã: Múãrẽ ñañarõ wáari, múã Cõãmacũrẽ padeorẽre ãñomasĩã sũcã. ãñurõ padeorĩ, wãcũtutuare múãrẽ jeanemoã. ⁴Tee wãcũtutuare múãpũre jeapetiaro. Tee jeari, padeotutúara, basocá ãñurá, péerogã padeorẽ dusanóhẽrã niiãdacu.

⁵Masĩrẽ cuohérano Cõãmacũrẽ sãĩárõ. Ticogũdaqui. Cõãmacũ tutiro manirõ niipetirare cúa sãĩrẽ nemoró ticonemoqui. ⁶Padeorẽmena sãĩárõ. “Óba, ticoriboqui” jĩĩró manirõ sãĩrõ booa. Teero jĩĩráno día pairímaa maquẽ ocoturĩ tiiróbiro niiĩya. Tee wĩno páapuri wáajõãrucu, atijõãatirucu tiia. ⁷Cõãmacũ teero wãcũrãnorẽ tico-ridojãqui. ⁸Sicabũrecore merẽã, apebũrecore merẽã wãcũcua; sica diamacũ wãcũhẽrã niiĩya.

⁹Jesurẽ padeorá búri niirã ñña-nopacara, usenirõ booa; Cõãmacũ ññacoropũre búri niirã mee niicua. ¹⁰Pee apeyẽ cuorácã Jesurẽ padeorá usenirõ booa. Cúa padeorẽ cúa cuorẽ nemoró wapa-cutia. Cúa cuorẽpeja coori s̃inidíaro tiiróbiro petidíaadacu. ¹¹Táa muĩpũ bayiró asirí, s̃inijóãcu. Tee cooricã budujóãcu; ãñurẽ niiãrigue niipacaro, peticú. Tee tiiróbiro pee apeyẽ cuorácã cúa niyeru wapatarĩromena diajõãadacua.

Jĩĩcõãsãrere Cõãmacũ mee tiidutĩ

¹²Ñañarõ wáapacari, wãcũtutuarano usenicua. Cõãmacũ cúa padeorẽre duuhéri ññagũ, cúaãrẽ catirẽ petihẽre ticogũdaqui. Teerẽ “ticogũda” jĩĩrigũ niĩwĩ cũũrẽ maĩrãrẽ.

¹³Sicũno ñañarẽ tiidugáro jeari, “Cõãmacũ yũũre teero tiidutĩ” jĩĩrijãrõ booa. Cõãmacũ ñañarẽ tiidugágũ mee niĩĩ. Cũũ ãpẽrãrẽ ñañarẽre jĩĩcõãsãgũno mee niĩĩ. ¹⁴Biirope biia: Ñañarẽ tiidugãrere wãcũsũgueari siro, ññaagũ jĩĩcõãsãrõ tiiróbiro wáacu. Teero tiigũ, apeyenó ñañarẽ tiidutĩrere péerogãmenarã “jáũ” jĩĩjãqui. ¹⁵Cũũ tee ñañarẽ tiidugãremena ñañarẽre tiiquí. Cũũ nii-

petire tiirípojĩgũ, catigú niipacu, diarigu tiiróbiro niitoaquí.

¹⁶Yáa wedera, wisirijãña. ¹⁷Niipetire añuré, teero biiri diamacũ maquẽ marĩrẽ diijeácu; teeré ticoqui Cõamacũ ãmuásepũ niigũ. Cũũrã niqui niipetira sãwócorare, ãmuásepũ bauráre tiirígu. Cũũ wasoríqui; cũũrẽ cãmotáreno manicú. ¹⁸Cõamacũ cũũ boorírobirora cũũye queti diamacũ maquẽmena marĩrẽ catiré petihére ticorigũ niwĩ. Teero cũũ diamacũ bueré cũũriguere añurõ padeosuguéjĩrã, ote dũca cworígu butisuguerẽpa tiiróbiro niicu. Butisuguerẽpa Cõamacũrẽ usenire ticorẽpa niirucuyiro.^a

Cõamacũrẽ padeorá diamacũ tiirécutire

¹⁹Yáa wedera, ateré masĩña: Æpẽrá wederi, tuomasĩãda jĩrã, añurõ tuoyá. Múã cúã wederére tuotóa, wãcũtoarapũ wedeseya; máata cúarijãña. ²⁰Marĩ cúara, Cõamacũ booró tiirícu. ²¹Teero tiirá, niipetire múã ñañarõ wãcũrere, ñañaré tiirécutirere duujãña. Cõamacũrẽ “jáũ” jĩĩ, cũũye queti marĩrẽ cũũ cũũrere diamacũ padeoyá. Tee quetire tuo, padeorá, múã netõnénoãdacu.

²²Cõamacũye quetire búri peti tuorijãña. Tuoári siro, tee queti dutirére tiiyá. Tiihérano cúã basiro jĩĩditora tiicúa. ²³Tee quetire tuo, tee dutirére tiihégũno biiro

biii: Cũũya diapóare ãnorõpũ ññaquí. ²⁴Cũũ baurére añurõ ññaári siro, cãmenucá witiwagũra, acabójaquí. ²⁵Æpĩpé cũũ Cõamacũye tuoáriguere wãcũrucu, acabóriqui. Cõamacũ dutiróbiro cũũ tiirucújaquí. Cũũ teero tiirécutiremena Cõamacũ cũũrẽ usenirĩ tiigúdaquí. Cõamacũye queti diamacũrã niiã. Teeména marĩ ñañaré dícu tiidugámiáriguere tiidúri tiirígu niwĩ.

²⁶Æpĩ “yũũ Jesuré padeogú niiã” jĩĩ wãcũmiqui. Teero jĩĩpacũ, ãpẽrãrẽ ñañarõ wedesequí. Teero tiigú, cũũ basiro jĩĩditogu tiiquí. Cũũnorẽ padeoré búri niiré niiã. ²⁷Cõamacũ marĩ Pacure diamacũ padeogúpeja biiro tiirécutiro booa: Pacũ manirárẽ, wapewia numiãrẽ cúãrẽ merẽã wáari, tiiapuro booa. Teero biiri atibúreco maquẽ ñañarére tiinunúserijãrõ booa.

Basocáre sícãrĩbíro ññaña

2¹Yáa wedera, múã marĩ Æpũ Jesucristo añunetõjõãgũrẽ padeojĩrã, basocáre sícãrĩbíro tiiyá. ²Apetó tiigú, ãmu sícũ múã neãrĩ wiipũ sããatiboqui. Cũũ wãmosúã tuusári beto oro beto, suti añurẽ sãñagú niiboqui. Toorá ãpĩ apeyenó cwohégũ sutiró bũcwo niãrõ sãñagú sããatiboqui súcã. ³Múãpe padeorémãna suti añurẽ sãñagúrẽ ñña, cũũrẽ “ãno añurõpũ duiya” jĩĩbocu. Apeyenó cwo-

^a1.18 Éxodo 23.16,19.

hégupereja “jóo nucũña” o “ãno yepapũ duijãña” jĩĩjãbocu. ⁴Múã teero tiirémēna basocáre sícārĩbíro tiihéra tiicú. “Suti añuré sãñagú bóaneögũ nemoró wapapacái”, jĩĩ wãcũmicu. Tee wãcũre ñañaré niiã.

⁵Yáa wedera, yũre tũoyá: Apeyenó cwohėranorė Cõamacũ besequi, cũã padeorė pairó wapa-cutĩro wáaaro jĩĩgũ. Cũũ pũtopũ wáaaro jĩĩgũ, besequi. Cũũ jĩĩri-robirora cũũre maĩrá cũũ pũtopũ niĩadacua. ⁶Múãpe apeyenó cwohėrare doo, bobosácu. ¿Noã múãrē tiíapei? Pee cwoará tiíapēcua. ¿Noã múãrē ñee, queti beserĩ basocu pũtopũ nėewadutii? Cũãrã tiicúa. ⁷Cũãrã múã padeogú wãmerē buijácua. Múãpe cũũ wãmerē padeorémēna jĩĩcu.

⁸Múã Cõamacũ dutirėre añurõ tiipetĩdũgara, cũũye queti jóari-pũpũ jĩĩrõbirora tiiyá: “Mũũ basi-ro maĩró tiirõbirora ãpėrãcãrē maĩñá”. ^bTeerē tiirã, diamacú tiirã tiia. ⁹Múã basocáre sícārĩbíro tiihéra, ñañarėre tiirã tiia; Cõamacũ dutirėre netõnucãrã tiia. ¹⁰Sĩcũno Moiserė dutirė cũũrigue niipetirere tiipetĩpacũ, sica-wãme tiihėrogãmenarã, tee dutirė niipetirere netõnucágũ niiqui. ¹¹“Ãpĩ nũmorē ñeeaperijãña”, teero biiri “basocáre sĩārĩjãña” jĩĩrėre dutirigu niĩwĩ Cõamacũ. Múã sícũrē sĩārã, ãpĩ nũmorē ñeeaperipacara, Moiserė dutirė

cũũriguere netõnucãrã tiicú. ¹²Cõamacũ múãrē mama dutirė cũũriguemēna^c múã tiiriguere iña, wapa tiigúdaqui. Teero tiirã, añurõ wedeserecuti, ãpėrãrē añurõ tiirėcutiro booa. ¹³Ãpėrãrē bóaneõ iñahėri siro, Cõamacũcã bóaneorõ maniró wapa tiigúdaqui. Bóaneõ iñarirapeja cũũ wapa tiirópũre cuiro manirómena añurėre ñeerã wáaadacua.

Añuré tiirémēna Jesuré padeoró booa

¹⁴Yáa wedera, sícũ “yũũ Jesuré padeóa” jĩĩboqui. Teero jĩĩpacũ, ãpėrãrē añuré tiĩñoriboqui. Cũũ padeorė ¿ñeenómēna wapacutĩbogarĩ? Teero padeorė cũũre netõrĩ tiirĩcu. ¹⁵Apetó tiirã, Jesuré padeorã suti wasorė cwohėra, yaarė cwobayĩhera múãmēna niibocua. ¹⁶Sĩcũ múã menamacũ cũãrē aterė jĩĩboqui: “Múã añurõ wáaya; yũsuarĩ, asibusũre suti sãñajĩrã niĩña; múã yaadũgarecorõ yaaya”, jĩĩboqui. Cũũ cũã boorėre ticoripacũ, cũũ tee jĩĩrē wapamanĩã. ¹⁷Marĩ padeorė tee queorė tiirõbĩro niĩã. Marĩ padeopacára, ãpėrãrē tiíapũheri, wapamanĩã.

¹⁸Apetó tiigú, yũũ jĩĩariguere padeohėgũno aterė jĩĩboqui: “Sĩcũ añurėre tiirĩpacũ, Jesuré padeoquí. Æpĩpė añurėpere tiiqui”. Cũũ teero jĩĩrėre biĩro wedegũda: “Cũũ añuré tiirĩpacari, ¿deero tii marĩ cũũ Jesuré pa-

^b2.8 Levítico 19.18.

^c2.12 Mama dutirė cũũrigue “ãpėrãrē maĩñá” jĩĩrē niĩã.

deorére ññamasĩboatau? Cũũ añuré tiiẽnoremena cũũ Jesuré padeorére ññamasĩbocu”.
 19 Cũũpe “Cõãmacũ sícũrã nii-qui” jĩĩ padeoquí. Tee añuniã añurõpeja. Wãtĩacã padeocúa tiirápũja. Tee wãcũrã, ñapõpi-cua cuira. 20 Cũũ tuomasĩridoja-gũ niiĩ. Yũũ jĩĩariguere wãcũ-bua, ateré masĩrõ booa: Marĩ “Jesuré padeóa” jĩĩpacara, ãpẽ-rãrẽ añurõ tiihéri, marĩ padeoré wapamanĩã. 21 Marĩ ñecũ Abrahame maquẽrẽ wedegũda. Abraham cũũ macũ Isaare ãtãbú sotoápũ siatúpeomiyũ. Cõã-macũ cũũ tiirére ññagũ, cũũrẽ “añugũrã niiĩ” jĩĩ ññayigũ. 22 Atecãrẽ tuomasĩrõ booa: Abraham Cõãmacũrẽ padeoyí-gũ. Teeména Cõãmacũ tiidutĩri-robirora tiiyigũ. Teero tiigũ, cũũ tiirémene cũũ padeorére ti-yapácuti-yigũ. 23 Teero cũũ tiirí-guemena Cõãmacũye queti jóa-ripũ niiré diamacũ wáaro tiiríro niiwũ. Tiipũ biro jĩĩã: “Abra-ham Cõãmacũrẽ padeoyigũ. Teero tiigũ, Cõãmacũ cũũrẽ ‘añugũrã niiĩ’, jĩĩ ññayigũ”,^d jĩĩ jóanoã. Too síro Cõãmacũ Abra-hamrẽ “mũũ yũũ menamacũ niiã” jĩĩrigũ niiwũ.

24 Tee quetimenena ateré añurõ masĩnoã sáa: Marĩ Cõãmacũrẽ padeorã añurõ tiirĩ, Abrahamrẽ tiirírobiro marĩrẽ “añurãrã nii-ya” jĩĩ ññaqũ. Userimena dícu

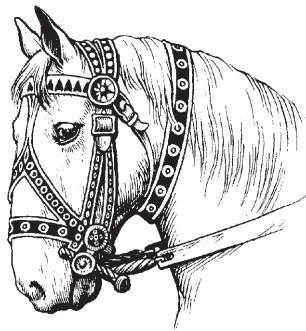
“Cõãmacũrẽ padeóa” jĩĩrãrẽ “añurãrã niiya” jĩĩ ññariqui.

25 Teerora wáayiro too suguero macõpũ ãtuãrẽ ñeeape wapatá-rigore. Coe Rahab wãmecuti-yigo.^e Judíoa cooya macã macãrã wãpãrã niyira. Coe Cõãmacũrẽ padeojígõ, judíoa jeari, añurõ bo-cayigo. Too síro cũũ dutiwáadari-marẽ ññocóyigo. Cõãmacũ coe tiirére ññagũ, coore “añugõrã nii-yo” jĩĩ ññayigũ.

26 Ateména putuáa: Sícũ Jesuré padeopacũ, añuré tiihéri, cũũ pa-deoré wapamanĩã. Cũũ padeoré sicaõpũũ yeeripũna duuári siro tiiróbiro niicu; catiricu.

Ñmerõrẽ cãmotãmasĩrõ booa

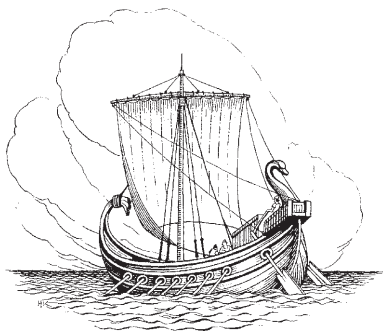
3 1 Yáa wedera, múã watoapũ-re paũ peti basocãre buerã niirijãrõ booa. Múã masĩcu: Cõã-macũ ãsã Jesuyére bueré wapa ãsã tiiríguere ãpẽrá nemorõ añu-rõ besegudaqui, ãsãrẽ wapa tii-ádari suguero. 2 Marĩ niipetira pee ññanaré tiirucúa. Sícũ péeerogã

Caballo cõmebetoména

^d 2.23 Génesis 15.6. ^e 2.25 Josué 2.

ñañaré wedesehegüno ãñugû peti niiqui. Cûũ wedeseãmajãduga-rere cãmotãmasîgû, niipetire cûũ ñañaré tiidugãrecãrê cãmotãmasîqui. ³Marî cõmebetorigãrê caballoaye ñseripũ sããã, caballoa marîrê yũũaro jîirã. Teebetorigãmena marî wãadugaropũ cûãmena wãamasîã. ⁴Teerora niã doo-riwucãrê. Tiwú pairíwũ niipacari, wîno bayiró páapucopacari, tiiwurê waatúgũ péeripîgãmena-

Dooríwũ péeripîgãmena waatúre

rã cûũ wãadugarope waatúcoi. ⁵Marîya ñemerõmena teerora wãacu. Marîya ñemerõ marîya õpũũ ñuarógã niipacaro, pee peti wedeseremena paure ñañomasîã. Pecame péerimegã niipacaro, marî sîãyócori, pairó macãñucũ niãñiroke jũũpetiri tia. ⁶Pecame tiiróbiro niã marîya ñemerõ. Péerogã niipacaro, pee ñañaré wedesemasîcu. Noo booró niipetire ñañaré wãari tiicú. Tee ñañarõ wedesere wãtîmena pũtucuticu. Niipetiro marî catirí ñurecorire ãñurõ niimiãriguere ñañocú.

⁷Basocá niipetira wãicũrare, wũurãre, yepapũ wéerare, día macãrãrê yũũri tiimasîcua. Cûã sicatorpũra yũũri tiimasînotoarira niíwã. ⁸Marîya ñemerõ docare yũũri tiimasîricu. ãñurê dícu wedesedugapacara, ñañaré wedesecu. ãña bacarí, cûũ nima ticoro tiiróbiro marî wedesere basocãre ñañarõ tiicú. ⁹Marîya ñemerõmena Cõãmacũ marî Õpũrê marî Pacũre ñsenire ticopacara, basocãre cûũ tiiróbiro baurá tiinórira-re ñañarõ wedesea. ¹⁰Sicaũseromena Cõãmacũrê ñsenire ticoa; tiĩuseromenarã ãpẽrãrê ñañarõ wedesea sũcã. Yãa wedera, teerê tiiríjãrõ booa. ¹¹Sicacope oco witi-ri copere oco ãñurê, oco ñañaré witi-ricu. ¹²Narañagũ pica ñucacutiricu. Picagũ ñse ñucacutiricu. Tee tiiróbiro oco móã ocare witi-ri copere oco móã ocahere witi-ricu.

Diamacũ tuomasîrã tiiré

¹³Múã watoapure ãñurõ tugue-ñapõtẽõnucõrã, tuomasîrã niicua. Cûã ãñurõ tiirécutirere ñño-ãrõ “yũũ tiirere ññaña” jîiró maniró. Biirõ tiigũno tuomasîgũ peti nií. ¹⁴Múã tuomasîpetipacara, ãpẽrãrê doe, cûãrê pesucutira, “ãpẽrá nemoró tuomasîã” jîiríjãña. Múã teerê tiirécutira, diamacũ maquẽrê cõãrã tia. ¹⁵Tee cûã tuomasîmiãrigue Cõãmacũ ticoré mee niã. Atibúreco maquẽ wãcũrê niã; basocá cûã basiro wãcũrê niã; wãtîã wãcũréno niã.

16 Múã watoapɸ doere, teero biiri pesucɸtire niirĩ, sícāróména niirecutiherecã niĩadacu. Noo booró niipetire ñañaré wáaadacu.

17 Cõamacũ tuomasíre ticoré cuorápeja ñañarére ámaãrõ maniró niicua. Cũãjã biiro niicua: ãñurõ niirecutirere boorá, basocáre ãñurõ wéepeora, wederére ãñurõ tuoñerã, ãpẽrãré bóaneõ ññarã, niipetirare ãñuré tiirã, niipetirare sícārĩbíro tiirã, tiidítóro maniró ãñurõ tiirecutira niicua. 18 ãñurõ niirecutirere tiidugáranõ ãñurõ niirecutire maquẽre wedesecua. Too síropɸre cũã teero jĩĩriguemena diamacũ niirecutirere ññaadacua.

Atibúreco maquẽre maĩré

4 ¹ ¿Ñeeména câmeríquẽi? ¿Ñeeména câmerítutii? Múã popeapɸ ñañaré tiidugáre, wãcũnɸnuseremena teero wáaa. ² Múã apeyenó cuodugápacara, buamasíricu. Cuodugára, ãpẽrá cuoráre sĩaquí. ãpẽrá cuorére ññajĩrã, ññatuticu. Múã boorére buamasíhẽrã, câmerítutiãmajãcu; câmeríquẽcu. Múã boorére buamasírĩcu, ¿deero tiirã? Cõamacũre sãĩrĩjĩrã. ³ Sãĩpacári, Cõamacũ tico-rĩqui. ãñurõ wãcũrémena sãĩrícu; múã cũũ ticoréména ññané tiidugácu.

⁴ Múã sícõ numiõ manucutipaco, apegó manɸre maĩgõ tiiróbiro niicu. Atibúreco maquẽre maĩrá-

no Cõamacũre ññatutira tiiróbiro niicua. Múã teeré masícu. Teero tiirã, atibúreco maquẽre maĩdugáranõ Cõamacũre ññatutigu tiiróbiro wáacua. ⁵ Cõamacũye queti jóaripɸpɸ búri peti ate jóanorõ mee tiia: “Cõamacũ marĩre Espíritu Santore ticorigu niijĩgũ, ãpẽrãré nemoró cũũre marĩ maĩrĩ booquí”,^f jĩĩ jóanoã. ⁶ Cõamacũ marĩre ãñurõ tiigú tiiapunemomasĩqui. Teero tiiró, cũũye queti jóaripɸpɸ ate jóanoã:

“ãpẽrá nemoró niiã” jĩĩrá

Cõamacũ tiiapurere cuorícu.

Teero jĩĩhẽrãpe cũũ tiiapure cuocúa,^g

jĩĩ jóanoã.

⁷ Teero tiirã, Cõamacũ dutirére ãñurõ yɸɸrá niiña. Satanás múãrẽ jĩĩcõãsãrĩ, wãcũtutuaya. Wãcũtutuari, yoari mee nii, wãajõãgũdaqui. ⁸ Cõamacũre wãcũrucujãña. Múã teero tiirĩ, Cõamacũ múãmena niirucujãgũdaqui. Múã ññané tiirére tiidújãña. Múã Cõamacũre, teero biiri atibúreco maquẽre sícāróména maĩdugára múã teero wãcũrére wasoyá. ⁹ Múã ññané tiirére wãcũ, wãcũpati, utiya. Múã buimírigue utiré wasoáro. Múã usenimirigue bóaneorõ tugueñare wasoáro. ¹⁰ Múã marĩ Òpɸ ññacoropɸre “yɸɸ búri niigú niiã” jĩĩ wãcũrucuri, cũũ múãre ɸpɸtĩ macãrã wáari tiigúdaqui.

^f 4.5 Éxodo 20.5.

^g 4.6 Proverbios 3.34.

^h 5.11 Job 1.1—2.10.

ⁱ 5.11 Job 42.10-17.

^j 5.17 1 Reyes 17.1; 18.1.

^k 5.18 1 Reyes 18.42-45.

**Marĩ “pecamepu wáagudu niiĩ”
jĩĩmasĩricu**

¹¹Yáa wedera, câmerĩ buiápe-rijaña. Sĩcãrĩbíro padeopacú, sĩcũ âpĩrẽ buijágũ, cũũrẽ “pecamepu wáagudu niiĩ” jĩĩgũ tiiquí. Teero jĩĩgũno Cõãmacũ dutirére buijágũ tiiquí. “Cõãmacũ dutiré nemoró masĩa yũuɔa” jĩĩdugagu niiquí. Teero jĩĩgũ tee dutiré maquẽrẽ tiirĩqui. Añuró “jáu” jĩĩrõno tiigú, “Cõãmacũ dutiré queoró niiria” jĩĩgũ tiiquí. ¹²Cõãmacũ sĩcũrã dutirére ticogú niiĩ. Cũũ dícu marĩ tiirére añuró ñña, “pecamepu wáagudu niiĩ” jĩĩmasĩqui. Cũũ dícu marĩrẽ netónemasĩqui. Cũũrá sũcã pecamepu wáaduti-masĩqui. Múãpe “pecamepu wáagudu niiĩ” jĩĩmasĩricu.

**Ñamigã wáaadare masĩña
maniã**

¹³Múã biiro jĩĩrecutia: “Mecũã o ñamigã tiimacãpu wáaguda. Toopú sicacũma nii, pade, pairó niyeru wapatáguda”, jĩĩcu. Múã teero jĩĩrecutirano yũure tuoɔyá: ¹⁴Múãrẽ ñamigãno merẽã wáaadare masĩricu. Múã catiré õme tiiróbiro niiã; péerogã bau, too síro ditijõãã. ¹⁵Teero jĩĩrõno tiirã, biirope jĩĩrõ booa: “Apetó tiigú, Cõãmacũ boorí, cũũ catiré ticori, teeré tiinóãdacu”, jĩĩrõ booa. ¹⁶Múãpe teero jĩĩria. “Ûsã basiro too síro tiiwáadarere masĩã” jĩĩsuguea. Niipetire teero jĩĩsuguereno ñañaniã. ¹⁷Sĩcũno

añuré tiirére tiimasĩpacu, teeré tiihéguno Cõãmacũrẽ netõncãgũ tiiquí.

Pee apeyé cuoráre wederigue

5 ¹Pee apeyé cuorá, yũure tuoɔyá: Múãrẽ ñañaró netõrẽ niĩãdacu. Tee ñañaró netõãdare wãcũrã, bayiró acaribíremena utirã niĩña. ²Múã pee cuoré bóajõãdacu. Múãye sutire butua weejããdacua. ³Múãye oro, múãye niyerupe cutawi bóajõããdacu. Cõãmacũ cũũ basocáre wapa tiiádari bureco jeari, cũũ múã ññacoropu tee cutawiriguere ññagũdaqui. Tee cutawirigue múã niyeru maĩrí siro, múã âpẽrãrẽ tiiápuheri siro, teero ãñoãdacu. “Múã pecamepu wáaadara niitoaa mée”, jĩĩrõ tiiádacu. Atibúreco petiádari bureco niipacari, múã búri peti pairó niyeru ññanomiã. ⁴Múã ãmũãrẽ oteré dũca seedutípacara, wapatípetiririra niĩwũ. Tee cũãrẽ niyeru wapatíririguere Cõãmacũ ññaqui. Paderá bayiró busurómena “queoró wapatíriawã” jĩĩrẽre Cõãmacũ niipetire so-toapu niigú tuoquí. ⁵Múãpe atitapáre pee peti cuonetõncãã. Múã tusarénorẽ tiidugápetira niiã. Múã wecuã añuró diicutira tiiróbiro niicu; wecuã cũãrẽ sĩaãdari burecore masĩricua. ⁶Múã âpẽrãrẽ cũã bayiró peti wapa cuorípacari, queti beserí basocu putopu néewa, “wapa cuoóya” jĩĩcu. Cũãrẽ sĩadutícu. Cũãpe deero tii masĩricua.

Jesucristo putuaatiadari suguero, wacütutuadutire

⁷Yáa wedera, múā masiā: Marī Ōpū putuaatigūdaqui. Cūū putuaatiadari suguero potocórō maniró yueya. Sícū otegú cūū oteré ducacutiri cotequi, añuré-tōpū yaaada jīīgū. Cūū oteri siro, oco pearoo jīīgū, potocórō maniró yuequi. ⁸Cūū tiiróbiro múācā “marī Ōpū putuaatigūdaqui” jīirā, potocórō maniró yueya. Wacütutuaya. Cūū putuaatiadaro jeaadaro péerogā dūacá.

⁹Yáa wedera, cāmerí wedepatirijāña, Cōāmacū marirē ñañarō tiirí jīirā. Cōāmacū basocāre wapa tiíadari bureco jeaatiro tiia. ¹⁰Profetas tiiríguere wacūña. Cūā Cōāmacūye quetire wederi, āpērā cūārē ñañarō tiiyíra. Cūārē teero tiipacári, ñañarō netōpacára, wacütutua, nucājáyira. Cūā tiirírobirora múācā tiiyá. ¹¹Basocāre ñañarō wáapacari, cūā wacütutuari, cūā doca “añurá niíwā” jīiā marī. Job wāmecutiguēye queti maquērē múā masícu.^h Cūūrē ñañarō wáapacari, wacütutuayigu. Too síro Cōāmacū cūūrē añurō tiiríguēcārē masícu.ⁱ Tee quetimenapūra “Cōāmacū bóaneō ññaré cuogú nií” jīirécārē añurō ññamasínoā.

¹²Cōāmacūrē wāmepeorijāña. Tee uputí maquē niíā. Múārē sái-

ñarí, “tiiáwū” o “tiiríawū” jīiré dícu jīiña. Jīinemorijāña, Cōāmacū marirē ñañarō tiirí jīirā.

¹³Sícū Jesurē padeogúre ñañarō wáari, Cōāmacūrē tiápure sáiró booa. Usenigūnope Cōāmacūrē basapeoro booa. ¹⁴Diarecutigūno Jesurē padeorā menamacārā butoá dutirāre boocóro booa, cūūrē use tuusiāārō jīīgū. Cōāmacū netōnéārō jīīgū, sáidutíbosaro booa. ¹⁵Cūā padeorémena sáirí, diarecutigu netónénogūdaqui. Cōāmacū cūūrē diaré netórí tiigūdaqui. Cūū ñañaré tiirí siro niirí, Cōāmacū cūūrē acabógūdaqui. ¹⁶Teero tiirá, múā ñañaré tiiríguere cāmerí wedenetōña. Cōāmacūrē sáibosáya, diarecutirare netónéārō jīirā. Sícū basocú añugú padeorémena sáirí, Cōāmacū yūurijā tiiríqui. ¹⁷Elías marī tiiróbiro basocú niiyigu. Cūū Cōāmacūrē “oco pearijāārō” jīi bayiró sáiyígu. Itiácūma apecūmá deco atiditapúre oco peariyiro.^j ¹⁸Too síro Cōāmacūrē sáiyígu sūcā. Teero tiiró, oco peayiro.^k

¹⁹Yáa wedera, apetó tiigú, sícū múāmena niíarigu merēā wacūrē wasonóboqui. Cūūrē teero wáari ññagū, āpí cūūrē añurépere wasorí tiibóqui sūcā. ²⁰Wasorí tiigūno ñañaré tiíariguere ateré tiíquí: Diari siropure, ñañarō netóbóariguere netórí tiíquí; acabóre bñarí tiíquí.

Nocórōrā niíā.

PEDRO

jóasugueripũ

Ññuduticorigue

1 ¹Yũũ Pedro Jesucristo cũũye-re wededutigũ beserigũ múãrẽ Cõãmacũ beserirare ãñudutia. Múã yũũ jóacora múãya ditare cõã, aperopũ wáabaterira niwũ. Teero tiigũ, múã Ponto, Galacia, Capadocia, Asia, Bitinia dita niirã-pũre jóacoa. ²Cõãmacũ marĩ Pacũ too sugueropũ cũũ boorĩrobirora múãrẽ cũũ põna niirã jĩgũ, besetoarigũ niwĩ. Espĩritu Santomena múãrẽ ñañaré manirã niirĩ tiirĩgũ niwĩ, cũũ dutirere tiarõ jĩgũ. Jesucristoye diimena múãrẽ cũũyara niirĩ tiirĩgũ niwĩ.

Cõãmacũ múãrẽ ãñunemore ticoaro; ãñurõ niirecutiri tiinemó-ãrõ.

Cõãmacũ ticoadarere yueré

³Cõãmacũ Jesucristo marĩ Õpũ Pacũre usenire ticoada. Cõãmacũ marĩrẽ bayiró bóaneõ ññaqui. Teero tiigũ, Jesucristo diarigupũ masãriguemena marĩrẽ bauáne-morira tiiróbiro tiiyĩgũ. Cũũ teero tiirĩ, marĩ “too siropũ cũũrẽ ññaada” jĩmasiã. ⁴Teeré masĩjĩrã, Cõãmacũ marĩrẽ ticoadarere yuea. Cũũ ticoadare petirĩcu; ñañaré maniré niicu; teero biiri cũũ ticoadare coori tiiróbiro sñinirĩcu.

Cõãmacũ cũũ ticoadarere ãmúã-sepũ quẽnocúbosahui marĩrẽ.

⁵Múã Jesuré padeocũ. Teero tiigũ, Cõãmacũ cũũ tutuaremena múãrẽ cotequi. Múãrẽ ãñurõ tiidare quẽnoríguepũ niicu. Atibũ-reco petirĩ, teeré ãñogũdaqui.

⁶Teeré wãcũrã, usenicu. Atitópere múã merẽ ñañarõ netorã tiia ména. ⁷Múã Jesucristore padeoré oro tiiróbiro niicu. Basocá ¿orora niirĩ? jĩrã, pecame sotoapũ asio-péocua. Ocoári siro, ñañaré poca merẽ jeapeacu; ãñuré oro dícu putuácu. Ate tiiróbiro múãrẽ ¿Jesucristore diamacũrã padeomĩ? jĩrõ, ñañarõ netorĩ tiicũ ména. Múã ñañarõ netójrã, tee oro basi-ro tiiróbiro putuáadacu. Teero tiirã, ãñurõ padeonemorã niidacua. Jesucristore padeodúheri ññarã, basocá múãrẽ “cũũrẽ diamacũrã padeoóya” jĩ ññaadacua. Oro wapapacá niã. Wapapacáre niipacaro, petijóacu. Múã Jesucristore padeorépe oro nemoró wapacutía. Tee doca petirĩcu. Teero tiigũ, Jesucristo múãrẽ atibũrecompũre putuatiigũ, “yũũre ãñurõ padeowá” jĩgũdaqui.

⁸⁻⁹Múã Jesucristore ññaririra niipacara, cũũrẽ maicũ. Atitóre cũũrẽ ññaripacara, padeocũ. Múã cũũrẽ padeorĩ, múãrẽ pecamepũ

wáaborirare netõnéqui. Teero tiirá, múã Cõāmacũ putopu wáadarere wācūrā, bayiró ũsenicu. Múã ũsenire diamacūrā nijārō tiicú. Teero tiirá, “teero ũseniāmajārā tiia” jĩĩmasĩña manicú.

¹⁰Profetas cũũ múārē āñurē ti-coadarere wedesuguetoyira. Basocāre netõnéadarere tuomasĩāda jĩĩrā, cũācā āñurōgā buemiyira. ¹¹Cristo cũāmena niyigu. Cũũ Espĩritu Santo tiĩpuremena cũārē too síropu wáadarere masĩrĩ tiitóamiyigu: “Cristo ñañarō netōgũdaqui; too síro Cõāmacũ cũũrē pee dutirēre ticoğũdaqui” jĩĩrēre masĩrĩ tiitóamiyigu. Cũã “¿deero biiri niĩadari? ¿Ñeenó wáadari?” jĩĩrā, bayiró masĩdugamiyira. ¹²Cõāmacũ cũã masĩdugari iñagũ, cũārē biiro masĩrĩ tiiyigu: “Múã wederé queti múã niiritopu wáaricu ména” jĩĩrēre masĩrĩ tiiyigu. Múã atitópũ niirāpe iñāādare niyiyo. Cũã wederé queti múã tuotóacu. Atitóre tee quetire wederá Espĩritu Santo ũmuāsepu ticodiocorigu tutua-remena múārē wedeyira. Jesucristoye queti āñurē queti niĩ. Ángelea tee queti basocāre netõnére quetire “¿deero peti niĩ?” jĩĩ tuo-masĩdugamicua.

Ñañaré manirá niidutire

¹³Teero tiirá, “Cõāmacũ boorére tiirucújāāda” jĩĩ wācũyueya. Múã

tiĩadarere āñurō wācũtoarapu tiiyá. “Cõāmacũ marĩrē āñurē ticoğũdaqui Jesucristo putuaatiri” jĩĩ wācūrā, ũseniremena coteya. ¹⁴Múã Jesurē masĩādari suguero, cũũ boorére masĩririra niuwũ. Bayiró ñañarére tiidugájĩyu. Atitóre múã Cõāmacũ põna nijĩrā, too sugueropu múã ñañaré tiiríguenorē tiirĩjāña. ¹⁵Biĩrope tiiyá: Cõāmacũ múārē beserigu ñañaré manigũ niiqui. Teero tiirá, múācā niipetire múã tiirémēna ñañaré manirá niĩña. ¹⁶Cõāmacũye queti jóaripũpu tee maquē jóanoā: “Yũũ ñañaré manigũ niĩ. Yũũ tiiróbiro múācā ñañaré tiirĩjāña’, jĩiyigu Cõāmacũ”,^a jĩĩ jóanoā.

¹⁷Cõāmacũ niipetirare sīcārĩbíro bese, queoró wapa tiiquí; sīcūrē ñuarĩqui. Teero tiirá, múã cũũrē “Pacũ” jĩĩjĩrā, múã catiré burecorire cũũrē quioníremēna iñaña. ¹⁸Múã ñecũsũmuā tiirécutiriguere múācā tiimúāatirira niimiwũ. Cũã tiirécutirigue búri niiré niĩ. Cõāmacũ múārē teero tiirécutimirare netõnérigu niĩwĩ. Múã ateré āñurō masĩā: Múārē netõnégũ petirénomena (oromena, niyerumēna) wapatĩririgu niĩwĩ. ¹⁹Cristoye díimenape wapatĩrigu niĩwĩ. Cũũye díi wapa-pacāre niicu. Cũũye díi cordero posarigu niĩhēgũ, cāmimanigũye díi tiiróbiro niicu.^b ²⁰Cõāmacũ

^a 1.16 Levítico 11.44-45.

^b 1.19 Israelya põna macārā Egiptopu witiadari suguero macā ñami, wisericórō sīcũ corderore sīāyira. Cũũye díimēna tuusĩāyira sope-pamarĩ wesarire. Tiĩñami ángele sīāgũ wāgu, tee díire iñagũ, tiĩwĩ macārārē sīārĩyigu.

cũñ atibúreco tiíadari sũguero, “Cristo basocáre netõnégũdaqui” jĩitoayigu. Teero jĩipacu, máata ticodiororigu niíwĩ. Atitõpu mariye niíadarere netõnégũdure ticodiororigu niíwĩ. ²¹Múã Cristo tiiriguere masĩjĩrã, Cõãmacũrẽ padeocú. Cũñrã Cristo diarigupũre masõrigu niíwĩ; cũñrẽ ñmũásepu pee añuré ticoyigu. Teero tiirã, múã Cõãmacũrẽ padeocú. “Diari siropũ, cũñmena niíadacu”, jĩicu.

²²Múã diamacũ niirere yũñjĩrã, Jesucristore padeorã tiirira niíwũ. Cũñrẽ padeojĩrã, múã ñañaré tiirere tiidúrira niíwũ. Teero tiirã, múã atitõre Jesuré padeorãre añurõ cãmerí wéepeomasĩcu. Jĩiditoro manirõ maĩcú. Cãmerí maĩrã, wedeseremena dícu maĩrĩjãña. Niipetire múã tiirémēna maĩñã. ²³Múã ateré masĩcu: Múã bauánemorira tiiróbiro niirã niicu. Cõãmacũ ticoré catiré petihére cñocú. Tee petirícu. Marĩ pacusũmũã catiré ticoriguepe bóadiacu. Cõãmacũye queti añuré quetipe múãrẽ catiré petihére cñotóari tiicú. Tee queti diamacũ maquẽ niirucujãadacu. ²⁴Cõãmacũye queti jóaripũpu tee maquẽrẽ jóanoã:

Basocá tãa tiiróbiro niicua.

Tãa sijnijóã.

Cũñ uputĩ maquẽ cñoré macãnucũ maquẽ coori tiiróbiro niicu.

Coori buducodiaa.

²⁵Marĩ Õpũ wedesere doca petirícu. Diamacũ maquẽ niirucujãadacu,^c

jĩĩ jóanoã. Tee wedesere Jesuyé añuré queti niíã. Tee queti múãrẽ wedenoriro niíwũ.

2¹Teero tiirã, niipetire ñañaré tiirere tiidújãña. Jĩiditone-morijãña. Tiiditórĩjãña. ññatutirijãña. Queti jĩñemorijãña. ²⁻³Marĩ Õpũ múãrẽ añuré ticorere péero masĩtoajĩrã, nemoró masĩdugara niíña. Õpũrãgã õpẽcó bayiró booóya; teemēna bucũáaya. Múãpe cũñ tiiróbiro diamacũ maquẽrẽ bayiró masĩdugaya. Tee mēna marĩrẽ netõnére quetire tñomasĩñemoãdacu.

Õtãqui wii weenucãriqui tiiróbiro nií Jesucristo

⁴Teero tiirã, Jesucristore añurõ padeoyã. Cũñ õtãqui wii tiiríqui tiiróbiro nií. Tiiqui catiré cñocú. Wii tiirãpe tiiquire boorĩmiwã. Cõãmacũpe tiiquire bese-rigu niíwĩ. Cũñ ññacoropũ wapa-pacáricui niiriro niíwũ. ⁵Múãcã Jesucristo menamacãrã niijĩrã, õtãquiri catiré cñoréquiri tiiróbiro niicu. Cõãmacũ múã õtãquiri-biro niirãmēna sicawíi tiiróbiro tiigú tiiquí. Toopũ múã paiã tiiróbiro niíadacu. Jesucristo tiipuremena Cõãmacũ dutiré dícu-re tii, cũñrẽ ñsenire ticoadacu; múã añurõ tiirécãrẽ cũñrẽ ñseni-

^c 1.24-25 Isaías 40.6-8.

peoadacu. ⁶Cõāmacũ tee maquẽ wedeserere jóanoã cũũye queti jóaripũpu:

Тѳоуá: Jerusalénpure sica-
qui ãtãqui cũũã.

Tiiquire besewũ. Wii wee-
nucãriqui, wapapacãriqui
niiã.

Tiiqui “basocãre netõnégũ-
dũ” jĩĩdũgaro tiaa.

Cũũrẽ padeogũno “bũri peti
padeotũ” jĩĩriqui,^d

jĩĩ jóanoã. ⁷Teero tiigũ, cũũ wa-
papacã niiĩ mũārẽ, cũũrẽ padeo-
rãre. Cũũrẽ padeohérãpere Cõā-
macũye queti jóaripũpu ateré
jĩĩã:

Wii weerira ãtãquire boorí-
yira.

Cũã boorĩpacari, tiiquire
ũputĩ macãqui putũáwũ
tiiwiipũre,^e

jĩĩ jóanoã. ⁸Atecãrẽ jĩĩã:

Ëtãqui basocãre dũpotua,
ñaacũmurĩ tiicũ,^f

jĩĩ jóanoã. Cũã Cõāmacũye queti
jĩĩrẽre padeorĩya; teecãrẽ netõ-
nucãya. Teero tiirã, dũpotuara
tiiróbiro niiĩya. Tĩatopũra máata
Cõāmacũ “cũã biiro tiiádacua”
jĩĩtoayigu.

⁹Mũã docare Cõāmacũ beseri-
gu niĩwĩ, cũũyara niĩārõ jĩĩgũ.
Mũã paiã tiiróbiro niirã niicu,
Cõāmacũ marĩ Òpũrẽ usenire ti-
corã nijĩrã. Sicadita macãrã ãñu-
ré dícre tiirã tiiróbiro niicu.
Cõāmacũyara niicu. Cũũ mũārẽ

beserigu niĩwĩ, cũũ ãñurõ tiirere
wedearo jĩĩgũ. Cũũ mũārẽ naĩtĩ-
ārõpu tiiróbiro niimirare bese-
rigu niĩwĩ. Teero tiirã, mũã cũũ-
mena niirã nijĩrã, cũũ bóebate-
coropũ niirã tiiróbiro niicu. Cũũ
bóere ãñunetõjõãã. ¹⁰Too sugue-
ropũre mũã cũũ põna mee niĩwũ
ména. Atitóreja cũũ põna niiã
sãa. Too sugueropũre mũārẽ bó-
neõ ñnaririgu niĩwĩ ménã. Atitó-
pereja mũã cũũ bóaneõ ñnarere
masĩcu sãa.

Biirope tiirécutiya

¹¹Yũũ mũārẽ maĩã. Teero tiigũ,
mũārẽ tiidutĩã. Mũã atibũrecopũ-
re wãanetõri basocã tiiróbiro
niiã. Mũã niĩadaro peti ãmũãse-
pu niicu. Teero tiirã, ñañarere tii-
dũgãrijãña. Ñañaré tiidũgãre
ãñurõ tiidũgãrepere cãmotãcu
mũã yeeripũnapũre. ¹²Jesuré pa-
deohéra mũã ãñurõ tiirécutirere
ĩñapacara, mũārẽ wedesãrã tii-
áyira; mũã ãñuré tiipacãri, teero
jĩĩãmajãyira. Teero jĩĩãmapaca-
ra, mũã ãñuré tiirere ññaãyira.
Teero tiirã, Jesús putũaatiri bũ-
reco jeari, biiro jĩĩãdacua: “Cõā-
macũ ãñugũ niiĩ; cũũrã nijĩyĩ
cũãrẽ ãñurere tiidutĩrigu” jĩĩada-
cua.

¹³⁻¹⁴Marĩ Òpũ Jesús biiro tiiró
booquí: Romanuã òpũrẽ, cũũ doca
macãrã dutirãre, teero biiri niipe-
tira atiditã macãrã dutirãre yũũro
booa. Romanuã òpũ cũũ doca ma-

^d2.6 Isaías 28.16. ^e2.7 Salmo 118.22. ^f2.8 Isaías 8.14.

cārārē netōnucārānorē ñañarō tii-dutíqui. Ññurō yñurápere “ññurō tiiáwñ mǎǎjǎ” jĩidutíqui. ¹⁵Cōā-macūyere masídugaherape búri peti mǎārē ñañarō wedepatiāma-jābocua. Mǎǎ ññurēpe tiirí docare, cǎǎ deerope jĩimasīricua. Teero tiigú, Cōāmacūpe mǎārē ññurē dí-cure tiirucúri booquí.

¹⁶Mǎǎ Moisés dutirére tiicoté-mirira teeré witirira tiiróbiro niicu. Teero tiirá, teeré witirira niijirā, ññurō niijāña. Sīquērā “tee dutirére witirirapñ niǎ” jĩirā, ate wācūbocua: “Teeré witirirapñ niijirā, cuiró maniró ñañaré tii-masíǎ”, jĩi wācūbocua. Niiria. Mǎǎ Cōāmacūrē padecotera niǎ. Teero tiirá, cǎǎ boorére tiirucújā-ña. ¹⁷Niipetirare quioníremena ññaña. Jesuré padeoráre maĩñá. Cōāmacūrē quioníremena ññaña. Romanuǎ ōpūcārē quioníremena ññaña.

Padecoterare tiidutíre

¹⁸Mǎǎ sīquērā āpērārē padecotera niicu. Mǎǎ padecotere wiseri ōpārārē quioníremena yñuya. Tutiré maniró mǎārē ññurō tiirá dí-cure yñurijāña; ññarō tiirácārē yñuya. ¹⁹Apetó tiirá, mǎǎ ññurō tiipacári, mǎārē dutirá mǎārē ññarō tiibócua. Cǎǎ teero tiirí, mǎǎ Cōāmacūrē padeorá niijirā, cǎārē pñaníña jĩirijāña. Mǎǎ teero tiirí, Cōāmacū mǎārē “ññurére

tiirá tiíya” jĩi ññagūdaqui. ²⁰Apetó tiirá, mǎǎ ññarō tiiarigue wapa páacua. Cǎǎ páari, mǎǎ nūcǎjǎrǎ, Cōāmacū ññacorpure wapamaníǎ. Cǎǎ páare mǎāye wapa niǎ. Apetó tiirá, mǎǎ ññurō tiipacári, mǎārē ññarō netōrǎ tiibócua. Mǎǎ cúaro maniró nūcǎrǎ, Cōāmacū ññacorpure wapacutía. ²¹Cōāmacū marǎ teero tiíadarare beserigñ niíwǎ. Cristo marǎre netōnégū ññarō netō, diawǎ. Ññurō tiipacári, cǎūrē ññarō tiirí, teero nūcǎjǎwǎ. Teero tiigú, marǎre cǎǎ tiirí-robirora tiinñúseri booquí. ²²Cǎǎ ññarére tiiríwǎ. Jĩiditori-wǎ. ²³Cǎūrē ññarō jĩirǎ, cǎārē pñaníña jĩiríwǎ. Basocá cǎūrē ññarō tiirí, cǎārē “ññarō tiigúda mǎārē” jĩiríwǎ. “Cōāmacūpñ ññaré tiiráre wapa tiigúdaqui” jĩi masijǎgǎ, “teerora tiigúdaqui yñure ññaré tiiráre” jĩirigñ niíwǎ. ²⁴Teero tiigú, cǎǎ basirora marǎ ññaré tiiré wapa wapatígñ, curusapñ diabosarigñ niíwǎ. Cǎǎ teero tiirémena marǎ ññaré tiirére tiidumasíǎ. Teero biiri marǎre ññarére nññmírare ññurē Cōāmacūyepere nññrǎ tiíwǎ. Cǎūye cāmimena marǎre netōné-rigñ niíwǎ. ²⁵Marǎ oveja ditirira tiiróbiro niimiwǎ. Atitóre cǎǎ buaríra tiiróbiro niicu. Cristo oveja cotegú tiiróbiro marǎre cote, ññanññusequi.

Wāmosíarirare tiidutíre

3¹⁻²Numiá manucútira, teero-ra múã manusũmuãrẽ yũya. Múã manusũmuã sīquērã Jesuyé quetire padeorícua. Múã cūãrẽ quioníremena ññaña. Múã tiirécútire ññañaré maniré niiãrõ. Cūã teeré ññaãdacua. Teero tiirá, múã cūãrẽ “padeoró booa” jĩripacari, wasobócua múã tiirécútirere ñña-rã. ³“Ññurá bauádacu” jĩrã, múãye póamena mamaré dícu-re wācūrijāña; múãye õpũĩĩrẽ oro-mena mamaré dícu-re wācūrijā-ña; suti wapapacáre sãñaré dícu-re wācūrijāña. Tee niipetire so-toá maquẽ niicu. ⁴Múã popea maquẽ ãñurĩ, múã ãñurá bauáda-cu. Tee petirícu. Teero tiirá, ãñu-rõ yeeripũnacutiro booa. Cõāma-cũ ññacoropũ tee wapapacá niĩã. ⁵Tíato macārã numiã yũũ múãrẽ jĩrõbira ãñurá bauyíra. Cūã Cõāmacũ booró tiusénirã numiã niiyira; Cõāmacũ wederére pa-deorá numiã niiyira. Cūã manu-sũmuãrẽ yũurémene ãñurá bau-yíra. ⁶Sara Abraham nũmo teero-ra tiyígo. Abrahamrẽ tũoyígo. Cūãrẽ coo manũrẽ “yũũ õpũ” jĩ-yigo. Múãcã ãñurõ tiirá, cuiro maniró coo tiiróbiro niiãdacu.

⁷Ëmúã nũmocútira teerora múã nũmosánumiãmena ãñurõ niĩña. Coore quioníremena ñña-ña. Coo múã tiiróbiro tutuarico. Cõāmacũ coocãrẽ ãñuré ticogú

catiré petihére ticoqui múãrẽ ti-corirobirora. Teero tiirá, coore ãñurõ tiápuya. Teero tiihéra, Cõāmacũrẽ ãñurõ tũgueñarõme-na sãĩmasĩña manicú.

Cāmerí ãñurõ wépeodutire

⁸Ateména pũtuáa: Múã niipeti-ra sīcārĩbiro ãñurõ niirecutiya; cāmerí bóaneõ ññaña; sīcũpõna tiiróbiro maĩrécutiya; ãñurõ nii-ña ãpērāména; “ũsã ãpērã nemo-ró ãñuré tiia”, jĩĩ wācūrijāña. ⁹Ãpērã múãrẽ ññañarõ tiirí, cūãrẽ ññañarõ tiicāmérijāña. Múãrẽ ñña-ñarõ jĩĩrĩ, ññañarõ jĩĩcāmerijāña. Teero jĩĩrõno tiirá, “Cõāmacũ cūãrẽ ãñurõ tiárõ” jĩĩ sãĩbosáya. Cõāmacũ marĩrẽ teero tiidutígũ cúũrigũ niĩwĩ. Teero tiirí, Cõā-macũ múãrẽ ãñurõ tiigúdaqui. ¹⁰Ate maquẽ Salmopũpũre jóa-noã:

Múã catirí bũrecorire useni-remena niidũgara, ññañarére wedeserijāña; jĩĩ-ditorijāña.

¹¹Ññañaré tiidũgárenorẽ tiirijā-ña; ãñurépere tiyá.

“Ññurõ niirecutirere boogá” jĩĩ wācũ, ãñurõ niirucujā-ña.

¹²Basocá ãñurárẽ marĩ Õpũ cotequi.

Cūã cūãrẽ sãĩrere tũoquí.

Ññañaré tiirápereja cúareme-na ññaqui,^h

jĩĩ jóanoã.

^h3.10-12 Salmo 34.12-16.

¹³Múã ãñurépe bayiró tiidugá-ri, ¿noápé múãrê ñañarō tiíape-bogari? Ñañarō tiirícua. ¹⁴Apetó tiirá, múã ãñurē tiipacári, ãpērã múãrê ñañarō netōrí tiibócua. Teero tiirí ññagũ, Cõamacũ múãrê usenirí tiigúdaqui. Teero tiirá, cũãrê cuirijãña. Múãrê tiíadarere wãcũrijãña. ¹⁵Teero wãcũrõno tiirá, “Cristo ñsã Òpũ niií” jĩĩ wãcũ, cũũrê padeoyá. ãpērã múãrê sãĩñábocua: “Múã Jesuré padeorá, ¿ñeenó ãñurére yuera tiii?” jĩĩbocua. Múã yũmasĩrã niirucujãña. Múã yũura, tutiro maniró yũuya. Cũãrê quioníremena niirére ññoñá. ¹⁶Múã Cristore padeoré wapa ãpērã múã ãñurō tiirére ñañarō jĩĩadacua. Teero jĩĩpacari, múãpe ãñurō tiiyá, ãñurō catirí yeeripũna cœorucújããda jĩĩrã. Múã teero tiirí, múãrê ñañarō jĩĩãrira bobaadacua.

¹⁷Apetó tiigú, Cõamacũ basiro-ra cũũrê padeoráre ñañarō netōrí booquí. Múã ñañarō netōrē múã ãñurō tiíárigue wapa niiārō; múã booró ñañaré tiíárigue wapape niirijãārō. ¹⁸Cristocã ãñugú niipacu, ñañarō netōwĩ. Cũũ ñañaré manigú, marĩ ñañaré tiiré wapa-re dia wapatíbosarigu niiwĩ. Ñañarãrê diabosagu, teero tiiwĩ. Marĩrê netōnégu, sícãrĩrã diawi. Cũũ teero tiirémēna cũũ Pacu pũtopũ marĩrê jeamasĩrĩ tiiwĩ. Cũũya òpũũrējã diajõãwĩ. Diatoa, too síro masãrigu niiwĩ. Cũũya yeeripũnapeja diaririro niiwũ. ¹⁹Teero tiigú, cũũ yeeripũnamēna wi-

tinucãjõãyigu. Witi, ángelea ñañaré tiirirare wedegu wáayigu biadupónorira pũtopũ. ²⁰Cũã Noé niiritopũ macãrã niyira. Noé dooríwure tiiré burecorire Cõamacũ basocá cũã ñañarére tiipacári, yoari nucãjãyigu ména. Tiiwuré peotĩari siro, ocho basocá sããwayira. Teero tiirá, oco dúupacari, netōnénoyira. ²¹Tee oco marĩrê wãmeõtire tiiróbiro queoré niiriro niiwũ. Teeménarã marĩ netōnénorira niiã. Marĩrê wãmeõtiremena marĩye òpũũrĩ jũĩrĩ túariguere coserĩiro niiwũ. Teero coseróno tiirá, marĩrê wãmeõtiremenape Cõamacũrê “ãñurō yeeripũnacutidugaga” jĩĩ sãĩrĩra niiwũ. Teero tiinórira Jesucristo diarigupũ masãriguemēna netōnénorira niiwũ. ²²Jesucristo Cõamacũ pũtopũ muãwari-gu Cõamacũya wãmo diamacũni-nape niiqui. Cũũ niipetira òpũ niiqui. Ángelea, niipetira òpãrá ñmũãsepu niirã sotoa macũpu niiqui.

Tíatopũ ñañaré tiimírira tiidúrigue

4 ¹Teero tiirá, Cristo cũũya òpũũmena ñañarō netórigue-re wãcũ, múãcã cũũ tiirírobiro wãcũtutua remēna niiña. Sícũno cũũya òpũũmena ñañarō netógú, ñañarére tiidugánemoriqui sáa. ²Teero tiigú, cũũ catiré burecori jeatuaro “basocá ñañaré tiidugárenorē tiigúda” jĩĩ wãcũriqui sáa; “Cõamacũ boorépere tiigúda” jĩĩ

wācūqui. ³Múã Cõamacũrẽ masĩ-
hẽrã tiirécutirenorẽ tiitóarira nii-
wũ. Múã ñañaré tiirécutirira nii-
wũ; ñañaré bayiró tiidugárira
niiwũ; cūmurépira niirira niiwũ;
numiámena ñeeaperepira niirira
niiwũ; boseburecori niirĩ, cūmu,
āpērārẽ acaribírira niiwũ; Cõāma-
cũ dutirére netõnucārã, basocá
weerirapere padeoríra niiwũ. ⁴Ati-
tóre múã menamacārã niimirira
múārẽ “jāmũ” jĩipacari, múāpe
múã too sugueropũ ñañaré tiirĩ-
guere tiidugáhera, “wáaria ũsājã
sáa” jĩĩjācu. Múã teero tusaheri,
tũomanijõācu. Teero tiirá, múārẽ
ĩnatuti, wedepaticua. ⁵Cúã tee we-
depatipacari, Cõāmacũpe “¿deero
tiirá múã ñañaré tiirĩ? Wedeñate”
jĩĩ sãĩnágũdaqui. Catiráre, teero
biiri diariracārẽ sãĩnāpetijāgũda-
qui. Cúã wedeari siro, cúārẽ wáa-
adarere queoró wedegũdaqui.
⁶Niipetira basocá diaadacua. Jesu-
ré padeorírape cúāye õpũũrĩ bóa-
pacari, Cõāmacũ pũtopũ catirucu-
jāadacua. Teero tiirá, cúã atidita-
pú catiri ména, cúārẽ Jesuyé que-
tire wedenoyiro.

⁷Atibúreco petiádaro péerogã
dusacú. Teero tiirá, múã tiíadarere
añurõ tugueñasugue, tiirécutiya;
múã tiíadarere añurõ wācũtoara-
pũ tiiyá, “Cõāmacũmena añurõpũ-
ra wedesemasĩādacu” jĩĩrã. ⁸Bayi-
ró cāmerĩ maĩnã. Tee upũtĩ maquẽ
niiã. Marĩ bayiró maĩrã, marĩrẽ
ñañarõ tiiráre máata acabócu.
⁹Wáari basoca Jesuré padeorá
múāye wiseripũ jeari, cúaro mani-

ró cúārẽ añurõ bocaya. ¹⁰Cõāma-
cũ marĩrẽ Jesuré padeoráre niipe-
tirapũre marĩ tiimasĩrere ticoqui.
Tee ticorémēna cúūyere añurõ ti-
masĩã. Teeré ticoḡũ, sĩcārĩbíro ti-
coriqui. Cũũ ticoró jeatuaro āpērã-
rẽ tiípudutigũ ticoqui. Marĩ āpẽ-
rārẽ tiípura, cúũ ticorére diamacũ
tiirá tiia. ¹¹Āpĩrẽ paũ watoapũ
Cõāmacũyere wedemasĩrere tico-
qui. Teero cúũ wederé Cõāmacũye
wederé tiirõbirora niiārõ. Āpĩrẽ
apeyenómena tiípumasĩrere tico-
qui. Cũũ Cõāmacũ tutuare ticoriro
jeatuaro tiípuaro. Niipetire múã
tiimasĩremena teerora tiípuya,
basocá Cõāmacũrẽ usenire ticoaro
jĩĩrã. Jesucristo teeré wáari tiiqui.
“Cõāmacũ niipetirere dutimasĩqui;
cũũ tiidugárere tiimasĩqui” jĩĩārõ
niipetira. Cũũ niipetira Ōpũ niiru-
cujjārõ. Teerora niiārõ.

Jesuré padeorá ñañarõ netõrẽ

¹²Yũũ maĩrã, apeyé múārẽ we-
denemogũda. Múã Jesuré padeo-
ré wapa ñañarõ netõrẽ wáari,
ĩñamanijõārijãña. Tee marĩ ña-
ñarõ netõrere wācũtutuara, dia-
macũrã Jesuré padeorére ãño-
nóã. Teero tiirá, múārẽ bayiró
ñañarõ netõrẽ wáari, “acuéi, ‘ate
marĩrẽ wáaricu’ jĩĩmiwũ” jĩĩrijã-
ña. ¹³Teero jĩĩrõno tiirá, useniña.
Múã Cristo ñañarõ netõrírobiro-
ra netõnũnũsera tiicú. Too síro
cũũ pũtuaatiri, múã cúũ añurõ
asibatérere iñarã, bayiró useni-
ādacu. ¹⁴Cristore padeoré wapa
basocá múārẽ ñañarõ jĩĩrĩ, useni-

rõ booa. Cúã teero tiirí, ateré ma-síña: Espíritu Santo asibatégu múãmena niirucuqui. ¹⁵Sicú múã menamacú ñañarõ netõrí, cûũ booró ñañaré tiirígue wapa mee niiārõ. Cûũ basocáre sîarígue wapa, cûũ yaarígue wapa, cûũ ñañaré tiirígue wapa, teero biiri cûũye niiripacari dutidugarigue wapa mee niiārõ. ¹⁶Sicú Jesuré padeoré wapa ñañarõ netõgú, boboríjäärõ. “Àpêrá yuu Jesuré padeorére ññarã tiíya” jîĩgũ, Cõãmacûrẽ usenire ticoaro.

¹⁷Cõãmacú wapa tiíadari bureco jeaadaropu tiicú. Marĩ Jesuré padeorã tiiríguere ññasugue, wapatígudaqui. Marĩrẽ cûũ ññape-tiari siropure, cûũye quetire padeohéra tiiríguepere ññagúdaqui. Cúãrẽ bayiró ñañarõ wáaadacu. ¹⁸Too sugueropu profeta tee ñañarõ netõrẽ maquẽrẽ biiro jóarigu niíwĩ:

Basocã ãñurã ãmúãsepu
wáaadari sugueropu, ñañarõ netõãdacua ména.

Toorã nemoró ñañarõ netõãdacua padeorídojãrãpeja, cúã diari siropure, ⁱjîĩ jóarigu niíwĩ. ¹⁹Teero tiirã, Cõãmacú booróbirora marĩ ñañarõ netõrã, ãñurõ tiirére tiirucújãrõ booa. “Cõãmacú marĩrẽ cote-gúdaqui”, jîĩada. Cûũ marĩrẽ tiirígu niijĩgũ, cûũ marĩrẽ jîĩrirobirora ãñurõ tiigúdaqui.

Jesuré padeorã biiro tiiró booa

5 ¹Mecútígãrẽ Jesuré padeorã butoã dutirãre/ jóguda. Yũcã butoã menamacú niiã; Cristo ñañarõ netõrí ññawũ. Cûũ putuaatiri, Cõãmacú niipetirare Jesucristo asibatérere, cûũ tutuarere ñnogúdaqui. Teeré yũcã niipetira cûũrẽ padeorãmena niisotoapeonemogúdacu. Yũ teero niijĩgũ, múãrẽ wácútutuarere ticoa: ²Cõãmacú cûũrẽ padeorãre cotedutigu múãrẽ cúũyigu. Oveja coterí basocu cûũyara ovejare ãñurõ cotequi. Cûũ tiiróbirora múãcã Cõãmacûrẽ padeorãre ãñurõ coteya. Cotedugahera tiiróbiro coterijãña. Tusarémene coteya. Cõãmacú múã teero tiirí booquí. “Cúãrẽ cotegu, niyeru wapatáguda”, jîĩ wácûrijãña. “Cúãrẽ tiíapuguda”, jîĩ wácûña. ³Múã cotedutirare múã booró dutiaperijãña. Cúã múã tiirére ññãadacua, múã tiirécútire tiiróbiro tiíada jîĩrã. Teero tiirã, ãñurõ tiirécútiya. ⁴Ovejare cote-gú peti putuaatigu, múãrẽ wapatígudaqui. Cûũ wapatíre niirucujããdacu. Cûũ putopu asibatére, cãtiré petihére ticogudaqui.

⁵Múã mamarácã, butoã dutirãre yũya. Niipetira cãmerí tiípuya. “Yũũ cúã nemoró niirí, cúã yũre tiíapuarõ”, jîĩ wácûrijãña. Cõãmacûye queti jóaripũpũ ate jóanoã:

ⁱ4.18 Proverbios 11.31. ^j5.1 Butoã dutirã Jesuré padeorí põna macãrãrẽ dutirãbiro niicua. Tee põnarícõrõ butoã niicua. Cúãya põna macãrãrẽ cotecua.

“Āpěrá nemoró niiā” jīirá
Cōāmacū tiápurare cwo-
rícuā.

Teero jīihērape cū tiápure
cwoćuā,^k

jīi jóanoā. ⁶Teero tiirá, múā niipetirapura biiro wācūña: “Yuu boorére tiidú, Cōāmacū niipetire tutuare cwogú boorépere tiigúda”, jīi wācūña. Múā teero tiirí, Cōāmacū cū boorí bureco múārē ɁpɁtí macārā niirí tiigúdaqui. ⁷Cōāmacū múārē maīgú, cotequi. Teero tiirá, niipetire múā wācūrere, múārē merēā wáarere Cōāmacūpure ticoya.

⁸Múā tiíadarere añurō wācūtoarapɁ tiiyá. Añurō tɁomasírā niíña. Satanás múārē wedesāgū múā Jesuré padeorere peotíduga-

León

qui. Yái^l juabóagu yaarére āmaāgū tiiróbiro tiiquí. ⁹Múāpe Jesuré añurō padeó, Satanárē “mɁɁ dutirere tiiría” jīiña. Múā masíā: Niipetiropure basocá múā tiiróbiro Jesuré padeocúa. Cúācā múā ñañarō netōróbirora ñañarō ne-

tōcúa. ¹⁰Marí atiditapúre ñañarō netōrucúa ména. Teero netōári siro, Cōāmacū marírē quēnojeári tiigúdaqui sūcā; wācūtutuari tiigúdaqui; tutuari tiigúdaqui; nemoró padeorá wáari tiigúdaqui. Cōāmacū marírē añurō tiigú tiápurucujāqui. Cū macū Jesu-cristo diariguemena marírē netōnérigu niíwí. Cūñrá marírē cū asibatéropɁ cūñmena niirucujādutigu beserigu niíwí. ¹¹Teero tiirá, niipetira jīārō: Cōāmacū niipetira sotoapɁ ŌpɁ peti niirucujāārō. Teerora niíārō.

Añudutiyaponorigue

¹²Silvanomena yuu múārē atipúpáre jóaa. Cū yuñre bapacɁti. Jesucristore padeogú añurō tiirécutigɁ nií. Teero tiigú, cū diamacú tiirí íñagú, cūñrē padeóa. Múārē wācūtutuatutigu, Ɂsenidutigu, atipúrē jóaa. “Cōāmacū marírē diamacúrā añurō tiiquí”, jīigú jóaa. Cōāmacūrē teero padeorucúñña.

¹³Atimacá Babilonia^m macārā Jesuré padeorá neárā añuduticoya. Múā tiiróbiro cúācā Cōāmacū beserira niíya. Teero biiri Marcos yuu macū tiiróbiro niigúcā múārē añuduticoi. ¹⁴Múā basíro Ɂseniremena cāmerí añudutiya. Cōāmacū múā niipetira Cristomena niirárē añurō niirecútiri tiáro.

Nocōrōrá jóaa.

^k5.5 Proverbios 3.34. ^l5.8 Españolmena: león; portuguésmena: leão.

^m5.13 Apetóre Jesuré padeorá Romarē “Babilonia” jīiyira.

PEDRO

puarí jóaripũ

Ññuduticorigue

1 ¹Yũũ Simón Pedro Jesucristore padecotegu cũũyere wededutigũ beserigu múãrẽ ãñudutia. Niipetira ùsã tiiróbiro padeoráre atipũré jóaa. Marĩ Jesucristore padeorẽ ãñuré peti niiã. Jesucristo marĩ Òpũ marĩrẽ netónégũ diamacũ tiigũ niiĩ. Teero tiigũ, marĩrẽ sícãrĩbíro cũũrẽ padeorĩ tiirígu niwĩ. ²Múã Cõãmacũrẽ, teero biiri marĩ Òpũ Jesuré masĩrĩ, ateré sãĩbosáa: Cõãmacũ, cũãrẽ nemoró ãñuré ticoya; cũãrẽ ãñuró niirecutiri tiinemóña, jĩĩ sãĩã.

Jesuré padeorá biiro tiiró booa

³Cõãmacũ ãñugũ nijĩgũ, teero biiri diamacũ tiigũ nijĩgũ, marĩrẽ beserigu niwĩ. Marĩrẽ cũũrẽ masĩrĩ tiirígu niwĩ. Cũũrẽ masĩjĩrã, cũũ boorere tiimasĩã. Cũũ tutuaromena cũũ booró tiimasĩrere marĩrẽ ticorigu niwĩ; teero biiri catiré petihére marĩrẽ ticorigu niwĩ. ⁴Cũũ diamacũ tiigũ nijĩgũ, marĩrẽ “ãñuré múãrẽ tiigũda” jĩĩrigu niwĩ. Cũũ “ãñuré múãrẽ tiigũda” jĩĩrigue bayiró wapapacáre niiã. Teeména múã cũũ tiiróbiro niirecutimasĩãdacu; teero biiri atibúreco maquẽ múãrẽ ña-

ñaró wáari tiidugárere netónéno-ãdacu. ⁵Cõãmacũ múãrẽ teeré tiirĩ, múã Jesucristore padeojĩrã, múã tutuaro jeatuaro ateré tiinemóña: Basocá ãñurá niiña. Basocá ãñurá, múã padeorere tuomasĩnemoña. ⁶Teeré masĩrã, ñañaró wãcũpacara, nũcãjãña. Nũcãrã, ñañaró netõpacára, wãcũtutua-ya. Wãcũtutuara, Cõãmacũ boorere tiiyá. ⁷Cũũ boorere tiirá, múã Jesuré padeorá sícũpõna tiiróbiro cãmerĩ maĩñá. Cãmerĩ maĩrã, niipetirare maĩñá.

⁸Múã tee niipetirere nemoró tiinemówara, yucũũ ducamanirigu tiiróbiro niiricu; marĩ Òpũ Jesucristore padeorẽ “diamacũrã niiã” jĩĩãdacu. ⁹Sícũno tee niipetirere tiihégupe capeari ãñuró ññahégũ tiiróbiro niiqui. Cũũ tíatopũ ñañaré tiiríguere Jesucristo acabóriguere wãcũriqui. ¹⁰Yáa wedera, múã Cõãmacũ beserira niiã. Teero tiirá, “marĩ tiirémene teeré ãñoóda” jĩĩ bayiró tiiyá. Múã teeré tiirá, bayiró ñañaré tiirá wáaricu sáa. ¹¹Teero biiri múã marĩrẽ netónégũ marĩ Òpũ Jesucristo cũũ Òpũ niirucuropũ sããwaadacu. Cõãmacũ múãrẽ sope páõgũdaqui.

¹²Yũũ múãrẽ jóariguere naĩrõ wãcũrĩ tiigũda. Múã teeré masĩ-

pacari, teeré “diamacú maquẽ niĩã” jĩipacari, yũũ mũaãrẽ wãcũrucujãrĩ tiigúda. ¹³Yũũ catiró jeatuaro yũũ mũaãrẽ jóariguere wãcũrĩ tiigúda. Yũũ teero tiirí, ãñuniã, yũũ wãcũrĩ. ¹⁴Péerogã dũsacú yũũ diaadaro. Marĩ Õpũ Jesucristo teeré yũũre wedetoawi. ¹⁵Niipetire yũũ jeatuaro mũaãrẽ ãñurõ wedea, yũũ diari siro, yũũ wederiguere wãcũrucujãrõ jĩĩgũ.

Pedro Jesucristo ãtãgũpũ wasorĩ ñnarigue

¹⁶Marĩ Õpũ Jesucristo tutuare-re, teero biiri cũũ pũtuaatiadarecãrẽ ãsã mũaãrẽ wedewũ. Teeré wedera, basocã wedeseãmare quetire wederiwũ. Ësã cũũ uputĩ macũ niirere ññawũ. ¹⁷Cõãmacũ Jesucristo Pacũ cũũrẽ ãsenire ãñowĩ. Cũũrẽ ãñurõ asibatére ticogú wedeseri tuowũ: “Ãni yũũ macũ yũũ bayiró maĩgũ niĩ. Cũũmena bayiró ãseniã”, jĩĩti. ¹⁸Cũũ ãmũãsepeũ wedesediocori, ãsã basiro tuowũ. Ësã Jesucristomena tiigú ãtãgũpũ niĩwũ, teero wáari.

¹⁹Teeré ññarã, profetas jóariguere nemoró padeóa. Mũaãcã cũũ jóariguere wãcũnũseya. Cũũ jóarigue naĩtĩãrõpũ siãwócõri bóere tiiróbiro niĩã. Téee Jesucristo pũtuaatiripũ, teeré wãcũnũseya. Ñocõãwũ mũajeari bóemũãatiro tiiróbiro Jesucristo pũtuaatigũ, marĩ masĩhẽrere masĩrĩ tiigúdaqui. ²⁰Ateperé ãñurõ

tuomasĩña: Profetas jóariguere marĩ basiro wãcũrémena “biiro jĩĩdũgaro tiia” jĩĩmasĩricu. Espĩritu Santo tiiapuremena marĩ teeré tuomasĩã. ²¹Profetas cũũ wãcũrémena dícu wederirira niĩwã. Biirope wáayiro: Cũũ Cõãmacũyere wederi, Espĩritu Santo cũũ wãcũrépũre jea, cũũ wedeadarere wãcũrĩ tiiyigũ.

Jĩĩditoremena bueré

(Jud 4-13)

2 ¹Tiatopũre sĩquẽrã Israelya põna macãrã “ũsã profetas niĩã” jĩĩditoyira. Cũũ teero tiiróbirora mũa pũtopũ niirãcã teerora tiíadacua. Yayiõro, jĩĩditoremena diamacũ tiiróbiro bueadacua. Teero tiirã, mũa padeorére ññaõadacua. Jesucristo cũũ ññaré tiiré wapa dia, wapatirigũpere booríadacua. Cũũ teero tiirí, Cõãmacũ wãcũña maniró cũãrẽ ññañarõ tiigúdaqui. ²Pacũ cũũ ññaré tiiré ññarã, teerora tiinũnúseadacua. Jesuré padeohérape cũũ teero tiirí ññarã, Jesuyé diamacũ maquẽrẽ ññañarõ wedeseadacua. ³Teeré buerã niyeru boorã niicua. Teero tiirã, mũaýere néeãdara, jĩĩditoremena mũaãrẽ bueadacua. Cũũ teero tiiré wapa cũãrẽ ññañarõ tiíadare niitoacu. Netõricua. Tiatopũ Cõãmacũ “cũũ ññañarõ tiinóadacua” jĩĩtoarigũ niĩwĩ.

⁴Cõãmacũ too sugueropũre ángelea niimirirare, cũũ ññañaré tiirí, cõãyigũ. Cũãrẽ wapa tiigú,

naĩtĩārõpũ siatúcũyigu, tée cũũ basocáre wapa tiíádari bureco jearipũ. ⁵Teero biiri Noé niirito-cārē, Cõāmacũ tiibureco niirārē cõāyigu. ^aNoé Cõāmacũye añurere wederigũre, teero biiri āpērā siete basocá dícre netónéyigu. Āpērā basocá ñañarārē dúucõāyigu. ⁶Teero biiri Cõāmacũ Sodomā, Gomorra wāmecũtire macārĩ macārācārē cõāyigu. Teemacārĩrē basocāmenarā sóecõāpetijāyigu. Nitĩ mana dícu putuáyi. Teero tiigú, “too síro ñañaré tiirāre teero wáabocu sũcā” jĩĩ wācũārō jĩĩgũ, teero tiiyigu. ^b⁷Cõāmacũ teero tiigú, Lot basocá añugũrē netónéyigu. Lot teemacārĩ macārā ñañanetõjõārā cũā ñañarē tiidúheri iñagũ, páasutijõāyigu.

⁸Cũũ basocá añugũ cũā watoapũ niyigu. Cũā tiirere iñayigu; tuoyigu. Búrecoricõrō cũā ñañanetõjõārĩ iñagũ, bóaneõremena wācũpatiyigu. ⁹Teero tiigú, Cõāmacũ cũũrē padeorāre ñañarō wáari, netónemasiqui. Ñañarāpere ñañarō tiigúdu siatúcũrira tiiróbiro cwoquí, tée cũũ basocáre wapa tiíádari bureco jearipũ. ¹⁰Nemoró ñañarō tiigúdaqui āpērāmēna ñañarō ñeeaperare, teero biiri cũũ dutirere netõnucārārē.

Jĩĩditoremēna buerá cũā booró dícu tiidugácua. Cuiro maniró ñmũāse macārā añurārē ñañarō

jĩĩcua. ¹¹Ángeleape jĩĩditoremēna buerá nemoró tutuanetõnucārā niipacara, Cõāmacũmena cũā tiiriguere wedesera, cũārē ñañarō jĩĩricua.

¹²Jĩĩditoremēna buerāpe cũā tuomasĩhēre ñañarō wedesecua. Wáicũra tiiróbiro niicua: Wáicũra wācũripacara, niirucucua; cũā ñee, sñanóādara bauáaya. Teero tiirá, cũācā wáicũra tiiróbiro diaadacua. ¹³Cũā āpērārē ñañarō netõrĩ tiicúa. Cũā teero tiiré wapa cũācā ñañarō netõādacua. Búrecopũ cũā booró ñañarēre tiisénicua. Ñañanetõjõārā, bobooro wáari tiinórā niicua. Mũāmena yaadui, mũārē tiiditóri iña, cũā wācũremēna buijácua.

¹⁴Numiārē iñarā, ñañarō wācũremēna dícu iñacua. Cũā iñarécõrō ñañarē tiidugácua; ñañarere tiidúdugaricua. Padeobayíherare wáicũra yoorábiro wáari tiicúa. Cũā iñarécõrō boorā niijĩrā, boonemójácua. Cũā ñañarō tiinóādara niicua. ¹⁵Cõāmacũye diamacũ maquērē duurá, diamacũ niihērepere nũnucúa. Cũā Beor macũ tiiróbiro tiicúa. Cũũ Balaam wāmecutiyigu. Cũũ niyeru maĩyigu. Ñañarē tiirēmēna niyeru wapatádugayigu. ¹⁶Cũũ ñañarē tiigú wáari, cũũyago burra cũũrē tutiyigo. Burra wedesemasihēgō niipaco, basocá wedesero tiiróbiro Balaamrē wedeseyigo. Coor teero wedeseremēna cũũ

^a2.5 Génesis 6.1—7.24.

^b2.6 Génesis 19.1-25.

mecũgũbiro tiirére duusãñúyigũ.^c

¹⁷Jĩĩditorepira oco niiré coperi sibiariro tiiróbiro niĩya, basocáre tiípuhera. Ōme ñiitiámũaati, oco peahere tiiróbiro niĩya, ãñurõ basocáre tiihéra. Ñañarõ tiinóãdara niitoaya. Teero tiirá, naĩtĩãrõpu ditiadacua. ¹⁸Cũã wedesere wapamanĩã. Masĩrá tiiróbiro tiicúa; jĩĩditoremena buecua. Biirõ jĩĩcua: “Marĩ noo booró marĩ tiitũsáreno tiirí, ãñuniã”, jĩĩcua. Teero jĩĩrémena ãpẽrãrẽ ñaño-cúa. Ñañarére tiidúmiãrĩrare ñañarére ugaripéari tiicúa sũcã. ¹⁹Cũã biirõ jĩĩcua: “Mũã ãpẽrá dutirémēna niiria. Teero tiirá, mũã booró tiiyá”, jĩĩcua. Teero jĩĩpacara, cũã basiro ñañaré tiidúmasĩricua. Niipetire marĩ ñañaré tiirére duumasĩhẽrã, teorora teemēna niirucujãadacu. ²⁰Jĩĩditorepira marĩ Ōpũ Jesucristo marĩrẽ netõnégũrẽ masĩmijĩya. Teero biiri atibúreco maquẽ basocáre ñañorí tiirére netõnénomijĩya. Netõnénorira niipacara, teeré tiinũcãjĩya sũcã. Too síro teeré tiidúmasĩricua sáa. Teero tiirá, too suguero niiriro nemoró ñañará putuácua. ²¹Cũã diamacũ maquẽ Cõãmacũyere masĩriatã, nemoró ãñunibojĩyu cũãrẽ. Cõãmacũ tiidutĩre ãñurére masĩpacara, too síro teeré duurí, ñañanemorõ wáacu cũãrẽ. ²²Cũã ñañaré tiinemópeora, basocá cũã wedesereno

tiirá tiĩya. Biirõ wedesenoã: “Díayi usotiarĩ siro, cũũ usotiarĩguerena yaaqui sũcã. Teero biiri yese cusoari siro, putuawa, jũĩrĩpíropũ cõãquí”.

Marĩ Ōpũ putuaatiadare

3 ¹Yũũ maĩrá, mũãrẽ sicapũ jójatoawũ. Ate puapúmena mũãrẽ bueriguere acabórĩjãrõ jĩĩgũ jóaa, diamacũ wãcũãrõ jĩĩgũ. ²Too suguero macãrãpu profetas ãñurá cũã jóasugueriguere wãcũña. Teero biiri marĩ Ōpũ marĩrẽ netõnégũ dutirére wãcũña. Teeré ũsã Jesucristo cũũyere wededutigu beserira mũãrẽ wedewũ.

³Ateré masĩsugueya: Atibúreco petiádari suguero, basocá Cõãmacũyere buijáadacua. Cũã ñañaré tiidugárere tiíadacua. ⁴Biirõ jĩĩadacua: “Cristo cũũ ‘atiguda’ jĩĩrigue ¿deero wáamiĩto?” jĩĩadacua. Biirõ jĩĩ buijáadacua: “Marĩ ñecũsũmũã diapetitoaya. Atibúreco tiinucáriro tiiróbiro teorora niirucujãã. Atiriquí”, jĩĩadacua. ⁵Biirõ wáarigüepere wãcũdugaricua: Too suguero Cõãmacũ cũũ wedeseremena ñmũãse, atiditá bauári tiirígu niĩwĩ. Oco watoa atiditaré bauári tiiyígu. Teero biiri ocomēna atiditaré bucuári tiirígu niĩwĩ. ⁶Ocoménarã sũcã Cõãmacũ atiditaré duari tiiyígu.^d Cũũ teero tiirémēna atiditá niimirigue peti-

^c 2.15-16 Números 22.21-35.

^d 3.6 Génesis 7.11-24.

jóáiyero. ⁷Cõamacũ wedeseremenarã atitó niirécã ãmũásepũ niiré, atiditã pecamemena sóenoãdare niiã. Cõamacũ cũũ basocãre wapa tiíadari bureco jeari, sóegũdaqui; tiiburecora ñañarã pecamepũ cõãnoãdacua.

⁸Yũũ maĩrá, ateré wãcũña: Marĩ tũguenarĩ, mil cũmarĩ yoanetõjõãã. Cõamacũpere mil cũmarĩ sicabureco tiiróbiro niicu. Sicabureco cũũrẽ teorora mil cũmarĩ tiiróbiro niicu. ⁹Basocã sĩquẽrã marĩ Òpũ putuaatiadare “pea niicu” jĩĩ wãcũpacari, pearícu. Cũũ putuaatiadare suguero basocãre bóaneõrere ñnogũ tiiquí. Sícũrẽ pecamepũ wáari booríqui. Niipetira cũã ñañarẽre wãcũpati, wasorí boouquí. Teero tiigũ, atiriqui ména.

¹⁰Marĩ Òpũ putuaatiadari bureco marĩ wãcũhẽritabe, jeaadacu. Sícũ yaarépigu wãcũña maniró jeagũ tiiróbiro jeaadacu. Tiiburecopure biiro wáaadacu: Bayiró busurómena niipetire ãmũáse maquẽ petijõããdacu. Niipetire sóenoãdacu. Atiditã, teero biiri atiditã maquẽ jũũpetijõããdacu.

¹¹“Niipetire petijõããdacu” jĩĩrẽre masĩ, ¿deerope tiíadari marĩ? Ñañarẽ tiirẽre duu, Cõamacũ boorẽpere ãñurõ tiíada. ¹²Teorora tiíada, marĩ Òpũ putuaatiadare coterã. Máata putuaatiaro jĩĩrã, ãñurõ tiirucúada. Cũũ putuaatiadari bureco jeari, niipetire ãmũáse maquẽ jũũpetijõããdacu. Teero biiri atiditã maquẽ jũũ, sipipetiadacu. ¹³Marĩpeja mama

ũmũáse, mama dita cotea. Cõamacũ “mama ãmũáse, mama dita tiigũda” jĩĩtoayigu. Toopũre niipetira Cõamacũ boorẽ dícre tiíadacu.

¹⁴Teero tiirã, yũũ maĩrá, teero wáaadare mũã coterã, niipetire mũã põõtẽõrõ ãñurõ niirecutiya. Biiro tiirĩ, Jesucristo putuaatigu, mũãrẽ ãñurã, ñañarẽ manirã, Cõamacũmena ãñurõ niirãrẽ buajeágũdaqui. ¹⁵Ateré wãcũña: Marĩ Òpũ marĩrẽ bóaneõ ññajigũ, basocã netõãrõ jĩigũ, cotequi ména. Marĩya wedegũ Pablo marĩ maĩgũcã teorora mũãrẽ jóarigu niĩwĩ. Cõamacũ cũũrẽ masĩrẽ ticorémene teero jóarigu niĩwĩ. ¹⁶Niipetire cũũ jóarepũrĩcõrõ teorẽna jóarigu niĩwĩ. Apeyẽ sĩquẽ cũũ jóarigue wisio niiã. Masĩhẽrã, teero biiri padeotutúhera tee cũũ jóariguere wedewisiojãcua. Teorora tiicúa apeyẽ Cõamacũye queti jóaripũpũ jóariguecãrẽ. Teero tiirã, cũã basiro ñañarõ tiirĩ tiinõãdacua.

¹⁷Yũũ maĩrá, cũã wedewisioyemena wedeadare mũã masĩtoaa. Ñañarã cũã jĩĩditoremene wederẽre tuonũnũserijãña, cũã tiiróbiro putuári jĩĩrã, mũã padeotutúarere ditiri jĩĩrã. ¹⁸Teero ditiri tiirõno tiirã, marĩ Òpũ Jesucristo marĩrẽ netõnégũpere masĩnemoña. “Cũũ marĩrẽ maĩĩ” jĩĩrẽre masĩrã, cũũrẽ nemoró padeoyã. “Ãñunetõjõãĩ”, jĩĩrucujããda. Teorora jĩĩrucujãrõ booa.

Nocõrõrã jóaa.

JUAN

jóasugueripũ

Jesucristo catiré petihére ticogú

1 ¹⁻²Yũũ múãrẽ Jesucristoye maquẽrẽ, cũũ niirecutirere jóagu tiia. Biiro niiã: Cũũ atibú-reco tiíádari suguero, cũũ Pacu-mena niitoarigu niiwĩ. Too síro atibúrecopure bauárigu niiwĩ. Cũũ Cõamacũ wácũrere wedegú niĩ; teero biiri marĩrẽ catiré petihére ticogú niĩ. Ësã cũũrẽ ññawũ; cũũ wedeseri tuowũ; cũũrẽ padeñawũ. Ësã basirora cũũrẽ ññawũ; cũũrẽ ãñurõ masĩwũ. Teero tiirã, ãsã cũũrẽ ññariguere múãrẽ wedea. ³Ësã marĩ Pacu Cõamacũmena, teero biiri cũũ macũ Jesucristomena ãñurõ niirõbirora múãrẽ ãsãmena ãñurõ niirĩ boogá. Teero tiirã, ãsã ññariguere, ãsã tuoríguere múãrẽ wedea. ⁴Ateré múãrẽ jóacũã, marĩ niipetira usenirere bñaáda jĩrã.

Cõamacũ sãwócore tiiróbiro niigú

⁵Jesucristo ãsãrẽ wederiguere múãrẽ wedenetõneã. Cũũ biiro jĩwĩ: “Cõamacũ ãñugú, sãwócore tiiróbiro niigú niĩ. Cũũpũre ññararé, naĩtĩare maniã”, jĩwĩ. ⁶Sĩcũ “yũũja Cõamacũmena ãñu-

rõ niijãã” jĩĩboqui. Cũũ teero jĩĩpacu sũcã, ññararé tiirucúqui; diamacũ maquẽrẽ netõnucáqui. Teero tiigú, jĩĩdito, naĩtĩarõpu niigú tiiróbiro niiqui. ⁷Ãñurére tiirucúgunopeja Cõamacũ niiróbiro sãwócoropu niigú tiiróbiro niĩ. Æpẽraména ãñurõ niiqui. Teero biiri Cõamacũ macũ Jesucristoye díicã niipetire cũũ ññararé tiirére cosecú.

⁸“Yũũja ññararé tiiría” jĩĩgũno cũũ basiro jĩĩditogu tiiqui; cũũ wácũré diamacũ niiricu. ⁹Cõamacũ diamacũ tiirucúgu niiqui; cũũ jĩĩrirobirora tiigú niiqui. Teero tiigú, sũcũ cũũ ññararé tiiríguere wedenetõrĩ, Cõamacũ acabógudaqui. Niipetire cũũ ññararé tiirígue wapare ññarõ tũgueñanemorĩ tiiríqui. ¹⁰“Yũũja ññararé tiiría” jĩĩgũno Cõamacũ jĩĩriguere jĩĩditori-gue tiiróbiro wáari tiiqui; ^acũũ wedeserere tuodugáhegu tiiróbiro niiqui.

Cristo cũũ Pacure marĩrẽ wedesebosaqui

2 ¹Múã yũũ põnabiro niirãrẽ teeré jóaa, ññararé tiirĩjã-ãrõ jĩĩgũ. Jesucristo diamacũ ti-

^a1.10 Proverbios 20.9.

rucúgu niiqui. Teero tiigú nijjígũ, marí ñañaré tiirí, cũũ Pacure maríre wedesebosaqui. ²Cũũ diari-guemen a marí ñañaré tiirére acabóre buamasíã. Marí ñañaré tiiré díccure diabosaririgu niwĩ; niipe-tira atibúreco macārã ñañaré tiirécārẽ diabosarigu niwĩ.

³Marí Cõamacũ dutirére tiirã, “diamacũrã Cõamacũrẽ masĩtoaa” jĩĩmasĩã. ⁴Sĩcũ cũũ dutirére tiirĩpacũ, “yũũ cũũrẽ masĩtoaa” jĩĩboqui. Teero jĩĩgũ jĩĩditorepigu niiqui; cũũ wãcũrẽ diamacũ niiricu. ⁵Cõamacũ dutirére tiirucúgu-no Cõamacũ booróbíro a cũũrẽ maĩmasĩqui. Teemena “diamacũrã Cõamacũmena nijjãã” jĩĩmasĩqui. ⁶“Yũũ cũũmena nijjãã” jĩĩgũno Jesucristo tiirécutíro bi-ro tiinũnũsearo.

Cãmerí maĩñá

⁷Yũũ maĩrã, yũũ múãrẽ jóare apeyé mama dutiré mee nijã; bucũ dutiré múã sicutopũ cuorígue-ra nijã. Múã tee bucũ dutirére tuotóajĩyu. ⁸Teero niipacari, yũũ múãrẽ jóare mama dutiré tiiróbí-ro wáaa. Yũũ jóare diamacũ ma-quẽ nijã. Jesucristo basíro a tee-ré ññowĩ; múãcã teeré ññorã tiia. Múã ñañaré tiijĩrã, naĩtĩārõpũ niirira tiiróbíro niimiwũ. Ññurẽ-pere tiijĩrã, bóeropũ niirã wáara tiia sáa.

⁹Sĩcũ biro jĩĩboqui: “Yũũ bóeropũ niigũ tiiróbíro nijã”. Teero jĩĩpacũ, Jesuré padeorãre ññatuti-qui. Teero tiigú, naĩtĩārõpũ niigũ

tiiróbíro nijjãqui ména. ¹⁰Jesuré padeorãre maĩgũnopeja bóeropũ niigũ tiiróbíro niiqui. Tee bóere-mena ñañarére ññasugue masĩjĩ-gũ, “tee ñañarére tiiría” jĩĩqui. ¹¹Jesuré padeorãre ññatutigu-no naĩtĩārõpũ niigũ tiiróbíro niire-cutiqui. Teero biiri naĩtĩārõpũ niigũ tiiróbíro tiirécutiqui. Cũũ ñañaré tiiré wapa capeari baunó-hẽgũ tiiróbíro niiqui. Teero tiigú, ññurẽpere besemasĩriqui.

¹²Múã yũũ põnabíro niirãrẽ jóagu tiia. Cõamacũ Jesu-cristo diabosarigue wapa múã ñañaré tiirére acabó-toajĩyi.

¹³Múã butóare jóagu tiia. Cris-to sicutopũ niirígure múã ññurõ masĩcu.

Múã mamarãrẽ jóagu tiia. Satanãrẽ múã netõnucãrira niwũ.

¹⁴Múã yũũ põnabíro niirãrẽ jóaawũ. Marí Pacure múã masĩtoacu.

Múã butóare jóaawũ. Sicutopũ niirígure múã masĩtoacu.

Múã mamarãrẽ jóaawũ. Múã padeotutúa niicu; Cõamacũ wedeserere múã wãcũrucucu; wãtĩãrẽ dutígure múã netõnucãrira niwũ.

¹⁵Atibúreco macārã ñañaré tiirucúrenorẽ, teero biiri atibú-recopũ niirére maĩrĩjãña. Sĩcũ atibúreco macārã tiiróbíro tiigũno Cõamacũpere maĩrĩqui.

16 Atibúreco macārã tiiré biiro niiã: Noo booró tiidugáre, bayiró ɣgaripéare, “ãpêrá nemoró niigú niiã yuuja” jĩiré niiã. Tee Cõamacũye mee niiã. Tee niipe-tire atibúreco macārã tiirépe niiã. 17 Atibúreco, atibúreco macārã ñañaré tiidugáre petijóãadacu. Cõamacũ boorére tiigúnopēja niirucujãgũdaqui.

Jesuyé queti jĩiditore mee niiã

18 Múã yuu pónabiro niirá, niiture bũrecori jeatoacu. Atibúreco petiádari suguero, sícũ Cristore ñnatutinetõjõãgũ atigũdaqui. Múã teeré tuotóarira niiwũ. Atitóre paũ Cristore ñnatutira jeatoawa. Teero tiirá, “niiture bũrecori jeatoaa” jĩimasĩã. 19 Cristore ñnatutira marĩ menamacārãã niimirira niipacara, marĩrẽ cõãjãwã. Cũã marĩ menamacārã peti mee niiwã. Marĩ menamacārã peti niirãjã, marĩmenarã niibocua ména. “Marĩrẽ cõãjãwã” jĩirã, ateré masĩã: Cũã niipetira marĩ menamacārã mee niiwã.

20 Cristo múãrẽ Espíritu Santore ticorigũ niiwĩ. Teero tiirá, múã niipetira diamacũ maquẽrẽ masĩtoacu. 21 Múã diamacũ maquẽrẽ masĩriatã, múãrẽ jóaribocu. Múã Jesucristoyere diamacũ masĩcu. Teero tiigú, múãrẽ jóaa. Múã ateré masĩtoacu: Cũũye queti jĩiditore mee niiã. 22 Jĩiditorepira biiro jĩicua: “Cõamacũ beserigu Jesús mee niir”, jĩicua. Teero jĩirã Cristore ñnatutira niĩya. Cũã marĩ

Pacũ Cõamacũrẽ, cũũ macũ Jesu-cristomenarã sũnacúa. 23 Cũũ macũrẽ sũnaráno marĩ Pacũmena niiricua. “Jesús Cõamacũ macũ niir” jĩiránopēja marĩ Pacũmena niicua.

24 Teero tiirá, múã sicato tuoriguere wãcũrucujãña. Múã sicato-pũ tuoriguere wãcũrucura, Cõamacũ macũmena niirucujãadacu; cũũ Pacũmenacãrẽ niirucujãadacu. 25 Cũũ marĩrẽ jĩiirrobirora tiigũdaqui: Marĩrẽ catiré petihére ticogũdaqui.

26 Múãrẽ jĩiditodugaraye quetire jóaa, múãrẽ ãñurõ masĩãrõ jĩigũ. 27 Espíritu Santo Jesucristo ticorigũ múãpũre niiqui. Teero tiirá, ãpĩ múãrẽ “nemoró buegũda” jĩigũrẽ boorĩjãña. Espíritu Santo múãrẽ niipetirere buequi. Cũũ jĩiditoro maniró diamacũ maquẽrẽ buequi. Cũũ bueróbirora Jesu-cristomena niijãña.

28 Mecũtigãcãrẽ múã yuu pónabiro niirá, cũũmena niirucujãña. Marĩ teero tiirá, cũũ pũtuaatiri, boboricu. “Marĩ Cõamacũ boorẽre tiirá niiã”, jĩimasĩadacu. 29 Múã cũũ diamacũ tiirucũrere masĩtoaa. Teero tiirá, “niipetira diamacũ tiiráno Cõamacũ põnarã niĩya” jĩirere masĩnoã.

Cõamacũ põna tiirécũtire

3 1 Cõamacũ marĩ Pacũ marĩrẽ bayiró maĩrere wãcũñate múã. Marĩrẽ bayiró maĩgũ, “yuu põna niĩya” jĩiqui. Teerora niiã marĩ. Atibúreco macārã Cõamacũ-

rẽ masĩrijĩrã, marĩ cũũrẽ padeorã tiirẽcutirere tuomasĩricua. ²Yũũ maĩrã, mecũtigã marĩ Cõamacũ põna niiã. Too siropũ marĩrẽ wáa-adarere ãñurõ masĩña maniã ména. Ate dícwre masĩã: Jesucristo putuaatiri, cũũ baurére ññaadacu. Cũũrẽ ññajĩrã, cũũ tiiróbiro wáa-adacu. ³Cũũrẽ ññañaré maniã. Marĩcã cũũ tiiróbiro “ãñurã wáa-adacu” jĩrẽre wãcũã. Teero tiirã, ññañarere tiirjãrõ booa.

⁴Ññañaré tiiré Cõamacũ dutirere netõnucãre niiã. Teero tiigũ, ññañarere tiirucúgũno Cõamacũ dutirere netõnucágũ niiqui. ⁵Múã masĩtoaa: Jesucristo marĩ ññañaré tiirere cõãgũ atirigũ niĩwĩ. Cũũpure péerogã ññañaré maniã. ⁶Cũũmena niigũno ññañaré tiirẽcutiriqui. Ññañarere tiirẽcutigũnope Cristore padeoriqui; cũũrẽna masĩhẽgũ niiqui. ⁷Múã yũũ põnabiro niirã, múãrẽ ãpĩ jĩĩditorijãrõ. ãñurõ tiirucúgũno Jesús tiiróbiro ãñurõ tiigũ niĩ. ⁸Sicatopũra wãtĩãrẽ dutigũ ññañaré tiimúaatirigũ niiqui. Teero tiigũ, ññañaré tiirẽcutigũno cũũyagũ niiqui. Cõamacũ macũ wãtĩãrẽ dutigũ tiirere cõãgũ atirigũ niĩwĩ.

⁹Cõamacũ cũũ põnaré cũũ tiiróbiro niirecutirĩ tiirigũ niĩwĩ. Teero tiirã, Cõamacũ põna ññañarere tiirucúricua. ¹⁰“¿Noãpé niĩ Cõamacũ põna?” teero biiri “¿noãpé niĩ wãtĩãrẽ dutigũ põna?” jĩĩ masĩdugara, ateré masĩña: “Ññañaré tiirẽcutira, ãpẽrãrẽ

maĩhẽrãno Cõamacũ põna mee niĩya”, jĩĩnocu.

Cãmerĩ maĩré

¹¹“Cãmerĩ maĩrõ booa” jĩĩrẽ queti múã sicutopũ tuorígũe niiã. ¹²Caĩn tiiróbiro niirijããda. Cũũ wãtĩãrẽ dutigũ menamacũ niijĩgũ, cũũ bai Abel wãmecutigũe sãjãyigũ. ¿Deero tiigũ cũũrẽ sãyĩri? Caĩn tiirẽcutire ññañaré niĩyiro; cũũ bai tiirẽcutirepe ãñurẽ niĩyiro.

¹³Yáa wedera, teeré wãcũrã, atibúreco macãrã múãrẽ ññatutiri ññarã, “¿deero tiirã yũũrẽ ññatutii?” jĩĩ wãcũrijãña. ¹⁴Marĩ Jesurẽ padeorãre maĩjĩrã, ateré masĩã: Cõamacũ marĩ pecamepũ wáaborirare catiré petihére cuorĩ tiirigũ niĩwĩ. Jesurẽ padeorãre maĩhẽgũno catiré petihére cuoriqui. ¹⁵Jesurẽ padeorãre ññatutigũno basocãre sãgũ tiiróbiro niiqui. Múã masĩtoaa: Basocãre sãgũno catiré petihére cuoriqui. ¹⁶Ateména cãmerĩ maĩrere masĩã: Jesús marĩrẽ diabolariigũ niĩwĩ. Teero tiirã, marĩcã Jesurẽ padeorãre “diabosagũda” jĩĩ wãcũrõ booa. ¹⁷Pee apeyẽ cuogũno sãcũ Jesurẽ padeogũre bóaneogũ niirĩ ññapacũ, cũũrẽ tiiapuridojãboqui. Cũũ teero tiirĩpacũ, ¿deero tiigũ “Cõamacũrẽ maĩã” jĩĩbogari? ¹⁸Múã yũũ põnabiro niirã, marĩ wedeseremena dícw “cũãrẽ maĩã” jĩĩrijãrõ booa. Marĩ tiápu-remenape cũãrẽ maĩrere diama-cũrã tiẽñorõ booa.

Cõāmacūrē padeorá cuiro maniró niimasĩã

19-20 Apetó sícũ marĩ menama-
cũ biiro wácũqui: “Yũũ ñañane-
tõjõägũ niiga” jĩĩ wácũpacũ, cũũ
ãpērārē maĩré wapa Cõāmacũ-
menape cuiro maniró niiqui. Ma-
rĩ cũũ põna niiã. Cũũ marĩye ma-
quērē masĩpetijãqui. Cũũ marĩ
ñañarē tiirĩguere acabóqui.
21-22 Marĩ yeeripũnapũ “ãpērā-
ména añuró niiã” jĩĩ tũgueñarã,
cuiro maniró Cõāmacūrē sãĩma-
sĩã. Cũũ dutirére, cũũ boorére ti-
rĩ, Cõāmacũ niipetire marĩ sãĩré-
re ticogũdaqui. 23 Cũũ dutiré ate
niiã: Cũũ macũ Jesucristore pa-
deoáda. Teero biiri cũũ dutirobi-
rora cãmerĩ maĩáda. 24 Niipetira
cũũ dutirére tiiráno cũũmena ni-
cua; cũũcã cũũmena niiqui. Marĩ-
rē Espíritu Santore ticorigũ ni-
wĩ. Teero tiirã, Cõāmacũ marĩ-
mena niirére masĩã.

Cõāmacũye wederáre ĩñabesedutire

4 1 Yáa wedera, niipetira Cõā-
macũyere wederĩ basoca we-
derére padeorĩjãña. Cũã wederé-
re “¿diamacũrã Cõāmacũye ni-
miĩto?” jĩĩ tuosũguéya. Pau basocá
“ũsã Cõāmacũyere wederá
niiã” jĩĩdito buecãmesãya. 2 Ate-
ména diamacũ Cõāmacũyere we-
deráre ññabesemasĩãdacu: “Jesu-
cristo basocũra atiyigũ” jĩĩgũno
diamacũrã Cõāmacũyere wede-
qui. 3 Teeré wedehẽgũno diama-

cũ Cõāmacũyere wederiqui. Cũũ-
rã Cristore ññatutinetõjõägũyere
wedequi. Múã Cristore ññatutine-
tõjõägũ atiadarere tũotóajĩyu.
Cũũ basocá watoapũ niitoaqui.

4 Múã yũũ põnabiro niirã, múã
Cõāmacũ põnarã niiã. Cõāmacũ
múãrē tutuarere ticoqui. Atibũre-
co macãrãrē tutuare ticogũpeja
Cõāmacũbiro tutuariqui. Teero
tiirã, atibũreco macãrã múãrē
cũã jĩĩditorere padeorĩ tiimasĩri-
cua. 5 Jĩĩditoremena buerápe ati-
bũreco macãrã niĩya. Teero tiirã,
atibũreco maquẽ dícuere bueeya.
Atibũreco macãrã cũã buerére
tũonũnũsecua. 6 Marĩpeja Cõā-
macũ põnarã niiã. Cõāmacūrē
masĩgũno marĩrē tũonũnũsequi.
Cõāmacūrē masĩhẽgũnopeja ma-
rĩrē tũonũnũseriqui. Marĩ teeré
tũomasĩrã, “diamacũrã Cõāma-
cũye niiã” o “jĩĩditore niiã” jĩĩ be-
semasĩãdacu.

Cõāmacũ basocáre maĩquí

7-8 Yũũ maĩrã, Cõāmacũ baso-
cáre maĩquí. Teero tiirã, marĩcã
cãmerĩ maĩáda. Cãmerĩ maĩránó
Cõāmacũ põnarã niicua. Cũã
Cõāmacūrē masĩcua. Cãmerĩ
maĩhẽránópeja Cõāmacũrē masĩ-
ricua. 9 Cõāmacũ marĩrē maĩrére
ateména ññorĩgũ niwĩ: Cõāmacũ
cũũ macũ sícũ niigũrē atibũreco-
pure ticodiocorigũ niwĩ. Marĩrē
catiré petihére cũoáro jĩĩgũ, cũũ-
rē diabosadutirigũ niwĩ. 10 Marĩ
Cõāmacūrē maĩrĩrira niwũ. Cũũ-
pe marĩrē maĩgũ, marĩ ñañarē ti-

rére acabóduгаригу niíwĩ. Teero tiigú, cūñ macūrē ticodiocorigu niíwĩ, diabosaaro jĩgũ. Cūñ marĩrē biiro tiibosárigue maĩré peti niicu.

¹¹Yññ maĩrá, Cōāmacū teero tiirigu niijĩgũ, marĩrē bayiró maĩquí. Teero tiirá, marĩcārē cāmerĩ maĩró booa. ¹²Sĩcū basocá Cōāmacūrē ññarigu maniquí. Marĩ cāmerĩ maĩrí, cūñ marĩmena niiqui; cūñ booróbirora cūūrē maĩmasĩā. ¹³Cōāmacū marĩrē Espiritu Santore ticorigu niíwĩ. Teero tiirá, Cōāmacū marĩmena niiré masĩā; teero biiri marĩ cūñmenarā niirécārē masĩā. ¹⁴Ūsā basiro-ra Cōāmacū macūrē ññawũ. Ateré wedea: Cōāmacū cūūrē atibúreco macārā ññarárē netōnédutigu ticodiocorigu niíwĩ. ¹⁵“Jesús Cōāmacū macū nií” jĩgũñorē Cōāmacū cūñmena niiqui; cūñcā Cōāmacūmenarā niiqui.

¹⁶Cōāmacū marĩrē maĩrére masĩā. “Cūñ marĩrē maĩré diamacú maquē niíā” jĩrēre padeóa. Cōāmacū basocáre maĩquí. Cāmerĩ maĩrucúgñno Cōāmacūmena niiqui; Cōāmacūcā cūñmena niiqui. ¹⁷Marĩ Cōāmacū booróbirora cūūrē maĩmasĩā. Jesucristo atibúrecom niigũ, cūñ Pacure maĩwĩ. Cūñ maĩrirobirora marĩcā Cōāmacūrē maĩmasĩā. Teero tiirá, Cōāmacū basocáre wapa tiídari bñreco jeari, cūūrē cuiricu. ¹⁸Cōāmacūrē maĩgũño cūūrē cuiriqui. Cōāmacū booróbirora cūūrē maĩgũ, cuiro maniró niiqui.

Cuire cuogúno “yññre ññaró tii-bóqui” jĩ wācūqui; Cōāmacū booróbirora cūūrē maĩríqui.

¹⁹Cōāmacū marĩrē maĩsuguerigu niíwĩ. Teero tiirá, marĩ cāmerĩ maĩā. ²⁰Sĩcū “Cōāmacūrē maĩā” jĩipacu, Jesuré padeoráre ññatutigu, jĩditorepigu niiqui. Basocá cūñ ññarácārē maĩhégũ, nemoró Cōāmacū bauhégu-pereja maĩmasĩríqui. ²¹Cōāmacūrē maĩgũño Jesuré padeorácārē maĩró booa. Teeré Cōāmacū marĩrē tiidutirigu niíwĩ.

Atibúreco maquē ññarére cāmotámasire

5 ¹“Jesús Cōāmacū beserigu Cristo nií” jĩ padeoráno Cōāmacū pōnarā niicua. Āpērārē maĩráno cūñ pōnacārē maĩcúa. ²Marĩ Cōāmacūrē maĩ, cūñ dutirére tiirá, “cūñ pōnacārē maĩā” jĩimasĩādacu. ³Cōāmacūrē maĩráno cūñ dutirére tiíya. Cūñ dutiré wisiória. ⁴Marĩ Cōāmacū pōna atibúreco maquē ññarére tiiría. Jesucristore padeorēmena ãñurére tiinóā. ⁵Marĩ Jesuré “cūñ Cōāmacū macū nií” jĩ padeóa. Teemēna dícu atibúreco maquē ññarére cāmotámasicu.

Jesucristo Cōāmacū macū nií

⁶Jesucristo Cōāmacū macū nií. Cūñ atibúrecom niirĩ, Juan cūūrē wāmeōtiwi. Cūūrē wāmeōtigũ, ocomēna wāmeōtiwi. Too síro cūñ curusapu diajōāwĩ. Biiro tiirēmena “yññ Cōāmacū macū niíā” jĩrēre

ẽñowí. Cũũrẽ wãmeõtiriguemena dícu ẽñoríwí. Cũũ diariguemena-cãrẽ ẽñowí. Espíritu Santo “Jesucristo Cõamacũ macũ nii” jĩrere marĩrẽ ẽñoquí. Cũũrá diamacũ maquẽrẽ wedegũ nii. ⁷Atequetirẽ cũã basirora ẽñoóya. Cũã ãtĩárã ãmuãsepũ niĩya: Pacũ, macũ, teero biiri Espíritu Santo. Cũã ãtĩárã-pũ niipacara, sícũrã nii. ⁸Atibúrecopũre Espíritu Santo wederémena “Jesús Cõamacũ macũ nii” jĩrere masĩnoã. Teero biiri Jesús cũ Cõamacũ macũ niirere cũũ wãmeõtínoriguemena, cũũ diariguemena ẽñorigũ niwí. ⁹Basocá cũã ãnariguere wedericãrẽ, marĩ padeóa. Cõamacũ basocá wederé nemoró diamacũ wedei. Cũũrá cũũ macũ niirecutirere wederigũ niwí. ¹⁰Cõamacũ macũrẽ padeogũno Cõamacũ wederere padeoquí. Cõamacũ wederere padeohégũno cũũ jĩriguere jĩditorigue tiiróbiro wáari tiquí; cũũ Cõamacũ cũũ macũ niirecutirere wederere padeoríqui. ¹¹Cõamacũ ateré wedequi: Cũũ marĩrẽ catiré petihére ticorigũ niwí. Tee catiré petihére cũũ macũpũre niicu. ¹²Cõamacũ macũmena niigũno catiré petihére cñoquí; cũũ macũmena niĩhégũno catiré petihére cñoríqui.

Wedeyaponorigue

¹³Múã Cõamacũ macũrẽ padeoráre atipũrẽ jóaa, múã “catiré petihére cñoa” jĩ masĩārō jĩgũ.

¹⁴Marĩ masĩtoaa: Cõamacũ booróno sãĩrĩ, marĩ sãĩrere tuo-

quí. Teeré masĩrã, cũũrẽ cuiro maniró sãĩmasĩã. ¹⁵“Cõamacũ marĩ sãĩrere tuoquí” jĩmasĩrõbiora “cũũ marĩ sãĩáriguecãrẽ ticotoal” jĩmasĩnoã.

¹⁶Apetó tiigũ, Jesuré padeogũno ñañaré tiirí, sícũno ãnaboquí. Cũũ ñañaré tiiré acabómasĩreno niirí, Cõamacũrẽ sãĩbosáaro. Sãĩbosári, tee ñañaré tiiré acabómasĩreno niirí, Cõamacũ cũũrẽ catiré petihére ticogũdaqui. Apeyé ñañaró tiiré acabónoña maniré niicu. Teeré “sãĩbosáya” jĩña manĩã. ¹⁷Niipetire ñañaré tiiré Cõamacũrẽ netõnucãre niipacari, apeyé ñañaré tiiré acabómasĩreno niicu.

¹⁸Marĩ ateré masĩtoaa: Cõamacũ põna ñañaré tiirécãtiricua. Jesús cũãrẽ cotequi. Teero tiigũ, wãtĩārẽ dutigũ cũã padeorere ñañomasĩríqui. ¹⁹“Marĩ Cõamacũ põna niĩã” jĩrere masĩã. Atecãrẽ masĩã: Wãtĩārẽ dutigũ niipetira atibúreco macãrãrẽ dutiqui. ²⁰Apeyecãrẽ masĩã: Cõamacũ macũ atirigũ niwí; marĩrẽ tuomasĩrere ticorigũ niwí. Teeména Cõamacũ diamacũ niigũrẽ masĩã. Cõamacũmenarã niĩã. Teero biiri cũũ macũ Jesucristomenacãrẽ niĩã. Jesucristo Cõamacũ diamacũ macũ niigũ niiqui. Cũũrá niiqui sũcã catiré petihére ticogũ.

²¹Múã yũ põnabiro niirã, “cõãpõnarẽ basocá weerirare padeobócu” jĩrã, Jesuré wãcũrucujãña.

Nocõrõrã niĩã.

JUAN

puarí jóaripũ

Cămerí maĩdutíre

¹Yũũ mũũ Cõãmacũ beserigore, teero biiri mũũ põnarẽ añudutia. Yũũ bũtoá dutirá^a menamacũ múãrẽ niirórã maĩ. Yũũ dícu múãrẽ maĩgũ tiiría; niipetira diamacũ maquẽrẽ masírã múãrẽ maĩ-íya. ²Diamacũ maquẽrẽ cũoa marĩ. Tee marĩmena niirucujãadacu.

³Cõãmacũ marĩ Pacũ, teero biiri cũũ macũ Jesucristo marĩ Ōpũ múãrẽ añurẽ ticoaro; bóaneō ñña-ãrõ; añurõ niirecutiri tiáro. Cũũ teerẽ tiirí, diamacũ maquẽrẽ masĩ, cămerí maĩáadacu.

⁴Sĩquẽrã mũũ põnarẽ buajeá-wũ. Cũãrẽ Cõãmacũ marĩrẽ duti-robirora diamacũ niirecutiri ñña-wũ. Teerẽ ññagũ, bayiró ũseniwũ. ⁵Mecũtígã mũũrẽ ateré bayiró jĩĩgũda: Marĩ cămerí maĩró booa. Tee mama dutiré mee niĩ; máatapũra marĩ padeonũcárãrẽ dutiré cúũrigue niĩ. ⁶Marĩ cămerí maĩrá, Cõãmacũ dutirẽre tiirã tiia. Cũũ marĩrẽ cămerí maĩdutí-yigu. Ate múã tuotóarepu niĩ.

Jĩĩditorepira maquẽrẽ wederigue

⁷Atibúrecopũre paũ jĩĩditore-pira wáanetõya. Cũã “Jesucristo

basocũ marĩ tiiróbiro õpũũcutigu bauárigũ niiwĩ” jĩĩrẽre padeorí-ya. Cũãno jĩĩditorepira, Cristore ññatutira niiya. ⁸Añurõ tuomasí-ña, Cõãmacũ múãrẽ ticoadarere “tiidióbocu” jĩĩrã, Cõãmacũ niipetire múãrẽ ticoadarere añurõ-mena ñeeãda jĩĩrã.

⁹Cristo buerẽre cũũ basiro cũũ wãcũrẽmena “nemosañúrõ bue-gũda” jĩĩgũno Cõãmacũrẽ cũorí-qui. Cristo buerẽre tiirucũgũpeja Cõãmacũrẽ, teero biiri cũũ macũrẽ cũoquí. ¹⁰Apetó tiigũ, sĩcũ múã pũtopũ jeagũ Cristo buerẽre wederiboqui. Cũũnorẽ múãye wiseripũ ñeerijãña. Añudutirijã-ña. ¹¹Múã cũũrẽ añudutira, cũũ ññañarõ buerẽre niisotoapeara niiadacu.

Wedeyaponorigue

¹²Yũũ pee peti jĩĩdũgare cũo-miã, cũogũpeja. Atipũpũre teerẽ jóaria. Máata marĩ ññaadacu, Cõãmacũ boorí. Toopũ cămerí wedeapudacu. Marĩ teero tiirã, añurõ ũseniãdacu.

¹³Mũũ bayio põna mũũrẽ añu-dutiya. Coocã Cõãmacũ beserigo niyo.

Nocõrõrã jóaa.

^a1.1 Ññaña “bũtoá dutirá” glosariopure.

JUAN

ĩtĩārĩ jóaripũ

Gayo añurõ tiirigue

¹Gayo yũũ bayiró maĩgũ, yũũ mũũrẽ añudutia. Yũũ bũtoá dutirá menamacũ mũũrẽ niiróřã maĩã.

²Yũũ mũũrẽ Cõãmacũrẽ sãĩboságu tiia, niipetire mũũrẽ añurõ wáaaro jĩĩgũ. Mũũ Cõãmacũmena añurõ yeeripũnacũtirobirora mũũrẽ ñañaré, diaré wáari tiirĩjãārõ. ³Yũũ bayiró ũseniã. Sĩquẽrã Jesuré padeorá mũũye quetire wedejeawa. Mũũ diamacũ maquẽrẽ padeorucúayiro. Mũũ añurõ Cõãmacũ boorére tiigú tiíayiro. ⁴Yũũ buerira diamacũ maquẽrẽ tiirĩ tũogú, ũseniã. Deero tii apeyeména ũseninemoria.

⁵Mũũ Jesuré padeoráre añurõ tiigú tiíayiro. Āpěrá Jesuré padeorá jearácãrẽ mũũ ññamasĩhẽrã niipacari, teerora tiíayiro. ⁶Cũã ũsã neārõpũ mũũ cãmerĩ maĩrécutirere wedeeya. Mũũ pũtopũ jearáre teero tiíapurucujãña Cõãmacũ booróbirora. ⁷Cũã Jesuyé quetire wedenũcãwara niíya. Jesuré padeohéra tiíapurere ñeeririra niiwã.

⁸Teero tiirá, cũã tiiróbiro tiiráre marĩrẽ tiíápuro booa. Marĩ teero tiirá, diamacũ maquẽrẽ wederáre tiíápura niíã.

Diótrefes ñañarõ tiirigue

⁹Yũũ too macãrã Jesuré padeoráre sicapũ jóawũ. Diótrefes niipetirare dutigú niidugagũ ũsã dutirére booríayigu. ¹⁰Teero tiigú, yũũ múã pũtopũ wáagu, cũũrẽ múã ññacoropũ wedeguda cũũ ũsãrẽ wedepatirere, ũsãrẽ jĩĩditorere. Apeyeré tiíayigu: Jesuré padeorá toopú jeari, cũãrẽ ñeeríayigu. Cũãrẽ añurõ ñeedũgara tiirĩ ññagũ, ñeedutihegu, cõãwionecojãrucuayigu.

¹¹Yũũ bayiró maĩgũ, ñañaré tiirére ññacũrijãña; añurõ tiirépere ññacũña. Añurõ tiiráno Cõãmacũ põna niíya; ñañaré tiiráno Cõãmacũrẽ masĩricua.

Demetrio añurõ tiirigue

¹²Niipetira Demetrio añurõ wedeseya. Cõãmacũ booróbirora diamacũ tiíayigu. Ũsãcã cũũrẽ teerora jĩĩ wedesea. Mũũ masĩcu: Ũsã diamacũ maquẽrẽ wedesea.

Wedeyaponorigue

¹³Yuu pee peti jĩdugare cuo-
mĩa, cuogúpeja. Atipúpúre teeré
jóaria. ¹⁴Máata marĩ ññaãdacu,
Cõãmacũ boorí. Toopú câmerĩ
wedeapudacu.

¹⁵Ññurõ niirecutire wáaaro
mũurẽ. Ûsã menamacãrã mũurẽ
ãñudutiya. Marĩ menamacãrã
toopú niirácõrõ ãñuãrõ.
Nocõrõrã niiã.

JUDAS

jóaripũ

Ãñuduticorigue

¹Yũũ Judas Jesucristore pade-cotegũ, Santiago bai múãrẽ añu-dutia. Múã marĩ Pacũ Cõãmacũ beserira, cũũ maĩrá niiã. Jesu-cristo múãrẽ cotequi.

²Cõãmacũ múãrẽ bóaneõ ñña-nemoãrõ; añurõ niirecutiri tiine-móãrõ; câmerĩ maĩrĩ tiinemóãrõ.

Jĩĩditoremena buerá tiirécutirigue

(2 Pe 2.1-7)

³Yũũ maĩrá, Cõãmacũ yũũre, teero biiri múãrẽ netõnérigũ nii-wĩ. Marĩ netõnére maquẽrẽ múã-rẽ bayirõ wededugagũ, jóagũdu tiimíãwũ. Jóaria ména. Apeyẽ maquẽ jóaro niirõ tia. Jesuré padeorẽ maquẽrẽ wedewisiora múã pũtopũ jeayira. Teero tiigũ, jóaa. Cõãmacũ marĩ padeorẽ maquẽrẽ marĩ Jesuré padeoráre cũũrigũ niwĩ. Cũũ cũũrigue wasorícu. Teero tiirá, tutuaremena padeoró booa. ⁴Múã ññamasĩripacari, jĩĩ-ditoremena buerá múãmena neã-nucãyira. Cũã ate tiiróbiro jĩĩcua: “Cõãmacũ marĩ cũũrẽ padeoráre añurõ tiijĩgũ, marĩrẽ ññaarõ ne-tõrĩ tiirĩqui”, jĩĩcua. Teero tiirá, cũã ññaarẽ tiirẽre duurícu. Je-sucristo marĩ Õpũ sícũ niigũrẽ

boorícu. Cõãmacũ tíatopũ “cũãno pecamepũ wáaada-cua” jĩĩtoayigũ.

⁵Teero tiigũ, yũũ múã masĩpe-tiriguere wácũrĩ tiidugága sũcã. Aterẽ wácũsugueya: Marĩ Õpũ niipetira Israelya põna macãrã-rẽ Egiptopũ wionécoyigũ. Too síro cũũrẽ padeohérare diari ti-iyigũ. ⁶Ángeleare wáariguecãrẽ wácũña: Cũã ñmũãsepũ tutuare, dutirẽre cũopacára, teerẽ duu, cũã booró tiirá wáayira. Cõãma-cũ cũãrẽ cõmedári cũã jóãmasĩ-hèredarimena siatúcũduti-yigũ sáa. Naĩtĩārõpũ niicua, téé Cõã-macũ cũãrẽ wapa tiíadari bure-co jearipũ. ⁷Ángelea ññaarõ ñeeaperiobiro Sodoma macãrã, Gomorra macãrã, teemacãrĩ we-sari macãrãcã teerora tiiyíra. Ñmũá dícu numiámena tiiréno-rẽ tiiyíra. Cõãmacũ teemacãrĩrẽ sóecõâyigũ sáa. “Niipetira ññaarã cũã tiiróbirora pecame peti-hérimepũ ññaarõ tiinóãdacua” jĩĩrẽre masĩsuguedutigũ, cũãrẽ teero tiirigũ niwĩ.

⁸Múãrẽ jĩĩditoremena buerá teerora tiicúa: Cũã booró wã-cũãmajácu. Cũã wácũrõbirora tii, cũã basiro cũãye õpũũrĩrẽ ññaocúa; Cõãmacũ dutirẽre boorícu; Ɂpũtí macãrã añuráre

ñañarõ jĩĩcua. ⁹Miguel ángeleare dutigú Satanámena cãmerí jĩĩrĩ, ate wáayiro: Cũãcõrõ Moisésnigũ-ya õpũũrẽ boomíyira. Miguel basiro Satanárẽ ñañarõ jĩĩriyigũ. “Mũũ Cõãmacũrẽ netõnucágũ peti niiã”, jĩĩriyigũ. Biirope jĩĩyigũ: “Yũũ Õpũ mũũrẽ mũũ ñañaré tiirére wedearo”, jĩĩyigũ. ¹⁰Múãrẽ jĩĩditoremena buerápeja ãñurõ tuomasĩripacara, ñañarõ wedese-cua. Apeyé cúa boorére tiicúa. Wáicuracã teerora tiicúa. Tũomasĩhẽrã cúa tiirémena cúa yeeripũnarĩrẽ ñañorí tiíadacua.

¹¹Bóaneõrã niĩya cúa. Caín^a tiiróbiro ñañaré tiicúa. Balaam^b tiiróbiro noo booró tiíadacua niyeru maĩrá. Coré^c tiiróbiro Cõãmacũrẽ netõnucãrã diajõãadacua. ¹²Múã Jesucristore padeorã neã, yaaritabe, cúa múãrẽ bayiró bo-booro wáari tiicúa. Cuiro maniró cúa booró yaa, yapijãcua. “¿Yaaré niipetirare jeatuai?” jĩĩ wãcũricua. Cúa õme oco maniré, wĩno néewanore tiiróbiro niicua; basocáre tií-ápuricua. Ducacutirito, cúa ducamanire yucũ tiiróbiro niicua. Nũcõrĩmena wããrigue yucũ tiiróbiro niicua. ¹³Cúa bobooro tiirécũtire sobo jũĩrĩpĩrere ocoturí día wesa páaputucore tiiróbiro niicua. Ñocõã noo booró wáa, ditirãbiro niicua. Cõãmacũ cúaãrẽ naĩtĩãrõpũ cúa niirucuaropũ “wáadutigũda” jĩĩtoarigũ niĩwĩ mée.

¹⁴Enoc jĩĩditoremena bueráre wáaadare wedeyigũ. Cúa profeta niĩwĩ. Cúa Adán pãrãmi niinunusegũ niiyigũ; seis põnarĩ si-ro macũ niiyigũ. Cúa biiro wederigũ niĩwĩ: “Marĩ Õpũ pau ángeleamena atigũdaqui. ¹⁵Cúa niipetira basocã tiiríguere besegũdaqui. Ñañarã niipetire cúa ñañaré tiiríguere, cúa cúaãrẽ ñañarõ jĩĩriguere besegũdaqui. Cúa ñañaré tiirígue wapa cúaãrẽ pecame-pũ cõãgũdaqui”, jĩĩ wedesugueyigũ Enoc. ¹⁶Múãrẽ jĩĩditoremena buerã niipetire ãpẽrã tiirére ñañarõ wedese-cua; wedepatirepira niicua. Cúa tũsaré dícre tiidũgãcua. Cúa tiirére bayiró basurõmena wedetũsacua. Cúaãrẽ tiíapumasĩrãrẽ jĩĩditoremena usenipeocua, cúaãyere cõodũgãra.

Jesuré padeorãre wederigue

¹⁷Yũũ maĩrá, múãpeja marĩ Õpũ Jesucristo cúaãyere wededutigũ beserira wedesugueriguere wãcũña. ¹⁸Múãrẽ ateré wedecowa: “Atibúreco petiádari suguero maquẽ bũrecoripũre Cõãmacũyere buijãadacua. Cúa booró dícu tiidũgãra, ñañaré tiirére tiíãmajãadacua”, jĩĩcowa. ¹⁹Cúaãrẽ Jesuré padeorãre batarĩ tiicúa. Cúa booró tiicúa. Espíritu Santore cõorícua.

²⁰Yũũ maĩrá, múãpeja Jesuré nemoró padeó, wãcũtutuarucujã-

^a 1.11 Génesis 4.1-16. ^b 1.11 Números 22.1-35; Apocalipsis 2.14.

^c 1.11 Números 16.1-35.

ña. Múã padeoré diamacũ niiré niĩã. Cõãmacũrẽ sãĩrá, Espíritu Santo masĩré ticorémena sãĩñá. ²¹ Cõãmacũ múãrẽ maĩrére wãcũrã, maĩórãbiro niĩña. Marĩ Õpũ Jesucristo múãrẽ bóaneõ ññagũ, cũũmena catiré petihére ticogũdaqui. Cũũ ticoadarere useniremena coteya.

²² Æpẽrá Jesucristoyere “¿diamacũrã niigariye?” jĩĩrãrẽ ãñurõmena wedeya. ²³ Æpẽrá jĩĩditoremena buerére nũnrãrẽ quẽnojeári tiiyá; basocá pecamepũ jũũrãrẽ netõnérã tiiróbiro tiiyá. Æpẽrá ñañaré tiiríporare tiiápudũgara, bóaneõ ññaña. Múãpũ cũã ñañaré tiirére pẽnirí jĩĩrã, cũã teero tiirére bayiró booríjãña.

Cõãmacũrẽ usenipeore

²⁴⁻²⁵ Cõãmacũ marĩrẽ netõnégũ sícũrã niiqui. Múã ñañaré tiirí jĩĩgũ, cotemasĩqui. Tee coterémena múã ñañaré manirã cũũ pũtopũ jeari tiimasĩqui. Múãrẽ toopũ cũũ ãñurõ asibatéropũ usenirĩ tiigũdaqui. Teero tiirã, Jesucristo marĩ Õpũ tiiápuremena niipetira Cõãmacũrẽ ateré jĩĩãrõ: “Mũũ niipetirere dutimasĩã; mũũ ãñunetõjõãgũ niĩã; mũũ tiidũgãrere tiimasĩã; mũũ niipetire dutirére cũoa”, jĩĩãrõ. “Mũũ too sũgueropũ teero niirigũ niĩwũ; atitóre teorora niĩã; too síropũ teorora niigũdacu”, jĩĩãrõ. Tee niipetire niĩãrõ.

Nocõrõrã jóaa.

TOO SÍROPŬ WÁAADARERE

Juanré ãnorígue

**Jesucristo Juanré quẽẽrópŭ
tiiróbiro ãnorígue**

1 ¹Ate Jesucristore Cõãmacũ ãnorígue niiã. “Péerogã siro biiro wáaadacu” jĩĩgũ, ãnoduti-yi-gũ cũũrẽ padecoterare. Jesucristo-pe ángelere “Juanré ateré ãnogú wáaya” jĩĩcoyigũ. ²Yũũ Juan niipetire ángele ãnoríguere ññari-gũ niijĩgũ, Cõãmacũ wedesere, Jesucristo wederigüecãrẽ diama-cũ jóaa.

³Atipú jóarirobiro wáaadaro péero dusaa. Teero tiigú, ate Cõãmacũ ticorigue maquẽrẽ busurómena buegúno usenigũdaqui. Ateré bueri tao, ateré tiirã useni-ãdacua.

**Juan Jesuré padeoré põnarĩ
macãrãrẽ jóarigue**

⁴Yũũ Juan múã Asiapũ niirã Jesuré padeorã siete põnarĩ macãrãrẽ jóaa. Cõãmacũ atitóre niirucujãgũ, too sugueropũ niirigũ, too síropũ atigũdu múãrẽ ãñurẽ ticoaro; ãñurõ niirecutiri tiiaró. Espíritu Santo siete maquẽ ãñurẽ tiimasĩre ticoré cõogú^a Cõãmacũ duirípĩrõ pũto niigú teerora tiiaró. ⁵Jesucristocã teerora tiiaró.

Cũũ Cõãmacũyere wasoró mani-ró wederucugũ niiĩ. Cũũrã niipe-tira diarira suguero masãsugueri-gũ niiĩ. Cũũ atibúreco macãrã òpãrãrẽ dutigú niiĩ. Cũũ marĩrẽ maĩĩ. Cũũye dímena marĩ ñña-rẽ tiirẽ wapare netõnéwĩ. ⁶Cũũ marĩrẽ òpãrã, paia wáari tiiyĩ, Cõãmacũ cũũ Pacũ dutirẽre tiiaró jĩĩgũ. Teero tiirã, niipetira ateré jĩĩãrõ: “Cũũ niipetirere dutimasĩqui; cũũ tiidugãrere tiimasĩqui”, jĩĩãrõ. Cũũ niipetira òpũ niirucujããrõ. Teerora niĩãrõ.

⁷Cũũ òmeburũáripũ diiatigũda-qui.

Niipetira cũũrẽ ññaãdacua.

Cũũrẽ sãrĩracã ññaãdacua.

Niipetire macãrĩ macãrã cũũ-rẽ ññarã, utiadacua.

Teerora wáaaro.

⁸“Yũũrã niisuguegũ, niitugũ niiã”, jĩĩwĩ Cõãmacũ marĩ òpũ niipetire tutuare cõogú. Cũũ atitóre niirucujãgũ, too sugueropũ niirigũ, too síropũ atigũdu niiĩ.

**Juan Jesucristore quẽẽrópŭ
tiiróbiro ññarigue**

⁹Yũũ Juan múãya wedegũ tiiróbiro niiã. Yũũ múã tiiróbiro Jesuré padeóa. Yũũ múã tiiróbirora

^a1.4 Isaías 11.2.

ñañarõ netõgũ, Cõãmacũ dutiré yũũpũre niirĩ, wãcũtutuajã. Yũũre Patmos nũcũrõpũ, netõnũcãri basocare cũũri nũcũrõpũ cũũwã. Cõãmacũye queti, Jesu-yére wederé wapa ãnopũ cũũnorigũ niiã. ¹⁰Sicabũreco yeerisãri bũreco niirĩ, cãnirĩpacari, Espĩritu quẽẽrõpũ tiirõbiro yũũre ãñowĩ. Wãcũña manirõ yũũ sucubĩrope bayirõ busurõmena wedeseri tuowũ. Cũũ wedesere corneta tiirõbiro bayirõ busuwũ. ¹¹Cũũ yũũre jĩĩwĩ:

—Yũũrá niisũguegũ, niitugũ niiã. Mũũ ãñarére sicapũpũ jóaya. Mũũ jóariguere Asiapũ niirã siete põnarĩ yũũre padeoré põnarĩ macãrãrẽ ticocoya. Cũã Éfeso, Es-mirna, Pérgamo, Tiatira, Sardis, Filadelfia, Laodicea macãrĩ macãrã niiya, jĩĩwĩ.

¹²“¿Noã yũũmena wedesei?” jĩĩ, cãmenũcã ãñawũ. ãñacoma jĩĩgũ, siete sãwócore pesaré yucũ oro yucũre ãñawũ. ¹³Teeyucũ watoapũ basocũbiro baugũre ãñawũ. Cũũ yoaroca sutirõ sãñawĩ. Cutiropũ suti casero oromena tiirĩ caserore siatũrigũ niwĩ. ¹⁴Cũũya dupu maquẽ póa ãñũrõ butiré niwũ. Cũũ capeari peca-põna tiirõbiro asiyáwũ. ¹⁵Dũpori asipóapĩrĩ sipioãrebiro asiyáwũ. Cũũ wedesere oco pairõ õmasã-nũcõrõbiro busuwũ. ¹⁶Diamacũ macã wãmorẽ siete ñocõã cũowĩ.

Ûseropũ espada pũanĩña asoyóaripĩ súuwitiwũ. Cũũya diapóamuipũ tiirõbiro bayirõ asiyáwũ.

¹⁷Cũũrẽ ãña, diagũbiro cũũye dũpori pũtopũ ñaacũmuwũ. Cũũpe diamacũ macã wãmomena yũũre ñaapeó, jĩĩwĩ:

—Cuirijãña. Yũũrá niisũguegũ, niitugũ niiã. ¹⁸Catigũ peti niiã. Yũũ diarigũ niwũ. Diarigũ niipacũ, catirucujã. Yũũ diarira yee-ripũna niirõpũ macã sawirire^b cũoa. ¹⁹Mũũ ãñaariguere, mecũtígã ãñarére, too síro wãadarere jóaya. ²⁰Siete ñocõã yãa diamacũ macã wãmopũre cũorĩ, mũũ ãñaarigue, teero biiri siete sãwócore pesaré yucũ oro yucũ maquẽ biiro jĩĩdũgaro tia: Siete ñocõã siete ángelea jĩĩdũgaro tia. Cũã siete yũũre padeoré põnarĩ macãrãyara niiya. Siete sãwócore pesaré yucũ siete põnarĩ yũũre padeoré põnarĩ macãrã jĩĩdũgaro tia, jĩĩwĩ.

Éfeso macãrãrẽ jóarigue

2¹Jesucristo ateré jĩĩwĩ: Éfeso macãrã yũũre padeorĩ põna macãrãyagũ ángelere^c ateré jóaya:

“Yũũ siete ñocõãrẽ diamacũ macã wãmope cũogũ, siete sãwócore pesaré yucũ oro yucũ watoapũ ãñanetõgũ ateré jĩĩã: ²Mũã tiirére yũũ masã. Yée maquẽrẽ mũã bayirõ

^b 1.18 Españolmena: llave; portuguésmena: chave. wedecotegũ” jĩĩdũgaro tia.

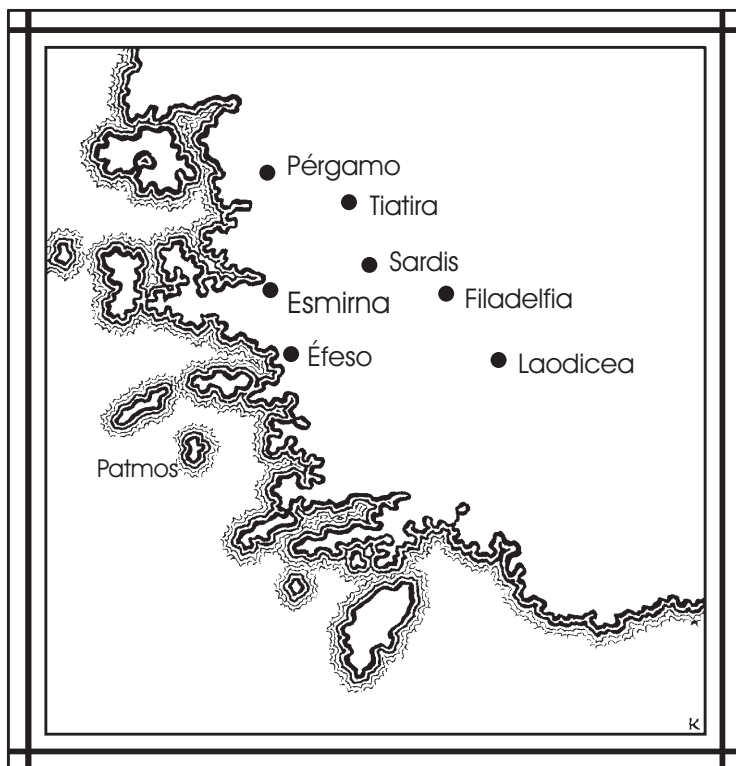
^c 2.1 Ángele “Cõãmacũyere

padea. Múã padeó yapacutía. Ñañaré tiirére múã booríá. Āpērā Jesús cūyere wededutigu besenoña manipacá-ra, ‘úsacā Jesuyére wededutigu beserira niiā’ jīīya. Múã ‘¿diamacūrā jīīmī cūā?’ jīī, tūgueñamasīā. Cūā buerére tuorá, ‘cūā jīīditora niiīya’ jīīmasījāā múã. ³Padeó yapacutía. Yée wapa bayiró ñañarō netōwū múã. Teeré nūcā-jāwū.

⁴Tee niipetire añuré tiipacári, ate dícu ñañaā múārē:

Múã sicatorpū yūure maĩríro-biro maĩríá. ⁵Sicatorpū yūure añūrō maĩríguere wācūña. Teero tiidúmiriguere wācūpati, wasojāña sūcā. Sicatorpū tiiríguere tiiyá. Múã wasohéri, múāya sīāwócorigu múã pūtopū niiríguere ěmajā-gūda. ⁶Apeyé ate múã tiiré añuniā: Nicolaítayere buerá tiirére múã booríá. Yūucā teeré booríá.

⁷Tuodugáranō Espíritu Santo yūure padeoré pōnarī macārārē wederére tuomasī-

Jesuré padeorá siete pōnarī macārā Asiapūre

ãdacua. Ññurõ padeó cãme-
wítíranoré yucꞄꞄ catiré tico-
rígu^d ðucare yaari tiigúda.
Tiigú Cõãmacú niiró ãñune-
tõjõärõpu niia”,
jĩĩ jóaya, jĩĩwĩ.

Esmirna macãrãrẽ jóarigue

⁸ Jesucristo jĩĩnemowĩ sũcã:

Esmirna macãrã yũre padeorí
põna macãrãyagu ángelere ateré
jóaya:

“Yũrá niisuguegu, niitu-
gu, diarigupu niipacu, catiru-
cujãgũ ateré jĩĩ: ⁹Múã ñaña-
rõ netõrére, múã apeyenó
cũohérere masĩã. Teero cwo-
rípacara, petiriadarepere
cwoará niia. ‘Judíoa niia’ jĩĩrá
múãrẽ ñañarõ wedeserere
masĩã. Yũ ññacorõpu cúã ju-
díoa mee niĩya; Satanás du-
tirére tiirã niĩya. ¹⁰Múã ña-
ñarõ netõádarere cuirijãña.
Satanás múã sĩquẽrãrẽ pere-
suwiipu sõnecorí tiigúdaqui,
múã padeorére duudutígu.
Múã puamóquẽne burecorí
ñañarõ netõádacu. Múã pa-
deoré wapa sĩãðugári, pa-
deodúrijãña. Múã teero tiirí,
yũ catiré petihérere ticogu-
dacu múã padeoré wapa.

¹¹ Espíritu Santo yũre pa-
deoré põnarí macãrãrẽ we-
dei. Tuodugáranano tuoáro.
Ññurõ padeó cãmewítirano
cúã diari siro, pecamepu

wáaricua. Pecamepu wáare
dianemore tiiróbiro niia”,
jĩĩ jóaya, jĩĩwĩ.

Pérgamo macãrãrẽ jóarigue

¹² Jesucristo jĩĩnemowĩ sũcã:

Pérgamo macãrã yũre padeorí
põna macãrãyagu ángelere ateré
jóaya:

“Yũ espada puaniña aso-
yóaripí cwojú ateré jĩĩã:

¹³ Múã niirí macã maquẽrẽ
yũ masĩã: Satanás too ma-
cãrã õpũ niĩ. Múã toopú ni-
pacara, yéere tiinũnuserucu-
jãã. Yũre padeodúriwu, cúã
Antipare sĩáritocãrẽ. Cũũ
yéere wede, padeotúcowi,
téee cũũrẽ sĩãcõáritõpu. Teero
wáawu múãya macã Satanás
niirí macãpu.

¹⁴ Ate dícu ñañaã múã: Ba-
laam tiidutíre tiiróbiro múã sĩ-
quẽrã tiinũnusea. Cũũ Balare
Israelya põna macãrãrẽ ñaña-
ré tiidutíyigu. Balac cúãrẽ
wáicũra dii cũũ padeoráre ti-
coariguere yaari tiiyígu; ñaña-
rõ ñeeaperi tiiyígu. ¹⁵ Nicolái-
tayere buerá tiidutírecãrẽ múã
sĩquẽrã teerora tiinũnusejãã.
¹⁶ Múã cúãrẽ ‘teeré buerijãña’
jĩĩria. Teewapare wãcũpati,
wasoyá. Múã wasohéri, máata
múã putõpu jeaguda. Jea, yáa-
pĩ userõpu súuwitiripímena
cúã buerére tuonũnuseramena
cãmerísĩãgũda.

^d 2.7 Génesis 2.9.

¹⁷Espíritu Santo yũre padeoré pōnarĩ macārārē we-dei. Tuoḍugarano tuoáro. Ññurō padeó cāmewitiranorē maná yayióriguere ecagúda-cu. Cũārē ũtāpe butirípere ticoguda. Tiipepũ mama wāmerē jóatunoādacu. Sīcũ tee-wāmerē masĩriqui. Tiipere cuogú dícu masīgũdaqui”, jĩĩ jóaya, jĩĩwĩ.

Tiatira macārārē jóarigue

¹⁸Jesucristo jĩĩnemowĩ sũcā: Tiatira macārā yũre padeorĩ pōna macārāyagu ángelere ateré jóaya:

“Yũ Cõamacũ macũ, capeari pecapōnabiro asiyágu, ðupori asipóapĩrĩ sipioárebirō asiyágu ateré jĩĩā: ¹⁹Múā tiirére yũ masĩā. Múā maĩré, múā padeoré, múā āpērārē tiíápure, múā padeoyapácutirere masĩā. Atecārē masĩā: Múā sicutopũ tiirĩro nemoró atitóre ññurō tiirā tiia.

²⁰Ate dícu ññañā múā: Jeza-bel múārē ññañaré buepacari, teero ññajāā. ‘Cõamacũyago profeta niĩā’, jĩĩmiyo coo. Cooyũre padecoterare jĩĩditoyo. Cũārē ññañarō ñeeapere bueyo. Wáicũra dii āpērā cũā padeorāre ticoariguere yaari tiio coo buerémena. ²¹Coo ññañaré tiirére wācũpati, wasoádarere yuemiwũ. Wasoḍugáriyo. Coonñañarō ñeeaperere duuḍugáriyo. ²²Teero tiigú, coore dia-

recutiri tiigúda. Coomena ññañarō ñeeaperare bayiró ññañarō netōrĩ tiigúda, coomena cũā ññañaré tiirére wācũpati, wasohéri. ²³Coo pōnaré sīājāgũda. Yũ teero tiirĩ, niipetira yũre padeoré pōnarĩ macārā ateré masĩādacua: Yũ múā tiidugarere, múā wācũrére masĩpetijāā; múā tiirĩro jeatuarō wapatíguda. ²⁴Múā Tiatira macārā āpērā coo buerére booríā. Satanáye buerére ‘uputĩ maquē niĩā’ cũā jĩĩrécārē bueriwũ. Múārē ateré jĩĩā: Múārē apeyé dutinemoricu. ²⁵Ate dícuere tiiyā: Múā diamacũ tiirére duurijāña, téeyũ pũtaatiripũ.

²⁶Ññurō padeó cāmewitĩ, yũ tiidutirere tiipapácutiranorē dutiré ticoguda. Peedita macārārē dutiadacua, ²⁷yũ Pacũ yũre niipetire macārĩ macārārē dutiré ticorirobiora. Cõmegũména diipáwure páamutōrō tiiróbioro yũre netōnucārārē ññañarō tiíādacua. ²⁸Teero tiirānorē ñocōāwũ bóerigare ticoguda. ²⁹Espíritu Santo yũre padeoré pōnarĩ macārārē wedei. Tuoḍugarano tuoáro”,

jĩĩ jóaya, jĩĩwĩ.

Sardis macārārē jóarigue

3 ¹Jesucristo jĩĩnemowĩ sũcā: Sardis macārā yũre padeorĩ pōna macārāyagu ángelere ateré jóaya:

“Yñu siete tutuare Espíritu Santoyere cñoa. Siete ñocõã-ré cñoa. Yñu teeré cñogú ateré jĩã: Múã tiirére yñu masiã. Æpêrá yñure padeoré põnarĩ macãrã múãrẽ ñña, biiro jĩĩya: ‘Cũã Cõãmacũ catiré ticorére cñoóya; Cõãmacũ dutirére tiĩya’ jĩĩya. Teero jĩĩpacari, diarira tiiróbiro niiã múã; Cõãmacũ dutirére tiiría. ²Ateré wãcũña: Múã ãñurõ tiiré petiró tiia. Teero tiirã, ãñurére tiinemõña sũcã, petirĩ jĩĩrã. Yñu ñnarĩ, Cõãmacũ ññacoropũ múã tiiré dusajãã. ³Múãrẽ bueriguere, múã teeré padeoríguere wãcũña. Tee buerére nũññá. Múã teeré nũññiriguere wãcũpati, wasoyá. Múã ãñurõ tñomasĩhẽrĩ, wãcũña maniró yaarépigu tiiróbiro jeagũdacu.

⁴Múã menamacãrã Sardispũ niirã diarira tiiróbiro niipacara, siquẽrã cũaye suti jũĩrĩmanĩre tiiróbiro niĩya. Cũã ãñurõ tiiré wapa suti butiré sãña, yñumena bapacũtiadacua. ⁵Ññurõ padeó cãmewitĩrano cũã tiiróbiro suti butiré sãñarira niĩãdacua. Catiré petihérere cñorã wãmerẽ jóaturipũpũ cũã wãmerẽ coserĩcu sãa. Yñu Pacũ, cũũyara ángelea ññacoropũ yñu ‘cũãrẽ masiã’ jĩĩgũda. ⁶Espíritu Santo yñure padeoré põnarĩ macã-

rãrẽ wedei. Tñodũgáranano tñoáro”,
jĩĩ jóaya, jĩĩwĩ.

Filadelfia macãrãrẽ jóarigue

⁷Jesucristo jĩĩnemowĩ sũcã:

Filadelfia macãrã yñure padeorĩ põna macãrãyagu ángelere ateré jóaya:

“Yñu ññañaré manigũ, diamacũ niigũ niiã. Daviyá sawire cñoa. Yñu páõrĩ, ãpĩ biamasĩrii. Biarĩ, ãpĩ páõmasĩrii. Yñu dícu teeré tiimasĩgũ niijĩgũ, múãrẽ ateré jĩĩã: ⁸Múã tiirére yñu masiã: Múã péerogã tutuare cñopacára, yñu dutirére yñua. Yñure masĩhẽrãmena wedesera, ‘ũsãjã cũũrẽ masĩriga’ jĩĩria múã. Teero tiigũ, yñu múãrẽ sicasope páõñucõwũ. Tiisopere ãpĩ biamasĩriqui. ⁹Múãya macã macãrã Satanás dutirére tiirã ‘ũsã judíoa niiã’ jĩĩĩya. Yñu ññacoropũ judíoa mee niĩya; jĩĩditorepira niĩya. Cũãrẽ múã putopũ ati, ññicãcoberimena jeacũmurĩ tiigũdacu. Yñu múãrẽ maĩrere masĩrĩ tiigũda. ¹⁰Yñu múãrẽ yñu dutirére ‘wãcũtutaremema tiirucũjãña’ jĩĩdu-tiwũ. Múã yñure padeoré wapa ññañarõ netõpacára, teero tiirucũjãwũ. Teero tiigũ, niipetira atibúreco macãrã ññañarõ netõrítabe, múãrẽ cote-gũda. Niipetira atibúreco macãrãrẽ ‘¿deero padeomĩĩ

cúã?’ jĩgũ, cúãrẽ ñañarõ ne-
tõrĩ tiigũda.

¹¹Máata putuaatigũda. Múã
diamacũ tiirére duurijãña, pe-
sarí beto^e Cõamacũ múãrẽ ti-
coadari betore tiidióri jĩĩrã.

¹²Ññurõ padeó cãmewitĩrano-
rẽ yũ Pacu puto cúũgũda.
Cũñya wii macã botarĩ tiiróbi-
ro toopũ niĩadacua. Witirido-
jãadacua. Yũ Pacu wãmerẽ
cũãpũre jóatugũda. Yũ Pacu-
ya macã wãmecãrẽ jóagũda.
Tiimacã Mama Jerusalén wã-
mecutia. Ëmũãsepũ niirĩ macã
atiditapũ diiatiadacu. Teero
biirĩ yũ wãme mama wãme
cũãpũre jóatugũda. ¹³Espíritu
Santo yũre padeorẽ põnarĩ
macãrãrẽ wedei. Tũodugára-
no tũoáro”,

jĩĩ jóaya, jĩĩwĩ.

Laodicea macãrãrẽ jóarigue

¹⁴Jesucristo jĩĩnemowĩ sũcã:

Laodicea macãrã yũre padeo-
rí põna macãrãyagũ ángelere ate-
ré jóaya:

“Yũ wasoró maniró Cõã-
macũyere diamacũ wederu-
cua. Cõamacũ yũmena ni-
petirere tiiwĩ. Yũ teerẽ tiirĩ-
gũ ateré jĩĩã: ¹⁵Múã tiirére
yũ masĩã. Yũsuaracã niiria;
asirácã niiria. Múã yũsuarĩ, o
asirĩ, ãñuboyu múãrẽ. ¹⁶Múã

asibusúra niiã; yũsuaría; asi-
ría.^f Teero tiigũ, múãrẽ cõã-
gũdu tiia, sícũ asibusúre sñi-
dugáhegu eobatérobiro.

¹⁷Múã jĩĩmiã: ‘Cũopetijãã;
niipetire yũre ãñurõ wáaa;
dũsaría’ jĩĩmiã. Múã tũoma-
sĩria: Dũsapetijãã. Ñañaré dí-
cũ wáanorã, bóaneorã, niye-
ru manirã, ññahẽrã, sutima-
nirã tiiróbiro niiã. ¹⁸Teero
tiirã, múãrẽ ateré wedesũ-
guea: Oro pecamepũ sóesi-
pioriguere sãĩádara tiiróbiro
yũre padeorẽre sãĩrã atiya,
Cõamacũ putopũ pee ãñurẽ
cũoáda jĩĩrã. Suti butirẽ sãĩ-
ádara tiiróbiro yũre acabó-
re sãĩrã atiya, bobooro netõrĩ
jĩĩrã. Capea píore uco sãĩáda-
ra tiiróbiro masĩrẽre sãĩrã
atiya, yéere ãñurõ ññamasĩ-
ãda jĩĩrã.

¹⁹Yũ maĩrãrẽ ññañaré tiirĩ,
‘teerẽ tiinemórijãña’ jĩĩã.
Teero tiirã, yéere ãñurõ tiiyã.
Yũ dutirẽre múã tiihẽra,
wácũpati, wasoyã. ²⁰Yũ
sũogũ tiia, sope dotenucũgũ
tiiróbiro. Sícũ yũ wedeseri
tũogũ, yũre sope páõsõne-
cogũbiro niĩ. Teero tiigũno-
mena cãmerrĩ sũoyára tiiróbi-
ro useniãdacu.

²¹Ññurõ padeó cãmewitĩ-
ranorẽ yũmena yũ duirípĩ-

^e 3.11 Pecasyemena: corona. ^f 3.16 “Yũsuarabiro niirã Jesuré padeohẽra ni-
ĩya”, jĩĩdugaro tiicũ. “Asirãbiro niirã Jesuré ãñurõ padeorã, cũũ dutirẽre usenireme-
na tiirã niĩya”, jĩĩdugaro tiicũ. “Asibusurabiro niirã Jesuré padeopacãra, cũũ dutirẽ-
re ãñurõ tiirĩya; cũũyere ãñurõ tũousenĩriya”, jĩĩdugaro tiicũ.

rõpũ duiadacua. Yũũcã Sata-nás yũũre wedesãpacari, ne-tõnucájawũ. Teero tiigú, yũũ Pacumena cũũyapĩrõpũ duia. ²²Espĩritu Santo yũũre pa-deoré põnarĩ macārārē we-dei. Tũodugárano tũoáro”, jĩĩ jóaya, jĩĩwĩ yũũre.

**Ûmuásepũ Cõamacũrē
súubusepore**

4 ¹Too síro yũũ ññawũ súcã. Ûmuásepũ sicasope tusuri ññamũõcowũ. Yũũ tũosũguérigu yũũre wedeserigu cornetabiro busũgũre tũowũ:

—Ñnopú muãatiya. Too síro wáaadarere mũũrē ñnogũdu tiia, jĩĩwĩ.

²Máata yũũ cãnirĩpacari, Espĩritu quẽẽrõpũ tiiróbiro yũũre ññowĩ súcã. Yũũ ññacoropũ Òpũ duirĩpĩrõ niwũ ñmuásepũ. Tiipĩrõpũ sícũ duiwĩ. ³Too duigú ãtã-pe jaspe o cornalina tiiróbiro ãñurõ asiyáwĩ. Tiipĩrõ sicadá bueda popeapũ niwũ. Tiidá ãñurõ sũmerída esmeralda wãmecu-tiripe tiiróbiro sũmewũ. ⁴Veinticuatro òpãrá duirépĩrĩ tiipĩrõrē niisodeawũ. Veinticuatro butoá dutirá teepĩrĩpũ duiwa. Suti butiré sãñarira niwã. Cũãye dupupá sotoapũ oro betori pesawũ. ⁵Tiipĩrõpũre bũpo wãáyore bauwũ. Busurē, bũpo páare busuwitiwũ. Tiipĩrõ díamacũ siete sãwócore

tuturi jũũnucũwũ. Teetuturi Espĩritu Santo siete tutuare cũoré niiã. ⁶Tiipĩrõ díamacũ día pairi-maabiro niwũ. Bídrubiro ãñurõ ocosusúrimaa niwũ.

Tiipĩrõrē bapari catirá niiso-deawa. Cũã díamacũpe, sucubĩ-rope pee capeari cũowá. ⁷Cati-gú niisuguegũ yáibiro^g bauwĩ. Cũũ siro macũ wecũbiro^h bauwĩ. Cũũ siro macũ basocũbiro diapóa cũowĩ. Cũũ siro macũ cáapacu wũugũbiro bauwĩ. ⁸Bapari catirá cũãcõrõ seis wũũre cũowá. Niipetire cũãye òpũñĩrĩ-pũre, cũãye wũũre docapũre capeari cũosugójawã. Bũrecori, ñnamirĩ yeerisãrõ maniró biiro jĩĩrucujawã:

Ññañaré manigũ; ññañaré manigũ; ññañaré manigũ niĩ Cõamacũ marĩ Òpũ tutua-netõjõãgũ.

Cũũ atitóre niirucujãgũ, too sũgueropũ niirigu, too síropũ atigũdu niĩ, jĩĩwã.

⁹Cũã bapari catirá tiipĩrõpũ duigú catiré petihére cũogũre “niipetirere dutimasĩã mũũ” jĩĩwã; cũũrē padeowá; cũũrē usenire ticowa. ¹⁰Cũã teero tiirécõrõ veinticuatro butoá dutirá tiipĩrõpũ duigú pũto ñicãcoberimena jeacũmurucuwa. Catiré petihére cũogũre padeowá. Cũã pesaré betorire née, cũũyapĩrõ díamacũpũ cũũwã. Biiro jĩĩwã:

^g4.7 Españolmena: león; portuguésmena: leão.

^h4.7 Españolmena: toro; portuguésmena: touro.

¹¹ Cõāmacũ ũsã Õpũ, niipetire-
re bauanérigu niiā mũũ.

Mũũ boorómenarã ate ni-
petire niiā.

Teero tiirémena mũũ ũsã
ũsenipeogũnorã niiā.

Ũsenipeonojĩgũ, biiro jĩĩnoã
mũũ:

Mũũ niipetirere dutimasĩgũ
niiā;

ũsã mũũrẽ padeóa;

ũsã mũũrẽ “tutuanetõjõãgũ
niiĩ” jĩĩã,

jĩĩwã.

Cordero opatũnurẽ néerigue

5 ¹Yũũ ãñawũ sũcã. Tiipĩrõpũ
duigũ diamacũ macã wãmo-
pe sicutũnu cwowí. Puanĩñapũ
jóaritũnu niwũ. Siete pirabiatur-
rigue cwowá. ²Toopũ sícũ ángele
tutuagũre ãñawũ. Cũũ bayiró bũ-
sũrómena wedewi:

—Ñañarére nucãjãrigũno dícu
pirabiaturere pãnecojã, iitũnurẽ
jõãmasĩqui. ¿Noãnó niigari iitũ-
nurẽ jõãgũdũ? jĩĩwĩ.

³Ũmũásẽpũ, ditapũ, dita doca-
pũre tiitũnurẽ jõãmasĩgũ, tee jóa-
riguere buemasĩgũno maniwĩ.

⁴Tiitũnurẽ jõãmasĩgũ, tee jóari-
guere buemasĩgũno manirĩ ãña-
gũ, yũũ bayiró utiwũ. ⁵Sícũ bũ-
toá dutirá menamacũ yũũre jĩĩ-
wĩ:

—Utigu mee tiiyá. Sícũ niiĩ, Ju-
dayá põna macũ yái sõãgũⁱ tutua-
gũ tiiróbiro. Cũũrã David pãrãmi

niinũnusegũ, cũũrẽ netõnucãdu-
gamirirare cãmewitĩrigũ niiĩ.
Teero tiigũ, cũũ siete pirabiature-
re pãnejã, iitũnurẽ jõãmasĩqui,
jĩĩwĩ.

⁶Tiipĩrõ deco, bapari catirá de-
co, veinticuatro bũtoá dutirá de-
co Cordero cũũ sãñórigu niipa-
cũ, catigũ nucũrĩ ãñawũ. Cũũ sie-
te capesári, siete capeari cwowí.
Tee capeari Espíritu Santo siete
tutuale cwogũ niipetiro atibũre-
copũ ticodiocorigũ jĩĩdugaro tiaa.

⁷Cordero wáa, tiipĩrõpũ duigũ
diamacũ macã wãmope cworitũ-
nurẽ néewĩ. ⁸Cũũ tiitũnurẽ néerĩ,
bapari catirá, veinticuatro bũtoá
dutirá Cordero díamacũ ñicãco-
berimena jeacũmuwã. Cũãcõrõ
bũapũtẽrẽ,^j oro baparire cwowá.
Teebaparipũre sitiaãñũre buse-
mũõcore dadaro niwũ. ⁹Cũũ ma-
ma basaré basara, biiro jĩĩwã:

Mũũ sãñórigu niiā. Cõāma-
cũrẽ mũũye díimena ba-
socáre wapatĩbosarigu
niiwũ.

Mũũ wapatĩbosarira niipeti-
re põnarĩ macãrã, niipeti-
re wedesera, niipetire
macãrĩ macãrã, niipetire
dita macãrã niiĩya.

Mũũ teero tiirĩgu niijĩgũ, ti-
tũnurẽ née, teeperire pã-
nemasĩã.

¹⁰Mũũ cũũrẽ õpãrá, paia wáa-
ri tiiyú, ũsãyagũ Cõāma-
cũ dutirere tiaráo jĩĩgũ.

ⁱ5.5 Españolmena: león; portuguésmena: leão.

^j5.8 Pecasãyemena: arpas.

Cúārã niipetire dita macārã-
rẽ dutiadacua,
jĩ basawa.

¹¹ Yꝯꝯ ññawũ sũcã. Paꝯ ángelea
tiipĩrõrẽ, catiráre, butoá dutiráre
niisodeanꝯcãjeawa. Paꝯ peti nii-
wã. Cúārẽ bapaqueopetimasĩña
manitú niwũ. Cúārẽ tꝯowũ.
¹² Bayiró busurómena jĩ basa-
peowa:

Cordero basocáye wapa sĩa-
nórigha niĩ.

Teero tiinóriguemena baso-
cã usenipeogunorã niĩ.
Usenipeonojĩgũ, biiro jĩ
basanoã cũũrẽ:

“Cũũ tutuanetõjõãgũ niĩ;
niipetirere cꝯoi; niipetire-
re masĩĩ; cũũ tiidugárere
tiimasĩĩ; padeonógũ niĩ;
niipetirere dutimasĩĩ;
añugũ niĩ” jĩñoã,

jĩ basawa.

¹³ Æpẽrãrẽ tꝯowũ sũcã. Niipeti-
ra Cõãmacũ tiiríra ãmũásepũ ni-
rá, ditapũ niirã, dita docapũ ni-
rá, día pairímaapũ niirã jĩ basa-
peowa:

Tiipĩrõpũ duigúre, Cordero-
re “añurã niĩ mũa” jĩ-
ãrõ;

mũarẽ padeoáro; “mũa nii-
petirere dutimasĩã” jĩ-
ãrõ;

“mũa tiidugárere tiimasĩã”
jĩĩrõ.

Teerora jĩrucujããrõ mũaãrẽ,
jĩ basawa.

¹⁴—Teerora jĩĩrõ booa, jĩĩwã
bapari catirácã.

Butoá dutirápe ñicãcoberime-
na jeacũmu, súbusepeowa.

Siete pirabiatuigue

6 ¹ Yꝯꝯ ññawũ sũcã. Cordero
tiitũnu siete pirabiatuigue cꝯo-
rítũnurẽ jõãñucãwĩ. Niisugue-
re pãnecojãwĩ. Sícũ bapari catirã
menamacũ wedeserere tꝯowũ.
Bupo páari busurẽ tiiróbiro we-
desewi:

—Atiya, jĩĩwĩ.

² Cũũ teero jĩĩari sirogãrã, yꝯꝯ
ññawũ sũcã. Caballo butigũ wi-
tatiwi. Cũũ sotoapũ pesagũ bæ-
ripĩrẽ cꝯowĩ. Cũũya dupu pesarĩ
betore ticonowĩ. Cãmerísĩã netõ-
nucãtoarigu cãmerísĩã netõnucã-
gũ witiwawi sũcã.

³ Cordero síro macãrõ pãneco-
rira sũcã, ãpĩ catigũ wedesewi:

—Atiya, jĩĩwĩ.

⁴ Æpĩ caballo witiatiwi. Sõãgũ
niiwĩ. Cũũ sotoapũ pesagũre cã-
merísĩããdare dutirẽre ticonowĩ.
Teero tiigũ, atibúreco macãrãrẽ
añurõ niirecutimiãrirare cãmerĩ-
sĩãrĩ tiigũ witiwawi. Cũũ espada
pairípĩ ticonowĩ.

⁵ Cordero puaró pãneãri siro,
aperó pãnerĩ, ãpĩ catigũ wedese-
wi:

—Atiya, jĩĩwĩ.

Yꝯꝯ ññawũ sũcã. Æpĩ caballo
witiatiwi. Ñígũ niiwĩ. Cũũ sotoa-
pũ pesagũ nucũrẽ queoróre ^k ñoo-

^k 6.5 Pecasãyemena: balanza.

néwĩ. ⁶Catirá watoapure sícũ we-deseri tiiróbiro tuowũ:

—Sica kilo trigo sicabureco pade wapatárocōrō wapacutía. Itiá kilos cebada sicabureco pade wapatárocōrō wapacutía. Use yaa-répure ayiorére, vinorē ñañorí tiirijãña, jĩwĩ.

⁷Cordero itiáro pãneári siro, aperó pãnerĩ, ãpĩ catigú wedese-wi:

—Atiya, jĩwĩ.

⁸Yũũ ññawũ sũcã. Æpĩ caballo witiatiwi. Butiwiyasãñugũ niwĩ. Cũũ sotoapu pesagú wãmecutiwi Diaré Ôpũ. Cũũrē nũnugú wãmecutiwi Diarira Yeeripũnarĩ Niirópũ. Cũã dutimasĩrere ticonowã. Tee dutiré cworémena atibúreco macārã sicanĩña deco macārārē¹ sñawã. Cámerĩsĩaremena, juabóaremena, diarémena sñawã. Wáicũra cúaracã sñápuwa.

⁹Cordero bapari pirabiare pãneári siro, aperó pãnerĩ, diarira yeeripũnarĩrē ññawũ. Cũã Cõamacũye queti, Jesuyére wederigue wapa sñanórira niwã. Cũã Cõamacũrē wáicũra sóepeoro tiiróbiro bauró docapũ niwã. ¹⁰Cũã bayiró busurómena wedesewa:

—Ôpũ ñañaré manigú, diamacú niigú, ¿deero biiri mũũ iiburecope niirárē bese, ñañarō tiicámégũdari, cúã ãsārē sñarigue wapa? jĩwã.

¹¹Cũãcōrō suti butiré ticonowã. Cũãrē jĩwĩ:

—Æpērã mũã menamacārã Jesuyére wederã, teero biiri mũã tiiróbiro padeorã sñanóadacua. Yeerisãña ména, téee cũãrē sñape-tíripũ, jĩwĩ.

¹²Cordero sicamoquẽne pirabiare pãneári siro, aperó pãnerĩ, ateré ññawũ: Dita bayiró cãmeñawũ; muípũ búreco macũ bayiró ññigũca wáawi. Muípũ ñami macũ díi tiiróbiro bayiró sñawĩ. ¹³Nocõã ditapũ ñaacodiawa; wĩno bayiró páapuri, díawe bududiaro tiiróbiro wáawa. ¹⁴Ëmũãse ditijõawũ opacaserore paatũnúacojãrō tiiróbiro. Niipetire ãtãyucũ, nũcũrí aperopũ jeabatanucã-jõawũ. ¹⁵Atibúreco macārã õpãrã, uputí macārã, surarare dutirá, pee apeyé cworã, tutuara, niipetira dutiopenori basoca, dutiapenoña manirã ãtãtutiripũ dutiwã. Ëtãyucũ maquẽ ãtãquiritō watoapucārē dutiwã. ¹⁶Ëtãyucure, ãtãquiritōrē basocã niiripacari, cúã jĩmiwã:

—Ësārē cãmotáya; ãsã sotoa ñaapeajeaya, tiipĩrõpũ duigú ãsārē ññabũarijããrō jĩrã. Cordero bayiró cúagu ãsã ñañaré tiiré wapa cúũ ñañarō tiíadarecārē cãmotáya. ¹⁷Cũã ãsãmena bayiró cúari búreco jeatoaa sãa. ¿Noã sñcãrĩbíbogari teeré? jĩwã.

¹6.8 La cuarta parte de la gente del mundo.

**Israelya pōna macārārē Cōāmacū
wāmerē ñaadiyóturigue**

7 ¹Too síro yuu ññawū sūcā. Bapari ángelea ditapure nucūrī ññawū, sīcū muīpū muāatirope, āpī muīpū sãāwarope, āpī nortepē, āpī surpe. Wīno cūā puto jearére cāmotáwa. Teero tiiró, wīno ditapure, díá pairímaapure, yucupure páapucoriwū. ²Cūā ditare, díá pairímaarē ñañodutínoyira. Āpī ángelere ññawū. Cūū muīpū muāatirope atiwi. Cūū Cōāmacū catigú wāme jóatunoārirore cūowí. Cūū cūā baparire bayiró busurómena jīīwī:

³—Dita, pairímaa, yucurē ñañoríjāña ména. Téé marīyagu Cōāmacū padecoterare cūāye diapóaripū cūū wāmerē ñaadiyótuari siropū, ñañoñá, jīīwī.

⁴“Noquerā niiya” jīī wederi tūowú. Ciento cuarenta y cuatro mil basocá niiwā. Cūā Israelya pōna macārā doce pōnarī macārā cūāye diapóaripū Cōāmacū wāme ñaadiyótunorira niiwā:

⁵Judayá pōna macārā doce mil basocá,

Rubenyá pōna macārā doce mil,

Gadya pōna macārā doce mil,

⁶Aserya pōna macārā doce mil,
Neftaliya pōna macārā doce mil,

Manaséya pōna macārā doce mil,

⁷Simeonyá pōna macārā doce mil,

Leviyá pōna macārā doce mil,

Isacarya pōna macārā doce mil,

⁸Zabulónya pōna macārā doce mil,

Joseyá pōna macārā doce mil,
Benjamínya pōna macārā doce mil basocá niiwā.

Niipetira cūāye diapóaripure Cōāmacū wāme ñaadiyótunorira niiwā.

**Pau suti butiré sãñarirare
ññarigue**

⁹Too síro yuu ññawū sūcā. Pau basocá niipetire dita macārā, niipetire pōnarī macārā, niipetire macārī macārā, niipetire wedeserare ññawū. Cūā tiipīrō díamacū, Cordero díamacū nucūwā. Cūārē bapaqueopetimasīña manitú niiwū. Cūā suti butiré sãñarira iquierire cūowá. ¹⁰Cūā bayiró busurómena wedesewa:

Marīyagu Cōāmacū tiipīrōpū duigú marīrē netōnérigū niiwī.

Corderocā marīrē netōnérigū niiwī,

jīīwā. ¹¹Niipetira ángelea tiipīrōrē, butoá dutirāre, bapari catirāre nucūsodeawa. Ángelea tiipīrō puto jea, cūāye diapóarire muni biácūmujeawa. Cōāmacūrē padeowá. ¹²Biro jīīwā:

Ėsāyagu Cōāmacūrē “añugú niiā” jīīārō;

“niipetirere dutimasīā; niipetirere masīā” jīīārō;

“bayiró useniā mūmenena; mūnrē padeóa” jīīārō;

“**m̃m̃ tutuanetōjōāgũ** niĩ;
m̃m̃ tiidugáre tiimasíá”
 jĩĩārō.

Teerora jĩĩrucujāārō **m̃m̃rē**,
 jĩĩwā.

¹³**Sĩcũ** **bucũ** **yũre** sãĩñáwĩ:

—**Āniã** suti butiré sãñarira ¿noo
 macārã niĩ? ¿Noopú atiyiri? jĩĩwĩ.

¹⁴**Yũũ** **cũĩrē** **yũuwũ**:

—**Mũũ** masĩcu.

Cũũpe **yũre** jĩĩwĩ:

—**Āniã** bayirō ñañarō netōré **bũ**-
 recorí wáaritore, ñañarō netōríra
 niĩya. **Cũũ** Corderoye díimena **cũũ**
 ñañaré tiiriguere cosenórira ni-
 iya. Teero tiiró, **cũũye** suti butiré
 “ñañaré manirá niĩya” jĩidugaro
 tiia. ¹⁵Teero tiirá, **cũũ** Cōāmacũya-
 pĩrō díamacũ niĩya. **Cũũya** wii
 ũmũáse macã wiipure búrecorí,
 ñamirí **cũũ** dutirére tiíya. Tiipĩrō-
 pũ duigú **cũũ**mena nii, **cũũrē** cote-
 gũdaqui. ¹⁶**Cũũ** juabóanemorica;
 oco s̃ñidugánemorica. **Cũũrē**
 muĩpũ s̃oenemoriqui; asiré tuune-
 móríca. ¹⁷Cordero tiipĩrō decopũ
 niigũ ovejare tiiróbiro **cũũrē** cote-
 gũdaqui. **Cũũrē** catiré petihére ti-
 cogũdaqui oveja coterí basocu
cũũyarare oco witiirí copepũ né-
 waro tiiróbiro. Cōāmacũ niipetira
cũũ yaco ocoré cosegũdaqui, jĩĩwĩ.

Niituro pirabiaro;
sitiaañũre busemũōcoriga

8 ¹Cordero niituro pirabiaro
 ro pānerĩ, ũmũásepũ dita-
 manijōāwũ. Sica hora deco tee-

ro wáawũ. ²**Yũũ** ññawũ sũcã:
 Siete ángelea Cōāmacũ díamacũ
 nucũrĩ ññawũ. **Cũũrē** siete puti-
 répawũre ticowĩ. ³Āpĩ ángele
 ati, wáicura sópeoro tiiróbiro
 baurópũ jeañcāwĩ. Sitiaañũre
 busemũōcoriga orogare c̃owĩ.
Cũũ pairó sitiaañũre **cũũ** buse-
 adarere ticonowĩ. Tiipĩrō dí-
 macũpũ sitiaañũre sópeoro
 oromena tiinóriro niiwũ. Sitia-
 añũrere néewawi toopú, niipeti-
 ra Cōāmacũrē padeorá sãiréme-
 na muāwaaro jĩĩgũ. ⁴Ángele
 yoonerigapũ sitiaañũre ōme wi-
 tiwũ. Cōāmacũrē padeorá sãiré
 tee ōmemena bocamũ, Cōāma-
 cũ putopũ busemũajeawũ. ⁵Tee
 tiíari siro, ángele sópeoro ma-
 quē nitĩ asiyárere sitiaañũre
 sóerigapũ néesādadowĩ. Tiigaré
 atibúrecopũ déediocowĩ. **Cũũ**
 déediocori, bũpo páare, busuré,
 bũpo wáãyore wáawũ. Dita cã-
 meñawũ.

Ángelea putirépawũre putirígue

⁶Siete ángelea siete putirépa-
 wũre c̃orá **cũũ** basiro quēnowá,
 teeré putiádara.

⁷Niisuguegũ putiwĩ. **Cũũ** puti-
 rí, atibúrecopũre ocopéri yusú-
 reperi^m déedioconowũ; pecame
 díimena wáorigue déediocono-
 wũ. Teero wáari, atibúreco deco-
 mena ñuaróⁿ jũũtuwũ. Yucucã
 decomena ñuaró jũũtuwũ. Tãa
 niipetire jũũpetijōāwũ.

^m8.7 Pecas̃yemena: granizo.

ⁿ8.7 La tercera parte.

⁸Cũ siro macũ putiwĩ. Cũ putirĩ, ãtãgũ pairigũ jũũrõ tiirõ-biro día pairímaapũ déediocono-wũ. Tiímaá decomena ðuaró díi-maa wáawũ. ⁹Wai decomena ðuaróⁿ diawa. Doorépawũtõ decomena ðuaró^o watibatéjõãwũ.

¹⁰Puará siro ãpĩ putiwĩ. Cũ putirĩ, ñocõãwũ paigũ ñaacodia-wi. Ñaadiagũ, sãwócori tutu tiiró-biro jũũdiawi. Cũ díamaarĩ niirére, oco witiiré coperi niirére decomena ðuaró sotoapũ ñaapeawi. ¹¹Ñocõãwũ wãmecutiwi “sũguẽgũ”.^p Teero tiiró, oco sũguẽré wáawũ. ^qBasocá tee oco sĩnirá, paũ diawa.

¹²ĩtiárã siro ãpĩ putiwĩ. Cũ putirĩ, muĩpũ búreco macũ, ñami macũ, ñocõã decomena ðuaró posajõãwã. Teero tiiró, decomena ðuaró naĩtiãjõãwũ; búreco decomena ðuaró bauríwũ; ñamicã teerora.

¹³Yũũ ññawũ sũcã. Cáapacũ ãmũãsepu wũurĩ ññawũ. Bayiró busurómena wedesewi:

—Bóaneõrã niĩadacua atibúreco macãrã, ðusarépawũ busuri. ĩtiárã ángelea teepawũre putiá-dara ðusaáya ména, jĩĩwĩ.

9 ¹Bapari siro ãpĩ putiwĩ. Cũ putirĩ, ñocõãwũ atibúreco pu ñaadiarigure ññawũ. Cũ sicasawi niiditidiari cope sããwaro macã sawire ticonowĩ. ²Cũ tiicope sããwarore sawipówĩ. Cũ pãõrĩ,

õme pairó busewitiwũ wese jũũrõ tiiró-biro. Tiicope maquẽ õme muĩpũrẽ naĩtiãjõãrĩ tiiwũ. ³Tee õmemena paũ yeseroa atibúreco pure wũwáwa. Cũá tóamasĩre ticonowã. Tee dutirémene atiditã macãrãrẽ cutiapa tiiró-biro tóawa. ⁴Táare, pũũrẽ, yucuré ñaño-ríwa. Basocá Cõãmacũ wãme cũãye diapóaripu cwohéra dícare tóawa. ⁵Cũãrẽ tóasiãdutiriwi. Teero sããrõno tiigũ, sicamoquẽne muĩpũrã cũãrẽ teero tóarucujãwã. Cũá tóare cutiapa tóarobiro pũniwũ.

⁶Teeburecorire basocá diarére ãmaãmiadacua. Buarícua. Bayiró diadugapacara, diamasĩricua.

⁷Yeseroa yũũ ññarĩ, caballoa cãmerĩsĩarã wáaadara quẽnoá-rira tiiró-biro bauwã. Cũãye dupupapũ oro betoribiro baurére pesawa. Basocá-biro diapóacutiwa. ⁸Numiábiro póañapõcutiwa. Yáiwabiro upicutiwa. ⁹Cũá cutirore cãmotáre cõme caserobiro bauré niiwũ. Cũá wũurĩ, bayiró busuwũ. Basocá cãmerĩsĩarã wáara, paũ caballoa wéewarecori boyeromena wáarobiro busuwũ. ¹⁰Cũá pĩcõõrĩpure cutiapa tiiró-biro tóarepa cwowã. Teeména sicamoquẽne muĩpũrã basocáre tóawa. ¹¹Yeseroa õpũ niiditidiari cope dutigũ niiĩ. Cũ hebreoayemena wãmecutii Abadón. Griegoayemena wãmecutii Apolión.^r

ⁿ8.9 La tercera parte. ^o8.9 La tercera parte. ^p8.11 Pecasãyemena: ajenjo.

^q8.11 La tercera parte de las aguas. ^r9.11 Apolión griegoayemena “Ñañogũ” jĩĩdugaro tiicú.

¹²Ñañarō netōsuguére wáaa mée. Puaró dusaa ména.

¹³Sicamoquēñerā siro āpī putiwí. Cūū putirí, Cōāmacū díamacūpu sitiaāñúre sóepeoro oromena tiiríro bapari capesári cworó watoapu sícū wedeseri tuowá.

¹⁴Tiiwá putiárigure jīiti:

—Bapari ángelea Cōāmacūrē netōncárigu menamacārā siatúnucōnorira día Éufrates puto niíya. Cūārē jōāñá, jīiti.

¹⁵Cūū teero jīirí tuogú, bapari ángeleare jōāwí. Cūā basocáre decomena duaró^s sīāādara niwā. Cūā tii hora, tiibureco, tiimuipū, tiicūma niirí, “sīāādacu” jīinorira niyira. ¹⁶Cūā menamacārā caballoa sotoa pesará doscientos millones surara niwā. “Noquērā niíya” jīirí tuowá.

¹⁷Caballoa, teero biiri cūā sotoa pesararé biiro bauraré ññawū: Cūā cutirote cāmotáre sōāró, sūmeró, ewuro niwū. Caballoa yáywa tiiróbiro dupupácutiwa. Cūā Ɂseripu ōme, pecame witiwū. Azufre jūūrē pōasusuwitiwū. ¹⁸Basocá decomena duaró sīānówā ate itiaró ñañarémena: ōme, pecame, azufre cūā Ɂseropu witiarémena. ¹⁹Caballoa cūā Ɂseripu witiarémena, cūāye pīcōōrīmena sīāmasīre ticonowā. Cūāye pīcōōrī āñabiرو bauwá. Āña dupupá tiiróbiro baurémena basocáre cāmituwa.

²⁰Āpērā sīānóriarirape teerora ñañaré tiirucújāwā. Cūā ñañaré tiirére “nocōrō tiidúada” jīi wācūpatiriwa; wasoríwa. Cūā wātīārē, oromena weerirare, platamena weerirare, broncemena weerirare, Ɂtāperimena tiirírare, yucuména tiirírare padeorucújāwā. Cūā padeorápe ññariya; tuoríya; wáamasíriya. ²¹Basocáre sīādúriwa; yáywa oco sitará jīiditoreména tiirénorē tiidúriwa; āpērāména ñañarō ñeeapeduriwa; yaadúriwa; wācūpati, wasorídojāwā.

Péeritūnugārē ángele cworígue queti

10 ¹Yññ ññawū sūcā. Āpī ángele tutuagu ũmñásepū niīarigu diiátiwi. Cūū ōmeɁuráari watoapu diiátiwi. Bueda cūūya dupu sotoare niwū. Cūūya diapóa muipū tiiróbiro asiyáwū. Cūūye ññicārī jūūrē botari tiiróbiro bauwá. ²Cūūya wāmopu pupioáritūnugārē cɁowí. Diamacū macā dupomena pairímaapu cɁtacúwí. Acuniña macā dupomena ditapu cɁtacúwí. ³Yái Ɂusuró tiiróbiro bayiró acaribíreména wedesewi. Cūū wedeseri, siete Ɂupoa wedesewa. ⁴Siete Ɂupoa wedeseari siro, teeré jóagudu tiimíwū. Teeré jóagudu tiirí, ũmñásepū wedeseri tuowá:

—Siete Ɂupoa wedeseariguere āpērā masīrijāārō. Jóarijāña, jīitwí.

^s9.15 La tercera parte.

⁵Ditapɯ, día pairímaapɯ nucũ-
rĩ yɯɯ ñnarigɯ diamacũ macã wã-
momena ñmũásepɯ súumũõco-
wi, “diamacũrã jĩigũ tiia” jĩigũ.
⁶Cõamacũ catirucugɯ, ñmũáse,
ñmũáse maquẽ, dita, dita maquẽ,
pairímaa, pairímaa niiré tiirigɯ
wãmemena jĩiwĩ:

—Yoari cotenemorõ maniáda-
cu sáa. ⁷Niitugɯ ángele putinucá-
ritabere Cõamacũ “biiró tiigúda”
jĩiiróbirora wáaadacu. Tíatopɯ
cũyara profetas cũũ tiíadarere
wederóbirora wáaadacu, jĩiwĩ.

⁸Ñmũásepɯ wedesearigɯ yũure
wedeseui sũcã:

—Ángele díapɯ, ditapɯ nucũgũ
putopɯ wáa, cũyara wãmopɯ cɯ-
rítũnu pupioáritũnurẽ néeña, jĩi-
wĩ.

⁹Cũũ teero jĩirĩ tuogú, ángele
putopɯ wáawɯ.

—Pupioáritũnugãrẽ ticoya, jĩi-
wĩ.

—Née, yaajãña. Mũũ ɯseropɯ-
re mumiã oco tiiróbiro ipitiadacu
ména. Mũũ páagapɯ jearo, sũguẽ
niíadacu, jĩiwĩ.

¹⁰Cũyara wãmopɯ cɯorítũnugã
pupioáritũnugãrẽ née, yaawɯ.
Yũũ ɯseropɯre mumiã oco tiiró-
biro ipitiwɯ. Yũũ yaasõnecori,
páagapɯ sũguẽ niitu. ¹¹Yũure jĩi-
wĩ sũcã:

—Peemacãrĩ macãrãrẽ, peedita
macãrãrẽ, pee wedesere wedesera-
re, paɯ õpãrãrẽ Cõamacũ wededu-
tirere wedegɯ wáaya sũcã, jĩiwĩ.

Puará Cõamacũyere wederáye queti

11 ¹Wii tiirá queorígubiro
baurígure ticonowũ yũũ.
Ticogɯ, yũure jĩiwĩ:

—Cõamacũwiire, sitiañnúre
sópeorore queogú wáaya. Tii-
wiipú niirá yũure padeoráre ba-
paqueoya. ²Tiiwí wesa macã ye-
pare queoríjãña. Judíoa niíhẽrã-
rẽ ticori yepa niíã. Cũã cuarenta
y dos muípũrã Jerusalénrẽ bayiró
potocórõ wáanetõadacua, jĩiwĩ.

³Cũũ jĩinemowĩ:

—Puará yéere wedeadarare ti-
cocogudacu. Cũã mil doscientos
sesenta burecori yũũ wededutire-
re wedeadacua. Bóaneõrere ñño-
rá, bóaneõre sutire sãñarira nii-
adacua, jĩiwĩ.

⁴Cũã puagú olivo yucɯ tiiróbi-
ro niirá niíyã. ^tCũãrã sũcã puagá
sĩãwócore pesaré yucɯ tiiróbiro
niirá niíyã. Cõamacũ putó macã-
rã niíyã. ⁵Ãpẽrá cũãrẽ ñañarõ
tiidugári, cũã ɯseripɯ pecame
jũũwiti remena cũãrẽ ññatutirare
sóeditiojãcu. Cũãrẽ ñañarõ tiidu-
gágũno teeména sãnógũdaqui.
⁶Cũã oco peaheri tiimasícua Cõã-
macũ cũãrẽ wededutirere wederé
burecorire. Ocoré díi posari tii-
masícua. Cũã booró tiidugárecõ-
rõ atibúrecore ñañarõ wáari tii-
masícua.

⁷Cũã Cõamacũ wededutirere
wedeyaponoári siro, quiogú peti

^t11.4 Zacarías 4.3,11-14.

niiditidiari cope macũ cûãmena cãmerísĩãgũdaqui. Cûãrẽ netõnucã, sĩãjãgũdaqui. ⁸Cûãye õpũĩrĩniãrẽ macãcapũ basocã wáanetõrõpũ cõãnoãdacu. Tiimacã cûã Òpũrẽ curusapũ sĩãrĩ macã niĩã. Tiimacã “Sodoma, Egipto tiirõbĩro niĩã” jĩĩya. ⁹Itiábũreco apebũreco deco niipetire macãrĩ macãrã, niipetire põnarĩ macãrã, niipetire wedesera, niipetire dita macãrã cûãye õpũĩrĩniãrẽ ñnaãdacua. Tee õpũĩrĩniãrẽ ùtãtutĩpũ cũũdutiriadacu. ¹⁰Cûã pũarã atibũreco macãrãrẽ ññaarõ netõrĩ tiirĩra niĩwã. Teero tiirã, cûãye õpũĩrĩniãrẽ ññarã, ùseniãdacua. Cûã bayirõ ùsenirã, apeyenõ cãmerĩ ticoadacu.

¹¹Itiábũreco apebũreco deco wáaromena Cõãmacũ cûãrẽ catirẽ ticowĩ sũcã. Teero tiirã, wũmũnũcãwã. Basocã cûãrẽ ññarã, bayirõ cuiwa. ¹²Sĩcũ ùmũãsepũ niigũ bayirõ bũsũrómena wedeserĩ tuowã:

—Ñnopũ mũãatiya, jĩĩti.

Teero tiirã, õmebũruaména mũãwawa. Cûã mũãwari, cûã wãpãrã ññawã. ¹³Toorã dita bayirõ cãmeñawũ. Tiimacãpũre pee^u wiserĩ peecódĩawũ. Siete mil basocã diawa. Æpẽrã dũsããrĩra bayirõ cuiwa. “Cõãmacũ ùmũãsepũ niigũ dícu niipetirere dutimasĩqui”, jĩĩwã.

¹⁴Pũarĩmena ññaarõ netõrẽ wáatoaa mée. Máata apeyẽ ññaarẽ atiadacu.

Ángele niitugu putirígue

¹⁵Ángele niitugu putiwĩ. Cũũ putirĩ, ùmũãsepũ niirã bayirõ bũsũrómena wedesewa:

—Basocã õpãrã dutirẽ nocõrõrã petia.

Cũũ dutimiãriguere marĩ Òpũ Cõãmacũ dutigũdu tiii;

cũũ beserigu Cristo teerora dutigũdu tiii.

Dutirucujãgũdaqui sãa, jĩĩwã.

¹⁶Cõãmacũ díamacũ veinticuatro bũtoã dutirã cûã duirẽpĩrĩpũ duirã cûãye diapóarĩre munibĩacũmujeawa. Cũũrẽ padeorã, ¹⁷biro jĩĩpeowa:

—Cõãmacũ ùsã Òpũ, mũũ tutuanetõjõãgũ, niirucujãgũ, too sũgueropũ niirigũ niĩã.

Mũũ tutuanetõjõãremena dutinũcãã. Teero tiirã, mũũrẽ ùsenire ticoa.

¹⁸Niipetire dita macãrã mũũmena cúamiwã.

Mũũ cûãmena bayirõ cúarĩto jeaa, diarĩrare wapa tiĩadarĩto teerora.

Niipetira mũũrẽ padecoterare wapatígũdacu. Cûã mũũyara profetas niĩiya.

Mũũrẽ padeorãre wapatígũdacu. Æputĩ macãrã mũũrẽ quionĩremena ññarĩ, cûãcãrẽ wapatígũdacu.

^u 11.13 La décima parte de la ciudad.

Bári niirá m̃ñrē quioní-
remena ñnarí, c̃ñcārē
wapatígudacu.

Atiditá macārārē posari tii-
ráre cōāādare jeaa,

jĩwã.

¹⁹C̃ñã teero jĩñari siro, Cōāma-
c̃ñwii ñm̃ñásep̃u niirí wii páōno-
wã. Tiiwí popeap̃ure sicutiba
niiwã. Tiitiba Cōāmac̃u dutiré
jóaturig̃ue c̃uorép̃irí s̃ñnarítiba
niiwã. B̃p̃o wááyore, b̃s̃urē,
b̃p̃o páare wáaw̃. Dita c̃ameña-
wã. Ocopéri ỹus̃uáreperi bayiró
peti ñaawã.

Numiōye queti;

p̃inocabirop̃ baug̃ye queti

12¹ ñm̃ñásep̃u merēã bauré
peti bauré ññawã. Too-
p̃ú s̃icō numiō niwō. Coos̃ñaró
muĩp̃u búreco mac̃u asiyárobiro
bauwã. Ñami mac̃u muĩp̃u sotoa
cooye d̃up̃orire péoj̃gō niwō.
Cooya dup̃up̃ure doce ñocōã c̃uor-
íbeto pesaw̃. ²Coos̃ñpacó ni-
wō. P̃onacutíadari s̃ug̃uerogã,
p̃ñirére p̃ñinogō acaribíwo.
³ ñm̃ñásep̃u merēã bauré ññawã
s̃ucã. S̃ic̃u p̃inocabirop̃ baug̃^v
s̃ōãg̃úcare ññawã. C̃ñ̃ siete du-
pupá c̃uowí. P̃uamóquēne cape-
sáricutig̃u niwí. Siete pesaré be-
tori tee dupupáp̃ure pesaw̃.
⁴C̃ñ̃ p̃icōōmena ñm̃ñásep̃u ni-
mirira pa^w ñocōārē páabatedio-
cowi ditap̃u. C̃ñ̃ p̃onacutígodo
p̃uto nuc̃wí, coo mac̃u bauári,

yaaguda jĩg̃ũ. ⁵Coos̃ic̃u w̃imag̃ũ
p̃onacutíwo. C̃ñ̃ niipetire dita
macārã Ōp̃u niig̃ud̃u niwí. Tutu-
aromena dutig̃ud̃u niwí. Too sí-
ro coo mac̃u Cōāmac̃u p̃utop̃u
máata néewanowí c̃ñ̃mena duti-
g̃ud̃ure. ⁶Numiōpe basocá mani-
r̃op̃u dutij̃ōãwō Cōāmac̃u coore
quēnobosárirop̃u. Toop̃ú coore
mil doscientos sesenta búrecori
yaaré ecanówō.

⁷ ñm̃ñásep̃u c̃ameríquēre wáa-
w̃. Miguel, ãp̃erã c̃ñ̃yara ánge-
lea p̃inocamena c̃ameríquēwã.
P̃inoca, teero biiri c̃ñ̃yara c̃ame-
ríquēpacara, ⁸netōñc̃amas̃iri-
wa. Teero tiirã, c̃ñ̃ ñm̃ñásep̃ure
niinemomas̃iriwa. ⁹P̃inoca cōãj̃-
nowí. C̃ñ̃rã sicato mac̃u p̃ino,
w̃at̃iārē dutig̃ú, Satanás, niipeti-
ro macārārē j̃ĩditog̃u nií. C̃ñ̃,
c̃ñ̃yaramena ditap̃u cōãdiocoj̃-
nowí.

¹⁰Teero wáaari siro, ñm̃ñásep̃u
wedesei t̃uow̃. Bayiró b̃s̃uró-
mena j̃ĩwí:

—Marirē netōnére jeatoaa.

Cōāmac̃u tutuare, c̃ñ̃ marí

Ōp̃u niiré jeatoaa.

C̃ñ̃ beserig̃u Cristo duti-
adarocã jeatoaa.

Marí menamacārã Cōāma-
c̃urē padeoráre wedes̃ari-
g̃u ñm̃ñásep̃u niimiárig̃u
cōãdioconoãwí.

C̃ñ̃ búrecori, ñamirí ñs̃aya-
g̃u Cōāmac̃u ññacorop̃u
c̃ñ̃rē wedes̃arucuwi.

^v 12.3 Pecas̃yemena: dragón.

^w 12.4 La tercera parte.

¹¹ Cordero diagũ, díi òmayu-
diabosariguere padeoríra
niijĩrã, Cõãmacũye queti-
re wederucurira niijĩrã,
cũũrẽ netõncãwã.

Àpẽrá cũãrẽ Cristoye wede-
ré wapa sãdũgápacari,
cuiro maniró wederucu-
wa.

¹² Teero tiirã, ángelea, niipeti-
ra ùmuãsepu niirã, useni-
ña.

Atibúreco macãrãpe, día
pairímaa macãrãcã, bóa-
neorã niĩadacu múã.

Satanás “péerogã dusaa
yũure cõããdaro” jĩĩ masĩ-
jĩgũ,

bayiró cúaremena múã puto
diiwãawĩ,

jĩĩwĩ.

¹³ Pĩnoca ditapu cõãdiocori
ĩnãgũ, macũcutirigore nũnũwá-
wi ñañarõ tiidũgágu. ¹⁴ Coope
cáapacu wũurere ticonowõ, ba-
socá manirópũ wũwágodo. Too
coo niirópũ itiácũma apecũmá
deco yaaré ecanówõ, pĩnoca coo-
re buamasĩhẽrõpũ. ¹⁵ Coo wáari-
rope pĩnoca ocore día tiiróbiro
eoyúcomiwĩ, coore duari tiidũgá-
gu. ¹⁶ Cũũ teero tiirĩ, Cõãmacũ di-
tare yetiri tiiwĩ, coore tiípugu.
Yeticutua, pĩnoca eoyúcoremena
día wáari tiimĩãriguere néecosã-
wũ. ¹⁷ Teero wáari ñnãgũ, pĩnoca
numiómena cúanetõjõãwĩ. Coo

párãmerã niinũnũsera dusaráme-
na cãmerĩsĩãgũ wáawi. Cũã Cõã-
macũ dutirére tiirã, Jesuyére we-
derã niĩya. ¹⁸ Pĩnoca pairímaa
wesapu jeanucãwĩ.

Puarã quioráye queti

13 ¹ Yũũ ñnãwũ sũcã. Sĩcũ
quiogú peti día pairímaa-
pu pãmũpasáwi. Cũũ puamóquẽ-
ñe capesáricutiwi. Siete dupupá
cũowĩ. Puamóquẽñe pesaré beto-
ri tee capesáricorõ pesawũ. Cũũ-
ye dupupápũre Cõãmacũrẽ ñañarõ
peti wedesere wãme jóatuno-
riro niiwũ. ² Quiogú peti yũũ ñnã-
rigũ yái dodogúburo baugú^x nii-
wĩ. Cũũ bucobiro^y duporicutiwi.
Cũũ yáibiro^z userocutiwi. Pĩnoca
cũũrẽ cũũ tutuare, cũũ pee tiima-
sĩrere ticowi. Cũũrẽ cũũ duirípĩ-
rõpũ dupowi, “dutiya” jĩĩgũ. ³ Si-
cadupupũre cãmĩrõca niiwũ. Ca-
tiri tiirĩ cãmĩrõca mee niiwũ.
Teero niipacaro, yatiro niiwũ.
Teero tiirã, atibúreco macãrã
quiogú petire ñnãmanijõãrã, cũũ-
rẽ nũnũjãwã. ⁴ Basocá pĩnocare
padeowã, cũũ quiogú petire tiima-
sĩrere ticori ñnãrã. Quiogú pe-
ticãrẽ padeorã jĩĩwã:

—Quiogú peti tiiróbiro tutua-
gu maniĩ. Sĩcũno cũũmena cãme-
rĩsĩãmasĩriqui, jĩĩmiwã.

⁵ Pĩnoca cũũ “dutiya” jĩĩãrigure
biro jĩĩdutiwi: “Cõãmacũ tiima-
sĩrere tiimasĩã yũucã; yũũ niipe-

^x 13.2 Pecasãyemena: leopardo. ^y 13.2 Españolmena: oso; portuguésmena: urso.

^z 13.2 Españolmena: león; portuguésmena: leão.

tire dutimasĩgũno niiã”, jĩĩmiwĩ. Cuarenta y dos muĩpũrã cũũ tii-masĩrere tiirĩ, Cõãmacũ teero ññajãwĩ ména. ⁶Cõãmacũrẽ ññañarõ wedesewi. Cũũ wãmerẽ, cũũ niirórẽ, ãmuãsepu niirárẽ ññañarõ wedesewi. ⁷Cũũ Cõãmacũ padeoráre cãmerĩsĩã netõñcãrĩ, Cõãmacũpe cũũrẽ teero ññajãwĩ ména. Cũũ niipetire põnarĩ macãrãrẽ, niipetire macãrĩ macãrãrẽ, niipetire wedeserare, niipetire dita macãrãrẽ dutimasĩrere ticonowĩ. ⁸Niipetira atibúreco macãrã cũũrẽ padeoádacua. Cũã niĩya Cordero cũã sãmíriguyapũpu cũã wãmerẽ jóatunoña manirã. Tiipũpũre catiré petihére cuoráye wãme dícu jóatunoña. Cũã wãme jóatunoyiro atibúreco ññcãrĩpu.

⁹Tuodugárano tuomasĩãdacua:

¹⁰“Peresu sõneconoãdacua”

jĩĩnorira

peresu wáaadacua, Cõãmacũ cũãrẽ “teero tiinóãdacua” jĩĩrirobirora.

“Espadamena sãñnóãdacua”

jĩĩnorira

espadamena sãñnóãdacua, Cõãmacũ cũãrẽ “teero tiinóãdacu” jĩĩrirobirora.

Teero wáapacari, Cõãmacũrẽ padeorá wãcũtutua, cũũrẽ ãñurõ padeoró booa.

¹¹Yũũ ññawũ sũcã. Āpĩ quiogú peti dita popeapu muãatiwi. Cũũ sĩcũ corderobiro puaró capesáricũtiwi. Cũũ wedesere sĩcũ pĩnoca busurobiro tuonówũ. ¹²Cũũ ni-

suguerigu quiogú peti dutirénorẽ niipetirere cuoquí. Cũũ ññacorpũ tee niipetiremena dutimasĩ. Cũũ atibúreco niirárẽ niisuguerigu cãmíro yatinorigure padeorĩ tiii. ¹³Cũũ merẽã baurétõ tiieñoĩ. Basocá ññacorpũ ãmuãse macã pecamerẽ ditapu diiátiri tiii. ¹⁴Cũũ niisuguerigu quiogú peti ññacorpũ merẽã bauré tiieñorĩ, Cõãmacũ teero ññajãĩ. Cũũpe tee tiieñoremena atibúreco macãrãrẽ jĩĩditoi. Tee jĩĩditoremena niisuguerigu queorére weedutii. Niisuguerigura niĩ espadamena cãmitunorigu niipacu, catigú. ¹⁵Niisuguerigu cũũ siro dita popeapu muãatirigure catiri tiirére ticowi. Teeména niisuguerigu tiiróbiro baugú weerigupũre catiré ticowi. Teero tiigú, weerigu wedesemasĩwĩ; cũũrẽ padeohérare sãĩrĩ tiiwĩ. ¹⁶Niipetirare cũãye diapóarire o cũãye diamacũ maquẽ wãmorĩrẽ cũũ queorére jóatunorĩ tiiquí. Teero tiirã, búri niirã, ñputĩ macãrã, pee apeyé cuorã, bóaneorã, dutiapienori basoca, dutiapienoña manirã teeré cuoádacua. ¹⁷Cũũ queoré jóatunoña manigú sãmásĩriqui; dúamasĩriqui. Tee queoré quiogú peti wãme o cũũ wãme bapaqueoro niiã.

¹⁸Ateré tuomasĩrõ booa: Tuomasĩrãno quiogú petiye wãmerẽ bapaqueoaro. Basocá teeré bapaqueomasĩcua. Cũũye wãme bapaqueoro seiscientos sesenta y seis niiã.

**Ciento cuarenta y cuatro mil
basocá Cõamacũrẽ basapeorigue**

14 ¹Yũũ ññawũ sũcã. Corde-ro ãtãgũ Sionpũ nucũwĩ. Cũũmena ciento cuarenta y cuatro mil basocá niwã. Cũã Corde-ro wãmerẽ, cũũ Pacũ wãmerẽ cũãye diapóaripũre jóatunorira niwã. ²ũmuãsepũ busũri tuowũ. Oco pairó õmasãncõrõbiro, busũ bayiró páarobiro busũwũ. Pau búapũtẽrã cũãyere búapũtẽrã^a tiiróbiro busũwũ. ³Cũã tiipĩrõ pũtopũ, bapari catirá, butoá dutirã ññacoropũ mama basaré basawa. Basocá tee basarére masĩmasĩriwa; ciento cuarenta y cuatro mil basocá dícu teeré basamasĩwã. Cũã atibũreco macãrã watoapũre netõnénorira niwã. ⁴Cũã sũcãrĩno numiãmẽna ññanaré tiirĩra mee niwã. Cũã Cordero cũũ noo wáaro nũnũyã. Cõamacũrẽ, Corderore ticosũgueadare tiiróbiro niĩada jĩĩrã, cũã atibũreco macãrã watoapũre netõnénorira niwã. Teero tiirã, ote dũca butisũguerepa Cõamacũrẽ ticorépa tiiróbiro niicua. ⁵Cũã sũcãrĩno jĩĩditorira mee niwã. Cõamacũ ññacoropũre ññanaré manirã niĩyã.

Ítiĩrã ángelea wederigue

⁶Yũũ ññawũ sũcã. Āpĩ ángele ũmuãsepũ wũnetõwĩ. Cũũ atibũreco niirãrẽ, niipetire dita macãrãrẽ, niipetire põnarĩ macãrã-

rẽ, niipetire wedeserare, niipetire macãrĩ macãrãrẽ quetirẽ wedegũ niwĩ. Tee queti padeorucũre maquẽ niĩ. ⁷Cũũ bayiró busũrómena jĩĩdiocowi:

—Cõamacũrẽ quionĩremena ññaña. “Cũũ niipetirere dutimasĩqui”, jĩĩña. Cũũ wapa tiĩadarito jeatoaa. Cũũ ũmuãsere, atiditarẽ, día pairĩmaarẽ, niipetire ocowitĩre coperire tiiwĩ. Teero tiirã, cũũrẽ padeoyã, jĩĩwĩ.

⁸Āpĩ ángele cũũ siro macũ wũuati, jĩĩdiocowi:

—Babilonia uputĩ niimiri macã petijóãã. Petijóãã. Tiimacã macãrã apeditã macãrãrẽ cũũ weerirare padeorĩ tiiwã. Teero tiirã, cũũrẽ ññanarõ ñeeapera, cũmu mecũrã tiiróbiro wáari tiiwã, jĩĩwĩ.

⁹Āpĩ ángele puarã ángelea siro macũ wũuati, bayiró busũrómena jĩĩdiocowi:

—Quiogũ petire, cũũ tiiróbiro baugũ weerigũre padeogũno, cũũ queorẽre cũũya diapóapũ, cũũya wãmopũ jóatunorigũre ¹⁰ññanarõ tiigũdaqui Cõamacũ. Cõamacũ cũũmena bayiró cúagu, tutuaro-mena, bóaneorõ manirõ ññanarõ tiigũdaqui. Pecame, azufre jũũrẽmena bayiró ññanarõ netorĩ tiigũdaqui. Ángelea ññanaré manirã ññacoropũ, Cordero ññacoropũ teero tiigũdaqui. ¹¹Pecame cũũrẽ ññanarõ tiirĩme teero buserucujãã. Petirĩcu. Quiogũ petire, cũũ tiiróbiro baugũ weerigũre padeorã, cũũ

^a 14.2 Pecasyemena: arpas.

queorére jóatunorira búrecori, ñamirí yeerisāre buarícua.

¹²Teero tiirá, Cōāmacūrē padeorá wācūtutuario booa. Cūā Cōāmacū dutirére tiirá, Jesurē padeorucúra niiya, jīīwī.

¹³Yñu ñmuásepu wedeseri tuo-wá sūcā:

—Ateré jóaya: “Mecūāmena marī Ōpūrē padeorucújārira diarā useniādacua”, jīīwī.

Espíritu Santo: —Teerora niiā, jīīwī—. Ñañarō netōpacára, Cōāmacūyere paderucurira nijīrā, yeerisāādacua. Cōāmacū cūā ñmuásepu jeari, cūā āñurō tiirigue wapa cūārē āñurō tiigúdaqui, jīīwī.

Atibúreco maquē oterigüe

¹⁴Yñu ññawū sūcā. Ōmeburuá butiríburua bauáwu. Tiiburua so-toapu basocúburo baugú duiwi. Cūāya dupupure oro beto pesawu. Wāmorure diipí^b asoyóaripī cuowí. ¹⁵Āpī ángele Cōāmacūwii ñmuáse niirí wiipu niiārigu witiatiwi. Cūā ōmeburuápu duigúre bayiró busurómena jīīwī:

—Mñuyapīmena oterigüere páataneōña. Atibúreco maquē oteré dūca seerítoto jeatoaa. Bucuātuajeaa méé, jīīwī.

¹⁶Cūā teero jīīrī tuogú, atibúreco maquē oterigüere páataneowī. Teedūcare seenéowī.

¹⁷Āpī ángele Cōāmacūwii ñmuáse niirí wiipu niiārigu wi-

tiatiwi. Cūācā diipí asoyóaripī cuowí. ¹⁸Āpī ángele wáicūra sóepeoro tiiróburo baurópu witiatiwi. Cūā pecamerē dutimasírere cuoi. Cūā diipí asoyóaripī cuogúre bayiró busurómena jīīwī:

—Mñuyapī asoyóaripīmena atibúreco maquē űsetōrīrē páataneōña. Tee ñijóātoaa méé.

¹⁹Cūā teero jīīrī tuogú, cūāya-pīmena atibúreco maquē űsere páataneowī. Teeré née, űse cutamutóri copepu cōāwī. Tee cutamutóre “Cōāmacū ñañarámena bayiró cúare” jīīdugaro tiia. ²⁰Teeűsere tiimacā wesapu cutamutónowū. Cūā cutamutórtī, díi pairó witiwu. Tee díi caballoa wāmuā decopu duatuwu. Wāmuā decopu duarócōrō ōmayuyutia-wu trescientos kilómetros yoaro.

Ángelea ñañarō tiitúadarigüe

15 ¹Yñu ññawū sūcā. Apeyē merēā bauré bayiró űcuanerere ñmuásepu ññawū. Siete ángelea niiwā. Cūā siete ñañaré tiitúadarere cuoádara niiwā. Teeména Cōāmacū bayiró cúare tiitúadare petiádacu.

²Día pairímaaburo ññawū. Āñurō ocosusúrimaa, bídrū pecame-mena wóoarimaa tiiróburo bauwū. Tiimaa pūtopu basocá nucūwā. Cūā “quiógú petire, teero biiri cūūrē weerigüre padeoyá” jīī dutirigüere netōñcárirā niiwā. Cūā “cūā queorére jóatuya” jīīrī-

^b 14.14 Pecasāyemena: hoz.

cārē, netōnucārira niwā. Cūā Cōāmacū ticorigue búapūtērē cūowá. ³Cūā Cōāmacūrē padecotegū Moisés basariguemena basapeowa. Corderoyere basapeowa. Biiro jīwā:

Cōāmacū ūsā Ōpū tutuane-
tōjōāgū, niipetire mūū
tiiré āñurō īñariāñure
niā.

Teeré īñarā, ūsā īñamani-
jōāā.

Mūū niipetire dita macārā
Ōpū niā.

Mūū tiirécūtire āñuré niā;
diamacū niā.

⁴Niipetira mūūrē cuiro booa.
Niipetira mūūrē padeoró
booa.

Mūū sīcūrā ñañaré manigū
niā.

Niipetire dita macārā mūū
pūto jeará mūū āñurō tii-
réré īñarira niijīrā, mūū-
rē padeoádacua,

jīī basawa.

⁵Too síro yūū īñawū sūcā. Cōā-
macūwīī ūmūāsepū niirí wīī po-
pearū Āñunetōjōāri Tatia páōno-
wū. Tiitatia popearū Cōāmacū
dutiré jóature cūorépīrī sāñaríti-
ba niwū. ⁶Cūā siete ángelea tii-
tatiapū niāñrira witiatiwa. Cūā
suti butiré jūrīmanīre bayiró asi-
yáre sāñarira niwā. Cutiropū oro
caserore siatúrira niwā. Siete ña-
ñaré tiitúadarere ñeeādara witi-
tiwa. ⁷Sīcū catirá menamacū cūā
siete ángeleare siete oro baparire
ticowī. Teebaparipure Cōāmacū

catirucugū ñañarāmena bayiró
cúare tiíadare maquē dadajāwū.
⁸Āñunetōjōāri Tatiapū cūū asiba-
téremena, cūū tutuaremena ōme
busesesajōāwū. Teero tiiró, tiita-
tiapure sāāwamasīña maniwū;
tée siete ángelea cūā siete ñañaré
tiíari siropū, sāāwamasīnowū.

Siete ñañaré tiitúadare cūoré bapari

16 ¹Yūū tūowū sūcā. Yūū
Cōāmacūwīipū wedeseri
tūowū. Siete ángeleare bayiró
busurómena jīīti:

—Múāye bapari maquērē píobatediocora wáaya. Tee maquē Cōāmacū ñañarāmena bayiró cúare ēñóādare niā, jīīti.

²Niisuguegu wáa, cūūya bapa maquērē atiditapú píobatedioco-
wi. Teero tiíari siro, basocá quio-
gú petire weerigure padeó, cūūrē
queorére jóatunorirare cāmi bóa-
re wáawū. Docore, pūniré niwū.

³Cūū siro macū cūūya bapa maquērē día pairímaapū píobatediocowī. Tiimaá díímaa wáajā-
wū. Diariguye dííbiro niwū. Tii-
maapū niirá diapetijōāwā.

⁴Puará siro macū cūūya bapa maquērē díamaarīpū, oco witi-
re coperipū píobatediocowī. Tee-
maarí, teecoperi díí posajōāwū.
⁵Ángele ocoré cotegú wedeseri
tūowū:

—Ōpū, mūū ñañaré manigū
niā.

Mūū cūārē teero wapa tiigú,
diamacū maquē tiigú tiia.

Muu niirucujāgũ, too sugue-
ropu niirigu niiā.

⁶Cũā muurē padeorāre, muu-
yara profetare sīāyira.

Cũāye dīi ōmayucori tiyira.
Cũā teero tiiré wapa muu
cũārē dīi sīnidutíwu, jĩi-
wĩ.

⁷Cōāmacũrē wáicura sóepeoro
tiiróbiro baurópu wedesewione-
cori tuowú:

—Teerora niiā. Cōāmacũ ūsā
Ōpũ tutuanetōjōāgũ, muu cũārē
wapa tiiré diamacũ niiā; muu
diamacũ besea, jĩiti.

⁸Itĩārā siro macũ cũya bapa
maquērē muĩpũ búreco macũ so-
toapu píobatediocowĩ. Teeména
muĩpũ bayiró asi, basocāre sóe-
wi. ⁹Basocá bayiró sóenowā.
Teero sóenopacara, cũā ñañaré
tiirére wácūpati, wasoríwa.
“Cōāmacũ niipetirere dutimasĩ-
qui”, jĩiriwa. Ñañarō peti jĩituti-
wa cũūrē, tee ñañaré wáari tiipe-
tímasĩjāgũ niipacari.

¹⁰Bapari siro macũ cũya bapa
maquērē quiogú petiyapĩrōpu
píobatediocowĩ. Niipetiro cũũ
dutirá niirōpu naĩtĩjōāwũ. Baso-
cá pūninorā, cũāye ñemerōrĩrē
bayiró bacadiyówa. ¹¹Cũā cāmi
bóarere ññapacara, pūninopaca-
ra, Cōāmacũ ūmuásepu niigũrē
ñañarō peti jĩitutiwa. Cũā ñañaré
tiirére wácūpati, wasoríwa.

¹²Sicamoquēnerā siro macũ
cũya bapa maquērē dīa Éufra-
tespu píobatediocowĩ. Tiimaá si-
bipetijōārĩ tiinówũ, muĩpũ muā-

atiro macārā ōpārā tĩāwaaro jĩi-
rō.

¹³Yuu ĩñawũ sūcā. Pīnocaya
useropu, quiogú petiya useropu,
corderobiro puaró capesáricuti-
gu “Cōāmacũ tiimasĩrere tiimasĩā
yuuacā” jĩiditoriguya useropure
ĩtĩārā wātĩā witiatiwa. Tũbũroa-
biro baurá niwā. ¹⁴Wātĩ tutuare-
mena tiieñowā. Niipetiro macārā
ōpārārē neādutira witiatiwa,
Cōāmacũyaramena cāmerĩsĩāāda
jĩirā. Cũā cāmerĩsĩāādari búreco
Cōāmacũ netōnucāādari búreco
peti niādacu.

¹⁵“Āñurō tiyá. Wācũña
maniró yaarépigu atiro tiiró-
biro yuu atigũda. ĩñacorano
cũāye suti sãñaādarere quē-
noyúera, yuu atiri, āñurō
usenĩādacua. Teero tiihéra,
sutimanĩrā basocá cũārē ĩña-
rĩ, boboādacua”.

¹⁶Wātĩā tũbũroabiro baurá ati-
búreco macārā ōpārārē neārĩ tii-
wā. Cũā neārō hebreoayemena
“Armagedón” wāmecutia.

¹⁷Ángele niitugu cũya bapa
maquērē píobatediocowĩ. Cũũ
teero tiirí, Cōāmacũwii ūmuáse
niirí wii niirípĩrōpu bayiró busu-
ró wedesere witiwu.

—Niipetire túajeanoā sáa, jĩiti.

¹⁸Bupo wāāyore, busurē, bupo
páare wáawu. Dita bayiró cāme-
ñawũ. Basocá atibúrecopu niinu-
cāri sirore, atitócārē dita nocōrō-
ca cāmeñaria. Bayiró peti cāme-
ñawũ. ¹⁹Upūtĩ niirí macā itiáro-
pu yetinucājōāwũ. Niipetire ma-

cãrĩ jôêdiwawũ. Cõãmacũ ʔputĩ niirĩ macã Babilonia macãrãrẽ acabóriwi, “cũãrẽ wapa tiigúda” jĩirigu nijĩgũ. Cũãmena bayiró cúarigu nijĩgũ, bóaneoró maniró cũãrẽ wapa tiiwĩ. ²⁰Niipetire nũcũrĩ duacodiawũ. ʔtãyucũ cõãjãnowũ. ²¹Ocopéri yũsuáreperi bayiréperitõ basocá sotoapũ ñaapeawũ. Sĩquẽñeperi cuarenta kilos nũcũwũ. Cõãmacũ teeperimeña cũãrẽ bayiró peti ñañarõ tiirĩ ññarã, “ñañarõ peti tiigú niĩ cũũ” jĩĩjãwã.

ʔmũámena ñeeape wapatárigore wapa tiirígue

17 ¹Sĩcũ siete ángelea siete bapari cʔorĩra menamacũ ati, yũre jĩĩwĩ:

—Jãmũ, díamaarĩ sotoa duigó ʔmũámena ñeeape wapatágore Cõãmacũ wapa tiíadare maquẽrẽ ẽñomá. ²Atibúreco macãrã õpãrá coomena ñañarére tiíiya. Coó ñañaré tiirémeneña atibúreco niirã cũmu mecũrá tiiróbiro wáaaya, jĩĩwĩ.

³Yũ cãnirípacari ññarópũre Espĩritu quẽẽrõpũ tiiróbiro ẽñonemówĩ sũcã. Quẽẽrõpũ ángele yũre basocá manirópũ néewa-wĩ. Toopú sícõrẽ ñawũ. Coó quiojú peti sotoapũ pesawo. Cũũ sõãgũ niiwĩ. Quiojú petiya õpũũpũre pee Cõãmacũrẽ ñañarõ peti wedesere wãme jóatunoriro niwũ. Cũũ siete dupupá, pũamóquẽne capesári cʔowĩ. ⁴Numió ñamu tiiróbiro sã ñiisãñũrõca-

re, teero biiri bayiró sõãrõrẽ sãñawõ. Oro, ʔtãperi wapapacáremena, “perla” wapapacáremena mamonorigo niwõ. Sicabapa oro bapa cʔowó. ʔpẽrãména ñañarõ ñeeapere tiibapapũre dadajãwũ. Coó ʔmũámena ñañarõ ñeeaperecã toopú niwũ. ⁵Cooya diapópũre wãme jóatunoriro niwũ: “Yũ Babilonia ʔputĩ Niirĩ Macã niĩ; Numiá ʔmũárẽ Ñeeape Wapatára Paco niĩ; ʔpẽrãména Ñañarõ Ñeeapera Paco niĩ”, jĩĩ jóatunoriro niwũ. Tee-wãme “biiri jĩĩdũgare tiia” jĩĩmasĩña mani-wũ. ⁶Coó Jesuré pa-deorã cũũyere diamacũ wedere wapa cũãrẽ sãdũtúrigo niwõ. Cũã diari ññanemodũgago, cũmũgõ s̃ninemódũgago tiiróbiro niwõ.

Coore ñña, bayiró ññamanijõãwũ. ⁷Ángele yũre jĩĩwĩ:

—¿Mũũ tũomasĩrigari ññamanijõãgũ? Numióye maquẽrẽ, teero biiri coó pesagũye maquẽrẽ mũũrẽ masĩrĩ tiigúda. Coó pesagũ quiojú peti siete dupupá, pũamóquẽne capesári cʔogũ niĩ. ⁸Quiojú peti mũũ ññarigu too sũgueropũ niimi-wĩrã; mecũtígãrẽ maniĩ; niiditidiari copepũ mũãatigũdu tiĩ; pecamepũ wáa, yapacũtĩjãgũdu niĩ. Teero tiinó-ãdari sũguerore, atibúreco macãrã quiojú petire “niimi-wĩ; maniĩ; atigũdu tiĩ” jĩirigu jeari ññarã, ññamanijõãadacua. Cũã Cordero yapũpũ cũã wãmerẽ jóatunoña maniã. Atibúreco nũcãrĩpũ tiipũ-

pure catiré petihére cwoádara wãmerẽ jóatunoã.

⁹Ateré t̃omasĩrõ booa. Siete dupupá siete ùt̃ayucu jĩdugaro tiia. Coó tee ùt̃ayucu sotoapu duiyo. Tee dupupára sũcã siete òp̃arã jĩdugaro tiia. ¹⁰Sicamo-quẽnerã òp̃arã peticódiawa mée. Sícũ dutii. Āpĩ manĩ ména. Cũũ atigũ, péerogã dutigũdaqui. ¹¹Quiogú peti niimirigũ, mecútigã manigú, siete òp̃arã siro macũ niĩ. Cũũ siete òp̃arã menamacũ niigúrá niĩ. Pecamepu wáa, yapacutĩjãgũdu niĩ.

¹²Puamóquẽne capesári m̃uũ ññaãrigue puamóquẽnerã òp̃arã jĩdugaro tiia. Cũũ dutiriya ména. Quiogú petimena òp̃arã tiiró-biro dutiré ñee, sica hora duti-adacua. ¹³Cũũ sícārĩbĩro wácũ-ãdacua. Cũũ dutirá niipacara, quiogú petire “m̃uũ sícũrã dutiya; ùsã m̃uũ doca macārã niĩadacu” jĩĩadacua. ¹⁴Cũũ Corderomena cãmerĩsĩãadacua. Cũũ niipetira òp̃arã nemoró ñputĩ macũ niijĩgũ, cũãrẽ netõnucájãgũdaqui. Cũũmena niĩadara Cõamacũ boorĩra, cũũ beserira niĩya. Cõama-cũrẽ padeodúririra niĩya, jĩĩwĩ.

¹⁵Ángele jĩĩnemowĩ yũure:

—M̃uũ numiõ díamaarĩ sotoapu duiirĩ ññaãwũ. Teemaarĩ “niipetire macārĩ macārã, niipetire põnarĩ macārã, niipetire dita macārã, niipetire wedesera niĩya” jĩdugaro tiia. ¹⁶Puamóquẽnerã òp̃arã m̃uũ ññaãrira quiogú petimena ññaãgõrẽ ñnatutiadacua. Cooyere ãmape-

tijã, sutimanígõ putuári tiĩadacua. Cooya òp̃ũũrẽ yaaadacua; cõãrĩrẽ sóecõãjãadacua. ¹⁷Cõamacũ cũãrẽ sícārĩbĩro wácũrĩ tiigũdaqui. Teero tiirã, cũũ quiogú petire cũũ so-toa macũ òp̃ũ sõnecoadacua. Cũũape “ùsã boorómena teero tiia” jĩĩ wácũmicua. Quiogú peti cũũ òp̃ũ niitugũdaqui, té Cõamacũ “biiro wáaadacu” jĩĩrirobirora wáari siropũ. ¹⁸Numiõ m̃uũ ññaãrigo “tiimacã ñputĩ niirĩ macã” jĩdugaro tiia. Tiimacã òp̃ũ atibúreco macārã òp̃arãrẽ dutigú niigũdaqui, jĩĩwĩ.

Babilonia petirígue

18 ¹Too síro yũũ ññawũ sũcã. Āpĩ ángele ãmũãsepu niĩarigu diĩatiwĩ. Cũũ dutiré cwo-gú peti niĩwĩ. Cũũ asibatéremena atibúreco bóebatejõãwũ. ²Bayiró busurómena wedesewi:

—Babilonia ñputĩ niimiri macã petijõãã. Petijõãã. Wãtĩã, minipõná booribasoca niiró posajõãã.

Niipetira wũurã ãniré yaará niirĩ macã posajõãã; basocã cũũ dooracã niĩya.

³Tiimacã numiõ ññaãrõ ñeeape wapatágo tiiró-biro ugaripéanori macã niĩã. Coomena niipetire dita macārã cũmu mecũrã tiiró-biro wáawa.

Atibúreco macārã òp̃arã coo weerirare padeojĩrã, ññaãrõ ñeeapera tiiró-biro niĩwã.

Coo ɣgaripéa netõnucágõ,
pee peti apeyé búri niiré-
re wapatíamajawõ.

Teero tiirá, niipetire dita ma-
cārã dúari basoca pee ape-
yé cuorá putuáwa, jĩwĩ.

⁴ Āpĩ ɱmuáseru niigá wedeseri
tuowú:

—Múã, yuu beserira niirá,
tiimacārẽ witiya,
múãcã cúã tiiróbiro ñañaré-
re tiirí.

Cúã tiiróbiro tiirá, ñañarõ
tiinóbocu.

⁵ Cúã ñañaré tiiré pairó peti
bucuácu.

Teero tiigá, Cõamacũ cúã
ñañaré tiirére añurõ ma-
sĩ.

⁶ Tiimacã macārã ãpērārẽ ña-
ñaré tiirigue wapa teero-
ra cúārẽ ñañarõ tiicámé-
ārõ.

Āpērārẽ posari tiiróbirora
puarí nemoró posari tii-
áro.

Bóaneõ ñnarõ maniró nemo-
ró cúārẽ ñañarõ tiíaro.

⁷ Tiimacã macārãpe “ãpērã
nemoró añunetõnucãã”
jĩmiwã.

Cúã teero jĩirigue wapa cúã
ñañarõ jĩiirõ jeatuario
bayiró pũninorí tiíaro.

Cúã ɣgaripéa netõnucārã,
noo booró apeyenórẽ wa-
patíamajawã.

Cúã teero tiíamarigue wapa
cúã ñañarõ tiiríõ jeatuario
bayiró boorituari tiíaro.

Tiimacã macārã wãcũya:

“Ûsã atiditá õpõ tiiróbiro
niĩã; wapewio tiiróbiro
niiria; boorituridojãada-
cu”, jĩĩ wãcũmiya.

⁸ Teero jĩiré wapa wãcũña
maniró sicaburecora ate
cúārẽ ñañaré wáaadacu:
Basocã diajõãadacua; ãpērã
boorituaadacua; juabóare
wáaadacu.

Pecamemena sóecõãnoãda-
cu. Cõamacũ marí Ēpũ
cúārẽ diamacũ wapa tii-
gúdu tutuanetõjõãgũ niĩ,
jĩwĩ.

⁹ Atibúreco macārã õpārã tii-
macã macārãmena cõãpõnarẽ
weerirare padeowá. Cúã tiiróbiro
ɣgaripéa netõnucārã, noo booró
apeyenórẽ wapatíamajawã. Tee-
ro tiirá, tiimacã jũũ, õme buse
nucũrĩ ñnarã, “ade, ade” jĩĩ, uti-
adacua. ¹⁰ “Marícārẽ ñañarõ tii-
rí” jĩĩrã, yoaropũ ñnaconucũada-
cua. Biirõ jĩĩadacua:

—Ade, ade, Babilonia ɱputĩ
niimiri macã, “petirícu”
jĩimiwã.

Wãcũña maniró cúã ñañaré
tiiré wapa wapa tiiré jea-
toaa, jĩĩadacua.

¹¹ Niipetire dita macārã dúari
basoca cúaye apeyeré sãĩrã maniró
ñnarã, tiimacārẽ utiadacua. “Ade,
ade”, jĩĩadacua. ¹² Cúã dúare no-
quẽ niimiyiro: Oromena tiiré, pla-
tamena tiiré, ɱtãperi wapapacáre-
peri, “perla” wapapacáreperi; tee-
ro biiri suti añurõ butiré, suti ña-

mu tiiróbiro sōã ñiisãñúre, suti “seda”, suti bayiró sōārē; teero biiri niipetire yucu sitiaãñúreyucu, “marfilmena” tiiré, sawirigumena tiiré, “broncemena” tiiré, cōmeména tiiré, “mármolmena” tiiré; ¹³teero biiri “canela” wāmecutire, yaaré poari tiiré, sitiaãñúre buse-re, “mirra” wāmecutire; teero biiri sīpēbiro bauré sitiaãñúre, vino, olivogu ñuca use, harina añuré pā tiiré, trigo; caballoa wéerecori niimi-yiro. Āpērā niimi-yira: Wáicura apeyé ômarā, oveja, caballoa, dutiapienori basocacā niimi-yira. ¹⁴Dúari basocā tiimacārē jīñadacua:

—Múã bayiró maĩmírigue
petijōãã.

Niipetire múã añuré cuomí-
rigue ditijōãã.

Dee tii buariadacu, jīñadacua.

¹⁵Teeré dúari basocá, tiimacā-pu pairó dúa wapatámiārira yoa-ropu pūtuánucāadacua, “marĩcārē ñañarō tiirí” jīñā. Utirémēna ¹⁶biro jīñadacua:

—Ade, ade, uputí niimiri ma-
cā ñañanetōjōārō wáajāã.

Tiimacā sīcō numió suti añu-
rō butiré, ñamu tiiróbiro
sōã ñiisãñúre, bayiró sōārē
sānagó tiiróbiro niimiāwũ.

Oro, ũtāperi wapapacáremē-
na, “perla” wapapacáre-
mena mamonorigo tiiró-
biro niimiāwũ.

¹⁷Wācūña maniró ate wapa-
pacáre ditipetijōãã, jīñ-
adacua.

Niipetira doorépawu waatúra, teepawumēna wāanetōrā, teepa-wupu paderá, niipetira día pairí-maapu wāarepawure paderá yoa-ropu pūtuápasajeaadacua. ¹⁸Tiimacā jūũ, ôme buseri ññarā, bayiró busurómena jīñadacua:

—Apemacá tiimacā tiiróbiro
uputí niirí macā maniā, jīñadacua.

¹⁹Bayiró bóaneore ññorā, cúāye dupupápu ditare maapéoadacua. Utí, bayiró busurómena jīñadacua:

—Ade, ade, uputí niimiri ma-
cā ñañanetōjōārō wáajāã.

Tiimacā maquē niyerumēna
niipetira día pairímaapu
wāarepawu cuorā añurō
wapatámiāwārā.

Wācūña maniró tiimacā di-
tijōãã, jīñadacua.

²⁰Múã ũmuásepu niirápe, tiimacārē cōārĩ, useniña.

Múã Cōāmacūrē padeorā,
Jesús cúñyere wededuti-
gu beserira, teero biiri
profetas, useniña.

Tiimacā macārā múārē ña-
ñarō netōrĩ tiiwá mée.

Cúã teero tiirígue wapa
Cōāmacū cúārē ñañaré
wapa tiii sáa.

²¹Sīcū ángele tutuagu ũtāqui-
care néemucowí. Oteréperi yaa-
réperi wāñiáriquica tiiróbiro
bauwũ. Tiiquire día pairímaapu
déecōãñogũ, biro jīñwĩ:

—Atiquiré déecōãñorō tiiró-
biro Babilonia uputí niimiri
macā petijōãadacu.
Ññanemoricu sáa.

²²Tiimacāpüre búapütëre, basaré, peruri putiré, corne-ta busurére tuonemóricu sáa.

Tiimacāpüre paderá añuró menirá maniádacua.

Tiimacāpüre oteréperi wãniá-rĩ busurére tuonemóricu.

²³Tiimacāpüre sĩawócore maníadacu.

Tiimacāpüre wãmosiara useni basapeorere tuone-móricu sáa.

Tiimacā macārā dúari basocá apyé dita macārā nemoró dúamenirá niimiwã.

Tiimacā macārā yáíwa oco sitará tiirénomena niipe-tire dita macārārē jĩdito-wa, jĩwĩ.

²⁴Tiimacā niipetira profetare, Cõamacūrē padeoráre sĩarígue wapa cuocú. Teero biiri niipetira atibúreco macārārē sĩarígue wapa cuocú.

19 ¹Too síro yuu tuowá sũcã. Pau ãmuãsepu niirã bayiró busurómena wedeseri tuowá:

Cõamacūrē usenire ticoa.

Marĩyagu Cõamacũ marĩrē netõnégu niĩ.

Niipetirere dutimasĩgu, tutuanetõjõãgu niĩ.

²Cũ ñañarē tiiráre wapa tiirē queoró niĩ; diamacũ niĩ.

Tiimacā sícõ numió ãmuárē ñeeape wapatágo tiiróbiro wapa tiinóri macã putúa.

Tiimacā ãpẽrãména ñañarõ ñeeapera tiiróbiro ugari-

péanojĩrõ, niipetiro macārārē ñañowá.

Cõamacũ cũrē padecotera-re sĩaré wapa tiimacārē ñañarõ tiicãmewĩ, jĩwã.

³Jĩnemowã sũcã:

—Cõamacūrē usenire ticoa. Tiimacã òme buserucujãadacu, jĩwã.

⁴Veinticuatro butoá dutirá, bapari catirá Cõamacũ tiipĩrõpu duigüre padeorá, ñicãcoberime-na jeacũmuwã. Biiri jĩwã:

—Teerora wáaaro. Cõamacūrē usenire ticoa, jĩwã.

⁵Tiipĩrõpu sícũ wedesewionecori tuowá:

Marĩyagu Cõamacūrē usenire ticoaro.

Niipetira Cõamacūrē padecotera, quioníremena cũrē iñarã, búri niirã, uputĩ macārã teerora tiáro, jĩti.

Cordero wãmosíadari bosebureco

⁶Yuu tuowá sũcã. Pau wedesera tiiróbiro tuowá. Oco pairó òmasãncõrõbiro busuwa. Bupo bayiró páaro tiiróbiro busuwa. Biiri jĩwã:

Cõamacūrē usenire ticoa.

Cõamacũ marĩ õpu tutuane-tõjõãgu dutinucãĩ.

⁷Usenico. Bayiró usenirã niico. Cõamacūrē “ãñunetõjõãĩ” jĩĩ, usenire ticoco.

Cordero cũrē padeoráména niinucãadari bureco jea-toaa.

Cũũrẽ padeorá cũũ nũmo
niigõdo tiiróbiro niĩya.
Nũmo niigõdo coo basiro
añurõ quẽnoárigopũ niico.
Cũã coo tiiróbiro quẽnoári-
rapũ niĩya.

⁸Cũã suti butiré, jũĩrĩmaníre,
bayiró asiyárere sããnoã-
rira niĩya,

jĩĩwã.

Suti butiré “Cõãmacũrẽ padeo-
rá añurõ tiiré niã” jĩĩdugaro tiia.

⁹Ángele yũre jĩĩwĩ:

—Ateré jóaya: “Cordero cũũ wã-
mosiari bosebureco niirĩpũ cũũ
boocórira useniádacua”, jĩĩwĩ.

Cũũ yũre jĩĩnemowĩ:

—Tee Cõãmacũ wedesere dia-
macũ niã.

¹⁰Ángele teero jĩĩrĩ tuogú, cũũ-
rẽ padeogú, cũũ puto ñicãcoberimena
jeacũmumiwũ. Yũũ teero
tiirí, yũre jĩĩwĩ:

—Teeré tiiríjãña. Yũũcã Cõã-
macũrẽ padecotegura niã. Mũũ
tiiróbirora, mũũya wedera Jesu-
yére wederá tiiróbirora niã. Cõã-
macũ dícare ñicãcoberimena jea-
cũmu, padeoyá, jĩĩwĩ.

Espíritu Santo profetare masĩrĩ
tiiyígu. Tee masĩré tiorémena
wedeyira. Teerora Jesuyére we-
derácã Espíritu Santo masĩré ti-
corémena wedecua.

Caballo butigú sotoapu pesagúye queti

¹¹Yũũ ññawũ sũcã. Êmuáse tu-
suri ññawũ. Caballo butigú bau-
ánucãjeawi. Cũũ sotoapu sícũ pe-

sawi. Cũũrẽna “wasoró maniró
Cõãmacũyere diamacũ wederu-
cugũ” jĩĩya. Cũũ ññaré tiiráre
diamacũ wapa tiiquí. Cámerísĩã-
gũ wáagu, diamacũ tiigú niĩ.
¹²Cũũ capeari pecame jũũrípõna-
biro niwũ. Cũũya dupupure pee
pesaré betori pesawũ. Sicawãme
jóature cuowí. Tiwãmerẽ cũũ dí-
cu masĩ. ¹³Sutiró díi púuarirore
sãñawĩ. Cũũ wãmecutiwi Cõãma-
cũ Wácũrere Wedegú. ¹⁴Surara
ẽmuáse macārã cũũrẽ nũnũwã.
Cũã suti butiré jũĩrĩmanírere sã-
ñawã. Cũã caballoa butirá sotoa-
pũ pesawa. ¹⁵Cũũya Ɂseropũ
espada pũanĩnape asoyóaripĩ
súuwitiwũ. Tiipĩmena niipetire
dita macārārẽ netõnucágũdaqui.
Tutuaromena dutigũdaqui. Cũũ
cũārẽ Ɂsegũducare cutamutórõ
tiiróbiro wapa tiigũdaqui. Cũũ
teero tiigú, Cõãmacũ tutuanetõ-
jõãgũ cũãmena bayiró cúare ẽño-
gũdaqui. ¹⁶Cũũya sutirópũ, cũũ-
ya Ɂsebetópũ wãme jóatunowũ.
“NIIPETIRA ÔPĀRĀ NEMORÓ ɁPĒTÍ
MACŪ”, jĩĩ jóatunore tusawũ.

¹⁷Yũũ ññawũ sũcã. Sícũ ángele
muĩpũ búreco macũpũre nucũgũ-
rẽ ññawũ. Cũũ niipetira ẽmuáse-
pũ wũuráre bayiró busurómena
wedewi:

—Neãña, Cõãmacũ múārẽ bo-
seyaadarere quẽnobosárere yaa-
adara. ¹⁸Ôpārâyé diiré, surarare
dutaráye diiré, tutuaraye diiré,
caballoaye diiré, cũã sotoapu pe-
saráye diiré, niipetiraye diiré
yaaadacu; dutiapienori basoca,

dutiapenoña manirá, búri niirá, ɁpɁtí macārāye diiré yaaadacu, jĩiwĩ.

¹⁹YɁɁ ĩñawũ sũcã. Quiogú peti, atibúreco macārã òpārã, cǎã-yara surara neãwã. Cǎã neãrã, “jãmu, cãmerísĩãco” jĩiwã. Teero tiirã, caballo sotoapu pesagúmena, cǎũyara suraramena cãmerísĩãrã wáamiwã. ²⁰Caballo sotoapu pesagúpe quiogú petire ñeewĩ. Cǎũmena “Cõamacũ tiimasí-rere tiimasĩã yɁɁcã” jĩĩdorigu-cãrẽ ñeewĩ. Cǎũ quiogú peti ĩñacorporu tiíẽnowĩ. Teeména niipe-tira quiogú petire queorére jóatunorirare cǎũrẽ weerigure padeoráre jĩĩditowi. Cǎã puarã catirára pecametaropu cõãñoconowã. Tiitaro “azufre” wãmecǎtire Ɂpe tiiróbiro sipiréména jũũã. ²¹Āpěrã cǎã menamacārãpere caballo sotoapu pesagúra sĩãpetíjãwĩ cǎũya Ɂseropu súuwitiripĩmena. Teero sĩãpetiari siro, niipetira wũurã cǎãye diiré yaa, yapinetõjõãwã.

Mil cǎmarĩ Jesús dutiadare

20¹YɁɁ ĩñawũ sũcã. Sícũ ángele Ɂmũãsepu niĩarigu diiátiwi. Cǎũ niiditidiari cope macã sawire, teero biiri pairída cõmedarẽ Ɂowí. ²Cǎũ pĩnocare ñeewĩ. Cǎũ sicato atibúreco tiirĩ siro macũ “pĩno” jĩĩnorigu niĩ. Cǎũ wãtĩãrẽ dutigú, Satanás niĩ. Cǎũrẽ cõmedaména mil cǎmarĩ siatúcũwĩ. ³Cǎũrẽ niiditidiari copepu cõãdiocowi. Cõãdiocoari siro, tiicope soperẽ sawiména bia-

jãwĩ. Mil cǎmarĩ basocáre jĩĩdito-rijããrõ jĩĩgũ, teero tiiwĩ. Too síro jõãnógũdu niigũ tiii. Yoari mee jõãnórigu niigũdaqui.

⁴YɁɁ ĩñawũ sũcã. Ėpārã duiré-pĩrĩpu duiráre ĩñawũ. Cõamacũ cǎãrẽ diamacũ besemasĩrere tico-wi. Āpěrãrẽ ĩñawũ. Cǎã Cõamacũye queti, Jesuyére wederã ni-yira; cǎã quiogú peti, cǎũ weerigure padeoríyira; cǎũ queorére cǎãye diapóaripu, cǎãye wãmorĩpu jóatudutiriyira. Teewapa cǎãye dupupáre páatanoyira. Teero tiirã, cǎã diarirapu niipacara, masãrira niiwã. Cǎã masãri siro, Cristomena mil cǎmarĩ basocáre dutiwa. ⁵Teero tiinórira niijĩrã, ãpěrã diarira suguero masãsuguetoaadacua. (Āpěrã diari-rapeja masãmũãriwa ména. Dupupáre páatanorira mil cǎmarĩ òpārã niĩari siro, masãmũãwã.) ⁶Diarira masãsuguerira ñañarẽ manirá niĩya; Ɂseniya. Cǎã dianemoricua; pecamepu wáaricua. Cǎã paia niĩadacua, Cõamacũye-re, Cristoyere padeadara. Cǎã mil cǎmarĩ Cristomena dutiadacua.

Satanás ditinetõjõãrigue

⁷Mil cǎmarĩ netõári siro, tiico-pepu siatúcũnorigu Satanárẽ jõã, páõwioneconogũdaqui. ⁸Cǎũ niipetiropu niipetire dita macārãrẽ jĩĩditogu wãagũdaqui. Gog, Magog wãmecǎtiri macã macārãcãrẽ teorora tiigũdaqui. Cǎãmena suo, cãmerísĩãgũda jĩĩgũ, nẽógũdaqui. Cǎã pau niĩadacua ditatu-

pari pairímaa día wesa maquẽ tii-róbiro.

⁹Cũã niipetiro tiiditapure jea-adacua. Cõãmacũrẽ padeorá niirópũ, cũũ maĩrí macãrẽ niisodea-adacua. Cõãmacũpe pecame tico-diocogũdaqui, niisodearare sóeditiojãgũda jĩĩgũ. Niipetira sóeditioñadacua. ¹⁰Wãtĩãrẽ dutigú cũãrẽ jĩĩditorigu pecametaropũ cõãdioconogũdaqui. Tiitaropũ azufre jũũã. Toopú quiogú peti, “Cõãmacũ tiimasĩrere tiimasĩã yũũja” jĩĩditorigũcã cõãdioconowã. Toopú búrecori, ñamirí ñañarõ netõrucúadacua.

Butirípĩrõpũ duigú ñañarẽ tiirĩrare wapa tiirigue

¹¹Yũũ ññawũ súcã. Õpũ duiirípĩrõ pairípĩrõ butirípĩrõrẽ ññawũ. Tiipĩrõpũ duigúre ññawũ. Cũũ ññacoropure atibúreco, ãmuãse ditijõãwũ. Baunemóriwũ sãa. ¹²Diarira tiipĩrõ díamacũpũ nucũrĩ ññawũ. Cũã uputĩ macãrã, búri niirã niiwã. Cũã too nucũrĩ, jóaturepũrĩrẽ páõwĩ. Apepú catiré petihére cworá wãmerẽ jóaturipũcãrẽ páõwĩ. Diarira tiirigue teepũrĩpũ jóatunowũ. Teepũrĩpũ jóariguere buetoagu, cũãrẽ wapa tiiwĩ. ¹³Día pairímaapũ diarira tiipĩrõ pũtopũ jeawa. Diarira yeeripũna niirópũ niimiracã too-púra jeawa. Cũãcõrõ cũã tiirigue-re buegu, cũãrẽ wapa tiiwĩ. ¹⁴Diarira yeeripũna niiró cõãdioconowũ pecametaropũ. Tiitaropũ cõãrẽ dianemojõãre niiã. ¹⁵Sĩ-

cũ cũũ wãmerẽ catiré petihére cworá wãmerẽ jóaturipũpũ jóatunoña manigũno tiitaropũ cõãdioconowĩ.

Mama ãmuãse, mama dita wasorígue

21 ¹Yũũ ññawũ súcã. Mama ãmuãse, mama dita ññawũ. Niisugueri ãmuãse, niisugueri dita ditipetijõãwũ; día pairímaacã teerora. ²Ãmuãse Cõãmacũ pũtopũ Mama Jerusalén ñañarẽ manirí macãrẽ diiátiri ññawũ. Ññurõ quẽnoári macã niiwũ. Sícõ numiõ wãmosiagodo manũrẽ ññurõ tusaaro jĩĩgõ, quẽnoárigo tiiróbiro niiwũ. ³Tiipĩrõpũ sícũ bayiró busurómena wedesewionecori tuowú:

—Jãã, tuoyá: Mecũãmena Cõãmacũ basocámena niiĩ. Cũãmena niirucujãgũdaqui. Cũã cũũyara niiãdacua. Cõãmacũ basirora cũãmena niigũdaqui. Cũũ cũãyagu Cõãmacũ niigũdaqui. ⁴Cũã yaco ocoré cosegũdaqui. Dianemoricua sãa. Bóaneõre, utiré, pũniré maniãdadu. Niipetire niisuguerigue petijõãã, jĩĩwĩ.

⁵Tiipĩrõpũ duigú jĩĩwĩ:

—Jãã, tuoyá: Yũũ niipetire mama dícu tiia, jĩĩwĩ.

Apeyé jĩĩnemowĩ:

—Yũũ wedesere padeoréno niiã; diamacũ niiã. Teero tiigú, jóaya, jĩĩwĩ.

⁶Too siro yũũre wedewi:

—Niipetire túajeanoã. Yũũrá niisuguegu, niitugu niiã. Yũũre

bayiró maírá oco s̄nidugára tiiróbiro niiya. Teero tiigú, yuu oco t̄fāgū tiiróbiro cūārē catiré petihére teerora ticojāgūda. ⁷ Āñurō padeó cāmewitiranorē niipetire yuu “ticogūda” jīiriguerē ñeeādacua. Yuu cūāyagu Cōāmacū niigūdacu; cūā yuu pōna niīadacua. ⁸ Cui yuure padeodúrano, padeodugáherano, ñañane-tōjōārere tiiráno, basocá s̄iāráno, āpērāmēna ñañarō ñeeaperano, yáiwa oco sitará jīiditoremēna tiirē tiiráno, weerirare padeoráno, niipetira jīiditorepirano pecametaropu wáaadacua. Tiitaropu azufre upe tiiróbiro sipirémēna jūūā. Toopú wáare dīanemojōāre niīā, jīīwī.

Mama Jerusalén

⁹ Sīcū ángele siete oro bapari cuoríra menamacū atiwi. Teebapariyura too sugueropu siete ñañaré tiitúriguerē posecutíwū. Cūū yuure jīīwī:

—Jāmū, Cordero nūmo niigōdore mūārē ēñomá, jīīwī.

¹⁰ Yuu cānirīpacari īñarōpūre Espiritu quēērōpu tiiróbiro yuure ēñonemówī sūcā. Quēērōpu ángele yuure ūtāgū pairígu ūmūārīgupu néewawī. Jerusalén ñañaré manirí macārē ūmūāsepū ēñowī. Tiimacā Cōāmacū pūtopu diiátiro tiiwū. ¹¹ Cōāmacū asibatéremēna bayiró asibatéwū. Tiimacā wapapacáripe tiiróbiro asibatéwū. Ūtāpe “jaspe” tiiróbiro ocosusú-

wū. ¹² Tiimacā wesare pairí s̄ānirō ūmūāri s̄ānirō niisodeawū. Tiisānirōpu doce soperi niiwū. Teesopericōrō sīcū ángele nucūwī. Teesoperipu wāme jóaturigue tusawū. Teewāme Israelya pōna macārā doce pōnarí macārā wāme niiwū. ¹³ Tiisānirōpūre muīpū mūāatirope itíasope niiwū; muīpū s̄āwarope itíasope niiwū; nortepe itíasope niiwū; surpe itíasope niiwū. ¹⁴ Ūtāquiri docequiri sotoapu tiimacā macā s̄ānirō tiinóriro niiwū. Teequiricōrō doce Jesucristo cūūyere wededutigu beserira wāme jóaturigue tusawū.

¹⁵ Yuumēna wedesegu sicagū orogure cuowī. Tiigumēna tiimacārē, teesoperire, tiisānirōrē queogūdū tiiwī. ¹⁶ Tiimacā sīcārībíro yoa, sīcārībíro esawū. Ángele tiigumēna tiimacārē queowī. Dos mil doscientos kilómetros niiwū. Yoaro, esaró, ūmūārōcā nocōrōrā niiwū. ¹⁷ Tiisānirōrē queowī. Sesenta y cuatro metros niiwū. Basocá queoróbiro queowī.

¹⁸ Tiisānirō “jaspemēna” tiirí s̄ānirō niiwū. Tiimacā oromēna tiirí macā niiwū. Oro jūīrīmaníre, bídrū sipioáriro tiiróbiro niiwū. ¹⁹ Tiisānirōrē tuuñerequiri niipetire wapapacárequirimēna mamonorigue niiwū. Niisugueriqui “jaspe” niiwū. Too síro macāqui “zafiro”, too síro macāqui “ágata”, too síro macāqui “esmeralda”, ²⁰ too síro macāqui “óni-

ce”, too síro macãqui “cornalina”, too síro macãqui “crisólito”, too síro macãqui “berilo”, too síro macãqui “topacio”, too síro macãqui “crisoprasa”, too síro macãqui “jacinto”, too síro macãqui “amatista” niwũ. ²¹Doce sopepãmarĩ perlapãmarĩ niwũ. Sopepãmarĩcõrõ sicape perlapemena tiiré niwũ. Macã deco niwarima oroma niwũ. Bídrubiro ocosusúrima niwũ.

²²Tiimacãpũre Cõamacũwiire ññariwũ. Cõamacũ marĩ Òpũ tutuanetõjõãgũrã, Corderora Cõamacũwii nijãrã tiiwá. ²³Tiimacãpũre muĩpũ búreco macũ, ñami macũ bóerere boorícu. Cõamacũ bóebatecoremena bóerucua. Cordero tiimacã sãwócoriga niiĩ. ²⁴Toopũre niipetire dita macãrã tiimacã bóeremena añurõ niiãdacua. Atibúreco macãrã õpãrá niimirira cũã dutiri, cũãrẽ padeoríguere usenipeoadara néesãwaadacua. ²⁵Búrecore tiimacã maquẽ soperĩ tusurucujãadacu. Ñami maniãdacu. ²⁶Niipetire dita macãrã ãpẽrá cũãrẽ padeoríguere usenipeoadara néesãwaadacua. ²⁷Toopũ sícãrĩ ñañaréno néesãwanoña maniãdacu. Ñañaré tiirã, jĩiditorepira sããwaricua. Corderoyapũ catiré petihére cwo-rã wãmerẽ jóatunorira dícu sããwaadacua.

22 ¹Cũũ yũũre díare ãñowĩ. Tee oco catiré petihére ti-coa. Bayiró ocosusúrimaa niwũ. Tiimaá Cõamacũ, Corderoyapĩrõ-

pũ witiatiwũ. ²Tiimacã decopũ Ɂpũtĩ macãma dũpomena wáarima niwũ. Tiimá deco tii día ũmayucowũ. Tiimaá pũanĩñapũra yucũgũ catiré ticorígu wiirĩro niwũ. Sicacũmarẽ docecõrõ dícu dũcacũtiwũ. Muĩpũrãcõrõ dũcacũtiwũ. Tiigũ maquẽ pũũ niipetire dita macãrãrẽ Ɂcotire niwũ. ³Toopũre basocá “ñañarõ wáaro” jĩiré maniãdacu. Tiipĩrõ toopũ niiãdacu. Tiipĩrõ Cõamacũyapĩrõ, teero biiri Corderoyapĩrõ niiã. Cũũrẽ padecotera cũũrẽ padeoãdacua. ⁴Cũũrẽ ññarucujãadacua. Cũãye diapóaripũ cũũ wãmerẽ cwoãdacua. ⁵Ñami maniãdacu. Toopũ niirã sãwócoriga bóerere booríadacua. Muĩpũ bóerere booríadacua. Cõamacũ marĩ Òpũ cũãrẽ bóebatecogũdaqui. Toopũ niirã Cõamacũmena dutirucuaadacua.

Jesucristo máata putuaatigũdaqui

⁶Cũũ yũũre jĩiwĩ:

—Tee wedesere padeoréno niiã; diamacũ niiã. Marĩ Òpũ Cõamacũ cũũyara profetare wãcũrẽ ticogũra ángelere ticocowĩ, cũũrẽ padecoterare máata too síropũ wáaadare ãñodutígũ, jĩiwĩ.

⁷—Tũoyá múã: ¡Máata pũtuawagũda! Teero jĩiriguere padeoráno, teero biiri atipũ jóariguere bue, padeoráno useniãdacua, jĩiwĩ.

⁸Yñu Juan teeré tuoawũ; ññawũ. Tuo, ññatoagu, ángele yñure teeré ññoárigu puto ñicãcoberimena jeacũmumiwũ, cñũrẽ padeogũdu. ⁹Cñũpe yñure jĩwĩ:

—Teeré tiirĩjaña. Yñucã Cõamacũrẽ padecotegura niiã. Mñu mñu-ya wedera profetas tiiróbiro niiã. Niipetira atipũpũ jóariguere bue, padeorá tiiróbirora niiã. Cõamacũ dícuere jeacũmu, padeoyá, jĩwĩ.

¹⁰Cñũ yñure jĩñemowĩ:

—Atipũpũ “biro wáaadacu” jĩ mñu jóarigue queoró wáaadare péero dũsaa. Teero tiigũ, atipũ mñu jóariguere yayióropu cñorĩjaña. ¹¹Ñpẽrãrẽ ññaarõ tiigũno teero ññaarõ tiitẽrĩjãrõ. Ñña-netõjõãgũcã teerora tiirucújãrõ sáa. Basocá ññugũpe ññurẽ tiaró. Cõamacũ booró tiigũ teeré tiirucújãrõ cñũcã, jĩwĩ.

¹²—Tuoýá: ¡Máata putuawaguda! Yñu basocáre wapatírere cñoa. Cñãcõrõrẽ cñã tiirécõrõ wapa ticoguda.

¹³Yñurá ñisuguegu, niitugu niiã, jĩwĩ.

¹⁴Suti coseríra tiiróbiro niíya basocá cñã ññaarẽ tiiríguere acabónorira. Cñã useniãdacua. Catiré ticorígu ducare yaamasĩadacua. Atimacá maquẽ soperipũ sããwamasĩadacua. ¹⁵Ñpẽrãpéja ññaarã ñiirapeja sopepũ putuadacua. Cñã niíya: Yáíwa oco sitará jĩĩditoaremena tiiráno, ñpẽrãména ññaarõ ñeeapera, basocá sãrã, weerirare padeorá, niipetira jĩĩditorere jĩñusenirã niíya.

¹⁶—Yñu Jesús ticocoawũ yáagu ángelere. Cñũrẽ teequetire wededutiawũ. Yñure padeoré põnarí macãrã teeré tuoáro. Yñu David pãrami ñiñunusegu niiã. Ñocõawũ bóeriga ññurõ bóero tiiróbiro niigũ niiã, jĩwĩ.

¹⁷Cñũ teero jĩĩari siro, Espiritu Santo, teero biiri Jesuré padeorá: —Putuatiya, jĩwã.

Atipũpũ jóariguere tuoránocã “putuatiya sáa” jĩĩarõ.

Cõamacũ putopu wáadugara oco sñidugára tiiróbiro niíya. Cñã oco catiré petihére ticorére sñidugára atiaro wapatíro maniró.

¹⁸Niipetira atipũpũ jóariguere tuoráre wedeguda: Atipũpũ jóariguere jóanemorãnorẽ ññaarõ wáaadacu. Cõamacũ atipũpũ “ññaarẽ wáaadacu” jĩ jóariguere cñãrẽ nemosãñurõ tiigũdaqui. ¹⁹Atipũ jóariguere née-duoranorẽ Cõamacũ atipũpũ ññurõ tiíadare jóanoriguere ticoriqui: Yucugu catiré petihére ticorígu ducare ticoriqui; tiimacã ññaarẽ manirí macãpu “sããatiya” jĩĩriqui.

²⁰Atipũrẽ jóari tiirígu jĩĩ:

—Teerora niiã. Máata putuawaguda, jĩĩ.

Teerora tiaró. ¡Putuatiya, Ñpũ Jesús!

²¹Marí Ñpũ Jesús múã niipetirare ññurẽ ticoaro. Nocõrõrã niiã.

Juan

GLOSARIO

Aarón Aarón Leviyábu macũ niyigũ. Cũũ Moisés sôwũ niyigũ. Cũũrá pai niisuguegu niyigũ judíoare. Too síropure cũũ pāramérārā paiá niinũũseyira.

Abraham Abraham judíoa ñecũ niisuguegu niyigũ. Cũũ nũmo wāmecutiyo Sara. Cõāmacũ cũārē butoá niipacari, “põnacutiadacu” jĩiyigũ. Cũā macũ sīcũ niyigũ. Cũũ wāmecutiyo Isaac.

Acaya Acaya dita Greciapũ ni-rucuyiro.

Ananías Hechos de los Apóstolespũre tĩtārā niyira Ananías wāmecutira. Sīcũ Jerusalén macũ Safira manũ niyigũ (Hch 5.1-11). Āpĩ Damasco macũ Saulomena wedeserigũ niyigũ (Hch 9.10-17). Āpĩ paiaré dutigũ niyigũ (Hch 23.2-5; 24.1).

ángle Ángle griegoayemena “wedecotegũ” jĩirō tiicũ. Ánglelea Cõāmacũ wesa niisodeacua. Cũā cũũ surarabiro niicua; cũũ dutirére tiicúa. Cũũ cũārē tiyigũ, atibúreco tiidari suguero. Cõāmacũ basocáre queti wededugagũ, apetőre cũārē ticodio-coqui. Basocá cũārē ñamasĩripacara, Cõāmacũ cũārē marĩbиро bauári tiimasĩqui. Apető ba-

socá ángelere ñnarā, “ángle niijĩ” jĩicua; apető “basocá niiqui” jĩi wācūsuguecua. Cũũ wāaari siro, “ángle niĩayi” jĩicua.

azufre Azufre ũtāperi, ocosusũ-reperi, ewũperi tiiróbiro niicu. Teeré sóeri, docoro susucu.

Beelzebú Beelzebú niĩ Sata-nás, wātĩārē dutigũ.

butoá dutirá (a) Sicatopure butoá dutirá Israelya pōna macārārē dutirá, teero biiri queti beserí basoca niyira. (b) Jesús niiritore, paiaména judíoare dutirá tiiróbiro niyira. (c) Too síro Jesuré padeoré pōnarĩcōrō butoá dutirá sōneconoyira. Cũā Jesuré padeoráre bue, teero biiri coteyira. Timoteore jóaripũpũre cũārēna “sũonírā” jĩirira ni-wā. Pecasāyemena “obispos” o “obispados” jĩicua.

camello Camello wáicũ basocá pesagũ, apeyé ōmagũ, cũũ sucubírore wacua cũogũ niiqui. Juan basocáre wāmeōtiri basocucā camello póamena suti tiiré sñayigũ.

cebada Cebada trigobiro niicu. Cebadaperire ãñurõ wãñiári siro, pã tiicúa.

cien surara dutigú

Pecasâyemena “capitán” o “centurión” jĩicua.

cornalina Cornalina

ũtãpe wapapacáripe, sõãrípe niicu.

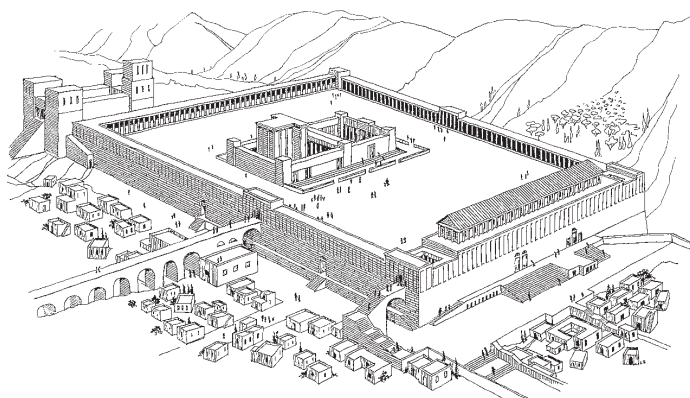
Cõãmacũ Cõãmacũ niiqui espíritu, õpũũ cõohégũ. Basocá cũũrẽ ñnaricua. Niinucãriyigũ; petiríqui; niirucujãgũdaqui. Wasoríqui. Niipetirere masĩqui. Niipetire tutuare cõoquí. Niipetiropũ niiqui. ãñugũ, ãñurõ tiigũ, diamacũ jĩigũ niiqui. ãpĩ cũũbiro biigũ maniquí.

Cõãmacũ dutiré marĩpure niiré Jesuré masĩrãrẽ Cõãmacũ du-

tiré cũãpũre niicu. Basocá dutiré tiirõbiro niiria. Pecasâyemena “Reino de Dios” jĩĩya.

Cõãmacũ puto Cõãmacũ puto Cõãmacũ niirõ niicu. Cũũrẽ padeó, cũũ dutirére tiirã jea- adaro niicu. Toopũ niirucujã- ãdacua Cõãmacũmena, ánge- leamena. ãñurõ ãsenire bũa- ádacua toopũre.

Cõãmacũwii Cõãmacũwii Jeru- salénpũ niyyiro. Tiiwiipũ ju- díoa súubusera jeayira. Toopũ dícu wáicũrare sã sõedutiya- ra. Jesús niiritore niirĩ wii pũawĩ siro cũã tiirĩ wii niyyi- ro. Niisugueri wiire tiiyigũ Sa- lomón (David macũ). Yoari niyyiro tiiwiĩ. Too síro Babilo- nia macãrã tiiwiirẽ cõãjãyira. Setenta cũmarĩ siro judíoa apewĩ tiyĩra. Tiiwiicã yoari niyyiro. Veinte cũmarĩ Jesús bauáadari suguero, Herodes ẽpũtĩ Macũ tiiwiirẽ ãñurĩ wii quẽnoyigũ. Nemorõ pairĩ wii wáayiro. “Pũawĩ siro macã

Cõãmacũwii

wii niiã”, jĩiyira. Setenta cũmarĩ Jesús bauári siro, romanuã tiiwiirẽ cõãpetijãyira. Atitóre tiiwiinó manicú. Pecasãyemena “templo” jĩĩya.

Cõãmacũye queti jóaripũ Pecasãyemena “Antiguo Testamento” jĩĩya.

cõnerĩgu yapa macã caseróre widecõãre Widecõãre Israelya põna macãrãrẽ ʔputĩ maquẽ niiyiro. Atemẽna basocá cúa Cõãmacũyara niirere ãño-yíra. Pecasãyemena “circuncisión” jĩĩya.

Cristo Cristo griegoayemena “Cõãmacũ beserĩgu” jĩĩrõ tiicú. Hebreoayemena “Mesías” jĩĩcua.

David David niipetira Israelya põna macãrã õpũ niiyigu. Cũũ õpũ añugũ niinetõnucãyigu (era el mejor rey).

epicúreos Epicúreo griegoayu niiyigu. Cũũ wãcũrere nũnũrĩ basoca “epicúreos” wãmecutiyira. Biiro wãcũyira: “Ëmũãse-pũ niirã marĩrẽ wãcũpatiricua. Marĩ diari siro, marĩ ñañarõ tiirere ñañarõ netõrĩ tiiricua. Marĩcã cúa tiirõbiro wãcũpatihera niiãda. Añurõ ʔsenirã niiãda”, jĩĩ wãcũyira. Too síro tee wãcũrere nũnũrã noo booró cúa tiidugárere tiyíra.

Elías Elías profeta ʔputĩ macũ, Israelya põna macũ niiyigu. Novecientos cũmarĩ Jesús bauáadari sũguero niiyigu. Israelya põna macãrãrẽ “mũã

ñañaré tiirere wãcũpati, wasoyá” jĩĩrucumiyigu. Yoari siro ʔpĩ profeta biiro jĩĩ jóarigu ni-wĩ: “Elías atinemogũdaqui marĩ Õpũ sũguerogã”, jĩĩyigu. Teero tiirã, basocá cũũrẽ ññacora tiyíra. Jesús buerã cũũrẽ Elías maquẽrẽ sãĩñãrĩ, cũãrẽ yũũyigu. Cũũ yũũriguemena cúa “jáã, Juan basocãre wãmeõtiri basocũ Elías tutuaremena wedesejĩyi” jĩĩ masijãyira.

estoicos Estoicos Zenón wãmecutigu wãcũrere bueyira. Biiro wãcũyira: “Marĩ merẽã boohẽra, ʔseniãdacu. Teero tiirã, marĩ niirecutiremena ʔseniãda. ʔpẽrãrẽ bayiró maĩrĩjãda. Cũãrẽ maĩrĩpacara, tií-ápuada. Marĩ cũãrẽ maĩrã, bayiró wãcũrecutibocu, tee tií-ápurigue cũãrẽ añurõ tiíápuheri ññarã. Marĩ paderẽ atibũrecopũre ‘ãpẽrãrẽ tiíápuya’ jĩĩrẽ niiã”, jĩĩ wãcũyira.

Fariseo basoca Fariseo basoca judíoa niiyira. Moisére dutiriguere tiipetídutiyira. Cúa ñecũsũmũ tiimũãatiriguere tiinũnũsera niiyira. Basocã diari-ra masãrere, “ángelea niicua” jĩĩrere padeoyíra. Siquẽrã Judíoare Dutirã Peti niiyira.

Gadara Gadara macãrẽ ʔpẽrã “Gerasa” jĩĩyira.

Genesaret Apetóre Galileatarore teero jĩĩcua. Teero biiri Galileataro wesa niirẽ ditare teero jĩĩcua.

Getsemaní Getsemaní olivo yuca niirópũ niicu Ûtägú Olivo pũutorũ. Too Jerusalén díamacũpũ niicu.

griegoa Basocá judíoa niihērã, Grecia macārã, griegoaye wedesera griegoa niicua. Jesús niiritore, judíoa niihērãrẽ teero jĩiyira.

griegoaye Griegoayere Jesús niirito, niipetiro macārãpũ wedeseyira. Jesuyé maquērẽ griegoayemena jóayira.

Herodes Nuevo Testamentopũ paũ dutirãre wãme tuure niiã. Teeré wisirĩjãrõ booa. (1) Lucas capítulo 1, Mateo capítulo 2 jóaropũ Herodes wãmecutigu “Herodes Ûpũtĩ Macũ” jĩiyira. Jerusalén macã wii Cõamacũwiire quẽnoyĩgũ. Niipetira judíoaye dita niirã òpũ (rey) niiyigũ: Judea dita, Samaria dita, Galilea dita, Perea dita, Idumea dita macārã òpũ niiyigũ. (2) Herodes Jesús buecãmesãrito niirigũ Herodes Ûpũtĩ Macũ macũ niiyigũ. Herodes Antipas wãmecutiyigũ. Cũũ Galilea dita, Perea dita dutigú (gobernador) niiyigũ. (3) Hechos capítulo 12 jóaropũ Herodes wãmecutigu Herodes Agripa I niiyigũ. Herodes Ûpũtĩ Macũ pãrãmi niiyigũ. Cũũ Judea dita, Samaria dita, Galilea dita, Perea dita, apeyé dita macārã òpũ (rey) niiyigũ. (4) Hechos capítulos 25-26 jóaropũ Herodes wãmecutigu Hero-

des Agripa II niiyigũ. Cũũ Herodes Agripa I macũ niiyigũ. Cũũrẽ Agripa jĩiyira. Cũũ Galilea dita, Perea dita, Decápolis dita, Iturea dita macārã òpũ (rey) niiyigũ.

higuera Higueragũ dũcacuticu. Tiigú dũca “higo” wãmecutia. Cũma yapa niirĩ, tiigú pũũrĩ budupetijõãcu. Pũuriro nũcãrĩ, pũũrĩ witiaticu. Tee pũũrĩmenarã tiigú dũca witiaticu. Tiigú dũca wĩno wãari, pee bududiacu. Tee metãgã niipacaro yaarẽpũ niitoacu. Too sĩro pacapá witiaticu. Butiro, ãñurõ ipiticu.

Isaías Isaías Israelya põna macũ, profeta niiyigũ. Ochocientos cũmarĩ Jesús bauáadari sugero niiyigũ. Isaías wãmecutiripũrẽ jóarigũ niiyigũ. Isaías tiipũpũre Jesús ñãñarõ netõádarere, cũũ diaadarere, cũũ masãmũãádarere jóasũgueri-gũ niĩwĩ.

Israel Jacob teero wãmecuti-yigũ (Génesis 32.28). Isaac macũ, Abraham pãrãmi peti niiyi-

gu. Cũŕá doce ũmuãrẽ põna-cutíyigu.

Israelya põna macãrã Jacob põnarẽ, niipetira cũũ pãramẽrã niinũnuserare teero jĩiyira.

jaspe Jaspe ũtãpe, wapapacãripe niicu. Apocalipsis 21.11 jĩrõbirora ocosusúripe niyiyo.

Jesucristo Cũũ wãme Jesús niĩã. Cristo jĩirẽ ayiõremena “Jesucristo” jĩiyira. Cũũ paco wãme tuure Jesús niyiyo. Ángele Mariare “Jesús wãme tuuya cũũrẽ” jĩiyigu. Jesús jĩirõ, “netõnégũ” jĩirõ tiicú. Cristo jĩirõ, “Cõãmacũ beserigu” jĩirõ tiicú.

Jesuré padeorí põna macãrã Pecasãyemena “iglesia” jĩiyia.

Jesús cũũyere wededutigu beserira; Jesús beserira Pecasãyemena cũãrẽ “apóstoles” jĩicua.

Jesús buerá Jesús buerãre, cũũrẽ nũnrãrẽ, cũũ buerẽre tũorãre teero jĩiyira. Pau niyiya. Apetóre Nuevo Testamento jóarira cũũyere wededutigu beserira dícare teero jĩiyira. Pecasãyemena cũãrẽ “discípulos” jĩicua.

Jonás Jonás profeta niyigu. Cõãmacũ cũũrẽ Nínivepu wãadutipacari, aperopũ wãajõãyigu. Cũũ dooríwumena wãari, wai paigũ cũũrẽ yaajãyigu. Itiábureco bauriyigu. Wai cũũrẽ eowionécoari siro, Cõãmacũ cũũrẽ “Nínivepu wãaya”

jĩiyigu sũcã. Cũũ “jáũ” jĩi, wãa, too macãrãrẽ Cõãmacũ wededutirere wedeyigu. Cũũ “mũã ñañarẽ tiirẽre wãcũpati, wasoyá” jĩirĩ, teorora tiiyira.

judíoa Jacob (Israel) doce ũmuãrẽ põnacutíyigu. Sícũ Judá wãmecutíyigu. Judayá põna macãrã, Judeapu niirã dícare “judíoa” jĩisũgueyira. Jesús niiritore, niipetira Jacob põna niinũnuserare “judíoa” jĩiyira.

Judíoare Dutirá Peti Judíoare Dutirá Peti setenta y uno judíoa niyiya. Cũã niyiya: Cõãmacũwii coterãre dutigũ, síquẽrã paia, síquẽrã bũtoá dutirá, síquẽrã fariseo basoca, síquẽrã Moisés jóarigue buerã, apetóre síquẽrã saduceo basocã niyiya. Cũãrẽ dutigũ pairẽ dutigũ niyigu. Aterẽ tiiyira: Mama dutirẽ jóayira; judíoare cũã dutirẽre tiidutíyira; wedesãrãrẽ beseyira. Jesús niiritore, cũã Judea díta dutigũ dutirẽmena niyiya. Pecasãyemena “Junta Suprema” o “Consejo” o “concilio supremo judío” jĩicua.

judíoa neãrí wii Macãrĩcõrõ judíoa niirẽ macãrĩpu judíoa neãrí wiipu neãyira, cũã yeerisãri bũreco niirĩ. Toopũ súubuse, Moisés jóariguere bueyira. Toopũ mamarãrẽ bueyira. Tiiwiipũre wãicũrare sóeriyira; Cõãmacũwii Jerusalén macã wiipu dícu sóeyira. Pecasãyemena “sinagoga” jĩiyya.

judíoa niihērā Niipetira Jacob pōna pārāmerā niihērārē teero jīiyira. Cūā niyira: griego, romanuā, āpērā niyira. Pecasāyemena “gentiles” jīīya.

judíoa yeerisāri būreco Cōāmacū atibūrecore tiigú, seis būre corira padeyigū. Too síro macā būreco yeerisāyigū. Moisémena Israelya pōna macārārē dutiré ticogū, “yūū yeerisāri būreco jearécōrō yeerisāña” jīīyigū. Cūā yeerisāri būreco niinūcācu viernes nāícūmuatiri. Sábado nāícūmuatiripū pademasīcua sūcā. Jesuré padeorá marī yeerisāri būreco (domingo) niirī, neāyira. Teeré tiyira, Jesús diarigupū masāriguere wācūrā. Ate buenoā Hechos de los Apóstoles jóari-pūpūre (Hch 20.7).

legión Tíatopūre seis mil surara niirārē “legión” jīiyira. Too síropūre paū basocā niirārē teero jīiyira. (Mr 5.9).

Leviyábu macārā Leví Jacob pōna doce menamacū niyigū. Moisés, cūū sōwū Aarónmena Leví pārāmena niinūnūsera niyira. Cōāmacū Moisémena dutiré ticogū, Aarón, teero biiri cūū pārāmérā niinūnūsera dícuere paíá sārérē cúūyigū. Āpērā Leviyábu macārārē Cōāmacūwīre cote, pairaré tiíápu-rere cúūyigū.

Macedonia Macedonia dita Grecia wesapū niíā.

Moisés Moisés Israelya pōna macū, Leví pārāmi niinūnūse-gū niyigū. Cōāmacū cūūmena wedese-yigū. Cūūmena cūū dutirére cúūyigū Israelya pōna macārārē. Teero tiirá, Israelya pōna macārā Moisére āñurō padeoyíra.

Moisére dutiré cúūrigue Cōāmacū Moisémena dutiré cúūpacari, basocā tee dutirére “Moisére dutiré cúūrigue” jīiyira. Pecasāyemena “ley de Moisés” jīīya.

Moisés jóarigue buerá Moisés jóarigue buerá cūūrē dutiré cúūriguere bayiró bueyira. Moisére dutiré cúūriguere āñurō bese, “biiro jīīdūgaro tiia” jīiyira. Tee dutiré jīīrōbitorora niirecutiduti-yira judíoare. Pecasāyemena “escribas” o “maestros de la ley” jīīcua.

mostaza Mostaza yucūgū niicu. Tiigú dūcacūticu mostazaperigārē. Tiipe guayavapecōrō niíā. Teeperi metāgā niipacari, tiigú pairígu-sāñurō wáacu.

niipetira sōwũ Jesús cūũ basiro “yũũ niipetira sōwũ niiã” jĩiyi-gũ. “Yũũ Cõamacũ macũ niipacu, mũã tiiróbiro basocũ niiã” jĩigũ, teero jĩiyigũ. Pecasâyemena “hijo del hombre” jĩicua.

Nínive Nínive pairí macã, pacawiséri cʉorí macã niyyiro. Asiria dita macãrã òpũya macã niyyiro. Cũũya dita pairí dita niyyiro. Nínive Jonás jeari macã niyyiro.

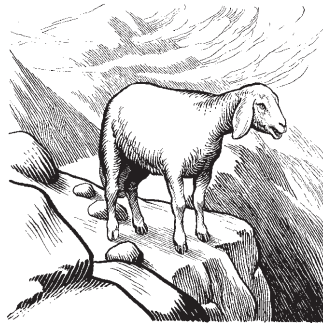
niyeru wapasébosare Romanuã òpũ jĩiiróbirora judíoare niyeru wapatíro niirõ tiiyíro, Jesús niiritore. Niipetira judíoa wapatíyira cūmarĩcórõ. Apeyé ate wapatíyira: Petamarĩ maawára, macãrĩ sãawara wapatíyira. Jerusalénpũ wiserí cʉorácã cūmarĩcórõ wapatíyira. Judíoa romanuã òpũrẽ pairó wapatírere tũsariyira. Pecasâyemena “cobrar impuestos” jĩicua.

niyeru wasorá Antiguo Testamentopũre (Éxodo 30.13-15) ate jĩĩã: Cūmarĩcórõ Israelya põna macãrãcórõ sicaqui niyeruqui wapatíro niirõ tiiyíro Cõamacũrẽ ticora tiiróbiro. Bosebũreco niirĩ, teeré sãiyíra, paũ judíoa Jerusalénpũ jeari. Judíoa cūãye niyeruquirimena wapatíro niirõ tiiyíro; romanuãye niyeruquirimena wapatíro booríyira. Teero tiirá, basocá wapatíadari sũguero, romanuãyequirire judíoayequirimena wasoyíra. Cõamacũwii

sããwaropũ basocáre teequirire wasoádara duiyira. Jesús niiritore, “niyeru wasorá” judíoayequirire wapapacáro peti wasoyíra. Teero tiigú, Jesús cūũ Cõamacũwiipũ niirárẽ cõãwionecoyigũ.

olivo Olivogũ dũcacũticu. Tiigú dũca use cʉocú. Tiigú bũcũáro, pea niicu. Yoari niicu. (Ëtãgú Olivo wesa niiré yucũre “Jesús niiritopũ maquẽ niicu” jĩĩ wãcũcua.)

oveja Oveja wáicũra niĩya. Cũãye dii, òpēcó, póa, cūãye caseri ãñuniã. Oveja cūũ booró wáajãcua. Teero tiirá, naĩrõ diticua. Apetóre ñaadiara, wũmũncãmasĩricua. Teero tiirá, cūãrẽ co-terí basoca boocúa. Cõamacũye

queti jóaripũpũre naĩrõ “Cõã-macũ oveja coteɡú tiirõbiro niiqui basocáre” jĩi buenoã.

oveja coterí basocu Ovejare ãñurõ coteri booa. Ñamirẽ biarí sãñirõpũ cãnicúa. Bũre-core cũãrẽ coterí basocu cápũ-pũ néewaqui, táa yaa, oco sñi-ãrõ jĩĩgũ. Ñañaaré bũrecorire cũãrẽ cotequi. Yáíwa yaari jĩĩ-gũ, cotequi. Ditiarirare ãmaã-qui. Cãmicũtirare ƣcotiqui. Cũãrẽ coterí basocu manirí, oveja diajõãcua. Pecasãyemena “pastor” jĩĩcua.

õpũũ bóare Tíatopũre õpũũrĩ bóarere niyyiro. Siquẽñe pẽni-ré niyyiro. Pecasãyemena “lepra” jĩĩcua.

pai Jesús niiritore, paia Cõãma-cũwii paderá niyyira. Toopú wáicũrre sóeyira. Siquẽrã bue-yira judíoa neáré wiseripũ. Peca-sãyemena “sacerdote” jĩĩcua.

Judíoa paiaré dutigú

paiaré dutigú Paiaré dutigú judíoare dutigú tiirõbiro niyyigũ. Judíoare Dutirá Petire dutigú niyyigũ. Jesús niiritopũ, pũarã niyyira: Anás, ãpĩ Caifás. Jesús dieciocho cũmarĩ cũorí, Caifás paiaré dutigú niinũcãyigũ. Jesús veintiséis cũmarĩ cũorí, Anás Caifáre wasogú niyyigũ. Too síro cũmarĩcõrõ Anás cũũ paiaré dutigú niirére Caifámena wasojĩyĩ. Pecasãyemena cũũrẽ “sumo sacerdote” jĩĩcua.

Pascua Pascua judíoa bosebũre-co ƣputí macã bũreco niicu. Pascua “netõwáre” jĩĩdũgaro tiicú. Judíoa ñecũsũmuã cũã niituri ñami Egiptopũ niirã, corderoaye díimena cũã sope-pãmarĩ wesarire tuusíáyira. Teero tiigú, ángelepe tee díire ññajĩgũ, tiwií macũ bauásũ-guerigũre sñãríyigũ. Teero tiirã, cũmarĩcõrõ teeré wãcũcua.

pã pũuri tiiré Pã pũuaro jĩĩrã wúore niĩã. Siete bũrecorí Pas-cua niirĩ, judíoa yaacua pã pũuri tiiré wúoya maniré. Peca-sãyemena “levadura” jĩĩcua.

pecame Pecame ñañaarõ netõrõ, basocã ñañaarãrẽ, wãtĩãrẽ cõã-dioconoãdaro niicu. Pecasãyemena “infierno” jĩĩcua.

perla Perla wapapacáriga, butiríga, ãñurígagã niicu.

Pilato Poncio Pilato Judea dita dutigú (governador) niyyigũ. Romanuãyũ niyyigũ. Cãma 26 niirĩ, dutinũcãyigũ; pũamó-quẽñe cũmarĩ dutiyigũ. Jesuré

cũũpure wedesãyira; cũũpe “wapa cʉoríi” jĩĩmiyigũ. Teero jĩĩpacũ, basocá dutirére tʉogú, Jesuré sãadutiyigũ.

profeta Profeta sícũ Cõamacũ cũũrẽ “ateré wedeya” jĩĩriguerẽ wedegú niyigũ. Moisés, Isaías, Elías, Daniel, Juan basocáre wãmeõtiri basocũ, ãpẽrãcá profetas niyira. Apetóre Cõamacũ too síropũ wáaadarere cũãrẽ wededutiyigũ. Teero tiirá, paũ Jesús atiadarere, cũũ diaadarere, cũũ masãadarere wedesugueyira.

queoré Apetó basocá cũã wãcũrémena queti wedecua, ãpẽrá bueré ãñurẽ búaáro jĩĩrã. Tee quetire “queoré” jĩĩã. Pecasãyemena “parábola” o “compañación” jĩĩiya.

romanuã Roma macãpũ bauáirira, romanuã põnacã romanuã niyira. Teero biiri romanuã macãrĩpũ bauáirira romanuã niyira. Surara, cũã surara niiré witiari siro, romanuã pũtuáyira. ãpẽrá niyerumena wapatíyira, romanuã niĩada jĩĩrã. Surara romanuãrẽ páari booríyira. Queti beserĩ basocũ cũãrẽ beseari siropũ dícu, peresuwiipũ sõnecoyira. Jesús niiritore, romanuã dutiré niisajõãyiro téẽ Mediterráneo wesa maquẽ macãrĩpũ.

romanuã õpũ Romanuã õpũ niipetira romanuã sotoa macũ, cũãrẽ dutigú (emperador) niyigũ. Romapũ niyigũ. Cũũ do-

ca macãrãcã dutirá niyira. Teero tiigú, cũũyara surara cãmerĩsã, wapatáre macãrĩpure cũãrẽ “dutiya” jĩĩgũ cũũyigũ. Nuevo Testamentopure cũã niyira romanuã õpãrá: Augusto (27 a.C.—14 d.C.), Tiberio (14-37 d.C.), Calígula (37-41 d.C.), Claudio (41-54), Nerón (54-68), Vespasiano (69-79), Tito (79-81), Domiciano (81-96). Cũã niipetira “César” wãme tuunoyira.

saduceo basoca Saduceo basocã judíoara niyira. Basocá diarira masãrére, “ángelea niicua” jĩĩrére padeoríyira. Fariseope teeré padeoyira. Teero tiirá, ãpẽrá basocá saduceo basoca buerére ãñurõ tʉoyíra. ãpẽrãpẽ fariseo basoca buerére nemoró tʉoũsényira. Paũ saduceo basoca paia niyira.

Salomón Salomón David macũ niyigũ. David diari siro, Salomón Israelya põna macãrã õpũ (rey) sããyigũ. Salomón bayiró masígũ niyigũ Espiritu Santo masiré tiorémena.

Samaria Samaria dita Israel ditapũ niyiro, Jesús niiritopũ. Judea, Galilea decopũ pũtuáyiro Samaria. Tiidita macãrã ñecũsũmuã wãmosíayira judíoa niĩhërãmena. Teero tiirá, judíoa peti cũãrẽ booríyira.

Satanás Satanás wãtĩãrẽ dutigú niiqui. Cũũ wãme Satanás “Cõamacũrẽ wãpãgũ”, “cãmotágũ” jĩĩdugaro tiicú. Jesuré

padeoráre Cõamacũ dutiré tii-
dugári, “tiiríjãña” jĩĩ cãmotá-
qui. Cõamacũ bauanerigu nii-
yigu. Too síro cũũrẽ netõnucá-
yigu. Teero tiigú, Cõamacũ
cũũ puto niirigure cõãjãyigu.
Atibúreco petirí, pecamepu
cõãnogũdaqui.

Siloé Wii Siloé Wii ãmuári wii
niiyiro Jerusalénpu. Siloé cope
oco witrí cope putopu niijiyu.
Tiiwí Jerusalén wesa ãtãquiri-
mena tiirí sãnirõpura niijiyu.

Sodoma Sodoma, Gomorra ma-
cãrĩ niiyiro, Abraham niirito-
pũre. Teemacãrĩpũre basocá
bayiró ñañaré tiirá niiyira.
Abraham bai macũ Lot dícu
ãñugũ niiyigu Sodoma macã-
pũre. Ángelea puará Lot, cũũ-
ya wederamena néewitiwari
sirogã, teemacãrĩrẽ teero biiri
basocá teemacãrĩpu niirãrẽ
Cõamacũ sóepetijãyigu. Nitĩ
dícu putuáiyiro.

sóeditiore Wáicũrare pecame-
mena sóerere “sóeditiore” jĩĩ-
cua. Jerusalén macã wii Cõã-
macũwiipũre búrecoricõrõ
puarí sóeyira sícũ bóeri, ãpĩ
ñamica. Judíoare sóeditiore
bayiró cũã padeoré niiyiro. Sĩ-
cũ Cõamacũrẽ wáicũre ticodũ-
gagu, pairé néewa sóeditiodu-
tiyigu. Pecasãyemena “holo-
causto” jĩĩcua.

surara Jesús niiritopu, niipetira
surara romanuã dícu niiyira.
Romanuã õpũ cũũye ditare
cũãrẽ ãñurõ cotebosadutiyaigu.

Judíoa surara niiré sããrã wãa-
riyira.

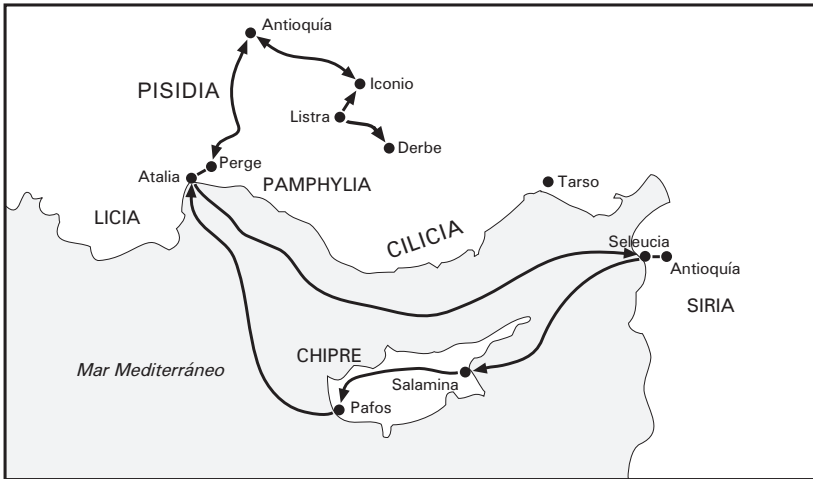
surara dutigú Surara dutigú
seiscientore dutiyigu. Cũãrẽ
dutrácãrẽ dutiyigu. Pecasãye-
mena cũũrẽ “comandante” jĩĩ-
cua.

tiiẽñore Cõamacũ, teero biiri
Satanás tiiẽñomasĩcua. Baso-
cápe cũã tutuaremena tiiẽño-
masĩricua. Jesús pee tiiẽño-
yigu, “yũũ Cõamacũ macũ niĩã”
jĩĩ ãnogũ. Pecasãyemena “mi-
lagro” jĩĩcua.

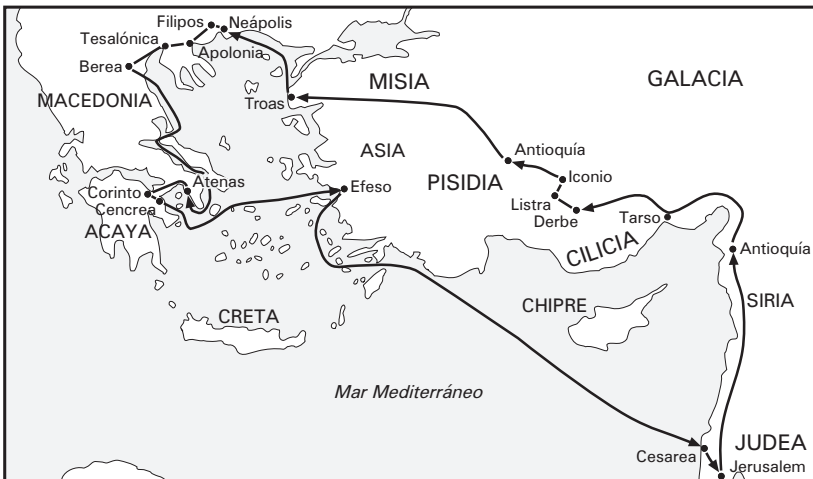

trigo Trigo arusu tiiróbiro bauré
niicu. Teeperire wãñiãrĩ, harina
wáacu. Tee harinamena pã tii-
cua.

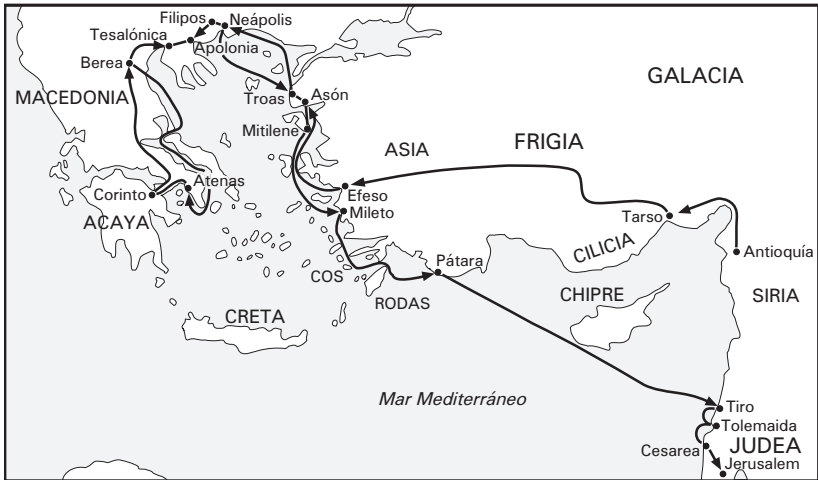
wãmeõtire Juan wãmeõtiri ba-
socu niiritore, basocá Cõãma-
cũ cũã ñañaré tiirére acabóri
boorã, cũã ñañaré tiirére wã-
cũpati, wasoyíra Juan dutiri-
robirora. Cũãrẽ Juan ocoména
wãmeõtiyigu. Jesús dia masãri
síro, cũũrẽ padeorã wãmeõtĩ-
dutinoyira. Teeména cũã Jesu-
ré padeorére ãñoyíra. Teero
biiri, atitócãrẽ teorora tiinóã.
Teeré pecasãyemena “bautis-
mo” jĩĩya.

PRIMER VIAJE MISIONERO DE PABLO

SEGUNDO VIAJE MISIONERO DE PABLO

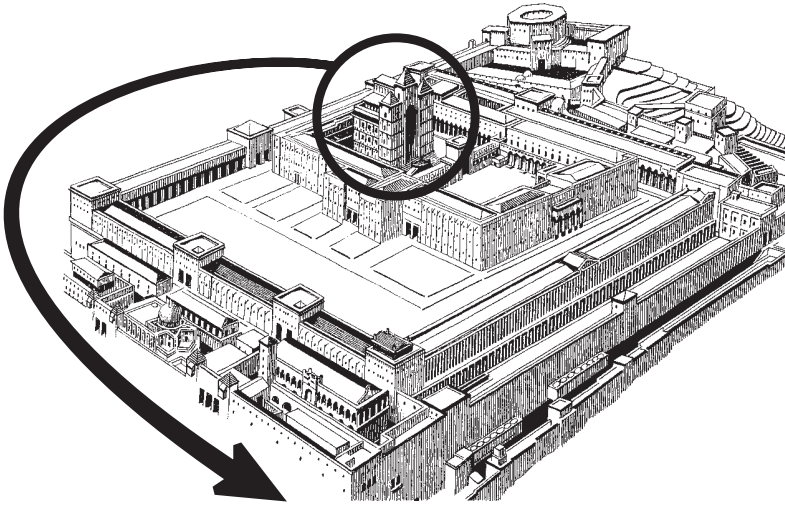

TERCER VIAJE MISIONERO DE PABLO

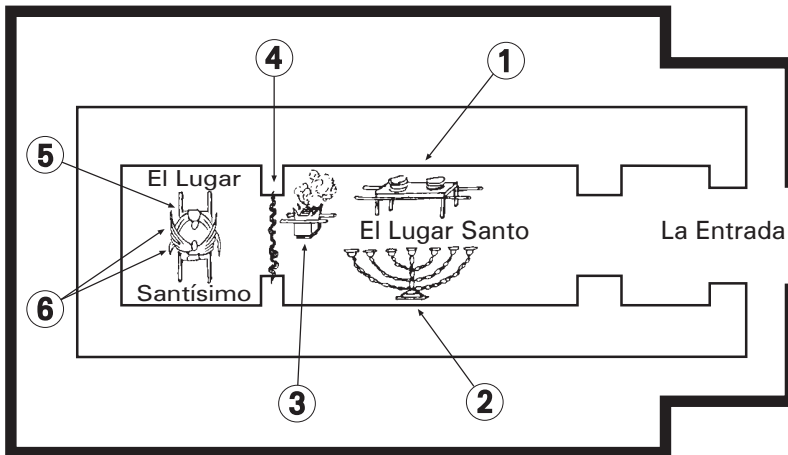

VIAJE DE PABLO A ROMA

El Templo en el tiempo de Jesucristo

Plano del Interior del Templo

1. La Mesa y los Panes de la Proposición
2. El Candelabro
3. El Altar del Incienso
4. El Velo
5. El Arca del Pacto
6. Los Querubines

